Ф1.56

ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА

2 ТОМ

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ИНСТИТУТ ЗА ЛИТЕРАТУРА

литер

ЧИТАЛНЯ

РЕЧНИК НА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА

2 том Е–О

БАН
Институт за
литература
БИБЛИОТЕКА

София · 1977

ИЗДАТЕЛСТВО НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ГЛАВЕН РЕДАКТОР ГЕОРГИ ЦАНЕВ

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

БОНЮ АНГЕЛОВ, СИЛВИЯ БАКЪРДЖИЕВА (контролен редактор), ТОНЧО ЖЕЧЕВ, ЕЛКА КОНСТАНТИНОВА, КРЪСТЬО КУЮМДЖИЕВ, ДОЧО ЛЕКОВ (зам.-гл. редактор), МИЛЕНА ЦАНЕВА, ЕЛЕНА ЦВЕТАНОВА (секретар)

Т I 56

Б 935/78

ПРОВЕРКА 2009 - 2010

ПРОВЕРКА 1978 г.

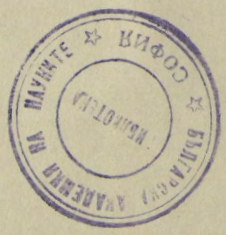

82 Б

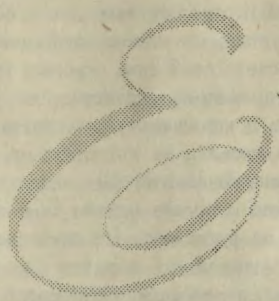

ЕВТИ́МИЙ ТЪ́РНОВСКИ (ок. 1325/30—ок. 1401/12). Роден в Търново. Произхожда от богато семейство, според някои — от видната фамилия Цамблаковци. Не е известно къде получава образованието си, вероятно в търновските манастири. Когато *Теодосий Търновски* пристига през 1350 в Търново и основава Килифаревския манастир, Е. Т. вече е монах. Привлечен от славата на Теодосий, той отива в Килифаревския манастир и става един от най-ревностните му ученици. Запознава се с исихазма, вероятно се занимава с книжовна работа, проявява и организаторски способности, поради което е издигнат за помощник на Теодосий. През 1369 заедно с учителя си Е. Т. заминава за Цариград. Там попада в центъра на виз. култура, сближава се с най-видните й представители. След смъртта на Теодосий прекарва ок. 1 год. в Студийския манастир — голямо културно огнище с богата библиотека, с книжовни традиции, с образовани монаси. От Цариград Е. Т. се отправя за Света гора, където остава няколко години — до 1371. Престоят му тук има особено голямо значение за неговата по-нататъшна дейност. През това време Света гора е център на източното православие и виз. религиозно-християнска култура. Е. Т. намира отлични условия за книжовна работа и завършва писателската си подготовка. Той попада най-напред в Лаврата на св. Атанасий — най-стария от светогорските манастири, в който са живели и са работили бележити виз. книжовници и църковни дейци; тук е живял и *Григорий Синаит*. В Лаврата има богата библиотека с грц. и слав. ръкописи. Е. Т. по-дълго време работи в Зографския манастир. В библиотеката на манастира се намират ясни следи от книжовната му дейност. През тоя период той е заточен за няколко месеца на о. Лемнос, защото отказва да даде пари на император Йоан V Палеолог. Причина за затварянето и заточаването му е и опозицията на атонските монаси и лично на Е. Т. срещу опита на императора за обединение на Източната и Западната църква.

Към 1371 Е. Т. се завръща в Б-я и се установява в манастира „Св. Троица", североизточно от Търново. Тук се отдава на книжовна работа и събира около себе си ученици. Полага основата на *Търновската книжовна школа*, чиято слава по-късно се разнася и извън пределите на Б-я. Към 1375 Е. Т. е избран за бълг. патриарх. Тоя период от живота му съвпада с последните години от съществуването на свободната бълг. феодална държава. Е. Т. е изправен пред трудна задача и развива не само църковно-административна, но и обществено-държавническа дейност. Стреми се да помогне на страната в тия тежки дни. Той живее с илюзията, че това може да стане чрез отстраняване на нравствената поквара и издигане морала на населението (бори се срещу упадъка на брака и разводите, срещу разпуснатостта на нравите по време на храмовите празници в околните търновски манастири); чрез обновяване на монашеството по пътя на аскетизма и исихазма; чрез унищожаване на еретическите движения. Е. Т. подчинява на тия задачи цялата си книжовна дейност. През този период той създава и най-ценните си лит. творби — житията и похвалните слова; поддържа тесни приятелски отношения с рум. и особено с рус. църква. Престижът му като богослов и църковен организатор, познавач на църковните канони, е толкова голям, че към него се обръщат за съвети монаси и официални представители на съседните балкански църкви.

Е. Т. се сближава с народните маси потясно след завладяването на Търново от турците през 1393. Проявява забележителна лична смелост в отношенията си със завоевателите, превръща се в истински водач на народа. Затрогваща е раздялата му с търновското население, когато е отправен на заточение в Тракия. Изворите не дават по-точни

данни за заточението на Е. Т. Според *Григорий Цамблак* търновци са преселени на изток (вероятно в Мала Азия), а Е. Т. е заточен на юг в Тракия. Най-вероятното е, че той прекарва последните години от живота си в Бачковския манастир.

Лит. произведения на Е. Т. се разделят на четири групи: жития, похвални слова, послания, преводни литургични и др. трудове. Той предприема голяма правописно-езикова реформа. За нея има сведения главно в Похвалното слово на Григорий Цамблак и в граматическия труд на *Константин Костенечки*. Е. Т. познава добре състоянието на бълг. писменост и напълно осъзнава необходимостта от внасяне на единство в правописа и лит. език. Той си поставя задача: а) да установи нов, единен правопис въз основа на старинния, Кирило-Методиевия правопис, покварен от по-късните книжовници и преписвачи; б) да се ревизират старите преводи, като бъдат сравнени с грц. оригинали; в) да се направят нови преводи на богослужебните и др. важни книги. Е. Т. обръща голямо внимание на достоверността и точността на преводите, защото смята, че допуснатите грешки при тях водят до еретически заблуди. Като се стреми към създаване на правописно единство, той установява правила за употреба на еровете и носовките, възстановява редица буквени знаци по подражание на грц. азбука; установява редовна употреба на ударенията (пак по образец на грц. азбука) и на др. надбуквени знаци, а също и по-строг ред при използуването на препинателните знаци. За да се избягнат грешки при тълкуването, думи с повече от едно значение се пишат с особен правопис за всяко отделно значение. Относно езика на преводите от виз. Е. Т. настоява преди всичко за точност. Той изисква точно предаване на виз. имена, създаване на терминология, която да отговаря на византийската, да представя неин точен превод. Езикът на Евтимиевата реформа се отличава с твърде голям брой архаични думи, с изобилие от неологизми, които често са буквален превод на грц. термин: със сложни думи, образувани по образец на грц. Това прави езика изкуствен и тежък за разбиране и придава външен, формален характер на реформата, особено когато правилата се прилагат педантично и механически.

Евтимиевата реформа има и положителни страни — тя е сериозен замисъл и обширно разработен план, съзнателно отношение към езика и неговите проблеми, стремеж към създаване на правописно единство, на установени норми в книжовния език, на нов лит. стил. Е. Т. спомага за изостряне на вниманието на книжовниците към въпросите на езика и стила и полага усилия за повдигане равнището на преводите. Не случайно неговите съвременници го наричат „велик художник на славянската писменост“ (Константин Костенечки).

В творческото дело на Е. Т. най-важно място заемат житията на Иван Рилски, Петка (Параскева) Търновска, Иларион Мъгленски и Филотея. Житията на Е. Т. следват традицията, създадена от Симеон Метафраст, и образците на виз. житийна литература от XIV в. Погрешно е обаче да се смята, че това са едва ли не механически подражания на виз. образци. У Е. Т. се явяват някои нови моменти, които са своеобразно развитие на житиеписния стил на бълг. почва. За предмет на житията си Е. Т. подбира лица, които са българи по произход или са свързани с Б-я, с бълг. столица, с бълг. минало. Житията са писани по конкретни поводи, обикновено във връзка с честуване празника на светеца. За написването им Е. Т. извършва сериозна предварителна подготовка, запознава се със съответната литература, т. е. със старите, съществуващи вече агиографски произведения по предмета, който го интересува. Той осмисля идейно биографиите на своите герои, като се стреми чрез тях да издигне престижа на църквата, да посочи нейната роля в държавата, да наложи идеите на исихазма, да събуди патриотични чувства у читателите чрез изтъкване заслугите на бълг. църковни дейци, на бълг. църква, на ръководителите на бълг. държава. Е. Т. си поставя задача да напише житие „по лѣпотѣ“, от типа на Метафрастовата редакция и виз. образци от XIV в.

С житията си Е. Т. обогатява бълг. литература. Отнасяйки се критично към дотогавашните бълг. житийни произведения и особено към народните и кратките (проложните) жития, той създава обширни жития с ясно разграничени в композиционно отношение части, със стремеж към подробен и обстоен разказ; за тази цел си служи с речи,

писма, молитви и т. н. В строежа на неговите жития особено място заема разказът за мощите на светеца, където той показва своя интерес към бълг. минало и дава израз на народностните си чувства и патриотичното си настроение. Недостатък на житията на Е. Т. е стремежът му да идеализира и да възвеличи отшелничеството, откъсването от света, мистицизма, да посочи за положителни герои аскети-исихасти, изолирани от обществения живот. Такъв герой не е бил необходим на тревожната, напрегнатата от съдбоносни събития епоха, в която Е. Т. е живял. Към това трябва да се прибавят и религиозната фантастика (чудеса, видения, борба с демони и т. н.), анахронизмът при представяне на героите като исихасти, а също така и изкуствено приповдигнатият реторичен стил, честите цитати от евангелието и т. н.

В житията на Е. Т. се забелязват първите признаци на интерес към човешката личност, характерен за епохата на Ренесанса. Писателят прави опит да разкрие вътрешния свят на своите герои, да опише душевните им преживявания, да представи постепенното развитие на личността. Това се прави все още твърде схематично и примитивно. Но авторът не скрива своята личност, изразява отношението си към героите (особено в дългите уводи, във възхвалите и заключенията), дава широко място на лирични и субективни моменти, разказва за начина на работата си и за творческите си намерения.

Близки до житията по съдържание и форма са похвалните слова на Е. Т. Известни са четири похвални слова: за Константин и Елена, за Неделя, за Михаил от Потука и за Иван Поливотски. Може да се предполага, че Е. Т. е написал и други похвални слова, които са се загубили през следващите векове. Той е бил забележителен черковен оратор и проповедник; като патриарх произнасял слова при различни тържества в търновските черкви и увличал своите слушатели (предимно от върховете на държавата начело с царя и царската фамилия) както с обширните си познания и богословската си дълбочина, така и с блясъка на словото си.

По своя състав и композиция Евтимиевите похвални слова са ново явление в бълг. средновековна литература, макар че има автори на похвални слова и преди Е. Т., напр. *Климент Охридски, Йоан Екзарх*. Те са обширни произведения (особено Слово за Константин и Елена), издържани в емоционално-патетичен тон, но с разширена епично-повествователна част, с подробно проследяване живота на лицето, поради което се сближават с житията. Биографичната част не е дадена синтетично, като обща характеристика на дейността, но като последователно изложение на обстоятелства и събития, с подробни разкази за отделните моменти и епизоди, с по-голяма фактическа и идейна аргументация. С така оформените похвални слова Е. Т. създава традиция в бълг. литература; по неговия път вървят учениците му (особено Григорий Цамблак).

Интересна страница в книжовното наследство на Е. Т. са неговите послания. По съдържание те са по-скоро богословски трактати. Посланията му са образци от разпространената през Средновековието писмовна (епистоларна) литература, представят своеобразна форма на бълг. публицистична мисъл през XIV в. В тях се засягат богословски и обществени проблеми и се дава отговор на запитвания, отправени към Е. Т. от чужбина (Света гора, Румъния). Запазени са четири Евтимиеви послания. Първото послание е до атонския монах *Киприан*, съученик и другар на Евтимий от манастира на Теодосий Търновски в Килифарево, бъдещ киевски митрополит. Двете послания до йеромонах Никодим Тисменски в Румъния (второто не е запазено в пълен вид) също съдържат разяснения на богословски въпроси. Моралният упадък, настъпил в навечерието на османското завоевание, личи съвсем ясно от четвъртото послание на Е. Т., изпратено до угровлахийския митрополит Антим (в Румъния). От това послание узнаваме, че Е. Т. е проявявал твърде голяма строгост спрямо допускането на повече от един брак.

Лит. трудове на Е. Т. са резултат от стремежа му да свери преводите на богослужебните книги с грц. оригинали и да отстрани грешките, които дават основания за неправилни тълкувания и изопачения на догмите и черковния ред. Несъмнено в тях са приложени и нормите, които Е. Т. установява с правописно-езиковата си реформа. Тясно свързан с видни представители на виз. образованост, прекарал дълги години в големите виз. културни средища, отличен познавач на грц. език, той се заема да сравни литургичните

книги с грц. оригинали, да отстрани грешките и различията, да въведе ред и единство в литургията.

Е. Т. превежда и редактира: 1. Устав на литургията на Йоан Златоуст — превод на въведението към литургията на Йоан Златоуст, написано от цариградския патриарх Филотей; съдържа указания как трябва да се извършва Златоустовата литургия и за реда на обредните действия. 2. Литургия на Йоан Златоуст; текстът ѝ е бил по всяка вероятност сверен от Е. Т. с грц. оригинал и е бил поправен. 3. Литургия от Василий Велики, поправена и преведена от Е. Т. 4. Преждеосвещена литургия на Василий Велики (т. е. съкратена литургия, извършвана по време на великия пост) — нова редакция на бълг. текст, направена от Е. Т. 5. Девет молитви, съставени от цариградския патриарх Филотей и преведени от Е. Т. на бълг. език (между другото молитва срещу бедствия и епидемии, молитва за дъжд и т. н.). 6. Някои учени приписват на Е. Т. и превода на литургията на апостол Яков и апостол Петър. Е. Т. е автор на служба за царица Теофана, жена на виз. император Лъв Философ (886—912), провъзгласена за светица; част от нейните мощи са се намирали в Търново.

С името на Е. Т. се свързва и новата редакция на *Бориловия синодик*, явила се в последната четвърт на XIV в. В нея са вмъкнати нови славословия за черковни дейци и владетели, нови анатеми и статии за представители на еретическите учения като Георги Акиндин, Варлаам, Фудул и др. Е. Т. редактира съдържанието, езика и стила на синодика.

Е. Т. е крупен обществен деец и писател. Той е реформатор на езика и правописа, ревизира огромен брой преводи и сам превежда, пише обширни жития и похвални слова, води широка кореспонденция, в която неговите писма-отговори се превръщат в богословски и филос. трактати. Обогатява жанрово бълг. литература, като разработва житийния жанр. Събира около себе си талантливи ученици и организира лит. школа — Търновската школа, — чиито традиции оставят трайна диря в бълг., срб., рум. и рус. литература. Е. Т. обръща особено внимание на въпросите на езика и това се чувствува не само в неговото творческо дело, но и в делото на всички писатели, свързани с Търновската школа. Той дава силен тласък на развитието на лит. култура в Б-я. Издига високо престижа на бълг. литература както в родината си, така и в чужбина.

Изд. и *лит.:* П. А. Сырку. К истории исправления книг в Болгарии. Т. I, вып. I. Время и жизнь патриарха ЕвфимияТерновского. СПб., 1898. Т. I, вып. II. Литургические труды патриарха Евфимия Терновского. СПб., 1890; К. Ф. Радченко. Религиозное и литературное движение в Болгарии в эпоху перед турецким завоеванием. Киев, 1898; Хр. Ив. Попов. Евтимий, последен търновски и трапезицки патриарх (1376—1394). Пловдив, 1901; Em. Kałużniacki. 1. Werke des Patriarchen von Bulgarien Euthymius. Wien, 1901. 2. Aus der panegyrischen Literatur der Südslaven. Wien, 1901; В. Н. Златарски. Где и кога е бил заточен и умрял българският патриарх Евтимий. — Летопис на БКД, I, 1906; В. Чоровић. Посланица бугарског патријарха Јевтимија Тисменскому архимандриту Никодиму. — Јужнослов. филолог, XIII, 1932—1934; Й. Иванов. Жития на св. Ивана Рилски. — Год. Соф. ун-т, Истор.-филолол. ф-т, XXXII, 1936; В. Сл. Киселков. Патриарх Евтимий. 1938; Цв. Вранска. Стилни похвати на патриарх Евтимий. — СбБАН, 1942, кн. 37; Ив. Дуйчев. Рилският светец и неговата обител. 1947; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. II. 1953; Д. С. Лихачев. Некоторые задачи изучения второго южнославянского влияния в России. М., 1958; П. Русев, Ив. Гълъбов, А. Давидов и Г. Данчев. Похвално слово за Евтимий от Григорий Цамблак. 1971; Кл. Иванова. Някои моменти на българо-византийските литературни връзки през XIV в. (Исихазмът и неговото проникване в България). — В: Старобългарска литература. Изследвания и материали. Кн. I. 1971; Д. С. Лихачев. Развитие русской литературы X—XVII веков. Л., 1973. с. 75—120; Търновска книжовна школа. 1371—1971. Международен симпозиум, Велико Търново, 11—14 октомври 1971. 1974.

пд

ЕВТИ́МОВ, Евтим Михалушев (28.X.1933). Роден в Петрич в работническо-селско семейство. Завършва Педагогическия ин-т в Петрич (1952). Учителствува 10 год. в родния си край. Отговаря за радио-пропагандата в Петрич и пограничния район (1955—58, 1960—62), секретар на градското читалище (1962—65). От ян. 1966 завежда отдел „Поезия" в изд. „Народна младеж", от авг. с. г. е зам.-гл. ред. на сп. „Пламък", от 1975 е директор на изд. „Народна младеж". Чл. на БКП, на СБП.

Започва да пише стихове още като ученик. Първото му стихотворение е отпечатано във

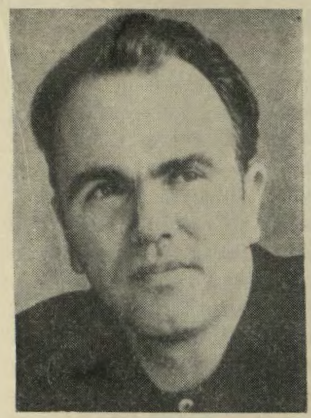

Евтим Евтимов

в. „Пиринско дело“ през 1951. С. г. негови стихове се появяват по страниците на в. „Народна младеж“, „Учителско дело“ и др. От 1953 сътрудничи активно на периодичния печат. Участвува в антологии на бълг. поезия в Б-я и в чужбина. Поезията му се отличава с открит граждански патос и с актуално, съвременно звучене. Е. се стреми да откликне на по-важните обществено-политически събития и на многостранните духовни прояви на съвременността. В досегашното му творчество се оформят две насоки: гражданска и интимна. Но и в интимната си лирика той изразява предимно гражданските и полит. си позиции.

Съч.: Будни клепачи. Стихове. 1959; Люлка под върховете. Лирика. 1962; Пиринска балади. Стихове. 1964 (2 доп. изд. 1970); Обич за обич. Стихове. 1966; Клас, стани! Стихове за деца. 1967; Книга за една обич. Лирически поеми. 1967; Лирика. 1967; Балада за едно момче. Стихове. 1968; Поема за България. 1968; Пиринският орел. Поема. 1969; Човекът. Лирика. 1969; Нощи. Интимна лирика. 1971; Българска земя. Лирика. 1972; Цвят от кестен. Лирика. 1972; Щъркели на юг летяха. Стихове за деца. 1973; Обич за обич. Лирика. 1974; Горчиво вино. Любовна лирика. 1975.

Лит.: Кр. Вагалински. „Будни клепачи“. — Пиринско дело, бр. 64, 29 авг. 1959; Ст. Елевтеров. „Будни клепачи“. — Септември, 1960, кн. 7; Т. Янчев. За жив и образен поетичен език. — Нар. младеж, бр. 7, 10 ян. 1960; Св. Цонев. „Пиринскиˆ балади“.— Учит. дело, бр. 93, 24 ноем. 1964; П. Тотев. В едно поле, закриляно от вятър. — Лит. фронт, бр. 48, 26 ноем. 1964; О. Аврамов. С скреност и гражданско вълнение. — Раб. дело, бр. 115, 25 апр. 1965; Ив. Вандов. Лирика и съвременност. — Нар. култура, бр. 31, 31 юли 1965; Д. Василев. „Обич за обич“. — Пламък, 1966, кн. 11; М. Василев. Поетическото саморазкриване. — Лит. фронт, бр. 25, 16 юни 1966; Ив. Спасов. Евтим Евтимов. Портрет. — Учит. дело, бр. 3, 7 ян. 1966; Д. Танев. С искрен патос. — Отеч. фронт, бр. 6804, 26 юли 1966; П. Зарев. В духа на традициите на патриотичната ни лирика. — Пламък, 1968, кн. 1; М. Наимович. С целия огън на сърцето си. — Лит. фронт, бр. 15, 4 апр. 1968; С. Правчанов. 1. Благославям тази обич. — Пулс, бр. 6, 18 март 1969. 2. Десетата стихосбирка. — Нар. култура, бр. 26, 28 юни 1969; К. Топалов. С тревога и вяра в човека. — Септември, 1970, кн. 2; Ефр. Каранфилов. За „Пиринскиˆ балади“. — Нар. култура, бр. 18, 1 май 1971; М. Василев. Поетична самопроверка и творческа изява. — Нар. култура, бр. 36, 2 септ. 1972; Ст. Елевтеров. Задушевността на човешкото общуване. — Септември, 1973, кн. 6; Т. Янчев. Патриотична лирика. — Читалище, 1973, кн. 8; Ат. Дишев. Две поетични антологии. — Раб. дело, бр. 221, 9 авг. 1974; К. Топалов. С нови акценти в тематичния си периметър. — Лит. фронт, бр. 16, 18 апр. 1974; Здр. Чолаков. Горчивото вино на любовта. — Лит. фронт, бр. 33, 14 авг. 1975; С. Хаджикосев. „До края си човек остава огън. . .“ — Пламък, 1975, кн. 10.

елк

„ЕДИНСТВО“. Лит. издание на профсъюзния седмичник „Единство“. Излиза в С., 1 дек. 1925, 1 бр. Ред. Н. Стайков. Съдържа стихотворения и разкази на работническа тема с прогресивна насоченост и статии по теория на изкуството. Отпечатани са произведения на Хр. Смирненски, Г. Караславов, А. Тодоров, К. Каменов, Л. Рогачев, В. Битов, кратка бележка за А. Негри и рецензия за разказа на А. Каралийчев „Росенският камен мост“.

лс

ЕДРЕВ, Александър Димитров (псевд. Вердела) (1870—1929). Роден в Казанлък в бедно семейство. Учи в родния си град и в Пловдив. Заема писарски служби в общински и военни ведомства в Пловдив. През 1892 играе като любител в Пловдив, в представление на столичната драматична трупа „Сълза и смях“, която го взема в София като постоянен актьор. След отбиване на военната си служба се връща в Казанлък и сменя различни професии. Заема се и с книжарство. Директор е на печатницата на

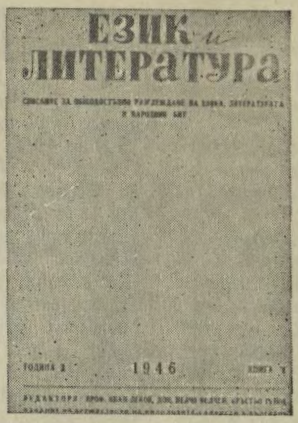

Александър Едрев — Вердела *„Език и литература“*

д-во „Надежда“ (1897). По-късно се снабдява със собствена печатница и се отдава на писателска и издателска дейност. През 1911 се премества в София. До края на живота си търпи големи трудности и лишения. Умира в София.

В Казанлък и София Е. написва 20 комедии, които не притежават особени художествени качества. Едни от тях осмивават празното съществуване на глупави богаташи, пропаднали търговци и хитреци, засягат социални проблеми, други поставят педагогически въпроси и са адресирани към бълг. юноши. Техниката на комедиите на Е., както и средствата за постигане на комичния ефект са елементарни. Преиздаването на някои комедии се дължи на критическия им характер и на отделни сполучливи сцени.

Е. е първият музикален издател в Б-я. През 1897 издава 25 бълг. песни за фортепиано от Йермарш, капелмайстор на квартируващия в Казанлък полк. Заедно с Ем. Манолов слага началото на детската музикална библ. „Славееви гори“ (1899). Манолов пише нотите, Е. текста на песничките, а Ив. Енчев — заглавията на кориите. Е. отпечатва и работнически марш по текст на Г. Кирков и музика на Манолов. Заедно с Манолов издава и музикална библиотека за смесен хор. Със съдействието на Р. Канели, тогава директор-режисьор на трупата „Сълза и смях“, Е. издава списание за театър и музика „Български артист“ (1900), от което излиза само 1 кн.

През 1899 той слага началото на библиотека от комедии със срб. комедия „Любовно писмо“ от К. Тупоркович. С. г. започва да издава драматична библиотека — „Двамата железари“ от Ф. Пиа, „Стела“ от Й. В. Гьоте, „Родина“ от Х. Зудерман и „Двамата братя“ от М. Ю. Лермонтов. Издава хумористичния в. „*К'во да е*“; автор е на голяма част от фейлетоните в него. Други псевд.: Желю Вълчуф-Явуровски.

Съч.: Тримата ефрейтори. Пресмешна комедия в 1 д. Прев. от фр. Побългарил Вердела. Казанлък, 1898 (1923, 1930); Старий ерген (Богат дядо — богат зет). Пресмешна комедия в 2 д. и 2 сцени. Казанлък, 1899 (1910, 1923); На бърза ръка, или какъвто сватовникът, такъв и згоденикът. Комедия в 1 д. и 1 сцена. Казанлък, 1899 (1926); Новата царица, или излъганите. Алегория в 1 сцена и 1 карт. Специално за посрещане на Новата година. 1913; Монолози на чудаците. 1920; Всичките влюбени. Комедия. 1924; Господари и слугини. Комедия в 3 д. из столичния живот. 1926; Кадифените шапки, или грешката ги оженила. Комедия. 1926; Любовният пръстен. Комедия в 1 д. 1926; Многобъбривия бръснар. Комедия. 1926; Недоразумение. Сцена. 1926; Неканения гост. 1926; Свадба без годеж, или кой бие даарето, а кой събира парсата. Комедия в 2 д. 1926; Фалитът на Господин Баирков, или по неволя комедианти. Комедия в 2 д. 1926; Наследниците. Сценка-задача за изпълнение от юноши. 1928; Нечестният длъжник и хитрия съдия. 1928; Скараните съпътници. Сценка-задача за юноши. 1928; Хитрият глупак и мъдрия съдия. Смешна сценка за юноши. 1928; Евреите в съдилището. Много смешна комедия. 1931.

Лит.: Ив. Енчев-Видю. Изкуството в Казанлък. — Казанлък в миналото и днес. 1928, кн. 3, с. 368.

вв

„ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА“. Списание за слав. филология. Излиза в С. от 1946 в 5 кн., от 1953 в 6 кн. год. Орган и издание на д-вото на филолозите-слависти в Б-я. От 1954 става орган на филолозите-слависти при Съюза на научните работници в Б-я. Ред. к-т: Ив. Леков, П. Динеков, Л. Андрейчин, Цв. Минков, Д. Осинин, Н. Костов, Ст. Стойков. По-късно в ред. колегия влизат и В. Велчев, С. Русакиев (гл. ред.), К. Куев, К. Попов, Ст. Стоянов и Ст. Брезински (секретар). Списанието е основано като научнопопулярно издание за езикова и лит. култура, предназначено е за преподаватели, студенти, ученици. Разглежда въпроси на славистиката, води борба с антинаучни буржоазни теории и съдействува за идейното възпитание на широки кръгове от интелигенцията. На „Е. и л.“ сътрудничат езиковеди и литератори — Ал. Теодоров-Балан, Ст. Стойков, Л. Андрейчин, С. Русакиев, К. Куев, К. Мирчев, Г. Веселинов, Хр. Дудевски, М. Москов, Б. Ангелов и много др. В него се осветляват основни въпроси на езикознанието, специфични въпроси на бълг. език, на сравнителното изучаване на слав. езици, както и съвр. езикови явления. Оценява се ролята на писатели като Хр. Ботев, Ив. Вазов, П. Р. Славейков, Л. Каравелов и др. за развитието на бълг. език. Голям дял съставят статиите за лит. наследство и съвр. бълг. литература, за рус., съв. и др. слав. литератури, както и лит. анализи на отделни творби. В списанието се разглеждат лит. връзки и влияния. Поместват се и методически материали за обучението по бълг. език и литература, неизвестни писма на писатели, критични отзиви за новоизлезли книги по слав. филология в Б-я и в чужбина, хроника из живота на Съюза на научните работници и на Катедрата по слав. филология при Соф. ун-т „Кл. Охридски“, биографии на видни слависти и т. н. В „Е. и л.“ редовно се поместват и отговори на читателски въпроси за съвр. езикова практика. От 1960 „Е. и л.“ се развива като научно списание, което поставя и разглежда проблемите на слав. филологическа мисъл в Б-я и в чужбина; застъпва и най-новите методи на изследване в областта на структурната и типологичната лингвистика, на психолингвистиката, на математическото езикознание, на машинния превод и др., за които открива специална рубрика Консултации. На широка основа се поставят проблемите на сравнителното изучаване на слав. езици, на българистиката, на диалектоложките проучвания. Разширява се участието на слависти от чужбина със статии и научни съобщения, на първо място от СССР, Полша, Чехословакия и др.

кб

„ЕЗИК И СТИЛ НА БЪЛГАРСКИТЕ ПИСАТЕЛИ“. Сборник (кн. I, 1962), издание на Ин-та за бълг. език при БАН. Отг. ред. Л. Андрейчин и П. Динеков. Съдържа разнообразни в тематично и методологично отношение изследвания за езика и стила на художественото творчество. Проучванията обхващат народното творчество, поети и писатели от Възраждането (П. Р. Славейков, Хр. Ботев, Л. Каравелов), от епохата след Освобождението до днес (Ив. Вазов, Ал. Константинов, П. П. Славейков, П. К. Яворов, Елин Пелин, Н. Лилиев, Хр. Смирненски, Й. Йовков, Св. Минков, Н. Вапцаров, Г. Караславов, Ел. Багряна, Ем. Станев). В голям брой изследвания („Бележки върху словесното майсторство на П. К. Яворов“ — Ц. Младенов, „Наблюдения върху езика на Светослав Минков“ — М. Цанева, „Лексикално-стилистични особености на „Старопланински легенди“ — К. Димчев и др.) се проучва лексиката на видни майстори на словото, установяват се различните стилистични пластове в нея — неутрална, книжовна, разговорна, диалектна и т. нар. колоритна лексика (архаизми, историзми, чуждици и др.), чийто подбор и използуване са подчинени на нуждите на художественото изображение. Успоредно с лексиката са изследвани и изразните средства, характерни за стила на някои автори („Старина и традиция в изразните средства на народното творчество“, „Художественият стил на Л. Каравелов“ — Л. Андрейчин; „Езиковото майсторство на Елин Пелин“ — Кр. Генов и др.). По-ограничено са представени лингвостилистични проучвания върху морфологични и синтактични категории в езика на художествената литература („За някои стилистични особености на глаголния вид в разказите на Елин Пелин“ — В. Станков, „Някои въпроси на синтактичния строеж в поезията на Е. Багряна“ — К. Иванова). Отделено е място за работата над езика на изтъкнати

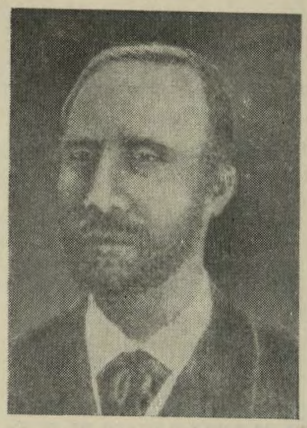

Александър Екзарх

българ. поети и писатели, отразена в редакционните промени в творбите им („Как Вазов е обработвал езика на творбите си“ — К. Ничева, „Езикът на Хр. Смирненски“ — Ел. Димитрова). Някои изследвания разкриват заслугата на творците на художественото слово за обогатяване на българ. език с нови думи („Словотворчеството в поезията и прозата на Пенчо Славейков“ — А. Спасова, „Към оценка на Вазовата дейност от езиковно-историческо гледище“ — Ст. Младенов). Изтъкнато е активното, съзнателно отношение, което някои писатели проявяват към изграждането на българ. книжовен език и към насоките на неговото развитие („Ив. Вазов и българският език“ — Л. Андрейчин). В сборника са включени и няколко проучвания върху езика и стила на българ. публицистика.

вкю

„ЕК“. Седмично илюстровано списание. Излиза в С., 14 февр. —12 апр. 1924, 8 бр. Ред. П. Матеев Карасимеонов. Прогресивно издание, но без строго определена лит. и идейна позиция. Печата стихове, разкази, статии по лит. въпроси, театрална и художествена критика, киновести, спортни новини. Поддържа рубриките Театър, Кино, Художествени изложби, Страница за жената, Хумористично-карикатурна седмица и др. На „Е.“ сътрудничат прогресивно настроени и с демократични убеждения творци — Л. Стоянов, Ел. Белчева (Багряна), К. Константинов, Св. Минков, Н. Хрелков, Ем. Попдимитров, Т. Траянов и др. Обнародва статии по общокултурни въпроси от Ас. Златаров, статии за киното от П. Матеев, за театъра от Б. Дановски и др. В подлистник се печатат няколко откъса от романа на А. Н. Толстой „Аелита“. „Е.“ е богато илюстровано списание — помества карикатури от Ил. Бешков, Ал. Добринов и Ив. Пенков.След спирането му киноотделът се обособява в сп. „Нашето кино“.

лс

ЕКЗАРХ, Александър Стоилов (Бейоглу) (ок. 1808—27.IX.1891). Роден в Стара Загора. Учи в родния си град, в Букурещ и в Будапеща. От 1836 следва медицина в Париж. През 1841 придружава фр. икономист акад. Ж. Бланки при пътуването му из българ. земи. От 1848 е печатар и журналист в Цариград. Издава *„Цариградски вестник“* от 1850 до 1860. Сътрудничи на в. „Левант Таймс“. Участвува дейно в черковно-националната борба, но стои на примиренчески позиции. Подпомага развитието на учебното дело както със статии, в които изяснява задачите и програмата на българ. у-ще, така и с организиране строежа на у-ща, със снабдяването им с книги. Грижи се за изпращане на българ. ученици в чужбина. Пътува в много страни, среща се с полит. дейци, между които и с рус. император Николай I, пред когото се застъпва за подобряване положението на българ. народ. За същата цел подава мемоари до великия везир, до Великите сили. Един от тях, от 1843, е печатан (литографско изд.) — „Напис ради болгаров, представлен на Високата порта и петте Велики сили Галиа, Англия, Росия, Прусия и Австрия“, — друг — до англ. външен министър — е издаден на англ. език под загл. „Гласът на България“ и на българ. език — „Истинний глас на България“ (Цариград, 1853). От 1866 до 1876 е съветник на тур. легация в Париж. След Освобождението заема просветни, административни и съдебни длъжности в Пловдив и в др. градове. Кандидатира се и за българ. княз. Умира в София.

Е. превежда от фр. език и обнародва повестта „Младата сибирянка“ (1851) от Кс. дьо Местър. Подготвя издаването на учебни помагала и богослужебни книги. Под негово ръководство племенницата му И. Попгеоргиева превежда „Памела уженена“ от К. Голдони и „Проказаний на градат Аост“ от Кс. дьо Местър, които Е. публикува в „Цариградски вестник“; през 1853 излизат като самостоятелни издания.

Лъчезар Еленков

Лит.: Н. Планински. Черти из живота на Александра Екзарха. Сливен, 1884; Ив. Шишманов. Александър Стоилович Боев Екзарх. — Свобода, бр. 643, 649, 650, 1891; Ив. Пастухов. Педагогическите възгледи на Александър Екзарх. — Учил. преглед, 1922, кн. 5—6; Т. Янков. Александър Екзарх. . . — Бълг. мисъл, 1929, кн. 3, 4, 1930, кн. 2; Ас. Василиев. Александър Екзарх. — В: Трем на Българското възраждане. 1936; С. Ханчев. Александър Екзарх. Принос към живота и книжовната му дейност. — Читалище, 1936, кн. 9, 10; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 63—68. *мс*

ЕЛЀНКОВ, Лъчезар (Лъчезар Еленков Георгиев) (21.VII.1936). Роден в с. Горни Лом, Видински окр. Гимназиално образование получава във Видин (1954). Завършва Московския нефтен ин-т (1960) и бълг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1966). Зам.-гл. ред. на младежката радиостанция „Младост“ към Радио София (1968—74). От 1974 е отг. ред. на българо-съветския алманах „Дружба“. От 1976 секретар на СБП. Сътрудничи на в. „Студентска трибуна“, „Пулс“, „Литературен фронт“, сп. „Пламък“, „Септември“ и др. Чл. на БКП, на СБП.

Много от стиховете и поемите на Е. са посветени на антифашистката съпротива в Б-я, на младежи, загинали в борбата. Поетическите му търсения са изразени в модерната форма на стиха, в интересната образност и ритмика, в баладичната настройка.

Съч.: Отвесни градове. 1967; Забранена трева. 1970; Спасено пространство. 1973; Гранитово. Поема. 1975.

Лит.: Н. Никифоров. О, колко е трудно да бъдеш откривател! — Лит. фронт. бр. 42, 12 окт. 1967; Ат. Свиленов. Първа книга — първи успехи и разочарования. — Пулс, бр. 15, 26 юли 1967; Ив. Спасов. Мисли за две първи книги. — Нар. култура, бр. 25, 24 юни 1967; Г. Черняков. 1. Мисли, родени от стихосбирките на двама млади поети. — Пламък, 1967, кн. 16. 2. Търсенията на младия поет. — Худож. самодейност, 1967, кн. 7; М. Бенчев. Уверено, на втория рубеж. — Лит. фронт, бр. 48, 26 ноем. 1970; Ат. Благоев. Като земята и хляба. — Септемврийско слово (Михайловград), бр. 1580, 20 ноем. 1970; М. Василев. Утвърждаване на личния поетичен почерк. — Пламък, 1970, кн. 21; Ат. Благоев. Баладично пътуване към красотата. — Младеж, 1971, кн. 1; П. Тонков. Претенции и възможности. — Септември, 1971, кн. 1; Д. Танев. Зряло, със самочувствие. — Пулс, бр. 16, 31 юли 1973; Р. Узунова. Да овладееш забранени градове. — Нар. младеж, бр. 41, 17 февр. 1973; М. Бенчев. Пътят до третата книга. — Лит. фронт, бр. 14, 3 апр. 1975; С. Хаджикосев. Преклонение пред подвига. — Пулс, бр. 12, 3 юни 1975.

стк

ЕЛЍН ПЕЛЍН (псевд. на Димитър Иванов Стоянов) (18.VII.1877—3.XII.1949). Роден в с. Байлово, Софийски окр., в семейството на беден, но буден селянин. Баща му, известен повече под името Йото Варджията, полага усилия да даде добро образование на децата си. Двама от по-големите братя на Е. П. са учители; той от малък е заобиколен със списания и книги. Първоначално у-ще завършва в родното си село, I прогимназиален кл. учи в София (1890—91), II кл. — в Златица (1891—92), III и IV кл. (дн. VII и VIII) — в Панагюрище (1892—94). За V кл. отново се връща в София, но увлечен в лит. си интереси, все повече пренебрегва учебните занятия. През 1895 напуска гимназията и става учител в с. Байлово, където организира и вечерно у-ще за врътниците си. Обича да рисува и мечтае да стане художник. През 1896 кандидатствува в новооткритото Рисувално у-ще, но не е приет. Отново се записва в I соф. мъжка гимназия (1896—97), но не успява да завършиV(IX) кл.Небрежен към училищните си задължения, Е. П. страстно се увлича в четене, опознава основно бълг. и рус. литература и още като ученик започва да пише стихове и разкази. Повечето от многобройните му стихотворения от това време остават неотпечатани; в зрялото си творчество той се насочва към прозата, като продължава

Елин Пелин

Елин Пелин. „Гераците“

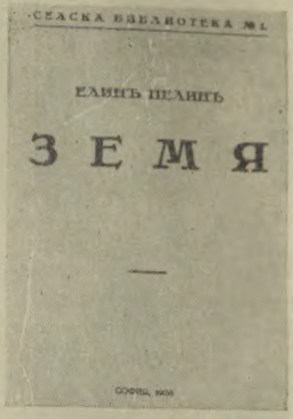

Елин Пелин. „Земя“

да пише само детски и хумористични стихове. За пръв път печата през 1895 в сп. „Войнишка сбирка“ (разказа „Мило е отечеството“) и в ученическото сп. „Извор“ (разказа „На майчина гроб“). През 1898—99 живее в родното си село, задълбочава връзката си със селския бит и душевност и написва първите си зрели разкази — „Ветрената мелница“, „Напаст божия“, „Гост“, „Изкушение“, „Пролетна измама“. По това време Е. П. споделя характерните за бълг. интелигенция от края на XIX в. народнически и народническо-социалистически настроения. От есента на 1899 се установява в София и се отдава изцяло на лит. труд. За да се издържа, работи в редакцията на „Търговски вестник“, за няколко месеца е репортьор на в. „Дневник“, но нередовното и мизерно заплащане не може да го спаси от грижата за насъщния хляб. С материалната помощ на учителя В. Стоин през 1902—03 издава 4 бр. от сп. „Селска разговорка“, което списва почти изцяло сам. Списанието има голям успех сред селските учители, за които е предназначено. Употребен за пръв път през 1897, псевд. му Елин Пелин скоро добива широка известност. За да му даде възможност за творческа работа, през 1903 м-рът на просветата проф. Ив. Шишманов го назначава на служба в Университетската библ., а след това го командирова и във Франция (септ. 1906— май 1907). От 1908 Е. П. е „пазител“ в Нар. библ. в София. През I световна война е мобилизиран като военен писател към редакцията на в. „Военни известия“ и сп. „Отечество“. От 1926 до 1944 е уредник на музея „Ив. Вазов“. Участвува в редактирането на хумористичния в. „Българан“ през 1908—09 и на лит. сп. „Слънчоглед“ през 1909; един от създателите и ред. на в. „Развигор“ през 1921—24. Редактира или участвува в редактирането и на детски списания и вестници: „Веселушка“ — 1908—10, „Чавче“ — 1913—14, „Светулка“ — 1920—32, „Пътека“ — 1933—34. След 9 септ. 1944 влиза в ред. к-т на в. „Септемврийче“. Чл. на БАН от 1940. Председател на СБП (1940). През апр. 1949 в цялата страна тържествено е отбелязан 70-год. му юбилей. Умира в София.

Основният дял от произведенията на Е. П. са създадени до войните и носят духа и колорита на преломното истор. време от края на XIX и нач. на XX в. — време на масово пропадане на дребните собственици от града и селото, на стихийно недоволство сред народните маси и на народнически и народническо-социалистически увлечения сред интелигенцията. Е. П. не е нито типичен народник, нито социалист; но той диша атмосферата, създадена от тези идейни течения, чете соц. преводна литература, издавана от Г. Бакалов, увлича се от творчеството на М. Горки. След 1905 се отдалечава от борческите настроения на своята младост, но в творческия му облик остават чертите, създадени под въздействието на тези настроения — черти на писател критически реалист, демократ и хуманист, чиято най-голяма любов е бедният и онеправдан селянин. Е. П. рисува селото в неговия най-правдив образ, без сантиментална идеализация, в цялата му неподправена

жизненост и богатство. Израсъл сред соф. поле, той се сродява с характера и душевността на шопа, който става негов любим герой. На писателя допадат подчертаната индивидуалност в характера на шопите, упоритият им скептичен и критичен поглед, техният трезвен реализъм и живо чувство за хумор. Критицизмът към официалните държ. норми и трезвият жизнерадостен реализъм стават основни черти и в собствения му творчески облик. 22-год. Е. П. окончателно се премества в града. Но нито животът в София, нито престоят във Франция и другите му пътувания в чужбина успяват да променят характера на творческите му видения, които докрай носят мириса на селския чернозем. Изпълнен със съчувствие и любов към онеправданите, той прави основна тема на своето творчество селската неволя. Разказите и повестите му разкриват нерадостната действителност, в която редките мигове на щастие проблясват на фона на крайно тежкия живот. Понякога още външният вид на рисуваното село навява мрачни настроения, тъжен е дори природният пейзаж, пропит сякаш със селска мъка („Летен ден“, „Закъснялата нива“, „Напаст божия“). Изобразявайки този живот, изпълнен с беди и нещастия, Е. П. като истински критически реалист дава в общия контекст на творбата достатъчно художествен материал, който разкрива социалните причини за нерадостната участ на героите. В сб. „Разкази“ (т. I, II, 1904, 1911) се срещат характерните образи и проблеми на бълг. село от края на 90-те год. на XIX и нач. на XX в. заедно с тогавашната леко сантиментална социална терминология — селската бедност, изправена срещу бирника и чорбаджиите, сиромашката неволя и стихийния бунтовен протест. В някои разкази социалният патос излиза на пръв план („Напаст божия“, „Андрешко“), в други е скрит в художествената тъкан на изображението („Край воденицата“, „Лепо“). Позициите на автора са ясни и определени. Въпреки външната си художествена сдържаност той внушава осезателно своята солидарност с бедния човек от народа. У основния герой на Е. П. — сиромаха-селянин — няма и следа от възрожд. илюзии на Вазовия дядо Йоцо; този герой вече гледа на новата бълг. държава като на враждебна сила, носеща само беди и нещастия на сиромашта. Сила, от която трябва да се пази с всички средства на хитрата селска изобретателност. Със своята психика и поведение остроумният герой на разказа „Андрешко“ става изразител на същото отношение към буржоазната държава-експлоататорка, което една год. по-рано Е. П. направо формулира в статията с изразителното заглавие „За едни майка, за други — мащеха“ (сп. „Селска разговорка“, 1902, кн. 1). От тази знаменита статия до остроумния фейлетон от 30-те год. „Човекът, за когото всички се грижат“ (сб. „Аз, ти, той“) Е. П. неприкрито демонстрира същата враждебност към държ. власт, която чувствуват и героите му. Художникът-демократ се вълнува не само от бедите на човека от народа — интересува го и неговата реакция, скритото или явно изразеното му недоволство. Глухо неверие и злобен рогот се надига в отчаяните сърца на селяците в „Напаст божия“, а младежите въстават срещу осветената от закона и традицията власт на кмета, попа и чорбаджията. В „Престъпление“ пък братът на озлочестеното момиче сам убива този, когото пристрастният класов съд няма да накаже. Не случайно такъв жизнерадостен писател като Е. П. неведнъж рисува в разказите си убийства. Убийствата са отмъщения на бедняка, който няма други средства да се защити. В тези трагични случаи писателят е привлечен не от сензацията и криминалната страна на случката, а от стихийния израз на накипялата болка и протест на онеправдания селянин. Обикнат герой в разказите на Е. П. е и селският учител — другар и съветник на бедния народ. С особено съчувствие авторът изобразява неговия труден живот и душевни страдания, както и разочарованията и униженията, през които преминават младите селски учителки („Кал“, „Душата на учителя“, „Самичка“, „В интереса на просветата“, „Непосветена“). Селският учител повежда младежите срещу консервативните сили в селото и насила затваря заразения „излак“ пред къщата на попа („Напаст божия“). И това изправяне на учителя срещу попа, както и фактът, че коварната болест се разпространява тъкмо от замърсения попов „излак“, придобиват и символичен смисъл. Една от основните теми в творчеството на Е. П. е черквата и представителите ѝ като поддръжници на консервативното и крепители на невежеството и робското подчинение пред природните и

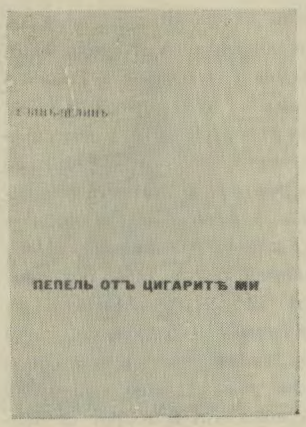

Елин Пелин. „Пепел от цигарите ми“

Елин Пелин. „Пижо и Пендо“

Елин Пелин. „Ян Бибиян на луната“

социалните злини. Той осмива и изобличава пиянството, алчността и лицемерието на калугери и попове („Напаст божия“, „Братя“, „Изкушение“). Пресъздава в творбите си жизнената и идейната атмосфера на определен период от бълг. обществено развитие. Но в тях има нещо, което рязко ги отделя от по-голямата част на тогавашната народническа и народническо-социалистическа литература, затворена в рамките на своето време като изображение на една вече отминала действителност. От истор. определеното жизнено съдържание, подчинено на актуални проблеми, Е. П. създава един свят, в който пулсира дълбоко човечна и земна философия за живота. Конкретните белези на истор. момент се носят от широко и пълноводно жизнено течение, характерната шопска атмосфера събира в себе си багрите на националното своеобразие. Художникът не опростява живота до няколко стандартни социални схеми, а го изобразява в цялото му богатство и пъстрота. Дори и там, където героите се сблъскват като представители на две различни социални сили, техният конфликт получава допълнителни богати нюанси, пречупвайки се през бита, нравите, социално-етичните представи и характерологичните особености на бълг. народ. Веселата хитрост, остроумието, способността да се надсмееш и над враждебните сили, и над собствените си нещастия — белег на несломената от бедите жизненост на бълг. национален характер — са присъщи не само на любимите герои на Е. П, но и на самия автор. В творбите му е разкрита и поезията на естествения селски живот; в него трепти веселият лъч на жизнерадостен и оптимистичен, непосреден и свеж хумор. Широко известният разказ „Ветрената мелница“ е ведра възхвала на селската жизнерадост, на волните характери, способни на решителен и съдбоносен жест. Скърбите и радостите се редуват дори и в рамките на един и същ разказ. Неочакваният и същевременно логичен край на „Задушница“ разкрива трезвия и естествен, топъл и жизнеутвърждаващ поглед на автора. Чужд на всякакво морализаторство, Е. П. не идеализира героите си, открито съчувствува на „грешните“ земни слабости на своите наивни или хитровати селяни. Дори и под черното расо на божите служители продължава да търси сърцето на обикновения земен човек. Разобличавайки лицемерието на черквата като власт и догма, писателят разбира и прощава скръбта на съкрушените братя по изтеклото тригодишно вино („Нещастие“) и тръпките на младия калугер пред любовните пролетни измами („Пролетна измама“). През този период Е. П. публикува и хумористичния сб. „Пепел от цигарите ми“ и две повести. Губителните нечисти страсти, които развихря ненаситната алчност за пари на една съблазнителна кръчмарка, заплитат сюжета на повестта „Нечиста сила“ (1909). Но от осъществяването на този интересен замисъл самият автор е недоволен и по-късно, след войните, се опитва да преработи повестта,

като я превръща в роман. Написва обаче само няколко глави, отпечатани след 9 септ. 1944. Едно от най-значителните произведения на Е. П. и едно от най-високите постижения на бълг. белетристика е повестта „Гераците“ (1911). Тъжната история на разпадане задружното и щастливо някога семейство на Йордан Герака е детайлна картина на разлагането на старото патриархално село под напора на нахлуващия и в икономиката, и в морала капиталистически дух. Тази социално-историческа закономерност е претворена в човешки образи и съдби с трайно художествено въздействие. С особена художествена сила се откровява крехкият образ на Елка — най-злочестата жертва на новите обществени отношения, погаврили се в нейно лице с традиционните патриархални добродетели на бълг. жена. През войните, когато по собствения му израз бълг. писател „почиваше с вързани ръце и запечатан мозък“, Е. П. отстъпва донякъде от идейно-художествените позиции, характерни за дотогавашното му творчество. В разказите и хумореските, писани през 1915—16 и събрани в сб. „Китка за юнака“ и „Пижо и Пендо“, се чувствува духът на официалната държ. политика. Като художествено постижение в тях се откроява само популярният разказ „Среща“, в който е намерила трогателен израз привързаността на селянина към неговия неразделен другар в труда — впрегнатия във военен ярем кротък вол. Към най-хубавите черти от творчеството на Е. П. преди войните ни връща повестта „Земя“ (1922). Като се изключи краят, набързе написан и неубедително поднесен, идеята, че прекомерната алчност за земя опустошава душата на човека, тук е въплътена в ярки образи и поетични картини от селския живот. След тази повест творческият поглед на Е. П. се отвръща все повече от селската действителност, изпреварила го вече в развитието си. Сб. „Черни рози“ (1928) съдържа изповедни размисли и настроения на художника, а сб. „Аз, ти, той“ (1936) — злободневни разкази и фейлетони, изобличаващи обществено-политическата и нравствената поквара на съвременността. Най-високото творческо постижение на Е. П. от този период са оригиналните му „легенди“ от сб. „Под манастирската лоза“ (1936), които утвърждават и опоетизират трезвия земен поглед на българина. В известен смисъл те са обобщение на една от основните линии в творческия свят на Е. П., в който човекът и природата живеят в своето изначално единство. Тъкмо това единство защищава художникът от изсушаващите догми на черковния морал. Филос. патос на „легендите“, както и на цялото творчество на Е. П., е в антидогматичната „греховна“ поезия на естественото, човешкото, земното.

Е. П. е и един от най-популярните бълг. автори за деца. Десетилетия наред той печата в детския периодичен печат или в отделни книги стихотворения, поеми, басни, приказки и разкази за деца. Автор е и на един от най-хубавите бълг. романи за юноши „Ян Бибиян“ (1933) и „Ян Бибиян на луната“ (1934). Др. псевд.: Чичо Благолаж, Горка Горчица, Камен Шипков, Иван Коприван, Катерина, Елчо, Мито Йотов, Мито, Пан, Пелинаш, Чер Чемер, Поручик.

Съч.: Разкази. Т. I. 1904; Пепел от цигарите ми. 1905 (1910); От прозореца. 1906; Златни люлки. Стихове за деца. 1909 (1918, 1939, 1942); Разкази. Т. II. 1911; Китка за юнака. Разкази. 1917 (1918, 1925, 1942, 1944); Пижо и Пендо. 1917 (2 попр. изд. 1918, 1921, 1925, 1929, 1939, 1942, 1944); Гори Тилилейски. Приказки за деца, наредени в стихове. 1919 (1948, 1952, 1954, 1970); Петльо ререз златоперест. Рус. нар. приказки. 1919 (1926, 1942); Сладкодумна баба. Нар. приказки. 1919 (1927, 1933); Правдата и кривдата. Нар. приказки. 1920 (1927, 1938); Избрани разкази. 1922; Сборник от разкази. 1923; Сватбата на Червенушко. Весела история в стихове за деца. 1924 (1959, 1969); Цар Шишко. Приказки в стихове. Карт. от Ил. Бешков. 1925 (1937, 1943); Песнички. 1927; Земя. Повест. 1928 (1932, 1940, 1946, 1948, 1962); Черни рози. 1928; Поточета бистри. Стихове за деца. 1931 (1948); Ян Бибиян. Невероятни приключения на едно хлапе. 1933 (1941, 1946, 1948); Ян Бибиян на луната. 1934 (1943, 1946, 1948); Аз, ти, той. Мили родни картинки. 1936 (1940, 1942, 1945); Под манастирската лоза. 1936 (1940, 1945); Дядовата ръкавичка. 1937 (1945, 1958, 1961, 1973, 1975); Кумчо Вълчо и Кума Лиса. Сценирана приказка. 1939 (1943, 1949); Три баби. 1940 (1945, 1961); Щурче-свирче. Весели стихчета за момичета и момчета. Карт. от Ил. Бешков. 1940 (1947), Гераците. Повест. 1943 (1946, 1948, 1956, 1959, 1965, Библ. за ученика — 10 изд., драматизация на М. Колчакова. 1955); Страшен вълк. Приказки в стихове. 1944; Антология. Предг. от Т. Боров. 1945; Избрани разкази. Под ред. на П. Динеков. 1946; Мили родни картинки. Весели разкази. 1948; Избрани разкази. 1949; Приказки и басни. Ред.

БАН
Институт за литература
БИБЛИОТЕКА

ЕЛИ А. Каралийчев. 1949 (1952); Бай Станю Познавача. Разкази и задачи. 1952 (в съавт. с Д. Подвързачов); Приказки и разкази. Събрал и подредил Ц. Цветанов. 1955; Петльо и Лиса. Приказка. Рис. от В. Лазаркевич. 1956 (1960); Страшният вълк. Приказка в стихове. 1956; Приказки. Подбрал Цв. Ангелов. 1957; Чохено контошче. Приказка в стихове. 1957; Домашно огнище. Избрани стихотворения, разкази и приказки за деца. Отбрал А. Каралийчев. Худож. Б. Ангелушев. 1958; Стихотворения и приказки в стихове за деца. Подбор и ред. Ц. Цветанов. 1958; Торбаланци. Приказка. 1958 (1962); Разкази. 1961 (Библ. за ученика — 10 изд.); Разкази. В 2 т. 1963; Приказки. 1964; Ян Бибиян — невероятни приключения на едно хлапе. Ян Бибиян на луната. 1966 (1968, 1969); Повести и разкази. Под ред. на Г. Караславов. 1968; Три умни глави. Приказки. 1971; Чичо Пейо. Приказки. 1971 (1973); Знам и мога. Приказки и разкази за деца. Подбор, ред. Д. Дамев. 1973; Врабчетата на стрина Дойна. Приказки и разкази за деца. 1974; Бяло облаче зад Витоша. Избр. творби. 1975; Съчинения. Под ред. на Т. Боров. Т. I—V. 1938—1942; Събрани съчинения. Предг. от Цв. Минков. Т. I—V. 1948 (1949); Събрани съчинения. С предг. от Цв. Минков. Т. I—II. 1950; Събрани съчинения в десет тома. Под ред. на Т. Боров, Кр. Генов и П. Русев. Предг. Г. Караславов. 1958—1959; Съчинения. В 2 т. 1965 (1967); Съчинения. В 6 т. Ред. Т. Боров, Кр. Генов и П. Русев. 1972—1973.

Лит.: Сборник Елин Пелин. 2 април 1922. Под ред. на Ал. Балабанов. 1922; Д. Б. Митов. Белетристи. А. Страшимиров, Елин Пелин, Йордан Йовков. 1939; Н. Райнов. Вечното в нашата литература. Български класици. Т. VIII. 1941; Г. Караславов. Елин Пелин — най-яркият и най-талантливият представител на критическия реализъм в българската литература. 1949; Елин Пелин. Споменна книжка по случай 5 год. от смъртта му. 1954; П. Русев. Творчеството на Елин Пелин до Балканската война. 1954; Кр. Генов. Елин Пелин. Живот и творчество. 1956; П. Пондев. Елин Пелин. Лит.-крит. очерк. 1959 (1973); П. Тихолов. Елин Пелин. Интервюта и разговори. 1959; Кр. Генов. Елин Пелин. Лит.-крит. очерк. 1960; Антон Страшимиров. Елин Пелин и Йордан Йовков в спомените на съвременниците си. 1962; П. Пондев. Майстори на разказа. Елин Пелин, Йордан Йовков. 1962; Ив. Богданов. Елин Пелин — художник на българското село. 1964; М. Драгостинова. За реализма в творчеството на Елин Пелин. 1964; И. Панова. Вазов, Елин Пелин, Йовков — майстори на разказа. 1967; Литературен архив. Т. IV. 1972; Кр. Генов. Елин Пелин — любим писател на малките. Изследване. 1972; К. В. „Разкази". — Летописи, 1904, кн. 11—12; Вл. Василев. Елин Пелин. — Мисъл, 1905, кн 3 и 4; Й. Маринополски. Разкази от Елин Пелин. — Мисъл, 1905, кн. 2; Ст. Минчев. Нови таланти в нашата белетристика. — Демокр. преглед, 1905, кн. 5—6; Ал. Балабанов. „Пепел от цигарите ми". — Пряпорец, бр. 31, 1905; Вл. Василев. „Пепел от цигарите ми". — Демокр. преглед, 1905, кн. 14—15; В. Миролюбов (д-р К. Кръстев). Певец на селската неволя. — В: Млади и стари. 1907; С. Радев. Българският селянин според някои наши писатели. — Художник, 1909, кн. 3; Й. Хербст. Елин Пелин. Силует. — Пряпорец, бр. 102, 17 апр. 1910; Н. Атанасов. „Разкази" от Елин Пелин. — Знание, 1911, кн. 6; Божан Ангелов. Настроения и поетически наблюдения из живота на българското село в една западна крайнина. — Демокр. преглед, 1912, кн. 4; М. Арнаудов. Новите разкази на Елин Пелин. — Съвр. мисъл, 1912, кн. 4—5; А. Гечев. Елин Пелин. Разкази. Т. II. — Демокр. преглед, 1912, кн. 1; Г. Бакалов. „Гераците". — Ново време, 1922, кн. 17 (вж. и Български писатели и книги. Ч. II. 1925; Избрани произведения. 1953); Т. Боров. Книжовната дейност на Елин Пелин. — Развигор, бр. 65, 6 май 1922; Ст. п. Василев. Изобразителните средства в Елин-Пелиновите разкази. — Родна мисъл, 1922, кн. 3 (вж. и Българският писател и родната реч. 1933); Ив. х. Генадиев. Хуморът на Елин Пелин. — Развигор, бр. 65, 6 май 1922; Г. Дочев. Детската поезия на Елин Пелин. — Учит. мисъл, 1922, кн. 9—10; Ст. Дринов. Елин Пелин и децата. — Развигор, бр. 66, 13 май 1922; Ц. Калчев. Елин Пелин като детски писател. — Илюстрация Светлина, 1922, кн. 3—4; Д. Б. Митов. Жената в разказите на Елин Пелин. — В-к на жената, бр. 56, 6 май 1922; Малчо Николов. Елин Пелин. —Демокр. преглед, 1923, кн. 5; Ив. Г. Клинчаров. „Земя". — Наковалня, бр. 125, 1928; Г. Константинов. Елин Пелин и селският бит. По повод на последната му повест „Земя". — Бълг. мисъл, 1928, кн. 4; Цв. Минков. „Черни рози". — Глобус, бр. 35, 1928; Г. Константинов. Елин Пелин. — Библ. Бълг. писатели, VI, 1929; Н. Атанасов. Елин Пелин и неговата „Земя". — Бълг. мисъл, 1929, кн. 4; П. Динеков. „Земя", повест от Елин Пелин. — Лит. глас, бр. 174, 25 дек. 1932; Г. Цанев. Елин Пелин. — В: Писатели и творчество. 1932; Вл. Василев. От 1920 до днес. Елин Пелин. — Златорог, 1933, кн. 3; Г. Крънзов. „Ян Бибиян". — В-к на жената, бр. 553, 30 дек. 1933; Г. Константинов. „Под манастирската лоза". —Златорог, 1936, кн. 1; Д. Б. Митов. Новата книга на Елин Пелин („Под манастирската лоза"). — Бълг. мисъл, 1936, кн. 3; Ст. Божков. „Аз... Ти... Той", хумористични разкази от Елин Пелин. — В-к на жената, бр. 685, 24 март 1937; П. Динеков. „Аз... Ти... Той. . — Златорог, 1937, кн. 1; Ал. Балабанов. Елин Пелин. — Лит. глас. бр. 414, 21 дек. 1938; Т. Боров. Съчиненията на Елин Пелин. — Лит. глас, бр. 414, 21 дек.

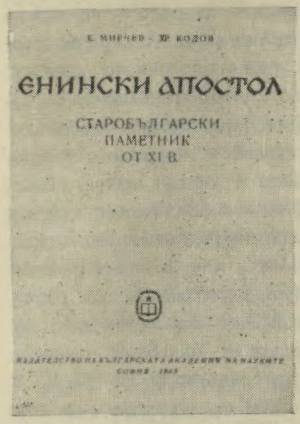

Енински апостол

1938; Калина Малина. За децата и Елин Пелин. — Лит. глас, бр. 414, 21 дек. 1938; П. Динеков. Елин Пелин — човекът и художникът. — Бълг. мисъл, 1939, кн. 1 (вж. и Литературни легенди. 1942); Т. Боров. Елин Пелин в началото (1897—1904). — Учил. преглед, 1939, кн. 3 (вж. и Книги, библиотеки, библиография. 1947); М. Арнаудов. Елин Пелин. Към характеристиката на новите му произведения. — Бълг. мисъл, 1941, кн. 7; Б. Делчев. Мъките на реалиста. — Изкуство, 1948, кн. 1 (вж. и Мъките на реалиста. 1955); Г. Константинов. Елин Пелин и българското народничество. — Септември, 1948, кн. 3; Ст. Младенов. Българската реч в произведенията на Елин Пелин. — Балк. преглед, 1948, кн. 8; Г. Цанев. Елин Пелин. — Раб. дело, бр. 180, 1948; Ал. Балабанов. Из поезията на Елин Пелин. — Лит. фронт, бр. 33, 16 апр. 1949; Ас. Босев. Приятел на септемврийчетата. — Лит. фронт, бр. 33, 16 апр. 1949; Ив. Велков. Неговата родна къща. — Лит. фронт, бр. 33, 16 апр. 1949; П. Данчев. Живият класик на българската литература. — Раб. дело, бр. 94, 1949; П. Зарев. Реализмът на Елин Пелин. — Изкуство, 1949, кн. 2 (вж. и Българска литература. 1950); Мл. Исаев. Спомени за Елин Пелин. — Септември, 1949, кн. 4; Т. Павлов. Елин Пелин. — Лит. фронт, бр. 14, 8 дек. 1949 (вж. и Български поети и писатели. 1950); Хр. Радевски. Елин Пелин. — Раб. дело, бр. 328, 5 дек. 1949; Г. Цанев. Елин Пелин. — Септември, 1949, кн. 7 (вж. и Страници от историята на българската литература. 1958; На прелома между две столетия. 1971); Ц. Цветанов. Библиографски бележки за Елин Пелин. — Лит. фронт, бр. 33, 1949; Ст. п. Василев. Елин Пелин. — В: Строители на родната реч. 1954; Г. Караславов. Спомени за Елин Пелин. — Септември, 1954, кн. 12; Ефр. Каранфилов. Поезията в разказите на Елин Пелин. — Лит. фронт, бр. 33, 18 авг. 1955 (вж. и Поезия в прозата. 1957); П. Динеков. Елин Пелин; Повестта „Гераците". — В: Литературни образи. 1956 (1957, 1968); Г. Константинов. Елин Пелин. — В: Писатели-реалисти. 1956 (вж. и Писатели-реалисти. От Друмев до наши дни. 1965); П. Нейков. Елин Пелин. — В: Техните образи. Спомени. 1956; Т. Боров. Елин Пелин се саморазкрива. — Лит. фронт, бр. 18, 5 май 1960; Ефр. Каранфилов. Мечтатели в творчеството на Елин Пелин. — Родна реч, 1962, кн. 3 (вж. и Литературнокритически статии. Избрано. 1965); П. Зарев. Елин Пелин и неговият „малък" разказ. — Септември, 1964, кн. 6; Б. Делчев. Срещи и разговори с Елин Пелин. Спомени. — Лит. фронт, бр. 42 и 43, 14 и 21 окт. 1965; Д. Минев. Елин Пелин и Йордан Йовков. — Лит. мисъл, 1966, кн. 5; Ив. Попиванов. Критическият реализъм на Елин Пелин. — Септември, 1966, кн. 6; Д. К. Бошнаков. Елин Пелин на четиридесет езика. — Лит. фронт, бр. 31, 27 юли 1967; В. Малеева. Творческото развитие на Елин Пелин и традициите на Максим Горки. — Език и литература, 1967, кн. 5; Н. Хайтов. Национален и вечен. — Лит. фронт, бр. 31, 27 юли 1967; П. Зарев. Елин Пелин. — В: Панорама на българската литература. Т. II. 2 изд. 1969; В. Вълчев. Архивът на Елин Пелин. — Раб. дело, бр. 79, 20 март 1973; Ст. Елевтеров. Художник на българското село. — Пламък, 1970, кн. 3; С. Янев. Ранните разкази на Елин Пелин. — Родна реч, 1973, кн. 2; П. Тотев. Елин Пелин и съдбата на любовта. — Пламък, 1974, кн. 8. *мц ец*

ЕНИНСКИ АПОСТОЛ. Старобълг. писмен паметник от средата или най-късно от II пол. на XI в. Намерен в края на 1960 при ремонта на старата черквица „Св. Петка Търновска" в с. Енина, Старозагорски окр. Съхранява се в Нар. библ. „Кирил и Методий" в София. Ръкописът е фрагмент от по-голяма книга, от която са запазени само 39 пергаментни л. 19,5×15,5 см. Писан е на кирилица от най-старинен тип; на няколко места се срещат и глаголически букви. Това го прави особено ценен в палеографско отношение. Е. а. е изборен апостол с месецослов. Запазените листове съдържат апостолските четива от 35-а неделя след Петдесетница до вечернята на Велика събота. Месецословът започва от 1 септ. (нач. на индикта, т. е. на черковната год.) и стига до 3 окт. (паметта на Дионисий Ареопагит). В Е. а. напълно са запазени всички основни фонетични, морфологични и синтактични особености на старобълг. език, но на много места са отразени и явни белези на народен източнобълг. говор. Като

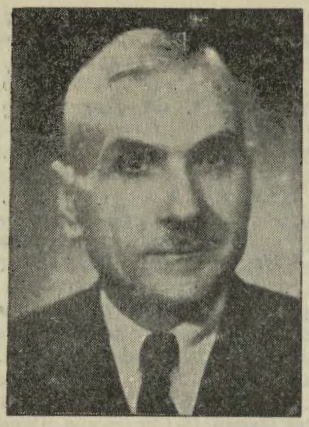

Илия Енчев

най-стар от всички известни досега преписи на апостолския текст паметникът има особено голямо значение за доброто проучване и за правилното осветляване на литературно-исторически и текстологически въпроси.

В книгата са запазени няколко малки орнамента (2 малки винетки и 9 орнаментирани заглавки), които са в безспорна връзка със съответни орнаменти в някои глаголически старобълг. ръкописи. Макар и скромни и съвсем примитивно изработени, тези орнаменти имат голямо палеографско и художествено-историческо значение.

Е. а. е единственият старобълг. паметник, намерен и съхраняван в Б-я.

Изд. и лит.: К. Мирчев. 1. За един новооткрит старобългарски паметник от XI в. в с. Енина, Казанлъшко. — Лит. фронт, бр. 37, 12 септ. 1963. 2. За езиковите особености на новооткрити фрагменти от най-стар славянски апостолски текст — Енински апостол от XI в. — В: Славянска филология. Т. III, 1963; К. Мирчев и Хр. Кодов. Енински апостол. Старобълг. паметник от XI в. 1965.

хк

ЕНИНСКИ СТИХИРАР. Среднобълг. книжовен паметник от XIV в. Намерен през 1842 в с. Енина, Старозагорски окр. Съставен е от 224 пергаментни л. Съхранява се в Археологическия музей в София под № 99. В написването на Е. с. са участвували трима души, които са се сменяли непрекъснато, понякога дори на една и съща страница. Езикът му споделя особеностите на среднобълг. паметници. Във фонетиката се забелязва влияние на народен източнобълг. говор. Отбелязано е и проникване на народна разговорна лексика (напр. наречието „снощи“ за пръв път е засвидетелствувано в Е. с.). Особен интерес Е. с. представлява във връзка с историята на типовете сборници с химнографско съдържание и развоя им в бълг. Средновековие. Той е единственият стигнал до нас бълг. средновековен паметник с название стихирар. Виз., както и най-ранните запазени слав. (рус.) стихирари са репертоарно специализирани богослужебни певчески сборници, които съдържат стихири. За разлика от тях съдържанието на Е. с. не се изчерпва само със стихири — в него са поместени цели служби срещу по-голяма част от отбелязаните празници. Съставът на Е. с. отразява късен процес на преход или сливане на стихирара с празничния миней чрез попълването му с канони, кондаци, икоси и др. произведения от жанровия репертоар на химнографията, чрез вписването на пълни химнографски композиции (служби) за повечето големи църковни празници. Някои литургически указания в текста свидетелстват за богослужебна практика според Ерусалимския устав и дават основание възникването му да се отнесе към нач. на II пол. на XIV в. В съдържанието на Е. с. не са включени произведения от бълг. автори, но е поместена службата за Петка Търновска, преведена в Търново най-вероятно през 1234. С някои свои особености Е. с. се свързва с търновската книжовна традиция. Паметникът не е издаван.

Лит.: Б. Цонев. История на българский език. Т. I. 2 изд. 1940. с. 198—199; Ст. Кожухаров. Поглед към проблематиката на Енинския стихирар. — Бълг. език, 1972, кн. 6.

ск

ЕНЧЕВ, Илия (Илия Енчев Тодоров) (16.IX.1890—7.VIII.1953). Роден в с. Горски Долен Тръмбеш, Великотърновски окр. Основно образование получава в родното си село, гимназиално — в Търново (1907). Завършва педагогика и философия в Соф. ун-т. Учителствува в Пловдив. Пенсионира се като директор на Пловдивската девическа гимназия. Просветен деец с демократични убеждения. Увлича се от толстоизма. Умира в Пловдив.

Писателското му поприще започва от студентски години, когато драмата му „Тъмни зори“ е отличена с премия от фонда „Иван

Вазов“ при Соф. ун-т „Кл. Охридски“. Покъсно са наградени драмите му „Делба“ (от д-во „Българска драма“, 1930) и „Пролетен лъч“ (от М-вото на нар. просвета, 1931). Като драматург Е. се интересува от нравствено-етични проблеми — разрешава ги в духа на толстоизма. Пише и за бълг. село, където вижда рушенето на стария бит, преодоляването на предразсъдъците; изтъква ролята на интелигенцията. Публикува разкази и статии във в. „Знаме“, „Литературен глас“, сп. „Венец“, „Възраждане“. Автор е на педагогически трудове и на статии за учението на Л. Н. Толстой.

Съч.: Тъмни зори. Драма. 1921 (1931); Забравен грях. Драма. 1922 (2 изд. под загл. Към другия бряг. 1933); Вртоп. Драма. 1925 (1928); Делба. Драма в 3 д. и пролог. 3 изд. 1932 (4 прераб. изд. 1943); Пролетен лъч. Драма. 1932; Великата награда. Пиеса из училищния живот. Пловдив, 1934; Кратка методика на предметите от първа група при прогимназиите. 1934; Победител. Драма. 1934; Кратка методика на предметите от езико-историческата и художествено-техническата група в прогимназиите. 1935; Силата на камбаните. Драма. 1938; Крилатият майстор. Драма. 1943; Апостолът. Драматическо видение. 1945.

Лит.: Цв. Минков. „Забравен грях“. — Демокр. преглед, 1923, кн. 12; Ц. Цветанов. „Вртоп“. — Развигор, бр. 186, 1925; Ж. Божилова. Нравствените прозрения на един българин. — В-к на жената, бр. 226, 1926; Г. Кръзов. „Тъмни зори“. — В-к на жената, бр. 471, 1931; П. Динеков. „Делба“. — Лит. глас, бр. 99, 1931; П. Телчаров. „Към другия бряг“. — Лит. глас, бр. 235, 1934; К. Владимиров. „Великата награда“. — Просв. единство, бр. 25, 1937; Л. Николова. „Великата награда“. — Земя и труд, 1938, кн. 7—8; Д. Осинин. „Крилатият майстор.“ — Просв. единство, бр. 26—27, 1943; Илия Енчев. Биогр. бел. — Лит. фронт, бр. 38, 17 септ. 1953.

кя

ЕРЕМИЯ, поп (II пол. на XIв.). Автор на апокрифни произведения (вж. *Апокрифи*), представител на т. нар. антиканонична, демократична линия в развитието на средновековната бълг. литература. Остри нападки срещу Е. съдържат различните слав. редакции на *индекса* на забранените книги, според които той е „окаян“, „лъже“, „бае“, пише „за съблазън на неразумните“. Монахът Атанасий Йерусалимски (XIII в.) в специално послание съветва някой си Панко да не чете словото на Е. „за честното дърво“ и нарича творенията му „лъжливи басни“. Погодиновият номоканон привежда думи на цариградския патриарх Сисиний, който предупреждавал да не го смесват с „лъжливия Сисиний“, за когото пише Е. Според една редакция на индекса Е. е „син и ученик на поп Богомил“. Подобни сведения дават основание на някои изследователи от края на XIX в. да го отъждествяват с поп *Богомил,* обаче рус. учен М. И. Соколов доказва че се касае за две различни лица.

Книжовното наследство на Е. все още не е очертано напълно. Със сигурност към наследството му се отнася „Повест за кръстното дърво“ — обширно апокрифно съчинение, което включва занимателни епизоди из Стария и Новия завет, обединени от историята на кръстното дърво и живота на Исус Христос. Трактовката на Е. показва отклонение от някои основни богомилски схващания и дори противоречие с тях (напр. в прославата на кръста и в утвърждаването на черковната йерархия), но същевременно разказът му не се покрива с официално установените библейски положения. Образът на Исус е подчертано очовечен, повествованието е наситено с любопитни сюжетни подробности и с фантастика, на места е проникнато от лирични настроения. Най-старият известен засега препис на съчинението е от XIII—XIV в. — бълг. редакция. Към книжовното дело на Е. според данните на *индексите* принадлежат също „Молитви за тресавиците“ („Сисиниеви молитви за тресавиците“). Някои изследователи са склонни да му приписват и „Въпроси и отговори, или от колко части е бил сътворен Адам“ („Беседа на тримата светители“).

Изд.: V. Jagić. Prilozi k historiji književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga. — Arkiv za povjestnicu jugoslavensku, IX. Zagreb, 1868, p. 91—109; V. Jagić. Opisi i izvodi iz nekoliko južnoslovenskih rukopisa. — Starine, V, 1873, p. 79—95; А. Н. Попов. Первое прибавление к описанию рукописей и каталогу книг церковной печати библиотеки А. И. Хлудова. М., 1875. с. 31—45; И. И. Срезневский. Древние памятники русского письма и языка. СПб., 1882. с. 162; М. И. Соколов. Компиляция апокрифов болгарского попа Йеремии. — В: Материалы и заметки по старинной славянской литературе. Вып. I. М., 1888.

Лит.: V. Jagić. Die südslavischen Volkssagen von dem Grabancijaš dijak und ihre

ЕРЕ Erklärung. — Arch. slav. Phil., II, 1877, p. 470—478; М. И. Соколов. Сисиниевы молитвы от трясавиц. — В: Материалы и заметки. . . 1888. с. 23—25; Д. Матов. Нави. — Книжици за прочит, Солун, 1889, кн. 3, с. 49—54; А. И. Соболевский. Навье и Верзиулово коло. — Русский филологический вестник, XXIII, 1890, с. 79—80; А. Н. Пыпин. История русской литературы. Т. I. 3 изд. СПб., 1907. с. 450—463, 473—474; История русской литературы. Т. I. М.—Л., 1941. с. 85—86; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. I. 1950. с. 122—123; Б. Ст. Ангелов. Списъкът на забранените книги в старобългарската литература. — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1952, кн. 1, с. 107—159; История на българската литература. Т. I. Старобългарска литература. 1962. с. 187—188; Ем. Георгиев. 1. Прокълнатият старобългарски писател поп Еремия. — Език и литература, 1964, кн. 1; 2. Поп Йеремия. — В: Литература на изостренн борби в средновековна България. 1966. с. 202—231.

лгр

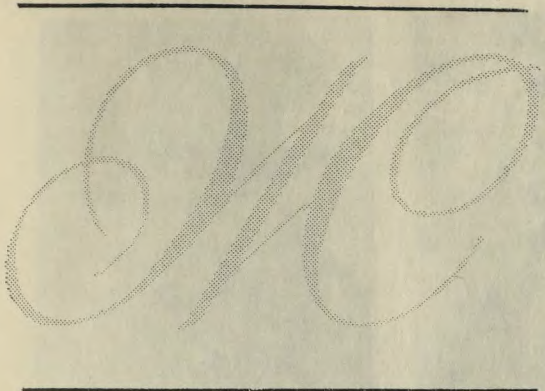

ЖÀЖДА. Лит. сборник (С., 1939). Под ред. на Д. Чавдаров, П. Зарев, В. Георгиев, Т. Донев. Съдържа разкази, стихотворения, репортажи и статии от млади прогресивни автори. Поместени са къси разкази от П. Вежинов („Медикът и достойнството"), Хр. Руменов, К. Калчев („Нощна случка"), П. Зарев („Ден"), Ст. Ц. Даскалов („Шинелата"), Т. Донев, Н. Гънин, Ем. Манов („Ваканция"), П. Аврамов, Д. Добрев-Волонид, А. Барух („Бягство"). Със стихотворения участвуват Й. Дъбравен, Ас. Ведров, К. Маджаров, Ив. Бурин, П. Бойкински, В. Георгиев („Майка", „Родина"), Ас. Босев, Ал. Геров („Реални халюцинации", „Жажда"), Ал. Вутов (Вутимски), Ив. Немилников, С. Рилец, Цв. Спасов, Ем. Андреев, Гоше В`сели. Автори на обнародваните репортажи са Сп. Гергов и В. Воденичарски, а на статиите — Л. П. Белмустаков („Новият художествен реализъм") и Ст. Б. Станчев („Младежта и културата"). Художествените материали са със социална или нравствено-етична тематика, открито се налагат комунистическите убеждения на младите автори. Идейно-естетическата платформа на колективния лит. сборник е изложена в статията „Новият художествен реализъм", в която са залегнали основни положения на соц. реализъм. Художествените несъвършенства на разказите, стиховете и репортажите се компенсират с прогресивната насоченост, искреността и топлотата на изображението.

елк

ЖÈКОВ, Недьо (Недялко) Николов (1840—22.X.1907). Роден в Лясковец. Завършва килийно у-ще. От 1855 до 1863 е учител в с. Долна Оряховица (дн. град), Лясковец и Разград. Преследван е от чорбаджиите и от грц. владика в Шумен Вениамин, против когото пише сатири и алегории. В Бялград завършва богословско у-ще и философия при Великата школа (1863—70). Сътрудничи на Ал. Андрич при редактирането на в. „Възток" и „Световид", в които печата с подпис Недялко Н. Жеков. В Б-я основава Лясковското шестокласно главно у-ще (1871) и първата богословска школа в Петропавловския манастир (1874). Сътрудничи със статии и студии по просветни, езикови, филос. и общообразователни въпроси на в. „Македония", „Дунавска зора", „Право", „Турция", сп. „Читалище" и др. През Руско-турската осв. война е назначен от рус. главно командуване за управител на Дряновска и Търновска област. След Освобождението работи като журналист, публицист, училищен деец, ред. на сп. „Правда" (1879—80), окръжен инспектор във Видин и Лом. Заради любовта си към Русия е арестуван и интернирван от привържениците на Ст. Стамболов. Умира в Лясковец.

Ж. превежда и издава „Философия на историята" от Герие (1880), „Очерки на юридическата енциклопедия" от В. Н. Ренненкампф (1886), „Значението на философията за началото на 20 век" от А. Н. Гиляров (1901) и др. Оставя в ръкопис „Космогонията на Мойсей в сравнение с естествените науки" (1866), „Сборник на няколко български светии" (1874), „Произхождение и развой на българския език" (1891).

Съч.: Стълп православия или кратки чърти от животописания святаго преподобнаго богоноснаго отца нашего Теодосия Търновскаго. Белград, 1867; Бележки върху „Историческия преглед на България от Д. Аврилей". Белград, 1868; Исторически преглед върху историята на югославските народи в политическо отношение. Белград, 1868.

Лит.: Ал. Беровски. Първият ректор на първата богословска школа в България. 1939; Я. Йорданов. Първият ректор в България. — Зора, бр. 5992, 7 юни 1939; Д. Минев. Лясковец — миналото и настоящето му. Варна, 1944. с. 294—297; Л. Табакова. 1. Кой е редакторът на „Възток", 1865. — Бълг. журналист, 1960, кн. 8—9. 2. Неиздадени писма от архива на Недьо Жеков. — Изв. на държ. архиви, 1962, кн. 6, с. 143—160.

ат

„Жажда“

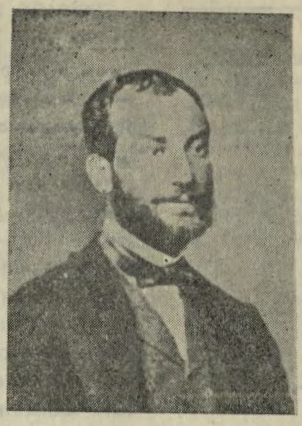

Недьо Жеков

Александър Жендов

„ЖЕНÀТА ДНЕС“. Месечно обществено-политическо и културно-художествено списание. Излиза в С. от 1945. Орган на Бълг. женски съюз, от 1951 — орган на Националния съвет на ОФ и Комитета на демократичните бълг. жени. Гл. ред.: Д. Бояджиева, М. Белчева, Р. Тодорова, Ж. Авишай, Р. Натан, С. Бакиш.

Целта на списанието е да възпитава у бълг. жени преданост към идеите на БКП и на международното комунистическо движение, патриотизъм и интернационализъм, високи граждански и морални добродетели. Без да поддържа рубрики с постоянни заглавия с изключение на писмата на читателите, списанието трайно определя облика си чрез тематично ясно очертани групи материали: информация за международните прояви на демократичното женско движение; статии за важни събития из живота на БКП и полит. живот на страната; статии,очерци и спомени за участието на бълг. жени в борбата срещу фашизма и в соц. строителство, за постиженията им в областта на изкуството и културата; сведения за историята на женското движение в Б-я и за участието на българката в националноосвободителното движение; вести от СССР и народнодемократичните страни; съвети по медицина, козметика, кулинария, мода.

Поместват се редовно и лит. материали. Сътрудничат Ел. Багряна, Д. Габе, Бленика, Бл. Димитрова, М. Грубешлиева, П. Станчева, Ст. Пенчева, Н. Фурнаджиев, В. Ханчев, Ламар, Мл. Исаев и др. Белетристиката в сравнение с поезията по-често е преводна, но се печатат и разкази или части от по-големи произведения на Д. Димов, Ем. Станев, Г. Караславов, Ст. Ц. Даскалов, Й. Радичков, Н. Хайтов, Г. Мишев и др. Юбилеи и годишнини на известни бълг. поети и писатели (Ив. Вазов, Й. Йовков, Хр. Смирненски, Н. Вапцаров, Ел. Багряна, Д. Габе) се отбелязват с кратки бележки за живота и творчеството им, придружени с техни произведения. *лп*

ЖЀНДОВ, Александър Стефанов (26.VIII. 1901—29.X.1953). Роден в София. Завършва гимназия в родния си град (1920). Следва в Художествената академия в София (1923—25). Учи графика и декоративно изкуство в Германия (1925—27). През 1930 завършва Висшия художествено-технически ин-т в Москва. След завръщането си в Б-я активно се включва в революционното движение. Ж. е един от създателите и ръководителите на *Съюза на трудово-борческите писатели*. Умира в София. Чл. на БКП.

Първите си карикатури и рисунки печата като гимназист в сп. „Смях и сълзи“. Редовно обнародва карикатури и полит. рисунки в партийното сатирично сп. „Червен смях“. Сътрудничи на всички партийни и антифашистки вестници и списания. Редактира в. „Жупел“, „Поглед“ и „Фронт“. Ж. е един от най-изтъкнатите представители на бълг. революционна графика и карикатура. Пише и хумористични и сатирични разкази и фейлетони, репортажи, очерци, критични и публи-

Ал. Жендов. Илюстрация към цикъла „Зимни вечери" на Хр. Смирненски

цистични статии. Разказите и фейлетоните му се отличават с ярка полит. насоченост, с актуалност на проблемите и със злободневност. Той винаги търси обществено значимите въпроси, за да атакува света на експлоататорите, да разобличава антикомунистическата и антисъв. политика на буржоазните правителства. В творбите си Ж. подлага на унищожителна критика продажността и демагогията на фашистките управници, полицейщината, моралното разложение, злостната дейност на опортюнисти и предатели. От високи идейни позиции воюва срещу монархията, срещу фашизираното буржоазно общество, разкрива неговите дълбоки противоречия и истор. обреченост. Излиза в защита на Съветския съюз и на международното комунистическо движение, воюва за делото на пролетариата. Илюстрира и художествено оформя много бълг. художествени произведения, детски и юношески книги. Илюстрациите на „Зимни вечери", започнати докато *Хр. Смирненски* е още жив, разкриват големите му творчески възможности. Псевд.: Антифа, Александър Седем, Перекопец, Саркастик, Спиридонов, Ал. Стефанов, Червен Нане, Чичо Слон, Щелчок. Нар. художник (1963 посм.).

Съч.: Албум от репродукции. 1959; Антихрист. Илюстрации от автора. 1962; Разкази и фейлетони. 1963.

Лит.: Г. Караславов. Непознатият Жендов. — Картинна галерия, 1959, кн. 1; С. Северняк. В памет на Александър Жендов. — Пламък, 1961, кн. 12; Ст. Сотиров. Ал. Жендов. — Нар. култура, бр. 45, 11 ноем. 1961; Н. Шмиргела. Александър Жендов. — Лит. фронт, бр. 46, 16 ноем. 1961; Ал. Пиндиков. Непознатият Жендов. — Лит. новини, бр. 31, 4 юли 1962; Сл. Васев. Александър Жендов. — Пламък, 1963, кн. 11; Г. Караславов. 1. Александър Жендов. — Лит. фронт, бр. 44, 31 окт. 1963. 2. Белетристът Александър Жендов. Предг. към Жендов, Ал. Разкази и фейлетони. 1963; Г. Мангов. Илюстраторът. — Лит. новини, бр. 65, 23 окт. 1963; М. Цончева. Ал. Жендов. — Нар. култура, бр. 44, 2 ноем. 1963; Ал. Жендов. Разкази и фейлетони. — Пламък, 1964, кн. 3; Ст. Жендова. Младият художник. — Родна реч, 1964, кн. 4; Хр. Радевски. Александър Жендов. — Септември, 1964, кн. 5; Вл. Свинтила. Художник на словото. — Септември, 1964, кн. 5; Стефан Жендов. Смирненски, Жендов и „Зимни вечери". — Родна реч, 1970, кн. 2; Хр. Радевски. 1. Александър Жендов. — В: Живи като живите. Спомени. 1970; 2. Човекът и художникът. — Вечер. новини, бр. 6189, 28 авг. 1971; С. Северняк. Войник на атакуващата класа. — Вечер. новини, бр. 6190, 26 авг. 1971; Ан. Стоянов. Голям и многолик художник. — Раб. дело, бр. 238, 26 авг. 1971; Ст. Жендова. Диалози за „Зимни вечери". — Вечер. новини, бр. 6832, 27 септ. 1973. *ви*

ЖЕФÀРОВИЧ, Христофор (края на XVII в. — 18.IX.1753). Роден в Дойран. За живота му са запазени малко данни. Работи главно сред австрийските сърби в Сърбия—Бочани, Бялград и др., в Австрия — Виена. Обича да пътешествува — посещава Солун, Яфа, Ерусалим, връща се отново в Бялград. Умира в Богоявленския манастир в Москва, където са запазени негови документи (завещания и др.), по които се установява българската му националност.

Ж. се проявява като гравьор — пресъздава образите на много лица от миналото на слав. народи — и като зограф — работи над много икони, фрески и щампи. В културната история на Б-я остава с кн. „Стематография" — албум от 12+42 л. с образи и текст. Тя е издадена с помощта на сръбско-българския патриарх Арсений IV, на когото е и посветена. Образите, поместени в „Стематография", са на срб. и бълг. крале и светци — Стефан Неман, Стефан Първовенчани, св. цар Давид Български, Климент Охридски, Теофилакт Български и др. След тях следват гербовете на 56 страни с обяснения под тях, дадени в четиристишия. Гербовете са главно на слав. и балканските

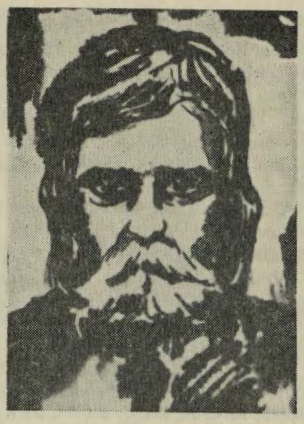

Христофор Жефарович

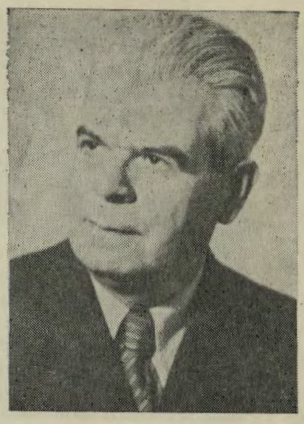

Георги Жечев

Тончо Жечев

страни — Илирия, Албания, Сърбия, Босна, Бохемия, Херцеговина, Русия, Турция и др. Бълг. герб (на л. 5) представлява изправен разярен лъв с корона на главата и с текст: „Светлий лев в черном полю себе изправляет, грешит черна за светла иже поставляет. Имя мое собствено ест от Болги реки, на ловитву искусни зде узриши человеки." Характеристиките на народите и бележките за изобразените светци са написани със същия патетичен стил и черковнослав. език. За българите Ж. пише, че някога са били храбри и са владеели и др. кралства, но сега са покорни роби на турците. В края на книгата е поместено стихотворение на Павел Ненадович, посветено на Ж. Допълнително са дадени и няколко изображения, между които е образът на Георги Нови. „Стематография" не е оригинално дело на Ж., а превод от съчинението на Павел Ритер-Витезович, излязло на лат. език — „Stemmatographia sive armorum illiricorum delineatia, descriptio et restitutio", — което има връзка с творбата на Мавро Орбини „Il regno degli slavi"(1601).Изображенията и гербовете в книгата на Ж. оказват патриотично въздействие върху бълг. читател. Те служат за образци на много бълг. зографи и книжовници. *Паисий Хилендарски* също заимствува от „Стематография". Затова понякога тя е подвързвана и разпространявана заедно с „История славянобългарска". Образът на лъва от „Стематография" преминава и в държ. герб на Б-я. Ж. издава и др. книги с гравирани образи — напр. описание на Ерусалим (1748), предназначено за божигробските поклонници. То е търсено и преиздавано и на грц. език Дейността на Ж. като гравьор е важен момент в развитието на щампарското изкуство в Б-я. Създадените и разпространени от него образи укрепват националното и общослав. съзнание у българите и другите слав. народи.

Съч.: Стематографіа. . . Вена, 1741 (фототипно преиздадена в Нови Сад, 1961); Поученіе святителское к новопоставленному Іерею. Виена, 1742; Ѡписаніе стагѡ бжіа грáда Іерусалíма... в Віеннѣ. 1748.

Лит.: Й. Скерлић. Српска књижевност у XVIII веку. Београд, 1909; Н. М. Петровский. К биографии Хр. Жефаровича. — Изв. ОРЯС, 1910, кн. 2; В. Н. Златарски. Народността и родното място на Христофор Жефарович. — Македония, 1922, кн. 1; А. П. Стоилов. Български книжовници от Македония през XVIII и XIX в. — Развитие, 1928, кн. 14; Б. Пенев. История на новата българска литература. Т. I. 1930. с. 338—354; Й. Иванов. Български старини из Македония. 1931. с. 200; П. Динеков. Христофор Жефарович. — В: Първи възрожденци. 1942. с. 42—48; Г. Константинов. Начало на стихотворна поезия. — В: Нова българска литература. Епоха на Възраждането. 1947; П. Атанасов. Начало на българското книгопечатане. 1959. с. 93—120; Б. Ст. Ангелов. Българската литература по времето на Паисий. — Лит. мисъл, 1963, кн. 6; История на българската литература. Т. 2. 1966. с. 22—24; Б. Ст. Ангелов. Ръкописен екземпляр от „Стематографията" на Хр. Жефарович. — Лит. мисъл, 1967, кн. 4; Ат. Божков. Делото на Христофор Жефарович. — Пулс, бр. 8, 1968.

мс

ЖЕ́ЧЕВ, Георги (Георги Жечев Текелиев) (7.IV.1897—28.VIII.1965). Роден в Хасково. Гимназия завършва в родния си град. Като активен антимилитарист живее нелегално в Б-я, два пъти емигрира във Франция (1923—24, 1927). Сътрудничи със стихотворения, разкази и критически статии на сп. „Хризантеми“ — 1916—17, „Голгота“ — 1917, „Свободно общество“ — 1919—24, „Изкуство“, „Простори“, в. „Комедия“, „Обзор“, „Литературни новини“, „Литературен фронт“. Редактира лит. седмичник „Мисъл и воля“ (1930—35) и библ. „Отбрани приказки“ (1940—43). Преразказва бълг. народни приказки и приказки на други народи, главно на народите на СССР. Автор е на приказки, стихове и поеми за деца. Превежда от фр. и рус. език много книги, предимно от класици: „Медея“ — Еврипид (1937); „Едип цар“ — Софокъл (1937); „Прометей“ — Есхил (1937); „Манфред“ — Дж. Г. Байрон (1941); „Тихият Дон“, I, II и III ч. — М. А. Шолохов (1934, 1945); Песни I, VI, XXII и XXIV от „Илиада“ — Омир (1946); „Сид“ — П. Корней (1947); „Хамлет“ — У. Шекспир (1949); „Ана Каренина“ (1955) и „Повести и приказки 1872—1890“ (1958) — Л. Н. Толстой; „Те се сражаваха за родината“ (1960) и „Разораната целина“ (1963) — М. А. Шолохов и др. Превежда и книги за деца и юноши. Псевд.: Аристарх, Атлант, Либертариус, Самотник, Г. Тодев.

Съч.: На другия бряг. Стихотворения. 1914; Есенни вечери. Стихотворения. 1915; Валсът на смъртта. Приказки за живота. 1920; Черната лисица. Приказки. 1942; Чудната русалка. Отбрани приказки. 1942; Вълшебният ловец. Приказки. 1943; Горо ле, горо зелена. Приказки, поеми и стихове за деца. 1943; Галената дъщеря. Приказки. 1944; Златното пиле. Бълг. народни приказки. 1943; Шарено хорце, Менажерия и Петлю се напи. Стихове. 1944; Навечерие. Стихотворения. 1944; Весели истории. Поеми. 1946; Баснословен юнак. Приказки. 1947; Говорят низините. Стихове. 1947.

Лит.: П. Пенев. Георги Жечев и неговата стихосбирка „Навечерие“. — Ведрина, бр. 21, 1945; П. Русев. „Навечерие“. — Народ, бр. 315, 1945; М. Наимович. „Навечерие“. — Бълг.-съв. единство, бр. 1, 1946; Д. Гундов. „Говорят низините“. — Зем. знаме. бр. 394, 1947; Ч. Тодоров. Погрешни твърдения. — Лит. фронт, бр. 31, 1947; Н. Янков. На позициите на абстрактната хуманност („Говорят низините“). — Народ, бр. 1079, 1948; И. Васева. Майсторството на преводача. — Лит. фронт, бр. 47, 24 ноем. 1960.

ват

ЖЕ́ЧЕВ, Тончо (Тончо Жечев Тонев) (6.VII.1929). Роден в с. Дивдядово (дн. квартал на Шумен). Завършва гимназия в Шумен (1947) и право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1954). Чл. на РМС от 1944. От 1947 е на работа в Комсомола — секретар на Околийски, Районен и Окръжен к-т, по-късно — завеждащ отдел в ЦК на Комсомола и чл. на ЦК на Комсомола. От края на 1956 е зам.-гл. ред. на сп. „Родна реч“. Аспирант в Академията за обществени науки в Москва (1959—62), където защищава кандидатска дисертация на тема „Проблеми на съвременния роман“. Д-р на филолог. науки (1977). Чл. на ред. колегия и завеждащ отдел „Критика“ на сп. „Септември“ (1962—63). Н. с. в Ин-та за литература към БАН от 1963, ст. н. с. от 1972. Директор на Ин-та за литература от 1974. От 1976 е зам.-председател на Съвета за развитие на духовните ценности на обществото при Държавния съвет. Чл. на БКП, на СБП.

Ж. сътрудничи в лит. и всекидневния печат с критически статии, очерци, студии, рецензии от 1953. Неговите интереси са насочени предимно към проблемите на съвременната бълг. белетристика. В съвременната литература той търси тенденциите, които разкриват трайните, дълбоки традиции на бълг. култура и история. Особено внимание проявява към въпросите на националната специфика на бълг. литература, разгледани на основата на националното идейно и общокултурно истор. развитие. Главна задача на съвременната критическа и обществена мисъл той вижда в осмислянето на бълг. истор. и културно развитие. Лит. му дейност е насочена към анализа и разглеждането на обществените, общокултурните и лит. идеи и тяхното истор. развитие. Често критическите му прояви стават повод за дискусии в лит. печат. Тези прояви разкриват актуалността и обществената съдържателност на критическото му мислене. Напоследък Ж. се насочва към една малко изследвана област на бълг. културна история — цариградския кръг от дейци на Бълг. възраждане. По-голяма част от изследванията му върху борбите за черковна независимост са отпечатани в списания като отделни студии и портрети. Ж. е ред. и съст. на сборници

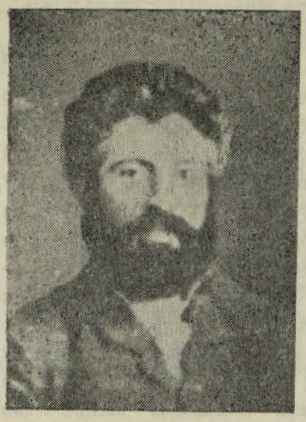

Никола Живков

и на съчинения на истор. дейци и писатели — „Септемврийска поезия“ (1964), Ст. Заимов — „Атанас Узунов и тракийското съзаклятие“ (1968), „Прочутият Филип Тотю войвода“ (1972), Тодор Икономов — „Мемоари“ (1973) и др. Засл. деятел на културата (1975).

Съч.: Съвременни образи и идеи. 1964; Идеи на прозата. 1967; Критически погледи. 1971 (1975); Българският Великден или страстите български. 1975 (1976); Тодор Икономов. 1975; Литература и общ ство. 1976.

Лит.: П. Данчев. Критически талант и критически принципи.— Септември, 1963, кн.5; Й. Василев. Образи и идеи от съвременността. — Нар. младеж, бр. 109, 1965; М. Василев. Подготвено настъпление. — Лит. мисъл, 1965, кн. 3; Ст. Каролев. Критически размишления за критиката. — Септември, 1965, кн. 9; Др. Ничев. Разширява се фронтът на литературната критика. — Отеч. фронт, бр. 6332, 1965; Л. Стоянов. Митотворчество. — Септември, 1965, кн. 10; Ст. Сивриев. Проблеми на съвременната мемоаристика. — Лит. фронт, бр. 52, 1966; Ч. Добрев. Критиката и времето. — Лит. фронт, бр. 34, 1967; Ат. Лазовски. Критици-илюзионисти. — Лит. фронт, бр. 31, 1967; М. Наимович. Реалните герои и мнимата драма. — Лит. фронт, бр. 32, 1967; Д. Танев. Още един път за етиката. — Лит. фронт, бр. 32, 1967; Ч. Добрев. В плен на котловината. — Лит. фронт, бр. 42, 1970; М. Цанева. Поезия и история. — Лит. фронт, бр. 44, 28 окт. 1971; Св. Игов. История, литература и критически идеи. — Септември, 1972, кн. 1; С. Северняк. За полемиките, за мечтите и за критерия. — Лит. фронт, бр. 46, 1972; Р. Трифонов. Голямото присъствие в живота и в литературата. — Отеч. фронт, бр. 8703, 1972; Г. Цанев. Критиката като проза с идеологичен характер. — Лит. мисъл, 1972, кн. 1; Г. Цанков. В света на изстраданите идеи. — Пламък, 1972, кн. 11; Н. Генчев. Спокойно и умно за страстите български. — Лит. фронт, бр. 26, 26 юни 1975; Св. Гюрова. „Българският Великден или страстите български“ от Тончо Жечев. — Лит. мисъл, 1975, кн. 5; П. Зарев. Оригинален принос в българската историография. — Народна култура, бр. 30, 26 юли 1975; Ат. Свиленов. Тончо Жечев. — Родна реч, 1975, кн. 8; Г. Цанев. Свещените страсти български. — Труд, бр. 158, 8 авг. 1975; Ив. Ружс. Критически тревоги и просветления. — Пулс, бр. 12, 8 юни 1976. *крк*

ЖИВКОВ, Никола Атанасов (1847—28.VIII.1901). Роден в Търново. Учи в Елена и Шумен. Дълги години е учител в Севлиево, Свищов, Варна, Велес, Одрин, Прилеп и др. В Свищов основава първата детска забавачница „Детска мъдрост“. Обикаля Б-я като разпространител на сп. „Читалище“ и основава читалища по села и градове. Сътрудничи със стихотворения и дописки на в. „Право“ — 1870, 1871 и 1873, „Турция“ — 1871, „Нова България“ — 1876, на сп. „Читалище“ — 1871 и 1872. Във в. „Право“ с подпис Един скитник Ж. обнародва „Пътни бележки“ за „обществения живот“ в Оряхово, Видин, Никопол, Плевен, Русе, Търново и др. бълг. градове. Забягва в Румъния и се включва в революционното движение. През 1876 помага на Хр. Ботев при издаването на бр. 1 от в. „Нова България“, в който публикува статиите си „На бой“ и „Турска опачина“. Ж. участвува в Руско-турската осв. война. След Освобождението е избран за нар. представител; издава в. „Телеграф“ (Русе, 1880), редактира в. „Комар“ и „Македонец“ (Русе, 1885). Замесен в борбите между различните партии, Ж. е изгонен от Б-я. Четири год. живее в Румъния и основава първото бълг. у-ще в Плоещ. Умира във Варна.

Ж. е автор на няколко комедии и драми. Драмата „Илю войвода“, написана през 1876, е играна в Плоещ и Букурещ в навечерието на Освобождението. Негов е текстът на стихотворението „Шуми Марица“, което по-късно става национален химн. Драмите и стихотворенията на Ж. с изключение на някои творби, писани преди Освобождението, нямат художествена стойност. След Освобождението той се поддава на партизански страсти и робува на шовинистичните идеи на бълг. буржоазия. Комедиите и драмите му, писани по това време, са съвсем слаби.

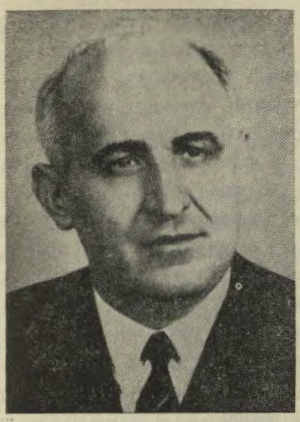

Тодор Живков

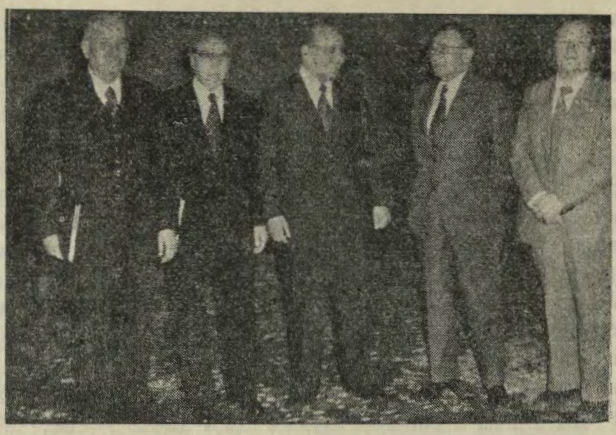

Тодор Живков сред писатели

Съч.: Дълбоко известие. Цариград, 1872; Гусла с песни. Кн. I. Свищов, 1878 (2 изд. Търново, 1878); Тайната сила. Читанка за II и III отделение на основната школа. . . Белоградчик, 1879 (2 изд. Свищов, 1880); Три прокламации „На бой", обнародвани в Румъния в 1876 г. Свищов, 1879; Илю войвода. Драма в 5 д. 1880 (2 изд. Варна, 1895, 3 изд. Силистра, 1902); Светулка. Драма в 4 д. Русчук, 1880 (1932); Разяснение за 52-дневен затвор. Русе, 1883; Елмазената табакера. Трагикомедия в 5 д. . . Силистра, 1886; Крал Милан без уши. Комедия в 2 д. Силистра, 1886 (2 изд. под загл. Крал Милан към София. Варна, 1898); Предателски преврат на осмий август, повече за случаите във Варна от изгнанието до възвръщането на княз Александър I. Ч. I. Варна, 1886; Прощавай го! За робите по Сръбско-българската война. Драма в 2 д. Видин, 1886; Детинска мъдрост. Ръководство за възпитание по метода на Фребеля. Ч. I. Варна, 1887; Сокол. Нови ловджийски случки. Драма в 3 д. Свищов, 1894; Пътни бележки. — Във: Възрожденски пътеписи. Подбор и ред. Св. Гюрова. 1969.

Лит.: Л. Каравелов. „Гусла с песни" от Никола Живков. — Знание, бр. 6, 30 май 1878; „Илю войвода — драма в пет д. от Н. Ж.". — Нар. глас (Пловдив), бр. 140, 25 ноем. 1880; Ив. Д. Шишманов. Историята на „Шуми Марица". — Денница, 1891, кн. 7 и 8; Ю. Иванов. Български периодически печат. 1893. с. 393; Бележки за Н. Ж. — Развигор, бр. 90, 28 окт. 1922; Ив. Камбуров. За народния химн. — Мир, бр. 8429, 6 авг. 1928; Ст. Чилингиров. „Шуми Марица". — Бълг. мисъл, 1929, кн. 2 и 3; Ас. Василиев. Трем на Българското възраждане. 1936. с. 88; М. Димитров. Въпросът за възванието на Хр. Ботев. — Изв. Ин-та „Ботев—Левски", 1956, кн. 2; Й. Митев. За автора на възванието „На бой". — Изв. Ин-та за история, 1962, кн. 10. *цу*

ЖИВКОВ, Тодор Христов (7.IX.1911). Роден в с. Правец, Софийски окр. Чл. на БКП от 1932. През 1941 е секретар на Ючбунарския районен к-т на БКП в София, от 1942 — чл. на Соф. окръжен к-т на партията. От юли 1944 е зам.-командир на I ВОЗ. Участвува в организирането и провеждането на Деветосептемврийското народно въстание 1944. Кандидат-член на ЦК на БКП от 1945, чл. на ЦК на БКП от 1948. Секретар на ЦК на БКП и кандидат-член на Политбюро на ЦК на БКП от 1950. Чл. на Политбюро на БКП от 1951. От 1954 първи секретар на ЦК на БКП. През 1962—71 председател на Министерския съвет на НРБ. От юли 1971 председател на Държавния съвет на НРБ. Виден деец на международното работническо и комунистическо движение. Герой на социалистическия труд (1961), герой на НРБ (1971), герой на Съветския съюз (1977). Международна Димитровска награда (1976).

Под непосредственото ръководство на Ж. се провежда Априлският пленум на ЦК на БКП (1956), на който се ликвидират чуждият на марксизма-ленинизма култ към личността и последиците от него. Априлският пленум дава могъщ тласък за цялостното развитие на Б-я — икономическо, социално-политическо, културно, — очертава перспективата за бързо изграждане на соц. общество и за постепенния му преход към развито соц. общество. След културните извращения той е изходното начало за ново творческо развиване на марксизма, за борба срещу догматизма и ревизионизма, за пра-

вилно разбиране на ленинските принципи при изграждане на социализма. Ж. проявява неизтощима енергия и великолепно умение да провежда в живота идеите на Априлския пленум, дава тласък на цялостното развитие на страната и укрепва международния авторитет на Б-я. Разработва теоретически и осъществява практически идеята за ускорена соц. индустриализация на страната, за създаване и развиване на аграрно-промишлени и промишлено-аграрни комплекси като оригинална, най-подходяща форма на модерно и крупно соц. селско стопанство. Той дава началото за изграждане на нова система за управление на икономиката. Особено важно значение има поставянето в центъра на социалната политика грижата за човека, за комплексно задоволяване на материалните и духовните му потребности, за всестранното му и хармонично развитие като личност, неограничавана от нищо в изявата на всичко положително и ценно, заложено в нея.

Във връзка с тази цялостна икономическа и социална политика е и културната политика на БКП, провеждана под ръководството на Ж. в Б-я.

В цялата държавническа и комунистическа целеустременост на Ж. изпъква и още нещо: образът на една личност, всеотдайно ангажирана с борбите на народа, с напредъка на обществото. Тя носи в себе си активна сила, способна е творчески да развива теорията, прозорливо гледа напред. Любопитно е да се отбележи, че още при началните си стъпки в революционното движение Ж. изявява любовта си към театъра като обществена трибуна. Във в. „Подем" (Пазарджик, бр. 525, 30 дек. 1939) е отпечатана дописка за представянето на пиесата „Хан Татар", в която участвува и Ж. Дописката изтъква добрата игра на „господин Живков" като Хан Татар, както и добрата му режисура. Ако театралното увлечение е било епизодично явление, по-късно интересът му към проблемите на изкуството е тъкмо в духа на голямата традиция, завещана от Д. Благоев, от Г. Димитров. Ж. има отношение към културните проблеми главно като политик, разработва ги теоретически и ги осъществява практически, като взема думата категорично и при кризисни явления, и при важни за художественото творчество ситуации.

Първият важен въпрос, на който Ж. обръща внимание непосредствено след Априлския пленум, е въпросът за народните маси, за народа, за обикновения човек в историята. Това е важна принципиална постановка и за художественото творчество. Личният жизнен път на Ж. като гражданин и комунист се определя от контакта му с народа, от влиянието на партията, тясно свързана с народа. И това не може да не повлияе и върху обективната и субективната му позиция в истор. процес. Но важна е и теоретическата страна на проблемата, значението на въпроса за активно-историческото участие на масите в социалните процеси. В първата си статия след Априлския пленум, публикувана във в. „Правда" от 4 май 1956, Ж. пише:

„Ролята на народа като творец на историята за пръв път бе обоснована от марксизма-ленинизма. Като разобличаваха безпощадно идеалистическите теории, според които историята на обществото се твори от велики „критически мислещи" личности, Маркс и Енгелс подчертаваха, че главната сила в историческия процес не са великите личности, а народните маси.

Като развиваше марксизма в новите условия, в епохата на империализма и пролетарските революции, В. И. Ленин водеше непрекъсната борба против реакционните възгледи на народниците и есерите, които твърдяха, че историята е резултат от дейността на герои, които уж определят хода на събитията по собствено усмотрение, че народът е „сляпа тълпа", лишена от воля и разум, неспособна за историческо творчество. Вождът на световния пролетариат разработи по-нататък марксисткото разбиране за ролята на народните маси в историята, създаде стройно учение за партията, научно определи взаимоотношенията между масите, класата, партията и вождовете."

Така Ж. се противопоставя на прокултовското, на идеалистическото, на ненаучното гледище, което слага акцента върху ролята на личността и подценява морално-социалното значение на народните маси. Тяхната активност, ентусиазъм и всеотдайност — твърди категорично Ж. — променят статиката на историята, изменят бурно трайните ситуации в нея.

Тази принципиална постановка не само отрича схоластиката в теорията, но и допринася да се развиват нормално и други клонове на живота, като културата и изку-

ството. Тя тласка напред мисълта в социологията, във философията, създава условия, за да се преориентира и художественото творчество. Изкуството и литературата придобават нова жизнена тематика и нова изразност, тъй като с промяната на обекта се налага и динамизмът на един реализъм, насочен към народния живот. Художественото творчество се спаси от вулгаризиране, от възпяване и възвеличаване на нереалното и се приближи до действителността, до нейните истини и образци. Това бе поврат в чувства и идеи, в емоционално и естетическо отношение към силите, които движат живота, поврат към реални съответствия и към действителни жизнени явления. Настъпи време за разчупване на митове, за възвръщане към земята, за разкрепостяване на мисълта, за сближаване с непосредната действителност и с нейните истини.

Сериозно продължение на тези постановки е речта на Ж. „Повече между народа, по-близо до живота“ (1958). Отново изпъква въпросът за народа, за неговата борба и неговия всекидневен труд. Той, народът, разчленен в индивидуалности, е за Ж. истинският обект на художествено творчество. Тук се усеща близост освен до традициите на соц. литература, но и до бълг. класика. Продължава и се развива постановката на Георги Димитров за създаване на „народна литература“ (вж. *Георги Димитров за литературата*).

Друга важна проблема сред теоретическите постановки у Ж. е проблемата за класово партийния подход. Към нея той насочва философи, социолози, общественици, като я поставя и я решава и в сферата на културата. Класовият подход предполага правилна перспективност на творческото мислене, а не затъване в „задния двор“, подчиняване на „малката правда“ в живота. Истор. минало не бива да се подценява, но не бива да се тълкува и без класов подход. Не бива класово-партийният подход да се затъмнява и изчезва при оценките на културните явления. В този дух е казаното и в речта на Ж. пред XVI отчетно-изборна конференция на соф. Комсомол за лит. критика (1969). Ж. реагира срещу проникването в нея на бацила на чуждото идейно влияние, срещу загубването на класовата позиция при оценката на художествените произведения и при анализа на спецификата на художественото творчество. Така отслабва художествената литература и се затъмнява нейната необходима, идейно-художествена насоченост. Особено настойчиво Ж. отрича „сивия поток“ в литературата и в изкуството, принизяващия идейно и естетически художественото творчество стандарт. Такива слабости са нетърпими, особено когато все по-настойчиво звучи изискването за хармонично развитие на личността, за духовното ѝ обогатяване, за нейната особена, морално-културна соц. природа. Решаващото в метода на твореца, онова, което създава монизма в него, е класово-партийната, народностно-принципиалната позиция. Монистичният принцип, приложим в случая, отличава бълг. лит. критика и бълг. литературознание от лит. критика и литературознанието, създавани на идеалистическа или на буржоазно-мирогледна основа.

Ж. неведнъж посочва, че изкуството е насъщна духовна потребност на бълг. народ, че то допринася за неговото патриотическо и интернационалистическо възпитание („Тезиси за работа с младежта и Комсомола“, 1967). Той изтъква като пример на бълг. творци опита и постиженията на съв. култура, нейното значение за развиването и обогатяването на бълг. национална култура. Според него източници за развитието на културата и изкуствата са соц. строителство и бълг. истор. минало, съв. култура и нейният опит, световната прогресивна култура и литература и нейните художествени образци.

Ж. сочи, че ние сме приемници не само на старата бълг. култура и литература, а и на древната тракийска култура, на всичко онова хубаво и значително, което е създавано в бълг. земи.

В речта си пред писателите по повод на конференцията за сатирата (1973) Ж. посочва, че критическото начало е нужно на художественото творчество, за да може то вярно да отразява живота и да подтиква неговото развитие. Критическото начало според Ж. трябва да присъствува не само в сатиричните жанрове, а и във всяко художествено творчество. Той воюва за всестранно развиване и обогатяване на бълг. съвременно изкуство. В доклада си пред XI конгрес на БКП (1976), след като изтъква, че настъпва положителен прелом

в овладяване на съвременната тема, Ж. сочи, че този прелом не е завършен, тъй като все още липсва „добро познаване на живота“ и „художествено майсторство“. Тази преценка отразява вярно и точно състоянието на бълг. литература и изкуство в средата на 70-те год. и свидетелствува за техните нови възможности.

В постановките, които предлага и развива Ж., се усеща дълбоко принципиално теоретическо разбиране на същността на соц. реализъм, изтъкване на неговото многообразие, стилово и жанрово, на неговите големи възможности.

Димитър Благоев работи по време, когато се формират и разпространяват в Б-я идеите на социализма. Той със завидна сила изпълнява мисията си на техен пръв пропагандатор. Георги Димитров дава всичко за победата, за тържеството на революцията в Б-я. Той всажда висок вкус, изискване за морална пълноценност и народностна същина на изкуството, за високо майсторство. Ж. работи през ерата на социализма. Той е осъществител и продължител на заветите на Благоев и Димитров като политик-марксист през друго, сложно и трудно време. Той разработва много теоретически и практически въпроси за изграждането на социализма и дава много перспективни идеи за възхода и обогатяването на бълг. култура в строителството на зрялото соц. общество.

Съч.: Избрани речи, доклади и статии. Т. I—VI. 1964; Изкуството, науката и културата в служба на народа. Речи, статии и доклади. Сборник. Съст. М. Балев. Т. I—II. 1965; Избрани съчинения в 8 тома. 1971; Тодор Живков за литературата, изкуството, културата. Сборник речи, доклади и изказвания. Съст. М. Балев. 1972; Избрани съчинения. Т. 1—23. 1975; Отчет на Централния комитет на Българската комунистическа партия за периода между Десетия и Единадесетия конгрес и предстоящите задачи. Доклад пред XI конгрес на БКП. 1976.

Лит.: В служба на народа („Изкуството, науката и културата в служба на народа“. Т. I—II). — Раб. дело, бр. 84, 25 март 1965; С. Гергов. Тържество на културната революция („Изкуството. науката и културата в служба на народа“. Т. I—II). — Отеч. фронт, бр. 6397, 31 март 1965; Г. Григоров. С комунистически патос („Изкуството, науката и културата в служба на народа“. Т. I—II). — Нар. младеж, бр. 83, 9 апр. 1965; П. Зарев. Неотклонно с живота на партията („Изкуството, науката и културата в служба на народа“. Т. I—II). — Зем. знаме, бр. 77, 1 апр. 1965; В. Колевски. Голямата мисия („Изкуството, науката и културата в служба на народа“. Т. I—II). — Лит. фронт, бр. 22, 27 май 1965; Ал. Сегренски. Партията и въпросите на културата и изкуството („Изкуството, науката и културата в служба на народа“. Т. I—II). — Ново време, 1965, кн. 5; А. Тодоров. От партийни позиции („Изкуството, науката и културата в служба на народа.“ Т. I—II). — Лит. фронт, бр. 17, 22 апр. 1965; Ат. Божков. Приятел на българския творец. — Нар. култура, бр. 37, 9 септ. 1971; Ал. Атанасов. С ленинска широта, с ленинска непримиримост („За литературата, изкуството и културата“. 1972). — Пламък, 1972, кн. 23; Ефр. Каранфилов. С обич и грижа за социалистическата ни литература и нейните творци („Избрани съчинения в 8 т.“. 1971). — Септември, 1972, кн. 5; Ал. Лилов. Изобразете голямата правда за великото социалистическо преобразяване на България („Избрани съчинения в 8 тома“. 1971). — Лит. фронт, бр. 7, 17 февр. 1972; Г. Марков. Силата на партийната мъдрост („За литературата, изкуството и културата“. 1972). — Лит. фронт, бр. 47, 23 ноем. 1972; Ал. Обретенов. 1. Естетика в действие („За литературата, изкуството и културата“. 1972). — Изкуство, 1972, кн. 10. 2. Проблемите на културната революция в осемтомника на др. Тодор Живков. — Нар. култура, бр. 8, 19 февр. 1972; Ат. Стойков. Против самоуспокояването, към нови творчески дерзания и завоевания („Избрани съчинения в 8 тома“. 1971). — Нар. култура, бр. 10, 4 март 1972; С. Хаджикосев. По ленински зряла и мъдра културна политика („За литературата, изкуството и културата“. 1972). — Нар. младеж, бр. 272, 15 ноем. 1972; Ал. Сегренски. Идейно и теоретическо богатство на партията („За литературата, изкуството и културата“. 1972). — Ново време, 1973, кн. 1; За литературната критика (Речта на Т. Живков по въпросите на художествената критика пред столичната организация на ДКМС, март 1969 г. и състоянието на литкритика днес). — Лит. фронт, бр. 11, 15 март 1973; Крупен принос в политико-теоретическата съкровищница на Българската комунистическа партия. Избрани съчинения на другаря Тодор Живков в 23 тома. — Раб. дело бр. 125, 4 май 1976; А. Балевски. Непре, ходни оценки и анализи. — Лит. фронт, бр. 17, 22 апр. 1976; П. Зарев. Текущи борби и перспективни идеи („Избрани съчинения. Т. 1—23“. 1975). — Антени, бр. 19, 7 май 1976..

пз

ЖИНЗИ́ФОВ, Райко (Ксенофон) Йоанов (15.II.1839—15.II.1877). Роден във Велес. Баща му Йоан Дзиндзиф се опитва отрано да го приобщи към господствуващия по онова време елинофилски дух —

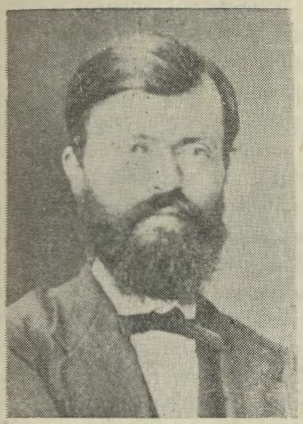

Райко Жинзифов

кръщава го с грц. име Ксенофонт, записва го в грц. у-ще във Велес и сам го обучава по грц. език. Но още в ранните си ученически години Ж. успява да изучи и бълг. четмо и писмо. През 1856 прекъсва ученето и е назначен за помощник-учител в бълг. у-ще в Прилеп, чийто гл. учител е Д. Миладинов (вж. Д. и К. *Миладинови*). Двамата преустройват програмата на бълг. у-ще, въвеждат нови общообразователни предмети, налагат бълг. език в у-щето и в черковната служба, повеждат борба срещу асимилаторските тенденции на фанариотското духовенство. Затова получават покани от много селища в Македония да реформират образованието в техните у-ща. През юли 1858 с моралната и материалната подкрепа на Миладинов Ж. потегля за Русия. Първоначално се установява в Одеската духовна семинария, възпитател в която по това време е Г. С. *Раковски*. Под негово влияние Ж. променя името си от Ксенофонт на Райко. По препоръка и внушение на К. Миладинов в края на 1858 напуска семинарията и се озовава в Москва. Получил подкрепата на Славянския к-т, Ж. взема изпит за завършено гимназиално образование и през есента на 1860 се записва в Историко-филологическия ф-т на Московския ун-т. С пристигането си в Москва той попада в кръга на родолюбиви свои сънародници — К. Миладинов, Л. *Каравелов*, Н. *Бончев*, К. Геров и др. Включва се и в Бълг. дружина „*Братски труд*“, по чиято инициатива през 1860 започва да излиза сп. „*Братски труд*“. В него Ж. отпечатва стихотворения, разказа „Прошетба“, статията „Две думи към читателите“. Той е не само сътрудник, но и най-дейният участник в редактирането на списанието. Студентските год. на Ж. са тежки. Той е принуден, без да прекъсва следването си, да работи известно време като библиотекар в Чертковската библиотека (1862), да бъде домашен учител (1863). Със спестените пари от учителстването си издава кн. „Новобългарска сбирка“, в която включва свои оригинални и преводни стихотворения, преводите на „Слово о полку Игореве“, „Краледворски ръкопис“. През 1864 Ж. завършва Историко-филологическия ф-т, след което известно време е домашен учител. През есента на 1865 е назначен за свръхщатен учител по грц. език в Лазаревския ин-т, а по-късно и за редовен учител в I и V гимназия в Москва. През 1873 е преподавател в „лицея на цесаревича Николая“. Заедно с педагогическата си дейност в Русия Ж. се утвърждава и като обществен и книжовен деец. През лятото на 1866 потегля към родния си край. Но след като обикаля Македония, отново се връща в Москва, приема рус. поданство и остава тук до края на живота си. От Русия Ж. подкрепя много инициативи на сънародниците си. През май 1867 участвува в Слав. конгрес в Москва и произнася прочувствена реч. През февр. 1868 е избран за чл. на Етнографския отдел при Императорското д-во на любителите по естествознание, антропология и етнография. През лятото на 1870 присъствува на годишното събрание на *Българското книжовно дружество* в Браила като представител на одеските българи. Тогава обикаля някои рум. градове, населени с българи, урежда издаването на поемата си „Кървава кошуля“, излязла с. г. Свързан идейно и дружески с Ив. С. Аксаков, П. И. Бартенев, Н. А. Попов и др. славянофили, Ж. сътрудничи дейно в периодичните им издания — „День“, „Современная летопись“, „Москва“. В тях обнародва много статии, дописки и прегледи, води отдела „Славянски известия“ във вестниците на Аксаков. Голямата близост на Ж. с видните представители на славянофилството оказва влияние при формирането на мирогледа му, на някои негови решения и постъпки. Не всичко от неговото дело като книжовник и общественик обаче трябва да се обяснява от позициите на „заръждавялото му славянофилство“. Не-

БАН
Институт за литература
БИБЛИОТЕКА

обходимо е да се има пред вид и личното му отношение към редица полит., социални и културни проблеми. Носталгията по „несчастная Болгария“ преследва Ж. мъчително, гръдната му болест се усилва, все по-често го обхваща апатия. Разтърсен от жестокостите на Априлското въстание 1876, той отново чувствува прилив на енергия. Заедно с Н. Бончев започва да превежда за в. „Московские ведомости“ писмените сведения, които получава от Б-я. Заживява даже с мисълта да се включи в чета и да вземе участие в националноосвободителната борба. За нуждите на рус. армия пристъпва и към съставянето на „Дорожник по Македонии“ и на руско-български речник. Но в деня, в който навършва 39 год., умира в Москва. Дописен чл. на БКД (дн. БАН) от 1870.

Стихотворенията на Ж. са посветени на нерадостния живот на бедните бълг. младежи в чужбина, на спомена за щастливото детство и родния край, на истор. минало и робското всекидневие. В творчеството му има стихове, които подсказват за оригиналност в поетическия замисъл („Град“, „Гарван“, „Вдовица“, „Сам себе си“, „Гусляр в собор“). Това се долавя и в поемата му „Кървава кошуля“. В нея е показан османският полит. гнет в неговата бруталност и цинизъм, отхвърлена е примиренческата философия за непротивене на злото с насилие, загатнати са дълбоките социални противоречия. С най-голям успех и постоянство Ж. работи в областта на публицистиката. Обнародва няколко статии в бълг. периодичен печат — в. „Время“, „Народност“. Като публицист израства по страниците на рус. вестници и списания — в. „День“, „Современная летопись“, „Московские ведомости“, „Москва“, сп. „Русский архив“, „Православное обозрение“. В тях печата над 180 статии, дописки, прегледи. Повечето от тях са насочени против духовното и полит. робство, привеждат конкретни примери от фанариотския и османския гнет, горещо и убедено защищават бълг. националност. Неговата публицистика е актуална и завладяваща. Авторът ѝ е остроумен, чужд на фразьорството и шаблона. Ж. е съединително звено между бълг. и рус. публицистика и журналистика през 60—70-те год. на XIX в. Той е първият бълг. книжовник, който превежда на бълг. език някои от творбите на Т. Г. Шевченко („Топола“, „Катерина“, „Ратайкиня“, „Удавена“ и др.), „Слово о полку Игореве“. Един от първите преводачи на мистификацията на В. Ханка „Краледворски ръкопис“. Ж. се проявява и като лит. критик и историк. Статиите му „Българска литература“ и „Български поети“, поместени в сборника на Н. В. Гербел „Поэзия славян“, свидетелствуват за обективността на неговите оценки, за умението му да види и да посочи някои основни моменти и насоки в развитието на бълг. литература. С тези статии Ж. дава първите по-изчерпателни сведения на чужденците за бълг. художествено творчество и журналистика през Възраждането, за големите бълг. писатели и публицисти — Л. Каравелов, П. Р. Славейков, Д. Чинтулов, Г. С. Раковски. Псевд.: Велешанин, Велесов, В-н, X, ZZZ.

Съч.: Новобългарска сбирка. . . М., 1863; Кървава кошуля. Приказка из съвременийт българский живот. Браила, 1870; Съчинения. Стъкмила З. Здравева. 1927; Избрани творби. Под ред. и с предг. от П. Динеков. 1939 (1943); Стихотворения. Под ред. на В. Каратеодоров. 1940; Публицистика. Т. I, II. Съст. Цв. Унджиева, Д. Леков, Ил. Конев. 1964; Съчинения. Подбор, ред., предг. и бел. от Д. Леков. 1969.

Лит.: С. С. Бобчев. Р. Жинзифов (Животопис и книжовно-просветителна деятелност). — Наука, 1882, кн. 8—9; Л. Д. Ихчиев. Райко-Ксенофон Жинзифов. — Изв. Семинара по слав. филология, 1908—1910, 1911, кн. 3; Б. Пенев. Един от първите наши преводачи на полски поетически творения. — Пол.-бълг. преглед, 1919, бр. 39; А. П. Стоилов. Български книжовници от Македония през XVIII и XIX в. — Развитие, 1919, кн. 7; Ст. Младенов. Към правилната оценка на Райко Жинзифов. — Духовна култура, бр. 16—17, 1923; П. Орешков. Жинзифов като журналист. — Макед. преглед, 1928, кн. 1; Б. Пенев. Ксенофон (Райко) Иванов Жинзифов. — В: История на новата българска литература. Т. IV. Ч. I. 1936. с. 627—684; П. Динеков. Македония в преписката на проф. М. Дринов. — Макед. преглед, 1942, кн. 2; Г. Константинов. Начало на стихотворна поезия. — В: Нова българска литература. Епоха на Възраждането. 1947; К. Н. Державин. Райко Жинзифов и его перевод „Слово о полку Игореве“. — В-к Ленинградского ун-та, бр. 1, 1951; Ил. Конев. Райко Жинзифов. — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1958, кн. 7; П. Динеков. Райко Жинзифов. — Във: Възрожденски писатели. 1962. с. 261—272 (вж. и История на българската литература. Т. II. 1966. с. 358—369); Л. С. Ерихонов. I. Жинзифов в руския печат. — Лит. мисъл, 1963, кн. 4 (вж. и Рус-

кото общество и българската литература. 1967). 2. Райко Жинзифов и Н. Гербел. — Език и литература, 1963, кн. 6; Г. Боршуков. Райко Жинзифов — публицист, патриот. — Септември, 1964, кн. 3; Ем. Георгиев. Поезията на Райко Жинзифов. — Лит. мисъл, 1964, кн. 2; С. Русакиев. Р. Жинзифов и Т. Г. Шевченко (Към българо-украинските литературни взаимовръзки). — Език и литература, 1964, кн. 1 (вж. и Тарас Шевченко и българската литература. 1964. с. 54—93); Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 159—162; Л. С. Ерихонов. К. Жинзифов и П. И. Бартенев. — Изв. Ин-та за литература, 1965, кн. 16; Д. Леков. Нови данни за връзките на Каравелов, Друмев и Жинзифов с Българското книжовно дружество. — Лит. мисъл, 1969, кн. 4. *дл*

ЖИТИЕ. Животоописание на видни дейци на християнството, канонизирани, т. е. обявени от черквата за светци. Първообраз на Ж. са т. нар. мартирологии (грц. *μαρτύρος* — свидетел) — кратки сведения за лица, пострадали при гоненията срещу християнството, изложени според съдебните протоколи и завършващи с мъченическата смърт на героя. Лит. обработка на Ж. е свързана с установяването на християнството за официална религия, с постановеното от черквата честуване на загиналите мъченици и със създаването на монашеския ин-т. В системата на средновековните жанрове Ж. заемат особено място — свързани са с богослужението, като същевременно са предназначени и за индивидуално четене. Пряко в богослужението се използуват т. нар. кратки (проложни) Ж., излагащи в най-сбита форма „живота и деянията“ на светеца, честуван през този ден. Те се преписват заедно със службите и се подреждат в календарен ред. Пространните Ж. са най-широко разпространеното четиво в източния и зап. християнски свят. За средновековния читател те заместват много жанрове от дохристиянската художествена проза. Първите автори на Ж. пишат под влияние на късната елинска белетристика, като използуват най-добрите ѝ образци („Животът на Аполоний Тиански“ от Филострат, „Удивителни истории“ от Флегонт, жизнеописанията на Плутарх, съчиненията на Ксенофонт, Тацит и др.). В този дух са създадени творбите на Григорий Богослов и на съвременника му Григорий Ниски (IV в.). По същото време други агиографи съзнателно пренебрегват постиженията на езическите автори и създават Ж. без излишна реторика и словесен блясък, със строг стил, повлиян от аскетичния монашески идеал, не без вкус към фантастичните сказания на Изтока и с многобройни заемки от Светото писание.

Още при възникването си като жанр Ж. се изграждат по две основни линии — като биографии за героя и като възхвали в негова чест. Обикновено Ж. от първия тип са по-близки до езическата повествователна литература, докато от втория тип изоставят детайлите и съсредоточават вниманието на своите адресати към добродетелите на възхвалявания светец. Най-известни образци от ранния разцвет на агиографската литература са Ж. на Василий Велики от Григорий Богослов, на Григорий Чудотворец от Григорий Ниски и на Антоний Велики от Атанасий Александрийски, които служат за пример на всички средновековни автори, изучават се в у-шата; от тези Ж. се заемат не само отделни мисли и пасажи, но и цели епизоди; включват се рано и в репертоара на старата слав. книжнина и влияят върху нейните оригинални творби.

В развитието на житийния жанр във Византия се наблюдава диференциация на тематически и идеологически неоднородни Ж. През IV—VI в., когато центрове на лит. дейност са главно големите манастири, Ж. носят битови подробности и в някои отношения са истински енциклопедии на манастирския живот и на неговото стопанство. По-късно, когато Цариград обединява културния живот на империята, в Ж. намират отражение полит. събития и дворцови интриги, свързани с иконоборчеството. В този период агиографията е дело главно на известни и идейно ангажирани духовници. През X в. във Византия възниква широко движение за стилова ревизия на Ж. Старите текстове се преработват съгласно с агиографския канон. По името на най-известния житиеписец от това време Симеон Метафраст новата форма на Ж. е наречена Метафрастова редакция. Тази редакция, която има в основата си естетически подбуди, окончателно установява житийния жанр във Византия като жанр с подчертана панегирична и учителноназидателна насоченост.

В житийния жанр още от началото на възникването му се обособяват групи Ж.,

преследвани от черквата поради различни еретически моменти — несъгласие с догмите, с формите на култа и т. н. Към тези Ж. впоследствие се присъединяват и Ж. с народен характер, най-често незасегнатите от покъсни обработки „мъчения", влезли в досег с фолклора; те надхвърлят позволената фантастика на наивните чудеса, допускат езически мотиви, в различна степен се отклоняват и от лит. канон. Тези Ж. са много популярни и тяхното отношение към официалната книжнина невинаги е строго регламентирано. Интересът на слав. книжовници към тях е голям и преводите им са широко разпространени в Б-я през Средновековието.

Независимо от характера си Ж. като жанр се изграждат чрез общ изобразителен принцип — на последователната идеализация. Тя се проявява на първо място в това, че от жизнените факти се избират само ония, които показват героя като религиозно-нравствен образец. Така се създава присъщата за житийния жанр условност на повествованието; сюжетът се строи на принципа на дидактическата илюстративност, а образът се очертава в рамка от сравнения, цитати и реминисценции. Чудесата в много случаи играят роля на двигател на житийния разказ. На второ място идеализацията изисква и емоционална оценка на образа. Възхвалата е необходим момент във всяко Ж., но се проявява по различен начин и в нееднаква степен. Някои Ж. могат да се разглеждат по-скоро като творби на ораторската проза. В тези два плана — условно-биографичен и поучително-реторичен — още от IV в. се установява схема за писане на Ж., която в общи линии се спазва през Средновековието. В нея са включени: предисловие, съставено от няколко устойчиви формули за назидание на читателите, за ползата от прославата и от познаването на благочестивия или мъченически живот; главна част с биографични моменти — благочестиви родители, славно родно място, ранно призвание към християнска добродетел, учение, решение да служи на бога, често съпроводено с видение или предсказание, подвизи в зависимост от агиографския тип (мъченик, отшелник, черковен деец или светско лице). Обикновено в тази част разказът се разпада на отделни епизоди, хронологически неопределени и в повечето случаи обединени от привични за читателя общи места. Смъртта на героя, с която завършва животоописанието, е изходен момент за следващите епизоди — за чудесата и за съдбата на мощите му. Тези части са най-неустойчиви спрямо композицията, често се откъсват от Ж. и се разпространяват независимо от него.

В средновековната бълг. литература Ж. заемат централно място. Преводната агиография има първостепенно значение в книжовната продукция, а оригиналните творби бележат най-добрите постижения на бълг. писатели, обогатяват жанра и откъм идеи, и откъм образност. В началния етап на бълг. лит. развитие Ж. са свързани с делото на *Кирил и Методий* и техните последователи. За черковен помен и прослава на първоучителите са създадени различни по характер Ж. Двете *пространни жития на Кирил и Методий*, излезли изпод перото на близките им съратници (предполага се, че принадлежат на *Климент Охридски*), съчетават овладяна агиографска форма с народностна и демократична насоченост. Те са и първостепенни истор. извори за живота на слав. просветители. Няколко кратки Ж. на Кирил и Методий (Успение Кирилово, Проложното Ж. на Методий, общото кратко Ж. на Кирил и Методий), познати в многобройни преписи от различно време, свидетелстват за живия култ към Кирило-Методиевото дело през Средновековието. Във форма на кратко Ж. е написана и възникналата значително покъсно — през виз. робство — легенда за Кирил — т. нар. *Солунска легенда*. За Климент и *Наум Охридски* са създадени няколко Ж., особен интерес от които представлява краткото Ж. на Наум. Не е стигнало до нас най-старото Ж. на Климент Охридски, за което се предполага, че е създадено от негов ученик. Части от него са включени в грц. Ж. на Климент Охридски, писано през XI в. от архиепископ *Теофилакт Охридски*.

На бълг. почва се оказва продуктивен и типът Ж. на отшелници. През X—XI в. в Зап. Б-я се подвизават няколко аскети — Иван Рилски, Прохор Пшински, Гавриил Лесновски и Йоаким Сарандапорски (Осоговски). Най-много оригинални Ж. са възникнали за Иван Рилски, който е не само първият по време бълг. светец-отшелник, но и най-популярният светец, тачен от бълг. народ. Между известните 10 Ж. за

Иван Рилски, писани на слав., а две от тях на гръц. език, най-ценни са Народното (Безименно) Ж. и Ж. от Патриарх Евтимий (вж. *Жития на Иван Рилски*).

По време на разцвета на старобълг. книжнина се превежда значителен агиографски материал и се съставят първите тематични житийно-панегирични сборници. От този старобълг. фонд е запазена незначителна част — сборник с Ж. и слова за март — т. нар. *Супрасълски сборник*, преведените от презвитер *Йоан* Ж. на Антоний Велики и Панкратий Тавроменийски, Ж. на Пахомий Велики, откъси от Ж. на Текла и Кондрат в рус. препис, но със запазени черти на Преславската книжовна школа. Към най-ранна старобълг. епоха се отнасят и други Ж., запазени в покъсни, главно рус. преписи (Ж. в Успенския сборник от XII в.). Откъси от Ж. са поместени и в Симеоновия изборник от 1073 (от Ж. на Теодора и на Ксенофонт). През виз. робство се превеждат и се преписват Ж. и мъчения на популярни сред народа светци — Георги, Димитър, Николай Мирликийски, Неделя, Петка, Теодор Тирон и др. Някои от тези произведения имат подчертано апокрифен характер и са включени в *индексите* на забранените книги — Иринино мъчение, Никитино мъчение, Хождение на Агапий, апокрифните Ж. на някои апостоли, Ж. на Макарий Римски, на Йосиф Прекрасни и т. н. Ж. продължават да се превеждат и през XIII в.

Подтик за създаване на оригинални старобълг. творби във Втората бълг. държава стават победите на бълг. владетели, които събират в Търново мощите на известни светци от различни краища на Балканския п-в — цар Асен I пренася от Средец в Търново мощите на Иван Рилски; цар Калоян — на Иларион, епископ от Мъглен, на Филотея, отшелница от Поливот, на Михаил от Потука, комуто легендата приписва змиеборски подвизи, и на епископ Йоан от Поливот; цар Иван Асен II тържествено пренася в своята столица тялото на Петка Епиватска, която търновчани почитат като закрилница на града. Наскоро след пренасянето са преведени от грц. език кратко Ж. и пространна възхвала, принадлежаща вероятно на дякон Валсамон. Преведено е от грц. език и краткото Ж. на епископ Йоан от Поливот. На бълг. език, вероятно в Търново, са възникнали Второто проложно Ж. на Иван Рилски, Ж. на Михаил от Потука (и двете придружени с разкази за пренасяне на мощите в Търново), разказ за пренасяне мощите на Иларион Мъгленски. С възстановяването на бълг. патриаршия при Иван Асен II пораства и авторитетът на търновските черковни дейци. Първият йерарх на Б-я — патриарх Йоаким I — е канонизиран; житието му, познато само по един непълен препис, е от типа на кратките (проложни) Ж., но в него се откриват ценни свидетелства за интензивния живот на бълг. черква през XIII в. Друга агиографска проява през XIII—XIV в. е широкото разпространение на два преводни сборника с кратки Ж. за цяла година — т. нар. Пролог и Стишен пролог, в който между загл. и текста на Ж. са поместени стихове за светеца. Обикновеният Пролог, за който се смята, че е преведен в Русия или с участието на рус. книжовници в Б-я, се попълня с упоменания за бълг. светци. В различни негови преписи има кратки Ж. на Кирил, Методий, Ив. Рилски, Гавриил Лесновски (в ръкопис от 1330), Йоаким Осоговски; упоменание за цар Петър. Същите кратки Ж. се срещат и в сборници с песнопения (миней) от този период — напр. в т. нар. *Драганов миней*. В Стишния пролог се включват кратки Ж. и разкази за пренасяне мощите на светци в Търново.

Разцветът на бълг. култура през XIV в. дава отражение и върху житийната продукция. В ръкописите, създадени по поръка на цар Иван-Александър, са включени обемисти Ж. на известни виз. анахорети или черковни дейци; някои от тези произведения имат есхатологичен характер (Ж. на Андрей Юродиви, на Василий Нови от Григорий и др.). Много Ж. са поместени в монашеските сборници от този период.

За съпругата на Иван Страцимир — царица Ана — през 1360 във Видин е съставен сборник от Ж. на жени-светици — *Бдински сборник*. С проникването на *исихазма* в Б-я се заражда критично отношение към наличния агиографски фонд. Движението за изправяне на текстовете засяга и агиографията; по дух то е близо до Метафрастовата редакция. Бълг. книжовници от Атон и Търново избират по-художествени Ж., с които заменят старите, превеждат някои по-обемисти Ж. на Метафраст, дотогава непознати

на южните славяни. Новите преводи почиват на два принципа — висок естетически критерий и стремеж към точност на израза. Най-изтъкнат представител на оригиналната агиография от II пол. на XIV в. е *Евтимий Търновски*, който оглавява и книжовната работа по редактиране на текстовете. Ж. и похвалните слова на Евтимий съчетават съвършена агиографо-панегирическа схема с бляскава реторичност и остра идейна тенденциозност. Те са посветени главно на бълг. светци. Значителна част от творбите му заемат разказите за пренасяне на мощите на светците в Търново; те внасят в повествованието историзъм и са насочени към родолюбивите читатели или слушатели. Стилът на Евтимиевите Ж. се създава под влияние на съвременната му исихастка агиографска литература (Григорий Палама, патриарх Филотей и особено патриарх *Калист*, чиито Ж. са преведени на бълг. език може би с участието на Евтимий). В оригиналната и преводната агиография от този период най-цялостна изява намира т. нар. стил „плетение словес“, който след падането на Б-я под османско робство се пренася в другите балкански литератури и в рус. книжнина. Учениците и последователите на Евтимий продължават да създават високохудожествени житийни творби в този стил. *Григорий Цамблак* покрай многобройните си слова пише Ж. на Стефан Дечански, на Иван Нови Сучавски, разказва за съдбата на мощите на Петка след падането на Търново. *Йоасаф Бдински* използува Евтимиевото Ж. на Филотея, за да създаде похвално слово за нея. *Константин Костенечки* пише обширно Ж. на деспот Стефан Лазаревич. Произведенията на Евтимий и на неговите ученици, както и новите редакции са широко разпространени в балканската и рус. книжнина от XV—XVII в. Оригиналната житийна литература през робството продължава Евтимиевите традиции. Пишат се преди всичко Ж. за мъченици-българи, загинали за вяра и народност. *Софийската книжовна школа* през XVI в. се изявява чрез две ценни творби — Ж. на Георги Софийски от *поп Пейо* и Ж. на Никола Софийски от *Матей Граматик*. Дамаскинарската литература (от XVII и XVIII в.) се насочва към преработка на старите житийни текстове в посока, обратна на редакциите от XIV в. Реторичните моменти се съкращават, сюжетното повествование се поставя в центъра, предпочита се простият разказ на говорим език, подчертават се морално-етичните и патриотичните идеи. Новобълг. „Житие и страдания грешнаго Софрония“ показва пътя, по който се е изживял този средновековен жанр, но сред народните маси Ж. като занимателно и поучително четиво играе определена роля до края на XIX в.

Лит.: K. Krumbacher. Geschichte der Byzantinischen Litteratur. München, 1897. p. 176—205; E. Kałużniacki. Zur älteren Paraskevalitteratur der Griechen, Slaven und Rumänen. Wien, 1899; П. А. Сырку. Очерки из истории литературных сношений Болгар и Сербов. СПб., 1902; М. Н. Сперанский. Славянская метафрастовская минея — четья. — Изв. ОРЯС, IX, 1904, кн. 4, с. 173—202; Хр. Лопарев. Византийские жития святых VIII—IX веков. — Виз. временник, XVII, 1911, с. 1—224, XVIII, 1913, с. 1—147, XIX, 1915, с. 1—151; П. Безобразов. Византийские сказания. — Виз. обозрение (Revue Byzantine), I, Юрьев, 1915, с. 117—224; А. И. Яцимирский. Мелкие тексты и заметки. — Изв. ОРЯС, XXI, 1916, кн. 1, с. 217—261; А. П. Рудаков. Очерки византийской культуры по данным греческой агиографии. М., 1917; H. Delehaye. Les passions des martyrs et les genres littéraires. Bruxelles, 1921; Й. Иванов. Български старини из Македония. 1931; H. Delehaye. Cinq leçons sur la Méthode Hagiographique. Bruxelles, 1934; Ив. Снегаров. Неиздадени старобългарски жития. — Год. Духовната академия, III (XXIX), 1954, с. 151—175; F. Halkin. Bibliotheca hagiographica graeca. T. I—III. Bruxelles, 1957; Б. Ст. Ангелов. 1. Старобългарски текстове. — Изв. Архивния ин-т, 1957, кн. 1. 2. Из старата българска, руска и сръбска литература. Т. I. 1958. с. 69—104, 159—176. Т. II. 1967. с. 24—35, 106—138, 268—279; Д. С. Лихачев. Человек в литературе древней Руси. Л., 1958 (1970); Хр. Кодов. Старите жития на Петка Епиватска. — Духовна култура, 1960, кн. 1; Д. С. Лихачев. Предпосылка возникновение жанра романа в русской литературе. — История русского романа. I. М. — Л., 1962. с. 26—39; В. П. Адрианова-Перетц. Задачи изучения „агиографического стиля“ древней Руси. — Труды ОДРЛ, XX, 1964, с. 41—71; Л. Павловић. Култови лица под Срба и Македонаца (Историјско-етнографска расправа). Смедерево, 1965; Ем. Георгиев. Литература на изостреи борби в средновековна България. 1966. с. 43—73, 306—312; Ђ. Трифуновић. Азбучник српских средњовековних књижевних појмова. Београд, 1974. с. 46—78. Iv. Dujčev. Les rapports hagiographiques entre Byzance et les Slaves, Medievo-Bizantinoslavo. — In: Storia e litteratura. Roma, 1971. p. 267—279. *ки*

ЖИТИЯ НА ИВÀН РЙЛСКИ. Иван Рилски (ок. 876—18.VIII.946) е основоположник на отшелничеството и общежителното монашество в Б-я, основател е на Рилския манастир, почитан е заедно с Кирил и Методий като всенароден светец-закрилник на бълг. държава през Средновековието. За него съществува богат цикъл от произведения на агиографския (вж. *Житие*) и химнографския жанр (вж. *Химнография*). Възникването и развоят на този цикъл, както и разпространението на култа към Иван Рилски в бълг. земи, сред сърби, руси, румъни и гърци са пряко свързани с ранното му канонизиране за светец и с неколкократното пренасяне на неговите мощи: от Рилския манастир в София (между 1068—70), от София в Остригом (Гран, Унгария, 1183) и обратно в София (1187), в Търново (1195) и най-после отново в Рилския манастир (1469), където се намират и сега. С основание се допуска, че още през X в., наскоро след смъртта на светеца, в Рилския манастир било написано житие, но то не е известно в старата бълг. литература. Досега са открити 10 Ж. И. Р., които представят двете основни разновидности на жанра— пространно и проложно (кратко) житие:

1. Най-старо от известните Ж. И. Р. е т. нар. Народно житие, възникнало през XII в. (преди 1183, понеже не споменава за пренасянето на мощите в Унгария), основано на народни предания и легенди, с множество апокрифни мотиви. През XIV в. то вече е съществувало в две редакции. 2. В средновековнобълг. превод е стигнало до нас житието, писано на грц. език през XII в. (не по-късно от 1180) от виз. писател Георги Скилица, управител на София при император Мануил I Комнин (1143—80). Скилица изгражда житието според господствуващия във виз. литература художествен канон. В съдържанието на творбата обаче не са намерили място някои факти, важни за българина от епохата на виз. робство, пропуснати са сведенията за срещата на Иван Рилски с цар Петър. 3. Изява на бълг. народностно съзнание е Първото проложно житие, възникнало най-вероятно през XIII в. в Търново. То съобщава за пренасянето на мощите на Иван Рилски в Търново, а в някои по-късни преписи са вмъкнати сведения за османското нашествие, за запустяването и обновяването на Рилския манастир, за връщането на мощите в манастира. 4. Към края на XII— нач. на XIII в. в Търново се появява едно от най-кратките жития, отбелязано като Второ проложно житие. 5. На големия писателски дар на *Евтимий Търновски* дължим най-хубавото пространно Ж. И. Р. Евтимий се отнася критично към писаното преди него, поставя си за цел да разкаже художествено, както подобава („по лѣпотѣ ѥкоже ключимо ест") онова, което преди него други са разказвали грубо и неумело, осмисля идейно фактите от живота на светеца, за да събуди родолюбиви чувства. 6. Своеобразно продължение на Евтимиевото житие е т. нар. Рилска повест на *Владислав Граматик*, в която е описано възобновяването на запустелия през османското нашествие Рилски манастир, пренасянето на мощите от Търново в Рила през 1469 и патриотичното въодушевление сред бълг. население, предизвикано от това събитие. Известна е в три редакции. 7. Ново житие с похвала за установения празник по случай връщането на мощите в Рила (1 юли) пише през II пол. на XV в. *Димитър Кантакузин*. 8. Във връзка с пренасянето на мощите се появява и Ново проложно житие, известно в препис от 1636. 9. Към литературата на XVIII в. с голяма вероятност се отнася житието, съставено от рилския монах *Даниил*, познато по единствен препис. 10. Хилендарските монаси от края на XVIII — нач. на XIX в. Серафим и Йона компилират от слав. жития Ново гръцко проложно житие, което Никодим Светогорец помества в своя Синаксар (1819).

Създавани през различни периоди от развоя на старата бълг. литература, Ж. И. Р. свидетелстват за преклонението към една от големите личности на бълг. Средновековие, за писателското дарование на авторите и за художествените постижения на литературата от тази епоха. В тези жития намират жив отглас идейни борби и народностни чувства, а фактическото им съдържание, макар и в различна степен, има стойност на истор. извор.

Изд.: Н. Рилски. Службы съ житіемъ Іоанна Рылскаго. Бѣлградъ, 1836; архиеп. Филарет. Библейские книги 1507 года. — Изв. ОРЯС, VIII, 1859, вып. 2; Ст. Новаковић. Прилози к историји српске књижевности. — Гласник Српског ученог друштва, Београд, 1867, кн. 5, св. XXII, с. 239—242, 265—302; А. Гильфердинг. Собрание сочи-

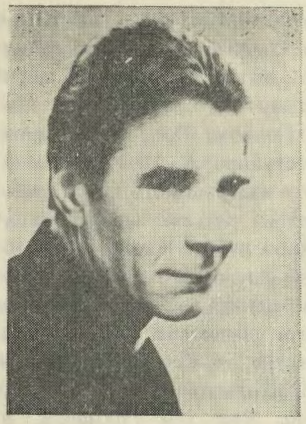

Добри Жотев

„Жупел“

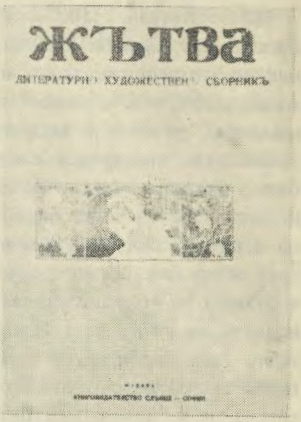

„Жътва“

нений. Т. I. СПб., 1868. с. 121—131; Е. Kałużniacki. Werke des Patriarchen von Bulgarien Euthymius. Wien, 1901. p. LI—LXV, 5—26; 405—431; Й. Иванов. 1. Български старини из Македония. 1931. с. 365, 369—383. 2. Жития на св. Иван Рилски. — Год. Соф. ун-т, Истор.-филол. ф-т, XXXII, 1936; В. Сл. Киселков. Свети Иван Рилски. Жития. 1940; Ив. Гошев. Трите най-стари жития на преподобни Иван Рилски. — Год. Соф. ун-т, Богосл. ф-т, XXV, 1948; Б. Ст. Ангелов. 1. Ново житие на Ивана Рилски. — В: Из старата българска, руска и сръбска литература. 1958. 2. Стари славянски текстове. XI. Нова редакция на повестта за Иван Рилски. — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1960, кн. 9; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 1967. с. 284—291, 391—403; Б. Райков. Неизвестно проложно житие на Иван Рилски. — Език и литература, 1970, кн. 3.

Лит.: П. А. Сырку. Заметка о двух произведениях тырновского патриарха Евфимия. — В: Сборник статей по славяноведению, составленный и изданный учениками В. И. Ламанского по случая 25-летия его ученой и профессорской деятельности. СПб., 1883. с. 351, 354—380; Й. Иванов. Св. Иван Рилски и неговият монастир. 1917; В. Н. Златарски. Георги Скилица и написаното от него житие на св. Иван Рилски. — Изв. Истор. д-во в София, 1933, кн. 13; Ю. Трифонов. 1. Бележки върху известията за св. Иван Рилски. — Макед. преглед, 1939, кн. 3—4. 2. Софийската редакция на Владислав-Граматиковия разказ за връщането на мощите на св. Ивана Рилски от Търново в манастира.— СпБАН, 1940, кн. LIX (30); Ив. Дуйчев. Рилският светец и неговата обител. 1947. с. 48—88, 386—393; Н. М. Дылевский. Жития Иоанна Рыльского русских древлехранилищ и их болгарские источники (Краткие заметки к материалам и задачи дальнейшего исследования). — Труды ОДРЛ, XXIII, 1968 (с изчерпателна библиогр.). *ск*

ЖÒТЕВ, Добри (псевд. на Добри Александров Димитров) (24.I.1921). Роден в с. Радуй, Пернишки окр. Гимназия учи в София (до 1940) и в Перник (1940—42). Като ученик е арестуван за активна антифашистка дейност (1942) и е осъден по ЗЗД на 15 год. затвор. В края на юли 1944 избягва от Скопския затвор и става партизанин в батальона „В. Коларов“, Югославия. В Б-я се завръща през септ. 1944 и завършва средното си образование в Перник. Работи в ЦК на ДСНМ — Пресбюро и отдел „Млади творци“, в редакцията на в. „Нар. младеж“ — лит.-консултант, в изд. „Нар. младеж“ — ред. за поезия, във в. „Стършел“. За пръв път печата в сп. „Младежко слово“ през 1942. През 1945 обнародва хумористични стихове във в. „Щурмовак“. Сътрудничи на всекидневници, детски списания и сборници. Чл. на БКП, на СБП.

Истинското идейно съзряване на Ж. става в затвора и в партизанския лагер. Борбата и комунистическата непримиримост слагат отпечатък върху цялото му творчество. В първата му стихосбирка „Жажда“ лирическият герой е борецът-комунист, разкрит в широки национални, социални и психологически измерения. Теми на стихосбирката са зверските полицейски изтезания, душната затворническа килия, тежкият партизански живот. За творбите са характерни мажорният тон, сдържаната емоционалност, неспокойната ми-

сът. В следващите си произведения Ж. приема действителността от високия връх на светлата „революция-майка“. Осмисля проблемите на съвременността, утвърждава ценностите в нея от идейните и нравственоетичните позиции на борeца-антифашист. Във „Викове“, „Буйният вятър“ и „Обич моя“ се разкрива богатата емоционална и мисловна душевност на съвременния комунист с неговата гражданска тревога, творческо безпокойство, жизнелюбие и действеност, с изключителната му морална чистота. От същите безкомпромисни идейни позиции Ж. разобличава в поемите „На гости у дявола“ и в комедията „Обличането на Венера“ всяко опошляване на високия идеал, всяка проява на нравствена поквара и на еснафщина в съвременното общество. Засл. деятел на културата (1974).

Съч.: Как и какви пиеси да играем. 1949; Жажда. Стихотворения. 1951; Буйният вятър. Стихотворения. 1958; Лесньо дири лесницата. Весели истории в стихове. 1960 (1967); На гости у дявола. Поеми. 1962; Птичи хор. Стихове за деца. 1963; Обич моя. Стихове. 1964; Вълчи вървища. Разкази за юноши. 1965; Пак мамеше изгрева. Очерци. 1965; Викове. Поеми. 1966; От дявола до кибернета. Сатирични поеми и стихове. 1968; Обличане на Венера. Комедия. 1969; Стихотворения. 1969; Автостоп. Хумористични разкази и стихове. 1970; Прощъпулки. Стихотворения за деца. 1971; Птичи хор. Вълчи вървища. Лесньо. Избр. творби за деца. 1971. Влюбени слънца. Стихове. 1973; Преживени разкази. 1973 (1976); Лирика. 1974; Лирически поеми. 1974; Предумишлено убийство. Хумористични разкази. 1974; По пътищата. Разкази. 1975.

Лит. Ст. Петров. „Жажда“. — Септември, 1951, кн. 9; Хр. Дудевски. „Жажда“ на Добри Жотев. — Език и литература, 1952, кн. 3; Ефр. Каранфилов. „Буйният вятър“. — Пламък, 1959, кн. 1; Т. Жечев. Вярата и съмненията на поета. „На гости у дявола“. — Лит. фронт, бр. 48, 29 ноем. 1962; М. Маринов. „На гости у дявола“. — Пламък, 1962, кн. 12; Ив. Попиванов. Поетът и дяволът. — Лит. новини, бр. 37, 1962; Ефр. Каранфилов. Още нещо за книгата „На гости у дявола“. — Пламък, 1963, кн. 4; В. Бояджиева. Гражданин-поет. — Нар. култура, бр. 49, 3 дек. 1966; Ив. Вандов. С развълнувано и свежо перо. — Раб. дело, бр. 41, 10 февр. 1966; Н. Инджева. Най-театралното качество — въздействието. — Театър, 1966, кн. 9; Д. Каролева. За нашите живи мечти. — Пламък, 1966, кн. 6; П. Панчев. В съавторство с живота. — Септември, 1966, кн. 5; Б. Пенчева. И ние най-добре ги чуваме. — Нар. култура, бр. 9, 26 февр. 1966; С. Правчанов. А имаш ти родина. . . — Лит. фронт, бр. 5, 27 ян. 1966; Г. Саев. „Обличане на Венера“. — Нар. култура, бр. 19, 17 май 1966; Я. Молхов. Тревожни викове. — Пламък, 1967, кн. 7; П. Тонков. Викове на съвестта. — Септември, 1967, кн. 2; М. Берберов. Добри Жотев. — Лит. фронт, бр. 42, 21 ян. 1971; Ат. Лазовски. Добри Жотев на 50 години. — Нар. култура, бр. 4, 23 ян. 1971; К. Топалов. Като чистота предвечна. . . — Септември, 1973, кн. 8; В. Христов. С мащабите на социалната етика. — Пулс, бр. 19, 9 септ. 1973; Т. Абазов. Преживени истини. — Лит. фронт, бр. 22, 30 май 1974; Кр. Куюмджиев. Преживените разкази на Добри Жотев. — Отеч. фронт, бр. 9092, 11 ян. 1974; Н. Манолова. Неугасващият огън на спомена. . . — Нар. култура, бр. 9, 23 февр. 1974; П. Тотев. Добри Жотев. — Читалище, 1974, кн. 8; Ц. Анчев. Достойнствата на сатирика и възможностите на белетриста. — Септември, 1976, кн. 7.

кб

„ЖУПЕЛ“. Сатирично-хумористично списание. Излиза в С., 1 ян. 1931—1 апр. 1934. Легално издание на БКП. Ред. Ал. Жендов (I, II год.), Г. Караславов (III, IV год.). Играе важна роля за развитието и подема на пролетарския хумор и сатира и е ценно оръжие на комунистическата партия в непримиримия класов двубой. „Ж.“ воюва срещу реакцията и фашизма, разобличава продажната и антинародна политика на буржоазно-капиталистическите правителства, атакува и жигосва всички фашистки и профашистки организации. Страниците на списанието са изпълнени с хумористични стихотворения и фейлетони, памфлети, сатирични коментарии на печата с точен прицел, с полит. заостреност и с революционна непримиримост. „Ж“. отразява полит. всекидневие на страната и подлага на обстрел корупцията, бюрократизма, лицемерието и моралното разложение на фашизираното буржоазно общество, всичко отрицателно, мракобесническо и реакционно. Обект на сатирата на „Ж“. са цензурата, клеветите и измислиците на буржоазните вестници и списания, предателската дейност на опортюнистите. По страниците на списанието е отразен и полит. живот в чужбина, разобличен е международният империализъм и фашизъм. Почти всички творби в „Ж“. са ярко партийни, със силно изобличителен патос и с обществена значимост. Отзовава се положително за всичко, което помага на полит. борба на партията

и на международното комунистическо и работническо движение. Много от обнародваните творби са в защита на СССР. „Ж“. е богато илюстрирано с карикатури, полит. рисунки и фотомонтажи.

Най-редовни сътрудници на списанието са Ал. Жендов, Г. Караславов, Хр. Радевски, Ст. Венев, А. Тодоров, К. Стефанов, П. Вежинов, Кр. Пенев, Д. Найденов, Челкаш и др. „Ж“. постоянно е подлагано на цензура и често е конфискувано; спряно е от полицията.

Лит.: Жупел. Фейлетони. Стихове. Карикатури. 1931—1934. С предг. от Г. Караславов. 1957; Г. Караславов. Белетристът Александър Жендов. Предг. към Жендов, Ал. Разкази и фейлетони. 1963.

ви

„ЖЪТВА“. Литературно-художествен сборник (С., 1919). Под ред. на В. Добринов. Включени са творби на известни, утвърдени поети и писатели (Ив. Вазов, Ст. Михайловски, К. Христов, Ст. Чилингиров, Ц. Церковски), на творци от по-младото поколение (Н. Райнов, Й. Йовков, Тр. Кунев, Н. Лилиев, Гео Милев, Л. Стоянов, Ем. Попдимитров, Д. Калфов) и на млади, неукрепнали още автори (К. Константинов, В. Иванов, П. Керемидчиев). Поместени са и няколко литературно-критически статии (от Божан Ангелов, К. Гълъбов, Цв. Минков, Б. Савов, Ст. Коледаров). В „Ж“. участвуват 48 автори. Сборникът отговаря на една духовна нужда след тежкия военен период и покрусата на Б-я.

Стремежът на редактора е бълг. писатели и поети да бъдат представени с нови или по-малко известни творби, да се даде свободна трибуна на писатели и поети от различни лит. направления.

Лит.: Тих. Павлов. Литературният сборник „Жътва“. — Напред, бр. 118, 3 ноем. 1919; К. Гълъбов. Върху някои имена в сборника „Жътва“. — Напред, бр. 131, 19 ноем., бр. 133, 21 ноем., бр. 134, 22 ноем., бр. 135, 24 ноем., бр. 136, 25 ноем., бр. 137, 26 ноем., бр. 139, 29 ноем. 1919; Х. Л. „Жътва“. Лит.-художествен сб. под ред. на В. Добринов. — Соц. преглед, 1918, кн. 39. *вв*

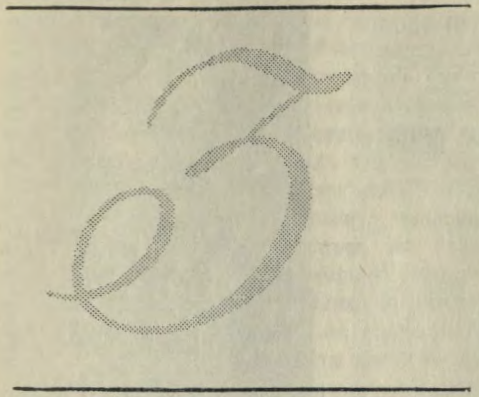

„ЗАВѢТИ“. Илюстровано списание за наука, изкуство и обществен живот. Излиза в С., ян. 1934—февр. 1940, всяко 1-во и 15-о число освен юли и авг.; от II год. — месечно. Ред. Н. Т. Балабанов, М. Минев, сред. В. Каратеодоров, П. Горянски. Задачата му е да съдействува за „укрепена и затвърдена културно и национално, обединена и силна, богата и напредничава“ държава, „да се излезе от плоскостта на разяждане, разложение, противодържавни утопии и отрицание“. В условията на изострени класови противоречия, в навечерието на соц. революция, лозунгите на списанието за единение на нацията, за единомислие по обществено-политическите и културните въпроси се свеждат до поддържане на официалното правителство и царската власт. Отпечатват се материали с антидемократичен дух и с подчертано реакционни националистически тенденции. Обнародват се и антисъветски материали. В по-късните год. на „З.“ преобладават културните и лит. въпроси. Но в решителни истор. моменти, като нач. на II световна война, списанието застава открито на фашистки позиции.

Ролята на хората на изкуството и културата се схваща като дейност за „повдигане общото духовно равнище на народа“. По страниците на „З.“ се изявяват мнозина бълг. творци — писатели, художници, театроведи, музиколози и др. Извънредно богато илюстрирано, списанието представя чрез репродукции (често пъти цветни) произведенията на Д. Узунов, Сирак Скитник, Вл. Димитров — Майстора, Я. Вешин, Н. Балкански, Пр. Кършовски, Н. Райнов, Ц. Лавренов, Б. Митов, Ст. Венев, В. Емануилова, Чудомир и др. Белетристични творби публикуват К. Петканов, Г. Райчев, Г. П. Стаматов, А. Каралийчев, Ем. Станев, Елин Пелин, стихове — Д. Габе, Т. Траянов, М. Белчева, Сл. Красински, Н. Ракитин. Със статии по лит. въпроси сътрудничат М. Арнаудов, Ст. п. Василев, С. Андреев и др. Културният живот в страната е отразен с отзиви и информации за новоизлезли книги, театрални постановки, изложби. Поместени са сведения и за културния живот в чужбина, материали за чужди писатели.

„З.“ популяризира забележителностите на бълг. природа. Битови снимки, етнографска очерци и тематично подбрани произведения на изкуството представят различни краища на Б-я.

ЗАВÒЕВ, Петър Иванов (20.VI.1880—19.II.1965). Роден в Щип. Учи в родния си град. По-късно работи като журналист в различни всекидневници в София. Печата разкази, фейлетони, спомени, статии и рецензии във в. „Македония“, „Македонски преглед“, „Литературен глас“, „Заря“, „Обзор“, „Щурец“, сп. „Родина“, „Светлина“. Един от основателите на Д-вото на столичните журналисти. Умира в София.

Публикациите му са свързани тематично и идейно с бита, истор. съдба и настоящето на родния му край. В „Кривата круша“ със средствата на фалшив мелодраматизъм и натуралистични описания се рисува процесът на разпадане на едно заможно семейство не по силата на действуващите в началото на века социални закони, а поради нарушаване на биологични норми и кръвосмешение. В „Моите стари съседи“ З. набелязва колоритни битови образи и епизоди. Проявява интерес към сензационни събития и необикновени човешки взаимоотношения. Трите му книги — „Писма от Македония. 1908—1916“, „Град Щип. Минало и просвета до революционните борби“ и „Град Щип“—съдържат пътни бележки, впечатления и наблюдения, историко-географски и етнографски описания, диалогизирани битови сцени, спомени за родния край. Представляват интерес използуваните писма и документи, съдържащи

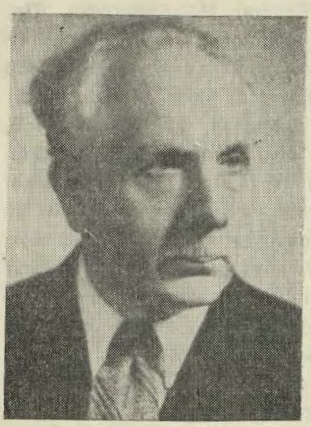

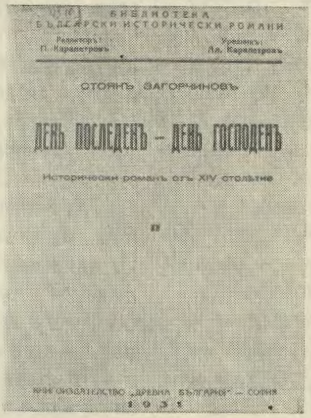

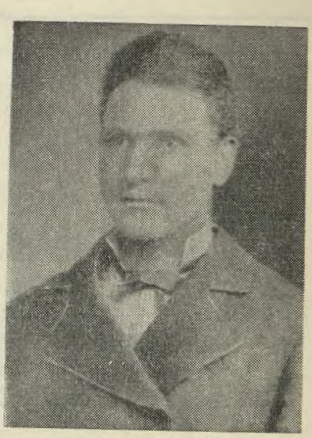

Стоян Загорчинов *Ст. Загорчинов. „Ден последен — ден господен"* *Стоян Заимов*

автентични моменти. Псевд.: Белоглавов, Дон Педро, Гаврил Лесновски, Прохор Пчински, Макар Чудра, Пиеро, Онуфрий Бодкин, Отински, Петър Сладкодумов, Хаджи Еремия и др.

Съч.: Кривата круша. Роман. 1908; Писма от Македония. 1908—1916. 1916; Моите стари съседи. Разкази. 1924 (2 доп. изд. 1929); Град Щип. Минало и просвета до революционните борби. 1928; Град Щип. 1943.

Лит.: Т. Павлов. Една потулена книга. — Хиперион, 1925, кн. 1; В. Пундев. Спомени от македонския градски бит. — Македония, бр. 147, 1927; В. Каратеодоров. Македонските разкази на П. Завоев. — Македония, бр. 911, 1929; Ст. Младенов. Бележки по повод на разни книги. „Моите стари съседи" на П. Завоев. — Листопад, 1929, кн. 1—2; В. Каратеодоров. „Моите стари съседи". — В-к на жената, бр. 409 и 410, 1930.

миш

ЗАГОРЧИ́НОВ, Стоян Павлов (3.XII. 1889—31.I.1969). Роден в Пловдив. Завършва гимназия в София (1908). От III (дн. VII) до V (дн. IX) кл. е кадет във Военното у-ще, което напуска, понеже не могъл според собственото му признание да понася казармената обстановка. Следва история в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1908—10). От 1910 до 1912 е студент по история и филология в Женева. Завършва история и фр. език в Соф. ун-т (1915). Преподавател е по фр. език във Варненското военноморско у-ще (1920—25). През 1925 се премества във Военното у-ще в София, където работи до 1948. Сътрудничи на сп. „Съвременна мисъл", „Българска мисъл", „Хиперион", „Съдба", „Изкуство и критика", „Изкуство", „Балкански преглед" и др. След 9 септ. 1944 участвува в редактирането на в. „Литературен фронт" и сп. „Септември". Умира в София. Чл. на СБП.

З. работи преди всичко в областта на истор. роман и има значителни заслуги за създаването на този жанр в Б-я. Още в първата му книга — „Легенда за света София" — се долавят характерните особености на неговия белетристичен стил — дълбоко проникване в духа на епохата, пластичност, пресъздаване цялостната атмосфера на времето. Написана в духа на най-добрите традиции на европ. истор. проза, повестта е изградена върху срещата на две цивилизации — виз. и слав., — въплътени в образите на двамата главни герои на повествованието — слав. княз и виз. принцеса. В повестта З. се изявява като културен художник с творческа сила и истор. фантазия. Тези му качества са реализирани в най-забележителната му творба — „Ден последен", — един от първите социални епични романи в бълг. литература. З. само външно използува схемата на класическия истор. семейно-битов роман, като залага в основата на произведението си емоционалния и психологическия дует между двамата главни герои (Елена и Момчил). Чрез тях писателят изследва истор. и класово съдържание на епохата, насищайки тези отношения с много драматизъм. В „Ден последен" З. въвежда читателите в селската колиба и в двореца, в хусарския стан и в

монашеската килия; стреми се да проникне навсякъде, където се формира духът на времето. За широкия социален обхват на романа свидетелствува и подялбата му на три части, в които се въвеждат трите основни сили на епохата — отроци, иноци, юнаци. Една от значителните творби на бълг. художествена проза, романът „Ден последен“ има своите корени дълбоко в художествените традиции и в повествователната култура на бълг. народ, и в конкретната атмосфера на времето, когато е създаден. С подчертания си интерес към пластичната култура на езичеството книгата изразява духа на своето време, когато Г. Милев като противоотрова срещу поетиката на символизма програмира принципа за „оварваряване“ на поезията. Със социалния си патос романът носи отпечатък от всички процеси, свързани с класовото самоосъзнаване и диференциране на бълг. нация след I световна война и особено след Септемврийското въстание 1923. И като традиция, и като художествена структура той е свързан с фолклора и повествователните традиции на литературата. Като се опира на тях, З. намира оригинални решения на много въпроси от поетиката на романа, които въпроси са свързани със самобитното развитие на този жанр на бълг. почва. Другата му значителна творба — „Празник в Бояна“,— посветена на безименния творец на боянската стенопис, издава трайния интерес на автора към една от най-драматичните епохи от бълг. минало — времето преди края на II бълг. държава с духовните му брожения и с неговия силен повей на подранил и прекъснат бълг. Ренесанс. Романът на З. „Ивайло“, в който е обрисуван образът на известния селски вожд, свидетелствува за интереса му към психологията и истор. динамика на народните движения. З. е автор и на проникновено написана книга с есета — „Бразди“, — в която осмисля опита си на истор. писател и разсъждава върху бълг. история. Произведенията му са превеждани на рус., словаш., срб., фр., хърв. език. Засл. деятел на културата (1966).

Съч.: Легенда за света София. Повест. 1926 (1940, 1947, 1962); Ден последен — ден господен. Истор. роман от XIV столетие. Дял I—III. 1931—1934 (1943; 1949, 1960, 1974 — под загл. Ден последен); Първата сълза на Дон Жуан. Едноактна игра. 1938; Ръка Илиева. Сценична игра в 4 д. 1943; Байрактарят. Пиеса. 1950; Празник в Бояна. Роман. 1950 (2 прераб. изд. 1966); Бразди. Очерци, портрети, статии. 1956; Ивайло. Истор. роман. 1962 (1966, 1972); Един живот в сянка. Книга на спомени. 1966; Избрани произведения. В 4 т. С предг. от Г. Цанев. 1968—1969.

Лит.: Е. Станишева. Стоян Загорчинов. Лит.-крит. очерк. 1967; П. Динеков. „Ден последен — ден господен“. — Лит. глас, бр. 160, 1932; Ал. Филипов. „Ден последен— ден господен.“ — Златорог, 1932, кн. 5—6; Г. Цанев. „Ден последен — ден господен“. — ЛИК, бр. 7, 1934; Ал. Николов. Философски елементи в романите на Ст. Загорчинов. — Изкуство и критика, 1939, кн. 5; Г. Цанев. „Легенда за св. София“. — Изкуство и критика, 1940, кн. 9; Ст. Божков. „Легенда за света София.“ — Бълг. мисъл, 1941, кн. 4; Малчо Николов. Нашето Средновековие в историческия роман на Ст. Загорчинов „Ден последен, ден господен“. — Балк. преглед, 1947, кн. 8 (вж. и От Т. Траянов до Н. Вапцаров. 1947); Вл. Василев. „Празник в Бояна“. — Септември, 1951, кн. 6; Б. Делчев. Досег със съвременността. — Лит. фронт, бр. 33, 1957; Б. Нонев. Мигове от един творчески живот („Бразди“).— Септември, 1958, кн. 6; Г. Цанев. Ст. Загорчинов и неговият роман „Ден последен“. — В: Страници от историята на българската литература. 1958 (вж. и Писатели и проблеми. 1965); Ст. п. Василев. Език и стил на Загорчиновата историческа белетристика. — Септември, 1961, кн. 2; Г. Цанев. Някои проблеми на българския исторически роман между двете световни войни. — СпБАН, 1963, кн. 3 (вж. и Писатели и проблеми. 1965); Б. Ничев. В света на Стоян Загорчинов. — Септември, 1964, кн. 12; Ефр. Каранфилов. Боянският майстор в творчеството на Ст. Загорчинов. — Септември, 1966, кн. 12; Ст. Каролев. Мисли за историческия роман. — Пламък, 1966, кн. 12; О. Сапарев. Поетически поглед към миналото („Един живот в сянка“). — Септември, 1966, кн. 11; П. Зарев. Историографията на Стоян Загорчинов. — Септември, 1969, кн. 2 (вж. и Панорама на българската литература. Т. III. 2 изд. 1969); К. Калчев. Стоян Загорчинов. — Септември, 1969, кн. 3; Г. Цанев. Среща с миналото. — Лит. фронт, бр. 48, 27 ноем. 1969; Ефр. Каранфилов. Стоян Загорчинов. — Пламък, 1973, кн. 23; Н. Давидов. Първомайстор на българския исторически роман. — Пламък, 1974, кн. 23.

би

ЗАЙМОВ, Стоян Стоянов (12.VIII.1853—9.IX.1932). Роден в Чирпан. Син на търговец на добитък (джелепин), който се отличавал с буден ум и с интерес към книгите, З. наследява много от качествата на баща си. Отначало учи в с. Рупките, Чирпанско, а след това в Чирпан. През 1867 постъпва в пето-

класното у-ще в Стара Загора. Запознава се с В. Левски и става чл. на тайния революционен к-т в града. Определен е за куриер между революционните к-ти в Чирпан и Стара Загора. Заподозрян от тур. власти, З. се прехвърля в Пловдив, където завършва едногодишния педагогически курс (1870—71). Става учител в Хасково, работи заедно с Ат. Узунов и П. Берковски. През 1873 З. и Узунов извършват покушение над хасковския чорбаджия, гръкоман и предател хаджи Ставри. Заловени, и двамата са осъдени на „вечно заточение" в Диарбекир. Но З. успява да избяга през 1874 и се прехвърля в Румъния. Тук се запознава с Л. Каравелов, Хр. Ботев и др. видни представители на бълг. революционна емиграция и се включва активно в нейната дейност. В Браила няколко месеца редактира хумористичния в. „Михал" (1875). Живее главно в Букурещ и Гюргево. На заседанието на БРЦК в Букурещ през авг. 1875 се взема решение едновременно с избухването на въстанието в Б-я да бъде предизвикан голям пожар в Цариград. К-тът определя З. за ръководител на групата, която трябвало да замине за Цариград. За пръв помощник на З. е назначен Гаврил Хлътов (Г. Бенковски). Въстанието се съсредоточава само около Стара Загора и подпалването на Цариград се отлага. През есента на 1875 З. участвува заедно с Н. Обретенов, П. Волов и др. в основаването на Гюргевския централен к-т, който подготвя ново въстание. З. е определен за апостол на Врачанския революционен окр. Поради съпротивата на чорбаджиите и пристигането на тур. войска З. не успява да вдигне народа на въоръжено въстание. Заловен е от тур. власт и е осъден на смърт, но общата амнистия заменя смъртното му наказание с доживотен затвор. Заточен е в крепостта „Сен Жан д'Акр" (Мала Азия). След Освобождението учителствува в Чирпан. От 1880 до 1882 учи в Педагогическия ин-т в Москва. Учител е в Шумен, Варна, Кюстендил; окръжен управител, директор на Нар. библ. в София, уредник на музеите и паметниците, издигнати в чест на падналите герои за освобождението на Б-я. Противник е на Кобург-Готската династия в Б-я, заради което е преследван и затварян. Има големи заслуги за укрепване дружбата между бълг. и рус. народ. З. е баща на големия родолюбец и приятел на СССР ген. Вл. Заимов, разстрелян от фашистите на 1 юни 1942. Умира в Плевен.

З. оставя богато лит. наследство. Основният му труд е „Миналото", който според замисъла на автора е трябвало да излезе в 12 кн., но той написва само 4 кн. В тях пише повече за събития, на които не е бил свидетел, и по-малко за събития, в които непосредствено е участвувал. Амбицията му да въведе в спомените си белетристични моменти не всякога дава истински художествени резултати. Но въпреки това „Миналото" е ценно мемоарно произведение. Особено сполучливи са местата, където авторът описва своите лични впечатления и преживявания. Заедно със „Записките" на З. Стоянов „Миналото" на З. слага началото на богата мемоарна традиция в новата бълг. литература. З. е не само борец за национално освобождение, но и мемоарист и биограф, който твори от демократични позиции, вдъхновен от възрожд. идеализъм. Известна е неговата биография на В. Левски.

Съч.: Миналото. Белетристически и исторически очерки из областта на българските движения от 1870—1877 година. Т. I—IV. Варна, 1884—1888; Васил Левски. Живот и дейност. 1895; Васил Левски. Дяконът. Кратка биогр., написана по повод откриването на паметника (на Апостола). 1895 (1897); Миналото. Етюди върху Записките на Захари Стоянов. 1895; Миналото. Очерки и спомени из деятелността на българските тайни революционни комитети от 1869—1877 г. Кн. I—III. Пловдив, 1898—1899; Осоговци. Първите гости — юнаци на българската столица. 1899 (псевд. Сен Жан д'Акарски); Юнашка молитва и юнашки заповеди. 1900 (псевд. Сен Жан д'Акарски); Малък дневник, спомени от Главната квартира на Цар Освободителя при с. Горна Студена през Освободителната война 1877 година. 1905; Пътни бележки из светите места на признателна България. 1907; Светите места на признателна България. В три книги. 1912; „Златни книги" пред паметниците на свободата. Кн. I. 1922 (псевд. Стоян Диарбекирски); Далечното минало, близкото и далечно бъдеще. Легенда. 1923; Миналото. Юбилейно издание по случай 54-год. обществена и писателска дейност на автора му. 1925; Орли. Песен за хвъркатите юначни сърца и светлите крилати мечти на българската земя. 1926; Из „Миналото". Атанас Узунов и тракийското съзаклятие. Очерки и спомени из деятелността на българските тайни революционни комитети от 1869 до 1877 г. Подбор и ред. Т. Жечев и Св. Гюрова. 1968; Миналото. Очерки и спомени из дейността на българските революционни комитети. 1869—1877. Ред. Й. Митев и Л. Венкова-Илиева. 1969.

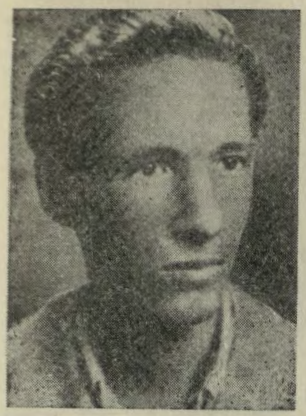

Цветан Зангов

Лит.: Ив. Вазов. Книжовен подлистник. Миналото. — Народний глас, бр. 519, 23 февр. 1885; д-р К. Кръстев. „Миналото". — Лит.-научно списание на Казанлъшкото учит. д-во, 1890, кн. 2; Й. Митев. К вопросу о роли Стояна Заимова в болгарском освободительном движении. — Вопр. истории, 1959, кн. 9; Ем. Цанов. Стоян Заимов — виден български възрожденец, създател на музеите и паметниците на признателност към руския народ и радетел за руско-българска дружба. Плевен, 1966; Л. Велева. Отново пред погледите на читателите. — Нар. култура, бр. 2, 8 юни 1968; Т. Жечев. Стоян Заимов — мемоарист на тракийското съзаклятие и биограф на Атанас Узунов. — В: Критически погледи. 1971; Д. Димитров. Стоян Заимов. 1971.

ас

ЗА̀НГОВ, Цветан Димитров (12.I.1933—24.IV.1952). Роден в Сливен в революционно семейство на текстилци. Баща му е участник в Септемврийското въстание 1923. Завършва прогимназия в родния си град (1947), гимназия — в Пловдив (1951). С. г. става инструктор към Окръжния к-т на ДКМС в Пловдив, откъдето е командирован за завеждащ агитация и пропаганда към Околийския к-т на ДКМС в Девин. Работи с изключително чувство за отговорност и става любимец на младежта. През зимата на 1952 снежна буря го заварва в Доспат, а трябвало веднага да се върне в Девин, защото на другия ден бил насрочен пленум, на който той е докладчик. Цяла нощ младият поет се бори със снежната стихия, за да не закъснее. На сутринта го откриват полузамръзнал до шосето Пловдив—Девин. С неимоверни усилия З. участвува в пленума, но след това е откаран в болница. 72-ма комсомолци предлагат кръвта си, за да бъде спасен животът на любимия другар и певец на дълга, но смъртта ги изпреварва.

З. сътрудничи на в. „Работническо дело", „Народна младеж", „Сливенско дело" и др. Юношеските песни на З. носят чувствителността, чистотата и искрените пориви на младостта. Гражданската му отзивчивост се разкрива в отношението към съвременността, в неговите мисли, чувства, настроения и преживявания. З. има безспорно поетическо дарование, неосъществено в истинските му измерения поради ранната му смърт.

Съч.: Завещание. Стихотворения. Посмъртно изд. Съст. С. Владимиров. 1954 (1955, 1958, 1960, 1962).

Лит.: Н. Христозов. 1. Деветнадесет песни за Цветан Зангов и една за нас. 1966. 2. Дългът да живееш. Документална повест за Цв. Зангов. 1967; С. Владимиров. Неувяхващата младост на поета. — Нар. младеж, бр. 97, 1954; Г. Димитров-Гошкин. Първа и последна стихосбирка на поета. — Лит. фронт, бр. 8, 1955; Г. Джагаров. Завещанието на един млад поет. — Отеч. фронт, бр. 3284, 1955; Хр. Йорданов. Цветан Зангов. „Завещание". — Септември, 1955, кн. 7; П. Караангов. Поет на комсомолската целеустременост. — Лит. фронт, бр. 17, 1963; Ч. Добрев. Поезия и революция. — Септември, 1964, кн. 12; Ст. Коларов. За дълга и за нас. — Пламък, 1966, кн. 11; Й. Янев. Дългът да живееш. — Пулс, бр. 23, 1967; Д. Попиванов. Подвигът и недопетите песни на комсомолеца. — Родна реч, 1974, кн. 7; Й. Христов. Наш съвременник. — Пламък, 1974, кн. 3.

хй

ЗАПРЯ̀НОВ, Тодор (Божидар, Богдан) (25.II.1836—29.III.1879). Роден в с. Кучешме (дн. Горски извор), Хасковски окр. Няколко години следва в Москва, след това е учител в Хасково (1860—64) и Гюргево (1864—68). Посещава Александрия и Виена във връзка с намерението си да стане търговец. Известно време е фотограф в Браила. През 1870—73 учителствува в Браилското у-ще, по-късно в с. Конгас (Бесарабия). Има данни, че е участвувал в четата на Хаджи Димитър. През Сръбско-турската война (1876) посещава Русия и събира помощи за бълг. опълченци. По време на Руско-турската осв. война е преводач в рус. армия. След Освобождението е председател на Хасковския административен съвет. Умира в Хасково.

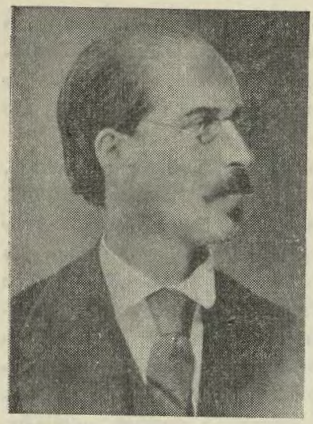

Тодор Запрянов

Владимир Зарев

Пантелей Зарев

З. е активен сътрудник на в. „Народност“ — печата статии и дописки за тежкото полит. и икономическо състояние на бълг. народ, за четата на Хаджи Димитър, за делото на Кирил и Методий и др. Ред. на в. „Пътник“. През 1872 издава в Браила хумористичния в. „Петел“, от който излизат 10 бр. З. побългарява поемата на И. Ф. Богданович „Душенька“ („Душица“), известява, че е превел „Басни Фенелонови“ („Время“, бр. 20, 1865), които не успява да издаде. Псевд.: Лъв.

Съч.: Душица. Нъравствена приказка [от И. Богданович]. Прев. Б. Запрянов. Букурещ, 1865.

Лит.: Ю. Иванов. Българский периодически печат от възраждането му до днес. Т. I. 1893. с. 108—109; Ас. Василиев. Трем на Българското възраждане. 1936.

дл

ЗАРЕВ, Владимир Пантелеев (5.X.1947). Роден в София. Завършва гимназия в родния си град (1965) и бълг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1972). От 1973 е ред. в белетристичния отдел на сп. „Съвременник“. Чл. на СБП.

Първия си разказ печата през 1965 в сп. „Пламък“. Сътрудничи редовно и активно на лит. и всекидневния печат с разкази, новели, повести и стихове. Най-изявен е в белетристиката. З. е един от изтъкнатите представители на най-младата проза от последното десетилетие. Той отразява характерните черти на своето поколение, търси драматичните конфликти в душата на младия герой, стреми се да създава сгъстена, проблемна проза. Проявява специален интерес към живота на работническата класа и към психологическите изменения, обусловени от научно-техническата революция и от развитото соц. общество

Съч.: Ако това е времето. Стихове. 1969; Неспокойни чувства. Разкази. 1971; Голямата странна градина. Детска повест. 1972; Така хубаво, мъчително, безкрайно. Повести. 1972; Дунавски новели. 1974; Денят на нетърпението. Роман. 1975.

Лит.: Ат. Натев. Разгеле, tristesse. — Пулс, бр. 6, 1 март 1967; П. Тонков. Търсене на себе си или. . . бягство от себе си. — Септември, 1970, кн. 7; М. Наимович. Ангажирано младо поколение. — Лит. фронт, бр. 14, 5 апр. 1973; О. Сапарев. Ужасът на безпроблемното всекидневие. — Пламък, 1973, кн. 2; Хр. Стефанов. Градината на живота. — Септември, 1973, кн. 6; Ем. Прохаскова. Силата да търсиш. — Септември, 1974, кн. 11; Хр. Стефанов. Израстването на белетриста. — Пулс, бр. 8, 9 апр. 1974; Ат. Свиленов. Свои открития за съвременността. — Пулс, бр. 20, 23 септ. 1975; Хр. Стефанов. Новелистът — на територията на романа. — Лит. фронт, бр. 49, 4 дек. 1975.

елк

18.II.1997

ЗАРЕВ, Пантелей (псевд. на Пантелей Йорданов Пантев) (11.XI.1911). Роден във Видин. Произхожда от семейството на служещи. Първоначално, прогимназиално и гимназиално образование получава в родния си град. Чиновник е в митницата в Лом, където се свързва с дейци на партията и Комсомола и става активен партиен функционер. От 1932 е чл. на БКП. Включен е в Окръжния к-т на БКП. За конспиративна дейност е съден и е изпратен в Ломския затвор (1935—36). Завършва философия в

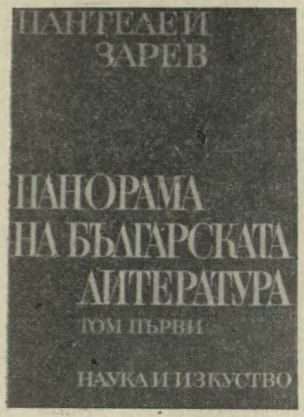

П. Зарев. „Панорама на българската литература“

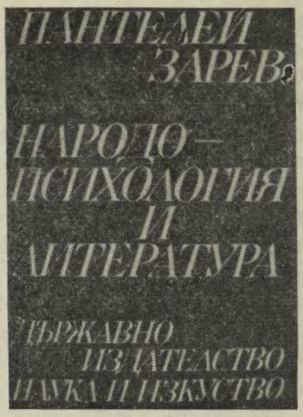

П. Зарев. „Народопсихология и литература“

Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1941). Като студент участвува в борбите на БОНСС и е един от редакторите на в. „Академик“. Сътрудничи със стихове, разкази и литературно-критически статии на в. „РЛФ“, „Кормило“, „Нова литература“, „ЛИК“, „Час“, „Светлоструй“, „Академик“, „Глобус“, „Нова камбана“, „Култура“, „Заря“, „Дъга“, „Завой“ и др., на сп. „Философски преглед“, „Изкуство и критика“ и др. Един от редакторите на сб. „*Жажда*“ (1939). Учителствува в с. Негованци и Реброво. Като изявен комунист до народната победа не му се разрешава държавна работа.

След 9 септ. 1944 сътрудничи на всички лит. и периодични издания. Член е на ред. колегия на в. „Народна армия“, ред. в сп. „Съвременник“ и „Философска мисъл“, гл. ред. на сп. „Литературна мисъл“ (от 1957). Доцент от 1947, проф. и зав. Катедрата по теория на литературата в Соф. ун-т от 1950. Ректор на Соф. ун-т (1968—72). Зам.-директор на Ин-та за литература при БАН (1951—60). Чл.-кор. на БАН от 1951, акад. от 1967. Първи зам.-председател на БАН от 1968. Сътр. в апарата на ЦК на БКП (дек. 1944—48), зав. сектор „Литература“ в отдела „Изкуство и литература“ при ЦК на БКП (1948—51). Кандидат-чл. на ЦК на БКП от 1962, чл. на ЦК на БКП от 1966. Председател на СБП от 1972.

З. е един от изтъкнатите представители на бълг. литературознание. Началните му стъпки сочат раздвоение между художествената проза и литературознанието. И макар творческото му влечение към критиката да взема връх, най-добрите му качества на белетрист са изявени в портретирането на класиците или на съвременните майстори на словото, в критическите му обобщения и открития. Убедително, с такт и творчески усет той умее да поднесе впечатленията си, с които утвърждава зрелите творци на словото, изразява съмненията или категоричните си отрицания. З. пише с чувство за отговорност и със съзнание за класово-партиен подход към явленията и творците. В неговите монографии, портрети, студии и етюди, изследвания и очерци се прави „преоценка на ценностите“ след соц. революция. В тях се поставят и се решават много от най-главните проблеми от развитието на бълг. литература. Най-зрелите си завоевания като литературовед той трайно свързва с победата на априлската линия на партията; те бележат нов, възходящ етап в творческата му биография. В тях проличава зрелостта на новите му превъплъщения и открития. З. разширява или коригира много от по-раншните представи за някои бълг. класици или подценявани съвременници. Най-значителна е способността му да подчертава творческото своеобразие на писателите, техните образни светове, идейно-емоционалното им богатство. В характерните им изяви вижда народопсихологията и националната съдба. И колкото личностите на писателите са по-мащабни, а творбите им по-проникновени, толкова по-ярко и непосредно той очертава характерологичното у българина. Теоретически

прониква в сложната обусловеност между епоха и художник, между творческа личност, стил и творба и търси оригиналното в изявите, утвърждава монолитността, чрез която се защищава националното самочувствие и достойнство. Той брани бълг. литература от опростителството на догмите и от високомерието на естетствуващите. З. открива свои „модели" за т. нар. „мъчни" автори, без да опростява техните противоречия, нито да примирява крайностите им. Така обяснява напр. сложния свят на П. П. Славейков; с гордост се докосва до Елин Пелин и до интимното и неподражаемо благородство на персонажа му; с преклонение и разбиране се вглежда в Й. Йовков, събрал в сърцето си удивителната красота и етичната извисеност на бълг. човек. Неговият Йовков е твърде тясно свързан с човешкото и съвременността. С партийна страст и целеустременост З. показва комунистическата идейност на Хр. Смирненски или жертвоготовността и светлата трагика на Н. Вапцаров. Със същата аналитичност разкрива неповторимия свят и на най-значителните бълг. съвременни писатели — Д. Талев, Г. Караславов, Д. Димов, Ем. Станев, Л. Стоянов, Ел. Багряна, Св. Минков, П. Матев, Г. Джагаров, Й. Радичков и мн. др. З. показва превъзходството на соц. реализъм като метод и лит. направление. Панорамните обобщения и мащабните му прозрения обгръщат диалектическата сложност на лит. процес. Като всеки критик-откривател З. следи етапите в промените на художественото мислене, свързва морално-философската и поетическата атмосфера с този процес, като показва прерастването на психологическите явления в оригинална и специфична особеност на лит. творчество. С идеологическа непримиримост и научна зрелост изследва вътрешната зависимост между народопсихология и национална поетика, между народностна съдба и национален характер. Той откроява националното и световното значение на бълг. литература с нейната идейно-образна, жанрова и стилова разноликост. Свързва националния дух и богатия вътрешен живот на бълг. общество с противоречивите процеси вътре в литературата, където отбелязва възземване или застой, конфликтност на възгледи или на направления. По този начин З. очертава бълг. лит. развитие през последните, най-бурни столетия, като създава теоретико-исторически модел на всеки период. В този смисъл „Панорама на българската литература" не е лит. история, а критико-оценъчно изследване, с което се доказват неизчерпаемите възможности и отговорността на лит. критика.

З. участвува в редактирането на съчиненията на Ив. Вазов, Ал. Константинов, Хр. Смирненски, Хр. Ясенов, Л. Стоянов, Св. Минков, Н. Вапцаров, Г. Караславов, М. Арнаудов и др. Пише и предговори към някои техни творби. Автор е на помагала и учебници по бълг. литература за гимназиите, учителските ин-ти и ун-та. Под негово съставителство и редакторство излизат и сб. „Развитие на българската литература" (т. I, II, 1950, 1952, в съавт. с О. Бояджиев), „Людмил Стоянов. Изследвания и статии за творчеството му" (1961), „А. П. Чехов. 1860—1960. Сборник по случай 100 г. от рождението на писателя" (1961), „Литературен архив" (т. II, 1964), „100 години Пенчо Славейков. Юбилеен сборник" (1966), „Философски и методологически проблеми на съвременния модернизъм и западното литературознание" (1969), „100 години Българска академия на науките. 1869—1969." (3 т., 1969), „Ленинската концепция за литературата и изкуството" (1971) и др.

З. е един от най-изтъкнатите и активни съвременни критици, теоретици и историци на литературата. Герой на соц. труд (1974). Нар. деятел на културата (1970). Димитровска награда (1950, 1969).

Съч.: По крайбрежието. Разкази. 1938; Българското възраждане. Характер и особености. 1939; Боян партизанинът. Разкази. 1945; Българското възраждане. 1945 (1950, 1956); Литературата като познание. 1945; Българското възраждане и развитие на националноосвободителните борби (Развитие на буржоазно-демократическата революция).1949; Проблеми на развитието на българската литература. 1949; Българската литература (Проблеми на развитието ѝ). 1950; Иван Вазов — народен писател. 1950; Естетическите възгледи на Маркс—Енгелс. 1952; Стил и художественост. 1958; Богатството на литературния процес и социалистическият реализъм. 1960; Класика и съвременност. 1961; Христо Ботев. Лит.-крит. очерк. 1963 (1973); Панорама на българската литература. В пет тома: т. I — 1966 (1969), т. II — 1967 (1969), т. III — 1969 (1971), т. IV — 1973, т. V — 1976; Преобразена литература. 1969; Структурализъм, литературознание и естетически идеал.

1969; Народопсихология и литература. 1970 (1976); Избрани произведения в два тома. Т.I—II. 1971—1972; Димитър Димов. Лит. портрет. 1972; Георги Караславов. Лит. портрет. 1973; Емилиян Станев. Лит. портрет. 1973; Христо Ботев (Изследване). 1973; Литературни портрети. Павел Вежинов, Андрей Гуляшки, Камен Калчев и Богомил Райнов. 1974; П. К. Яворов (Изследване). 1974; Съвестта на писателя. 1975.

Лит.: Литературен процес и художествено творчество. Сб., посветен на 60-год. на акад. П. Зарев. 1974; Д. Чавдаров (Челкаш). Проверка на младите. — Новогодишен лист на българската литература, бр. единствен, 1937; Ст. К. Едно добро начало. Сб. „Жажда". — Академик, бр. 12, 1939; Ст. Каракостов. „По крайбрежието". — Култура, бр. 12, 1939; Кр. Белев. Пантелей Зарев. — В: Антология на новата българска литература. Кн. II. 1940. с. 452; К. Калчев. Младата българска литература. — Завой, бр. 37, 1941; Челкаш. Характеристика. — Щурмовак, бр. 11, 1944; П. Данчев. „Литературата като познание". — Лит. фронт, бр. 5, 1946; Б. Делчев. Принос на българската критическа мисъл. — Изкуство, 1946, кн. 9; Ив. Руж. По нашия спор. — Лит. фронт, бр. 18(60), 1946; Т. Павлов. Към въпроса за естетиката като наука. — Септември, 1948, кн. 1; Ст. Каролев. Литературната критика и литературната история през 1947. — Лит. фронт, бр. 25, 1948; П. Динеков. Вазовата научна сесия. — Септември, 1950, кн. 1; П. Данчев. Критика и публицистика в сп. Септември. — Септември, 1950, кн. 5; П. Русев. Статии и студии върху развитието на българската литература. — Филос. мисъл, 1951, кн. 2; Б. Делчев. Художествената литература като познание. — В: Мъките на реалиста. 1954; П. Динеков. Конгресът на славистите. — Лит. фронт, бр. 38, 1958; Ст. Василев. Навременен труд по естетика. — Отеч. фронт, бр. 4568, 6 май 1959; Г. Марков. С поглед към естетическото богатство в литературата. — Лит. мисъл, 1960, кн. 6; К. Мечев. Източник на плодотворен размисъл. — Учит. дело, бр. 66, 16 авг. 1960; Я. Молхов. Сериозни усилия в трудно поприще. — Раб. дело, бр. 276, 2 окт. 1960; Ат. Натев. За теоретическото разузнаване. — Пламък, 1960, кн. 5; И. Панова. За една критика. — Лит. фронт, бр. 7, 18 февр. 1960; Хр. Йорданов. Литературна критика в действие. — Лит. фронт, бр. 30, 25 юли 1963; Б. Ничев. Очерк за поезията на Ботев. — Септември, 1964, кн. 2; Ив. Попиванов. Вълнуващ очерк за Ботев. — Нар. култура, бр. 14, 14 апр. 1964; М. Николов. Отговорности и възможности на критиката. — Септември, 1965, кн. 4; Л. Георгиев. Литературна панорама. — Раб. дело, бр. 254, 11 септ. 1966; Г. Димов. „Панорама на българската литература". — Отеч. фронт, бр. 6786, 5 юли 1966; Г. Марков. С вдъхновение и научна зрелост. — Лит. фронт, бр 37, 8 септ. 1966; К. Мечев. Поглед върху две столетия от нашия литературен развой. — Вечер. новини, бр. 4638, 12 апр. 1966; Ив. Попиванов. Панорама на духовното ни развитие. — Пламък, 1966, кн. 7; Ст. Илиев. Личността на критика. — Лит. фронт, бр. 12, 14 март 1968; Л. Кирова. Ценен изследователски труд. — Пламък, 1968, кн. 19; Л. Стоянов. Критик-откривател. — Пламък, 1968, кн. 14; Св. Цонев. Панорама на литературното ни развитие. — Нар. култура, бр. 10, 9 март 1968; Св. Игов. „Панорамата" на акад. Пантелей Зарев. — Лит. фронт. бр. 23, 5 юли 1969; Хр. Йорданов. „Панорама болгарской литературы". — Вопр. литературы, 1969, кн. 3; Ефр. Каранфилов. „Панорама на българската литература". — Ново време, 1969, кн. 10; Е. Мутафов. В борба с буржоазната идеология. — Септември, 1969, кн. 9; Н. Г. Николов. Възможностите на литературно-историческия очерк. — Септември, 1969, кн. 6; В. Бояджиева. „Преобразена литература". — Лит. мисъл, 1970, кн. 3; Ив. Вандов. С идеологическа непримиримост. — Раб. дело, бр. 291, 18 окт. 1970; Ат. Дишев. Проникновението на критика. — Раб. дело, бр. 346, 12 дек. 1970; Св. Игов. Новата „панорама" на Пантелей Зарев. — Лит. фронт, бр. 23, 4 юли 1970; Вл. Кунчев. Съдържателни обобщения за литературния процес. — Пламък, 1970, кн. 9; Н. Г. Николов. Иманентизъм или каузалност. — Лит. мисъл, 1970, кн. 1; С. Хаджикосев. Проникновена и зряла критика. — Септември, 1970, кн. 8; Св. Цонев. „Преобразена литература". — Нар. младеж, бр. 198, 22 авг. 1970; Кр. Генов. Литературно развитие, народопсихология, стил. — Отеч. фронт, бр. 8219, 9 март 1971; Ем. Георгиев. Писател, учен, общественик. — Вечер. новини, бр. 6251, 8 ноем. 1971; Л. Григорова. Проблеми на народната психология и литература. — Лит. фронт, бр. 24, 10 юни 1971; Г. Димов. 1. Търсенията и завоеванията на литературоведа-марксист. — Лит. мисъл, 1971, кн. 5. 2. Крупен труд за развитието на националната ни литература. — Раб. дело, бр. 352, 18 дек. 1971; Хр. Йорданов. Трудният дълг на критика. — Отеч. фронт, бр. 6424, 9 ноем. 1971; Г. Караславов. Бележит учен и общественик. — Раб. дело, бр. 315, 11 ноем. 1971; Г. Марков. Плодовете на зрелостта. — Септември, 1971, кн. 11; К. Мечев. Вдъхновен творец на литературната наука. — Нар. младеж, бр. 268, 14 ноем. 1971; Кр. Попова. Народопсихология и литература. — Лит. мисъл, 1971, кн. 6; Ат. Свиленов. Интервю по проблемите на литературно-критическото творчество. — Лит. фронт, бр. 46, 11 ноем. 1971; Л. Стоянов. Бележита годишнина. — Лит. фронт, бр. 46, 11 ноем. 1972; Не мога да си представя живота без литература. Интервю. — Нар. култура, бр. 26, 24 юни 1972; Ат. Дишев. Литературни прозрения. — Нар. култура, бр. 46, 13 ноем. 1972; К. Мечев. Народопсихология,

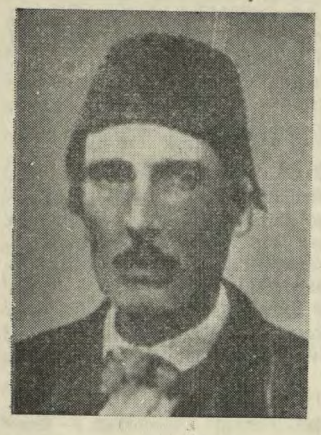

Спас Зафиров

Стефан Захариев

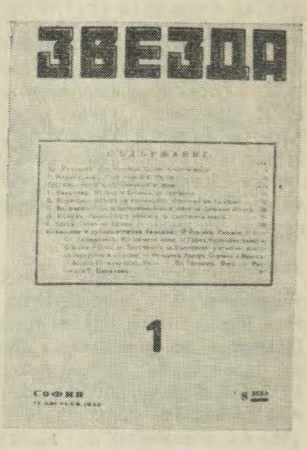

„Звезда“

критика, естетика. — Вечер. новини, бр. 6553, 30 окт. 1972; М. Неделчев. Крупно творческо дело. — Зем. знаме, бр. 131, 4 юни 1972; Ив. Попиванов. Дълбоко в света на писателя. — Лит. фронт, бр. 16, 19 апр. 1973; П. Велчев. Книга за творческия път на Емилиян Станев. — Лит. фронт, бр. 2, 10 ян. 1974; Т. Жечев. Българската литературна панорама през погледа на Пантелей Зарев. — Лит. мисъл, 1974, кн. 5; Св. Игов. Представителен труд на съвременната литературна мисъл. — Септември, 1974, кн. 6; Ст. Каролев. Проблемите на творческия процес. — Пулс, бр. 4, 12 февр. 1974; Здр. Петров. С чувство за историческа трайност и мащабност. — Лит. фронт, бр. 31, 1 авг. 1974; Ив. Руж. Богатствата на една панорама. — Пламък, 1974, кн. 21; Т. Абазов. Критикът като портретист. — Нар. култура, бр. 17, 26 апр. 1975; Г. Григоров. С проникновение и задълбочен анализ. — Раб. дело, бр. 63, 4 март 1975; Ив. Попиванов. Майсторството на портретиста. — Септември, 1975, кн. 9; Ат. Свиленов. Изкуството на портретиста. — Лит. фронт, бр. 15, 10 апр. 1975; Ив. Цветков. Изкуството на литературния портрет. — Пулс, бр. 1, 1 ян. 1975.

хй

ЗАФИ́РОВ, Спас (Сотир) (1816—30.IV.1885). Роден в Пещера. Гимназия завършва в Атина, където освен грц. научава добре и фр. език. Учителствува в Пещера, Пазарджик, Калофер и Пловдив — в класното и девическото у-ще (1853, 1860—67). Като учител преподава главно грц. и фр. език, взема дейно участие в обществения живот. В Калофер въвежда празнуването на Кирил и Методий като училищен и културен празник. Умира в Пловдив.

З. превежда на българ. език грц. народни песни, повечето любовни. Заедно с някои свои творби („Опитание на гъслено творение“ и др.), през 1857 ги издава под загл. „Блъгарска гъсла“. Десет от включените в сбирката песни са „гласоударени по европейски“, т. е. нотирани са с грц. ноти (невми) от казанлъшкия учител Ц. Желев. Сбирката отговаря на тогавашните лит. и музикални вкусове и е много популярна. З. издава учебника „Практическо изучение французкий язик“ (1862), съставен по широко разпространената по онова време Олендорфова метода за изучаване на чужди езици. Учебникът е предназначен не само за училищно преподаване, но и за самообучение. При съставянето му З. се ръководи от грц. преработка на фр. оригинал.

Съч.: Блъгарска гъсла. Издава ся с иждивения на С. Зафирова и Ц. Желева. Цареград, 1857; Практическо изучение французкий язик по Олендорфовата метода. Ч. I—II. Вена, 1862—1864 (1875); Книжка за благонъравие. 4 изд. Браила, 1864 (2 и 3 изд. неизв., др. изд. 1867); Катихизис за малки деца. Вена, 1867.

Лит.: Н. Начов. Калофер в миналото. 1927. с. 139—143.

мс

ЗАХА̀РИЕВ, Стефан Георгиев (1810—13.IV.1871). Роден в Пазарджик. Учи в грц. у-ще в Пловдив. Известно време е търговец, след това — правителствен ковчежник и митрополитски заместник в родния си град. Под влияние на учителя Никифор п. Константинов у него се пробуждат силни патриотични чувства — той изхвърля грц. език от черквите и публично изгаря грц. богослу-

жебни книги и патриаршески наредби. Подпомага черковната борба в Драмско, Серско, Неврокопско, като изпраща по тези места родолюбиви бълг. учители. Освен в черковната борба З. взема участие и в др. обществени инициативи — по негов почин се създава женско ученолюбиво д-во в Пазарджик, на което съставя устава. Умира в Пазарджик.

С труда си „Географико-историко-статистическо описание на Татарпазарджишката каза“ З. се нарежда между първите изследователи на бълг. география, история и археология. С него той става известен и в чужбина. Заедно с П. Р. Славейков побългарява повестта на Н. М. Карамзин „Наталья, боярская дочь“ („Невянка, болярска дъщеря“), превежда „Святий Димитрий Солунский. . .“ (1868). З. е нумизмат, любител и събирач на старини. Той обнародва стари книжовни паметници, свързани със събития от XIV в., надписи и др. („Время“, бр. 35, 1866; „Гайда“, бр. 13, 1866; „Македония“, бр. 30, 1867, и др.), събира ок. 60 т. бълг. черковни ръкописи, пише труда „Извлечение и забележки върху Орфеевите химни от 2500 стиха на Ст. Веркович“, който се изгубва заедно с автобиографията му, започва да превежда от грц. език „Тримата мускетари“ от Ал. Дюма — баща, останала недовършена.

Съч.: Невянка, болярска дъщеря. Цариград, 1867 (1872); Географико-историко-статистическо описание на Татарпазарджишката каза с една харта и таблица на различни стари памятници. Виена, 1870 (1973).

Лит.: Х. Животопис на Стефана Захариев от гр. Татар Пазарджик. — Учил. преглед, 1900, кн. 7—8; Р. Чолаков. Стефан Захариев. — Развитие, 1919, кн. 11—12; Ас. Василиев. Трем на Българското възраждане. 1936. с. 33. *дл*

„ЗВЕЗДА“. Литературно-обществен двуседмичник. Излиза в С., 15 авг. 1932—30 юни 1934. Директор-изд. Г. *Бакалов*. Ред. А. Тодоров. След спирането на З. започва да излиза сп. „*Нова литература*“ като негово продължение.

„З“. е културно-обществено издание с определена комунистическа насока; защищава класовите интереси на революционния пролетариат, оценява културните и лит. факти от марксистко-ленински позиции. Основната цел на списанието е борбата за високоидейна култура и литература. Понякога в него се прокарват левосектантски възгледи — в едностранчивата оценка на отделни автори и произведения от миналото и съвременността. По страниците на „З.“ се пропагандира съвр. художествена литература и наука, опровергават се аргументирано и остро нападките на зап. печат. Около списанието Бакалов обединява всички прогресивни и комунистически настроени бълг. писатели и културни дейци, организира ги в борбата за „укрепването и развоя на пролетарската литература и за приближаването на левоборческите, спътнически писатели към съюзничество и дори към прехвърляне върху релсите на пролетарската идеология и творчество“. „З.“ открито и непримиримо воюва срещу полит. и идейни противници на борческото работническо движение и на пролетарския лит. фронт. Начело на тази борба е Бакалов, който пише страстни, полемични статии и оценява всички художествени произведения на пролетарската литература, насърчава нейните създатели и тласка напред развитието ѝ. Но спрямо някои демократично настроени автори той проявява известно недоверие и оценява едностранчиво произведенията им.

В „З.“ се поместват разнообразни материали — преобладават статиите за обществено-политическия живот и за финансово-икономическата система, за международните събития от полит. и културен характер. На обществено-културни теми пишат Г. Бакалов (Н. Немов), С. Гановски (Трудин), д-р М. Нейчев. От марксическо гледище анализират важни икономически и финансови въпроси Жак Натан (Б. Каменов, Ст. Милев, Д. Велинов), Ив. Стефанов (В. Борисов), В. Ангелов (А. Върбанов) и др. Често се поместват статии от съв. икономисти, общественици и културни дейци, както и рецензии за съв. научни и художествени произведения.

Печатат се стихове от Хр. Радевски, Мл. Исаев, А. Тодоров, Н. Хрелков, Кр. Пенев, Л. Станчев, Б. Овесянин, Т. Хармандиев и др. Белетристиката е застъпена с произведения от Г. Караславов, Кр. Белев, М. Марчевски и др. Преобладават литературно-критическите материали с дискусионен характер, рецензиите и проблемните статии от Караславов, А. Тодоров и др. Системно се отбелязват всички постижения на пролетарската поезия и белетристика и се отрича

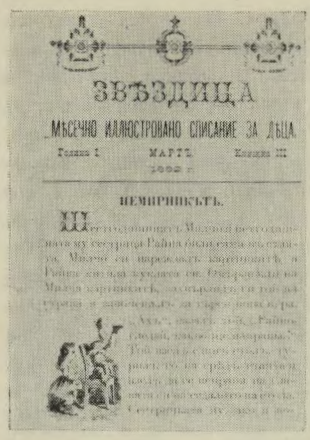
ЗВѢЗДИЦА

МѢСЕЧНО ИЛЮСТРОВАНО СПИСАНИЕ ЗА ДѢЦА

МАРТЪ

НЕМИЧИНЪТЪ.

„Звездица“

буржоазната, безидейната литература. В полемичната рубрика Книжовен талаш най-остро е атакуван буржоазният критик Й. Бадев — в отговор на клеветническите му статии срещу пролетарския лит. фронт. По страниците на „З.“ се води постоянна и страстна полемика с буржоазния периодичен печат и се защищават принципите на демократичното изкуство и на соц. реализъм. *елк*

„ЗВЕЗДА“. Месечно литературно-научно списание. Излиза във Велико Търново, ян.—дек. 1900, 12 кн. Ред. Ив. Кирилов, Ст. Н. Коледаров, В. И. Сребров и М. Ив. Ханджиев. От кн. 6 ред. А. Т. Страшимиров, В. И. Сребров и Й. С. Маринополски. Издава се от група писатели и книжовници, които по това време се намират във Велико Търново. Сътрудничат Ив. Арнаудов, Хр. Венковски, Й. Иванов, Ц. Калчев, Ив. Кирилов, Г. Печалин (Георги Кебаров), Ст. М. Попов, С. С. Руневски, д-р М. Русев, М. Теофилов, д-р Ст. Тончев, Р. Попова, А. Узунов и др. Съдържа оригинална и преводна художествена литература, статии из областта на науката и изкуството, биографии на поети, художници и учени, книжовен преглед, новости из чуждестранната книжнина и наука. В „З.“ печатат едни от първите си творби Ц. Церковски (разкази и стихове, импресии), Г. П. Стаматов (разказите „Никудов“, „Щастие“, „Има си хас да не е такава“), К. Христов („Виж как линей девойка млада. . .“ и др. стихотворения), П. Ю. Тодоров (разказа „Потайна мъка“), Страшимиров (разказа „Възел“), Д. Подвързачов (стихотворенията „Бури“, „В канцеларията“, „Тъжни трели“). Страшимиров помества в списанието и лит. бележки за „Бог“ от Ст. Михайловски и рецензия за „Скитнишки песни“ от Ив. Вазов. В рубриката Книжовен преглед се рецензират излезли в Б-я книги и бълг. и чуждестранни списания. В нея участвуват Сребров, Маринополски (с псевд. Васил Шумаков), Божан Ангелов. Маринополски разглежда романа на Страшимиров „Смутно време“, рецензира отделни книжки на сп. „Мисъл“, като се спира специално на стихотворението на П. К. Яворов „Калиопа“. Б. Ангелов рецензира „Щастието на един век“ от Страшимиров и „Под нашето небе“ от Вазов. В „З.“ намират място преводни научни статии из областта на литературата, историята и др., като „Очерк върху историята на романа от XIX в.“ от А. Кирпичников, „Белетристиката на Чернишевски“ от Евг. Соловьов, „Древните гърци и римляни“ от Н. Кареев, „Поезия и философия“ от Ал. Нечаев и др. Превеждат се произведения от А. П. Чехов, И. С. Тургенев, В. И. Гаршин, И. Н. Потапенко, М. Конопницка, Ги дьо Мопасан, Х. Хайне, Ада Негри, М. Горки. Разказите на Горки са придружени с бележки за творчеството му. Като приложение излиза комедията на В. Сарду и Е. Моро „Madame sans Gêne“ в превод на Коледаров. Списанието спира да излиза, понеже повече от редакторите и сътрудниците му напускат Велико Търново. *ец*

„ЗВЕЗДИ́ЦА“. Детски седмичен вестник с картинки. Излиза в С., окт. 1926—февр. 1927, 18 бр. Ред. Чичо Стоян (Ст. М. *Попов*). Съдържа стихотворения и разкази за деца, весели истории в картинки, гатанки. В специална рубрика Бабините богатства се преразказват народни приказки — бълг., инд., яп. „З.“ предлага на децата интересни факти от света на животните, хумор, забавни задачи. Основно място във вестника заемат произведенията на неговия ред. Чичо Стоян — стихове, разкази, истории в картинки. Стихотворенията му „Звездица“, „Моето коте“, „Певици-кекерици“, „Есенна вечер“, „Умрялата птичка“, „Важно нещо“ и мн. др. са любимо четиво на децата. В „З.“ печата едни от първите си стихотворения за деца поетесата

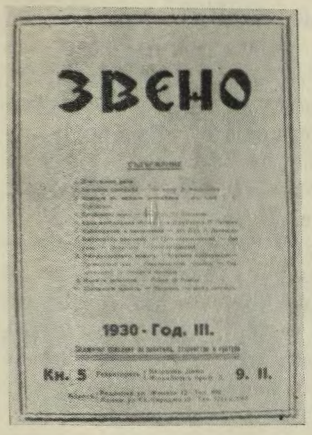

„Звено“

„Звънар“

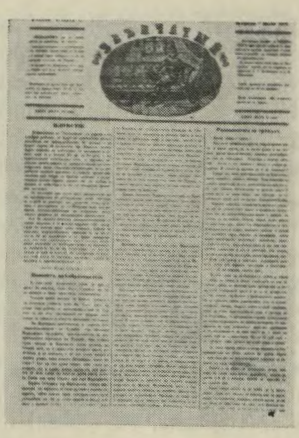

„Звънчатий Глумчо“

В. Паспалеева („Белана“, „Пораснала“). Вестничето помества и ученически творби. в специална рубрика Наша поща. *ец*

„ЗВЕЗДЍЦА“. Месечно илюстровано списание за деца. Излиза в С., ян. 1892—дек. 1911; ян.—дек. 1914, по 10 кн. год. Ред. Н. Беловеждов. В редакцията участвуват през различни периоди и Ст. Ив. Попов, А. Начев, К. Спиров и Ив. Пенов. Едно от най-разпространените детски списания. Подпомага у-щето в образователно-възпитателната му работа, развива у децата любов към художественото четиво, природата и родината. Съдържа оригинални и преводни стихотворения, разкази, приказки, басни. На „З.“ сътрудничат много бълг. писатели с най-хубавите си творби за деца. Обнародват стихотворения П. Р. Славейков, Ив. Вазов, К. Величков, Д. К. Попов, Ст. Чилингиров, Хр. Витков, Ив. Н. Пенов и др. По страниците на списанието се утвърждават най-добрите детски писатели за онова време: Ц. Калчев, Чичо Стоян (Стоян М. Попов), Ст. Дринов, В. Ив. Стоянов. Някои от стихотворенията им, печатани там, и до днес пазят естетическото си значение („При мама и татко“, „Теменужка“, „Баба Марта“ от Чичо Стоян; „Бебе“, „Магаре“ от В. Ив. Стоянов; „Ваксаджийче“ от Ст. Дринов и др.). В „З.“ са поместени и много преводни стихотворения, разкази и приказки от Братя Грим, А. С. Пушкин, Л. Н. Толстой, И. С. Тургенев, З. Йованович и др. Наред с художествената литература редакцията на списанието дава на децата и научно-популярни знания из областта на историята, географията, естествените науки. Специално място е отделено за разкази от бълг. история. Рубриката Из наша хубава България запознава децата с родината, а научно-популярните разкази на Н. Рубакин, М. Влайков и Е. Спространов създават у тях интерес към света на животните. В „З.“ има и специална забавна рубрика Ребуси, задачи, гатанки. Списанието е богато илюстрирано. „З.“ има значение за създаването и укрепването на бълг. реалистична детска литература и за оформянето на нейния език. *ец*

„ЗВЕНÒ“. Месечно лит. списание. Излиза в С., ян.—май 1914, 5 кн. Ред. Д. *Подвързачов*. В него се групират бълг. символисти. Защищава позициите на чистото изкуство. Обявява се срещу реалистично-описателната лит. традиция, утвърждава символичната образност.

По страниците на „З.“ се пропагандират зап. литература и някои прояви на зап. духовен живот. Отбелязват се по-важните художествени завоевания на модернистичните лит. течения. При подбора на лит. материал се прилагат високи художествени критерии. Ред. и сътрудниците на „З.“ споделят идейно-естетическите възгледи на символизма, но не се ограничават в рамките на това лит. течение, а се стремят да застъпят по-широко различните съвременни направления в световната литература, особено произведенията на видните фр. модернисти от края на XIX в. Най-често по въпросите на съвременното изкуство се изказва К. Константинов

(Душечка) в литературно-критически статии, отзиви и бележки. Литературно-критически статии обнародват и Д. Дебелянов, Н. Лилиев, Ив. Радославов и др. Подвързачов пише по проблемите на театъра. Поместват се оригинални стихове от Н. Лилиев, Дебелянов („Легенда за разблудната царкиня"), Т. Траянов, Л. Стоянов, Хр. Ясенов, Ем. Попдимитров и др. Белетристични и драматични творби печатат Й. Йовков, К. Константинов, Д. Немиров, Н. Янев, Д. Ив. Шишманов и Г. Райчев (пиесата „Заник слънце"). В „З." са отпечатани едни от най-хубавите преводи на Лилиев (от П. Верлен, Ем. Верхарн, Ст. Маларме, М. Метерлинк, А. Самен) и на Гео Милев (от Ж. дьо Нервал, Ш. Бодлер, Верлен, Самен, Верхарн, Р. Демел и др.). *елк*

„ЗВЪНА̀Р". Антифашистко хумористично списание. Излиза в С., май 1924—февр. 1925, 44 бр. Отг. ред. Г. Ив. Вълков. Издава се по решение на ЦК на нелегалната БКП. Фактически основатели и редактори са Кр. Кюлявков и Т. Измирлиев. „З." е насочено срещу фашисткия терор, настъпил в Б-я след деветоюнския преврат 1923; разобличава се антикомунистическата и противонародната политика на правителството. В списанието се поместват разнообразни сатирични материали — хумористични разкази и фейлетони, злободневки, памфлети, карикатури и др., — в които се жигосват всички отрицателни прояви на буржоазните управници. С оръжието на хумора и сатирата се разкриват истинските виновници за убийствата, арестите и издевателствата над антифашистите. Сатиричните творби в „З." са с актуална полит. тематика, с ясна идейност и с революционна насоченост. В тях се поставят най-съществените въпроси от обществено-политическата действителност, разкриват се пороците на фашизираното буржоазно общество. Прицел на сатирата на списанието са и буржоазният парламент, жълтият печат, цензурата. „З." брани съв. страна и международното работническо движение, заклеймява враговете му, изразява голямата любов на бълг. народ към младата съв. република. На „З." сътрудничат Кюлявков, Измирлиев, Ал. Жендов, Ас. Разцветников, Г. Караславов, Хр. Радевски, А. Каралийчев, В. Павурджиев, Ем. Коралов, Ст. Венев, Ил. Бешков и др. Спряно е от полицията през 1925. *ви*

„ЗВЪНЧА̀ТИЙ ГЛЪ̀МЧО". Хумористичен вестник. Излиза в Цариград, 4 апр.—7 юли 1873, 4 бр. От бр. 2 се нарича „Звънчатий". Негови издатели са Хр. Г. Бъчеваров и З. П. Градинаров, които го печатат в собствената си печ. „Джамла хан". Формален собственик на вестника е Т. Касапис, грък, собственик и на в. „Кудонатос", който излиза на 5 езика. „З. г." е илюстровано издание на в. „Кудонатос" на бълг. език. Ако се съди по статията „Кой съм и каква е целта ми", отпечатана в бр. 1, „З. г." претендира да е самостоятелен лист, който няма „нищо общо с главното управление на вестника". Ред. на „З. г." в действителност е П. Р. *Славейков*. Вестникът си поставя за цел „да помачкам и да смачкам злоуправия, зложелани и худородни чувства, с които човек, като забравя и самите най-прости поръчвания на нравствеността, презира публично и това още дете е казано: „Умрелият е оправдан!" Съдържа статии по обществени въпроси, бележки, вицове, анекдоти, стихове, произведения на хумора и сатирата, които показват таланта на Славейков. Спрян е от директора на печата.

Лит.: М. Стоянов. Българска възрожденска книжнина. Т. I. 1957. с. 456; Български периодичен печат. Анотиран библиогр. указател. Т. I. 1962. с. 309; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 225.

гб

„ЗВЪНЧЀ". Списание за деца. Излиза в С., 1946—1948, 6 кн. год. Издава Съюзът на работниците по просветата. Ред. Ст. Ц. *Даскалов*. Съдържа стихотворения, разкази, приказки, гатанки, научно-популярно четиво. На „З." сътрудничат изтъкнати детски поети и белетристи — Д. Габе, Калина Малина, Ас. Босев, Л. Милева, В. Павурджиев, Тр. Симеонов, Ран Босилек, Ас. Разцветников, Ат. Душков, А. Каралийчев, Ем. Коралов, К. Калчев, Г. Авгарски, П. Стъпов и др. Художествените творби отразяват събитията и атмосферата от края на II световна война, от първите свободни години след 9 септ. 1944, строителството на язовир „Росица" и на „Хаинбоаз", българо-съветската дружба, национализацията и колективизацията, соц. съревнование, създаването на първите пионерски лагери. Ст. Ц. Даскалов, О. Василев, Г. Караславов разказват за борбите на народа

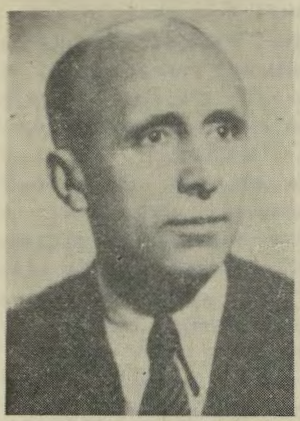

Владимир Зеленгоров

„Земя“

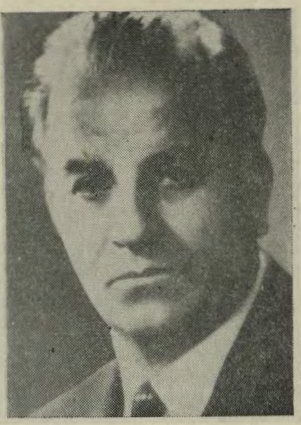

Камен Зидаров

и за мизерията на пролетарските деца в миналото. В списанието са поместени и преводи на рус., срб., словен., амер. народни приказки. Илюстрирано е от известни бълг. художници — Ил. Петров, Н. Тусузова, Ст. Венев, Ил. Бешков и др.

кб

ЗЕЛЕНГÒРОВ, Владимир (псевд. на Владимир Иванов Симеонов) (3.X.1910). Роден в с. Белица, Софийски окр. Завършва Педагогическото у-ще в Самоков (1930) и Висшето търговско у-ще във Варна (1939). Учител (до 1941) и чиновник в Бълг. зем. и кооп. банка в Горна Оряховица, а по-късно — в София. За пръв път печата през 1932 във в. „Средногорски глас“ (с. Белица). Сътрудничи на в. „Светлоструй“, „Заря“, „Литературен час“, „Вестник на жената“, „Литературен глас“, „Хоровод“, „Въздържателче“, на сп. „Българска мисъл“, „Детска радост“, „Светулка“ и др. Чл. на СБП.

З. е автор на разкази, приказки и повести. Повечето негови произведения имат възпитателен характер и са предназначени за младия читател.

Съч.: Злободневки. Разкази. 1938; Към трезвеност. Разкази. 1940; Славе Боримечката (в съавт. с Д. Симидов). Повест. 1941; Мартенска радост. Разкази. 1943; Чудните машини. Разкази и репортажи. 1946; На училище. Разкази. 1947; Бялата сграда. Разкази. 1948; Чудотворци. Разкази за нови открития. 1948; Героинка. Разкази. 1957; Пъструшко. Разкази. 1958; Звездочелото конче. Приказки. 1959; Под земята. Повест. 1961; Баба и внуци. Разкази. 1962; Момчето и рекичката. Приказка. 1964; Разкази за Смирненски. 1964; Момчето и животните. Приказка. 1965; Снежният човек. Повест. 1966; Безстрашният Златко-Злоядко. Приказка. 1969; Малко момче — голям юнак. Разкази. 1970.

Лит.: Д. Дамев. Разкази на Вл. Зеленгоров. — Зем. знаме, бр. 199, 1946; Хр. К. Радев. „Бялата сграда“. — Зем. знаме, бр. 486, 1948; Здр. Сребров. Въпроси на детско-юношеската литература. — Септември, 1958, кн. 12; Н. Соколов. Интересна книга за деца. — Лит. фронт, бр. 4, 24 ян. 1963; П. Добрев. Интересни разкази за Смирненски. — Учит. дело, бр. 73, 15 септ. 1964.

стк

ЗÈМНИ, Александър (псевд. на Александър Петков) (11.VII.1897). Роден в с. Мекиш, (дн. Обединение), Великотърновски окр. Печата в сп. „Литературни звуци“—1920, в. „Съзнание“—1927—34, „Заря“ — 1937, „Литературна седмица“ — 1939, и мн. др. Урежда музикална библ. „Трезва мисъл“. Участвува в проверителната комисия при Съюза на писателите в Б-я (1935). Пише стихотворения, пиески, драми, статии по общокултурни въпроси. Тематика: социалното неравенство, османското робство, пиянството. Използува остарели поетически средства.

Съч.: Песни и сказания. Стихосбирка. 1926; Далнини. Стихосбирка. 1930; Погинал дом. Драма. 1930 (2 изд. под загл. Дом и кръчма. 1932); Когато башата пие. Пиески. 1936; Провала. Драма. 1936.

Лит.: Юбилейна книга на село Мекиш. 1930; Д. Аджарски. „Далнини“. — Мост, бр. 9, 1931; П. Кънчев. „Далнини“. — Васил Друмев, бр. 4, 1931; Хр. Стойков. Белетристика на младите. — Гребец, бр. 14, 1937.

пг

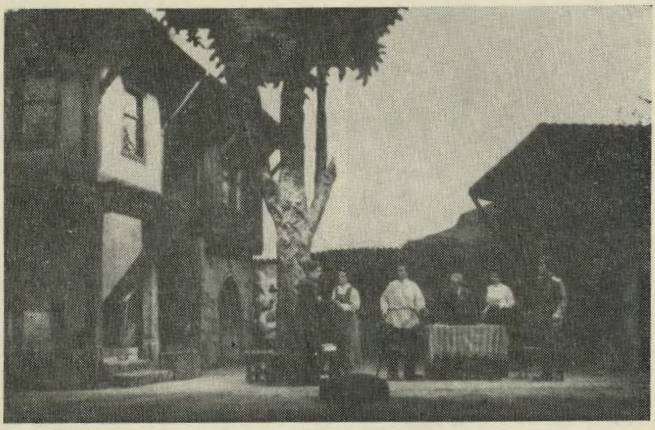

К. Зидаров. „Царска милост“. Нар. театър „Ив. Вазов“ — София

„ЗЕМЯ“. Лит. сборник (С., 1938). Ред. Л. *Стоянов*. Съдържа разкази, стихове, статии и рецензии. Има за цел да популяризира творчеството на прогресивни и демократично настроени белетристи и поети. Поместени са разкази (Г. Белев — „Капитан Анев“, П. Вежинов — „Двамата“, А. Барух — „Сноп“, К. Калчев-Карали — „Телеграмата“, Х. Бенадов — „Победители“, Ст. Ц. Даскалов — „Инспекторът уволнен“, Ив. Вельов — „И аз съм син на родината“ и др.), стихотворения (К. Зидаров — „Завръщане“, П. Матеев — „Песни за небето“, А. Тодоров — „Две поеми“, Н. Ланков — „Единни в мъка, в труд“, „Раздяла“, Кр. Пенев — „Елегия“, Н. Хрелков — „Вълк“), статии (Л. Стоянов — „Духът на новата руска литература“, Г. Бакалов — „Колектив-личност“). „З.“ съдържа и др. литературно-критически материали, като рецензията на Ив. Руж за романа на О. Василев „Хайдутин майка не храни“, бележки за Шота Руставели, за Н. А. Некрасов.

лс

ЗИДА̀РОВ, Камен (псевд. на Тодор Събев Манев) (16.IX.1902). Роден в с. Драганово, Великотърновски окр., в семейството на безимотни селяни. Завършва гимназия във Велико Търново (1922). Първите му лит. прояви са из областта на поезията. Печата стихове още като ученик — през 1918 във в. „Изгрев“ (Русе), през 1920 в сп. „Лебед“ (Горна Оряховица), сп. „Голгота“ (Стара Загора), в. „Сила“ (1930—31). Работи като книговодител и библиотекар при читалището на мини „Перник“ (1922—23). Участвува в основаването на първия работнически драматичен театър в Перник. След тежко заболяване от туберкулоза се завръща в родното си село, където се лекува до 1925 и става писар в Драгановската община. От село З. редовно сътрудничи със стихове на прогресивните и комунистическите издания — сп. „Младеж“, „Бъдеще“, „Звънар“, а от 1924 и на сп. „Нов път“ на Г. Бакалов. От 1926 обнародва и във в. „Ведрина“ на А. Страшимиров. Останал без работа поради комунистическите си убеждения, през 1934 З. пристига в София, където освен стихове печата театрални рецензии, статии, публицистика. Активно сътрудничи на в. „Мисъл и воля“, „Щит“, „Заря“, „Кормило“, „Сеяч“, „Предел“, „Литературен час“, „Народна воля“, „Вестник на жената“, „Звезда“, „Литературен глас“. Постъпва на работа като секретар на строителното д-во „Собственик“, а от 1936 до 9 септ. 1944 е секретар на професионалната организация на бълг. градинари. Взема участие в редактирането на лит. листове — за М. Горки (1936), А. С. Пушкин (1937), Т. Г. Шевченко (1940). След 9 септ. 1944 е директор на Военния театър (до 1945), ред. във в. „Отечествен фронт“ (1947), директор на филиала при Нар. театър (1948), директор на Нар. театър „Ив. Вазов“ (от септ. 1949 до 1954). От 1956 до 1960 е ред. и зав. критическия отдел в сп. „Септември“. Секретар на СБП (1948). Чл. на БКП, на СБП.

З. е от поколението бълг. писатели, съвременници на 3 войни и 2 революции. Идеите на Октомврийската революция го запалват още като гимназист. Проблемите на изкуството за него винаги са свързани тясно с борбите на работниците и бедните селяни. Стихотворното творчество на З. се отличава с темпераментно гражданско чувство, с романтично светоусещане, със социална заостреност. В поезията му има драматични нюанси и виждания, залог за бъдещото му развитие като драматург. Пълен разцвет на творческите сили у него настъпва след 9 септ. 1944, когато поема успешно трудния път на драматичното изкуство. „Царска милост" е първото и едно от най-значителните драматични произведения на З. Пиесата е поставена за пръв път в Нар. театър „Ив. Вазов" през 1948—49; играна е в Москва, Прага, а през 1962 е екранизирана по сценарий от автора. Изобразява метежния дух на епохата около I световна война. Противопоставена е човечността и честността у Ирина Радионова на жестокостта и лицемерието у Фердинанд. З. показва тънък усет за постигане действена характеристика на лицата, умение за поляризация на героите и непримиримост на конфликта, чувство за стремително развиващо се действие, вярно долавяне на революционната атмосфера, майсторски построена развръзка. С пиесата „Усилни години" (1955) прави опит за овладяване на съвременната тема. Близки по сюжет до „Царска милост" са драмите „За честта на пагона" и „Блокада", в които са показани непримиримите класови конфликти от близкото минало на бълг. народ.

Интересен и особено плодотворен период в творческата биография на З. са 60-те и нач. на 70-те год. Писателят овладява в детайли архитектониката на драмата, прониква в тънкостите при изграждане на действието, постига сценичност на образите. Драмата „Безсмъртна песен", или „Иван Шишман", както я нарича З. след преработката ѝ през 1962, е истор. драма в стихове; възкресява съдбовен момент от историята на Б-я. Тя е своеобразен връх в творчеството на З. В нея авторът стига до дълбоки филос. проникновения, които осветляват миналото и носят прозрение за настоящето и бъдещето. След „Иван Шишман" интересите на З. се движат предимно в сферата на истор. тема. Върху фона на истор. декор разрешава важни съвременни нравствени, морални и етични въпроси. Постижение в това отношение са истор. му пиеси „Калоян", „Боян магьосникът". В тях отново се поставят проблемите за народното щастие, за мира и войната, за силната личност, за любовта и доверието. З. е автор и на съвременни комедии в стихове — „Диана и героят" (1965), „Плесницата" (1970), „Любовта на Адриана Орлова" (1971). В тях разобличава фалша в някои съвременни семейства. Той воюва за нова комунистическа нравственост, като разголва носителите на порочния морал. Комедиите му са интересни главно с проблематиката си и с острата си критическа насоченост.

Целокупното творчество на З. създава истински етап в развитието на бълг. соц. драматургия. В областта на истор. тема писателят доразвива най-добрите традиции на Д. Войников и Ив. Вазов, като прониква в отдалеченото минало с поглед на художник-комунист. Очертава се като майстор на значителни конфликти, на ярки трагични съдби, на всеобхватно драматично действие. Псевд.: Люсиен, Дора Грозева, Мартин Зидаров, Камен Каляев. Герой на соц. труд (1974). Нар. деятел на културата (1970). Димитровска награда (1950).

Съч.: Тишина. Стихотворения. 1936; Антена. Стихотворения. 1938; Септемврийски песни. Стихотворения. 1945; Людмил Стоянов. Кратък биогр. и лит. очерк. 1948; Царска милост. Пиеса. 1949; В навечерието. Драматизация. 1953; Избрани стихотворения. 1955; За честта на пагона. Драма. 1957; Безсмъртна песен. Драма. 1959; Блокада. Драма. 1960; Иван Шишман. Драма. 1962; Пиеси (Царска милост, За честта на пагона, Блокада, Усилни години, Иван Шишман). 1963; Избрани стихотворения. 1964; Царска милост. Пиеса в 7 карт. 1964 (Библ. за ученика — 9 изд.); Иван Шишман. Драма в 11 карт. 1967 (Библ. за ученика — 6 изд.); Калоян. Драма. 1969; Драми. Под ред. на Т. Тихов. 1970; Избрани драми. Т. I—III. 1972—1973; Звезди от голямата плеяда. Спомени и размисли. Кн. I. 1973; Асен Разцветников в живота и поезията. 1976.

Лит.: Вл. Каракашев. Камен Зидаров. Лит.-крит. очерк. 1962; Ст. Божков. „Тишина". — В-к на жената, бр. 660, 1936; Л. Бучков. „Тишина". — Час, бр. 10, 1936; Ив. Велянов. „Тишина". — Мисъл, 1936, кн. 11; Л. Стоянов. Поезия без предразсъдъци. — Заря, бр. 524, 1939; Д. Б. Митов. „Антена". — В: Очерки и критика. 1946; П. Пондев. Бележки върху тематичния проблем в пиесата „Царска

милост". — Нар. младеж, бр. 92, 1948; Л. Тенев. По следите на българската драма. — Септември, 1948, кн. 3; Г. Гочев. За пълноценна реалистична драма. — Ново време, 1954, кн. 7 (вж. и Проблеми, автори, книги. 1964. с. 238); Ив. Бояджиева. Пиеса за любовта и честта. — Лит. мисъл, 1957, кн. 1; К. Табаков. „За честта на пагона". — Театър, 1957, кн. 1; Л. Тенев. 1. Героизмът — голямата правда на нашия живот. — Лит. фронт, бр. 22, 29 май 1958. 2. Съвременна българска драма. — Във: Въпроси на българската литература. 1958. с. 199—240; Ю. Вучков. С ръката на художник. — Театър, 1959, кн. 12; Л. Георгиев. Камен Зидаров. — Родна реч, 1959, кн. 10—11; С. Гьорова. 1. „Безсмъртна песен". — Нар. култура, бр. 27, 4 юли 1959. 2. Теми и образи в новите български пиеси. — Театър, 1959, кн. 3; П. Пенев. За пиесата и постановката на „Блокада". — Театър, 1959, кн. 8; Л. Стоянов. Камен Зидаров. — В: Людмил Стоянов за изкуството и културата. 1959. с. 325—326, 352—353; Ив. Бояджиева. 1. Някои моменти от творческия процес на драматурга. — Лит. мисъл, 1960, кн. 4. 2. За конфликта и композицията в пиесите на Камен Зидаров и Орлин Василев. — Лит. мисъл, 1961, кн. 1. 3. Конфликт и образ. — Театър, 1961, кн. 9; Вл. Каракашев. „Иван Шишман". — Пламък, 1961, кн. 11; Ат. Натев. След първия преглед на българската драма. — В: Между спорното и безспорното. 1961. с. 154—196; П. Пенев. История и съвременност. — Театър, 1961, кн. 6; Л. Георгиев. 1. „Безсмъртна песен". — Лит. мисъл. 1961, кн. 6. 2. За българско име. — Родна реч, 1962, кн. 9; Р. Ликова. Социалистическият реализъм в поезията през 30-те години. — В: За някои особености на българската поезия от 1923—1944. 1962. с. 162—195; Д. Канушев. Драматически поет. — Пламък, 1963, кн. 11; Ив. Бояджиева. Характер на конфликта и особености на композицията. — В: Проблеми на съвременната българска литература. 1964. с. 223—243; С. Гьорова. Съвременната драматургия с исторически сюжет. — Театър, 1964, кн. 2; Н. Инджева. Драматургия на героизма и жертвата, на любовта и омразата. — Театър, 1964, кн. 9; Вл. Каракашев. 1. Камен Зидаров. — Лит. мисъл, 1964, кн. 4. 2. Двадесет години българска драма. — В: Проблеми на съвременната българска литература. 1964. с. 110—116; Ст. Каракостов. Социалистическият реализъм в българската драматургия. — В: Проблеми, автори, книги. 1964. с. 209—213; Ч. Добрев. За самобитност на съвременната българска драматургия. — Лит. мисъл, 1965, кн. 6; Г. Караславов. 300 пъти „Иван Шишман". — Лит. фронт, бр. 22, 1965; Вл. Каракашев. Патосът на народната трагедия. — Пламък, 1966, кн. 9; М. Бояджиева. Романтично-поетични насоки в драматургията на Камен Зидаров. — Театър, 1967, кн. 6; А. Иванова. „Плесницата". — Учит. дело, бр. 43, 30 май 1967; Вл. Каракашев. С гражданско вълнение. — Нар. култура, бр. 26, 1 юли 1967; Ст. Коларов. Камен Зидаров. — Родна реч, 1967, кн. 8; Л. Тенев. Драматургия на всекидневието. — Театър, 1968, кн. 5; Ч. Добрев. Драматургия и народ. — Септември, 1969, кн. 5; Г. Кръзов. „Царска милост" в Москва. — Лит. фронт, бр. 45, 7 ноем. 1969; Ат. Свиленов. „Цар Иван Шишман". — Нар. култура, бр. 35, 30 авг. 1969; Г. Икономов. „Калоян". — Нар. култура, бр. 6, 7 февр. 1970; Н. Андонова. Камен Зидаров на 70 години. — Пламък, 1972, кн. 19; Е. Василева. Да крачиш във времето... — Септември, 1972, кн. 10; Л. Георгиев. Творец с непреходна младост. — Нар. младеж, бр. 227, 25 септ. 1972; Ил. Друмева. Драматург на съдбовните страсти. — Пулс, бр. 20, 26 септ. 1972; Д. Канушев. Творческата младост на Камен Зидаров. — Отеч. фронт, бр. 8697, 28 септ. 1972; Ст. Каракостов. Изтъкнат творец-драматург. — Раб. дело, бр. 272, 28 септ. 1972; Кр. Близнакова. Със своя концепция за творческата личност. — Лит. фронт, бр. 18. 1 май 1974. *вб*

ЗИДАРОВ, Николай Иванов (28.IX.1921). Роден в с. Въбел (дн. присъединено към Търговище). Основно образование получава в родното си село, гимназиално — в Шумен (1934—36) и Търговище (1936—40). Чл. на РМС от 1938. След завършване на средното си образование редактира в. „Язовир" (Търговище), на който сътрудничат прогресивни писатели, като Т. Павлов, А. Тодоров, М. Марчевски, Н. Ланков, Ив. Нивянин, Кр. Григоров и др. Поради активното си участие в антифашистката борба многократно е арестуван. Завършва Държ. политехника в София (1948). За пръв път печата стихове в сп. „Българска реч" (1939), сътрудничи също на в. „Светлоструй", „Завой", „Кооперативна защита" и на др. периодични издания. От 1947 е ред. на в. „Септемврийче", от 1956 е негов гл. ред. Чл. на БКП, на СПБ.

Характерни черти на лириката на З. са гражданската и националната ангажираност, оптимизмът, жизнелюбието. Посвещава голям дял от творчеството си на поезията за деца и юноши и на пионерския живот. Намира непосредствен израз на детския душевен свят и се стреми да възпита у младия читател нравствените качества на новия човек. Превежда стихове от рум. език. Засл. деятел на културата (1971).

Съч.: Пътища и срещи. Стихотворения. 1951; Артек. Стихотворения за деца. 1952;

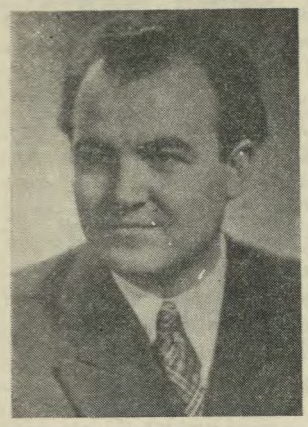

Николай Зидаров

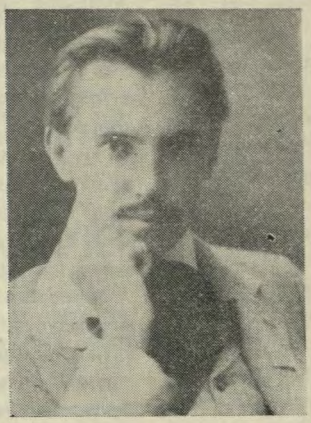

Асен Златаров

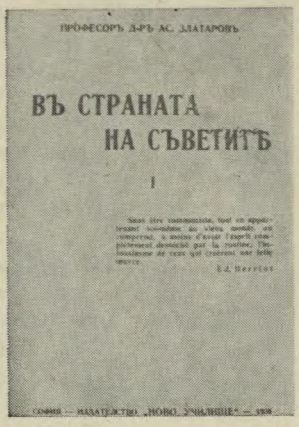

Ас. Златаров. „В страната на съветите“

Кремълска звезда. Стихотворения. 1953; Пионерско сърце. Стихове за юноши. 1955; Весело барабанче. Стихове за деца. 1956; Сърце под червената връзка. Стихове и поемки за деца и юноши. 1957; Винаги готови. Стихотворения, разкази и песни. 1958; Мунка — малката маймунка. Приказка в стихове. 1959 (1974); Неделно слънце. Стихотворения. 1960; Пламък с три върха. Стихотворения. 1960; Крокодил. Приказки в стихове. 1962; Незабравки. Избр. стихове за деца. 1962; Поемка за радостта. 1962; Татко на конгрес. Поемка. 1962; Героична Куба. Поема. 1963; Една шепа светулки. Стихове за чавдарчета. 1963; Ние се събуждаме с усмивки. Стихове за юноши. 1963; Слънчев кът. Поема за деца. 1964; Камбанки. Стихове. 1965; Празник. Лирика. 1965; Родина. Стихове, 1965; Букетче за партизаните. Стихотворения за деца. 1966; И Радецки пак заплува. Поема за деца. 1966; Игликите са подранили. Стихове за деца и юноши. 1966; Детски небеса. Стихове и басни за деца и юноши. 1967; Звезда октомврийска. Поема за деца. 1967; Ленин слънце е за нас. Поемка. 1967; Легенди от бръшлян. Стихове да деца и юноши. 1968; На кого се усмихват звездите. Стихове за деца и юноши. 1968; Девети септември, здравей! Стихотворения за деца и юноши. 1969; Любопитната маймунка. Стихотворения за деца. 1969; Песента ме води за ръка. Стихове за деца. 1969; Фрески без ореол. Лирика. 1969; Лалета за Ленин. Стихове за деца. 1970; Под ленинската стряха. Поема за деца. 1970; Звезди върху клепачи. Избр. стихотворения. 1971; Ние облаците и сезоните. Стихове. 1971; Тези мигове да задържиш. Лирика. 1971; Новите патила на Мунка, малката маймунка. Стихотворения за деца. 1972; Мунка, малката маймунка в беда. Приказки в стихове. 1973; Еленови снегове. Стихове. 1974; След тридесет есени. Поема. 1974.

Лит.: П. Зарев. Към по-голямо майсторство на поетичното творчество. — Септември, 1951, кн. 1; Ал. Муратов. „Артек“ от Н. Зидаров. — Пламъче, 1951, кн. 10; Г. Димитров-Гошкин. Москва вдъхнови поета. — Лит. фронт, бр. 45, 2 авг. 1952; Д. Габе. „Артек“. — Лит. фронт, бр. 21, 21 юни 1953; А. Тодоров. „Кремълска звезда“. — Септември, 1954, кн. 1; С. Велков. С разкрити зеници. — Пламък, 1960, кн. 6; Ив. Давидков. Празничното слънце на нашите делници. — Нар. младеж, бр. 71, 25 март 1960; Сл. Хр. Караславов. „Пламък с три върха“ от Н. Зидаров. — Родни простори, бр. 2, 11 ян. 1961; Г. Свежин. Пътят е намерен. — Отеч. фронт, бр. 6088, 7 ян. 1961; А. Каралийчев. Предг. към Зидаров, Н. Незабравки. 1962; Ив. Сестримски. „Ние се събуждаме с усмивки“. — Лит. фронт, бр. 5, 30 ян. 1964; М. Василев. Звънари на детския смях. — Във: Въпроси на детската литература. Т. III. 1966; Д. Добрев. 1. „Игликите са подранили“. — Пламъче, 1967, кн. 1. 2. Послеслов към Зидаров, Н. Детски небеса. 1967; Ат. Благоев. „Детски небеса“. — Нар. култура, бр. 7, 17 февр. 1968; Николай Зидаров — поет на българската пионерия. — Въпроси на детската литература. Т. V. 1968; М. Василев. Съвременни детски поети. 1968; Кр. Генов. Романтика на спомените. — Деца, изкуство, книги. 1968, кн. 6; П. Тонков. „На кого се усмихват звездите“. — Родни простори, бр. 48, 27 ноем. 1968; Д. Табакова. Николай Зидаров. — Септември, 1969, кн. 9; Т. Янчев. 1. Николай Зидаров. — Лит. фронт, бр. 17, 24 апр. 1969. 2. Родолюбиви песни. — Септември, 1969, кн. 11. 3. Земна поезия. — Пламък, 1970, кн. 8; С. Хаджикосев. Тихият сезон на зрелостта. — Лит. фронт, бр. 6, 5 февр. 1970; Е. Евтимов. Николай Зидаров на 50 години. — Пламък, 1971, кн. 18; Мл. Исаев. Николай Зидаров на 50 години. — Лит. фронт, бр. 40, 30 септ.

Васил Златарски

1971; Н. Манолова. Поет на българските пионери. — Лит. фронт, бр. 11, 11 март 1971; М. Наимович. Поет на младото време. — Нар. младеж, бр. 226, 26 септ. 1971; М. Баева и Х. Шаллиева. Николай Зидаров. Библиогр. справка. 1971; Ю. Йорданов. „Между младост и съзряване. . .". — Септември, 1972, кн. 7; Д. Танев. Поезия на ведростта и оптимизма. — Пламък, 1972, кн. 21; С. Хаджикосев. Обогатяване на поетическата палитра. — Пулс, бр. 24, 19 ноем. 1974; Ив. Попиванов. Лавата на чувствата. — Лит. фронт, бр. 2, 9 ян. 1975; Л. Стефанов. В сезона на узрелите надежди. — Пламък, 1975, кн. 7. *еф*

ЗЛАТÀРОВ, Асен Христов (4.II.1885—22.XII.1936). Роден в Хасково в семейството на виден революционер от Възраждането. Гимназия учи в Пловдив, завършва в София (1903). Следва химия в Женевския ун-т (1904—07). През 1908 става доктор по химия и физика в Гренобълския ун-т, след това учителствува в Пловдив. Специализира в Мюнхен (1909—10). Чете произведенията на К. Маркс и Фр. Енгелс и се запознава с Ж. Жорес. След завръщането си в Б-ия редактира сп. „Химия и индустрия", „Природа и наука" и библ. „Натурофилософско четиво" и „Наука и живот". От 1910 преподава в Соф. ун-т „Кл. Охридски", от 1924 е извънреден проф., от 1935 — редовен проф. Присъствува на XV международен конгрес на биолозите и биохимиците в Ленинград (1935). Чл. на БРСДП (ш. с.) от 1906. Умира при операция във Виена. Чл. на СБП.

З. е на материалистически позиции, но се увлича от натурфилософията. Намира се под влиянието и на махизма. Активен полит. деец, З. постепенно се доближава до революционния марксизъм. Демократ и хуманист, той ратува за демократизиране на науката и изкуството, за икономически и обществен прогрес, за единен фронт с комунистите, за дружба със СССР. Изпъква като просветител и популяризатор на научни знания сред трудещите се. Изнася над 1000 сказки из Б-я. Блестящ оратор с изключителен дар слово. Сътрудничи на лит. печат.

З. оставя произведения по въпросите на литературата, изкуството и културата, пропити с демократични идеи. Автор е на лит. статии, стихове, лирична проза и роман. Произведенията му са с ярка демократична насоченост, разкриват настроенията на личност с многостранни интереси, на учен-поет, отдал сърцето си на „неугасимата жажда за истина, красота и дързостно творчество" (Т. Павлов). Голямо обществено значение има книгата му „В страната на съветите", в която пише възторжено за живота в СССР. Застанал на прогресивни позиции, З. воюва срещу ЗЗД, срещу расизма, диктатурата, духовното насилие и реакцията, срещу милитаризма, фашистката идеология и войната. Псевд.: Ася, Аура.

Съч.: Според настроението. Волни стихове. 1905; Те трябва да победят. 1915; Цветя за него. Поема в лирична проза. 1918 (1921, 1924, 1927 — с псевд. Аура); Песен за нея. Поема в лирична проза. Предг. от К. Гълъбов. 1919 (1923, 1925, 1927); Слънцето и животът. 1920 (1924, 1925, 1929, 1948); Трагедията на Яворов. Спомени и бележки. 1925; В града на любовта. Роман. 1927 (1939); Айнщайн и световните тайни. 1928; Социализмът и проблемата за изкуството. 1929; Идеали на младото поколение. 1932 (1946); Проблемът за щастието. Изкуството да се живее. 1932; В страната на съветите. 1936 (1945, 1967); П. К. Яворов. 1936; Заветите на проф. д-р Асен Златаров. Писма, речи, статии, интервюта. 1937; В служба на културата. 1938; Двата свята. Избр. речи и статии. 1946; Литературно-обществени статии. Ред., предг. и бел. Г. Боршуков. 1959; Избрани съчинения в три тома. I. Литература, изкуство и култура. II. В страната на съветите. Обществени въпроси. III. Знание и живот, белетристика, дневник, писма. 1966.

Лит.: В дар на Асен Златаров. Юбилеен сб. 1932; Златаров лист, бр. единствен, 1937; Ст. Йовев. Феноменът Златаров. 1937; Народен сборник за следсмъртна прослава на Асен Златаров. 1937; П. Пондев. Човекът социалист Асен Златаров. 1945; Здр. Митовски. 1. Златаров общественик. 1945.

2. Златаров на трибуната. 1946; Златаров. Сб. 1946; Лист „10 години без Асен Златаров", бр. единствен, 1946; Народен Златаров сборник. 1947; Сборник Асен Златаров. 1955; Асен Златаров. Сб. Под ред. на Д. Каданов и Ив. Панчев. 1956; Й. Чолаков. Асен Златаров. По случай 75 год. от рождението му. 1960; Н. Недев. Асен Златаров. Книга за него и неговото време (1885—1936). 1970; Д. Б. Митов. „В града на любовта". — Лит. новини, бр. 2, 1927; Ст. Младенов. „В града на любовта". — Родна реч, 1927, кн. 4; Л. Стоянов. „В града на любовта". — Бълг. мисъл, 1928, кн. 1; Цв. Минков. Писателят Асен Златаров. — Мисъл, бр. 22, 1932; Я. Сакъзов. За другаря проф. Асен Златаров. — Народ, бр. 62, 1932; Г. Бакалов. 1. Войнствуващият идеалист. — Научна мисъл, бр. 31, 1936. 2. „В страната на Съветите". — Научна мисъл, бр. 13, 1936; Ст. Божков. И проф. Ас. Златаров си отиде. . . — В-к на жената, бр. 673, 1936; Г. Караславов. „В страната на Съветите".— ЛИК, бр. 38, 1936; А. Страшимиров. „В страната на съветите". — Лит. глас, бр. 335, 1936; Г. Бакалов. 1. Отзивчивост на учения.—Предел, бр. 17, 1937. 2. Борец за делото на народа. — В: Днешната българска литература. 1938; Н. Ирибаджаков. Проф. Асен Златаров като учен и философ. — Младежка трибуна, бр. 2, 1946; Л. Стоянов. Живият. — В: Л. Стоянов за литературата, изкуството и културата. 1959; Й. Чолаков. Асен Златаров като писател и общественик. — Септември, 1962, кн. 1; Б. Нонев. Асен Златаров — ученият, общественикът, писателят. — Ново време, 1965, кн. 2; Д. Братанов. 1. Нашият вдъхновител и приятел. — Наша родина, 1965, кн. 2. 2. Един неспокоен творец. — Пламък, 1968, кн. 9.

хй

ЗЛАТА̀РСКИ, Васил Николов (14.XI.1866—15.XII.1935). Роден в Търново. Учи в родния си град, завършва класическа гимназия и история в Петербург (1891) с кандидатска дисертация „Писмата на цариградския патриарх Николай Мистик до българския цар Симеон". Ученик на известните рус. проф. В. Василевски и В. И. Ламански. Специализира археология в Берлин (1893—95). Доцент (1897—1901), извънреден проф. във Висшето у-ще (дн. Соф. ун-т „Кл. Охридски") от 1901, редовен проф. от 1906. Основател и титуляр на Катедрата по бълг. история и история на балканските народи в ун-та (1906—35). Действителен чл. на БКД (дн. БАН) от 1900. Секретар (1901—21), председател на Историко-филологическия клон на БКД и БАН (1921—25), подпредседател на Управителния съвет на БАН (1926—35). Чл. на много чуждестранни научни ин-ти и академии. Умира в София.

Минал през солидна византоложка и славистична школа, З. обстойно изучава бълг. Средновековие. Плод на неуморните му научни занимания са 213 труда из областта на полит., черковната и културната история на бълг. държава през Средновековието, за борбите на бълг. народ срещу османското робство и за някои изяви на българщината през Възраждането. Най-значителният му труд е „История на българската държава през средните векове" (4 т.) — резултат от половинвековната му изследователска дейност. Независимо от това, че З. е преди всичко изследовател-аналитик и му липсва склонност към широки истор. обобщения, неговата история и до днес е най-обстойното изложение върху бълг. Средновековие. Особено детайлно и пълно е изследването му за началните столетия от историята на бълг. държава. Още от студентски години интересите на З.са насочени предимно към Първото бълг. царство (681—1018); на изучаването му той посвещава повече от три десетилетия. Има голяма заслуга за опознаване ранната история на прабългарите, образуването на бълг. държава, времето на Крум и Омуртаг и особено управлението на Борис, Симеоновия златен век и борбите на Самуил с Византия. С използуването на свеж истор. материал — преди всичко обширната кореспонденция на охридския архиепископ Теофилакт — се отличава и II т. от историята. Този крупен труд на З. остава незавършен — изложението на бълг. минало е доведено до 1280.

През дългогодишната си научна дейност З. се докосва и до някои проблеми на старата бълг. книжнина. Предмет на заниманията му са второто Наумово житие, Житието на Иван Рилски, написано от виз. аристократ Г. Скилица, Житието на Теодосий Търновски, някои моменти от живота и дейността на Черноризец Храбър и Презвитер Козма, Паисиевата история, историята на йеросхимонах Спиридон и др.

Съч.: История на българската държава през средните векове. Т. I, ч. 1 и 2, т. II, III. 1916, 1927, 1934, 1940 (1970—72); Избрани произведения. Т. I. 1972; Пълна библиография. — Изв. Истор. д-во, 1937, кн. 14—15, с. 17—26.

Лит.: H. Grégoire. Vasil N. Zlatarski. — Byzantion, X, 1935, f. 2, p. 807—812; Iv. Dujčev. Uno storico bulgaro: V. N. Zlatarski. — L'Europa Orientale, Roma, 1936, XIV, p. 240—244; П. Ников. Васил Н. Златарски. — Изв. Истор. д-во, 1937, кн. 14—15, с. 1—17; П. Петров. Васил Н. Златарски. — В: История на българската държава през средните векове. Т. I, ч. 1. 1970. с. 7—28.

иб

„ЗЛÀТНИ ЗРЪНЦÀ“. Заглавие на три детски библиотеки. 1. Евтини книжки за деца. Издава Ив. Коюмджиев. С., 1931—33. Излизат 89 кн. с приказки на различни народи. Най-голям е броят на рус. народни приказки: „Василиса прекрасна“, „Марко Богатият и Василий Клетникът“, „Двамата Ивановци“, „Иван Ахмакът“, „Кошчей безсмъртният“ и др. Библиотеката включва приказки на Братя Грим („Хензел и Гретел“, „Принц-жаба“, „Палечко“, „Снежанка“ и др.), фр. народни приказки („Веселото сърце“, „Феята и двамата гърбави“), приказки, разказани от Р. Киплинг („Любопитното слонче“), и др.

2. Приказки за добрите деца. С., 1941—43. Излизат 146 кн. — приказки от Г. Русафов („Отмъщението на Мечо“, „Крикри“, „Иманярска случка“), Виолин Стефо („Чудотворната кутийка“, „Приключенията на малкия принц“, „Хитростите на храбрия шивач“), Гр. Угаров („Вълшебното чукче“, „Малкото дяволче“, „Малкият лъжец“ и др.)., поредица от истор. разкази за бълг. героично минало от Л. Дойчев („Залавянето на Левски“, „Подвизите на хайдушката чета“, „Левски в Ловеч“, „Левски се среща с поп Кръстьо“ и др.), П. Стъпов („Хайдут Манол“, „Плесницата на Бенковски“), П. Михайлов („Въстание“, „Свобода или. . .“) и др.

3. Златни зрънца. С., 1942. Няма означен издател. Излизат 20 кн. Някои номера съвпадат със „З. з.“ на Ив. Коюмджиев. Народни приказки: рус. („Прекрасната Василиса“, „Ненагледна хубавица“), фр. („Веселото сърце“), исп. („Омагьосаният замък“), норвеж. („Чудесната воденичка“), ирланд. („Храбрият тъкач“), кит. („Праведният тигър“), швед. („Великанът и дяволът“), яп. („Дядото на цветята“), индуски („Царското цвете“) и др.

кб

„ЗЛÀТНИ ЗЪРНÀ“. Библиотека. С., 1936—48. Годишно излизат по 10—15 кн., от които една премия. Ред. Сл. Атанасов. Има за цел чрез издаване на образци от съвременната художествена литература да издига общата култура на бълг. читател и да разширява духовния му хоризонт, да дава „най-сериозно, най-богато и най-увлекателно месечно художествено четиво“, съобразено с „нашата семейна среда изцяло, като съдействува за създаване здрав естетически вкус, закрепява морала и общественото съзнание“. Издава произведения на изтъкнати съвременни представители на критическия реализъм — Р. Ролан („Кола Брьонон“, „Микеланджело“), Дж. Голзуърди („Над всичко“, „Светецът“, „Патриций“), А. Кронин („Трима в любовта“), Ъ. Синклер („Агент на председателя“), Ст. Цвайг („Хаос на чувствата“, „Покорителят на моретата“), Р. Тагор („Корабокрушение“), А. Екзюпери („Ветрове, пясъци и звезди“, „Земя на хората“) и др. Включени са и по-слабо познати на бълг. читател творби от сканд., португ., унг. и др. литератури — И. Линнакоски („Песента на червеното цвете“), Е. Рьолваал („Земни исполини“), Ф. де Кастро („Зеленият демон“), Сабо („Хора“) и др. Значителен дял заемат романизираните биографии на известни писатели, учени, политици, пълководци — Ст. Цвайг („Мария Антоанета“, „Жозеф Фуше“), Б. Франк („Сервантес“), Фр. Беланс („Рафаело“), Р. Валери-Радо („Луи Пастьор“), А. Мороа („Шатобриан“), Е. Кюри („Мария Кюри“), П. Ривал („Хенрих VIII“), Е. Лудвиг („Наполеон“), Е. Ерио („Бетовен“), Бл. Ибанес („Хр. Колумб“) и др. Наред с творби, издържани в идейно-художествено отношение, се издават и романи с по-ясно изразен забавен характер, чиито ефектни авантюристично-еротични сюжети ги правят особено популярни. Това са произведения на идейно противоречиви автори, които се движат от абстрактния демократизъм, хуманизъм и дребнобуржоазен социален сантиментализъм до индивидуалистичното бягство от действителността, до песимизма и откритите монархически тенденции — Л. Бромфийлд („Нощ в Бомбай“, „Париж пред изгрев“, „Горчив лотос“, „Дъждове“), П. Бурже („Развод“, „Лекарска съвест“), А. Бордо („Господарят на любовта“), А. Жид („Подземията на Ватикана“), Р. Киплинг („Ким“, „Светлината гасне“), Дж.

Кнител („Via mala“, „Път в нощта“), Н. Анри („Защото ме обичаш“, „Аз не съм героиня“) и др. Романите са преведени от Ж. Драгнева, Ат. Далчев, Сл. Атанасов, Н. Дончев, К. Константинов (от фр. език), Н. Розева, Д. Стоевски, Ас. Разцветников (от нем. и англ. език) и др.

кб

„ЗЛÀТНИ СТРÀНИЦИ“. Библиотека. Организирана и издавана от Д. Маджаров, С., 1932—36. Излизат ок. 50 романа в няколко серии. Подбрани са изтъкнати автори от световната литература с произведения на високоидейно и естетическо равнище. Издават се романите на Ем. Зола („Доктор Паскал“, „Пари“, „Плячка“, „Кариерата на Ругоновци“, „Грешката на абата Муре“). Застъпени са представители на критическия реализъм — Дж. Лондон („Скитника по звездите“, „Сияйна зора“, „Морски вълк“, „Когато гората зове“ и др.), Ъ. Синклер („Прокът от Ню Йорк“, „Петрол“), Дж. Голзуърди („Цветя в една пустиня“, „Форсайт Сага“), Т. Драйзер („Американска трагедия“), С. Луис („Унда Голден“), Р. Ролан („Майка и син“), А. Мороа („Кръг на измяната“), Я. Васерман („Делото Мавриций“, „Ецел Андергаст“, „Трето съществуване на Йозеф Керкховен“) и др. В библиотеката влизат и произведения на съв. литература („Цимент“ от Ф. В. Гладков; „Ден втори“, „Москва на сълзи не вярва“, „Любовта на Жана Ней“, „Хулио Хуренито“ от И. Г. Еренбург; „Жена в морето“ от А. С. Новиков-Прибой). Включени са творби и от швед. литература (К. Хамсун — „Август всесветския“), от пол. (Вл. Реймонт — „Мечтател“), от ит. (Пити-грили — „Човекът, който търси любов“), от исп. — произведението на революционния исп. писател Бл. Ибанес „Четирите конника от апокалипсиса“. Като преводачи в библиотеката са привлечени писателите А. Карима, Ив. Ст. Андрейчин, Д. Полянов, Пелин Велков, Г. Белев, Д. Подвързачов, О. Василев и др., също и С. Д. Маджаров, М. Милева, М. Манов, К. Карабашев, В. Манафова, д-р Куцарова, Н. Розева, Ан. Самоковлиев, Г. Жечев, Л. Паспалеев и др. Библиотеката има значителен принос за запознаване на бълг. читател с произведения на световната литература.

Лит.: Ив. Ченчев. Библиотека „Златни страници“. — Светлоструй, бр. 4, дек. 1934.

ец

„ЗЛАТОРÒГ“. Месечно литературно-художествено списание. Излиза в С., ян. 1920—дек. 1943. Ред. Вл. *Василев*. От II год. съред. Н. Лилиев и Сирак Скитник, от V год. Сп. Казанджиев и Сирак Скитник, от VII год. — Сирак Скитник и Лилиев, от XXI год., 7 кн. — Лилиев. Помества материали по проблемите на литературата, изобразителното изкуство, музиката, естетиката и философията. Вл. Василев се стреми да привлече за сътрудници добре подготвени специалисти в различни области на литературата и изкуството, талантливи поети и писатели. „З.“ продължава идейно-естетическите традиции на сп. „*Мисъл*“ (1892—1907). В програмата му се казва: „Списанието ще се стреми, обгръщайки всички области на изкуството и на духовния живот, да дава най-изтъкнатите произведения на българското творчество и да утвърди едно вярно отношение към художествените и към културните ценности на нашето време.“ „З.“ изразява стремежите към висок художествен критерий. В него се печатат и реалистични произведения с критична насоченост, като „Маймунска младост“ от Св. Минков, „Вуйчо Божкови“ от Ил. Волен, „Големият цирк“ от Ел. Багряна. Списанието — главно чрез статиите на Вл. Василев — е същевременно изразител на официалната лит. и културна политика на буржоазията въпреки фразите за „незаангажираност в политиката“ и др. под. В него се води борба срещу пролетарско-революционната литература, срещу идейността и партийността в художествените произведения. Когато излиза стихосбирката на Хр. Смирненски „Да бъде ден!“ (1922), Вл. Василев я отрича поради „липса“ на „художествени ценности“ („Между сектантство и демагогия“, 1923, кн. 3). По-късно той отрича и т. нар. „септемврийска поезия“ (вж. *Септемврийска литература*). „З.“ стои на естетико-формалистични позиции, а в оценката на отделни автори и творби защищава индивидуалистическия принцип. В много статии, посветени на лит. и по-общи естетически и филос. проблеми, се защищават реакционни идеи (Я. Янев), изказват се гледища, които са в разрез с реалистичната линия на бълг. литература. Истинската лит. и културна

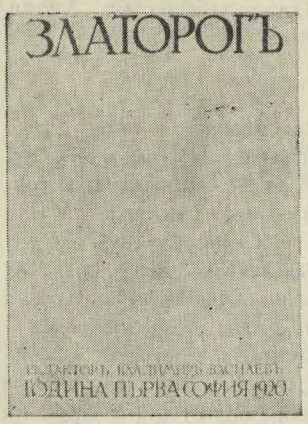

„Златорог“

Змей Горянин

„Знаме“

политика на списанието е изразена в статията на Вл. Василев „Именно, на ясни позиции“ (1940, кн. 3), в която между другото той пише: „Идеите, които провежда писателят, художникът, артистът, музикантът, политико-обществената му устременост и пр. не могат да бъдат нито белег, нито мярка за художествения му капацитет“ (с. 473). В „З.“ се утвърждават талантливи млади писатели и поети. На неговите страници печатат някои от най-хубавите си произведения Г. П. Стаматов, Й. Йовков, Г. Райчев, Ел. Багряна, Т. Г. Влайков и др. В областта на поезията сътрудничат Д. Габе, Ел. Багряна, Ас. Разцветников, Н. Фурнаджиев, Сл. Красински, Н. Марангозов, Ив. Мирчев, Ал. Геров и др. В белетристиката се изявяват Йовков, Г. Райчев, Стаматов, Влайков (спомени), Н. Райнов, А. Каралийчев, Ил. Волен, Св. Минков, К. Петканов, Ем. Станев и др. Голяма част от поместените произведения са реалистични — потвърждение на еклектизма на списанието и противоречията в неговата лит. политика. Литературно-естетическите позиции на „З.“ проличават най-вече при литературно-критическите публикации. Първо място тук заемат Б. Пенев (някои от статиите му — за Ал. Константинов и др. — днес будят доста възражения) и Вл. Василев, който печата лит. портрети за Д. Дебелянов, Лилиев, П. К. Яворов, Йовков, статии-прегледи на лит. живот и др. С лит. статии и рецензии сътрудничат Малчо Николов, В. Пундев, Г. Цанев, Ив. Мешеков, П. Динеков, К. Константинов, К. Гълъбов, Ас. Златаров, Б. Йоцов, Й. Бадев, Г. Константинов и др. В „З.“ е отделено внимание и на изобразителното изкуство и музиката. Редовни сътр. са Ив. Лазаров, Н. Мавродинов, Н. Райнов, А. Протич, Сирак Скитник, А. Стоянов, Б. Пенев и др. Проблемите на естетиката се разработват от Сп. Казанджиев, Ат. Илиев, Н. Шейтанов и др. „З.“ излиза в сравнително ограничен тираж и не се радва на особена популярност. Минава за представител на елитарното изкуство в Б-я и през 20-те и 30-те год. е крепост на идеалистическата естетика и индивидуалистичното отношение към проблемите на литературата.

Лит.: Ал. Балабанов. Списания и списатели. — Огнище, 1920, кн. 1; Български афоризми. — Пролом, 1923, кн. 2—3; Г. Бакалов. Златорог и пролетарската поезия. — Нов път, 1924, кн. 12; Т. Павлов. 1. На ясни позиции. — Заря, бр. 5582, 8 март 1940. 2. Позицията на Златорог. — В: За марксическата естетика, литературна наука и критика. 1954. с. 62—138; Ив. Мешеков. Очерци. Статии. Рецензии. 1965. с. 356—363; П. Зарев. Панорама на българската литература. Т. III. 1971. с. 94—95.

лс

ЗЛАТОСТРУЙ. Старобълг. сборник с нравоучително съдържание, предназначен за домашно четене; съставен от избрани слова и поучения на ранновиз. писател Йоан Златоуст. Появата на З. в старобълг. литература се свързва с книжовната дейност на цар Симеон. Отбелязан още от бащата на рус. библиография С. А. Медведев (XVII в.), З. е проучван от К. Ф. Калайдович, А. Х. Востоков, П. Й. Шафарик, П. М. Строев,

С. Палаузов, И. И. Срезневски, В. Ягич, В. А. Малинин, Г. А. Илински и др. Известните десетина преписа на З. се разпределят в две редакции с различен състав. Кратката редакция съдържа 80 произведения, а обширната — 136, които се предхождат от подробно оглавление и пролог. Съдържанието на пролога дава основание на повечето изследователи да приемат, че подборът, а дори и преводът са извършени от цар Симеон. Спорен е въпросът, коя от двете редакции трябва да се свърже с неговото име. Илински предполага съществуването и на трета редакция, отразена във фрагмент от пергаментен ръкопис от XI в. Историята на текста на З. показва, че той е бил любимо четиво на южните и източните славяни през Средновековието. З. не е издаван; отделни слова и прологът са обнародвани в изследвания.

Лит.: К. Калайдович. Иоан Ексарх Болгарский. М., 1824. с. 15, 100; П. М. Строев. Рукописи славянские и российские, принадлежащие Ивану Никитичу Царскому. М., 1848. рък. № 176; С. Палаузов. Век болгарского царя Симеона. СПб., 1852; В. А. Малинин. Исследование Златоструя по рукописи XII века Императорской Публичной библиотеке. Киев, 1878; Г. А. Ильинский. Златоструй А. Ф. Бычкова XI века. — Бълг. старини, 1929, кн. 10; Ем. Георгиев. Разцветът на българската литература през IX—X век. 1962. с. 275—279. *ск*

„ЗЛАТОСТРУЙ“. Периодичен вестник за литература, изкуство и културен живот на Плевенската държ. мъжка гимназия „Александър II“. Излиза в Плевен, 21 ноем. 1930—окт. 1941. Издава се нередовно, по няколко броя год. Ръководи се от учители, редактира се от ученически ред. к-т, в който участвуват М. Салийски, Ст. Нойков, М. Манев, В. Нешков, Й. Цонев, Цв. Спасов, Ив. Кръстев, В. Раковски и др. Съдържа предимно ученически творби — стихове и разкази, статии по лит. и истор. въпроси, рецензии, интервюта, културни прегледи, книгопис и др. В списването на „З.“ участвуват Г. Атанасов, С. Севдалинов, Г. Д. Киров, Ив. Гайтанджиев, Л. Томов, Й. Цонев, Л. Христов, Ас. Мандиков, Н. Ст. Николов, Ал. П. Монов, К. Цанев, Т. Сиракова, Д. Данева, Р. Чепаринова, П. Клисуров и мн. др. В „З.“ печата ученическите си стихотворения Цв. Спасов („Безпътна“, „Нашата младост“, „Броднишки песни“, „Заръка“ и др.). Тук обнародват първите си лит. опити В. Нешков, Ив. Кръстев, В. Раковски, Д. Зеленгоров. Поместени са литературно-исторически статии за Климент Охридски, Гр. Пърличев, Хр. Ботев, Л. Каравелов, П. Р. Славейков, Ив. Вазов, Й. Йовков, Елин Пелин, Д. Дебелянов, П. К. Яворов и др., рецензии за книги от А. Каралийчев, Н. Ракитин, Ф. Попова-Мутафова, К. Петканов, Л. Станчев, В. Ханчев и др., интервюта с Л. Стоянов и Ас. Златаров. *ец*

ЗМЕЙ ГОРЯНИН (псевд. на Светозар Акендиев Димитров) (11.I.1905—25.VIII.1958). Роден в Русе. Произхожда от чиновническо семейство. Гимназия завършва в родния си град (1924). До 1930 е чиновник в Общинското зем. стопанство и в печ. „Учител“ в Русе. От 1930 живее в София. Работи като счетоводител в Дирекцията на храноизнос, покъсно в Дирекцията на печата при М-вото на външните работи. От 1942 се отдава изцяло на лит. дейност. Първите му лит. опити датират от 1923, когато печата ученическите си стихотворения в сп. „Светли зари“, „Ученическа мисъл“, „Изгрев“. Сътрудничи с критични бележки, стихове, хумор и сатира на сп. „Хиперион“, „Българска мисъл“, на в. „Литературен глас“, „Светлоструй“, в седмичните лит. страници на всекидневниците „Зора“, „Време“, „Пладне“, „Земеделско знаме“ и др. Умира в манастира „Седемте престола“, Софийско.

З. Г. е автор на разкази, повести, романи и пиеси — най-често с истор. тематика. По-голяма част от произведенията му пресъздават епохата на бълг. националноосвободителни борби. Първите си истор. разкази печата в пловдивското юношеско сп. „Детски живот“ (1929). Книгите си от библ. „Робство и освобождение“ по-късно събира в сб. „Непобедимите“. Участвува с отделни истор. разкази в библ. „Герои“ под ред. на Л. Станчев. Издава книжки от библ. за деца и юноши „Златен клас“, „Отбрани приказки“, „Джуджде“, „Завети“, „Родно гнездо“, „Златна библиотека“, „Древна България“, „Чудните книжки“. Превежда от рус. и фр. език. Псевд.: Камен Къщов, Стоимен Найденов, Селестен, Станимир Станев, Аждер, Димитър Соколов, Марин Василев, Захария Лютаков и др.

Съч.: Аз и другият. 1928; Защитата на Шипка. Боят при Ст. Загора. 1935; Любен Каравелов. Христо Ботев. 1935; Непобедимите.

1935; Освобождението на България. 1935; Първа искра. Отец Паисий. 1935; Хайдути. Кн. I. 1935. Хайдут Велко. Кн. II. б. г.; Княз Иван Кулин. 1936; Последният ден. Разкази. 1936; Бачо Киро. 1937; Дунавът тече. 1938; Лудориите на котарака Панчо. 1938; Ний умряхме — да живее народа. Повест. 1938; Георги Войтех. 1939; Мач в гората. Весел разказ за деца и юноши. 1939; Последният цар. 1939; Ру. Разказ за най-древните люде. 1939; Седефена броеница. 1939; Силата на робите. 1939; Чудната нощ. Историческа хроника в 4 карт. 1939; Утолена жажда. 1940; Балканският цар. Из живота на легендарния Хаджи Димитър. 1941; В освободена Добруджа (Пътни бележки). 1941; Духът на българина. 1941; Кирчо, Мирчо и Тирчо. Приказка. 1941; На гости у дявола. 1941; Овчарчето бунтовник. 1941; Приказка за родната къща. 1941; Безстрашният конник. 1942; Звезда керванджийка. 1942; Марко кралски син и коня Шарколия. 1942; Новогодишен подарък. 1942; Подир стоманените птици. 1942; Безстрашният войвода. 1943; Бог забавя, ала не забравя. 1943; Богатият просяк. 1943; Борци за родината. 1943; Веселият Врабчо. 1943; Дървеното конче. 1943; Златната паричка. 1943; Малката героиня. 1943; Милостивото момче. 1943; Немирните боички. 1943; Поп Харитон. 1943; Черноглед, царски зет. 1943; Блудният син. 1947; Божията правда. 1947; Васил Левски. б. г.; Родината под робство. б. г.

Лит.: Ст. Станчев. „Ний умряхме — да живее народа". — Бургаски фар, бр. 5084, 1938.

*ю*о

„ЗНАМЕ, вестник политически и книжевни". Един от най-значителните вестници на Хр. *Ботев.* Излиза в Букурещ след спирането на Каравеловия в. *„Независимост"*, от 8 дек. 1874 до 14 септ. 1875, 27 бр. Последните 3 бр. не са редактирани от Ботев, защото по това време той е в Русия с революционна мисия. „З.", както се отбелязва в програмната му статия, е орган на бълг. революционна партия, единствената трибуна, от която бълг. народ ще може „да изкаже своята воля, своите нужди и своите теглила". Излизал във време на революционен кипеж, вестникът отделя най-много място на въпроса за освобождението на бълг. народ от османско иго и пледира за „революция народна, незабавна, отчаяна!". Съдържанието на „З." е разнообразно. В него Ботев пише за народната просвета, за културата и за литературата. В програмната статия е отбелязано, че „както окото е потребно за светлината, ухото за звука, а разумът за разбирането и на най-простите истини, така също науката, образованието и развитието са потребни за който и да е народ, за да достигне до известна степен на своето благосъстояние; но за всичко това са потребни такива условия, които за нещастие у нашия народ не съществуват!". По страниците на вестника Ботев отделя място за всички прояви на бълг. културен живот, като ги свързва с делото на националната революция. В статията за делото на Кирил и Методий (бр. 15) той пише: „11 май скоро ще да бъде празник на нашата революция и на нашата свобода." В кратки, ясни, остри и духовити бележки Ботев взема отношение към всяка новоизлязла бълг. книга, към вестници и списания. Той е за изкуство и литература, близки до интересите на народа, реалистични и вълнуващи. Затова в рецензията си за „Тайните на инквизицията" (бр. 12) отбелязва: „Романите, повестите, разказите и въобще чисто литературните произведения трябва да се приравняват или, по-право да кажем, да отговарят на стремленията и на характера на онзи народ, на езика на когото се пишат или превеждат те. На основание на това за нас са потребни сега за сега такива литературни произведения, които отговарят на нашите потребности и стремления и които имат съвременен и общочовешки интерес!" Лит. материали в „З." са малко. В първите му 8 бр. е отпечатана в подлистник част от „Записки за България и за българите" на Л. Каравелов. В подлистник се обнародва и повестта на М. Чайковски „Кърджали" (бр. 12—27), която не завършва поради спирането на вестника. В „З." е поместен само един фейлетон — „Политическа зима" (бр. 10). Отпечатани са 3 стихотворения, които не са от Ботев — „Свобода, правда и любов" (бр. 15), „Денят не убивай" (бр. 17) и „Сега или никога" (бр. 22). Бележките, отзивите, репликите, рецензиите по лит. и културни въпроси в „З." се отличават със забележителна лаконичност, острота, находчивост и целеустременост.

Съч.: Хр. Ботев. Съчинения. Автентично издание под ред. на Ал. Бурмов и Ст. Божков Т. I. 1950. с. 129—371. Т. II. 1960. с. 5—396.

Лит.: Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 348—354.

гб

„ЗНÀМЕ“. Печатница, създадена от Хр. *Ботев* след разпрата между него и Каравелов, избухнала на 16 март 1875 по повод на заплащането на бр. 11 на Ботевия в. „Знаме“, печатан дотогава в Каравеловата печатница. Ботев трябвало да отпечатва вестника си вече в букурещката печатница на Ал. Андрич. Още в самия ден на инцидента Ботев пише на Ив. Драсов, че ще купи печатница и ще издава „клетото „Знаме“, ако ще би и гладен“ да ходи. Той влиза в преговори с Добродетелната дружина и с помощта на своя братовчед д-р Хр. Чобанов успява със заеми и на кредит, с цената на големи жертви и лишения да закупи доставената през 1870 за нуждите на в. „Отечество“ печатница, която се състояла от една малка, но нова ръчна печатарска преса и от десетина каси наборни материали. В писмо до Драсов от 26 юни 1875 Ботев съобщава, че е купил „печатницата на „старите“ за 5000 франка“. В друго писмо от 30 авг. с. г. той пише на М. Греков: „. . .Аз имам типография, издавам „Знаме“, проповядвам бунт!“ Бр. 19 на в. „Знаме“ от 22 юни 1875 излиза вече в собствената печатница, настанена на ул. „Шарбан вода“ № 117 в Букурещ. Тук са отпечатани и другите броеве на в. „Знаме“ до бр. 27, както и последните два от II год. на в. „Тъпан“. В печ. „З.“ излизат и „Песни и стихотворения“ на Ботев и Ст. Стамболов (1875), „Отчет на настоятелството на „Българската добродетелна дружина“ в Букурещ за годините 1874—75“ и др. произведения. В печатницата, която е и редакция, и клуб на хъшовете, работят няколко души, между които майстор-печатарят Ст. Блъсков, Т. Чолаков, К. Ботев и др. Има документ, от който се вижда, че Ботев купува допълнително печатарски букви. След спирането на в. „Знаме“ Ботев преименува печ. „З.“ в „Кръг“. В нея са отпечатани последният му в. „Нова България“ и преведената от него драма „Кремуций Корд“ (1875) на Н. П. Костомаров. Ботев прави усилия да поеме отпечатването и на „Периодическо списание на Българското книжовно дружество“. След като заминава с четата си за Б-я, понеже печатницата не е изплатена, „старите“ я обсебват. По-късно тя е купена от Д. В. *Манчев*. След Освобождението неин собственик става К. *Тулешков*, който я премества в Търново. Препродавана няколко пъти след това, през 1885 „З.“ става собственост на Военноиздателския фонд. През 1920 той я предава на Етнографския музей. При бомбардировката на София на 30 март 1944 тя е затрупана под развалините на Държ. печатница. След 9 септ. 1944 е реставрирана и сега се пази като реликва в къщата-музей Хр. Ботев в Калофер.

Лит.: Ст. Кутинчев. Печатарството в България. 1920. с. 40—41, 116—125, 127—131 и др.; Н. Начов. 1. Новобългарската книга и печатното дело у нас. — СбБАН, 1921, кн. 15, с. 36—39, 46, 47. 2. Преведените от Христо Ботев книги. — Учил. преглед, 1929, кн. 10; Г. Боршуков. Оформяване и производство на Ботевите вестници. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, XLIX, 2, 1954, с. 126—128, 130—131; К. Възвъзова-Каратеодорова. За уточняване времето на отпечатването, за разпространението и ролята на три Ботеви издания от 1875 г. — Изв. ДБВК и Библ. на Соф. държ. ун-т за 1959, I (VII), 1961.

гб

„ЗНÀНИЕ“. Библиотека. Организирана и издавана от Г. *Бакалов*, С., 1934—41. Излизат 25 книги и брошури, посветени на различни раздели от знанието. След преврата от 19 май 1934 са спрени сп. „Звезда“ и библ. „Звезда“, но чрез „З.“ Бакалов намира нови пътища и форми за пропагандиране и разпространяване на прогресивни идеи и марксистки знания. Той обръща внимание на проблемите на национално-революционното движение в Б-я, като написва и издава книгите и брошурите „Очерки по българското национално-революционно движение“ (1936), „Руските приятели на Христо Ботев“ (1937), „Заветите на Българското възраждане“ (1937), „В защита на Христо Ботев“ (1937), „Бунт против Левски“ (1938), „Априлското въстание и Бенковски“ (1938). Бакалов посвещава отделни номера от библиотеката на въпросите на литературата и лит. история — „Христо Ботев критик“ (1937), „От Пушкин до Смирненски. Литературни очерки“ (1937), „Днешната българска литература“ (1938). Като номер на „З.“ излиза и тритомната история на Фр. Шилер „История на западноевропейската литература“ (1938—39) в превод на Ст. Попова-Бакалова, под ред. на Бакалов. Голямо място в „З.“ заемат преводите от рус. език. Издадени са отделни произведения от М. Е. Салтиков-Шчедрин, В. Г. Короленко, Н. А. Некрасов, „Майка“

от М. Горки, биографичен очерк за А. С. Пушкин от В. Вересаев, „Ролята на личността в историята“ от Г. Плеханов. В превод на Бакалов са издадени „Произход на видовете“ от Ч. Дарвин и „Учението на Дарвина“ от К. А. Тимирязев. Някои от книгите и брошурите са отпечатани след смъртта на Бакалов. „З.“ запознава читателите с проблеми на бълг. национално-революционно движение, с въпроси на литературата и лит. история и с важни трудове из областта на естествените науки.

Лит.: Ж. Авджиев. Г. Бакалов. Лит.-крит. дейност. 1959; П. Цанев. Марксистко-ленинската книга през периода на фашистката диктатура. 1965. с. 215—216.

лс

„ЗНАНИЕ“, издание за наука и литература“. Списание. Излиза в Букурещ от 15 ян. до 15 дек. 1875, 15 кн., и от 15 февр. до 30 март 1876, 4 кн. Орган на създаденото от Л. Каравелов *Дружество за разпространение на полезни знания*. След Освобождението се издава от 15 март до 30 май 1878 в Търново, където Каравелов пренася печатницата си. След като са препечатани кн. 1 и 2 от II год., излизат и кн. 5—6. Има запазени части от кн. 7 и 8 от 1878. От програмната статия на „З“. (год I, кн. 1) се вижда, че Каравелов поставя задача на списанието да запознава читателите си „със съвременната наука“, да изнася „пред очите на българската публика онова учение, което е припознато за велико, за полезно, за животрептящо от всички здравомислящи хора“ (под това учение той разбира филос. материализъм); да разглежда „всичките добри и лоши страни на нашата народност“, „да опознаем българите с живота на другите европейски народи“; да бъде полезно „не само на учените, но и на търговците“. В предисловието се обявяват и отделите-рубрики на „З.“ — Словесност, Наука, Природни науки, Селско стопанство, Критика и библиография, Разни. Макар тази програма да свидетелствува за оттеглянето на Каравелов от активна революционна дейност, за което списанието и Д-вото за разпространение на полезни знания са остро атакувани от Хр. Ботев, тя не представя ред. на „З.“ като ренегат на революцията. За подобни изводи не дава основание съдържанието на списанието. В него са поместени статии из областта на положителните и обществените науки, като „За доисторическите времена“ и др., основани на филос. материализъм. Те характеризират списанието идеологически и показват, че то наистина е крачка назад в сравнение с в. „Свобода“ и „Независимост“. Въпреки това „З.“ не може да се квалифицира като еволюционистко списание. На практика то обслужва революционното движение, противопоставя се на консерватизма, на буржоазно-либералното течение в бълг. общество. За това помагат и лит. и литературно-критическите произведения и статии, в много от които се чувствува прякото въздействие на рус. революционни демократи. В „З.“ са поместени белетристичните произведения на Каравелов „Маминото детенце“, „Прогресист“, „Извънреден родолюбец“, „Стана“, „Слава“, „Децата не приличат на бащите си“, пътеписът „Записки за България и за българите“. Тук Каравелов отпечатва и свои стихотворения, между които „Хубава си моя горо“. В „З.“ са обнародвани и лит. произведения от М. Вовчок, Н. А. Добролюбов. На голяма висота са и литературно-критическите статии и рецензии, писани от редактора с блясък и острота.

Лит.: С. С. Бобчев. Преглед на българския печат. Пловдив, 1891. с. 68—69; Б. Андреев. Начало, развой и възход на българския печат. 1946. с. 126—127; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 283—285; Л. С. Ерихонов. Каравелов — редактор „Знания“. — Изв. Ин-та за история, 1966, кн. 18.

гб

„ЗНАНИЕ“. Книгоиздателство в София (1905—21). Организирано и ръководено от Г. *Бакалов*. Издава книги, предимно преводни, по въпросите на историята и теорията на социализма, полит. икономия, естествознанието, синдикалните въпроси и др. Най-много са произведенията на художествената литература — романи, стихосбирки, повести, разкази, биографии, пиеси, сборници и др. „З.“ представя на читателите произведения на антични и класически автори (Есхил, Еврипид, Аристофан, У. Шекспир, Молиер, Й. В. Гьоте), на представители на руската класическа литература (А. С. Грибоедов, Н. В. Гогол, И. А. Крилов, И. С. Тургенев, Л. Н. Толстой, А. И. Куприн, А. П. Чехов и др.), на съвременни тогава автори, като Л. Андреев, К. Тетмайер, В. Фриче, Г. Хаупт-

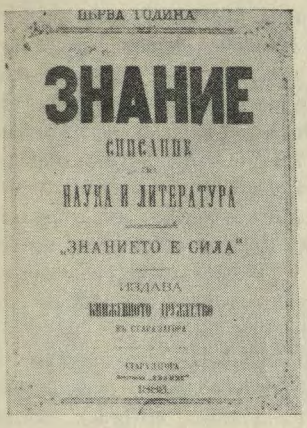
ПЪРВА ГОДИНА

ЗНАНИЕ

СПИСАНИЕ

ЗА

НАУКА И ЛИТЕРАТУРА

„ЗНАНИЕТО Е СИЛА"

ИЗДАВА

„Знание"

ман, В. Г. Короленко. Сред тях най-издаван е М. Горки. Бакалов пръв в Б-я и в Европа превежда романа му „Майка" (1907). До войните (1912—14) той превежда и издава някои трудове на класиците на научния социализъм К. Маркс и Фр. Енгелс („Капиталът", т. I, „Комунистически манифест", „Лудвиг Фойербах", „Развитие на научния социализъм", „Гражданската война във Франция", „Наемен труд и капитал"), някои произведения на Г. В. Плеханов („Материалистическата философия", „Философските и литературни възгледи на Белински"), на К. Кауцки, Ж. Гед и др. През периода, когато е извън партията, Бакалов издава и книги с опортюнистически и меншевишки характер (К. Кауцки, Г. В. Плеханов и др.). Издания на „З." са „Българската литература и социализмът" (1911), „Иван Вазов. Критически етюд" (1911), „Литературни очерци и бележки" (1921) и др. До 1911 повечето книги на „З." са отпечатани в Стара Загора при брат му М. Бакалов. Същевременно Бакалов организира библ. „Нова библиотека" (1911—14), „Универсална библиотека" (1915—21), „Социалистическа библиотека" (1919—21). Поголяма част от изданията на „З." са преведени от Бакалов, който се подписва с псевд. Н. Соколов, а друга част — от Ст. Бакалова. Като преводачи на „З." сътрудничат К. Христов, Ал. Балабанов, Гео Милев, д-р М. Нейчев, Стр. Кринчев, Д. Б. Митов и др. Тиражът на изданията е 1500—2000 бр.

Лит.: Г. Кирков. Запълвана празнота. — Раб. вестник, бр. 52, 5 март 1905; Д. Благоев. Същността на въпроса за партийния печат. — Ново време, 1905, кн. 7; Ж. Авджиев. Г. Бакалов. Лит.-крит. дейност. 1959. с. 47—49; П. Цанев. Издаването на социалистическата книга през легалния период на БКП (1885—1923). 1962. с. 212—220.

лс

„ЗНАНИЕ". Месечно научно-литературно списание за ученици от средните у-ща и за младежи. Излиза в С., окт. 1911—юни 1914, 10 кн. год. Издава Съюзът на гимназиалните и прогимназиалните учители. Редактира к-т с председател Н. Атанасов и чл.: д-р Г. Марковски, Ив. Нейчев, Д. П. Даскалов. II год. редактира к-т: д-р Д. Гаврийски, С. Барутчийски, А. Радославов, д-р Г. Марковски, Сп. Г. Марков. Задачите на списанието са научно-популяризаторски. Това определя разностранността на включените материали. Разглеждат се научни въпроси из областта на геологията, биологията, географията, медицината, историята, икономиката. Сравнително почетно място е отделено на изкуствознанието и лит. наука. Статиите от Н. Атанасов, М. Арнаудов, М. Генов, Д. П. Даскалов, Ив. Г. Данчев, Н. Йорданов, А. Пиронков поддържат становището за реалистично изкуство, за връзките на писателя с живота. По страниците на „З." е разгледано творчеството на Хр. Ботев, Ив. Вазов, П. Р. Славейков, Ст. Михайловски, К. Величков. Обнародвани са творби от Вазов, Михайловски, Н. Ракитин, К. Христов, Ц. Церковски, Елин Пелин, Д. Немиров и др. Особен интерес е проявен към рус. литература. Отпечатани са произведения от А. А. Фет, Ф. Ив. Тютчев, В. А. Жуковски, А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, Ив. А. Бунин, В. Г. Короленко. Чуждата литература е представена с творби от Омир, Фр. Шилер, А. дьо Ламартин, Ги дьо Мопасан, Ш. Петьофи, С. Лагерльоф, А. Франс. Като преводачи се проявяват Ал. Балабанов, Л. Стоянов, Н. Йорданов, Ив. Дончев. Рубриките Книжнина и Театър са посветени на текущия културен живот — включват кратки отзиви за новоизлезли книги (съч. на К. Величков, Ив. Вазов, творби на К. Христов, Н. Ракитин, Елин Пелин) и за театрални постановки („В полите на Витоша" от П. К. Яворов, „Боян магесникът" от К. Христов, „Плодовете на просвещението" от Л. Н. Толстой и др.). „З." не се отзовава на общественополитически събития.

кя

Иван Знахар

„ЗНÀНИЕ“. Печатница — вж. „*Свобода*“. Печатница.

ЗНАХÀР, Иван (псевд. на Иван Христов Захариев) (24.V.1895—28.XII.1965). Роден в София в бедно работническо семейство. Гимназия завършва в родния си град (1913), философия — в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1921). След 9 септ. 1944 работи в Държ. застрахователен ин-т. Умира в София. Чл. на БКП, на СБП.

Започва да печата активно от 1925 във „Вестник на жената“. Сътрудничи на сп. „Ново време“, „Листопад“, „Обществена мисъл“, на в. „Изток“, „Заря“, „Стожер“ и др. През 1931 заедно с Н. Никитов издава антология на съвременната бълг. поезия „*От 20-та насам*“. Автор е на три книги със стихове и басни. В литературно-критическата си дейност утвърждава творчеството на писателите-реалисти.

Съч.: Години. Първа книга стихове. Стара Загора, 1926; Смях. Стихотворения. Стара Загора, 1929; Девет люти рани. Стихотворения. Щръклево, 1936.

Лит.: Д. Сотиров. Иван Знахар и Никола Никитов. „От 20-та насам“. — Мост, бр. 11, 1931; Иван Захариев-Знахар. Некролог. — Лит. фронт, бр. 1, 1 ян. 1966. *сг*

ЗНЕПÒЛСКИ, Боян Николов (7.II.1908). Роден в с. Стрезимировци, Пернишки окр., в бедно селско семейство. Започва гимназиалното си образование в Трън, завършва го през 1933 като частен ученик в София. Бил е строителен работник, журналист във в. „Пладне“, „Младо село“, „Светлоструй“. От 1932 е член на БЗНС. Включва се в изграждането на Народния фронт. Преследван, арестуван и малтретиран от полицията. През 1943 е интерниран в Делиормана. След 9 септ. 1944 работи в М-вото на информацията и пропагандата (1944—46), в сп. „Народен страж“ (1946—47), във в. „Земеделско знаме“ (1947—52) и „Българо-съветско единство“ (1952—53). През 1953 се пенсионира по болест. От 1961 до 1968 завежда Редакция на селскостопанските списания към М-вото на земеделието. Чл. на СБП.

Първата творба на З. — стихотворението „Напред към утрешния ден“ — е поместена през 1928 във в. „Глобус“ (Бургас). Печата във в. „Свят“, „Щит“, „Бран“, „Младо село“, сп. „Млад кооператор“, „Росица“, „Славейче“. Редовно сътрудничи на в. „Пладне“ с хумористични стихотворения, в които изобличава режима на Народния блок; те влизат в първата му кн. „Ева по чехли“. В стихосбирката „Селото зове“ се изявява като автор, емоционално свързан с бълг. село, с неговите хора, бит и природа. Пише за социалното положение на своите „бедни братя“ и създава оптимистично-призивна лирика. На бълг. село при капитализма е посветена и драмата му „Нови хора“, която има агитационен характер. Популяризира кооп. движение. След 9 септ. 1944 сътрудничи на в. „Ведрина“, „Земеделско знаме“, „Лит. фронт“, „Стършел“, „Народна армия“ и др. Пише за деца, печата във в. „Септемврийче“, „Кооперативно другарче“, сп. „Дружинка“, „Славейче“. През 1946 заедно с В. Александров издава сб. „Писатели, жертви на фашизма“ — произведения на писатели, загинали в борбата против фашизма (2 изд. под загл. „За живота“. 1957). Псевд.: Румен Ружин. Ружалин.

Съч.: Ева по чехли. Хумористични стихотворения. 1934; Селото зове. Стихотворения. 1940; Нови хора. Драма. 1941; Патиланчо. Приказки в стихове. 1945.

Лит.: П. Генов. Селото в нашата млада литература. — Млад кооператор, 1940, кн. 17—18; Д. Добрев. „Селото зове“. — Дневник, бр. 12 132, 1940; Хр. Стойков. „Селото зове“. — Светлоструй, бр. 17, 1940; Д. Стоянов. Поезия на селските неволи. — Зем. знаме, бр. 246, 1946; Ив. Сестримски. За живота. — Отеч. фронт, бр. 4230, 2 апр. 1958; Ив. Вандов. За литературното наследство на загиналите писатели-антифашисти. — Вечер. новини, бр. 2005, 28 ян. 1958. *кя*

Боян Знеполски

ЗОГРА̀ФСКА ИСТО̀РИЯ („История вкратце о болгарославенском народе"). Едно от първите истор. съчинения в новата бълг. литература, възникнало почти едновременно, но независимо от историята на *Паисий Хилендарски*. Оригиналният ръкопис е изгубен; запазен е препис, който се съхранява в Зографския манастир. З. и. съдържа кратки сведения за делата на бълг. царе от основаването на бълг. държава до падането ѝ под османско владичество. Използувани са различни източници, главно „Razgovor ugodni naroda slovinskoga" (2 изд., 1759) и „Деяния церковная и гражданская" от Цезар Бароний. Събитията са изложени спокойно, липсва пламенният патриотичен патос на Паисий. Интересът към миналото е продиктуван от пробуждащо се национално съзнание. З. и. не се разпространява широко. Използувана е от йеросхимонах *Спиридон* при написването на „История во кратце о болгарском народе славенском". Може би е била позната и на Паисий, когато е работил над „История славянобългарска". За З. и. пръв съобщава Г. С. Раковски в сп. „Българска старина" (1865, кн. 1), където отпечатва и част от ръкописа. Пълният текст е обнародван за пръв път от Ст. Аргиров.

Лит.: Ст. Аргиров. Из находките ми в светогорските манастири Хилендар и Зограф. — ПСп., 1908, кн. 68; Й. Иванов. Български старини из Македония. 2 доп. изд. 1931. с. 628—642; Ю. Трифонов. Зографска българска история. — СпБАН, 1940, кн. 60.

ст

ЗОГРА̀ФСКИ МАНАСТЍР „СВ. ГЕО̀РГИ". Един от 20-те големи манастира на Атон (Света гора). Според сводната грамота, запазена в препис от XIV в., която дава сведения за древните манастири на полуострова, З. м. „С. Г." е основан в края на IX или в нач. на X в. от трима братя-охридчани с библейските имена Мойсей, Арон и Йоан (Иван) Селима. Те имали отделни килии и когато решили да изградят обща черква, не се споразумели на кой светия да я нарекат. Затова оставили дъска за рисуване и след известно време св. Георги сам се нарисувал на нея. Новият манастир бил наречен на негово име; названието „зограф" означава, че се е самонарисувал. Известно е, че през 980 манастирът е съществувал — от тази година има запазен писмен документ със слав. букви с подпис на манастирския игумен Макарий. З. м. „С. Г." преживява години на разцвет и на упадък — по време на кръстоносните подходи и на османското робство. Няколко пъти е разграбван, опожаряван и отново изграждан. Цар Иван Асен II посещава манастира и го дарява щедро с имоти; Калиман и Иван Александър му дават и привилегии, за което свидетелствуват техни запазени хрисовули. Грамотата на Иван Александър е от 1332. С нея се дава на манастира с. Хандък. Освен от бълг. царе З. м. „С. Г." получава щедри поземлени дарения и от виз. императори, рум. и сръб. владетели. Той се превръща в средище на оживена просветна и религиозна дейност и играе важна роля в живота на бълг. народ. Сегашните сгради на манастира се издигат върху основите на постройките, правени през 1600—1703. Представлява правилен четириъгълник с високи сгради от всички страни, издигнати в нач. на XIX в. — само източното крило е по-старо. В манастирския двор има две черкви — „Успение Богородично" от 1764 и съборната черква „Св. Георги" от 1801. И двете са запазени много добре, имат прекрасна иконография и ценни портрети на ктитори, златообковани икони, мраморни тронове, златни черковни съсъди, скъпи одежди, архиерейски корони и др. В четирите крила на манастирските сгради има още пет черкви (параклиси), от които по-голяма е „Св. св. Кирил и Методий". По стените на двата главни храма в двора са нарисувани образите на бълг. светци Иван

Рилски, Кирил и Методий, Наум Охридски, Гаврил Лесновски, Козма Зографски и др. В манастира са живели известни бълг. културни дейци от миналото — *Евтимий Търновски*, преди да бъде избран за патриарх, Козма Зографски, *Паисий Хилендарски*, който тук завършва „История славянобългарска“, и др. Монасите от манастира давали щедри парични дарения за изграждане на у-ща в Търново, за заплата на учителите, просвещавали бълг. народ като таксидиоти, свещенослужители, учители. З. м. „С. Г.“ е посещаван от много бълг. възрожд. духовници. В манастирската библиотека се пазят ценни ръкописи — Евтимиевият служебник от XIV в., Житието на Наум Охридски от негов ученик, запазено в препис от XV в., Житие на св. Петка от XIV в., Житие на Пимен Зографски от XVII в., първообразът на Паисиевата „История славянобългарска“, *Зографската история*. Между ценните ръкописи от XIII в. са и Радомировият псалтир и *Драгановият миней*. Много от ръкописите са изчезнали. В З. м. „С. Г.“ до 1860 е било и Зографското евангелие (X в.). Тук се съхранява и богата, но малко използувана възрожд. кореспонденция. В помещенията на манастира има твърде много стари икони. Манастирското братство е малобройно.

Лит.: Г. Д. Гълъбов. Света гора. Българската света обител Зограф. 1930; Д. Зографски. Света гора — Зограф. 1943; М. Ковачев. Български ктитори в Света гора. 1943; Д. Болутов. Български исторически паметници на Атон. 1961; М. Ковачев. Българско монашество в Атон. 1967; Ал. Милев. Десет дни в Света гора. — Антени, бр. 48, 29 ноем., и бр. 49, 6 дек. 1974.

ам

ЗОГРÀФСКИ СБÒРНИК. Среднобълг. паметник от последната четвърт на XIV в. Съдържа слова и жития в календарен ред от 1 септ. до 19 ян. В него са поместени най-старите преписи от някои творби на *Евтимий Търновски* — житията на Петка Търновска, Иван Рилски и Иларион Мъгленски, — а така също и препис от Похвално слово за Михаил и Гавриил от *Климент Охридски*. Сборникът е съставен в средата на бълг. исихасти в Търново или на Атон. Част от текста е писан от поп Герасим, преписвач на важни ръкописи, свързани с дейността на Евтимий (Евтимиевия служебник, втората част на Бориловия синодик и др.). З. с. носи белезите на паметник, възникнал в резултат на продължително и непосредствено общуване между виз. и бълг. книжовници. Включените в него произведения са прередактирани или новопреведени и се разпространяват широко в южнослав. и рус. книжнина. Ръкописът се съхранява в Зографския манастир.

Лит.: Й. Иванов. Български старини из Македония. 1908. с. 41 (1931. с. 333—337, 369—383, 421—422, 432—433); Г. А. Ильинский. Рукописи Зографского монастыря на Афоне. — Изв. Русского археологического ин-та в Константинополе, XIII, 1908, с. 274; Кл. Иванова. Зографският сборник, паметник от края на XIV век. — Изв. Ин-та за бълг. език, 1968, кн. 17; Ел. Коцева. Александрийско-попгерасимово писмо в българските ръкописи от втората половина на XIV в. — В: Старобългарска литература. Изследвания и материали. Кн. 1. 1971. с. 393—398.

ки

ЗОГРÀФСКО ЕВÀНГЕЛИЕ. Един от най-старите и най-ценни паметници на старобълг. писменост, създаден по всяка вероятност към средата на X в. Намирал се е в библ. на Зографския манастир в Света гора, откъдето през 1860 манастирското братство го изпраща в дар на рус. император Александър II. Съхранява се в Държ. библ. „М. Е. Салтиков-Шчедрин“ в Ленинград. За произхода на паметника няма никакви конкретни данни. Някои езикови белези дават основание да се предполага, че той произхожда от тогавашните югоизточни краища на бълг. говорна област, където е и родината на Кирило-Методиевия старобълг. език.

Ръкописът се състои от 304 пергаментни л., писани с типична обла глаголица. Първоначалният евангелски текст обхващa първите 288 л., а останалите 16 л. накрая, които съдържат съответния евангелски месецослов, са писани с кирилица по-късно — може би към края на XII в. По средата на ръкописа има 17 л., писани пак с глаголица, но от друга ръка, поставени за попълване на изгубени листове от първоначалния ръкопис. Тези допълнителни 17 л. са писани върху *палимпсест*. Поради своите архаични и правилни езикови черти, особено във фонетиката и морфологията, З. е. се смята за най-стар и най-сигурен паметник на старобълг. език.

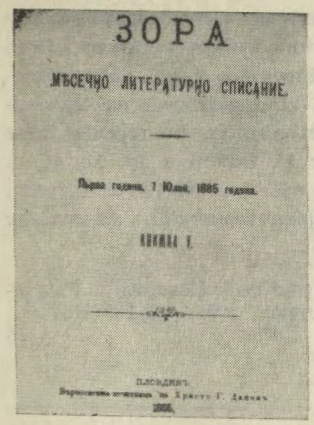

„Зора“ *„Зорница“*

Изд.: И. И. Срезневский. 1. Исследования и замечания о древних памятниках старославянской литературы. СПб., 1856. с. 135—166. 2. Сведения и заметки о малоизвестных и неизвестных памятниках. Вып. II. СПб., 1867. с. 69—76; V. Jagić. Quattuor evangeliorum codex glagoliticus, olim Zographensis nunc Petropolitanus. Berolini, 1879 (с подробни сведения за историята на паметника и за палеографските му особености).

Лит.: V. Jagić. Studien über das altslovenisch-glagolitische Zographos-evangelium. — Arch. Slaw. Phil., I, 1876, p. 1—55, II, 1877, p. 201—269; A. Leskien. Die Vocale Ъ, Ь in der Codices Zographensis und Marianus. — Arch. Slaw. Phil., XXVII, 1905, p. 321—332; Н. К. Грунский. К Зографскому евангелию. — СбОРЯС, т. 83, 1907, с. 1—43; V. Wijk. 1. Zu den altbulgarischen Halbvocalen. — Arch. Slaw. Phil., XXXVII, 1920, p. 330—377, XXXIX, 1925, p. 15—43. 2. Еще раз о Зографском четвероевангелии. — Slavia, I, 1922, с. 2—3 и 215—218. 3. O prototypie cerkiewnosłowiańskiego Codex Zographensis. — Rocznik sławistyczny, IX, 1929, p. 1—14; J. Kurz. K Zografskému evangeliu. — Slavia, IX, 1930, p. 465—489 и 673—696, XI, 1932, p. 385—424; J. Vajs. Rukověť hlaholské paleografie. Praha, 1932. p. 127—128; Ив. Добрев. Палимпсестовите части на Зографското евангелие. — В: Константин-Кирил Философ. Доклади от симпозиума, посветен на 1100-год. от смъртта му. 1971. с. 157—164.

хк

„ЗОРА“. Месечно лит. списание. Излиза в Пловдив, март—авг. 1885, 6 кн. Ред. и изд. Ив. *Вазов* и К. *Величков*. Първото чисто лит. списание в Б-я с патриотично-демократично и реалистично направление. Обнародва предимно оригинални произведения, но си поставя задача да следи и за „литературното движение в европейский, а особито — славянский мир“. Кръгът на сътрудниците му е съвсем тесен. Освен няколко произведения на Хр. Каратанасов и П-в (Д. К. Попов) всички други стихотворения в „З.“ са от Вазов (циклите „Поетът“, „Македонски сонети“ и др.); тук той отпечатва повестта си „Чичовци“ и пътеписа „Мочурът“. За негови се считат и кратките рецензии в критико-библиографския отдел (с подпис Добринов). От К. Величков има 7 разказа (с подпис А. И.) и един пътепис („Няколко деня в Цепино“, неподписан). От него са и неподписаните етюди за В. Юго, А. Мицкевич, Г. С. Раковски и И. С. Тургенев. В „З.“ излиза и една твърде интересна за оня момент проблемна статия „Осветление на българската поезия“ от неразкрит досега автор, подписан Г. З-ч. В края на всяка книжка се дават накратко книжовни вести от чужбина. Събитията около Съединението спират излизането на „З.“, преди списанието да осъществи докрай програмата си.

Лит.: М. Цанева. Иван Вазов в Пловдив. 1966. с. 159—166; В. Вълчев. Иван Вазов. Жизнен и творчески път. 1968. с. 235—238.

мц

„ЗОРНЍЦА“. Списание. Излиза в Браила, 27 ян.—22 юли 1864, 24 кн. Ред. и изд. Хр. Д. Ваклидов. Първото бълг. списание, издавано седмично. То няма нищо общо със „Зорница“, „евангелско периодично издание“, което излиза по същото време в Цариград. „З“. си поставя задача да подбира

ЗОР и да помества „най-добрите романи и любопитни работи". В излезлите книжки е отпечатан преводът на романа „Скитникът евреин" от Е. Сю, за която творба на времето се казвало, че се разпространявала като холера. Преводът е направен от оригинала от Ваклидов, завършил фр. колеж в Бебек (Цариград). Поради спиране на списанието романът не е отпечатан докрай. Той излиза след това в отделна книга, от която няма запазени екземпляри. В „З." са отпечатани и др. преводни лит. творби („Историята на Теленева", „Нещастието на една възкръснала"), стихотворения от чужди и бълг. писатели („Нова година" от Р. Жинзифов и др.), общообразователни четива („Разпределение на човешките и животни племена от горещия пояс в умерения" от П. Берон) и др. Макар да има настоятели в 30 бълг. и в 12 чужди града, списанието е спряно вероятно по материални причини.

Лит.: Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 166—167.

гб

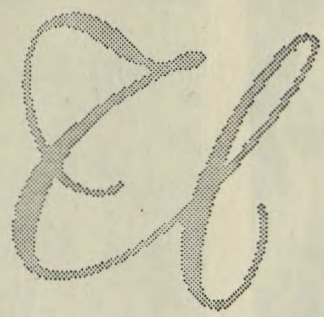

„ИВÀН Г. ИГНÀТОВ И СИНОВÈ“. Първото издателство в С. Основано през 1890 от Ив. Г. Игнатов, книжар, разпространител на първите бълг. печатни книги след Освобождението. Между 1893—1908 издателството се премества в Пловдив, а после — отново в София. Издава произведения на бълг. писатели от Възраждането и от 80-те и 90-те год. на XIX в. Главната му заслуга за бълг. книжнина са изданията на големите световни автори от древността и съвременността. В него излизат съчиненията на бълг. и чуждестранни писатели — Л. Каравелов, Ал. Константинов, Т. Г. Влайков, А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, Ив. С. Тургенев, Л. Н. Толстой, Ф. М. Достоевски, М. Горки, Ги дьо Мопасан, К. Хамсун и др. Между най-крупните му издания са „Клетниците“ от В. Юго и „Дон Кихот“ от М. де Сервантес. Негови издания са сп. „Мисъл“ с ред. д-р К. Кръстев, поредиците „Бисери“, „Любими романи“, „Библиотека за всички“, „Българска историческа библиотека“ и др. Прекратява дейността си през 1944.

еф

ИВАНÒВ, Вичо Димов (25.V.1901). Роден в с. Петров дол, Варненски окр., в семейството на каменоделец. Завършва реална гимназия във Варна (1921). През 1928 се записва студент в Художествената академия и следва 3 год. изящния отдел. Преследван е заради прогресивните си убеждения. Сътрудничи на сп. „Хиперион“, по-късно — на сп. „Българска мисъл“, „Българска книга“, на в. „Кормило“, „Щит“, „Литературен глас“, „Заря“, „Комедия“ и др. През 1934 е назначен за гл. библиотекар в Пловдивската нар. библ. и музей. След 9 септ. 1944 заема различни административни длъжности — в отдел документация при М-вото на информацията, началник на отдел „Литература, изкуство и театър“ в Радио София, съветник за народните библ. в страната, ред. в БТА. От 1958 до 1964 е директор на Бълг. културен център във Варшава. Чл. на БКП, на СБП.

Лит. интереси на И. са разностранни. В повестите и разказите си той рисува образи на бедни и измъчени от живота хора. Пише очерци за художници и писатели. В книгите му за Чехословакия и Полша голямо място заемат личните спомени, впечатления и срещи. Съставя „Възпоменателна книга Васил Левски. 1837—1873—1937“. Засл. деятел на културата (1970).

Съч.: Бунт. Разкази. 1926; Мъдростта на Рабиндранат Тагор. 1926 (1927); Четири имена: Христо Ботев, П. К. Яворов, Д. Дебелянов, Владимир Мусаков. 1926; Два свята. Разкази. 1932; Две повести. Конят и детето. Старецът в тухларницата. 1932; Смъртта на Умара. 1932; Как живеят някои. 1933; Марсел Пруст и Достоевски. Сравнителна студия. 1935; Пейо К. Яворов като човек и поет. Пловдив. 1935; Пътят на Васил Левски до бесилото. Пловдив. 1935; Идеи и личности. Пловдив, 1937; Пушкин в своята графика. 1937; Иван Местрович и неговото изкуство. Пловдив, 1938; Дни и нощи. Разкази. 1939; Заглъхналата гора. Повест. 1939; Нешо Бончев. Първият български критик. 1839—1878—1939. Пловдив, 1939; Образи и отражения. 1939; Йордан Йовков — певецът на Добруджа. Сказка. Пловдив, 1940; На село. Повести. 1940; Николай Павлович. Живот, творчество и писма. 1940; През полето. Разкази. 1943; Следите се губят. Повести и разкази. 1945; Портрети отблизо и далеч. 1946; Другари и врагове. Разкази. 1949; Чехословашки образи. 1955; Там, гдето пее Вълтава. 1956; Хора на изкуството. Очерци. 1957; Цено Тодоров. 1957; Рафаел Михайлов. 1964; Под небето на Полша. 1966; Станислав Доспевски. 1966; Владимир Димитров—Майстора (1882—1960). 1968; Далечни и близки. Очерци. 1968; Ценко Бояджиев. 1968; Петко Абаджиев. 1969; Георги Велчев. 1970; Как живееха някои. Избр. повести и разкази. 1971; Преслав Кършовски. 1971; С мисъл и порив. Очерци. 1972; Майстори на сцената. Очерци. 1975.

Лит.: Ив. Павлов. „Мъдростта на Рабиндранат Тагор“. — Знаме, бр. 81, 1926; Ив. Знахар. „Бунт“. — Изток, бр. 62, 1927; Л. Пипков „Бунт“. Разкази. — Пряпорец, бр. 155, 1927; В. Пундев. „Четири имена“. —

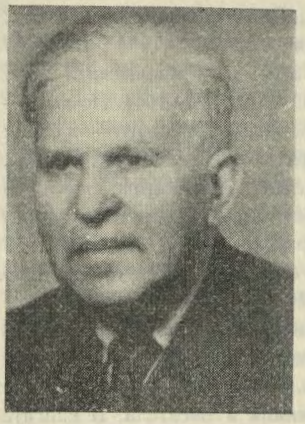

Вичо Иванов

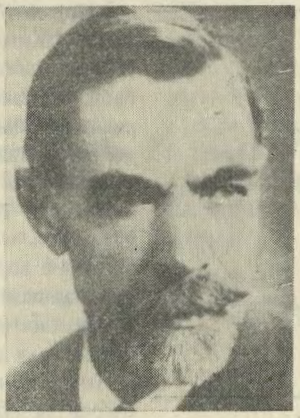

Йордан Иванов

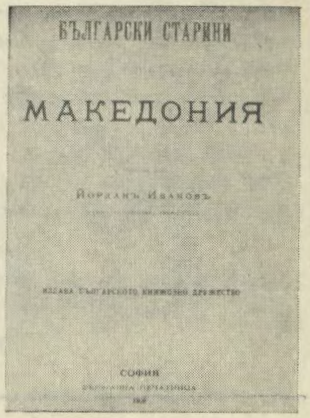

Й. Иванов. „Български старини из Македония“

Македония, бр. 185, 1927; К. Сагаев. „Четири имена“. — Театър и изкуство, бр. 45, 1927; Ив. Радославов. „Два свята“. Разкази. — Време, бр. 163, 1932; Ст. Станчев. „Марсел Пруст и Достоевски“. — Лит. глас, бр. 11, 1935; Д. Б. Митов. „Как живеят някои“. — В: Писатели и книги. Т. III. 1936; М. Арнаудов. „Идеи и личности“. — Бълг. мисъл, 1937, кн. 6; В. Ханчев. „Образи и отражения“. — Лит. глас, бр. 452, 1939; Д. Б. Митов. Белетристиката на Вичо Иванов. — Лит. глас, бр. 464, 1940; Ст. Станчев. Вичо Иванов и книгата му „Образи и отражения“. — Бълг. мисъл, 1940, кн. 7; П. Теофилов. Творчеството на Вичо Иванов. — Заря, бр. 5861, 1941; Б. Марковенски. „През полето“. — Заря, бр. 6590, 1943; Ст. Каракостов. „Следите се губят“. — Народ, бр. 285, 1945; П. Русев. „Портрети отблизо и далеч“. — Славяни, 1946, кн. 6; В. Ханчев. Литературният портрет. По повод новата книга на Вичо Иванов „Портрети отблизо и далеч“. — Раб. дело, бр. 177, 1946; М. Янакиев. „Другари и врагове“. Разкази от Вичо Иванов. — Септември, 1949, кн. 2; Ив. Сестримски. „Чехословашки образи“. — Читалище, 1956, кн. 4; Д. Б. Митов. „Там, гдето пее Вълтава“. — Лит. фронт, бр. 43, 1957; С. Правчанов. Срещи и разговори с Полша. — Нар. култура, бр. 45, 1966; Ив. Спасов. „Под небето на Полша“. — Пламък, 1966, кн. 12; М. Арнаудов. „Под небето на Полша“. — Лит. фронт, бр. 16, 13 апр. 1967. *вв*

ИВАНОВ, Йордан Николов (6.I.1872—29.VII.1947). Роден в Кюстендил. Завършва Кюстендилското педагогическо у-ще (1889) и слав. филология във Висшето у-ще (дн. Соф. ун-т „Кл. Охридски“, 1892). През 1892—94 специализира в Лозанския ун-т (Швейцария), където се запознава с езиците и литературите на романските народи, изучава лат. език, палеография, основно усвоява фр. език и става един от най-добрите му познавачи в Б-я. Учител е по бълг. и фр. език в Сливенската мъжка гимназия (1894—98), лектор по фр. език в Соф. ун-т (1899—1906). Като секретар на Бълг. търговско агентство в Солун (1906—08) има възможност да обиколи Македония и атонските манастири, да издири и да събере ценни лит. и истор. паметници и материали. Хоноруван частен доцент от 1909, редовен доцент при Катедрата по бълг. и слав. литератури в Соф. ун-т от 1911, извънреден проф. от 1917, редовен проф. и ръководител на Катедрата по бълг. литература от 1925 до 1942. Проф. по бълг. език и литература в Националното у-ще за живи източни езици в Париж (1920—23, 1927—30). Редовен чл. на БКД (дн. БАН) от 1909. Умира в София.

И. развива широка научна дейност, работи в няколко области: лит. история и фолклор, етнография и езикознание, история и археология, епиграфика и палеография. Той е един от най-изтъкнатите представители на бълг. филол. наука. Придържа се строго към фактите, винаги борави с изворите, отлично познава старите езици, отнася се критично към материала, всестранно доказва оценките и изводите си, притежава богата научна ерудиция, владее основните европ. езици. Много често се насочва към нерешени или спорни въпроси, във всяко свое изследване се старае да даде научен принос.

И. започва научната си дейност със статии и изследвания, посветени на слав. съдба и

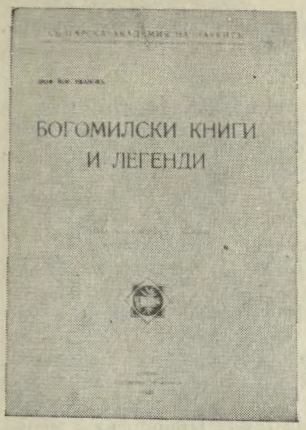

Й. Иванов. „Богомилски книги и легенди"

слав. култура („История на славянските литератури", „Славянската взаимност в миналото и сегашното", 1898—1899, „Пангерманизмът, панславизмът и югославянския съюз", 1902, и др.). Твърде голямо внимание отделя и на учебниците за ученици и студенти, главно по фр. език. Постепенно интересите му се съсредоточават във филол. и истор. дисциплини и особено в историята на старобълг. литература. Широката подготовка му позволява да решава някои въпроси комплексно — като историк, археолог, етнограф, езиковед и лит. историк. Такъв е първият му голям труд „Северна Македония" — цялостна истор. монография върху Кюстендилския край, изключително ценна и богата по съдържание, плод на упорити самостойни проучвания. В множество истор. студии И. решава важни въпроси във връзка с Брегалнишката и Велбуждската епископия, Самуиловата столица в Преспа, Асеновата крепост и Бачковския манастир, старобълг. и виз. пръстени, гръцко-българските отношения преди черковната борба, средновековна София и др. Някои от студиите му са резултат на археологическите разкопки, които той прави.

И. посвещава ценни изследвания на етнографията на Македония („Българите в Македония", „Македонският въпрос от историческо, етнографско и статистическо гледище", на фр. език, и др.). Той е автор на няколко ценни студии в областта на диалектологията, старобълг. изкуство и фолклора. В големия му труд „Български народни песни" е дадена обстойна и задълбочена цялостна характеристика на бълг. песенен фолклор.

В богатото научно наследство на И. най-голям дял заемат трудовете му по история на бълг. литература, по-точно на старобълг. литература и отчасти на Възраждането. Привърженик на филол. и културно-историческия метод, той изследва лит. явления и проблеми в тясна връзка с цялостното културно развитие на бълг. народ. И. отдава първостепенно значение на книжовните паметници на миналото; тяхното издирване и обнародване смята за своя най-важна научна задача. Увлечението, с което работи в тази област, е достойно за възхищение. Той обикаля всички важни книгохранилища на старобълг. книжовни паметници в Б-я и в чужбина. Добре подготвен палеограф, отличен познавач на старобълг. и на виз. и новогрц. език, към всяко издание на текст И. пристъпва като към научна проблема, изданието се съчетава с научно изследване. Събирателската и издателската дейност на И. е свързана органически с основното проучване на истор. развитие на бълг. литература. За това свидетелствуват забележителните му трудове „Български старини из Македония", „История славеноболгарская", „Св. Иван Рилски и неговият монастир", „Богомилски книги и легенди", „Старобългарски разкази", „Жития на св. Иван Рилски". В тях И. помества огромен брой старобълг. и някои възрожд. паметници — от надписите, приписките, подписите върху икони, фрески и др. до значителни книжовни произведения, като словата на Климент Охридски, Сказанието на Черноризец Храбър, творбите на Евтимий Търновски, службите и житията за Кирил и Методий, Зографската история, Паисиевата история и т. н. Само в „Български старини из Македония" са издадени освен надписите, приписките, бележките 60 забележителни книжовни произведения, повечето открити или за пръв път обнародвани от него. Придружителните бележки към тях твърде често се превръщат в самостоятелни научни изследвания.

През 1906 И. открива зографския текст на Паисиевата история и го издава в отделна книга (1914). Той обнародва точно текста и обстойно го проучва. И. не само решава въпроса за автентичността му (правилно смята, че принадлежи на перото на Паисий), но

пише и обширен очерк за делото на хилендарския монах. Такъв характер има и изключително ценната кн. „Богомилски книги и легенди“, където са поместени основните произведения на богомилската книжнина. Освен общата характеристика на богомилската литература всички отпечатани творби са придружени с обстойни встъпителни статии, които в същност са научни студии. В историкогенетичния, текстологичния и идейния анализ, в многобройните съпоставки с грц. и лат. извори ярко проличава рядката начетеност на учения. Трудът „Богомилски книги и легенди“, незаменим в научната литература и до днес, започва с обстоен увод върху произхода, същината, разпространението и значението на богомилството, като се изтъква неговият дълбоко демократичен и прогресивен характер. Заслугата на И. за широко и правилно осветляване на това голямо идейно и социално движение е безспорна. Огромна стойност има и обемистата антология на средновековната бълг. белетристика „Старобългарски разкази“ (публикация на текстове, новобълг. преводи, коментар и библиогр. бележки).

И. е автор и на голям брой студии и статии по отделни въпроси на старобълг. литература. Той е извънредно взискателен към работата си, не обича да повтаря стари и известни неща, винаги се старае да внесе нещо ново в разглежданите въпроси. Заслугите му като изследвач на старобълг. литература са огромни. Научните му трудове са високо ценени в Б-я и в чужбина.

Съч.: История на славянските литератури. Пловдив, 1896; Северна Македония. Истор. издирвания. 1906; Български старини из Македония. 1908 (2 доп. изд. 1931, фототипно изд. 1970); Гръцко-български отношения преди църковната борба. 1911; История славеноболгарская собрана и нареждена Паисием иеромонахом в лето 1762. 1914; Българите в Македония. Издирвания и документи за тяхното потекло, език и народност с етнографска карта и статистика. 1915 (1917); Населението в Югоизточна Македония. 1917; Св. Иван Рилски и неговият монастир. 1917; La région de Cavalla. Berne, 1918; Les Bulgares et leurs manifestations nationales. Documents historiques, ethnographiques et diplomatiques. Berne, 1919 (2 изд. под загл. Les Bulgares devant le Congrès de la paix. 1919); La question macédonienne au point de la vue historique, ethnographique et statistique. Paris, 1920; Богомилски книги и легенди. 1925 (фототипно изд. 1970); Старобългарски разкази. Текстове, новобългарски превод и бележки. 1935; Български народни песни. 1959.

Лит.: Кр. Гечева. Йордан Иванов. Биобиблиогр. С встъпителна статия от П. Динеков. 1974; Ст. Младенов. „Български старини из Македония“. — Учил. преглед, 1908, кн. 10; М. Арнаудов. 1. „Богомилски книги и легенди“. — Бълг. мисъл, 1925, кн. 1. 2. „Български старини из Македония“. — Бълг. мисъл, 1932, кн. 1; Алманах на Софийския университет. 2 изд. 1940. с. 227; Ал. Бурмов. Проф. Йордан Иванов. — Раб. дело, бр. 175, 1 авг. 1947; П. Динеков. Йордан Иванов — историк на българската литература. — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1958, кн. 6 (вж. и Писатели и творби. 1958); Цв. Романска. Принос към проучването на българските народни песни. — Език и литература, 1959, кн. 5; Д. Ангелов. Научното дело на проф. Йордан Иванов като историк и археолог. — Векове, 1972, кн. 4; Ем. Георгиев. Забележителен учен и университетски преподавател. — Раб. дело, бр. 6, 6 ян. 1972; Л. Грашева. Йордан Иванов. — Родна реч, 1972, кн. 4.

пд

ИВАНÒВ, Мирон Василев (1.VII.1931). Роден в София. Завършва гимназия и фармация (1956) в родния си град. Ред. във в. „Вечерни новини“ (1955—60), „Труд“ (1960—70), чл. на ред. колегия на в. „Стършел“ от 1970. Първите си фейлетони печата във в. „Стършел“ през 1950. Чл. на БКП, на СБП.

Автор е на фейлетони, хумористични повести, разкази и комедии. Има остро перо, бичува недъзите в соц. строителство. Засяга социални и общочовешки проблеми, като се стреми да ги постави в по-широк нравствено-етичен план. Негови творби са преведени на рус., чеш., рум., фр. и др. езици. Постановки на негови произведения са излъчвани по бълг., рум. и фр. телевизия.

Съч.: Разсеяни убийци. Хумористична повест. 1958; Какви времена доживяхме. Хумористични разкази. 1960; Просто да не повярваш. Хумористични разкази. 1962; Изпитание на издръжливостта. Хумористични разкази, 1964; Железни хора. Фейлетони и комични сцени. 1964 (в съавт. с П. Незнакомов); Чудото във Въображаево. Хумористична повест. 1966 (в съавт. с П. Незнакомов); Делфините. Хумористични разкази. 1969; По суша и море. Хумористични разкази. 1971; Полуфабрикати. Разкази. 1971; Пуяк с брилянти. Хумористични разкази. 1973; Във вихъра на страстта. Хумористични разкази. 1975; Живей като другите и бъди благословен. Сатиричен роман. 1975; Новогодишни разкази. 1975.

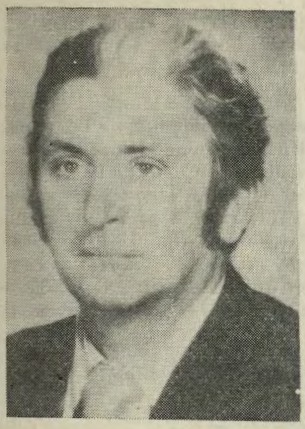

Мирон Иванов

Петър Иванов

***Илия** Иванов-Черен*

Лит.: Г. Марков. Три отзива за хумористични книги. — Пламък, 1962, кн. 9; Ал. Бешков. „Просто да не повярваш". — Лит. новини, бр. 46, 1963; Н. Боздуганов. Сериозният лик на хумориста. — Септември, 1963, кн. 4; Ч. Добрев. „Мечево бърдо". — Нар. култура, бр. 3, 1965; Н. Инджева. Смехът — присъда и надежда. — Раб. дело, бр. 164, 1965; Вл. Каракашев. „Мечево бърдо". — Лит. фронт, бр. 2, 1965, Пламък, 1965, кн. 2; В. Консулова. Комедия — репертоарна рядкост. — Театър, 1965, кн. 7; Ал. Миланов. По макети от действителността. — Септември, 1965, кн. 7; И. Божилова. За съвременна телевизионна комедия. — Пламък, 1966, кн. 9; П. Вежинов. Състоянието на съвременния хумор и сатира. — Лит. фронт, бр. 4, 1966; Кр. Попова. В търсене на жанра. — Театър, 1966, кн. 5; Г. Григоров. Жанрът има повече изисквания. „Чудото във Въображаево". — Пламък, 1967, кн. 9; М. Василев. Двама разказвачи. — Отеч. фронт, бр. 9156, 3 апр. 1974; Н. Пантелеева. Остротата на актуалното сатирично внушение. — Септември, 1976, кн. 5.

хд

ИВАНОВ, Петър Иванов (1847—2.II.1927). Роден в Стара Загора. Тук получава първоначалното си образование. Като отличен ученик е изпратен в Бялград, където завършва VI кл. и постъпва в духовна семинария (1864—70). Участвува във II легия в Бялград. Учителствува в родния си град (1871—72), в Сливен (1872), в Карнобат (1873) и отново в Стара Загора (1874—1875). Участвува в подготовката на Старозагорското въстание 1875 и Априлското въстание 1876. Заради това е арестуван и съден — забранено му е да учителствува в пределите на Тур. империя. През 1876 И. заминава за Цариград, където жена му е назначена учителка на българчетата в Ортакьой. Руско-турската осв. война го заварва в Цариград. Завръща се в родината след дълго и опасно пътуване през Гърция, Сърбия, Румъния. След Освобождението заема различни административни длъжности, търговски консул е в Серес. Чл. на БКД (дн. БАН) от 1884. Умира в Стара Загора.

И. сътрудничи с дописки, статии, рецензии, стихотворения и преводи на в. „Македония" — 1869, 1871, „Право" — 1871—73, „Шутош" — 1874, „Напредък" — 1874—77, „Зорница" — 1877, на сп. „Читалище" — 1871, 1874, 1875, „Училище" — 1872, 1876, „Ден" — 1875. В статиите и дописките си ратува за прогресивна учебно-образователна система, изтъква необходимостта от обща бълг. граматика, от единен по-опростен фонетичен правопис. През 1875 в Цариград обнародва „Стихотворения". Превежда повестите „Ракийска чума" от Х. Чоке (1873), разказа „Сиромах Клавдий" от В. Юго (1875), „Хигиена на българския народ" от М. Йованович. Отпечатва етнографски, полит., географски и др. статии в сп. „Наука" (Пловдив), „Искра" (Шумен), „Български преглед", „Периодическо списание", във в. „Марица", „Южна България", „Илюстрация светлина" и др. Автор е на драмата „Апостоли за свободата" — за Старозагорското въстание и събитията от 1875—77 — и на интересните мемоари „Възпоминания от разбърканите времена". Скромен възрожд. труженик, И. разгръща богата и разнообразна просветна и лит. дейност. Пише живо, не е лишен от поетическа дарба.

Съч.: Стихотворения. Т. I. Цариград, 1875; Апостоли за свободата. Драма в 3 д. Пловдив, 1884; Възпоминания от разбърканите времена. Пловдив, 1884; Песни из българската история. 1890 (2 изд. Видин, 1891); Баща. Шумен, 1891; Историческа брошура „Долу Румелия!". 1906; Български триумф. 1885—1910. 1910; Нашите обществени недъзи и превъзпитанието на младото ни поколение. Реч. . . Стара Загора, 1915; Въздишки и сълзи. Стихотворения. С предг. от Ив. х. Христов и Ив. Мирчев. Стара Загора, 1925.

Лит.: И. Д. Ш. (Ив. Д. Шишманов). „Апостоли за свободата". Драма в 3 д. от П. Иванов. — ПСп., 1885, кн. 15; Ив. х. Христов и Ив. Мирчев. Предг. и библиогр. към Иванов, П. Въздишки и сълзи. Стара Загора, 1925; Д. Бадев. П. Иванов. — Учил. преглед, 1927, кн. 1; Д. Мишев. П. Иванов. — Летопис на БАН за 1926/27, 1929, кн. 10; П. Заимов. Последният зов на едно честно възрожденско сърце. — Учил. преглед, 1948, кн. 4; Ст. Стаев. Литературна слава на Стара Загора. — В: Литературна Стара Загора. 1962; История на Стара Загора. 1966. с. 135—136. *цу*

ИВАНÒВ-ЧÈРЕН, Илия (Илия Иванов Илиев) (27.VII.1880—9.X.1912). Роден в с. Копчелиите, Габровски окр., в средно имотно семейство. Завършва прогимназия в родното си село, гимназия в Габрово и Педагогическото у-ще в Казанлък. Учител е в Ин-та за слепи в София, откъдето го командироват да специализира в Загреб. В София се сближава с А. Страшимиров, който го насърчава към лит. творчество и високо цени белетристичния му дар. По настояване на Страшимиров започва да печата разкази под псевд. Черен отначало в сп. „Наблюдател", а по-късно в сп. „Наш живот". Става чл. на БРСД (т. с.), от 1912. През Балканската война е мобилизиран и е изпратен на фронта. Още в началото на бойните действия е ранен тежко при с. Селиолу, Лозенградско, където умира.

В първите си разкази И.-Ч. изобразява правдиво тъжната участ на селската беднота, социалното неравенство, нищетата и страданията на жестоко експлоатираните народни слоеве. В по-късните си белетристични творби си поставя психологически задачи и започва да разработва общочовешки теми, да търси бунтарски решения на човешките съдби. Характерни за него са психологическият разказ и легендата. И.-Ч. не успява да разгърне таланта си — преждевременната смърт прекъсва творческото му развитие. Приживе не издава книга.

Съч.: Светлина от Изток. Избр. разкази. Под ред. на Н. Бенев. Габрово, 1926 (с предг. и послеслов от Н. Бенев).

Лит.: Г. Караславов. Илия Иванов-Черен: „Светлина от Изток". — Ведрина, бр. 4, 1926; Ив. Радославов. Илия Иванов-Черен. — Нова камбана, бр. 439, 1937; Хр. Радевски. Илия Иванов-Черен. — В-к на жената, бр. 907, 1942; Ем. Коралов. Илия Иванов-Черен. — Дневник, бр. 13 179, 1943; Н. Бенев. Борец за мир. — Лит. фронт, бр. 32, 1953; Г. Константинов. Л. Н. Толстой в България. — В: Нашите учители. 1959. с. 187—188; В. Александров. С народа на война. — Лит. фронт, бр. 12, 21 март 1963; Г. Веселинов. Илия Иванов Черен. 60 г. от смъртта му. — Пламък, 1972 кн. 21. *елк*

ИГНÀТОВ, Рангел Георгиев (5.XII.1927). Роден в Пловдив. Завършва гимназия в родния си град (1946) и Нар. военно артилерийско у-ще (1949). Офицер е в Сливен, Грудово, Шумен. Ред. в Държ. военно издателство (1953—66), директор на Театъра на народната армия (1971—74), зам.-гл. ред. на в. „Литературен фронт" (от 1976). Чл. на БКП, на СБП.

Военната тематика е основна в творчеството му. Разработва проблеми из живота на съвременната бълг. армия. Стреми се да види и да изобрази героичното зад обикновените прояви във всекидневието на казармата. Автор е на разкази, романи, сценарии, на пиесата „Съд на честта" (1971).

Съч.: Митьо от Равногоре. Разкази. 1954 (1959); Мечтата на Стоян. Разкази. 1956; Дълг. Роман. 1957; Човешка голгота. Новели. 1959; Късче небе за трима. Повест. 1962 (1966); Искри от огъня. Разкази. 1964; Могъщият таран. 1965; Сбогом любов. Роман. 1965 (1968, 1972); Страната, където слънцето не залязва. Пътепис. 1967 (в съавт. със Сл. Г. Караславов и Хр. Траянов); В сянката на ливадите. Разкази. 1968; Неуловимият Шишко. 1969 (1971, 1974); Съд на честта. Пиеса. 1974.

Лит.: Ефр. Каранфилов. „Митьо от Равногоре". — Вчер. новини, бр. 163, 12 юли 1954; Ив. Попиванов. Новият войник в книгата на един млад белетрист. — Септември, 1954, кн. 10; Цв. Минков. „Дълг". — Нар. армия, бр. 2708, 23 май 1957; Ст. Сивриев. Самозадълженията на автора. — Лит. фронт, бр. 12, 20 март 1958; В. Бояджиева. Четири новели. — Лит. фронт, бр. 6, 11 февр. 1960; Ч. Добрев. „Човешка голгота". — Септември, 1960, кн. 9; Ст. Сивриев. Надежда за бъдещ успех. — Отеч. фронт, бр. 4841, 23 март 1960; Ив. Богданов. Нови разкази от Рангел Игнатов. — Нар. армия, бр. 6207, 16 окт. 1968; М. Бояджиева.

Рангел Игнатов

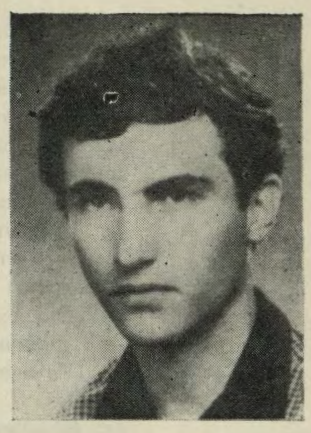

Светлозар Игов

Обстоятелства и психологизъм на изображението. — Септември, 1968, кн. 9; Е. Велинова. С тревогите на новото време. — Пламък, 1968, кн. 24; Ив. Попиванов. Синтезирано и пестеливо. — Лит. фронт, бр. 28, 4 юли 1968; Ив. Спасов. Силата на обикновения разказ. — Бълг. воин, 1968, кн. 5; Цв. Ангелов. Вместо рецензия. — Лит. фронт, бр. 11, 13 март 1969; Др. Асенов. С поглед към съвременните проблеми. — Театър, 1971, кн. 4; С. Гюрова. Среща с новия съвременник („Съд на честта"). — Лит. фронт, бр. 48, 25 ноем. 1971.

стк

ЙГОВ, Светлозар Атанасов (30.I.1945). Роден в с. Радуил, Соф. окр. Завършва гимназия в София (1961) и слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1966). Специализира слав. литератури в Бялград и Загреб (1967—68). Ред. във в. „Литературен фронт" (1969—70), в сп. „Съвременник" (от 1971). Н. с. в Ин-та по изкуствознание при БАН от 1976. Чл. на СБП.

Сътрудничи на почти всички лит. и научни издания. Публикува критически статии, рецензии, научни студии и публицистични материали. Съчетава критическата си дейност с литературно-исторически и теоретични изследвания. Работи в областта на сравнителното и слав. литературознание, поетиката на романа, историята и теорията на критиката и по проблеми на общото изкуствознание.

Съч.: Високо, при извора. Критики и есета. 1974.

Лит.: С. Беляева. „Високо, при извора" от Светлозар Игов. — Лит. мисъл, 1975, кн. 3; Т. Жечев. Жажда по традиция. — Септември, 1975, кн. 6; Б. Ничев. Отвоювани възможности. — Нар. младеж, бр. 31, 13 февр. 1975; Ив. Цветков. Талантлив дебют. — Пулс. бр. 3, 28 ян. 1975; С. Янев. Светлозар Игов — критически профил. — Соф. правда, бр. 34, 21 март 1976.

пв

„ИЗ ГОЛЕ́МИТЕ ПОЕ́ТИ". Сборник. (С., 1911). Издаден като № 25—26 на редактираната от Г. Бакалов „*Нова библиотека*". Съдържа преводите на Ив. Вазов из творчеството на най-изтъкнатите представители на световната литература. Представени са с цели творби или с откъси от по-големи произведения поети на грц. и римската древност (Омир — откъс от „Илиада", Хораций — „Към Мелпомена", Т. Тасо — откъс от „Освободений Ерусалим"), автори от европ. класика (Й. В. Гьоте — откъс от „Фауст", Дж. Байрон — „Умиращий гладиатор", В. Юго — „Той" и откъс от „Ернани", П. Корней — откъс от „Сид", Молиер — откъс от „Ученитe жени", Х. Хайне — „Бор", Ш. Петьофи — „Лудият", Фр. Шилер — „Дележът на земята", П. Шели — „На чучулигата") и др. Най-добре са застъпени слав. литератури: А. С. Пушкин — „Удавникът", „Птиче", „Възпоминание" и откъси от „Медний конник", „Скъперникът рицар", „Евгений Онегин" и „Борис Годунов"; М. Ю. Лермонтов — „Сам излязох на поле широко", „Пророк" и откъс от „Демон"; Н. А. Некрасов — „Като гледам страхотиите на войната", „Настая вечер пак"; С. Я. Надсон — „Не музо, не зови, не ме увличай сладко" и „Брате мой, страждущий брате мой,

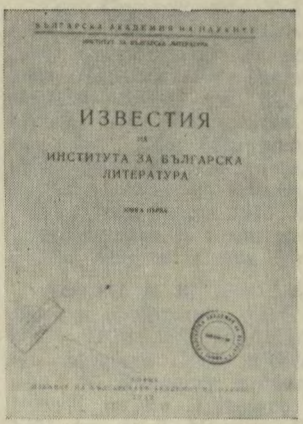

„Известия на Института за българска литература“

чуй“; Ив. А. Крилов — „Слон и мъниче“; А. Мицкевич — „Алпухара“ и откъс от „Пан Тадеуш“, сонетите „Аюдаг“, „Утихнало море“, „Гробът на Потоцка“; Я. Връхлицки — няколко стихотворения от сбирката „Танталово наследство“; Й. Йованович-Змай — стихове из „Увяхнали рози“ и пр. По-голяма част от тези преводи са предназначени за съставената от Вазов и К. Величков *„Българска христоматия“* (1884), другите, направени през време на емигрантството на Вазов в Русия или по-късно, се появяват в различни книги или в периодичния печат. При препечатването им в „И. г. п.“ много от тях са преработени. Главна заслуга за събирането и издаването им в отделна книга има Бакалов. В пълното издание на Вазовите събрани съчинения (т. IV, 1956) към поместените в сборника 46 преводни стихотворения са прибавени и др. преводи на поета.

Лит.: М. Милетич-Букурещлиева. Поетическите преводи на Вазова. — В: Иван Вазов. Живот и творчество. За седемдесетгодишнината от рождението му. 1920, Ж. Авджиев. Из архивното наследство на Георги Бакалов. — Септември, 1959, кн. 7.

вв

„ИЗ НОВ ПЪТ“. Лит. списание. Излиза в С., 1907—1910 с продължителни прекъсвания, кн. 1—6. Ред. Ив. Ст. *Андрейчин*. Обединява автори с новаторски амбиции и с претенции за създаване на нова естетика. Позициите на списанието се изясняват още в първата книжка, която се открива с лит. манифест, насочен срещу реализма в литературата, воюващ за изграждането на индивидуалистично-символистическа естетика. Теоретичните статии на Ив. Андрейчин („Декадентство и символизъм“, „Анекдот и символ“) са написани под силното влияние на фр. теоретици на символизма. Опитът на ред. да превърне „И. н. п.“ в създател на ново лит. движение е несполучлив, защото не отговаря на реалните условия и на съществуващите тенденции в тогавашния лит. процес.

В списанието печатат стихове Р. Стоянов, Д. Дебелянов, Д. Подвързачов, Ив. Ст. Андрейчин, Д. Бабев, Хр. Борина, Ил. Булев, Ас. Белковски. Общият дух на поетичните творби е романтично-сантиментален. Белетристични произведения обнародват Д. Немиров, Р. Стоянов, Н. Данчов и др., в които също преобладават сантименталните настроения. На по-високо равнище са художествените преводи от фр. модерни автори.

елк

„ИЗВЀСТИЯ НА ИНСТИТУ̀ТА ЗА БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУ̀РА“. Излизат в С., 1952—1972, 21 т. от кн. X, 1961, със загл. „Известия на Института за литература“. Известията са орган на Ин-та за литература при БАН. Ред. колегия: Л. Стоянов, Н. Лилиев, Г. Цанев, П. Зарев, С. Русакиев и Ст. Божков (отг. ред.). В редактирането участвуват и П. Динеков, Б. Ст. Ангелов, В. Велчев, Кр. Генов, Б. Ничев и Ив. Цветков. На страниците им е отразена до голяма степен дейността на ин-та; в тях се обнародва значителна част от научната продукция на щатните и нещатните му сътр.: материали от научни сесии и тържества, посветени на кръгли годишнини от рождените дати на Хр. Ботев, Ив. Вазов, Д. Благоев, Г. Димитров, В. Друмев, П. Р. Славейков, Л. Каравелов, П. К. Яворов, Г. Милев, Г. Бакалов, Л. Стоянов, Г. Караславов и др. и на световноизвестни автори, като А. С. Пушкин, В. Юго, Дж. Байрон, Н. В. Гогол, А. П. Чехов, А. Мицкевич, А. Ирасек, Я. Колар, М. Горки, А. А. Фадеев и др.

Най-главното в съдържанието на отпечатаните повече от 200 научни труда (студии, монографични очерци, научни съобщения, материали и документи) е свързано предимно с проблемите и творците на хилядолетното развитие на бълг. литература. В Известията

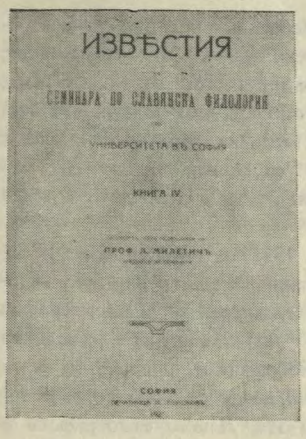

„Известия на Семинара по славянска филология“

са застъпени всички главни теми — направления, периодизация, жанрови особености, възходни и кризисни моменти, стилови особености, художествена специфика — и най-характерните творби на бълг. лит. история. Важен дял заемат и въпроси, свързани с развитието на старобълг. литература. Изследвани са класовата същност, своеобразието и главните й представители. Многократно научно се анализират и се обсъждат проблемите на възрожд. национална литература. В специални студии се проследяват развитието на езика, различните влияния, похватите, главните периоди и по-значителните й представители. Централно място е отделено на публикациите по въпросите на бълг. литература след Освобождението. Многобройни са проучванията за Ив. Вазов, З. Стоянов, П. К. Яворов, П. Ю. Тодоров, Елин Пелин, Ал. Константинов, Хр. Смирненски, Ем. Попдимитров, Д. Дебелянов, Г. Райчев, Г. Бакалов, Д. Бояджиев, Й. Иванов, Б. Пенев, Н. Вапцаров и мн. др. Помалко са материалите, засягащи проблемите на съвременната литература и на марксистко-ленинската естетика. В отделни студии е разгледано творческото своеобразие на Г. Караславов, Св. Минков, М. Марчевски, Й. Радичков и др. Значителна част от страниците на Известията са посветени на въпросите на рус., укр. и съв. литература, на връзките им с бълг. литература и тяхното влияние върху развитието й. По-малобройни са публикациите за литературите на другите слав. народи. Съвсем епизодично се засягат проблемите на западноевроп. и древните класически литератури. По страниците на Известията са публикувани ценни научни съобщения, материали и документи. Тук сътрудничат чуждестранни учени — Р. Бернар, Н. Е. Крутикова, Е. Г. Зиков, Л. Чурчич, Л. В. Воробьов, Й. Юфу, В. И. Злиднев, И. М. Шептунов, Ал. Балакин, Д. Хронкова, Н. Д. Малярчук, Л. С. Ерихонов, Ю. К. Бегунов, М. Бур и др. Известията са ценен извор за проблемите на бълг. лит. история. *хй*

„ИЗВѢСТИЯ НА СЕМИНÀРА ПО СЛАВЯ́НСКА ФИЛОЛÒГИЯ ПРИ УНИВЕРСИТÈТА В СÒФИЯ“. Излизат в С., 1905—1948, 8 т. Изданието е основано и редактирано от Л. *Милетич*; ред. на кн. 8—9 Ст. Романски. Има за цел да обнародва изследвания на студенти, участници в Семинара по слав. филология, проучвания из областта на слав. и бълг. филология.

Кн. I (1904—05), С., 1905, съдържа: „Дейността на Семинара по славянска филология от основаването му досега (1896—1905)“ от Л. Милетич, „Българската книжнина в Румъния и едно нейно произведение“ от Ст. Романски, „Лястовицата в нашите народни умотворения“ от Ал. Д. Пиронков, „Добри П. Войников в развоя на нашата драма“ от А. Гечев, „Д. Великсин като поет“ от М. Грозев, „Книжовната дейност на Нешо Бончев“ от Н. Горанов, „Обществената и книжовна дейност на хаджи Партения Зографски“ от Л. Димитров, „Библиография на славянската филология в българския печат от 1901 до 1905 г.“ от Ст. Романски, „Библиография на историята на новата българска литература в българския печат до 1900 г.“ от А. Гечев и др. езиковедски и етнографски статии.

В кн. II (1906—07), С., 1907, са отпечатани: „Мотиви за клетва в нашите народни песни“ от Ив. Хаджов, „Библиография на художествената ни литература от 1901 до 1904 г.“ от Ст. Романски, „Библиография на славянската филология в българския печат през 1905 и 1906 г.“ от М. Маждракова и др. материали.

Кн. III (1908—10), С., 1911, съдържа: „Самовилите в българската народна поезия“ от Б. Ангелов, „История на българската

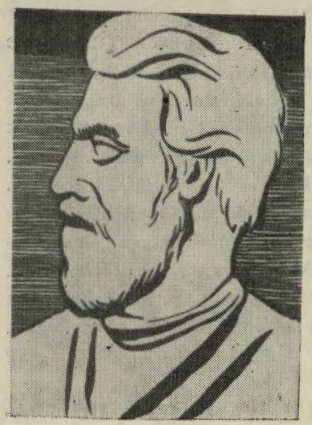

Стефан Изворски

литературна критика преди Освобождението“ от Т. Атанасов, „Пословиците и тяхното място в областта на фолклора“ от Ил. Фтичев, „Изразни формули в българската народна песен“ от М. Орешкова, „Григор С. Пърличев“ — истор.-лит. очерк от К. М. Скопаков, „Райко Ксенофонт Жинзифов. Живот и лит. дейност“ от Л. Д. Ихчиев, „Ватрослав Ягич“ от П. Орешков, „Библиография на славянската филология и литература в българския печат през 1907, 1908 и 1909 г.“ от Д. Генов и др. езиковедски и етнографски статии.

В кн. IV, С., 1921, са поместени: „Приписки и бележки по нашите писмени паметници“ от Ив. Русев, „Котленски дамаскин, преписан от Стойко йерей на 1765 г.“ от П. Иванов, „Драматични опити преди Войников“ от Т. Юрданович, „Нашите комични, хумористични и сатирични народни песни“ от Д. Г. Попов, „Стилни особености в идилиите на Петко Тодоров“ от Малчо Николов, „Типични числа в българските народни песни“ от П. Иванова, „Библиография — съчинения по славянска филология и литературна история и критика в българския печат от 1910 вкл. до 1920 г.“ от Хр. Вакарелски и др. материали.

Кн. V, С., 1925, включва: „Преглед на българските народни песни“, под ред. на Ст. Романски, първа половина — I. „Песни периодически и религиозни“ от А. Хлебарова; II. „Преглед на българските народни песни из личния живот“ от Н. Захариева.

Кн. VI, С., 1929, съдържа: „Преглед на българските народни песни“, втора половина — III. „Песни из челядния живот — Дял I. Сватбарски песни“ от М. Смилова, „Дял II. Погребални песни“ от М. Петрова; IV. „Песни из обществения живот“ от Ив. Йорданов; V. „Песни из политическия живот (Юнашки песни)“ от П. Калканджиев, „Показалец“, подготвен от асистента при семинара К. Мирчев.

В кн. VII, С., 1931, са обнародвани: „Родствените отношения в нашето народно творчество“ от Г. Керемидчиев, „Библиография на съчиненията по славянска филология (езикознание, етнография и литературна история) в българския печат от 1920 до 1930 г.“ от К. Мирчев и Ив. Леков; етнографски и езиковедски статии.

Кн. VIII и IX, С., 1948, съдържа: „Предания за исторически лица в българските народни умотворения“ от А. Димитрова и М. Янакиев, „Библиография на съчиненията по славянска филология в българския печат от 1931 до 1942 г.“ от К. Анкова и Ел. Димитрова и др. публикации.

сг

ИЗВОРСКИ, Стефан Попниколов (IX.1815—2.IX.1875). Роден в Котел. Учи в родното си място (1831—32) при Р. *Попович*, след това заминава за Варна, за да изучи абаджийство. Връща се в Котел и продължава образованието си. Учи в Сливен при Г. Цукала (1837), в Търново, в Габрово (1839). През 1840 е учител в Котел, през 1841 — в Шумен. Известно време е в Галац, Одеса и Букурещ, връща се в Шумен. През 1843—45 продължава образованието си в Куручешменското у-ще в Цариград. Отново учителствува в Шумен (1845—47). Тук И. пише първите си стихотворения. През 1847 с помощта на П. Берон заминава да учи в Одеса. На следващата година за кратко време е в Котел и Шумен. През 1849—50 е учител в бълг. у-ще в Цариград, писар при бълг. черква, частен секретар на Ст. Богориди. След завършване на Петербургската духовна академия (1850—53) за няколко години остава в Русия. Посещава Виена. И. е уредник на централното бълг. у-ще „Св. св. Кирил и Методий“ в Цариград, а по всяка вероятност заема и някаква служба в рус. посолство. Учителствува в Тулча (1859—63), след това в Галац (Румъния), където е и свещеник. Умира в Галац.

И. е известен като учител, преводач и стихотворец. Той въвежда взаимоучителната метода в Котленското у-ще. За нуждите на образованието превежда от рус. „Огледало за болгарските училища. . .“ (1850). Сътрудничи на сп. „Любословие“, в. „Цариградски вестник“, „България“, „Стара планина“ със стихотворения, дописки и преводи (басни от И. А. Крилов, „Троян и Ангелица“ от А. Ф. Велтман и др.). Стихотворенията от първия период на дейността му имат просветителско-дидактичен характер. През Кримската война 1853—56 и след нея пише патриотично-революционни произведения, които не отпечатва. И. е автор и на интимни и хумористично-сатирични стихотворения. Той е един от родоначалниците на *даскалската поезия*. В някои от стиховете му се долавят поетично настроение и емоционалност. Стихотворението му „Книжнина и възпитание. . .“ (1849) и др. негови творби са твърде известни през Възраждането; стихотворението „Познание заради възрождението на българската книжнина“ (1849) се пеело по мелодията на „Шуми Марица“.

Лит.: Г. Стефанов. Стефан Н. Изворски — учител и поет от епохата на Възраждането — 1815—1875. Принос към историята на учебното дело и поезията ни. — СбБАН, 1935, кн. 28; Кр. Ив. Мирский. Стефан Н. Изворски. Учител и писател преди 50 г. — Бълг. сбирка, 1896, кн. 2, 3.

дл

ИЗДÁТЕЛСТВО НА БЪЛГАРСКАТА АКАДÉМИЯ НА НАÝКИТЕ. Създадено като издателска организация през 1947. Директор от 1949 Кр. Кръстев. Продължава дейността на бълг. академично книгоиздаване, зародено едновременно със създаването на *Българското книжовно дружество* (БКД) в Браила през 1869.

Първото българско академично издание е „Устав на БКД“, публикуван в Браила през с. г., последвано 1 год. по-късно от кн. 1 на *„Периодическо списание на Българското книжовно дружество“*. В изданията на БКД (1869—1911) намират прием трудовете на основоположниците на много области от създаващата се тогава бълг. наука: М. Дринов, В. Н. Златарски, К. Иречек, Ал. Теодоров-Балан, Л. Милетич, Б. Цонев, Н. Геров, А. Иширков, Г. Златарски, Г. Бончев и др. Обнародват се и много ценни извори за историята и бита на българския народ, лит. произведения на големи писатели — Ив. Вазов, П. Р. Славейков, Ст. Михайловски. След преобразуването на БКД в Българска академия на науките (1911) започват да излизат „Сборник на БАН“, „Списание на БАН“, томове от „Българска библиотека“, „Български старини“, „Документи за българската история“, „Летопис на БАН“. Академичното книгоиздаване поема и най-дълготрайната българска поредица „Сборник за народни умотворения и народопис“ (досега са издадени 55 т.), която продължава да излиза.

След 9 септ. 1944 БАН развива значителна издателска дейност. През 1949 се създава висш орган за ръководство на тази дейност — Редакционно-издателски съвет, оглавяван първоначално от председателя на БАН акад. Т. Павлов. Изгражда се издателска организация, разширява се собствената полиграфическа база. От 1968 в София се открива книжарница „Академична книга“. И. БАН издава годишно 180—190 книги и 31 специализирани научни списания със 173 кн. на бълг. и чужди езици, между които общоакадемичните „Списание на БАН“, „Доклади на БАН“, „Природа“ и др. Издават се фундаментални многотомници („История на философската мисъл в България“, „Български народни носии“, „История на българската литература“, „Речник на българската литература“, „История на българското изобразително изкуство“, „Българско художествено наследство“, „География на България“, „Флора на България“, „Фауна на България“ и др.); паметници („Троянски дамаскин“, „Добромирово евангелие“ и др.) и извори (гръцки, латински, турски, немски) за старата бълг. литература, култура и история; избрани и събрани съчинения на видни бълг. книжовници и учени (Климент Охридски, П. Р. Славейков, М. Дринов, Т. Павлов, Ас. Киселинчев и др.); тематични поредици, сборници с оригинални приноси по определени научни въпроси, посветени на събития, годишнини и учени; материали от международни симпозиуми и конгреси; народни песни, атласи, енциклопедии („Кратка българска енциклопедия“ в 5 т., еднотомна енциклопедия „А—Я“, „Енциклопедия на българската музикална култура“); специални и двуезични речници („Български тълковен речник“, „Български етимологичен речник“,

„Гръцко-български речник“, „Полско-български речник“, „Словашко-български речник“ и т. н.) и др. издания.

Автори на И. БАН са широк кръг видни учени от Б-я и чужбина; голям брой научни работници участвуват активно в подготвянето на изданията. Постигнато е високо равнище на художественото им оформяне, което е отличено с национални и международни награди. Бълг. академична книга и периодика намират прием в целия свят.

ким

ИЗДÀТЕЛСТВО НА ОТÈЧЕСТВЕНИЯ ФРÒНТ. Основано през 1948 като изд. на Националния съвет на Отечествения фронт. През 1949 то обединява изд. „Модерно изкуство“ — на народния съюз „Звено“, изд. „Народна книга“ — на радикалната партия, а през 1955 — изд. на Централния съвет на Съюза на българо-съветските дружества. Директори: Хр. Юруков, Д. Илиев, Ст. Станчев, Кр. Пасков, З. Статков, А. Лазаров, Ч. Чендов, Ст. Сираков, Ив. Пейковски. Гл. ред.: М. Василева, М. Марчевски, Кр. Вълков, М. Чернева, Ст. Сираков, Зл. Попзлатев, Д. Мантов, Н. Хайтов, Г. Карастоянов, Т. Рангелов. Развитието на издателството е тясно свързано с развитието и задачите на ОФ. В началото на дейността си то обединява всички издания на ОФ — в. „Отечествен фронт“, „Стършел“, „Папагал“, „Йени ъшък“, сп. „Наръчник на агитатора“, „Жената днес“, „Библиотека съветски хумор“, — издава стотици брошури, подпомагащи разнообразната дейност на ОФ. В дейността му настъпва значителен подем след VI конгрес на ОФ (1967). От издателство за преводна и брошурна литература то се превръща в издателство за оригинална и преводна литература със свой специфичен тематичен облик. Започва да издава 14 поредици — „Героична летопис“, „Бележити българи“, „Исторически романи“, „Пътеписи и мемоари“, „Политическа сатира“, „Бележити политически дейци“, „1300 години България“, „Възпитание—бит—култура“, „Борби и дела на Отечествения фронт“ и др. До 1976 вкл. ОФ издава 3005 книги в 27 840 000 тираж. От тях 2075 загл. в 19 584 000 тираж осветляват съвременната епоха и международното положение, основни положения на външната и вътрешната политика на НРБ, 671 загл. в 5 079 000 тираж са художествена литература, 259 загл. в 3 177 000 тираж са посветени на героичното и културното минало, на изворите на бълг. родолюбие.

През първите две десетилетия преобладават преводни книги от рус. и съв. автори; има и преводи от нем., англ., фр., исп. През последните год. издава и художествени творби на бълг. автори.

Постоянни преводачи към издателството: М. и Ал. Вазови (от рус.), К. Вълев (рус.), Е. Везенков (рус.), Л. Велчев (рус.), Вл. Мусаков (нем.), Г. Чакалов (англ.), Н. Розева (фр.), Св. Колев (англ., португ., швед. и др.), Д. Икономов (пол.), Б. Михайлов (сърбохърв.), М. Николова (фр.), П. Драгоев (ит. и др.). В художествения съвет на издателството са включени писатели и лит. работници.

мб

„ИЗКỲСТВО“. Списание за литература, изобразителни изкуства, театър, музика. Излиза в С., ян. 1945—дек. 1950, 12 кн. год. Издание на Камарата на нар. култура. От 1949 е теоретичен орган на КНИК (сега Комитет за култура). Ред. Кр. Кюлявков, Г. Цанев и Тр. Кунев, художник Ст. Сотиров. От кн. 5 на год. I ред. Кр. Кюлявков, Г. Цанев, П. Динеков и П. Зарев, художник М. Цончева. Ред. комитет: Г. Цанев, Ат. Далчев, Мл. Исаев, Л. Тенев, В. Кръстев, А. Каралийчев, М. Цончева, а от 1948 — Хр. Радевски, Л. Пейков, Г. Гочев, Е. Гаврилова, М. Цончева. Отразява идейно-тематичните търсения на соц. изкуство и литература, развитието на естетиката и критиката. На „И.“ сътрудничат видни бълг. писатели и художници: Ламар, Мл. Исаев, Ел. Багряна, Бленика, Ст. Ц. Даскалов, П. Вежинов, Ив. Пейчев, Б. Божилов, В. Петров, Бл. Димитрова, Ил. Петров, Л. Далчев, Ал. Жендов, Ц. Лавренов, П. Георгиев, Ст. Венев, Ал. Поплилов, Н. Шмиргела, М. Бехар и др. В „И.“ се помества преводна поезия и проза от съв., пол., югослав., фр. и др. автори. Статии публикуват Т. Павлов, Н. С. Державин, Г. Цанев, Ив. Руж, П. Динеков, Кр. Кюлявков, Б. Делчев. Те пишат по проблеми на теория на отражението, за идейността и тенденциозността в изкуството, за реализма и представителите му в бълг. литература, за автори и проблеми на рус. и съв. литература и за следвоенната амер.,

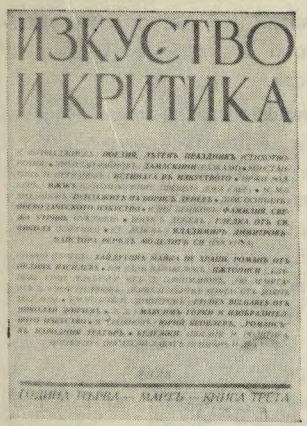

„Изкуство и критика“

пол., нем. литература. Лит. критика е представена от П. Зарев, П. Динеков, Б. Делчев. „И.“ отразява и проявите в областта на изобразителното изкуство в Б-я. Обнародват се статии за видни западноевроп. художници — П. Пикасо, О. Реноар, Фр. Гойя, репродукции на картини от българ., съв. и фр. художници. Музикалният и театралният живот в Б-я и в чужбина са отразени в проблемно-обобщителни и теоретични статии, в рецензии и отзиви за концерти, оперни и театрални спектакли. Художествената, музикалната и театралната критика са представени от К. Цонев, М. Цончева, Б. Райнов, Ал. Жендов, Ал. Обретенов, В. Кръстев, Д. Зенгинов, Г. Гочев, П. Пенев и др. *сбел*

„ИЗКУ̀СТВО“. Художествено списание. Излиза в С. от 1951, 3 кн. год. Орган на КНИК (сега Комитет за култура) и Съюза на художниците в Б-я. Гл. ред. Л. Белмустаков, ред. к-т: Б. Райнов, В. Иванов, Б. Колев, Н. Мирчев, Н. Шмиргела, Т. Динов, Т. Мангов. По-късно членове на ред. к-т са Н. Балкански, Д. Друмев, М. Цончева, Ат. Стойков, В. Стайков, Г. Ковачев и др. От 1952 гл. ред. Б. Райнов. От 1953 „И.“ излиза в 4 кн. год., гл. ред. Н. Шмиргела. От 1956 гл. ред. Ал. Обретенов. От 1957 става двумесечно издание, гл. ред. Н. Мирчев. От 1958 излиза в 10 кн. год., гл. ред. Д. Остоич. От 1962 гл. ред. Н. Мирчев, от 1965 — Д. Остоич, от 1968 — Ал. Обретенов.

В „И.“ се поместват статии и материали за българ. и чужди художници, рецензии за художествени изложби, репродукции от българ. и чужди художници, статии по проблемите на художествената теория и критика, на руско-българските връзки и изобразителното изкуство, на художественото наследство. Списанието отразява съвременното развитие на европ. изкуство и особено изкуството на соц. страни, утвърждава соц. реализъм като основен художествен метод, проследява прогресивните традиции на българ., рус. и европ. класика, изтъква отделни произведения — ценни постижения на новото соц. изкуство — и цялостното творчество на дадени автори.

На „И.“ сътрудничат Кр. Кюлявков, Н. Райнов, Б. Колев, М. Цончева, Ат. Божков, Б. Райнов, А. Протич, Ц. Лавренов, Св. Босилков, Вл. Гоев, Ас. Василиев, Ал. Обретенов, Д. Остоич, М. Кац, Н. Мавродинов, Т. Мангов, К. Цонев, Т. Динов, Н. Балкански, В. Коларски, В. Стоилов, Ст. Сотиров, Е. Томов, Е. Кръстев, М. Киров, В. Иванова, Пр. Кършовски, В. Йончев, В. Захариев, В. Динова-Русева, Ив. Венедиков, Ив. Маразов, Св. Русев, Вл. Свинтила, А. Лаптева, В. Ангелов и др.; Б. В. Йохансон, С. А. Герасимов, С. Кошков, С. Н. Сергеев-Ценски, Е. Т. Лвова и др.

сбел

„ИЗКУ̀СТВО И КРЍТИКА“. Месечно списание за литература, изкуство и критика. Излиза в С., ян. 1938—дек. 1943, 10 кн. год. Ред. Г. *Цанев*. През най-черните години на фашистката диктатура списанието застава на прогресивни, демократични и реалистични позиции. Става обединителен център на леви писатели, пропагандира съв. литература и се бори за висок естетически критерий в критиката. В уводната статия — „Нашият литературен живот“ (год. I, кн. 1), — като се констатира, че нашата „днешна“ литература (има се пред вид прогресивната) „стъпва в своя верен път“, който я води към един по-сигурен, по-здрав, по-проникновен „художествен реализъм“, се подчертава, че у българ. писатели „става все повече и повече господствуващо“ съзнанието, че „реалистичният метод дава най-верни и неотразими внушения за човека и света“. И още: „Социалното чувство в своите различни степени — от топлото човешко съчувствие до революционния позив — се налага като характерна черта

на днешната българска литература.“ Това са основните черти на литературата, за утвърждаването и развитието на която се бори „И. К.“. В тежките цензурни условия тогава по-ясно не може да се изрази програмата на списанието.

„И. К.“ групира около себе си широк кръг писатели, художници, композитори, културни дейци — комунисти, демократи, хуманисти, изобщо антифашисти — от всички поколения: Хр. Радевски, Г. Караславов, Т. Павлов, Т. Г. Влайков, Г. П. Стаматов, П. Динеков, П. Зарев, Сл. Васев, Ем. Станев, Ил. Волен, Г. Райчев, Бленика, Н. Райнов, К. Петканов, М. Петканова, Ем. Попдимитров, Л. Пипков, Н. Мавродинов, Ив. Хаджийски, М. Димитров и др. В „И. К.“ се утвърждават (а някои и дебютират) поети, белетристи, критици като Б. Райнов, П. Вежинов, В. Петров, Ал. Муратов, Бл. Димитрова, Ал. Геров, Л. Тенев, П. Пенев, Б. Нонев и др. С репродукции на рисунки и картини участвуват много художници — главно от Дружеството на новите художници: Ил. Бешков, Б. Ангелушев, М. Цончева (и със статии), К. Цонев (и със статии), Мара Георгиева (със статии), Ст. Венев, Ив. Фунев, М. Марков, Д. Узунов, В. Лукова, Д. Дечев, Н. Балкански, Ив. Лазаров, В. Бараков, Д. Драганов и др.

В списанието се печатат художествени произведения, като стихотворенията на Хр. Радевски „Мечта“, „Любов“, „Приказка“ и др., излезли после в книгата му „Въздух не достигаше“; поемата на В. Петров „Палечко“; първите печатани творби на Бл. Димитрова из цикъла „Студентски дни“; повестта на Г. Караславов „Измама“; повестта на Г. Райчев „Златният ключ“; разказите от сб. „Дни и вечери“ на П. Вежинов; едно действие от драмата „Кръв и вода“ на Г. П. Стаматов; страници от дневника на Б. Пенев. Поместени са проблемни студии и критически статии из областта на литературата, изобразителното изкуство, музиката и обществено-културния живот (социологически): „Иван Мешеков за П. К. Яворов“ от Т. Павлов; „Импресионизъм и влиянието му върху българската живопис“ от К. Цонев; „Литература за деца“, „Маяковски у нас“, „Карел Чапек“, „За историческия роман“ от Г. Цанев; „Скулптурата на Ив. Лазаров“, „Рисунките на Илия Бешков“ от Н. Мавродинов; „Психология на Априлското въстание“, „Априлското въстание и Бенковски“ от Ив. Хаджийски.

Въпреки антиславянската прохитлеристка политика на бълг. фашистко правителство и системните пречки на цензурата, която не иска да допусне нищо съветско, „И. К.“ успява да обнародва не само статии и съобщения за рус. класически и съв. и за други слав. писатели, но и доста преводи на поезия от слав. автори и от рус. класическа и съв. литература: И. Волкер — „Мъж“, „Пощенска кутия“, „Прозорец“, „Очи“ (прев. Д. Габе); В. Незвал — „Едисон“, ч. I (прев. Д. Габе); О. Жупанич — „Карта“, „Водопас“ (прев. Д. Пантелеев); Д. Максимович — „Молитва на сърната“ (прев. Бленика); Др. Тадиянович — „Балада за закланите овци“, „Лутане“, „Сънувам“, „Моите песни“ (прев. Бленика); М. Ю. Лермонтов — „Пророк“, „Размисъл“, „Желание“, „Предсказание“ (прев. Бленика); Т. Г. Шевченко — „Подражание на Исая“, гл. XXXV (прев. Бленика); А. С. Пушкин — „Моцарт и Салиери“ (прев. Хр. Радевски); В. В. Маяковски — „Юбилейно“ (прев. Радевски); Ал. Жаров — „Новият май“ (прев. Бленика); Братя Чапек — „Адам създател“, карт. I (прев. Бленика); Карел Чапек — из романа „Живот и дело на композитора Фолтин“ (прев. Д. Габе).

В „И. К.“ се печатат и архивни материали — писма на П. Ю. Тодоров, П. К. Яворов, М. Белчева и др. Публикуват се откъси от спомените на М. Горки за Л. Н. Толстой, сведения за съв. лит. живот, пътепис за СССР „Славянско гостоприемство“ от Зл. Чолакова и др.

Последните страници (от 9 до 18) на всяка книжка се заемат от рубриката Преглед с богато съдържание: рецензии, бележки, информации за лит. произведения, театрални представления, концерти и др. явления из културния живот, сведения и преценки за преведени бълг. творби на чужд език и пр. Най-много са рецензиите.

Както по широкия кръг на сътрудниците си, така и по идейно-естетическите си позиции „И. К.“ се очертава като обединяваща трибуна на прогресивната художествена мисъл в Б-я в навечерието на деветосептемврийската победа.

Тома Измирлиев

Лит.: М. Николов. Призванието на критика. Предг. към Цанев, Г. Критика. 1961; Л. Георгиев. Призванието на критика. — Нар. култура, бр. 41, 1965; П. Динеков. Георги Цанев. — Изв. Ин-та за литература, 1966, кн. 18—19; Вс. Андреев. Традиция и новаторство в болгарской литературе. — Вопр. литературы, 1966, кн. 7; В. Колевски. Патосът на Октомври. 1967 с. 575—596; Т. Домбек. Pamiętnik słowiański. Т. XVII. 1967. p. 124—130; А. Дишев. Творци и съвременност. 1970. с. 73; П. Зарев. Българската литература през втората половина на 30-те години. — Съвременник, 1971, кн. 2; Енциклопедия на световната литература. Т. II. Будапеща, 1972. с. 79; Ch. A. Moser. A History of Bulgarian literature. 865—1944. 1973. p. 248. *сти*

ИЗМИРЛИЕВ, Тома Димитров (9.IX.1895—22.XI.1935). Роден в Кукуш. Основно образование получава в родния си град, средно — в Битоля. През 1913 заедно с цялото си семейство идва като бежанец в София. Постъпва във Военното у-ще (1913). Заминава със стипендия за Цариград (1914), където завършва гимназиалното си образование и започва да следва медицина. Принуден е да напусне следването си поради избухването на I световна война и се завръща в Б-я. Мобилизиран е и е изпратен на фронта. След войната става чиновник. И. се връща от фронта с оформени полит. възгледи и оказва значително влияние върху по-малкия си брат Хр. *Смирненски.* Допринася за идейното му оформяне и за привличането му в комунистическото движение. Той е неговият пръв и непосредствен учител и критик на ранното му лит. творчество. Започва да печата хумористични произведения през 1913 във в. „К'во да е". По-късно сътрудничи на в. „Българан", „Утринна поща", „Щурец", сп. „Червен смях" и др. През 1922 заедно със Смирненски основават и редактират сп. „Маскарад", а през 1924 по поръчение на партията с Кр. Кюлявков издават антифашисткото хумористично сп. „Звънар". Чл. на БКП от 1921. Сътрудник е на Военния отдел при ЦК на БКП; възложена му е секретна партийна работа, във връзка с която посещава СССР, Турция, Австрия. След Априлските събития 1925 е преследван от фашистката власт и е принуден да напусне София; установява се в Хасково. От 1932 работи в Соф. областна сметна палата. Умира в София.

И. пише хумористични разкази, стихотворения, фейлетони, злободневки. Основна тема на полит. му сатира е изобличението на буржоазно-капиталистическата действителност, на фашистките правителства и тяхната противонародна политика. Той жигосва спекуланти и гешефтари, виновниците за войната, разобличава изборната демагогия, корупцията и продажничеството на буржоазните партии и групировки. Особено силни и сатирично заострени са творбите му, отпечатани в сп. „Звънар". В тях разкрива мрачната картина на фашистка Б-я, ужасите на фашисткия терор, всекидневните полит. арести и убийства. От твърди антифашистки позиции заклеймява деветоюнските палачи, безправието и произвола. Разобличава и полит. безгръбначие, фашизираните литератори и критици, авторите на безидейни творби, излиза в защита на писателите-борци. Сатирата на И. е насочена и срещу империалистическата политика на буржоазните държави, срещу хитлеризма и Хитлер, когото нарича съвременен Нерон. В множество творби изразява любовта си към съв. държава и иронизира бълг. правителство, което се страхува да установи връзки с Москва. Пише много творби и на битови теми — из чиновническия живот и семейните отношения. И. и Т. *Боров* през 1932—33 издават в 3 т. съчиненията на Хр. Смирненски. Псевд.: Ажанс Пасифик, Анабел-Ли, Гарабед Бедний, Гарабед Циклопиян, Голголенко, Драка, Звонарчик, Клинчи, Линка, Севдалина, Любичек, Междунн, Момче Македонче, Мъстафиз, Борис Подрумов,Тома, Тома Неверний, Томич, Фома Фомич, Чи-

новник в оставка, Чичо Тома, Шило, Bavarbo и др.

Съч.: Премеждия. 1930; Смях и злъч. 1931; Хумор и сатира. 1938; Хумор и сатира. Кн. I. 1946; Разкази и фейлетони. 1947; Избрани произведения. Съст. и ред. А. Тодоров и В. Измирлиев. 1955; Краен елемент. Съст. и ред. А. Тодоров и В. Измирлиев. 1975.

Лит. Тома Измирлиев. Възпоменателен лист, ноем. 1947; Вл. Петров. Фома Фомич. — Лик, бр. 12, 4 дек. 1935; Г. Сърненски. Тома Измирлиев. — Бълг. книга, бр. 18, 4 дек. 1935; Сл. Ангелов. Фома Фомич. Хумор и сатира. — Самоков, бр. 207, 14 ян. 1939; Р. Габровски. Спомени за Тома Измирлиев. — Вечер. новини, бр. 4416, 23 ноем. 1955; А. Георгиев. Даровит майстор на хумора. — Труд, бр. 279, 23 ноем. 1955; М. Николов. Талантлив сатирик-антифашист. — Лит. фронт, бр. 46, 17 ноем. 1955; Д. Пандов. Спомени за Тома Измирлиев. — Родопска борба, бр. 92, 19 ноем. 1955; Г. Сиротов. Тома Измирлиев. — Родопска борба, бр. 92, 19 ноем. 1955; А. Тодоров. Предг. към Измирлиев, Т. Избрани произведения. 1955; Г. Караславов. Т. Измирлиев. — Пламък, 1968, кн. 18; В. Михайлов. Т. Измирлиев в Хасково. — Учит. дело, бр. 61, 4 септ. 1970; Ал. Пиндиков. С перото на пролетарски сатирик. — Нар. култура, бр. 36, 3 септ. 1970; А. Тодоров. 1. Виден писател-хуморист. — Лит. фронт, бр. 38, 17 септ. 1970. 2. Ярката личност на хумориста. 80 г. от рождението на Тома Измирлиев. — Раб. дело, бр. 252, 9 септ. 1975; В. Василев. Виден писател-хуморист. По случай 80 г. от рождението на Тома Измирлиев. — Лит. фронт, бр. 37, 11 септ. 1975.

ви

„ИЗТОК“. Седмичник за обществен живот и литература. Излиза в С., 15 окт. 1926—16 юли 1927. От бр. 9 с подзагл. „Седмичник за обществен живот и култура“. Редактира се последователно от Т. Милев, Р. Х. Маркъм, К. Гълъбов и Ч. Мутафов. Тясно свързан с лит. кръг „Стрелец“. На „И.“ сътрудничат Г. Кацаров, Ст. Младенов, Ив. Д. Шишманов, А. Теодоров-Балан, Ас. Златаров, Ат. Далчев, Ст. Чилингиров, Ст. Попвасилев, П. Пелишек, М. Арнаудов, Ат. Илиев, Св. Камбуров-Фурен и др. „И“. си поставя задача „да издигне наново изтърваното знаме на духа“ и да даде на бълг. читател „онова сериозно четиво, което да отговаря на културните му нужди“; да третира и въпроси от социален характер. Във вестника се поместват статии, оригинални и преводни, за културата, изкуството, морала, възпитанието, отражението на епохални обществени събития върху съвременната цивилизация, за беле жити дейци на изкуството, за литературата музиката. Преобладават публикации за свe товноизвестни писатели — М. Горки, Р. Ролан, Г. Флобер, Б. Шоу, Р. Тагор, Ф. Ведекинд, Й. Хьолдерлин и др. Обнародват се художествени произведения или откъси от тях от бълг. и чужди автори — К. Петканов, Св. Минков, Ф. Попова-Мутафова, П. Михайлов, Вл. Реймонд, О. Щрайнер, Ш. Андерсън, М. Горки, Х. Хесе и др. Печатат се стихове на Д. Дебелянов, Д. Пантелеев, Ат. Далчев, Ем. Попдимитров, Л. Стоянов, Ив. Мирчев, Ст. Чилингиров, Р. Бърнс, Хьолдерлин и др. Във II год. „И.“ помества статии за основни теоретични въпроси на литературата и изкуството — „Поезия и действителност“ от Ат. Далчев, „За критиката“, „Нашата култура и най-новата литература“, „Методите на литературната история“ от К. Гълъбов, „Банално изкуство“ от Ч. Мутафов и др. Срещат се и рецензии за книги от бълг. поети — за Ив. Мирчев от Ат. Далчев, за Ем. Коралов, Ив. Тамамджиев и Д. Дебелянов от К. Гълъбов, лит. портрет за Ат. Далчев от Ив. Леков и др., — както и отзиви и рецензии за музикални, театрални, балетни представления и изложби. Вестникът съдържа паметни бележки за Хр. Ботев, П. Р. Славейков, Хр. Смирненски, Ал. Константинов. Редовно се печатат хроники в рубриките Театрална действителност, Книжнина, Малки вести, Научен напредък, Печатни произведения и Разни. „И.“ е илюстриран с репродукции на картини от ит., англ. и нем. художници. Има значение като трибуна, воюваща за ново, жизнено, реалистично изкуство, което трябва да замести остарелия символизъм.

ди

ИКОНÒМОВ, Матей Спасов (7.I.1871—10.III.1960). Роден в Сопот в семейството на бедни, трудолюбиви и любознателни родители. Не успява да завърши гимназия заради прогресивните си убеждения. От малък обиква театъра и през 1883 играе в „Райна княгиня“ от Д. Войников, представена от Сопотската дружба в Пловдив, където го вижда, поздравява и насърчава Ив. Вазов. Отбива военната си служба във Видин, писар е в Разград. През 1887 постъпва като любител в столичната драматична трупа „Основа“, а през

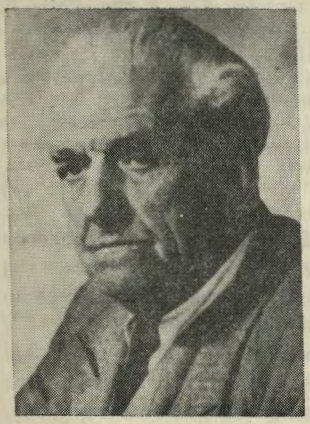

Матей Икономов

Никола П. Икономов

Никола Поптодоров Икономов

1889 е актьор в трупата на Ан. Попов, с която обикаля крайдунавските градове. Борческа, динамична личност, И. се свързва с първите социалисти. Играе в столичната драматична трупа „Сълза и смях“ (1892—96) и в създадената от него в Русе театрална трупа „Живот“. През 1899 излиза драмата му из селския живот „Последната молба“. През 1900 специализира в Италия. Като оценява изключителната обществено-възпитателна роля на театъра, още там И. решава да създаде в Б-я театър с реалистичен, прогресивен репертоар, който да изразява духовния подем на обществото, да тласне културното развитие на народа. Заради соц. си идеи е уволнен от „Сълза и смях“ (1902) и създава пътуваща театрална трупа „Съвременен театър“ (1902—20). И. е пръв популяризатор на Горкиевите драми в Б-я. За пръв път „Съвременен театър“ представя „На дъното“ от М. Горки (1903) и с това представление предизвиква бурни полит. манифестации. При посещението си в Москва (1905) И. се вдъхновява от постиженията на МХАТ, от К. С. Станиславски и М. Горки. През 1923 се оттегля от театралното поприще и до смъртта си живее в Карлово.

И. е автор на 14 драми със сюжети от истор. минало, войните и социалния живот. С тях дава израз на пламенната си вяра в бълг. народ, изобличава пагубната политика на шовинизъм и омраза и разкрива страшните последици от войните — глад, морални престъпления („Съдът на Симеона“, „Под новото иго“, „Баща и син“). Силната обич към родината, готовността за саможертва и опиянението от стихията на битката са отразени в драмите „Освобождение“ („Най-силните“) и „За свободата“ (създадена по романа на Вазов „Под игото“). Част от драмите му не са отпечатани („Пророци“, „От развала към провала“, „Изстъпление“, „Да живее лъжата (Силата на лъжата)“, „Всичко е хубаво“, „Безсмъртният“, „Бог или хората“, „Цар Ивайло“). Някои от тях са играни с успех („Да живее лъжата“, 1927 и др.). Повечето драми на И. са любителски — с излишна сантименталност, опростена техника, недоизградени драматични положения и характери. Нар. артист (1955).

Съч.: Последната молба. Драма. 1899; Баща и син (Какво каза дядо Матю). Драма. 1919 (1924); Под новото иго. Трагедия. 1923; Освобождение (Най-силните). Трагедия. 1928; Съдът на Симеона. Трагедия. 1928; За свободата. Нар. трагедия. 1939.

Лит.: БАН (Божан Ангелов). „Последната молба“. — Съвр. преглед, бр. 21—22, 1899; Н. Икономов и Б. Денизов. М. Икономов. — В: Българска театрална антология „Маска“. 1925; Цв. Минков. История на българската драма. 1936. с. 70; П. Тихолов. Народният артист Матей Икономов. — Читалище, 1955, кн. 3; М. Икономов. Борба за нов репертоар. — В: 100 години български театър. 1956; Г. Кръзнов. Един реформатор на българския театър в миналото. — Театър, 1956, кн. 10; М. Икономов. — Нар. култура, бр. 12, 19 март 1960; Матей Икономов. Некролог. — Лит. фронт, бр. 11, 17 март 1960. *еб*

ИКОНОМОВ, Никола Петков (25.II.1896—17.II.1959). Роден в Стара Загора в семейството

на учители. Завършва гимназия в родния си град (1913). През 1916 постъпва в Нар. театър в София; дебютът му в него е през 1919 в ролята на цар Асен („Иванко“ от В. Друмев). Командирован е във Виена (1921), за да изучава театрално изкуство. През 20-те год. изпълнява роли, в които се налага с яркото си сценично присъствие, с прекрасни външни данни и с психологическа мотивираност на характерите — Язон („Медея“ от Еврипид), Рогожин („Идиот“ по романа на Ф. М. Достоевски), Андрей („Три сестри“ от А. П. Чехов), Господина („Тоз, който получава плесници“ от Л. Н. Андреев) и др. През 1930 става директор-режисьор на Русенския общински театър. През сезона 1930—31 поставя „Потъналата камбана“ от Г. Хауптман и „Цар Симеон“ от Ст. Л. Костов. И. е един от основателите на Художествения театър в София (1936—37). Художествен ръководител е на театрите в Пловдив, Варна и др. След 9 септ. 1944 на сцената на Нар. театър изпълнява сложни характерни роли от бълг. и съв. репертоар — Фердинанд Кобург-Готски („Царска милост“ от К. Зидаров), Шалимов („Дачници“ от М. Горки) и др. Умира в София.

И. е автор на 8 пиеси — романтично-истор. драми „Калин Орелът“ и „Хан Татар“, битово-психологическите комедии „Бог да прости леля“, „Приятел в нужда се познава“, истор. драма „Отвъд вековете“. Автор е и на драматизацията „Село Борово“ по едноименния роман на Кр. *Велков*, играна в Нар. театър. Пиесите му се отличават с правдивост и жизненост, в тях са изобразени конфликти на съвременната действителност; те отразяват актуални теми и проблеми. Засл. артист (1949). Димитровска награда (1950).

Съч.: Пленницата нощ. Драмат. миниатюра в 2 карт. 1918; Хан Татар. Драма в 3 д. 1939; Война. Драма в 3 д. 1941; Калин Орелът. Пиеса в 3 д. 1941; Бог да прости леля. Наследници. Комедия в 3 д. 1942; Отвъд вековете. Истор. драма в 3 д. 1943; Приятел в нужда се познава. Комедия в 4 д. 1955; Хан Татар. Калин Орелът. Пиеси. 1966; Между изкуството и живота. Спомени. 1968.

Лит.: Н. Атанасов. „Хан Татар“. — Дневник, бр. 12 093, 1940; Ем. Коралов. „Хан Татар“. — Слово, бр. 5324, 1940; Д. Б. Митов. „Хан Татар“ в Народния театър. — Лит. глас, бр. 472, 17 апр. 1940; Г. Константинов. „Калин Орелът“. — Днес, бр. 440, 1941; Д. Б. Митов. „Калин Орелът“. — Лит. глас, бр. 524, 8 окт. 1941; Л. Тенев. „Калин Орелът“ от Н. Икономов. — Изкуство и критика, 1941, кн. 6 и 7; П. Пенев. Неосъществен замисъл („Приятел в нужда се познава“). — Отеч. фронт, бр. 3250, 12 февр. 1955; Ат. Дишев. Спектакъл за подвига на септемврийци (За драматизацията на „Село Борово“). — Отеч. фронт, бр. 5944, 10 окт. 1963. *крб*

ИКОНО́МОВ, Никола Поптодоров (1820—27.VII.1897). Роден в Жеравна. Учи при баща си и при брат си Рафаил. По-късно е ученик на С. Доброплодни. Учител е в Шуменското у-ще (1841—46), в което въвежда взаимоучителната метода. От 1846 е учител в Разград — преустройва учебната програма, открива девическо у-ше в града (1848). Негова ученичка, а по-късно и съпруга е Станка *Николица-Спасо Еленина*, за чието лит. формиране И. има значителни заслуги. От 1866 до 1871 е учител в Девическото у-ще в Русе. Завръща се в Разград като учител, от 1874 става свещеник. Подкрепя идеята за създаване на разградски частен революционен комитет, взема участие в обществения живот на града. Нар. представител в Учредителното нар. събрание (1879). Умира в Разград.

И. е представител на *даскалската поезия*. В „Цариградски вестник“ печата стихотворенията „Умномъдър заради просвящение разговор“ (бр. 70, 1849), „Разградската тазгодишна зима“ (бр. 76, 1849), „Нова година 1850“ (бр. 81, 1850) и др. Автор е на първата земеделска книга в Б-я („Земледелие“), която има не само практическа стойност. „Тя — пише Ил. Р. Блъсков — бе наредена и като книга за прочит, и като учебник.“ За нуждите на образованието превежда от грц. език кн. „Ермения“, която не издава. Псевд.: Жеравненец, Делиорманский.

Съч.: Земледелие. Белград, 1853.

Лит.: Ил. Р. Блъсков. Материал по историята на нашето възраждане. Шумен, 1907. с. 229; Ив. Топузов и Ив. Сарафов. Предосвобожденски дейци за земеделска просвета. 1953; А. Попов. Никола Икономов-Жеравненеца. Братовият упрек. — Музейно дело, Разград, бр. 5, 1974; А. Симеонова. Никола Икономов-Жеравненеца. — Ново Лудогорие, бр. 141 (2593), 1975. *дл*

ИКОНО́МОВ, Теодосий Сотиров (Богдан) (1836—26.II.1871). Роден в Свищов, където получава основно образование. В Киев за-

вършва гимназия и започва да следва слав. филология. От 1859 продължава следването си в Прага (до 1861). През 1861 за кратко време е в Бялград, където помага на Г. С. *Раковски* при издаването на в. „Дунавски лебед". Учителствува в Свищов (1862), Браила (1863) и най-дълго в Болград. Известно време е директор на Болградската гимназия. Умира в Свищов.

В Болград И. издава сп. „Общ труд" (1868). В него като добре подготвен славист обнародва своите „публични лекции, четени в салона на Болградското централно училище" — за „Епохата на Симеон Велики. . .", за „Значението и важността на славянската катедра в Болград" и др. Той дава историколитературна оценка на Кирило-Методиевото дело, изявява се като апостол на слав. култура и борец срещу елинизацията, като ратник за духовната независимост на бълг. народ. В списанието печата и превода си „За въпитанието" от В. Г. Белински (1868, кн. 1). И. е автор на няколко патриотични стихотворения, на статии с учебно-образователна и истор. тематика. Особено популярна през Възраждането е комедията му „Ловчанскийт владика или бела на ловчанскийт сахатчия", изградена върху действителна случка. Тя е отпечатана през 1863 в разгара на борбата за черковна независимост. Главният ѝ сатиричен прицел са корупцията и развратът на грц. духовенство. В комедията И. дава израз на възгледите си като народен будител и просветител. През 1961 тя излиза в преработка на Ал. Гиргинов. Широка известност добива и стихотворението му „Где й родът ми?" („Общ труд", 1861, кн. 2), свободен превод от чеш. език на песента от Й. К. Тил, станала по-късно чеш. национален химн. Стихотворението се появява в различни песнопойки като народна песен, препечатано е в „Летоструй" (1872, кн. 4).

Съч.: Ловчанскийт владика или бела на ловчанскийт сахатчия. Комедия в три извършвания. Болград, 1863; Надгробна реч, написана по случай на смъртта на Димитрия Василевича Ромова. . . Болград, 1863; Слово, изречено в Централното болградско училище в денът на празнуването паметта на св. Кирила и Методия. Болград. 1864; Българска драматургия до Освобождението. I. Съст. П. Пенев. 1962. с. 69.

Лит.: В. Д. Стоянов. Няколко исторически бележки за значението на драматическото изкуство в България. — Дневник, бр. 1607, 28 дек. 1906; Ст. Ганчев. Свищов. Принос за историята му. 1929. с. 258.

иу

ИКОНО́МОВ, Тодор Поппетров (29.VIII. 1838—28.X.1892). Роден в с. Жеравна, Сливенски окр. Първоначално образование получава в Жеравна и Сливен; по-късно учи в София при С. *Филаретов*. Тук започва и публицистичната си дейност — обнародва дописки срещу фенерското духовенство във в. „България". От 1861 се установява в Цариград и работи в близко сътрудничество с Др. *Цанков*. И. е учител във фр. колеж; за кратко време става католически монах. През 1865 завършва Киевската духовна академия и учителствува в Шумен и Тулча. С редица статии се противопоставя на опита на Мидхат паша за сливане на бълг. у-ща с турските. През 1871 за втори път се установява в Цариград, където сътрудничи на в. „Македония", „България", „Право", „Турция", на сп. „Читалище" и др. Заедно с П. Р. Славейков взема дейно участие в борбата за прилагане на фермана за учредяване на Бълг. екзархия, поради което е интерниран в Тулча. След Освобождението активно участвува в обществения живот — нар. представител, подпредседател на Учредителното нар. събрание в Търново, министър, кмет на София, председател на Държ. съвет и др. Умира в Шумен.

Ерудиран публицист, в статиите си И. засяга просветни, религиозни, икономически, естетически, филос., литературно-критически и социологически въпроси. Естетическите му схващания най-пълно са отразени в статията „Поезията на природата и нашите нужди" („Читалище", 1871, кн. 16). И. участвува и в известния спор за и против театъра. Материалист във филос. си възгледи, той формира естетическите си схващания под влияние на рус. революционно-демократична мисъл. Превежда „Методическо ръководство за първоначалната аритметика" (Букурещ, 1866). Оставя ценни мемоари за обществения живот през Възраждането и първите десетилетия след Освобождението.

Съч.: Нова българска читанка. Русчюк, 1867 (2 изд. 1868, 3 разш. изд. 1868, 4 изд. 1874); Читанка за приготвяне към граматиката. Русчюк—Пловдив—Битоля, 1867; Пълна читателница. Русчюк, 1868; Воскресник или Черковно въсточно песно-

Тодор Икономов

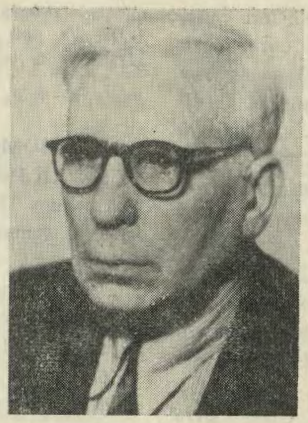

Атанас Ат. Илиев

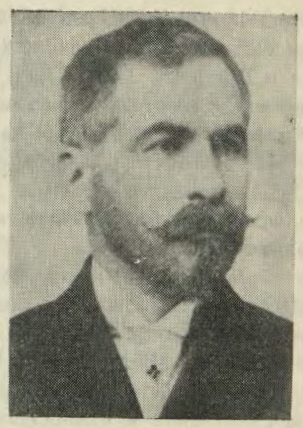

Атанас Тр. Илиев

пение. Цариград, 1872; Избирането на български екзарх. Цариград, 1872; Ръководство за словосъчинение на български язик. Виена, 1875; Българска граматика. Пловдив, 1881; Писма за Сърбия. Русе, 1883; Кой ще бъде виновний. Русе, 1886; Мемоари. Шумен, 1897; Мемоари. Подбор, ред. и предг. Т. Жечев. 1973.

Лит.: Ив. Тодоров. Т. Икономов и дейността му в служене на българския народ. 1821; Ст. Чилингиров. Тодор Икономов. — Добрудж. знаме, бр. 15, 1920; М. Бъчваров. Естетическите възгледи на Т. Икономов. — Септември, 1959, кн. 11; Т. Жечев. Революционерът сред черковниците. Тодор Икономов преди Освобождението. — Лит. мисъл, 1971, кн. 6 (вж. и Българският Великден или страстите български. 1975. с. 345—415). *кт*

ИЛИЕВ, Атанас Атанасов (1.XII.1893). Роден в Стара Загора. Син на възрожд. книжовник-фолклорист Ат. Т. Илиев. Детството си прекарва в Цариград. Начално и средно образование завършва в родния си град (1912). Следва философия в Петербург, Швейцария и Париж. Довършва образованието си в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1918). Специализира психология във Виена. Гимназиален учител е в София. Сътрудничи на Ас. Златаров в „Натурфилософска библиотека": помества научни изследвания, в които критикува психоаналитичната естетика. Сътрудничи на сп. „Българска мисъл", „Златорог", на в. „Литературен глас", „Българска реч", „Литературни новини", „Глобус" и др. Началник е на Културното отделение при М-вото на просветата (1934—36). Преподавател в Соф. ун-т „Кл. Охридски" от 1937; доцент в Скопския ун-т от 1943, а след това и негов ректор. Проф. по етика и естетика в Соф. ун-т (1944—62). Сътрудничи на сп. „Език и литература", „Изкуство", „Литературна мисъл", „Философска мисъл", „Театър" и др. Чл. на СБП.

Научната си дейност И. започва като студент. Публикува „Интуитивната философия като нова форма на интелектуализма" (1921) и „Ролята на противоречието във философията на Анри Бергсон" — пръв сериозен принос в Б-я върху бергсонизма. Научното му дело обхваща проблеми из историята и теорията на естетиката и етиката. В областта на естетиката стига до идеята, че изкуството е своеобразна форма на „сгъстяване на живота". Той пръв създава университетски учебни помагала по етика и естетика, в които пренася световните постижения на науката от тези области, като ги разглежда от марксически позиции.

Съч.: Интуитивната философия като нова форма на интелектуализма. Стара Загора, 1922; Ролята на противоречието във философията на Анри Бергсон. Пловдив, 1922; Лимитизъм и манизъм. Философията на К. Ф. Жаков и понятието на безкрайно малкото. 1925; Естетика и психоанализа. 1926; Загадката на сънищата и психоанализата на Фройда. 1926; Проблемите на изкуството. 1926; Психоанализа, пансексуализъм и изкуство. 1926; Душа и религиозно съзнание. 1928; Естетика и грозота. Отвратителното и ужасното в изкуството и живота. 1928; Двата полюса на човешката душа. 1929; Между изкуството и живота. 1932; Съвременната философия и история на философията. 1936; Критика на учебната ни теория и практика.

1937: Личност, народност и култура. Статии по философия на културата и социалната етика. 1937; Мистицизъм и познание. 1937; Бергсонизъм (на фр. език), 1940; Философията на Бенедето Кроче. 1942; Национално възпитание. 1944; Основни насоки в съвременната естетика. 1945; История на етиката от XIX до XX в. 1948; Етика. Учебник-монография. 1950 (1952, 1954, 1956); Етика. Ч. II. Учебник-монография. 1952; Възприемане на изкуството от минали епохи. 1953; История на естетиката. Учебник-монография. Пловдив, 1955 (1958); Някои проблеми на естетиката в светлината на Павловото учение за двете сигнални системи. 1956.

Лит.: М. Н. Маринов. Проблемите на изкуството от Ат. Илиев. — Учит. мисъл, 1932, кн. 2; Е. Николов. Ат. Илиев. „Между изкуството и живота". — Бълг. реч, 1932, кн. 1; Д. Манов. Естетическите есета на Ат. Илиев. — Бълг. мисъл, 1936, кн. 6; Ем. Стефанов. Една погрешна естетическа теория. — Ново време, 1948, кн. 8; Н. Бързакова. Ценен труд по въпросите на естетиката. — Театър, 1961, кн. 11; Поздравително писмо от СБП и биографични бележки по случай 70 г. от рождението му. — Лит. фронт, бр. 51, 1963. *лг*

ИЛИЕВ, Атанас Трифонов (2.II.1852—12.II.1927). Роден в Стара Загора в семейството на буден търговец. След завършване на Главното у-ще в родния си град учи в Епархийското у-ще в Пловдив (1868—69) и в класическата гимназия в Табор (Чехия, до 1871). Следва слав. филология в Прага и Бялград (до 1874). След завръщането си в Стара Загора е назначен за гл. учител (1874—75). Задържан след Старозагорското въстание 1875, И. е освободен в края на декември с. г. През Руско-турската осв. война заема административни длъжности при сливенския губернатор, в Пловдив, Стара Загора и др. градове. Окръжен управител е на Стара Загора (1884—85) и Шумен (1885—86). Участвува в Съединението на Б-я. Като учител в София (1888—92) е привлечен в редакцията на „Сборник за народни умотворения". Директор е на Старозагорската девическа гимназия (1892—1900, 1903—06). Редактира лит. сп. „Надежда" (1900). От 1900 до 1903 е началник на училищния отдел в Бълг. екзархия в Цариград. Чл. на БКД (дн. БАН) от 1900.

И. проучва фолклора, събира и издава бълг. народни умотворения. В началото на научната си дейност пише и някои статии, в които се чувствува влияние на митологичната школа — „За русалките" (сп. „Читалище", 1871, кн. 5), „Природата в българските народни песни и приказки" (сп. „Читалище", 1872, кн. 18). След Освобождението отпечатва студиите „Калината в българската народна поезия" (сп. „Денница", 1891, кн. 6), „Българските предания за исполини, наречени елини, жидове и латини" („Сборник за нар. умотворения", 1891, кн. 6), „Растителното царство в народната поезия" („Сборник за нар. умотворения", 1893, кн. 9), „Растенията от българско фолклорно гледище" („Списание на БАН", 1919, кн. 18). Съставител е на много учебници — читанки, христоматии, граматики, ползувани от учащите се от няколко поколения („Читанка за I клас", Пловдив, 1884; „Начална практическа граматика с писмени задавки", Пловдив, 1887; „Българска граматика. За I клас на мъжките и девически прогимназии", Пловдив, 1910, и др.). На учебни въпроси той посвещава и статии в периодичния печат. И. има приноси и в областта на езикознанието и нумизматиката — „Поглед върху българската нумизматика" („Сборник за нар. умотворения", 1889, кн. 1), „Румънска топонимия от славяно-български произход"(„Сборник БАН", 1925, кн. 17), „Турски изговор на български местни имена" („Списание на БАН", 1917, кн. 14). Превежда книгата „Съкратена история на умственото развиване в Европа" (1875) на Д. И. Писарев и побългарява повестта на К. Я. Ербен „Сирота мома" (1888).

Съч.: Отбор от животописи на велики мъже от всички времена и народи. Кн. I—II. Сливен, 1884—1885; Старо-Загорский окръг в народноикономическо отношение. Стара Загора, 1885; Синтаксис на българския език. За гимназиите, реалките, семинариите... Пловдив, 1888; Сборник от народни умотворения, обичаи и др. Събрани из разни български покрайнини. I, кн. 1. Народни песни. 1889; Политическа студия за руското обществено мнение и политика за работите на Балканский полуостров. Стара Загора, 1899. Телесно и душевно възпитание в средните (пълни и непълни) учебни заведения. За учители, родители и интелигентни граждани. Според д-ра Петър Дудрик и др. 1899; Спомени за Д. Наумов. По повод 25 г. от смъртта му. Ст. Загора, 1900; Старобългарски речник. Помагало за изучаване на старобълг. език и новобълг. правопис. Пловдив, 1901; Поглед върху деятелността на Българската екзархия (в съавт. с Н. Начов и Ст. Аргиров). 1909; Уроци от Америка по политическо възпитание. Стара Загора, 1909; Път към напредък. Стара Загора, 1910; Спомени. 1926.

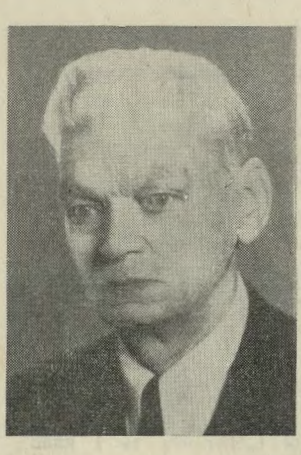

Георги Илиев

Лит.: Юбилейна книжка. Седемдесетгодишнина от рождение и петдесетгодишнина от книжовно и обществено-просветна дейност на Атанаса Т. Илиев. 1852—1872—1922. 1923; С. Панаретов. „Синтаксис на българския език". — ПСп., 1889, кн. 28—30; Л. Милетич. „Сборник от народни умотворения, обичаи и др.". — СбНУ, 1890, кн. 2; А. Тодоров. „Сборник от народни умотворения, обичаи и др." — ПСп., 1890, кн. 32—33; А. П. Стоилов. Атанас Т. Илиев. — Илюстрация Светлина, 1923, кн. 3 и 4; Ст. п. Василев. „Спомени на А. Т. Илиев". — Изток, бр. 48, 1926; А. П. Стоилов. „Спомени на Атанас Т. Илиев". — Учил. преглед, 1926, кн. 7 и 8; J. Pàta. „Спомени на Атанаса Т. Илиев". — Slavia, 1929, 1; Хр. Вакарелски. Атанас Т. Илиев. — Родна реч, 1941, кн. 3; В. Койчева. Атанас Т. Илиев. — Учит. дело, бр. 16 (556), 1958.

вв

ИЛИ́ЕВ, Георги (Георги Илиев Георгиев) (25.VII.1881—18.VII.1961). Роден в с. Тарфа, Чаталджанско. Две год. учи в Духовната семинария в Цариград. Завършва реална гимназия в Стара Загора. Лежи в затворите на Цариград (1902—04), на заточение е в Мала Азия (1904—05). Учителствува няколко години. Завършва строително инженерство в Мюнхен (1914). Работи дълго време в Областното инженерство в Стара Загора. Първите си лит. работи печата в сп. „Ново време" (1906) и в хумористичните сп. „Смях" и „Българан". Ред. на сп. „Гребец" (1934—41). Печата във в. „Остен" (1910), сп. „Хризантеми", в. „Литературни новини". Умира в Стара Загора.

И. издава две стихосбирки: „Тъжни напеви" (1906) и „Горести" (1921). Той е един от пионерите на фантастичния и екзотичния роман в бълг. литература. Романът му „О-Корс" е интересен със замисъла си — да се изобрази животът на човечеството милиони год. след нашето време. Увлича с богатството на въображението, с героите си — хора на бъдещето — и с нравствените проблеми, които поставя. Психологически героите на рома на са неубедителни като представители на бъдещето. „О-Корс" е роман за своето време, символ на човечеството, което е загубило слънцето, вярата си в любовта между хор ата. Романът му „Теут се бунтува" е награден от М-ството на просвещението през 1934. В следващите си творби И. се придържа към принципите на реализма. В стихотворенията, романите и повестите си той разкрива проблемите на своя съвременник, защищава интересите и идеалите му. Псевд.: Пиери и Ausgerütscht.

Съч.: О-Корс. Роман. 1930; Теут се бунтува. Роман. 1933; Повест за Нанти. 1937; Три капки кръв. Повест. 1940; От вятър отвяни. Роман. 1946.

Лит.: Г. Константинов. 1. Творци на българската литература. 1941. с. 278; 2. Български писатели. 1947. с. 386; Д. Ив. Шишманов. Г. Илиев: „О-Корс". — Слово, бр. 2552, 1930; П. Динеков. „О-Корс". — Лит. глас, бр. 106, 1931; д-р К. Кръстев. Първият български фантастичен роман „О-Корс" от Г. Илиев. — Бълг. мисъл, 1931, кн. 6; П. Спасов. Може ли Теут да се бунтува. — Стара планина, 1934, кн. 6; Вл. Лесов. „От вятър отвяни". — Лит. подем, бр. 6, 1947; Некролог. — Лит. фронт, бр. 25, 1961.

4.II.2004 год.

пг

ИЛИ́ЕВ, Стоян (Стоян Илиев Димитров) (2.V.1932). Роден в с. Маломир, Ямболски окр. Завършва педагогическо у-ще в Ямбол и философия в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1958). Ред. във в. „Народна младеж" (1958—60), зав. отдел „Критика" в сп. „Септември" (1963—66), зам.-гл. ред. на в. „Литературен фронт" (1966—67) и изд. „Български писател" (1969—71). През 1963 защищава кандидатска дисертация в Московския ун-т на тема „Диалектика на субективното и обективното в лириката". От 1967 н. с. в Ин-та за литература при БАН.

Започва като лит. критик с интерес към актуалните художествени събития. В трудовете си отстоява принципите на соц. реализъм в естетическата теория и в съвре-

Стоян Илиев

менната художествена литература. Работи в областта на литературно-критическия портрет: скици и профили на бълг. писатели от миналото и съвременността с очертани индивидуални идейно-художествени особености. Изследва творчеството и съдбата на П. К. Яворов, проблемите на бълг. символизъм.

Съч.: Незавършени портрети. 1967; Спор за поезията и критиката. 1969; Противоречивият свят на Яворов. 1976.

Лит.: П. Братоев. „Незавършени портрети". — Лит. мисъл, 1967, кн. 6; Т. Абазов. Мъжествено и откровено. — Нар. култура, бр. 29, 13 юли 1968; Ст. Коларов. Присъствието на критика. — Септември, 1968, кн. 2; Ат. Свиленов. За критиката на Стоян Илиев. — Лит. фронт, бр. 42, 16 окт. 1969; Е. Константинова. Пристрастията и споровете на критика. — Септември, 1970, кн. 6; С. Хаджикосев. Плодотворните експерименти на критика. — Пламък, 1970, кн. 5; Б. Кунчев. Критикът на кон. — Лит. фронт, бр. 10, 4 март 1971; Е. Димитрова. Отново за критика на кон и за неговите „модели". — Антени, бр. 10, 12 март 1971. *лц*

ИЛЮСТРАТОРИ НА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА. Съвременната бълг. илюстрация е предшествувана от образците на бълг. средновековна миниатюра от XIII и XIV в., която продължава съществуването си и в неблагоприятните условия на османското иго.

През 1651 Филип Станиславов издава в Рим „*Абагар*" с няколко илюстрации, изпълнени с техниката на ксилографията. През 1741 се появява „Стематография" на Христофор *Жефарович*, отпечатана във Виена, която съдържа много илюстрации — гравюри върху мед. Някои от тях изобразяват истор. личности — владетели на българите и на някои слав. народи от Балканския п-в.

През Възраждането се илюстрират книги с религиозно съдържание. По предназначение и художествен облик илюстрациите им приличат на възрожд. щампи. Най-изтъкнат автор на часослови и жития през Възраждането е Анастас Карастоянов от Самоков, където има гравьорска школа.

Със светско, истор. съдържание са илюстрациите на един от пионерите на новото бълг. изобразително изкуство Николай *Павлович* към книгата на Г. С. Раковски „Няколко речи о Асеню първому, великому царю българскому и сину му Асеню второму". Във вестниците и списанията, издавани от бълг. емиграция в чужбина и в Цариград, се появяват илюстрации, винетки и др., понякога заимствувани от другаде или правени от автори-чужденци. Илюстративен характер имат и самостоятелно издадените литографии по сюжети от романтично-сантименталната повест „Райна, княгина българска" от А. Ф. Велтман.

През първите две-три десетилетия след Освобождението бълг. илюстрация не успява да се оформи като изкуство със специфични задачи и цели, да се свърже органично с произведенията на бълг. творци. Въвеждането на способите за фотомеханично репродуциране позволява по най-лесен начин да се използуват готови образци от чужди книги, които задоволяват бързо нарастващите нужди от илюстрации и оформление. По този начин се нарушава пряката приемственост със старата илюстрация и щампата, а използуваните образци отвън често са на незадоволително художествено равнище.

Положителна роля за повишаване на вкуса и естетическите изисквания към илюстрирането изиграват сп. „Изкуство" (1895—97), ръководено от Ив. Мърквичка и А. Митов, и „Художник" (1905—09) на П. Генадиев. В тях се появяват, наред с чуждите илюстрации и репродукции, илюстрации и винетки от Ив. Мърквичка, А. Митов, Б. Михайлов, К. Величков, Т. Обербауер, Ал. Божинов, Сирак Скитник и др. бълг. или работещи в Б-я художници.

Една от първите илюстрирани бълг. книги е „Под игото" от Ив. Вазов. Илюстрациите

Ил. Бешков. Илюстрация на корица

Б. Ангелушев. Илюстрация на корица

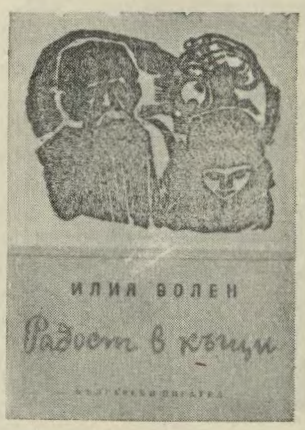

Ал. Денков. Илюстрация на корица

са дело на Ив. Мърквичка, А. Митов и Т. Обербауер и са постижение за своето време. Първите по-трайни и внушителни успехи в тази област са портретните рисунки на Н. Петров към „Острова на блажените“ от П. П. Славейков, илюстрациите на Ал. Божинов към „Конско евангелие на народняците“ от Тр. Кунев, на Хр. Станчев към поезията на П. К. Яворов, на Н. Райнов към собствените му творби („Слънчеви приказки“), на Н. Маринов към повестите на Елин Пелин, на Сирак Скитник към „Марионетки“ от Ч. Мутафов и др. В някои илюстрации се забелязва стремеж към постигане на самостоен художествен ефект, други са резултат от съзнателна преценка на значението на илюстрацията и оформлението в цялостната постройка на книгата.

20-те год. на XX в. са първият период от разцвета на бълг. илюстрация, свързан с появяването на значителни произведения на поезията и белетристиката. Илюстрацията има най-голямо приложение в детско-юношеската литература. Тук са и най-ярките й постижения, свързани с дейността на изтъкнати бълг. майстори — Ил. Бешков, Ил. Георгиев, В. Лазаркевич, Г. Атанасов, Ил. Петров, Д. Узунов, Н. Тузсузов. Повечето от авторите на най-добре илюстрираните книги са бълг. поети и писатели: Д. Габе — „Златна книга за нашите деца“, „Азбука на малките“ „Великден“, илюстрации от Ал. Божинов; А. Каралийчев — „Приказен свят“, илюстрации от Ил. Бешков; Н. Козлев — „Хайдут Сидер и Черен арапин“, илюстрации от Г. Атанасов; Б. Ив. Стоянов — „На припек“, илюстрации от Ил. Петров; П. Д. Кардашев — „Мадарският конник“, илюстрации от П. Георгиев; Р. Бланкен — „Патиланчо“, превод в стихове от Ран Босилек, илюстрации от В. Лазаркевич. Като илюстратори по това време се изявяват и Б. Денев, Д. Гюдженов, С. Велков, Д. Кожухаров, Г. Машев и др.

С художествени достойнства се отличават илюстрациите на поетични творби: на Сирак Скитник към „Български балади“ от Т. Траянов, на Ал. Жендов към „Зимни вечери“ от Хр. Смирненски, на Ив. Милев към стихосбирката „Арена“ от Ламар и на П. Георгиев към „Мирни, размирни години“ от Ламар. В резултат на живия интерес към съв. литература се появяват и илюстрациите на Кр. Кюлявков към „Химни на труда“ от Ал. Гастев.

Твърде плодотворни в областта на илюстрацията са 30-те год. Ал. Божинов с илюстрациите си към „Пижо и Пендо“ от Елин Пелин и Ил. Бешков с илюстрациите си към „Ането“ от А. Каралийчев създават образи, които много точно се покриват с лит. първоизточник; тези книги се възприемат като неделимо дело на двойката писател—илюстратор. Значителни постижения са илюстрациите на Бешков към „Дяволите в зимника“ от С. Попов, на Ил. Петров към „На повратки в село“ от Н. Марангозов. С голяма сила на внушението и с майсторско пресъздаване на приказната атмосфера се отличават илюстрациите на Г. Атанасов към „Незнаен

юнак", „Неродена мома" и „Жива вода" от Ран Босилек, а също и към приказки на източните народи, илюстрирани от него и от В. Лазаркевич.

Завръщането на Б. Ангелушев в Б-я през II пол. на 30-те год. след дълго пребиваване в чужбина, където става известен с псевдонима си Бруно Фук, поставя началото на нов етап в развитието на изкуството на книгата и на илюстрацията. Големият график и илюстратор ратува на дело за книга с подчертано функционално свързване на силно изразителния образ с цялостната представа, съдържаща се в текста, за схващане на творбата с нейния текст и образи като едно цяло, за специфичен национален облик на бълг. книга.

В соц. Б-я илюстрацията става привлекателно поле за работа на много художници и се утвърждава като една от водещите области в изобразителното изкуство. По приблизителни данни 80% от всички отпечатани илюстрации са към книги за деца и младежи. Развитието на бълг. илюстрация следва темповете на бързото развитие на културата в Б-я. Поради военната разруха и липсата на модерна полиграфична база началото не е лесно. Първите значителни илюстратори след 9 септ. 1944 са В. Лазаркевич, Б. Ангелушев, Ил. Бешков и Г. Атанасов. С умението да въздейства на децата, особено със забавния си животински персонаж, В. Лазаркевич (1895—63) е един от най-търсените илюстратори. Той е автор на илюстрации към 136 детски книги от Ран Босилек, В. Павурджиев, Ас. Босев, К. Константинов, Мл. Исаев, В. Паспалеева, Д. Габе, П. Станчева, Г. Угаров, Ем. Коралов, Е. Кювлиев, Ас. Разцветников, А. Каралийчев, М. Лъкатник, Л. Милева, Елин Пелин, Св. Минков, Чичо Стоян, Р. Александрова и др.

Б. Ангелушев (1902—66) наред с дейността си в областта на графиката, плаката и живописта прави десетки илюстрации, корици и цялостни оформления на книги от известни бълг. автори: Хр. Радевски — „Мечтател", „Уважаемите" и „Басни", Гео Милев — „Септември", Мл. Исаев — „Поема за винтовката", Елин Пелин — „Избрани разкази", Г. Караславов — „Селкор", Н. Хрелков — „Среднощен конгрес", В. Петров — „Дните, които живеем", П. Р. Славейков — „Татковина", П. Матев — „Човешка тревога", Б. Райнов — „Човекът на ъгъла", Ив. Вазов — „Под игото", Ал. Константинов — „Бай Ганьо", Хр. Ботев — „Избрани творби". Ангелушев създава много илюстрации към най-значителните произведения на бълг. литература. Голяма част от тях получават високи оценки и награди.

Ил. Бешков (1901—58) илюстрира изключително книги за деца. Като педагог има значителен принос за подготовката на цяло поколение изявени илюстратори. Изказва се по важни проблеми на илюстрирането.

Г. Атанасов (1904—52) се специализира в детската илюстрация, сътрудничи на детски вестници и списания. Създава илюстрации към творчеството за деца на Д. Габе, Л. Милева, Калина Малина, Ас. Разцветников, Мл. Исаев и др. Особено се отличават илюстрациите му към „Хълма на доблестта" от Е. Кювлиев и „Златно сърце" от Калина Малина.

Забележителни илюстратори на произведения на бълг. литература има и между най-известните бълг. живописци. Ил. Петров е автор на няколко десетки илюстрации — към „Влак" от Н. Вапцаров, „Ден последен" от Ст. Загорчинов, „Пробивът" от Кр. Белев, „Хилендарският монах" от Д. Талев, „Септемврийци" от Ем. Коралов и др. Ст. Венев илюстрира десетки книжки за деца, Н. Мирчев — „Орлов камък" от Г. Караславов, „Мили родни картинки" от Елин Пелин, „В края на лятото" от К. Калчев, „Хаджи Димитър" от Хр. Ботев и др. Автор на илюстрации за деца е и Ал. Поплилов.

Голяма роля за повишаване художественото равнище на бълг. илюстрация изиграва обсъждането ѝ, организирано през юни 1953 от КНИК и Съюза на бълг. художници, както и излязлото в края на с. г. Постановление на ЦК на БКП за състоянието и задачите на детската литература. В него се обръща внимание и на дейността на илюстраторите. Идеите на Априлския пленум на ЦК на БКП дават нов тласък за успешното развитие на бълг. илюстрация.

Към поколението илюстратори, започнало да твори през II пол. на 40-те и в нач. на 50-те год., принадлежи Ал. Денков (1925—72). Всестранната му дейност наред с илюстрации към световната класика („Илиада" от Омир) обхваща и голямо количество илюстрирани произведения за деца и др.

т бълг. автори. Л. Зидаров, един от най-плодовитите бълг. илюстратори, адресира своето творчество към децата, като наред с многобройните заглавия от бълг. автори илюстрира и прочути произведения на световната литература („Андерсенови приказки“ и др.). В нач. на 50-те год. в бълг. детска илюстрация се вливат нови сили: Г. Анастасов, Ст. Анастасов, Т. Панайотов, Р. Маринов, Хр. Нейков, Ат. Нейков, Ю. Минчев, К. Тасева, М. Парпулова, Ан. Панайотова и др. Някои от тези автори поддържат традицията на Б. Ангелушев и Ил. Петров с илюстрирането на произведения на „голямата литература“: Т. Панайотов — „Васил Левски. Разкази и поеми“, „Под игото“ от Вазов, „По жицата “ от Й. Йовков; Хр. Нейков — „Хайдути“ от Ботев; Ат. Нейков — „На гости у дявола“ от Д. Жотев, „В минути на мълчание“ от Г. Джагаров и др.

В средата и към края на 50-те год. започва значително подобряване на издателската дейност, което съвпада с дебютите на нова група илюстратори, между които най-продуктивни са Ив. Кирков, С. Венов, Ив. Кьосев, Н. Стоянов, М. и Ив. Йовчеви и др. Значителни постижения в илюстрирането на произведения от бълг. литература са „Чичовци“ от Вазов (Венов), „Братята от Струга“ от Д. Талев (Ив. Кьосев) и др.

Нач. на 60-те год. е един от най-благоприятните периоди от развитието на бълг. илюстрация (1962 е рекордна по брой на заглавията). По това време дебютират талантливи творци, като Ас. Старейшински, П. Рашков, Б. Бехнев, Т. Тончев, Р. Скорчев, Вл. Паскалев, Л. Диманов, П. Чуклев, Л. Чехларов, Г. Чаушов, К. Миладинова, Г. Недялков, З. Мавродиев и др. С голямата си продуктивност и творчески опит те дават на бълг. читател много илюстрации към детски книги, към преводни заглавия и към значителни бълг. лит. произведения. Съвременната бълг. илюстрация се отличава с усет за изграждане на обща визуална представа, съзвучна с атмосферата на лит. произведение, проведена последователно с помощта на богато въображение, интересно асоциативно мислене и майсторска художествена реализация.

Няколкото хиляди илюстрирани заглавия от 1944 насам са дело на ок. 250 художници, сред които са и имената на живописците Д. Узунов, Г. Попов, Н. Петков; на графиците В. Стайков, М. Бехар, З. Дъбова, Б. Стоев; на карикатуристите Ц. Цеков-Карандаш, Б. Димовски, Ас. Грозев; на приложниците Нева, Ани и Н. Тузсузови, Б. Китанов, И. Богданов; на художници, изявяващи се едновременно в няколко области на изкуството — М. Пейкова, Г. Ковачев, Г. Богданов, А. Стаменов и др.

Въпреки широките интереси на илюстраторите дейността им в тази област е високо специализирана. Около половината издадени заглавия с илюстрации са реализирани от 30—40 художници. Тази специализация, която не изключва изяви и в други области, нараства. Илюстраторското изкуство се поощрява с награди, някои учредени още през 50-те год. То има международни успехи на различни изложби на книгата. В Б-я редовно се организират изложби на бълг. илюстрация.

мк дд

ЙМЕННИК НА ПЪРВОБЪЛГАРСКИТЕ КНЯЗЕ. Списък на първобълг. владетели от митични времена до II пол. на VIII в. За всеки владетел са дадени кратки сведения — името му, годините на живота или управлението му, отбелязан е родът, от който произхожда, годината, през която взема властта. В началото на Именника са посочени имената на петима владетели (Авитохол — вероятно Атила, Ирник — навярно Атиловия любим син, Ернах, Гостун, Курт и Безмер), управлявали „княжеството“ отвъд Дунава 515 год. Втората част обхваща периода от 681/701 до 766/67, когато управлявал (40 дни) хан Умор. Годината на управление на този княз е хронологическият предел, след който паметникът е бил съставен. Не е известно дали Именникът, който наподобява познатите „анали“ (хронографи или летописи), е продължен по-късно. Вероятно първоначално е писан на грц. език и с грц. писмо като надпис върху камък; по-късно, вероятно по времето на цар Симеон (893—927), е преведен на старобълг. език. Запазен е в 3 преписа в ръкописи от XVI в., съхранявани в Москва. Хронологическите посочвания са дадени според т. нар. 12-год. животински хронологичен цикъл, на езика на първобългарите, в който годините са отбелязани чрез имена на животни, а месеците — с числителни редни. Именникът е един от най-важните домашни извори за

бълг. история през най-ранния период от Средновековието.

Лит.: А. Попов. Обзор хронографов русской редакции. I. 1866. с. 25—27; В. Н. Златарски. Имали ли са българите свое летоброене. — СпБАН, 1911, кн. 1; Към въпроса за българското летоброене. — СпБАН, 1915, кн. 10; История на българската държава през средните векове. Т. I, 1. 1918. с. 353—382; Ив. Дуйчев. Из старата българска книжнина. Кн. I. Книжовни и исторически паметници от Първото българско царство. 1943. с. VII—VIII, 1—2, 162—165; М. Н. Тихомиров. Именник болгарских князей. — В-к древней истории, 1946, кн. 3; O. Pritsak. Die bulgarische Fürstenliste und die Sprache der Protobulgaren. Wiesbaden, 1955; Gy. Moravcsik. Byzantinoturcica. II. Sprachreste der Türkvölker in den byzantinischen Quellen. Berlin, 1958. p. 352—354; Ем. Георгиев. Прабългарското летописание. — В: Изследвания в чест на М. С. Дринов. 1960. с. 369—380; В. Бешевлиев. 1. Надпис ли е бил Именникът на българските ханове. — Изв. Археологическия ин-т, 1961, кн. 24. 2. Die protobulgarischen Inschriften. Berlin, 1963. p. 306—323, пг. 79; Ст. Стоянов. Към четенето и тълкуването на някои места от Именника на българските ханове. — Език и литература, 1971, кн. 4; Ив. Дуйчев. Именникът на първобългарските ханове и българската държавна традиция. — Векове, 1973, кн. 1. *ивд*

ИНДЕКС. Списък, регистър, особен вид статии в средновековната литература, в които се изброяват отречените и забранените от черковната власт книги; едно от средствата за идеологическа цензура. Възникването на И. е резултат от стремежа да се разграничат каноническите, неканоническите и апокрифните книги и да се предпазят читателите от влиянието на апокрифната книжнина (вж. *Апокрифи*). Най-ранните списъци на канонически и неканонически книги се появяват в съборни решения (59-о правило на Лаодикийския събор, 343), в апостолските постановления, в съчинения на видни черковни отци (Атанасий Александрийски, Григорий Богослов, Амфилохий, Кирил Ерусалимски и др.). В списъка, оповестен от папа Геласий от името на Римския събор през 496, са съобщени и отречените от черквата апокрифни и еретически книги.

Историята на И. в старите слав. литератури (бълг., рус. и срб.) подробно е изяснена в изследванията на А. Н. Пипин, Н. С. Тихонравов, А. И. Яцимирски и др. Установените 7 редакции — различни по произход, състав и ред на посочените произведения, по вариантите на заглавията и съпровождащите ги обяснения — са представени с повече от 200 преписа. Най-ранният слав. текст на И., преведен от грц. език при цар Симеон и легнал в основата на по-късни слав. и бълг. редакции, е включен в състава на Симеоновия сборник, стигнал до нас в препис от 1073. Не всички изброени в него апокрифи са били вече преведени на старобълг. език и затова този препис има значение повече на препоръчителна библиография за старобълг. книжовници. Към XI—XII в. на бълг. почва възниква първата слав. редакция на И., известна по препис в Номоканон (XIV—XV в.) от сбирката на М. П. Погодин, отбелязвана в литературата като Погодинов индекс. Между отречените книги тук фигурират произведения на старобълг. писател поп *Еремия* и някои апокрифи с богомилски тенденции. С името на всеруския митрополит *Киприан*, българин по произход, се свързва разпространяваната в Русия от края на XIV—нач. на XV в. нова редакция на И., известна по много преписи (над 150). Съществена новост тук е включването на народносуеверните и *гадателните книги*. През XVIII в. в Б-я се появява своеобразна редакция на И., която представлява кратки бележки, вмъкнати в увода към житието на пророк Илия, за отречените книги с поучителен характер.

Развоят на И. в слав. Средновековие и по-специално в Б-я, разнообразието, широкото разпространение и отликите в отделните редакции свидетелствуват за важната роля, която са им отреждали черквата и държавата. И. са ограничавали демократичните тенденции в старобълг. литература, задържали са естествения развой на лит. процес, но не са могли да го спрат. Напротив, наличието на И. свидетелствува за голямата популярност и незаглъхващия интерес към „еретическите“, „лъжливите“ книги. В слав. редакции на И. се съдържат указания за 122 „отречени“ книги, някои от които са били преписвани редом със съчинения на видни черковни писатели, а апокрифни мотиви или апокрифни подробности се откриват и в произведенията на официалната литература.

Изд.: А. Пыпин. Для объяснения статьи о ложных книгах. — Летопись занятий археографической коммиссии — 1861. СПб., 1862.

Никола Инджов

с. 1—55; Н. С. Тихонравов. Памятники отреченной русской литературы. Т. I. СПб., 1863. с. I—XI; И. Я. Порфирьев. Апокрифические сказания о ветхозаветных лицах и событиях. Казань, 1872. с. 144—168; V. Jagić. Opisi i izvodi iz nekoliko južno-slovinskih rukopisa. IX. Slovenski tekstovi kanona o knjigama staroga i novoga zavjeta podjedno s indeksom lažnih knjiga. — Starine, Zagreb, IX, 1877, с. 91—116; Н. С Тихонравов. Собрание сочинений. Т. I. 1898. с. 12—38; А. И. Яцимирский. Мелкие тексты и заметки по старинной славянской литературы. — Изв. ОРЯС, VII, 1902, кн. 1, с. 134—136; П. А. Сырку. Заметки о славянских и русских рукописях в Bodleian Library в Оксфорде. — Изв. ОРЯС, XII, 1907, вып. 4, с. 136—140; А. И. Яцимирский. Южнославянские и восходящие к ним списки индекса отреченных книг. — Изв. ОРЯС, XIV, 1909, вып. 2, с. 181—187; А. И. Яцимирский. Библиографический обзор апокрифов в южнославянской и русской письменности. Вып. I. Апокрифы ветхозаветные. Петроград, 1921. с. 1—75; Й. Иванов. Богомилски книги и легенди. 1925. с. 52—53; Б. Ст. Ангелов. Списъкът на забранените книги в старобългарската литература (Към въпроса за класовия характер на нашата стара литература). — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1952, кн. 1, с. 107—159; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 1967. с. 185—188.

Лит.: П. Динеков. Стара българска литература. Кн. I. 1950. с. 185—187; Н. К. Гудзий. История древней русской литературы. М., 1950. с. 21—30; Ив. Дуйчев. Най-старият славянски списък на забранените книги. — Год. ББИ „Елин Пелин", 1955, кн. 3 с. 50—60; Ем. Георгиев. Литература на изострени борби в средновековна България. 1966. с. 234—244.

ск

ИНДЖО́В, Никола Иванов (30.IX.1935). Роден в Бургас. Завършва Икономическия техникум в родния си град (1953) и Висшия икономически ин-т „К. Маркс" в София (1957). За пръв път печата стихове през 1953 в сп. „Септември". Ред. в Радио София (1957—60), секретар на Градския к-т на Комсомола в Хасково (1961), ред. (1961—63) в сп. „Младеж", ред. в Българската телевизия (1965—69). На дипломатическа работа в Куба (1970—75). Зам.-глав. ред. (от 1975) на сп. „Отечество". Чл. на Градския к-т на ДКМС в София (1965) и на ЦК на ДКМС (1968—72). Чл. на БКП, на СБП.

Поезията му се отличава със свежа лиричност, интонационно богатство и метафоричност. Съдържа искрен порив към красотата като човешка норма с определен истор. и етичен смисъл. Темите за любовта, за подвига, за колективния героизъм и за истор. приемственост определят идейно-емоционалното ѝ съдържание. През последните год. И. изживява еволюция от прекия лиризъм към по-разгърнати повествователни форми. Пише лирико-есеистична художествена публицистика. Превежда рус. и исп. поезия и проза.

Съч.: Предчувствие. Стихотворения. 1959; Балада за Камен болшевика. Поема. 1962; Пътища и любов. Стихотворения. 1964; Тихол с петела. Поема. 1965; Вечерна ръка; вица. Стихотворения. 1967; Дългосвет. Поеми. 1970; Сантиментален марш. Художествена публицистика. 1970; Ден днешен. Пътеписи (в съавт. със С. Северняк). 1971; Кубамар. Очерк. 1974.

Лит.: Ефр. Каранфилов. Българската литература през 1959 г. — Кооп. село, бр. 9, 1960; Проблеми на съвременната литература. — Раб. дело, бр. 31, 1960; К. Васевски. Един млад поет показва себе си. — Септември, 1961, кн. 4; Б. Божилов. Поетичен образ на комуниста. — Септември, 1963, кн. 6; Ив. Сарандев. Балада за съвременника. — Нар. младеж, бр. 4, 1963; Д. Дублев. Рудник на оптимизъм. — Лит. фронт, бр. 12, 1964; Н. Никифоров. Не си отива времето от нас. — Нар. младеж, бр. 135, 1964; Л. Стаматов. Попътна любов. — Учит. дело, бр. 74, 1964; П. Тотев. Ти никога не си един. — Септември, 1964, кн. 6; Д. Боляров. Петима поети. — Младеж, 1965, кн. 1; Лада Галина. За лирическия характер. — Пламък, 1966, кн. 5; Й. Василев. „Тихол с петела". — Пулс, бр. 1, 1966; Гр. Чернев. Продължаваща песен. — Лит. фронт, бр. 47, 1966; Ст. Коларов. Поетът с вечерна ръкавица. — Септември, 1968, кн. 4; Г. Мицков. „Ве-

черна ръкавица". — Нар. култура, бр. 10, 1968; Е. Мутафов. И предрешен, и очарован. — Лит. фронт, бр. 31, 1968; Н. Бозлуганов. Обогатяване на жанра. — Септември, 1971, кн. 8; Ч. Добрев. Другарю, бъди! — Лит. фронт, бр. 8, 1971; Св. Игов. Поемите на Н. Инджов. — Септември, 1971, кн. 3; Г. Гетов. Преживяна книга. — Пламък, 1974, кн. 9; К. Димов. Светлина и солен вятър. — Антени, бр. 9, 1 март 1974; Б. Кунчев. „Кубамар" — възторжен разказ. — Нар. младеж, бр. 79, 12 апр. 1974; В. Попов (За „Кубамар"). — Лит. фронт, бр. 8, 21 февр. 1974; Ат. Свиленов. Никола Инджов. — Родна реч, 1974, кн. 5; Р. Узунова. И в малкия свят, и в големия. . . — Хоризонт, 1974, кн. 3.

мш

ИНСТИТУ̀Т ЗА ЛИТЕРАТУ̀РА ПРИ БАН. Създаден през 1948. Академици-основатели: Н. Райнов, Елин Пелин, Л. Стоянов, К. Петканов, Н. Лилиев. Директори: Н. Райнов (1948—49), Л. Стоянов (1949—57), Г. Цанев (1958—62), Ст. Божков (1962—73), Т. Жечев (от 1974). Първоначално се нарича Институт за българска литература. Още при създаването му пред И. л. се поставя важна национална задача — да изследва многовековното развитие на българ. литература и нейния принос в световната култура.

През първите 20 год. от съществуването си И. л. има секции по българ. литература до Освобождението, българ. литература след Освобождението, теория на литературата, руска и съв. литература и съветско-български лит. отношения, западноевропейски и слав. литератури, детска литература. След Априлския пленум (1956) е създадена и секция по съвременна българ. литература. Във връзка с интеграцията на науката и на някои нормативни документи през 1970 научната работа на И. л. се съсредоточава в три секции — история на българ. литература, теоретико-методологически проблеми, сравнително литературознание. От 1974 секцията по история на българ. литература е разделена на две секции — българ. литература до Освобождението и българ. литература след Освобождението. Към отделните секции са създадени проблемни групи, които разработват конкретни лит. въпроси. В И. л. има отдел за научна информация и документация с библиотека, кабинет-къща „Ив. Вазов" (до 1976), кабинет „Хр. Смирненски", кабинет „Н. Й. Вапцаров". Библиографската сбирка на ин-та е една от най-богатите в Б-я.

Щатните и нещатните сътрудници изследват основни проблеми на българ. литература от създаването ѝ до днес, връзките ѝ с рус. и съв. литература и литературата на др. народи, с фолклора; изясняват актуални теоретични и методологични въпроси; изучават творчеството на отделни писатели. В резултат на проучванията им са отпечатани много студии и монографии. Издания на ин-та са: „История на българската литература" (т. I, II, III, IV, 1962, 1966, 1970, 1976), „Речник на българската литература" (т. 1 А—Д, 1976), поредиците „Старобългарска литература" (от 1971), „Литературна история" (от 1977), „Литературни анкети" (от 1977), сборниците: „Климент Охридски" (1966) — по случай 1050 год. от смъртта на големия старобълг. писател; „Константин-Кирил Философ" — юбилеен сборник по случай 1100 год. от смъртта му (1969); „Изследвания и статии за Любен Каравелов" (1963), „Никола Вапцаров. Нови изследвания" (1970), „Образът на комуниста в съвременната българска литература" (1972), „Съветската литература в България" (3 т., 1961, 1964, 1970); „Из световната литература" (1962), „Фолклор и литература" (1968), „Проблеми на българския фолклор" (1972) и др. Дело на И. л. са академичните издания на съчиненията на българ. писатели и учени: Кл. Охридски, П. Р. Славейков, Ив. Д. Шишманов, Хр. Смирненски и др. И. л. издава поредица „Литературен архив", в който се обнародват ръкописи, писма и др. материали на утвърдени българ. творци: П. Р. Славейков, В. Друмев, Л. Каравелов, Елин Пелин, Гео Милев и др. Орган на И. л. е сп. „Литературна мисъл", което излиза от ян. 1957 с гл. ред. П. Зарев.

И. л. поддържа творчески връзки и разработва актуални проблеми с научни институти от СССР, Полша, Румъния, ГДР, Чехословакия, Унгария и др. страни. Той организира национални и международни конференции, симпозиуми и сесии. Сътрудниците му участвуват в работата на творчески и научни съюзи и в редакции на периодични издания на БАН и СБП. Значителна част от тях четат лекции и спецкурсове и ръководят дипломанти в Соф. ун-т „Кл. Охридски", във Великотърновския ун-т „Кирил и Методий", във Висшия педагогически ин-т в Шумен, в Пловдивския ун-т „Паисий Хилен-

дарски“. Самостоятелните трудове на научните сътрудници са посочени в отделните статии за тях.

вм

ИНСТИТУ̀Т ЗА ФОЛКЛО̀Р. Научноизследователски ин-т в системата на БАН. Създаден през 1973 на базата на Секцията за фолклор при Етнографския ин-т и музей. Директор акад. П. *Динеков*. Има три секции — за словесен фолклор, за теория и естетика на фолклора и за народни изкуства — и отдел за научна документация и информация.

Основна задача на И. ф. е да изследва научно проблемите на фолклора, да изтъкне народното творчество като една от най-важните съставки на бълг. национална култура. Сътрудниците на ин-та събират, записват народнопоетическите произведения, проучват развитието и съвременното състояние на фолклорните жанрове, методологически и теоретически проблеми из областта на народната художествена култура, съвременните процеси в народното творчество, взаимните влияния между фолклора и литературата, междубалканските и междуслав. фолклорни отношения, историята на бълг. фолклористика и др. И. ф. сътрудничи със сродни ин-ти в Б-я и в чужбина (Секция за музикален фолклор при Ин-та по музикознание, Етнографски ин-т, Ин-т за литература, Ин-т по изкуствознание, Ин-т за балканистика, Център за художествена самодейност и др.; ин-ти главно в СССР и в соц. страни).

И. ф. обнародва поредиците „Български фолклор“ (от 1975) и „Проблеми на българския фолклор“ (от 1972), продължава издаването на „Сборник за народни умотворения и народопис“.

Лит.: П. Динеков. Българската фолклористика пред нови задачи. — Бълг. фолклор, 1975, кн. 1.

сс

ИСА̀ЕВ, Младен (Младен Исаев Младенов) (7.VI.1907). Роден в с. Балювица, Михайловградски окр. Произхожда от бедно селско семейство. Първоначално образование получава в родното си село, учи в средно механо-техническо у-ще в София. През 1922 е изключен заради участие в ученическа стачка. Продължава образованието си в Берковица, където през 1922 е приет в Комсомола. Взема участие в Септемврийското въстание 1923. След поражението му работи по прехвърляне на въстаници, минали в нелегалност, в Югославия. През 1926 каналът е разкрит и И. емигрира в Югославия. След амнистията през 1929 се завръща в София. Сътрудничи на революционния и прогресивния печат („РЛФ“, „Звезда“, „Щит“, „Нова литература“, „Съдба“, „Литературен преглед“, „Кормило“, „Българска мисъл“ и др.). През 1930—31 е отг. ред. на партийния всекидневник в. „Ехо“, а през 1932 — на сп. „Наша мисъл“. Член на ред. колегия на в. „Работническо дело“ (1930—34). През 1932 е полит. затворник в София и Стара Загора. От 1933 до 1942 работи в СБП. През 1941 се включва активно в нелегална работа. Пише революционни стихотворения, някои от които печата в нелегалния в. „Патриот“ („Шумете дебри и балкани“ и др.). През 1942 е съден по делото на ЦК на БКП заедно с А. Иванов, Н. Вапцаров и др. Оправдан е по недоказаност. Интерниран е в концлагерите „Гонда вода“, „Кръсто поле“ и „Св. Кирил“ (1942—43). Участвува в Отечествената война като военен писател — доброволец е на фронта в Унгария и Австрия. След 9 септ. е секретар на СБП (1944—47, 1956—58), зам.-председател на СБП (1962—66), ред. в сп. „Изкуство“ (1946—48), зам.-гл. ред. на в. „Литературен фронт“ (1958—60), ред. в сп. „Български воин“ (от 1960). И. сътрудничи на всички лит. издания; освен стихотворения обнародва и статии по лит., общокултурни и полит. въпроси. Чл. на БКП, на СБП.

Първите лит. опити на И. са в областта на прозата — разкази със социална тематика. Още с първите си стихове, печатани във в. „Дума“, поетът следва националните лит. традиции, революционната поезия на Хр. Смирненски. Стихосбирките му „Пожари“ (1932) и „Жертви“ (1934) го поставят между поколението „септемврийски писатели“. Г. Бакалов определя И. като многообещаващ поет, на когото „работническият читател гледа с надежда“ („Звезда“, 1932, кн. 5). И. развива и обогатява революционните традиции и в следващите си творби. Лирическият му герой е борецът за победата на соц. революция, работникът, стачникът, полит. затворник. След 9 септ. 1944 творческото развитие на И. бележи нов етап — разширява се тематичният обсег на поезията му, укрепва

Младен Исаев

Мл. Исаев. „Огъня“

Людмила Исаева

неговият социалистическо-реалистичен метод. Стиховете за Отечествената война в сб. „Огъня“, както и „Поема за винтовката“ носят своя багра, която обогатява идейно-хуманистичните завоевания в бълг. лирика. Стихосбирките „Младост“, „Звезда на мира“, „Обич“ и „Ясни далечини“ разкриват светоусещането на художник със светъл поглед към живота, който се стреми да улови сложните му съвременни измерения. Затова в неговото творчество присъствуват и опиянението от досега с природата, и категоричните повелителни интонации, засягащи смисъла на човешкото съзидание („Зеленото дърво“, „Щедрост“, „Висина“, „Покой за тебе няма“) И. поставя въпроси не само от нравствено-етичен характер. Човешкият дълг е потърсен в по-широк план — образът на родината, нейната съдба са обект не само на сърдечна изповед, но и на дълбоки размисли и преоценки. Безпринципността, отстъплението от идеала, потребителската стихия, самочувствието на еснафа — „съвременния гурбетчия“, — духовната „всеядност“, вътрешното безличие И. развенчава в своя сборник от епиграми „Таралежовата ръкавица“. Основното внушение, което се стреми да постигне авторът чрез своето творчество — внушението за реалност на преживяванията и правдивост на откровенията — не противостои на поетично извисените художествени образи; моралистичният патос не отнема от лекотата и ефирността на изградените картини, не унищожава мелодичността на стиха. И. затвърждава представата за творец — поет на овладените чувства и на будната тревога за съдбата на света. И. е добър детски писател. Превежда: А. А. Блок — „Избрани стихотворения и поеми“(1960, 1973), А. С. Пушкин — „Евгений Онегин“, 1957 (7 изд.), „Кавказки пленник“ (1940, 1949, 3 основно преработено изд.1959). Псевд.: Оса, М. Пролетаров. Герой на соц. труд (1967, 1977). Засл. деятел на културата (1963), нар. деятел на културата (1970). Димитровска награда (1971).

Съч.: Пожари. Стихове. 1932; Жертви. Стихове. 1934; Ведрина. Стихове. 1936; Вирогравци. Весели стихове за деца. 1938; Горско юначе. Стихове за деца. 1938 (1945); Дечко Боримечко. 1938; Сърненцето от планината. 1938; Тревожна планета. Поеми. 1938; Затвореното сърненце. Разкази. 1941; Моите другари. Детска книжка с картинки. 1941 (1942, 1944); Пролетна радост: Разкази. 1941; Човешка песен. Стихове. 1941; Война. Избр. лирика. 1945; Сърненцето. Разкази за деца. 1945; Сърце юнашко. Весели истории. 1945; Четирите кученца. Приказка в стихове. 1945 (1948, 1949, 1950); Огъня Лирика. 1946; Изгубеното агънце. 1947; Поема за винтовката. 1947; Чудният свирец. Избр. стихове за деца и юноши. 1947; Дивото мече. Повест за деца. 1948; Поема за Вапцаров. 1948; Младост. Стихове. 1949; Звезда на мира. Лирика. 1950; Избрана лирика. 1951; Нашата земя хубава. Отбрани творби за деца и юноши. 1952 (1955); Бойна младост. 1953; Великани. Нарисува Г. Попов. 1953; Земя на герои. Стихове за деца. 1953; Кротки, диви и грабливи. Картинна книга за малките. 1954; Обич. Стихове. 1954; Шоколадовият завод. 1954; Стихотворения и поеми. 1955; Под слънцето на Китай. Стихотворения. 1956; Стихотворения и поеми. 1957; Стихотворения и разкази

за деца и юноши. 1957; Ясни далечини. Лирика. 1959; Мъжество. Стихове. 1960; Лирика. Избр. стихотворения. 1961; Зеленото дърво. Стихотворения. 1963; Крила. Стихотворения за деца и юноши. 1964; Приказна земя. Стихотворения и разкази за деца и юноши. 1964; Революционни балади. Стихотворения. 1964; Високи сини планини. Стихове и разкази за деца. 1966 (1969 ,1975); Замфир Попов. Биогр. очерк. 1966; Стихотворения. 1966 (Библ. за ученика — 8 изд.); Щедрост. Лирика. 1966; Избрани творби. В две книги. I. Лирика, поеми, балади. 1930—1950. II. Лирика, поеми, балади. 1951—1966. 1967; Партизанска поляна. 1967; Таралежова ръкавица. Епиграми. 1968; Хайдушко кладенче. Стихотворения за деца и юноши. 1968; Висина. Лирика. 1969; Стихотворения. Под ред. на Ив. Давидков. 1970; Покой за тебе няма. Лирика. 1971 (1975); Петрохански вечери. Лирика. 1972; В прекрасния свят на поезията. Очерци и есета. 1973; Гневът. Септемврийска поема. 1973; Човекът посреща слънцето. Стихове. 1974. Незабравимото. Мемоари 1976.

Лит.: Р. Ликова. Младен Исаев. Лит.-крит. очерк. 1960; Долу ръцете от трудовите редактори. — РЛФ, бр. 73, 1932; Г. Бакалов. „Пожари". — Звезда, 1932, кн. 5; Н. Ланков. Младен Исаев. — РЛФ, бр. 103, 1932; Г. Бакалов. Стихосбирка. — Звезда, 1933, кн. 5; Г. Караславов. 1. Около един спор. — Лит. преглед, бр. 20, 1935. 2. Социалната поезия у нас. — Лит. преглед, бр. 32/33, 1935; В. Александров. За „Ведрина". — Жар, бр. 12, 1936; Ст. Божков. 1. „Ведрина". — В-к на жената, бр. 656, 1936. 2. „Тревожна планета". — В-к на жената, бр. 719, 1938; Ем. Коралов. „Горско юначе". — Просвета, 1939, кн. 5; Б. Делчев. По творческите стъпки на Младен Исаев.— В: Литературни въпроси. 1941; Ст. Божков. „Човешка песен". Стихотворения от Мл. Исаев. — Бълг. мисъл, 1942, кн. 1; Г. Константинов. „Огъня". Лирика. — Лит. фронт, бр. 4, 1946; Ем. Петров. „Огъня". — Славяни, 1946, кн. 9; Ив. Руж. Тревожни поеми.— В: Изкуство и критика. 1947; Ем. Петров. Поема за нашия век. — Лит. фронт, бр. 22, 1948; Ст. Каролев. „Поема за Вапцаров". — Септември, 1949, кн. 5; Л. Стоянов. Младостта на живота. — Септември, 1949, кн. 4; П. Данчев. Младен Исаев. Творчески път и художествен метод. — Септември, 1951, кн. 8; П. Зарев. За поезията на Младен Исаев („Звезда на мира"). — Лит. фронт, бр. 33, 19 апр. 1951; Ем. Стефанов. Проблеми в творческия път на Младен Исаев. — Език и литература, 1954, кн. 4; П. Зарев. Разговор за интимната лирика („Обич"). — Септември, 1955, кн. 5; Т. Павлов. Творческото поетическо дело на Мл. Исаев. — Лит. мисъл, 1957, кн. 4; Здр. Петров. Лириката на Мл. Исаев. — Септември, 1957, кн. 7; А. Тодоров. Поет-комунист. — Вечер. новини, бр. 1820, 21 юни 1957; Лирическа летопис на времето. Интервю. — Лит. фронт, бр. 34, 27 авг. 1959; Хр. Йорданов. Неспокойната зрелост на лирата. — Септември, 1964, кн. 5; Л. Стаматов. Усещане за пълнота на живота. — Пламък, 1964, кн. 2; Ефр. Каранфилов. Отечествената война в нашата поезия. — В: Под пагона — човекът. 1966. с. 185—197; Г. Григоров. Щедрото вдъхновение на поета. — Пламък, 1967, кн. 3; Н. Янков. Поет и време. — Септември, 1967, кн. 12; Ст. Брезински. „Висина". — Пламък, 1971, кн. 7; Л. Георгиев. С поривите на времето. — Лит. фронт, бр. 16, 15 апр. 1971; Ст. Каролев. Поезия, вдъхновена от революцията. —Нар. култура, бр. 18. 1 юни 1971; С. Хаджикосев. Поезия, вдъхновена от революцията и млада като нея. — Отеч. фронт, бр. 8242, 4 апр. 1971; Ив. Попиванов. С динамиката на времето. „Покой за тебе няма". — Септември, 1972, кн. 5; П. Зарев. Поезията на Младен Исаев. — Лит. фронт, бр. 11, 15 март 1973; Н. Г. Николов. За „В прекрасния свят на поезията". — Лит. мисъл, 1973, кн. 3; Ат. Свиленов. Тема съдбовна и непреходна (За „Гневът"). — Лит. фронт, бр. 39, 27 септ. 1973; Г. Григоров. Младен Исаев. Лит. портрет. — Родна реч, 1975, кн. 2; Ст. Коларов. С неспокойството на съвременния свят. — Раб. дело, бр. 245, 2 септ. 1975; Кр. Близнакова. Интересна мемоарна книга. — Септември, 1976, кн. 9; Ефр. Каранфилов. Съкровено и мащабно. — Раб. дело, бр. 150, 29 май 1976.

Е.М.

ИСАЕВА, Людмила Антонова (1.III.1926). Родена в Провадия. Завършва гимназия (1944) и Педагогическия ин-т (1948) в Шумен. Участвува в бригадирското движение в Димитровград и на „Копринка" (1948—49). От 1949 живее в София и работи като сътр. на Радио София (до 1955). От 1964 е ред. в изд. „Български писател". Чл. на СБП.

Поезията на И. се отличава със сдържаност на лирическите интонации, с мекота на линиите и с акварелност на багрите. В нея са отразени сложността и многообразието на духовния свят на съвременника, съзнанието за неумолимия ход на времето, което отнема понещо от нас, но същевременно обогатява нашите прозрения и надежди. „Жестоките въпроси за смисъла във тоя свят" — за човешкото битие, за днешното общество, за творчеството — са белязани от приглушена тъга по първичността и чистотата на човешките чувства и взаимоотношения. Стихосбирката „Не позволявайте света да остарява" обогатява емоционалната палитра на поетесата с нови мотиви — надмогната лична болка, жизнелюбие и вяра в безкрайното движение към красота и човечност.

Съч.: Сърцето говори. Стихове. 1957; Лирична биография. 1963; Истина. Стихотворения. 1967; Не позволявайте света да остарява. Стихотворения. 1970; Сърцевина. Стихотворения. 1975. Изповед. Стихотворения. 1976.

Лит.: Ефр. Каранфилов. Мисли по повод поезията ни през 1957. — Пламък, 1958, кн. 8; Г. М. Григоров. Личната биография и личният свят на поетесата. — Септември, 1964, кн. 7; Н. Андонова. Обогатяване на лирическата биография. — Пламък, 1968, кн. 9; М. Грубешлиева. Противоречие на чувствата. — Лит. фронт, бр. 15, 4 апр. 1968; В. Бояджиева. 1. Поетични истини. — Нар. култура, бр. 5, 3 февр. 1968. 2. Светът не остарява. — Отеч. фронт, бр. 3218, 7 март 1971; Г. М. Григоров. Лирично вглъбяване и умъдряване. — Септември, 1971, кн. 7; Ст. Коларов. Тъга, която просветлява. — Пламък, 1971, кн. 13; Н. Андонова. Времето на поетическата младост. — Пламък, 1976, кн. 7; Ст. Коларов. В сърцевината на нравствените вълнения. — Лит. фронт, бр. 15, 8 окт. 1976.

сбел

ИСАЙ СЕ́РСКИ (средата на XIV в.). Живял в Света гора Известен е като преводач на съчиненията на Дионисий Ареопагит. Предполага се, че е прекарал известно време в Русия. Запазено е негово обширно предисловие (в някои преписи-послесловие) към един от преводите му на Дионисий, направен по поръка на серския митрополит Теодосий. В него И. С. споделя мисли за преводаческото изкуство и рисува интересна картина на съвременната му обществено-политическа обстановка. Сведенията се отнасят за османското нашествие и положението на балканските народи след трагичната битка при с. Чирмен край р. Марица (26 септ. 1371), в която срб. войски на деспотите Углеш и Вълкашин претърпяват пълно поражение. Воден от искрено родолюбие и гражданска отзивчивост, И. С. окачествява това време като „най-лошото от всички лоши времена". Разгърнатата картина на страдания и разруха, на безнадеждност и покруса заедно с осведомеността на съвременник на събитията придават на разказа не само висока стойност на истор. извор, но и качества на превъзходно художествено произведение, свидетелствуващо за резултатни летописни традиции в старобълг. литература. Особено внимание заслужава образният език, чрез който книжовникът постига епически интонации и внушава настроения на скръбна безизходност. Разказът на И. С. е познат в повече от 20 преписа. Установено е неговото използуване и проникването му в чужди творби, напр. в едно от старосръбските слова за княз Лазар, в някои преписи на срб. родослов, в отделни приписки, в старорус. „Сказание о князьях Владимирских", дори в сравнително късно произведение на българ. литература — историята на йеросхимонах *Спиридон*. Обликът на И. С. се допълва още от едно свидетелство за преписан от него служебник от 1346—47.

Изд.: А. Востоков. Описание русских и словенских рукописей Румянцевского музеума. СПб., 1842. с. 161—165; Fr. Milkošić. S. Joannis Chrysostomi homilia in Ramos palmarum. — Vindobonae, 1845. p. 69—72 (препечатано в: Chrestomatia Palaeoslovenica. Vindobonae, 1861); Ст. Новаковић. Примери књижевности и језика старога и српскословенскога. 3 изд. Београд, 1904. с. 440—443; Љ. Стојановић. Стари српски записи и натписи. Књ. III. Београд, 1905. с. 41—44; М. Башић. Из старе српске књижевности. — Српска књижевна задруга, CXXXVII, 1911, с. 181—182; А. И. Яцимирский. Описание южнославянских и русских рукописей заграничных библиотек. Т. I. — СбОРЯС, XCVIII, 1921, с. 141—147; Й. Иванов. 1. Български старини из Македония. 1931. с. 226—227. 2. Старобългарски разкази. 1935. с. 53—54; Ив. Дуйчев. Из старата българска книжнина. Кн. II. 1944. с. 174—176, 390—391; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 1961. с. 410—411 (1967. с. 459—460); П. Динеков. Старобългарски страници. Антология. 1966. с. 378—379 (1968. с. 482—483); Б. Ст. Ангелов. Из старата българска, руска и сръбска литература. 1967. с. 148—161.

Лит.: Н. Дучић. Старине Хиландарске. V. Животопис старца Исаије, којије живио у XIV вијеку. — Гласник српског ученог друштва, 1884, кн. 56, с. 63—77; Вл. Мошин. Житие старца Исайи. — В: Сборник Русского археологического общества в Югославии. Т. III. 1940. с. 125—167; Ив. Дуйчев. La conquête turque et la prise de Constantinople dans la littérature slave contemporaine. — Byzantinoslavica, 1953, XIV, p. 22—23; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. II. 1953. с. 114—115; Ђ. Стричевић. Улога старца Исаије у преношењу у светогорских традиција у моравску архитектонску школу. — В: Зборник радова. Књ. XLIV. Византолошки ин-т, 1955. књ. 3, с. 221—232; В. Сл. Киселков. Исая Атонски. — В: Проуки и очерти по старобългарска литература. 1956. с. 160—171; История на българската литература. Т. I. Старобългарска литература. 1962. с. 282—283; Ђ. Радој-

йчић. Исаија из XIV века, преписивач служабника на пергаменту. — В: Сборник за филологију и лингвистику. VII. 1964. с. 160.

лгр

ИСИХА̀ЗЪМ (от грц. *ἡσυχία*, покой, безмълвие). Религиозно течение с мистичен характер, възникнало във Византия през I четвърт на XIV в. Неговият основател *Григорий Синаит* възражда многовековната аскетическа и мистична практика на източното православие, според която човек може индивидуално „да се приобщи“ към бога в моменти на свръхозарение (Псевдо Дионисий Ареопагит, Йоан Лествичник, Максим Изповедник, Симеон Нови Богослов). Първоначално И. се разпространява главно в монашеска среда — на Атон, о. Крит и в манастира в Парория (Странджа), основан от Григорий Синаит. Исихастите подчиняват цялата монашеска практика — „деянието“ — на една цел: да се достигне т. нар. „*θεωρία*“ — „видение“, състояние, в което човек се възвръща към първичното съвършенство, загубено след грехопадението. Като официално направление в източните църкви И. се налага с продължителна борба, след като един от представителите на рационалистическото направление, Варлаам от Калабрия, обвинява атонските исихасти в месалианство и многобожие. Защитата на И. поема известният богослов Григорий Палама, който обосновава теоретически практиката на исихастите чрез учението за божествените енергии (емanации на непознаваемата божествена същност), свързващи иманентния и трансценденталния свят. Божествената енергия според Григорий се съобщава на човека в момента на „видение“. Той отхвърля рационалистичното познание като път към богопознанието. Срещу възгледите на Григорий се обявяват Варлаам, Акиндин (българин по произход), историкът Никифор Григора, братята Димитрий и Прохор Кидон и др. Между привържениците на И. са цариградските патриарси Калист, Филотей и Николай Кавасила. Исихастите са подкрепени от партията на Йоан Кантакузин. Идеологическата борба се преплита със социалната и полит. поляризация в годините на гражданска война между Йоан Кантакузин и Йоан V Палеолог. След едно десетилетие (1341—51) диспути между двете течения, придружени с многобройни писмени изложения и взаимни обвинения в еретичество, исихастите побеждават окончателно и привържениците на Варлаам и Акиндин са осъдени от цариградския събор. В учението на исихастите е отразен пасивният протест срещу черковния формализъм, а теоретическите възгледи за отдалечаване от реалния свят се съчетават с усилена обществена дейност. Борбите за утвърждаване на И. бележат последния разцвет на виз. култура и способствуват за създаване на източноправославна интелектуална общност, обединяваща дейци от различни народности, особено плодотворна за книжовното развитие на южните и източните славяни.

В Б-я И. се разпространява от последователите на Григорий Синаит, сред които най-известни са *Теодосий Търновски*, Ромил Видински, *Киприан* — бъдещият московски митрополит, — Роман, преводачът *Дионисий* и последният бълг. патриарх *Евтимий Търновски*. Бълг. исихасти са активни привърженици на строгото православие и инициатори на черковни събори срещу различни еретически движения, вкл. и срещу последователите на Варлаам и Акиндин. През средата и II пол. на XIV в. И. е покровителствуван от бълг. владетели Иван Александър и Иван Шишман и играе важна роля в организиране и санкциониране на духовния живот. Подготвени в най-добрите манастирски школи в Търново, Света гора, Цариград и др., бълг. исихасти развиват огромна книжовна дейност. Те смятат словото тъждествено на същността, затова обръщат особено внимание на езиковия израз и точността на превода. *Търновската книжовна школа*, оглавена от Евтимий Търновски, обогатява бълг. литература с нови редакции и преводи от т. нар. „високи“ средновековни жанрове — богослужебни, химнични, житийно-панегирични, аскетични, догматични, — а така също и с оригинални творби, в които идеите на И. намират пряко или косвено отражение.

Лит.: Еп. Порфирий (Успенский). Восток християнский. II. Афон. Ч. III. СПб., 1892. с. 211—274; Ф. Успенский. Очерки по истории византийской образованности. СПб., 1892. с. 246—388; П. А. Сырку. К истории исправления книг в Болгарии в XIV века. Т. I, вып. I. Время и жизнь патриарха Евфимия Тырновского. СПб., 1898. с. 24—141; К. Ф. Радченко. Религиозное и литературное движение в Болгарии в эпоху перед турецким завоеванием. Киев, 1898;

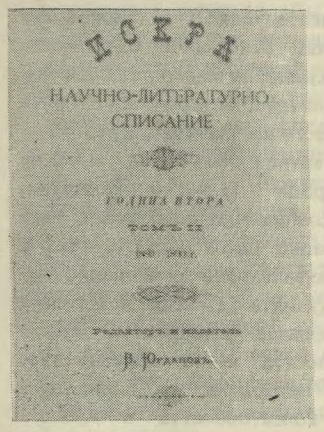

„Искра“

М. Г. Попруженко. Из истории религиозного движения в Болгарии в XIV века. — Slavia, VII, 1928, с. 536—548; Г. А. Острогорский. Афонские исихасты и их противники. — Записки Русского научного института в Белграде, вып. 5, 1931, с. 349—370; Еп. Василий (Кривошеин). Аскетическое и богословское учение св. Григория Паламы. — In: Seminarium Kondakovianum. VIII. Прага, 1936. с. 99—154; архим. Киприан. Антропология св. Григория Паламы. Paris, 1950; S. Meyendorff. Les débuts de contraverse hésychaste. — Byzantion, XXIII, 1953, p. 87—120; Д. С. Лихачев. Некоторые задачи изучения второго южнославянского влияния в России. — В: IV Международный съезд славистов. Доклады. М., 1958; H.-G. Beck. Kirche und theologische Literatur in Byzantinischen Reich. München, 1959. p. 712—761; S. Meyendorff. 1. Introduction à l étude de Grégoire Palamas. Paris, 1959. 2. Grégoire Palamas. Défense des sainte hésychastes. Introduction, texte critique, traduction et notes. Louvaine, 1959; A. A. *Ταχιάος. Ἐπιδράσεις τοῦ ἡσυχασμος εἰς τήν ἐκκλησιαστικην πολιτικῆν ἐν Ρωσῳ ἐ 1328—1408. Ἐν Θεσσαλονικῃ.* 1962; Д. Ангелов. Към историята на религиозно-философската мисъл в средновековна България — исихазъм и варлаамитство. — Изв. Бълг. истор. д-во, 1967, кн. 25, с. 73—92; Д. С. Лихачев. Предвозрождение на Руси в конце XIV — первой половине XV в. — В: Литература эпохи Возрождения и проблемы всемирной литературы. М., 1967. с. 136—182; Г. М. Прохоров. Исихазм и общественная мысль в Восточной Европе в XIV в. — Труды ОДРЛ, XXIII, 1968, с. 86—108; История на философската мисъл в България. Т. I. 1970. с. 91—100; В. Велчев. Търновската книжовна школа в предренесансовото движение на Балканите. — Език и литература, 1972, кн. 3.

ки

„ИСКРА“. Научно-литературно списание. Излиза в Шумен, май 1888—дек. 1897, 12 кн. год. Ред. и изд. В. Юрданов. В „И.“ се печатат преводни и оригинални разкази, повести, стихотворения, романи. Списанието играе съществена роля за запознаване на читателите с творби от класиците на рус. и западноевроп. литература. Поместени са преводи от творби на Л. Н. Толстой („Плодовете на просвещението“), Н. В. Гогол („Ревизор“), П. Корней („Сид“), У. Шекспир („Кориолан“), И. С. Тургенев („Муму“, „Стихотворения в проза“), М. Ю. Лермонтов, М. Е. Салтиков-Шчедрин, Фр. Шилер, Ем. Зола, Ги дьо Мопасан, Х. Сенкевич, Б. Прус. Най-много се превеждат творби от Ф. М. Достоевски („Унижените и оскърбените“, „Престъпление и наказание“, „Братя Карамазови“).

Много от преводите са направени от В. Юрданов, който печата (с псевд. В. Вървбев) и свои художествени творби. В списанието се обнародват и множество разкази, стихотворения и мемоарни произведения от бълг. автори, като части от „Миналото“ от Ст. Заимов, „Мемоари“ от Т. Икономов, „Няколко исторически документа от възраждането на българите“ от С. Филаретов, спомени от Ил. Р. Блъсков и др. В „И.“ се поместват и рецензии за художествени произведения, за научна и педагогическа литература, за излизащи вестници, списания и театрални библиотеки. Широко са застъпени въпросите на възпитанието и образованието, педагогически и училищни проблеми. Печатат се и статии по истор., филос., обществено-политически въпроси, обстойни информации за обществения, полит. и културния живот в Б-я и в чужбина, библиография и книжовни вести, научни новости и постижения. „И.“ отделя място и за народни умотворения — песни, поговорки, предания, — записани от различни краища на Б-я. Публикуват се и статии из различни области на науката — медицина, химия, физика, астрономия, техника, естествени науки и др. На списанието сътрудничат Т. Ц. Трифонов, М. Москов, П. Пешев, Д. Т. Страшимиров, Ив. Ст. Андрейчин, Хр. Максимов, З. Киров, Кр. Мирски, П. Иванов, Ал. Узунов, А. Иширков и др.

ви

ИСТОРИОГРАФИЯ НА ЛИТЕРАТУРАТА. Един от дяловете на лит. наука, който изследва развитието на художествената литература в последователността на направления и методи, разглежда творческата дейност на писателите в сложността на взаимодействията и съотношенията, проучва цялостния лит. процес.

Бълг. И. л. води началото си от Възраждането, когато за пръв път се тълкуват лит. факти, набелязват се тенденции на творческото развитие. В статиите на Л. Каравелов, П. Р. Славейков, Хр. Ботев, Н. Бончев, Р. Жинзифов има много верни мисли и наблюдения за характерни художествени изяви. Лит. история като наука има по-големи постижения след Освобождението. В трудовете на Н. А. Пипин и В. С. Спасович „История на българската литература“ (1884) и на А. Теодоров-Балан „Българска литература“ (1896) се правят първи, макар и елементарни опити да се набележат особеностите на бълг. литература по етапи и проблеми. Авторите на тези книги не са могли да разкрият проникновено и аналитично художествените ценности; в подхода им преобладават емпиризмът, илюстративността и еклектизмът.

Бълг. лит. история завоюва значителни успехи в нач. на XX в., когато започват да работят литературоведи със задълбочена подготовка, с усет и разбиране за значителното. Те се насочват към детайлно проучване на фактите, към систематизация и класификация на лит. явления с оглед на по-трайни принципи, които очертават културно-историческия и народностния развой. Многообразна и богата е дейността на Ив. Д. *Шишманов*. Тя обхваща не само сложни проучвания на периоди от бълг. литература през Възраждането, но и социологични изследвания, наблюдения върху фолклора, обществени прояви. При всички негови изяви се наблюдава подходът на учения, който разглежда лит. история като наука, стреми се да набележи верни критерии, основавайки се на материалистически схващания. Той обръща съществено внимание на социално-историческите фактори, изследва тяхното въздействие спира се на проблеми, свързани с националната съдба, които водят до неповторима специфичност в оформянето на лит. творчество. Въпреки известна противоречивост и непоследователност в прилагането на тези принципи Шишманов се домогва до правдиво тълкуване на много лит. явления. В сложен сравнително-исторически план в една от първите си по-значителни работи — „Песента за „Мъртвия брат“ в поезията на балканските народи“ (1896) — литературоведът очертава специфични особености, като взема под внимание както общото, така и частното, обединяващото и оригинално неповторимото. Студията „Паисий и неговата епоха“ (1914) показва разбирането му за ролята на личността и на обществените първопричини в историята, за „социалната еволюция“, за колективността в процеса на Възраждането. Положителните качества на Шишманов се очертават и в др. негови трудове — за възрожд. писатели, за Вазов, в печатаните му лекции за Италианското възраждане и др.

Най-високият връх, до който достига бълг. лит. наука в миналото, е творческото дело на Б. *Пенев* — учен с богата ерудиция, критик с верен вкус за художественото творчество, с хуманни подбуди. Той съчетава удивителна способност да изследва конкретно и всестранно явленията, да открива нови, неизвестни факти с умението живо и бързо да откликва на проблемите, да реагира темпераментно, често с увлечения и с крайности, но винаги с висок критерий и със стремеж да се издигне равнището на бълг. литература до европейското. Непосредственото му общуване с някои от първенците на родното слово в нач. на XX в. засилва още повече творческото начало у него. Богатата му култура, вижданията и разбирането му за ролята на изкуството дават пряко и косвено тласък за възникването на лит. произведения и на цели насоки, за повишаването на вкуса и критерия. Най-крупното дело на Б. Пенев са изследванията, посветени на Възраждането, особено „История на новата българска литература“ (4 т., 1930—36). Честното проучване на фактите и преценяването им от прогресивни, демократични позиции дава възможност на литературоведа да стигне до верни наблюдения и обобщения, които за времето си са истински завоевания. Конкретните литературни анализи показват забележително умение да се проникне в творческия свят на художниците, в техните схващания и идеи, в намеренията им, да се преценява композиционното и езико

вото оформяне на лит. творба. Към всеки автор Б. Пенев има индивидуален подход в зависимост от конкретните му творчески изяви, от облика на таланта му. Особено значителни са студиите му за делото на Паисий Хилендарски, Софроний Врачански, Неофит Бозвели, П. Р. Славейков, Г. С. Раковски, В. Друмев. Надарен с желязна логика, той много убедително доказва схващанията си. При всички анализи се чувствува присъствието на авторовата личност — Б. Пенев очертава не само образите на писателите, но и своя образ, позициите си. Той се спира не само на специфичното и индивидуалното, а и на обществените влияния, на икономическите и културните предпоставки, като някъде се доближава до материалистическото обяснение на обществените и лит. прояви. Там, където се отклони от този многостранен подход, литературоведът стига до частични несполуки, както в очерка за Ботев. В оценките му има противоречия и пресилвания, едностранчиво абсолютизиране на концепции и предвзети книжни теории. Но преобладаващо в дейността му е положителното. Дълбоката обич към литературата не позволява на Б. Пенев да се изолира в своя кабинет на учен. Той гори с творческите проблеми, вълнува се от обществените прояви, живее с търсенията във всички области на младото бълг. изкуство. Строг и взискателен е не само към другите, но и към себе си. Безмилостен, но справедлив е към бездарното и псевдооригиналното, бащински е загрижен за разцвета на свежото, новаторското, вдъхновеното. Б. Пенев работи и живее с непрекъснат поглед към другите литератури, с непосредствено познание и разбиране на значителните творби на слав. и западноевроп. литератури, повечето от които чете в оригинал. Творческата фигура на литературоведа израства пред нас внушително и недвусмислено — като фигура на един от най-големите бълг. литератори, научни дейци и преподаватели в ун-та, на един от най-забележителните представители на бълг. култура.

Известни заслуги за бълг. И. л. има и д-р К. *Кръстев*, който се проявява предимно като лит. критик. В анализите си той изразява индивидуалистични и естетски схващания за литературата; същевременно в подхода му има и положителни моменти, утвърждаващи художествено пълноценното и яркото.

В нач. на XX в. значение имат някои литературоведски изследвания на Божан *Ангелов*, Ст. *Минчев*, С. *Радев*, Й. *Маринополски* и др. Тогава започва да работи и друг виден лит. историк и теоретик М. *Арнаудов*, чиято дейност се простира до днес. Важно значение имат изследванията му за писатели от Възраждането — Паисий Хилендарски, Софроний Врачански, Г. С. Раковски, братя Миладинови, Л. Каравелов и др. В тях подробно се характеризират животът и делото на тези творци, представя се оригиналният им лик в съотношение с движещите тенденции в културното развитие. Респектира внушителната продуктивност на автора, която се основава на зрял поглед върху литературата, на изследователски подход и на дълбоко познаване. Арнаудов пише и сравнително-исторически проучвания и студии за западноевроп. писатели, които имат значение с изразеното в тях лично отношение. Широкообхватни и особено ценни са анализите му на фолклорни произведения и проучванията му за жанровите форми на фолклора и за тяхното развитие. След 9 септ. 1944 Арнаудов разработва съществени въпроси на бълг. литература.

През 20-те и 30-те год. на XX в. задълбочени и съдържателни изследвания върху старата бълг. литература прави Й. *Иванов*.

Най-значителните постижения на миналото в областта на И. л. са възможни при наличието на прогресивни и демократични позиции, при извисено схващане за народностното начало, при изявено положително отношение към революционно-борческите традиции в развитието на бълг. народ. Същевременно дори и най-добрите литературоведи, оформящи се в рамките на официалната лит. наука, въпреки че не могат да бъдат причислени изцяло към буржоазната култура, в една или друга степен показват идеологически слабости и не могат да се издигнат до последователно правилна методология, която вярно да ги ориентира в сложността на лит. изяви. Това постига марксическата лит. наука. Голямо значение имат трудовете на Д. Благоев, Г. Бакалов и Т. Павлов, които очертават нова линия в бълг. литературознание. Техните заслуги са предимно в лит. теория и критика, но оценките им играят роля и за бълг. И. л. Характерен е новият им класово-партиен критерий на оценяване,

при който се атакува идеологически вредното, разкрива се сложната картина на лит. развитие във връзка с класовите борби и противоречия, с обществено-икономическите влияния и сблъсъци. Дълбоко и правдиво се анализират съдържанието на лит. произведения, схващанията на писателя във връзка със закономерностите на лит. развитие. Изразява се правдиво разбиране за ролята на светогледа като определяща първооснова на таланта и на творческата дейност.

Огромно значение има литературоведската дейност на Д. *Благоев*, който пръв в Б-я пропагандира и популяризира марксизма във връзка с конкретните обществени условия. Той развива марксистки принципи за ролята на изкуството и на литературата, за тяхната връзка с обществения живот, за необходимостта от пълноценна идейност на лит. произведения. Благоев прави и верни оценки за творческото дело на мнозина бълг. писатели, като подчертава демократичното и народностното начало в облика им, ценното в идеологическите им схващания. С голямо възхищение той се отнася към революционните прояви и поезията на Ботев. Благоев характеризира идеологията на големия поет и революционер като изразяваща стремежите на „изпадналата, пролетаризираната дребна буржоазия и селска маса". Основоположникът на социализма в Б-я пръв разкрива правдиво и вярно дълбокото влияние на рус. революционни демократи и на утопическия социализъм. Благоев цени високо поезията на Ботев, като вижда богатството ѝ предимно в революционното съдържание и се противопоставя на формалистичните съждения, според които очарованието ѝ се дължи на фолклорните особености. Правдива в много отношения оценка е дадена и на Л. Каравелов, като се изтъкват различията в идеологията между него и Ботев. Благоев прави в статиите си редица изказвания за съвременни писатели, много от които днес правилно ни насочват към идейно пълноценното. С аргументираност и разбиране са характеризирани творби на Ив. Вазов (забележителна е напр. оценката на романа „Нова земя"), А. Страшимиров, Ал. Константинов, Т. Г. Влайков и др. В анализите си Благоев излиза от обществената основа на произведенията, от конкретните жизнени условия, отразени в тях. Същевременно той показва и усет за художествените достойнства на много от разглежданите творби, цени формата им, когато тя подпомага пълноценното изявяване на съдържанието.

Делото на Благоев непосредствено и конкретно доказва предимството на научния метод, основаващ се върху принципите на диалектическия и истор. материализъм, чрез които е възможно да се направи вярна периодизация и класификация на лит. история, да се очертае сложното съотношение между обществените събития и творческите търсения.

Положително значение за развитието на бълг. И. л. има и дейността на Г. *Бакалов*. Неговите литературоведски статии и трудове подпомагат активно развитието и укрепването на пролетарския лит. фронт. Бакалов с възторг приветствува творчеството на Хр. Смирненски, изтъква неговото истор. значение в развитието на бълг. литература, подчертава предимството му пред буржоазната и дребнобуржоазната литература. Много негови верни оценки показват правдивото му разбиране за взаимодействието на литература и действителност, за ролята на социално-икономическите първопричини при развитието на художественото творчество. Бакалов претърпява продължително и ползотворно развитие, като постепенно се освобождава от едностранчиво социологическите и сектантските си разбирания, поради които първоначално погрешно оценява творчеството на големи писатели-класици. Под благотворното въздействие на съв. литература и критика Бакалов стига до правилни разбирания за необходимостта от ленинизация на лит. фронт, за по-сложно оценяване на наследството, за преодоляване на догматичните наслоения и пр.

Пътят на марксическата И. л. постепенно върви към освобождаване от крайните социологически съждения за изкуството и литературата, към утвърждаване на концепцията за ролята на метода, към ленинските схващания за голямото значение на прогресивното и демократично наследство в областта на културата, изкуството и литературата. В тази насока големи са заслугите на Т. *Павлов*, който активно воюва срещу реакционното буржоазно литературознание, срещу формалистичните разбирания за изкуството и срещу догматичното, вулгарно-социологично подценяване на наследството, на демо-

кратичните традиции в бълг. литература. С ленинско партийно отношение към културните ценности на миналото Т. Павлов разкрива богатството на най-големите произведения на бълг. писатели-класици, като Ботев, Вазов и др., аргументирано анализира постиженията на бълг. поети соц. реалисти, на пролетарската ни литература, очертава връзката ѝ с възхода на работническата класа и с ролята ѝ като гробокопач на капитализма.

Т. Павлов пръв убедително и конкретно показва приемствеността между литературата на соц. реализъм и критическия реализъм. Той най-много допринася за утвърждаване на ленинските принципи за истор. развитие на литературата като сложен и противоречив процес, който има субективно-обективна основа и е отражение на действителността. С темперамент и богат полемически дар атакува вредните идеологически явления, упадъчните формалистични течения в литературата и изкуството, бори се срещу буржоазния естетизъм и формализъм. Дейността му през 30-те год. има изключително важно значение за бълг. литературоведска наука. След 9 септ. 1944 Т. Павлов продължава дейно да работи за утвърждаване на правилните разбирания за литературата, за марксистко-ленинска преоценка на художествените явления.

През 30-те год. се издават няколко лит. истории (Ив. *Радославов* — „Българска литература“, 1936; Малчо *Николов* — „История на българската литература от Петка Славейков до наши дни“, 1941; Г. *Константинов* — „Нова българска литература“, т. I и II, 1943). В тези трудове систематично са подредени характеристики за отделни бълг. писатели и се анализира най-важното от делото им. Някои анализи, особено в историите на Малчо Николов и Г. Константинов, са направени вещо и умело. Но не се очертава цялостна картина на лит. развитие, тъй като липсва правдив методологичен подход, използват се еклектични способи, чрез които не се прониква в закономерностите на лит. развитие. Ограничеността на тези трудове проличава ясно в съпоставка с марксистко-ленинските изследвания.

Бълг. литературознание тръгва по нов път след 9 септ. 1944. Създават се условия за пълноценно развитие на марксистко-ленинските принципи в литературно-историческата наука. Продължени са и са развити традициите на Благоев, утвърждава се като господстващ марксистко-ленинският подход в литературознанието, конкретно разработван теоретически и прилаган на практика от най-изтъкнатите съвременни бълг. литературоведи. Повежда се борба за преодоляване на елементарно социологическите увлечения. Направена е преоценка на класическото наследство, като се изявява ново отношение към революционно-демократичната линия в литературата. Въпреки известни догматични грешки и отклонения, допуснати през годините на култа към личността, като цяло бълг. И. л. застава на принципно нови позиции, чрез които се създава възможност правдиво и задълбочено да се характеризира художествената литература.

Сложно и многостранно се разработва периодизацията на бълг. литература, като се изхожда от разбирането за обществено-историческата първооснова на творческите прояви, както и от спецификата на лит. процес. Големи заслуги за правилната периодизация на бълг. литература имат предимно П. *Динеков* и Г. *Цанев*. Направени са много изследвания на старобълг. литература, както и на литературата през Възраждането. Издаденият университетски курс „Стара българска литература“ от Динеков хвърля нова светлина върху проблемите на ранното творчество от ново методологическо гледище, поставено на здрави научни основи. В уводните бележки авторът пише, че „историко-литературният процес се обуславя от обществено-историческото развитие на народа, от особеностите на неговия исторически живот“. Същевременно той не ограничава изложението си само със социалните процеси, но се интересува и от индивидуалните прояви, от търсенията на писателите, от лит. направления и насоки, от стиловите различия, от художествените особености, от лит. влияния и т. н. Разгледана е и проблемата за началото на бълг. литература, за връзката ѝ с народното творчество. Динеков подчертава общослав. значение на старобълг. литература, която е носителка на една по-висока култура в сравнение с езическата и мощно въздействува върху развитието и на други слав. литератури. С вещина на анализа,

с чувство на обич и преклонение са написани очерците за отделни велики творци на бълг. минало — Кирил и Методий, Климент Охридски, Константин Преславски, Йоан Екзарх, Черноризец Храбър и др. Характеризирана е и богомилската книжнина.

Старобълг. литература се проучва и от др. лит. историци — Ем. *Георгиев*, К. *Куев*, Б. Ст. *Ангелов*, В. *Велчев*, Ив. *Дуйчев*, Д. *Петканова*, Л. *Грашева*, Ст. *Кожухаров* и др.

Задълбочено се изследва и бълг. възрожд. литература. Големи са заслугите на П. Динеков, който проучва почти всички значителни писатели на Възраждането, като търси у тях народностното начало, характеризира борческите им стремежи, социалните и полит. им възгледи. В книгата му „Възрожденски писатели" са отпечатани студии и статии, които дават цялостна представа за развоя на бълг. литература през Възраждането. В обобщителната му студия „Проблемът за романтизма в българската литература до Освобождението" е поставен въпросът за творческия метод на възрожд. писатели. Значителни изследвания върху бълг. литература от този период имат и лит. историци Ем. Георгиев, Цв. *Минков*, Г. *Димов*, Кр. *Генов*, *Ил. Конев*, Ст. *Божков*, Д. *Леков*, Н. *Драгова*, Цв. *Унджиева*, *С. Баева*, Ст. *Таринска* и др.

Особени са заслугите на новата историография в проучване на следосвобожденската литература. В тази насока изпъква делото на Г. Цанев, който изследва цялостното развитие на бълг. литература, както и творчеството на най-големите писатели. Най-синтезиран израз усилията му намират в поредицата „Страници от историята на българската литература" (4 т.). Авторът разглежда много факти и се извисява над тях, те му служат като конкретен материал, който допълва и пояснява неговите схващания и съображения за писателите и проблемите. Той насочва вниманието си предимно към светогледа и индивидуалните изяви на писателите, както и към конкретните художествени образи, претворени по неповторим начин. Лит. историк се стреми да схване трайното, което сближава едно лит. явление с друго и се получава цялостна картина на лит. течения, на различните стилове и жанрови форми. Погледът му е правдив и обективен. Цанев отчита възможностите на епохата, функцията на полит., икономическите и културните процеси. С усет е изследвано делото на писатели като Ив. Вазов, Ал. Константинов, Г. П. Стаматов, П. П. Славейков, П. К. Яворов, Г. Кирков, Елин Пелин и др. Майсторството на литературоведа се проявява най-вече в сентенционния начин на изразяване, при който само с две-три изречения се дава представа за същественото. Авторът чувствува значимото у писателите, умее да разкрие индивидуалното във физиономията им. Характеристиките са сложно документирани с различни материали, изказвания, свидетелства. В много от проучванията се чувствува полемичен дух, в подтекста се поставят дискусионни въпроси и им се дава отговор. Отношението, което взема Цанев към споровете и търсенията, най-често е зряло и задълбочено, очистено от временни елементи, от лични пристрастия и амбиции, които водят до крайности. Неизменен е стремежът му да утвърждава реалистичното, идейно-пълноценното, да търси социалното в психологическото и обратно. Неговият критерий е класово-партиен, с непримиримост към буржоазната идеология, към упадъчното изкуство.

Съвременната историография все повече се насочва към проникновена осмисленост, към филос.-тълкуване. От портретите и скиците за отделни творци, за изолирани явления се върви към сложни обобщения с филос.-психологическо и социологическо осмисляне на лит. процес. В това отношение най-определено изпъква дейността на П. *Зарев*. В многотомната му „Панорама на българската литература" е направен сполучлив опит да се осветли цялата бълг. литература — от Възраждането до наши дни — с оглед на цялостното културно развитие, на трайното в народностната психика, на истор. промени в съдбата на народа. Подходът е сложен — използуват се различни форми на изследователски и анализаторски интерпретации. Зарев пише за най-големите творци от миналото, но не разглежда само творчеството им: интересува се от биографиите им, без намерение да ги изследва в тяхната последователност; подбира само такива факти, които обясняват някои страни от облика или дейността на писателите, национално специфичното в позициите, в гражданския им патос. Той се

стреми да се приближи плътно до всеки творец, да го почувствува като личност, която му е много близка, да види неговото ярко своеобразие, специфичното, с което навлиза в литературата, особения свят на творческата индивидуалност. Въпреки че са използувани сложни форми на организиране и съчетаване, постигнато е единство на методологическия подход, създадена е обща атмосфера, чувствува се определена устойчивост на изграждането, цялостен стил, обединяващо начало. Проявява се и критично-оценъчно отношение. С вдъхновение и майсторство е обрисуван ликът на гениалния Ботев, живо са представени Яворов и Пенчо Славейков, умело е анализирано творчеството на писатели като Елин Пелин, Й. Йовков, Гео Милев и др. Пред погледа на лит. историк постоянно изпъкват недостатъчно разработени в Б-я въпроси — за жанровото развитие на бълг. литература, за метода и стила, за направленията, за плодотворното фолклорно влияние, за закъснялостта на бълг. култура и за ускореното ѝ придвижване напред. Зарев пише с чувство за национална гордост. Той изпъква като човек, който дълбоко обича родното слово. Стреми се да покаже величието на народностните ни прояви, да им даде заслуженото място, да ги изведе към широкия друм на световните културни завоевания, да разкрие динамиката на лит. процес в неговата диалектическа противоречивост не само на национална почва, а и във връзката му с други литератури.

За И. л. имат значение и изследванията на Ст. *Каролев*, П. *Данчев*, Ефр. *Каранфилов*, С. *Султанов*, П. *Русев*, Ж. *Авджиев*, Р. *Ликова*, Г. *Веселинов*, Г. *Константинов*, Ал. *Ничев*, Г. *Марков*, Л. *Георгиев*, М. *Цанева*, Т. *Жечев*, Б. *Ничев*, Кр. *Куюмджиев*, М. *Василев*, *Ст. Елевтеров* и др.

Голям колективен труд, издание на Ин-та за литература при БАН, е „История на българската литература“ (4 т., 1962—76). В I т. е разгледана старобълг. литература, във II т.— възрожд. период, в III т. — литературата до I световна война, в IV т. — литературата до 9 септ. 1944. Историята е системно и задълбочено изследване, в което наред с характеристиките на писателите са направени и обобщителни прегледи на общокултурните и творческите тенденции. В съставянето ѝ вземат участие най-авторитетните бълг. лит. историци.

И. л. проучва не само бълг. литература, но и чужди литератури. Голяма група учени изследват проблеми на рус. и съв. литература, както и българо-руските лит. връзки и влияния — С. *Русакиев*, В. *Велчев*, Г. *Германов*, Ив. *Цветков*, Е. *Метева*, Й. *Цонев*, В. *Колевски*, Хр. *Дудевски* и др. С проблеми на слав. литератури се занимават Ем. *Георгиев*, К. *Куев*, Б. *Ничев*, В. *Смоховска-Петрова*, Ил. Конев, Н. Драганов и др. Значителни изследвания върху западноевроп. литератури имат Ал. Пешев, К. *Гълъбов*, Л. *Огнянов* — *Ризор*, Ст. Станчев, Л. Стефанова, Ат. *Натев* и др.

ип

ИСТОРИ́ЧЕСКИ РОМА̀Н. Има за предмет събития и герои с истор. реалност — действително станали събития и наистина съществували герои, дадени със собствените им имена. Покрай тях авторът измисля още много събития и лица, които са вероятни за съответното време („Война и мир“ от Л. Н. Толстой, „Петър първи“ от А. Н. Толстой, „Светослав Тертер“ от Ив. Вазов). Но има случаи, когато лицата в И. р. не са много известни, макар и да са съществували като обществени дейци („Преселници“ от К. Петканов), или никак не са познати, създадени са от автора, но са характерни за известна епоха, носят и изразяват нейния дух и патос („Преспанските камбани“ от Д. Талев). Към истор. художествени произведения се приближават, а понякога изцяло принадлежат към тях битово-историческите романи („Железният светилник“ от Д. Талев), в които няма истор. събития и действително съществували личности, но които рисуват едно отдалечено минало време с характерните му черти. Видно място между И. р. заема биографичният роман. Между И. р. някои поставят и един особен вид, наречен И. р. със съвременен сюжет: когато събитията са исторически важни и лицата са действително съществували, но авторът е техен съвременник („Хляб“ от А. Н. Толстой). Към истор. повествования се отнасят мемоарите, когато в тях се описват художествено важни обществено-исторически събития в миналото. Между И. р. и някои по-големи повести не съществува принципна разлика. „Повестта е също така роман, само

че в по-малък обем, който се обуславя от същността и обема на самото съдържание" (В. Г. Белински).

Истор. повествование е познато още на старобълг. литература. Освен преводни истор. повести и романи има и оригинални съчинения, писани на старобълг. или средновълг. език, които са много близки до повестта. За действително станали истор. събития и за съществували духовни и светски лица се разказва с белетристични похвати в *Панонските легенди*, които лежат в основата на бълг. литература. За истор. лица и събития се говори и в големия разказ „Българската царкиня Персика" от неизвестен автор и в писаното в нач. на XV в. Похвално слово за Евтимий от *Григорий Цамблак*. Тези произведения са проникнати от силно религиозно чувство, някои от събитията се обясняват с „божията воля", в тях има много чудеса и християнски поучения. Но в житията на Кирил и Методий срещу средновековната теза за триезичието се издига демократичният принцип за правото на всеки народ да пише и да се моли на свой език — принцип, революционен за онова време, белег на предренесанса. А в съчинението на Григорий Цамблак за Евтимий с възторг се подчертава чувството на любов и дълг към родината и народа у безстрашния бълг. патриарх. Преводните повести и романи идват от Византия: „Троянска притча", „Повест за падането на Цариград", „Александрия"; преведени са от новогрц. или от друг език. През Средновековието особено популярна е *„Александрията"* — героично-истор. фантастична повест за живота и военните подвизи на Александър Македонски, многократно преработвана и разпространявана векове наред по цяла Европа и на Изток. Тези повести са смесица от фантастични случки и истор. събития и факти, преработени от въображение, което им придава митологичен характер. Те са приключенски произведения с нравствено-поучителни тенденции.

През епохата на Възраждането не се създава оригинален бълг. роман. Но в европ. страни той вече се появява, за да задоволи духовните нужди на хората от буржоазното общество. Романът за буржоазното общество е това, което е епопеята за древността. За духовните нужди на формиращото се буржоазно общество в Б-я се превеждат романи и повести, някои от които са с истор. сюжети. В началото те се побългаряват — най-напред само имената на лицата и мястото на действието, а след това и психологията на героите и самите истор. събития (вж. *Побългаряване*). Побългарена е истор. повест „Наталья, боярская дочь" от рус. историк и писател А. М. Карамзин със загл. „Невенка,болярска дъщеря. Приказка". Патриотично въздействие имат повестите „Райна королева болгарская" от рус. писател А. Ф. Велтман и „Ясен I" от З. Милковски, пол. писател и революционер, известен под псевд. Теодор Томаш Йеж. Сюжетът и на двете повести е зает от бълг. история.И двете повести са романтични и приключенски, но в „Ясен I" има и много реалистични изображения. Повестта на Велтман оказва влияние и върху някои бълг. писатели — Д. Войников, В. Друмев, Ив. Вазов. „Райна княгиня" и особено повестта „Ясен I", в която се говори направо за османското иго и е изразен ясно революционният призив, пробуждат национално съзнание у бълг. читатели от II пол. на XIX в. Подобна роля играят и истор. драми на Д. *Войников*, въпреки големите си художествени слабости, и забележителната за онова време драма на В. *Друмев* „Иванко". Л. *Каравелов*, възпитаник на рус. реалистична литература, е против връщането на писателя към миналото. Той смята, че задача на литературата е да изобличава злото и да сочи пътя за борба против него. Това според Каравелов може да се постигне само когато се изобразява съвременният живот. Но и той печата във в. „Независимост" (1873—74) истор. трилогия „Отмъщение", „После отмъщението" и „Тука му е краят" със сюжет от XIV в. — падането на Б-я под османско иго (последните борби против завоевателите). Трилогията в същност отразява идейните тенденции в обществения живот, мислите и чувствата на хората от бълг. националноревюлюционно движение през 60-те и 70-те год. на XIX в. Фабулата е сложна, заплетена, с много странични епизоди. Тая авантюристично-сензационна трилогия, написана с шаблонен публицистичен език, е най-слабото белетристично произведение на автора. Истор. повествования от II пол. на XIX в. — побългарени, преведени или оригинални — по идейно-емоционалното и образното си съдържание отразяват не епохата, от която е взет фабулният материал,

а епохата на Бълг. възраждане с просветителското и революционното движение. Основното в тях е патриотичният патос, героичният подвиг, жертвата в името на отечеството. Значението им е обществено-възпитателно. Историко-литературният им смисъл е, че подготвят естетическата почва за създаване на истински И. р. — оригинален, български, — трасират пътя към него. В развиващото се художествено съзнание на българина като обект на пресъздаване наред със съвременността влиза и миналото.

След Руско-турската осв. война истор. повествование има особен характер в зависимост от новата обществена атмосфера. Предосвобожденският копнеж за геройски патриотични подвизи е заменен с жаждата за богатство. На съвременните хора с дребни характери са противопоставени патриотите и героите-борци от предосвобожденската епоха. Пръв З. *Стоянов* се обръща към миналото, за да покаже неговия героичен характер. Книгата му „Четите в България (1867—1868)“ (1885) представя две увлекателни истор. съчинения, които, написани с белетристични похвати, са близки до истор. повест. Белетристичен характер в много по-голяма степен има „Христо Ботйов. Опит за биография“ (1888). Въпреки че образът на Ботев съзнателно е изопачен в идейната и психологическата обрисовка, книгата е пръв опит за биографичен роман в Б-я. Към истор. белетристика принадлежи и най-забележителното произведение на З. Стоянов — широкото многостранно повествование „Записки по българските въстания“ (3 т., 1884—1892). Всички лица в „Записките“ са обрисувани като герои на една грандиозна националноревлюционна драма. В края на 80-те год. Д. *Ганчев* се опитва да напише И. р. Произведението му „Борба за самостоятелност“ (1888), истор. роман из живота на българите през XIII в., е лишено от художествени качества. Първият художествен И. р. създава Ив. *Вазов*. На своето творчество той възлага обществено-възпитателни цели. В съвременния живот след Освобождението Вазов не може да намери достатъчно убедителни образи и прояви за нравствена, обществена и патриотична поука. Той се надява, че може да повлияе върху мислите, чувствата и морала на съвременниците си, като им разкрие позора и величието на известни страници от далечното минало на бълг. народ. Така се раждат произведенията му с истор. тематика: романът „Светослав Тертер“ (1907), повестта „Иван Александър“ (1907), няколко драми. Особено го привличат драматичните събития от II бълг. царство (XIII и XIV в.). Повече реализъм при изображението на живота има в „Иван Александър“ — картини и авторови бележки за тежкото положение на крепостния народ. Реалистичните изображения в „Светослав Тертер“ са предимно в описанието на материалната обстановка; голямо място заемат романтичните приключения. Макар да има пред вид съдбата на държавата и на народа, Вазов съсредоточава творческото си внимание върху главните герои, които са от болярските и царедворските среди. Основният замисъл е да се покаже как трябва да действува един държавен мъж, когато отечеството му е в опасност или в позорно положение (Светослав и Балдю в „Светослав Тертер“) и как не бива да управлява един монарх държавата си (Иван Александър в повестта). Идеален държавен деец е представен в образа на Балдю. За Вазов фактор в историята е отделната личност. Той вижда народа само като страдаща и понякога като негодуваща стихийна маса. Има само един герой от народните маси — Радоил, войвода на разбойническа дружина в „Светослав Тертер“. Но достатъчно е да се сравни Радоил с Момчил, герой от романа на Ст. Загорчинов „Ден последен — ден господен“, за да се види колко по-съвременни са идейно-естетическите позиции на Загорчинов. Радоил е обрисуван по принципите на романтизма — като изключителна натура, свободен човек, за когото няма отечество и който не се интересува какво става в обществения живот. Той е обладан от любовта си към болярската дъщеря. С някои от реалистичните картини на живота и от характеристиките на лицата в тия произведения Вазов подсказва пътя към правдиво изображение на далечното минало. По-късно големите бълг. писатели не проявяват интерес към това минало. П. П. Славейков има отрицателно отношение към бълг. царе — според него те са вършили само „вековни безумства“, не са мислили за своя народ. Символистите са със затворени очи както към обществените борби в съвременността, така и към историята на своя народ. Обект на критическия

реализъм е само съвременната действителност. Зараждащата се пролетарско-революционна литература също не се интересува от историята. И. р. достига широко развитие в Б-я и във всички страни след I световна война в зависимост от новата идейна атмосфера, създадена в целия свят. Победата на Октомврийската революция в Русия, организирането на новата соц. държава, масовите социални движения в Европа обръщат погледа на писателя към народа. Става очевидна ролята на масите като творец на историята. Плод на пробудения интерес към социалното положение и копнежите на народните маси е „Книга за царете“ (1918) от Н. *Райнов*. Той е модернист, индивидуалист, мистик, съвсем чужд на съвременния живот, далеч от народа. Първата му книга „Богомилски легенди“ (1912) е изпълнена с ницшеански индивидуализъм, в нея няма нищо от нравствените и филос. възгледи на богомилите, нито дума и за богомилството като народно социално движение. Богомилството е предмет и на двете повести в „Книга за царете“. Особено важна е „Цар Петър“; в нея авторът в декоративен, библейски лиричен стил е обрисувал богомилството определено като народно движение против феодалния строй — богомилите са борци против крепостническия гнет за социална справедливост. Социалният хуманизъм на Райнов се ражда под влияние на Октомврийската революция. Той е първият бълг. автор на истор. повест със социален характер след I световна война. След големите истор. събития изниква потребност да се направи преоценка на миналото, за да се намерят в него точки за опора и утеха на тия, които прогресивният ход на развитието сваля от истор. сцена, или за вдъхновение и устрем напред за хората от възходящата класа, които вземат кормилото на историята в свои ръце. Историята се явява на помощ винаги когато един народ преживява преломен момент, когато е устремен по нов път, когато изгражда нов обществен строй. Затова след Октомврийската революция в СССР започва да се развива усилено И.р. Този развой продължава и през Отечествената война. В другите страни — капиталистическите — се създават между двете световни войни също така много И. р., особено романизирани биографии за истор. личности, но те имат друг характер в противоречивия литературен процес. В тях се отразява влиянието на буржоазната идеология и фашизма, от една страна, и на комунистическото движение и антифашистката борба, от друга. И. р. в тези страни се развива в две линии — прогресивна и реакционна. Между двете линии има и преливания, приближавания повече или по-малко към едната или другата. Истор. романистика става характерно явление за цялата европ. литература. Изучаването на миналото и художественото му пресъздаване е отличителен белег и на бълг. литература след I световна война. След националната катастрофа през 1918, особено през време на фашизма, от 1923 насам, за да се отклони погледът от революционната съвременност, започва проповед за изучаване на миналото, за възвръщане към идеалите на Възраждането. Останала без перспективи, без изгледи за бъдещо развитие, господствуващата класа търси утеха в героичните моменти на миналото. Тя се опитва да намери опора в делото на великите истор. личности, които представя за свои предшественици. Нейните учени фалшифицират смисъла на събитията и идеите на възрожд. дейци. Насърчава се не само изучаването, а и художественото пресъздаване на историята — но не живота и борбите на народа, а делата на царете, победоносните войни. И. р. трябва да утвърждават религията, великобълг. идеали, да създават култ към монархизма. От 1927 излиза специална „Библиотека Български исторически романи“ (книгоизд. „Древна България“, изд. и ред. П. Карапетров). Започва се усилено „производство“ на И. р., които подправят миналото и поради невежеството на авторите, и поради „идейни“ съображения. Огромната част от тия произведения, издавани от „Древна България“, са посредствени, дори неграмотни. Рядко между тях се промъкват прогресивни творби — напр. романът на Ст. Загорчинов „Ден последен — ден господен“. Излиза и истор. трилогия „Асеновци“: „Солунският чудотворец“ (1929—30), „Дъщерята на Калояна“ (1936), „Йоан Асен“ (1937) от Ф. *Попова-Мутафова*. В тези романи вниманието на авторката е съсредоточено около ролята на царете. Народът липсва като обект на художествено изображение — той присъствува в романите само за да носи теглото на войните и да се възхищава от царете. Покрай положителните повествователни качества в трило-

гията има някои отрицателни тенденции — култ към монархизма, великобълг. шовинизъм и елементи на расизъм. Най-издържан художествено е романът „Дъщерята на Калояна". След 9 септ. 1944 авторката преработва трилогията. „Солунският чудотворец" и „Дъщерята на Калояна " са очистени вече от погрешните идеи и са разширени с изображение на народния живот. В противовес на националистическата великобълг. белетристика, която прославя царете, се появяват истор. повествования на Ст. *Загорчинов* — повестта „Легенда за света София" (1926) и романът „Ден последен — ден господен" (3 ч., 1931—1934, в изданията след 1944 под загл. „Ден последен"). В романа духът на времето се изразява не от царете и болярите, а от народа и неговите водачи. В мечтите и настроенията на хората от далечното минало Загорчинов умее да открие, обосновани от условията на самата истор. епоха, мисли, стремежи и мечти, сходни с най-прогресивните идеи на нашето време. Хората от народа и техните водачи в романа мечтаят за „царство без цар, без боляри и без отроци". Народът е представен не само като потисната маса, но и като активна борческа сила, която движи историята. Това е показано чрез делата на Момчиловата дружина. Момчил е положителният герой на новото време, но пренесен в далечното минало. Той е открит, осъзнат и обрисуван убедително под внушение на Октомврийската революция и на социалните движения и събития в Б-я след нея. Въвеждането в художественото творчество на новия колективен герой — народа — като социален фактор, като творец на историята е нов, особено важен момент в развитието на бълг. роман. Този момент показва новото художническо съзнание на писателя, новаторското третиране на проблемата герой и народ, личност и общество. В отношението между отделната личност и народа определящ фактор е народът, без да се отрича и голямата истор. роля на личността (субективният фактор). Такова осветление на тая проблема дава още през I пол. на 20-те год. Хр. Смирненски в своята революционна поезия със средствата и похватите на лириката. „Ден последен — ден господен" показва народа като борец и против социалния гнет (феодалния строй), и против чуждото робство. Героичната личност тук е пълен изразител на народните тежнения. Тоя роман затвърдява социалните, класовите сблъсквания като основа на широкото епическо повествование. „Ден последен — ден господен" представя началото на нов, по-висок етап не само в бълг. И. р., но и в развоя на бълг. романистика изобщо. Загорчиновият Момчил е едно от най-значителните постижения на бълг. литература — носител е на убедителен и внушителен социален борчески патос, нужен в онова време, когато бълг. народ в най-прогресивната си част е започнал борба с фашизма. От литературата се очаква да поднесе вдъхновяващи примери на героизъм и на вярност към народа. Тая задача изтъква пред съв. писатели в една своя реч Г. Димитров (28.II.1935). Мислите на неговата реч подхваща Г. *Бакалов* в статията си „Изобразете героичното". Реалните носители на героизма в онова време са борците комунисти и антифашисти. И понеже за тях не може да се говори открито, Бакалов съветва в друга статия пролетарските писатели да използуват образи от историята. Въплъщение на героичното, борци за социална справедливост, водачи на разбунтуваните народни маси и техни защитници от всякакво потисничество са главните герои в повестта на Л. *Стоянов* „Мехмед Синап" (1935) и в романа на О. *Василев* „Хайдутин майка не храни" (1937). Мехмед Синап по социална дейност и съдба е роден брат на Момчил. Страхил в романа на О. Василев е сложна личност, изживява заплетена драма. Чрез него авторът поставя въпроса за общото добруване и личната жертва, въпрос, актуален през 30-те год. Момчил и Страхил са легендарни герои, единият е възпят в юнашките, а другият — в хайдушките песни; преминали в романистиката, те са освободени от фантастичните елементи и са изобразени в реална среда. И в двата случая романтиката на фолклора се е отразила върху стилните похвати и езиковите средства. Третият легендарен герой, отбелязан само в истор. хроники и летописи, обект на много художествени произведения, е Ивайло. Той е герой в романа на Кр. *Велков* „Водител" (1940) — творба без особени художествени качества, но със свое решение на отношението между героичната личност и народа. Авторът проследява живота на героя само през най-бляскавия му период — борбите против татари и боляри до въз-

качването му на престола и до момента, когато излиза от Търново на нов поход. Основната мисъл е, че в царския дворец Ивайло е попаднал на чуждо място, за малко е бил откъснат от народа и сега се завръща при него. И. р. е „Роби“ от А. *Страшимиров*. Негови герои са видни революционни дейци, някои въведени само с малките им имена: Гоце Делчев, Яне Сандански, Сава Михайлов, Даме Груев, Гьорче Петров, Владо Пиргов, Орце Органджиев и мн. др. Главният герой Асен Дъмбев е известният Кръстьо Асенов. Романът, в който е обрисувана революционната борба в Македония против османското робство, е изграден върху две важни истор. събития: пленяването на амер. мисионерка мис Стоун (тук мис Агнес) и нейната другарка (за откуп) и солунските атентати през 1902. Наситен с патриотичен патос, изпълнен със сензационни събития, разказани на много места с лиричен стил, „Роби“ е И. р. със съвременен сюжет, роман, в който авторът е съвременник на събитията и близък другар на много от действуващите лица. На бита на народа и на неговия тежък робски живот Страшимиров не отделя специално внимание — това остава като подразбираща се основа, върху която израства голямото, великото, изключителното — копнежът за свобода, устремът към подвизи, готовността за жертва в името на народа, патосът, величието, романтиката на борбата. Истор. характер имат първите три романа от цикъла „Жътва“ на К. *Петканов* — „Старото време“ (1929), „Хайдути“ (1931) и „Вятър ечи“ (1932), — които ни въвеждат в живота, стремежите и борбите на бълг. народ в поробена Тракия преди повече от едно столетие. В „Старото време“ стилът на живота е патриархален и земята като основа на творчески труд е единствената сила, която държи, сплотява или разединява хората. Копнежът за земя движи героите на Петканов. Възхвалата на труда е основен мотив в творчеството му. Писателят идеализира някогашния патриархален бит, пресъздава го с любов и, общо взето, вярно. Копнежът за земя ражда копнежа за свобода ; земята иска хората да я пазят от чуждо владичество. Защитници на земята-плодителка са хайдутите и просветителите, както и революционерите в „Хайдути“ и „Вятър ечи“. У българина се пробужда желание за своя свободна„царщина“ Типичен И. р. е „Индже войвода“, който представя събития от нач. на XIX в. — в периода на феодалните размирици в Турция. Срещу мрачните сили на грабежа, на разрушението и на смъртта се изправя силата на бълг. народ, който се стреми сам да се организира за борба и замечтава за освобождение. Израз на този стремеж са хайдушките дружини, които изникват стихийно; будни родолюбци искат да ги обединят и да им поставят националноосвободителна цел. Начело в този процес е поставен Индже — един от най-популярните войводи в бълг. народна песен, сложен идейно и психологически образ. Борбата, която се води, има чисто национален характер. Тя завършва с катастрофа, но с края ѝ не изчезва надеждата в душите на поробените българи. Надеждата, която ги крепи след поражението на Инджевата дружина и след напразните усилия да се освободят сами, е в Русия. Очакваният момент идва. Рус. войски освобождават голяма част от Б-я. Но поради сложните международни отношения, поради натиска на зап. сили, особено на Англия, Русия е принудена да отстъпи. След Одринския мир (1829) рус. войски си отиват. Българите остават в робство. И тук изниква едно ново, особено явление. Копнежът за свобода и копнежът за земя, досега единни, се разделят. Любовта към свободен живот извива по друг път, противоположен на пътя, по който зове любовта към родната земя. Тоя драматичен за бълг. народ момент, тая криза в съзнанието на българина е предмет на романа „Преселници“ (1937) — продължение на „Индже войвода“. Свободния живот някои виждат далеч от родната земя — в братска Русия, където искат да се изселят. За други тоя живот може да се създаде само на родна земя — те са решени въпреки всичките ужаси на робството да останат. Сблъскват се страшно, кърваво два стремежа, две стихии. Петканов рисува тази борба с творческо вдъхновение и с белетристични похвати, специфично негови. Истор. му романи страдат от много художествени слабости — пресилване, излишна жестокост, много поетизация в стила, субективизъм, прекален лиризъм и натурализъм. В художествения метод на автора се смесват реализъм и романтизъм. Значението на И. р., чиито автори стоят на съвременни идейно-естетически позиции, е преди всичко

в решението, което дават на проблемите за изображението на народа и на героичната личност и за отношението между личност и колектив изобщо. Постигнатото от И. р. между двете световни войни, в който постепенно се формира методът на соц. реализъм, подхранва развитието и разцвета на И. р. и на романа изобщо — след соц. революция.

След 9 септ. 1944 бълг. истор. белетристика претърпява качествени изменения, поема пътя на соц. реализъм. Писателите преоценяват и осмислят миналото въз основа на истор. материализъм, търсят в историята сходство с новото време, воюват за пълно възтържествуване на соц. идеали. Историята им дава най-благоприятни възможности да уловят времето в движение, да обхванат богатия летопис на народния живот, да обяснят единството между социалните движения и националната психика. Соц. революция, коренното преустройство на народния живот възраждат интереса към народната история през 50-те и особено през 60-те год. — период на подем и разцвет на И. р.

Епическите борби на бълг. народ срещу фашизма, антифашисткото и партизанското движение, победата на 9 септ. 1944 стават основен обект на изображение в романа веднага след соц. революция. Новото време налага необходимостта от нова, марксическа преценка на близките революционни събития. Създават се романи с антифашистка и партизанска тематика, които, въпреки че обхващат истор. факти и истор. лица, не могат да се нарекат И. р., тъй като създателите им са съвременници и участници в изобразяваните събития, а самите събития са току-що отшумели и продължават да се възприемат като съвременни. Създава се най-големият бълг. роман след 9 септ. 1944 — „Тютюн“ (1951) от Д. *Димов*, — който пресъздава панорамата на националния живот по време на грандиозните революционни катаклизми и осмисля съдбоносните за по-нататъшното развитие на Б-я последици от соц. революция. Появяват се едни от най-значителните епически творби в съвременната бълг. литература: истор. четирилогия на Д. *Талев* „Железният светилник“ (1952), „Илинден“ (1953), „Преспанските камбани“ (1954) и „Гласовете ви чувам“ (1966); романът-епопея на Г. *Караславов* „Обикновени хора“ (5 ч., 1952—73); романът на Ем. *Станев* „Иван Кондарев“ (1958) и мн. др. Това са все крупни, широко разгънати отражения на живота, които обхващат цялостно истор. епохи; авторите проследяват тенденциите на общественото развитие чрез ярки индивидуални човешки характери и дълбоко драматични жизнени ситуации, разрешават съвременни идейно-възпитателни и литературно-естетически задачи. В първото десетилетие след соц. революция тези романи на „димящото минало“ са преобладаващи в съвременната бълг. литература и издигат до непознати художествени върхове националната бълг. романистика.

Типичният И. р. след 9 септ. 1944 се ражда в резултат от засиления интерес към националното в бита и в психологията от по-далечни истор. епохи. Поради подвижността и бързата изменчивост на жанровите форми този роман няма точно определен облик, включва различни идейно-художествени съставни части, в различна степен осъвременява истор. минало на Б-я. Изобразявайки истор. събития, съвременният бълг. И. р. разкрива националната съдба, съдбата на истор. личности — активни носители на тенденциите в обществения живот и в истор. процеси, дейци и борци на истор. епоха, „носители на силен стремеж към бъдещето“. По-характерните истор. жанрове предполагат и отдалеченост по време на писателите от възсъздаваните събития и герои, отразяват най-често древната история, османското иго, Априлското въстание 1876. В развитието на И. р. след 9 септ. 1944 се очертават два периода: от 1944 до 1956 и от 1956 до днес.

Спецификата и характерът на И. р. през първия период са изцяло определени от монументалните очертания на съвременните революционни процеси. Художествените образи се създават чрез осезателното присъствие на соц. революция и на революционните истор. традиции в художественото съзнание на съвременните писатели. В периода до 1956 И. р. отразяват събития от по-далечното минало, които разкриват обществения и филос. смисъл и характерните особености на изобразяваната епоха и имат силно патриотично въздействие — романът на Ст. *Дичев* „За свободата“ — ч. I „Неудържимите води“ (1954), ч. II „Брегoвете на реката“ (1956), — на Д. Талев „Самуил“ (3 ч., 1958—60), на А. *Дончев* и Д. *Мантов* „Пробуждане“ (1956) и др. В тях се осъществява новият

БАН
Институт за литература
БИБЛИОТЕКА

марксически подход към истор. явления и процеси, изяснява се по нов начин ролята на личността в историята. Образите на Самуил, на Левски, на Асен и Петър и др. се изграждат върху колоритния фон на епохата като носители на определени обществени тенденции. Величествените очертания на изключителната истор. личност се оформят във взаимоотношенията с народните маси, като се държи на истор. достоверност и се използува огромен фактически материал от историята. В този период са най-очевидни и високите художествени постижения, и неимоверно нарасналото психологическо и пластико-изобразително майсторство на писатели като Д. Талев и Ем. Станев. Известни художествени завоевания в областта на реалистичното истор. повествование достигат и по-млади автори, като Ст. Дичев, А. Дончев, Д. Мантов и др.

Тласъкът, който Априлската линия на партията дава за развитието на целия културен живот в Б-я, творческата атмосфера, разкрепостяването на духа, обновителните процеси в този период играят първостепенна роля както за щурма на другите лит. жанрове, така и за И. р. В края на 50-те и през 60-те год. настъпва видимо жанрово и стилово обогатяване на истор. проза. Започва периодът на изграждане на зрялото соц. общество и на преден план изпъкват проблемите на съвременността. И. р. навлиза в ново изследване на историята откъм човешката, нравствено-психологическата страна. За съвременния истор. писател става необходим и любопитен истор. път на нацията, но взет вече не толкова в монументалните му истор. очертания, а в неговите човешки измерения. Духовните устреми на съвременника налагат ново връщане към историята, ново вглеждане в националното минало и своеобразие, търсене на съвременния нравствен смисъл на миналите събития. В зависимост от замисъла, целите и стила на писателя в И. р. се постигат различни степени на историчност и съвременност — от епично-познавателния И. р., който пресъздава миналото „във формите на самия живот", до „полуисторическия роман и до пародирането на историята". Към епично-познавателния И. р. принадлежи „Летопис на смутното време" — ч. I „Вртопът" (1965), ч. II „Разливът" (1966) — от В. *Мутафчиева*, в който се оглежда цялостната картина на националния живот по време на кърджалийските нашествия. Авторката постига обективно художествено отражение на една драматична епоха със средствата на традиционното пластико-изобразително повествование — епически разгърнато, включващо детайлното изобразяване на истор. личности, като Осман Пазвантоглу, Кара Фейзи, султан Селим III, Софроний Врачански и др. Многообхватно е и истор. повествование на А. Дончев в романа му „Сказание за времето на Самуила" (1962), но стилът на писателя е романтично приповдигнат, героите са уловени в напрегнати, изключителни мигове от живота. За разлика от Мутафчиева Дончев стилизира повествованието, като следва романтично-сюжетните фабулни традиции на бълг. истор. проза от миналото. По-обективно и реалистично е художественото виждане на Ст. Дичев в романа му „Пътят към София" (1962). Познавателно значение и художествено въздействие имат и типично И. р. на Д. Мантов: „Иван Асен II" (1960), „Големият ден" (1965), „Каменно гнездо" (1966), „Зла земя" (1970), „Хан Крум" (1973) и др. Към този тип познавателни И. р. се отнасят и романите на Д. Талев „Хилендарският монах" (1962) и „Повест за Димитър Миладинов и неговия брат Константин" (1962), романът на П. Константинов „Синият аметист" (1968), както и поредицата романи за видни българи от миналото, писани в този период.

Друг тип И. р., в които се нарушават критериите за достоверност и се стига до пародиране на историята, са „Рицарят" (1972) от В. Мутафчиева и „Ескадронът" (1968) от Ст. Дичев. В цялото многообразие на стилове и жанрове, на различни начини на художествен подход към явленията на действителността през последното десетилетие има нещо общо, което отличава истор. белетристика в периода след 1956 — това е патосът на нашето героично съвремие, духът на соц. настояще на Б-я. Историята все повече се превръща в източник, в материал за съвременни идеи и внушения; съвременните морално-етични критерии все повече господствуват над критериите за истор. достоверност.

Най-талантливите представители на соц. реализъм в бълг. истор. и художествена проза постигат нещо по-значително от обикновеното художествено възкресяване на една

минала епоха, от пресъздаването на една колоритна истор. атмосфера — те претворяват миналото, пречупват го през емоционалното филос. съдържание на своя богат съвременен свят. Тази тенденция за „осъвременяване“ е характерна за втория период от развитието на съвременния бълг. И. р. Тя е основна и в един от най-хубавите бълг. И. р. „Антихрист“ от Ем. Станев (1970). Писателят се стреми да прозре в дълбокия филос. смисъл на историята, на трагичната национална съдба в далечното минало и да извлече оттам актуални за нашето време проблеми, преживявайки участта на своя герой като общонационална, като общочовешка и своя собствена, лично изстрадана участ. Съвременно звучене има и истор. повест на Ем. Станев „Легенда за Сибин, преславския княз“ (1968).

Филос. вглъбеност е отличителна черта на някои значителни И. р. — напр. на романа на А. *Гуляшки* „Златният век“ (кн. I—II, 1970—1971), в който възкръсва епохата на средновековна Б-я по време на победоносните Симеонови войни. В другата си истор. творба— „Повест за кавалера Химериус“ (1967) — Гуляшки разрешава предимно психологически задачи, свързани с нашето съвремие, поставя универсални проблеми за трагичната обреченост на личността, откъсната от родната среда, за съдбата на чуждото тяло в националния организъм. Романът е в същност само условно исторически.

Подобен е подходът към историята и у по-младите автори на И. р. — Г. *Стоев*, А. Дончев, В. Мутафчиева, Д. Мантов, П. Константинов, Е. Константинов, Н. *Драгова*, Г. *Карастоянов* и др. Между тях изпъкват със своята самобитност и с оригиналния си стил произведенията на Г. Стоев и А. Дончев — талантливи представители на истор. проза от по-младото поколение. И двамата писатели търсят истор. корени на съвременни особености в националната психика, занимават се с културните влияния на Изтока и Запада, като определят мястото на Б-я между тези две цивилизации. Националната съдба на българина, моралният му подвиг по време на османските кланета и насилственото потурчване в родопските краища се пречупват през хуманистичните съвременни представи на А. Дончев в романа му „Време разделно“ (1964). Г. Стоев в романа си „Цената на златото“ (1965) прониква в интимната същност на Априлската епопея и в психологията на Бълг. възраждане от нови морално-етични позиции. Неговите герои не са само носители на възрожд. съзнание, но и на усложненото съвременно възприемане на историята; те разбират предварително кървавия край на въстанието и приемат саможертвата в името на нравствения подвиг, на безсмъртието. Авторът търси в миналото съвременния нравствен смисъл на събитията. Това е характерно за цялата бълг. истор. проза от 1956 насам. Съвременният дух е характерен и за И. р. на В. Мутафчиева — „Случаят Джем“ (1967), „Шишмановци“ (1969) и за истор. ѝ очерци и есета. Тя търси в бълг. характер онова, което го съхранява през вековете, което го отличава и днес, а в историята — поуки за настоящето. Събитията от миналото не я вълнуват като минало, а като проекции в съвремието, подхранват, уплътняват разсъжденията ѝ за материалните и духовните нужди на нашето време.

Бълг. истор. белетристика от последното десетилетие се характеризира с открит стремеж към осъвременяване, към налагане на обществено-политически, филос., психологически, нравствено-етични схващания, породени от нуждите на соц. съвремие. В нея се забелязват все по-определени тенденции към обновяване и разнообразяване насредствата на истор. повествование, към подвижност и лаконизъм на вътрешната художествена структура. Многообразието на живота налага и в тази област на съвременната литература многообразие в подхода към действителността, многообразие на стиловете и жанровете.

Лит.: П. Зарев. Нашият исторически роман. — Лит. фронт, бр. 26, 2 март 1946; Д. Талев. Бележки върху историческия роман. Разговор за майсторството. — Лит. фронт, бр. 50, 10 дек. 1953; Ст. Загорчинов. Историческият роман през моя опит. — В: Бразди. Очерци, портрети, статии. 1956. с. 119—143; Г. Цанев. Някои проблеми на българския исторически роман между двете световни войни. — В: Традиция и новаторство. 1965 (вж. и Художествени образи и критически идеи. 1975. с. 33—60); Ст. Каролев. 1. Мисли за историческия роман. — Пламък, 1966, кн. 12. 2. Реализъм и романтизъм в историческия роман. — Лит. фронт, бр. 45, 3 ноем. 1966; Н. Бънкова. Някои проблеми на историческия роман. — Пламък, 1967, кн. 8; К. Топчиева. „Време разделно“ от А. Дон-

чев и някои проблеми на историческия роман. — Лит. мисъл, 1967, кн. 4; Г. Цанев. Пътят към историческия роман. — В: Сборник в чест на 60-годишнината на акад. П. Зарев. 1974. с. 31—40; Г. Пенчев. Съвременност и минало. Идейно-естетически проблеми на историческия роман от последните години. 1975; Т. Жечев. 1. Историческият роман след Априлския пленум. — Лит. мисъл, 1976, кн. 2. 2. Съвременният български роман след Априлския пленум. — Септември, 1976, кн. 1; Б. Ничев. 1. Проблеми на българския антифашистки роман. — Съвременник, 1976, кн. 4. 2. Съвременният български роман — проблеми и съдба. — Септември, 1976, кн. 1; Г. Цанев. 1. Историческото повествование през Възраждането. — Лит. мисъл, 1976, кн. 3, с. 74—92. 2. Историческият роман в българската литература. 1977.

гц тж

„ИТАЛИÀНСКА ЛЕГÈНДА“. Лат. извор за живота и делото на *Кирил и Методий*. За пръв път се появява в печатно издание през 1668 — в „Жития на светиите“ (Vita sanctorum“, т. II, с. 12—22, девети ден за март). В това издание носи загл. „Житие и пренасяне мощите на св. Климент“ („Vita cum translatione sancti Clementis“). Наименованието „И. л.“ е употребено за пръв път от Й. Добровски, който го дава, защото в документа се говори за римски епископ и е написан на лат. език. Загл. „И. л.“ се утвърждава през XIX в. Отпечатаният текст е въз основа на късен препис от Ж. Дюшен. Издателите Г. Хеншен и Д. Паперброх в предговор към изданието твърдят, че автор на текста е велетрийският епископ Гаудерик, който написал книга за живота, делата и мъченическите подвизи на третия римски папа Климент. Третата част от това съчинение била „И. л.“.

Повече от 200 год. „И. л.“ е първостепенен извор за живота и делото на Константин Философ (за Методий се споменава съвсем малко). Когато през 1843 А. В. Горски открива жития на Кирил и Методий, мнозина от славистите се усъмняват в древността на легендата, понеже почти всичките ѝ известия се съдържат и в Панонските легенди. Скептично е и отношението към авторството на епископ Гаудерик. Някои от рус. учени дори доказват, че „И. л.“ е писана през XIV в. (А. Е. Викторов, А. Д. Воронов, Н. Лавровски и др.). В Б-я това мнение поддържа Ал. Теодоров-Балан. Според рус. учени повечето сведения за живота и делото на Константин Философ са заети от Пространното Кирилово житие, написано на старобълг. език. Но твърде много ги смущава съобщението на печатния текст, че Кирил бил ръкоположен за епископ: „Посветил него (т. е. Кирил) и брат му Методий за епископи“ (гл. 9). А в никой друг извор не се говори за епископско ръкоположение на Кирил, тъй като той не е бил епископ.

През 1892 е обнародван друг важен документ на лат. език за дейността на Кирил — „Писмо на Анастасий Библиотекар до епископ Гаудерик“. Ръкописът е намерен през 1848 в португ. манастир „Алкобаз“. Анастасий изпълнява молбата на епископ Гаудерик да събере сведения за живота и делото на Кирил и особено за неговото откриване на мощите на папа Климент. Оказва се, че много от сведенията на „И. л.“ са заети от това писмо. Анастасий събира материал за книгата на епископ Гаудерик. Той дори превежда две Кирилови произведения, писани на грц. език. Едното е „Кратка история за намирането на мощите на папа Климент“ („Brevis historia“, или „ Storiola“) и „Похвално слово“ („ Sermo declamationis“), което Кирил произнася по тоя случай. Третото Кирилово произведение е възхвала, писана на грц. език в мерена реч. Анастасий не се осмелява да го преведе поради сложната му стихова конструкция, мъчно предавана в мерена реч на лат. език. Когато В. Ягич отпечатва това писмо, той изтъква, че то е убедително доказателство за древността на „И. л.“. Така авторството на Гаудерик получава първия писмен документ.

В нач. на 20-те год. на XX в. в Прага е намерен ръкопис от XII в., който съдържа и „И. л.“. Той е публикуван едва през 1955 от Пол Мейверт и Пол Девос. Ръкописът е част от книга на остийския епископ Лъв, който почти буквално е преписал съчинението на велетрийския епископ Гаудерик за папа Климент. Новият ръкопис разрешава някои въпроси във връзка с „И. л.“. Тъй като е запазен ръкопис от XII в., вече никой не може да твърди, че това е писмен паметник от XIV в. Като се има пред вид, че епископ Лъв умира през 1115, може да се заключи въз основа и на други съображения, че той е написал своята книга за папа Климент към 1111. През 1955 фр. езиковед М. Таден обнародва студия, в която дава резултатите

от изследването си на текста на „И. Л.“. Той установява, че копието на Дюшен, по което за пръв път е печатан текстът, е във връзка с копието на Я. Сирмонд. И двете копия се свеждат до ръкопис, който се пази във Ватикана под № 9668. Този ръкопис също е от XII в. Преписвачите Сирмонд и Дюшен волно са разчели повреденото място в девета глава, където се говори за епископство на Кирил. Тук става дума за неправилно възстановяване на повредено място. По този начин през 1955 окончателно е разрешен смущаващият въпрос за епископство на Кирил — в ръкописите няма такова сведение.

Ръкописът на Лъв Остийски от XII в. съдържа данни, че между другите използувани извори има и славянски. Без съмнение това е Пространното житие на Кирил. Епископ Гаудерик бил подпомаган от дякон Йоан Химонид, който умрял още преди да бъде завършена цялата книга. Сега не може да се определи какво е писал дяконът и какво епископът. Установява се, че Лъв Остийски е бил малко време и велетрийски епископ и брат на манастира „Монте Касино“, където се намирал ръкопис от книгата на Гаудерик. Тук Лъв е използувал съчинението му, без да посочи дали изобщо е внесъл в него нещо свое. Като се има пред вид, че Гаудерик е починал към 885 и е използувал Кириловото житие, става ясно, че това житие е написано още приживе на Методий. Така по косвен път „И. л.“ доказва древния произход на Житието на Кирил.

Лит.: В. А. Бильбасов. Кирилл и Мефодий. Ч. II. СПб., 1871. с. 220—227, 314—342; Ал. Т.-Балан. Кирил и Методий. Ч. II. 1934. (Лат. текст е отпечатан на с. 197—201); Em. Géorgiev. Italianische Legende. S., 1939; P. Meyvert et P. Devos. Trois énigmes Cyrillo-Méthodiennes de la „Légende Italique“, résolues grâce à un document inédit par P. Meyvert et P. Devos. — Analecta Bollandiana, Bruxelles, LXXIII, fas c. II—IV, 1955, p. 375—461; M. Taden. La Légende intitulée Translatio corporis sancti Clementis. Paris, 1955; Ал. Милев. 1. Италианската легенда в нова светлина. — Истор. преглед, 1956, кн. 3. 2. Един латински извор за живота и делото на Кирил и Методий. — Духовна култура, 1956, кн. 5—6. 3. Жития на св. Климент Охридски. 1961. с. 135—153; Извори за българската история. Т. VII. 1960.

ам

„ИТÀЛО-БЪЛГАРСКО СПИСÀНИЕ ЗА ЛИТЕРАТŬРА, ИСТÒРИЯ, ИЗКŬСТВО“ („Rivista Italo-Bulgara“). Излиза в С., 1931—1936. Директор Е. Дамиани, гл. ред. М. Ралчев. Основната задача на списанието е пропагандата на ит. култура. Позициите му са буржоазни, в унисон с тогавашната практика на Италия. Съдържа статии върху ит. история, литература и изкуство: М. Ралчев — „Италианска култура“, Н. Балабанов — „Италианска академия“, Е. Дамиани — „Изучаване на славянските езици и литератури в Италия“, П. Драгоев — „Съвременни италиански писатели“, А. Вентури — „Италианската живопис на XII и XIII в.“, А. Филипов — „Пенчо Славейков в Италия“, М. Ралчев — „Уго Фосколо“, Ст. Младенов — „Италианобългарски културни отношения, отразени в езика“, М. Милетич-Букорещлиева — „Вазов и Италия“, М. Ралчев — „Джакомо Леопарди“, Дж. Бертони — „Италианската литература през XIII в.“, А. Солми — „Джузепе Гарибалди“, Л. Пирандело — „Мястото на Верго в италианската литература“, А. Солми — „Гласът на италианското „Ризоджименто“, А. Филипов — „Културни отношения между България и Италия“, Фр. Каппиелло — „Изабелла в „Орландо Фуриозо“ на Лодовико Ариосто“. Списанието обнародва произведения на ит. писатели (на бълг. и ит. език), хроника за културните събития в Б-я и в Италия, книгопис и др.

сг

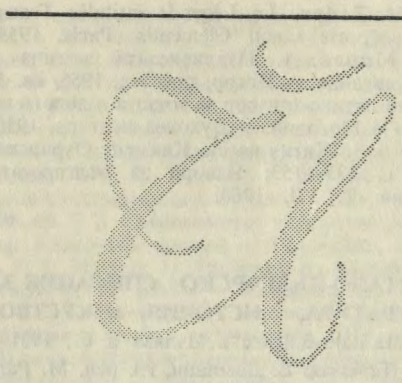

ЙОА̀Н ВРАЧА̀НСКИ (XVIII в.). Животописните данни за него са оскъдни. Сигурно е, че е станал свещеник през 1777 и е написал голям сборник през 1788, единственото известно засега негово съчинение. По дух творчеството му е близо до творческите насоки и предпочитания на поп *Тодор Врачански*. Какви са били личните им отношения и връзки, не се знае. С известни основания се предполага, че поп Тодор е оказал влияние върху Й. В.

В сборника на Й. В. наред с многото съчинения с общорелигиозна, християнска тематика са поместени и 3 произведения с българ. сюжети: 2 жития на Иван Рилски — едното т. нар. Народно житие и второто преработка на Даниил инок главно по повествованието на Евтимий Търновски — и Житие на св. Петка. В сборника е включена и повестта за Варлаам и Йоасаф, към която е притурен интересен разказ за живота на българ. монашество през XVIII в.

Лит.: Б. Ст. Ангелов. 1. Из старата българска, руска и сръбска литература. Т. I. 1958. с. 113—118. 2. Съвременници на Паисий. Т. II. 1964. с. 140—149.

км

ЙОА̀Н ЕКЗА́РХ (ок. нач. на II пол. на IX в. — III десетилетие на X в.). Биографичните данни за него са извънредно оскъдни. Извличат се главно от съчиненията му и от др. истор. извори, чието тълкуване не е напълно сигурно. Не се знае с положителност нито рожденатa му дата, нито мястото, където се е родил. Доброто познаване на книжовния грц. език свидетелствува, че той е получил образованието си в някоя виз. школа, вероятно в Цариград. В познатото послание на цариградския патриарх Фотий (858—67, 877—86), писано през време на второто му патриаршество до отшелника Арсений, се споменава за пристигането във Византия на неколцина младежи-българи, пратени да се учат тук. С голяма вероятност се допуска, че единият от тези младежи е бил бъдещият цар Симеон, а заедно с него е отишъл и връстникът му Й. Е., чието мирско име не е познато. Й. Е. престоява във Византия 7—8 год. — ок. 878—885/6. Тук той получава много добра подготовка, изучава книжовния грц. език и се запознава с основните произведения на грц. патристическа и виз. литература. Неговите засвидетелствувани по-късно интереси в областта на богословието и на естественонаучните знания и всестранната му образованост позволяват да се приеме, че той получава подготовката си в школа, близка до многостранно образования цариградски патриарх Фотий.

В края на IX и нач. на X в. Й. Е. е в разцвета на книжовната си дейност и заема важна служба в придворните среди. Той е член на най-просветеното тогавашно българ. духовенство. Във всички упоменавания за името му се назовава с титла „екзарх“, чието тълкуване предизвиква спорове, ненапълно разрешени и досега. Много места от съчиненията на Й. Е. свидетелствуват, че той е бил тясно свързан с тогавашната българ. столица — Плиска, а по-късно, след 893, с Преслав. Неговото описание в „Шестоднев“ на Симеоновия дворец в Преслав, както и сведенията, които дава за българ. владетел, показват непосредствена осведоменост. Хронологически разцветът на дейността на Й. Е. като оригинален писател и ръководител на книжовна школа се отнася към периода до 918.

Й. Е. се проявява като преводач от грц. език и като автор на компилативни и самостойни съчинения. Към най-ранния период от дейността му (ок. 893) се отнася преводът на съчинението на виз. писател и последен представител на грц. патристическа литература Йоан Дамаскин (ок. 675—749) „За православната вяра“ („De orthodoxa fide“), познато в старобълг. превод под наименованието „Небеса“ (взето според един от

вътрешните поднаслови на текста). Съчинението, което е свод на основните догми на християнската вяра съгласно с учението на църковните отци, е преведено ок. 893 като необходимо ръководство за изясняване на християнското учение сред неотдавна покръстения бълг. народ. То се състои от 4 кн., разпределени в 100 глави. Й. Е. прави избор на съдържанието и превежда само 48 глави. Както личи от подбора, преводачът е желаел да поднесе на читателите си такива глави от съчинението, чрез които могат да се почерпят сведения от познавателно естество — за света („За видимото творение"), за небето, за „светлината, огъня и небесните светила", за някои основни елементи в природата (въздух, вятър, вода), известни географски сведения, за земята, за флората и фауната, за човешкия организъм и устройството му, за сетивата и действието им и т. н., т. е. сведения из областта на естествените науки и психологията. Преводът на такъв текст е съставял извънредно големи трудности, но преводачът въпреки допуснатите неточности се справя добре със задачата си. Й. Е. не е обикновен преводач, а истински творец на старобълг. език. Единствена оригинална част от „Небеса" (или „Богословие", както е известно още съчинението), представлява краткото предисловие, което Й. Е. добавя към своя превод. Тук той съобщава, че като допълнение към извършените от Кирил и Методий преводи на изборно евангелие, на изборен апостол и на 60-те „уставни книги" на Светото писание решил да преведе „учителните сказания", т. е. писанията на църковните отци, съдържащи тълкувания на Светото писание. Изпълнението на това намерение е изоставено поради някои трудности и неувереност в собствените сили. Няколко год. по-късно Й. Е. се залавя за работа, подтикнат от монах Докс, брат на княз Борис. Привеждайки познатата евангелска притча за талантите (Матей, XXV, 14—30), книжовникът превежда съчинението на Йоан Дамаскин. Във връзка с това Й. Е. добавя някои свои разсъждения относно преводаческата работа. Той изтъква затрудненията да се дава точен превод от грц. на друг език и изобщо трудността на всякакъв превод. Като се позовава на Дионисий Ареопагит, Й. Е. заявява, че главна цел на преводача трябва да бъде точното предаване на смисъла, вложен в първообраза. Преводът на Дамаскиновото съчинение представлявал извънредно трудно дело не поради незнание или неумение на преводача, но главно поради обстоятелството, че старобълг. език все още не бил достигнал степен на книжовно развитие за предаване на отвлечени понятия и идеи. Въпреки старанията на Й. Е. преводът му невинаги е ясен и на места може да бъде разбран само при съпоставка с грц. първообраз. Общо взето, появата на Екзарховия превод на „Небеса" („Богословие") от Йоан Дамаскин е важно събитие в развоя на старобълг. книжнина и на книжовния бълг. език. Чрез него в старобълг. литература прониква т. нар. „екзегетична" („тълкувателна") книжнина, която скоро се обогатява извънредно много. Развитието ѝ се налага поради желанието да се запази „чистотата" на вярата и да се затрудни появата на Хетеродоксни и още повече на еретически тълкувания на книгите на Светото писание.

Най-бележитото произведение на Й. Е. има компилативен характер и спада към един богат дял на патристическата и виз. църковна литература: „Шестодневи", представящи тълкувания на библейския разказ за „сътворението на света". „Шестодневът" на Й. Е. е обстойна компилация, съставена от извадки от съчинения на няколко грц. патристически писатели, главно от „Шестоднева" на Василий Велики (330—79), на Севериан Гавалски (починал след 408), на цариградския патриарх Йоан Златоуст (354—407), на Теодорит Кирски (393—460), от заемки от Аристотеловото съчинение „За животните" в преработка на виз. монах от X в. Мелетий, както и от самостойни добавки на самия Й. Е. Основна цел на „Шестоднева" е да докаже правотата на официалните църковни схващания за космогонията и устройството на вселената, изградени върху Мойсеевия разказ в библейската кн. „Битие", срещу схващанията на Клавдий Птоломей (II в.), които имат много по-рационалистичен характер.

Съчинението се състои от пролог (предисловие) и 6 части („Книги"). В предисловието Й. Е. се обръща към бълг. княз Симеон (по-късно цар), негов съвременник и покровител. Чрез дълга извадка от съчинението на Теодорит Кирски „За лекуване на езическите болести" Й. Е. изразява идеята за пълна

закономерност в природата. Използувайки широко „Шестоднева“ на Василий Велики, той вмъква в съчинението си много описания с естественонаучно съдържание и с поетическа форма. „Шестодневът“ е истинска енциклопедия на естественонаучни знания, черпени от богати първоизвори. Голям дял от съчинението е написан в полемичен тон, като се дават мнения на езически писатели от класическата древност и се привеждат доводи срещу тях. За пръв път в слав. книжнина се споменават имена и се представя учението на редица „светски философи“, застъпници на схващания, противни на официалната черковна доктрина: Талес, Парменид, Демокрит, Диоген. Чрез това съчинение стават достъпни на слав. четец знанията и схващанията на един от най-начетените патристически писатели, неговите богати сведения в областта на географията, флората и фауната.

В „Шестоднев“ Й. Е. вмъква и някои интересни подробности от тогавашната бълг. действителност. Той прави сбито, но изпълнено с ценни вести описание на Симеоновия дворец в Преслав, пише за самия бълг. владетел, неколкократно загатва за езичници и манихеи сред българите, дава сведения за социално разслоение сред бълг. народ (споменава „смерди“, очевидно „свободни селяни“, и „нищи“ в тогавашна Б-я) и пр. Писателят проявява остро чувство на наблюдателност за природата и за нейната красота. Изложението му не е лишено от поетичност, често езикът му е цветист и образен. Чрез това произведение на Й. Е. старобълг. литература още в най-ранния период на своето развитие се издига на завидна висота. Писателят е творец на езика — много от изкованите от него слова и обрати се оказват така жизнени, че се запазват и в новобълг. език. „Шестодневът“ се пренася в литературата на другите слав. православни народи. Известни са по-късни преписи в рус. и срб. редакция, някои от които са украсени с миниатюри.

Й. Е. е автор и на самостойни творби— слова и проповеди, посветени на различни черковни празници. Тези произведения, понякога доста кратки, са написани напълно в духа на виз. черковна реторика. Й. Е. познава много добре текста на Писанието; словата и проповедите му са изградени в голям дял чрез заемки, дословни цитати или загатвания върху места от Стария и Новия завет. Общо взето, словата и проповедите на Й. Е. имат компилативен характер, използувани са творенията на любими негови черковни писатели (Ефрем Сирин, Йоан Златоуст, Йоан Дамаскин). Тези творби са предназначени за образовани слушатели и читатели, имат повече поучителен и догматичен характер, за да се изяснят основни догми на християнската доктрина, което е съставяло особено важна задача с оглед на християнизирането на неотдавна покръстения бълг. народ. Най-голямата част от тези произведения на Й. Е. са запазени в рус. редакция, а само някои са стигнали до нас в бълг. първообраз. Все още не може да се смята за окончателно решен въпросът за точния брой на принадлежащите на Екзарховото перо проповеди и слова. Като положително негови се приемат Слово за Възнесение, Слово за Преображение, Похвала за Йоан Богослов, Слово за Сретение, две слова за Рождество Христово, Похвала на кръста, слово с тълкуване на текста от Евангелието на Йоан (XX, 10—11, спорното слово за Успение Богородично).

Й. Е. познава основно похватите на виз. черковна реторика и умело си служи с тях. В словата му са вмъкнати диалози, реторически обръщения и въпроси, антитези, повторения и други типични за патристическата и виз. черковна проповед книжовни обрати. Измежду всички основни въпроси, свързани с книжовното творчество на Й. Е., засега най-слабо са разяснени проблемите, които се отнасят до неговите проповеди и похвални слова. По богатството на творчеството си, по своята начетеност и по изключителните си дарования като творец на езика Й. Е. е един от най-видните книжовници от времето на разцвета на старобълг. книжнина на прелома между IX и X в.

Изд.: Богословие святаго Йоанна Дамаскина в переводе Иоанна Екзарха Болгарского. По харатейному списку Московской духовной библиотеки. М.. 1878; Шестоднев, составленый Йоанном Екзархом Болгарским. По харатейному списку Московской Синодальной библиотеки 1263 года. М., 1879; R. Aitzetmüller. Das Hexaemeron des Exarchen Johannes. I—VI. Graz, 1958—1971; B. Kotter. Die Uberlieferung der Pege Gnoseos des Hl.Johannes von Damaskos. Studia patristica et bysantina 5, Ettal, 1959; L.Sadnik.Des Hl. Johannes von Damaskus *Ἐκθεσις ἀκριβὴς τῆς ὀρθο-*

δόξου πίστεως in der Übersetzung des Exarchen Johannes. Wiesbaden, 1967; Д. Иванова-Мирчева. Йоан Екзарх български. Слова. I. 1971; B. Kotter. Die Schriften des Johannes von Damaskos.II. Ἔκδοσις ἀκριβὴς τῆς ὀρθοδόξου πιστεως. Expositio fidei. Berlin—New York, 1973.

Лит.: К. Калайдович. Йоан Ексарх Болгарский. Исследование, объясняющее историю славянского языка и литературы IX и X столетия. М., 1824; О. М. Бодянский. Славянорусские сочинения в пергаменном сборнике Н. Й. Царского. М., 1848 (Чтения в Имп. обществе истории и древностей российских, № 7); С. Н. Палаузов. Век болгарского царя Симеона. СПб., 1852. с. 90—109; В. Малиновский. Грамматика Иоанна Екзарха Болгарского. — В: Сборник статей по славяноведению, составленный и изданный учениками В. И. Ламанского. СПб., 1883. с. 179—195; Е. В. Петухов. 1. Болгарские литературные деятели древнейшей эпохи на русской почве. — ЖМНП, CCLXXXVI, апрель 1893, с. 293—322; V. Vondràk. O mluvě Jana Exarcha Bulharského. Přispevek k dějinàm cirkevní slovanštiny. Praha, 1896; Е. Редин. О некоторых лицевых рукописях „Шестоднева“ Йоанна екзарха Болгарскаго. М., 1902; A. Leskien. 1. Die Übersetzungskunst des Exarchen Johannes. — Arch. slav. Phil., XXV, 1903, p. 48—66. 2. Zum Šestodnev des Exarchen Johannes. — Arch. slav. Phil., XXVI, 1904, p. 1—70; Е. В. Петухов. Материалы и заметки по истории древней русской письменности. — Изв. ОРЯС, IX, 1904, вып. 4, с. 141—172; А. И. Яцимирский. Из истории славянской письменности в Молдавии и Влахии XV—XVII в. — Памятники древней письменности и искусства, CLXII, СПб., 1906, с. 50—59; A. Leskien. Der aristotelische Abschnitt in Hexaemeron des Exarchen Johannes. — In: Jagić Festschrift. Berlin, 1908. p. 97—111; архим. Панарет. Животът на Йоан Екзарх Български. Истор.-крит. очерк. Станимака, 1914; Божан Ангелов и М. Генов. Стара българска литература в примери, преводи и библиография. 1922. с. 110—135; Ю. Трифонов. 1. Сведения из старобългарския живот в Шестоднева на Йоан Екзарх. — СпБАН, 1926, кн. 35. 2. Йоан Екзарх Български и неговото описание на човешкото тяло. — Бълг. преглед, 1929, кн. 2; М. Генов. 1. Иван Екзарх. — Бълг. истор. библ. 1931, кн. 1. 2. Философски идеи в писанията на Иван Екзарх. — Филос. преглед, 1934, кн. 1; Ив. Дуйчев. Естествознанието в средновековна България. 1954. с. 154—157; Н. Мавродинов. Описанието на Преслав в Шестоднева на Йоан Екзарх. — Истор. преглед, 1955, кн. 3; П. Илиевски. Две слова на Климент Охридски и едно на Јван Егзарх во еден ракописен зборник от XV век. — Макед. јазик, 1956, кн. 1; Б. Конески. Словата на Јоана Егзарха. — Макед. јазик, 1957, кн. 1; H. Jaksche. Das Weltbild im Šestodnev der Exarchen Johannes. — Die Welt der Slaven, IV, 1959, p. 258—301; J. Jufu. Sbornikul lui Gherman (1359). — Ortodoxia, XII, 2, 1960, p. 253—279; Ем. Георгиев. Разцветът на българската литература в IX—X в. 1962. с. 202—270; Ив. Дуйчев. Йоан Екзарх. — В: История на българската литература. Т. I. 1962. с. 127—140; E. Weiher. Studien zur philosophischen Terminologie des kirchenslavischen. — Die Welt der Slaven, IX, 1964, p. 147—175; A. Lägreid. Der rhetorische Stil Šestodnev des Exarchen Johannes. Wiesbaden, 1965; Д. Иванова-Мирчева. Климент Охридски и Йоан Екзарх като създатели на слова. — В: Климент Охридски. 1966. с. 243—265; P. Olteanu. Contribuţi la studiul literaturii omiletice in vechile literatură bulgară şi română. I. Omilie lui Joan Exarchul şi izvoarele lor bizantine. II. Omilie folosite în Învătaturile lui Neagoe Basarab. — Romanoslavica, XIV, 1967, p. 306—359; Д. Иванова-Мирчева. За произхода на една анонимна хомилия в старата българска литература. — В: Славистичен сборник. 1968. с. 85—99; Ив. Дуйчев. Йоан Екзарх Български. — Антени, бр. 40, 5 окт. 1973. *ид*

ЙОÀН КРÀТОВСКИ (XVI в.). Работи като свещеник в Кратово. Ползувал се с голяма известност в западнобълг. земи — неговите ръкописи стигат до София, Рилския манастир, Кокалянския манастир. В края на живота си се установява в Крайова, където продължава да се занимава с преписване и украсяване на черковни книги. Й. К. е изтъкнат книжовник и орнаментатор. Украсата на ръкописите му, издържана в типичния за епохата на робството „балкански стил“, се отличава със свежест. Обикнати илюстративни елементи от Й. К. са медалионните заставки с изображения на евангелистите, съчетани с растителни декоративни мотиви под формата на реалистично или стилизирано изрисувани цветя. Орнаментно-художественият похват на Й. К. оказва забележимо влияние върху западнобълг. калиграфско-писарски центрове.

От продуктивната книжовно-орнаментна дейност на Й. К. са запазени значителен брой ръкописи: Молитвеник от 1526, Четириевангелие от 1558 (дн. в Зографския манастир), Четириевангелие от 1562, писано по поръка на софиянеца Матей — ламбадарий на черквата „Св. София“ (в Църковния историко-археологически музей в София), Служебник от 1567, писан за поп Йоан в София (в Рилския манастир), Четириевангелие от 1569 (в Зографския манастир), Четириевангелие

от 1579 (пазено в Кокалянския манастир, а дн. в Църковния историко-археологически музей в София), четириевангелия от 1580 и 1583, писани в Крайова, и др. Богато орнаментираните ръкописи на Й. К. са ценен влог в развитието на южнослав. украса на книги през епохата на робството.

Лит.: Й. Иванов. Български старини из Македония. 2 изд. 1931. с. 152—155, 242, 245; V. Bratulescu. Miniaturi şi manuscrise din Museul de artă religioasă. Bucureşti, 1939. p. 17—18, 153—154, pl. XLVI—LVI; С. Радојчић. Мајстори старог српског сликарства. Београд, 1955. с. 65; А. Божков. Делото на зографа Йоан от Кратово. — Изкуство, 1968, кн. 10; A. Boschkov. Die bulgarische Malerei. Recklinghausen, 1969. p. 168, 190, 200.

бр

ЙОА̀Н, презвитер (IX—X в.). Старобълг. книжовник, познат като преводач от грц. език на две творби — житията на Антоний Велики и на Панкратий Тавроменийски. В послеслова си към Антониевото житие (единствен източник за лит. дейност на Й.) той посочва, че е работил по нареждане на „църковния строител Йоан, архиепископ на българската земя". За личността на „църковния строител" Йоан, а оттам и за времето, когато е живял Й., има различни мнения. Едни учени приемат, че става дума за Йоан Екзарх, и отнасят дейността на Й. към X в. (П. Шафарик, А. Попов, Й. Иванов, М. Г. Попруженко, Ем. Георгиев, Б. Ст. Ангелов). Други отъждествяват споменатия в послеслова Йоан с дебърския архиепископ и смятат, че Й. е работил през I пол. на XI в. (М. Дринов, архим. Панарет, Ю. Трифонов, Ив. Снегаров, В. Киселков). Антониевото житие в превод на Й. е познато в значителен брой преписи от XIV в. насам; житието на Панкратий се среща по-рядко. И двете творби са интересни за средновековната лит. история в езиково отношение.

Лит.: P. S. Šafařík. Rozkvět slovanské literatury v Bulharsku. — Sebrané spisy. T. III. V Praze, 1865. p. 182—183; А. Попов. Описание рукописей Хлудова. М., 1872. с. 393—394 (текстът на послесловието); М. Дринов. Из старобългарската книжнина. — ПСб., 1889, кн. 31 (вж. и Съчинения. Т. III. 1911. с. 451—459); архим. Панарет. Животът на Йоан Екзарх Български. Истор.-крит. очерк. Станимака, 1914. с. 24—31; Ю. Трифонов. Беседата на Козма Презвитер и нейният автор. — СпБАН, 1923, кн. 29; Ив. Снегаров. История на Охридската архиепископия. Ч. I. 1924. с. 263—264; В. Г. Попруженко. Козма Пресвитер, болгарский писатель X в. — Бълг. старини, 1936, кн. 12; Ю. Трифонов. Кога са писани Учителното евангелие на епископ Константина и Беседата на Козма Презвитер. — СпБАН, 1939, кн. 58; В. Сл. Киселков. Проуки и очерти по старобългарска литература. 1956. с. 128—133; Ем. Георгиев. Литература на изостреи борби в средновековна България. 1966. с. 67—73; Б. Ст. Ангелов. Из старата българска, руска и сръбска литература. Кн. II. 1967. с. 106—138.

ки

ЙОА̀Н, старец (Йоан Светогорец) (I пол. на XIV в.). Известно е, че е работил в светогорската лавра „Св. Атанасий". Според бележките, оставени от неговия ученик Методий Светогорец, Й. не е бил обикновен преводач, а ръководител на голям бълг. „книжовен център, в който са работили много монаси и миряни, подражаващи на трудолюбието му". Редактираните и новопреведените от него текстове се размножават и се разпространяват. По думите на ученика му Методий Й. е превел, изписал и предал на светите черкви по бълг. земя евангелие, апостолските деяния, типик, псалтир, богородичник, миней, сборници със слова на Исак Сирин, Варлаам, Доситей, патерик и мн. др. Най-значителен дял от преводаческата дейност на Й. заема химничната поезия. Той осъществява първия слав. превод на пълния октоих. Книжовното му дело предшествува и подготвя реформата на *Евтимий Търновски.* Предполага се, че Евтимий, който също е прекарал известно време в лаврата, не само е бил запознат с поправените преводи на Й., но ги е използувал и е спомагал за тяхното разпространение.

Лит.: Порфирий Успенский. Первое путешествие в Синайский монастырь в 1845 г. архимандрита Порфирия Успенского. СПб., 1856. с. 215—217; П. А. Сырку. К истории исправления книг в Болгарии в XIV веке. Т. I, вып. I. Время и жизнь патриарха Евфимия. СПб., 1898. с. 456—457; Й. Иванов. Български старини из Македония. 2. изд. 1931. с. 274—275; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. II. 1953. с. 50—51.

ки

ЙОА̀НОВИЧ (ЙОВА̀НОВИЧ), хаджи Найден (ок. 1805—1862). Роден в с. Хаджилий (дн. Юнаците), Пазарджишки окр. След смъртта на родителите си се преселва в

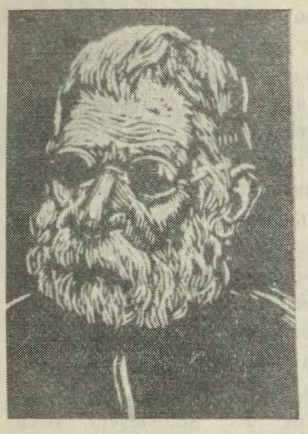

Хаджи Найден Йоанович

Пазарджик. Тук учи и работи при епископ Дионисий Агатоникийски. До 1839 няколко год. учителствува в Батак. След това работи като книгоиздател и книжар. При пътуванията си из Б-я събира ценни ръкописи и народни песни. Книгите си печата в Бялград и Букурещ. В тях се представя обикновено така: „Хаджи Найден Йоанович, татар-пазарджичанин, ревнител болгарского просвещения, учител и книгопродавец по всея Словено-Болгария". Й. е в близка връзка с Г. С. Раковски, на когото през 1856 дава ръкописа „История вкратце о болгарославенском народе". Умира в Бялград.

Първата книга, която издава, е „Книга, нарицаемая святче или календар вечний. . .". Освен обичайния календарен материал книжката съдържа родословието на тур. султан и на рус. император, списък на панаирите и междуградските разстояния в Б-я, лекарственик против чумата и др. Тя е отпечатана твърде примитивно с черковнослав. шрифт и е украсена с няколко гравюри. Подобни по съдържание, обем и оформяне са и всички др. книги (над 30), издадени от Й. — часослови, молитвеници, буквари, песнопойки, лекарственици, съновници, жития и др., компилирани и превеждани от грц., черковнослав. и тур. език. В някои от тях са поместени и стихове за султана, за срб. князе, училищни, любовни и др. стихотворения, писани или преведени от издателя. Й. обнародва и няколко книги на срб. език, както и отделни листове (щампи) с молитви, мъдри мисли и образи (гравюри). Изданията си разнася като пътуващ книжар. За да събуди интерес към родната книга, устройва и публични четения. Благодарение на Й., първия наш книгоиздател и пътуващ книжар, бълг. книга прониква в много села и градове на Б-я.

Съч.: Книга, нарицаемая святче или календар вечний. . . Букурещ, 1843 (1853); Буквар или началное учение. . . Букурещ, 1846 (1849, 1851); Житие на святаго и славнаго великомученика Димитриа Миротчца. . . Букурещ, 1846; Месецослов или календар за лето 1847. Букурещ [1846]; Месецослов или календар за лето 1848. Букурещ [1847]; Чистописание за българските юноши. Букурещ, 1848 (1851); Месецослов или календар за лето 1849. Букурещ [1848]; Псалтир. . . Белград, 1850; Календар за лето 1852. Белград [1851]; Нови български песни. . . Белград, 1851; Снотълковател. . . Белград, 1852; Наставник и ученик. . . Белград, 1852; Правила за сохранение на здравието. Белград, 1852; Календар за лето 1853. Белград [1853]; Годишно предзнание или пророчества или календар вечний. Белград, 1853; Повести забавни и любопитни на Настратин Ходжа и Хасекий. . . Белград, 1853 (издадена и на срб. език 1855); Философъско поучение. . . Белград, 1854; Календар за лето 1855. Белград [1855]; и др.

Лит.: Н. Начов. Хаджи Найден Йоанович. — ПСп., 1904, кн. 65, св. 1—2; Б. Пенев. История на новата българска литература. Т. III. 1933. с. 264—270; д-р Д. Крънджалов. Българско печатарство.— Учил. преглед, 1940, кн. 1; Кр. Генов. Хаджи Найден Йованович. — Родина, 1941, кн. 3; Ил. Николић. Бугарски просветител Хаџи Најден Јовановић у Србији. — Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, 1955, кн. 21; Ил. Конев. Югославски изследвания за българо-сръбските културни и литературни връзки през XIX в. — Лит. мисъл, 1957, кн. 3. *мс*

ЙОАСА̀Ф БДЇНСКИ (II пол. на XIV в.). Сведенията за него са много оскъдни. Може да се приеме с положителност, че произхожда от знатен видински род и че още на младини става монах. По настояване на населението и на цар Иван Срацимир той е ръкоположен през септ. 1392 от цариградския патриарх за видински митрополит. През 1394 заедно със Срацимировия син Константин заминава за Търново във връзка с „някои необходими и важни царски работи". Тук Й. Б. вижда положението на бълг. народ през първите год. от османското иго и взема със себе си мощите на св. Филотея, които пренася тържествено във Видин. Не е изключена възможността след падането на Видин през

А. Йовков. „Люлебургаз“

1396 да е емигрирал в съседна Сърбия, останала все още непоробена.

Вероятно на 28 май 1395, когато се чествува за пръв път денят на светицата след пренасянето на мощите ѝ във Видин, Й. Б. произнася своето „Похвално слово и отчасти чудесата и животът на нашата преподобна и триблажена наша майка Филотея“, запазено по препис в т. нар. Рилски панегирик на Владислав Граматик от 1479. Това е единственото известно в науката Йоасафово произведение. Материал за него авторът черпи от Житието за Филотея от *Евтимий Търновски* и от др. извори. Първите две глави са оригинални и представляват от себе си увод. В тях авторът изразява голямата си радост, че Видин и неговите жители са удостоени с мощите на светицата, и приканва всички да отпразнуват тържествено този ден. В следващите глави се разказва за живота и делата на Филотея. Между другото се съобщава, че бълг. владетел Калоян (1196—1207) пренася мощите ѝ от Поливот в Търново. Авторът дава съвсем общи и кратки сведения и за падането на Търновското царство, за намирането на мощите и т. н.

По своя идеен свят, насоченост и художествен стил словото следва традициите на Евтимиевата школа: увод, изложение, заключение, реторичност, шаблонност, малко конкретни истор. данни, общи фрази и изобилие на цитати от Светото писание. В творбата си Й. Б. е изразил и своя патриотизъм — преживява дълбоко трагедията на бълг. народ и отрежда на врага „на небето... безкрайни и вечни мъки“. Патриотизмът му проличава и в молитвата към Филотея, поместена в заключението-молитва не за спасение на душата, а за запазване на страната от чужд гнет.

Й. Б. заема скромно място в историята на старобълг. литература. Малкото му по обем книжовно наследство — словото за Филотея — продължава и утвърждава създадените от Евтимий Търновски агиографски традиции. Като черковен деец той е свързан със сепаратистичната политика на Иван Срацимир и неговия син Константин.

Изд.: E. Kałużniacki. Aus der panegyrischen Literatur der Süd-slaven. Wien, 1901. p. 97—115; Божан Ангелов и М. Генов. Стара българска литература. 1922. с. 543—548; В. Сл. Киселков. Митрополит Йоасаф Бдински и словото му за Филотея. — Бълг. истор. библ., 1931, кн. 1, с. 192—206; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 1961. с. 398—409 (1967. с. 453—458); П. Динеков. Старобългарски страници. Антология. 1966. с. 200—203 (1968. с. 261—265).

Лит.: В. Сл. Киселков. Митрополит Йоасаф Бдински и словото му за Филотея. с. 169—191; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. II. 1953. с. 102—106; В. Сл. Киселков. Проуки и очерти по старобългарска литература. 1956. с. 209—212; История на българската литература. Т. I. 1962. с. 345—348.

кк

ЙОВКОВ, Арсени Танасков (25.III.1882—14.IX.1924). Род. в с. Селци, Дебърско, в революционно семейство — баща му и поголемият му брат Никола са едни от организаторите на Илинденското въстание в Дебърския край. Й. учи в родното си село, по-късно в гимназията в Битоля. В навечерието на Илинденското въстание поради провал в организацията баща му е убит. Й. напуща гимназията и става секретар на районния войвода на охридската малесия Тасе Христов. По време на въстанието взема участие в боевете при Дебърци, Кара Осман. В едно от сраженията брат му Никола е убит и той става войвода на четата му. Й. е участник в Балканската и I световна война. Той организира и ръководи Дебърското братство, основава и редактира в. „Илинден“. След 1923 се ориентира към левицата на македонското освободително движение. Във в. „Илинден“ печата истор. меморандум от 17 апр. 1924, написан от него, но издаден от името на ръководството на Илинденската

организация. Този меморандум, в който се разобличава дръзко диктатурата на Ал. Цанков, предопределя до голяма степен ранната смърт на Й. Той е поставен под наблюдение. Търси се повод за убийство. През септ. 1924 Й. напуща София и потегля за Македония. Няколко дни след заминаването му се разнася вестта, че е убит от бандите на Ив. Михайлов.

Общественик с голямо обаяние, Й. прави в. „Илинден" трибуна на революционното слово. В уводните статии, в прегледите и в другите материали на вестника той воюва срещу шовинизма на правителствата на балканските държави, против домогванията им за подялбата на Македония. Статиите му „Битоля умира", „Има ли малцинства", „Илинденското въстание в историята" и др., свидетелстват за публицистичния му дар, за всестранната му култура, за неговите възможности като журналист. Във в. „Илинден" Й. печата няколко свои спомена — „Ников гроб" (бр. 23, 1922), „Първите дни на Илинденското въстание" (бр. 1, 1924). Той е автор на поемите „Проклетина", „Люлебургаз", „Гости", „Илинден" и др., някои от които остават в ръкопис, както и на няколко стихотворения. На места в тях се чувствува свежо поетично настроение, завладяващ лиризъм. Като лит. критик Й. воюва против западноевроп. декаданс — обявява се срещу българ. поети, които „се тътрят след колесницата на западните модернисти" и се „мъчат да пеят по французки, без да чувствуват нито по французки, нито даже по български". Й. ратува за литература — „отражение на действителния български живот", за изкуство — реалистично по съдържание, с национален творчески колорит. Той познава фолклора на слав. народи, интересува се от характера и развоя на народната песен („Български народни песни", сп. „Листопад", 1923, кн. 5; „Народната песен в сборника на Панчо Михайлов", в. „Пирин", бр. 20, 1924). Й. се изявява и като преводач и филолог — превежда „Абидоска невеста" и „Чайлд Харолд" от Дж. Байрон, защищава фонетичния правопис („Българският правопис", сп. „Мироглед", 1922, кн. 5). Той е продължител на възрожд. демократизъм и енциклопедизъм на Л. Каравелов, Хр. Ботев, П. Р. Славейков, чиито традиции се чувствуват в лит. и общественото му дело.

Съч.: Проклетина. Поема из македонския живот. Варна, 1905; Люлебургаз. Поема. Варна, 1912 (1914).

Лит.: В. С. Поети на войната. — Знание, 1913, кн. 4; Р. Чолаков. Байрон на български. — Развигор, бр. 23, 1921; Хр. Д. Ампов. Арсени Йовков. — Македон. знаме. бр. 9, 1945; Кр. Костов. По случай 22 години от трагичната смърт на Арсени Йовков. — Македон. знаме, бр. 62—63, 1946; Биографична бележка. — В: Писатели, жертви на фашизма. 1946. с. 34; Д. Сиромахов. Безсмъртни имена. — Библиотекар, 1960, кн. 6; Д. Леков. Арсени Йовков. — В: Писатели-герои. 1964. с. 9—19.

дл

ЙОВКОВ, Йордан Стефанов (9.XI.1880—15.X.1937). Роден в с. Жеравна, Сливенски окр. Като малък рисува хубаво, отличава се с начетеност и любознателност. През 1897 семейството му се преселва в с. Чифутküюсу (дн. Йовково), Толбухински окр. Завършва гимназия в София (1900) и Школата за запасни офицери в Княжево (1913). Записва право в Соф. ун-т, но поради липса на средства се отказва от следването. Единадесет год. учителствува из добруджанските села и събира богат жизнен материал.

През 1920 Й. е назначен аташе по печата в бълг. легация в Букурещ. Заплатата му е недостатъчна, едва изхранва семейството си. Живее с постоянна тревога, че ще бъде уволнен. През 1925 под предлог, че няма ценз, е понижен в драгоман. Й. изживява болезнено тази несправедлива обида. През 1927 си подава оставката и става преводач в М-вото на външните работи в София. Умира в София.

За пръв път името на Й. се появява в печата през 1906 — дебютира със слаби стихове, в които подражава на символистите. Сам разбира, че силата му не е в поезията, и скоро я изоставя. Първият му печатан разказ — „Овчарова жалба" — излиза в сп. „Просвета" през 1910. През войните Й. създава реалистични, дълбоко хуманни разкази и очерци за живота на фронта. Той търси човечността, загубената нравствена красота в спомените си от младостта, в легендите и песните, свързани с някогашна Жеравна. При сътворяването на сюжети и образи Й. винаги се опира на действителни събития и хора, но така комбинира и осмисля фактите, че те добиват типичен йовковски облик. Всичко, до което се докосва перото му, се

Йордан Йовков

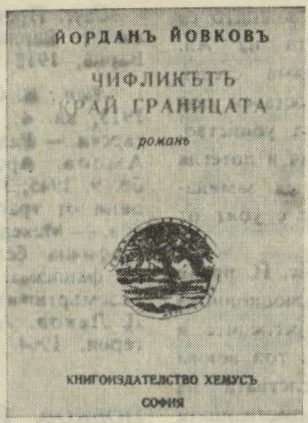

Й. Йовков. „Чифликът край границата“

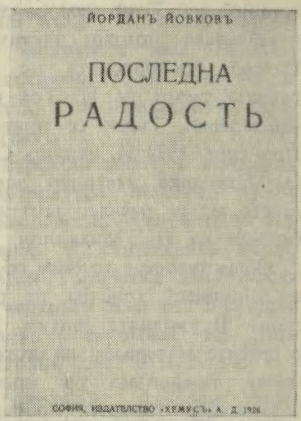

Й. Йовков. „Последна радост“

облагородява и възвисява. До неузнаваемост се променят живите прототипове. Писателят търси красивото и героичното. Сюжетното развитие, изграждането на образите у Й. органически са свързани с филос. му схващания. В подтекста на творбите му се чувствува изводът, че любовта ще избави света, а омразата ще го погуби. Спасението на света Й. открива в нравственото самоусъвършенствуване на хората. Той няма склонност към аскетизъм и мистика, утвърждава красотата на живота. В известни случаи Й. не оставя героите си да действуват докрай по своята вътрешна логика и повествованието му получава неубедителна развръзка. Никъде в творчеството му злото не тържествува. С изключение на сенебирските братя от едноименния му разказ, Женда от „Постолови воденици“ и Тачката от „Жетварят“ всички други отрицателни герои изживяват искрено покаяние, очовечават се. Облагородявайки хората, Й. по свой начин се противопоставя на безчовечната действителност. Често жизненият материал го насочва към острите класови конфликти. Той изобразява хищници-чорбаджии, които безжалостно ограбват труда на своите ратаи. Пише с дълбоко съчувствие за онеправданите хора, изцяло е на тяхна страна (Дафин от „Скитникът“, Калин от „Два врага“). Писателят разрешава своеобразно социалните конфликти. Той внезапно ги заглажда, изкуствено въдворява хармония и мир. Прекалено вярва в човешката съвест. Ужасът на действителността предизвиква у него силно негодуване. Чрез Вълкадин („Вълкадин говори с бога“) Й. се бунтува против робството и социалната несправедливост. Той създава реалистични шедьоври, защото до тънкост познава душата на отрудения селянин, разбира неговите мъки и радости. Поставя в центъра на творчеството си морални ценности, които се отнасят за всяко време и без които животът би загубил красота и смисъл — човешката съвест и честност, стремежа към хуманни дела, дълбоката отзивчивост към чуждата мъка. Творчеството му е възхвала на труда. Любимите герои на Й. са кротки, работливи селяни с непокварени души, като Моканина („По жицата“), другоселеца от едноименния разказ, Серафим от едноименния разказ, чичо Митуш („Ако можеха да говорят“) и др. Между героите му има и грешници като Албена, Женда, Славенка, хищници като Ройдю, сенебирските братя, Вълчан, Златил, Рали, разбойници като Инджe и Шибил. Но почти всички, и най-закоравелите престъпници, изживяват нравствено прераждане. Писателят вярва в чудодейната сила на красотата и смелостта. За него е характерен един особен култ към красотата. В йовковския оптимизъм има много романтична красота и нравствена извисеност. Боряна внася светлина и сговор в мрачния дом на Златил. Но женската красота може да бъде и гибелна. Тя тласка Женда и Албена към престъпление. Като магнитна сила чарът на Сарандовица привлича мъжете в Антимовския хан, погубва

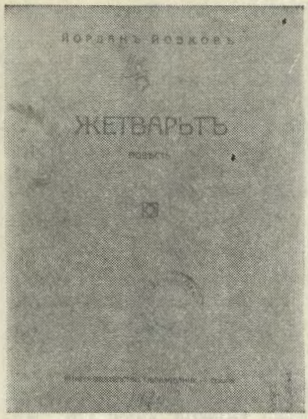

Й. Йовков. „Жетварят“

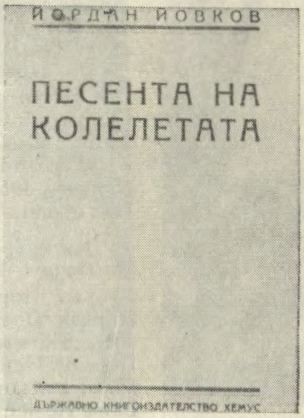

Й. Йовков. „Песента на колелетата“

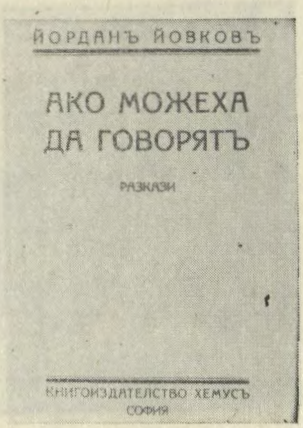

Й. Йовков. „Ако можеха да говорят“

дядо Моско, довежда Баташки до самоубийство. Но писателят е снизходителен към тези свои героини — хубостта изкупва греха. Й. обича и героични натури, които поетично възпява в „Старопланински легенди“. Това са романтични образи с необикновена сила на чувствата, способни на изключителни жестове и саможертва. Творческият му свят е населен и с буйни, първични хора (дядо Давид от едноименния разказ), и със самотни, нещастни мечтатели (Боянов от „Мечтател“ и Палазов от „Вечери в Антимовския хан“). В този свят е и Сали Яшар — артистичният и мъдър майстор на пеещи каруци („Песента на колелетата“) и др.

Писателят няма вкус към интригуваща, динамична фабула. Събитията в разказите му остават на втори план. Повествованието върви спокойно и равно. Й. използува богатствата на художественото изображение, за да оживи образите, да се вгледа във вътрешния им свят, да постигне извисена емоционална атмосфера. В психологическата му характеристика основна роля играе авторската реч, изпълнена с експресивни епитети. Писателят е също така вълнуващ и внушителен и в косвената характеристика, постигната чрез умело подбрани детайли и естествени реплики. Привличат го хората от народа със здрава психика. Без да са сложни, интелектуални натури, героите му са живи, индивидуализирани, с богата душа. Те изживяват драми, минават през тежки нравствени перипетии. Във „Вечери в Антимовския хан“ и „Ако можеха да говорят“ Й. е пределно пестелив в художествените похвати. В тези циклични разкази действието тече външно съвсем спокойно, почти без фабула. Той не анализира душите на героите си, само скицира вътрешния им портрет с някои детайли от поведението им. Й. не се стреми да разгръща човешките характери, а да внуши общата атмосфера. Наред с хората изобразява и животните. И те имат свой вътрешен свят, подчертана индивидуалност.

Години наред Й. работи над хумористичния роман „Приключенията на Гороломов“, който остава незавършен. Чрез него проявява отношението си и към някои съвременни обществени проблеми — изобличава изборните произволи, деспотизма на селските кметове. Интересни психологически и нравствени проблеми съдържат военните разкази и очерци на Й. Той е искрено разтревожен за личната съдба на обикновения боец, интересува се от интимния му свят. Главният герой на тези разкази е простият войник. Й. единствен в бълг. литература вниква с такава дълбочина в душата на бойния колектив в различни моменти от неговото всекидневие. Проблемата за смъртта, за трагичната участ на войниците, която толкова много вълнува Л. Н. Толстой, непрекъснато занимава и Й. Писателят се интересува не толкова от физическите мъки, колкото от душевните терзания на бойците. И на фронта, както и в мирния живот той търси човечността, нравствената красота.

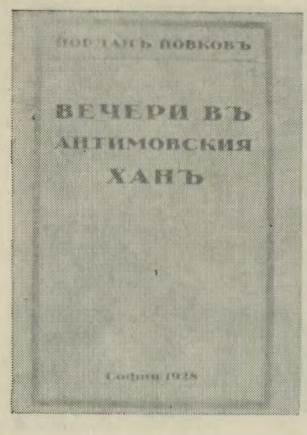

Й. Йовков. „Вечери в Антимовския хан“

Й. преработва разказа „Албена“ в драма — една от любимите му теми за греха и изкуплението, за фаталната сила на женската красота. Той разгръща и променя вътрешния образ на главната героиня, възвисява я духовно, очиства я от престъплението. Посгъстен драматизъм съдържа драмата „Боряна“. Настръхнали от алчност и злоба се изправят един срещу друг баща и син. Рали е пред прага на убийството на баща си. Но прелестната Боряна преобразява тези тъмни души, внася сговор в дома на Златил. В подтекста на пиесата се чувствува вътрешната драма на Златил. И в „Боряна“ владее типичната йовковска вяра в нравственото възраждане на човека. В пиесата „Обикновен човек“ Й. описва градския живот, който му е чужд. Образите и ситуациите са изкуствени, почти липсва драматично действие. Интересно явление в творчеството му е комедията „Милионерът“ с живи герои и положения, които будят непринуден смях. Прицел на изобличението му са човешката алчност и пошлост. Сюжетът на комедията е прост, няма заплетени интриги, нито ефектни изненади. Творбата е едно от най-хубавите постижения на бълг. комедиография. Й. създава вечно жив, поетичен свят на благородство и човечност. Псевд.: Кол Девин.

Съч.: Разкази. Т. I—II. 1917—1918; Жетварят. 1920 (2 прераб. изд. 1930); Последна радост. 1926 (2 изд. под загл. Песента на колелата. 1933); Старопланински легенди. 1927; Вечери в Антимовския хан. 1928; Разкази. Т. I, II, III. 1928, 1929, 1932; Албена. Драма. 1930; Милионерът. Комедия. 1930; Боряна. Драма. 1932; Чифликът край границата. 1934; Женско сърце. 1935; Ако можеха да говорят. 1936; Обикновен човек. Драма. 1936; Приключенията на Гороломов. 1938; Събрани съчинения в седем тома. Ред. колегия: А. Каралийчев, А. Гуляшки, Е. Йовкова, Ил. Волен, С. Султанов. Предг. от П. Пондев. 1956; Събрани съчинения. В 6 т. Под общата ред. с предг. от С. Султанов. 1970.

Лит.: Йордан Йовков (1884—1937). Лит. сб. 1938; Малчо Николов. Творческият път на Йордан Йовков. 1938; В. Велчев. Йордан Йовковите Старопланински легенди. Лит.-естетичен опит. 1939; Цв. Минков. Йордан Йовков. Живот и творчество. 1939; Д. Б. Митов. Белетристи. А. Страшимиров, Елин Пелин, Йордан Йовков. 1939; Гр. Василев. Йордан Йовков. Спомени и писма. 1940; В. Иванов. Йордан Йовков. Певецът на Добруджа. Пловдив, 1940; Ив. Мешеков. Йордан Йовков. Романтик-реалист. Лит.-крит. студия. 1947; Д. Минев. Йордан Йовков. Документи и свидетелства за живота и творчеството му. Варна, 1947 (2 изд. под загл. Йордан Йовков. Спомени и документи. Варна, 1969); Сп. Казанджиев. Срещи и разговори с Йордан Йовков. 1960; Ст. Василев. Естетически проблеми в творчеството на Йордан Йовков. 1961; П. Пондев. Майстори на разказа. Елин Пелин и Йордан Йовков. 1962; А. Страшимиров. Елин Пелин, Йордан Йовков в спомените на съвременниците си. 1962; И. Панова. Вазов, Елин Пелин и Йовков — майстори на разказа. 1967; М. Василев. Йордан Йовков. Майстор на разказа. 1968; С. Султанов. Йовков и неговият свят. Лит. етюди. 1968 (1971); Ж. Гайдова. Йордан Йовков. Препоръчителна библиогр. по случай 90 год. от рождението му. Толбухин, 1970; М. Арнаудов. Разказите на Йордан Йовков. — Отечество, 1916, кн. 36—37; Б. Пенев. Йордан Йовков. — Съвременник, бр. 35—36, 1931; Г. Бакалов. Разкази. Т. III. — Звезда, 1932, кн. 1; Вл. Василев. От 1920 до днес. — Златорог, 1933, кн. 8—9; М. Арнаудов. 1. Йордан Йовков. Романът му „Чифликът край границата“. — Бълг. мисъл, 1935, кн. 3. 2. Разговор с брата на Йовков. — Час, бр. 12, 1937; Ст. п. Василев. 1. Йордан Йовков в светлината на критиката. — Бълг. мисъл, 1937, кн. 9 и 10. 2. Строеж на речта на Йорд. Йовков. — В: Българският писател и родната реч. Кн. II. 1937; Ем. п. Димитров. Йовков — класикът на новата българска литература. — Час, бр. 10, 1937; М. Димитров. Йордан Йовков за своя начин на творчество. — Бълг. мисъл, 1937, кн. 9 и 10; П. Динеков. Култ към красотата у Йовков. — Златорог, 1937, кн. 9; Л. Салвини. Йордан Йовков в българската литература. — Златорог, 1937, кн. 9; Л. Стоичкова. Книгописен преглед на литературата за Йордан Йовков. — Бълг. мисъл, 1937, кн. 9 и 10; Д. Ив. Шишманов. Спомени. — Йовков лист. 1884—1937. 1937; Сл. Николов.

Й. Йовков. „Боряна“. Нар. театър „Ив. Вазов“ — София

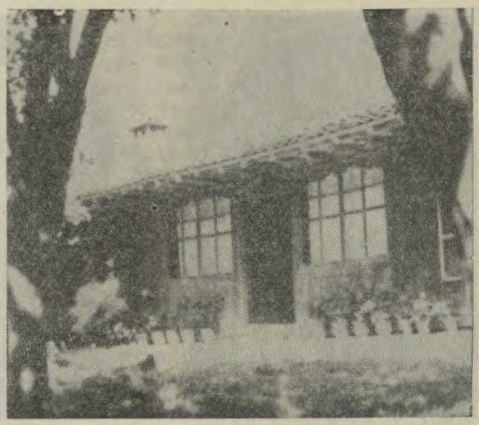

Родната къща на Й. Йовков

Религиозното чувство у Йордан Йовков. — Изкуство и критика, 1938, кн. 8; Н. Райнов. Йордан Йовков. 1881—1937. — Във: Вечното в нашата литература. 1941; Д. Талев. Йордан Йовков. Четири години от смъртта му. — Зора, бр. 6698, 1941; Г. Цанев. 1.Йордан Йовков. — Лит. фронт, бр. 13, 1947. 2. Йордан Йовков. — Лит. фронт, бр. 45, 10 ноем. 1955; Ефр. Каранфилов. Любовта към човека в Йовковите разкази. — Героите във военните разкази на Йордан Йовков. — В: Поезия в прозата. 1957; Н. Попова. Непубликувани писма на Йордан Йовков. — Лит. мисъл, 1957, кн. 5; С. Султанов. Писма на Йордан Йовков до Николай Лилиев. — Лит. мисъл, 1960, кн. 6; Я. Шалев. Към историята на Йовковия Шибил в „Старопланински легенди“. — Лит. мисъл, 1960, кн. 6; Е. Можейко. „Приключенията на Гороломов“ като сатиричен роман. — Лит. мисъл, 1961, кн. 4; К. Димчев. Езиково-стилистични особености на „Старопланински легенди“. — Бълг. език. 1962, кн. 4; П. Динеков. Светът на Йордан Йовков. — В: Литературни въпроси. 1963; Г. Константинов. Йордан Йовков. — В: Писатели-реалисти. 1965; Р. Ликова. Йордан Йовков. Красотата и романтиката в „Старопланински легенди“. — Човекът и битът в разказите на Йовков. — В: Българската белетристика между двете войни. 1965; Г. Цанев. Йордан Йовков. Старопланински легенди. Женско сърце. Ако можеха да говорят. . . В: Писатели и проблеми. 1965; В. Пълова. Някои неизвестни писма на Йордан Йовков, Николай Лилиев и Николай Райнов. — Изв. Държ. архиви, 1966, кн. 11; Л. Цветков. Три фазы литературного взаимодействия. К вопросу о типологической связи между Гоголем и Йовковым. — Изв. Ин-та за литература, 1966, кн. 18—19; П. Пондев. Мечтател за красота и щастие. — В: Българска художествена проза. 1967; В. Акьов. Йордан Йовков — поет и мечтател. — Съпротивата на таланта (За повестта „Жетварят“). — В: Светове. 1968; Л. Георгиев. Йордан Йовков и неговите „Старопланински легенди“. — В: Наши писатели. Варна, 1968; П. Зарев. Йордан Йовков. — В: Панорама на българската литература. Т. II. 1969; А. Анчев. Йовков и Толстой. — Лит. мисъл, 1970, кн. 5; Л. Георгиев. Йовков и неговото съвремие. — Лит. фронт, бр. 46, 12 ноем. 1970; Св. Гюрова. Йовков — редактор на своите творби. — Лит. фронт, бр. 46, 12 ноем. 1970; Ел. Димитрова. За психологическата характеристика у Йовков. — Лит. мисъл, 1970, кн. 6; Ст. Елевтеров. Фолклорни елементи в „Старопланински легенди“. — Лит. фронт, бр. 46, 12 ноем., 1970; П. Зарев. Йордан Йовков — сърцеведец и народопсихолог. — Нар. култура, бр. 46, 12 ноем. 1970; Ефр. Каранфилов. Йордан Йовков и неговите творби на военна тематика. — Нар. армия, бр. 6845, 20 ноем. 1970; Е. Константинова. Йордан Йовков в писмата си. — Нар. култура, бр. 46, 14 ноем. 1970; Ив. Попиванов. Съвременната критика за големия творец. — Лит. фронт, бр. 46, 12 ноем. 1970; Ат. Попов. Йовков драматург. — Нар. култура, бр. 46, 14 ноем. 1970; Ем. Прохаскова. Новото издание на Йовковите произведения. — Нар. култура, бр. 50, 12 дек. 1970; П. Тотев. Прекъснатото съновидение на Йовков. — Нар. култура, бр. 46, 14 ноем. 1970; Г. Цанев. 1. Из моите срещи и разговори с Йовков. — Лист „Йордан Йовков“. 1880—1970. 1970. 2. Йордан Йовков. — В: По нови пътища. 1973. с. 178—194; Ив. Димитрова. Силата на художественото изображение в разказа на Й. Йовков „Последна радост“. — Читалище, 1975, кн. 9; Л. Парпулова. Йордан Йовков и българският фолклор. — Лит. мисъл, 1975, кн. 4; С. Султанов. Голямото присъствие. 95 г. от рождението на Й. Йовков. — Лит. фронт, бр. 46, 13 ноем. 1975. *ед*

БАН - Институт за литература БИБЛИОТЕКА

Лазар Йовчев (Екзарх Йосиф I)

Санда Йовчева

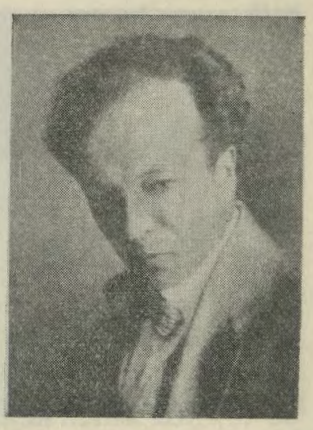

Иван Йончев

ЙÒВЧЕВ, Лазар (Екзарх Йосиф I) (5.V. 1840—20.VI.1915). Роден в Калофер. Учи в родния си град при даскал Б. Петков, продължава образованието си в Куручешменското и във фр. католическо у-ще в Бебек (Цариград). С поддръжката на калоферци завършва право и литература в Париж (1864—70). След завръщането си в Б-я е съдебен кандидат и секретар на Бълг. екзархия в Цариград. По това време сътрудничи на сп. „Читалище“, в. „Македония“ и „Право“. Става монах с име Йосиф и протосингел на бълг. екзарх във Видин (1872). Избран е за ловешки митрополит (1876) и за бълг. екзарх (1877). Има големи заслуги за организирането на бълг. черковно и просветно дело (до 1912) в Тракия и Македония. Противник е на русофобската политика на Фердинанд. Дълго време след Освобождението седалището му е в Цариград. След Балканската война се установява в София, където и умира. Почетен чл. на БКД (дн. БАН) от 1902.

Й. се проявява като публицист и преводач през 1871—72. Обнародва над 30 статии, разкази, есета и бележки на филос., етични, педагогически и обществено-политически теми. Някои от статиите му са доста обстойни — „История на Французко-пруската война“(„Читалище“, 1871, кн. 22, 24; 1871, год. II, кн. 1), „За своеволното робство“ от Ла Боеси („Читалище“, 1872, кн. 2, 3, 7, 8), „Интернасионал“ („Читалище“, 1871, год. II, кн. 3, 4). Почти всичките му публикации са преводи от фр. автори (П. Жане, Фр. Паси, Ал. Токвил, Ла Боеси, Ж. Лабрюер и др.) или компилации по фр. текстове. Й. има силно влечение към класическата фр. философия и литература. Той популяризира просветно-еволюционистични възгледи за света, човешката природа, истор. развитие. В статията си „Интернасионал“ разглежда въпросите за труда и капитала и целите на работническото движение от буржоазно-консервативни позиции. Студията му за Френско-пруската война е първата военноистор. работа на бълг. език.

Лит.: Юбилейна книжка по случай 25-годишнината от деятелността на Негово Блаженство Йосифа I като екзарх на православната българска църква (1877—1902). 1902; Йосиф I, екзарх български (1877—1902). Юбилеен сб. 1904; М. Арнаудов. Екзарх Йосиф и българската културна борба след създаването на екзархията (1870—1915). Т. I. 1940; М. Арнаудов. Живот и дейност на Екзарх Йосиф. 1965; Кирил, патриарх български. Българската екзархия в Одринско и Македония след Освободителната война (1877—1878). Т. I, ч. I, II. 1968, 1970. Ив. Топузов. Земеделската просвета в периодичния печат до Освобождението. — Истор. преглед, 1957, кн. 3. *мс*

ЙÒВЧЕВА, Санда Тенева (6.XI.1882—20.III.1946). Родена в Нова Загора. Основно образование получава в родния си град, гимназиално — в Стара Загора (1900). Следва слав. филология в София, завършва в Загреб през 1907. Учителствува в Бяла Слатина, Разград, Бургас, София. Изявява се и като дейна журналистка — обнародва голям брой статии, организира издаването и участвува

в редактирането на сп. „Утрина“ и „Миротворец“, основава и редактира в. „Литературен живот“ (1940—43). Й. е видна общественичка и културна деятелка. Тя е една от първите жени пацифистки в Б-я, една от основателките и активна членка на Бълг. женски съюз, председателствува секцията за жени при Славянското д-во, участвува дейно в Клуба на бълг. писателки и в много др. културни и професионални д-ва. Умира в София.

Й. започва лит. си дейност като поетеса. В стиховете си отразява предимно живота на селянина-труженик. Към темата на селския труд се насочва под влияние на дружбата си с Ц. *Церковски*. Й. е писателка с будно обществено и социално чувство, възпитана от бълг. народническа литература. В разказите и повестите си разкрива предимно живота на съвременната жена, действителността, сред която тя живее и се бори за своите права. Тематиката на романите ѝ е социално заострена. В тях Й. отразява от позициите на критическия реализъм явленията на своята съвременност. По-известен е романът ѝ „Ние в дълбокия тил“. Участвува в съставителството на „Литературен сборник. Наши писателки“ (1927). Превежда от сърбохърв.език.

Съч.: В мечти. Разкази. 1925; Жетвен ден. Стихотворения. 1928; Отхвърлените. Роман. 1930; Кръст за храброст. Повест. 1931; Родна стряха. Разкази за деца. 1933; Бояна воевода. Повест за деца. 1934; Княгиня Мара. Повест за деца. 1934; Под облачно небе. Разкази. 1934; Ние в дълбокия тил. Роман. 1937; Всред спомените. Повест. 1939; Малката цветопродавачка. Повест. 1941; Без хляб. Разкази за деца. 1942.

Лит.: Възпоменателен лист „Санда Йовчева“. По случай 6 месеца от смъртта ѝ. 1947; Д. Добрев. Санда Йовчева. Живот и творчество. 1947; Р. Костенцева-Мецгер. „В мечти“. — Листопад, 1926, кн. 3—4. С. Манолова. „Отхвърлените“. — Хиперион, 1930, кн. 9—10; Д. Караиванова. „Отхвърлените“. — Земя, бр. 8, 4 март 1931; Ем. Шекерджийски. „Отхвърлените“. — Ученически подем, 1931, кн. 3; Г. Бакалов. „Кръст за храброст“. — Звезда, 1932, кн. 3; П. Динеков. „Кръст за храброст“. — Лит. глас, бр. 146, 13 март 1932; Г. Кръзнов. „Кръст за храброст. — В-к на жената, бр. 478, 5 февр. 1932; С. Мак. Между детските книги.— Победа, бр. 87, 19 ян. 1933; Ст. Божков. „Ние в дълбокия тил“. — В-к на жената, бр. 718, 2 февр. 1938; М. Геновски. „Ние в дълбокия тил“. — Час, бр. 19, 5 ян. 1938; П. Станчева. Живот и творчество на Санда Йовчева. — Зем. знаме, бр. 260, 24 юли 1946; Д. Угрин. Литературното дело на С. Йовчева. — Зем. знаме, бр. 270, 4 авг. 1946; С. Янева. Санда Йовчева. — Изгрев, бр. 580, 28 авг. 1946; Н. Ищева. Жената в творчеството на С. Йовчева. — Зем. знаме. бр. 262, 22 юли 1947; П. Петков-Осоговец. Санда Йовчева. — Изгрев, бр. 856, 24 юли 1947; Г. Павлова. Санда Йовчева. — Отеч. фронт, бр. 895, 5 авг. 1947. *еф*

ЙОВЧО, поп (1786 — неизв.). Роден в Трявна, потомък на свещеници-занаятчии. Съставя доста обемист летопис, който обхваща събития от 1680 до 1869, понеже е дописван от потомците му. Внук на поп Й. предава летописа на П. Р. Славейков, който през 1890 обнародва най-съществените му части. По съдържание летописът е семейно-социална хроника. Наред със сведения из личния живот и обществените дела на бащата и дядото на поп Й. в него са поместени и данни за ръкополагания на търновските митрополити и за др. събития в Габрово, Дряново и Елена. Особено внимание е обърнато на станалите през посочения период европ. и най-вече руско-турски войни. С нескривана радост и с надежда за освобождението на Б-я от Русия е описана победата на рус. оръжие над Наполеон Бонапарт през 1812. Летописът на поп Й. е важен лит. документ за пробуждането на истор. съзнание у бълг. народ в края на XVIII и нач. на XIX в. Съхранява се в Нар. библ. „Кирил и Методий“ под № 1350.

Изд. и лит.: П. Р. Славейков. Извлечение из летописа на поп Йовча от Трявна. — СбНУ, 1890, кн. 2 и 3, 1891, кн. 4; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 1967. с. 530—533; М. Стоянов и Хр. Кодов. Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека. Т. IV. 1971. с. 142—145. *км*

ЙОНЧЕВ, Иван Петров (4.IV.1884—26.V.1918). Роден в София. Учи в Самоков и София, но не завършва средно образование. За кратко време е в Загреб, където учи оперно пение. Започва да пише още като ученик. Сътрудничи на сп. „Българан“, „Българска сбирка“, „Народ и армия“ и др. През Балканската война създава стихотворения, в които възпява патриотичното въодушевление и героизма на бълг. войник. През следващите год. продължава да твори военнолюбиви стихотворения и да зове към подвизи, без да схваща авантюристичната и противо-

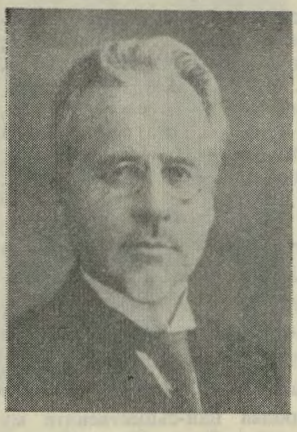

Велико Йорданов

народна политика на бълг. буржоазия. В стиховете му прозвучават и скръбни нотки за скъпите жертви по бойните полета, за безмерната мъка на майките. Автор е и на стихове с интимна тематика.

Съч.: Стоян хайманата. 1903; Есенни листа. 1908; Родни песни. 1914; За родината. 1916; Стихотворения. 1917; Цветя. Стихотворения. 1917.

Лит.: Ж. П. „За родината". — Художествена седмица, бр. 12, 27 март 1916; Вл. Пеев. Съкровището на един простодушен. — Военни изв., бр. 100, 16 май 1916; А. Джеджев. Ив. П. Йончев. — Заря, бр. 1413, 28 май 1918; Н. Стоянов. Ив. П. Йончев. — Изкуство и критика, бр. 2, 10 юни 1919; Н. Никитов. Ив. П. Йончев. — Съвр. илюстрация, бр. 6, и 7, ян. и февр. 1920; Кл. Симеонов. Забравеният гроб на един поет. — Лит. глас, бр. 396, 25 май 1938; М. Йонов. Поетът от Балканската война. — Слово, бр. 5556, 17 ян. 1941; Б. х. Бонев. Иван П. Йончев. — Дневник, бр. 13 174, 27 ноем. 1943; Ев. Христова. Иван Йончев, певец на родината и сърцето. — Рилско ехо, бр. 2, 5 авг. 1944.

ви

ЙОРДАНОВ, Велико Вълков (10.VIII.1872—6.II.1944). Роден в с. Медвен, Сливенски окр. Учи в с. Медвен, Айтос и Котел, гимназия завършва в Сливен. Следва литература, естетика и философия в Лайпциг (1893—98), където в кръга на бълг. студенти общува с П. П. Славейков. Учител е в Сливен, Разград и София (до 1907). От 1907 работи в МНП като подначалник в отделението за средните у-ща, по-късно става началник на отделението за културните учреждения (1914—19). През 1917—18 е натоварен и да управлява Нар. театър. От 1921 до 1928 е чл. на учебния к-т при МНП и ред. на сп. „Училищен преглед". От 1928 до 1934 е директор на Нар. библиотека в София, за чието опазване и обогатяване има големи заслуги, особено за специалните й фондове — архивен, ръкописен и ориенталски отдел. Умира в София. Чл. на СБП.

Й. обнародва във вестници и списания лит. статии и изследвания. В разностранната си книжовна дейност засяга въпроси, свързани с народното творчество, старата бълг. литература, Възраждането, пише върху бълг. учебно, библиотечно и музейно дело, печата рецензии и критики за творби на бълг. и чужди писатели, за трудове из областта на философията и педагогиката. Негови публикации излизат на срб., нем. и фр. език. Съставител е на антологията „Българска белетристика" (1922) и на сб. „Прослава на Цанко Церковски", издаден по случай 30-год. лит. дейност на писателя. Превежда от нем. език.

Съч.: Крали Марко в българската народна епика. 1901; Дарители на народната просвета. 1911; Крали Марко. Истор. лит. преглед. 1916; Материали за изучаване на учебното дело в България. 1925; История на Народната библиотека в София. 1930; Как са възникнали нашите музеи. 1934; Народните просветители Кирил и Методий. Истор.-лит. очерк. 1935; Лайпциг и българите. 1938; Село Медвен, Котленска околия. Истор.-обществен преглед. 1940.

Лит.: Ив. Ст. Андрейчин. Три статии с еднакво заглавие. — Свободно слово, бр. 168, 25 февр. 1906; Н. Атанасов. „Дарители на народната просвета". — Бълг. сбирка, 1911, кн. 6; К. Величков. Велико Йорданов. — В: Събрани съчинения. Т. VIII. 1914. с. 300—306; С. С. Бобчев. „Крали Марко в българската народна епика". — Бълг. сбирка, 1915, кн. 9 и 10; Ст. Кар. Антология. Наредил В. Йорданов. — Листопад, 1923, кн. 6 и 7; Д. Аджарски. Ехо. — Светлоструй, бр. 4, 1935; С. Станимиров. „Народните просветители Кирил и Методий". — Слово, бр. 4039, 18 дек. 1935; Л. Милетич. В. Йорданов. „Народните просветители Кирил и Методий". — Македон. преглед, 1936, кн. 1—2; М. Арнаудов. Историята на с. Медвен от В. Йорданов. — Бълг. мисъл, 1940, кн. 9; Д. Бабев. Историята на с. Медвен. — Мир, бр. 12 046, 26 септ. 1940; Г. Янев. „Село Медвен" от В. Йорданов. — Родно изкуство, 194), кн. 13; Д. Парпулов. Виден книжовник (10(год. от рождението на Велико Йорданов). — Сливенско дело, бр. 93, 8 авг. 1972.

еф

Недялко Йорданов

ЙОРДА̀НОВ, Недялко Асенов (18.I.1940). Роден в Бургас. Гимназиално образование получава в родния си град. Завършва бълг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1962). Учител е в Малко Търново (1962—63). От 1963 е драматург на Бургаския нар. театър „А. Будевска“. За пръв път печата през 1954 във в. „Черноморски фронт“ (Бургас). Сътрудничи на в. „Литературен фронт“, „Народна култура“, „Работническо дело“, „Стършел“, „Народна младеж“, на сп. „Пламък“, „Септември“, „Родна реч“, „Младеж“ и др. Чл. на БКП, на СБП.

Стиховете му се отличават с младежка непосредственост, свежа лиричност, изповедност и жизнерадостни интонации. Нерядко поетът се домогва до вълнуващ лирико-философски размисъл върху проблемите на съвременността и мястото на обикновения човек в осъществяването на големите дела на епохата. По своему той търси нравствените измерения на събитията, осмисля духовния портрет на своето поколение, открива интимните страни в живота на младия човек в неговото всекидневие. Драмите му, някои от които се поставят с успех в Б-я и в чужбина, разглеждат в лиричен план въпроси на съвременната соц. нравственост, осветляват актуални социално-психологически процеси и приобщават към един свят на бликаща жизненост, оптимизъм и висока принципност.

Превежда поезия от рус. и тур. език. Редактира юбилеен сборник, посветен на Бургаския нар. театър — „50 години в служба на народа“ (1970). Отделни негови произведения са преведени на рус., пол., нем. и унг. език.

Съч.: Всичко ще изпитаме. Стихове. 1963; Едно дете говори с баща си. Поема. 1964; Когато ставаме бащи. Стихове. Варна, 1965; Ние не вярваме в щъркели. Пиеса в 2 ч. 1968; И все пак любов. Стихотворения. Варна, 1968; Ние сме на двадесет и пет години. Пиеса. 1969; Аз се казвам Красимир. Поема за деца. 1972; Въпрос на принцип. Пиеса в две части и епилог. — Театър, 1972, кн. 7; Лирика. Пловдив, 1973; Мотопедът. Лирична комедия в 2 ч. 1973.

Лит.: М. Бенчев. Дебютът и истинското начало. — Септември, 1963, кн. 10; Ив. Сарандев. Едно поколение — две насоки. — Пламък, 1963, кн. 7; Ат. Свиленов. Поезия на юношеската възторженост. — Септември, 1963, кн. 7; В. Йосифов. „Всичко ще изпитаме“. — Лит. фронт, бр. 3, 1964; Ив. Сарандев. Разговор с отнетото детство. — Раб. дело, бр. 222, 1964; Н. Боздуганов. Да бъде силна реабилитацията. — Нар. младеж, бр. 295, 1965; М. Наимович. „Когато ставаме бащи.“ — Пламък, 1965, кн. 11; Сн. Гълъбова. „Ние не вярваме в щъркели“. — Пулс, бр. 13, 1966; Вл. Каракашев. Противоречиви впечатления. — Нар. култура, бр. 26, 1966; Кр. Минкова. Замисли и реализация. — Театър, 1966, кн. 8; Ат. Свиленов. Утвърждават се нови творци. — Лит. фронт, бр. 25, 1967; Ст. Коларов. Да откриеш, че имат пак смисъл. — Пламък, 1968, кн. 22; Е. Мутафов. Тръгвам да те търся. — Лит. фронт, бр. 32, 1968; З. Недков. Инициативата е в словото. — Нар. култура, бр. 40, 1968; Л. Тенев. Драматургията на „всекидневието“. — Театър, 1968, кн. 5; Ч. Добрев. „Ние сме на 25“. — Нар. култура, бр. 15, 1969. 2. Изкуство на младостта. — Черноморски фронт, бр. 6826, 1969; М. Неделчев. Аз не съм чужденец. — Септември, 1969, кн. 1; Ал. Стоименов. Младите поемат отговорността. — Лит. фронт, бр. 25, 1969; Е. Константинова. В света на малките. — Септември, 1973, кн. 7; Н. Боздуганов. Поет на младостта и оптимизма. — Хоризонт, 1974, кн. 4; К. Витанова. За очароването на лиричната простота. — Лит. фронт, бр. 39, 26 септ. 1974; Б. Кунчев. Отново от позицията на нравствен максимализъм. — Септември, 1974, кн. 3; Ат. Свиленов. Трайна поетическа вярност. — Хоризонт, 1974, кн. 2; Р. Узунова. И момче по сърце. — Пулс, бр. 1, 1 ян. 1974.

ми

ЙОРДА̀НОВ, Христо (Христо Йорданов Христов) (17.VI.1924). Роден в с. Бара, Великотърновски окр., в бедно селско семейство. Първоначално образование получава в родното си село, прогимназиално — в с. Дебелцово, гимназиално — в Сухиндол и Велико Търново (1944). Завършва бълг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1950).

Христо Йорданов

Работи в Управление на горското стопанство към Министерския съвет (1951—53), в редакцията на в. „Вечерни новини“ (1954—56) и сп. „Литературна мисъл“ (1957—69). През 1969 защищава дисертация на тема „Веселин Андреев“ и става кандидат на филол. науки. Н. с. в Ин-та за литература при БАН от 1969.

Сътрудничи на сп. „Септември“, „Литературна мисъл“ и др. с литературно-критически статии и студии по проблемите на бълг. литература след Освобождението до наши дни. Публикува творчески анкети с Г. Белев, Св. Минков. Участвува в редактирането на „Ив. Вазов в спомените на съвременниците си“ (1966), „Св. Минков в спомените на съвременниците си“ (1974).

Съч.: Веселин Андреев, Лит.-крит. очерк. 1966.

Лит.: Ст. Божков. Плодотворни литературни взаимоотношения. — Лит. фронт, бр. 38, 15 септ. 1966; Й. Гешев. С патоса на борбата. — Вечер. новини, бр. 4652, 29 авг. 1966; Др. Ничев. Литературни очерци за двама наши писатели. — Отеч. фронт, бр. 6835, 31 авг. 1966; Д. Герова. С чертите на една ярка съвременност. — Нар. младеж, бр. 33, 9 ян. 1968. *елк*

ЙОСИФ БРАДАТИ (ок. 1695—ок. 1757). За негово родно място се приема гр. Елена. Живее и работи главно в Рилския манастир. Създава своя книжовна школа, за център на която с основание се счита Рилският манастир. Оригиналните, компилативните и преводните (от грц. език) съчинения на Й. Б. оставят трайни следи в развоя на бълг. литература от XVIII в. Произведенията му го представят като необикновено трудолюбив, открит, честен и смел проповедник, писател и общественик. Ползувал се с голямо обаяние сред съвременниците си.

В историята на бълг. литература — на границата между Средновековието и Ренесанса — няма друг книжовник, чието име приживе да се отбелязва така често, както името на Й. Б. Съвременниците му считат за нужно да изтъкнат, че преписват негови ръкописи. Това влияние в бълг. книжовна среда е в пълно противоречие с автохарактеристиката на Й. Б., който често се подписва „Йосиф непотребни“.

Като манастирски пратеник Й. Б. обикаля много краища на Б-я и непосредствено опознава живота на сънародниците си. Затова с такава сила изобличава народните суеверия. Неговите сборници, съставени главно от слова на Дамаскин Студит и Йоан Златоуст, са разпространявани предимно в Западна и отчасти в Средна и Източна Б-я — Самоков, Враца, Пазарджик, Белово, Габрово. От религиозната проповед Й. Б. леко преминава към светски проблеми. Той пише, че ако българи и гърци са били единни срещу османските нашественици, те не биха ги победили. Й. Б. се обявява срещу икономическото подтисничество. Проповедите му поставят въпроси и за нуждата от чистота на бълг. християнски нрави — за отказ от суеверията, баянията, гаданията, магиите, за естественост на поведението у дома и в обществото. Чистотата на нравите ще разграничи българите от техните османски поробители. Й. Б. е един от бълг. книжовници — дамаскинари и граждани, из средата на които излиза и сред които до голяма степен се формира *Паисий Хилендарски*.

С името на Й. Б. се свързват около десетина ръкописа, най-ранен от които е дамаскин от 1742. Запазени са пет негови автографа.

Лит.: Д. Маринов. Йеромонах Йосиф Брадати. — СбНУ, 1901, кн. 18; Б. Пенев. Йосиф Брадати. — В: История на новата българска литература. Т. II. 1932; П. Динеков. Й. Брадати. — В: Първи възрожденци. 1942; Д. Петканова и К. Куев. Нови вести за дамаскинаря Йосиф Брадати — Език и литература, 1959, кн. 4; П. Динеков. Йосиф Брадати. — В: История на българската

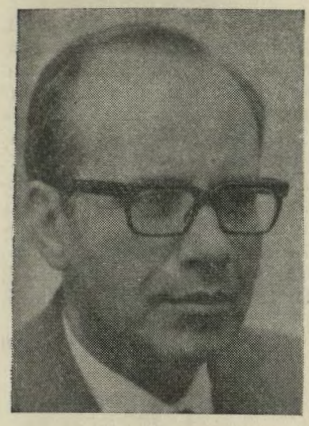

Веселин Йосифов

литература. Т. I. 1962; Б. Ст. Ангелов. Съвременници на Паисий. Т. I. 1963. с. 23—85; Д. Петканова. Дамаскините в българската литература. 1965. с. 134—178 (с библиогр.).

км

ЙОСИФ ХИЛЕНДАРЕЦ (XVIII в.). Вестите за него са съвсем оскъдни. Сведения за личността му има в негово съчинение, незапазено изцяло, условно назовавано „Слово за ползата от четенето". Приема се, че е роден в с. Жеравна, Сливенски окр.; възможно е да е бил свързан с това село и като манастирски таксидиот.

Съчинението на Й. Х. е интересно явление в бълг. литература от края на XVIII в. Написано във формата на послание, то прави впечатление с искрения си зов към българина да се просвещава, да обикне книгата и да се грижи за разпространението ѝ. Битовите примери, които авторът дава, усилват емоционалното и художественото въздействие на разказа. Й. Х. предава своя личен опит и наблюдения от живота искрено и непосредствено. Съчинението му се възприема като изстрадана истина. Тази особеност на творчеството му води до предположението за тъждествеността на Й. Х. с *Йосиф Брадати*.

Лит.: Д. Петканова. Един непознат съвременник на Паисий Хилендарски. — Език и литература, 1962, кн. 6; Б. Ст. Ангелов. Съвременници на Паисий. Т. I. 1963. с. 146—153, 201—206.

км

ЙОСИФОВ, Веселин (Веселин Йосифов Колев) (21.VI.1920). Роден в Чирпан. Завършва гимназия в Стара Загора (1938) и право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1945). За пръв път печата през 1933 във в. „Кръгозор" (Стара Загора). Помества лит. и публицистични материали във в. „Литературен глас", „Заря", „Стършел" и др. Участвува в Отечествената война. Редактира военните в. „Тунджански боец" и „Шейновец". Чл. на ред. колегия на в. „Работническо дело" (1946—49), ред., зав. отдел „Литературна теория и критика", чл. на ред. колегия и зам.-гл. ред. на в. „Литературен фронт" (1950—1966), чл. на ред. колегия на в. „Стършел" (от 1965), зам.-гл. ред. на сп. „Наша родина" (1966—71), гл. ред. на в. „Антени" (от 1971). Председател на Съюза на бълг. журналисти от 1976. Чл. на ЦК на БКП от 1976. Чл. на СБП.

Й. се отличава с остро, темпераментно перо и в публицистиката, и в лит. критика. Роден полемист, той успешно воюва срещу идеологическите противници на социализма. Автор на точно прицелени къси фейлетони и памфлети, главно на външнополитически теми, Й. е сред малцината майстори на тези жанрове в съвременната бълг. литература и публицистика. Цикълът литературно-критически фейлетони в „Съвременници" и безпощадните полит. памфлети в „Прицели" разкриват сатиричната същина на автора, неделимостта на публициста и литератора, на общественика и сатирика. В духа на древни традиции, които идват още от старобълг. и възрожд. литература, сатиричното слово на Й. поразява противника с един изстрел. Не случайно наред с основните полит. фигури на съвременния капитализъм на постоянен прицел са лъжеакадемическото и словесно свръхпроизводство, стилистическият сецесион и „есеистическият" кич, скудоумието и словоблудството. Като лит. критик Й. проявява остър усет за идейно-художествените стойности и отсенки на лит. явления, оперативно и безкомпромисно защищава позициите на соц. реализъм. В „Съвременници" той създава релефни лит. портрети на Г. Караславов, Хр. Радевски, Ем. Станев, Н. Марангозов, М. Грубешлиева, Чудомир и др. В лит. история Й. допринася за обновяване интереса към автори като Ц. Гинчев и Б. Шивачев, в нова светлина представя класическите творби на З. Стоянов,

ЙОС К. Христов, Ив. Вазов. За стила на Й. са характерни острото чувство за единството на миналото, съвременността и бъдещето, усещането за приемственост, борбата за истински новото срещу лъженовото, стремежът да се запази краткостта, изразителността и ударната мощ на бълг. език. Засл. деятел на културата (1972).

Съч.: Статии за български писатели. 1958; Съвременници. 1963; Прицели. 1975.

Лит.: Г. Константинов. Кирил Христов. Избрани произведения. Ред. Н. Фурнаджиев и В. Йосифов. — Септември, 1954, кн. 3; Д. Попиванов. Любовта и омразата на критика. — Лит. мисъл, 1961, кн. 2; „Съвременници". — Читалище, 1963, кн. 6; Ст. Коларов. Партийност и публицистичен нерв. — Лит. фронт, бр. 26, 24 юни 1976; В. Колевски. Актуален верен прицел. — Раб. дело, бр. 196, 14 юли 1976; П. Пондев. С перото на публициста. — Вечер. новини, бр. 7514, 8 апр. 1976; С. Правчанов. Попадения. — Нар. култура, бр. 17, 24 апр. 1976; Ем. Станев. Априлски диалози. — Септември, 1976, кн. 2; Р. Узунова. Точен прицел. — Пулс, бр. 5, 2 март 1976.

пт

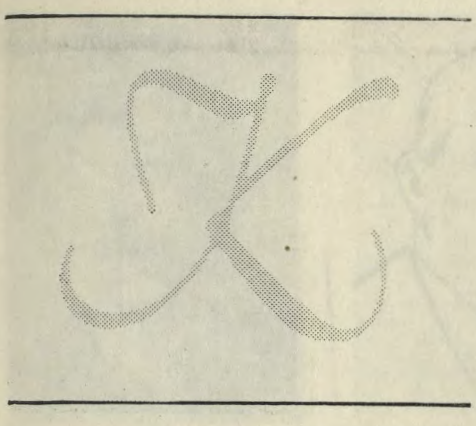

КАВА̀ЛОВ, Янтай (псевд. на Васил Димитров Василев) (15.II.1904—19.V.1971). Роден в с. Проглед, Пловдивски окр. Произхожда от занаятчийско семейство. Баща му е участник в македоно-тракийското революционно освободително движение. Завършва начално у-ще в с. Проглед, прогимназия — в Асеновград. 17-год. става учител. Учителствува 38 год. К. е дългогодишен кооп. и читалищен деец, съдебен заседател, околийски съветник. Сътрудничи на сп. „Българска мисъл“, „Златорог“. Умира в София.

Отпечатва повече от 200 разказа, очерци, пътеписи, спомени, стихове. Първият му разказ е „Матео Фалконе“ (в. „Свобода“, 1928). Автор е на драмата „Недопята песен“ (посветена на Дичо Петров), поставена в Смолянския драм. театър и по Радио София. Обработва лит. спомените на Начо Кемалов „Девет години в един от кръговете на хитлеровия ад. Спомени на концлагериста от Заксенхаузен“ (1969). Оставя незавършената творба „Асеновград при капитализма“ (условно заглавие) в съавт. с Д. Попов. Произведенията на К. са пропити с любов и човечност към родопчаните, към децата, които е учил, към природата, сред която е живял и творил.

Съч.: Пантелей и Лазар Пачови. Биогр. очерк. 1960; Дичо Петров. Биогр. очерк. 1967; В бой и в мир. Сб. очерци. 1970.

Лит.: Г. Балкански. „Дичо Петров“. — Нар. армия, бр. 2450, 1956; Св. Цонев. Син на Родопите. Интервю. — Учит. дело, бр. 62, 1961. *ди*

КАЗАНДЖЍЕВ, Спиридон Спасов (23.XII.1882—13.V.1951). Роден в Севлиево. Първоначално образование получава в родния си град, гимназиално — в Габрово и София (1901). Основен учител е в с. Брест, Плевенски окр., и в с. Тълтък, Варненски окр. Завършва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1907). Следва философия в Лайпциг (1907—09) и Цюрих (1909—11), където защищава докторска дисертация. От 1913 до 1914 е учител в III мъжка гимназия в София, после в Русе. Доцент от 1920, извънреден проф. от 1924 и редовен проф. от 1948 в Соф. ун-т, където завежда Катедра по систематическа философия (1920—49). Чете лекции и във Висшата военна академия. Дописен чл. на БАН от 1930, редовен чл. от 1941. Научен секретар на БАН (1942—49). За пръв път печата в сп. „Природа“ (1906) с псевд. Боян Вербев. От 1920 е редовен сътр. и сред. на сп. „Златорог“. Обнародва статии и в сп. „Дом и училище“ и „Училищен преглед“, във в. „Съвременник“ и др. Умира в София.

К. пише за творчеството на Фр. Ницше („Тъй рече Заратустра“), П. П. Славейков, Й. Йовков, за психологията на масите и по други актуални за времето проблеми. Като психолог и философ-идеалист той изпитва влиянието на психофизическия паралелизъм на В. Вунт, когото подробно изучава. Според К. философията не е самостоятелна наука, а дело на отделната личност — в живота всеки човек си изгражда индивидуална философия. Релативността на истината той тълкува като субективност, а вярата — като опора на знанието; смята, че те са моменти в познавателния процес. Защищава нормативно-формалистическата естетика. Ценни качества притежава неговият дневник, в който се съдържа творческата анкета на К. с Йовков, водена в продължение на 10 год. (1927—37). Богатите, непреднамерени и спонтанни изповеди, добросъвестно записвани от К., имат особена стойност за лит. наука, защото чрез тях се разкрива душевността на човека, художника и хуманиста Йовков, неговата естетика, нравственост и зрелост на патриот и гражданин. Псевд.: Боян Вербев.

Съч.: Критически опит върху метафизиката на Вилхелм Вунт. 1919; Психология на възприятието. 1925 (1940); Теория на познанието. 1926; Антон Страшимиров като народо-

Янтай Кавалов

Спиридон Казанджиев

Юлия Казаска

психолог. 1932 (отпеч.); Истина и очевидност. 1936 (отпеч.); Празникът на българската книга. 1937; Пред извора на живота. 1937 (2 доп. изд. 1943); Обща психология. 1938 (1941, 1946); Знание и вяра. 1939; Военна психология. 1943; Срещи и разговори с Йордан Йовков. 1960.

Лит.: Ст. Божков. „Пред извора на живота". — В-к на жената, бр. 724, 1938; Г. Константинов. 1. Насоки в нашия културен живот през 1940 г. — Простор, бр. 1, 1940. 2. Спиридон Казанджиев. — В: Български писатели. 1947; А. Бънков. Влияние на Октомврийската революция върху развитието на философската мисъл у нас. — Филос. мисъл, 1957, кн. 5; Ат. Свиленов. „Срещи и разговори с Йордан Йовков". — Студент. трибуна, бр. 12, 1960; Л. Георгиев. „Срещи и разговори с Й. Йовков". — Отеч. фронт, бр. 5038, 10 ноем. 1960; А. Бънков. История на българската философия. 1970. *хй*

КАЗÀСКА, Юлия Парашкевова (5.III.1891—25.IX.1976). Родена в Търново. В родния си град завършва гимназия, висше образование (социални науки и фр. филология) получава в Женева и Фрибург (Швейцария). След завръщането си в Б-я работи като гимназиална учителка, ред. в периодични изд. на фр. език, лекторка по фр. език в Художествената академия, журналистка. Умира в София. Чл. на СБП.

Чрез книжовната си дейност К. допринася за популяризирането на бълг. култура във Франция. Превежда на фр. език „Сборник народни песни" (1945), „Съвременното българско изкуство" от Н. Мавродинов (1947) и „Лъчи в преизподнята" от Т. Павлов (1959). Във в. „La Parole bulgare" (1936—43) помества редица преводи на народни песни, характеристики на популярни образи от бълг. фолклор, стихотворения от бълг. поети, интервюта с писатели (Св. Минков, К. Константинов, А. Каменова, Д. Габе, А. Каралийчев, Евг. Марс и др.). Авторка е на 2 сборника разкази — „Целувката на живота и смъртта" и „Монокъл". В сп. „Жената днес" и „Наша родина" печата есета. В разказите си съчувствува на страдащите и социално онеправданите.

Съч.: Целувката на живота и смъртта. 1933; Монокъл. Разкази. 1943.

Лит.: Г. Крънзов. „Целувката на живота и смъртта". — В-к на жената, бр. 539, 1933; Кл. Симеонов. „Целувката на живота и смъртта". — Светлоструй, бр. 7, 1934; Нова членка на клуба. — В-к на жената, бр. 820, 1940; Нови книги от българските писателки. — В-к на жената, бр. 887, 1942. *пк*

КАЗÀСОВ, Димо Тотев (5.IX.1886). Роден в Трявна. Завършва основно образование в родния си град, прогимназия в Тутракан (1899), гимназия в Русе (1904). Четиринадесет год. (от 1906) учителствува в Тутракан, с. Денизлер (дн. Варненци), Русе, Бургас, Кула и др. Секретар на Бълг. учителски съюз (1910—17) и ред. на неговия орган в. „Съзнание" (1914—20). От 1910 до 1920 е активен участник в професионалното движение на държ. и общински служители. Председател е на Централния стачен к-т, който ръководи стачката на транспортните работници през 1919. Чл. на ЦК на Бълг. социалдемократи-

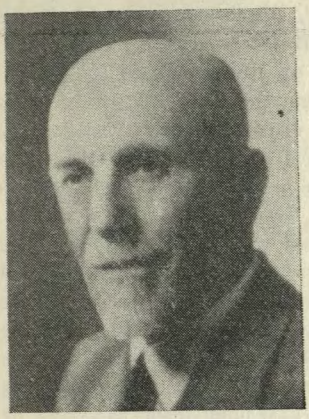

Димо Казасов

ческа партия (ш. с.) (1919—26). Ред. на нейния орган в. „Народ“ (1920—23). Привлечен от Военния съюз, участвува в деветоюнския преврат 1923, след който влиза в правителството на народния сговор — от 9 юни 1923 до 15 февр. 1924, когато си подава оставката. Развива активна обществена дейност като председател на Д-вото на столичните журналисти, Дома на изкуствата и печата, Бълг. аероклуб, Соф. червен кръст, Полско-българския к-т за сближаване чрез печата, Съюза на българо-югославските д-ва и др. Основава и ръководи полит. кръг „Звено“ (1927—34), който събира радикали, демократи, сговористи, широки социалисти и безпартийни, за да създадат по-крупна полит. сила за осъществяване на стопански и културни задачи. Участвува в превратa на 19 май 1934. Пълномощен м-р в Бялград (1934—36). В нач. на 1936 основава в София в. „Балкан“, чиято задача е да ратува за сближение на балканските народи. От 1936 до 1944 е председател на Комитета за защита и амнистия на полит. борци. През 1943 става чл. на нелегалния национален к-т на ОФ. През 1945 е провъзгласен за почетен председател на Помощната организация в Б-я. М-р е на пропагандата (1944—45), на информацията и изкуствата (1945—47). От 1950 до 1958 е гл. директор на издателствата, полиграфията и търговията с печатни произведения. К. е гл. ред. на всекидневниците „Трибуна“, „Народ“, „Напред“, „Изгрев“, на седмичниците „Съзнание“, „Защита“, „Балкан“, на сп. „Бъдеще“, „Звено“, „Общинска автономия“ и др. След 9 септ. 1944 сътрудничи на в. „Отечествен фронт“, „Литературен фронт“, „Народна култура“, „Вечерни новини“, „Стършел“, „Кооперативно село“, на сп. „Български журналист“, „Септември“ и др.

К. е автор на статии по обществено-политически, стопански и културни въпроси; по проблеми на изкуството, етнографията, литературата, просветното дело, езикознанието и др. Издава публицистични книги с полит. характер, които често носят белега на неустойчивите му полит. убеждения („Звено без грим“, „Без път и без идеи“, „Проблемът за политическия вожд“). Занимава се с въпроси на профсъюзното движение, като изхожда от общодемократични позиции за издигане на народното благосъстояние и културното равнище („С любов към настоящето и с поглед към бъдещето“, „Професионалното движение като фактор в държавата“), и с проблеми на журналистиката — история, съвременно състояние, журналистическа етика („Вестникът на идеята и вестникът на новината“). Някои от книгите му имат характер на дневници и лични впечатления („В отечеството на Мусолини“, „В тъмнините на заговора“ — за периода от апр. до 9 юни 1923). Обнародва пътни впечатления, рецензии за театрални и филмови спектакли, за концерти и изложби. Това, което е видял и преживял, описва в книги с мемоарен характер („Улици, хора, събития“). Участник във всички големи събития в полит. история на Б-я от нач. на века до наши дни, К. се проявява като изключително активен политик, общественик, темпераментен публицист, макар че често е на противоречиви и неустойчиви идейни позиции. Нар. деятел на изкуството и културата (1976).

Съч.: Двете учителски организации. Техните теории, практика и актив. 1915; В тъмнините на заговора (Из дневника на един журналист). 1925; Без път и без идеи. 1926; С любов към настоящето и с поглед към бъдещето. Реч. 1929; Две поколения, два различни свята. Реч. 1931; Професионалното движение като фактор в държавата. 1931; Вестникът на идеята и вестникът на новината. 1933; Проблемът за политическия вожд. 1933; Звено без грим. 1936; Днешна Югославия. 1938; Борбата за Средиземно море. 1939; Кризата в Югославия. Външни и вътрешни отражения. 1939; Идеи и програма на Помощната организация. 1945; Еволюция на съвременния вестник. 1946; Една основна

Калина Малина

първична обществена и държавна деятелност. 1947; Бурни години. 1918—1944. 1949; Конституцията на НРБ гарантира правата и свободите на българските граждани. 1949; Империализмът в Близкия и Средния Изток. 1950; Книгоиздателското и печатарското дело в Чехословакия. 1956; Улици, хора, събития. София през първите години на 20-ия век. Спомени. 1959 (2 илюстр. и доп. изд. 1968); Трявна. 1962; България. Пътеводител. 1963; София. Пътеводител. 1963; Русе. Истор. очерк. 1964; Видяно и преживяно. 1891—1944. 1969; Следи от миналите дни. Публицистични статии и извадки от книги на автори. 1971; Срещи, случки, размисли. 1971. Някогашните наши градове. 1892—1912. Истор. очерци. 1975.

Лит.: К. Христов. Дневници и мемоари. — Камбана, бр. 3, 1926; Д. Косев. „Бурни години. 1918—1944". — Истор. преглед, 1950, кн. 1; Й. Чолаков. „Срещи, случки, размисли". — Лекционна пропаганда, 1971, кн. 10; К. Савов. Вчера и днес между кориците на една книга. — Поглед, бр. 50, 13 дек. 1971.

кб

КАЛИ́НА МАЛИ́НА (псевд. на Райна Иванова Радева-Митова). (3.VIII.1898). Родена в София. Съпруга на лит. критик Д. Б. *Митов*. Завършва гимназия в родния си град (1917). Записва се в Историко-филологическия ф-т на Соф. ун-т „Кл. Охридски", но поради липса на средства напуска след I семестър и става учителка в Етрополската прогимназия (1918). Завършва Висшия педагогически ин-т в София (1921) и учителствува в няколко столични прогимназии (1921—35). Сътрудничи на почти всички детски изд. — „Картинна галерия", „Поточе", „Светулка", „Родно гнездо", „Славейче" и др. Редактира детските в. „Въздържателче", „Градинка", „Пътека". Чл. на БКП, на СБП.

Започва да пише в нач. на 20-те год. Печата статии и стихотворения, като се подписва Р. Радева, а по-късно Р. Митова. През 1924 обнародва в сп. „Светулка" стихотворението си „Без подслон" с псевд. К. М. и оттогава той й става постоянно лит. име. К. М. е авторка и на разкази и романи. В Б-я тя първа издава роман за деца. Още с първите си произведения за деца стои на прогресивно-реалистични позиции, а след 9 септ. 1944 бързо израства идейно, насочва творчеството си към нови теми, наложени от революционната промяна, повишава художествените си изисквания. К. М. рисува децата в пионерската организация, в пионерските лагери, в у-ще, пише за техните интереси и светоусещания, за участието им в борбата срещу фашизма. Посвещава много стихотворения и приказки на децата от предучилищна възраст — „Тик-так, тик-так", „Дружната игра" и др. С творчеството си тя възпитава у тях ново обществено съзнание. Засл. деятел на културата (1971).

Съч.: Кавалче. Стихове. 1928; Преди, преди, вретенце. Стихове за деца. 1930; Воденичарски приказки. Приказки в стихове. 1931; Девойчето и месеците. Драматизирана приказка в стихове. 1932 (1941, 1946); Девойчето и месеците. Пиеса. 1933; Сирачета. Роман за юноши. 1933 (1946); Дядо Коледа дойде. Сценка в стихове. 1934; Малките благородници. Разкази за деца и юноши. 1934 (1939); Чарли Чаплин в Дивотино. Поема. 1934; Косьо Дългоносьо и Фроса Дългоноса. Весела повест за деца. 1935; Йошка Палячо. Разкази за деца и юноши. 1936; Провинциални сенки. Разкази. 1936; Дядо Коледа дойде. Розобер. Сценки в стихове. 1938; Дядовото магаренце. Поема за деца. 1938; Кръвта на дедите. Повест. 1938; Момиченцето на кантонера. Разкази. 1938; Моряче. Стихове за деца. 1938; Нощни пеперуди. Разкази. 1938; Малките житни зрънца. Стихове за деца. 1939; Пепеляната чорбица. Приказки. 1939; Детето на затворника. Роман за юноши. 1940 (1947); Отбор юнаци. Приказка в стихове. 1940 (1947); Старшата сестра. Роман. 1941; Бедната старица и момченцето. Разкази. 1943; Новият другар. Разкази. 1943; Планинецът. Разкази. 1943; Кошер. Стихове за деца. 1945; Благородни сърца. Разкази за деца и юноши. 1946; Маретка на пост. Разкази и приказки. 1947; Огърлица. Избр. стихове. 1948; Симовата чета. Повест за септемврийчетата на лагер. 1948; Искам да стана учител. Роман за юноши. 1953; Друж-

Калина Малина. „Ей, пътечко моя“

ната игра. Стихове за най-малките. 1954; Тик-так, тик-так. Стихове за най-малките. 1954; Скъпа пионерска връзка. Разкази за деца. 1957; Колибарчето. Повест за юноши. 1958; Пионери. Стихове. 1959; Синьото птиче. Приказка. 1959; Дете от народа. Поема. 1960; Другарче от детските ми дни. Избр. творби за деца. 1961; Слънчева сестрица. Стихчета. 1962; Солничко. Приказка в стихове. 1963; Живял е в стари времена. Приказка в стихове за деца. 1964; Сърцати и любящи. Разкази за пионери. 1965; Необятна нива. Стихове за пионери. 1966; Звездичка. Разказ за деца. 1967; Ей, пътечко моя. Избр. стихове за деца. 1968; Синя връзка. Стихове за чавдарчета. 1969; Най-близкият приятел на Коля. Разкази за Ленин и деца-герои. 1972; Хилядолетие. Стихове. 1975.

Лит.: Г. Белев. „Златно сърце“. — Лит. глас, бр. 65, 1930; Елин Пелин. „Златно сърце“. — Бълг. книга, 1930, кн. 1; В. Каратеодоров. Детските песни на Калина Малина. — Мир, бр. 8884, 1930; П. Димитров-Рудар. 1. Калина Малина. Скица. — Лит. глас, бр. 146, 1932. 2. „Сирачета“. — Лит. глас, бр. 198, 1933; П. Динеков. „Златно сърце“. — Време, бр. 446, 1933; М. Минев. „Провинциални сенки“. — Завети, 1936, кн. 6; П. Пенев. „Провинциални сенки“. — Бълг. мисъл, 1937, кн. 6; В. Каратеодоров. „Кръвта на дедите“. — Лит. глас, бр. 402, 1938; Н. Нецева. Творчеството на Калина Малина. — Семейна беседа, бр. 56, 1938; Ст. Божков. 1. „Кръвта на дедите“. — В-к на жената, бр. 746, 1938. 2. „Нощни пеперуди“. — В-к на жената, бр. 790, 1939; Ст. Каракостов. Пътят на Калина Малина до последния й роман „Старшата сестра“. — Дневник, бр. 12 544, 1941; В. Александров. За детската литература. — Бодра смяна, 1946, кн. 2; В. Иванов. Калина Малина. — В: Портрети отблизо и далеч. 1946. А. Барух. Две книги на Калина Малина. — Труд, бр. 89, 1949; М. Наимович. Несъответствие между замисъл и осъществяване. — Лит. фронт, бр. 32, 1949; Н. Фурнаджиев. За днешното състояние на литературата ни за деца. — Септември, 1952, кн. 6; Ст. Славова. Повече вълнуваща жизнена правда. — Учит. дело, бр. 24, 1953; Ц. Цветанов. „Искам да стана учител“. — Септември, 1953, кн. 12; Ран Босилек. За нашата бодра смяна. — Младеж, 1954, кн. 5; М. Наимович. Характеристики и схеми. — Лит. фронт, бр. 45, 1954; Ив. Попиванов. Творчество и дидактика. — Септември, 1955, кн. 9; Сл. Колев. Правдива повест. — Учит. дело, бр. 40, 1958; Хр. Радев. „Колибарчето“. — Пламъче, 1958, кн. 6; П. Чолов. Чете се, но не увлича. — Септември, 1958, кн. 5; Н. Янков. Калина Малина. — Лит. фронт, бр. 33, 1958; В. Александров. Образът на Г. Димитров в детско-юношеската литература. — Пионер. ръководител, 1961, кн. 3; Ив. Попиванов. Оптимизъм и опростителство. — Лит. фронт, бр. 5, 1962; Б. Георгиева. Калина Малина. — Нар. култура, бр. 45, 9 ноем. 1968; Л. Стоянов. Любима детска писателка. — Лит. фронт, бр. 34, 15 авг. 1968; Г. Веселинов. С възхода на младостта. Калина Малина на 75 г. — Пламък, 1973, кн. 16; С. Генов. Живот, поезия, деца. — Лит. фронт, бр. 31, 2 авг. 1973; Бл. Касабова и Хр. Шаллиева. Калина Малина. Библиогр. справка. 1973.

ва

КАЛИ́СТ (неизв. — 1363). Виз. черковен деец и книжовник, тясно свързан с бълг. литература от XIV в. Предполага се, че произхожда от видно цариградско семейство. Монах в Иверския манастир и в скита Магула на Атон. През 1350 е извикан лично от император Йоан V да заеме патриаршеския престол (1350—53). В последвалата междуособна война К. остава верен на Йоан V, отказва да короняса сина на Йоан Кантакузин, за което е детрониран и заместен от Филотей Кокин. След победата на Палеолозите К. си възвръща патриаршеското достойнство (1355—63). Той е привърженик на *исихазма* и е един от първите ученици на *Григорий Синаит*. След смъртта на своя учител поддържа тясна връзка с бълг. исихасти. Като цариградски патриарх действува активно за укрепване на виз. черква. С грамота, отправена към бълг. му съидейници *Теодосий Търновски* и Роман, К. прави опит да узакони подчиненото положение на бълг. черква спрямо цариградската.

К. е автор на няколко съчинения върху безмълвието, на молитви, черковни песно-

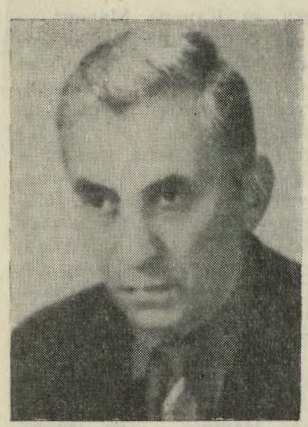

Асен Калоянов

пения поучителни слова и жития. Заедно с атонс'кия монах Игнатий Ксантопул пише наставления за безмълвниците в 100 глави. Запазен е негов сборник с 52 хомилии и поучения. От книжовното му наследство е издадена незначителна част. Произведенията на К. са познати на бълг. исихасти — някои творби са преведени още през XIV в. За бълг. литература най-голямо значение имат двете жития, които той пише за прослава на учителя си Григорий Синаит и за своя приятел от монашеството — Теодосий Търновски. Грц. първообраз на Теодосиевото житие не е запазен. И двете творби са преведени рано. Изказвани са предположения, че преводът на Теодосиевото житие е направен от *Евтимий Търновски*. Житията на К. имат голямо значение не само като източници за историята на духовния живот през XIV в., но и като творби, оказали влияние върху новия агиографски стил на Евтимий.

Изд.: Migne. Patrologia cursus graecae. T. 147, col. 634—811 (издадени са само наставленията за безмълвниците); С. Н. Палаузов. Грамота патриарха Каллиста как новый источник истории болгарской церкви. — Изв. Второго отделения ИАН, VII, 1858, с. 149—160 (обнародвани са успоредно слав. и част от грц. текст на грамотата); И. В. Помяловский. Житие Григория Синаита. — Записки истор.-филол. ф-та Императорского Петербургского университета, СПб., ч. 35, 1894 (грц. текст на житието); В. Н. Златарски. Житие и жизнь преподобнаго отца нашего Теодосия, иже в Трѣновѣ постничьствовавшаго, съписано свѣтѣишимь патриархомь Константина града кирь Каллистомь. — СбНУ, 1904, кн. 20; П. А. Сырку. Житие Григория Синаита, составленное Константинопольским патриархом Каллистом. — Памятники древней письменности, СПб., ч. 172, 1909 (слав. текст на житието и на грамотата).

Лит.: К. Ф. Радченко. Религиозное и литературное движение в Болгарии в эпоху перед турецким завоеванием. Киев, 1898. с. 169—190; П. А. Сырку. К истории исправления книг в Болгарии в XIV веке. Т. I, вып. 1. Время и жизнь патриарха Евфимия Терновского. СПб., 1898. с. 141—441; А. И. Яцимирский. Из критико-литературных наблюдений над Житием Григория Синаита. — Византийский временник, XV, 1908, с. 300—331; В. Сл. Киселков. Житието на Теодосий Търновски като исторически паметник. 1926; V. Mošin. Sv. Patrijarh Kalist i srpska crkva. — Glasnik Srpske Pravosl. Crkve, 9, 1946, p. 192—206; H.-G. Beck. Kirche und theologische Literatur im Byzantinischen Reich. München, 1959. p. 754—755. *ки*

КАЛОЯ́НОВ, Асен Браянов (13.IX.1900—25.III.1974). Роден в Пазарджик. Завършва гимназия в родния си град (1921). Учителствува 1 год. в с. Голак, Соф. окр. През 1923 постъпва на работа в Пазарджишкото данъчно управление като стажант-данъчен агент. В нач. на февр. 1924 заминава за София и става надничар в Гл. дирекция на пощите. Следва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1925), но поради липса на средства не успява да завърши. Коректор е във в. „Народ", общински секретар в с. Кърналово, Благоевградски окр., библиотекар в Соф. държ. печатница. От нач. на 1945 е ред. на сп. „Известия на Главната дирекция на труда" при М-вото на труда и социалните грижи. До 1955 е на работа в БТА. От нач. на 1956 до 1969 е коректор в изд. „Български писател". Умира в София. Чл. на СБП.

Започва да пише стихове още като ученик в Пазарджик и в продължение на пет десетилетия написва повече от 500 стихотворения за възрастни и деца, фейлетони, разкази, пътеписи, литературно-критически статии и бележки, превежда рус. автори. След 9 септ. 1944 сътрудничи активно със стихове и проза на периодичния лит. печат. Творчеството му е разнообразно в тематично отношение, но не блести с особени художествени достойнства и поетически качества.

Съч.: Понякога, кога съм насаме. Стихове. 1923; Гонитба. Стихове. 1925 (в съавт. с К. Панчев); Скиталчество. Стихове. 1926; Пратеник. Стихове. 1927; Под сянката на града. Стихове. 1929; Година. Стихове. 1930;

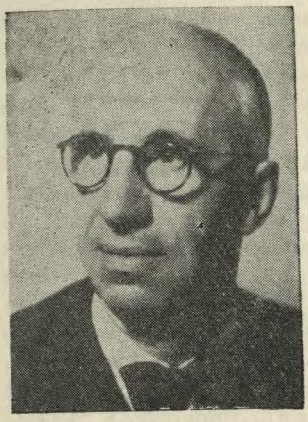

Дамян Калфов

Жертвен кръст. Стихове. 1931; Стъпки по брега. Стихове. 1933; Под открито небе. Стихове. 1936; Корени. Стихове. 1938; Пъртина. Стихове. 1939; Козарче. Детски стихове. 1939; На открито. Стихове. 1940; Изневиделица. Стихове. 1941; Стихотворения. 1957; Пътища и кръстопътища. Избр. стихове. 1970.

Лит.: П. Спасов. Асен Калоянов. — Светли зари, Русе, 1923, кн. 2; П. Атанасов. „Гонитба". — Арена, 1926, кн. 1; Н. Никитов. „Скиталчество". — Учит. мисъл, 1926, кн. 4—5; С. Дановски. „Пратеник". — Неделя, бр. 1, 26 ноем. 1927; П. Спасов. „Година". — Хиперион, 1930, кн. 3; П. Телчаров. „Година". — Заря, бр. 2516, 21 ян. 1931; Н. Месечков. „Стъпки по брега". — Ново време, бр. 744, 18 дек. 1933; Г. Хрусанов. „Стъпки по брега". — Листопад, 1933, кн. 7—8; Ст. Каракостов. Поет на бодростта. — Култура, бр. 7, 10 окт. 1938; М. Ралчев. „Корени". — Дневник, бр. 11 630, 8 окт. 1938; Ст. Божков. „Корени". — В-к на жената, бр. 756, 2 ян. 1939; Н. Доспевска. Песни за любовта, подвига и смъртта. — Лит. глас, бр. 418, 18 ян. 1939; Ив. Хаджимарчев. „Корени". — Народ, бр. 508, 6 юли 1946; К. Генчев. Честуване 70-годишнината на Асен Калоянов.— Лит. фронт, бр. 52, 24 дек. 1970. *елк*

КÀЛФОВ, Дамян Тодоров (26.X.1887—17.VII.1973). Роден в с. Булгаркьой, Одринско, в средно имотно семейство. Завършва бълг. реална гимназия „Д-р П. Берон" в Одрин (1905). Учителствува в различни села (1905—10). Завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1915). Работи като съдия (1915—20) и финансов инспектор в М-вото на финансите (1920—24). Аташе е по печата в бълг. легация в Цариград (1924—26). От 1926 до 1944 е чиновник в различни м-ва в София. Още като студент К. започва да пише и да печата фейлетони във в. „Вечерна поща" и разкази в сп. „Българска сбирка". Известно време е ред. на в. „Българан". След 9 септ. 1944 продължава да сътрудничи дейно на периодичния печат със забавни разкази и фейлетони. Умира в София. Чл. на СБП.

К. е представител на късия анекдотичен разказ. Първата му кн. с разкази е „Под южното небе". Негови герои са обикновените хора от народа — обозни и готвачи през I световна война, музиканти, художници. Непринудеността е най-характерната черта на разказвача. По време на учителстването си из провинцията К. опознава отблизо еснафския бит на различни писарушки; той е поразен от дребнавите им интереси, от нищожните им прояви. В разказите и фейлетоните му прозира скучното всекидневие на дребните градски чиновници, на безпаричните държавни служители, смазани от несгодите на живота, смешни с незначителните си делнични вълнения, с комичните си страсти, със злополучните си амбиции. С весел смях рисува веселяци рибари, архивари, безгрижни бохеми. К. пресъздава хумористично сънната атмосфера на прашните канцеларии, скучната домашна обстановка и сивото градско всекидневие в буржоазна Б-я. Псевд.: Албатрос, Арбитер Елеганциарум, Глухар, д-р Ранк, Редактор Юнге, Сатурн и др.

Съч.: Под южното небе. Разкази. 1917 (1921); Съпрузи. Разкази. 1921; Индийският петел. Разкази. 1928; Едрата мряна. Разкази за деца. 1930; Тигърът. Комедия. 1930; Ловецът Механдов. Комедия. 1931; Вашите познати. Разкази. 1932; Втора младост. Разкази. 1934; Десантът при Шаркьой. Разкази. 1934; Огнената пещ. Разкази. 1935; Разкази на четиримата. 1935; Светът е опак. Разкази. 1935; Сивата лисица. Комедия. 1935; Твърде късичък роман. Разкази. 1935; В окопите. Разкази. 1937; Марженка. Повест. 1938; Отсам окопите. Разкази. 1938; Първи сняг. Разкази. 1938; Край реката. Рибарски разкази. 1940; Бойни другари. Разкази. 1941; Ние без маска. Разкази. 1941; Женитба. Разкази. 1942; Гòра, малката сърничка. Повест за деца. 1943; Съчинения. Т. I—III. 1943—1944; Хумористични разкази. 1948; Язовир. Разкази за деца. 1950; Избрани разкази. 1953; Такива ги видях. Разкази. 1954; Сърничката Гòра. Разкази за деца. 1955; Избрани разкази. 1957; Край реката. Разкази за въдичаря. 1959; Сърничката. Разкази. 1960; През моите очила. Разкази. 1961; Носът на дядо Мраз.

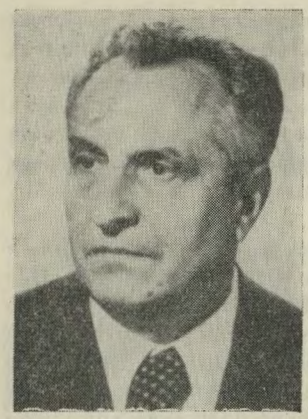

Камен Калчев

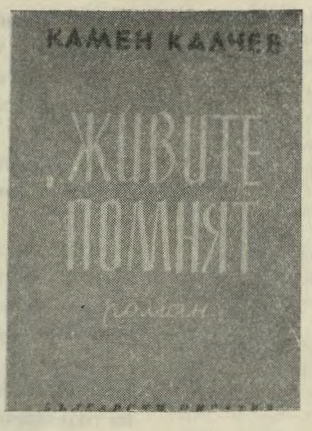

К. Калчев. „Живите помнят“

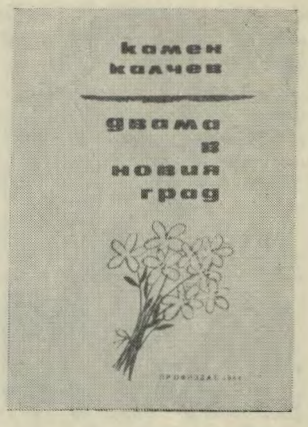

К. Калчев. „Двама в новия град“

Разкази за деца. 1965; Работливото Данче. Разказ. 1965; Герчо мексиканецът. Разкази за деца. 1966; Славният въдичар. Разказ за деца. 1966; Избрани разкази. 1967; Дипломати. Комедия в 3 д. 1968; Изпуща ли се такъв шаран. Разкази. С предг. от Яс. Антов. 1969.

Лит.: Ив. Знахар. „Индийският петел“.— В-к на жената, бр. 360, 9 март 1929; Д. Б. Митов. „Индийският петел“. — Лит. глас, бр. 19, 1929; Цв. Минков. „Тигърът“. — Заря, бр. 2588, 1930; П. Динеков. „Едрата мряна“. — Лит. глас, бр. 137, 1932; Г. Крънзов. „Втора младост“. — В-к на жената, бр. 597, 1935; Ст. Попвасилев. Дамян Калфов. Портрет. — Родна реч, 1935, кн. 5; Хр. Недялков. „Край реката“. — Родно изкуство, бр. 12, 1940; Ст. Божков. „Ние без маска“. — В-к на жената, бр. 885, 1942; С. Султанов. Веселият смях на Дамян Калфов. — Лит. фронт, бр. 23, 10 юни 1954; Цв. Минков. Дамян Калфов на 70 години. — Септември, 1957, кн. 10; Ст. Иванова. Разказът в българската литература през 1959. — Библиотекар, 1960, кн. 2; Е. Константинова. Дамян Калфов на 80 години. — Нар. култура, бр. 47, 25 ноем. 1967; Др. Ничев. Майстор на анекдотичния разказ. — Лит. фронт, бр. 44, 26 окт. 1967. *елк*

КАЛЧЕВ, Камен (псевд. на Петър Митев Калчев) (31.VII.1914). Роден в с. Керека, Габровски окр., в бедно селско семейство. Основно образование получава в родното си село, гимназия завършва в София (1934). Участвува активно в антифашисткото движение. Съден е за комунистическа дейност и лежи в Соф. централен затвор (1935—36). От 1937 следва администрация и финанси в Свободния ун-т. Няколко год. е безработен, след това става счетоводител в д-во „Петрол“. След 9 септ. 1944 редактира заедно с Ас. Босев в. „Септемврийче“ (1945). Ред. в сп. „Пламъче“ (1945—50), в сп. „Септември“ (1950—53), гл. ред. (1957—59) и директор (1960—62) на изд. „Български писател“, гл. ред. на Изд. за литература на чужди езици (1964—65), на сп. „Септември“ (1966—75). Председател на СБП (1962—64), зам.-председател (от 1972). Чл. на БКП.

К. започва да пише стихове още като ученик. Първия си разказ „Кучешки живот“ обнародва през 1935 в сб. „Сигнали“. Редовно сътрудничи с разкази и очерци на в. „Литературен преглед“, „Брод“, „Заря“, „Вестник на жената“, сп. „Нова литература“ и др. Като другите млади писатели-комунисти през 30-те год. и той пише за селската беднота, за експлоатираните пролетарски синове. Стреми се да бъде верен на жизнената правда, да твори според законите и изискванията на „новия художествен реализъм“. В повестта „Пътник от планината“, в сб. разкази „Всемогъщият човек“ и „Години, които си отиват“ писателят се старае да разшири кръга на жизнените си впечатления, да преодолее шаблона и да заговори с друг глас. Въпреки своята неопитност и незрелост още в първите си творби К. доказва способността си да се развива, като се учи от собствените си слабости и от общите слабости на пролетарската литература в периода на сектантския курс на партията. Истинското

му творческо узряване започва след 9 септ. 1944. Една след друга следват разнообразните му в тематично и жанрово отношение книги (над 30): разкази, повести, романи, романизирани биографии, пътеписи, художествени мемоари, драми, произведения за деца. В творбите му (до романа „Семейството на тъкачите") се забелязва известно господство на суровия жизнен материал над оригиналното писателско виждане, описателност. От повестта „Влюбените птици" творчеството му става по-самобитно.В „При извора на живота", „През април", „Двама в новия град", „Софийски разкази", „Как търсих бъдещето", „Маски", „Огледалото", „Огнено лято" и др. К. доразвива най-ценните черти на белетристичния си талант, умението си чрез всекидневното, обикновеното да навлезе неусетно в значителната съвременна проблематика. Непретенциозният разказ, сърдечен и непосредствен, оцветен с лиризъм и мек хумор, е основа на всичките му следващи произведения. К. е най-чувствителен към измененията в обществено-политическия живот, към нарушаването на висшите комунистически норми в сферите на човешките отношения. Соц. му хуманизъм звучи чрез изповедната интимна интонация, чрез вътрешното, всеобхватно разкриване на обществените конфликти („Двама в новия град"). В „Софийски разкази" писателят най-активно присъствува в повествованието, оценявайки чрез различните нюанси на хумора и иронията чуждите постъпки. Неговата емоционална ангажираност внася нова, ярка багра в разказа. Всяко ново произведение на К. е различно от предишните, но винаги е актуално и дълбоко свързано с нуждите на съвременността. С голям успех той отразява живота на работническата класа и борбите на партията в документалния си роман за Септемврийското въстание 1923 „Огнено лято". Псевд.: Камен Караш, Камен Карали, Александър Веснов. Засл. деятел на културата (1963), нар. деятел на културата (1972). Димитровска награда (1950).

Съч.: Пътник от планината. Повест. 1938; Всемогъщият човек. Разкази. 1940 (1945, 1948, 1955); Години, които си отиват. Разкази. 1941; В края на лятото. Роман. 1945 (1949, 1955, 1968); Едноактни пиеси за деца и юноши. 1945; Партизани. Драма. 1945; Приказка за слънцето. 1945; Момъкът от бригадата. Разкази. 1946; Преоблякъл се Илия. Фарс в 2 карт. 1946; Сребърният ключ. Разкази. 1947 (1949, 1953, 1970); Хаинбоазки мотиви. Пътепис. 1947; Чехословашки дневник. Пътни бел. и впечатления. 1948; Васил Левски. Повест за живота му. 1949; Син на работническата класа. Документален роман. 1949 (1962, 1966, 1969, 1971, 1972); Двойният другар. Разкази. 1950; Живите помнят. Роман. 1950 (1952, 1954, 1958, 1960, 1964, 1968); На границата. Роман. 1953 (1955); Семейството на тъкачите. Роман. 1956. II ч. 1960 (1962, 1964, 1972, 1975); Прозорец на дружбата. Пътепис. 1957; Смелият капитан. Романизована биография на Георги Мамарчев. 1958 (1961, 1964, 1969, 1973); Училището на чичо Стоил. Разкази. 1959 (1965); Намерено съкровище. Избр. произведения за юноши. 1961; Влюбените птици. Повест. 1962; При извора на живота. Спомени. 1962; Куба — островът на свободата. Пътепис. 1963; Двама в новия град. Роман. 1964 (1965); Избрани произведения. 1964 (С предг. от М. Николов); При извора на живота. Роман. 1964 (1966, 1968); В деня на наградите. Разкази. 1965; Повест за Иван Владков. Биогр. очерк. 1965; През април. Роман. 1965; „Ту-104". Пътепис. 1965; Имането. Разкази. 1967; Софийски разкази. 1967 (1970); В моя свят. Бел. и размисли. 1969; Приключенията на дървеното човече. 1969 (1971); Разминаване. Повест. 1969 (1974); Как търсих бъдещето си. 1970; Сребърният ключ. Разкази за деца. 1970; Георги Димитров. Кратък биогр. очерк. 1971; Завръщане. Пиеса. 1971; Маски. Роман. 1971; Пренасянето на огъня. 1972; Лоши момчета. Детско-юношеска повест. 1973; Огнено лято. Роман. 1973; Избрани произведения. В 2 т. 1974; Въстанието. Роман. 1975; Генерална проверка: Огнено лято и Въстанието. 1976.

Лит.: Е. Константинова. Камен Калчев. 1974; Н. Николчина и Н. Николова. Камен Калчев. Био-библиогр. очерк. 1975; Цв. Минков. „В края на лятото". — Лит. фронт, бр. 29, 23 март 1946; М. Наимович. 1. „В края на лятото". — Лит. фронт, бр. 26, 26 ян. 1946. 2. „Сребърният ключ". — Септември, 1949, кн. 1; Ив. Сестримски. „Син на работническата класа". — Читалище, 1949, кн. 1; П. Зарев. „Живите помнят". — Лит. фронт, бр. 28, 15 март 1951; Г. Константинов. „Живите помнят" . — Читалище, 1951, кн. 15; Ем. Петров. „Живите помнят". — Септември, 1951, кн. 2; М. Москов. Езикови и стилни бележки върху една детска книга. — Бълг. език, 1954, кн. 4; Ст. В. Георгиев. Книга за хората на труда. — Септември, 1957, кн. 6; В. Йосифов. В голямото семейство. — В: Статии за български писатели. 1958 (вж. и Въпроси на българската литература. 1958. с. 589—600); Е. Константинова. „Семейството на тъкачите". — Раб. дело, бр. 194, 13 юли 1958; В. Стаматов. Волонтир на свободата. — Лит. фронт. бр. 35 28 авг. 1958; Ч. Стефанов. Една художествена биография на капитан Георги Мамарчев. — Септември, 1958, кн. 9; Ст. Ка-

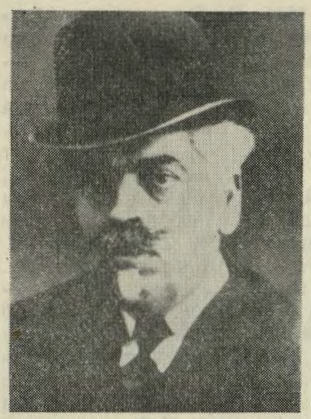

Цоньо Калчев

ролев. Герои и конфликти. — В: Замисъл и образ. 1959. с. 276—309; Ем. Прохаскова. Отново за голямото семейство. — Пламък, 1960, кн. 3; Г. Веселинов. За бурите и тревогите в голямото семейство. — Раб. дело, бр. 43, 12 февр. 1961; М. Наимович. Близо до живота. — Лит. фронт, бр. 24, 15 юни 1961; Г. Константинов. Камен Калчев. — В: Писатели-реалисти. Кн. III. 1962; М. Николов. Повест за нашия млад съвременник. — Септември, 1962, кн. 8; Ив. Сестримски. „Син на работническата класа". — Пламък, 1962, кн. 6; Ив. Бояджиева. Поезията на белетриста. — Пламък, 1964, кн. 12; Ст. Бъчваров. За да засияе още по-ярко образът на Г. Димитров. — Нар. младеж, бр. 137, 11 юни 1964; Л. Кирова. „Двама в новия град". — Отеч. фронт, бр. 6168, 2 юли 1964; Л. Цветков. 1. Камен Калчев. — Лит. мисъл, 1964, кн. 4. 2. Втора младост. — Септември, 1964, кн. 10; Ив. Вандов. При непресъхващия извор. — Раб. дело, бр. 178, 27 юни 1965; М. Наимович. След десет години в новия град. — Лит. фронт, бр. 52, 24 дек. 1965; Н. Пантелеева. „При извора на живота." — Нар. култура, бр. 6, 6 февр. 1965; Л. Стоянов. Образ от съвременността. — Лит. фронт, бр. 3, 14 ян. 1965; М. Василев. Простор на вдъхновението, полет на съвестта. — Нар. култура, бр.46, 22 окт. 1966; Ив. Попиванов. Хуманистичните пориви на белетриста. — Пламък, 1966, кн. 11; Св. Гюрова. „Софийските разкази" на Камен Калчев. — Нар. култура, бр. 49, 9 дек. 1967; П. Зарев. Зрелостта на мисълта и таланта. — Лит. фронт, бр. 47, 16 ноем. 1967; Г. М. Григоров. От престъплението към моралното прераждане. — В: Човекът и родината. 1968; Хр. Недялков. За творческия процес на Камен Калчев. — Език и литература. 1968, кн. 2; М. Николов. Един романист в движение. — В: Избрани произведения. Т. II. 1968; Ем. Прохаскова. Човекът и времето. — Пламък, 1968, кн. 14; М. Шишкова. Творческа зрелост и обновление. — Раб. дело, бр. 109, 18 апр. 1968; М. Василев. В търсене на нравствените контури на съвременния човек. — В: Литературно-критически етюди. 1969; П. Зарев. Камен Калчев. — В: Преобразена литература. 1969; Ефр. Каранфилов. Раждането на твореца. — В: Съвременност и белетристика. 1969; Л. Кирова. Белетристика без труфила. — Лит. фронт, бр. 22, 29 май 1969; Е. Константинова. Камен Калчев. — Раб. дело, бр. 263, 20 септ. 1969; Ат. Свиленов. Непрестанно обновление. — В: Отблизо. 1969; Св. Цонев. В света на писателя. — Пламък, 1969, кн. 2; К. Витанова. По пътищата на спомените. — Пламък, 1970, кн. 14; Г. М. Григоров. Разминаване. — Раб. дело, бр. 20, 20 ян. 1970; Ат. Дишев. В търсене на собствения път. — Раб. дело, бр. 301, 28 окт. 1970; В. Христов. Истини, проверени от времето. — Лит. фронт, бр. 49, 3 дек. 1970; П. Черпаев. Разкази за детските делници. — Деца, изкуство, книги, 1970, кн. 6; Л. Велева. Верен на своите търсения. — Раб. дело, бр. 353, 19 дек. 1971; Хр. Йорданов. Как търсих бъдещето си. — Лит. мисъл, 1971, кн. 1; Е. Константинова. Нова багра към палитрата на твореца. — Лит. фронт, бр. 31, 3 авг. 1972; Т. Абазов. Думите и тяхната цена. — Лит. фронт, бр. 14, 5 апр. 1973; Св. Игов. Огненото лято на 1923 година. — Лит. фронт, бр. 37, 13 септ. 1973; Здр. Чолаков. Прометеевският огън на борбата. — Поглед, бр. 4, 22 ян. 1973; П. Динеков. Частица от народа, частица от труда. — Лит. фронт, бр. 31, 1 авг. 1974; П. Зарев. Камен Калчев. — Пламък, 1974, кн. 14; Хр. Недялков. Съвременността в един роман („Двама в новия град"). — Език и литература, 1974, кн. 4; К. Бъклова. Пролетарската белетристика и ранните творчески търсения на А. Гуляшки и К. Калчев. — Лит. мисъл, 1975, кн. 1; Св. Игов. Пламъците на българския септември („Въстанието"). — Нар. култура, бр. 32, 9 авг. 1975; Здр. Петров. Документалният образ на една епоха. — Лит. фронт, бр. 37, 11 септ. 1975; С. Хаджикосев. Дилогия за пътищата на революцията. — Септември, 1975, кн. 11.

ел.к

КА̀ЛЧЕВ, Цоньо (13.VIII.1870—18.II.1942). Роден в с. Джулюница, Великотърновски окр., в бедно семейство. Първоначално образование получава в родното си село. Учи в Педагогическото у-ще в Казанлък, увлича се от соц. идеи. За агитационна дейност сред учениците е изключен и продължава педагогическото си образование в Търново. Завършва двегодишни педагогически курсове в София. Повече от 30 год. е нар. учител и читалищен деец. К. е типичен представител на бълг. народническа интелигенция от 90-те год. на XIX в.

Емил Калъчев

Неуморен народен будител, общественик, педагог, възпитател и детски поет, изключително скромна и безкористна личност. Автор е на учебници и учебни помагала. От 1893 започва да обнародва детски стихотворения и разкази в периодичния печат; до края на живота си сътрудничи на почти всички детски списания и вестници. През 1926 заболява тежко и остава прикован на легло до последните дни на живота си. Умира в София.

В творчеството си К. прокарва народническо-соц. възгледи. Внушава на децата да се развиват като скромни личности, вдъхва им обич към родния дом и родината, съветва ги да бъдат отзивчиви към болките и страданията на другите, да развиват у себе си вкус към красивото и възвишеното, упорито да се трудят и да се учат. Възпява хубостта на бълг. природа и героизма на народа. Най-известни са стихотворенията му „Сладкопойна чучулига“ и „Пей ми славею, чудесни“. Преразказва народни приказки.

Съч.: Детски приятел. Разкази за деца. 1898; На нова година. 1900; Народният учител — чиновник по десятъка. 1901; Лятна разходка. 1902; Песни и картинки. Стихотворения. 1902; Зимни вечери. 1903; Весело другарче. Разкази и приказки. 1906; Росни капчици. Стихове. 1907; Честити дни. Сборниче с разкази и приказки. 1907; Весела разговорка. Сборниче от разкази и приказки за деца. 1908; Покрай баба на колело. Сб. от нар. приказки. 1908; Пълен сборник за детски утра и вечеринки. 1927; Софроний, епископ Врачански. 1930.

Лит.: Горка Горчица. Детската литература. Лит.-крит. обзор. — Детска градина, 1923, кн. 2; Ив. Камбуров. За един детски труженик. — Лъч, бр. 152, 10 юни 1929; Т. Близнаков. Цоньо Калчев. Портрет. — Просв. единство, бр. 18, 1942; Д. Панайотов. Дядо Цоньо Калчев е покойник. — В-к на жената, бр. 886, 1942; Н. Фурнаджиев. Днешното състояние на литературата ни за деца. — Септември, 1952, кн. 6; Г. Веселинов. Цоню Калчев. — В: Детска литература. 1961; Д. Чилингиров. За първите прояви на някои пионери в нашата детска литература. — Във: Въпроси на детската литература. Т. II. 1965. с. 143; Н. Янков. Цоньо Калчев. — В: Детство и детска литература. 1971. с. 152—165. *елк*

КАЛЪЧЕВ, Емил Христов (12.VIII.1932). Роден в Пловдив. Първоначално и средно образование получава в родния си град. Упражнява различни професии — огняр и общ работник в книжна фабрика в Пловдив (1955—56), ред. на многотиражка на Баташкия водносилов път (1956—58), във в. „Комсомолска искра“, Пловдив (1959), във в. „Нар. младеж“ (1960), на многотиражка в Лъки (1961—62), ред. в периодични изд. в Смолян, Пловдив, Карлово, София, зав. художествена редакция в изд. „Хр. Г. Данов“ от 1974. Чл. на БКП, на СБП.

За пръв път печата през 1956 в многотиражката на Баташкия водносилов път „Водносиловец“, после във в. „Комсомолска искра“. Обнародва разкази и в централния периодичен печат — в. „Народна младеж“, „Вечерни новини“. Белетристичните му произведения, сред които особено място заемат повестта „Носач на взрив“, пиесите „Право на име“ (1968, поставена в Пловдив) и „Случаят Личев“ (1974, поставена в Хасково), са плод на непосредствени впечатления от строежите, от живота на работническата младеж и нейните проблеми. Романът му „Дочакай деня“ е опит проблемите на новата работническа класа да получат по-широко нравствено-психологическо осмисляне. „Носач на взрив“ и отделни разкази на К. са преведени на рус., пол., чеш. и др. езици.

Съч.: Свидетелство за честност. Разкази. 1962; Носач на взрив. Повест. 1964; Отражения. Разкази (послеслов от Ив. Сарандев). 1967; Дочакай деня. Роман. 1970.

Лит.: Гр. Марков. „Свидетелство за честност“. — Пламък, 1962, кн. 12; Я. Молхов. Четири първи книги — четири малки свята. — Нар. младеж, бр. 303, 1962; Ив. Сарандев. Свидетелство за успех. — Труд, бр. 243, 16 окт. 1962; Б. Стоилов. „Свидетелство за честност“. — Лит. новини, бр. 39,

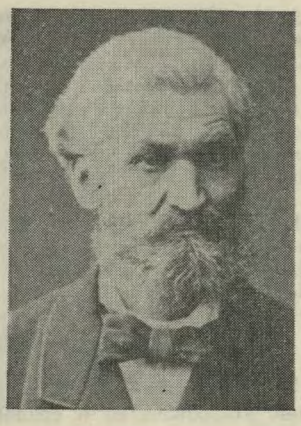

Павел Каляндж

Анна Ксменова

Димитър Канушев

1962; М. Василев. Търсене на творчески облик. — Младеж, 1963, кн. 4; Р. Ликова. Бележки за разказа на младите. — Лит. мисъл, 1963, кн. 1; Ч. Добрев. Комунизъм значи човечност („Носач на взрив"). — Пламък, 1964, кн. 12; К. Папазян. Животът продължава („Носач на взрив"). — Септември, 1964, кн. 7; Ст. Станев. „Носач на взрив". Повест. — Лит. фронт, бр. 44, 1964; З. Добрев. „Отражения". — Пламък, 1967, кн. 4; Й. Василев. Без постижения („Дочакай деня"). — Септември, 1970, кн. 11; Ем. Прохаскова. Между „частния случай" и типологията („Дочакай деня"). — Нар. култура, бр. 37, 1970. *еп*

КАЛЯНДЖИ, Павел Цанев (4.I.1838—15.VIII.1890). Роден в Лясковец. Учи в родния си град, в Свищов и Одеса (III одеска гимназия и Ришельовския лицей). Участвува в Кримската война (1853—56) като доброволец. През 1859—60 учителствува в Лясковец, но е наклеветен, че е рус. агент, и е принуден да напусне Б-я. Установява се в Комрат (Бесарабия), където учителствува и се занимава с книжовна дейност. По-късно живее в Измаил. През 1876 подпомага събирането на средства за четата на Хр. Ботев. След Освобождението живее във Варна. Тук издава в. „Свободна България" (1881). Умира във Варна.

Книжовните занимания на К. са свързани с нуждите на бълг. образование през 60-те год. на XIX в. Той съставя няколко учебника, проникнати от национален и патриотичен дух. В тях се опитва да приложи възприети от рус. школска и детска литература нови принципи на възпитание и обучение, „които не само че не отекчават детский ум, ами още го облекчават в знанието и размишлението". В училищната практика дълго време се използува неговата христоматия-енциклопедия „Другар за детцата", съставена от съчинения на бълг. и чужди автори и от фолклорни творби. К. е автор на едно от ранните описания на селища — „Описание на Лясковец", — печатано в „Месяцослов на блъгарската книжнина за 1859". Превежда от рус. език романа на Ф. Булгарин „Памет-ные записки Чухина". Обнародва няколко дописки във в. „Дунавска зора" под псевд. Клатев.

Съч.: Български буквар. Нареден по последнята най-нова метода. 2 изд. Болград, 1861; Кратка читанка за взаимните училища. Одеса, 1861 (1862); Другар за детцата. Одеса, 1863; Кратка священа история и катихис с нужните молитви. Болград. 1863; Настоятелят на Киприяновския мънастир [Болград, 1870].

Лит.: П. Бананов. 1. Из архивата на нашето Възраждане. Тодор Хрулев и Павел Каляндж. — Бълг. военна мисъл, 1934, кн. 7—8. 2. Иван С.Иванов и Павел С.Каляндж.— Бълг. Бесарабия, бр. единствен, 1938; П. Попиванов. Няколко думи за народните будители лясковчани. — Заря, бр. 5758, 1940; Д. Минев. Град Лясковец. 1944. с. 291—293. *ст*

КАМЕНОВА, Анна (псевд. на Анна Михайлова Стайнова) (31.XII.1894). Родена в Пловдив. Дъщеря на видния полит. деятел и публицист М. Маджаров. Завършва гимназия в София (1913). Посещава лекции по литература в Лондон (1913) и Петербург

(1915), където баща ѝ е пълномощен м-р. Следва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски". За пръв път печата статия във в. „Мир" през 1919. Известно време работи в редакцията на в. „Свободна реч" като завеждащ рубриката През световния прозорец. Сътрудничи на сп. „Златорог", в. „Слово", „Свободна реч", „Съвременник", на редица детски списания и др. След 9 септ. 1944 е ред. във в. „Литературен фронт" (1945—56). Участвува активно в обществения и културния живот на страната. Активна деятелка на ПЕН-клуба. Чл. на СБП.

Белетристиката на К. се отличава с верни наблюдения върху душевността на съвременника. Жената е главен герой в романите, повестите и разказите ѝ. Героините ѝ са най-често благородни и самоотвержени в любовта, в семейните и в обществените си отношения. К. изразява отношението си към описваните явления. Особено взискателна е към стила и езика на художествената си проза. Превежда „Чичо Томовата колиба" от Х. Бичер-Стоу. Засл. деятел на културата (1971).

Съч.: Копривщенката. 1929; Харитиниият грях. Роман. 1930 (1943, 1960, 1972); Градът е същият. Роман. 1933; Пет момичета. Роман. 1938; Неповторимото. Пътепис. 1942; Близо до София. Роман. 1957; Владко в Индия. Разкази за деца. 1961 (2 доп. изд., повест, 1963); Индия. Пътепис. 1962; Индия, която видяхме и обикнахме. Пътепис. 1963 (в съавт. с П. Стайнов); Копривщица. Истор. очерк. 1963; Владко се връща от Индия. Детска повест. 1965; Владко в Индия. Повест. 1972; Неповторимото. Избр. произведения. 1974; Както, Кото и Куто. Разкази за деца. 1975.

Лит.: Ламар. „Харитиниият грях". — Новис, 1930, кн. 4—5; Ат. Илиев. „Пет момичета". — Днес, бр. 686, 1938; Г. Цанев. Анна Каменова. „Пет момичета". — Изкуство и критика, 1938, кн. 7 (вж. и Идеи и образи. 1944); Хр. К. Радев. Един роман за язовирното строителство. — За кооп. земеделие, бр. 18, 1958; В. Славова. Роман за социалистическото строителство. — Септември, 1958, кн. 9; Н. Янков. Една приятна изненада. — Лит. фронт, бр. 14, 6 апр. 1961; Ст. Попвасилев. Пътеписна книга за Индия. — Лит. фронт, бр. 49, 5 дек. 1963; Г. Константинов. Писателка с будно обществено чувство. Анна Каменова на 75 години.— Вечер. новини, бр. 5680, 30 дек. 1969; П. Велчев. Трайно присъствие в литературата. — Лит. фронт, бр. 52, 26 дек. 1974; Ат. Свиленов. Дух, който преминава ненакърним през годините. Анна Каменова на 80 г. — Пламък, 1974, кн. 22.

елк

КАНУШЕВ, Димитър Маринов (23.VIII. 1930). Роден в с. Килифарево (дн. град). Учи във Военноморското у-ще „Н. Й. Вапцаров" във Варна (1946—48), завършва балг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1953). Още като студент печата статии и рецензии — литературно-критически и театроведски. Завежда отдел „Театър" във в. „Народна култура" (1962—70), зам.-гл. ред. на в. „Литературен фронт" (1970—72). От 1972 до 1977 работи в Комитета за изкуство и култура. Сътрудничи на лит. и всекидневния печат със студии, статии, рецензии, портрети, реплики. Чл. на БКП, на СБП.

К. е един от активните театрални критици в Б-я. Откликва на най-актуалните проблеми на съвременния балг. театър и балг. литература, разработва въпроси на драматургията, режисурата и актьорската игра. Интересни са портретите му за големи балг. актьори — К. Кисимов, М. Павлова и др.

Съч.: Театрални вълнения. 1966; Театър и литература. Крит. статии. 1971.

Лит.: Вл. Каракашев. Театрални вълнения на един критик. — Нар. култура, бр. 22, 3 юни 1967; Ч. Добрев. Театралните вълнения на критика. — Лит. фронт, бр. 29, 13 юли 1967; П. П. Защита на журналистическата критика. — Театър, 1967, кн. 6; С. Гьорова. С поглед към съвременния театър. — Септември, 1968, кн. 4; Ц. Игнев. „Боян Магесникът" и Театърът на народната армия. — Нар. армия, бр. 6033, 20 март 1968; Ст. Каракостов. За едно неправилно тълкуване на „Боян Магесникът". — Нар. култура, бр. 12, 23 март 1968; Кр. Близнакова. С изявена творческа индивидуалност („Театър и литература"). — Пламък, 1971, кн. 20; Д. Монова. Между сцената и зрителната зала („Театър и литература"). — Нар. култура, бр. 46, 13 ноем. 1971, с. 4.

елк

КАРА ТРЙФУН (II пол. на XVI в.). Притежава книжарница в Скопие, чрез която са разпространявани в балг. земи венецианските издания на балг. печатар Яков *Крайков*. Съобщението за книжарницата му е поместено в послесловието към „Псалтира" на Крайков от 1569. То гласи: „И който, за каквото и да е потреба, пожелае от светите книги, то всички те са пренесени в град Скопие у Кара Трифун." Това кратко съобщение е най-ранното свидетелство за съществуването на балг. книжарница през XVI в.

Петър Караангов

Повече подробности за К. Т. и за книжарницата му не са известни.

Лит.: М. Дринов. Яков Крайков от София и Кара-Трифун от Скопие. — В: Съчинения. Т. II. 1911. с. 492—501; Б. Цонев. Яков Крайков, български печатар и книжар от XVI в. — Духовна култура, 1920, кн. 3—4; П. Атанасов. Начало на българското книгопечатане. 1959. *бр*

КАРАÀНГОВ, Петър Киров (11.XI.1931). Роден в Сандански в земеделско-занаятчийско семейство. Гимназиално образование получава в родния си град. В София завършва полувисшия Библиотекарски ин-т (1952) и бълг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1957). Работи като референт в изд. „Български писател" (1958—63), ред. в сп. „Пламък" (1963—64), гл. ред. на изд. „Български писател" (1964—68), гл. ред. на Студията за игрални филми (1968—71), зам.-директор на Бълг. културен център във Варшава (1971—72), зам.-генерален директор на ДО „Българска кинематография" (от 1972). Чл. на БКП, на СБП.

К. е поет на тихата, пастелна мекота на тоновете. В поезията му се съчетават пластичната живописност и интелектуалният размисъл; той умее да претвори художествено тревогата си за повече красота и етичност в живота на хората. Характерно е неговото възприемане на света като огромна хармония на цветни багри, в която е скрита дълбока нравствена философия. Много от стихотворенията му са вътрешно родствени на народната песен — прости, дълбоки, високохудожествени и безизкусни.

К. е един от съставителите на антологията „Съвременни полски поети" (1967). Ред. е на „Ято пред полет" (1960), на „Български народни песни" (1968), събрани от Д. и К. Миладинови. Превежда стихове от рус., пол. и др. поети. Негови стихове са преведени на много езици. Засл. деятел на културата (1974).

Съч.: Следи по пътя. 1957; Сезоните и нашата улица. 1960; Участие. Стихотворения. 1964; Годишни кръгове. Стихотворения. Варна, 1965; Зимни недели. Стихове. 1967; Внезапно лято. Стихове. 1970; Приближаващи снегове. Пловдив, 1971; Както музиката вечер. Стихове. 1973; Стихотворения. 1974; Дъждът преди да стане сняг. Стихове 1976.

Лит.: Е. Евтимов. Първата стихосбирка на П. Караангов. — Пирин. дело, бр. 52, 1957; Ст. Илиев. „Следи по пътя". — Пламък, 1957, кн. 9; Кр. Куюмджиев. **В търсене на поезията.** — Лит. фронт, бр. 52, 26 дек. 1957; П. Матев. Първите следи. — Нар. младеж, бр. 119, 20 май 1957; Ив. Сестримски. Стихове за нашата съвременност. — Септември, 1958, кн. 5; С. Гьорова. Песни за сезоните. . . и за хората. — Нар. младеж, бр. 114, 1960; Е. Евтимов. Втората книга на П. Караангов. — Пирин. дело, бр. 16, 1960; Ст. Елевтеров. За „Сезоните и нашата улица". — Младеж, 1960, кн. 3; Н. Боздуганов. Етап към зрелостта. — Септември, 1964, кн. 6; Б. Божилов. За участието и любовта на цветовете. — Лит. фронт, бр. 39, 24 септ. 1964; Ат. Свиленов. Кръговете на едно поетично творчество. — Септември, 1965, кн. 8; Ст. Коларов. Зимни недели и пролетни птици. — Септември, 1967, кн. 9; Л. Матева. Тихи стихотворения. — Нар. култура, бр. 40, 7 окт. 1967; Ем. Прохаскова. И към всичко прибавям себе си. — Лит. фронт, бр. 44, 1967; П. Данчев. П. Караангов. — Септември, 1969, кн. 5; С. Правчанов. „С прости думи съм въоръжен. . ." — Пламък, 1969, кн. 7; Л. Георгиев. 1. Петър Караангов. — В: Млади писатели. 1969; 2. Като шумните кукерски ритми. — Лит. фронт, бр. 4, 22 ян. 1970; Здр. Петров. Поезия гражданска, съвременна. — Отеч. фронт, бр. 8148, 15 дек. 1970; Ем. Прохаскова. Движение в постоянството. — Септември, 1970, кн. 10; Кр. Куюмджиев. Внезапното лято на П. Караангов. — Нар. култура, бр. 35, 28 май 1971; Е. Мутафов. П. Караангов. — Лит. мисъл, 1971, кн. 1; К. Топалов. Следите на поета. — Младеж, 1971, кн. 5; Р. Узунова. Тихите ритми на поета. — Пулс, бр. 11, 25 май 1971; Н. Андонова. С философски подтекст за делничното („Както музиката вечер"). — Отеч. фронт, бр. 9030, 28 окт. 1973; Е. Евтимов. Във времето е всичко. . . („Както музиката вечер"). — Лит. фронт, бр. 30, 25 юли 1974; Ат. Свиленов. Като вечерна му-

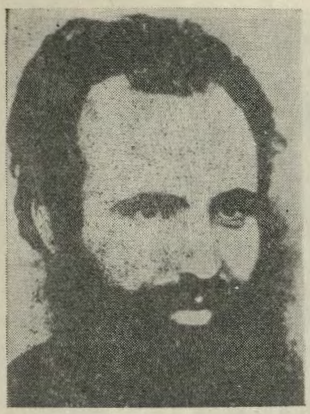

Любен Каравелов

зика. — Пламък, 1974, кн. 10; В. Христов. Челно явление в нашата поезия. — Отеч. фронт, бр. 9245, 7 авг. 1974; Й. Т. Христов. „Аз носех крехки форми в ръцете си“ („Както музиката вечер“). — Септември, 1974, кн. 2; Л. Захариев. Петър Караангов. — Родна реч, 1975, кн. 5; Св. Игов. От носталгичния унес до будната мисъл. — Пулс, бр. 1, 1 ян. 1975.

кт

КАРАВЀЛОВ, Любен Стойчев (ок. 1834—21.I.1879). Роден в Копривщица. Първоначално учи в килийно, след това във взаимоучително у-ще при Хр. Пулеков. През 1846 в Копривщица се завръща Н. *Геров*. К. става негов ученик — започва да изучава физика, геометрия, география, бълг. история. През 1850 отива в Пловдив, където от 1849 е учител и Н. Геров. Желанието на баща му е синът да изучи грц. език, за да му помага в бранчарството и да го направи „тежък търговец“. К. се записва в грц. у-ще. Учителите го посрещат надменно, забраняват му да говори на бълг. език. Той трябва да изучава в оригинал грц. класици, катехизис, аритметика, география, история на Гърция и на Византия. Усърдието му бързо изчезва. С големи усилия посещава грц. у-ще 2 год. През това време наблюдава с нескрит интерес борбата между бълг. патриоти и поддръжниците на грц. митрополит Хрисант в Пловдив. Националното му самочувствие расте — той симпатизира открито на „българската партия“. През 1852 става ученик в бълг. у-ще. В Пловдив К. има възможност да прочете и някои рус. кн.: „Рицари Лебедя или двор Карла Великого“, „Жизнь Наполеона Бонапарта“, „Разговоры русско-греческо-французские“. Чрез тях добива първите сведения за рус. литература и език.

През лятото на 1853 К. е извикан от баща си в Копривщица, който скоро го изпраща като абаджийски чирак в Одрин. След като разбира, че от него абаджия няма да стане, К. отново се завръща в родния дом. Баща му го взема със себе си, за да види как се „прави“ джелеплък. К. проявява обаче поголям интерес не към стоката, а към песните и обичаите на селяните, към климата и местонахождението на селищата. Стойчо Каравела решава да опита и последното средство — през лятото на 1856 изпраща сина си в Цариград, в търговската кантора на Петър Софиянлията. Тур. столица усилва влечението на К. не към търговията, а към обществените въпроси, които занимават бълг. колония тук. Кримската война, завършила наскоро, разорява много търговци. От кризата са засегнати и бащата, и вуйчото на К. — Тодор Доганов. Докато е в Цариград, К. намира възможност да предприеме ново пътешествие — до Бургас, Шипка и Габрово. Записва интересни народни песни, среща се с даровити народни певци, събира богат материал за бъдещите си фолклорни и етнографски изследвания.

В Цариград, ръководен от родолюбиви подбуди, К. иска да постъпи в тур. военно у-ще. Същевременно чрез Н. Геров прави опит да бъде приет в някое военно учебно заведение в Русия. През юни 1857 се отправя за Одеса. Тук доста време чака заповед за приемане в кадетския корпус. Пристигнал в Москва, научава, че не може да постъпи в кадетския корпус, тъй като в него приемат младежи, не по-възрастни от 15 год. К. Геров, който по това време е в Москва, го свързва със славянофила Ал. Рачински. Той обещава да му помогне и скланя прочутия търговец В. А. Кокарев да направи К. свой стипендиант.

К. не е имал гимназиално образование, а за постъпване в ун-та е трябвало да положи приемен изпит. Той обаче не успява да се подготви добре и пропада. През 1859 се записва волен слушател в Историко-филологическия ф-т на Московския ун-т. К. има подчертани наклонности към литературата, историята, слав. езици. Интересува се и от новите обществени идеи, които вълнуват

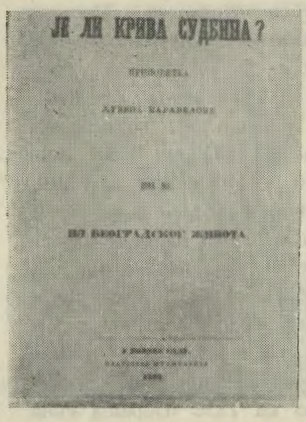

Л. Каравелов. „Је ли крива судбина?“

Л. Каравелов. „Българи от старо време“

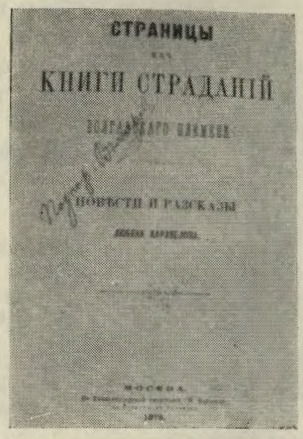

Л. Каравелов. „Страници из книги страданий болгарского племени“

студентската младеж и будната рус. интелигенция. Особено близка е връзката му с бълг. младежи в Москва — К. Миладинов (вж. Д. и К. *Миладинови*), Н. *Бончев*, Р. *Жинзифов*, В. *Попович* и др., — с които полага основите на бълг. дружина „*Братски труд*“. По нейна инициатива през 1860 излиза сп. „*Братски труд*“, в което К. печата първите си стихотворни опити — „Загорец“, „Желание“, „Пастир“ — и преводната статия „Славяне в Немско“. Лекциите в ун-та не го задоволяват. Той жадува да чуе нещо ново, което да го заинтересува. Неоткрил търсеното в кодекса на официалната университетска наука, К. го намира между своите другари-студенти, дошли от различни краища на Русия, между тези, които участвуват в студентските вълнения през 1861 и са най-горещите последователи на рус. революционни демократи. В един от забранените кръжоци на тези волнодумци влиза и К. Затова на 31 март 1859 е поставен под полицейски надзор, като е извършен и обиск в квартирата му.

К. не се явява на нито един изпит в Московския ун-т. Но той чете много — философи, белетристи, поети. В. Г. Белински, А. И. Херцен, Н. Г. Чернишевски стават за него авторитети в областта на критиката и философията, Н. В. Гогол, Т. Г. Шевченко, Марко Вовчок — в литературата. В рус. вестници и списания все по-често се появява името му. Една след друга излизат повестите и разказите му „Войвода“, „Неда“, „Сирото семейство“, „Дончо“, „Българи от старо време“. Внимание привличат и статиите му във в. „Наше время“, „Московские ведомости“, в сп. „Русская речь“, литературно-критическите му отзиви и оценки. К. се обявява против полит. схващания на славянофилите, критикува Жинзифов за „Новобългарска сбирка“, за неговото „заръждавяло славянофилство“. Богатият полит. и културен живот в Русия, борческите й мислители, жаждата на К. да се самообразова, талантът и незаличимите му впечатления, с които идва от Б-я, създават от него самобитен писател, публицист, фолклорист, общественик. Той се запознава с много рус. учени и общественици — М. П. Погодин, Е. П. Ковалевски, Вл. И. Ламански, О. М. Бодянски, Ив. С. Аксаков и др. Особено плодотворно е приятелството му с разночинеца Ив. Г. Прижов. При работата си над сб. „Памятники народного быта болгар“ (1861) К. е имал нужда от сътрудник, който да преведе песните от бълг. на рус. език, да му помогне в разясняването и редактирането на текста. Прижов — етнограф, историк и публицист, деен участник в рус. революционно движение — не само му помага да подготви сборника за печат, но му оказва силно влияние със своите революционно-демократични възгледи.

В Русия К. живее с големи творчески планове — да издаде няколко тома с бълг. народни умотворения, да напише изследвания за бита и фолклора на българите, да състави общослав. речник, да преведе някои от творбите на Шевченко. През 1862 москов-

ският търговец Кокарев, убедил се в „неблагонадеждността“ на стипендианта си, отказва да го подкрепя финансово.

Събитията, свързани със смъртното наказание на В. Каракозов, направил опит да убие Александър II, карат К. да бъде доста предпазлив. Вписан във „ведомостта“ на московската полиция още през 1859, той не е могъл да остане извън нейната „опека“ и след делото на каракозовци. Вълнуват го и новините, които идват от Балканския п-в. В Бялград отново се събират българи. Очаква се сблъскване между Сърбия и Турция. К. иска да бъде по-близо до Б-я. И след като е приет за кореспондент на в. „Голос“ и на др. рус. вестници, отправя се за Бялград. През февр. 1867 е в серб. столица. Веднага се свързва с много от българите, които живеят по това време тук, с прогресивни серб. учени и общественици — Ст. Бошкович, О. Василевич, М. Куюнджич, Гл. Гершич и др. Особено възторжено е посрещнат от бълг. емигранти и ученици в Бялград. К. ги завладява с революционните си настроения, с голямата си култура, с магията на своето слово. Приет е радушно и от серб. омладинци. Те слушат с интерес разказите му за живота в Русия, за рус. литература и култура. Той им импонира и с критичното си отношение към бюрократичните порядки в страната.

В Бялград К. иска да издава бълг. вестник, но серб. правителство осуетява намеренията му. То знае вече кой е автор на дописките в „Голос“, „Москва“ и в др. рус. вестници, кой критикува неговата непоследователна външна политика. През май 1867 К. създава „Български комитет“, който си поставя за цел да организира бълг. емигранти в Сърбия с оглед на предстоящата осв. борба. Но през окт. 1867 серб. правителство го заставя да напусне Бялград. К. се завръща наскоро след това в серб. столица. На 11 февр. 1868 обаче се разделя с нея за дълго време. Установява се в Нови Сад, който тогава е в пределите на Австро-Унгария. И тук общуването му с либерално настроените серб. дейци продължава. Средствата, с които разполага, са оскъдни. Прави опит да стане книжар на „Матица сръбска“.

На 24 май 1868 в Топчи дере е убит серб. княз М. Обренович. Посипват се обвинения срещу либералната партия и Омладината, започват арести. През юни в Нови Сад са задържани К. и Вл. Йованович, ред. на в. „Застава“. Най-напред ги хвърлят в Петроварадинската крепост, след това ги преместват в затвора в Будапеща. Седем месеца трае следствието. В мемоарите си „Из мъртвия дом“ К. разказва с покруса за тягостните си преживявания, за затворническите порядки и атмосфера. На 4 ян. 1869, поради недоказаност на обвинението, австроунгарските власти са принудени да го освободят заедно с Йованович. Серб. младеж, прогресивната серб. интелигенция ги посрещат възторжено, приветствуват ги като „народни мъченици и борци“.

К. иска да се завърне в Бялград. Но тук е нежелан от официалните серб. среди — затова остава в Нови Сад. Забранено му е да изпраща кореспонденции в рус. вестници, да сътрудничи на либералния в. „Застава“. К. живее в оскъдица. Той продължава да печата повестта си „Крива ли е съдбата?“, обнародва „Горчива съдба“, „Сока“, актуални полит. статии. В Нови Сад не може да работи пълноценно като общественик, писател и публицист. Затова в нач. на май 1869 е сред бълг. емиграция в Букурещ. Тук идва по покана на „старите“ — да редактира в. „Отечество“. Но К. пристига в рум. столица не да служи на заможната бълг. емиграция, обединена в т. нар. Добродетелна дружина. И той скъсва с „компанията на Христо Георгиев и сие“, която изменя неговата програма, написана за в. „Отечество“, и се ориентира към революционно настроените бълг. емигранти. В Румъния К. се установява окончателно през септ. 1869 — след като се връща за известно време в Сърбия и посещава Одеса във връзка с проекта си да редактира свой вестник. Разбрал стремежите на различните полит. групировки, той подкрепя всяка инициатива на „младите“, подпомага идеята за създаване на *Българско книжовно дружество* още докато е в Одеса, присъствува на Учредителното му събрание, установява допир с повидните бълг. революционери. Чрез него някои от тях се свързват с Херцен и М. А. Бакунин, които по това време са полит. емигранти в Зап. Европа. Рус. дипломати в Букурещ следят всяка стъпка на К. Един от тях, барон А. Ф. Офенберг, съобщава за него в Азиатския департамент в Петербург като за „таен агент на интернационалното общество“.

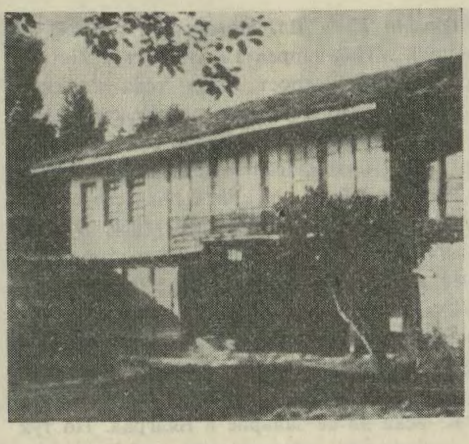

Родната къща на Л. Каравелов

На 7 ноем. 1869 в Букурещ излиза бр. 1 на революционния в. „*Свобода*“, редактиран от К. Той се чете с интерес от бълг. емигранти във Влашко, Сърбия, Русия, пренася се нелегално в Османската империя. В. Левски, който вече обикаля Б-я и създава първите частни революционни комитети, е обнадежден. През есента или в края на 1869 заедно с К. полагат основите на революционната организация. На 29 апр. 1872 в квартирата на К. в Букурещ е открито учредителното събрание на БРЦК. На него присъствуват представители на частните революционни комитети в Б-я и Румъния. За председател на ЦК е избран К. С учредителното събрание през 1872 се поставя началото на нов етап в организирането и укрепването на революционните сили.

От юли 1872 до края на 1874 при списването на в. „Свобода“, преименуван по-късно „Независимост“, пръв помощник на К. е Хр. *Ботев*.

През ноем. 1872 е заловен Д. Общи, ограбил тур. хазна при Арабаконак. Много революционни дейци в Б-я са арестувани и жестоко измъчвани. К. е в тревога. И той пише на Левски, че е дошло време за „повдигане на революцията“. Но народът не е готов за въстание. На 28 дек. 1872 в тур. ръце попада и Левски. Високата порта, разбрала кой стои начело на организацията, иска от рум. правителство арестуването и предаването на К. Той успява да избяга в Бялград и се завръща отново в Букурещ в нач. на февр. 1873 със съгласието на новия м-р-председател на Румъния М. Когълничану. К. е подтиснат от разгрома на организацията, но сам разбира, че трябва да преодолее всичко и да продължи започнатото. На 25 февр. 1873 се появява отново органът на БРЦК, преименуван „Независимост“. Редакторът му прави опити за подновяване дейността на БРЦК. През май 1873 в Букурещ е свикано събрание на организацията, на което К. е утвърден отново за неин председател. Всичко обаче върви трудно и мудно — революционната дейност в страната няма оня размах, както по времето на Левски. Но в. „Независимост“ продължава да бъде трибуна на будната революционна мисъл, да зове за борба. К. прави опит да съживи „угасналите частни революционни комитети в разни градове и села на България“. На 19 авг. 1874 е свикано ново събрание на организацията. Образуван е Привременен централен бълг. революционен комитет, начело на който е поставен отново К. У него обаче няма вече ентусиазъм. И през окт. 1874 той съобщава във в. „Независимост“: „Братя българи! В продължението на последните пет години аз се борих за българските интереси енергически и оставям публицистичното поле с чиста съвест и със спокойно сърце... И така, прощавайте! Аз съм принуден от самите обстоятелства да напусна своите досегашни занятия.“ В. „Независимост“ спира. Не помагат нито увещанията на Ботев, който работи във вестника до последния му брой, нито обещанията за морална и материална подкрепа от страна на революционерите-емигранти. Наистина К. продължава да изпълнява задълженията си като ръководител на Привременния централен бълг. революционен комитет. На събранието на ЦК, 26 дек. 1874, е избран и в комисията, натоварена да организира частните комитети и да повдигне революционния дух на емигрантите в Румъния. Но у К. липсва предишната вяра, секнало е революционното му слово. На 15 ян. 1875 излиза първият брой на сп. „*Знание*. Издание за наука и литература“.

Оттеглянето на К. от ръководните органи на движението, спирането на в. „Независимост“, появата на сп. „Знание“ смущават много от дейците на революционната организация. Започват обвинения и нападки. По страниците на „Тъпан“, „Михал“ и др. вестници се печатат стихотворения, пародии

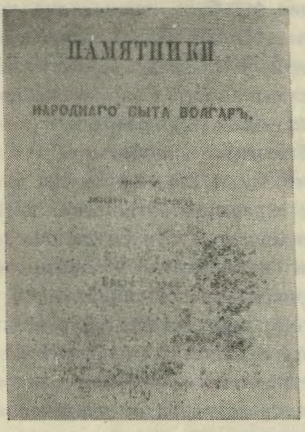

Л. Каравелов. „Памятники народнаго быта болгар“

и бележки срещу К. ЦК се разцепва. Настъпва остър разрив между К. и Ботев. Но и сега К. продължава да се вълнува за съдбата на поробена Б-я. Перото на публициста и белетриста е все така актуално и живо. Във в. „Балкан“, редактиран от близкия му съидейник К. Цанков, през 1875 се появяват две негови статии, в които се чувствува същият зов за борба, за славянско единство.

В грижи за възпитанието и образованието на сънародниците си К. продължава редактирането на сп. „Знание“, издаването на научно-популярни книги и сборници — „Кирил и Методий, български просветители“, „Сокол“ и др. Когато настъпват решителни дни, той е готов да остави всичко и да се включи в борбата. Априлското въстание 1876, Сръбско-турската война и събитията, свързани с тях, го завлядяват изцяло. К. става отново една от централните фигури сред бълг. емиграция. Свързва се с отговорни срб. политици и общественици, посещава Болград, Галац и др. рум. градове, населени с българи, агитира ги да вземат участие в наближаващата война. Рум. правителство, обявило неутралитет, е разтревожено от дейността му. На 27 март 1876 е арестуван. След няколко дни го освобождават и той се прехвърля в Сърбия. Посещава Кладово, Неготин и др. места, където са отседнали доброволци, интересува се за съдбата на бълг. чети, придружава някои от тях до фронта. Оттук изпраща дописки и до рус. вестници.

На 12 апр. 1877 Русия обявява война на Турция. К., който по това време е в Бялград и заедно с някои срб. дейци и с рус. княз Ал. А. Наришкин участвува в основаването на „Югославския просветен и благотворителен комитет“, се прехвърля веднага в Букурещ. В Б-я пристига заедно с княз Наришкин. В Търново иска да подкрепи бежанците от Южна Б-я и основава Благотворително славянско д-во. Пренася печатницата си от Букурещ и подновява издаването на сп. „Знание“. През февр. 1878 е в Сан Стефано. Едни предполагат, че идва тук във връзка с намерението си да издава вестник, за който е трябвало разрешение от рус. върховна власт. Други, че е искал да се срещне с граф Н. П. Игнатиев, натоварен от императора да подпише Санстефанския мирен договор. К. успява да се види с рус. дипломат и заедно с неговата свита да посети тур. столица.

На 15 май 1878 в Търново излиза бр. 5 от II год. на спряното сп. „Знание“. К., макар и с разклатено здраве, живее с нови планове — да обнародва „Речник библиографически за всички славянски литератури“, да продължи „Записки за България и българите“, като опише впечатленията си от Русия, Сърбия и Румъния, да започне издаването на полит. в. „Начало“. През окт. 1878 се премества в Русе. Но скоро здравословното му състояние се влошава и той умира.

Революционно-демократическите възгледи на К. се проявяват не само в обществената му практика, но и в неговото художествено творчество, в публицистиката, в литературно-критическата му дейност. Още първата лит. статия, която пише в Русия — „Българска книжнина“, — подсказва за големите му литературоведски и филол. наклонности, за несъмнения му критически усет. Това потвърждават и другите му лит. публикации и отзиви, които обнародва в срб. периодичен печат, във в. „Свобода“, „Независимост“ и в сп. „Знание“. Материалист в областта на философията, К. изявява материалистическите си възгледи и като лит. теоретик и критик. Той воюва за утвърждаване на реализма в литературата и изкуството, за техния народностен характер. Обявява се срещу сълзливото наследство на сантиментализма, което възпитава в пасивно-съзерцателен дух. К. е против сензационната и авантюристична литература — „калните разкази на Пол де Кок, фантастическите романи на майстор Дюма и безцветните произве-

дения на Евгений Сю", — която дава „фалшиво образование" и „крайно развращаваща храна". Произведенията със социално-битова тематика, с критично отношение към противоречията в действителността привличат вниманието му като критик, преводач и писател. Затова дава висока оценка на лит. творби, в които с художествена вещина е показано многообразието на живота. Възприел творчески естетиката на рус. революционни демократи, К. поставя и разработва проблемата за връзката на литературата с действителността, за своеобразието на художествения образ, за общото и специфичното между изкуство и наука и т. н. Литературата според него трябва да бъде не само огледало на живота, но и средство за неговото изменение, за възпитание и борба; да стане „обща ръководна идея". Такива са изискванията на К. и към бълг. преводачи. Той е против самоизолирането на националната култура. Но от духовното и материалното наследство на човечеството може да се вземе само онова, „щото е издържало здрава и научна критика". Общополезното, художествено пълноценното, новото, съобразено с националните особености на бълг. народ — ето критерия, който трябва да има пред вид всеки преводач при подбора на чуждестранните произведения.

Със статиите и отзивите си в срб. периодичен печат, както с повестите и разказите си „Крива ли е съдбата?", „Сока" и др. К. се утвърждава като родоначалник на критическия реализъм в срб. литература, като критик с живо чувство за красотата и въздействието на художественото слово.

Най-значителни завоевания като писател К. има в областта на белетристиката. Рус. реалистична литература, идеите на Херцен и Чернишевски му помагат да заживее с пулса на съвремието, впечатленията от Б-я му дават начален творчески импулс. К. критикува безправието във феодална Турция („Войвода") и неговите поддръжници („Мъченик", „Хаджи Ничо"), консерватизма в обществените и битовите отношения („Българи от старо време"). Отхвърля полит., духовното и социалното подтисничество („Неда", „На чужд гроб без сълзи плачат"), вярва в революционните възможности на народа („Дончо", „Богатият сиромах"). Неговата белетристика може да се нарече художествен летопис на бълг. национално възраждане. Разказите и повестите, обнародвани от К. в рус. периодичен печат, са с тематика от бълг. действителност. Съвременна проблематика, насочена към разрешаване на актуалните обществени проблеми — такова е било веруюто му и като критик, и като белетрист. Със страстното отношение на К. към полит. проблеми могат да се обяснят някои похвати в неговата изобразителна система — неприкритата публицистичност в повествованието, поляризацията на образите и т. н. Понякога в разказите и повестите му се срещат натуралистични картини, композиционната цялост на някои от творбите му е нарушена, реторизмът принизява силата на естетическото въздействие. С повести като „Българи от старо време", „Крива ли е съдбата?" и пр. К. поставя въпроса за положителния герой, за връзката на белетристиката с фолклора, за ролята на народния език в лит. процес, за публицистичността на художествената творба. Някои похвати от повестите на В. Друмев, които дават перспектива за реалистично разгръщане на образа, намират пълна изява в разказите и повестите му. К. винаги търси такива художествени средства, чрез които да въздейства на своите съвременници, да осъществи теоретико-реалистичните си принципи. Той има живо чувство за силата на словото, дарба на увлекателен и проникновен повествовател. „Българи от старо време" разкрива най-добрите страни от таланта му на белетрист — умението му да разказва увлекателно, да създава оригинални образи и характери, да търси и да показва самобитното във всички негови прояви и нюанси. От „Българи от старо време", „Хаджи Ничо", „Маминото детенце" и др. негови разкази и повести се учат Ил. Р. Блъсков, Ив. Вазов, М. Георгиев, Т. Г. Влайков и др. Днес много от стихотворенията на К. не вълнуват нито с дидактиката си, нито с публицистичната изява на настроението. Някои от тях обаче са се преписвали и са се учили наизуст през Възраждането, пеели са се като народни песни. В повечето случаи стихотворенията на К. са свързани с конкретни събития и лица, със задачите на революционната организация. И чрез тях той отхвърля робските порядки, прекланя се пред патриотизма на Раковски, Левски, Хаджи Димитър. Когато е необходимо, обръща се и към мина-

лото. За него е важно само едно — въздействието, общественият ефект. Когато се оценява стойността на Каравеловата поезия, трябва да се има пред вид и художественото й своеобразие, и конкретният повод за създаване на значителна част от творбите му. Стихотворения като „Хубава си, моя горо“, в които се чувствува свежестта на настроението, оригиналният поетичен детайл, свидетелствуват за неговия принос във възрожд. поезия. Доста Каравелови стихотворения показват не само как авторът им доразвива мотиви от фолклора, но и как народът възприема личната творба, когато тя е свързана с традициите и духа на народното песенно творчество. В стихотворенията на К. се чувствува силното въздействие на Шевченко, който го покорява с близостта си до фолклора, със социалния си протест, с хуманизма и свободолюбието си. К. се увлича и от стихотворенията на Н. А. Некрасов, Н. П. Огарьов, Д. Д. Минаев. В някои от стихотворните му творби се откриват заемки от тях. Стихотворното творчество на К. не се отличава с оригиналност на формата, с емоционално многообразие. То илюстрира трудния и своеобразен път, който трябва да измине българ. поезия, за да стигне до своите образци.

Във в. „Свобода“ и „Независимост“ К. се изявява и като талантлив и самобитен публицист. Дарбата му се проявява във всички публицистични жанрове. За него няма съществени и маловажни рубрики, значими и дребни материали. Проблемите, които поставя и разглежда в уводните статии и полит. прегледи, се доизясняват в останалите публикации. По тематика публицистиката на К. не се разграничава от писателското му дело. Той воюва против тиранията, обявява се срещу коронованите особи, приветствува всеки народ, „двигател на цивилизацията и сеятел на възвишени и човечески идеи“. В. „Свобода“ и „Независимост“ се четат с интерес. В тях всичко — статии, полит. прегледи, дописки, известия — е написано вълнуващо. Във всеки ред личат талантът и самобитността на редактора, неговата богата и разностранна култура. Вестниците на К. дават сравнително точна представа за възгледите му, за неговия темперамент, за богатия му вътрешен свят, за възможностите на неговото слово. Към едно и също събитие може да подходи по различен начин, да го осветли от различни страни. Художественият детайл за него е само средство, за да се постигне убедителност в изложението, естественост и прямота на внушението. Композиционният план на Каравеловите статии се определя от целта, от конкретните подбуди, от душевното състояние на автора им. Голямата сила на К. като публицист, неговият образно-емоционален език и стил определят огромното обществено въздействие на статиите му.

К. се изявява богато като майстор на фейлетона. Повечето от фейлетоните му се появяват в рубриката „Знаеш ли ти кои сме?“. В нея участвува и Ботев. На въпроса за авторството в „Знаеш ли ти кои сме?“ се спират редица лит. историци. И макар че известни различия в критерия и изводите им все още има, може с положителност да се твърди, че К. е автор на повече от 100 фейлетона. Те доразвиват тематиката от статиите и дописките му, но ударението в тях пада преди всичко върху слабостите и пороците в българ. културен и лит. живот. Фейлетоните на К. представляват богата галерия от образи. Някои от тях са епизодични, други — чести „посетители“ на „Знаеш ли ти кои сме?“. Много от образите в тази рубрика откроява своеобразния стил на фейлетониста, силата на дарованието му. К. преминава незабелязано от предмет на предмет, от добродушната усмивка към унищожителния присмех. Той може да започне със Соломон и да завърши с Гарибалди, без да нарушава логическата сила на обобщението. Авторът не се „откъсва“ от творбите си. Спори, заклеймява, одобрява, задава въпроси на читателя, предизвиква го към самопризнания и размисли. Така стига до остроумни композиционни решения, до оригинални хрумвания. Понякога като творчески похват използува писмото или съня, в други случаи — някои от елементите на драматичната творба. К. не „открива“ фейлетона за българ. литература. Това прави преди него П. Р. *Славейков*. Но К. го утвърждава като жанр, разкрива големите му публицистични и художествени възможности, използува го в революционната борба.

За К., подчинил творчеството си на задачите на освободителното движение, не е без значение какви лит. произведения се превеждат, как те въздействуват върху граж-

данското съзнание и естетическия вкус на читателя. Той се изказва за характера на преводната книжнина не само като лит. критик. Когато се говори за високите му изисквания в областта на превода, трябва да се има пред вид и практиката му на преводач. К. превежда доста стихотворни творби — на първо място от Шевченко: „Учете се, братя мои“, „Песен“, „Родила е мене мама“ и др. Под въздействието на Прижов започва и преводът на Шевченковата поема „Неофити“, който остава недовършен. От рус. поезия К. превежда и стихотворения на Н. А. Добролюбов („Мили друже, веч умирам“), басни на И. А. Крилов („Кукувица и орел“, „Лебед, щука и рак“), „Нива“ на Ал. Кониски (псевд. Яковенко) и др. Чрез рус. език той прави преводи и на някои стихотворения на Х. Хайне („Благодетелното куче“, „До моята майка“, „Много съм слушал“, „Настанаха изново весели дни“ и др.), както и на част от стихотворението на Р. Бърнс „Никому“. Преводните стихотворения на К. са неделима част от неговата поезия. С нея ги свързва гражданската му близост с техните автори, въздействието, което оказват на бълг. читател през Възраждането. От чуждестранната белетристика превежда само шест разказа от Марко Вовчок — „Два сина“, „Свекърва“, „Робиня“, „Кармелюк“, „Данило Гурч“, „Горпина“. За разлика от преводните си стихотворения тук проявява по-голяма творческа свобода и в тълкуването на художествения образ, и в идейните и емоционалните акценти на превода. Почувствувал като творец и гражданин атмосферата на произведението, К. се съобразява в повечето случаи не със спецификата в живота на героите-украинци, а с бита и душевността на българина. И независимо от това, че на известни места снижава художествената стойност на оригинала, успява да се изяви като преводач със самобитен писателски стил.

Грижите на К. за културата и възпитанието на подрастващото поколение са големи. За него той издава поредицата „Детска библиотека“, 5 кн. под общо загл. „Разкази за старовременните хора“, сб. „Сокол“. Едни от книжките от поредиците, като „За въздухът и за неговото влияние върху животните и растенията“ , са компилации, други — преводи. Каравеловите преводни творби свидетелствуват за духа на епохата, за творческите и идейните търсения на писателя и общественика.

Значителни са заслугите на К. и в областта на фолклористиката. Изяснил същността, характера и стойността на народното творчество, той му възлага и конкретни обществени функции. Издава „Памятники народного быта болгар“, пише фолклорни статии и рецензии, замисля обстойни изследвания винаги с определена цел — да запази от забрава словесното богатство на народа, да изтъкне преди всичко неговите идейни и художествени ценности, които отговарят най-непосредствено на актуалните полит. и културни проблеми. К. е чужд на стремежа събирането и проучването на народното творчество да се превърне в самоцел или в най-добрия случай в средство за идеализация на народния бит и нрави. Той проявява истинско разбиране за същността и характера на фолклора и етнографията, за начина, по който трябва да се записват фолклорните творби, за тяхната специфика и т. н. Схващанията му за народното творчество като отражение на действителността, свързването на словесните умотворения с актуалните проблеми на съвременността, изтъкването на самобитния им характер и изясняването на огромната им роля във формирането на националните литератури са свидетелство за силното въздействие, което изпитва от рус. революционно-демократическа фолклористика и етнография.

К. е енциклопедичен ум. Той се изказва и по проблемите на възпитанието и училищното образование, пише библиогр. трудове, проявява интерес към нумизматиката, лексикографията. Затова има оригинални приноси и в бълг. литература и култура, и в полит. история и развитието на обществената мисъл. Псевд.: Л. С. Кртица, Барон Лулчо, Л. Калчо, Один из членов центрального болгарского комитета, Један јужин словянин, Михо, Карачун, Гарван, Янко и др.

Съч.: Памятники народнаго быта болгар. Книга первая. М., 1861; Страници из книги страданий болгарскаго племени. Повести и разсказы. I. М., 1868 (1878); Је ли крива судбина? Приповетка. Први део. Из београдским живота. Нови Сад, 1869; Хаджи Ничо. Истинска повест. Букурещ, 1870; Български глас. От БРЦК. Женева [Букурещ], 1870; Войвода. Разказ. Букурещ, 1871; Българе от старо време. Повест. Букурещ, 1872;

За въздухът и за неговото влияние на животните и растенията. 2 изд. Букурещ, 1872 (1 изд. неизв.); На чужд гроб без сълзи плачат. Разказ. Букурещ, 1872; Неда (Разказ от моя баба). Букурещ, 1872; Хаджи Димитър Ясенов. Драма в 5 д. Букурещ, 1872; За топлината и за светлината или що е живот. 2 изд. Букурещ, 1874; Кирил и Методий, български просветители. Букурещ, 1875; Сокол. Сб. от разни списания за прочитане. Кн. I. Букурещ, 1875; Разкази из българският живот. Търново, 1878. Съчинения. Под ред. на З. Стоянов, Н. Л. Каравелова. Т. I—VIII. Русе, 1886—1888; Стихотворения. 2 изд. Кюстендил, 1905 (1 изд. неизв.); Отбор стихотворения, разкази и повести. Урежда Н. Вранчев. 1923 (1926); Избрани съчинения. Под ред. на Ас. Младенов. Т. I—IV. 1924; Избрани стихотворения. С предг. от А. Д. Пиронков. 1929; Спомени. Стихотворения. Войвода. 1934; Стихотворения. 1937; Избрани творения. Под ред. на Г. Константинов. Т. I—III. 1938; Стихотворения. Под ред. на В. Каратеодоров. 1938; Съчинения. Под ред. на В. Каратеодоров. Т. I—II. 1942; Съчинения. Пълно събрание. Под ред. на Ал. Бурмов и Ст. Божков. Т. I—IV. 1942—1943; Стихотворения. Севлиево. 1942; Избрани стихотворения. 1943; Л. Каравелов и Хр. Ботев. „Знаеш ли ти кои сме?“ Неиздадени фейлетони. Ред. и коментар от Ал. Брумов. 1947; Революционни разкази. Войвода, Дончо, Неда. Стъкми за печат Г. Константинов. 1947; Избрани произведения в три тома. Под ред. на Ал. Бурмов, Ст. Божков, Цв. Минков. Т. I—III. 1954—1956; Публицистиката на Любен Каравелов. Статии, дописки и писма. Издирил и подготвил за печат М. Димитров. Т. I, II. 1957, 1965; Хубава си, моя горо. Избр. произведения. Подбор и ред. Г. Константинов. 1960; Из архива на Любен Каравелов. Ръкописи, материали и документи. Подбрали и подготвили за печат Д. Леков, Л. Минкова, Цв. Унджиева. 1964; Събрани съчинения. Под ред. на Цв. Унджиева, Д. Леков, П. Тотев. Т. I—IX. 1965—1968.

Лит.: З. Стоянов. Черти от живота и списателската деятелност на Любен С. Каравелов. Пловдив, 1885; З. Стоянов. Любен Каравелов и неговите клеветници. 1885; N. P. Semenoff. Lubin Karaveloff, sa vie et ses oeuvres. Fribourg, 1897; Хр. Увалиев. Няколко думи върху литературната дейност на Каравелов. Разград, 1899; Н. Каравелова. Ради објашња. Београд, 1900; Хр. Кабакчиев. Българските революционери Раковски, Каравелов, Левски и Ботйов за балканската федерация. 1915; К. Крачунов. Каравелов според чужденци. 1918; Ив. Г. Клинчаров. Любен Каравелов. Биогр. 1925; В. Каратеодоров. Любен Каравелов. Биогр. роман. 1934; Т. Анастасов. Любен Каравелов. 1935 (1937, 1942); Б. Пенев. Любен Каравелов. Живот—личност—творения. 1936; Ив. Унджиев. Любен Каравелов. Живот, борби и дейност. 1936 (1942); Г. Константинов. Любен Каравелов. Живот—творчество—идеи. 1837—1937. 1937; Цв. Минков. Любен Каравелов. Живот и творчество. 1937; Г. Константинов. Вук Караджич и Л. Каравелов. 1938; Н. Кондарев. Левски, Каравелов, Хаджи Димитър. 1943; Л. Каравелов. Ноември 1837—януари 1879. Възпоменателен лист. 1947; В. Христу. 1. Замфир Арборе за българските революционери. 1947; 2. Любен Каравелов за федерацията. 1948; Любен Каравелов. Библиогр. 1837—1947. 1948; Г. Константинов. Живот—идеи—литературно наследство. 1949; Биобиблиографический указатель. Сост. Л. П. Лихачева. М., 1954; О. Г. Охрименко. Л. Каравелов и Т. Г. Шевченко. Киев, 1954; Ст. п. Василев. Език и стил на Ботев и Каравелов. 1956; Дж. Игнятович. Сръбските другари на Любен Каравелов. Белград, 1957; Н. Кондарев. Идеологията на Любен Каравелов. 1957; М. Димитров. Любен Каравелов. Биогр. 1959; Любен Каравелов в спомените на съвременниците си. Съст. и ред. Ст. Великов. 1960; Л. В. Воробьев. 1. Философские и социологические воззрения Любена Каравелова. М., 1962. 2. Любен Каравелов. Мировоззрение и творчество. М., 1963; Изследвания и статии за Любен Каравелов. 1963; М. Арнаудов. Любен Каравелов. Живот, дело, епоха. 1964 (1972); Л. Георгиев. Любен Каравелов и неговата повест „Българи от старо време“. 1965 (1970); Ил. Конев. Любен Каравелов. 1966; П. Р. Славейков, Л. Каравелов, Хр. Ботев, З. Стоянов в спомените на съвременниците си. 1967; Цв. Унджиева. Любен Каравелов. Белетрист и фейлетонист. 1968; Ил. Конев. Белетристът Каравелов. 1970; Кр. Шарова. Любен Каравелов и българското освободително движение. 1860—1867. 1970; Д. Леков. Проблеми на българската белетристика през Възраждането. 1970.

Св. Марковић. Певање и мишлење. — Матица, бр. 33—34, 1868; Младий българин Любен Каравелов и другаря му Владимир Йованович, сръбский литератор. — Народност, бр. 11, 1869; Књижевне белешке Љубен Каравелов. — Матица, бр. 36, 1869; Р. Жинзифов. Български поети (Г. Раковски, П. Славейков, Л. Каравелов, Чинтулов). — В: Гербел, Н. В. Поэзия славян. СПб., 1871. с. 294—311; В. (Ив Вазов). Каравелова изгубихме. — България, бр. 120, 1879; А. Н. Пыпин и В. Д. Спасович. История славянских литератур. Т. I, 1879. с. 48, 96, 118, 121, 126, 130, 235; С. С. Бобчев. Л. Каравелов. Неговий живот и книжовна деятелност. — Наука, 1881, кн. 1, 2; М. Отношенията между Христо Ботев и Любен Каравелов в 1875—1876 година. — Отечество, бр. 26, 1885; К. Величков. Любен Каравелов. Крит. студия. — Денница, 1890, кн. 1—5 (вж. и Пълно събрание на съчиненията. Т. VIII. 1914. с. 19—64); Д. Т. Страшимиров. Свадата между Ботева и Любен Кара-

велова. — Мисъл, 1897, кн. 4; Ив. Д. Шишманов. Наченки на руско влияние в българската книжнина. — Бълг. преглед, 1899, кн. 9—10; Ст. Максимов. Свадата между Ботев и Каравелов. — Ново време, 1901, кн. 5, 7, 8; Й. Скерлич. Към сръбско-българските литературни влияния.— Мисъл, 1902, кн. 10; Ив. Вазов. Срещите ми с Л. Каравелов. Спомени. — Бълг. сбирка, 1903, кн. 10; С. С. Бобчев. Любен Каравелов. Черти из живота и обществената му деятелност. — Бълг. сбирка, 1904, кн. 2; П. Славейков. Л. Каравелов. — Пряпорец, бр. 73, 1904; А. Теодоров-Балан. Към оценката на Л. Каравелов в българската книжнина. — ПСп., 1904, кн. XV; П. Тодоров. Любен Каравелов в славянските литератури. — Мисъл, 1904, кн. 2; П. К. Яворов. Любен Каравелов. Характеристика. — Мисъл, 1904, кн. 5; Вл. Василев. Живот в смъртта. — Мисъл, 1906, кн. 8; П. П. Славейков. Българската поезия. I. Преди. II. Сега. — Мисъл, 1907, кн. 2, 6—7; Т. Марковић. Љубен Каравелов у српској књижевности. — Српски књижевни гласник, 1910, кн. 24, св. V и VI; Ив. Д. Шишманов. Тарас Шевченко, неговото творчество и неговото влияние върху българските писатели преди Освобождението. — Библ. Славянска беседа, 1914, с. 39—64; Ив. Хаджов. Любен Каравелов в сръбската книжовна критика. — Развитие, 1918, кн. 10, 14, 16; Т. Атанасов. Любен Каравелов като фолклорист. — В: Сборник в чест на проф. Ив. Д. Шишманов. 1920. с. 182—196; Ив. Миховски. Сергей Нечаев и Любен Каравелов. — Борба, 1920, кн. 20; Д. Шелудко. Любен Каравелов и Украйна. — В: Сборник в чест на проф. Ив. Д. Шишманов. 1920. с. 158—170; Н. Т. Балабанов. Любен Каравелов и украинската литература. — Учил. преглед, 1922, кн. 1—3; Ст. Чилингиров. Кога е пренесена Любен Каравеловата печатница от Букурещ в Търново. — Изв. Нар. етнографски музей, 1922, кн. 2; Ив. Хаджов. Любен Каравелов в сръбската политическа сатира. — Учил. преглед, 1924, кн. 23; Б. Пенев. Любен Каравелов в будапещенската тъмница. — В: Сборник в чест на проф. В. Н. Златарски. 1925; Д. Шелудко. 1. Впливи Шевченка на Любен Каравелов. — Записки історично-філологічного відділу УАН, 1928, кн. 18. 2. Ще про українськи впливи на Л. Каравелова. — Пак там, 1929, кн. 23—25; Г. Атанасов. Л. Каравелов за книжнината ни и за нуждата от литературна критика. — Листопад, 1929, кн. 1—2; Ил. С. Бобчев. Любен Каравелов в моите спомени (По случай 50 г. от смъртта му). — Мир, бр. 8575, 1929; Хр. Вакарелски. Любен Каравелов и нашата народоука. — Лит. глас, бр. 21, 1929; А. Филипов. Чужди влияния в стиховете на Каравелов. — Лит. новини, бр. 23, 1929; Г. Цанев. Л. Каравелов и руската литература. — Лит. глас, бр. 21, 1929; Ст. Чилингиров. Любен Каравелов като просветен деятел (Принос към кризата в неговата душа). — Учил. преглед, 1929, кн. 1; Д. Т. Страшимиров. Централният таен комитет в Букурещ. — Бълг. истор. библиотека, 1931, кн. 2—3; Божан Ангелов. Любен Каравелов. — В: История на българската литература. Ч. II. Възраждане. 1762—1878. 1933; М. Арнаудов. Любен Каравелов. — В: Очерки на българския фолклор. 1934; Г. Бакалов. Любен Каравеловата драма „Хаджи Димитър Ясенов". — В: Българското национално-революционно движение. 1936; Б. Пенев. Любен Каравелов. — В: История на новата българска литература. Т. IV, ч. 2. 1936. с. 1126—1440; С. С. Бобчев. За Любена Стойчев Каравелов. — В: Юбилеен сборник Копривщица. 1837—1937. Т. II. 1937; архим. Евтимий. Неразчетени писма от и до Любен Каравелов. — В: Юбилеен сборник Копривщица. Т. II. 1937; М. Маджаров. Среща с Любен Каравелов. — В: Юбилеен сборник Копривщица. Т. II. 1937; Р. Чолаков. „Хаджи Димитър Ясенов" и „Жив е той, жив е". — Бълг. мисъл, 1937, кн. 7; В. Христу. Любен Каравелов в Румъния. — Бълг. мисъл, 1938, кн. 7—8; Хр. Вакарелски. Наши събирачи на фолклор. Любен Каравелов. — Родна реч, 1940, кн. 2; К. Тулешков. Свадата между Левски и Каравелов. Из непечатаните спомени на Киро Тулешков. — Лит. глас, бр. 487, 1940; В. Велчев. Към творческата история на Каравеловата повест „Българе от старо време". — Родина, 1941, кн. 4; Малчо Николов. Любен Каравелов. — В: История на българската литература от П. Славейков до наши дни. 1941; Л. Андрейчин. Употребата на глаголните форми в повестите на Л. Каравелов. — Изв. Д-вото на филолозите слависти, 1942; В. Христу. Любен Каравелов и Парижката комуна. — Читалище, 1945, кн. 10; Г. Боршуков. Каравелов — предходникът на нашата социалистическа журналистика. — В: Социалистическият печат в България. Т. I. Първи години. 1946. с. 19—32; Кр. Генов. Литературното влияние на Л. Каравелов върху Хр. Ботев. — Език и литература, 1946, кн. 3—4; Д. Шелудко. Любен Каравелов и „Что делать" от Чернишевски. — Език и литература, 1946, кн. 3—4; Л. Андрейчин. Синтактична употреба на причастията у Л. Каравелов. — Език и литература, 1947, кн. 2; В. П. Велчев. Л. Каравелов и Н. В. Гоголь (К истории русского литературного влияния в Болгарии). — Ученые записки Московского государственного ун-та, Труды кафедры русской литературы, 1948, кн. 3; А. К. Копержинский. Белетристические произведения Любена Каравелова, написанные в России. — Изв. АН СССР, Отд. литературы и языка, VII, 1948, вып. 2; Л. Андрейчин. Език и стил на Любен Каравелов. — Год. Соф. ун-т, Истор.-филол. ф-т, XLVI, кн. 4, 1950; Л. С. Ерихонов. Любен Каравелов. — В: Русские революционные демократы и общественная мысль южных славян в 60—70 годах XIX века. М.,

1950; А. С. Никитин. Южнославянские связи русской периодической печати 60-х годов XIX века. — Ученые записки Ин-та славяноведения, VI, 1952; Ил. Конев. Втората част на „Je ли крива судбина?“ от Л. Каравелов. — Изв. Ин-та за литература, 1952, кн. 1, 1955, кн. 3; Н. И. Кравцов. Гоголь и болгарская литература. — Краткие сообщения Ин-та славяноведения АН СССР, 1952, кн. 8; Ил. Конев. Л. Каравелов и Сърбия. — Изв. Ин-та за литература, 1955, кн. 3; П. Динеков. Фейлетоните на Каравелов и Ботев „Знаеш ли ти кои сме?“ — В: Литературни образи. 1956; К. Копержинский. Журнально-публицистическая деятельность Любена Каравелова в России. — Ученые записки Ин-та славяноведения АН СССР, т. XII, 1956 (вж. и Изв. Ин-та „Ботев—Левски“, 1956, кн. 2); П. Динеков. Две повести на Л. Каравелов. — В: Литературни образи. 1957; П. Миятев. Документи за Любен Каравелов в Будапещенския държавен архив. — Вечер. новини, бр. 1784, 1957; М. Арнаудов. Ив. Драсов за отношенията между Каравелов и Ботев. — Изв. Ин-та заълг. литература, 1957, кн. 5; Л. В. Воробьов. „Виенският“ кореспондент на в-к „Голос“ (1867—1868). — Лит. мисъл, 1957, кн. 6; О. В. Шпильова. До питания про становления реалізму в болгарскый літературі. Марко Вовчок. Статті дослідженния. Київ, 1957; Д. Леков. Любен Каравелов — първият български преводач на Марко Вовчок. — Лит. мисъл, 1958, кн. 4; Ил. Конев. Към въпроса за влиянието на руската обществена мисъл от 60-те години на XIX в. върху Л. Каравелов. — Изв. Ин-та заълг. литература, 1958, кн. 6; В. Велчев. Любен Каравелов и руската литература. — Във: Въздействието на руската класическа литература за формиране и развитие на българската литература през XIX в. 1958. с. 59—86; О. В. Шпильова. До історії українсько болгарських літературных культурных взаемин другої половини XIX ст. — В: Збірник міжслов' янські літературні взаемини. Київ, 1958; Цв. Унджиева. Към въпроса за авторството на фейлетоните „Знаеш ли ти кои сме?“. Кои фейлетони е писал Л. Каравелов. — Изв. Ин-та заълг. литература, 1959, кн. 8; Д. Леков. Любен Каравелов и западното просветителство. — Изв. Ин-та „Ботев—Левски“, 1959, кн. 3; Цв. Унджиева и Д. Леков. Архивното наследство на Л. Каравелов. — Лит. мисъл, 1959, кн. 2; Л. С. Ерихонов. 1. Педагогические взгляди Л. Каравелова. — Советская педагогика, 1959, кн. 5. 2. Каравелов и Русия. — Лит. мисъл, 1959, кн. 1; Ст. п. Василев. Наблюдения върху езика на нашата революционна публицистика. —Ълг. език, 1960, кн. 1; Божан Ангелов. Българското народно творчество. — В: Литературни статии. 1960; Д. Леков. Неизвестни страници из архивното наследство на Любен Каравелов. — Лит. мисъл, 1960, кн. 5; Л. В. Воробьев. К вопросу о пребывании Любена Каравелова в Московском университете. — Изв. Ин-та заълг. литература, 1960, кн. 9; Д. Леков. 1. Вестник „Български глас“ (1876—1877) — приемник на журналистическите традиции на Каравелов и Ботев. — Изв. Ин-та за литература. 1961, кн. 11. 2. Българските възрожденски писатели и книжовници за реалистичния характер на литературата. — Лит. мисъл, 1962, кн. 1; В. Попова. Стилистична употреба на пословиците и поговорките в политическите статии на Л. Каравелов. —Ълг. език, 1962, кн. 1—2; Д. Леков. Интересът на Любен Каравелов към фолклора и етнографията на славянските народи. — В: Славянска филология. Т. V. 1963; Л. Минкова. 1. „С какво може да се помогне на българите“. — Лит. мисъл, 1963, кн. 1. 2. Л. Каравелов и Ив. Прижов. — Изв. Ин-та за литература, 1963, кн. 14—15; Ст. Таринска. Възникване на фейлетона в българската литература. — Изв. Ин-та за литература, 1963, кн. 14—15; Д. Леков. Литературни влияния и национална самобитност. — Лит. мисъл, 1964, кн. 2; Г. Боршуков. Любен Каравелов — публицист и журналист на „радикалните изцеления“. — В: История на българската журналистика. 1965. с. 250—299; М. Димитров. Философските възгледи на Л. Каравелов. — Изв. Ин-та за литература, 1965, кн. 17; Г. Димов. Любен Каравелов. — В: Българската литературна критика през Възраждането. 1965. с. 255—344; Г. Цанев. Гогол и българската литература. — В: Традиция и новаторство. 1965; П. Зарев. Любен Каравелов. — В: Панорама на българската литература. Т. I, ч. I. 1966; Ст. Божков. Любен Каравелов. — В: История на българската литература. Т. II. 1966; Л. С. Ерихонов. Каравелов редактор „Знания“. — Изв. Ин-та за история, 1966, кн. 18; Д. Леков. Фолклорът и художественото творчество на Л. Каравелов. — Изв. Ин-та за литература, 1966, кн. 18—19; Л. Минкова. 1. Творчеството на Тарас Шевченко и публицистиката на Л. Каравелов. — Изв. Ин-та за литература, 1966, кн. 18—19. 2. Любен Каравелов и украинският фолклор и фолклористика. — Лит. мисъл, 1966, кн. 1; Цв. Унджиева. За творческата история на една Каравелова повест. — Изв. Ин-та за литература, 1966, кн. 18—19; Л. С. Ерихонов. Любен Каравелов и руското общество. — В: Руското общество и българската литература. 1967. с. 5—231; Кр. Генов. Любен Каравелов. — В: Романтизмът в българската литература. 1968; Л. Минкова. Любен Каравелов и Иван Гаврилович Прижов. — Изв. Ин-та за литература, 1968, кн. 14—15; Д. Леков. Нови данни за връзките на Каравелов, Друмев и Жинзифов с Българското книжовно дружество. — Лит. мисъл, 1969, кн. 4; Л. С. Ерихонов. Каравелов и Худяков. — Изв. Ин-та за литература, 1969, кн. 20; Д. Леков. Любен Каравелов — преводач. — Изследвания в чест на акад. Михаил Арнаудов. 1970; Ю. И. Смир-

Васил Карагьозов

нов. Любен Каравелов и Иван Худяков. — В: Междуславянские культурные связи. 1971; П. Динеков. Български фолклор. Ч. I. 1972. с. 107—112; Цв. Атанасова. Сатиричното начало в белетристиката на Любен Каравелов. — Родна реч, 1973, кн. 1; В. Начев. Неуморният. — Лит. фронт, бр. 51, 19 дек. 1974; С. Янев. С могъщо перо и свята мечта.— Пулс, бр. 24, 19 ноем. 1974. *дл*

КАРАГЬÒЗОВ, Васил Георгиев (21.XI. 1889—9.V.1925). Роден в Ямбол. Като дете живее при тежки условия. Учи в родния си град, в Стара Загора, завършва гимназия в Пловдив (1907). Учителствува в ямболския край и се включва в учителската група „Пролетарий". Разгръща масово-политическа дейност: изнася сказки в народния ун-т, декламира в клубовете рус. и фр. творби. Рецитира и първите си стихове, които издава в Ямбол (1908). През 1909 заминава за Гренобъл на шестмесечни курсове за изучаване на фр. език, които завършва пръв по успех. Учител е в Ямбол, Карнобат и Казанлък, където заедно с Т. Павлов и др. подготвят издаването на лит. сп. „Слънце" през 1914, но войната го осуетява. По фронтовете (1912—18) К. записва преживяванията си в дневника „На война" и оставя над 450 писма. Възторжено посреща победата на Октомврийската революция. Сътрудничи последователно на „Съвременник", „Просвета", „Учителско дело", „Литературна беседа", „Знание", „Борба", „Венец", „Бисери", „Съзнание", „Листопад", „Тракийска лира", „Народ", „Всеобщ преглед", „Социалистически преглед", „Българан" и др. Като учител в София се сближава с кръга на сп. „Пламък" на Гео Милев. Включен в бойните групи на партията, полага големи усилия за изграждане на столичната партийна организация. Полицията го арестува на 16 апр. 1925 и на 9 май е обявен за „безследно изчезнал". Едва на 30 септ. 1954 Върховният съд на НРБ съобщава, че е удушен с въже в казармите на соф. гарнизон.

К. е един от пионерите на бълг. пролетарска поезия. Стиховете му съдържат романтичните пориви, чувствата и мислите на раносъзрелия гражданин, предтеча на новото общество, мечтател и пропагандатор на един непознат, нов свят. Борческите му настроения са съпътствувани с нежни и сантиментални преживявания, с „бисерни копнежи", с „безметежна радост и възторг". С антивоенното си творчество — стихове и дневници — К. израства като пламенен разобличител на империалистическите, завоевателни войни. Автор е на драмите „Тайните на Вардар", „Двете царици", на детската пиеса „Вълшебните ягоди", на поемата „Годеж". Превежда от фр. език Молиер, Г. Флобер, В. Юго, Ла Брюйер, Пол Лафарг, „Интернационала" от Е. Потие и др.

Съч.: Пролетарски песни. Стихове и проза. Ямбол, 1908; Отронени листа.Стихове. Ямбол, 1912; Тайните на Вардар. Драма. 1921; Избрани произведения. Подбор и предг. Р. Ликова. Под ред. на В. Андреев. 1959; Кървави минзухари. Избр. произведения. Съст. Г. Карагьозов и Ст. Чирпанлиев. Предг. от Т. Павлов. Животописни бел. от Ст. Чирпанлиев. 1970

Лит.: Н. Месечков. Васил Карагьозов. Биогр. очерк. 1974; Ив. Сарандев. Живот се дава за живот. 1976; Л. Търпанов. Един забравен поет. — Заря, бр. 5171, 1938; М. Янков. Един рицар на духа. — Нар. фар, бр. 20, 1945; Кр. Кюлявков. Неугасващи слънца. — Изкуство, 1947, кн. 5—6; Д. Димов. Учител и другар. — Лит. фронт, бр. 46, 19 ноем. 1959; Н. Драгова. Рано ний зреем и гинем първи. — Раб. дело, бр. 325, 21 ноем. 1959; В. Йосифов. В. Карагьозов. — Лит. фронт, бр. 46, 19 ноем. 1959 (вж. и Писатели-герои. 1964. с. 20—31); Р. Ликова. 1. Единство на живот, мисъл и поезия. — Септември, 1959, кн. 11. 2. Един от тези, които няма да бъдат забравени. — Лит. фронт, бр. 21, 28 май 1959; П. Русев. Един от най-ранните представители на пролетарската ни поезия. — Отеч. фронт, бр. 4737, 1959; Хр. Йорданов. „Кървавите минзухари" на Васил Карагьозов. — Учит. дело, бр. 73, 14 дек. 1971; М. Георгиев. Живот се дава за живот. 85 г. от рождението на поета-комунист Васил Карагьозов. — Пламък, 1974, кн. 21; Ст. Чирпанлиев. Зрак сред мрака — буря сред покоя. — Лит. фронт, бр. 20, 15 май 1975. *хй*

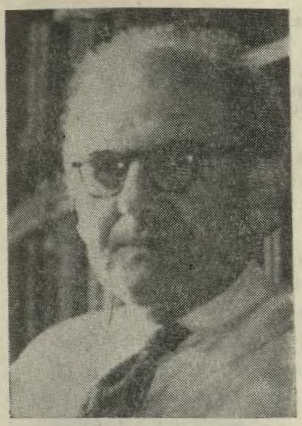

Георги Караиванов

Владимир Каракашев

Стефан Каракостов

КАРАИВАНОВ, Георги Иванов (25.III. 1897). Роден в Кюстендил в семейството на народен учител. Завършва гимназия в София (1915) и право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1924). Юрисконсулт е на Военноиздателския фонд, дн. Държ. военно издателство (1924—58). Редактира детския в. „Мъничък свят" (1927—28) и детската библ. „Гнездо" (1942—43). Чл. на СБП.

Първите си поетически опити публикува още като гимназист в хумористичните издания „Барабан", „Българан", „Смях и сълзи" и др. Подписва се с различни псевдоними. За пръв път печата с името си през 1918. Сътрудничи със стихове на в. „Пряпорец", „Факел", „Глобус", „Вестник на жената", на сп. „Сила", „Хиперион", „Детска радост", „Жената днес" и др. През 1923 събира стихотворенията си в сб. „Път". Автор е на стихосбирки, истор. романи, разкази, на две епически поеми—„Хайдути" и „Герай войвода",— на повести, драми, произведения за деца. Поезията на К. отразява интимните му настроения, импресионистични картини от природата, размисли по различни поводи, породени от връзката му със сложната обществена действителност. Той се стреми да следва реалистичната традиция на най-добрите бълг. поети от миналото. Епическите му поеми са в стила на „Кървава песен" от П. П. Славейков и „Чада на Балкана" от К. Христов. Белетристиката на К. е с битово-психологическа и истор. проблематика. Привлича го героичното минало на бълг. народ. Най-добрите му произведения са написани с патриотичен патос и отразяват революционните борби на народа преди Освобождението. В творчеството си за деца полага усилия да съчетае приказния с реалистичния детайл и да постигне идейно и възпитателно внушение. Комедиите му „Отроче от мъжки пол" (1933) и „Последната болярка" (сп. „Театър", 1964) са играни в Нар. театър „Ив. Вазов" и в различни театри из Б-я. Псевд.: Жоро, Галюша, Марта Славеева.

Съч.: Път. Стихове. 1923; Анатема. Стихове. 1925; Иманяри. Стихове. 1926; Синьото цвете. 1927; Пендарата. Повест. 1928; Хайдути. Епическа поема. 1931; Бан Янука. Истор. роман. 1932; Герай войвода. Поема. 1933; Отроче от мъжки пол. Комедия. 1933; Бялата перушинка. Детски стихове. 1934; Чудната пещера. Детска пиеса. 1934; Юнак Гого. Детска пиеса. 1935; Дървени саби. Детски приказки и разкази. 1936; Едно око дебне. Разкази. 1936; Хвърковатият конник. Драма. 1939; Малкият бунтовник. Повест. 1942; Хопа-тропа. Залъгалки. 1955 (1968, 1970); Боримечката. Роман. 1958 (1966, 1972); Перущица — гнездо на герои. Повест. 1960; Юнашка майка. Роман. 1969 (1976); Вземи ме, войводо. Повест за юноши. 1970; Стъпки по хълма. Лирика. 1976.

Лит.: Ив. Радославов. Отзив за Г. Караиванов. — Хиперион, 1925, кн. 8; Вл. Каменов. „Иманяри". — Знаме, бр. 276, 8 дек. 1926; Ст. Младенов. „Анатема". — Листопад, 1927, кн. 1; Ив. Тамалджиев. „Пендарата". — Знаме, бр. 288, 17 дек. 1928; Вл. Хисаров. „Синьото цвете". — Листопад, 1928, кн. 6—7; Д. Ив. Шишманов. „Пендарата". — Слово, бр. 1940, 28 ноем. 1928; Ст. п. Василев. „Хайдути" и „Герай войвода". — Родна реч, 1933, кн. 3—4; Н. Месечков. „Герай войвода". — Ново време,

бр. 723, 27 ноем. 1933; Ил. Ницов. „Герай войвода“. — Листопад, 1933, кн. 7—8; Б. Савов. „Вълшебната пещера“. — Знаме, бр. 42, 22 февр. 1934; Н. Месечков. „Юнак Гого“. — Бълг. книга, бр. 22, 1936; Ст. Божков. „Едно око дебне“. — В-к на жената, бр. 675, 1937; М. Данаилова. Драматизираната приказка „Малкият цар“ от Г. Караиванов в Народния театър. — Днес, бр. 935, 1939; Д. Бабев. Новата българска пиеса в Народния театър. — Утро, бр. 9851, 12 юни 1942; Ем. Коралов. „Отроче от мъжки пол“. — Слово, бр. 5963, 1942; Ив. Знахар. Роман за Боримечката. — Септември, 1959, кн. 4; З. Тодорова. През погледа на възпитателя. — Лит. фронт, бр. 15, 1959; Н. Дончев. За книгата и нейния автор. — Послеслов към Караиванов, Г. Боримечката. 3 изд. 1972. *елк*

КАРАКÀШЕВ, Владимир Георгиев (28.IX.1932). Роден в Русе. Син на художника Г. Каракашев. Завършва гимназия в София и театрознание във ВИТИЗ „Кр. Сарафов“ (1954). Съветник по театралните въпроси в М-вото на културата (1954—55), драматург на Театъра на нар. армия в София (1955—62), зав. отдел „Изкуство“ в сп. „Пламък“ (1962—67), зам.-генерален директор на ДО „Българска кинематография“ (1967—68), драматург на Нар. театър „Ив. Вазов“ (1968—70), зам.-гл. ред. (1970—71) и гл. ред. (1971—76) на в. „Народна култура“. Чл. на БКП, на СБП.

От 1952 К. печата статии по проблеми на театъра, киното и литературата. Участвува активно в съвременния театрален и културен живот. В творчеството му личат професионална ерудиция, бърз рефлекс и отзивчивост към съвременните театрални проблеми и явления. Проявява стремеж към психологическото портретиране. Съавт. е на А. Гуляшки при драматизациите на „Контраразузнаване“, „Спящата красавица“ и „Малка нощна музика“.

Съч.: Камен Зидаров. Лит.-крит. очерк. 1962; Ние гледаме театър. Есе. 1962; Театър и съвременност. Статии. 1966; Стефан Гецов. Театрален портрет. 1967 (1971); Критически летопис. 1956—1966. 1969; Театрални хипотези. Статии. 1971; Пътища към безсмъртния образ. Ленин, революцията, театърът. 1972; В кръговете на светлината и мрака. Меридиани на изкуството. 1973; Революция и драма. 1973.

Лит.: Д. Василев. По творческите стъпки на актьора. — Пламък, 1967, кн. 15; Л. Георгиев. За високо изкуство. — Пулс, бр. 14, 11 юли 1967; С. Гьорова. С пристрастна обич към театъра. — Театър, 1967, кн. 9; Ст. Друмешки. Портрет на артиста. — Лит. фронт, бр. 32, 3 авг. 1967; А. Иванова. Театралният портрет на Стефан Гецов. — Нар. култура, бр. 290, 22 юли 1967; Л. Георгиев. Критикът — талант и характер. — Пламък, 1972, кн. 20; Ив. Балабанов. За театър с революционен устрем („Революция и драма“).—Лит. фронт, бр. 34, 23 авг. 1973. *сб*

КАРАКÒСТОВ, Стефан Любомиров (7.IX.1915). Роден в Бургас в железничарско семейство. Учи гимназия в родния си град. Изключван за участие в марксически кръжоци. Завършва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1941). Ред. във в. „Литературен глас“ (1941—44), секретар на Областния к-т на ОФ в Бургас (1944—45). От 1946 е преподавател в Държ. театрално у-ще. Проф. във ВИТИЗ „Кр. Сарафов“ (1951—70), ректор на ВИТИЗ (1968—70). От 1970 проф. в Ин-та по философия при БАН. Занимава се активно с журналистическа дейност, гл. ред. на в. „Култура“ (1937—40), на сп. „Социалистическа борба“ (1946), зам.-гл. ред. на в. „Народ“ (1945—46). Сътрудничи на в. „Фар“ и „Поща“ (Бургас), в. „Заря“, „Академик“, „Литературен глас“, „Трезво общество“, „Дъга“, „Работническо дело“, „Литературен фронт“, „Народна култура“, на сп. „Театър“, „Българо-съветска дружба“ и др. Чл. на БКП, на СБП.

К. проучва дейността на видни възрожд. революционери и просветители; проучванията си отразява в отделни книги, сборници и статии („Даскал Ботьо Петков — баща на Хр. Ботев“, „Септември“, 1949, кн. 5; „Художественият метод на Васил Друмев в историческата драма „Иванко“, „Театър“, 1966, кн. 9, и др.). Изследва проблемите на съвременната бълг. драма и на театъра, пише скици и монографии за видни бълг. артисти (П. Герганова, Н. Икономов, З. Йорданова). Проучва въпросите на рус. и съв. драматургия („Драматургията на А. П. Чехов на българска сцена“, „Годишник на ВИТИЗ“, III, 1959; „Великият Октомври и наченките на формиране на социалистически реализъм в българския театър и драма от 20-те години“, сб. „Октомври и българската литература“, 1968). Оригинален принос представляват „Българският театър. Средновековие. Ренесанс. Просвещение“ и „Българският възрожденски театър. . .“. За К. е характерен марксическият истор. анализ

Ангел Каралийчев

А. Каралийчев. „Ръж“

А. Каралийчев. „Български народни приказки“

на фактите, чрез който се определят естетическите им особености. Той съставя и редактира с обстоен научноизследователски коментар значителен брой сборници и книги за бълг. революционни и др. дейци: „Васил Левски в спомените на съвременниците си“ (1940, 2 изд. 1943, 3 доп. изд. 1973), „Васил Левски. Писма. Статии. Песни“ (1941), „Народното Априлско въстание“ (1951), „Спомени за Георги Бакалов“ (1969) и др. Засл. деятел на изкуството (1965). Димитровска награда (1974).

Съч.: Левски и Общи — исторически портрети. 1941; Македонски възрожденци. Т. I—II. 1942—1943; Вук Караджич и българската народна песен. 1943; Кирил Христов за себе си. Истор.-лит. анкета. 1943; Васил Левски за демократическата република и балканската федерация. 1946; Диарбекирски заточеници. Героични сенки. 1946; Максим Горки и българската литература. Влияние и връзки. 1947; От Ленинград до Ташкент. 1947; Шест републики. 1948; Съветският театър. 1949; История на руския и съветски драматически театър. Т. I, II. 1951, 1953; Кръстьо Сарафов. 1953 (в съавт. с П. Пенев); А. П. Чехов — великият буревестник. 1960; Руската драматургия през 50—60-те и 70-те години на XIX век и отражението ѝ в българския театър. 1962; Българският театър. Средновековие. Ренесанс. Просвещение. 865—1858. 1972; Българският възрожденски театър на освободителната борба. От просвещение, класицизъм и сантиментализъм към героична романтика, реализъм и революционна демокрация. 1858—1878. 1973; Революция и сцена. 1975.

Лит.: Д. Б. Митов. „Македонски възрожденци“. — Лит. глас, бр. 580, 1943; Г. Керемидчиев. „Диарбекирски заточеници“. — Бълг.-съв. дружба, 1946, кн. 4; Д. Б. Митов. Максим Горки и българската литература. — Отеч. фронт, бр. 821, 1947; А. Протич. „Диарбекирски заточеници“. — Лит. фронт, бр. 37, 1947; А. Григориев. Изучение классической литературы в славянских странах. — Русская литература, 1958, кн. 3; Д. Димов. Стефан Каракостов на 50 години. — Нар. култура, бр. 38, 1965; В. Начев. Гражданин на България. — Лит. фронт, бр. 7, 1973; Н. Атанасова. Стефан Каракостов на 60 години. — Театър, 1975, кн. 10; И. Друмева. Всеотдаен изследовател и творец (Проф. Стефан Каракостов на 60 г.). — Нар. култура, бр. 37, 13 септ. 1975; В. Иванов. Виден театровед, историк и критик. — Раб. дело, бр. 276, 3 окт. 1975.

вк

КАРАЛИЙЧЕВ, Ангел Иванов (21.VIII. 1902—14.XII.1972). Роден в с. Стражица (дн. град). Завършва прогимназия в родното си село и гимназия в Търново (1921). Тук прави за пръв път опити да пише — помества в сп. „Ученическа мисъл“ (Русе) стихотворението „Орелът“ (1919). Работи известно време в стражишката община. Следва химия в Соф. ун-т „Кл. Охридски“, завършва дипломатическия отдел на Свободния ун-т (1928). През 1928 излиза революционната му поема „Мауна лоа“, през 1924— сб. разкази „Ръж“, а през 1925 — първата му книга за деца „Мечо“. К. започва писателската си дейност като сътрудник на сп. „Нов път“, в което печата първите си разкази, на сп. „Червен смях“, „Чернозем“ и др. прогресивни периодични издания.

КАР След 1925 сътрудничи на сп. „Златорог“, „Българска мисъл“, „Венец“, „Детска радост“, „Светулка“, „Кооперативна просвета“. Повече от 15 год. редактира лит. страница на сп. „Кооперативна просвета“. След 9 септ. 1944 К. активно участвува в лит. живот, сътрудничи на почти всички периодични издания, работи като ред. в изд. „Народна младеж“ (1947—52), във в. „Литературен фронт“ (1952—53) и в изд. „Български писател“ (1952—69). Автор е на повече от 20 кн. за възрастни и на 15 кн. за деца — оригинални приказки, разкази, както и преразказани приказки — бълг. и чужди. Умира в София. Чл. на СБП.

Първите разкази на К. (сб. „Ръж“) са плод на дълбоките му преживявания след погрома на Септемврийското въстание 1923, доказателство за единството му с разгромения народ, с неговия подвиг и величие. След 1925 в творбите му релефно се откроява светът на социално онеправданите трудови хора, който буди състрадание и обич, независимо от това, че и в него белетристът открива много поезия и красота. С красота и очарование са наситени и истор. му разкази, легенди и предания. За живота след 9 септ. 1944 той издава много книги с разкази — за коренните преобразования в бълг. село, за живота и делото на Г. Димитров, и пътеписи за посещенията си в СССР и в др. страни. Новите разкази на К. са изпълнени с вяра и жизнерадост, с оптимизъм. Съществен дял от творчеството на писателя заемат произведенията му за деца. Своеобразието на неговия талант — поетично повествование, богато въображение, образен език — го налагат като един от най-изтъкнатите представители на бълг. литература за малките. Творбите му са преведени на повече от 60 езика. Псевд.: Акакий Акакиевич, Множко Гладнев, Каралейката, А. Горев, Мечо Планински, Н. Р-ски, Наум Светогорски, М. Соколов, Илия Чернев, Шонерман. Димитровска награда (1966). Засл. деятел на културата (1963), нар. деятел на културата (1972).

Съч.: Мауна лоа. Поема. 1923; Крали Марко по народните песни. 1925 (1930); Мечо. Разкази. 1925; Ръж. Разкази. 1925; Жълтици. Малки разкази. 1926; Имане. Разкази. 1927; Крилатият юнак. Приказка. 1927; Чудната свирка. Приказка. 1927; Богородична сълза. Приказки. 1928; Цар Иван Шишман. 1928; Приказен свят. 1929 (1930, 1933, 1943, 1954, 1958, 1960, 1969, 1972);Смъртта на хан Крума. 1929; Честит човек. Приказки. 1929; Край огнището. Нар. приказки. 1931 (1936); Мравешка история. Малки разкази. 1931 (1945); Дядовата броеница. Нар. приказки. 1932 (1940); Кошер. Стихове и разкази за малките спестовници. 1932; Лъжовен свят. Разкази. 1932 (1941, 1943, 1946); Чудната птичка. Четири нар. приказки. 1932; Бързоходата княгиня. Естонска приказка. 1933; Жълтите птички. 1933; Месечината и дяволът. 1933; Пророческият сън. 1933; Аз съм книга хубавица за най-мирните дечица. 1935;Сребърна ръкойка.Пътеписи. Настроения. Разкази. 1935; Ането. Повест. 1938 (1966, 1976); Вихрушка. Разкази и легенди. 1938 (1940, 1943, 1946); Едно гърне старо злато. Безсмъртните басни на Езопа. 1938; Крилата помощ. Пиеса в 3 карт. 1938; Ято. 1938; Земята на българите. Пътеписи. 1939 (1942); Исторически разкази. Легенди, сказания, откъси от миналото на българския народ. 1939; Старопланинските бунтовници. 1939; Тошко Африкански. 1940 (1945, 1948, 1953, 1970); Птичка от глина. Разкази и пътеписи. 1941; Росенският камен мост. Разкази. 1941 (1943, 1945); Българчета. Разкази и приказки за деца. 1942; Кладенче. 1943; Книга за малките българчета. 1943; Надежда. Разкази. 1944; Весели премеждия. Стихове. 1945; Двете маймунчета. Весели картини и приказки. 1945; Великанът и ламята. Приказка. 1946 (1963); Соколова нива. Разкази. 1946; Български народни приказки. 1948 (1952, 1954, 1956, 1957, 1958, 1960, 1965, 1971, 1974, 1975); Великият конник. 1948; Житената питка. 1948 (1960, 1965, 1973, 1974); Крали Марко освобождава три синджира роби. 1948; Най-хубавата земя. Разкази и приказки. 1948 (1950, 1953, 1957, 1961); Мъничкият Мук. Източна приказка. 1949; Народен закрилник. Разкази. 1949 (1950, 1954); Който не работи, не трябва да яде. Приказка. 1950 (1955); Строители на републиката. Избрани разкази. 1950; Бялото гълъбче. 1951; Рожен. Пиеска в две карт. 1951; Разкази и приказки. 1952; Малкият орач. Нар. приказка. 1953 (1961, 1970); Приказка за житните зърна. 1953; Братче и сестриче. 1954; Наковалня или чук. Разкази и очерци за Г. Димитров. 1954 (1958, 1963, 1971, 1972); Тримата братя и златната ябълка. 1954; Пътища далечни. Очерци и пътни бележки. 1955; Гладният вълк. Глупавата мечка. Нар. приказки. 1956 (1961, 1967, 1969); Избрани произведения. 1956; Самотната елхица. Приказка. 1956; Лъв без опашка. Приказка. 1958; Трите патенца. Приказка. 1958; Топла ръкавичка. Приказки и разкази. 1959 (1965, 1972, 1975); Безценното камъче. Приказка. 1960 (1968, 1970); Вълкът и седемте козлета. Руска нар. приказка. 1960; Гостенчета крилати. Нар. приказки от разни страни. 1960 (1964); Пух-пах. Обработена нар. приказка. 1960; Тримата юнаци. Приказка. 1960; Избрани произведения в

три тома. 1962—1963; Майстор над майсторите. Нар. приказка. 1963; Подрумчета. Сб. мъдрости, афоризми, спомени, случки и импресии. 1963; Юначният заек и вълчицата. Непослушните деца. 1964; Локомотивът на историята. Разкази и очерци. 1965; Найскъпият подарък. Разкази и приказки. 1965; Майчина сълза. Житената питка. Лъв без опашка. Приказки. 1966 (1975); Спомени (Из моя дневник. В широката съветска земя. Писатели. Капки мастило). 1967 (1971); Съкровишница. Нар. приказки от разни страни. 1967 (1969); Имало едно време. Приказки. 1968 (1976); Безценно камъче. Юначният заек и вълчицата. Непослушните деца. 1970; Малкият орач. 1970; Избрани произведения. В 2 т. Съст. С. Султанов, ред. Д. Гулев. 1972; Приказен свят. В 3 т. Ред. и предг. С. Султанов. 1974—1975.

Лит.: С. Султанов. Ангел Каралийчев. Лит. очерк. 1958; П. Чолов. Ангел Каралийчев. Био-библиогр. справка. 1962; Б. Константинова и Хр. Шаллиева. Ангел Каралийчев. Био-библиогр. справка. 1973; Мл. Иванов (Георги Цанев). 1. Ангел Каралийчев. — Нов път, 1924, кн. 16. 2. „Ръж". — Наши дни, бр. 4, 1924; Л. Стоянов. „Ръж". — Хиперион, 1925, кн. 4; Г. Константинов. Двама от младите — Ел. Багряна и А. Каралийчев. — Бълг. мисъл, 1928, кн. 1; Г. Цанев. „Имане". — Златорог, 1928, кн. 5—6; М. Арнаудов. 1. Приказният свят на Каралийчев. — Мисъл, бр. 28, 1930. 2. Фантастичен реализъм. — В: Психология на литературното творчество. 1932. с. 249—250; Г. Бакалов. 1. „Лъжовен свят". — Звезда, 1933, кн. 9. 2. Литературата върху събитията. — Звезда, 1933, кн. 3; Книжовни и публицистични бележки. — Звезда, 1934, кн. 11; Л. Стоянов. Писателят и неговото дело. „Сребърна ръкойка" от Ангел Каралийчев. — Кормило, бр. 14, 1936; П. Динеков. „Земята на българите". — Златорог, 1939, кн. 10; Ем. Коралов. „Ането". — Просвета, 1939, кн. 5; Г. Цанев. Проблеми на днешната българска литература. 1939. с. 47—50, 59, 126; П. Зарев. Противоречиво развитие на един съвременен писател. — В: Проблеми на развитието на българската литература. 1949. с. 303—320; Л. Милева. „Най-хубавата земя". — Лит. фронт, бр. 40, 2 окт. 1952; Здр. Петров. По изминатите пътища на Каралийчевите книги. — Септември, 1955, кн. 11; Ефр. Каранфилов. За прехода от разказа към приказката в творчеството на А. Каралийчев. — В: Поезия в прозата. 1957. с. 160—190, 196 (вж. и Съвременност и белетристика. 1969); Г. Константинов. Личният опит на писателя. — Септември, 1958, кн. 6; Здр. Сребров. Въпроси на детско-юношеската белетристика. — Септември, 1958, кн. 12; С. Султанов. 1. Предг. към Каралийчев, А. Приказен свят. 1958. 2. Четирима белетристи. Лит. очерци. 1960; В. Йосифов. Ангел Каралийчев на 60 години. — Лит. фронт, бр. 33, 16 авг. 1962; Ефр. Каранфилов. Приказният свят на Ангел Каралийчев. — Септември, 1962, кн. 8; Г. Константинов. Писатели-реалисти. Т. III. 1962; Цв. Ангелов. В минути на размисъл. Есета. Статии. 1964; Лада Галина. „Найскъпият подарък". — Пламък, 1965, кн. 6; При Ангел Каралийчев. Беседа. — Лит. фронт, бр. 6, 4 февр. 1965; Г. Цанев. Писатели и проблеми. 1965. с. 487, 510; Ат. Свиленов. През добрите поетични очи на Каралийчев. — Лит. фронт, бр. 34, 17 авг. 1967; Н. Янков. Ангел Каралийчев. — В: Достояния. 1967; С. Султанов. Незавършен диалог. Спомени за Ангел Каралийчев. — Пламък, 1970, кн. 11; П. Зарев. Светът на Ангел Каралийчев. — Септември, 1971, кн. 6 (вж. и Панорама на българската литература. Т. III. 1971. с. 540—556); Здр. Петров. Ангел Каралийчев. Творчески портрет на писателя. — Родна реч, 1971, кн. 5; Ангел Каралийчев. 1902—1972; Некролог. — Раб. дело, бр. 351, 16 дек. 1972; Ст. Коларов. Ангел Каралийчев. — Родна реч, 1972, кн. 7; Б. Константинова. Каралийчев в светлината на „спомените". — Септември, 1972, кн. 8; Ив. Серафимов. Съкровеността и многозначността на спомена („Спомени"). — Пламък, 1972, кн. 4; С. Янев. Разказът на Ангел Каралийчев. — Език и литература, 1975, кн. 1.

бк

КАРА̀НОВ, Ефрем Цветков (28.I.1852—6.XII.1927). Роден в Кратово. След завършване на основното си образование учи в бълг. у-ще в Цариград (1864—67). Проявил голяма любов към науката, 14-год. се озовава в Одеса на издръжка на одеското бълг. настоятелство. Завършва Одеската класическа гимназия (1872) и слав. филология в Новоросийския ун-т (1875). През 1876 работи в Пловдивското рус. консулство при Н. Геров, след това е назначен за учител в Щип, но турците, които го преследват като „московски агент", го изгонват. Установява се в Кюстендил. През Руско-турската осв. война служи при командуването на рус. войски. От 1879 до 1881 е преподавател в Духовната семинария в Самоков. Поради бунт на някои учители срещу ректора на семинарията Евстати Пелагонийски К. е уволнен. Учител е в Кюстендилското педагогическо у-ще (1881—86, 1887—1901), където работи заедно със Ст. Заимов. През това време К. развива активна обществена и научна дейност. Той е основател на Кюстендилския музей, един от обновителите на кюстендилското читалище „Братство", първият председател на македонско д-во в освободена

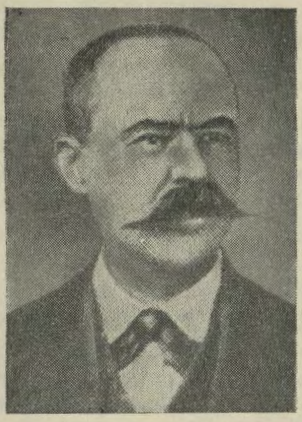

Ефрем Каранов

Б-я, първият събирач на народни умотворения от Кюстендилския и Кратовския край, събирач на старини и др. Къщата му в Кюстендил е главна квартира на първото македонско въстание, организирано от Тр. Китанчев. Един от неговите ученици е бъдещият революционер Д. Хаджидимов, върху когото К. упражнява трайно влияние. К. е в близки връзки и кореспондира с М. Дринов, Гоце Делчев, Яне Сандански и др. Изживял разочарования от развитието на обществения живот в Б-я през годините на войните, К. се уволнява от служба и се отказва от активна обществена дейност. След убийството на синовете му — Боян на фронта (1913) и Радивой като единнофронтовец (1925) — той се разболява тежко и умира в Кюстендил. Дописен чл. на БКД (дн. БАН) от 1875, редовен чл. от 1884.

Още като ученик в Одеса К. работи върху историята на своя роден край, проучва фолклорното богатство на бълг. народ. Подготвя издаването на сборник с нар. песни, който не успява да обнародва. Автор е на студии в областта на фолклористиката и етнографията: „Описание на кратовската каза“ („Периодическо списание“, 1876, кн. 11—12), „Български народни песни (кратовски)“ („Периодическо списание“, 1878, кн. 11—12), „Народни приказки“ („Периодическо списание“, 1883, кн. 5), „Няколко думи за „Кадин мост“ и за вярвания при съграждането на нови здания“ („Периодическо списание“, 1884, кн. 7), „Народни вярвания. Змеят и змията в българската народна поезия“ („Периодическо списание“, 1884, кн. 9), „Кратовската каза“ („Периодическо списание“, 1885, кн. 16), „Кузман Кариман“ („Периодическо списание“, 1885, кн. 16), „Показалец на непечатаните досега в различни сборници и периодични списания варианти от песните в сборника на братя Миладинови“ („Сборник за нар. умотворения“, 1889, кн. 1), „Паметници от Кратово“ („Сборник за нар. умотворения“, 1896, кн. 13) и др. Превежда „Слово о полку Игореве“, „Пан Тадеуш“ от А. Мицкевич.

Съч.: Богдан юнак. 1886; Румяна войвода. 1886; История на Сърбия. Кюстендил, 1897; Деятелността на кюстендилското читалище „Братство“ за 42 години от основаването му до 1.VII.1911. Кюстендил, 1911.

Лит.: Ас. Василиев. Трем на Българското възраждане. 1936. с. 93; Л. Каранова. Ефрем Каранов — първи преводач на „Пан Тадеуш“.—Адам Мицкевич, бр. единствен, 1946; П. Динеков. Адам Мицкевич на български. — Език и литература, 1949, кн. 3; Д. Кьосев. Гоце Делчев. Писма и други материали. 1967. с. 23; Ж. Попов. Новооткрити документи за Ефрем Каранов. — Звезда, 14 май 1973.

ек

КАРАНÒВСКИ, Иван Тодоров (5.IV. 1882—22.X.1960). Роден в Карнобат. Първоначално образование получава в родния си град, гимназия завършва в Русе (1901). Следва литература в София, Женева и Фрибург (Швейцария). Завършва през 1909. Отначало е първоначален учител (1901—06), по-късно — преподавател в гимназия по бълг. език и литература (1909—29). За пръв път печата в ученическото сп. „Нов живот“ (Сливен) през 1898. Редактира сп. „Тракийска лира“ (Ямбол, 1915), „Парнас“ (1921—22), „Яснина“ (1923), „Кръгозор“ (1925), в. „Шега“ (Ямбол, 1911), „Тунджа“ (Ямбол, 1919) и „България“ (1920). Умира в София.

Автор на разкази, романи, драми и стихове. Разглежда събития и проблеми, актуални за първото десетилетие на XX в. — борбите около премахването на десятъка, студентските вълнения около автономията на Соф. ун-т, проникването на ницшеанството в Б-я, увлеченията на интелигенцията по социализма. Остава в сферата на отвлечено-хуманистичната и елегична поезия, поетизира природата и фолклора. Привърженик на соц. идеи, които отразява в творчеството си под формата на отвлечени разсъждения и спорове. Псевд.:

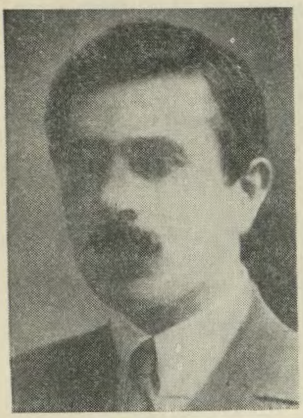

Иван Карановски

Ефрем Каранфилов

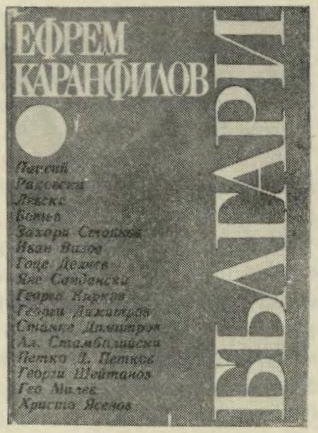

Ефр. Каранфилов. „Българи“

Безбожник, Елегик, Птица-кукувица, Orpheus и Poeta Trax.

Съч.: Тежки минути. Стихотворения. 1901 (1923); Стихове. 1905; Горски цветя. 1911; Моята почивка. Подбрани стихотворения. 1900—1910. 1912 (1923); Тракийски легенди. 1919; Ветви от бръшлян. Стихотворения. 1922; Под дъжд от есенни листа. Стихотворения. 1923; Мигове от вечността. Двадесет и един лирически разказа. 1924; Селото Чучувей. Повест. 1928; Светлата книга. Лирика. 1929; Тунджанската хризантема. Драма в стихове. 1929; Разкази. Т. I—III. 1929—1931; Гордиян Лунатов. Роман. 1933; Пълно събрание стихотворения. 1934; Карнобатски предания. 1935; Лов. Комедия. 1936; В Пантеона на Карнобат. 1939; Детски спомени. 1939; Слънчеград. Роман. 1939; Златозар Тагинин. Роман. 1940; Талисман. Разкази. 1946; Алпийско лято. Роман. 1947; Радости. Стихотворения за деца. 1947.

Лит.: Ко-йн. Иван Т. Карановски. „Тежки минути“. — Ново време, 1901, кн. 10—11; К. Гълъбов. Върху няколко имена в сб. „Жътва“. — Напред, бр. 135, 1919; Цв. Минков. „Ветви от бръшлян“. — Епоха, бр. 16, 14 юли 1922; Т. Павлов. „Мигове от вечността“. — Епоха, бр. 759, 1925; М. Тихов. „Светлата книга“. Лириката на Ив. Карановски. — Мисъл, бр. 10, 24 ноем. 1929; Хр. Дрехаров. „Гордиян Лунатов“. — Учит. вестник, бр. 30, 1934; М. Брулева. Пълно събрание стихотворенията на Иван Карановски. — Лит. преглед, бр. 24, 20 февр. 1935; Н. Атанасов. Политически и социални романтици. — Вчера и днес, бр. 52, 1939; Л. Брутов. „Слънчеград“. — Вечер, бр. 57, 1939; М. Неволин. Интересен български роман. — Нар. театър, бр. 98, 1940; Ив. Орманджиев. Иван Карановски. „Слънчеград“ — роман. — Просв. единство, бр. 4, 1942; Ж. Эскенази. Герои Ивана Карановского и русское народничество. — Болг русист., 1975, кн. 1.

ис

КАРАНФИЛОВ, Ефрем Спиров (27.XI. 1915). Роден в Кюстендил. Основно и гимназиално образование получава в родния си град. Завършва Военното у-ще и право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1947). Участвува в Отечествената война като началник щаб на бригада „Гоце Делчев“, на която е един от основателите. Като ученик е гл. ред. на в. „Ученическа мисъл“. Сътрудничи на сп. „Българска реч“, „Трезвеност“, „Светлоструй“, „Дунавска искра“ и др. От 1938 е редовен сътр. на сп. „Философски преглед“, където отпечатва големи характерологични статии, студии и есета. През 1942 обнародва в списанието интересни социологични статии — „Лъжемижитурката“ и др., — в които анализира отрицателни страни от тогавашната действителност; в тях се откроява майсторското му перо на есеист. След 9 септ. 1944 е ред. на сп. „Народен комисар“, преподавател в Народната школа за запасни офицери „Хр. Ботев“, старши ред. в Държ. военно издателство. Редовно сътрудничи на в. „Народна войска“, където отпечатва статии и есета. Същевременно сътрудничи и на лит. издания. От 1957 е чл. на ред. колегия и завежда отдел „Теория и критика“ на сп. „Пламък“, от 1959 до 1960 е зам.-гл. ред. на списанието. Ст. н. с. в Ин-та за литература от 1961, проф. от 1967. Научен секретар на ин-та (1963—66). Директор на изд. „Български писател“ (1966—68), зам.-

23 III
пот.
1998

председател на СБП (1968—70), гл. ред. на сп. „Пламък“ (1970—72), на в. „Литературен фронт“ (от 1973). Секретар на СБП (от 1972). Зам.-директор на Единния център за език и литература (1972—74).

К. е активен участник в лит. и културния живот в Б-я. Автор е на повече от 600 литературно-критически статии, студии, есета, публицистични материали, характерологични студии, пътеписи и пр. Сътр. е на бълг. лит. издания и на много чужди списания и вестници. Той заема важно място в бълг. съвременен лит. живот главно като автор на литературно-критически, характерологични и публицистични книги, в които се поставят и разрешават основни въпроси на съвременната белетристика, поезия, критика, история, социология. Стилът на К. в основата си е портретно-есеистичен; авторът има подчертан вкус към героично-романтични мотиви и проблеми. В своята трилогия „Герои и характери“ той разработва галерия от романтично-героични образи („Грозното пате, или поетът“, „Жулиен Сорел на изпит пред йезуитите“, „Дон Кихот и присмехулниците“, „Трагедията на Стефан Цвайг“, „Между заледеното езеро и цъфналата нива“ и др.). По-висок етап в творческото развитие на К. е трилогията „Българи“, в която авторът изследва по свой начин проблемите на характера и епохата, прониква в човешката същност на някои наши национални незабравими или забравени герои. Оживявайки образите на бележити българи, като Паисий Хилендарски, Г. С. Раковски, В. Левски, Кольо Фичето, Гоце Делчев, Станке Димитров, Г. Шейтанов, Г. Димитров, Гео Милев, К. Янков, Хр. Ясенов и др., К. едновременно осъществява тяхната връзка с нашата съвременност и влиянието им върху нея. Негови статии са превеждани на рус., укр., рум., кит., чеш., нем., фр., исп. и др. езици. Засл. деятел на културата (1970), нар. деятел на културата (1974). Димитровска награда (1972).

Съч.: За свободата. Лит.-крит. очерк. 1955; Войникът в строя и в литературата. Лит.-крит. статии. 1956; Поезия в прозата. Лит.-крит. очерци. 1957; Андрей Гуляшки. Лит.-крит. очерк. 1958; Езиковият шаблон в литературата. Лит.-крит. студия. 1959; Сенки от миналото. Есета. 1960 (2 прераб. и доп. изд. 1963); Съвременност и майсторство. Лит.-крит. студии. 1961; Герои и характери. Есета. Ч. I. Мечтатели. 1962. Ч. II. Раждането на подвига. 1964. Ч. III. Творци. 1967 (2 изд. Ч. I—III. В света на чуждите литератури. 1970); Български поети. Лит.-крит. портрети. 1965; Литературно-критически статии. Избрано. 1965; Под пагона — човекът. Лит.-крит. статии. 1966; Българи. Ч. I, II. 1968, 1971; Съвременност и белетристика. Лит.-крит. статии. 1969; В служба на родината. 1971; Минало и съвременност Есета. 1972; Творецът и патриотът. Георги Димитров пред Лайпцигския съд. Очерк. 1972; Владимир Димитров—Майстора. 1973; Съвременността и литературни жанрове. Лит.-крит. статии. 1973; Избрано. Т. I—II. 1975; Най-българското време. Книга за „Записките“ на З. Стоянов. 1976.

Лит.: Н. Андонова. Светът на твореца. Ефрем Каранфилов. Лит.-крит. портрет. 1973; Д. Овадия. Поет в прозата. — Младеж, 1958, кн. 4; Здр. Петров. Изкуството на критика. — Лит. мисъл, 1958, кн. 2; Л. Цветков. Поет в критиката. — Родна реч, 1958, кн. 5; Б. Делчев. Студия за езиковия шаблон в литературата. — Пламък, 1960, кн. 8; Ат. Свиленов. В настъпление срещу миналото. — Студент. трибуна, бр. 5, 1960; Н. Стайков. Против сенките от миналото. — Нар. младеж, 27 ноем. 1960; Р. Трифонов. За чист образен език. — Нар. младеж, бр. 14, 18 ян. 1960; В. Попова. Проблемът за езиковия шаблон. — Бълг. език, 1961, кн. 2; П. Русев. Рожба на богати впечатления. — Лит. новини, бр. 5, 19 юли 1961; Ат. Свиленов. „Съвременност и майсторство“. — Пламък, 1962, кн. 5; Т. Абазов. Критикът се среща с поета. — Лит. новини, бр. 32, 1963; М. Василев. Обаянието на литературния критик. — Студент. трибуна, бр. 10, 24 ноем. 1964; Л. Велева. Книга за героизма в живота и в литературата. — Лит. мисъл, 1964, кн. 6; Ат. Дишев. Талантът на критика. — Септември, 1964, кн. 12; Св. Цонев. „Герои и характери“. — Пламък, 1964, кн. 11; Ив. Вандов. Възможност и граници на есеизма в литературната критика. — Ново време, 1965, кн. 10; Г. Димов. Творческият диапазон на критика. — В: Каранфилов, Ефр. Лит.-крит. статии. 1965; Ат. Дишев. Критик-творец. — Нар. култура, бр. 49, 4 дек. 1965; Хр. Дудевски. Творческият профил на критика. — Отеч. фронт, бр. 6443, 26 май 1965;Св. Цонев. Поетична книга за поезията. — Септември, 1965, кн. 10; Е. Константинова. Книга за някои български поети. — Лит. мисъл, 1966, кн. 2; М. Василев. Десет портрета и един автопортрет. — Лит. фронт, бр. 4362, 19 окт. 1967; Г. Григоров. „Под пагона — човекът“. — Нар. младеж, бр. 39, 16 февр. 1967; Ив. Попиванов. Духовният свят на твореца. — Септември, 1967, кн. 11; С. Правчанов. Есеистичното изкуство на критика. — Отеч. фронт, бр. 7099, 11 юли 1967;Св. Цонев. „Герои и характери“. — Лит. мисъл, 1967, кн. 4; Т. Абазов. Спътници на вечността. —

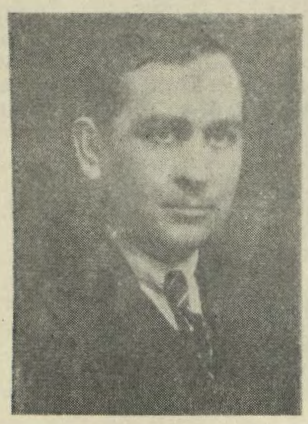

Петър Карапетров

Нар. култура, бр. 49, 7 дек. 1968; П. Бонев. „Българи". — Пулс, бр. 11, 28 май 1968; В. Бояджиева. Тайната на твореца. — Пламък, 1968, кн. 4; Св. Бъчварова. Отблизо и далеч. — Лит. фронт, бр. 27, 27 юни 1968; Л. Велева. С любов и омраза. — Нар. култура, бр. 4, 27 ян. 1968; М. Григоров. Книга за характера на българите. — Лит. мисъл, 1968, кн. 4; Ат. Дишев. Критикът и неговият герой. — Ново време, 1968, кн. 1; Ст. Коларов. Гордостта, че сме българи. — Раб. дело, бр. 158, 6 юни 1968; Ат. Свиленов. В постоянен досег с живота — Нар. култура, бр. 33, 17 авг. 1968; Б. Ничев. Изкуството на есеистичната проза. — Лит. фронт, бр. 24, 12 юни 1969; Н. Андонова. С критическо вдъхновение. — Лит. фронт, бр. 6, 5 февр. 1970; В. Бояджиева. Критически наблюдения над съвременната белетристика. — Септември, 1970, кн. 11; К. Йорданова. Книга за мечтата и мечтателите („Минало и съвременност"). — Септември, 1972, кн. 10; Ив. Славов. Съвременният глас на миналото („Минало и съвременност"). — Лит. фронт, бр. 46, 16 ноем. 1972; С. Хаджикосев. С гражданско вълнение и обич към литературата. — Раб. дело, бр. 303, 29 окт. 1972; Л. Георгиев. Литературата — живот и съдба (Творчески портрет). — Лит. мисъл, 1973, кн. 6; Св. Игов. Есеистичните студии на Ефрем Каранфилов („Съвременност и литературни жанрове"). — Нар. култура, бр. 51, 15 дек. 1973; Здр. Чолаков. Ярко присъствие в нашата есеистика и критика („Минало и съвременност"). — Пламък, 1973, кн. 3; С. Правчанов. Литературните жанрове в развитие. — Пламък, 1974, кн. 1; Здр. Чолаков. Актуална критическа книга („Съвременност и литературни жанрове"). — Септември, 1974, кн. 2; Т. Жечев. Критик с широк обществен обхват. 60 г. от рождението на Ефрем Каранфилов. — Раб. дело, бр. 331, 27 ноем. 1975; Св. Игов. Критика, есеистика и моралистичен патос. — Септември, 1975, кн. 11; Здр. Петров. Плодове на творческа зрелост. — Лит. фронт, бр. 48, 27 ноем. 1975; Ат. Стойков. В годините на творческа зрелост (Ефрем Каранфилов на 60 г.). — Нар. култура, бр. 48, 29 ноем. 1975. *вб*

КАРАПЕТРОВ, Петър Константинов (18.II.1900). Роден в Казанлък в семейството на учител. Завършва гимназия в Стара Загора (1917) и право и дипломация в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1922). Специализира в Париж (1937). Директор е на Държ. печатница в София (1929—30). Гл. ред. на сп. „Нов свят" (1921—26), на изд. „Древна България". Чл. на СБП.

Първата си творба печата в библ. „Искрица" (Казанлък) през 1912. Създател и уредник е на библ. „Български исторически романи", „Древна България" и „Периодическа историческа библиотека". За белетристичните си творби — разкази, повести, романи — извлича сюжети от истор. минало. Героите му са представени повече със своята полит. ангажираност, отколкото с индивидуалните си особености. Псевд.: Камен Каменов, Камен Чернокаменов, Черният Пиери и др.

Съч.: Последните дни на Търново. 1926; Смъртта на Беласица. Разказ. 1926; Хан Крум. 1926; Клокотница. 1927; Към кръста. 1927; За ханския престол. Истор. повест. 1928; Заговор. 1928; Победна песен. 1928; Богомили. Роман. 1929 (1936); Кръстоносци. 1929; Куманката. 1929; Тангра. Повест. 1929; Алцек. Либрето за опера. 1930; Боят при Маркели, 1930; Дъщерята на боила. 1930; Дъщерята на Шишмана. 1930; За вярата на дедите. 1930; Мечът на хановете. 1930; Последното сражение. 1930; Последният жрец. 1931; Прабългари. 1931; Сердика. 1931; Ханската наложница. 1931; Година 679. 1932; Муската. 1932;Славянският княз Пребъд.1932; Тракийски цар. 1932; Елена, тайната на Балдуиновата кула. 1933; Когато ханът се покръсти. 1933; Леман. Повест. 1933; Размирни години. Истор. роман от XIII стол. 1933; Стари и нови времена. 1933; Чудото. 1933; Войводата Ивац. 1934; Победа. 1934; Родна азбука. 1934; Слепият хан. 1934; Смъртта на св. Кирил. 1934; Ахелое. 1935; Дионисий. 1935; Победата при Българофигон. 1935; Прабългари. 1935; Първата обсада на Цариград. 1935; Симеон пред Цариград. 1935; Синовете Борисови. 1935; Цар Симеон. 1935; Царственият юноша. 1935; Боян магесникът. 1936; Васил Левски. 1936; Великото Народно събрание на Оборище. 1936; Въстанието на княз Михаила. 1936; Детелин войвода. 1936; Инджe войвода. 1936; Кавхан Ишбул. 1936;

Г. Караславов. „Танго“ на виетнам. език

В белетристиката си от 30-те год. К. навлиза все по-широко в явленията от обществената действителност, които тълкува от партийни позиции. Произведенията му са дръзновено противопоставяне на буржоазната действителност. Благодарение на големия си личен опит и на марксистко-ленинските си позиции писателят разкрива в разказите и очерците си истината за живота на бълг. село и показва как той може основно да се измени. След като минава през школата на М. Горки и израства като писател и гражданин, К. рисува в романите си „Татул“ и „Снаха“ пагубното въздействие на частнособственическата страст върху психиката на селянина на фона на обществено-политическата атмосфера и дребнособственическия селски бит.

След 9 септ. 1944 К. проявява необикновена енергия в културното строителство и в борбата за укрепване на соц. реализъм в съвременната бълг. литература. Изявява се като теоретик-полемист и главно като автор на белетристични, драматически и публицистични произведения. Замисля и осъществява своя голям план за поредицата „Обикновени хора“, от която излизат 5 ч. Романът-епопея отразява цялостно бълг. живот от I световна война до 9 септ. 1944 и с документална точност възпроизвежда борбите и пътя на комунистическата партия. В него К. съчетава документалното с художественото претворяване на националния живот през една сложна и бурна епоха. Създава няколко сполучливи драматични творби — „Камък в блатото“, „Габерови“, „Ленин влезе в нашия дом“, „Език мой—враг мой“, „Майка на всички“ и др.; пише повести — „Танго“, „Неверникът Тома“, „Освобождение“, роман за юноши, новели, разкази, очерци, произведения за деца, спомени. К. е безпощаден реалист, произведенията му са наситени с граждански патос и с партийна страст, с дълбоко познаване живота на народа и борбите на БКП. Човек на дълга, с активно обществено и гражданско съзнание в творческите си замисли, той изхожда винаги от нуждата на съвремието. Произведенията му са преведени на азърб., алб., англ., белорус., виетнам., груз., естон., ит., кит., литов., нем., пол., португ., рум., рус., словаш., словен., срб., тур., узбек., укр., унг., фр.. чеш., чув., холанд. и др. езици. Романът „Снаха“ е издаден на 25 езика. Псевд.: Агор Млад, Агор чернорък, Байбамбашковски, Бюлбюлбей, Гец, Жан фастък, Касий, Кир, Кирдяга, Кос, Карас, Кречетало, Крик, А. Московски, Редактор Церберов, А. Репов, Репортьор, Репортьор Кос, Селянин, Стършел, Трън, Ротю Фанев, Фриц, Червенокап, Чичо Дичо, Karas. Герой на соц. труд (1964). Нар. деятел на културата (1963). Димитровска награда (1950, 1959).

Съч.: Уличници. Разкази. 1926; Кавалът плаче. Разкази. 1927; Споржилов. Роман. 1931 (1949); Изчадия адови. Хумористични разкази. 1932 (1953); На пост. Разкази. 1932; Селкор. Повест. 1933 (17 изд.); На два фронта. Разкази. 1934; Победители. Разкази за деца. 1935; Ученитe мишки. Разкази за деца. 1935 (1973); Имот. Разкази. 1936; Пилето със златната перушина. Разкази за деца. 1938 (1943); Татул. Роман. 1938 (1943, 1946, 1955, 1973); Честна дума. Патилата на четирима пакостници. 1938; На село. Роман за деца. 1942 (1949); Снаха. Роман. 1942 (12 изд., драматизация 1951); Виненатa чешма. Хумористични разкази. 1943; Заешки планове. Приказки. 1943; Крилатият Данко. Разкази за деца. 1943; Чудната свирка. Разкази за деца. 1943; Сега му е времето. Разкази. 1944 (1945); Враг. Разкази. 1945; Ратай на реакцията. 1945; Борба за демокрация. Политически фейлетони. 1946; Орлов камък. Родопска легенда. 1948 (1954, 1965, 1967, 1971, 1974); Свърши се нашата. Хумористични разкази. 1946; Селски истории. Повести и разкази. 1946; Проходът на младежта. Репортаж за Хаинбоаз. 1947; Първи май. 1947 (1948); Елин Пелин. Лит.-крит. очерк. 1949; Христо Смирненски. Биогр. очерк. 1949 (1953, 1955, 1967); На прав път. 1950; Селски истории. Кн. II. 1950; Храбрата дружина. Разкази за деца. 1950; От Лидице до Банска Бистрица. Пътеписи. 1951; Превъзходството на социа-

Г. Караславов. „Снаха“ на нем. език

листическата култура. Студии. 1951; Танго. Повест. 1951 (1956, 1969, драматизация 1967); Героична Корея. Пътепис. 1952; Обикновени хора. Роман в 5 ч. Ч. I. 1952 (1954, 1958, 1965, 1969); Ч. II. 1956 (1959, 1960, 1969); Ч. III. 1963 (1964, 1969). Ч. IV. 1966. Ч. V. 1973. Ч. VI. 1975; Танго и Неверникът Тома. 1954; Габерови. Пиеса. 1955; Крилете на човека. Избр. произведения за деца. 1955; Ленко. Повест за юноши. 1957 (1960, 1964, 1968, 1970, 1973); Камък в блатото. Комедия. 1959; Малкият откривател. Разкази за юноши. 1959; Нови пътища. Повести и разкази. 1959; Бащин грях. Повест. 1961; Срещи и разговори с Никола Вапцаров. 1961; Глас народен. Драма. 1963; Избрани романи. Татул. Снаха. С предг. от В. Йосифов. 1964 (1968); Освобождение. Избр. повести. 1966; Татул. Пиеса в 4 д. 1966; Бялото теленце. Разказ за деца. 1967; На стража. Избр. разкази. 1967; Близки и познати. Мисли и спомени. 1968 (2 прераб. изд. 1971); Повести и разкази. 1969; Разкази. за деца. 1969; Книга за Смирненски и Вапцаров. 1971; Срещи и разговори с Георги Димитров. 1971; Белуша. Разказ за деца. 1972; Пиеси. 1972; Майка на всички. Пиеса в 9 карт. 1973; При опит за бягство. Разкази. 1973; Разкази за деца. 1973; В цяла Странджа роб запява. Пиеса в 8 карт. 1974; Повест за Беличката гора. 1975; Избрани съчинения в десет тома. Уводна статия Р. Ликова. 1956—1958; Избрани съчинения в три тома. 1974.

Лит.: Р. Ликова. Георги Караславов. Лит.-крит. очерк. 1958; Ст. Попвасилев. Георги Караславов. Очерци върху творчеството му. 1964; Г. Константинов. Георги Караславов. Очерк. 1966; Г. Константинов и Е. Константинова. Книга за Георги Караславов. Крит. очерци, спомени, разговори. 1971; П. Зарев. Георги Караславов. Лит.-крит. очерк. 1973; В. Александров. „Селкор“. — Новини, бр. 563, 9 юни 1933; Г. Бакалов. „Селкор“. — Звезда, 1933, кн. 14; П. Горянски. „Селкор“. — Мисъл, бр. 31, 1933; Г. Бакалов. Литературата върху събитията. — Звезда, 1934, кн. 5; Ст. Ц. Даскалов. Георги Караславов. — Светлоструй, бр. 1, 1936; Ст. Божков. „Татул“. — В-к на жената, бр. 737, 1938; П. Зарев. „Селкор“. — РЛФ, бр. 135, 1938; Д. Б. Митов. „Татул“. — Лит. глас, бр. 408, 1938; П. Динеков. „Татул“. — Златорог, 1939, кн. 7; Г. Цанев. „Татул“. — Изкуство и критика, 1939, кн. 5; Вл. Василев. Едно безспорно литературно дарование. — В-к на жената, бр. 902, 1942; Г. Цанев. „Снаха“. — Изкуство и критика, 1942, кн. 7; В. Александров. Към здрава литература за деца („На село“). — Заря, бр. 5420, 1943; П. Данчев. „Селски истории“. — Лит. фронт, бр. 18, 1947; Г. Константинов. За новия разказ. „Танго“ на Г. Караславов. — Лит. фронт, бр. 30, 26 март 1949; П. Динеков. „От Лидице до Банска Бистрица“. — Септември, 1952, кн. 1; Я. Молхов. „Обикновени хора“. — Отеч. фронт, бр. 2458, 1952; Б. Делчев. Извадки от бележник. — Лит. фронт, бр. 42, 1953; Г. Цанев. Георги Караславов. — Раб. дело, бр. 27, 1953; Г. Гочев. За пълноценна реалистична българска драма. — Ново време, 1954, кн. 7; Цв. Минков. Г. Караславов. — Език и литература, 1954, кн. 1; Д. Е. Спространов. Заслужена дан („Христо Смирненски“). — Септември, 1954, кн. 1; Ст. Каролев. За жизнени белетристични образи. — Във: Въпроси на съвременната българска литература. 1955; Ив. Вандов. В дълбокия вир на живота и на борбата („Ленко“). — Вечер. новини, бр. 2080, 25 апр. 1958; П. Чолов. На любима тема („Ленко“). — Учит. дело, бр. 31, 15 апр. 1958; Г. Гочев. За нашата театрална практика. — Театър, 1959, кн. 8; К. Зидаров. За комедията „Камък в блатото“. — Септември, 1959, кн. 4; Л. Стоянов. Писател на новото село. — В: Людмил Стоянов за литературата, изкуството и културата. 1959; Хр. Йорданов. „Срещи и разговори с Никола Вапцаров“. — Лит. мисъл, 1961, кн. 5; В. Колевски. Из историята на работническия литературен фронт в България. — Лит. мисъл, 1961, кн. 6; В. Андреев. Основни етапи и особености в творческия метод на Г. Караславов. — Език и литература, 1962, кн. 2; П. Тотев. Двама от обикновените. — Пламък, 1963, кн. 11; Ж. Видев. „Татул“ и творчеството на Г. Караславов. — Бълг. език и литература, 1964, кн. 2; В. Йосифов. Георги Караславов. — В: Йосифов, В. и Ем. Петров. Проблеми, автори, книги. 1964; Т. Павлов. Две епохи — две епопеи. — Лит. фронт, бр. 2, 9 ян. 1964; Г. Цанев. 1. Крупен писател-комунист. — Раб. дело, бр. 12, 12 ян. 1964. 2. Георги Караславов. — В: Писатели и проблеми. 1965; Ефр. Каранфилов. Г. Караславов и литературата с военна тематика. — В: Под пагона — човекът. 1966; Г. Константинов. „Обикновени хора“. —Лит.

Слав Г. Караславов

фронт, бр. 49, 1 дек. 1966; С. Правчанов. Животът на поета („Христо Смирненски“). — Нар. култура, бр. 37, 16 септ. 1967; Ж. Видев. Романът на Г. Караславов „Снаха“. Идейна проблематика, сюжет и характери. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, LVII, кн. 1, 1968; Ив. Вандов. Интересна и ценна книга („Близки и познати“). — Ново време, 1969, кн. 8; Л. Георгиев. Художествена панорама на борбата. — В: Съвременни писатели. 1969; Г. Димов. Принос към психографията и характерологията на българските писатели („Близки и познати“). — Лит. мисъл, 1969, кн. 6; П. Зарев. Георги Караславов и романът му „Обикновени хора“. — Лит. мисъл, 1969, кн. 4; Е. Константинова. Достоверен, вдъхновен летопис („Близки и познати“). — Раб. дело, бр. 84, 25 март 1969; С. Правчанов. Дългът и патосът на мемоариста („Близки и познати“). — Нар. култура, бр. 8, 22 февр. 1969; Кр. Генов. Когато голям писател твори за малките. — Учит. дело, бр. 12, 13 февр. 1970; Вл. Каракашев. Караславов драматургът. — В: Театрални хипотези. 1971; Г. М. Григоров. Един от първомайсторите на съвременната ни литература. — Отеч. фронт, бр. 8706, 8 окт. 1972; Ем. Прохаскова. В творческата лаборатория на Георги Караславов. — Родна реч, 1972, кн. 3; Е. Константинова. Повестта „Селкор“. — Родна реч, 1973, кн. 4; Т. Павлов. Когато ще излезе шестият том. . . („Обикновени хора“). — Лит. фронт, бр. 28, 12 юли 1973; Ив. Руж. Петата част („Обикновени хора“. Ч. 5). — Нар. култура, бр. 35, 25 авг. 1973; С. Хаджикосев. Епопея на националното страдание и величие („Обикновени хора“). — Септември, 1973, кн. 12; Е. Василева. Глас народен. . . — Театър, 1974, кн. 3; Ж. Желязков. Георги Караславов и утвърждаването на социалистическия реализъм в българската литература. — Език и литература, 1974, кн. 3; Т. Жечев. Как се събужда силата. — Лит. фронт, бр. 3, 17 ян. 1974; П. Зарев. Художник-пресъздател на две епохи. — Раб. дело, бр. 29, 29 ян. 1974; С. Султанов, Именит писател. — Лит. фронт, бр. 3, 17 ян. 1974; Ив. Цветков. Уроците на Караславов. — Лит. фронт, бр. 3, 17 ян. 1974; Св. Игов. Романовият епос на Георги Караславов („Обикновени хора“). — Пулс, бр. 9, 22 апр. 1975; Ефр. Каранфилов. Героиката на живота — героика на литературата. — Пулс, бр. 24, 18 ноем. 1975; В. Колевски. Заветният бряг („Обикновени хора“. Ч. 6). — Лит. фронт, бр. 32, 7 авг. 1975; Л. Тенев. Драматургията на Георги Караславов. — Пламък, 1975, кн. 2; Анг. Анчев. Георги Караславов и руските романисти. — Пламък, 1976, кн. 1; Ал. Спиридонов. Георги Караславов и средното поколение белетристи. — Лит. мисъл, 1976, кн. 4.

елк

КАРА̀СЛАВОВ, Слав Георгиев (27.III.1932). Роден в София. Завършва гимназия в родния си град (1949). Следва рус. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1949—50). Завършва Висшето военно у-ще (1951) и служи като офицер във военновъздушните сили (до 1954). Завършва кинодраматургия във Висшия ин-т за кинематография в Москва (1964). Ред. е в сп. „Наша родина“ (1954—55), в. „Работническо дело“ (1956—58), сп. „Пламък“ (1964), в. „Народен спорт“ (1956), гл. ред. на Студията за научно-популярни филми към Бълг. кинематография (1964—71). От 1974 е ред. в сп. „Съвременник“. Чл. на БКП, на СБП.

К. е автор на книги за възрастни и деца. Проявява траен интерес към проблемите на съвременността. Разказите му на военна тема разкриват героизма на обикновените бойци, поставят въпроса за гражданската отговорност, за честта и дълга, за пораженията на лекомислието и безразличието. Произведенията му за деца рисуват любознателни, наблюдателни и критични детски герои, чувствителни към добродетелите и слабостите на възрастните.

Съч.: Шестима за един. Разкази. 1957; Троянски кон. Повест. 1958; В събота следобед. Разкази. 1960; Сурови дни. Спомени. Записал и лит. обработил. 1964 (в съавт. с Ц. Ганев); С татко за риба. Весела новела. 1965; Пътешествие с „Десислава“. Весела повест за деца. 1971; Повест без име. 1972; Повест за Филимон и Маша. 1973; Антарктида бяла и синя. 1974. Весели приключения у нас и в далечни страни. 1974.

Лит.: Г. Божинов. Втората книга. — Лит. фронт, бр. 40, 1958; С. Северняк. Светлините и сенките в първата книга. — Нар. младеж, бр. 20, 1958; Р. Игнатов.

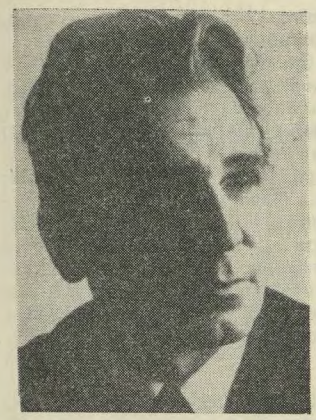

Слав Хр. Караславов

По пътя на растежа. — Лит. фронт, бр. 31, 1961; М. Наимович. „С татко за риба". Весела новела. — Пламък, 1965, кн. 5; Л. Табакова. Непретенциозно и хубаво. — Раб. дело, бр. 107, 1966; Ст. Коларов. Разказ за живота на съвременните бойци. — Пламък, 1972, кн. 15; Ем. Прохаскова. Весела и тъжна повест. — Деца, изкуство, книги, 1972, кн. 2. *ми*

КАРАСЛАВОВ, Слав Христов (27.III.1932). Роден в с. Дебър, Пловдивски окр. Произхожда от средно земеделско семейство. Завършва гимназия в Първомай (1952). Занимава се активно с обществена работа — секретар на ремсовата организация в селото, председател на учкома в гимназията. Седем год. е пътуващ журналист, пише дописки, репортажи. Гл. ред. на многотиражка в Исперих и Попово (1957—58). Работи във в. „Народна младеж" (1959), „Септемврийче" (1960—62), в Радио София — детска лит. редакция (1962—65). Завежда отдел „Поезия" в изд. „Народна младеж" (1964) и в изд. „Български писател" (1966). Гл. ред. на изд. „Народна младеж" (1966—68), а след това — директор (1972). От юни 1972 е гл. секретар на СБП. Кандидат чл. на ЦК на БКП от 1976.

Първото си стихотворение К. обнародва във в. „Народна младеж" през 1954, след това печата в сп. „Септември" и „Пламък". През 1959 получава наградата на сп. „Пламък" за най-добро стихотворение през годината.

Основна особеност на поезията му е неразривната връзка със земята, със селото и с Тракийската равнина. Още в стихосбирката „Ехо от кавалите" К. проявява силно изострено чувство за природата. В следващите си стихосбирки — „На бял камък", „Корава пръст", „Насаме със сина", „След време", „Приемете ме такъв" — той доизгражда своя поетичен стил. Все повече се засилва дълбоката му синовна привързаност към родината. Постепенно в стила на поета се оформя съвременна мисловност, породена от вътрешния и естествен стремеж към по-голямо майсторство на формата и по-голяма значимост на темите. Тези нови положителни моменти в лириката на К. се забелязват в стихосбирките „Насаме със сина", „И никога да не си отивам. . ." и „Предсказания". Характерни белези на поезията му са простотата и яснотата, конкретната изобразителност. В белетристичните кн. „Хроника за Хаджи Димитър", „Деспот Слав", „Залезът на Иванко" К. се насочва към истор. сюжети, в които пресъздава несломимия героичен дух на българина, жаждата му за свобода, независимост и социална справедливост. Стихотворенията му са превеждани на рус., белорус., укр., чеш., словаш., пол., рум., нем., фр., ит., исп. език. Засл. деятел на културата (1974).

Съч.: Ехо от кавалите. Стихотворения. 1959; На бял камък. Стихотворения. 1961; Корава пръст. Стихотворения. 1962; Жълтият пират. Поема за деца. 1964; Когато светлините се раждат. Пиеса, 1964; Приказка за житното зрънце и малкото момче. Книга за деца. 1964; Приятел със смъртта. Новели. 1964; Сенките пътуват с нас. Стихотворения. 1964; Насаме със сина. Стихотворения. 1965; Двамата. Новела. 1966; Късче мрамор от Акропола. Пътепис. 1966 (в съавт. с А. Германов и М. Недялков); След време. Стихотворения. 1966; Приемете ме такъв. Стихотворения. 1967; Братята от Солун. Пиеса. 1968; Хроника за Хаджи Димитър. Роман. 1968 (1973); Когато се роди момче. Стихотворения. 1969; Счупената луна. Стихотворения за деца. 1969; Деспот Слав. Роман. 1970 (1973); И никога да не си отивам. . . Стихотворения. 1970; Житие на капитан дядо Никола. Роман. 1971; Стихотворения. 1971; Залезът на Иванко. Роман. 1972; Предсказания. Стихотворения. 1972; Поеми. 1973; Гост на себе си. Стихотворения. 1974; Когато Калоян премина Хем. 1974; Оръжие за живите. Новели. 1974; Ракетен век. Стихотворения. 1974; Априлски пространства. Поеми. 1976; И името ти хубаво. . . Разкази и новели. 1976; И се възвисиха Асеновци. . . Залезът на Иванко. Когато Калоян премина Хем. Деспот Слав. И много пътеки изходих. . . Истор. роман. 1976.

Лит.: Д. Василев. Една крачка и широк замах. — Септември, 1959, кн. 8; Лада Га-

Георги Карастоянов

лина. „Ехо от кавалите“. — Младеж, 1959, кн. 7; В. Йосифов. Съвременността — душа на литературата. — Нар. младеж, бр. 295, 16 дек. 1959; Л. Стефанова. Страници, които радват. — Лит. фронт, бр. 27, 9 юли 1959; Ив. Сарандев. От ехото до белия камък. Нар. младеж, бр. 115, 15 май 1961; Г. Савов. „Корава пръст“. — Пламък, 1963, кн. 1; Ив. Спасов. Действително човешка поезия. — Лит. фронт, бр. 9, 28 февр. 1963; Кр. Куюмджиев. — Национална традиция и новаторство. — Септември, 1964, кн. 10; С. Правчанов. Пътуване към зрелостта. — Нар. младеж, бр. 89, 13 апр. 1964; Хр. Дудевски. Разговор със съвременността. — Отеч. фронт, бр. 6365, 21 февр. 1965; Ем. Прохаскова. Драма човешка и творческа. — Лит. фронт, бр. 15, 8 апр. 1965; М. Василев. „Хроника за Хаджи Димитър“. — Пулс, бр. 7, 20 авг. 1968; Н. Пантелеева. В познатата тема — нова страна. — Пламък, 1968, кн. 12; М. Бояджиева. Патриотичният патос на поета и белетриста. — Пламък, 1969, кн. 8; С. Хаджикосев. Поезия, съзвучна с времето. — Лит. фронт, бр. 28, 10 юли 1969; Р. Узунова. Проста човешка мъдрост. — Лит. фронт, бр. 45, 4 ноем. 1971; Н. Андонова. Зрелостта на поета. — Нар. армия, бр. 7310, 4 юни 1972; В. Бояджиева. Слав Хр. Караславов. — Лит. мисъл, 1972, кн. 1 (вж. и Профили. 1972. с. 216—228); Л. Георгиев. С България в сърцето. — Нар. култура, бр. 36, 2 септ. 1972; Г. М. Григоров. Тук е нашият корен. — Лит. фронт, бр. 20, 18 май 1972; Хр. Йорданов. Импулси към зрелостта. — Раб. дело, бр. 34, 3 февр. 1972; Н. Манолова. Сърце, помни, че си на България. — Вечер. новини, бр. 6423, 30 май 1972; М. Недялков. Предсказанията на поета. — Нар. младеж, бр. 122, 22 май 1972; Д. Танев. 1. Камбана на българската свяст.— Лит. фронт, бр. 33, 17 авг. 1972. 2. Трагиката и величието на миналото. — Лит. фронт, бр. 15, 29 март 1973; П. Данчев. Земна поезия. — Пламък, 1973, кн. 14; Др. Ничев. Талантливо претворяване на историята. — Вечер. новини, бр. 660, 4 ян. 1973; Здр. Чолаков. С патоса на една традиция. — Пламък, 1973, кн. 6; П. Зарев. Към творческа зрелост. — Раб. дело, бр. 114, 24 апр. 1974; Ефр. Каранфилов. За корените и за вятъра. — Нар. култура, бр. 27, 29 юни 1974; М. Наимович. Всекидневието на Антрактида. — Лит. фронт, бр. 45, 7 ноем. 1974; Г. М. Григоров. „Аз вярвам в моя древен род“. . . — Септември, 1975, кн. 1; Д. Танев. Принос към автохарактеристиката на твореца. — Пламък, 1975, кн. 5; В. Колевски. Самобитен български поет. — Пламък, 1976, кн. 3. *вб*

КАРÀСТОЯНОВ, Георги Митев (25.IX. 1931). Роден в Елхово в учителско семейство. Завършва гимназия в родния си град (1949) и право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1955). Работи във в. „Патриот“, гл. ред. е на в. „Септемврийска победа“ с. Божурище (1963—67), началник отдел в Държ. военно издателство (1967—70), ред. (1970—72), зам.-гл. ред. (1973), гл. ред. на Изд. на Отечествения фронт (1974—76). От 1976 завежда отдел за художествена литература в Профиздат. Чл. на БКП.

Първата си книга — биогр. очерк за героя от антифашистката борба Ангел Вълев — издава през 1956. Интересите му като белетрист са насочени преди всичко към централни събития, проблеми и лица от Бълг. възраждане — пробуждане и укрепване на националното съзнание на народа („Куюмджиевата къща“), значението на Велчовата завера от 1835 („Сребърната сабя“), въвеждането на светското образование в Б-я и ролята на В. Априлов като общественик и книжовник („Васил Априлов“), живота на българите в Одеса („Зеленият пръстен“) и др. На Руско-турската осв. война е посветена повестта „Вярност за вярност“. Романите и повестите на К. са написани с усет за обществената значимост на истор. събития и лица, със стремеж за пълноценното им художествено възсъздаване, без да се пренебрегва или омаловажава тяхната фактическа достоверност.

Съч.: Ангел Вълев. Биогр. очерк. 1956; Сребърната сабя. Истор. повест. 1959; Вярност за вярност. Истор. повест. 1960 (прев. на рус. език 1969); Генерал Георги Вазов. 1964; Зеленият пръстен. Истор. повест. 1967; Васил Априлов (Черти от един живот). 1971; Познатото почукване на вратата. Документални фрагменти. 1971; Куюмджиевата къща. Роман. 1972.

Никола Карастоянов

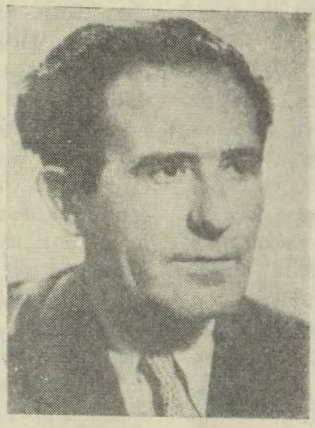

Васил Каратеодоров

Ана Карима

Лит.: Д. Димитрова. „Познатото почукване на вратата“. — Читалище, 1971, кн. 11; М. Тодорова. Правдив художествен документ за Васил Априлов. — Зорница, 1972, кн. 1; Л. Георгиев. Разкази за исторически лица. — Нар. армия, бр. 7565, 3 апр. 1973; К. Мечев. Оптимистичен възрожденски патос. — Отеч. фронт, бр. 8854, 31 март 1973.

д.л

КАРÀСТОЯНОВ, Никола (ок. 1778 — 29.IX.1874). Роден в Самоков. Учи в Рилския манастир слав. писмо и книговезство. Няколко години учителствува в Самоков, Дупница (дн. Станке Димитров) и с. Сапарево. След това се установява в родния си град и се занимава с книговезство и книжарство. Продава черковни книги, които закупува от Сърбия, а в нач. на 30-те год. на XIX в. започва и книгоиздаване. Първата книга, издадена от него, е от 1833 (Часослов, предназначен за у-щата), отпечатана в Бялград; през 1834 отпечатва още две книги в Крагуевац. През 1828 К. купува от Бялград малка ръчна печатница, която пренася тайно в Самоков. Не е известно кога точно започва дейността на тази печатница и колко книги К. отпечатва. Той литографира и иконищампи, чиито калъпи прави синът му Анастас, който допринася за художественото оформление на книгите. През 1847 К. се сдобива с официално разрешение и през 50-те год. развива голяма издателска дейност. Книгите и иконите разнася сам по бълг. земи; получава позволение да ги продава и в срб. княжество. През 1862 той прави неуспешен опит да се снабди с нови граждански букви, след което дейността на печатницата му постепенно замира. През 1864—66 издава още няколко книги, отпечатани в Бялград. Умира в Самоков.

К. е един от пионерите на бълг. книгопечатане. Той е първият българин, пренесъл печатарското изкуство от Европа в бълг. земи, като го свързва с богатата оформителска традиция на рилските книжовници. Известни са ок. 30 негови издания (някои препечатвани по няколко пъти) — книги, предназначени за началните у-ща и за слабо просветения читател, предимно с религиозно съдържание. Те задоволяват първите нужди на образованието през 40-те и 50-те год. на XIX в. в югозап. бълг. земи.

Лит.: В. Златарски. 1. Даскал Николай Карастоянович и неговата печатница. — ПСп., 1905, кн. 66; 2. Към историята на Самоковската печатница. — ПСп., 1907, кн. 68; Ст. Кутинчев. Печатарството в България. 1920; Б. Пенев. История на новата българска литература. Т. III. 1934. с. 253—262; П. Атанасов. Начало на българското книгопечатане. 1959; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 21—22.

ст

КАРÀТЕОДОРОВ, Васил Димитров (3.IX.1909). Роден в Созопол в чиновническо семейство. Завършва Търговската гимназия във Варна (1929), следва дипломация в Свободния ун-т в София. Лит. си дейност започва през 1927 със стихове, по-късно се определя към белетристиката; пише и литературнокритически статии. Сътрудничи на сп. „Хиперион“, „Обществена мисъл“, „Листопад“,

на в. „Литературни новини“, „Глобус“, „Вестник на жената“, „Литературен глас“ и др. Редактира лит. в. „Мисъл“, „Седмица на жената“, „30 дни“; сред. на сп. „Завети“ и др. Редактира библ. „Знаменити романи“. Ред. във в. „Народ“ (1945—48), „Труд“ (1948—50), в Профиздат (1950—69). Чл. на СБП.

Основен дял в лит. дейност на К. заемат романизираните биографии на дейци от Бълг. възраждане, които оформят и облика на творчеството му. Един от дейните преводачи на художествена литература от рус. и фр. език.

Съч.: Разбуждане. Стихове. 1927; Камънарят по царския друм. Разказ. 1930; Пожари в равнината. Разказ. 1931; Владимир Русалиев. Очерк. 1932; Полунощ. Разказ. 1932; Бунтът в Плиска. Разказ. 1933; Два свята. Разказ. 1933; В Хазария. Разказ. 1934; Любен Каравелов. Биогр. роман. 1934; Време за градеж. Разказ. 1935; Кирил Христов. Студия. 1935; Мундрага. Разказ. 1935; Стефан Караджа. Биогр. роман. 1935; Георги Сурсувул. Разказ. 1936; Йоан Екзарх. Разказ. 1936; Неофит Бозвели. Биогр. роман. 1936; Оскърбените. Разказ. 1936; Рилският чудотворец. Разказ. 1936; 17 поети и любовта. Сб. статии. 1936; Смъртта на Мария-Ирина. Разказ. 1936; Цар и пустинник. Разказ. 1936; Кръв за кръв. Роман. 1937; Самуил към Солун. Разказ. 1937; Марко Балабанов. Биогр. 1943; Н. В. Гогол. Студия. 1948; Добруджа. Географско-истор. очерк. 1956; По нашето Черноморие. Географско-истор. очерк. 1956.

Лит.: Цв. Минков. „Разбуждане“. — Глобус, бр. 19, 1928; Ив. Знахар. За една книга. — Дъга, бр. 2, 1933; Г. Крънзов. 1. „Любен Каравелов“. — В-к на жената, бр. 584, 1934. 2. „Стефан Караджа“. — В-к на жената, бр. 629, 1935; Г. Цанев. „Любен Каравелов. Биогр. роман“. — ЛИК, бр. 25, 27 март 1935; П. Горянски. 1. „Кирил Христов“. — Лит. час, бр. 9, 1935. 2. „Неофит Бозвели“. — Макед. слово, бр. 6, 1936; Ст. Божков. „Неофит Бозвели“. — В-к на жената, бр. 644, 1936; Л. Коен. „Неофит Бозвели“. — Тракиец, бр. 6, 1936; Хр. К. Радев. „Кръв за кръв“. — Звън, 1937, кн. 10.

ва

КАРИ́МА, Ана (псевд. на Ана Тодорова Велкова) (1871—6.III.1949). Родена в Бердянск (Укр. ССР). Дъщеря на Тодор Велков — изселник от Шумен, доброволец в Кримската война, войвода на чета през 1875 и участник в Руско-турската осв. война, оженил се в Русия за украинка. След Освобождението баща ѝ извиква семейството си в родния си град, където става околийски началник. К. учи първоначално в Шумен и Варна, а след това завършва девическата гимназия в София. През 1888 се омъжва за известния общественик-социалист Янко Сакъзов, с когото по-късно се разделя. К. учителствува в Шумен, Плевен, Одрин, открива в София първото в Б-я женско търговско у-ще (1916). Отрано се отдава на обществена, публицистична и писателска дейност. К. е една от първите и най-видни деятелки на женското движение за равноправие в Б-я. През 1897 основава Соф. женско образователно д-во „Съзнание“, което първо започва борба за допущане на жените в ун-та. Една от инициаторките и първа председателка на създадения през 1901 Бълг. женски съюз, чийто орган е основаният от нея в. „Женски глас“. Ръководеният от К. съюз скоро се отклонява от първоначалната си програма „да буди съзнанието на жената на труда“ и тръгва по пътя на чисто феминистичните идеи, оформявайки се като дребнобуржоазно-интелигентска организация за борба за равноправие на жените в рамките на капиталистическото общество. През 1908 К. основава нов съюз на напредничавите жени „Равноправие“ с орган в. „Равноправие“ и със същия предимно интелигентски състав и просветно-феминистична насоченост. Тази дейност на К. е свързана с чести обиколки из страната, със сказки по женския въпрос; на женското движение са посветени най-вече и многобройните ѝ публицистични изяви. По време на войните 1912—18 К. се отдава на патриотично-благотворителна дейност. През Балканската война работи като самарянка на фронта. През 1921 тържествено е честувана в Нар. театър 30-год. ѝ обществена и писателска дейност. След кървавото потушаване на Септемврийското въстание 1923 К. се обявява против фашисткия терор и след Априлските събития от 1925 заминава за Париж, където се свързва с антифашистките среди и дава на А. Барбюс материали за изобличителната му кн. „Палачите“, която тя превежда на бълг. език. В изложения до Лигата за правата на човека и гражданина и до оглавявания от Барбюс Комитет за защита на Балканите от белия терор, както и в апели, разпространявани на антифашистки митинги, К. разобличава изстъпленията на бълг. фашисти. Заради тази ѝ дейност правителството на Ал. Цанков я подвежда под отговорност по фашисткия ЗЗД. От Париж К. заминава за

СССР, където прекарва година и половина, а след завръщането си в Б-я през 1928 издава кн. „В днешна Русия“, в която пише с възхищение за придобивките на младия съв. строй и особено за новото равноправно положение на жената. Редактира сп. „Пчивка“, „Нова струя“, в. „Женски глас“, „Равноправие“, „Българка“, „Повик“. Умира в София.

Първия си разказ „Обикновена история“ отпечатва през 1891 в соц. сп. „Ден“. Пише литературно-критически статии, драми, разкази, повести и романи. Повечето от романите ѝ са твърде претенциозни и фактически са дълги разкази или повести. Произведенията ѝ, чиято голяма част са със сюжет от съвременната действителност,покрай моралнопсихологическите засягат и някои обществени и социални въпроси. Обикновено техен център са изобразените в сантиментален дух изживявания на съвременната жена с нейната усложнена и ранима душевност, които често завършват със самоубийство на героинята. Драмите ѝ „Подхлъзна се“, „Загубен живот“ и „Над зида“ са поставяни в Нар. театър; написаната на рус. език пиеса „В балканах“ е играна преди революцията в Петербург, а битовата драма „Зла свекърва“ е представяна от българите в СССР. Авторка е и на пиески за деца. Редактира първото бълг. издание на съчиненията на А. П. Чехов, побългарява украински драми. Псевд.; Вега, Мамин, А. Самуров.

Съч.: М. Л. Кропивницки. Лихвар. Драма в 4 д. и 5 сцени. Побългарила от укр. Ана Карима. 3 изд. 1900; Под натиска на живота. Повест. Варна, 1901; Подхлъзна се. Драма в 4 д. и 2 сцени из съвременния ни живот. Русе, 1901; Пробуждане. Пиеса из съвременния живот в 4 д. 1903; В Париж. Скици. Тутракан. 1905; Разкази. Т. I. 1906; Една велика идея. Сцена в 1 д. Тутракан, 1907; Загубен живот. Драма в 4 д. 1907; За свободата. Повест. Тутракан, 1908; Женското движение у нас. Кратък преглед на неговото минало и настояще. 1910; Над зида. Драматична песен в 4 д. Тутракан, 1912; Разкази на народни мотиви. 1917 (2 доп. изд. 1929); В днешна Русия. 1928; Чистата любов. Роман. 1928 (1931); В Париж (Против клеветата). 1929; Зла свекърва. Драма в 3 д. 1930; Курбан. Драма в 4 д. 1930; Отритната. Жертва на големия град. Драматична сцена. 1930; Посилният. Психологическа драма в 4 д. 1930; Поп Богомил. Истор. драма в 4 д. 1930; Яна войвода. Драма в 3 д. и 2 карт. 1930; Българска червеношапчица. Пиеска за деца в 3 карт. 1931; За свобода. Драма в 7 карт. 1931; Златната рибка. Според А. Пушкин. Пиеска за деца. 1931; В лош ден. Пиеска за деца в 2 д. 1932; Гърбавия Петьо. Пиеска за деца в 3 карт. 1932; Квартет. Пиеска за деца. 1932; Предател (Подхлъзна се). Драма в 3 д. 1932; Щъркел и лисица. Пиеска за деца в 2 карт. 1932; Голгота. Роман. 1933; Убийца (Трогателна драма из живота на пияниците в 3 д.). 1933; Кървавият режим на Ал. Цанков и дейността ми в Париж (По повод на моя процес). 1934; Ирина. Роман. В тинята. Разказ. 1935; Към щастие. Драма в 3 д. 1936; Чудесата на Евгения Марс. 1938; Облог. Битова драма в 3 д. 1939; Разкази. 1939; Сантиментални разкази. 1939; Янин извор. Битова драма в 3 д. и 1 карт. 1939; Безутешната женичка. Комедия в 1 д. 1940; Доброто момче. Пиеса в 4 карт. за прогимназиални ученици. 1940; Жертва. Драма в 4 д. 1940; Лотарията крива. Комедия в 3 д. 1940; Мъртво сърце. Роман. 1940; Панагюрската дева. Истор. драма в 7 карт. 1940; Патилата на запасния Иван. Весела комедия в 3 карт. 1940; Разкаяние. Роман. 1941; Янин извор. Разказ по нар. песен. 1941; Към просвета и култура. Спомени. 1943.

Лит.: Юбилеен сборник Ана Карима 1891—1921. 1924; Й-н. „Под натиска на живота“. — Ново време, 1901, кн. 6; Б. А. (Божан Ангелов).„Под натиска на живота“. — Мисъл, 1901, кн. 8; В. Светлов. Драмата „Подхлъзна се“ на търновската сцена. — Общо дело, 1901, кн. 21 и 22; Х. Вълчанов. „Под натиска на живота“. — Учител, 1902, кн. 5; Б.А.(Божан Ангелов). „Пробуждане“.—Мисъл, 1903, кн. 7; Eugénie. „Пробуждане“. — ПСп., 1903, кн. 64; Sonnia. „Пробуждане“. — Демокр. преглед, 1903, кн. 21; П. Р.-н (П. Росен). 1. „В Париж“. — Демокр. преглед, 1905, кн. 7. 2. Новият репертоар на Народния театър. Лит. и театрални бележки. — Демокр. преглед, 1906, кн. 3; Н. Атанасов. Разказите на А. Карима. — Бълг. сбирка, 1906, кн. 5; Вл. Василев. А. Карима. „Разкази“. — Мисъл, 1906, кн. 3; Ал. Гечев. А. Карима. „Разкази. I“. — Демокр. преглед, 1906, кн. 3; Г. Миндов. 1. Бълг. художествени преводи. — Начало, 1909, кн. 2. 2. Няколко думи по повод „предизвиканите редове“ на г-жа Карима. — Начало, 1909, кн. 5—6; Д. Бабев. Литературни портрети. Ана Карима. — Мир, бр. 3622, 1912; М. Тихов. Театрални бележки. „Над зида“. — Свободно мнение, 1915, кн. 18; Н. Томалевски. „Над зида“. — Съвр. мисъл, приложение, 1915, кн. 79; Хр. Смирненски. Интервюта с велики люде; 4. Ана Карима. — Смях и сълзи, бр. 8, 1917; Хр. Цанков-Дерижан. Разкази на народни мотиви. — Общ подем, бр. 10, 1917; Д. Бабев. Ана Карима. — В-к на жената, бр. 15, 1921; С. Йовчева. А. Карима. — Ден, бр. 77, 1921; Ив. Карановски. „Денница“, драма в 4 д. от А. Карима. — В-к на жената, бр. 10, 1921; Д. И. Полянов. „В днешна Русия“ от А. Карима. —

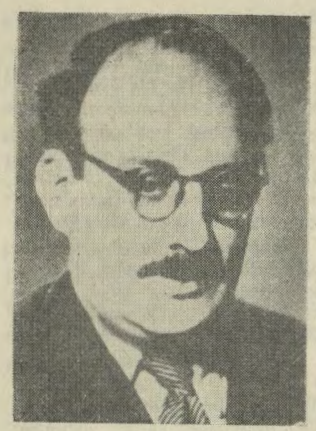

Стоян Каролев

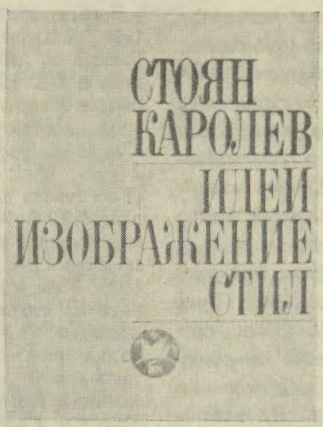

Ст. Каролев. „Идеи, изображение, стил"

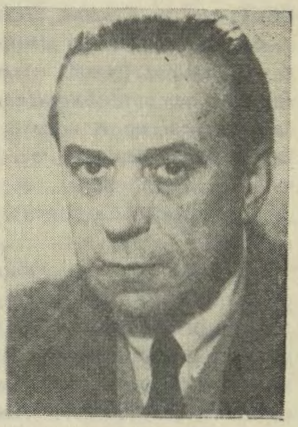

Александър Карпаров

Наковалня, бр. 147, 1928; В. Каратеодоров. „Курбан". — В-к на жената, бр. 390, 1929; Г. С-в (Т. Спиров). „Курбан". — Листопад, 1929, кн. 9—10; Н. Фол. Солта се обезсолява. — Лит. глас, бр. 111, 1931; А. Зидин. Карима за съветската жена. — РЛФ, бр. 168, 1934; Патрулни схватки. — РЛФ, бр. 157, 1934; Н. А. (Никола Атанасов). „Към щастие". — Лит. свят, бр. 6, 1936; Цв. Минков. Други драматурзи преди войните. — В: История на българската драма. 1936. с. 95—97; Д. Минев. Франция като сюжет в българската литература. Варна, 1939. с. 8—9; Ст. Каракостов. Българска литературна жътва 1940 г. — Заря, бр. 5802, 1940; П. Делирадев. А. Карима. — Септември, 1949, кн. 7; Ст. Попвасилев. Срещи и разговори. 1960. с. 57—68; М. Овчарова. Честно сърце. Смела антифашистка и защитница на съветския строй. — Отеч. фронт, бр. 6954, 20 ян. 1967; Д. К. Бошнаков. Патриотка до последния дъх. — Вечер. новини, бр. 6222, 5 окт. 1971; Хр. Д. Бръзицов. Ана Карима. Сто години от рождението ѝ. — Лит. фронт, бр. 44, 28 окт. 1971. *мц*

КАРÒЛЕВ, Стоян Несторов (23.II.1921). Роден в Стара Загора. Завършва гимназия в родния си град (1939) и слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1943). Учител е по бълг. език и литература в Горна Оряховица и по рус. език в София (1944—45). Ред. и гл. ред. в Изд. на БКП (1945—48). Асистент в Соф. ун-т при Катедрата по бълг. литература след Освобождението (1947—48). Ред. и гл. ред. на сп. „Септември" (1949—52), завеждащ отдел „Критика" във в. „Литературен фронт" (1954—56). Ст. н. с. в Ин-та за литература при БАН от 1954, проф. от 1960. Чл. на БКП, на СБП.

Първата публикация на К. е „Индивидуализмът на Пенчо Славейков" (сп. „Философски преглед", 1943, кн. 2). Още в първите години след 9 септ. 1944 името му се появява по страниците на периодичния печат. С методичност и постоянство той се стреми да разшири идейно-теоретическия и критическия си хоризонт и да внесе своя дял в развитието на марксическата литературоведска мисъл. Всяка негова книга е логичен завършек на извървения дълъг път в изследване на идейно естетическата същност на художествения процес. К. търси обективните идейно-естетически стойности, основава се на класово-партийния подход към лит. явления. Идейната и духовната му еволюция са резултат на съзнателното му самовглъбяване в актуалните проблеми на обществения и културния живот и свързването му с тях. К. се стреми към диалектическо мислене, към проникване в същността и спецификата на словесното изкуство. Изследва бълг. литература след Освобождението (Ив. Вазов, П. К. Яворов, П. П. Славейков, Д. Дебелянов, Д. Благоев) и съвременния лит. процес (съвременния истор. роман, Д. Талев, К. Калчев, Б. Райнов, Н. Хайтов, Г. Стоев, Г. Мишев, В. Мутафчиева и др.). Застъпник на всестранния идейно-естетически анализ, К. се стреми да огледа от всички страни авторите, за които пише. При подбора на явленията, които разглежда, се ръководи от научния интерес, спирайки се на обективни обществени и естетически критерии. Цялостната дейност на К. в областта на лит. история, теория и критика е

насочена към изясняване на съвременните процеси, към точните квалификации, към долавяне на основните тенденции, към диалектически анализ на художествените ценности. Характерен е стремежът му към изграждане на ясна и завършена логическа система, която да обединява мислите и разсъжденията му, без да опростява сложността на лит. явления. Крупен принос в бълг. литературознание е монографията му за П. П. Славейков.

Под негова редакция излизат „Партизански песни“ (1949, с предг.) от В. Георгиев, „Избрани фейлетони и хумористични разкази“ (1965, с предг.) от Г. Кирков, „Лит. архив. Т. Ш. Пенчо Славейков“ (1967), Съчинения (1972—1975) от Д. Талев, „Стихотворения“ (12 изд. 1974) от Д. Дебелянов и др. Засл. деятел на културата (1971).

Съч.: Димитър Благоев — литературен теоретик и критик. 1951; Иван Вазов — художествен метод и литературни позиции. 1951; Замисъл и образ. 1959; Димчо Дебелянов. Лит.-крит. очерк. 1961 (2 попр. изд. 1965); Въпроси на художественото майсторство. 1963; Съвременни литературни въпроси. 1966; В света на прозата. 1968; Идеи — изображение — стил. Избрано. 1971; Димитър Благоев и Георги Кирков. 1972; Жрецът-воин. Т. I—II. 1976.

Лит.: В. Йосифов. Художественият метод и литературните позиции на Иван Вазов. — Септември, 1951, кн. 1; Р. Ликова. „Иван Вазов — художествен метод и литературни позиции“. — Лит. фронт, бр. 45, 1951; Г. Димов. Димитър Благоев като литературен теоретик. — Вечер. новини, бр. 130, 3 юни 1954; Ив. Пауновски. За нашия Дебелянов. — Лит. новини, бр. 15, 6 дек. 1961; Ив. Цветков. Еволюцията на критика („Въпроси на художественото майсторство“). — Лит. мисъл, 1964, кн. 6; М. Василев. С грижите на днешната литература („Съвременни литературни въпроси“). — Нар. култура, бр. 49, 3 дек. 1966; Кр. Горанов. Позицията и талантът на критика („Съвременни литературни въпроси“). — Лит. мисъл, 1966, кн. 6; Л. Георгиев. Анализ и критическа преценка („Съвременни литературни въпроси“). — Пламък, 1967, кн. 10; М. Шишкова. В света на прозата — с проницателност и естетически усет. — Лит. мисъл, 1969, кн. 2; Л. Велева. Идеи, изображение, стил в българската литература. — Нар. култура, бр. 29, 17 юли 1971; Ст. Илиев. Стоян Каролев на 50 години. — Лит. мисъл, 1971, кн. 2; Ст. Коларов. Трудната професия на критика („Идеи, изображение, стил“). — Отеч. фронт, бр. 8221, 11 март 1971; Е. Константинова. С уверена критическа мисъл. — Лит. мисъл, 1971, кн. 2; М. Цанева. Стоян Каролев на 50 години. — Септември, 1971, кн. 4; К. Топалов. С ерудиция и обич („Димитър Благоев и Георги Кирков“). — Пламък, 1972, кн. 21. *елк*

КАРПАРОВ, Александър Маринов (2.III.1904). Роден в Тополовград в чиновническо семейство. По бащина линия е родственик с М. *Дринов*. Учи в родния си град до IV отделение, прогимназия завършва в Пловдив, а гимназия — в София. От 1923 следва медицина в Бари (Италия), след това продължава във Флоренция. Издържа се сам, работи като общ работник по пристанищата и като огняр на презокеански параходи. Известно време живее из пампасите в Аржентина. През 1930 завършва медицина, връща се в София и става асистент в Медицинския ф-т. По-късно работи като бактериолог в Ин-та за народно здраве, а от 1967 е проф. в Научноизследователския ин-т по епидемиология и микробиология. К. е експерт при Световната здравна организация в Женева по вирусните заболявания. От 1972 е пенсионер. Има над 150 научни труда върху вирусните заболявания. Чл. на СБП.

С лит. дейност К. се занимава от 1920, когато печата първите си разкази в сп. „Хиперион“, „Златорог“, „Българска мисъл“, „Листопад“ и др. Пише разкази и на ит. език и печата в ит. лит. списания. Разказите му разкриват психологията на обикновения градски човек, третират общочовешки проблеми, проповядват доброта и човечност. Първата му книга с разкази „Синьото момиче“ прави впечатление на критиката с психологизма и хуманизма си. Разказите на К. имат ясна идея, психологически мотивирани характери, стройна композиция, изразителен образен език. К. сътрудничи на съвременния лит. печат — на сп. „Септември“, в. „Литературен фронт“ и др.

Съч.: Синьото момиче. Разкази. 1934; Разкази за верността. 1938; Среща. Разкази. 1938; Нови момичета. Разкази. 1939; Разкази. Сб. 1940; Подарено приключение. Разкази. 1970; Спасителят от Титаник. Разкази. 1972; Задната къща. Избр. разкази. 1974.

Лит.: Ст. Станчев. „Синьото момиче“.— Бургаски фар, бр. 3759, 1934; П. Горянски. „Нови момичета“. — Вечер, бр. 32, 1939; Д. Дамев. „Нови момичета“. — Дневник, бр. 11903, 1939; П. Телчаров. „Нови момичета“.— Слово, бр. 5187, 23 окт. 1939; Д. Стоянов-Угрин. Александър Карпаров. Лит. портрет.—

„Картинна галерия“

„Картинна галерия за деца и юноши“

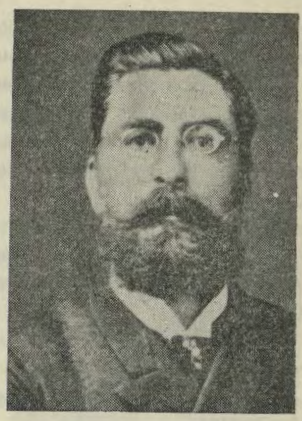

Иван Касабов

Лит. ек, бр. 1, 1941; Хр. Недялков. Търсене на духовните ценности („Подарено приключение“). — Септември, 1970, кн. 1; Л. Велева. Разказите на Александър Карпаров. — Септември, 1974, кн. 11; Е. Константинова. С хуманистичен патос. — Лит. фронт, бр. 10, 7 март 1974. *елк*

„КАРТЍННА ГАЛЀРИЯ“. Юношеско списание за изкуство и литература. Излиза в С. от 1957 в 10 кн. год. Издание на Съюза на бълг. художници и на СБП. Ред. колегия: Н. Янков (гл. ред.), П. Стъпов (зам.-гл. ред.), Ив. Радев, А. Каралийчев, Ас. Босев, Л. Ковачев, Д. Аврамов, Д. Йосифов, М. Райчев. Гл. ред. са били и Т. Динов, Н. Марангозов, П. Стъпов. Задачите на списанието са образователни и естетико-възпитателни. В обръщението към младите читатели се казва: „Във всеки брой на списанието „Картинна галерия“ ние ще ви разказваме за това красиво и вдъхновяващо изкуство, което воюва за нашия хубав социалистически свят. Ние ще се стремим да ви научим как да разбирате изкуството, ще воюваме да повишим вашия естетически вкус, ще искаме да развиваме вашето въображение“. Обнародваните материали (статии, информации, илюстрации) отговарят на юношеските интереси в различните области на изкуството. Читателят се запознава с историята на различните изкуства, с творчеството на знаменити художници, скулптори, архитекти, музиканти, писатели от миналото и съвременността. Обсъждат се актуални проблеми. Художествената литература е представена със статии за писатели, рецензии за книги, художествени творби. Изпълнявайки задачата си за развиване творческите способности на младежта в областта на изкуството, списанието се намесва пряко в работата на различни видове младежки колективи, които развиват художествената самодейност. Разглеждат се интересни прояви, споделя се опит, дават се насоки. Сътрудници на „К. г.“ са видни изкуствоведи и творци в различните области на изкуството. С лит. материали се представят Г. Караславов, А. Каралийчев, Мл. Исаев, К. Калчев, Ив. Давидков, П. Стъпов, Ас. Босев, Н. Фурнаджиев, Кр. Григоров и др. *кя*

„КАРТЍННА ГАЛЀРИЯ ЗА ДЕЦА̀ И ЮНОШИ“. Списание за художествено възпитание. Излиза в С., 1905—16, 1920—25, в 8 кн., а от IV год. — в 10 кн. год. Първата год. представлява албум с илюстрации и бележки към тях. От XI год. със загл. „Картинна галерия за юноши“. Ред. Г. Палашев. Списанието си поставя задача да възпитава естетически вкус сред учащите чрез художествена литература и илюстрации. Помества бълг. и чужди народни приказки — араб. (от „Хиляда и една нощ“), нем., рус., инд., перс., яп., дат., норв., — бълг. народни песни (записани от Ц. Калчев и М. Арнаудов), гатанки и др. Художествената литература е представена с басни (по Ж. дьо Лафонтен, Ст. Михайловски, Г. Лесинг, Ив. А. Крилов и др.) и с преводни белетри-

стични творби предимно със сюжети от детския живот, животинския свят и природата. Предлага разкази от Ч. Дикенз, Л. Н. Толстой, Х. Сенкевич, В. М. Гаршин, Дж. Лондон, М. Твен, А. Дюма, Б. Немцова, А. П. Чехов и др. Списанието обнародва произведения на У. Шекспир, преработени за юноши в прев. на Б. Дановски. Поезията е застъпена сравнително по-слабо със стихотворения от Ран Босилек, Ив. Вазов, Ст. Чилингиров, Тр. Симеонов и др. Отбелязва с портрети и редакционни статии лит. годишнини, писателски юбилеи (смъртта на Вазов, 100 год. от рождението на Ф. М. Достоевски, 25 год. лит. дейност на Елин Пелин, 50 год. от първото детско сп. „Пчелица“ и др.). Художественият материал се подбира с оглед на просветителските задачи на списанието. Възпитава нравствени качества — любов към труда и учението, скромност, благородство и т. н. Внушава социален сантиментализъм чрез образи на благородни богаташи, които помагат на бедните. Помества популярно четиво — биографии на художници, писатели и обществени дейци (Микеланджело, В. Юго, А. С. Пушкин, Х. К. Андерсен, П. Р. Славейков, Ил. Макариополски и др.), предадени в занимателна форма, — разкази за различни страни (в рубриката Пътуване около света), цикъл „Из царството на животните“, историко-географски описания на Розовата долина, на р. Амазонка, на Лондон и др. Съдържа много богат илюстративен материал на високо графично равнище — фототипни репродукции на картини от детския свят и пейзажи, цветни репродукции от известни художници, илюстрации към текста, художествено изработен стенен календар и др. Репродукциите са придружени с подробно описание, предназначено за родители и педагози. Представени са предимно съвременни западноевроп. и рус. художници — Б. Мурильо, В. В. Маяковски, Я. Вешин, А. Гийом, А. Цимерман, Г. Иглер, М. Майнголт, А. Мюлер, Е. Дюбоа и др. Ив. Карастоянов обнародва в редица книжки художествени фотографии от живописни краища в Б-я и в чужбина. През войните списанието отразява героизма на бълг. войник със серия рисунки от бойното поле от художника Б. Денев („На почивка“, „Опълченци при почивка“, „Техният скромен подвиг“), със снимки из армейския живот, със скулптури от Ив. Лазаров („На нож!“, „Очакващите“, „Чичо“), със стихотворения и разкази за войника и др.

кб

КАСА̀БОВ, Иван Христов (1837—18.VI. 1911). Роден в Лясковец. Учи в родния си град, после в гр. Елена при Ив. Момчилов. Гимназия завършва в Бялград (1857). Пътува до Прага, Виена, Нови Сад. Сътрудничи на Г. С. Раковски в редактирането на в. „*Дунавски лебед*“ и му помага при организирането на I бълг. легия. Следва право в Бялград. Завършва образованието си във Виена със степен „доктор на юридическите науки“. През учебната 1858/59 учителствува в Русе, после в Гюргево и Плоещ. През 1865 се озовава в Букурещ и живее при Раковски. По-късно става един от създателите на БТЦК. Започва да издава неговия печатан орган в. „Народност“. През 1868 е арестуван за кратко време от рум. власти. След това К. получава рум. поданство. Става адвокат в Букурещ и се оттегля от обществено-политическа дейност. Тази негова постъпка предизвиква острото негодувание на революционната бълг. емиграция в Румъния. Л. Каравелов иронизира К. в повестта си „Прогресист“. След Освобождението е съдебен служител. По време на Стамболовия режим е затварян, интерниран в родния си край, след което напуска Б-я и 4 год. живее в емиграция. Чл. на БКД (дн. БАН) от 1884. Умира в София.

К. е автор на няколко брошури, на статии, прокламации и адреси, печатани предимно във в. „Народност“ (1868). Сътрудничи на в. „Дунавски лебед“ (1861) и „Свобода“ (1869—70). Неговите мемоари „Моите спомени от възраждането на България с революционни идеи“ са интересни и с фактическия си материал, и като документ за личността на автора.

Съч.: Освобождението на сърбите от Карагеоргия и Милоша Обреновича. Белград, 1860; Беседа, изречена при освещението и отварението на българското народно училище в Гюргево. Браила, 1864; България и източний въпрос. Букурещ, 1868; Какъв трябва да бъде правилникът за вътрешний ред на Народното събрание. . . 1884; Дипломатически показател за правата и функциите на дипломатическите и консулски агенти. 1896; Метода за едно рационално предаване международното модерно право. . . 1897; Моите спомени от възраждането на България с революционни идеи. 1905.

Люба Касърова

Лит.: Ю. Иванов. Български периодически печат. 1893. с. 86—87; М. Д. Балабанов и В. Н. Златарски. Рецензия за „Моите спомени. . .". — ПСп., 1905, кн. 66; Д. Минев. Град Лясковец. Варна, 1944. с. 340—345. *цу*

КАСЪРОВА, Люба Сплитекова (31.V. 1887—6.II.1946). Родена в Солун в семейството на проф. Ф. Сплитек (чех, преселник в Б-я от 1883). Завършва гимназия в Пловдив, учи в Пражката музикална академия и във Филос. ф-т на Чешкия ун-т. В Б-я развива културна и обществена дейност — секретарка е на Соф. чешко-българска взаимност, редактира дружественото списание, изнася лекции, свързва се с чешки женски д-ва, ратува за българо-чешко сближение. Печата в сп. „Хиперион", „Завети", „Мисъл", в. „Литературен глас", „Вестник на жената", „Развигор". За своята обществена и лит. дейност получава чеш. отличие на Женския орден на белия лъв (1937). Умира в София. Чл. на СБП.

Първата стихосбирка на К. „Люлякови люлки" съдържа стихотворения за любовните преживявания на жената и за тревогите на майчинството. Следващите ѝ стихосбирки са посветени на малкото дете. Опитва се да разкре страданията на народа, зове към повече човечност, доброта и красота, издига глас против войната. Основни образи в лириката ѝ са влюбената жена и майката. Пише литературно-критически статии за Б. Немцова, К. Светла, Ел. Краснохорска. Превежда от чеш. език статии от Шалда, разкази за деца от К. Чапек и др.

Съч.: Люлякови люлки. Стихосбирка. 1930; В съня на новороденото. Стихосбирка. 1932; Птицата Феникс. Стихосбирка. 1933; Гласове. Стихосбирка. 1937; Какво ми нашепва музиката. Стихосбирка. 1942.

Лит.: П. Спасов. Видни жени. — Женски свят, бр. 6, 1928; П. Динеков. „Люлякови люлки". Стихотворения. — Мисъл, бр. 34, 1930; П. Спасов. 1. Л. Касърова: „Люлякови люлки". — Лъч, бр. 403, 1930. 2. Лириката на Л. Касърова. — Стара планина, 1933, кн. 7; Ал. Муратов. Литературни години. — Зов, бр. 28—31, 1933; Евг. Марс. „Гласове" — стихотворения от Л. Касърова. — Дневник, бр. 11 341, 1937; Й. Пата. Поезията на Л. Касърова. — Лит. глас, бр. 363, 1937; П. Пенев. Между книгите и списанията. — Лит. глас, бр. 377, 1938; П. Спасов. Български автори, преведени на чешки. — Слав. беседа, бр. 2, 1938; Г. Цанев. „Гласове" от Л. Касърова. — Изкуство и критика, 1938, кн. 6; М. Петканова. Човекът Л. Касърова. — Нар. женски глас, бр. 56, 1946; Евг. Марс. Писателката Л. Касърова почина. — Радикал, бр. 18, 1946. *пг*

КАТОЛИ́ЧЕСКА КНИ́ЖНИНА И КНИЖО́ВНИЦИ. Преводна и оригинална книжнина на българокатолиците през XVII—XVIII в., създавана от католически духовници за нуждите на католическата пропаганда. Католическата книжнина обхваща черковноучителни и богослужебни книги, географски, истор. и богословскополемични съчинения, които съдържат католически вероизповедни формулировки, религиозна поезия и др. Обективна предпоставка за развитието ѝ и за оживлението на просветата сред католическите колонии в Б-я през XVII в. (Чипровци, Пловдивско, Свищовско) е извоюваното от Австрия право (1716) католиците в Турската империя да изповядват свободно вярата си. Появила се в резултат от конфесионалните интереси на пропагандата в периода на противореформационната активност на католическата черква след Тридентския събор (1545—1563), католическата книжнина не е органично свързана с развоя на лит. живот в Б-я през XVII—XVIII в. и остава изолирано явление в бълг. културна история. Покрай идеологическата несъвместимост и противоречието с вековната национална книжовна традиция външна пречка за нейното по-широко разпространение и въздействие е езиковата ѝ неоднородност. Католическата книжнина е създавана на т. нар. илирийски език (босненско наречие с новобълг. влияние

в морфологията) с използуване на кирилица, на говорим бълг. език — с латиница (и през XIX в.) и на лат. език. Оживлението, което настъпва в книжовния живот и в просветата сред българокатолиците чрез тази книжнина е интересно явление в периода на предвъзраждането. Най-новите изследвания откриват стиловите белези на барокова литература в произведенията на изтъкнати католически писатели, работили извън пределите на Б-я (Кр. *Пейкич*, Я. *Пеячевич*, Фр. Кс. *Пеячевич* и др.).

Книжовниците-българокатолици са високо образовани за времето си хора, обучавани предимно в Илирийската колегия в Лорето и в Климентинската колегия в Рим. Някои от тях, работили извън Б-я, достигат върховете на тогавашната европ. образованост, получават научни звания и титли, заемат професорски катедри и високи постове в католически ордени. Характерно за католическите книжовници е будното национално съзнание, народностното самочувствие, на което те дават израз в своите съчинения или чрез подчертаване на бълг. си произход.

Книжовната дейност на българокатолиците е съсредоточена главно в две средища — Чипровско (XVII в.) и Пловдивско (XVIII в.). Но има и автори като Иван Бандулович, публикувал многократно преиздаваната покъсно кн. „Pistolje i Evangelja prico svega godiscta“ (Венеция, 1613), които не принадлежат към тези средища. Чипровското книжовно средище е пряко свързано с опита на българокатолиците да освободят Б-я с помощта на католическите страни, намерил израз в Чипровското въстание 1668. Въпреки необикновената по мащаби дипломатическа и полит. дейност на Петър Парчевич опитът не успява и след разгрома на въстанието оцелелите чипровски семейства се заселват в Австрийската империя, където пренасят и поддържат чипровската книжовна традиция. С Чипровското средище и с неговата традиция са свързани имената на Петър Богдан (1601—74), Ф. Станиславов, Кр. Пейкич, Я. Пеячевич, Фр. Кс. Пеячевич и др. Видни представители на Пловдивското средище са Петър *Ковачев* (Царски) и Павел Гайдаджийски — Дованли. Книжовното наследство на П. Дованли не е достатъчно проучено. През 1775 той съставя сборник с религиозни химни на говорим бълг. език, записани с латиница, но не е установено кои от химните са негово творчество и кои са преводни. С името на този автор се свързва и един миней и ръкописен сборник; те свидетелствуват за интереса му към слав. ръкописна традиция. Към средата на XIX в. (след 1844) сред пловдивските католици се появява преправка на Паисиевата история, направена по печатното издание на „Царственика“ от Хр. *Павлович*, известна в науката като „Българска павликянска история“.

Лит.: Л. Милетич. 1. Из историята на българската католишка пропаганда в XVII в. — Бълг. преглед, 1894, кн. 10—12. 2. Заселението на католишките българи в Седмиградско и Банат. — СбНУ, 1897, кн. 14. 3. Нашите павликяни. — СбНУ, 1903, кн. 19, 1905, кн. 21; Н. Милев. Католишката пропаганда в България през XVII в. 1914; Б. Пенев. История на новата българска литература. Т. I. 1930. с. 259—309; Iv. Dujčev. Il cattolicesimo in Bulgaria nel sec. XVII secondo i processi informativi sulla nomina dei vescovi cattolici. Roma, 1937; Ив. Дуйчев. 1. Прояви на народностно самочувствие у нас през XVII в. — Македон. преглед, 1938, кн. 1—2. 2. Софийската католишка архиепископия през XVII век. 1939; М. Стоянов. Българска павликянска история. — Изв. Държ. библ. „В. Коларов“ за 1957—1958, 1959; П. Динеков. Българската литература през XVII и първата половина на XVIII в. — В: История на българската литература. Т. I. 1962. с. 402—414; Ив. Богданов. 1. Българската литература в дати и характеристики. 1966. с. 37—39. 2. Кратка история на българската литература. Ч. I. 1969. с. 175—182; В. Бехиньова. Барокови черти на българската възрожденска историография. — Лит. мисъл, 1969, кн. 3; Б. Пейчев. Българската философска мисъл през Средновековието. — Полит. просвета, 1969, кн. 5; Б. Пейчев и Л. Вайсилов. Философски и обществено-политически концепции в предвъзрожденската българска католическа книжнина. — В: История на философската мисъл в България. Т. I. 1970. с. 117—132; Ем. Георгиев. Барок в българската литература. — Лит. мисъл, 1971, кн. 6; Б. Пейчев. 1. Съчиненията на Пеячевич и Кръстьо Пейкич. — Чипровци. 1688—1968. Материали от научната сесия по случай 280-год. от Чипровското въстание. 1971. с. 101—104. 2. Католическият схоластицизъм в историята на българската философска мисъл — XVIII в. (Дисертация, рък.). 1972; Л. Вайсилов. Философско-религиозни и социално-политически схващания в българската католическа книжнина. Кръстьо Пейкич, Яков Пеячевич, Франц Ксавер Пеячевич. — В: Кратка история на българската философска мисъл. 1973. с. 82—89; Ем. Георгиев. Българската литература в общославянското и общоевропейското литературно развитие. 1973. с. 126—140. *ск*

Никола Катранов

„К'во да е“

Надя Кехлибарева

КАТРÀНОВ, Никола Димитров (1829—5.V.1853). Роден в Свищов. Учи в родния си град при Хр. Павлович Дупничанина. През 1848 заминава за Русия, където постъпва в Историко-филологическия ф-т на Московския ун-т като стипендиант на Ив. Н. Денкоглу. Когато през 1852 Денкоглу научава, че неговият млад и талантлив възпитаник е болен от туберкулоза, веднага го отвежда на лечение във Виена и оттам във Венеция. К. умира във Венеция на 24 год. В негова памет С. *Филаретов* пише стихотворение, отпечатано в „Месяцослов на блъгарската книжнина“ (1859).

К. оставя скромно лит. дело, което дава представа за неговата култура, лит. интереси и възможности: един превод-побългаряване по Дж. Байрон — „Абидонска невяста“ (1850), свободен превод на песента на Миньон от Гьотевия „Вилхелм Майстер“ („Цариградски вестник“, бр. 124, 1853), няколко лирични стихотворения („Цариградски вестник“, бр. 123, 1853), малка сбирка от хайдушки народни песни, обнародвани от П. А. Безсонов в сб. „Болгарские песни из сборников Ю. И. Венелина, Н. Д. Катранова и других болгар“ (1855). В предговора си към сборника Безсонов пише за К.: „Той беше... много даровит и горещо предан на задачите на своето родно слово. Той обещаваше много за в бъдеще.“ К. е прототип на Инсаров, герой от романа „В навечерието“ на Тургенев. Когато се запознава със съдбата на българина К., Тургенев възкликва: „Ето оня герой, когото търсех!“

Лит.: А. П. Аненков. Литературные воспоминания. СПб., 1909; Ив. Г. Клинчаров. Инсаров — Николай Д. Катранов (героят от романа „В навечерието“ от Тургенев) [1938]; Н. Бобчев. Няколко думи за прототипа на Тургеневия Инсаров — българина Никола Катранов. — Слав. глас, 1908, кн. 5—6; A. Mazon. L'oeuvre de Nicolas Katranov. — В: Сборник в чест на проф. Л. Милетич. 1933; П. Динеков. Кой е българинът Инсаров в Тургеневия роман „В навечерието“. — Бълг. реч, 1936, кн. 3; Л. Минкова. Един българин в руската литература. — Лит. мисъл, 1972, кн. 5. *иу*

КАЦÀРОВ, Христо Георгиев (27.X.1923). Роден в с. Нова махала (дн. Люляк), Старозагорски окр. Завършва гимназия в Стара Загора. Първите си стихотворения печата в местния в. „Септември“ (1950). Сътрудничи на в. „Народна младеж“, „Литературен фронт“, „Народна култура“, сп. „Пламък“, печата в сб. „Литературна Стара Загора“ (1962) и др. Работи в ч-ще „Родина“ в Ст. Загора. Чл. на СБП.

Първата стихосбирка на К. „Сърце под ямурлука“ разкрива здравите му връзки със земята и със селския народ — народ от орачи, хайдути и поети. Сърдечност и нежност крият огрубелите от труд селяни. С по-голямо тематично разнообразие е стихосбирката „Селски песни“. „Сто работни вола“ съдържа по-зрели и идейно осмислени художествени творби, с обществена ангажираност и конкретен адрес — съвременника. К. е автор и на пиесата „Студена земя“, поставена в Старозагорския драматичен театър (1965) и във Врачанския театър (1966). Творбите му са превеждани на рус. и словаш. език.

Съч.: Сърце под ямурлука. Стихосбирка. 1958; Селски песни. Стихосбирка. 1960; Сто работни вола. Стихосбирка. 1963; Студена земя. Пиеса в 5 д. 1967; Есенна тишина. Стихове. 1976.

Лит.: Ст. Илиев. „Сърце под ямурлука". — Пламък, 1958, кн. 10; Ат. Дишев. Стихове за селското сърце. — Лит. фронт, бр. 5, 1959; Г. Григоров. „Селски песни". — Лит. фронт, бр. 31, 4 авг. 1960; Ив. Сарандев. Скъпоценната вода. — Нар. младеж, бр. 177, 28 юни 1960; Е. Манолов. „Сто работни вола". — Пламък, 1963, кн. 4; Ив. Спасов. „Сто работни вола". — Нар. култура, бр. 13, 30 март 1963; И. Божинова. Правдоподобие без обобщение. — Театър, 1965, кн. 12; В. Стоилов. „Студена земя". — Нар. култура, бр. 45, 6 ноем. 1965; С. Гьорова. От извора („Студена земя"). — Лит. фронт, бр. 3, 13 ян. 1966; Н. Правдев. „Студена земя". — Нар. култура, бр. 45, 5 ноем. 1966; Самобитен талант. — Септември, Стара Загора, бр. 1, 1971; М. Неделчев. Творчеството на поета Христо Кацаров. — Хоризонт, 1974, кн. 1.

пг

„К'ВО ДА Е". Седмичен хумористичен вестник. Излиза в Казанлък, 1902—03, и в С., 1911—22. Основател и отг. ред. Ал. Д. *Едрев* (Вердела), от бр. 524, 1 окт. 1922, гл. ред. Т. Сарафов, от бр. 527 гл. ред. Г. Вишневски. Сътр.: Ал. Едрев — Вердела; Т. Измирлиев — Гогол, Голголенко; Хр. Смирненски — Орезам, Хризантема, Ведбал, Шокинг, Джеймс Шокинг, Лорд Джеймс Шокинг; Хр. Бръзицов — Язека; Н. Граблашев — Мак Гро; Ц. Нойков — Sympinius, Животец. Безпретенциозен хумористичен вестник, в който се отпечатват и нескопосни ученически опити. Хуморът му е блудкав. Първите год. съдържат някои остроти срещу властвуващите партии и Фердинанд. През Междусъюзническата война се печатат доста опозиционни статии срещу войната, изобличават се кражбите на министрите и висшите чиновници. След избухването на 1 световна война застава на официални позиции. В него правят първите си творчески стъпки Т. *Измирлиев* (1913) и Хр. *Смирненски* (1915). Те напускат вестника през 1917 и се връщат през 1918. Двамата братя дейно му сътрудничат и значително променят неговия облик. Наред с някои бохемски и шовинистични творби те пишат и остри полит. и социални сатири. През 1920 Смирненски участвува в редактирането на вестника и внася в него идейно и художествено подобрение. Сам редактира бр. 442, 443, 444, 445, 450. През март 1921 напуска вестника. В последната си годишнина, без участието на Смирненски и Т. Измирлиев, той става пак безцветен и блудкав.

ед

КЕХЛИБА̀РЕВА, Надя (Надежда) Димитрова (22.XI.1933). Родена в София. Завършва гимназия във Варна (1950) и фр. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1954). Учителка е по рус. език във Варна (1954—56), преподавателка по фр. и нем. в М-вото на външните работи (1956—59), ред. в изд. „Народна младеж" (1959—67). От 1969 е ред. в изд. „Български писател". Чл. на БКП, на СБП.

За пръв път печата стихове през 1956 във в. „Литературен фронт". Сътрудничи на сп. „Пламък", „Септември", в. „Литературен фронт" и на детските издания в. „Септемврийче", сп. „Дружинка", „Картинна галерия" и др. К. е поетеса с подчертано лирично светоусещане. Вълнуват я темите за любовта, природата, приятелството. Притежава будно чувство за съвременност — голяма част от нейните стихотворения, поеми и очерци са посветени на трудовите хора — строители на социализма. Има успехи в пейзажната лирика, особено в стиховете за морето. Стихотворенията ѝ за деца показват умение да прониква в детския свят.

Съч.: Моето море. Стихотворения. 1960; Деца от брега. Стихове. 1962; Остани, любов. Малки поеми. 1965; Планината на силните. Стихове. 1965; Цветни стъкълца. Стихове за деца. 1966; Момчето и слънцето. Стихове за пионери. 1967; Глобуса на приказките. Стихове за деца. 1969; Ветрове над залива. Стихотворения. 1970; Тревогите живеят дълго. Стихове. 1970; Има навсякъде хубост. Поеми. 1971; Момчето и нощта. Стихове за деца. 1971; И няма тишина. Поема. 1972; Рисунки от едно лято. Очерци. 1973; Кръгла година. Стихотворения. 1974; Поема за Девня. Стихотворения. 1974; Приказки от Голямата долина. 1974; Паунови порти. Стихотворения. 1975.

Лит.: Й. Василев. Из плитчини и надълбоко. — Нар. младеж, бр. 253, 26 окт. 1960; Ал. Геров. Надя Кехлибарева. „Моето море". — Пламък, 1965, кн. 12; Ив. Сарандев. Поетични стъкълца. — Лит. фронт, бр. 51, 15 дек. 1966; Т. Янчев. „Планината на силните". — Септември, 1966, кн. 4; Ат. Далчев. Двама поети. Надя Кехлибарева и Димитър Светлин. — Пламък, 1968, кн. 22; Н. Андонова. С чувство за съвременност. — Лит. фронт, бр. 30, 23 юли 1970; Л. Велева. Чистата земя на младостта. — Септември, 1970, кн. 11; Е. Константинова. В залива

на обичта и саможертвата. — Пламък, 1970, кн. 17; Ат. Лазовски. Когато чувствата са съчинени. . . — Пламък, 1970, кн. 17; Ат. Свиленов. С внимание към вътрешния свят на героите. — Септември, 1972, кн. 8.

лп

КИЕВСКИ СБÒРНИК. Ръкопис от XVI в., бълг. извод. Писан в Сев. Молдавия, близо до манастира „Нямцу“. К. с. е дело на няколко преписвачи, но са оставили имената си само двама — монах Исайя и дяк Роман. През XIX в. ръкописът се намира в Украйна — отначало в Почаевската лавра, а по-късно в музея при Киевската духовна академия. От 1923 се съхранява в Библиотеката на Укр. АН в Киев (Поч. Б. 47/116). В К. с. са включени важни оригинални произведения на старата бълг., срб. и рум. литература (главно истор. съчинения), както и преведени от грц. творби. Най-много са оригиналните бълг. лит. паметници. К. с. съдържа препис от най-старата редакция на съч. „За буквите“ от *Черноризец Храбър*, единствения препис, в който са посочени имената на Кирило-Методиевите ученици, а в края — год. 6424 (916). Тук са поместени второто послание на *Евтимий Търновски* до йеромонах Никодим Тисменски и кратката редакция на граматическия трактат „Разяснено изложение за буквите“ от *Константин Костенечки*. В К. с. се намира единственият текст на *Българска хроника* от XV в., ценен паметник на бълг. средновековна истор. литература. Старата срб. литература е представена с едно произведение — летопис за времето от 1355 до 1490 (преписът се отнася към първата група на късните летописи). В К. с. са преписани също най-значителните рум. истор. съчинения от XVI в. — първата версия на летописа от Путна (за 1359—1525), първата редакция от хрониката на Макарий, игумен на манастира „Нямцу“ (за 1504—42), хрониката на Евтимий, игумен на манастира „Киприана“ (за 1542—54 с продължение до 1562, дело на неизв. автор). Заслужават внимание и преводните творби в К. с. — поучителни и филос. произведения от именити виз. писатели (Йоан Златоуст, Василий Велики, Атанасий Александрийски, Йоан Дамаскин, Симеон Нови Богослов, Никифор Калист и др.), астрономически и календарни бележки, полемически трудове против латините и немците, апокрифи, варианта на Кратка хронография от патриарх Никифор, допълнена на слав. почва до 1425. Със съдържанието си К. с. се нарежда между най-интересните славяно-румънски ръкописи.

Изд. и *лит.:* В. Березин. Описание рукописей Почаевской лавры, хранящихся в библиотеке музея при Киевской духовной академии. Киев, 1881. с. 69—75; I. Bogdan. 1. Ein Beitrag zur bulgarischen und serbischen Geschichtschreibung. — Arch. slav. Phil., XIII, 1891, p. 481—536. 2. Vechile cronice moldovenești pînă la Ureche. București, 1891. p. 1—41, 69—103, 143—171; И. В. Ягич. Рассуждения южнославянской и русской старины о церковнославянском языке. — В: Исследования по русскому языку. Т. I. СПб., 1885—1895. с. 551—553, 576—581; E. Kałużniacki. Werke des Patriarchen von Bułgarien Euthymius (1373—1393). Wien, 1901. p. LXXXVII—LXXXVIII, CXI—CXII, 221—224; А. М. Лукьяненко. Почаевский сборник Киевской духовной академии молдавоболгарской редакции XVI века со стороны своего языка. — В: Новый сборник статей по славяноведению. СПб., 1905. с. 406—467; А. Багрий. Вопрос о сказании Черноризца Храбра и Киевские списки „Сказания“. — Филол. записки, 1912, вып. 2, с. 268—275; Божан Ангелов и М. Генов. Стара българска литература в примери, преводи и библиография. Т. II. 1922. с. 466—470; Љуб. Стојановић. Стари српски родослови и летописи. Београд — Ср. Карловци, 1927. с. XLI—XLIV, LXIV—LXXIII, 124—153, 205—257; Й. Иванов. Старобългарски разкази. 1935. с. 66—71, 223—227; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 2 изд. 1967. с. 480—485; К. Куев. Черноризец Храбър. 1967. с. 217—221; Г. Михаила. Разпространение на писмените паметници, посветени на живота и делото на Константин-Кирил и Методий в Румъния. — В: Константин-Кирил Философ. 1971. с. 132—133, 135—137.

си

КИЛИФÀРЕВСКО КНИЖÒВНО СРÈДИЩЕ. Оформя се в средата на XIV в.; свързано е пряко с дейността на видния бълг. черковен деец *Теодосий Търновски* и с основания от него през 1350 Килифаревски манастир „Св. Богородица“. Според написаното от цариградския патриарх Калист житие на Теодосий Търновски Килифаревският манастир бил изграден с подкрепата на цар Иван Александър и бил покровителствуван от него. Лично Теодосий Търновски и ученикът му Роман избрали мястото — западния край на Килифаревската планина, 16 км южно от Търново. Манастирът бил устроен по подобие на скита на *Григорий Синаит* в Парория. За кратко време около Теодосий

„Киноизкуство“

Търновски се събрали 50 монаси. Броят им вероятно е нараствал бързо. Особено внимание се обръщало на усвояването на грц. език. Това обстоятелство, както и вековните лит. традиции в средновековна Б-я дават основание да се смята, че от К. к. с. са излезли висококвалифицирани книжовници. Най-значителният от тях е *Евтимий Търновски*, който напуска манастира през 1363 и се отправя за Цариград. От другите ученици на Теодосий Търновски са известни още *Киприан*, киевски и всерус. митрополит, Сава и Тимотей, присъствували на черковния събор във Търново през 1360, Младен, който пише през 1359 апостол за черквата „Св. Спас“ в Търново, Роман, Роман-Ромил. Като много добър познавач на грц. език и опитен преводач се прославя *Дионисий*. Патриарх Калист окачествява преводаческото умение на Дионисий като „дар божи“.

К. к. с. има първостепенна роля за усвояване и разпространение на *исихазма* в Б-я и за обучение на книжовнически кадри в духа на съвременната виз. образованост, като по този начин до голяма степен подготвя най-значителната културна проява на късното българ. Средновековие — *Търновската книжовна школа*.

Лит.: К. Иречек. История болгар. Одесса, 1878. с. 410—412; К. Ф. Радченко. Религиозное и литературное движение в Болгарии в эпоху перед турецким завоеванием. Киев, 1898. с. 172—242; П. А. Сырку. К истории исправления книг в Болгарии в XIV века. Т. I, вып. 1. Время и жизнь патриарха Евфимия Терновского. СПб., 1898. с. 141—255; В. Н. Златарски. Житие и жизнь преподобнаго отца нашего Феодосия. — СбНУ, 1904, кн. 20; В. Сл. Киселков. 1. Теодосий Търновски. 1926; 2. Житието на Теодосий Търновски като исторически паметник. 1926; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. II. 1953. с. 43—45; В. Сл. Киселков. Проуки и очерти по старобългарска литература. 1956. с. 151—159; История на българската литература. Т. I. Старобългарска литература. 1962. с. 279.

лгр

„КИНОИЗКУ́СТВО“. Месечно списание. Излиза в С. от 20 февр. 1946. Орган на Комитета за изкуство и култура (дн. Комитет по културата), на Съюза на бълг. филмови дейци и на СБП. Първоначално наименование „Кино и фото-култура“, от 1951 „Кино“, от нач. на 1955 „К.“. От 1946 до 1949 вкл. ред. Ас. Бояджиев. От 1950 до 1953, кн. 2, гл. ред. Ст. Станчев; от кн. 3, 1953, до кн. 2. 1954 вкл., гл. ред. К. Войнов; от кн. 3, 1954, до кн. 9, 1963, гл. ред. Я. Молхов; от кн. 10, 1963, до кн. 5, 1964 вкл., гл. ред. Хр. Сантов; след кн. 5, 1964, гл. ред. Ем. Петров. В ред. колегия през различните год. участвуват Ал. Декало, Н. Стайков, д-р Ал. Тихов, Р. Шоселов, Д. Даковски, П. Матев, Б. Нонев, Я. Молхов, Г. Стоянов-Бигор, Ал. Геров, Б. Делчев, Хр. Кирков, Х. Оливер, Н. Попов, Ал. Александров, П. Матеев, П. Вежинов, Б. Енчев, Д. Мундров, В. Петров, Б. Пунчев, Хр. Берберов.

Списанието осветлява всестранно научни, художествени, теоретични, технически и др. проблеми, свързани с филмовото изкуство; разглежда отношенията между литература и киноизкуство, между кино и телевизия; помества и актуални полит. материали („Холивуд и войната във Виетнам“), прави преглед на годишни кинофестивали в Б-я и в чужбина; обнародва очерци-портрети на световни кинорежисьори (С. М. Айзенщайн, М. Ром, В. И. Пудовкин, Ч. Чаплин, Ф. Фелини и др.), очерци-портрети на световни киноактьори (Чаплин, Н. К. Черкасов и др.); отразява юбилейни годишнини на изтъкнати филмови дейци и актьори. В „К.“ се разглеждат проблеми на филмовото изкуство в соц. страни, на филмовата критика, на масовата култура, на биографичния жанр в киното, на социологията на киното и т. н. Тези проблеми списанието отразява в най-разнообразни раздели и рубрики: Литературен сценарий, Теория на киното, Творческа трибуна, Критика и рецензия, Към историята на бъл-

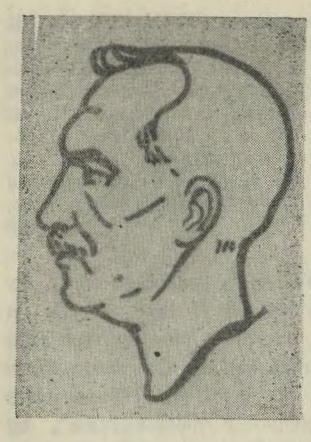

Анастас Кипиловски

гарския филм, Киното по света, По нашите екрани, За нашите кинолюбители, Поглед към миналото, Филмова критика, Думата на кинозрителите, Творчески проблеми на българския игрален филм, Наши срещи, Из нашите студии, Майстори на киното, Исторически календар, Писма на читатели, Обсъждания, Разговори, Хроника, Дискусии, Майстори на съветското кино, Хумор, Разни, Нашето интервю, Въпроси на филмопроизводството. По-активни сътр. на списанието са: Ал. Коен, Ал. Александров, Хр. Берберов, Б. Михайлов, Ив. Стоянович, В. Найденова, Т. Андрейков, Ал. Дунчев, Ат. Свиленов, Н. Милев, Кр. Горанов, Я. Вазов, Л. Тенев, Б. Милев, Н. Давидов, Л. Станев, Ив. Знеполски, Л. Шапкарев, В. Васев и др. В „К." сътрудничат и чуждестранни автори. По страниците на списанието са поместени лит. сценарии от П. Вежинов, Р. Ралин, Св. Бъчварова, братя Мормареви, В. Панова и мн. др. *мб*

КИПИЛО̀ВСКИ, Анастас Стоянович (1802—70). Роден в с. Кипилово, Сливенски окр. Първоначално образование получава в Котел, завършва история и литература в Лайпциг (1843). Широко образован, К. е един от най-изтъкнатите представители на тогавашната бълг. интелигенция. Работи като книжовник в Букурещ и главно в Цариград. Автор е на няколко превода от рус., нем. и грц. език („Священое цветообрание или сто и четире священи истории, избрани из ветхиат и новиат завет. . .", Будин, 1825; „Кратко начертание на всеобщата история" от Ив. Кайданов, Будин, 1836; „Велисарии", драма от Х. Траудцен, Лайпциг, 1844). Името на К. е свързано с ранната история на новобълг. поезия. Към „Кратко начертание на всеобщата история" той прибавя превод на едно стихотворение от грц. поет А. Христопулос „О, Тамбуро, Муссо сладкопойно. . .". С него се опитва да даде образец на тонически стих, като обяснява що е „стихотворство". Преводът е направен на говорим език. К. е автор и на два стихотворни превода от рус. език — стихотворение от М. В. Ломоносов и популярна рус. любовна песен, обнародвани в сб. „Болгарские песни" (1855) на П. А. Безсонов.

Лит.: В. Пундев. Гръцко-български литературни сравнения. — СпБАН, 1929, кн. 38; Б. Пенев. История на новата българска литература. Т. III. 1931. с. 920; Ас. Василиев. Трем на Българското възраждане. 1936. с. 24; История на българската литература. Т. II. 1966. с. 126. *ст*

КИПРИА̀Н (ок. 1330—16.IX.1406). Произхожда от знатния търновски род Цамблак. Чичо е на *Григорий Цамблак*. Предполага се, че като монах в Килифаревския манастир е бил между неколцината най-близки ученици на *Теодосий Търновски*, с които той тръгва през 1363 за Цариград. След кратък престой в манастира „Св. Мамант" и Студийския манастир К. се отправя заедно с *Евтимий Търновски* за Атон (1364), където в продължение на 10 год. е в досег с виз. богословска култура и с исихазма. През 1374 е отново в Цариград, влиза в най-близкото обкръжение на патриарх Филотей и заема служба при него. Като патриаршески пратеник заминава за Русия, за да разследва искането на западните рус. князе да имат отделен митрополит за Югозападна Русия със седалище Киев. К. развива активна дипломатическа дейност, за да заеме този пост. Това става през 1375 с подкрепата на литовския княз Олгерд и с обещание, че ще получи и московския митрополитски престол след смъртта на митрополит Алексей. Във връзка със затвърдяването на кариерата си К. пътува няколко пъти до Цариград. През 1379 минава през Търново. След смъртта на митрополит Алексей през 1378 на К. се налага да води упорита борба за неговото място, тъй като великият княз Дмитрий Донски се обявява против

кандидатурата му. Едва през 1390 К. постига своята цел: ръкоположен е от цариградския патриарх за московски и всеруски митрополит и задържа този пост 17 год. — до смъртта си. Погребан е в Успенския събор в Москва. Канонизиран е за рус. светец през 1472.

К. оставя име на енергичен и влиятелен глава на рус. черква. Дейността му подпомага процеса на обединение на рус. княжества около Москва, насочена е към заздравяване на черковната организация и към обновяване на богослужебната и книжовната практика.

По примера на Евтимий Търновски К. предприема реформа за изправяне на богослужебните текстове, като взема за норма Евтимиевите правописни принципи. Много данни из старорус. ръкописи от XIV—XVII в. свидетелстват за усилията му в тая насока, както и за собствените му книжовни трудове. Важен факт в историята на християнското богослужение в Русия са въведените от К. нова редакция на служебника (т. е. преведената от него грц. Филотеева редакция) и нов богослужебен устав (Ерусалимския на Сава Освещени). Известно е, че той е преписал от среднобълг. ръкописи Лествицата на Йоан Синайски и съчиненията на Дионисий Ареопагит с тълкуванията на Максим Изповедник (запазени в автографи). Съставил е и псалтир с последования, стигнал до нас също в автограф, като е използувал Евтимиеви преводи. К. има дял в обогатяването на слав. химнография — приема се, че е превел служби и молебни последования, а някои отчасти е съставил сам. Известен е и с няколко послания, възникнали в стремежа му да изясни и да уреди административни, канонически и богословски въпроси — до Евтимий Търновски (ок. 1371—73), до игумена Атанасий, до псковското духовенство и др. К. пренася в Русия синодика на българ. черква в Евтимиева редакция, който служи за основа на рус. и срб. синодици. С неговото име се свързва и най-разпространената слав. редакция на *индекса* (т. нар. Киприанова редакция), позната по голям брой преписи.

Между 1397—1404 К. написва житие на митрополит Петър, основател на Московската митрополия, подпомогнал обединителните стремежи на московските князе. Въз основа на старото проложно житие на светеца, дело на ростовския епископ Прохор, съставя ново, значително по-обширно и изискано житиеписно повествование, полагайки специални грижи за лит. му форма. В духа на търновската агиографска традиция той постига тържествен и изискан панегиричен стил, както и определено обществено звучене на творбата. Твърде осезателна е търсената аналогия между центростремителната политика на митрополит Петър и целите, на които сам авторът служи в качеството си на негов приемник. Автобиографичните моменти в житието са интересно предвъзрожденско явление, с което К. обогатява старорус. литература. Същата насоченост има и написаната от него ок. 1395 служба за митрополит Петър. Някои данни в старорус. ръкописи за участието му в съставянето на Никоновския летопис, Степенната книга и др. жития на рус. светци днес се оспорват в науката.

Дейността на К. се оценява в славистиката като важен етап в развитието на българоруските културни връзки през Средновековието. Тя е едно от най-значителните прояви в проникването на т. нар. второ южнослав. влияние в Русия, което издига високо престижа на *Търновската книжовна школа* и на старобълг. писменост изобщо.

Изд.: Б. Ст. Ангелов. Из старата българска, руска и сръбска литература. Ч. I. 1958. с. 159—176.

Лит.: архим. Леонид. Киприан до восшествия на Московскую митрополию. — Чтения в Имп. общ. истории и древностей российских, 1867, кн. 2; архим. Амфилохий. Что внес св. Киприан, митрополит Киевский и всея России, а потом Московский и всея России, из своего народного наречия и из переводов его времени в наши богослужебные книги? — Труды Третьего археологического съезда в России, II, Киев, 1878; И. Мансветов. Митрополит Киприан в его литургической деятельности. Истор.-литургическое исследование. М., 1882; архим. Амфилохий. Справедлив ли упрек монаха Нила Курлятева в том, что митрополит Киприан по гречески гораздо не разумел и нашего языка довольно не знал же при исправлении Псалтири? — Труды Четвертого археологического съезда в России, II, Казань, 1891; А. И. Соболевский. Южнославянское влияние на русскую письменность в XIV—XV в. СПб., 1894; Е. Голубинский. История русской церкви. Т. II, ч. 1. М., 1900; А. И. Яцимирский. Григорий Цамблак. Очерк его жизни, административной и книжной

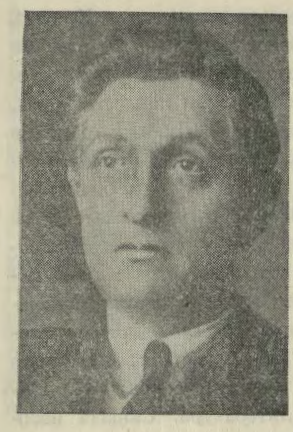

Александър Кипров

деятельности. СПб., 1904. с. 17—32; Богословская энциклопедия. Т. X. СПб., 1909. с. 41—59; История русской литературы. Т. II, ч. 1. М.—Л., 1945. с. 234—235; Ив. Снегаров. Духовно-културни връзки между България и Русия през средните векове (X—XV в.). 1950. с. 59—71; Б. Ст. Ангелов. Списъкът на забранените книги в старобългарската литература. — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1952, кн. 2; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. II. 1953. с. 85—88; В. Сл. Киселков. Проуки и очерти по старобългарска литература. 1956. с. 213—230; Й. Иванов. Българското книжовно влияние в Русия при митрополит Киприан (1375—1406). — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1958, кн. 6; Д. С. Лихачев. Некоторые задачи изучения второго южнославянского влияние в России. М., 1958; Ив. Снегаров. К истории культурных связей между Болгарией и Россией в конце XIV—начало XV в.—В:Международные связи России до XVII в. М., 1961; *Ἀντωνιος — Ἀιμιλιος Ταχιαος. I. Ὁ μητροπολίτης Ῥωσίας Κυπριανος Τσαμπλακ. — Ἐπιστημονικὴ ἐπετηρὶς Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημιου Θεσσαλονίκης*, 7 (1961), с. 161—241. 2. *Ἐπιδρασεις τοῦ ησυχασμου εις την εκκλησιαστικην πολιτικην εν Ῥωσια*, 1328—1406. — *Ἐν Θεσσαλονικη*, 1962, с. 61—154; История на българската литература. Т. I. Старобългарска литература. 1962. с. 307—314; Л. А. Димитриев. Роль и значение митрополита Киприана в истории древнерусской литературы (К русско-болгарским литературным связям XIV—XV вв.). — Труды ОДРЛ, XIX, 1963.

лгр

КИПРОВ, Александър (псевд. на Александър Димитров) (1.III.1880—23.XII.1931). Роден в Мустафа паша (дн. Свиленград). Изживява ужасите на османското робство. Поради материални затруднения не завършва средно образование. Полит. си дейност започва с прогресивни прояви: съден е за „обида на царската особа“ след протестна акция срещу цар Фердинанд (1907). Чл. на прогресивно-либералната партия. Нар. представител (1910—15). През I световна война е в Швейцария. В публицистични трудове разяснява целите и мотивите на бълг. национална кауза. След войните К. активно се присъединява към движението на Ал. Стамболийски. Издържа се предимно с лит. и публицистичен труд. Сътрудничи на в. „Дневник“, „Нов дневник“, „Реч“, „Ден“ и др. Работи като инспектор в Дирекцията за храноизнос (1930—31). След деветоюнския преврат е уволняван и преследван. Умира в Свиленград.

К. израства като автор и обществен деец върху Вазовата реалистична и общественодемократична традиция. Заедно с Ал. Божинов е основател на в. „Българан“ (1904—09). В отпечатаните тук стихотворения, фейлетони и различни журналистически материали К. рязко напада буржоазните обществени порядки, в духа на Ал. Константинов бичува беззаконията и произвола на управляващите класи. Централната му творческа тема е борбата против националното робство — бедствията и страданията на бълг. народ, тур. безчинства, опитите за общонародно действие срещу тях. В обнародваните и играни на сцената на Нар. театър драматични поеми „Из мрака“ и „Кърджалии“, в стихотворения и разкази от първите десетилетия на века К. изобразява редица страни на робството и неговите последствия — стопански и културен застой, безпросветност, зреещата в най-светлите народни умове освободителна идея. От позициите на възрожд. патриотизъм ратува за единна и цялостна родина на българите, за общонационален и културен разцвет. От тези позиции той подлага на критика всичко, което противостои на народните идеали — политиканска демагогия, буржоазен егоизъм и конформизъм. Известна едностранчивост в подхода и еднообразието в тематиката съществено намаляват изобразителните достойнства на неговите творби. Разказите му са преведени на тур. език. Псевд.: Делибаш.

Съч.: Из мрака. Пиеса в стихове. 1906; Разкази. 1909 (разширено и прераб. изд. 1927); Разкази и приказки. 1909; La vérité sur la Bulgarie. Berne, 1917.

Лит.: Ив. Вазов. „Из мрака“. — Бълг. сбирка, 1906, кн. 6; Ал. Гечев. Ал. Кипров. „Из мрака“. — Демокр. преглед, 1906, кн. 6—7; Д. Кьорчев. „Разкази“. — Ден, бр. 1702, 1909; Ив. Генадиев. Александър Кипров. — Лит. глас. бр. 136, 3 ян. 1932; Цв. Минков. Драмата след Освобождението (Бел. за драмата „Из мрака“ и „Кърджалии“). — В: История на българската драма. 1936. с. 70.

ац

КЍРИЛ И МЕТО̀ДИЙ (826/27—14.II.869; ок. 815—6.IV.885), братя. Родени в Солун в семейството на виден виз. сановник; баща им Лъв бил помощник на стратега на Солунската област. Малко са сведенията за най-ранните години на К. и М., особено за М., който остава в Солун, а после е назначен за управител на близка до Солун слав. област. Тази длъжност (ок. 10 год.) има важно значение за по-нататъшната му работа между славяните. След като напуска административната служба, М. отива в манастира „Полихрон“ на планината Олимп в Мала Азия, където отначало е монах, а после — игумен.

Константин (предсмъртно наречен Кирил) получава много добро за времето си образование. Още като дете изявява своите изключителни дарби, показва голяма любов към науката, философията, поезията. Изпратен е да учи в Магнаурската школа в Цариград, в която преподават най-прочутите виз. учени. Още тук проличава неговата висока подготовка и начетеност в съвременните му науки, дарбата му да води спорове по възникнали религиозни въпроси. Понеже се прочува, започват да му възлагат важни държавни задачи, с които се справя добре. През 851 е изпратен при сарацините в Арабия с дипломатическа и проповедническа мисия; води диспут с представители на мюсюлманската религия, в който разкрива блестящата си ораторска и полемична дарба. През 858—859 виз. император изпраща двамата братя при хазарите с важна за империята религиозна и полит. задача. Дълбок познавач на християнската религия, запознат добре с другите религии и с тогавашните науки, К. блискаво изпълнява и тази своя мисия. В многобройните си прения с представители на различни религиозни учения той се разкрива още повече като учен и оратор. По време на продължителния си престой в Херсон за пръв път влиза в досег с рус. славяни. Тук Константин изучава езика на рус. племена. В неговото обширно житие се казва, че намерил евангелие и псалтир, написани на „роски“ („рушки“) език (израз, предизвикал твърде много спорове в науката). След успешно завършване на възложените им задачи братята се завръщат в Цариград през 861, но не остават дълго време, понеже трябва да изпълняват нови религиозни и полит. задачи на Виз. империя сред зап. славяни. Това е последната им и най-важна мисия, която здраво и завинаги ги свързва с живота на слав. народи, с развоя на слав. писменост и култура.

Моравската мисия на К. и М. е в тясна зависимост от културно-политическия живот на слав. княжество Великоморавия, в което християнството отдавна е въведено и се проповядвало на лат. език от нем. духовенство, което застъпва интересите на нем. феодали, провежда тяхната завоевателна, асимилаторска политика спрямо великоморавците. През средата на IX в. великоморавското княжество при княз Ростислав (846—870) става независимо от нем. феодали. Ростислав, виждайки полит. опасност за своя народ от немците, желае да възпре влиянието им, проникващо чрез черквата и нем. духовенство, да осигури по-нататъшното самостоятелно съществуване и развитие на своя народ. Поради това той установява дипломатически и културни връзки с Византия, която през същото време търси съюзник на Запад, за да окаже въздействие върху бълг. княз Борис. През 862 княз Ростислав иска от виз. император Михаил III да му изпрати подготвени лица — учители, — които да знаят добре слав. език, за да проповядват християнството на разбран за населението език. Създаването на слав. богослужение, на независима слав. черква и на слав. обучение във Великоморавия е важно условие, здраво оръжие в борбата на Ростислав срещу нем. полит., църковно и културно влияние в страната.

В обширното житие на М. се съобщава, че виз. император, убеждавайки братята да отидат в Моравия като проповедници на слав. език, им казва: „Вие двамата сте солунчани, а всички солунчани говорят чисто славянски.“ За проповедническата дейност на К. и М. са необходими славянски книги. За тази цел те трябва да създадат слав. азбука. К. и М. добре познавали езика на сла-

вяните от Солунската област, спадащи към бълг. езикова общност; били запознати и с езика на рус. славяни. Въз основа на обширните си знания върху историята на азбуките на другите народи и главно въз основа на грц. азбука К. съставя нова, специална азбука за славяните, т. нар. глаголица (вж. *Старобългарски азбуки*). Той се съобразява с дотогавашните опити на славяните да използуват за свои практически нужди познатите им чужди азбуки — грц. и лат. При съставянето на слав. азбука К. държи сметка за особеностите на слав. език — създава специални букви за слав. звукове, които не се срещат в др. езици. След създаването на слав. азбука братята превеждат на старобълг. език някои най-необходими за богослужението книги.

Предварително подготвени и снабдени с нужните за проповедническата и учебната им дейност черковни книги на старобълг. език, К. и М. отиват в Моравия през 863. Развиват многостранна дейност, която им спечелва любовта на моравците, но срещат силната съпротива на немско-латинското духовенство; то им създава много трудности, тревоги и страдания. За нем. светски и духовни феодали Кирило-Методиевото дело е сериозна пречка в стремежа им да покорят, да асимилират и да ограбват слав. племена. Те организират ожесточена борба срещу К. и М., срещу тяхното епохално дело. Нем. духовенство издига и упорито брани реакционното учение, според което само на три езика — еврейски, грц. и лат. — можело да се извършва черковната служба, да се гради човешката култура. Засегнато в своите жизнени интереси, основавайки се на тази триезична „теория", то отрича делото на К. и М., обявява го за „еретическо", преследва го, клевети го пред папата, тормози и избива последователите му. Двамата слав. просветители работят ок. 3 год. и половина при много тежки условия, в атмосфера на противодействие, на гнет и клевети. Подтиквани от желание да укрепят делото си, да нанесат удар на своите врагове, те са принудени да отидат в Рим и да уредят възникналите спорове, за да отстранят пречките в своята черковна и просветна дейност.

На път за Рим К. и М. минават през Панония — друго западнослав. княжество. Панонският княз Коцел, отхвърлил вече зависимостта си от немците, е спечелен за делото на слав. писменост. Той с възторг посреща К. и М., от които иска да въведат слав. богослужение и в неговото княжество. Братята минават през Венеция, където заседава местен духовен събор, който се заинтересувал от дейността им. Участниците в събора — епископи, попове и черноризци — са привърженици на триезичната теория; те се нахвърлят върху Константин „като врани на сокол". Той защищава делото си пред триезичниците, води с тях научно и истор. обоснован диспут, в който отново изпъква неговата блестяща ораторска дарба и голямата му начетеност в истор. литература. В този диспут К. излиза победител — умело обосновава правото на славяните да имат писменост на свой роден език.

К. и М. пристигат в Рим към края на 867. Пред новия папа Адриан II (папа Николай I, който ги повикал, починал) те представят няколко искания: 1) да се разреши употребата на слав. език в богослужението на зап. славяни; 2) някои от учениците им да бъдат ръкоположени за свещеници; 3) един от братята да бъде издигнат за епископ и 4) К. и М. да управляват моравската и панонската черква самостоятелно, без вмешателството на нем. духовенство, като бъдат подчинени направо на папата. По дипломатически съображения — да задържи под свое влияние зап. славяни, за да не попаднат и те под въздействието на Византия, както вече се е случило с българите през 865 — папската власт е принудена да удовлетвори всички техни искания. Папата признава официално слав. книги, с които може да се извършва черковна служба, като поставя едно условие — в черквите евангелието и апостолът да се четат най-напред на лат. език, а после на слав. В рим. черква „Св. Петър" е отслужена литургия на слав. език. Това е голяма победа на К. и М. в борбата им срещу клеветите и стремежите на нем. духовенство и срещу фанатизираните триезичници.

Уморен от много труд и грижи, в нач. на 869 К. се разболява. Когато усеща, че силите му го напускат, че смъртта наближава, той става монах и приема монашеско име Кирил. Според Методиевото житие К. се обърнал към брат си с думите: „Ей, брате, ние двама бяхме впрегнати заедно да орем една бразда. След като завърших своя живот,

аз падам на нивата. Ти много обичаш планината Олимп, но заради планината недей оставя учението си, защото чрез него полесно ще можеш да се спасиш."

М. продължава започнатото дело. През 869 от Рим той отива в Панония при княз Коцел; тук разгръща много широка дейност, която засилва омразата на нем. духовници към него. По това време в Моравия става полит. промяна — от 870 неин княз е Светополк, който твърде скоро попада под силно нем. влияние. Нем. духовенство се окуражава и предприема по-енергични и груби действия срещу слав. писменост. М. е отстранен от длъжност и осъден, затворен е в един баварски манастир, където престоява ок. 2 год. и половина. За да запази папския престиж и да задържи под своя власт зап. славяни, през 873 новият папа освобождава М. и му дава възможност да продължи своята просветна дейност като архиепископ на моравци и панонци. Но въпреки това нечестната борба против М. не престава, нападките и клеветите продължават. Това налага да посети Цариград през 882. След завръщането си оттам се отдава на активна просветна, черковна и книжовна дейност — подобрява организацията на моравската черква, грижи се да остави свои добре подготвени заместници в областта на черковното и книжовното дело. Той продължава и книжовните си занимания — довършва превода на свещените книги, необходими във всекидневната практическа работа на учениците му. При такава силна борба с немско-латинското духовенство и с нем. феодали, сред постоянни грижи за укрепване на слав. писменост М. умира в моравската столица Велеград, където е погребан.

Многогодишната просветителска, книжовна и черковна дейност на М. в Моравия и Панония го разкрива като човек с голяма енергия и силна воля, който с гореща любов и истинско себеотрицание брани слав. култура от враговете ѝ. Грижите и жертвите му не отиват напразно — делото на двамата прославени братя е продължено с успех от техните верни последователи в други слав. земи, на първо място в Б-я.

Съставянето на слав. азбука е най-бележитото дело на К. и М. Тя им дава възможност да пишат книги на старобълг. език, да просвещават на старобълг. език, по-непосредствено да въздействуват върху съзнанието на своите слушатели. Подпомогнати от свои добре подготвени ученици, те започват да превеждат черковни книги от грц. на старобълг. език, необходими за всекидневната им проповедническа работа. Със съставянето на слав. азбука и с превеждането на черковните книги от грц. на старобълг. език К. и М. полагат началото на слав. писменост и на големия възход на слав. култура. Мисията им в Моравия става здрава основа за полит. и културното развитие на слав. народи.

Като положително установено начало на слав. писменост, което дава нов силен тласък на слав. култура, се счита моравската мисия на К. и М. Тази мисия дава конкретния повод за практическото приложение на слав. писменост, изходното положение за нейното истор. развитие, за нейната активна преобразяваща роля в живота на слав. народи. А всичко онова, съществувало по-рано като замисъл, желание, събиране на материал, неговото разработване, е било сериозна подготвителна работа за бързото и успешно завършване на важното поръчение, възложено на братята в края на 862 или в нач. на 863 по повод на молбата на моравците. К. и М. са изразители на истор. необходимост, появила се вследствие на обществено-икономическите промени в живота на слав. народи. Тия промени заставят Ростислав да се обърне за учители към Цариград. Такива промени съществуват в живота и на другите слав. народи, което определя и у тях стремежи към създаване на писменост.

Своята творческа книжовна работа за културния подем на слав. народи К. и М. започват в Цариград, а отпосле я продължават и укрепват сред моравците. Значителна част от истор. си дело те извършват още във Византия, когато се подготвят за проповедници между славяните и по-специално между моравците. Тук именно, след като К. създава слав. азбука, са преведени слав. книги, необходими за организиране на слав. богослужение в Моравия. Започнатата във Византия важна преводаческа работа на К. и М. продължава сред моравци и панонци. Те превеждат изборно евангелие (избрани евангелски текстове за четене в неделни и празнични дни), изборен апостол (избрани части от апостола), литургия (вероятно от Йоан Златоуст), служебник (молитви и четива за

различните черковни служби), части от псалтира, части от требника (книга с молитви и песни, които се четат, когато се извършват различни черковни треби). *Пространните жития* дават някои сведения за характера и обсега на Кирило-Методиевата преводаческа дейност и за помощта, която им оказват техните ученици. В Кириловото житие се разказва: „В кратко време, като преведе целия църковен чин, запозна ги [учениците си] с утринната, вечернята, малката вечерня и с литургията." Такива сведения има и в Житието на Методий, а също така и в някои други творби на старобълг. писатели. Първите слав. книги, които К. и М. превеждат, са написани на езика на славяните от Солунската област. Най-старите слав. книги са писани на глаголица, създадена от К.

Обширната книжовна дейност на К. се разделя на два периода — предморавски и моравски. Съчиненията му от първия период са писани на грц. език, а от втория период — на старобълг. език. Проповедническата и дипломатическата дейност на К. дава отражение върху книжовното му дело. Посещенията му при сарацините и при хазарите са причина да напише няколко съчинения на грц. език. Към тоя период се отнасят религиозните му химни и съчинения, в които разказва за откриване мощите на римския папа Климент (в същност това били мощи на друг Климент), за споровете си с противниците на християнската вяра (диспутите му срещу евреи и мюсюлмани) и др. Сведения за тези произведения на К. се съдържат в Пространните жития и в писмото на Анастасий Библиотекар до велетрийския епископ Гаудерик, писано между 875—879. Така напр. в Житието на Кирил, след като се излагат пренията му с хазарите, се казва: „От многото това изложихме накратко, колкото за спомен. А който иска да дири същите тия беседи, изложени подробно, ще ги намери в книгите му, доколкото ги преведе нашият учител архиепископ Методий, като ги раздели на осем части." В писмото си Анастасий Библиотекар покрай другите важни подробности съобщава: „Впрочем в гръцките училища се пее онова, което същият наистина чуден философ е прибавил към химнологикона на всемогъщия бог в чест на тържественото откриване на светите мощи. Но двете негови прославяни съчинения, именно кратката историйка и едно тържествено слово, от мене преведени на език обикновен и който далеч отстъпва от неговото бляскаво красноречие, аз изпращам в услуга на твоята светлост с умисъл да прибавя към неговите [св. Климентовите] паметници нещичко, което ще бъде изгладено от точилото на твоя разум. А текста на химна, що същият философ създал за прослава на бога и на блажения Климент, аз не се реших да преведа, защото в латинския превод, дори и да излезе твърде малък, би имал твърде много срички — не би бил гладък, отговарящ на напева на хармонията."

Не е запазен автентичният текст на нито едно от Кириловите съчинения, писани на грц. език. Съдържанието на някои от тях е предадено накратко в Пространните жития. В слав. превод са известни съчиненията му за папа Климент Римски — кратък разказ за откриване на мощите и похвално слово. Преводът е познат по препис от XVI в., рус. редакция (Слово пренесение мощем преславнаго Климента, историческую имуще беседу). Някои негови особености разкриват, че в Русия той е проникнал от старобълг. литература. Разказът и похвалата на К., известни в старобълг. литература като едно произведение, имат не само историко-литературно значение. Те доказват поетическото дарование на автора, който разказва с патос, пламенно изразява чувствата, обхванали него и всички присъствуващи християни, дава широка картина на природните явления — морето, луната, изгрева на слънцето и пр.

Предполага се, че К. е автор на оригинални творби, писани на старобълг. език, но днес са познати само няколко от тях. В науката все още се уточнява броят на Кириловите произведения. Негова творба е Беседата против триезичниците, която той произнася във Венеция при диспута си с привържениците на консервативната триезична теория. Беседата има особено важно значение за разбиране идейните подбуди, които подтикват К. в неговото велико историко-културно дело. Не се знае с положителност дали тя е изцяло предадена в обширното му житие или са използувани само нейните основни мисли, дадени с някои съкращения. В Беседата за пръв път енергично, аргументирано, пламенно и смело се защищава слав. писменост и култура, изтъкват се нейните права наред с виз. и лат. култура.

Друго важно съчинение на К., писано на старобълг. език, е прочутото му Слово за правата вяра („Написание за правата вяра, устно предадено от Константин, блажения философ, по божия воля учител на славянския народ"), създадено малко преди смъртта му; словото е запазено по старобълг. ръкопис от времето на Иван Александър в т. нар. *Лаврентиев сборник* от 1348. То има религиозно-догматичен характер. Излага учението на източноправославната църква по въпросите за св. Троица, за двете естества на Христос, за почитанието на иконите и пр. С това наставление К. иска да насърчи учениците си в борбата им между Източната и Западната църква и да ги предпази от отклонения спрямо източноправославната църква.

Понеже К. е един от много известните и почитани слав. културни дейци през Средновековието, за негови се приемат някои произведения, които не е създал. След него работят няколко прочути слав. писатели с име Константин или Кирил. Поради незнание или желание да се придаде повече авторитет на някое съчинение в старослав. литература незабелязано се създава практика да се приписват на К. творби, принадлежащи на други автори, носещи неговото име. В старата бълг., рус. и срб. литература се срещат доста такива произведения, които още повече усложняват правилното разясняване на сложната проблема за книжовното дело на К. Някои учени приписват на К. и следните съчинения: притчи или мъдри изречения, прочутите в старобълг. литература стихотворения „Азбучна молитва" и „Проглас към евангелието", „Шестоднев", „Солунска легенда" и др.

М. е не само добър организатор на слав. просвета и църква, пламенен борец за тяхното укрепване и опазване, но и книжовник, който дава своя принос в развитието на слав. писменост. Той е първият и най-ценният помощник на К. при създаването на азбуката и превеждането на слав. книги, а след смъртта му е главен ръководител на преводаческата работа, която се засилва в Моравия, особено след неговото завръщане от Цариград (882). Между 882—885 М. превежда от грц. на старобълг. език пълния текст на Библията с помощта на свои добри ученици, пренията на К. с хазарите, Номоканона (сборник от правила, с които бил длъжен да се съобразява в частния и обществения си живот всеки църковен служител и християнин) и Патерика (сборник от разкази и жития за видни църковни дейци). В науката съществува предположение, че М. е автор и на химн в чест на Димитър Солунски, който изразява привързаността на двамата братя към техния роден град Солун, носталгията им по него в далечна Моравия.

Животът и делото на К. и М. имат извънредно голямо значение в истор. развитие на слав. народи и особено в развитието на българи, руси, сърби и хървати. Те полагат началото на слав. писменост през II пол. на IX в., благодарение на която славяните възприемат в ранна епоха културното наследство на човечеството. Разнообразната им обществена и културна дейност свидетелствува за тяхната отзивчивост към нуждите на времето. Те водят борбата срещу триезичниците на широка истор. и културна основа, като привеждат редица културно-исторически, филос. и религиозни доводи, енергично воюват срещу всички свои врагове — светски и духовни — и отстояват правотата на делото си. Доказват, че християнството може и трябва да се проповядва на жив език, разбираем за всеки народ. Особена твърдост и безстрашие в това отношение показва М., на когото се пада тежката задача да защищава правата на слав. писменост от непрестанните силни удари на нем. феодали. С особено величие изпъква образът на М. пред нем. съд, където той се държи смело, гордо, самоуверено, с готовност да понесе твърдо гоненията за него мъки. Когато нем. духовници го предупреждават, като му казват: „Понеже буйно говориш, зло ще изпатиш!", М. бързо отговаря: „Истината казвам пред царе и не се срамувам, а вие вършете с мене по волята си! Аз не съм по-добър от онези, които, защото са говорили истината, са се избавили от този живот чрез много мъки."

Делото на К. и М. е дълбоко демократично и революционно — борба за прогрес и равенство между народите. Те създават и обосновават истор. права на една нова култура в живота на човечеството — слав. култура, която излиза на истор. сцена наред със старата виз. и лат. култура, отваря широк простор за развитието на слав. народи, нанася съкрушителен удар на дотогавашните реакционни схващания за културния възход на

човечеството, разкрива необятен простор в духовния напредък на всички народи.

Делото на К. и М. има важно общослав. значение, приобщава слав. народи към културното наследство на другите народи, дава им най-важното средство за участие в общочовешката култура — писмеността, изгражда и укрепва слав. съзнание у тях. Това дело има огромно полит. значение, дава отпор на домогванията на герм. и виз. феодализъм спрямо славянството, призовава го към културно и полит. обособяване и сближаване. Кирило-Методиевата дейност започва между моравци и словаци, засяга чехи и поляци, а разцъфтява между българи, руси и сърби. Създадената от К. и М. писменост обхваща всички славяни — южни, източни и западни — и създава предпоставки за изграждането на една общослав. култура. Общослав. характер на делото на двамата братя намира отражение у всички слав. народи, които запазват светли традиции за него в своя живот.

Слав. писменост и книжнина дават възможност главно на южните и източните славяни да създадат своя самобитна култура през средните векове, страж на националното им опазване. Кирило-Методиевото дело достига най-голям разцвет в Б-я, която става класическа страна на средновековната слав. литература и култура, добили широко разпространение между руси и сърби, а по-късно и сред румънците. По такъв начин това дело става основа за културното и лит. общуване между тях, дава възможност те да направят своя принос в развитието на общочовешката култура.

К. и М. са създатели на първия слав. лит. език, в чиято основа лежи говорът на славяните от Солунската област. Тогава езиковите различия между отделните слав. народи били много по-незначителни, отколкото в по-ново време, поради което всички славяни лесно разбирали Кирило-Методиевия език и си служели с него. Когато по-късно русите и сърбите се покръстват, чрез черковните книги, пренесени от Б-я, там прониква и Кирило-Методиевият език, оказал значително влияние върху развитието на рус. и срб. лит. език.

Лит.: В. А. Бильбасов. Кирилл и Мефодий. Т. I—II. СПб., 1868—1871; А. Воронов. Главнейшие источники для истории Кирилла и Мефодия. Киев, 1877; Ив. Малышевский. Святые Константин и Мефодий, первоучители славянские. Киев, 1886; А. Т.-Балан. Кирил и Методий. Т. I—II. 1920—1934; П. А. Лавров. Материалы по истории возникновения древнейшей славянской письменности. 1930; Г. А. Ильинский. Опыт систематической кирилломефодиевской библиографии. 1934; Ем. Георгиев. 1. Две произведения на св. Кирила. 1938. 2. Произведенията, приписвани на Кирил. 1939; В. Велчев. Константин-Кирил и Методий в старобългарската книжнина. 1939; М. Г. Попруженко и Ст. Романски. Кирилометодиевска библиография за 1934—1940 година. 1942; Жития на свети Кирил и Методий. Увод и превод от д-р В. Сл. Киселков. 1945; В. Сл. Киселков. Славянските първоучители Кирил и Методий. 1946; Ем. Георгиев. Кирил и Методий — основоположници на славянските литератури. 1956; В. Сл. Киселков. Проуки и очерти по старобългарска литература. 1956. с. 7—26; T. L.-Spławinski. Żywoty Konstantina i Methodego. Poznan, 1959; F. Grivec. Konstantin und Method. Lehrer der Slaven. Wiesbaden, 1960; F. Grivec, F. Tomšič. Constantinus et Methodius tessalonicensis. Fontes. Zagreb, 1960; История на българската литература. Т. I. Старобългарска литература. 1962. с. 31—70; Хиляда и сто години славянска писменост. Сб. в чест на Кирил и Методий. 1963; В. А. Истрин. 1100 лет славянской азбуки. М., 1963; К. Мирчев. Константин-Кирил Философ, създател на старобългарския език. — Бълг. език, 1963, кн. 3; Прослава на Кирил и Методий. Под ред. на П. Динеков. 1963; V. Vavřinek. Staroslovenske žyvoty Konstantina a Metoděje. — Rozpravy Československe akademje věd. Rada společenskych ved. Ročnik 73, sešet 7, Praha, 1963; Тържествена сесия за 1100 годишнината на славянската писменост. Доклади и материали. 1965; Ал. Милев. Гръцките жития на Климент Охридски. 1966; К. Куев. Черноризец Храбър. 1967; Б. Ст. Ангелов. Борба за делото на Кирил и Методий. 1969; Ем. Георгиев. Кирил и Методий. Истината за създателите на българската и славянската писменост. 1969; К. Мечев. Кирил и Методий. Истор. извори и лит. паметници. 1969; Константин-Кирил Философ. Юбилеен сб. по случай 1100 г. от смъртта му. 1969; Константин-Кирил Философ. Доклади от симпозиума, посветен на 1100 г. от смъртта му. 1971; Свети Константин Философ. Юбилеен сб. 1971; Климент Охридски. Събрани съчинения. Т. III. Пространни жития на Кирил и Методий. 1973; Св. Николова. Съвременно състояние на Кирило-Методиевите проучвания в чужбина. — СпБАН, 1973, кн. 2 и 3. *ба*

КИРИЛОВ (Киров), Иван Христов (25.V.1876—26.XII.1936). Роден в гр. Елена. Учи в родния си град. За отличен успех е

Иван Кирилов

изпратен с общинска стипендия в Педагогическото у-ще в Силистра. След завършването му учителствува. Подпомогнат от П. Ю. *Тодоров*, заминава да следва право в Тулуза, оттам се премества във Фрибург (Швейцария), където завършва. След завръщането си в Б-я (1898) е съдия в различни градове. Пенсионира се през 1934 като член на Соф. апелативен съд. Умира в София. Чл. на СБП.

За пръв път печата в редактираното от него сп. „Литературни записки“ (Свищов, (1895). Редактира сп. „Библиотека за младежи“ (Русе, 1896), „Звезда“ (Търново, 1900), „Родна мисъл“ (Плевен, 1921—23), „Кръгозор“ (1925). Сътрудничи на сп. „Праг“ (Видин), „Живот“ (Сливен), „Българска сбирка“, „Български преглед“, „Общо дело“, „Ново време“, „Мисъл“, „Демократически преглед“, „Листопад“ и др. Лит. му наследство, голямо по обем и разнообразно жанрово, не е с еднаква художествена стойност. К. започва творческия си път като социалист. Някои от стиховете му са включени в стихотворните сборници на Г. *Бакалов* „Лъчите на поезията“ и „Към свобода“. Разказите му, писани през 90-те год. на XIX и в нач. на XX в., са посветени на социално онеправданите слоеве — работници, ратаи и др. Творбите му не са лишени от изобличителен патос, макар че невинаги са художествено убедителни. Покъсно изоставя младежките си соц. убеждения и отстоява принципите на индивидуализма и психологизма. Започва да пише драми под влиянието на Х. Ибсен и П. Ю. Тодоров, обаянието на които изпитва цял живот. В многобройните си романи и повести идеализира бълг. бит, създава поетично-идилична картина на селския живот, без да се докосва до социалните противоречия. Някъде успява да изобрази по-правдиво бита на патриархалното бълг. село, особено добруджанското („Габарите“). С топлота и поетичност се отличават детските му приказки и спомени („Бащино огнище“ и др.). Псевд.: Ив. Правдолюбов, Jean Castel.

Съч.: Бдения и мечти. Лирически стихотворения. 1895—1896. Свищов, 1897 (с псевд. Ив. Правдолюбов); Клетници. Повести и скици. Свищов, 1902; Слепец. Драма. Габрово, 1905; Маяци. Драма. Тутракан, 1906; Жерави. Драма. Тутракан, 1907; Силата на кръвта. Драма в 5 д. 1908; Чучулига. Драма. Враца, 1908; Из стръмнините. Драма в 4 д. Трън, 1910; Чужди. Повест. Шумен, 1910; Към иго. Истор. драма из бълг. живот. 1911; Бабини Красини приказки. Плевен, 1919; Бащино огнище. О. Уайлд. Приказки. Плевен, 1919; Бащино огнище. Спомени из невръстни години. Плевен, 1919; П. Ю. Тодоров. Биогр. наброски. Плевен, 1919; Габарите. Роман. Плевен, 1920; Гергьовденска приказка. Повест. Плевен, 1921; По Румания. Повест. Плевен, 1923; Преизподня. Роман. 1925; Жълти пламъци. Драма в 3 д. Русе, 1926; Пред възхода на зората. Драма из нашето далечно минало в 5 карт. с пролог и епилог. 1926; Бащино огнище. 1927; Не са вчерашни. Комедии и сцени за литературни вечери и утра. 1927; Ловци. Едноактна комедия. 1928; Първи искри. Разкази. 1929; Сребърната камбана. Малък роман. 1930; Когато срам няма. Пиеси из съвременните ни нрави. 1931; Искри в мрака. Драма из живота на българския народ в навечерието на Априлското въстание. 1932; Баба Марта. 1933; Горещник Сърпен. 1933; Есента и синовете ѝ. 1933; На гости у баба Година. 1933; Празникът на цветята. 1933; Сенокос. 1933; Срещу суроваки. 1933; Тревен — певеца. 1933; Цветен — пчеларя. 1933; На курорт. Комедия в 3 д. б. г.; Съчинения. Т. I—IV. 1928—1936.

Лит.: Критика и отзиви за първия том от съчиненията на Иван Кирилов. 1928; Иван Кирилов. Възпоменателен лист. 1939; Н. Василев. „Клетници“. — Мисъл, 1902, кн. 5; В. Йорданов. „Слепец“. Драма. — Пряпорец, бр. 66, 1905; Божан Ангелов. „Чучулига“. Драма. — Мисъл, 1906, кн. 2; Ал. Гечев. Иван Кирилов. „Жерави“. Драми. — Демокр. преглед, 1907, кн. 9; Д. С. Зографов. Една апология на селския живот(„Габарите“).— Родна мисъл, 1921, кн. 2; Цв. Минков. „Преизподня“. — Листопад, 1925, кн. 8—9; Д. Б. Митов. „Съчинения“. Т. III. — Лит. глас, бр. 240, 1934; К. Петканов. Надгробно слово за Ив. Кирилов. — Дума на бълг.

Николай Кирилов

писатели, бр. 4—5, 1935; Цв. Минков. Други драматурзи преди войните. — В: История на българската драма. 1936. с. 103—106; Ив. Карановски. Иван Кирилов. Лит. портрет. — Еленска защита, бр. 578, 1 май 1937; Ел. Велчева и В. Велчев. Страници из живота на П. Ю. Тодоров. — Лит. мисъл, 1957, кн. 5; Иван Кирилов. — В: Авджиев, Ж. и Ив. Богданов. Забравени реалисти. 1960; Ст. Попвасилев. Забравени реалисти. — Родна реч, 1960, кн. 9. *ец*

КЍРИЛОВ, Николай (Николай Кирилов Николов) (24.III.1922). Род. в с. Якимово, Михайловградски окр. Завършва гимназия във Видин (1941). Участвува активно в борбата против фашизма, заради което е изключван от гимназията и е арестуван. Известно време следва медицина в Загреб (1942). Лежи в затвора в Лом (1943—44). Завършва Военнополитическата академия в София (1952) и дълго време е на служба в армията. Гл. ред. на Изд. за литература на чужди езици (1960—68), ред. в сп. „Септември“ (от 1973). Чл. на БКП, на СБП.

Сътрудничи с разкази и очерци на в. „Народна младеж“, „Литературен фронт“, сп. „Български воин“, „Пламък“ и др. В разказите си разкрива някои страни от живота на селото и армията и моменти от антифашистката съпротива. Засяга остри обществени и нравствени проблеми на бълг. действителност. Прозата му е емоционална, проникната от комунистически патос.

Съч.: Пролетен дъжд. Разкази. 1960; Небе без прах. Разкази. 1965; Тя даде — тя взе. Разкази. 1969; Отвързано време. 1973.

Лит.: В. Йосифов. Съвременността — дума на литературата. — Нар. младеж, бр. 295, 16 дек. 1959; П. Генов. Успех, но и поука. — Нар. младеж, бр. 36, 7 март 1960; А. Дишев. Псевдоноваторство и псевдотрадиция. — Септември, 1960, кн. 9; Ем. Прохаскова. Млади разказвачи. — Пламък, 1960, кн. 6; Ст. Сивриев. „Пролетен дъжд“. Разкази. — Отеч. фронт, бр. 4886, 14 май 1960; В. Йосифов. „Пролетен дъжд“. — Читалище, 1962, кн. 1; Р. Ликова. Бележки за разказа на младите. — Лит. мисъл, 1963, кн. 1; Ив. Сарандев. „Небе без прах“. — Септември, 1965, кн. 12; Х. Шиков. Да бъде небето без прах. — Лит. фронт, бр. 31, 28 юли 1966; К. Кеворкян. Формата следва замисъла. — Лит. фронт, бр. 4, 22 ян. 1970; Р. Узунова. Теза и литературна достоверност. — Септември, 1970, кн . 12; Т. Янчев. Съвременност и художествени похвати. — Пламък, 1970, кн. 3. *еф*

КЍРКОВ, Георги Йорданов (Майстора) (15.VIII.1867—25.VIII.1919). Роден в Плевен в семейството на учител. От 1879 до 1886 учи заедно с Ал. *Константинов* в Александровската гимназия на гр. Николаев (Русия) и живее в прочутия пансион на Т. Минков. През 1886—87 е ученик в Априловската гимназия в Габрово, а през март 1887 пристига в Търново и помага на стария възрожд. писател Ц. *Гинчев* в издаването на сп. „Труд“. От нач. на 1888 се премества в Русе, участвува в редактирането на сп. „Развитие“, където се появява незавършената му повест „Стария дъб“. След това учителствува в с. Мъртвица (дн. Подем), Плевенски окръг, и Плевен. Завършва Школата за запасни офицери (1890). От 1892 до 1895 следва картография във Виена. През 1895 К. става чл. на БРСДП и сътр. на в. „Социалист“ и сп. „Ден“. През 1897 по решение на партията се основава в Казанлък „Работнически вестник“, чийто гл. ред. става К. Тук започват да се появяват в подлистниците фейлетоните му под псевд. Мастор Гочу Зулямът. Поради изключителния им успех някои от тях излизат в отделна кн. „Дремиградски смешила“. На V конгрес на БРСДП К. е избран за чл. на ЦК, а от 1903 е секретар-касиер на ЦК. През 1904 става основоположник на Общия работнически синдикален съюз, в който открива организационния талант на Г. Димитров. Участвува в работата на Щутгартския (1907) и на Копенхагенския (1910) конгрес на II Интернационал. В Щутгарт за пръв път се среща с Ленин. През I световна война К. е

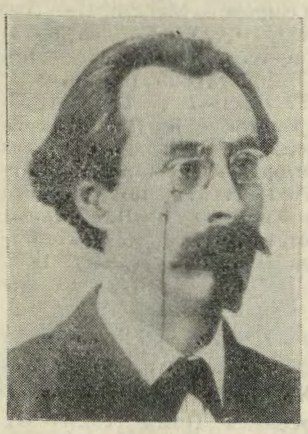

Георги Кирков

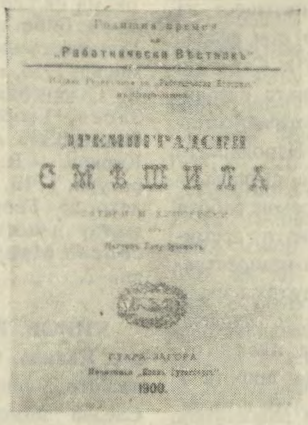

Г. Кирков. „Дремиградски смешила"

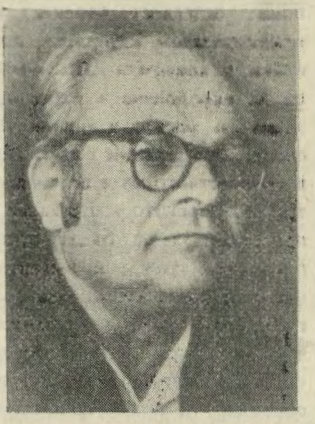

Радой Киров

сред малцината европ. социалисти, останали докрай и на дело верни на пролетарския интернационализъм. През септ. 1917 е делегат на III цимервалдска конференция в Стокхолм, където тесните социалисти заедно с представителите на болшевишката партия подписват възванието на цимервалдската левица. Страстен борец срещу всички опортюнистически тенденции в работническото движение и особено срещу общоделството, К. е сред първите бълг. марксисти, които посрещат с възторг Октомврийската революция и се приближават до идеите на ленинизма. Умира в София. Г. Димитров пише за К.: „В тежките дни за нашата партия след разцеплението ѝ с „широките социалисти" в 1903 година, когато тя трябваше да си пробива път в дребнобуржоазните условия на нашата страна като самостоятелна пролетарска партия, в най-остра борба против опортюнистическите извращения на марксизма, агитаторският талант и неизчерпаемата енергия на Кирков изиграха извънредно голяма роля."

К. с цялата си революционна и лит. дейност свързва революционно-демократическите традиции на Бълг. възраждане с партията на тесните социалисти. Той развива богатата възрожд. традиция във фейлетона. Съединява най-революционните идеи на времето с темпераментна, талантлива, безкомпромисна публицистика, с рядко сатирично дарование. К. свързва фейлетонната сатира с пропагандата на соц. идеи. В това смело, новаторско, небивало разширение на фейлетонните възможности се крие същността и обаянието на Кирковото слово. Докато сатирикът нанася ударите си срещу прогнилата буржоазна върхушка, хумористът с бащинска усмивка бди над първите детски стъпки на социализма в Дремиград, в едно още почти патриархално общество. Хумористът Мастор Гочу Зулямът е неделим от сатирика К. Фейлетоните на Майстора за пръв път навлизат в съвършено нови, изключително важни сатирични направления. От подлистниците на „Работнически вестник" се води системен прераден огън срещу всяко връщане към дребнобуржоазното мислене. Сатиричната страст на Майстора срещу либералите и общоделството не бива да се обяснява само със „злобата на деня". К. проникновено долавя границата на дребнобуржоазните привички, навици за мислене и компромиси, където се води най-продължителна и упорита борба за победата на соц. идеи. Хуморът и сатирата на „Дремиградски смешила" и на др. негови фейлетони са плът от плътта на публициста, пропагандатора, идеолога, строителя на бълг. марксическа партия. Характерен за Майстора е фейлетонът-басня. В бълг. сатира класически са образите на либерала, консерватора и демократа от „Политическа зоология". Стрелите на фейлетониста са насочени както срещу всички депутатски, министерски и монархически върхове на държ. йерархия („Палета", „Пред касапницата", „Вълци и овце"), така и срещу овчедушието на „тонковците", срещу

полит. незрелост, наивност и инертност на механизирания избирател, който сам вкарва вълка в кошарата „(Вълк-водач“). Сатирата на К. преодолява и народническата идеализация на масите, и индивидуалистично-естетското високомерие към тях. Народността в творчеството му е целенасочена, активна — той непрекъснато усеща каква огромна работа предстои, за да бъдат превърнати дремиградците в граждани. Битката за разпространение на соц. идеи започва с мечтата за зряло гражданско чувство. Обаятелен, с вродено чувство за хумор и непобедима жизненост, човек с щедра дарба, вътрешна широта и свобода — и затова целенасочен, убедителен, покоряващ,—К. бързо става любимец на бълг. работници. Той създава и безсмъртните песни на бълг. пролетариат — „Песен на труда“ („Дружна песен днес да екне“, „Червен народен календар“ , 1898, музика Г. Горанов), „Работнически марш“ („Червен народен календар“, 1899, музика Ем. Манолов). К. е един от най-големите бълг. оратори. Еднакво силен като майстор на устното и печатното живо слово, той посвещава целия си талант на партията. Псевд.: Kritikus, Агасфер, Мастор Васил Азълът, Пройчо Гурбетът и др.; най-често Мастор Гочу Зулямът.

Съч.: Дремиградски смешила. Сатири и хумористични разкази. Ст. Загора, 1900 (с подпис Майстор Гочу Зулямът); Избрани произведения. Т. I—II. 1950—1951; Избрани фейлетони и хумористични разкази. С предг. от Ст. Каролев. 1965 (1967); Дремиградски смешила. 2 изд. Ред. и послеслов от П. Тотев. 1973; Разкази, фейлетони, статии. 1975.

Лит.: Георги Кирков. Възпоменателен сборник по случай петгодишнината от смъртта му: 1919—25 авг. 1924. 1924; Хумористични, статии и речи. 1924; Лист „Георги Кирков“. 1945; Г. Боршуков. Георги Кирков. Принос към биографията му за год. 1897—1899. 1949; П. Цанев. Георги Киркев — Майстора. Биогр. научно-популярен очерк. 1964; Спомени за Георги Кирков. 1965; Л. Георгиев. Георги Кирков—Майстора. 1967; Д. Благоев, Г. Кирков, Г. Бакалов и Д. Полянов в спомените на съвременниците си. 1968; В. Иванов. Георги Кирков като трибун. 1972; Ст. Каролев. Димитър Благоев и Георги Кирков. 1972; П. Тотев. Политическата сатира на Георги Кирков. 1974; Георги Кирков. Био-библиогр. 1975; Г Димитров. Г. Кирков — нашият незабравим майстор. — В: Кирков, Г. Избрани произведения. Т. I. 1950; В. Коларов. Доклад по случай 16-годишнината от смъртта на Г. Кирков. — Пак там; К. Възвъзова. Непубликувани ранни писма на Георги Кирков — Майстора. — Изв. Държ. библ. за 1957—58, с. 305; Ст. Каролев. Художествената проза на Г. Кирков. — Лит. мисъл, 1959, кн. 3; Д. Благоев. Г. Кирков. — В: Съчинения. Т. 18. 1962. с. 475—481; П. Зарев. Георги Кирков. — В: Панорама на българската литература. Т. II. 1969; Георги Кирков. — В: История на българската литература. Т. III. 1970; Г. Цанев. Литературното дело на Георги Кирков. — В: На прелома между две столетия. 1971. с. 396; Дж. Василев. Майстора. — Бълг. журналист, 1975, кн. 2. *пт*

КИ́РОВ, Радой Цветков (6.II.1916). Роден в с. Кътина, Софийски окр. Завършва Техническото у-ще „Хр. Ботев“ в София (1937). Следва инженерство в Прага (1937—38), през войната се премества в Братислава. След 9 септ. 1944 продължава следването си в София. Стихове започва да пише и да печата още като ученик. Като сътр. на сп. „Българска реч“ е награден за най-хубав цикъл стихове. Сътрудничи и на в. „Жар“, „Час“, „Съвременник“, „Младо село“, „Нива“, „Литературен глас“ и др. Членува в ЗМС (от 1931), а по-късно в БЗНС. Участвува в акции на прогресивни младежи и в стачки. Няколко пъти е арестуван от полицията. Негови произведения са инкриминирани. След 9 септ. 1944 е ред. заедно с В. Павурджиев на вестничето за деца „Пламъче“, изд. на БЗНС. Работи в М-вото на комуналното стопанство (1947—50), М-вото на вътрешните работи (1953—54), „Софпроект“ (1960—68) и др. Ред. в сп. „Славейче“ (от 1968). Сътрудничи на в. „Литературен фронт“, „Земеделско знаме“, „Септемврийче“, „Стършел“, „Работническо дело“, „Другарче“, на сп. „Септември“, „Пламък“, „Славейче“, „Дружинка“, на Радиото и Телевизията. Чл. на СБП.

К. пише за възрастни и за деца. Проявява интерес към дребните житейски факти, които крият в себе си открито гражданско звучене. В стиховете и приказките си за деца разкрива живота на децата — в училище и по време на игра, — понякога разработва познати мотиви от народното творчество. Пише и залъгалки за малките. С хумористичните си стихове воюва срещу пиянството, леността. Негови стихотворения са превеждани на рус., чеш., словаш., рум., сърбохърв. език.

Съч.: Двата вола. Весела приказка в стихове. 1947; Песен над полята. Лирика. 1947; Потъналите волове. Стихове и приказки за

Васил Сл. Киселков

деца. 1948; Чудотворната дамаджана (в съавт. с Д. Кралев). Хуморист. Разкази и стихове. 1966; Бригадирът Веселин. Весела поема за деца. 1968; Бодлива лирика. Сатирични стихове и басни. 1969; Вълшебното зрънце. Приказка в стихове. 1970; Три щурчета цигуларчета. Весели стихове и приказки. 1972; Весела чета. Стихотворения за деца. 1973; Весели залъгалки. Стихове за най-малките. 1973; Момче със звънче. Весели стихове и приказки. 1973; Весела чета. Стихотворения за деца. 1974; Момче и слънчев лъч. Приказки, стихотворения, залъгалки. 1975; Летяща тетрадка. Избрани стихотворения и поеми за деца. 1976.

Лит.: М. Паскалева. „Бодлива лирика". — Худож. самодейност, 1969, кн. 12; Н. Бозуганов. Постижения и слабости. — Пламък, 1970, кн. 8; С. Хаджикосев. Добър приятел на децата. — Деца, изкуство, книги, 1974, кн. 6. *бк*

КИСЕЛКÒВ, Васил Славов (17.XI.1887—10.IV.1973). Роден в Котел. Основно образование получава в родния си град, гимназиално във Варна (1907). Учителствува в с. Пет могили, Шуменски окр. (1907—09). Следва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски", завършва образованието си в Загреб, където защищава докторска дисертация на тема „Християнството и книжнината у българските славяни" (1914). В продължение на 10 год. (до 1924) е гимназиален учител по бълг. език и литература в различни градове на Б-я — Сливен, Котел, Карнобат, Ямбол. Специализира славистика във Виена (1924—25). Преподава бълг. език и литература в Соф. духовна семинария (1926—50). Умира в София.

Изследователските усилия на К. са съсредоточени върху живота и творчеството на най-изтъкнатите старобълг. писатели; особено го привлича сложната кирило-методиевска проблематика. Траен интерес проявява към литературата на XIV—XV в. Автор е на много истор. проучвания: „Автентичен ли е Рилският хрисовул" („Списание на БАН", 1944, кн. 70), „Сидор Фрязин и Яков Ценцал" („Известия на Ин-та за история", 1952, кн. 3—4), „Бориловият синодик като исторически извор" (сп. „Исторически преглед", 1963, кн. 6) и др. За изследователския му стил е характерен стремежът към задълбочено вникване и тълкуване на изворите, съчетан с критичност спрямо постановките на предходниците. По този път К. стига до оригинални, но невинаги безспорни решения. Свод на многогодишните му изследвания върху бълг. литература от IX до XVIII в. е „Проуки и очерти по старобългарска литература". Преход към проблематиката на възрожд. литература е монографията му за Софроний Врачански. На възрожд. епоха са посветени и др. негови проучвания. К. има големи заслуги за популяризиране на старобълг. литература. Вещ познавач на старобълг. език, той превежда Пространните жития на Кирил и Методий, Беседата на Презвитер Козма, житията на Иван Рилски, Евтимиевото житие на Петка Търновска, Цамблаковото Похвално слово за Патриарх Евтимий, Рилската повест на Владислав Граматик и мн. др. В преводите си К. се стреми да постигне точно предаване смисъла на старобълг. оригинал, а не преводачески буквализъм.

Съч.: Презвитер Козма и неговата Беседа против богомилите. Карнобат, 1921 (С., 1938, 1942); Панонските легенди или Пространните жития на славянските просветители Кирил и Методий. Ямбол, 1923 (С., 1933, 1938, 1942); Славянските просветители Кирил и Методий. Живот и дейност. 1923 (1931, 1946); Житието на св. Теодосий Търновски като исторически паметник. 1926; Св. Теодосий Търновски. 1926; Българската книжнина през Симеоновия век. 1928 (1943); Григорий Синаит. 1928; Патриарх Калистовата грамота. 1932; Беседа против богомилите. 1934; Патриарх Евтимий. Похвално слово от Григорий Цамблак. 1935; Рилският манастир. 1937; Патриарх Евтимий. 1938; Свети Иван Рилски (жития). 1940; Свети Климент Охридски. 1941; Митрополит Григорий Цамблак. 1943 (1946); Владислав Граматик и неговата Рилска повест. 1947; Проуки и очерти по старобългарска литература. 1956; Софроний Врачански. 1963.

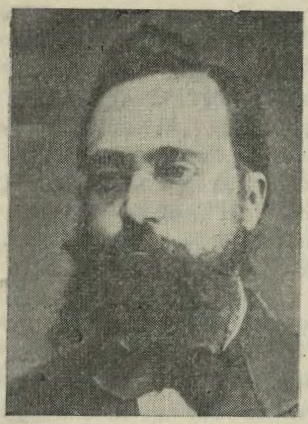

Пандели Кисимов

Лит.: Ем. Георгиев. Нова книга за Кирил и Методий. — Език и литература, 1947, кн. 5; Ив. Дуйчев. За първообразността и достоверността на Рилската грамота. — Изв. Архивния ин-т, 1957, кн. 1; Б. Ст. Ангелов. Съществувал ли е поп Богомил. — Лит. мисъл, 1958, кн. 6; Д. Петканова-Тотева. Един труд върху старобългарската литература. — Лит. мисъл, 1958, кн. 5; Д. Леков. Нов труд върху делото на Софроний Врачански. — Лит. мисъл, 1963, кн. 3; К. Мечев. Сеяч на светлина. — Учит. дело, бр. 43, 21 ноем. 1972. *ск*

КИСИ́МОВ, Пандели (Пантелей) Хаджигеоргиев (1832—13.I.1905). Роден в Търново в семейството на търговец-абаджия. Учи в родния си град, помага на баща си в търговията. Същевременно превежда от грц. език и издава „Кавказките пленници" от Кс. дьо Местър (1851), „Повести сравнения. . ." (1853). Някои от преведените от него разкази обнародва в „Цариградски вестник" (1853). Доброволен разпространител е на вестниците на Г. С. Раковски, на „Цариградски вестник", на сп. „Български книжици", „Мирозрение". Сътрудничи на „Цариградски вестник", в. „България", сп. „Български книжици". От 1858 до 1861 полага големи усилия да открие печатница в Търново, но не успява. Замесен във въстанието на капитан Никола, през 1862 К. е принуден да емигрира и 10 год. живее в Букурещ и Болград. Той е един от основателите на БТЦК, автор на мемоар до султана, убеден привърженик на дуализма, сътр. на в. „Народност" — 1867—68, „Българска пчела" — 1864, „Дунавска зора" — 1869. През 1869 се свързва с Добродетелната дружина, с партията на „старите", и 2 год. редактира в. „Отечество", в който помества свои статии, стихотворения и побългарени творби. През 1872 К. използува дадената амнистия и се връща в Търново, където се занимава с рударство. Обикаля страната, пътува до Цариград, сътрудничи на в. „Македония", „Турция", „Право" с дописки и статии. Превежда от рум. език „Варвара Убрих, калугерица в Краков" (1873) от Ю. Крашевски, от гръц. език „Откритието на Америка" (ч. I—II, 1875—76) от И. Кампе. Руско-турската осв. война го заварва в Букурещ. През 1878 печата статии за териториалните граници на България и за освободителната мисия на Русия в сп. „Славянско братство" и в. „Българин". След Освобождението е съдебен служител в Търново и София. По време на Стамболовия режим е арестуван и изгонен от Б-я. Четири год. живее в Букурещ. Тук издава свои писма и брошури. Умира в София.

В статиите си К. се изявява като добър публицист и полемист — пише остро срещу политиката на Мидхат паша, срещу проекта за сливане на тур. у-ща с бълг., последователно ратува за сближение и тесни връзки с Русия. Стихотворенията му, слаби като поетически творби, отразяват патриотичните му чувства или засягат етични въпроси. Спомените на К. „Исторически работи" разкриват най-пълно неговите полит. позиции, искрения му патриотизъм, грешките и пристрастията му.

Съч.: Народно напомнюване към вестниците „Турция" и „Българска пчела" от един бесарабски българин. Болград, 1864; Брошура втора по истий предмет. . . Болград, 1865; България пред Европа. Букурещ, 1866; Глас на живущи вън от отечеството си българин. Прага [Букурещ], 1867; Епизод от хайдушките наречени чети в Балкана на 1867. Букурещ, 1868; Криво да седим, право да говорим. [Букурещ], 1868; Моите писма. 1886; Политически писма от тези последни дни и месеци. 1887; Майор Коста Атанасов Паница застрелян в София. Букурещ [1890]; Някои от моите приятелски писма от тая 1892. Букурещ, 1892; Открито писмо до г-на Д. Петкова. Букурещ, 1893; Спомени от сегашната епоха в България. Букурещ, 1894; Исторически работи. Моите спомени. Ч. I—IV. 1897—1903 (обнародвани най-напред последователно в сп. „Бълг. сбирка", 1896—1902).

Лит.: Ю. Иванов. Български периодически печат. 1893. с. 100—102; С. С. Бобчев. Живот и деятелност на Пандели Кисимов. — Бълг. сбирка, 1905, кн. 2 и 3. *иу*

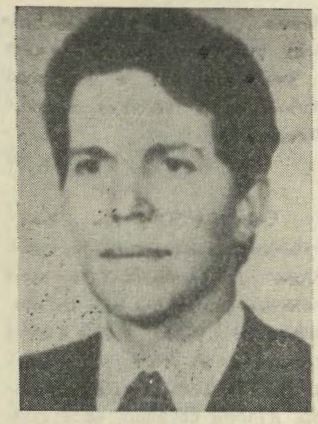

Здравко Кисьов

КИСЬÒВ, Здравко Крумов (1.I.1937). Роден в гр. Завет. От 1951 работи и живее в Русе. Завършва техникум по механо-електротехника в Русе (1955) и едногодишна школа на ЦК на ДКМС в София (1961). Работи като шлосер в Държ. машиностроителен завод „Георги Димитров“ (1955—56), секретар на Туристическото д-во „Приста“ (1958—60), инструктор и зав. отдел в Окръжния к-т на ДКМС в Русе (1960—64). Ред. на вестника на бълг. речно плаване — Русе (1964—71), ред. на в. „Дунавска правда“ (1971—73), отг. ред. на Бълг. телевизия — Студио Русе (от 1973). Чл. на БКП, на СБП.

В тихите изповедни стихове на К. се открива стремеж към докосване до съвременни проблеми, търсене на повече обобщеност и филос. дълбочина. На места декларативността и сантименталните нотки лишават някои от творбите му от дълбочина и трайна художествена сила. Превежда от пол., рус., англ. и др. езици. В негов превод са излезли „Избрани стихотворения“ (1968) от Ю. Марцинкявичус, „Избрани стихотворения“ (1972) от М. Траат, „Чисти ръце“ (1967, съвм. с Кр. Дянков) от К. Санбърг и др.

Съч.: Откровение. Стихове. Варна, 1962; Монолози. Стихове. Варна, 1966; Покана за песен. Стихове. 1972; Баладичен час. Стихотворения и поеми. 1974; Преди да чуеш гръм. 1975; Вътрешен пейзаж. Стихотворения. 1976; И все сънувам хълм. Лирика. 1976.

Лит.: Б. Николов. С ясен поетичен профил. — Дунав. правда, Русе,бр. 156, 4 юли 1962; Ив. Сарандев. Само откровение не стига. — Септември, 1962, кн. 9; И. Янев. Несподелено откровение. — Нар. младеж, бр. 224, 21 септ. 1962; Т. Янчев. Първи откровения. — Нар. дело, Варна, бр. 121, 20 май 1962; Н. Боздуганов. 1. Едно друго мнение за Здравко Кисьов. — Септември, 1963, кн. 2. 2. Монолози на съвременника. — Пулс, бр. 18, 6 септ. 1966; Ч. Стефанов. Непокълнали зърна на поезията. — Лит. фронт, бр. 26, 23 юни 1966; Л. Захариев. Противоречиво впечатление. — Пулс, бр. 14, 4 юли 1972; Ст. Коларов. Между търсенията и познатото. — Лит. фронт, бр. 28, 19 юли 1972; Л. Стефанов. С вдъхновение по пътя към зрелостта. — Дунав. правда, Русе, бр. 94, 20 апр. 1972; М. Шопкин. Третият образ на поета. — Пламък, 1972, кн. 11; Я. Молхов. В баладичния час на поета. — Труд, бр. 260, 27 дек. 1974; Н. Боздуганов. Съвременното в баладичния жанр. — Пламък, 1975, кн. 3.

стк

КИТÀНЧЕВ, Трайко Цветков (1.IX.1858—1.VIII.1895). Роден в с. Подмочани, Ресенско, в бедно земеделско семейство. Учи в Ресен. Единадесетгодишен отива в Цариград, за да помага на баща си, който се занимавал с градинарство. С подкрепата на бълг. братство „Просвещение“ К. се записва да учи в бълг. у-ще „Св. св. „Кирил и Методий“ в Цариград. Негов учител е и П. Р. Славейков. Със съдействието на своя настойник, владиката Натанаил, заминава за Русия (1875) със стипендия от рус. правителство. Учи в Одеса, завършва Киевската духовна семинария (1879). Следва право в Московския ун-т (1879—80), но по здравословни причини прекъсва и се връща в Б-я. Ректорът на Петропавловското духовно у-ще край Лясковец митрополит Климент (В. Друмев) го назначава за преподавател (1881—82). Учителствува в Солунската бълг. мъжка гимназия (1882—83), в Пловдив (1883—84), Габрово (1884—85), София (1885—86) и Търново (1886—90). Взема дейно участие в полит. борби. Близък е на П. Каравелов и Ст. Стамболов. Председател е на д-вото „Братски съюз“ и един от ръководните дейци на първия македонски конгрес в София. Като русофил влиза в противоречие с Фердинанд. Пръв председател на Върховния македоно-одрински комитет (1895). Нар. представител (1884—94). Редовен чл. на БКД (дн. БАН) от 1884. Умира в София.

Лит. творчество на К. е твърде скромно. Автор е на баладата „Дядо Недялко“, на 35 стихотворения, на статии и речи. Известен е като един от най-добрите оратори на своето време. Повечето от творбите му

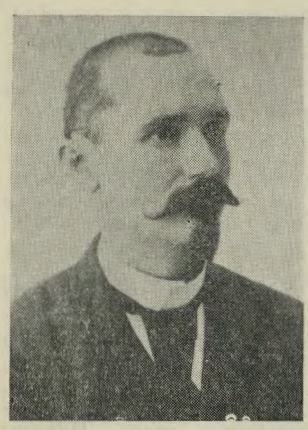

Трайко Китанчев

са печатани във в. „Право“, „Знаме“ и в сп. „Мисъл“. Те са проникнати от родолюбие, отразяват стремежа му към свобода и равноправие, показват отделни страни от живота на бълг. градинари. К. е първият преводач на „Шинел“ и „Невски проспект“ от Н. В. Гогол и на „Дон Кихот“ от М. де Сервантес. Псевд.: Даскалетина.

Съч.: Съчинения. Под ред. на Ю. Иванов. 1898.

Лит.: Д-р Н-в. Трайко Китанчев. — Ново време, 1898, кн. 3; Ю. Иванов. Биографични бележки за Трайко Китанчев. — В: Китанчев, Тр. Съчинения. 1898; Ат. Раздолов. Спомен и въздишки за Трайко Китанчев. 1898; Н. Атанасов. Трайко Китанчев. — Култ. единство, 1908, кн. 1; Ц. Калчев. Трайко Китанчев. — Светлина, 1920, кн. 9; Ст. Младенов. Българските преводи на „Дон Кихот“. — Сервантесов лист, 1947; Ю. Атанасов. Тр. Китанчев. — Славяни, 1965, кн. 9; Д. Дончев. Тр. Китанчев (1858—1895). — Нар. просвета, 1965, кн. 9.

стк

„КЍТКА“. Списание. Излиза само 1 кн. през 1875, отпечатана в печ. на Я. С. Ковачев във Виена. Редактирано и издавано от Ив. Р. Зринов, учител и книжовник, роден в с. Беброво. „К.“ трябвало да има неопределена периодичност, разнообразно съдържание и да се пише „на един прост и вразумителен стил“. Има мото: „Человек без учение прилича като птица без крила и като риба без вода.“ Съдържа кратка програмна бележка, статиите „Просвещение и невежество“ от Г. Кръстевич, „Читмо, писмо и сметки, или ученият и неученият“, „Ползата от вестниците“ и „Селски разговор между овчаря дядо Станчо, учителя Иван и епитропа Стоян“. Отпечатани са и няколко посредствени стихотворения.

гб

КЛЍМЕНТ ÒХРИДСКИ (ок. 840—27.VII.916). Най-талантливият ученик на слав. първоучители *Кирил и Методий*. За него няма никакви писмени данни във виз. литература и хронография от IX—X в. Той е един от главните строители на бълг. феодална държава наскоро след приемане на християнството. От истор. извори се знае, че 1 год. след пристигането му от Моравия, където е работил повече от 20 год., през 886 е изпратен от княз Борис I за учител в крайните югозападни предели на страната — в областта Кутмичевица. Тук като учител и епископ (от 893) К. О. престоява 30 год. Когато на старини пожелава да се оттегли от епископския пост, в израз на уважение към заслугите му цар Симеон се противопоставя решително на това негово намерение.

В Кутмичевица К. О. работи не само като книжовник, а развива и широка учебна и просветна дейност. Неговият биограф от нач. на XII в., охридският архиепископ Теофилакт, осведомява, че за 7 год., до избирането му за епископ през 893, К. О. подготвил 3500 ученици. Приема се, че из тая многолюдна образована среда е излязъл оня бълг. писател, който е написал на старобълг. език житие на учителя си. От това житие впоследствие се е възползувал Теофилакт, за да създаде обширното си съчинение. В своята творба той разказва не само за живота и делото на К. О., но и за неговите учители Кирил и Методий.

К. О. пряко участвува в първите преводи от грц. на старобълг. език. От 863 той е един от „поспешниците“ (помощниците) на Кирил и Методий в моравската им просветна мисия. Смята се за достоверно, че К. О. отива заедно с учителите си в Рим и тук по време на престоя им във „Вечния град“, от 867 до 869, е ръкоположен за свещеник. В Рим вероятно получава и името си Климент в чест на римския първосвещеник със същото име (Константин-Кирил Философ открива мощите на този Климент в Таврическия Херсон, а през 867 ги занася и ги предава на папата в Рим).

„*Китка*“

Пряко с Б-я го свързва и известието на другия му биограф Димитър Хоматиан (също охридски архиепископ), който в нач. на XIII в. пише, че когато се завърнал от Моравия, К. О. съставил нова азбука в сравнение с кирило-методиевската. Има мнение, че тази азбука е кирилицата (вж. *Старобългарски азбуки*). Пак Димитър Хоматиан изрично сочи, че по народност К. О. произхождал от европ. мизи, които народът обикновено наричал българи.

К. О. се проявява като писател вероятно още в Моравия. С известни основания като негови се приемат двете *Пространни жития* на *Кирил и Методий* — първите истор. извори, в които са изложени по автентичен начин важни страни от живота на слав. народи, на Византия и на папството особено през II пол. на IX в. К. О. пише и похвални и поучителни слова, свързани с целогодишния цикъл на християнските празници. Сигурни негови похвали са: Похвално слово за нашия блажен отец и славянски учител Кирил Философ, Похвално слово за светите архангели Михаил и Гавриил, Похвално слово за блажения пророк Захарий, Похвално слово за Климент Римски и др. От поученията му особено известни са: Наставления за празници, Поучение в празник на апостол или мъченик, Поучение за Преображение господне и др. В съвременната наука съществува мнение, че К. О. е автор на ок. 75 поучителни и похвални слова.

За огромната книжовна дейност на К. О. сигурни сведения дава Теофилакт Охридски. Неговите известия намират документално потвърждение в проучванията на Климентовото дело. Начало на тия проучвания поставя рус. славист и библиограф В. М. Ундолски.

Макар стилните похвати на К. О. да са пряко свързани с виз. книжовна и черковна традиция, в творбите му преобладават личният почерк, стремежът сложните богословски и догматични проблеми на християнството да бъдат възприети по-естествено от обикновените читатели и слушатели. Това установява и изтъква още Теофилакт в нач. на XII в. Като преразказва своите бълг. източници — главно в нестигналото до нас Житие на Климент, — Теофилакт пише, че К. О. съставял словата си така, че да са разбираеми и за „най-простия българин“. Установените Климентови похвални и поучителни слова потвърждават тази висока оценка.

Връх в проповедническото творчество на К. О. е неговата похвала в чест на Константин-Кирил Философ. От всеки ред в творбата струи бълг. и слав. родолюбие на писателя. Той се възхищава от успеха, постигнат от „многоплеменния славянски народ“ благодарение на Кирило-Методиевата дейност. Същия смисъл има и Похвалното слово за Кирил и Методий, което напоследък се приема като произведение на К. О. Лиризмът и въодушевлението са отличителни черти за всички похвални и поучителни слова на К. О. Патосът на всяко слово е радостта на писателя, че може да проповядва и да пише на своя роден език.

Климентовите съчинения широко се разпространяват във всички слав. страни. Най-много преписи от поучителните и похвалните слова на К. О. са запазени в книгохранилищата на СССР. Тук в препис от XII в. в т. нар. „Успенски сборник“ се намира Методиевото пространно житие. Най-старият препис на Кириловото пространно житие е български — в сборника на Владислав Граматик от 1469. Широкото разпространение на Климентовите съчинения в слав. свят свидетелствува, че авторът им принадлежи не само на бълг., но и на всички слав. литератури, вкл. и на старата рум. литература, създавана на старобълг. език.

Съч.: Събрани съчинения. Т. I. Обработили Б. Ст. Ангелов, К. Куев и Хр. Кодов. 1970; Събрани съчинения. Т. III. Пространни жития на Кирил и Методий. Подготвили за

Иван Клинчаров

печат Б. Ст. Ангелов и Хр. Кодов. 1973; Слова и поучения. Преведе от старобълг. език архим. Ат. Бончев. 1971.

Лит.: В. М. Ундольский и П. А. Лавров. Климент епископ словенский. М., 1895; Г. Баласчев. Климент епископ словенски. 1898; Л. Стоянович. Новые слова Климента Словенского. СбОРЯС, LXXX, СПб., 1905; Н. Л. Туницкий. Климент епископ словенский. Сергиев посад, 1913; А. Т.-Балан. Климент Охридски в книжевния помен и в научното дирене. 1919; В. Сл. Киселков. Климент Охридски. Живот, дейност, жития. 1941; Цв. Тодоров. Климент Охридски. 1945; Н. Драгова. Климент Охридски. Разказ за него и за времето му. 1966. Кл. Иванова. Климент Охридски. Библиогр. 1878—1944. 1966. Климент Охридски. Сб. от статии по случай 1050 г. от смъртта му. 1966; К. Мечев. Климент Охридски. Творчески образ. 1966; Ал. Милев. Гръцките жития на Климент Охридски. 1966; Климент Охридски. Материали за неговото честуване по случай 1050 г. от смъртта му. 1968; Ив. Снегаров. Българският първоучител св. Климент Охридски. — Год. Соф. ун-т, Богосл. ф-т, IV, 1927; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. I. 1950. с. 52—73; В. Сл. Киселков. Проуки и очерти по старобългарска литература. 1956. с. 27—50; Ем. Георгиев. Разцветът на българската литература през IX—X в. 1962. с. 87—155; История на българската литература. Т. I. Старобългарска литература. 1962. с. 93—117; Д. Петканова-Тотева. Литературни особености на Пространното житие на Константин-Кирил. — В: Хиляда и сто години славянска писменост. 1963. с. 127—155; Г. Сване. Климент Охридски и неговото Слово о свѧтей Троици. — Език и литература, 1971, кн. 5; У. Ведер. Една новооткрита сбирка старобългарски хомилии. — Език и литература, 1974, кн. 1.

км

КЛИНЧА̀РОВ, Иван Георгиев (1.I.1877—21.XI.1942). Роден в Пазарджик. Завършва гимназия в Пловдив (1896). Учителствува в с. Сарая, с. Баткун, Пазарджишки окр., и др. Следва в Историко-филологическия ф-т на Ссф. ун-т (1902—06), учи право в Женева, завършва в Лион (1910). Получава докторат в Брюксел (1915). През 1898 става чл. на БРСДП. Участвува активно в дейността на партията, пропагандира соц. идеи, превежда и разпространява комунистически материали. След Септемврийското въстание 1923 заедно със Сидер Тодоров застава начело на опортюнистическото течение на т. нар. „леви“ ликвидатори и е изключен от редовете на партията. Сътрудничи на сп. „Ново време“, „Наковалня“, „Нива“, на в. „Червен смях“, „Работнически вестник“, „Литературен глас“, „Заря“, „Народна армия“, „Класова борба“ и др. Умира в София.

К. превежда лит. и научни произведения — „Какво да се прави?“ от Н. Г. Чернишевски, „На дъното“ от М. Горки, „Когато ние, мъртвите, се пробудим“ от Х. Ибсен, „Материалистическото разбиране на историята“ от Д. Гереа, „Икономическата система на Карла Маркса“ от д-р Л. Будин и др. Под негова редакция излизат „Христо Ботев. Съчинения“ (съвм. с Ив. Ботева, 1907), „Христо Ботйов. Съчинения“ (пълно събрание, 1927), „Литературен алманах“ (1907, 1908, 1909), който включва и негови статии. Като лит. историк К. се насочва към събития с общонародно значение и към личности, играли ръководна роля в социалните борби в Б-я. Траен интерес проявява към делото на Ботев — в няколко труда той се връща да допълва, да доуточнява и да осветлява жизнения път на поета-революционер. В литературно-критическите му статии има моменти на вулгарен социологизъм. К. е автор на няколко брошури и статии с популярно правно съдържание и на брошури с полит. характер, израз на полемиката му с БКП през 20-те год.

Съч.: Христо Ботйов. Биогр. 1910; Кризата в комунистическата партия. 1923; Анти-Бакалов или нещо за превратa в българската наука, извършен от едно плоско възвишение. 1924; Бракоразвод. Причини и последствия. Общодостъпно изложение по бракоразводния процес. 1924; Левски—Дяконът. Живот и революционна дейност. 1924; Любен Каравелов. Биогр. 1925; Мистификацията с произведенията на Хр. Ботйов. 1925; Димитър Благоев. История на неговия живот. 1926; История на работническото движение в

България (1882—1893). 1926; Христо Ботйов. Живот и дело. Поуки. 1926; Поп Богомил и неговото време. 1927 (1947); История на работническото движение в България (1893—1903). 1928; Класовата борба в Гърция. 1928; От отбрана към нападение. 1929; Работникът-столар Васил Главинов (1869—1929). Бегли черти из неговия живот и революционна дейност. 1931; Пред съда на класата. 1932; Теснячество и ленинизъм. Към спорните въпроси на работническото движение в България. 1932; Тезиси по вътрешната криза в работническото движение, по политическата и социална криза изобщо и изхода от нея. 1933; В царството на лъжите. 1934; Къде е роден Христо Ботйов. 1934; Христо Ботйов и Добре войвода. 1937; Инсаров. Николай Д. Катранов (Героят от романа „В навечерието" от Тургенев). 1938; Произход и начало на българското национално знаме и герб. 1940; Христо Ботйов. Няколко спорни въпроса из неговата биография. 1940; Еволюция на българското национално знаме. Научно-истор. изследване. 1941.

Лит.: Sl. Хр. Ботев. Съчинения. Нова и пълна редакция от Иванка Хр. Ботева и Ив. Клинчаров. София, 1907. — Ново време, 1907, кн. 8; К. П-в. Биография на Хр. Ботйов. — Бълг. сбирка, 1911, кн. 8; Й. Робев. „Христо Ботйов". Биография от Ив. Клинчаров. — Ново време, 1911, кн. 2; Н. Милев. Нов биографичен труд за Хр. Ботйов. — СпБАН, 1912, кн. 3; Д. Дичев. Клинчаровщината. — Борба, 1920, кн. 18; Г. Бакалов. 1. Клинчаровата редакция на Ботева. — Нов път, 1924, кн. 1. 2. Една необикновена литературна мистификация. — Нов път, 1924, кн. 10; С. Енчев. „Анти-Бакалов или нещо за превратa в българската наука, извършен от едно плоско възвишение". — Викове, 1924, кн. 1; Х. Х. „Васил Левски—Дяконът. Живот и революционна дейност". — Учил. преглед, 1924, кн. 2 и 3; Й. Хербст. „Любен Каравелов". — Днес, бр. 27, 1925; Ал. Павлов. За две настолни книги. „Любен Каравелов". — Епоха, бр. 810, 1927; Ж. Т. Желязков. Бележки на един комунист. Борба за наследство. — Народ, бр. 286 и 287, 1928; Ж. Желязков. Клинчаров и Дормидолски. — Класова борба, бр. 8, 1932; Ст. Каракостов. Д-р Ив. Г. Клинчаров почина. — Лит. глас, бр. 574, 1942; Ст. Таринска. Установяването и издаването на Ботевото литературно наследство. — Лит. мисъл, 1964, кн. 3. *ват*

КЛО̀ЦОВ СБО̀РНИК. Фрагмент от старобълг. глаголически паметник от средата на XI в. Наречен е „Клоцов" по името на австрийския граф Парис Клоц, който намерил ръкописа в епископската библиотека на о. Кърк, ит. Veglia и дълги години го съхранявал в частната си библиотека. Въпросът за произхода на този паметник не е напълно изяснен — смята се, че е писан или в Зап. Б-я, или в хърватските земи. По всичко изглежда обаче, че е преписан от по-стар извод, който е произхождал може би от Кирило-Методиево време. Състои се от 14 пергаментни л. (27×20,5), от които 12 л. сега се намират в библиотеката на Градския музей в Тридент (ит. Trento), а другите два — във Фердинандовския музей в Инсбрук. Писан е с глаголическо писмо под линия. Писмото е твърде характерно и е особено важно от палеографско гледище, понеже в начертанието на някои букви личи преход от старинната заоблена глаголица към по-късните форми на хърв. ъгловата глаголица.

По съдържание ръкописът е хомилиар, т. е. сборник от слова и проповеди на църковни писатели. Запазеният фрагмент съдържа пет хомилии: 1) Слово от Йоан Златоуст за Връбница (без начало); 2) Анонимна хомилия; 3) Слово от Йоан Златоуст за Велики четвъртък; 4) Слово от Атанасий Велики за Велики петък; 5) Слово от Епифаний Кипърски за Погребение Христово. Особено важна е втората хомилия, наричана обикновено „анонимна хомилия"; тя не е превод от грц. език, а е оригинално старобълг. произведение, което безспорно е във връзка с Кирило-Методиевата дейност в Моравия. Приписва се на Методий (вж. *Кирил и Методий*) или на *Климент Охридски.*

Изд.: B. Kopitar. Glagolita Clozianus. Vindobonae, 1836; Fr. Miklosich. Zum Glagolita Clozianus. — Denkschriften der Kais. Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Classe, X, 1860, p. 195—214; И. И. Срезневский. Древние глаголические памятники сравнительно с памятниками кириллицы. СПб., 1866. с. 163—206; V. Vondrák. Glagolita Clozův. Praha, 1893; A. Dostál. Clozianus. — In: Staroslověnsky sborník Tridentský a Insbrucky. Praha, 1959.

Лит.: G. A. Thal. Textkritische Studien zu Homilien des Glagolita Clozianus. — Arch. Slav. Phil., XXIV, 1902, p. 514—554; J. Milčetić. Zur Entdeckung des „Glagolita Clozianus". — Arch. Slav. Phil., XXXV, 1914, p. 603—606; J. Vajs. Rukověť hlaholské paleografie. Praha, 1932. p. 128—130 Fr. Grivec. Clozov-Kopitarev glagolit v slovenski književnosti in zgodovini. — Razprave Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani, Filos.-filol.-hist. razred, I, 1943, p. 341—408; A. Vaillant. Une homélie de Méthode. — Revue des études slaves, XXIII, 1947, p. 34—47; J. Vašica. 1. Anonymni homilie rukopisu Clozově. — Časopis pro moderní filologii, 1949—1950, 33, p. 6—9. 2. Origine Cyrillo-Métho-

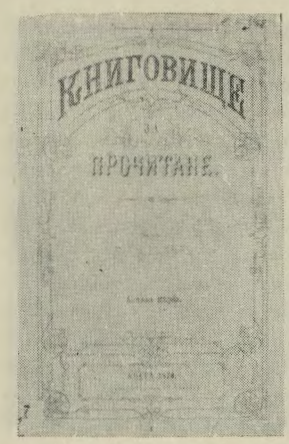

„Книговище за прочитане“

dienne du plus ancien code slave, dit „Zakon sudnyi Ljudem“. — Byzantinoslavica, XII, 1951, p. 154—178. 3. Anonymni homilie rukopisu Clozova po stránce právní. — Slavia, XXV, 1956, p. 221—233; A. Dostal. 1. K hlaholskému písmu Clozova sborníku. — Slavia, XXV, 1956, p. 217—226. 2. Une datation de l activité de St. Méthode en Grande Moravie. — В: Зборник радова Византолошког института. кн. 8. 1963. с. 91—95.

хк

КЛУБ НА БЪЛГАРСКИТЕ ПИСÀТЕЛКИ. Основан на 24 ян. 1930 към Д-вото на българките с висше образование. През 1934 се отделя като самостоятелна празна единица; след 9 септ. 1944 влиза в Бълг. народен женски съюз; съществува до пролетта на 1946. Целта на клуба според устава е „да сближи българските писателки и поощри към творческа литературна дейност“. Членките му биват редовни, дописни, почетни и благодетелни. Между редовните му членки, които постепенно достигат ок. 30, са почти всички бълг. писателки от това време. Най-оживена е дейността на клуба между 1934 и 1940. Тогава в него участвуват Ел. Багряна, М. Белчева, Бленика, Д. Габе, В. Геновска, М. Грубешлиева, С. Йовчева, Ю. Казаска, Калина Малина, А. Каменова, Л. Касърова, Евг. Марс, Ф. Попова-Мутафова, М. Петканова, Зл. Чолакова и др. Клубът урежда редовно лит. четения и сказки, традиционен пролетен чай; участвува в културни тържества; установява връзки със сродни организации и отделни писателки в чужбина; раздава лит. премии; поддържа във „Вестник на жената“ месечна страница, предназначена да запознава обществото с творчеството на бълг., а също така и на европ., предимно слав. писателки. Клубът издава и два сб. „Сноп“ (1934 и 1937) с творби на бълг. писателки.

мц

„КНИГÒВИЩЕ ЗА ПРОЧÍТАНЕ“. Списание, посветено на въпросите на бълг. език. Издавано и редактирано от Ив. *Богоров*. Излиза през 1874—75 в 6 кн. — първата е отпечатана в Прага, другите — във Виена.

Списанието си поставя задача „да избродим и оправим български наш язик“. Според програмната му статия („Обаждане“) всеки брой трябва да съдържа: „1. Една статия за българския език; 2. Разглеждане на двете три новоизлезли книги и най-вече школски; 3. За обучение на българска сладкодумност три статии, извадки от най-прочути френски списания; 4. Два става от наука, занаят и търговия. . .“ Богоров изпълнява обявената програма. По страниците на списанието той помества статии за езика („Няколко думи за бащиний наш язик“, „За сладкодумие“, „Наставяне памят на онез, които желаят да спишат или да преведат една школска книга“, „Един общобългарски език“ и др.), рецензии и прегледи („разглеждания“ и „оправяния“) на книги, учебници и помагала. Списанието отделя място и за критични езикови бележки и мнения за периодични издания — в. „Век“, сп. „Ден“, „Зорница“, „Знание“. В него са отпечатани „добавяния“ към българо-френския речник на Богоров. „К. п.“ обнародва и общообразователни статии, както и бележки за световноизвестни творци — „Народно наше просветение от 1800 до 1874“, „Съвети по отхраната“, „История на железните пътища“, „Пиринейските планини“, „Паметници на велики Египет“, „За електричеството“, „За телеграфическото изкуство“, „Гимнастика или снажно обучение“, Омир, Платон и др. Чрез списанието Богоров подхваща борба за „чистене“ на родния език от чуждици, но изпада в крайности.

гб

КНИГОПЕЧÀТНЯ НА д-р Д. МЕДÀКОВИЧ. Основана от срб. публицист, историк и издател д-р Данило Медакович (1819—81), свързан с бълг. национално възраждане и

като печатар, и като издател на бълг. книги и вестници. Доколкото е установено, най-напред той отпечатва в своята Нар. книгопечатня в Земун през 1850 „Любител на болгарското просвещение“ от Милан Давид Рашич, учител и управител на Шуменското класно у-ще. През 1854 в печатницата си в Нови Сад обнародва „Кратко и ясно описание за сватба согласно с правилата на восточната църква“, прев. от грц. на протонаторий папа Димитрия, със светско име Д. Драганов. През 1856 пак там е отпечатано 2 изд. на „Кириакодромион, сиреч Неделник“ (1806) от *Софроний Врачански* под загл. „Евангелие поучително“, „поправено на чисто български язик от свищовскаго учителя Теодора Теодорова Хрулюва“. Двете последни книги са издадени от свищовчанина Ив. Стоянов от с. Мерданя. През с. г. в печатницата на Медакович излиза и 2 изд. на „Святителское поучение к новопоставленого священика“, прев. от рус. на Н. Зографски. Особено тясно е свързана дейността на Медакович с делото на Г. С. *Раковски*. В печатницата му в Нови Сад Раковски отпечатва няколко свои произведения. През септ. 1856 тук излиза „Предвестник Горскаго пътника“, а скоро след това „Обявление“ — покана за записване на абонати за „Горски пътник“ и за замисления от Раковски в. „Надежда“. В печатницата на Медакович е отпечатан пробният брой на в. „Дневница“ (4 апр. 1857), а от 26 юни до 23 окт. с. г. излизат 18-те броя на в. „*Българска дневница*“. През авг. с. г. е отпечатан и единственият брой на в. „Дунавский лебед. Любословний български народен лист. . .“, замислен като културно приложение на „Българска дневница“. И трите заглавия излизат под формалното редакторство и с материалната подкрепа на Медакович. През 1857 Медакович обнародва и поемата на Раковски „Горский пътник“.

Лит.: Ј. Скерлић. Историја нове српске књижевности. Београд, 1914. с. 202—204; Ст. Кутинчев. Печатарството в България до Освобождението. 1920. с. 189, 191—192; М. Стоянов. Българска възрожденска книжнина. Т. I. 1957. № 1781, 5429, 6505, 6507, 8493, 8811. *гб*

„КНЍЖИЦИ ЗА ПРО̀ЧИТ с белетристическо, техническо, научно и забавително съдържание“. Лит. и научно списание. Излиза в Солун, 1889—91, 10 кн.; 1893—95, 6 кн., без определена периодичност. Ред. Д. Матов и В. Кънчов. В списанието се поддържат постоянни рубрики: Белетристика, Езикознание и народни умотворения, Критика, Разни; год. I съдържа и отделите Стихотворения и Описания, а год. II — Наука и поминък и Библиография. Най-обширни са първите два отдела. Художествените материали са преводни и оригинални. Поместват се разкази от М. Твен, Ги дьо Мопасан, А. Доде, Л. Н. Толстой, И. С. Тургенев, В. Г. Короленко, Х. Сенкевич и др. Ив. Вазов печата разказа „Един бъдни вечер в Пирин планина“ и стихотворението „Струма“. Обнародвани са няколко разказа на В. Кънчов, разказът „Митре“ и откъси от „Писма от Рим“ на К. Величков, разкази и стихотворения от Ст. Д. Божов, стихотворение от Тр. Китанчев. Научнопопулярните статии са с практическа насока („Присаждане“, „Лозарство и винарство“ и пр.). Поместват се и любопитни факти, съобщения за научни открития, полезни съвети. Най-ценни материали съдържат рубриките Езикознание и народни умотворения и Описания. Наред с фонетичните записи на многобройни народни песни, пословици, поговорки, гатанки и приказки в списанието има обстойни езикови, етнографски и фолклорни изследвания, географски описания и статистически данни от Д. Матов, В. Кънчов, Ст. Н. Шишков, А. Тошев, Н. А. Начов, А. Попстоилов и др. Обнародва ценни старобълг. паметници. Отделът Критика е беден: рецензия на А. Тошев за сп. „Природа“; „Отговор на г-на Михайловски“, в който един от първите наши преводачи Д. Х. Иванов защищава своя превод на „Клетниците“; статия за Д. Войников от К. Величков. *пк*

КНИЖО̀ВНИ СРЀДИЩА В СРЕДНОВЕКО̀ВНА БЪЛГА̀РИЯ. Сведенията за книжовните средища през Средновековието са твърде общи и непълни. Не са известни всички книжовни факти от миналото, които да очертаят всестранно и точно лит. живот в различните селища на Б-я. Част от запазените книги и оригинални старобълг. творби не съдържат указания за мястото на писането им и не насочват към мястото на създаването им.

Още преди появата на слав. писменост Плиска се оформя като културен център.

Тук има добре подготвени писари-доброписци, владеещи лит. грц. език, които водят кореспонденцията при държ. канцелария и оформят договорите. Има и хора с лит. интереси и заложби; те прославят делата на владетелите, увековечават паметта на видни боляри и воини. Върху камък са врязани първите бълг. кратки летописи. В столицата навярно е написан и Именникът на българските князе. Когато учениците на Кирил и Методий идват в Б-я, установяват се в Плиска — княз Борис ги подкрепя; Наум Охридски и Константин Преславски започват своята учителска и книжовна дейност.

След преместването на столицата в Преслав (893) тук се съсредоточава интелигенцията; градът бързо се издига в крупно книжовно средище. В преславските манастири работят многобройни преписвачи, преводачи и писатели. Оформя се т. нар. *Преславска книжовна школа*. Нейни най-изтъкнати представители са цар Симеон, Йоан Екзарх, Константин Преславски, Черноризец Храбър, презвитер Григорий, Тудор Доксов. В Преслав Симеон създава първата бълг. библиотека.

След бурния лит. разцвет през IX в. в нач. на X в. книжовният живот обеднява, но Преслав не изгубва първостепенното си значение на книжовно средище. По всяка вероятност тук работи Черноризец Петър, отъждествяван от някои учени с цар Петър, появяват се много преводи на апокрифи и на белетристични творби, започва голямата класова борба между богомилите и феодалната власт, която се води и със средствата на литературата. В края на X в. във връзка със защитата на официалното християнско учение възниква творбата на Презвитер *Козма* „Беседа против богомилите". По това време в Преслав има вече не само царска и манастирски библиотеки, но и няколко частни библиотеки. Според Козма богатите притежавали в своите домове „Старият и Новият завет и други книги, пълни с поучителни слова и всякакви речи". Цялата тази литература, нестигнала до нас, е създадена предимно в Преслав.

Наред с Плиска и Преслав важни книжовни огнища възникват и в Македония. Още през 886 княз Борис изпраща *Климент Охридски* като учител в областта Кутмичевица и му създава добри условия за просветна и творческа дейност. Той му подарява три къщи в Девол и места за отдих около Охрид и Главеница. Тези селища стават главните седалища на Климент, където той подготвя много ученици, започва своята преводаческа и писателска работа и става основоположник на *Охридската книжовна школа*. След назначаването му за епископ Климент работи предимно в Охрид и в Охридския манастир „Св. Пантелеймон", където създава по-голяма част от своите похвални слова, служби, поучения и превежда Постния и Цветния триод. Измежду учениците на Климент мнозина се проявяват като книжовници. Житието на Наум, Житието на Климент, изгубено, но главен извор на архиеп. Теофилакт Охридски, службите на Климент и Наум и богослужебните книги, преписани в Македония, са красноречиво свидетелство за жизнеността на Охридската книжовна школа през целия X в.

Тематиката на запазените творби, езикът на някои черковни книги и местата, където са намерени, свидетелствуват, че през епохата на виз. владичество най-оживена дейност има в Македония — предимно в Охрид. Тук освен книжнина на бълг. език се създава и литература на грц. език, предназначена за бълг. читатели. През XI в. в Охрид работи архиеп. Теофилакт, а по-късно (XIII в.) и Димитър Хоматиан.

След освобождението от виз. власт (1187) столица на Б-я става Търново. В скоро време градът се издига като голям полит., икономически и книжовен център. През 1211 се свиква събор против богомилите, в резултат на който се появява *Бориловият синодик*, допълнен през XIII—XIV в. с нови разкази, анатеми и славословия. През 1262 е преписана Кормчая за киевския архиепископ — факт, който свидетелствува за авторитета на бълг. книжнина в Русия и за Търново като важно книжовно средище. Интерес представлява Търновското евангелие от 1273, писано на хартия, и евангелието от 1277, преписано от Вася Граматик.

Особено голям културен растеж отбелязва Търново при Иван Александър. Тогава се превеждат нови разкази и хрониката на Константин Манасий, съставят се четивни сборници, пишат се похвали за царя, преписват се богослужебни книги. Най-интересните ръкописи от онова време са Софийски псалтир (Песнивец) от 1337, *Манс-*

сиева хроника, предназначена за царската библиотека, *Лондонското евангелие* от 1356, писано също за царското семейство. В Търново са написани още *Лаврентиев сборник* от 1348, Митрофанов пролог от 1337, апостолски деяния, Лествица, слова на Йоан Богослов и др.

Търново достига върха на своя книжовен разцвет през последното тридесетилетие на XIV в., когато работи *Евтимий Търновски* — основоположник на нова лит. и езикова школа. При него в манастира „Св. Троица" се стичат ученици от всички бълг. краища и от др. слав. страни. Тук Евтимий осъществява правописно-езикова реформа, като превежда отново много богослужебни книги. В Търново той създава своите похвали и жития, поддържа връзки с духовници от Атон и Влахия. От школата на Евтимий излизат изтъкнати писатели — *Григорий Цамблак*, *Константин Костенечки*. В Търново се развива и „еретическа литература".

През II пол. на XIV в. като книжовно средище се очертава и Видин. В него през 1360 е съставен *Бдински сборник* с жития на светици, преписват се книги, а в края на века с града свързва името си *Йоасаф Бдински*.

Освен в Търново и Видин през XIV в. се извършва значителна книжовна работа и в много манастири. Оскъдните факти сочат като книжовни огнища Пар орийската обител, основана от *Григорий Синаит* и обединила в себе си грц., бълг. и срб. монаси, манастира „Епикернев" в Сливенската планина, Килифаревският манастир, Лесновският манастир (Кратовско) и атонските манастири — преди всичко бълг. Зографски манастир, в който още през X в. се създава бълг. книжнина, и лаврата „Св. Атанасий", където работи старецът *Йоан*. В Килифаревския манастир превеждат от грц. език *Теодосий Търновски* и „дивният" *Дионисий*; тук получават възпитание и първоначално образование бъдещите писатели *Киприан* и Евтимий.

Завладяването на Б-я от турците предизвиква сериозни изменения както в бита на народа, така и в книжовния живот. Много манастири са разрушени и унищожени като книжовни центрове. Част от населението на Търново и Видин е изселено, друго потурчено. Интелигенцията е избита или прогонена. Това парализира за векове книжовната работа в тия цветущи градове. Поради сравнително по-благоприятни обществени условия книжовната дейност се съсредоточава предимно в западните предели. През XV—XVI в. значителни средища на бълг. книжнина са Кратово, София, Рилският манастир, Дебър, Скопие.

Рилският манастир, опожарен през I пол. на XV в. и отново възстановен от родолюбиви българи, след пренасянето на мощите на Иван Рилски (1469) в него привлича много монаси и поклонници. Скоро той се превръща в стожер на българщината и на слав. книжнина и запазва огромното си значение в духовния живот на бълг. народ до края на османското робство. С Рилския манастир свързват имената си *Владислав Граматик* и *Димитър Кантакузин*, които посвещават творби на Иван Рилски; тук работят книжовниците Гавриил и Мардарий Рилски, а през XVII—XVIII в. и много др. преписвачи и преводачи.

В София около средата на XVI в. се проявява и *Софийската книжовна школа* със своите най-изтъкнати представители поп *Пейо* и *Матей Граматик*. В соф. манастири се преписват много книги.

През II пол. на XVI и главно през XVII в. като книжовни средища се оформят много манастири, предимно старопланински: Врачанският манастир „Св. Троица", Етрополският манастир „Варовитец", Ловешкият манастир „Ястреб", Тетевенският манастир „Св. Илия", Елешничкият манастир „Яковщица", Черепишкият манастир; в Родопите — Кукленският манастир „Козма и Дамян"; в Македония — скопските манастири, Слепчанският и манастирът „Трескавец" в Прилепско. В манастирите се преписват книги с богослужебен характер. В Етрополския манастир, където работят плодовити и добре подготвени преписвачи — монах Даниил, Рафаил, Йоан и Василий Софиянин, — се създава специфична ръкописна школа.

През II пол. на XVII в. като книжовни средища израстват селища, които се ползуват с привилегии и имат удобно местоположение. Те са главно старопланински и средногорски — Сопот, Карлово, Панагюрище, Копривщица, с. Аджар (дн. Свежен), Трявна, Котел. Започва да се съживява и Търново.

През XVIII в. в бълг. книжовен живот се забелязва чувствително раздвижване, свързано с настъпилите икономически промени,

с избистрящото се национално съзнание и с растежа на просветните нужди. Оформените през XVII в. книжовни огнища укрепват, възникват и нови — Враца, Самоков, Елена, Пирдоп, с. Жеравна и др. Отделни книги се преписват и в някои по-малки селища — в Дупница (дн. Станке Димитров), с. Оризаре, Кочанско, Влашко село (дн. Царевец), Врачанско, с. Мокреш, Ломско, с. Хрельово, Самоковско, с. Мусина, Великотърновско, и др. Книжнината излиза от манастирите и от големите селища и започва да се създава из цяла Б-я от духовни и светски лица. През робството Зографският манастир запазва своя престиж като книжовен център; през XVII—XVIII в. във връзка с промяна в състава на монашеството важно средище на бълг. книжнина става и Хилендарският манастир. В него работят двама българи, свързани с началото на Бълг. възраждане — *Паисий Хилендарски* и *Йосиф Хилендарец*.

Лит.: П. Динеков. Книжовни средища в средновековна България. — Истор. преглед, 1947, кн. 4—5; Д. Петканова. Средища на старобългарската книжнина. — Във: Въпроси на старобългарската литература. 1966. с. 3—36; Б. Ст. Ангелов. Старобългарски книжовни средища. — Изв. Нар. библ. „Кирил и Методий", 1971, кн. 12, с. 43—60.

дп

КНЯЖЕСКА СРЪБСКА КНИГОПЕЧАТНЯ. Основана през 1831 в Бялград. През 1833 е пренесена в Крагуевац, дето се намира и княжеският двор на Обреновичите. През 1835 отново е преместена в Бялград и е обявена за държ. и привилегирована. От 1841 преминава към ведомството на М-вото на просветата и до 1860 е единствената в Княжество Сърбия. През ранния бялградски период на печатницата в нея са отпечатани „Часослов" (1833) от Н. Карастоянов, „Аритметика" (1833) от Хр. Павлович и др. Докато е в Крагуевац (1833—35), излизат 10—11 бълг. книги, главно учебници и религиозни пособия — „Буквар" (1834), издаден от Н. Карастоянов, „Болгарска граматика" и „Взаимноучителните таблици" (1835) на Неофит Рилски. Тук са отпечатани съставените от Неофит Бозвели „Славеноболгарское детоводство" (1835), „Аритметическое руководство" (1835) и др. След 1835 в К. с. к. се печатат книги на Неофит Рилски, Ненфит Бозвели, Хр. Павлович, Ем. Васкидович, Ав. Петрович, Н. Геров, х. Н. Йованович, Н. Касапски, Й. Кърчовски, Ив. Касабов. Печатницата издава „Всеобща география за децата" (1843) от В. Бардовски, прев. на Ив. Богоров. „История на великий Алдксандра Македонца" (1844), прев. на Хр. Василев, „Писменница на славянския язик" (1848) на Ив. Момчилов, повестта „Райна, княгиня българска" (1852) от А. Ф. Велтман, прев. на Й. Груев, „Земеделие" (1853) от Н. Икономов, „Есопа фрагийскаго баснотворца басни или приказки" (1854), прев. на Р. Попович, „Многострадална Геновева" (1866), прев. на П. Тодоров, „Училищни таблици" (1857) от С. Доброплодни, „Аделаида, английската пастирка" (1857) от Ж. Мармоктел, прев. в стилове от срб. на Кр. Пишурка, „Робинзон" (1858), съкратено издание, прев. от срб. на Й. Груев. В К. с. к. в Бялград отпечатва свои произведения и Г. С. Раковски — „Няколико речи о Асеню първому..." (1860), „Кратко разсъждение върху тъмния и лъжовния начяла, на коих е основана стара повестност..." (1860), „Българский за незасисимо им свящество днес възбуден въпрос..." (1860), „Отговор на Богословская гръцка брошура" (1860). Тук Раковски печата и своя най-значителен в. *„Дунавски лебед"* (1860—61). В тази печатница излизат още „Народне песме македонски бугара" (1860) и „Веда Словена" (1874) на Ст. Веркович. В К. с. к. са отпечатани ок. 120 бълг. книги.

Лит.: Ст. Кутинчев. Печатарството в България до Освобождението. 1920. с. 185—187: М. Стоянов. Българска възрожденска книжнина. Т. I. 1957. с. 505, 508.

гб

КНЯЖЕСКИ, Захари (псевд. на Жеко Петров) (ок. 1810—13. I. 1877). Роден в с. Пишмана (дн. Разкаяне), Старозагорски окр. Отначало чиракува и учи в килийно у-ще, по-късно продължава образованието си в Търново и Света Гора. През 1832 се връща и става учител в Стара Загора. След 3 год. отива на хаджилък в Ерусалим и започва да се нарича хаджи Захарий. Пътешествува из Близкия Изток, Африка и Балканския п-в. Отново се връща в Б-я и няколко год. е при Н. Рилски в Габровското у-ще, а през 1838 открива Търновското взаимоучително у-ще. На следната год. заминава за Одеса и постъпва в Херсонската семинария, която завършва през 1845. В Петербург успява да

Захари Княжески

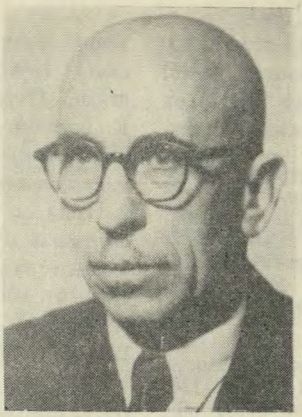

Йордан Ковачев

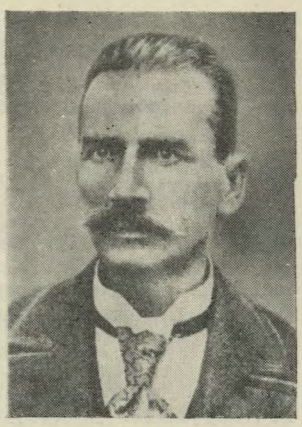

Михаил Ковачев

издействува стипендии, печатница и учебни помагала за бълг. просветни нужди. К. получава рус. поданство, което улеснява мисията му за разпращането на големи количества книги на бълг. у-ща. В края на 40-те год. се завръща в Б-я и става учител в Стара Загора. През 1863 се установява в Русе, преводач е в рус. консулство. Умира в Русе.

К. има големи заслуги за бълг. учебно дело, за културното сближение между българи и руси. Той не само издействува пособия за бълг. у-ща, но помага на младежи, които желаят да се учат в Русия. Сам прекарва през границата девойки, преоблечени в мъжки дрехи, и ги настанява на учение в Одеса. К. има фолклорни интереси. Той е първият българин, който през 1846 отпечатва в „Журнал Министерства народного просвещения", кн. 3, студии за бълг. поверия и обичаи при сватба, раждане и погребение. Някои от народните песни, които записва, са поместени в „Болгарские песни" на П. А. Безсонов. Сътрудничи на „Цариградски вестник", в. „Македония". Резултат на лит. му интереси са и няколко негови преводни и оригинални съчинения. Превежда „Зерцало или огледало християнское" (1847, заедно с Натанаил Зографски), „Совети за непразни жени и правила как да постъпват с новорожденните младенци..."(1853), „Средства за предварвание за заравянието на мнимоумрелите или примрелите человеци" (1858, 1859).

Съч.: Коренья на пианството и каква полза принося на ония,що пият много.Смирна, 1842; Введение в истории болгарских славян. М., 1847; Практическо руководство за шелководството. Цариград, 1859.

Лит.: Некролог. — Напредък, бр. 125, 126, 1877; Д. Панайотов. Захария Княжески. — Утро, Русе, бр. 2—3, 1892; Ив. Д. Шишманов. Студии из областта на Българското възраждане. — СбБАН, 1916, кн. 6, с. 140—148; С. Н. Ханчев. Стогодишнината на Захарий Княжески. — Лит. глас, бр. 559, 1942; Ив. Топузов и Ив. Сарафов. Предосвобожденски дейци за земеделска просвета. 1953. с. 37—52; Л. Минкова. Възрожденският просветител Захари Княжески. — Лит. мисъл, 1974, кн. 3.

кт

КОВАЧЕВ, Йордан Методиев (6.X.1895—19.II.1966). Роден в Пещера. Гимназия завършва в Пловдив (1913), право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1918). Живее в Пловдив. През целия си живот работи като адвокат. За пръв път печата през 1919 в сп. „Възраждане" разкази из провинциалния живот. От 1934 е председател на групата на провинциалните писатели, на който пост остава до вливането на групата в СБП.Умира в Пловдив. Чл. на БЗНС.

Автор е на стихове, разкази, пиеси. К. остава предимно в сферата на нравствената проблематика — човечност, любов към ближните, извисяване в страданието, трудолюбие, любов към природата, към естественото в човешките отношения. В драматичното си творчество се връща към многократно разработваната в бълг. литература тема за страстта към земя и богатство и я разяснява от психологическа гледна точка. Превежда от рус. и фр. език — „Избрани стихотворения" (1935, 1956) от Ф. И. Тютчев,

„Избрани стихотворения“ (1941) от М. Ю. Лермонтов, „Избрани стихотворения“ (1945) от С. Прюдом, „Избрана лирика“ (1962) от С. Я. Надсон. Псевд.: Детелин, Човек, Felis Elaphus, Pantagruel.

Съч.: Моето утро. Стихове. 1924; На невидими струни. Стихове. 1926; Искри. Разкази. 1929; Изпуснати хора. Драма. 1932; Златни капки. Разкази и легенди. 1934 (1935, 1942); На борба с бедността. 1934 (1942); Озарение. Стихове. Пловдив, 1938; Рог жълтици. Комедия. 1945.

Лит.: Ст. Великов. Бележки за „Моето утро“. — Развигор, бр. 145, 1 юни 1924; В. Павурджиев. „Моето утро“.— Юг, Пловдив, бр. 1595, 27 март 1924; Д. Юруков. Й. Ковачев. — Във: Факла. Лит. сб. 1927; Д. Ив. Шишманов. Нови книги. — Слово, бр. 2219, 5 ноем. 1929; Ив. Знахар. Литература. Тенденция, труд, патос. — Заря, бр. 2594, 1930; Г. Кръзов. „Изпуснати хора“. — В-к на жената, бр. 475, 1932; Г. Кръзов. „Златни капки“. — В-к на жената, бр. 569, 1934; Д. Василев. „Озарение“. — Светлоструй, бр. 1, 1938; Лит. глас, бр. 424, 1939; Ат. Смирнов. Разказите на Й. Ковачев. — Заря, бр. 6426, 1943; Д. Димов. Поздравително писмо до Й. Ковачев. — Лит. фронт, бр. 93, 1965.

сг

КОВÀЧЕВ, Михаил Антонов (20.VI.1905—3.XII.1972). Роден в София в семейството на интелектуалци. Няколко год. родителите му живеят в Петербург. К. научава добре рус. език, запознава се с рус. литература и култура. Завършва средно образование в София (1925). С. г. постъпва във Военното у-ще, на следващата година записва богословие в Соф. ун-т „Кл. Охридски“, следва шест семестъра и бълг. филология. Работи в черковното ведомство — предимно като библиотекар на Синодалната библиотека и на библиотеката при Духовната академия. Доброволен асистент по бълг. черковна история в Духовната академия (1953). Умира в София.

Като студент пише хумористични и сантиментални стихотворения във всекидневните вестници и в някои списания. През 1937 обнародва превод в стихове на романа „Евгений Онегин“ от А. С. Пушкин, който е между най-добрите на бълг. език. К. получава награда от съв. легация в София. Превежда и отделни стихотворения от рус. език. През 1939—40 посещава Света гора, работи с ръкописите и архивите на Зографския и Хилендарския манастир. След това написва много стихотворения, пътеписи и лирическата поема „Паисий Хилендарски“ (368 стиха, „Църковен вестник“, бр. 45—46, 1962). К. показва особено дълбоко увлечение към бълг. старина — книжнина, живопис, история, манастири. След посещението на Света гора се явяват неговите книги с изследвания и документи за Зограф, за бълг. монашество в Атон и др. Въз основа на намерени от него документи Й. *Иванов* смята, че Паисий Хилендарски е роден в Банско. Псевд.: Мишо Драгалевски, М. Несмелов.

Съч.: Драгалевският манастир „Св. Богородица Витошка“ и неговите старини. 1940; Зограф. Изследвания и документи. 1942; Български ктитори в Света гора. Истор. очерк, изследвания и документи. 1943; Българско монашество в Атон. 1967.

Лит.: Ст. п. Василев. „Драгалевският манастир „Св. Богородица Витошка“. — Родна реч, 1940, кн. 3; Ив. Павлов. „Драгалевският манастир „Св. Богородица Витошка“. — Просвета, 1941, кн. 6.

алм

КОВÀЧЕВ (Царски), Петър (Peter Fabri Imperial) (ок. 1720—96). Роден в Пловдив. Образование получава в Илирийския колеж в северноит. гр. Лорето. Работи като мисионер сред българокатолиците в Пловдив и Пловдивско. Между 1775—96 изпълнява длъжността софийско-пловдивски викарий. Умира в Пловдив.

Българокатолически книжовник, преводач и съст. на сборници с черковно-учително съдържание за нуждите на българокатолиците. Книжовната му дейност не е достатъчно проучена. Има сведения за пет ръкописни сборника, съставени от него, три от които са датирани — 1773, 1779 и 1780. Представа за съдържанието на тези сборници дава ръкописът от 1780, № 779 от ръкописния фонд на Нар. библ. „Кирил и Методий“. В него са включени кратко изложение на събитията от Стария и Новия завет, 11 духовни песни, съвети към готвещия се за изповед, духовни размисли за седемте дни на седмицата и 59 пророчества, извлечени от Библията. В предговора към читателите на сборника К. съобщава, че седем месеца се трудил да преведе книгата от ит. на бълг. език. К. пише сборниците си с латиница на говорим бълг. език, в който се появяват и турцизми. Сборниците не са издавани. Фрагменти от тях са обнародвани от Б. *Цонев*.

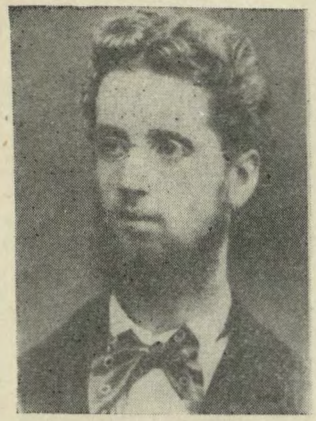

Янко Ст. Ковачев

Лит.: Б. Цонев. 1. Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека. Т. II. 1923. с. 469—474. 2. Един павликянски ръкопис от втората половина на XVIII в. — Год. Соф. ун-т, Истор.-филол. ф-т, XXV, 1929, с. 3—64; Ив. Богданов. 1. Българската литература в дати и характеристики. 1966. с. 124, 151, 152, 153, 159. 2. Кратка история на българската литература. Ч. I. 1969. с. 181. *ск*

КОВÀЧЕВ, Янко Стефанов (1852—ок. 1912). Роден в Свищов. Първоначално учи в родния си град. През 1867 отива във Виена, където продължава образованието си в Търговското у-ще и в Търговската академия. От 1871 се занимава с търговия. През 1873 се свързва с Хр. Г. *Данов*. Най-напред е коректор на неговите издания, печатани във Виена. След това открива Българска печатница на Янко С. Ковачев и с-ие — Виена. В нея са отпечатани ок. 60 възрожд. издания. След Освобождението К. премества печатницата в Пловдив, като полага особени грижи да я осигури с добри работници от чужбина и същевременно обучава бълг. младежи. През 1881 се оттегля от съдружничеството си с Хр. Г. Данов и премества печатницата в София, където работи като печатар до 1909. След това се занимава с търговия. Заедно с Хр. Г. Данов и Й. *Груев* е ред. на енциклопедичния сб. „Летоструй"; съст. е на „Календарче за 1878 година". През 1880—82 издава сп. „*Българска илюстрация*". С печатарската си дейност К. популяризира педагогически, научни и др. съчинения.

Съч.: Календарче за 1878 година (която има 365 дни). Виена [1877].

Лит.: Ст. Кутинчев. Печатарството в България. 1920. с. 51—53 и др.

дл

„КОВÀЧНИЦА". Художествено-научно списание. Излиза в С., 20 апр. 1926, 1 кн. Ред. Г. Жулев. Един от първите опити да се създаде отново легално партийно научно-литературно списание след спирането през 1925 на легалните комунистически издания. Поставя си задача да импулсира пролетариата, за да се превърне той „в класа за себе си", да групира и „синтезира" силите му, да ги насочва към определена цел. В „К." са поместени разнообразни материали — стихотворения от П. Помазов, К. Витски (Марко Тамнялов), Г. Караславов, В. В. Маяковски; разказът „Празник" от А. Тодоров; статиите „Диалектическият материализъм — философия на действието" от Г. Жулев, „Повелението на момента" от П. Бертин и „Политическото влияние на театъра" от В. Видман.

Художествените материали са със социална проблематика, без особени естетически качества. Основен материал е статията на Г. Жулев, в която се изясняват азбучни положения на диалектическия материализъм. Всички публикации в книжката са проникнати от борчески, оптимистичен дух. Списанието е спряно от полицията.

пк

КÒДОВ, Христо Николов (15.VIII.1901). Роден в Калофер. Първоначално образование получава в бълг. прогимназия в Цариград, средно — в Соф. духовна семинария (1917—23). Завършва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1927). Специализира слав. езикознание в Ягелонския ун-т в Краков (1926—27). Преподавател е по класически езици в I мъжка гимназия в София (1929—44). Работи в областта на бълг. езикова и лит. история, слав. палеография, старинната бълг. музика („Езикът на тракийските българи", „Тракийски сборник", кн. VII, 1935; „Един непознат препис от службата на Кирил Философ", сб. „Хиляда и сто години славянска писменост (863—1963)", 1963; „Фрагмент от старобългарски ръкопис с глаголическа приписка", сб. „Климент Охридски", 1966;„Слепченски сборник. Среднобългарски паметник

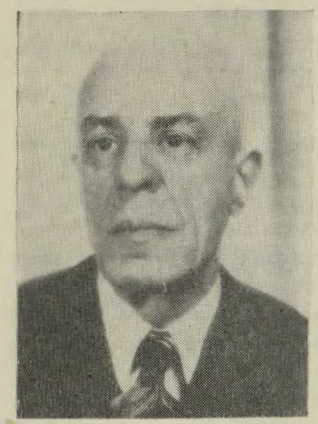

Христо Кодов

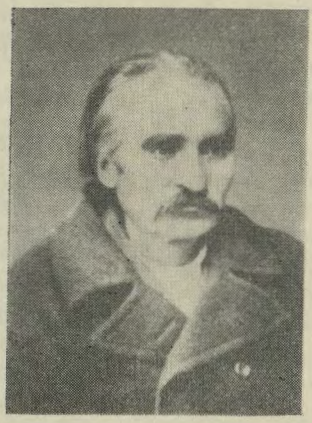

Никола Козлев

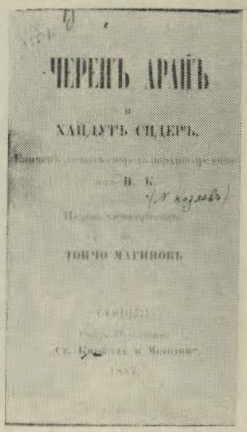

Н. Козлев. „Черен Арап и хайдут Сидер“

от края на XIV век“, „Известия на Нар. библ. „Кирил и Методий“, VII (XIII), 1967; „Архивистика и палеография“, „Известия на държ. архиви“, 1968, кн. 15; „Около житието на Кирил Философ“, сб. „Старобългарска литература“, кн. I, 1971). Под негова ред. излизат „Григор Пърличев. Скендер бей“ (1967, 1969), „Климент Охридски. Събрани съчинения“ (т. I и III, 1970—73, съвм. с Б. Ст. Ангелов и К. Куев), „Старобългарски музикални паметници“ (1973, съвм. със Ст. Петров).

Съч.: Подвижното българско ударение и неговото отношение към праславянското ударение. 1929; Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека. Т. III, IV. 1964, 1971 (в съавт. с М. Стоянов); Енински апостол. Старобълг. паметник от XI в. 1965 (в съавт. с К. Мирчев); Ударението в българския книжовен език. 1966; Опис на славянските ръкописи в Библиотеката на Българската академия на науките. 1969.

Лит.: Ив. Леков. „Подвижното българско ударение и неговото отношение към праславянското ударение“. — Бълг. преглед, 1930, кн. 3; Б. Ст. Ангелов. „Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека“. — СпБАН, 1965, кн. 2; Ст. Великов. Нов труд за славянските ръкописи. — Нар. култура, бр. 20, 15 май 1965; Б. Ст. Ангелов. Хр. Кодов. „Опис на славянските ръкописи в Библиотеката на Българската академия на науките“. — Език и литература, 1971, кн. 4; Д. Ангелов. Ценен труд върху нашата културна история. — Антени, бр. 31 (187), 2 авг. 1974.

бр

КОЗЛЕВ, Никола Димов (1824—25.VII. 1902). Роден в Лясковец. На 12 год. остава кръгъл сирак, принуден е да напусне у-ще; става воловар. След 3 год. отново тръгва на у-ще. През 1841 тайно измъква грц. богослужебни книги от черквата и ги изгаря. Така принуждава свещениците да въведат черковнослав. език в богослужението. Поради липса на средства отново прекъсва образованието си — става бакалин, слугува, работи като градинар в Провадийско и Силистра. През 1845 К. продължава учението си — най-напред в Елена при Ив. Момчилов, после в Пазарджик при Н. П. Константинов и в Свищов при Д. Михайловски. През 1848 заминава за Русия и 3 год. учи в Кишиневската семинария като слушател. След завръщането си е учител в Лясковец (1852—56), после поради участие във въстанието на капитан Никола е принуден да избяга в Бесарабия, където учителствува в Шекерли Китай и Болбока. Тук през 1866 написва двете си поеми „Черен арап и хайдут Сидер“ и „Бивол Голе и мечка стръвница“, обнародвани в сп. „Общ труд“ (1868, кн. 3). Завърнал се като учител в Лясковец, К. участвува в създаването на революционната организация, среща се с В. Левски. Но отново е принуден да избяга в Румъния; става наемен градинарски работник, а по-късно учителствува в Бесарабия. Превежда от рус. език „Учебна книга за великия божи мир“ (Браила, 1873). След Освобождението е учител в Лясковец, в с. Стражица (дн. град) и Плаково. През

Христо Козлев

дългогодишната си учителска дейност прави някои реформи — отхвърля килийната система, въвежда звучната метода и др. Последните год. от живота си К. прекарва в голяма бедност. Благодарение на М. Дринов получава малка пенсия (600 лв. годишно), с която не може да изхранва тежкото си семейство и на стари години е принуден да работи по чужди лозя и градини. Умира в Лясковец.

Лит. дело на К. не е голямо. В историята на бълг. литература той остава като един от родоначалниците и създателите на бълг. национална поема преди всичко с „Черен арап и хайдут Сидер". В нея въплъщава идеала си за народен борец, своята мечта за революционна борба, за свобода и народни правдини. Героично-патриотичната поема на К. бързо добива голяма известност и оказва огромно въздействие върху съвременниците му. Много интересни са и автобиогр. бележки, които К., вече съвсем стар и болен, диктува на своя син. Ценен документ за възгледите на стария поет е последното му стихотворение „Всенароден вопиющ глас" — унищожителна критика на жестоката икономическа експлоатация и полит. корупция в Б-я през 1894—98.

Съч.: История на хайдут Сидеря и на неговът бивол Голя (По народно предание). Одеса, 1876 (2 изд. Лясковец, 1891; 3 изд. Велико Търново, 1896); Стихотворения „стар помян". Търново, 1883; Автобиография. — Родна мисъл, 1923, кн. 7—10; Хайдут Сидер и Черен арап. 1939 (1954, рис. от Ил. Петров).

Лит.: Д. С. Минев. 1. Цани Гинчев, Никола Козлев. Живот и творчество. Варна, 1932. 2. Никола Козлев. Лит.-крит. очерк. 1966; М. Москов. Ник. Д. Козлев. — Утро, 1892—93, кн. 7 и 8; Л. Василев. „Черен Арап и хайдут Сидер". — Наковалня, бр. 86, 28 юли 1927; Д. С. Минев. Никола Д. Козлев (1824—1902). — Бълг. мисъл, 1927, кн. 7 и 8; Д. Полянов. Един предтеча. — Наковалня, бр. 86, 28 юли 1927; Л. Стефанов. Едно писмо на Никола Д. Козлев до П. Р. Славейков. — Изкуство и критика, 1943, кн. 10; Д. Минев. Град Лясковец. Минало, сегашно състояние, дейци. Варна, 1944; А. Каралийчев. Никола Козлев и неговата поема. — Септември, 1952, кн. 10; Д. Минев. Революционната поема „Черен Арап и хайдут Сидер" от Никола Козлев. — Септември, 1952, кн. 10; П. Динеков. Н. Козлев. — Септември, 1952, кн. 10 (вж. и Литературни образи. 1957. с. 73—88); Д. Минев. Никола Козлев. Нови данни за биографията му. — Изв. Ин-та за литература, 1961, кн. 11.

цу

КÒЗЛЕВ, Христо Пасков (24.VII.1910—7.I.1944). Роден в с. Долна Оряховица (дн. град). Основно образование получава в родното си село, където работи като шивашки работник и продължава да се самообразова. В селото основава ремсова организация, съдействува на партията във всички нейни инициативи, застава начело на Окръжния к-т на РМС. От 1928 работи в Горна Оряховица, разгръща значителна масово-политическа дейност сред населението, изпъква като талантлив профсъюзен и младежки ръководител, пламенен партиен и комсомолски агитатор. Неднократно е арестуван и инквизиран. Пише стихове и сътрудничи на „РЛФ", „Жупел", „Поглед", „Кормило" и на нелегалния партиен печат — „Борба", „Младежка борба", „Народен партизанин", „Масовик" и др. През лятото на 1934 полицията го арестува, но К. успява да избяга и преминава в нелегалност. През 1935 е заловен и осъден — лежи в Търновския, Шуменския и Сливенския затвор до 1939. Завърнал се в родния си край, К. се залавя отново за партийна работа; в нач. на 1941 преминава в нелегалност. Работи дейно за организиране на съпротивителното движение и става партизанин с име Панчо. На 25 дек. 1943 е тежко ранен. Загива в с. Страхилово, Великотърновски окр. с предсмъртните думи: „Отмъстете на предателите и заради мене."

Лит. наследство на К. е скромно. Стихотворенията му отразяват неговия нелегален и партизански живот. В тях някъде успешно, другаде непохватно се долавя сложната

душевност на партийния функционер. В поезията на К. борчески пориви, трепетни преживявания и патриотично-интернационални изповеди се сливат в драматичен призив за борба против фашизма.

Съч.: Избрани произведения. Под ред. на В. Андреев. Предг. от Н. Ирибаджаков и Ив. Вандов. 1960.

Лит.: Ив. Вандов. Нашата прогресивна литература и литературна критика през периода 1941—1944 г. — Септември, 1954, кн. 9; Н. Ирибаджаков. Поет-партизанин.— Лит. фронт, бр. 1, 7 ян. 1954; Ал. Сегренски. За литературното наследство на загиналите в антифашистката борба писатели и поети. — Ново време, 1957, кн. 9; Ив. Вандов. 1. Литературното движение в партизанските отряди. — Раб. дело, бр. 242, 30 авг. 1959. 2. Песните на загиналите поети. — Септември, 1964, кн. 8. 3. Христо Козлев. — В: Писатели-герои. 1964. с. 191—200. *хй*

КОЗМÀ, презвитер (II пол. на X в.). Сведенията за него са извънредно оскъдни. Единствен източник е неговата „Беседа против богомилите и поучение от божествените книги". Въз основа на някои данни в Беседата се съди, че е живял в североизточните части на Б-я. Няма никакви сведения за социалния му произход, за неговото образование, за мястото на обществената му дейност. В преписи от Беседата К. обикновено е наричан „презвитер", т. е. свещеник. Не е убедително мнението на някои учени, че е бил епископ. Не се знае също така и каква административна длъжност е заемал в черквата. По бойкия тон на Беседата и по атаките, насочени срещу различните слоеве на тогавашното общество, може да се предполага, че е изпълнявал проповедническа длъжност. Догадката на М. Г. Попруженко, че К. е духовник при царския двор, изглежда твърде правдоподобна. К. е лице от сферата на управляващите среди.

В историята на бълг. литература К. е известен със съчинението си „Беседа против богомилите и поучение от божествените книги", познато по рус. преписи (25 пълни). Най-старият от известните досега преписи е от 1494 (Волоколамски препис), а най-новият — от XVIII—XIX в. От едно съобщение на Попруженко се вижда, че той е познавал в Русия и препис от XII—XIII в. („Списание на БАН", 1923, кн. 39). Това води до заключението, че Беседата е преминала границите на Б-я твърде рано — преди XII в. Този факт свидетелствува и срещу изказваното мнение за нейно по-късно възникване (XIII в.).

На рус. почва Беседата се преписва изцяло и частично, използувана е не един път от рус. книжовници с оглед на местните условия. Тя оказва влияние и върху рус. оригинална книжнина.

По своята композиция Беседата се състои от две части. В първата част се излага ученията на богомилската ерес — К. рисува външния вид на богомила, сочи отношението му към народа, как той се отнася към себе си, показва с какво богомилът влияе върху слушателите, чертае главните догми на неговото учение, формулира заблудите му и т. н. Трябва обаче да се има пред вид, че даваните сведения и характеристики излизат от перото на богомилски противник, който говори срещу богомилството с езика на ревностен служител на официалната черква и на държавната власт. Втората част съдържа сведения за социалното, икономическото, културното и просветното положение на бълг. народ. Дадени са недостатъците както на духовенството, така и на светските привилегировани среди — експлоатация, егоизъм, невежество, небрежно отношение към задълженията, трупане на богатства, леност, скитане от едно място на друго. К. обръща поглед и към хората от народа. „Ако ли пък си беден, с ръцете си като си изкарваш хляба, с него прехранвай и себе си, и своите, като отбягваш кражбата и всяко зло." Тези сведения са ценни, тъй като са оставени от непосредствен наблюдател. Тонът и езикът на автора в двете части на Беседата са различни. Макар и да критикува, във втората част на творбата се отнася към недостатъците много по-меко и снизходително. Липсва началната му настъпателност и язвителност. Целта на автора е да посочи недостатъците и да ги изкорени. Злъчните нападки срещу богомилите са заменени с увещания и молби, използува се убеждението, поучението и проповедта. И ако има обвинения, те са насочени само срещу онези, които недостойно носят расото и са отрицание на евангелското учение за живота на духовника.

Въз основа на различията в начина на изложението в двете части някои правят извода, че К. е написал първоначално две отделни произведения, които после са обединени в едно.

К. заема важно място в историята на бълг. литература. Творбата му е ценен паметник, истор. и лит. документ за бълг. действителност през X в. Беседата — ярко публицистично-сатирично произведение на старата бълг. литература — принадлежи към т. нар. противобогомилска книжнина в Б-я. Авторът ѝ стои на позициите на официалната черква и феодалната власт.

Изд: I. Kukuljević—Sakcinski. Prezvitera Kozme slovo o bogomilih i ereticih. — Arkiv za povjestnicu jugoslavensku, IV, Zagreb, 1858, p. 69—97; И. Соколов. Беседа Козмы Пресвитера на богомилов. — Православный собеседник. Казань, 1864. Ч. I. с. 483—500. Ч. II—с. 82—108, 198—220, 310—330, 411—426; М. Г. Попруженко. Козмы Пресвитера слово на еретика и поучение от божественных книг. —Памятники древней письменности и искусства, СПб., 1907, № 167; В. Сл. Киселков. Презвитер Козма и неговата беседа против богомилите. Карнобат, 1921 (С., 1934, 1938, 1942, 1943); Божан Ангелов и М. Генов. Стара българска литература. 1922. с. 376—396; Цв. Минков. Беседа против богомилите. 1934; М. Г. Попруженко. Козма Пресвитер, болгарский писатель X в. 1936; Хр. Недялков. Беседа против богомилите. Пловдив, 1944; A. Vaillant et H. Riech. Le traité contre les Bogomiles de Cosmas le Prêtre. Paris, 1945; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 1961. с. 156—181 (1967, с. 198—224); П. Динеков. Старобългарски страници. 1966. с. 401—428 (1968, с. 513—545); Ю. К. Бегунов. Козма Пресвитер в славянских литературах. 1973.

Лит.: Д. Ангелов. Презвитер Козма и Беседата му против богомилите. 1948; В. Н. Златарский. Сколько бесед написал Козма Пресвитер. — В: Сборник статей по славяноведению в честь М. Дринова. Харьков, 1904. с. 37—48; М. Г. Попруженко. Козма Пресвитер. — Изв. Рус. археологического ин-та в Константинополе, 1911, с. 124—205; Н. П. Благоев. Беседата на Презвитер Козма против богомилите. — Год. Соф. ун-т, Юридически ф-т, XVIII, 1923; Ю. Трифонов. Беседата на Козма Презвитер и нейният автор. — СпБАН, 1923, кн. 39; М. Генов. Презвитер Козма и неговата Беседа против богомилството. — Бълг. истор. библ., 1929, кн. 3; М. Г. Попруженко. 1. Козма Презвитер. — Бълг. преглед, 1929, кн. 1. 2. Козма Пресвитер и новгородские еретики X века. — В: Сборник в чест на проф. Л. Милетич. 1933. с. 321—332. 3. Болгарский пресвитер X века Козма и испанский драматург XVII в. Кальдерон. — Бълг. мисъл, 1933, кн. 8—11; Ю. Трифонов. Кога са писани Учителното евангелие на епископ Константин и Беседата на Козма Презвитер. — СпБАН, 1939, кн. 58; Н. П. Благоев. Времето, когато Презвитер Козма е живял и написал Беседата си. — Изв. Бълг. истор. д-во, XVI—XVIII, 1940; Ем. Георгиев. Презвитер Козма на Бориловия събор в 1211 г. — Изв. Д-вото на филолозите-слависти в България, 1942, кн. 1; В. Велчев. Социална структура на България през X век според Беседата на Презвитер Козма. — Истор. преглед, 1945, кн. 2—3; П. Динеков. Стара българска литература. Т. I. 1950. с. 202—241; В. Велчев. Презвитер Козма и неговата Беседа против богомилите. — Език и литература, 1950, кн. 3; В. Сл. Киселков. Проуки и очерти по старобългарска литература. 1956. с. 134—150; История на българската литература. Т. I. 1962. с. 221—241; Ю. К. Бегунов. 1. Болгарский писатель Козма Пресвитер в русской литературе конца XV — начала XVI века. — Труды ОДРЛ, XIX, 1963, с. 289—302. 2. История открытия и издания „Беседы на новоявившуюся ересь Богомилу" болгарского писателя Козмы Пресвитера". — В: Славянска филология. Т. IV. 1963. с. 177—203; Ем. Георгиев. Литература на изострени борби в средновековна България. 1966. с. 244—294; Д. Ангелов. Богомилството в България. 1969. с. 98—105.

кк

КÒЛЕВ, Константин (Константин Колев Костадинов) (22.XI.1930). Роден в с. Нова махала, Старозагорски окр. Завършва гимназия в Казанлък (1948) и журналистика в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1954). Работи във в. „Искра" (Казанлък, 1954—63). През 1963 е ред. в изд. „Хр. Г. Данов" (Пловдив). От 1964 е гл. ред. на окръжния в. „Септември" — Стара Загора. Чл. на БКП, на СБП.

Печата от 1955 във в. „Литературен фронт", сп. „Септември" и „Пламък". К. проявява подчертан и траен интерес към съвременността. Разказите, повестите и новелите му разкриват съществени черти от облика на съвременния човек. Белетристът навлиза във взаимоотношенията и конфликтите, които се пораждат в новото соц. общество, изследва психиката на отделния човек-строител. В разказите си за деца пише за живота на селското дете от миналото.

Съч.: Счупеният рог. Разкази. 1959; Кръв и роса. Разкази и новели. 1962; Когато човекът се раждаше. Разкази. 1963; Зеленото съмване. Повест. 1965; Лирични размисли. Разкази.

Константин Колев

Васил Колевски

„Комедия“

1965; Ехо от детството. Разкази за деца. 1966; Откриване на старите истини. Новели. 1968; Хора и съдби. Очерци за трудовите хора — строители на социализма. 1970; Аро матен пръстен. Разкази. 1973; Здравей, грешнико! Повест. 1974.

Лит.: Др. Асенов. Очаквания и боязън. — Нар. младеж, бр. 236, 6 окт. 1957; В. Йосифов. Радости и тревоги. — Лит. фронт, бр. 29, 23 юли 1959; Ем. Прохаскова. Млади разказвачи. — Пламък, 1960, кн. 6; Ив. Спасов. Бележки за разказите на Колев. — Септември, 1960, кн. 12; Биографична бележка. — В: Гласове. Избр. разкази. 1961. с. 73; П. Братоев. Възмъжаване на таланта.— Септември, 1966, кн. 4; В. Дамянов. Пътят към трудното съмване. — Пламък, 1966, кн. 1; Здр. Чолаков. Очи за природата и човека. — Септември, 1969, кн. 6; Ем. Прохаскова. В света на тихите драми. — Септември, 1973, кн. 6; А. Първанова. Лирик в прозата. — Пулс, бр. 10, 8 май 1973; Ст. Стаев. С гражданска ангажираност. — Пламък, 1974, кн. 3; Р. Узунова. Нравствените проблеми на времето. — Хоризонт, 1974, кн. 1. *бк*

КÒЛЕВСКИ, Васил Ламбрев (6.III.1925). Роден в с. Яворово, Пловдивски окр., в бедно селско семейство. Завършва гимназия в Асеновград (1945), рус. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1951). Членува в РМС от 1943. В СССР защищава дисертация на тема „Поемата на Маяковски „Хубаво!“ и става кандидат на филол. науки (1955). От 1955 до 1964 работи като сътр. в ЦК на БКП в отдел „Наука, образование и изкуство“. От 1959 е н. с. в Ин-та за литература при БАН. От 1967 ст. н. с. Ректор на ВИТИЗ „Кр. Сарафов“ (1964—68), където чете лекции по рус. и съв. литература. През 1968 защищава докторска дисертация в Ин-та за световна литература „М. Горки“ в Москва. Проф. в Ин-та за литература от 1972. Председател на Д-вото на русистите в Б-я и вицепрезидент на Международната асоциация на преподавателите по рус. език и литература (от 1973). Чл.на Международната асоциация на критиците. Зам.-гл. ред. на сп. „Пламък“ от 1970. Директор на Ин-та за руски език и литература (от 1976). Чл. на БКП, на СБП.

Въпросите, които разработва К., са непосредствено свързани с процесите в съвременната литературна наука — главно в областта на съв. литература, на българо-съветските лит. отношения, на бълг. литература. Научните интереси на К. са съсредоточени най-вече върху проблемите на соц. реализъм — от неговото възникване до разцвета му при социализма. Превежда предимно съв. поезия. Съставя и редактира „Партията и литературата“ (1961), сб. от статии и документи на КПСС и БКП, сб. „Христо Смирненски в литературната критика“ (1964), сб. „Эстетика и литература“ (М., 1966), „Антология на българската поезия“ (1969), сб. „За естетическото възпитание“ (1970). Засл. деятел на изкуството и културата (1974).

Съч.: Поэма Маяковского „Хорошо!“. 1958; За социалистическия реализъм. 1959; Патосът на живота — патос на литературата. 1962; Литературната критика за Хр. Смирненски. 1964; РЛФ — борец за партийна литература. 1964; Красота и правда. 1967; Патосът на Октомври. Съв. литература в бълг. пролетарски и антифашистки лит. печат. 1917—1943. 1967; Ленин за литературата. 1968; Литература на свободата. Проблеми

на соц. реализъм в българската литература след Девети септември. 1969; Ленин и художествената литература. 1970; Идеологическата диверсия в литературата и изкуството. 1971; Ленин и художественная литература. М., 1972; Естетическите възгледи на Димитър Благоев. 1974; Идеология и литература. 1974; Литература партийна, народна. Избр. статии и рецензии. 1975.

Лит.: В. Злыднев. Сборник статей о социалистическом реализме. — Вопр. литературы, 1960, кн. 6; Ал. Сегренски. Покрай въпросите на теорията и практиката на социалистическия реализъм. — Ново време, 1960, кн. 1; Т. Павлов. „Патосът на живота — патос на литературата". — Лит. фронт, бр. 34, 19 окт. 1963; Ч. Добрев. „РЛФ — борец за партийна литература". — Лит. мисъл, 1964, кн. 3; Д. Марков. В борьбе за социалистическую литературу. — Иностранная литература, 1964, кн. 9; А. Опульский. „Советско-болгарские литературные связи". — Иностранная литература, 1968, кн. 9; Ат. Благоев. „Ленин за литературата". — Лит. фронт, бр. 16, 17 апр. 1969; Ал. Атанасов. В авангарда на литературознанието. — Раб. дело, бр. 158, 7 юни 1970; В. Захаржевская. „Ленін про літературу". — Слов'янське літературознавство і фольклористика, 1970; Е. Константинова. Погледът на литературоведа върху литературата на свободата. — Лит. мисъл, 1970, кн. 3; А. Опульский. Эстетика революционной правды. — Вопр. литературы, 1970, кн. 4; Б. Ценков. Боева естетика и литературна критика. — Език и литература, 1971, кн. 1; Н. Андонова. Комунистическа непримиримост. — Пулс, бр. 9, 25 апр. 1972; Н. Антонов. Против идеологическата диверсия в литературата и изкуството. — Раб. дело, бр. 102, 11 апр. 1972; Ив. Вандов. Ценно изследване за литературата. — Ново време, 1972, кн. 2; Т. Павлов. Идеологическата диверсия, литературата и изкуството. — Нар. култура, бр. 12, 18 март 1972; С. Хаджикосев. С партийна ерудиция. — Лит. фронт, бр. 22, 1 юни 1972; Л. Стоянов. За литературното сектантство. — В: Избрани творби. Т. 5, 1973; Ат. Дишев. В идейно-естетическо настъпление. — Раб. дело, бр. 215, 3 авг. 1974.

ю

„КОМЀДИЯ". Седмично списание за театър, музика, литература и критика. Излиза в С., 29 юли 1920—14 ноем. 1928, 132 бр. Ред. Ст. Гендов и В. Стефков. Съдържа статии и рецензии за театър и театрално изкуство, музикална критика за концерти, опера, оперета, балет, кинокритика и киновести, бълг. и преводна художествена литература, лит. критика, статии за бълг. и чужди художници и музиканти, културна хроника и др. Постоянни сътр. са В. Стефков, К. Сагаев, Кр. Йорданов, В. Иванов, Хр. Г. Казанджиев, Ст. Гендов (с псевд. Homo sapiens), Ив. Ст. Андрейчин, С. Димов, П. Д. Крусев. В „К." се правят критични прегледи на драматични, оперни и оперетни постановки от бълг. и чужди автори с преценка за играта на видни бълг. артисти — А. Будевска, С. Огнянов, В. Кирков, Кр. Сарафов, М. Балканска, П. Райчев и др. Много статии са посветени на ролята и значението на Соф. нар. театър в културния живот на Б-я. Следи се развитието на бълг. драма (рецензии за „Вампир" от А. Страшимиров, „Първите" от П. Ю. Тодоров, „Далила" от Вл. Мусаков и др.). Широко се отразява гостуването на Московския художествен театър в Б-я през ноем. 1920. Със стихове и проза сътрудничат К. Христов, Г. П. Стаматов, Т. Траянов, Г. Савов, П. Керемидчиев, Г. Караиванов, Хр. Г. Казанджиев, Ив. Ст. Андрейчин, Н. Ив. Андрейчин, Д. Христодоров, М. Вечеров, Н. Дончев, Ас. Ненов, Ив. Буюклийски и др. Превеждат се творби от А. А. Блок, К. Д. Балмонт, М. Горки, Х. Ман, З. Гипиус, Ем. Верхарн и др. Специален брой е посветен на Х. Ибсен (122, 16 март 1928). Литературнокритическият отдел (рубрика Литературни разпри) се поддържа главно от Г. Савчев и Кр. Йорданов. Рецензират се книги на Й. Йовков, Л. Стоянов, Т. Траянов, Д. Немиров, Ем. Коралов, Д. Бояджиев, Ат. Далчев, Ив. Мирчев, Г. Караиванов, Вл. Полянов, Хр. Миндов и др. По въпроси на бълг. драматургия пише М. Арнаудов. „К." отразява отделни прогресивни прояви в културния живот — информация за утро, посветено на Г. Кирков, рецензия на Т. Павлов за романа на Б. Баров „Блуждение" и др. Вестникът е богато илюстриран с портрети на бълг. и чужди артисти, писатели и художници, със скици и карикатури от Ал. Добринов, с репродукции от картини на А. Матис, Ед. Дега, Ед. Мане, П. Сезан, П. Гоген, П. Пикасо и др.

ец

КО̀НЕВ, Илия Хараламбиев (6.II.1928). Роден в Петрич. Основно и гимназиално образование получава в родния си град. Завършва бълг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1951). Учител е в Годеч и Перник (1951—52). От 1954 работи в Ин-та за литература при БАН като филолог-специалист.

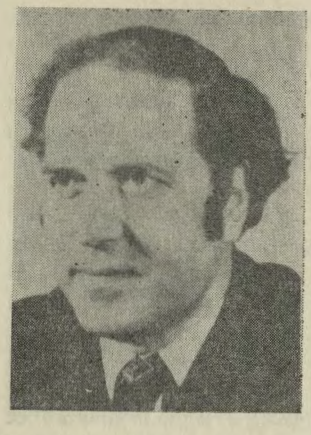

Илия Конев

Н. с. към същия ин-т от 1964, ст. н. с. от 1968, ст. н. с. I ст. от 1976. През 1968 защищава кандидатска дисертация на тема „Българо-сръбски литературни взаимоотношения през XIX в. (До Освобождението)". Специализира в Югославия и Румъния. От 1967 до 1973 е научен секретар на Ин-та за литература. През 1970—72 работи като сътрудник в Ин-та за славяноведение и балканистика при АН на СССР, където защищава докторска дисертация на тема „Литературни взаимоотношения и литературен процес (Българската възрожденска литература в нейните взаимоотношения с балканските литератури)". От 1972 чете лекции по бълг. възрожд. литература във Великотърновския ун-т „Кирил и Методий". Работи в областта на сравнителното литературознание. Занимава се с проблемите на лит. връзки между балканските народи, с въпроси и писатели през епохата на Бълг. възраждане — Р. Жинзифов, Л. Каравелов, Хр. Ботев и др.

Съч.: Българо-сръбски литературни взаимоотношения през XIX в. 1964; Българо-сръбски и българо-хърватски книжовни взаимоотношения. 1966; Любен Каравелов. Лит.-крит. очерк. 1966; Из българо-сръбските литературни взаимоотношения. От Освобождението на България до Балканската война. 1968; Илия Блъсков. Живот и дело. 1969; Белетристът Каравелов. 1970; Ние сред другите и те сред нас. 1972; Литературни взаимоотношения и литературен процес. 1974.

Лит.: Ем. Георгиев. Над проблемите на славянските литератури в народнодемократична България. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, LIV, 2, 1960; М. Арнаудов. Болгарско-сербские литературные взаимоотношения в XIX в. — Etudes balkaniques, 1964, 1; В. Вулетич. „Българо-сръбски литературни взаимоотношения през XIX в. (До Освобождението)". — Сборник Матице Српске за књижевност и език. Нови Сад, кн. XII/2, 1964; Д. Павлов. „Българо-сръбски литературни отношения през XIX в.". — Нар. култура, бр. 19, 9 май 1964; В. Смоховска и Б. Ничев. За българо-сръбските литературни отношения през XIX в. и по някои въпроси на сравнителното литературознание. — Лит. мисъл, 1965, кн. 2; Ю. Д. Беляева. Болгарско-сербские литературные взаимоотношения. — Сов. славяноведение, 1966, кн. 1; Л. С. Ерихонов. Достойнства и грешки. — Пламък, 1967, кн. 1; Св. Цонев. „Белетристът Каравелов". — Нар. култура, бр. 37, 12 септ. 1970; E. Siupiur. Nous parmi les autres et eux parmi nous. — Revue des Etudes Sud-Est Europeene, Bucureşti, 1973, № 1; Ив. Радев. За възрожденската ни литература в нейния балканистичен контекст. — Език и литература, 1975, кн. 1; Zd. Urban. K problematice sravnavaciho studia literatur. — Česka literatura, 1975, č. 5.

ЮО

КОНСТАНТИ́Н КО̀СТЕНЕЧКИ (ок. 1380—I пол. на XV в.). Роден вероятно в с. Костенец, Пазарджишки окр., откъдето идва и прозвището му. В нач. на XV в. отива в Бачковския манастир да се учи при заточения там *Евтимий Търновски.* Но когато пристига в манастира, Евтимий току-що е починал и той остава при неговия ученик Андроник (Андрей), от когото усвоява грц. език и принципите на Търновската книжовна школа. В Бачковския манастир К. К. е докъм 1410, когато султан Муса (в народните песни Муса Кеседжия) опожарява Родопския край, а брат му Сюлейман запалва Пловдив. Тези събития вероятно са го накарали да избяга в Сърбия, където е приет радушно от срб. владетел Стефан Лазаревич (1389—1427), ревностен покровител на книжнината. В Сърбия К. К. се занимава с книжовна и учителска дейност. Има известно основание да се приеме, че той е участвувал в дипломатическата мисия, изпратена от Ст. Лазаревич до Тамерлан, Муса и Мохамед. През 1431 К. К. пише Житието на Ст. Лазаревич. По-нататък следите му се губят.

В науката са известни следните трудове на К. К.: „Разяснено изложение за буквите", „Житие на Стефан Лазаревич", „Пътуване до Палестина", превод на тълкуването на Теодорит Кирски (V в.) на „Песен на песните", запазен в сборник от XV—XVI в.

Като учител К. К. има възможност да се запознае добре със състоянието на срб. правопис по онова време; в правописно отношение срб. текстове се различавали много от търновските, трудно било да се намерят дори две еднакво написани книги. Поради това по поръка на Ст. Лазаревич К. К. се залавя да проучи тези въпроси и да набележи мерки за тяхното разрешение. Така се появява не по-късно от 1418 граматическият му трактат „Разяснено изложение за буквите“ („Сказанїе изѣвленно w писменехъ“). От акростиха, образуващ се от буквите, с които започват отделните глави, се вижда, че трудът е посветен на Ст. Лазаревич. Трактатът е познат в две редакции — обширна и кратка. Обширната е запазена по препис от XV в. По-късно неизвестен книжовник извлича основните положения и така се образува кратката редакция, известна по много бълг., срб., рус. и рум. преписи. В трактата са разгледани правописни въпроси, обучението на децата, произходът на Кирило-Методиевия език, моралът в Сърбия. Особено внимание е обърнато на състоянието на срб. текстове от правописно гледище. Другите въпроси се засягат с оглед на правописа. Трактатът е ценен източник за Евтимиевата правописна реформа. Предложението на К. К. за реформа на срб. правопис с оглед на Евтимиевия не е прието в Сърбия официално, но въпреки това редица книжовници следват начертания от него път. Доказателство за това са многобройните ръкописи от XV—XVI в., появили се в Сърбия, Б-я, Атон, Румъния, даже и в Русия, както и преписите от кратката редакция. К. К. принадлежи и на бълг., и на срб. литература. Своите езиково-правописни и лит. разбирания той оформя в Б-я под влияние на Евтимиевата школа, но ги прилага на практика в Сърбия.

Писателският талант на К. К. най-добре е изявен в Житието на С. Лазаревич, познато в обширна и кратка редакция. К. К. е автор на обширната редакция, запазена по препис от XV—XVI в. Името на автора се съдържа в акростиха, образуван от началните букви на отделните глави. Житието съдържа богат фактически материал — географски и истор.,— какъвто дотогава не се среща в южнослав. житийна книжнина. След дълъг увод авторът започва изложението на широка основа — географска среда, природни богатства, население на Сърбия, родословие на Лазаревич, описание на личността му и т. н. Всичко това е свързано с важни истор. събития от времето на нахлуването на турците на Балканския п-в и битките им с балканските народи. Тези сведения превръщат житието в богата истор. картина на епохата. Стойността му като истор. извор се повишава и от обстоятелството, че писателят е съвременник на събитията. Житието завършва с обща характеристика — похвала на владетеля, починал през 1427.

При изпълнението на своята задача К. К. се проявява като историк и биограф от нов тип, който тясно свързва героя с обществено-историческата и географската обстановка. У писателя е проявено съзнание за обусловеност на явленията, за зависимост на личността от природната среда и от обществено-историческия момент, което свидетелствува за значително откъсване от стария шаблон и за придвижване на книжнината напред. К. К. върви по пътя на Евтимий, но отива много по-напред от него. Житието на Ст. Лазаревич е по-скоро истор. трактат, биография в нов, почти съвременен смисъл, а не средновековно агиографско съчинение. Сам К. К. сочи, че целта му е била да напише не агиографска творба, а по-скоро летопис с централна фигура срб. владетел. Житието е важен етап в развитието на старата срб. и изобщо на южнослав. житийна книжнина; макар че езикът и стилът му са извънредно тежки, то показва в каква посока биха се развили бълг. и срб. книжнина, ако не беше османското нашествие.

Съчинението „Пътуване до Палестина“ е познато по 3 преписа от XVI в. Най-новите проучвания показват, че то не е оригинално произведение, а компилативно-преводно. Географските сведения в него са много оскъдни, те се отнасят обикновено до местностите, които авторът е посетил, и до разстоянието от един пункт до друг. Понякога К. К. се интересува и от бита, нравите, обичаите, вярата, поминъка и социалните отношения на хората, с които се среща. Погледнато хронологически, съчинението е един от първите пътеписи в бълг. книжнина.

Изд. и *лит.:* П. Шафарик. Живот деспота Стефана Лазаревића, великог кнеза српског. — Гласник српског ученог друштва, Београд, 1870, кн. 28, с. 362—428; В. Ягич.

1. Константин Философ и његов живот Стефана Лазаревића деспота српскога. — Пак там, 1875, књ. 42, с. 223—328. 2. Книга Константина Философа и Граматика о письменех. — В: Рассуждения южнославянской и русской старины о церковно-славянском языке. СПб., 1885—1895. с. 366—581; М. Г. Попруженко. Из истории литературной деятельности в Сербии в XV в. — В: Книга царств. Одесса, 1894; St. Stanojević. Die Biographie Stefan Lazarević von Konstantin dem Philosophen als Geschichtsquelle. — Arch. Slav. Phil., XVIII, Berlin, 1896, p. 409—472; П. А. Сырку. Очерки из истории литературных сношений болгар и сербов в XIV—XVII веках. СПб., 1901. с. LXXX—CLX; С. Розанов. Житие сербского деспота Стефана Лазаревича и русской хронограф. — Изв. ОРЯС, XI, 1906, с. 62—97; Ю. Трифонов. Живот и дейност на Константин Костенечки. — СпБАН, 1943, кн. 66, с. 223—285; K. M. Kujew. Konstantyn Kostenecki w literaturze bułgarskiej i serbskiej. Krakow, 1950; П. Динеков. Стара българска литература. Т. II. 1953. с. 107—114; Ив. Дуйчев. За книжовното творчество на Константин Костенечки. — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1954, кн. 2; В. Сл. Киселков. Проуки и очерти по старобългарска литература. 1956. с. 266—303; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 1961. с. 388—397 (1967, с. 445—452); История на българската литература. Т. I. 1962. с. 315—325; Б. Ст. Ангелов. Из старата българска, руска и сръбска литература. Т. II. 1967. с. 162—230; Ђ. Трифуновић. Тумачене „Песме над песмама“ ад Теодорита Кирског у преводу Константина Философа. — В: Зборник за славистику. Кн. II. Београд, 1971. с. 86—105.

кк

КОНСТАНТИ́Н ПРЕСЛА̀ВСКИ (средата на IX—нач. на X в.). Един от Кирило-Методиевите ученици, които са продадени във Венеция и после се озовават в Цариград, а оттам в Б-я. В приписката на Тудор Доксов от 907 към превода на „Четири слова против арианите“ К. П. е наречен „Методиев ученик“ и е титулуван „епископ“ (той е пръв епископ на Преславската област). След 907 вести за него няма. К. П. е един от първите бълг. книжовници, един от най-образованите старобълг. писатели; представител е на *Преславската книжовна школа*. Най-значителният му книжовен труд е „Учително евангелие“, съставен ок. 893—894. Открит е през 40-те год. на XIX в. и е познат по 3 преписа: Синодален (XII в.), Дечански (1286) и Хилендарски (XV в.). Приема се, че Синодалният препис възпроизвежда най-добре съдържанието на оригинала: Прологъ ѡ Христѣ, съдържащ „Азбучна молитва“ и Предисловїе; 51 беседи; Сказанїе цръковное; Историкии“. „Азбучната молитва“ е поетически предговор към целия сборник, в който е изразена радостта на автора, че един „нов народ“ има възможност да твори книжина и да извършва богослужение на родния си език. Прозаическото предисловие съдържа данни за появата на сборника, съставен от К. П. по настояване на *Наум Охридски*. Двете произведения взаимно се допълват. Централно място в евангелието заемат беседите, подредени по черковния календар, който в случая започва от Великден и свършва с Цветница. Състоят се от встъпление, изложение и заключение. Встъплението и заключението са дело на К. П., а изложението е превод от проповедите на Йоан Златоуст в техния съкратен вид и от Кирил Александрийски. Само 42-а беседа е оригинално произведение на К. П. Беседите са съобразени с културно-просветното и религиозното равнище на бълг. народ. Отличават се с простота, достъпност и безизкуственост. Черковното сказание е от рода на типиците; в същност това е труд на цариградския патриарх Герман (715—730), но с известни преработки от К. П. „Историкии“ съдържат съвсем кратки сведения за владетели и събития от „сътворението“ на света до 894. Характерно е, че годините от „сътворението“ на света до н. е. се изчисляват с коефициента 5505, а не с обикновения 5508 или с александрийския 5500. „Историкии“, първият слав. летописен труд, са резултат на летописна традиция в Б-я и свидетелстват за интереса на бълг. книжовници към истор. въпроси. „Учителното евангелие“ е първият систематичен проповеднически сборник в слав. литератури. Предназначен е да бъде настолна книга на бълг. свещенослужител.

К. П. превежда от грц. „Четири слова против арианите“ от Атанасий Александрийски (297—373). Преводът е направен по нареждане на Симеон през 906 и е преписан от Тудор Доксов през 907. Словата са цялостен догматичен трактат, в който с богата богословска аргументация се опровергава арианството и се излага православното учение за единосъщието на Христа-син с бог-отец. Те поставят началото на противоеретическата литература в Б-я. Преводачът създава сполучлива богословска тер-

минология, с която обогатява бълг. книжовен език.

В Службата на Методий се чете акростихът „Добро, Методи, тѧ пѣѭ, Константинь". Въз основа на него се прави заключение, че неин автор е К. П. Чрез химничната поезия слав. първоучител е представен като велик пастир и борец срещу триезичието. С тази служба К. П. увековечава паметта на прекия си учител.

Има мнение, че „Проглас към евангелието" е дело на Кирил Философ. По идейното си съдържание и по формалните си особености обаче творбата има връзка с „Азбучна молитва". И двете произведения се включват в един идеен кръг, съдържат едни и същи мисли и настроения. Те са апел към славяните да слушат писменото слово на роден език, защото то е сила, чрез която се печели победа над врага. Авторът отхвърля значението на чуждия език в просветното дело и издига на най-високо равнище значението на родната реч в развитието на културата, на прогреса.

К. П. наред с *Климент Охридски* и *Йоан Екзарх* полага основите на бълг. проповедническа традиция. Той е един от основоположниците на бълг. химническа поезия. Обогатява старобълг. книжовен език, създава нови изрази за абстрактни понятия.

Изд.: V. Jagič. Nedjeljna propovjedanja Konstantina prezvitera bugarskog po staro-srpskom rukopisu XIII vjeka. — Starine, Zagreb, knj. V, 1873; архим. Антоний. Константин епископ болгарский и его Учительное евангелие. Православный собеседник. Казань, 1882—1885 (вж. и Из истории християнской проповеди. СПб., 1892. с. 192—305 — бълг. превод от Д. Цухлев, ПСп., 1886, кн. 21—22, с. 373—425); А. В. Михайлов. К вопросу об Учительном евангелии Константина, епископа болгарского. Древности. — Труды славянской комиссии Московского археологического общества, I, М., 1894, с. 36—58.

Лит.: К. М. Куев. Азбучната молитва в славянските литератури. 1974; А. И. Соболевски. Черковнославянските стихотворения в IX—X в. и тяхното значение за черковнославянския език. — СбНУ, 1900, кн. 16—17 (вж. и Материалы и исследования в области славянской филологии и археологии. СПб., 1910. с. 1—35, 127—131); А. И. Соболевски. Епископ Константин. — СбНУ, 1901, кн. 18; А. Смоленский. К вопросу о времени и месте написания Учительного евангелия. Сергиев посад, 1915; Божан Ангелов и М. Генов. Стара българска литература. 1922. с. 80—91; В. Н. Златарски. Най-старият исторически труд в старобългарската книжнина. — СпБАН, 1923, кн. 27; Ю. Трифонов. Бележки върху Учителното евангелие на епископ Константин. — В: Сборник в чест на В. Н. Златарски. 1925. с. 459—479; А. В. Михайлов. 1. К вопросу о времени происхождения Учительного евангелия, Константина Болгарского. — Slavia, VII, 1928, с. 284—297. 2. Заметка о времени происхождения Учительного евангелия Константина Болгарского. Сборник статей в честь академика А. И. Соболевского. — СбОРЯС, СХ, Л., 1928, с. 459—465; М. Генов. Константин Преславски. Поетът на старобълг. книжнина. — Бълг. истор. библ., 1933, кн. 2; Др. Костић. Бугарски епископ Константин — писац службе св. Методију. — Byzantinoslavica, VII, 1937—1938; Ем. Георгиев. Две произведения на Константина-Кирила. 1938 (вж. и Кирил и Методий, основоположници на славянските литератури. 1956. с. 141—201); Ю. Трифонов. Кога са писани Учителното евангелие на епископа Константина и Беседата на Козма Презвитера. — СпБАН, 1939, кн. 58; Ив. Дуйчев. Из старата българска книжнина. Т. I. 1940. с. 36—50; В. Сл. Киселков. Българската книжнина през Симеоновия век. 1943. с. 36—54; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. I. 1950. с. 79—89; A. Vaillant. Discours contre les Ariens de saint Athanase. Version slave et traduction en français. Sofia, 1954; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 1961. с. 39—47 (1967. с. 42—61); Ем. Георгиев. Разцветът на българската литература в IX—X в. 1962. с. 161—201; История на българската литература. Т. I. 1962. с. 112—126; Н. С. Демкова и Н. Ф. Дробленкова. К изучению славянских азбучник стихов. — Труды ОДРЛ, XXIII. 1968, с. 27—61.

кк

КОНСТАНТИ́НОВ, Алеко Иваницов (1.I.1863—11.V.1897). Роден в Свищов. Баща му Ив. Хаджиконстантинов е културен и родолюбив човек, един от най-видните първенци на града, но със суров и властен характер. От рода на майка си К. наследява веселия си нрав и чувството за хумор. Първоначално образование К. получава у дома от частни учители. Две год. учи в Свищовското у-ще и 3 год. — в Габровската гимназия. През Руско-турската осв. война се прибира в родния си град и възторжено посреща рус. войски. Става писар в канцеларията на свищовския губернатор Н. *Геров*, където работи и Ив. Вазов. В края на 1878 К. постъпва в реалната гимназия в гр. Николаев. Баща му го настанява в Южнослав. пансион на Т. Минков. Тук живеят много българчета, между

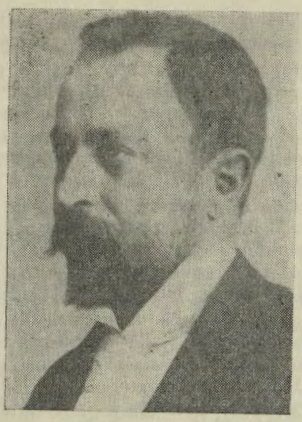

Алеко Константинов

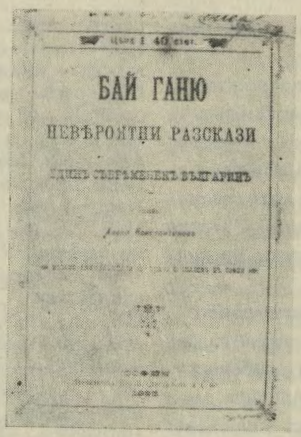

Ал. Константинов. „Бай Ганьо“

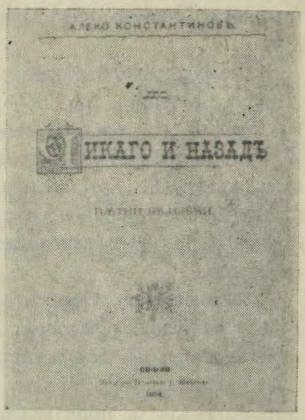

Ал. Константинов. „До Чикаго и назад“

които и Г. Кирков. К. е прилежен ученик, наведнъж взема изпитите за VI и VII кл. и завършва за 3 год. вместо за 4. Прославя се като добър цигулар. Съчинява оперетка, която с успех се изпълнява на вечеринка. В пансиона има богата библиотека, чрез която се запознава с творците на рус. и световната литература. Превежда „Отело“ от У. Шекспир. Следва право в Одеса (1881—85), след това става съдия в Соф. окръжен съд. Бързо напредва в службата — след 6 месеца е прокурор. Но самозабравили се властници искат да му диктуват какви присъди да издава над полит. им противници. Чист и неподкупен, К. с възмущение отхвърля тяхното вмешателство. Заради доблестното си поведение е уволнен и преследван. В продължение на 5 год. той загубва родителите си и трите си сестри. Съвсем сам, без средства и без работа, намира сили да превъзмогне отчаянието, да запази борческия си дух. К. забравя мъката и отвращението от грозната действителност сред красотата на природата, която поетично изобразява в пътните си бележки. Той е основоположник на бълг. туризъм, първият организатор на екскурзии из родните планини. Обича далечните пътешествия — посещава Всемирното изложение в Париж (1889), Прага (1891), изложението в Чикаго (1893). След уволнението си работи като адвокат. През 1890 е назначен за член на Соф. апелативен съд. Но след 2 год. отново е уволнен и се връща към неприятната за него адвокатска професия. И в нея проявява своята висока нравственост и принципност — никога не приема да защищава дела, ако не е убеден, че те са справедливи. Безкористен и непрактичен, като адвокат К. често изпитва големи материални затруднения. През 1894 се провеждат избори за нар. представители. Той е кандидат за нар. представител в Свищов. Потресен е от разбойническите изстъпления, с които властта налага поддръжниците си. От този благороден гняв се ражда фейлетонистът К., който открито назовава новите подтисници, бичува престъпленията им. Във фейлетоните му главен прицел са княз Фердинанд и тогавашният м-р-председател К. Стоилов. Уволненията, гладът, заплашванията, че ще бъде убит, не сломяват рицарския дух на писателя и той продължава да изобличава управниците. През 1897, в деня на слав. просветители Кирил и Методий, К. пътува с файтон заедно със своя колега М. Такев от Пещера за Пазарджик. Платени убийци стрелят из засада и улучват писателя в сърцето. Убийството е насочено срещу Такев, опасен противник на властта, човек с голямо влияние в този край. Но кметът на Радилово, който организира убийството, е знаел, че и К. е не по-малко опасен от Такев. Убийците сами признават по-късно, че са искали да убият и двамата. „Убийството на Алеко Константинов е политическо убийство. Погубването на Алеко Константинов покърти сърцата на всички мислящи българи“ (Д. Благоев).

След завръщането си от Америка К. написва пътеписа „До Чикаго и назад“ — първата му зряла художествена творба,

която излиза в сп. „Български преглед“. Пътеписът завладява със своя лиризъм и с бодрия хумор, който искри от описанието на пътуването и на амер. начин на живот. Смехът е безгрижен, без горчивина и гняв, с които е примесен във фейлетоните. За пръв път К. проявява своето умение с малко линии да рисува живи човешки образи. Интересни са комичните скици на някои от спътниците му. Всеки от тях има своя физиономия. Особено живо, в движение е заснет неуморимият, лекомислен парижанин. С няколко реплики са щрихирани и двама от прототиповете на бай Ганьо — Ганьо Сомов и Айвазиан. К. прониква и в най-неприветливите, най-отблъскващите кътчета на живота в Европа и в Америка, показва ги със суров реализъм, стига до истински прозрения за характера на съществуващата обществена система. Той е възхитен от големия напредък на техниката, но е почувствувал колко опустошена е душата на американеца. В механизирането на живота, в лудото надпреварване за натрупване на повече печалби хората са се превърнали в живи автомати. Писателят е ужасен от тази бездушна действителност. През цялото време той не забравя и своето отечество, прави аналогии, безстрашно изобличава насилията, произволите на Ст. Стам.-болов. К. майсторски рисува и ярки пейзажи. Едно от най-вълнуващите и поетични места в книгата е описанието на Ниагарския водопад. Пътните му бележки за екскурзии из Б-я са възторжена възхвала на родната природа. В тях често се намесва фейлетонистът, който не премълчава нередностите, на които се натъква. И в пътеписите си К. проявява неустрашима гражданска доблест. В съзнанието на писателя постепенно се оформя образът на бай Ганьо, чиито прототипове той е наблюдавал и в родината си, и при пътуванията си в чужбина. Разказите за бай Ганьо започват да излизат през 1894 в сп. „Мисъл“, а през 1895 се появяват и в отделна книга. К. описва отделни моменти, които дават повод да се прояви някоя характерна черта на героя. Почти всеки разказ започва с непринуден разговор между приятелите, които разказват за своя общ познайник. Този художествен похват създава илюзията за достоверност на събитията. Бай Ганьо надживява своите прототипове и епохата, която го ражда. Неговият създател е искал коренно да преработи творението си. Внезапната смърт обаче осуетява намерението му. Но и в този вид разказите и фейлетоните за бай Ганьо стават любимо четиво на бълг. читател. Няма друг герой в бълг. литература така популярен и жив в съзнанието на цял народ, както бай Ганьо. Много се е спорило чия психика в същност изразява героят на К. Според Д. Благоев бай Ганьо е „смес от старата простотия и еснафската наивност с нахалството на новите рицари, които чрез лихварство, чрез пладнешки грабежи, под защитата на законите и на властта, чрез дребни и едри гешефти и спекули усетиха в кесиите си силата на „капиталеца“ — . . . предвестник на оформените днес херои на капитала и на спекулацията у нас. . .“. За някои чуждестранни изследователи бай Ганьо е събирателен тип на българина. Според Ал. Теодоров-Балан и д-р К. Кръстев в този образ К. синтезира отрицателните национални черти. Б. Пенев приема, че „у бай Ганя има черти, които напомнят българския характер, но покрай тях има и други, които нямат нищо общо с националната психика. При това в много случаи той проявява качества не специфично български, а по-общи — присъщи на всеки некултурен народ.“ Въпросът за националното в образа на бай Ганьо е сложен. Пестеливостта на бълг. еснафи и селяни през робството оставя дълбоки следи върху националната психика. Тази пестеливост обаче може да се изроди в скъперничество, в келепирджийство, когато липсват високата етичност и трудолюбие, присъщи на бълг. еснаф от преди Освобождението. Това израждане се наблюдава у бай Ганьо. В непечатаната си монография за К. Б. Пенев справедливо отбелязва, че „ако понякога читателят е склонен да обобщава даденото от Алека и да вижда в лицето на бай Ганя типичен българин, това се дължи много на особения език и стил, с които си служи Алеко и в които живо се чувствува духът и дъхът на нашенското, българското“. В първата част на произведението — „Бай Ганьо тръгва по Европа“ — от постъпките на героя се възмущават и се срамуват бълг. младежи, които учат в чужбина. Бай Ганьо е в непримирим конфликт с тях. К. никога не отъждествява бай Ганьо с целия бълг. народ. Хора с примитивната хищна психика на неговия герой са съществу-

вали винаги сред всички народи, те умеят да извличат облаги от всеки обществен строй. След Освобождението събратята на бай Ганьо настървено се впускат в трупане на капитали, в заграбване на властта. В такъв смисъл бай Ганьо действително е представител на новоизлюпената, увълчена буржоазия, както го определя и Благоев. Но в образа на бай Ганьо има и общочовешки, трайни качества, без което той не би бил толкова жив и съвременен и днес. От наблюденията върху героя могат да се правят точни етюди върху психологията на скъперника и нахалника, на мижитурката и кариериста. Бай Ганьо не е национален тип. Нашенски, български е неговият колорит, външността му, говорът му. Писателят създава този образ, за да превъзпита сънародниците си, да ги накара да се отвратят от пороците на бълг. полит. действителност. В първата част героят е повече жалък и смешен, отколкото страшен. К. страда за неговото падение, изразява надежда, че той би могъл да се очовечи. Но героят жестоко разбива оптимизма на своя създател. При злополучната си кандидатура за нар. представител К. се сблъсква със злодеи и шайкаджии, у които разпознава бай Ганьо, развилнял се при благоприятните условия на полит. терор. За него бай Ганьо вече става символ на всичко отрицателно в бълг. буржоазни полит. нрави. Авторът поставя рязка граница между този тъмен герой и бълг. народ, за когото говори с истинско благоговение. По своята злободневност и стилни особености втората част на „Бай Ганьо“ се отнася към фейлетоните. Необикновено богат е хумористичният талант на К. Много остроумен е той в изнамирането на комични ефекти и детайли, които най-непосредствено изобличават сатиричния герой. Смехът, който героят буди, е горчив, примесен с негодувание. Изборите в Свищов разкриват пред писателя колко дълбоко са вкоренени в живота на младото княжество полит. пороци. От този момент започва лит. развитие на К. като фейлетонист. По това време управлява народняшката партия начело с К. Стоилов. Стамболов е свален от власт, но народът е все така подтиснат и угнетен. В тези примитивни времена фейлетоните на К. са истински подвиг. Не всички са пълноценни в художествено отношение, но писателят създава и истински образци на фейлетонния жанр. И в сатиричните му похвати личи неговата изключителна общителност и сърдечност, които придават на творбите му неповторим алековски колорит. Сарказмът на К. не е отчайващ и подтискащ. Писателят непоколебимо вярва в нравствените сили на народа. Забележително е майсторството му само с няколко, понякога нехайни линии да скицира ярки фейлетонни образи, които са превращения на главния сатиричен герой — бай Ганьо. Фейлетоните на К., както и разказите му за странствуванията на бай Ганьо из Европа са израз на неповторима творческа индивидуалност. Бай Ганьо е най-живият, най-завладяващият сатиричен образ в бълг. литература, който отдавна се е превърнал в нарицателно име. К. превежда поемите на А. С. Пушкин „Полтава“, „Бахчисарайски фонтан“ и „Цигани“; „Демон“ от М. Ю. Лермонтов, „Руски жени“ от Н. А. Некрасов, „Тартюф“ от Молиер и др. Псевд.: Щастливец, Башибозук, Един от Клуба на моралното влияние, Беню Наков.

Съч.: До Чикаго и назад. Пътни бел. 1894; Бай Ганю. Невероятни разкази за един съвременен българин. 1895; Съчинения. Кн. I. Ред. П. П. Славейков. 1901. Кн. II. Ред. Б. Цонев. 1903; Съчинения. Т. I—III. 1921—1922; Съчинения. Урежда Г. Константинов. Т. I—III. 1941—1945; Съчинения в 2 т. Предг. от П. Пондев. 1957; Съчинения в 2 т. 1970.

Лит.: В. Миролюбов. Алеко Константинов. Шест статии. 1918; Г. Бакалов. Алеко Константинов и бай Ганю. 1934; Хр. Пунев. Алеко и Такев. Спомени. 1934; Б. Пенев. Алеко Константинов. Биогр. 1937; Ем. Иванова. Алеко Константинов в семейна и роднинска среда. 1939; Алеко Константинов. Лист, издаден по случай 50 години от смъртта му. 1947; Ив. Мешеков. Алеко Константинов — реалист и гражданин. 1947; Г. Константинов. Алеко Константинов. Биогр. 1957; Ст. Иванова. „Бай Ганю“. Лит. разбор. 1961; Г. Клисаров. Пътуванията на Алеко Константинов. 1963; Д. Мантов. Щастливецът. 1963; П. Пондев. Алеко Константинов. Крит.-биогр. очерк. 1963; Ст. Михайловски, Алеко Константинов, Георги П. Стаматов в спомените на съвременниците си. 1963; Ал. Ничев. Алеко Константинов. 1863—1897. 1964; Ел. Димитрова. Алеко Константинов. Живот и творчество. 1969; Българската критика за Алеко Константинов. 1970; д-р М. Ралчев. Истинският бай Ганю. Увод в изучаването на Алеко Константинов. б. г.; Ал. Теодоров-Балан. „Мисъл“, г. IV, кн. III и IV (За „Бай Ганю“). — Бълг. преглед, 1894, кн. 11—12; д-р Б. (Д. Благоев). 1. Из живота и литературата. — Ново време,

1897, кн. 1. 2. Политически преглед. — Ново време, 1897, кн. 4—5; Ш. (Ив. Д. Шишманов). Алеко Константинов. Материал за биографията му по една лична изповед. — Бълг. преглед, 1897, кн. 3; П. П. Славейков. Предг. към Константинов, Ал. Съчинения. Кн. 1. 1901; Н. Стефанов. Бай Ганю като културно-исторически тип. — Ново време, 1914, кн. 11—12; Божан Ангелов. Алеко Константинов. Жътва. Лит.-худож. сб. 1919; Ив. Г. Алеко Константинов. — Ново време, 1922, кн. 20; Б. Пенев. 1. Как възниква образът на бай Ганя. — В: Юбилеен сб. „Искра". Казанлък, 1923. 2. Превращенията на бай Ганя. — Златорог, 1923, кн. 1. 3. Първите произведения на Алека Константинов. — Демокр. преглед, 1923, кн. 4. 4. Литературните отношения и оценки на Алека Константинов. — Златорог, 1927, кн. 4; Ив. Д. Шишманов. Алеко Константинов от едно ново гледище. — Учил. преглед, 1927, кн. 8; М. Арнаудов. Алеко Константинов. Лит.-крит. очерк. — В: Български писатели. Т. 5. 1929; Малчо Николов. Алеко Константинов. — В: Литературни характеристики на българските писатели от П. Р. Славейков до Димчо Дебелянов. 1930; Ст. п. Василев. Алеко Константиновите идиотизми — израз на езикова отсянка. — Златорог, 1933, кн. 7; Ф. Данаилов. Алеко Константинов кандидат за професор на нашия университет. — Мир, бр. 10 530, 1935; Г. Цанев. Бай Ганю. Предг. към Константинов, Ал. Бай Ганю. 1936; Вл. Василев. Алеко Константинов и идеята за родното. — Златорог, 1938, кн. 9; Ат. Илиев. Бай Ганю като обществен тип. — Просвета, 1941, кн. 3; П. Ю. Тодоров. Аристократизмът — основна черта на Алеко. — В: Славяните и българската литература. 1944; В. Вълчев. Възникване, идея и композиция на Алеко Константиновия бай Ганю. — Език и литература, 1946, кн. 1; П. Динеков. Алеко в българската литература. — Лит. фронт, бр. 36, 1947; П. Зарев. Боян Пенев за Алеко Константинов. — Изкуство, 1947, кн. 4; Т. Павлов. Четири възгледа върху творчеството на Алеко Константинов. — В: Български поети и писатели. 1950; Ал. Ничев. За хабилитационната работа на Алеко Константинов. — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1954, кн. 2; Хр. Дудевски. Алеко Константинов и руската литература. — Септември, 1957, кн. 5; Г. Цанев. Алеко Константинов. — В: Страници из историята на българската литература. 1958 (вж. и С патоса на възторга и изобличението. Т. I. 1967); Г. Веселинов. Верен и незабравим син на народа. — В: Литературни очерци и портрети. 1959; Хр. Дудевски. Алеко Константинов. Ранно литературно творчество. — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1960, кн. 9; Д. Ив. Димов. Стилно-езиково майсторство на Алеко Константинов.-- В: Език и стил на българските писатели. Кн. I. 1962; П. Тотев. Фейлетонистът Алеко.-- Лит. фронт, бр. 21, 1963; Г. Димов. Алеко Константинов и българската литературна критика. — Лит. мисъл, 1964, кн. 2; М. Арнаудов. Към произхода и характеристиката на Алеко Константиновия „Бай Ганю". — Изв. Ин-та за литература, 1965, кн. 17; Р. Ликова. Нравственият идеал на писателя. — Ново време, 1965, кн. 4; П. Зарев. Алеко Константинов. — В: Панорама на българската литература. Т. I, ч. I. 1966; Б. Ничев. Проблеми и типове на балканската сатира. — Изв. Ин-та за литература, 1966, кн. 18—19; К. Г. Попов. Език и стил на „Бай Ганю" от Алеко Константинов. — Бълг. език и литература, 1966, кн. 4—5; В. Акьов. Плачът на Алеко. — В: Светове. 1968; Хр. Дудевски. Фейлетонистът Алеко Константинов и традициите на руската литература. — Лит. мисъл, 1968, кн. 5; Ем. Грозева. Бай Ганьо и литературната критика. — Родна реч, 1969, кн. 9; Б. Ничев. Алеко Константинов и „Бай Ганьо". — Родна реч, 1969, кн. 10; С. Янев. Алеко Константинов в българската разказваческа традиция. — Септември, 1973, кн. 1.

ед

КОНСТАНТИ́НОВ, Георги Гогов (25.II. 1902—24.III.1970). Роден в Кюстендил. Завършва гимназия в родния си град (1920) и слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1926). Работи в редакцията на в. „Радикал" (1923—34), сътрудничи на в. „Заря" с журналистически материали. Лит. критика печата за пръв път през 1922 в сп. „Чернозем". Активно сътрудничи с литературно-критически статии и рецензии на сп. „Българска мисъл", „Златорог", на седмичния и всекидневния печат. След 9 септ. 1944 редактира културната страница на в. „Радикал", „Време" и на сп. „Простори". Сътрудничи активно на периодичния печат. Ред. в изд. „Народна младеж" (1954—63). Умира в София. Чл. на СБП.

К. е един от сериозните познавачи на бълг. литература, изтъкнат лит. историк и критик. Изследва проблемите на старата бълг. литература, на Възраждането и на най-новата бълг. литература. Възпитаник е на рус. реалистична литература. Интересите му са съсредоточени главно върху революционната романтика през Възраждането, развитието на реализма в белетристиката след Освобождението, руско-българските лит. връзки, поезията на бълг. символисти. Най-ценните му книги върху бълг. литература и върху проблемите на руско-българските лит. връзки са създадени въз основа на богат фактически материал и обективни художествени анализи и оценки. Еклектизмът и субективизмът в

Георги Г. Константинов

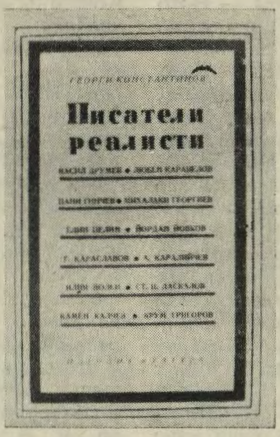

Г. Г. Константинов. „Писатели-реалисти“

Георги Константинов

методологията му са преодолени в следдеветосептемврийската му дейност. Издава ценни справочни помагала, редактира над 80 произведения от бълг. автори. Автор е на учебници по литература. Превежда над 20 романа и повести от рус. език. Псевд.: Младен Изворски, Стар библиофил, Театрал Х.

Съч.: Лев Толстой и България. 1928; Българската литература след войната. 1933; Любен Каравелов. Живот—творчество—идеи. 1936 (1949); Васил Друмев. Живот и творчество. 1937; Вук Караджич и Любен Каравелов. 1938 (на бълг. и срб. език); Г. С. Раковски и българската революционна идеология. 1939; Воћи бугарског народног покрета. Београд, 1939; Душата на Македония. 1941; Творци на българската литература. 1941 (2 разш. изд. под загл. Български писатели. 1947); Стара българска литература. 1942 (1946); Възраждането и Македония. 1943; Нова българска литература. От Паисий Хилендарски до наши дни. Т. I. До Освобождението. 1942 (1947). Т. II. След Освобождението. 1943; Революционната романтика в Българското възраждане. 1944; Алеко Константинов. Биогр. 1946; Велик реалист и патриот. 1950; Захари Стоянов като публицист и писател. 1952; Писатели-реалисти. 1956. Ч. II. 1960. Ч. III. 1962; Алеко Константинов. 1957; Български писатели — творци на литература за деца и юноши. 1958; Нашите учители. Русия и българите. Руската литература и българската. 1959; Т. Г. Влайков. Лит.-крит. очерк. 1960; Пенчо Славейков. Лит.-крит. очерк. 1961; Братя Миладинови. Очерк. 1962; Апостолът Левски. 1963; Николай Лилиев. Човекът. Поетът. 1963; Писатели-реалисти от Друмев до наши дни. Избр. очерци. 1965; Георги Караславов. Очерк. 1966; Не е легенда, а жива история. 1966; Едно необикновено приятелство. 1967; П. Р. Славейков. 1967; Като в приказките. Очерци за бълг. писатели. 1968; Л. Н. Толстой и влиянието му в България. 1968; Моето поколение в литературата. 1917—1967. 1968. Ч. II. 1970; Емил Коралов. 1969; Николай Лилиев всред своите приятели. 1971; Книга за Георги Караславов. 1972 (в съавт. с Е. Константинова).

Лит.: М. Арнаудов. „Българската литература след войната“. — Бълг. мисъл, 1933, кн. 7; Б. Нонев. „Творци на българската литература“. — Дъга, бр. 437, 1941; Ст. Божков. „Стара българска литература“. — В-к на жената, бр. 918, 1943; Ст. п. Василев. „Нова българска литература“. — Родна реч, 1943, кн. 5; Д. Добрев. Стара и нова българска литература от Г. Константинов. — Лит. новини, бр. 12—13, 1943; Д. Б. Митов. „Български писатели“. — Ново време, 1948, кн. 8; П. Зарев. Към критика на буржоазната литературна наука у нас. — В: Българска литература. 1950; Ж. Авджиев. За метода на литературния историк. — Септември, 1957, кн. 10; Кр. Генов. Книга за нашите писатели-реалисти. — Лит. мисъл, 1957, кн. 2; С. Правчанов. По въпроса за влиянието на руската литература върху българската литература („Нашите учители“). — Лит. фронт, бр. 19, 12 май 1960; Ив. Сестримски. Руската класическа литература в България. — Славяни, 1960, кн. 10; 60-годишнината на Г. Константинов. — Лит. фронт, бр. 10, 8 март 1962; Л. Кирова. Труд за Николай Лилиев. — Лит. мисъл, 1963, кн. 6; Др. Ничев. Литературни очерци за двама наши писатели.— Отеч. фронт, бр. 6835, 31 авг. 1966; „Едно необикновено приятелство“. — Читалище, 1967, кн. 6; Св. Бъчварова. Отблизо и далеч. — Лит. фронт, бр. 27, 27 юли 1968; Хр. Дудевски. Българска монография за

Лев Толстой. — Лит. мисъл, 1969, кн. 2; Н. Пантелеева. Последната книга („Моето поколение в литературата"). — Лит. фронт, бр. 32, 6 авг. 1970; С. Янев. Биография на човечността. — Пламък, 1971, кн. 8; С. Хаджикосев. Достоен завършък на едно творческо дело. — Септември, 1971, кн. 9; Л. Велева. Цялостен и последователен. — Раб. дело, бр. 311, 6 окт. 1972.

лв

КОНСТАНТИНОВ, Георги (Георги Константинов Христов) (20.XII.1943). Роден в Плевен. Завършва гимназия в родния си град (1961) и българ. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1967). Първите си стихове печата през 1958 в сп. „Родна реч", в. „Народна младеж", „Септемврийска победа" (Плевен). По-късно сътрудничи на сп. „Български воин", в. „Народна армия" със стихове, поеми, очерци. Зам.-гл. ред. на в. „Народна младеж" (дек. 1972—73), гл. ред. на сп. „Родна реч" (от дек. 1973). Чл. на БКП, на СБП.

Гражданските творби на К. отразяват неговото борческо отношение към света и увереността му в светлото бъдеще на родината. Интимните му стихове са израз на преживявания и вълнения, характерни за младостта. Стреми се да осмисли и да свърже с реалността поетическото си виждане.

Съч.: Една усмивка ми е столица. Стихове. 1967; Обичай ме в неделя. Стихотворения. 1970; Хиляди прозорци. Стихове. 1971; Папагалчето Браво. Детски приказки. 1973; Така живеят легендите. Разкази. 1973; Лично време. Стихове. 1974; Гълъб със запалени криле. Стихове. 1976.

Лит.: И. Андонов. С тревогите на нашето време. — Младеж, 1967, кн. 10; Ат. Благоев. Под студените лъчи на луната. — Пулс, бр. 23, 1967; Х. Никифоров. Искам да вярвам. — Пулс, бр. 23, 1967; Г. Кирилов. „Една усмивка ми е столица". — Худож. самодейност, 1968, кн. 2; О. Сапарев. Първите цветове на дарбата. — Лит. фронт, бр. 3, 1968; Ст. Стойчев. За трима млади поети. — Нар. култура, бр. 1, 1968; Г. Черняков. Да, трябва в нещо да си влюбен. — Пламък, 1968, кн. 23; Ем. Прохаскова. Горчивата и сладка вода на поезията. — Пламък, 1972, кн. 19.

ди

КОНСТАНТИНОВ, Костантин Илиев (20.VIII.1890—3.I.1970). Роден в Сливен. Първоначално и средно образование завършва в родния си град. През 1906 се записва в Соф. ун-т „Кл. Охридски", отначало във Физико-математическия, а по-късно в Юридическия ф-т, който завършва през 1911. С. г. заминава за Париж с намерение да специализира. Поради липса на средства се връща в Б-я (1912) и след като взема държавния си изпит, стажува в Соф. окръжен съд. През 1914 е член съдия във Врачанския окръжен съд, няколко месеца след това е повишен в мирови съдия в Цариброд, където служи до септ. 1915. След I световна война постъпва отново в Соф. окръжен съд отначало като зам.-прокурор, а след това като съдия от III гражданско отделение. Юрисконсулт на Българ. централна кооп. банка (1923—34), адвокат на кооп. централа „Напред" (1935—44). Председател на секция „Литература" в Камарата за наука и изкуство (1945—47). Председател на СБП (1945—46) и на Ин-та за преводна литература при М-вото на информацията. Печата от 1907 в сп. „Българан", сътрудничи на сп. „Българска сбирка", „Наблюдател", „Наш живот", „Съвременна мисъл", „Златорог", „Изкуство и критика", „Изкуство" и др. Заедно с Д. Дебелянов и Д. Подвързачов издава сп. „Звено" (1914). Умира в София. Чл. на СБП.

К. е автор на разкази, очерци, лит. есета, спомени, пътеписи и роман. Светът в белетристиката му е възпроизведен през призмата на характерния за автора интерес към националната психика, съдба, история, култура; в нея се чувствува атмосферата на родния град, на родната страна. В творбите му доброто, злото, любовта, състраданието присъствуват не само като категории на морала; те са разгледани и като състояние, вътрешно присъщо на човешкия дух. К. се опитва да се издигне до надкласово, предимно психологическо разглеждане на неизбежните при всяка революция насилия и жертви, да анализира психиката на победените и победителите. Абстрактният хуманизъм, надкласовата позиция на автора са предпоставка за неверните му полит. оценки на истор. събития, те оказват въздействие и при изображение на революционерите („Кръв"). Друга голяма тема в творчеството на К. е проблемата за националната същина на българ. дух, оформян в течение на хилядолетия. Този дух произтича от природната и културно-историческата среда и е свързан с нея, със съдбата на народа. Под различни форми той се превъплъщава в националната история, в материалната и духовната култура, в изкуството и големите творчески индивидуалности. Оттук и обектите

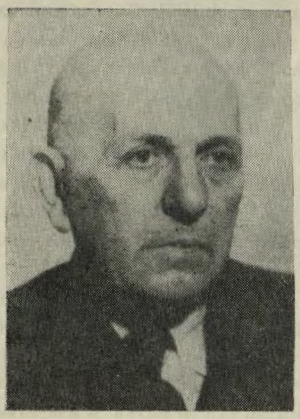

Константин Константинов

К. Константинов. „Път през годините“

Елка Константинова

на историко-есеистичните проучвания на К. — Кирил и Методий, Паисий, Д. Чинтулов, В. Левски, Априлското въстание 1876, Т. Каблешков, Хр. Ботев, З. Стоянов и др. Между тях няма воини и царе, а само духовни първенци, идеолози, личности, в чиято жизнена и творческа биография се очертават етапите от развитието на националната душевност. Пътеписите и спомените му не са само описания, природни картини, срещи и разговори. На пръв план в тях е усещането за пейзажа, за личността, за изкуството. В пътеписите и спомените на К. центърът е авторската личност. В допира с природата и миналото тя се самосъзнава, дава си сметка за типа национално чувствуване и същевременно ги възприема като скрито присъствуващи в психиката на твореца. Творбите на К. имат стройна композиция, точен и пластичен език. К. е един от най-добрите преводачи на рус. и фр. автори — А. С. Пушкин, Л. Н. Толстой, И. С. Тургенев, А. Първенцев, Г. Флобер, Ем. Зола, Р. Ролан, Ж. Дюниел, Ф. Тусен, А. Екзюпери и др. Псевд.: К. Бродяга, Полишинел, Душечка, Polichinel. Засл. деятел на културата (1967).

Съч.: Към близкия. Разкази. 1920; Приказки за тебе. 1924 (1933); Любов. Разкази. 1925; Дядо Петко Славейков. 1927; Приказки за щурчето. 1927 (1945); Босата команда. 1929; По земята. Разкази. 1930 (1945); Кръв. Роман. 1933 (1946); Отбор юнаци. 1933; Сърцето в картонената кутия. Седем невероятни приключения (в съавт. със Св. Минков). 1933; Трета класа. Разкази. 1936 (1943); Ден по ден. Разкази. 1938 (1943); Ехо-о-о. 1938 (1946); Нашата земя хубава. Пътеписи. 1940 (1945); Седем часа заранта. Разкази. 1940 (1945); Приключенията на котарака Мър-мър. 1945; Птица над пожарищата. Разкази. 1946; Златната къщичка. 1947; Избрани разкази. 1957; Приказки за тебе. Избр. приказки и разкази. 1959; Срещу Нова година. 1959; Разкази и пътеписи. 1960; Път през годините. Спомени. Т. I—III. 1959—1966; Върхове. Есета. 1967; Разкази за Добри Чинтулов. 1967 (1973); Избрани разкази и пътеписи. 1968; Празници. 1969.

Лит.: Ив. Радославов. „Любов“. — Хиперион, 1925, кн. 8; Н. Атанасов. Покаяният интелигент. — В: По върховете. 1927; Ас. Златаров. „По земята“. — Зора, бр. 3459, 1931; М. Андонов. „Кръв“. — Щит, бр. 18, 1934; Ем. Коралов. „Кръв“. — Прожектор, бр. 3, 1934; Ал. Муратов. „Кръв“. Роман от К. Константинов. — Зов, бр. 3, 1934; А. Тодоров. Нов фашистки роман. — РЛФ, бр. 158, 1934; Ц. Цветанов. Константин Константинов. — Изгрев, бр. 1, 1938; П. Динеков. 1. „Ден по ден“. — Златорог, 1939, кн. 3. 2. Новите разкази на Константин Константинов. — Бълг. мисъл, 1941, кн. 5—6; П. Пенев. „Седем часа заранта“. — Изкуство и критика, 1942, кн. 2—3; П. Зарев. „По земята“. — Лит. фронт, бр. 27, 1946; П. Данчев. „Кръв“. — Лит. фронт, бр. 16, 5 ян. 1947; Д. Б. Митов. Едно вредно издание. — Ново време, 1947, кн. 4; Н. Янков. „Птица над пожарищата“. — Славяни, 1947, кн. 3; Г. Константинов. — В: Нашите учители. 1955. с. 187—188; Ем. Петров. — В: Поезия и псевдопоезия. 1956. с. 109—112; Ст. Попвасилев. — В: Строители на родната реч. 1959. с. 91—102; Д. Акьова. Константин Константинов. — Пламък, 1960, кн. 8; Н. Лилиев. Константин Константинов. — Лит. фронт, бр. 31, 1 септ. 1960; Ат. Свиленов. Разказите на К. Константинов. — Септември, 1960, кн. 8; Вл. Топенчаров. Как един съвременник описва епохата си. —

Нар. култура, бр. 26, 1 юли 1961; Вл. Василев. Сливенският Парнас. — Лит. новини, бр. 28, 23 май 1962; Ив. Цветков. Път през столетието. — Лит. фронт, бр. 52, 21 март 1967; Д. Акьова. Национални върхове. — Нар. култура, бр. 4, 27 ян. 1968; С. Северняк. „Път през годините". — Пламък, 1968, кн. 7; П. Зарев. Константин Константинов. — В: Панорама на българската литература. Т. IV. 1973; Б. Ганчева. 1. Присъствие на автора в художествената проза на Константин Константинов. — Лит. мисъл, 1974, кн. 5. 2. Черти от психологизма [в белетристичното творчество] на Константин Константинов. — Септември, 1975, кн. 11; Д. Дамянов. Спомени за Константин Константинов. 85 г. от рождението му. — Лит. фронт, бр. 34, 21 авг. 1975; Н. Хайтов. Той знаеше да прави изкуство и да уважава себе си. . . 5 години от смъртта на К. Константинов. — Лит. фронт, бр. 5, 30 ян. 1975.

ис

КОНСТАНТИ́НОВА, Елка Георгиева (25.V.1932). Родена в София. Дъщеря на лит. критик Г. *Константинов*. Завършва гимназия в София (1951) и българ. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1956). Работи като преподавател в Държ. библиотекарски ин-т (1966—67), зав. лит. отдел във в. „Народна култура" (1968), ред. в сп. „Септември". Н. с. в Ин-та за литература при БАН от 1969. През 1968 защищава дисертация на тема „Георги Райчев. Живот и творчество" и става кандидат на филол. науки. Доцент от 1974 във Висшия педагогически ин-т в Шумен. Сътрудничи на в. „Литературен фронт", сп. „Пламък", „Септември", „Литературна мисъл" и др. лит. изд. Чл. на СБП.

К. проявява интерес към лит. критика, участвува в лит. живот с рецензии и статии както за отделни автори и произведения, така и по общи проблеми — за състоянието на съвременната българ. проза, за българ. истор. роман, за българ. научна фантастика. Работи главно върху проблемите на българ. литература от периода между двете световни войни. Авторка е на статии и студии за българ. символизъм, за диаболизма след I световна война, за творческия път на Г. Райчев, Г. П. Стаматов, Н. Вапцаров, Г. Караславов, М. Георгиев, Д. Подвързачов и др.

Редактира: К. Христов — „Съчинения" (т. II, IV, 1966, 1967), Д. Дебелянов — „Съчинения" (т. I, II, 1968), Г. Райчев — „Съчинения" (т. I, II, 1968). Съставя библиогр. „Творческото дело на Антон Страшимиров. 1889—1937" (1963, съвм. с Е. Цветанова).

Съч.: Георги Райчев. Лит.-крит. очерк. 1970; Книга за Георги Караславов. Крит. оценки, спомени, разговори. 1971 (в съавт. с Г. Константинов); Фантастика и белетристика. Лит.-крит. статии. 1973; Камен Калчев. 1974.

Лит.: Здр. Петров. Ново изследване за Георги Райчев. — Пламък, 1971, кн. 2; Л. Велева. Цялостен и последователен. — Раб. дело, бр. 311, 6 окт. 1972; В. Пернишки. Книга за Георги Караславов от Георги Константинов и Елка Константинова. — Лит. мисъл, 1972, кн. 2; Ем. Прохаскова. В творческата лаборатория на Г. Караславов. — Родна реч, 1972, кн. 3; С. Беляева. „Фантастика и белетристика". — Лит. мисъл, 1974, кн. 2.

лп

КОРА̀ЛОВ, Емил (псевд. на Емил Дончев Станчев) (2.XI.1906). Роден в с. Славотин, Михайловградски окр., в семейството на учители. Баща му е основател на партийната организация във Вършец (1911), домът му е средище на партийна просвета. Семейството поддържа връзка с водачите на работническото и антифашисткото движение — Д. Благоев, В. Коларов, Г. Димитров, Г. Генов, Л. Кандев, Г. Дамянов и др. През Септемврийското въстание 1923 дава подслон на Г. Димитров, В. Коларов, Г. Генов. След разгрома на въстанието къщата на Станчеви е опожарена. Като гимназист във Враца К. е активен комсомолец. Той е един от ръководителите на нелегалните просветни кръжоци във Врачанската гимназия, партиен куриер. Завършва нем. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1933). Интересът към литературата у К. датира от ранните му младежки години. Първата му публикация е стихотворението „Песента на камбаната" в сп. „Младеж" (1922), орган на Комсомола, ред. Т. Павлов. По-късно сътрудничи на Бакаловото сп. „Нов път", на в. „Ехо", „Наши дни", „Вестник на жената", „Литературни новини", на сп. „Българска мисъл", „Златорог" „Изкуство и критика". Обнародва стихотворения и разкази за деца в сп. „Детска радост", „Светулка" и др. Редактира детския в. „Весела дружина". Заедно с Г. Цанев и Св. Минков издава в. „ЛИК" (1934—36). Ред. в изд. „Народна младеж" (1947—66). Чл. на БКП и на СБП.

Първата книга на К. (в съавт. с Т. Харманджиев) е сб. стихове „Белият конник" (1926). През 1928 той се включва и в алманаха

Емил Коралов

Ем. Коралов. „Светът на правдата“

„Дни и нощи“, който съдържа творби от Хр. Радевски, О. Василев, Т. Хармандживев, Л. Станчев. Първата самостоятелна книга на К. е сб. разкази „Луната и прокурорът“. Белетристът търси героите си в разнородните слоеве на обществото, долавя в съдбите им социалната обусловеност; има склонност към остри сюжетни постройки, проявява интерес към необикновени човешки характери. Последвалите романи „Великата жажда“, „Човекът с две лица“, „Непримиримите“ издават усилията на К. да овладее по-обемните белетристични форми и да покаже облика на съвременната му младеж. Същевременно той продължава активно да работи в областта на детско-юношеската литература. Занимава го героичното, изключителното. Става един от първите творци на фантастично четиво за деца и юноши.

Произведенията на К. в зрелите му творчески години обхващат съвременността. Основното обединяващо качество е тяхната подчертана актуалност. Писателят осветлява близкото истор. минало — „Септемврийци“, „Училище за смелите“, „Двубоят“, „Нова летопис“. В книгите си за съпротивителното движение К. се стреми да изобразява действителни истор. събития, да рисува истор. личности. С течение на времето все повече го занимават проблемите на съвременността и съвременника („Край Марица“, „Чинарите зашумяха“). Писателят откликва на събитията, свързани с преодоляване на култовските порядки в обществения живот и в индивидуалното поведение на човека („Неонови слънца“). Съвременното творчество на К. за деца и юноши идейно-тематично е свързано с произведенията му за възрастни. Особено популярни са детско-юношеските му книги, посветени на съпротивата. Романът „Септемврийци“ е преведен на нем., чеш., словаш. език. Псевд.: Корал, Запушалка, Е. Зрак. Засл. деятел на културата (1967). Димитровска награда (1952).

Съч.: Луната и прокурорът. Разкази. 1927; Великата жажда. Роман. 1930; Непобедимите. Повест за деца и юноши. 1933; Тайните на стария рудник. Повест за деца и юноши. 1933; Безстрашният Ради и хитрите крадци. Повест за деца. 1934; Златният извор на пустинята. Повест за деца. 1934 (1935, 1941); Индиецът Черното око. Повест за деца. 1934; Катастрофата в морето. Повест за деца. 1934; Кражбата в киното. Повест за деца. 1934; Пантерата в Индокитайския лес. Повест за деца. 1934; Приключението при Бялата река. Повест за деца. 1934; Страшният скок с парашут. Разкази за деца. 1934; Съкровището на изгорялата къща. Повест за деца. 1934; Хвъркатият автомобил. Повест за деца. 1934; Човекът с две лица. Роман. 1934; Загубеният брат. Повест за деца. 1935; Човекът, който вижда всичко. Повест за деца. 1936; Златната земя. Повест за деца. 1937 (1941); Галина. Разкази. 1938; Загадъчното отмъщение. Роман за деца. 1938; Крепостта на живота. Повест за деца. 1938; Кулата на чудесата. Повест за деца. 1938 (1946); Малкият хайдутин. Повест за деца. 1938 (1940); На изпитание. Разкази. 1938 (1939); Непримиримите. Роман. 1938; Съкровището на Синята планина. Роман за деца. 1938; Царството на светлината. Повест за деца. 1938;

Черният капитан. Повест за деца. 1938 (1942); Аз ям мечки. Приказка за деца. 1939; Бялата крепост. Повест за деца. 1939 (1943); Градът на окованите. Роман за деца. 1939; Освободителят. Повест за деца. 1939; Приключенията на несговорчивите братя. Роман за деца. 1939; Среща в небесата. Роман за деца. 1939 (1946); Тайната на тримата. Роман за деца. 1939 (1943); Човекът на бъдещето. Роман за деца. 1939; Белият вожд на червенокожите и Под земята. Повести за деца. 1940; В страната, дето хората хвърчат. Повест за деца. 1940; Електрическият човек. Роман за деца. 1940; Островът на вечното слънце. Роман за деца. 1940; Сърцето на океана. Повест за деца. 1940; Тайните и чудесата на слънчевата книга. Повест за деца. 1940; Тайнствената подводница. Роман за деца. 1940 (1942, 1946, 1947); Безсмъртният вожд. Роман за деца. 1941 (1946); Градът на Жари и Морското момиче. Роман за деца. 1941; Самолет без хора. Повест за деца. 1941; Слънцето на поробените. Роман за деца. 1941 (1945, 1947); Безстрашното българче. Повест за деца. 1942; Жари в Африка. Роман за деца. 1942; Към свободната страна. Повест за деца. 1942; Необикновеното отмъщение. Повест за деца. 1942; Бездънната пещера. Повест за деца. 1943; Дворецът на свободата. Роман за деца. 1943; Момъкът с черната ръка. Повест за деца. 1943; Палавите момчета. Повест за деца. 1943; Подвигът на една майка. Повест за деца. 1943; Синята планина. Повест за деца. 1943; Старото българско съкровище. Повест за деца. 1943; Хората на бъдещето. Повест за деца. 1943 (1947); Всяко нещо има край. Весели приказки. 1944; Преоблеченият вълк. Приказки и разкази. 1944; Славните умници. Весели приказки и разкази. 1944 (1947); Вихрогонци. Приказки и разкази. 1945; Закрилникът от планината. Роман за деца. 1945; Летящият отряд. Роман за деца. 1945; Островът на щастието. Роман за деца. 1945; Септемврийци. Роман. 1945 (1950, 1953, 1959, 1963); Кому каквото се пада. Приказки за деца. 1946; Малейко може всичко. Приказки и разкази. 1946; Огненият парашутист. Роман за деца. 1946 (1948); Хитрото циганче. Разкази. 1946; Чудното пътешествие. Пиеса за деца. 1946; Всезнайко. Весели разкази. 1947; Подвигът на едно момче. Роман за деца. 1947; Светът на правдата. Повест за деца. 1947; Хитрите момчета. Повести за деца. 1947; Дъщерята на партизанина. 1948 (1949, 1950, 1955, 1965); Нощен поход. Пиеса за деца. 1948 (1949); Каблешково гори. Роман. 1949 (1952, 1953, 1964, 1970); Тошковата тайна. Приказки и разкази. 1949; Чавдаркината катеричка. Приказка. 1949; Съдбоносни дни. Пиеса. 1950; Училище за смелите. Роман. 1951 (1952, 1953, 1957, 1961, 1966, 1973); Край Марица. Роман. 1952 (1953, 1968 под загл. Отражения в Марица); Двубоят. Роман. 1953 (1957, 1966); Гъделчо. Весели приказки, 1955; Спътници. Роман. 1956 (1971); Нова летопис. Роман. 1958 (1961, 1972 — под загл. Неспокоен летопис); Чудният двор. Разказ. 1958; Дом за ластовички. Приказки и разкази за деца. 1960 (1963); Малкият въстаник. Разкази. 1960; Двете ябълки за мама. Разкази за деца. 1961; Крилатите делвички. Разказ. 1961; Хвърковато-чудновато. Приказка. 1961; Чудните предачки. Разкази. 1963; Побратими. Приказка. 1964; Крилатото момиче. Разкази за деца. 1965; Чинарите зашумяха. Роман. 1965 (1968); Яна Чимширева. Перуника. Повести. 1965; Драгойчо помага на дядо си. Разказ за деца. 1966; Стаичката с бухалите. Приказка. 1967; Да избягаме от мама. Разказ. 1969; Неонови слънца. Повести. 1969; Тези, които обичаме. Повест. 1969; Чипровското конче. Разкази за деца. 1970; Чудната леля. Разказ за деца. 1970; Всеки има своя ден. Роман. 1972; Като в приказките. Разказ за деца. 1973; Бенгалски огън. Разкази и приказки за деца и юноши. 1975; Вярност. Разкази и новели. 1976; Избрани творби. В 2 т. 1976.

Лит.: Г. Константинов. Емил Коралов. Лит.-крит. очерк. 1969; Ст. п. Василев. Съвременни романи. — Родна реч, 1931, кн. 4; П. Динеков. „Великата жажда". — В-к на жената, бр. 438, 1931; М. Звентов. „Великата жажда". — РЛФ, бр. 41, 1931; Г. Константинов. „Великата жажда". — Съвременник, бр. 19, 1931; Д. Б. Митов. „Великата жажда". — Лит. глас, бр. 38, 1931; Ем. Шекерджийски. „Великата жажда". — Ученически подем, 1931, кн. 3; Г. Цанев. „Човекът с две лица". — ЛИК, бр. 17, 1936; Ст. Божков. „Непримиримите". — В-к на жената, бр. 772, 1939; Малчо Николов. Третото поколение. — Златорог, 1942, кн. 6; П. Зарев. „Септемврийци". — Лит. фронт, бр. 32, 1946; Ст. Каролев. „Септемврийци". — Ново време, 1947, бр. 3; Я. Молхов. Характери, композиция и език в романа „Край Марица". — Лит. фронт, бр. 29, 1953; Ал. Пешев. Някои критически бележки за романа „Двубоят". — Септември, 1954, кн. 10; Т. Харманджиев. Един от нашето поколение. — Лит. фронт. бр. 45, 1956; Ем. Прохаскова. „Нова летопис". — Пламък, 1959, кн. 5; Ч. Добрев. По-дълбоко в душите на съвременниците. — Лит. фронт, бр. 14, 1959; М. Наимович. За честта на човека. — Пламък, 1966, кн. 2; Хр. Радев. За тържеството на партийната правда. — Септември, 1966, кн. 11; Ст. Коларов. С дълбочината на жизнените конфликти. — Вечер. новини, бр. 6718, 1973.

кя

„КОРМИЛО". Седмичник за литература, изкуство и критика. Излиза в С., септ. 1935—юли 1936, 40 бр.; 15—23 юли 1936, 2 бр. Ред. П. Матеев. „К." е легално издание на БКП след спирането на в. „РЛФ". Обединява прогресивните писатели, художници, артисти „в името на художествения реализъм в из-

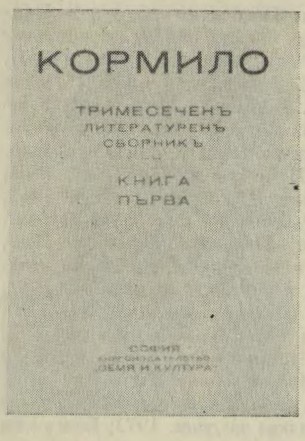

„Кормило“

куството и главно в името на свързаните с него културни и обществени задачи“. Редакторите си поставят задачата да подготвят теоретически читателите и творците в областта на изкуството, като ги запознават с основните принципи на „новия“, т. е. соц. реализъм; да поместват преди всичко произведения на бълг. писатели и художници и отзиви за бълг. театри и различни културни институти; да оценяват от партийни позиции всички значителни явления в литературата, изкуството и културата; да се борят за „високо идейно и художествено качество“ против „всяка безидейност, против пошлия естетизъм, против фалша в литературата“; да запознават читателите с най-големите световни писатели и със състоянието на чуждите литератури.

Поместените материали отговарят на поставените задачи. Още от бр. 1 започва печатането на теоретически курс „Какво трябва да знае всеки читател и начинаещ писател“ (главно по книгата на А. Крайски „Какво трябва да знае начинаещият писател“). Курсът включва и материали от В. Полянски и Л. Тимофеев. По-късно се поместват и статии по теория на изобразителното изкуство от Ал. Жендов. Поддържат се рубриките Литературна ковачница (теоретически статии, отзиви, рецензии); Под мерника на „Кормило“ (остри реплики по повод на материали в буржоазния лит. печат, полемики с буржоазни литературоведи, критика на буржоазни писатели и периодични издания); Творчество (художествени и публицистични творби от бълг. писатели); Чужди писатели (обзорни статии за рус., съв., слав., западноевроп. и амер. класици и техни произведения); Литературно наследство (главно стихотворения от бълг. поети-реалисти — Ив. Вазов, Хр. Ясенов, Ив. Ст. Андрейчин и др.); Изложба от репродукции от бр. 14 (статии и интервюта за творчеството на бълг. и някои чужди художници и скулптори — Ст. Сотиров, М. Марков, Ив. Фунев, О. Домие — съответният брой е илюстриран с репродукции на представения художник или скулптор); Книги, театър, кино, новини (книгопис, театрални и кинорецензии, информации за културни прояви, музикален преглед). Отделни броеве са посветени на големи писатели — Р. Ролан (бр. 20), Х. Хайне, (бр. 22), Г. П. Стаматов (бр. 24), Гео Милев (бр. 34), Хр. Ботев (бр. 35), М. Горки — по случай смъртта му (бр. 38). Поместени са и очерци за бележити бълг. артисти. Редовно се отделя място за културния живот в СССР. Възторжено се приветствуват съв. филми, театрални постановки, културни събития.

Основните публицистични жанрове, застъпени в „К.“, са статията, рецензията, интервюто, репликата, информацията.

Изданието има ясни идейни и естетически позиции — диалектико-материалистически и социалистическо-реалистически. В програмната редакционна статия „Образът на новия човек“ (бр. 1) се набелязват основните ръководни принципи на прогресивния писател. Последователно и системно от страниците на „К.“ се атакува „чистото“ изкуство, писателят, затворен в черупката си, откъснат от народа, сляп за живота, за неговия трагизъм, за противоречията му. Стрелите са насочени в повечето случаи срещу конкретни издания, явления и личности — в. „Литературен глас“, сп. „Златорог“, жълтия печат, Й. Бадев, Вл. Василев, Ив. Радославов, редица буржоазни и „неутрални“ писатели. Вестникът се бори срещу лит. търгашество, срещу криминалната и булевардна литература, срещу спекулациите с вкуса на читателя.

„К.“ има над 60 сътр. : Л. Стоянов (особено активен с публицистични материали и рецензии), Г. Караславов, О. Василев, А. Тодоров, Г. Бакалов, П. Матеев, Хр. Радевски, М. Андонов (театрални рецензии), М. Грубешлиева, Ламар, Л. Станчев, Ал. Жендов, Н. Шмиргела, Ил. Бешков, Н. Хрелков, Мл. Исаев, Н. Ланков, Здр. Сребров (псевд.

Зл. Каменов), Хр. Кърпачев, Ал. Муратов, Кр. Пенев, Г. Белев, Св. Минков, Вл. Полянов, Ст. Ц. Даскалов, Вл. Топенчаров (псевд. Ил. Тодоров), С. Гановски (псевд. Трудин), Б. Делчев и др. От Вапцаров (с подпис Никола Йонков) са отпечатани две стихотворения — „Родина" („Над тебе Пирин издига гранити") в бр. 37 и „На Горки" в бр.39.

В края на първата год. в редакцията започват разногласия по въпроса за „качеството на художествените произведения". Съгласие не се постига и вестникът спира, след което задачите му се поемат от в. „*Брод*" (1936).

„К." е борчески партиен вестник, издаван с професионално умение и майсторство. В тежките условия след 19-майския преврат през 1934 той издига авторитета на писателите-комунисти, воюва за ново художествено творчество, за единен прогресивен културен фронт, за утвърждаване на соц. реализъм в бълг. изкуство.

Лит.: Д. Панов. Идейният облик на „Кормило". — Мисъл и воля, бр. 10, 1935.

пк

„КОРМИЛО". Тримесечен лит. сборник. Излиза в С., кн. I, 5 апр. 1933; кн. II, 5 септ. 1933. Ред. Л. *Стоянов*. Замислен като тримесечен преглед на художествената мисъл в Б-я и в чужбина. В предг. „Към читателите", кн. I, лит. живот през последните 10 год. е оценен като „безсилен да се свърже и приобщи с драматизма на живота и с идейния облик на епохата", чужд на съвременността и нейните устреми. Задача на сборника е да обедини прогресивно настроените писатели-комунисти и антифашисти. Поместените художествени материали са със социална и борческа тематика. Голяма част от тях са посветени на живота и тежките трудови условия на жените-работнички в капиталистическия град.

Кн. I съдържа: „Ден на гнева" от Гео Милев (печата се за пръв път), повестта „Сребърната сватба на полковник Матов" от Л. Стоянов, цикъл стихове „Деветият талаз" от Н. Хрелков, повестта „Огнеият обръч" от О. Василев, разкази от Г. Караславов, Г. Белев, Кр. Белев, преводни творби от М. Горки („Песен за буревестника"), Ем. Верхарн („Банкерът", поема), В. В. Иванов, А. Сюарес. В раздела Статии и очерки са поместени „Пътят на махалото", статия от Л. Стоянов за новото изкуство, отразяващо народния живот, „Ранният Горки" от А. Н. Толстой, „Случаят с Ник. Хрелков" от В. Иванов и др. Интересна е статията „Литературната 1932" от Апостол П. (Л. Стоянов), в която се оценява лит. живот в Б-я през последните 10 год. Според автора през този период бълг. литература е в летаргия, предизвикана от суровия реакционен режим след Септемврийското въстание 1923. Но той отбелязва, че през последните год. в литературата настъпва оживление; в центъра на художественото творчество навлиза работническата класа с борбата си за социална справедливост. Като сочи новото в тематиката и в творчеството на прогресивните писатели, Л. Стоянов отрича сб. „Лъжовен свят" от А. Каралийчев, недооценява голямото худ. майсторство на Й. Йовков, не вижда дълбоко народностния характер на творбите му. Подценено е и реалистичното творчество на К. Петканов.

В кн. II поезията е представена от Н. Хрелков — поемата „Генерална стачка", Ламар — поемата „Отечество", А. Тодоров, Ив. Фунев, Ив. Вельов — стихотворения, У. Уитман — поемата „Европа", Ан. Хидаш — поемата „Колоните викат", С. А. Есенин и В. Казин — стихотворения. Отпечатани са разкази от Ив. Хаджимарчев, Д. Хаджилиев, М. Горки, повестта „Как живеят някои" от В. Иванов, пиесата „Пенелопа или вярната жена" от Л. Стоянов. Със статии участвуват Л. Стоянов — „Изкуство и наука", С. Боновски — „Селото в българската литература", В. Е. Петерс — „Американската култура", Б. Кроче — „Всемирния език", Р. Ролан — „Отговорностите за войната".

Сборникът съдържа културен преглед в Б-я и в чужбина, критики, рецензии за театрални постановки и драматични произведения. Поместени са илюстрации от Д. Ривера, Кл. Лейтън, С. Булър, Х. Кук, Г. Раверат, Е. П. Мърч, Дж. Л. Форен. Корицата е от художника Н. Тусузов.

сиб

КОРУДЖИЕВ, Димитър Георгиев (26.XII.1941). Роден в София в интелигентско семейство. Завършва гимназия в родния си град (1959) и бълг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1966). Ред. в културния отдел на в. „Труд" (1966—72) ,във в. „Народна култура" (1972—74), в отдел „Белетристика" на сп. „Пламък" (от 1974)

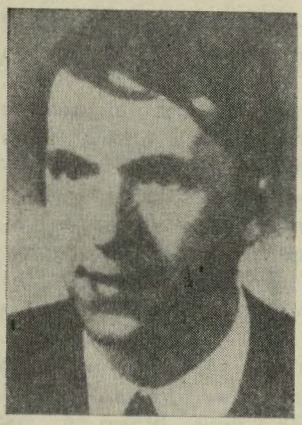

Димитър Коруджиев

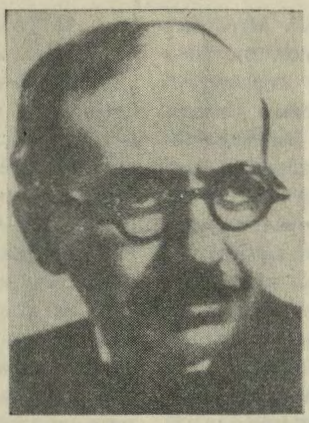

Стефан Л. Костов

Първата му публикация е разказът „Само няколко часа“ (в. „Пулс“, 1966). Сътрудничи активно с разкази, повести и очерци на сп. „Пламък“, „Септември“, „Съвременник“, „Наша родина“, на в. „Народна култура“, „Литературен фронт“ и др. Белетристиката на К. се отличава с актуалната си проблематика и със задушевно-лиричната си интонация. Отразява живота и нравствените идеали на младежта, която търси нови духовни ценности в съвременния живот. Воюва за чистота на нравите, постъпките и помислите на младото поколение. К. се интересува от психологията на героите, умее да предава настроенията на младите хора от различни социални кръгове. Особен интерес проявява към работническата и интелигентската младеж.

Съч.: Ще мине време. Разкази. 1972; Коридори в дъжда. Повест. 1974; Този чудесен ритъм. Очерци. 1974; Нощната улица. Разкази. 1975; Остров от тишина. Разкази и новели. 1976.

Лит.: Св. Игов. Четири дебюта („Ще мине време“). — Пулс, бр. 22, 24 окт. 1972; Д. Кирков. Млада проза — 1972. — Пламък, 1973 кн. 3; Е. Константинова. „Ще мине време“. — Септември, 1973, кн. 1; Л. Минкова. Вътрешният монолог на един съвременник. („Коридори в дъжда“). — Пламък, 1975, кн. 6; Здр. Чолаков. Трябва винаги да се търси смисълът... („Коридори в дъжда“). — Септември, 1975, кн. 4.

елк

КОСТОВ, Стефан Лазаров (30.III.1879—27.IX.1939). Роден в София. Баща му Лазар Костов, виден войвода от Банско, взема дейно участие в освободителните борби на Македония. Основно образование получава в родния си град, завършва гимназия в София (1897) и слав. филология в Соф. ун-т (1902). Като студент и 1 год. след завършването на ун-та се занимава с журналистика. Това му дава възможност да опознае полит. нрави, които с такава стрст разобличава по-късно в комедиите си. През 1903 е учител във II мъжка гимназия в София. Специализира във Виена и Германия (1906); слуша лекции при славистите В. Ягич, В. Вондрак, М. Решетар и получава солидна филол. подготовка. От 1909 е уредник, а от 1924 — директор на Етнографския музей. Обогатява сбирката му с ценни материали. През 1923 е включен в Артистичния съвет на Нар. театър в София, негов председател е (1926) и за няколко месеца — директор на театъра (1927). Умира в София.

К. е най-видният представител на бълг. комедиография. Написал е 12 многоактни и 5 едноактни пиеси. Той изпитва дълбоко отвращение към партизанщината; с голям интерес следи полит. и обществения живот и остро реагира на корупцията. Насочва своя сатиричен огън към безогледния кариеризъм на буржоазията, към човешката алчност, властолюбие и пошлост. Първата му комедия — „Мъжемразка“ — е играна в Нар. театър през 1914. Критиката ѝ дава отрицателна оценка. Следващата комедия — „Големанов“, — представена през 1927, има голям успех. Кр. Сарафов в ролята на Големанов създава ярък сатиричен образ. К. вярно изобразява обществените нрави в Б-я през 20—30-те год. на XX в. В „Големанов“, най-значителната му творба, в „Новото пристанище“ и в „Комедия без име“

Ст. Л. Костов. „Големанов". Държ. сатиричен театър — София

той смело вдига демагогските завеси на полит. живот, представя го в цялата му бруталност. Жигосва демагогията и безпринципността на полит. шарлатани. Користолюбието на неговите герои стига до цинизъм. Най-остра е иронията му, когато изобличава безочливите опити на героите си. У тях живее хищната душа на бай Ганьо. Страстта за печалби е разобличена в комедиите „Златната мина" и „Вражалец". В „Скакалци" К. заклеймява продажните чиновници, които се отнасят безсъвестно към служебния си дълг. Комедиите „Морската болест" и „Чл. 223" са слаби художествени творби, но съдържат остроизобличителен илюстративен материал — техните герои търгуват с човешката участ, с установените морални норми. К. изнася на сцената пошлостта, порока, безобразните полит. нрави, за да ги отрече и да ги заклейми. Той се вълнува и от въпроса за равноправието на жената („Мъжемразка"). Убеден е, че жените не са дорасли за обществена дейност и че тяхното единствено призвание е семейството. К. рисува героите си чрез действията и съжденията им. В техните реплики ясно изпъква духовната им бедност. Образът на Големанов е разгърнат с психологически усет, с тънко познаване на властолюбивия и самовлюбен еснаф. След бай Ганьо той е най-живият сатиричен герой в българ. литература. В комедиите на К. няма остри драматични сблъсквания и интригуващи положения, липсва комбинаторско въображение. Той не заплита драматични възли, не създава сложни перипетии. Сюжетните линии са прости, композицията е разтегната. Характерна слабост за голяма част от комедиите на К. е липсата на драматично напрежение, на подвижно действие. В „Големанов", „Златната мина", „Вражалец" действието се движи от безумната страст на сатиричните герои. Провалът накрая е неочакван. Той пресича рязко комедийното действие, подчертава силно нищожеството на героите. Комизмът се съдържа в самите образи, в техния манталитет. Писателят постига комични ефекти чрез грубия, брутален език на сатиричните герои, особено в „Големанов" и „Вражалец". К. е майстор на диалога. У него той звучи много естествено, с интонациите на разговорната реч. К. продължава традицията на Вазовите комедии, като я обогатява с нови теми. Гражданският му патос и психиката на неговите герои го сближават с Ал. *Константинов*.

К. е автор и на истор. драма „Симеон", на драмата „Тя и двамата", посветена на любовта и семейния дълг, и на къси хумористични разкази, част от които са събрани в „Царската сватба". И в разказите, както и в комедиите си, той взема за прицел еснафщината, тщеславието, пошлостта и мижитурството. Добре владее техниката на късия разказ, но понякога изпада в незначително, самоцелно фабулиране — „Черната хроника", „Кооперативен шлагер", „Любовният апартамент" и др. Езикът му е жив, стегнат.

К. проявява интерес и към етнографията на славяните, която проучва на широка сравнителна основа. Той умело съчетава етнографа, историка и езиковеда. Ценни са изследванията му: „Прелица" („Известия на етнографския музей", 1924, кн. 1—2), „Македонски убруси и сокаи" („Известия на етнографския музей", 1925, кн. 1—2), „Изображението на св. Георги в българския народен накит" (1912), „Белодрешковци в Северозападна България" („Известия на етнографския музей", 1932, кн. 10—11), „Стари къщи в Банско" („Известия на етнографския музей", 1926, кн. 1—2) и др. Принос за българ. етнографска наука са трудовете му, написани съвм. с Е. Петева: „Селски бит и изкуство в Софийско" (1935) и „Български народни шевици" (ч. I, 1929, ч. II, 1928).

Съч.: Мъжемразка. 1914; Златната мина. 1926 (1929); Големанов. 1928; Морската

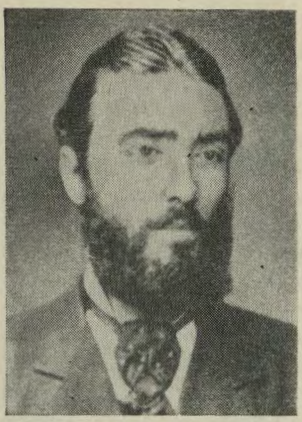

Димитър Коцов

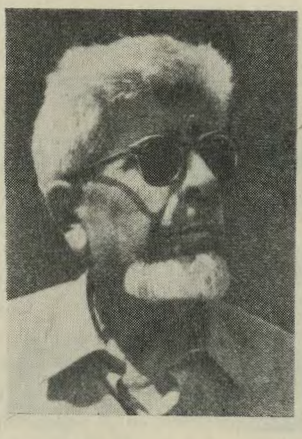

Иван Коюмджиев

Ганчо Краев

болест. 1929; Симеон. 1929; Тя и двамата. 1929; Новото пристанище. 1931; От много ум. Женско царство. Държавните липи. 1931; Патичѐта. 1931; Скакалци. 1931; Чл. 223. 1931; Вражалец. 1933; Царската сватба. 1936; Комедия без име. 1938; Избрани творби. 1943; Големанов. Златната мина. Комедии. 1953; Комедии. Ред. и съст. Г. Горчев и Н. Тихова. 1961.

Лит.: А. Тодоров. Ст. Л. Костов. 1961; Д. Дринов. „Мъжемразка". — Листопад, 1914, кн. 33; М. Кремен. „Мъжемразка". — Листопад, 1914, кн. 35; д-р Т. Един театрален скандал (За „Мъжемразка"). — Борба, 1914, кн. 8; Ас. Златаров. „Златната мина". — Изток, бр. 45, 1926; Вл. Василев. „Златната мина". Комедия от Ст. Л. Костов. — Златорог, 1926, кн. 9—10; Н. Дончев. „Златната мина". — Пряпорец, бр. 225, 1926; В. Пундев. „Големанов". — Бълг. реч, 1927, кн. 4—5; Вл. Василев. „Големанов" и неговият интерпрет. — Златорог, 1928, кн. 8; Д. Полянов. Комичната комедия „Големанов" на г-на Ст. Л. Костова. — Наковалня, бр. 119, 1928; Хр. Бръзицов. Един час при Ст. Л. Костов. — Лит. глас, бр. 33, 1929; Д. Калинов. Новите пиеси на Ст. Л. Костов. — РЛФ, бр. 12, 1929; Д. Симидов. „Симеон". — Лит. глас, бр. 40, 1929; Г. Спиров. „Симеон". — Листопад, 1929, кн. 5 и 6; П. Динеков. „Тя и двамата". — Лит. глас, бр. 77, 1930; А. Каменова. „Тя и двамата" — драма от Ст. Л. Костов. — Свободна реч, бр. 1798, 1930; Г. Спиров. „Тя и двамата". — Листопад, 1930, кн. 3; П. Динеков. 1. „Скакалци". — Лит. глас, бр. 110, 1931. 2. „Вражалец". — Мир, бр. 9690, 1932; Ст. п. Василев. Комедиите на Ст. Л. Костов. — Родна реч, 1933, кн. 3—4; М. Андонов. „Комедия без име". — Заря, бр. 5251, 1939; Вл. Василев. Приятелят Костов. — Златорог, 1939, кн. 7; Ем. Коралов. 1. „Комедия без име". — Слово, бр. 4983, 1939. 2. „Големанов". — Слово, бр. 5235, 1939; П. Пенев. Ст. Л. Костов. — Театър, 1954, кн. 4; Б. Ничев. Нушич в България. — Изв. Ин-та за литература, 1958, кн. 7; Н. Балабанов. Костов и театърът. — Нар. култура, бр. 15, 1959; Г. Гочев. Смехът на Ст. Л. Костов — смях на народа. — Лит. фронт, бр. 13, 1959; К. Зидаров. Затрупаната мина. — Септември, 1959, кн. 3; Сн. Панова. Ст. Л. Костов. — Родна реч, 1960, кн. 10; Ст. п. Василев. Сценичната реч на Ст. Л. Костов. — В: Строители на родната реч. Кн. II. 1966; Е. Димитрова. Ст. Л. Костов. — Лит. мисъл, 1969, кн. 1.

ед

КО̀ЦОВ, Димитър Цанов (Цанков) (1854—93). Роден в Плевен. Учи в Габровското у-ще. През 1874 продължава образованието си в Загреб; съставя сборник от анекдоти, някои от които отпечатва в сп. „Училище". Учителствува в Плевен (1875—76); взема активно участие в дейността на читалището. След Освобождението е училищен инспектор във Видинско, нар. представител, поддиректор на Нар. библиотека в София.

Сътрудничи на сп. „Училище", в. „Право", „Източно време", „Напредък", „Нова България", „Българин" и на др. периодични издания с нравоучителни разкази, стихотворения, преводи, със статии из областта на естествознанието, с историко-географски публикации. Работи върху библиография на бълг. литература, превежда съчинения от Дж. Дрепер, Дж. Мил, М. Савич, които не издава. К. е ред. и изд. на сп. „Венец" (1885—91). Той обнародва първия отзив за Ив. *Вазов*, в който високо оценява творчеството му („Нова България", бр. 55, 1876).

Лит.: Ю. Трифонов. История на града Плевен до Освободителната война. 1933. с. 285, 335. *дл*

КОЮМДЖИЕВ, Иван Симеонов (1.V.1900). Роден във Велико Търново в занаятчийско семейство. Завършва гимназия в родния си град. Следва философия и педагогика в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Редактира в. „Свобода" (1923—26). През 1924 основава кооп. книгоизд. „Посредник". Създава самостоятелно издателство (1926—48). Първоначално издава книги по природолечение, продължава с детска и юношеска литература, с учебници за основните у-ща и с ръководства. Най-значителни и многобройни са изданията му на бълг. и чужди класици — З. Стоянов, Хр. Ботев, Л. Каравелов, Гео Милев, К. Христов, Ас. Разцветников, Н. Райнов, М. Исаев, К. Константинов, Н. Ракитин, Молиер, Н. В. Гогол, Дж. Лондон, Б. Шоу, Ем. Верхарн, Ф. М. Достоевски, Ч. Дикенз, Е. По, Ш. Бодлер и др. През 1928 започва да издава серия юношески романи от М. Рид, която излиза в 30 т. Отпечатва серия книги от Ж. Верн, М. Твен, Ф. Купър, Ем. Салгари, Р. Киплинг и др. Обнародва за пръв път в Б-я преводна съв. литература за деца от С. Я. Маршак, К. Ив. Чуковски, А. Р. Беляев, М. М. Пришвин и др. Издава и периодика — „Педагогическа мисъл", научно-популярното сп. „По света", детското вестниче „Поточе". Едни от най-значителните му издания са „История на изкуството" от Н. Райнов и „История на философията" от С. Гановски. *ди*

КРЪЕВ, Ганчо (Ганчо Краев Ганчев) (1. II. 1909—28. VI. 1977). Роден в с. Веригово (дн. присъединено към Хисаря). Завършва ин-та за прогимназиални учители в Пловдив (1934). Учител е от 1934 до 1946. Ред. във в. „Стършел" (1950—69). За пръв път печата във в. „Щурец" през 1938. Сътрудничи на много вестници и списания. Чл. на БКП, на СБП.

К. е един от най-активните бълг. автори в областта на хумористичното творчество. В разказите и фейлетоните си засяга почти всички по-съществени проблеми, свързани със соц. преустройство на бълг. село. С оръжието на хумора воюва срещу отрицателните, антиобществените и вредителските прояви и подкрепя новото, окуражава, вдъхва сили и вяра в положителните герои и тяхната новаторска градивна дейност. През последните год. погледът на писателя се насочва и към големия град. Псевд.: КРРР, Ст. н. сътрудник, Академик.

Съч.: Тука е така. Хумористични разкази и фейлетони. 1947; Дойде ни времето. Разкази. 1952; Панчо иска нова пушка. Двуактна пиеска. 1956; Гост от небето. Фейлетони. 1957; Обществена баница. Весели разкази. 1957; Смешна менажерия. Хумористични разкази. 1959; Човек душа носи. Хумористични разкази. 1961; Човещина. Хумористични разкази. 1961; Ча-ча-ча. Хумористични разкази. 1963; Тук да си остане. Разкази. 1965; Аз си знам. Хумористични разкази. 1966; Любов с последствия. Хумористични разкази. 1968; Соленото не се разваля. Хумористични разкази. 1968; Весела трапеза. Разкази, хумористични, монолози. 1969; Семейна тайна. Хумористични разкази. 1970; Сто кубика тревоги. Хумористични разкази. 1972; Вълшебният кон. Хумористични разкази. 1975.

Лит.: Цв. Минков. Съвременна българска литература. — Език и литература, 1952, кн. 4; П. Зарев. За хумора и сатирата. — Лит. фронт, бр. 19, 13 май 1954; Ив. Сестримски. „Дойде ни времето". — Читалище, 1954, кн. 11; Л. Кънчев. Бележка за Ганчо Краев. — Новини, бр. 3301, 12 апр. 1962; Е. Манолов. „Човещина". — Пламък, 1963, кн. 6; П. Вежинов. Състоянието на съвременния хумор и сатира. — Лит. фронт, бр. 45, 3 ноем. 1966; Г. Джагаров. Писмо по случай 60-годишния му юбилей. — Стършел, бр. 1200, 7 февр. 1969; Др. Ничев. Жизнелюбив и сърдечен. — Лит. фронт, бр. 7, 13 февр. 1969. *мб*

КРЪЙКОВ, Яков (II пол. на XVI в.). Потомък на стар свещенически род от областта Каменна река, Кюстендилско. През 60-те год. на XVI в. обновява печатницата на срб. печатари и издатели Божидар и Винченцо Вукович във Венеция. Тук през 1566 издава първата си кн. „Часослов", украсена с гравюри, в която съобщава, че е родом от Каменна река „близо до Коласийския град" (Кюстендил). В следващите си издания се подписва „Яков от София". Съвместно с Йероним Загурович от Котор отпечатва „Псалтир" (1569) и „Молитвеник" (1570). През 1572 издава самостоятелно книга, известна под названието „Различни потреби", в която са включени статии с канонически и апокрифен характер. Въпреки че изданията на К. са свързани предимно с нуждите на богослужението, на много места в тях той

дава израз на бълг. си съзнание. Поместени са текстове, посветени на слав. и бълг. светци, в месецослова на „Различни потреби“ е отбелязана паметта на „св. Кирил-философа и учителя българскаго“. За апокрифен разказ от същата книга се казва: „Този извод намерих аз Яков в книгите на българския цар Петър, на когото престолен град бе Велики Преслав и умря във великия Рим.“ К. разпространява изданията си в Б-я чрез книжарницата на *Кара Трифун* в Скопие. Книгите на К. са с двуцветен печат. Изготвени с вкус и майсторство, те са изключително ценни паметници на ранното бълг. книгопечатно изкуство.

Лит.: М. Дринов. Яков Крайков от София и Кара-Трифун от Скопие. — В: Съчинения. Т. II. 1911. с. 492—501; Б. Цонев. Яков Крайков, български печатар и книжар от XVI в. — Духовна култура, 1920, кн. 3—4; П. Атанасов. 1. Начало на българското книгопечатане. 1959. с. 43—60 2. Яковият часословец. — Истор. преглед. 1966, кн. 2.

бр

КРА̀ЛЕВСКИ, Спас (псевд. на Спас Любенов Милев) (1. II. 1908—8. IV. 1969). Роден в с. Кралев дол, Пернишки окр. Произхожда от семейството на беден служещ. Средно образование получава в Духовната семинария в Пловдив (1928). Завършва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1937). Първите си творби издава през 1926. Сътрудничи с разкази на в. „Младежка дума“ (орган на РМС), „Ведрина“, „Дума“, „Пладне“, „Сеяч“, „Вестник на жената“, „Литературен глас“, сп. „Наковалня“. Заради участие в прогресивния печат е преследван и е задържан от полицията. След 9 септ. 1944 активно участвува в обществено-политическия живот. Учител и директор на гимназията в Луковит (1938—53), преподавател по литература в Учителския ин-т в Плевен (1953—56), ред. в изд. „Български писател“ (1956—69). Сътрудничи на в. „Литературен фронт“, „Отечествен фронт“, „Земеделско знаме“, „Пламъче“, на сп. „Септември“, „Звънче“. Умира в София. Чл. на БКП, на СБП.

К. е автор на романи, повести, новели, разкази. Произведенията му отразяват живота, труда и борбите на бълг. работническа класа. Героите му са обикновени труженици — работници, учители, младежи-средношколци, деца. Творбите му за деца са наситени със свежа емоционалност.

Съч.: Детето гледа. Повест от войната, 1931; Слънчев свят. Повест. 1934; Сърце. Разкази. 1939; Окупатори. Войнишки дневник. 1948; Стачка. Повест. 1950 (1963); Железничари. Повест. 1956; Възвърната обич. Разказ за юноши. 1958; Другари. Повест. 1958; Очи, които питат. Дневник на един учител. 1960; Български народни песни. 1961; Подадена ръка. Повест. 1961; Пролет в планината. Повест. 1963; Пшеничено зърно. Новели. Разкази. 1964; Далечини. Повест. 1965; По мансардите. Роман. Ч. I—II. 1965—1966; Избрани повести. Стачка. По мансардите. 1968; Избрани творби за деца. Подадена ръка. Възвърната обич. 1968; Сестра. Повест. 1969 (с предг. от Г. Константинов); Стачка. По мансардите. Очи, които питат. Избр. повести. Предг. и] ред. Петър Пондев. 1975.

Лит.: П. Динеков. „Детето гледа“. — Лит. глас, бр. 130, 1931; Г. Бакалов. „Детето гледа“. — Звезда, 1932, кн. 7; Д. Б. Митов. „Слънчев свят“. — Лит. глас, бр. 240, 1934; А. Тодоров. Повест за миньорите. — Младеж, 1949, кн. 9—10; Ст. Каракостов. Георги Димитров в българската литература. — Септември, 1951, кн. 6; Хр. Йорданов. За повестта „Железничари“. — Септември, 1958, кн. 1; Е. Манолов. „Пролет в планината“. — Пламък, 1963, кн. 6; Г. Мицков. Примамливата прелест на далечините. — Пламъче, 1965, кн. 8; Г. Константинов. Спас Кралевски на 60 години. — Лит. фронт, бр. 6, 1 февр. 1968.

мб

„КРА̀ЛСКА УНИВЕРСИТЀТСКА ПЕЧА̀ТНИЦА“ в Будапеща. Играе голяма роля в бълг. книгопечатане, особено през I пол. на XIX в., понеже се снабдява твърде рано с черковнослав. букви. Според Ст. Кутинчев името на „К. у. п.“ е свързано с отпечатването на една от най-ранните новобълг. печатни книги — „Молитвенний крин“ (1806). Той твърди, че тук са отпечатани 27 кн., а М. Стоянов — 25. В „К. у. п.“ излизат издадените от Й. Кърчовски кн. „Слово исказаное заради умирание“ (1814), „Повест ради страшнаго и втораго пришествия Христова. . .“ (1814), „Сия книга глаголемаа митарства“ (1817), „Чудеса пресветия Богородици. . .“ (1817), „Различна поучителна наставления“ (1819); „Книга сія зовомая огледало“ (1816); от К. Пейчинович; „Священое цветообрание. . .“ (1825), издадена от Ан. Кипиловски; приспособената на бълг. език от В. Ненович „Священая история. . .“ (1825), както и неговият „Буквар за децата. . .“ (1826); „Житие светаго Алексия. . .“ (1833) от К. Огнянович; „Кратко начертание на всеобщата история“

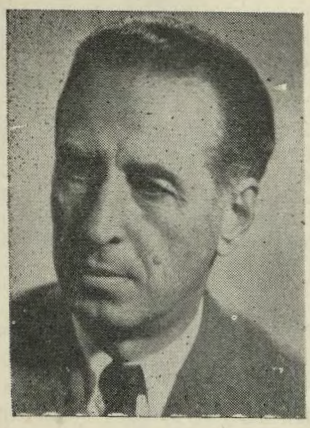

Спас Кралевски

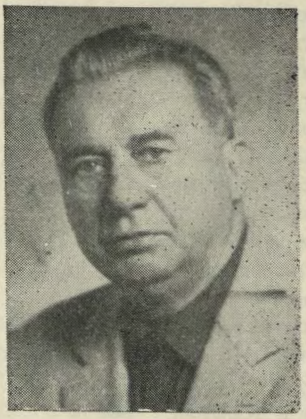

Славчо Красински

(1836) от Ив. Кайданов, прев. на Ан. Кипиловски; „Граматика славеноболгарска“ (1836) от Хр. Павлович; „Мудрост добраго Рихарда“ (1837), прев. от фр. език на Г. Кръстевич; „Христоития или благонравие“ (1837) и „Краткое толкование. . .“ (1837), прев. от грц. на Р. Попович; първото преработено и печатано от Хр. Павлович издание на Паисиевата история със заглавие „Царственик или История болгарская. . .“ (1844), както и преведените от него „Изгубеное дете“ (1844) от Х. Шмит и „Баснословие Синтипи философа“ (1844); „Прескробное оправдание Еманоила Васкидовича. . .“ (1846); „Библическа повест вехтаго завета за юност“ (1847), прев. на К. Теодорович и Г. Владикин; „Буквар“ (1850) от Т. Хрулев; „Отечество или старо огнище“ (1861) и „Поглед към народний въпрос“ (1867) от Т. Мутевски; един учебник за бълг. у-ще във Винга (Банат, 1869) и още няколко др. книги. „К. у. п.“ е свързана и с историята на бълг. печатарство. През 1835 *Н. Карастоянов* купува от нея 1500 кг бълг. печатарски букви за печатницата си в Самоков.

Лит.: Ст. Кутинчев. Печатарството в България. 1920. с. 181—182; М. Стоянов. Българска възрожденска книжнина. Т. I. 1957. с. 506. *гб*

КРАСИ́НСКИ, Славчо (псевд. на Венцеслав Генков Кръстев) (25. XII. 1908). Роден в Михайловград в комунистическо учителско семейство. Баща му Г. Кръстев е сподвижник на Хр. Михайлов и един от създателите на Учителския съюз в Б-я. Първоначалното си образование К. получава в Михайловград, учи гимназия в София, където семейството му се установява след Септемврийското въстание 1923. На петнадесет год. става чл. на Комсомола. Работи често като физически работник. Дружи с писатели-комунисти. В изпълнение на комсомолско поръчение работи сред младежите в неутралния въздържателен съюз. Арестуван е и жестоко е бит от фашистката полиция през 1923 в с. Бойчиновци, Михайловградски окр., и през 1925 и 1926 в Дирекцията на полицията. Освободен е поради непълнолетие. Първите му стихове излизат през 1926 по страниците на сп. „Наковалня“. Д. Полянов му дава лит. име К. През 1926—30 активно сътрудничи на революционния и прогресивния печат— в. „Ведрина“, „Младежка дума“, „Простори“, „Вестник на жената“, сп. „Хоро“, „Новис“ и др. От 1930 К. печата в „Златорог“ и в правителствени буржоазни вестници (в. „Слово“, 1936). Завежда отдел „Детска литература“ в МНП (1937—40). Драматург е в Пловдивския театър (1940—44) и в театрите в Бургас и Шумен (1951—52). Чл. на СБП.

През 1929 К. издава първата си стихосбирка „Вистрел“, а през 1932 — стихосбирката „Пролетен гост“. Лит. критика, особено прогресивната, посреща младия поет възторжено. В поезията си той разкрива твърде често с нотки на тъга любовта си към родината, към родното село, към бащиния патриархален дом. Стиховете му, печатани в сп. „Златорог“ през 30-те години, влизат в стихосбирката „Зелени облаци“. През 1940

издава драмата в стихове „Призори“ (поставена на сцената на Нар. театър), в която невярно са дадени движещите сили на Априлското въстание 1876. По време на идейните си люшкания К. пише предимно творби за деца (1935—44), в които продължава традициите на бълг. национална детска литература. Автор е на драмите в стихове „Фиданките цъфтят“, „Чутна Яна“, „Бели нощи“, на драматичната поема за деца в стихове „Огненият меч“. Драматичните му творби въпреки някои слабости са играни с голям успех в Б-я. Превежда стихове от рус. език.

Съч.: Вистрел. Стихове. 1929; Пролетен гост. Стихове. 1932; Крачулан и Караман. Поема за деца. 1935 (1962); Момичето с райския глас. Разкази за юноши. 1936; Една къща в гората. Разкази. 1937; Веселата къща. Приказки за деца. 1938; Зелени облаци. Лирика. 1938 (2 прераб. изд. 1941); Крилатата свиня. Весела поема за деца. 1938; Под небесната стряха. Стихове. 1938; Животът на трима ученици. Роман за юноши. 1939; Клешо и Пешо. Приказка за деца. 1939; Чучулига. Стихове за деца. 1939; Божа птица. Стихове за деца и юноши. 1940; Призори. Драма в стихове. В 3 д. 1940; Юнак Клюнчо. Весели приказки. 1941; Верният другар. Разказ. 1942; Късметът на Ижо. 1942; Приключения в гората. Весели разкази. 1942; Защо Манго не царува. 1943; Лъжлив Тирилейко. Разкази за деца. 1943; Момче с перушина. 1943; Мързелив Кльопчо. 1943; Червените маймуни. 1943; Юнак над юнаците. 1944; Огненият меч. Драматична поема в стихове. 1956; Фиданките цъфтят. Пиеса в 5 карт. 1956; Чутна Яна. Драматична поема. 1957 (1958, 1976); Бели нощи. Драматична поема. 1960; Избрана лирика. 1963 (1970 под загл. Лирика); Пиле песнопойче. 1965; Пътища човешки. Пиеса в 2 ч. 1968; Стъпки в снега. Приказка. 1969; В двора на детството. Стихотворения за деца. 1973.

Лит.: Ат. Душков. „Вистрел“. — Обзор, 1929, бр. 14; Л. Р. (Л. Рогачев). „Вистрел“. — Бразди, 1929, кн. 2; Ив. Мешеков. Виниамин на нашата поезия. — Пладне, бр. 462, 1930; Г. Цанев. „Пролетен гост“. — Златорог, 1932, кн. 8—9; Хр. Радевски. Отворено писмо до Сл. Красински. — Кормило, бр. 24, 1936; Сл. Васев. Новите членове на Писателския съюз. — Заря, бр. 4725, 1937; П. Динеков. „Зелени облаци“. — Бълг. мисъл, 1939, кн. 1; Г. Крънзов. „Призори“. — Бълг. мисъл, 1940, кн. 3; Б. Делчев. Фашизмът в нашата литература. — Раб. дело, бр. 15, 4 окт. 1944; Др. Асенов. Две постановки на Старозагорския народен театър. — Раб. дело, бр. 1000, 9 апр. 1956; Д. Канушев. Завръщането на един поет (За творческия път на Сл. Красински). — Театър, 1956, кн. 4; Ат. Натев. Миражът подменя драмата („Фиданките цъфтят“). — Септември, 1956, кн. 6; Н. Правдев. „Бели нощи“, — Театър, 1957, кн. 12; А. Тодоров. 1. Спомени за Д. Полянов. — Лит. мисъл, 1957, кн. 2. 2. Съвременната драма — на предни позиции. — Нар. култура, бр. 2, 2 февр. 1958; П. Пенев. Две български пиеси в театър „Трудов фронт“. — Театър, 1958, кн. 5; Р. Ликова. За някои особености на бълг. поезия. 1923—1944. 1962. с. 120—126; Н. Александрова „В двора на детството“. — Деца, изкуство, книги, 1974, кн. 1.

вм

КРЬМЕН, Михаил (псевд. на Михаил Иванов Икономов-Грозев) (1. XII. 1884—22. XII. 1964). Роден в Оряхово. Остава сирак на 5 год. Майка му се омъжва повторно за учителя П. Грозев, брат на поета Ив. *Грозев*. Като дете в учителско семейство К. живее в различни градове — Оряхово, Варна, Разград, Шумен, Ямбол. Гимназия завършва в Сливен. От 1902 следва слав. филология във Висшето у-ще (дн. Соф. ун-т „Кл. Охридски“). На два пъти е изключван — през 1905 заради участие в обструкциите за завоюване на академическа свобода и през ян. 1907 във връзка с освирквването на Фердинанд при откриването на Нар. театър в София. Продължава следването си в Загреб, Цюрих и Мюнхен. Участвува в Балканската и Междусъюзническата война. След края на I световна война учителствува в София. Библиотекар е в Нар. библиотека (1912—20) в София. През 1920 открива представителство „Кремона“ за търговия с музикални инструменти. Като импресарио урежда гостуването на чуждестранни певци и инструменталисти (Ян Кубелик и др.). След 9 септ. 1944 се отдава изцяло на писателска дейност. Умира в София. Чл. на СБП.

Първия си разказ „Един ден“ К. печата в сп. „Мисъл“ (1903, кн. 10). Опознал живота в провинцията, той го описва в серия разкази в сп. „Мисъл“, „Демократически преглед“, „Ново общество“, „Съвременник“ и др.; по-късно ги издава в отделна кн. „Схлупени стрехи“. Възнамерява да обнародва втори том с разкази, към който П. К. Яворов обещал да напише предговор. Печата студията „В полите на Витоша“ и нейните критици“ (сп. „Съвременна мисъл“, 1912, кн. 4—5). През 1934 в сп. „Предел“ (кн. 2) излизат неговите „Спомени за Яворов и Лора“. Интересна е статията му „Най-после Яворов получи своето място в театъра“ (в. „Мир“,

Михаил Кремен

М. Кремен. „Романът на Яворов“

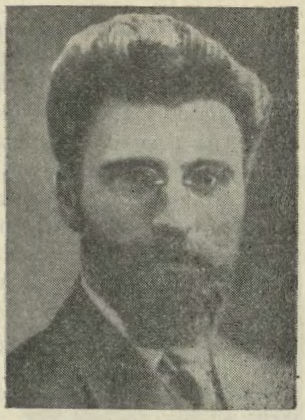

Страшимир Кринчев

бр. 11 749, 1939). Спомените си от Междусъюзническата война разказва в „Брегалница“. Най-значителното лит. произведение на К. е „Романът на Яворов“ — мемоарно-документална книга за личността, съдбата, делото и епохата на поета. Др. псевд.: Homo novus.

Съч.: В полите на Витоша и нейните критици. 1912; Схлупени стрехи. Разкази. 1914; Брегалница. Спомени. 1921 (1946, 1955); Романът на Яворов. С предг. от А. Тодоров. Ч. I, II. 1959, 1965 (1970, 1972).

Лит.: В. Пундев. Характеристики. Свитък I. 1914; Вл. Василев. Магьосана стая. — Демокр. преглед, 1914, кн. 6; Ал. Гечев. Българската литература след Балканската война. — Демокр. преглед, 1915, кн. 1; Л. Стоянов. „Брегалница“. — Везни, 1922, кн. 4; Ст. Каролев. „Брегалница“. — Лит. фронт, бр. 13, 1946; Малчо Николов. „Брегалница“. — Изкуство, 1946, кн. 7—8; Ем. Петров. „Брегалница“. — Лит. фронт, бр. 9, 1946; Ив. Руж. „Брегалница“. — Лит. фронт, бр. 12, 1946; Цв. Минков. „Романът на Яворов“. — Отеч. фронт, бр. 4755, 12 дек. 1959; В. Стефанов. „Романът на Яворов“. — Вечер. новини, бр. 2581, 10 дек. 1959; Ив. Богданов. „Романът на Яворов“. — Пламък, 1960, кн. 2; Запознаваме ви с писателя Михаил Кремен. — Родна реч, 1960, кн. 7; Ст. Стаев. Роман за Яворов без Яворов. — Лит. фронт, бр. 3, 1960; Л. Георгиев. „Романът на Яворов“. — Лит. мисъл, 1961, кн. 1; В. Д. Михаил Кремен на 80 години. — Нар. култура, бр. 5105, 1964; Михаил Кремен. Съобщение за смъртта му. — Лит. фронт, бр. 52, 24 дек. 1964; Ат. Свиленов. 1. Михаил Кремен. 1884—1964. — Родна реч, 1965, кн. 2. 2. Биографът на Яворов. 90 г. от рождението на Михаил Кремен. — Пламък, 1974, кн. 22. *хд*

КРЪ́НЧЕВ, Страшимир Димитров (15.VIII. 1884—15. VII. 1913). Роден в Ямбол в семейството на опълченец — участник в боевете на Шипка. Учи в Ямбол. В V (IX) кл. е изключен завинаги от всички учебни заведения в Б-я заради участие в ученически бунт. По това време чете народническа и соц. литература. Работи като продавач в магазин, коректор на вестник, в медните мини в Бургас и др. Постъпва на работа във Варна в книжарницата на Г. *Бакалов* (1901), който упражнява върху него силно влияние. През 1904 К. се установява в София. Упорито се самообразова, за да допълни знанията си. В нач. на 1907, макар и без средства, но воден от желанието да пътешествува, заминава за Египет, където престоява няколко месеца. След завръщането си започва активно да сътрудничи на периодичния печат — сп. „Работнишко дело“, „Съвременник“, „Демократически преглед“, в. „Гражданин“ и др. През 1908 постъпва на работа в Дирекцията на статистиката, а от 1909 е ред. в БТА. През 1912 е мобилизиран и участвува като редник в Балканската, а след това и в Междусъюзническата война, проявявайки героизъм. Ранен тежко в сражението край с. Ураново, Благоевградско, умира в Дупница (дн. Станке Димитров).

К. обнародва разкази, пътеписи, рецензии за театрални постановки и др. Първият му пътепис, който прави впечатление в лит. среди, е „Сред Рила“. От разказите на К. най-известни са „Червеният щърк“ и „Смъртта на ранобудника“, характерни с реалистич-

ното си изображение и вярното познаване на животинския свят. В пътеписите си следва традициите, установени в бълг. литература от Ив. Вазов и Ал. Константинов. Пътеписът „В страната на палмите", плод на впечатленията му от Египет, е сред най-доброто от този жанр в новата бълг. литература. От театралните рецензии на К. ценна е рецензията за драмата на А. П. Чехов „Вишнева градина". Автор е на отзиви за драмите на К. Христов, А. Страшимиров и др.

Съч.: Сред Рила. 1908; В страната на палмите. 1910; Съчинения. Т. I. 1938; Избрани произведения. Пътеписи, разкази, критика. 1968.

Лит.: Н. Месечков. Стр. Кринчев. Живот и творчество. — Бургаска поща, бр. 24, 1929; Г. Бакалов. Страшимир Кринчев. — Възпоменателен лист за Д. Дебелянов и др., 15 дек. 1936; Т. Г. Влайков. Спомени. — Лит. глас, бр. 438, 1939; Д. Б. Митов. В памет на Страшимир Кринчев. — Лит. глас, бр. 438, 1939; Ж. Авджиев и Ив. Богданов. Забравени реалисти. 1960. с. 470—472; Ив. Цветков. Максим Горки и българската литература. 1964. с. 50—52; Ив. Сестримски. Предг. към Кринчев, Стр. Избрани произведения. 1968; Ж. Авджиев. Влиянието на социалистическите идеи върху българската литература. 1968. с. 131—141.

лс

„КРИТИКА". Месечно списание. Излиза в Пловдив, март — дек. 1891, 12 кн. Ред. д-р К. *Кръстев*. Първото бълг. специализирано списание за лит. критика. Поставя си задача „да запознава публиката с повидните нови или стари литературни явления в България". Насоката, която следва, се определя от идейно-естетическите позиции на д-р Кръстев по това време — на перото му принадлежат почти всички статии в „К." по въпросите на литературата и изкуството. През този период от своята критическа дейност д-р Кръстев все още е привърженик на демократичната литература и се изказва определено за жизнено правдива и гражданска поезия. В статии и рецензии той разглежда произведения на Ив. Вазов, защищава го от неоснователните критики, високо оценява поезията му. Редакторът пише статии и по философия, история, езикознание, рецензира учебници и научни съчинения, като се подписва с различни псевд. и инициали (С. Делиспасов, К. Столетов, В. Миролюбов, М. М. и др.). Обнародваните в „К." статии са с подчертано полемичен характер, воюват срещу посредствеността и бездарието. Списанието предявява високи изисквания към литературата и е безпощадно към невежествените критици, бездарните автори и непрецизните преводачи, към авторите на „учебничета, които затъпяват невинността". В него се поместват критични прегледи на излизащите по това време списания, научни новости, театрални прегледи, библиография и книжовни вести. В „К." е отпечатан с някои съкращения превод на „Философия на изкуството" от И. Тен.

Лит.: Г. Цанев. Първи борби в критиката. — Пламък, 1965, кн. 12; Л. Георгиев. Из дейността на д-р К. Кръстев. — Лит. мисъл, 1966, кн. 2; Г. Димов. Д-р К. Кръстев — Ив. Вазов. — Лит. мисъл, 1971, кн. 2.

ви

КРЪМОВ, Борис (Борис Крумов Попов) (15. III. 1923). Роден в с. Остров, Врачански окр. Учи в Горнооряховската гимназия и в средно техническо у-ще в София (до 1942). Свързва се с антифашисткото движение. Член на РМС от 1939. През 1942 е арестуван и е съден по ЗЗД. Като полит. затворник излежава присъда до 9 септ. 1944. Във Варненския затвор редактира нелегалното сп. „Пламък", в което помества свои творби. След 9 септ. 1944 е ремсов организатор в родния си край, секретар на Околийския к-т на РМС в Оряхово, полит. офицер в армията. Ред. във в. „Народна армия" (1950—53), сп. „Пропагандист и агитатор" (1953—55), „Септемврийче" (1961—67), гл. ред. на в. „Антени" (1968—70), ред. в изд. „Народна младеж" (от 1972). Чл. на БКП, на СБП.

К. разработва въпроси от близкото минало и съвременността. В произведенията си — разкази, повести, романи — изследва истор. момент и отражението му в съдбите на хората. Героите му са из средите на поколението, което участвува в соц. революция и полага основите на новото общество. К. работи и в областта на детско-юношеската литература. Книгите му за деца са в идейно-тематично единство с произведенията му за възрастни.

Съч.: Героизмът на българските воини в Отечествената война. Очерци. 1952; Граница на мира. Разкази. 1952; Пратеник на партията. Повест. 1953 (1955); Песента на славея. Разкази. 1957; Летни нощи. Повест.

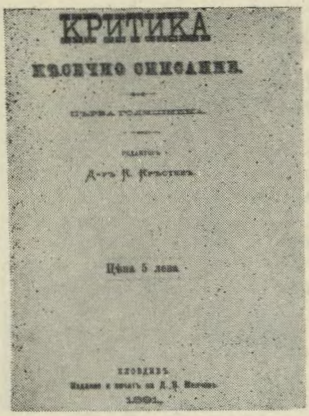
КРИТИКА

КЛАСИЧНО СПИСАНИЕ

Д-ръ К. Кръстевъ

Цѣна 5 лева

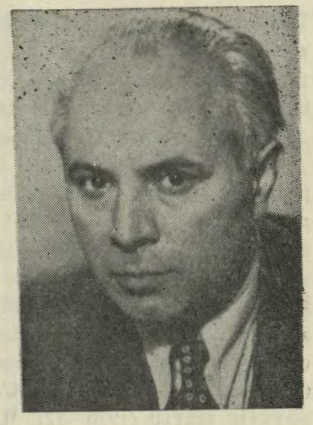

„Критика“ *Борис Крумов* *Гео Крънзов*

1958; Верни приятели. Повест. 1959 (1976); Очите на приятелите. Новела. 1960; Морска слава. Повест. 1961; С едничката вяра. Повест. 1961; Из ропотамските гори. Разкази. 1963; Илко граничарчето. Разказ. 1964; Илко и Верен. Разказ. 1964; Морето е за смелите. Разкази за деца. 1964; С обич и вяра. Повести. 1964; Бойни другари. Разказ за деца. 1965; Двете овчарчета. Разказ. 1966; Наско разведката. Повест. 1967 (1974); Очите на младостта. Роман. 1967 (1973); Роза за свободата. Повест. 1968 (1974); Цветът на отровата. Роман. 1968; Приключения на границата. Роман. 1969; Безстрашните момчета. Разкази за деца. 1970; Вариант № 1. Роман. 1970; Приключенията на Илко граничарчето. Повест. 1970; Райко Моряка. Роман. 1970; Отрова за брилянти. Повест. 1971; Владо комунистът. Разкази за деца. 1972; Партизанката Роза. Разказ за деца. 1973 (1975); С пушка в гората. Разкази. 1973; По следите на мечките. Разкази за деца и юноши. 1975; Трудни минути. Разкази и новели. 1975; Вярата на влюбените. Разкази и новели. 1976; На един алпийски връх. Роман. 1976.

Лит.: Л. Робертов. „Пратеник на партията“. — Бълг. воин, 1953, кн. 12; В. Ценков. Батальоните бдят. — Бълг. воин, 1953, кн. 6; Ефр. Каранфилов. Белетристиката с военна тема. — Септември, 1956, кн. 8; К. Георгиев. Два близки светли образа. — Родна реч, 1961, кн. 7; Ат. Благоев. „Роза за свободата“. — Нар. култура, бр. 15, 1968; Ив. Попиванов. Дръзновението на новото. — Пламък, 1968, кн. 3; Ат. Благоев. Аналитично и живописно. — Пламък, 1969, кн. 20; Н. Манолова. За гората и нейните приятели („С пушка в гората“). — Кооп. село, бр. 238, 11 окт. 1973.

кя

КРЪПНИШКО ЕВАНГЕЛИЕ. Бълг. паметник от II пол. на XVI в. (преди 1577). Голямо и разкошно напрестолно евангелие, писано с едро, изискано и красиво уставно писмо. Има 334 л. голямо фолио. Изписано е по всяка вероятност в молдовлахийските земи по поръка на крупнишкия митрополит Йоасаф, а след това е подвързано и обковано в София с великолепна сребърна и позлатена обковка от соф. златар майстор Матей и е подарено на Рилския манастир. Езикът и правописът на евангелието са влахобългарски и нямат съществено значение за бълг. езикова история. Книгата е особено ценна с богатата си и изящна орнаментика, в която в оригинално и сполучливо стилно съчетание се преплитат мотиви от новобалкански и ориенталски произход. Художествено-исторически интерес представляват и орнаментите по обковката.

Лит.: Б. Цонев. Ръкописи в библиотеката на Рилския манастир. — Бълг. преглед, 1900, кн. 10; Е. Спространов. Опис на ръкописите в библиотеката при Рилския манастир. 1902; Четири литографски цветни репродукции (табл. III, IV, VIII, IX). — Бълг. художествени старини, 1911, кн. 2; Кр. Миятев. Съкровищницата на Рилския монастир. — Год. Нар. музей в София за 1922—1923, 1926, с. 320—334.

хк

КРЪГ. Печатница, вж. *„Знаме“*. Печатница.

КРЪНЗОВ, Гео (Георги) Николов (11. XI. 1905). Роден в Лясковец. Завършва гимназия в Търново (1925) и право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1934). Специализира режисура и театрознание във Виенския ун-т. Коректор и уредник на различни издания.

Редактор или участник в редактирането на много вестници и списания — „Младежки глас“, „Младежки зов“, „Студентско единство“, „Трезва младеж“, „Сноп“, „Славейче“, „Българска мисъл“, „Българка“, „Българче“, „Огнище“, „Театър“ и др. След 9 септ. е редактор-уредник на сп. „Славяни“ — 1945, директор на изд. на БРСДП (1945—48), съветник в КНИК (1951—52), зам.-гл. ред. на сп. „Театър“ (1954—57), режисьор във Врачанския театър (1948—50), директор-режисьор на Нар. театър за селото (1952—53), отг. режисьор на Соф. драматичен театър (1957—60), директор на Сливенския драматичен театър (1970—72). Чл. на БКП, на СБП.

Започва да пише още като ученик. Изявява се като драматург, сценарист и автор на разкази, приказки и сценки за деца. Сътрудничи на всекидневния и периодичния печат с рецензии, критични бележки и статии по въпроси на литературата и театралното изкуство. Сценарист на филма „Под игото“ (съвм. с П. Спасов).

Съч.: Земята в кърви. Драматични видения. 1930; Телената мрежа. Драматични картини по романа на Хол Кейн. 1931; Енравота. Разказ. 1933; Маломир. Разказ. 1933; Прошката лекува. Пиеса за деца. 1935; Тодор Влайков. Биогр. скица. 1935; Златното сърце, Драматична приказка. 1937; Чудната стрела. Приказка. 1938 (1942); Странствуванията на Одисей. 1940; Златна земя. Приказки и разкази. 1941; Чудната стрела. Приказки и разкази. 1941; Чуждите крака. Приказки и разкази. 1941; Опак свят. Антология на българ. сатира. 1946; Под игото. Киносценарий по романа на Ив. Вазов. 1951; В защита на човешкия труд. Малка новела, сценарий. 1955; Васил Петлешков. Биогр. очерк. 1955; Сватба. Пиеса. 1955; Родопски войвода. Истор. хроника в 6 карт. 1957; Ганчо Косерката. Истор. хроника по мотиви на едноименната повест на Ц. Гинчев. 1962; Завръщане. Драматичен етюд. 1963; Театър и драматургия. Статии. 1963; В ония дни. Летопис за едно героично време в 6 епизода. 1964; Изпитание. Драматичен етюд. 1967; Васил Петлешков. Опит да се разкаже за него и неговото време. 1969; Един неповторим ден. Драматичен етюд. 1972; Избрани пиеси. 1976.

Лит.: В. Александров. Гео Крънзов — Семейство, бр. 12, 1930; Г. Хрусанов. „Земята в кърви“. — Заря, бр. 2612, 1930; Д. Панов. „Телената мрежа“. — Мисъл и воля, бр. 28, 1932; Д. Угрин. Антология на българската сатира. — Зем. знаме, бр. 214, 1947; Хр. Радевски, Георги Крънзов на 50 години. — Лит. фронт, бр. 46, 1955; Ив. Попиванов. Протв щ1ъ1ъ11 в нашите едноактни пиеси. — Септември, 1956, кн. 1; П. Панчев. Пиеса за Мехмед Синап („Родопски войвода“). — Пламък, 1957, кн. 8; М. Андонов. Едно голямо събитие в нашия театрален живот. — Отеч. фронт, бр. 4553, 1959; Е. Манолов. „Театър и драматургия“. — Пламък, 1963, кн. 12; М. Кирков. Нова българска пиеса („Изпитание“). — Театър, 1966, кн. 1; П. Пенев. Георги Крънзов на 60 години. — Театър, 1966, кн. 4; Н. Андонова. Книга за човешкия подвиг („Васил Петлешков“). — Лит. фронт, бр. 32, 7 авг. 1969; Ив. Унджиев. Книга за Васил Петлешков, — Септември, 1969, кн. 10; Н. Андонова. С любов към народа и изкуството. Георги Крънзов на 70 г. — Пламък, 1975, кн. 11; Ил. Друмева. Щедрост, която се помни. — Лит. фронт, бр. 46, 13 ноем. 1975; Н. Правдев. Театрал, писател, общественик. — Вечер. новини, бр. 7398, 17 ноем. 1975.

ва

КРЪСТЕВ, Иван Иванов (8. IV. 1921). Роден в с. Варана, Плевенски окр. Завършва гимназия в Плевен (1942) и слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1951). Учител е в София (1959—62), ред. в Радио София (1947—51), стилов ред. във в. „Септемврийче“ (1951—59), завежда редакция „Детски картинни книжки“ в изд. „Български художник“ (от 1962). Чл. на СБП.

Автор е на разкази, повести, стихове и поеми за деца и юноши, печатани в детския периодичен печат. Голяма част от произведенията му са с героико-патриотична тематика и възпитават у младите читатели чувство за национална гордост и любов към героите на миналото и на съвременното соц. общество. Отразяват живота на пионерите, пионерските походи, интересни срещи и приключения. Стихотворенията му за най-малките представляват оригинални скороговорки, гатанки, залъгалки.

Съч.: Под същото знаме. Повест за едно пионерско пътешествие по местата, където през 1923 год. е избухнало Септемврийското въстание. 1956 (1964); Две смели — две верни сърца. Пиеса за пионерска сцена. 1958; Кой прави хляба. Поема за малки читатели. 1958; Освобождението. 1877—1958 (в съавт. с А. Каралийчев и Здр. Сребров); Електрическата квачка. Поемка за деца. 1960; Майчина гордост. Стихове и поемки. 1960; Приказка за хляба. 1960; Слънчевият камък. Поемка за каменните въглища. 1960; Невидимият остава на брега. Повест за необикновените приключения на една тимуровска команда. Кн. I—II. 1961—1963 (1964); Страж — граничарското куче. Поема. 1963; Юнакът,

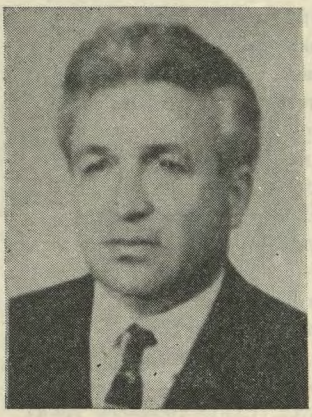

Иван Кръстев

~~*Д-р Кръстьо Кръстев*~~
Михалаки Георгиев

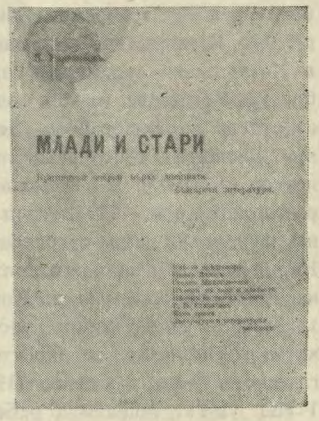

Д-р К. Кръстев. „Млади и стари“

що бозал от звездите. Приказка. 1964; Благойчовото гълъбче. Разказ. 1965; Кой кът е най-красив. Поемка за деца. 1965; Чудното корабче. Приказка. 1966; Наказаният късолапко. Разказ за деца. 1967; Орловото перо. Повест за деца. 1969; Среща с дявола. Разказ за деца. 1969; Момчето с крилатите обувки. Картинен разказ за една мисия в космоса. 1970; Подарък за Ленин. Разказ за деца. 1970; В една добруджанска нощ. Повест за юноши. 1971; Синът на картечаря. Роман в картини. 1971; В ябълковата градина. Приказки. 1973; В ябълковата градина. Приказка за деца. 1974; Обратен дъжд. Весели стихове с рими-близнаци, обратни думи, скоророворки, гатанки, залъгалки. 1974; Луна парк. Стихове за най-малките. 1975; Далечните похитители. Роман в карт. 1975; Къде летува зимата. Весели стихотворения, разменушки, превъртушки, скоророворки. 1976.

Лит.: Е м. Петров. Идилия в стихове и рисунки. — Семейство и училище, 1955, кн. 1; Н. Зидаров. Увлекателна повест за пионерите. — Септември, 1957, кн. 3; Ив. Сестримски. Повест за едно пътешествие. — Лит. фронт, бр. 8, 21 февр. 1957; П. Чолов. „Под същото знаме“. — Пламъче, 1957, кн. 2; Здр. Петров. „Майчина гордост“. — Пламък, 1960, кн. 4; Б. Чакъров. С любов и топлота. — Нар. младеж, бр. 72, 1960; Св. Кънев. Защо е нужно. — Лит. фронт, бр. 43, 22 окт. 1964; М. Василев. Ново преображение на магизма. — Пламък, 1970, кн. 9; Л. Георгиев. Вяло и посредствено („В една добруджанска нощ“). — Лит. фронт, бр. 26, 29 юни 1972; И. Чонкова. Весело, остроумно, находчиво. — Деца, изкуство, книги, 1974, кн. 4. *мш*

КРЪСТЕВ, Кръстьо Котов (31. V. 1866—5. IV. 1919). Роден в Пирот. Първоначално образование получава в родния си град, гимназиално — в София. Като ученик се отличава с голямо трудолюбие — още в първите класове на класическата гимназия научава старогрц. език и прочита в оригинал „Илиада“, основно изучава нем. и фр. език. Следва извънреден курс по стенография при А. Безеншек и става стенограф в Нар. събрание. Завършва философия в Лайпциг (1888) при проф. В. Вунт — създател на ин-т за експериментална психология и застъпник на народопсихологията. Защищава докторска дисертация на тема „Метафизичното схващане на душата според Лотце“. Директор е на Педагогическото у-ще в Казанлък (1888—90), където развива активна просветна дейност. Чете лекции на учениците по философия, педагогика и литература; създава и прилага нова педагогическа система по европ. образец. Преподава безплатно стенография на ученици и граждани. По негов почин в Казанлък е основано д-во за самообразование на учителите (1889). Създава и редактира „Литературно-научно списание на казанлъшкото учителско дружество“ (1890). Преподавател е по нем. език в класическата мъжка гимназия в София (1890—91, 94). От 1891 издава сп. „*Критика*“ като продължение на „Литературно-научно списание. . .“. Гл. ред. на сп. „*Мисъл*“ (1892—1907). През 1895 е преподавател по философия във Висшето у-ще (дн. Соф. ун-т), но след 1 год. е уволнен поради разногласия с МНП и с някои колеги. Възмутен от полит. безотговорните

фактори в Б-я, той решава да се бори срещу режима. Кандидатира се за нар. представител в Казанлъшка околия, но пропада на изборите. Убедил се, че не е роден за политик, се отдава на лит. работа. Постъпва отново във Висшето у-ще като преподавател и лектор (до 1907). По време на студентските размирици през 1907, след освирквaнето на Фердинанд при откриването на новия Нар. театър, К. застава открито на страната на прогресивната младеж. Когато ун-тът е затворен и професорите уволнени, Екзархията го назначава за директор на Педагогическото у-ще в Скопие (1907—08). След 1 год. ун-тът подновява работата си и К. чете лекции по философия, естетика и литература като извънреден проф. при Катедрата по философия (1908—19). Дописен чл. на БКД (дн. БАН) от 1898, действителен чл. на БКД от 1900. Умира в София.

Първата си лит. студия К. пише още като студент в Лайпциг — „Иван Вазов. Етюди за стихотворната му поезия“ (сп. „Труд“, 1886, кн. 5 и 6). Автор е на ценни студии и статии по общи философско-естетически проблеми и на голям брой литературно-критически статии, повечето от които са печатани в сп. „Мисъл“. Сътрудничи с лит. статии и рецензии на „Периодическо списание“, на сп. „Критика“, „Литературно-научно списание“ (Казанлък), „Денница“, „Демократически преглед“, на в. „Труд“, „Пряпорец“, „Демократ“, „Народ“, „Гражданин“ и др. Като гл. ред. на сп. „Мисъл“ има заслуги за развитието на бълг. литература, за повишаване естетическите критерии на литературно-критическата мисъл. Въпреки че е проводник на зап. буржоазно-естетически теории и отрича марксическите възгледи и оценки, той има и демократични прояви. К. е убеден републиканец, живо се интересува от обществените въпроси. Автор е на една от най-смелите статии по онова време срещу Фердинанд — „Княз Фердинанд и българската литература и духовен живот“ (сп. „Мисъл“, 1907, кн. 4—5). Заедно с други обществени дейци съставя позив против намесата на Б-я в I световна война на страната на централните сили. Заради този позив е арестуван. След войната е между първите проповедници на идеята за южнослав. и балканско разбирателство. В историята на бълг. литература К. заема видно място като теоретик и критик — изискан ценител на художествената литература и борец за високи нравствени идеали. Грешките му в оценяване творчеството на някои големи бълг. писатели, като Ив. Вазов и Елин Пелин, се дължат на естетския му формализъм и на фанатичното му придържане към известни догми на буржоазната нем. естетика. Най-ценните статии на К. са написани със солидна ерудиция, със страстна ангажираност и артистично съпреживяване, със сериозна научна обоснованост и тънък усет за красотата на художественото слово („Има ли у нас обществено мнение“, „Естетиката като наука“, „Нашата интелигенция“, „Великият апостол. Психологически ескиз“, „Очерки из съвременната българска литература“, „Пред кървавия труп на Алеко“, статиите му за Пенчо Славейков, Петко Тодоров, Кирил Христов и др.). Псевд.: В. Миролюбов, К. Столетов, Д. Столетов, С. Делиспасов, Страховски.

Съч.: Етюди и критики. 1894; Към историята на Висшето училище. 1897 (2 изд. под загл. Нашият университет. 1907); Литературни и философски студии. Пловдив, 1898; Алеко Константинов. Лит. силует. Тутракан, 1907; Млади и стари. Крит. очерки върху днешната българска литература. Тутракан, 1907; Христо Ботйов — П. П. Славейков — П. Тодоров — П. К. Яворов. 1917; Алеко Константинов. Шест статии. 1917.

Лит.: Проф. д-р Кр. Кръстев. Лист за прослава по случай 18 години от смъртта му, 5 апр. 1937 (вж. и Споменен лист по случай 20 години от смъртта му, 5 апр. 1939); Л. Георгиев. Д-р К. Кръстев. 1968; С. Радев. Д-р Кръстев като литературен критик. — Художник, 1906, кн. 4—5; Ал. Гечев. „Млади и стари“. — Демокр. преглед, 1907, кн. 4—5; В. Йорданов. „Млади и стари“. — Бълг. сбирка, 1907, кн. 2; Й. Маринополски. Д-р Кр. Кръстев. — В: Критици. 1910; Б. Пенев. Надгробна реч на Кръстев. — Съвр. мисъл, 1919, кн. 5; Ал. Балабанов. 1. Делото на д-р Кръстев. — Филос. преглед, 1929, кн. 2. 2. Д-р Кръстев като човек. — Лит. глас, бр. 30, 7 апр. 1929; Хр. Бръзицов. Един час при г-жа д-р Кръстева. — Лит. глас, бр. 30, 7 апр. 1929; Вл. Василев. Д-р Кръстев като литературен критик. — Лит. глас, бр. 30, 7 апр. 1929; Ал. Дзивгов. Д-р Кръстев. — Лит. глас, бр. 30, 7 апр. 1929; Сп. Казанджиев. Поглед върху делото на д-р Кръстев. — Златорог, 1929, кн. 4 (вж. и Пред извора на живота. 1937); Н. Филипов. К. Кръстев. — Библ. Бълг. писатели, V, 1929; Ст. Чилингиров. На първа лекция при д-р Кръстев. — Лит. глас, бр. 30, 7 апр. 1929; А. Бънков. Д-р Кръстьо Кръстев. Живот, личност и философски схващания. —

Гаврил Кръстевич

В: Принос към историята на българската философска мисъл. 1943. с. 179; П. Данчев. За идейния път на д-р Кръстев. — Филос. мисъл, 1947, кн. 2; Ат. Натев. Цел или самоцелност на изкуството. Критически наблюдения върху неокантианската естетика и нейното влияние в България. 1960; Г. Цанев. Първи борби в критиката. — Пламък, 1965, кн. 12; Ат. Натев. Третата бойница. — Лит. фронт, бр. 24, 9 юни 1966. *елк*

КРЪСТЕВИЧ, Гаврил Баев (1817—17. XI. 1898). Роден в Котел в занаятчийско семейство. Първоначално учи в Карлово при Р. *Попович*. През 1834 е учител в Сливен. Подпомогнат от Ст. Богориди, завършва грц. гимназия в Куручешме, Цариград (1837), и право в Париж (1843). От 1845 до 1850 е секретар на Ст. Богориди и негов заместник (управител) на о. Самос, след това — тур. съдебен служител в Цариград. През 1859—60 е ред. на сп. „*Български книжици*“; дава историко-филологически облик на списанието. В специалните му приложения („Дневници“) обнародва сведения и отзиви по лит., стопански, полит. и научни въпроси. К. участвува активно в черковната борба. Като добър познавач на черковната история и право той обосновава с истор. и канонически доводи бълг. искания за независима черква. Някои от своите изложения и опровержения на грц. протести издава като брошури на грц. език. Дейно участвува в уреждането на Бълг. екзархия. Изработва проекта на екзархийския устав. След Освобождението е директор (м-р) на вътрешните работи в Източна Румелия и секретар на главния ѝ управител, а от апр. 1884 до Съединението (1885) — гл. управител. Почетен чл. на БКД (дн. БАН) от 1872. Умира в Цариград.

Още като ученик К. превежда широко известната по онова време книжка на В. Франклин „Мудрост добраго Рихарда“ (1837). Той се занимава и с изследване на бълг. истор. минало — през 1869 издава т. I на „История блъгарска“, за която събира материал още като студент в Париж. В нея прокарва тезата за хунския произход на българите, поради което предизвиква полемики във възрожд. периодичен печат. Сътрудничи със статии и рецензии на сп. „Любословие“, „Български книжици“, „Читалище“, на в. „Съветник“, „Македония“, „Право“, „Век“. В тях отстоява правото на българите за самостоятелна черква, оценява педагогически съчинения, дава сведения за открити стари ръкописи. К. обнародва „извлечение“ от преписа на Софроний на Паисиевата история (сп. „Читалище“, 1871, кн. 11), участвува в споровете за бълг. лит. език и правопис (сп. „Читалище“, 1870, кн. 4; 1875, кн. 9—13 и др.).

Съч.: Кратко изследование на българската древност. Цариград, 1858; Писма за някои си мъчности на българското правописание. Цариград, 1859; Отговор на г. Д. С. Каратеодориди от Х. Никола Минчоолу (г. Кръстевич). Цариград, 1860 (издавана и на грц. и фр. език); *Ἀνασκευὴ τῆς ἀπαντήσεως τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας εἰς τὰ παρὰ τῆς Ὑφηλῆς: Πύλης ἀποσταλέντα σχέδια λύσεως τοῦ Βουλγαρικοῦ ζητήματος*. Цариград, 1869 (на бълг. език: Опровержение на възражението на Великата църква против издадените от правителството проекти за решаването на българския въпрос. Прев. от първообразното Н. Михайловский); *Τὰ κατὰ τὰς ἀρχιεπίσκοπας Ἀχρίδων καὶ Πεκίου*. Цариград,. 1869. Прибавка към нея: *Παράρτημα εἰς τὴν πραγματείαν τὰ κατὰ...; Ἀντίρρησις εἰς τὸν ἐπιστολιμάτσον ὑπόμνημα τοῦ Πατριαρχείου*. Цариград, 1871 (бълг. изд.: Възражение на патреаршеский епистолярен мемоар... — Читалище, 1871, кн. 1—6); История блъгарска. Т. I,1869. Цариград, 1869; Отговор на г. Дриновата критика върху Българската история на Г. Кръстовича.Цариград,1873.

Лит.: М. Балабанов. Гаврил Кръстевич. 1914; Г. Кръстевич. Книжевний дневник [Автобиогр. сведения]. — Бълг. книжици, 1859, кн. 24, с. 459; С. С. Бобчев. Какъв беше Гаврил Кръстевич. — Бълг. сбирка, 1899, кн. 1; М. Балабанов. Гаврил Кръстевич—писател и историк.—Бразда, 1914, кн. 3; Ат. Шопов. Гаврил Кръстевич и двама негови съвременници. — Бълг. сбирка, 1914, кн. 9; Ив. Кепов. Гаврил Кръстевич. — В: Български писатели. Т. II. 1929. *мс*

„Кръщение с огън и дух“. Съст. Гео Милев

КРЪСТЬО ГРАМАТЍК (II пол. на XVII в.). По западнобълг. редакция на неговите книги се предполага, че произхожда от западните бълг. области. Живее и работи в Пловдивско, отначало вероятно в Карлово, гдето по това време е Аврам Димитриевич — книжовник и илюстратор, — от когото К. Г. се учи, а след това в близкия до Пловдив Кукленски манастир. Тук са се запазили и някои от книгите му, които се съхраняват в Нар. библ. „Ив. Вазов“ в Пловдив. Изглежда, че К. Г. е бил мирянин, защото в подписите си не посочва духовен сан. Макар и да се подписва „мъншаго въ человѣцѣхъ умомъ же и тѣломъ“, той е бил образован — знаел грц. език писмено.

От К. Г. са останали десетина книги, повечето минеи. Най-ценното в тях е високохудожественото изписване на текста и украсяването му. К. Г. е майстор на красиво оформената страница — правилни редове от хубаво и точно изписани полууставни букви с малко титли и редовно употребени препинателни знаци. Началната страница започва с винетка. Заглавката е везбено писмо от сполучливо съчетани едри букви с допълнителни декоративни елементи, всичко в киновар. Отвесните празни полета на книгите са украсени с малки миниатюрни рисунки. Особено интересни и красиви са човешките главички. С пестеливи средства К. Г. умее като истински художник да одухотвори човешкото лице и да изрази настроение.

Лит.: Б. Цонев. Опис на славянските ръкописи и старопечатни книги в Пловдивската народна библиотека. 1920. с. 30—35; Н. Райнов. Орнамент и буква в славянските ръкописи на Народната библиотека в Пловдив. 1925. с. 126—153; М. Стоянов. Един български културен център в Родопите през турската епоха. — Год. на музеите в Пловдивски окр., 1954, с. 258—262.

мс

„КРЪЩЀНИЕ С О̀ГЪН И ДУХ“. Революционна поетическа антология. Съст. Гео *Милев* (С., 1923, 1945, 64 с.). Издадена от Общото работническо кооп. д-во „Освобождение“. Съдържа художествени произведения на съв. и зап. автори, преведени от Гео Милев. Преводите имат високи художествени качества. Включени са само революционни творби с призивно-борчески характер от световноизвестни автори: Рожѐ дьо Лил, Х. Хайне, Ф. Фрайлиграт, Ем. Верхарн, Р. Демел, К. Хенкел, А. А. Блок, Й. Бехер, В. В. Маяковски, А. Гастев. Поместени са и кратки характеристики за авторите, в които се изтъкват типичните особености на различните творчески индивидуалности; дадени са и кратки био-библиографски данни.

елк

КУ̀ЕВ, Куйо Марков (11. XI. 1909). Роден в с. Острец, Ловешки окр., в бедно земеделско семейство. Средно образование получава в Пловдив (1932). Завършва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1937). През 1937—39 е лектор по бълг. език в Ягелонския ун-т в Краков, където защищава докторска дисертация на тема „Константин Костенечки в българската и сръбската литература“ (1939). Учителски стаж завършва в София (1939—40). През учебната 1941—42 е на специализация във Виена. Учителствува в Севлиево (1942—43), но е уволнен по ЗЗД за проявена комунистическа дейност. Учител е и в Шумен и София. Асистент в Соф. у-нт от 1947, доцент от 1957, редовен проф. при Катедрата по слав. литератури от 1961. Доктор на филол. науки от 1973. През 1948—50 е културен аташе в бълг. посолство във Варшава. Зам.-декан (1962—65) и декан (1972—76) на Ф-та по слав. филологии в Соф. ун-т. Чл. на БКП.

К. печата научни статии още като студент. Автор е на повече от 150 научни публикации главно из областта на старобълг. литература и на сравнителното изучаване на слав. литератури, най-вече на полската. Трайни са интересите му към бълг. литература през

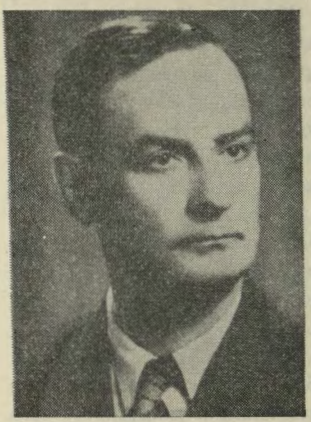

Куйо Куев

(1955) от Й. Юрандот, „Видях войната в Корея“ (1952) от Х. Коротински, „Кво вадис“ (1971) от Х. Сенкевич. Съавт. на „Полско-български речник“ (1963) и на т. I от „История на българската литература“ (1962).

Съч.: Чувството за природата у Иван Вазов. Севлиево, 1943; Konstantyn Kostenecki w literaturze bułgarskiej i serbskiej. Kraków, 1950; Черноризец Храбър. 1967; Азбучната молитва в славянските литератури. 1974.

Лит.: Б. Ст. Ангелов. Към въпроса за началото на славянската писменост. — Лит. мисъл, 1960, кн. 6; Л. П. Жуковская. К. М. Куев. Към въпроса за началото на славянската писменост. — Изв. АН СССР. Серия литературы и языка, 1962, вып. 6; Биографско-библиографски сборник, 1968. с. 161—165; Д. Ангелов. К. Куев. Черноризец Храбър. — Истор. преглед, 1968, кн. 2; Л. Грашева. Ново изследване за Черноризец Храбър. — Лит. мисъл, 1968, кн. 1; Св. Николова. Важен труд в областта на старобългарската литература. —Ълг. език, 1968, кн. 2—3; Т. Събев. Един капитален труд за Черноризец Храбър. — Духовна култура, 1968, кн. 8—9; Т. А. Иванова. Черноризец Храбър. — Изв. АН СССР. Серия литературы и языка, 1969, вып. 2; Б. Ст. Ангелов. Труд за Черноризец Храбър. — Учит. дело, бр. 4, 16 ян. 1970; З. И. Карцева. Лекции болгарского ученого. — В-к Московского ун-та. Филология, 1973, кн. 22. *ба*

IX—X в. Показва подчертана склонност към издирване на нови материали, свързани с делото на видни старобълг. писатели. Изследванията му са плод на основно запознаване с научното състояние на даден въпрос, подлага на анализ предишни схващания, дава свои решения и приноси („Към въпроса за началото на славянската писменост“, „Годишник на Соф. ун-т, Филол. ф-т“, LII, 2, 1957; „Азбучната молитва“ и нейният автор“, „Славистични студии“, 1963, с. 325—336; „Титлата „екзарх“ в старобългарската литература“, „Известия на Ин-та за история“, XIV—XV, 1964, и др.). Участвува в издаването на съчиненията на Климент Охридски („Събрани съчинения“, т. I, III, 1970, 1973). К. е един от малкото изследвачи в Б-я на пол. литература; чете лекции по история на пол. литература в Соф. ун-т. Има ценни проучвания върху творчеството на най-видните пол. писатели — „Развитие на Адам Мицкевичевите революционни възгледи до 1830 г.“ („Годишник на Соф. ун-т, Филол. ф-т“, LI, 2, 1956), „Развитие на Адам Мицкевичевите възгледи след 1930 г.“ („Годишник на Соф. ун-т, Филол. ф-т“, LII, 2, 1957), „Идейно-творческото развитие на Ванда Василевска“ (сп. „Език и литература“, 1955, кн. 1—2), „Юлиуш Словацки в България“ („Славистичен сборник“, т. II, 1958), „Мария Конопницка в България“ („Годишник на Соф. ун-т, Филол. ф-т,“ LIV, 1961). Изследва и чешко-полските литературни връзки. Превежда от пол. език художествени и полит. книги: „Предна стража“ (1947) от Б. Прус, „Такива времена“

КУ̀КЛЕНСКИ ПЕСНЍВЕЦ (Софийски псалтир, Иван Александров песнивец). Среднобълг. пергаментен ръкопис (317 л.), писан през 1337 по повелята на Иван Александър. Намира се в Библ. на БАН, № 2 от ръкописния фонд. Палеографският анализ на писмото установява, че в написването на книгата са участвували 4—5 преписвачи. К. п. е тълковен псалтир. Текстът му се отнася към старобълг. превод, представен в Синайския, Болонския и Погодиновия псалтир. Текстът на тълкуванията не е даден отделно, а се вписва непосредствено след всеки стих на псалмите. За разграничаване на различните му пластове са използувани разноцветни мастила — заглавията се изписват с червено или червено и синьо мастило, стиховете на псалмите — с черно, а тълкуванията — със синьо или зелено. Езикът е старинен и граматически правилен. В края на К. п. е поместено послесловие, което представлява тържествена похвала на Иван Александър. Езикът на похвалата отразява черти на народния говор. Художествената украса на К. п. не е особено богата — голяма квадратна заставка, за-

пълнена с кръгли медалиони, изработена в синьо и златно (л. 158а), недовършена заставка с плетеничен мотив (л. 1а) и няколко големи орнаментирани заглавни букви. К. п. не е издаван. Похвалата е публикувана многократно, а снимки от страници на ръкописа са дадени в научни описи и албуми.

Лит.: В. Д. Стоянов. Български стар ръкописен паметник от XIV в. — ПСп., 1887, кн. 21—22; А. С. Архангельский. Болгарский „песнивец" 1337 г. — Изв. ОРЯС, II, 1897, кн. 3, с. 786—794; П. А. Сырку. К истории исправления книг в Болгарии. Т. I, вып. 1. Время и жизнь патриарха Евтимия Терновскаго. СПб., 1898. с. 417—418; V. Jagić. Psalterium Bononiense. Vindobonae, 1907. p. 838—851, 4—8; Б. Цонев. Славянски ръкописи в Българската академия. — СбБАН, 1916, кн. 6; Ив. Дуйчев. Из старата българска книжнина. Кн. II. 1944. с. 69—72, 358—361; П. Динеков. Стара българска литература. Ч. II. 1953. с. 22—23; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 1967. с. 324—327; Хр. Кодов. Опис на славянските ръкописи в Библиотеката на Българската академия на науките. 1969. с. 11—16.

ск

„КУЛТŬРА". Двуседмичник за култура, литература и общественост. Излиза в С., 15 апр. 1937 — 30 март 1938, 19 бр.; 21 май 1938 — 2 юни 1939, 18 бр.; 25 окт. 1939, 1 бр. Ред. Ст. *Каракостов*. Лит., полит. и информационен вестник. Издава се от младежи-социалисти, които се борят за единство на всички прогресивни и демократични сили, за създаване на общ антифашистки фронт с комунистическата партия. В „К." се помещават статии по въпроси на културата, образованието, литературата, изкуството, науката, засягат се проблеми на идеологията, мирогледа, народопсихологията и гражданската етика. Вестникът дава богата информация за полит. събития и икономическия живот в Б-я и в чужбина, осветлява международните отношения (доколкото това е възможно при съществуващата цензура), осведомява за социалната и полит. действителност в Испания, Индокитай, Япония, Полша. Отделя място за книгопис, рецензии и отзиви за изложби, театрални и оперни постановки. Статии обнародват изтъкнати общественици, философи, историци, социолози, писатели и лит. критици — Я. Сакъзов, Г. Бакалов, Т. Самодумов, Ст. Максимов, М. Димитров, Д. Михалчев, д-р М. Герасков, Д. Братанов, Л. Стоянов, О. Василев, П. Пондев и др. Стихове печатат Мл. Исаев, А. Тодоров, Ив. Бурин, Ведрин (Ив. Вандов), Ал. Муратов, Г. Веселинов, В. Марковски и др. Между редовните сътрудници са и В. Воденичарски, Ем. Шекерджийски, Г. Караславов, Кр. Григоров, Ст. Ц. Даскалов, Кр. Велков, П. Зарев, П. Митов, Ем. Аладжемов, Н. Каралиева, А. Барух. Отделни статии са посветени на жизнения и творческия път на Т. Г. Шевченко, М. Горки, В. Мухина, Бр. Нушич, Ем. Зола, Т. Ман, Ж. Жорес, Ф. Шалда, Хр. Ботев, Елин Пелин, А. Страшимиров, Н. Хрелков. Поместват се обширни репортажи из живота на работническата класа в капиталистическа Б-я, наситени със злободневна социална тематика и изобличителен патос.

Вестникът постепенно придобива характер на полит. трибуна на прогресивните среди. Прекъсва многократно съществуването си поради недостиг на средства. Спрян е от цензурата.

мш

„КУЛТŬРНО ЕДИ́НСТВО". Двуседмично обществено-литературно списание. Излиза в Солун, 1908—09. Ред. А. *Страшимиров*. Съдържа полит. статии и прегледи по актуални въпроси на Балканите, етнографски, истор. и езиковедски материали за Македония, географски описания, пътни бележки и впечатления. На списанието сътрудничат политици, икономисти, финансисти, историци, журналисти — Д. Т. Страшимиров, Ив. П. Плачков, Ст. Българов, П. Стоилов, Ил. Гологанов, Г. Петров и др. Всеки брой съдържа и художествени материали — пиеси и пътеписи от А. Страшимиров, стихотворения в проза от Римушка, стихове от Хр. Дерижан и др. С бележки и кратки вести „К. е." дава информация за културния живот и просветното дело в Македония. Помества библиография на новоизлезли книги по история, финанси, политика, медицина и др.

кб

„КУЛТŬРНО-ОБЩЕ́СТВЕН ПРЕ́ГЛЕД". Теоретическо обществено-политическо списание, легално изд. на БКП. Излиза в С., юли—ноем. 1926, 5 кн. Ред. Т. *Павлов*. Списанието е адресирано до „работниците, селяните и всички хора на труда" и си поставя задача да им даде „марксическо-делово и съ-

Трифон Кунев

щевременно научно-диалектическо мировъзрение и диалектичен метод на мисъл и работа"; да докаже, че въпреки победата на буржоазията през 1923 „място за отчаяние, за униние и песимизъм не може да има". В „К.-о. п." се поместват в превод сериозни теоретически статии от Г. В. Плеханов, Ф. Мерінг и др. по проблеми на диалектическия материализъм. Основно място се отделя на въпроса за организирането на работническата класа.

Материалите по въпроси на литературата и изкуството са сравнително по-малко. В тях се призовава за ново по съдържание и форма изкуство, издига се лозунгът „Изкуството на улицата!", изтъква се, че изкуството не е само за избраници, а за народните маси.

В редовната рубрика Преглед (вътрешен и външен) стопанските, обществените и полит. събития се разглеждат и се осветляват в тяхната взаимна връзка. Предпочитание се дава на политиката. Рубриката Книжнина съдържа книгопис, рецензии и анотации на марксически и реалистични творби. Редовен сътр. на списанието е А. *Страшимиров*. Спряно е от полицията. *пк*

КЪНЕВ, Трифон Бояджиев (20. II. 1880—2. II. 1954). Роден в с. Ъглен, Ловешки окр. Първоначално образование получава в родното си село, гимназия завършва в Габрово (1897). Учителствува от 1898 до 1903. Завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1908) и работи като журналист. Сътрудничи на сп. „Мисъл", „Наш живот", „Демократически преглед", „Победа". С псевд. Ланчелото печата във в. „Българан", „Българска независимост" и „Воля". През 1931 е избран за нар. представител като член на Земеделския съюз в листата на Народния блок. След 9 септ. 1944 минава в опозиция и редактира органа на Никола Петков, зеленото „Земеделско знаме". Умира в София.

Първите си произведения — песни по народни мотиви — отпечатва в сливенското сп. „Живот" през 1898. К. е поет-лирик и фейлетонист. Фейлетоните му се отличават със свежия си, непринуден хумор. Неспокоен по дух, с остро перо, К. има изострено чувство за злободневното. В „Конско евангелие за народняците" с карикатури от Ал. Божинов и във „Весели злополучия" най-осезателно присъствува злободневното, усеща се влиянието на народностното хумористично начало. В любовните му стихотворения има следи от сантиментализъм. Най-хубави са песните му по народни мотиви. Псевд.: Ланчелото, Тевеке.

Съч.: Песни. 1905 (1938); Хризантеми. Стихотворения. 1907; „Конско евангелие" за народняците. 1910; Весели злополучия. Т. I, II. 1919, 1922 (1939, 1945); Зарници. 1926; Антология. Песни — хризантеми — зарници. Художествена проза. 1937; Пуне от Горна баня. 1943; Стихотворения. С рис. от Ил. Бешков. 1945.

Лит.: Вл. Василев. Песните на Трифон Кунев. — Мисъл, 1905, кн. 8; К. Величков. Трифон Кунев. „Зарници". — В: Български писатели. 1914. с. 227—230; П. Карчев. „Весели злополучия". — Воля, бр. 121, 23 септ. 1919; Н. Месечков. „Зарници". — Бургаска поща, бр. 304, 5 май 1927; Г. Константинов. Трифон Кунев. — Днес, 28 ян. 1939; П. Пенев. Трифон Кунев. — Дъга, бр. 365, 1940; Т. Павлов. Едрите глупости на един голям реакционер. — В: На литературни и философски теми. 1946. с. 104—107.

крб

КУЮМДЖИЕВ, Кръстьо Тодоров (27. IX. 1933). Роден в Свищов. Произхожда от работническо семейство. Завършва гимназия в родния си град (1952), рус. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1957). Ред. в Сценарната комисия при Студия за игрални филми (1958—60) и в отдел „Критика" на сп. „Септември" (1960). Н. с. в Ин-та за литература при БАН от 1960, ст. н. с. от 1974. Защищава дисертация на тема „Кирил Христов. Личност и дело" (1972) и става кандидат на филол. науки. Сътрудничи на в. „Ли-

п. 22 V 1985

Кръстьо Куюмджиев

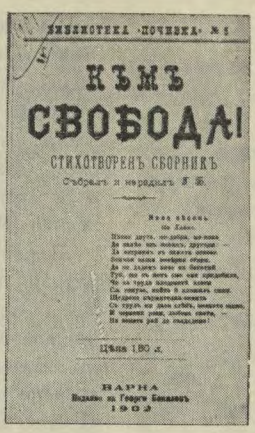

„Към свобода“

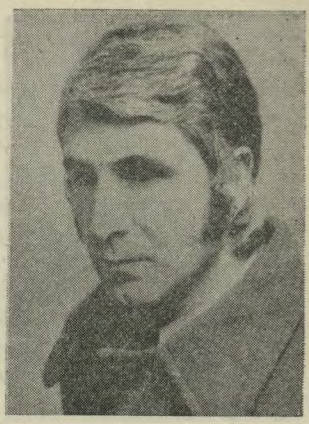

Николай Кънчев

тературен фронт“, сп.„Септември“, „Пламък“, „Литературна мисъл“ и др. лит. изд. Чл. на БКП, на СБП.

Като лит. критик К. се интересува от съществени и актуални проблеми на лит. процес. Посвещава полемични статии на състоянието на българ. лит. критика. Негови статии са повод за дискусии в лит. печат. К. разработва и въпроси из областта на лит. история, пише студии за К. Христов, Н. Лилиев, Н. Ракитин, Д. Димов.

Редактира „Съчинения“ (3 т., I—III, 1966—1967) от К. Христов, „Избрани стихотворения“ (1968) от К. Христов, „Стихотворения“ (1971) от Н. Ракитин, „Съчинения“(1974) от Д. Димов.

Съч.: Профили в черно и бяло. Лит.-крит. очерци. 1966; Кирил Христов. Лит.-крит. очерк. 1967; Критически делници. 1972; Певец на своя живот. Книга за Кирил Христов. 1974; Силуети. Лит.-крит. очерци. 1976.

Лит.: П. Данчев. Критически талант и критически принципи. — Септември, 1963, кн. 5; П. Динеков. Без монополизъм в литературната критика. — Септември, 1965, кн. 6; Ст. Каролев. Критически размишления за критиката. — Септември, 1965, кн. 9; Ем. Манов. Някои приключения на филигранното съпреживяване в критиката. — Септември, 1965, кн. 7; Св. Игов. Критика в черно и бяло. — Септември, 1966, кн. 11; Ат. Свиленов. „Профили в черно и бяло“. — Пулс, бр. 25, 13 дек. 1966; Л. Георгиев. Правото на критика. — Нар. култура, бр. 24, 17 юни 1967; Ч. Добрев. Критически карнавал или в гонитба за литературни „призраци“. — Нар. младеж, бр. 25, 30 ян. 1967; Ат. Лазовски. Критици-илюзионисти. — Лит. фронт, бр. 31, 27 юли 1967; Ат. Славов. Авторът и книгата. — Нар. култура, бр. 24, 17 юни 1967; П. Велчев. Книга за една творческа съдба. — Нар. култура, бр. 26, 29 юни 1968; Ив. Славов. Съвременност и митология. Стефан Цвайг и „цвайгизмът“ у нас. — Пламък, 1968, кн. 5; Й. Василев. „Критически делници“. — Лит. мисъл, 1973, кн. 1; Ем. Прохаскова. Празници и делници. — Септември, 1973, кн. 4; Я. Молхов. Бележки за три критически книги („Певец на своя живот“). Пламък, 1975, кн. 11; Ат. Свиленов. Постигната цел („Певец на своя живот“). — Лит. фронт, бр. 21, 22 май 1975. *лп*

„КЪМ СВОБОДА!“. Стихотворен сборник (Варна, 1902, 224 с.). Събрал и наредил Г. Б. (Г. *Бакалов*). „К. с.“ е допълнение на стихотворния сборник на Бакалов „*Лъчите на поезията*“ и съдържа стихотворения с подобни граждански мотиви в революционно-демократичен дух. Съставен е предимно от българ. творби, разпределени в 9 тематични дяла: „Нова песен“, „На вас, о роби на труда!“, „Из океана на мъките“, „Смях, негодуване и бич“, „Крепителите на реда“ (калимявка, корона и сабя), „Свобода!“, „Апел“, „Май“ и „Баберки“. Застъпена е революционната и сатирико-изобличителната лирика на Хр. Ботев, П. Р. Славейков, Л. Каравелов, Ив. Вазов, К. Христов, П. К. Яворов, Ив. Ст. Андрейчин, П. П. Славейков, Ст. Михайловски, Ив. Кирилов, Ст. М. Попов, Д. Подвързачов, Ц. Церковски, Тр. Китанчев, Д. Полянов, Ив. Арнаудов, К. Величков, Ив. Радославов, В. Бодрин, Бойчо Липовски, Ст. Максимов, И. Т. Карановски, Ст. Чилингиров, Хр. Венковски и др. При подбора на творбите са приложени високи идейни и художествени критерии, поместени са едни

Христо Кърпачев

от най-хубавите стихотворения в бълг. поезия, като „Хаджи Димитър“ от Ботев, „Арменци“ от Яворов. *елк*

КЪНЧЕВ, Николай Христов (25. XI. 1937). Роден в с. Бяла вода, Плевенски окр. Завършва гимназия в Свищов (1955) и бълг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1961). През 1964 и 1966 е в творческа командировка от СБП в Грузинската ССР. За пръв път печата стихове във в. „Народна младеж“ през 1957. Сътрудничи на периодичния печат, радиото и телевизията с поезия и преводи. Чл. на БКП.

В поезията на К. светът е видян с изключително по интензивност на възприятието сетивно напрежение. Традициите на фолклорно-афористичното изразяване са пречупени през призмата на модерна чувствителност. Сложната образна система на К. предизвиква противоречиви оценки в съвременната бълг. критика. Превежда груз. и рус. поети. Превел е творби от Г. Леонидзе в поредицата „Съветски поети“ (1967). Негови стихове са преведени на рус., пол., чеш. словаш., сърбохърв., хинди, исп., грц., рум., ит., нем. и други езици.

Съч.: Присъствие. Стихове. 1965; Кълвач. Стихове за деца. 1966; Мравешка държава. Поема за деца. 1967; Колкото синапеното зърно. Стихотворения. 1968; Чудесии. Стихотворения. 1973.

Лит.: Ат. Свиленов. В полет към брега на истинската поезия. — Студент. трибуна, бр. 24, 1961; Ив. Вандов. Лирика и съвременност. — Нар. култура, бр. 3105, 1965; Д. Дамянов. „Присъствие“. — Пламък, 1965, кн. 9; Св. Игов. „Присъствие“. — Младеж, 1965, кн. 8; М. Наимович. Писмо без обръщение. — Лит. фронт, бр. 24, 1965; Ем. Прохаскова. Присъствие, което не топли. — Нар. младеж, бр. 233, 4 окт. 1965; Ив. Спасов. Мъртвилото на обективизма. — Отеч. фронт, бр. 6520, 24 авг. 1965; Ат. Лазовски. Противоречиво своеобразие. — Септември, 1966, кн. 3; Др. Ничев. Пред собствените бариери. — Лит. фронт, бр. 7, 10 февр. 1966; Д. Танев. Нестоплена от живо човешко чувство. — Пулс, бр. 3, 1969; К. Топалов. При чудесиите на детския свят. — Пламък, 1973, кн. 22.

си

КЪРПА̀ЧЕВ, Христо Иванов (24. VII. 1911—23. V. 1943). Роден в с. Надежда (дн. Кърпачево), Ловешки окр., в бедно семейство. Първоначално у-ще завършва в родното си село, прогимназия — в с. Крушуна. До VI кл. учи в гимназията в гр. Левски, от VII кл. — в Педагогическото у-ще в Ловеч, където участвува в марксистко-ленински кръжоци и се оформя като борец-комунист. 19-год. учителствува в с. Церецел, Соф. окр. По указание на партията постъпва в Школата за запасни офицери; стажува във Варна (1933). За комунистическа дейност в казармата е разжалван публично и е осъден на 12 год. затвор и 275 000 лв. глоба. Лежи във Варненския и Сливенския затвор 7 год. заедно с Хр. Михайлов, Р. Дамянов и др. К. сътрудничи със статии в нелегалния вестник на затвора, в партийния печат. Освободен от затвора през март 1940, той става агент на застрахователното д-во „Феникс“ и секретар на Ловешко-троянския партиен районен к-т. След провал през ноем. 1941 преминава в нелегалност. Редактира в. „Истина“; инициатор за издаването и сътр. на в. „Младеж“. Проявява качества на голям масовик, талантлив организатор и безстрашен революционер. В нач. на 1943 става командир на партизанския отряд „Чавдар“ от XI въстаническа осв. зона. Загива в бой с полицията близо до Ловеч.

Поезията на К. е лирически дневник на партиен войник. Интимните му чувства, затворнически преживявания и партизански пориви са основни мотиви в неговата поезия. Най-силните му стихове (много от тях загубени или унищожени от полицията) изразяват преживяванията му като нелегален и партизанин („Харамия“, „Майчино писмо“,

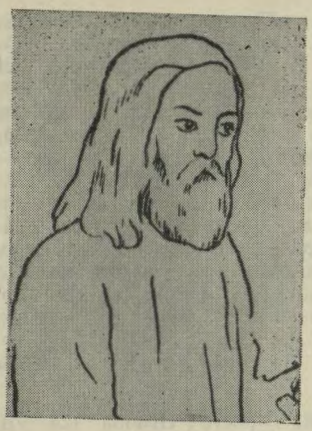

Йоаким Кърчовски

„Обяснение", „На Мишо Цонев", „Другари" и др.). Особено популярни са партизанските му маршове „Септемврийци" и „Чавдарци".

Съч.: Биографични бележки, стихове и статии. 1945; Избрани произведения. Подбор и предг. В. Андреев. 1959.

Лит.: Кърпачев. Възпоменателен лист. Ловеч, 1957; Кърпачев лист. Ловеч, 1958; Л. Иванова и Цв. Илков. Препоръчителна библиография по случай 50 г. от рождението му. 1961; Стихотворения, спомени и снимки. 1968; Ц. Колев. Когато на Дунав се мръкне. Документална повест за Хр. Кърпачев. 1971; Ал. Муратов. Хр. Кърпачев — Раб. дело, бр. 209, 1945; В. Акьов. Верен син на народа. — Раб. дело, бр. 134, 14 май 1953; В. Александров. Пламенен комунист-революционер и поет. — Раб. дело, бр. 143, 23 май 1953; Н. Ланков. Пламенен революционер и вдъхновен поет. — Вечер. новини, бр. 119, 22 май 1953; Д. Овадия. Легенда, приказка чудна. — Лит. фронт, бр. 21, 21 май 1953; Ив. Руж. Борец и поет. — Септември, 1953, кн. 6; Д. Шипков. Хр. Кърпачев като публицист. — Нар. младеж, бр. 123, 23 май 1953; Ив. Вандов. Нашата прогресивна литература и литературна критика през периода 1941—1944. — Септември, 1954, кн. 9; Ст. Продев. Писатели борци, писатели герои. — Отеч. фронт, бр. 4052, 5 септ. 1957; Ал. Сегренски. За литературното наследство на загиналите в антифашистката борба писатели и поети. — Ново време, 1957, кн. 9; В. Андреев. 1. Христо Кърпачев. — Септември, 1958, кн. 7. 2. Христо Кърпачев. — Лит. фронт, бр. 21, 22 май 1958. 3. Христо Кърпачев. Избр. произведения. 1959; Кр. Генов. С пушка и перо. — Пламък, 1963, кн. 10; Ив. Вандов. Песните на загиналите поети. — Септември, 1964, кн. 8; А. Тодоров. Христо Кърпачев. — В: Писатели-герои. 1964. с. 201—221; Хр. Йорданов. Духовната младост на поета. — Учит. дело, бр. 99, 1969.

хй

КЪРЧÒВСКИ, Йоаким (ок. 1780 — ок. 1820). Роден според предания в Кичево (Кърчево), Кичевско (с. Осломеви) или Тетовско. Дълги години е учител и свещеник в Кичевско, Крива паланка, Кратовско, Щип, Самоковско, Мелник, Кюстендил. К. продължава делото на *Софроний Врачански.* Ратува за народна просвета, макар все още на религиозна основа, бори се против суеверията и невежеството, внушава любов и уважение към книгата, свързва просветата и книжнината с говоримия народен език. Книжовното дело на К. е свързано с работата му като учител и проповедник. По характер то напомня широко разпространените през XVIII в. сборници със смесено съдържание и дамаскини; продължава традициите на средновековната книжнина, но съдържа и някои нови моменти, които набелязват прехода от стара към нова литература. Сборниците на К. (особено „Сия книга глаголемаа митарства. . ." и „Чудеса пресвети Богородици. . ."), съобразени с интересите на по-широка читателска среда, леко достъпни по съдържание и език, са широко разпространени и съставят първоначалния фонд на новобълг. книжнина през Възраждането.

Съч.: Повест ради страшнаго и втораго пришествия Христова. . . Будин, 1814; Слово исказаное заради умирание. Будин, 1814; Сия книга, глаголемаа митарства. . . Будин, 1817 (1843, 1853, 1868, 1874); Чудеса пресветия Богородици, преведени от книга Амартолон сотириа на болгарский язик ради ползи и поучения и спасения рода християнскаго. . . Будин, 1817 (1846, 1851, 1867); Различна поучителна наставления. . . Будин, 1819.

Лит.: М. Дринов. Няколко бележки за хаджи Йоакима даскала Кърчовскаго. — ПСп., 1890, кн. 34; А. Теодоров-Балан. Сенки. Книжовно-истор. чертици. I. Софрониевци. — Бълг. преглед, 1893, кн. 2; А. Теодоров-Балан. Първичето на хаджи Йоакима. — ПСп., 1900, кн. 61; Й. Иванов. Български старини из Македония. 1931. с. 141—146, 648—654; Б. Пенев. История на новата българска литература. Т. III. 1934. с. 371—385; А. Селищев. Хаджи Йоаким и язык его книг. — Македон. преглед, 1935, кн. 3 и 4, 1936, кн. 1 и 2; В. Пундев. Яким Кърчовски и Кирил Пейчинович. — Просвета, 1937, кн. 7; П. Динеков. Първи възрожденци.

1944. с. 132—141; История на българската литература. Т. II. 1966. с. 82—83.

ст

КЪРШОВСКИ, Иван Попхристов (12. VIII. 1839—1. III. 1917). Роден в гр. Елена. Учи в родния си град и в Свищов (до 1855). Участвува във въстанието на капитан Никола (1856). Учителствува в Елхово (1857—58), Добрич (дн. Толбухин, 1858—59), с. Черна вода, Търговишки окр. (1861). В Добрич изхвърля грц. книги от черквата и у-щето. Преследван от грц. владика, К. избягва в Цариград. По-късно става учител в Балчик, но е арестуван и хвърлен в затворите в Русе и Търново (1859—60). Заминава за Бялград и през 1862 постъпва в I бълг. легия на Г. С. Раковски. В Бялград остава до 1864. Сближава се с Раковски, В. Левски, П. Хитов и др. революционни дейци. Изпратен е от Хитов с революционна мисия в Б-я. Арестуван е в гр. Елена, но успява да избяга. Две год. учителствува в с. Хърсово, Добруджа (1865—66), и развива революционна дейност. Заподозрян, емигрира в Румъния — в Браила, в с. Циганка при Н. Балкански, — където се включва активно във формирането на бълг. чети. През 1867 участвува в четата на П. Хитов като писар. Заедно с четата, чийто знаменосец е Левски, К. се прехвърля в Б-я, а оттам в Бялград, където се включва във II бълг. легия (1868). След разтурянето на легията К. заминава за Румъния. Принуден е да отиде за известно време в Одеса, за да избегне преследванията на рум. полиция. През 1869 е арестуван и наскоро освободен. Установява се в Гюргево, където учителствува (1868—70). От 1871 до 1876 е учител в Плоещ. Участвува в създаването на *Българското книжовно дружество*. К. е един от дейните членове на Гюргевския централен комитет. В архива му са запазени писма до него от Левски, Хитов, Филип Тотьо, Ильо войвода, Ив. Касабов, Хр. Ботев, Л. Каравелов и др., както и протоколи от заседанията на БРЦК, писма на Раковски и др. Интересни са бележниците му, дневникът на Хитовата чета, който К. води. В Плоещ издава на рум. език в. „Вултурул“ и „Индепенденца национала“ (1876—77). След Освобождението е председател на Провадийския окръжен съд, адвокат в София (от 1880). Член е на Либералната партия. Нар. представител в I и II Нар. събрание. Участвува в Сръбско-българската война (1885) като доброволец. Редактира в. „Струма“ (1889), „Вардар“ (1889—91) — продължение на „Струма“, — „Юнак“ (заедно с Ив. х. Н. Бобевски, 1898—1900). След Освобождението освен във вестниците, които редактира, К. пише и във в. „Свобода“, „Пловдив“ (1894), „Българка“ (1896) и др. От 1886 сътрудничи на рум. в. „Телеграфул Романи“. Умира в гр. Елена.

К. е автор на стихотворения и дописки, обнародвани в периодичния печат. Преди Освобождението сътрудничи на в. „Народност“, „Дунавска зора“, „Тъпан,“ „Свобода“, „Право“, „Македония“, „Отечество“. Дописките и писмата му са написани леко, живо и емоционално, с хубав език. В дописките си засяга просветно-образователни теми. Пише срещу модите и кухата цивилизация, срещу шовинизма на срб. правителство. Критикува плоещките българи, че нямат народностно съзнание, разкрива нерадостното положение на общините. Някои от стихотворенията на К. са елегични, изпълнени с носталгия, други отразяват патриотичните и революционните настроения сред емиграцията. К. няма поетически заложби. В сп. „Училище“ публикува свой превод в проза на стихотворението „Старостта работникова (от Интернационал)“ с работническа, антикапиталистическа тематика. В сп. „Читалище“ отпечатва един хрисовул, намерен от него в Плоещ.

Съч.: Нова българска света гора — Бузлуджа. 1898; Неразбранщина. 1899; Румъно-българско скарване и истинските му причини. Кн. 1—3. 1900.

Лит.: Ю. Иванов. Български периодически печат. Т. I. 1893. с. 552—553; Архив на Възраждането. Т. I. 1908. с. 464—470; П. С. Кършовски. Из миналото. Документи по политическото ни възраждане. Елена. Кн. I, II. 1927, 1929; Из миналото на град Елена. Елена. Кн. I. 1928. с. 88—89. Кн. III. 1929. с. 68—69. Кн. VIII. 1932. с. 60—65. Кн. IX. 1932; Д. Т. Страшимиров. В. Левски. Т. I. Извори. 1929; П. С. Кършовски. Иван П. Кършовски. Живот и дейност. — Еленска защита, бр. 733—769, 20 апр. — 28 дек. 1940; П. Асенов. Фамилията Кършовски в Елена (Иван Попхристов Кършовски). — В: Еленски сборник. 1968. с. 356—365; Д. Леков. Първият вариант на мемоарите „Моето пътуване по Стара планина“. — Изв. Ин-та за история, 1974, кн. 23.

цу

КЬОРЧЕВ, Димо Петров (20. V. 1884—22. XII. 1928). Роден в Търново. Основно и

Крум Кюлявков

гимназиално образование завършва в родния си град. През 1905 записва право в Лайпцигския ун-т, но поради липса на средства се връща в София и завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1908). Една год. е прокурор в Свищов, след това — адвокат в София. Като деец на Националлибералната партия през 1914 е избран за нар. представител. Умира в Париж.

Приел философията на Фр. Ницше за своя идеология, в публикациите си показва непознаване не само на философията изобщо, но и на Ницше. Въпреки хаотичната си мисъл и неопределените си позиции К. е сочен за теоретик на бълг. индивидуализъм. Автор е на много статии, в които разглежда лит. и филос. въпроси. Заедно с Елин Пелин редактира сп. „Слънчоглед“ (1909); с Тр. Кунев издава лит. алманах „Южни цветове“ (1907). Сътрудничи на сп. „Наш живот“, „Ново време“, в. „Ден“, „Воля“ и др. Печата полит. статии във в. „Независимост“. Псевд.: П. Ератов, Сатирикон.

Съч.: Избрани съчинения. Под ред. на Я. Янев. 1933.

Лит.: Я. Янев. Димо Кьорчев. Личност и идеи. 1932; Ал. Балабанов. Д. Кьорчев. — Лит. глас, бр. 16, 1928; Т. Кожухаров. Д. Кьорчев. — Слово, бр. 1962, 1928; П. Росен. Д. Кьорчев. В спомените ми. — Бълг. мисъл, 1929, кн. 9; Т. Траянов. Литературно сътрудничество. — Хиперион, 1929, кн. 1—2; Д. Христофоров. Д. Кьорчев. — Знаме, бр. 9, 1929; П. Думанов. 1. За Д. Кьорчев. — Камбана, бр. 3, 1929. 2. Д. Кьорчев. — Съвременник, бр. 18, 1932; М. Арнаудов. 1. Д. Кьорчев. — Лит. глас, бр. 337, 1936. 2. Д. Кьорчев. — Бълг. мисъл, 1939, кн. 1; Г. Цанев. Литературни направления и борби на прелома на две столетия. — В: На прелома между две столетия. 1971; П. Русев. Ницшеанството в България. 1972. *ю*

КЮЛЮМОВ, Костадин Спасов (19. XI. 1925). Роден в с. Гайтаниново, Благоевградски окр. Основно и прогимназиално образование получава в родното си село, гимназия завършва в Неврокоп (1943). От 1940 е чл. на РМС. Участвува в антифашистката борба — партизанин е в отряда „Анещи Узунов“, IV оперативна зона. След 9 септ. 1944 следва слав. филология, по-късно право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. Завършва висшето си образование в Москва (1959). Работи в М-вото на вътрешните работи. Чл. на БКП, на СБП.

Първите си лит. опити прави още като ученик. Изявява се в областта на криминално-разузнавателския жанр. В основата на повестите „Момичето и предателят“, „Урок по толерантност“ и др. е острият конфликт между две социални системи, който се отразява върху съдбите на героите. През 1965 Телевизионният театър поставя „Вечерен гост“. Романите си („Момъкът и планината“, „Залезът“ и „Безсънни нощи“) К. посвещава на героите от партизанското движение. Насища творбите си с драматични моменти от борбата, поставя героите си в трудни изпитания. Активен участник в събитията, К. пресъздава психологията на революционера. Сценарист на филмите „Златният зъб“ (1961), „Школникът“ (1965), „Опасен полет“ (1967), „Слънце над Пирин“ (1973), „Четвърта оперативна зона“ (1974). Автор е на драмата „Последният шанс“, поставена в театър „Сълза и смях“ (1967—69). Съавт. е на сценариите на многосерийните телевизионни филми „С пагоните на дявола“ (1966), „На всеки километър“ (1966—72). Димитровска награда (с колектив, 1971).

Съч.: Момичето и предателят. Повест (в съавт. с. В. Диаватов). 1964; Последният шанс. Пиеса в 5 карт. 1969; Урок по толерантност. Повест. 1973; Момъкът и планината. Роман. 1974; Залезът. Роман. 1975; Безсънни нощи. Новели. 1976.

Лит.: В. Ганев. Началото на един жанр. — Лит. фронт, бр. 47, 1964; А. Каракостова. „Вечерен гост“. — Нар. култура, бр. 40, 30 окт. 1964; М. Наимович. „Момичето и предателят“. — Пламък, 1965, кн. 2; Р. Бунжу-

Кр. Кюлявков. „Хумористични разкази“

лова. Пиеса за моралните ценности. — Пламък, 1968, кн. 7; Ч. Гешев. Опасен полет. — Нар. култура, бр. 45, 9 ноем. 1968; Р. Игнатов. Възможностите на жанра. — Лит. фронт, бр. 47, 14 ноем. 1968; К. Костов. „Последният шанс“. — Лит. фронт, бр. 27, 27 юни 1968; Е. Евтимов. Повест за наш съвременник. — Пулс, бр. 25, 4 дек. 1973; Ив. Руж. Зрелостта задължава. — Пламък, 1975, кн. 12; В. Христов. Съвременникът и единството на времето. — Септември, 1975, кн. 7.

кя

КЮЛЯВКОВ, Крум Павлов (25. II. 1893—18. XII. 1955). Роден в Кюстендил. Преселва се със семейството си в София и учи в Рисувалното у-ще (дн. ВИИИ „Н. Павлович“, 1911—19). Участвува като редник в Балканската и I световна война. Следва история на изкуството във Виена (1920—21). Приобщава се към работническото движение през 1914, от 1918 е чл. на БКП. През 1921 по поръчение на партията заминава за СССР като участник в III конгрес на Коминтерна и в продължение на 3 месеца се запознава с постиженията и с представители на съв. култура и изкуство. След завръщането си в Б-я е общ работник и учител по рисуване в Копривщица. От 1924 до 1926 е в нелегалност. През 1926 емигрира във Виена, а оттам в СССР (1928—40), където се занимава с активна обществена и лит. дейност. В Б-я участвува в нелегалната атифашистка борба, завежда сектор при ЦК на БКП. След 9 септ. 1944 работи като ред. във в. „Работническо дело“ (1944), културен съветник при бълг. посолство в Прага (1947—50). От 1950 до 1953 е ректор на ВИИИ „Н. Павлович“. Умира в София. Чл. на СБП.

Творчеството на К. и в най-напрегнатите моменти от полит. история на Б-я е неразривно свързано със задачите и дейността на БКП. Започва да печата стихове и хумористично-сатирична проза през 1915 в сп. „Смях“ (ред. Ал. Божинов), сътрудничи на голям брой вестници и списания: „Барабан“, „Българан“, „Маскарад“, „Звънар“, „Работнически вестник“, „Заря“, „Патриот“ и др. През есента на 1919 редактира заедно с Хр. Ясенов сп. „*Червен смях*“, а с Т. Измирлиев — сп. „*Звънар*“ (1923 — февр. 1925). Започнал като хуморист, К. се очертава като автор с твърде широки наклонности — поет, белетрист, драматург, публицист и критик. Проявява интерес към изкуствата, сам е художник и активен ценител на изобразителното изкуство.

Творчеството на К. се характеризира с ярък публицистичен патос, с героико-оптимистична извисеност. Основно място заемат творбите, в които са отразени Септемврийското въстание 1923, подвигът на Г. Димитров по време на Лайпцигския процес, животът на съв. хора в условията на свободното соц. общество. Интересни са стихотворенията му, в които баладичната образност е съчетана с народнопесенни интонации — „Никодим“, „Разстрел“ и др. Високо признание получава пиесата му „Първият удар“ (1952), която разкрива мъжествената борба на Димитров и революционното ѝ въздействие върху обикновените хора във фашизирана Германия. В творчеството на К. след 9 септ. 1944 особено място заема драматургията, с която насочва вниманието на бълг. театър към съвременна тематика, свързана с идеите на новото соц. общество. Автор е и на комедии. К. допринася за развитието на българо-съветските културни взаимоотношения с много преводи от рус. и укр. език, а също с връзките, които като член на Съюза на съв. писатели поддържа със съв. културна общественост. Псевд.: Апис, Бай Иван, Беден жител, Васка Циганьок, Дубинушка, Жупел, Звънар, Камен Фърлен, Маларме Стоичков, Рамен, Ралин и др. Засл. деятел на културата (1953). Димитровска награда (1950).

Съч.: Карнавал на слепите. 1917; Прозявки на Беласица. 1918 (с псевд. На баща ми син); Да помогнем на поволжските братя. 1922; Хумористични разкази. 1925; Размах-

нати секири. Харков, 1931; Сашо. Поеми. Харков, 1931; Атака. Поеми. Харков, 1932; Пионерска тръба. Стихове за деца и юноши. 1932; Слава на героя. Стихове за Димитров. Харков, 1935; Избрани стихотворения. Киев, 1937; Разкази. Киев, 1940; Весела антология. 194! (2 доп. изд. под загл. Оградата се люшка. 1946); Светлини по пътя. Пътеписи и срещи. 1944 (1945); Борбата продължава. Драма. 1945; Едноактни пиеси. 1945; Задгробни грижи. 1945; Разгар. Лирика. 1945; Марта. Драма. 1946; Изкуство и политика. 1947; Борсанови. Комедия. 1948; Най-страшното. Едноактни комедии. 1948; Скъпи гости. Комедия. 1948; Диверсанти. Драма. 1952; Защо обикнах Чехословакия. Срещи с писатели и културни дейци. 1952; Първият удар. Пиеса. 1952; Спомени за Христо Смирненски. 1952; Почивна станция. Комедия. 1953; Избрани произведения. Т.I—1953. Т. II—1956. Т. III — 1954; На нов път. 1954; Хляб и още нещо. 1956 (1962); Юначето Силанчо. 1959; Избрани произведения. Т. I, II. 1964.

Лит.: Г. Б. (Г. Бакалов). Хумористични разкази. — Нов път, 1925, кн. 10; Д. М. (Д. Митов). Кратка бележка за хумористичните разкази на Кюлявков. — Развигор, бр. 172, 21 февр. 1925; Б. Делчев. „Светлини по пътя". — Лит. фронт, бр. 13, 1944; П. Матеев. „Марта". — Раб. дело, бр. 131, 1946; П. Пенев. За драмите на К. Кюлявков. — Ведрина, бр. 90, 1947; Л. Стрелков. Ново завоевание на родната драматургия. — Лит. фронт, бр. 28, 1952; Б. Делчев. 60 години младост. — Нар. младеж, бр. 47, 1953; С. Русакиев. Крум Кюлявков. — Труд, бр. 48, 1953; Хр. Радевски. Писател-гражданин. — Раб. дело, бр. 354, 1955; Ст. Каракостов. Пиеса за великия Димитров. — Нар. младеж, бр. 258, 25 окт. 1956; Ив. Сестримски. Последната книга. — Лит. фронт, бр. 30, 1956; Ем. Стефанов. Крум Кюлявков почина! — Септември, 1956, кн. 2; Ал. Кетков. Човек с голяма душа. — Лит. фронт, бр. 50, 1960; Кр. Вълков. Спомени за Крум Кюлявков. — Нар. култура, бр. 8, 1963; П. Пенев. Крум Кюлявков. — Език и литература, 1963, кн. 4; А. Тодоров. Виден литературен деец. — Раб. дело, бр. 55, 1963; Г. Кръзнов. Десет години без Крум Кюлявков. — Театър, 1965, кн. 12; Ст. Каракостов. Вдъхновен борец за социалистическа литература: — Раб. дело, бр. 55, 24 февр. 1968; А. Тодоров. Крум Кюлявков. — Нар. култура, бр. 9, 2 март 1968; Г. Димов. Принос към психографията и характерологията на българските писатели.— Лит. мисъл, 1969, кн. 6; Ж. Авджиев. Сатиричните превъплъщения на поета. — Пламък, 1973, кн. 3; Сл. Васев. Годините не носят забвение. . . — Раб. дело, бр. 55, 24 февр. 1973.

сб

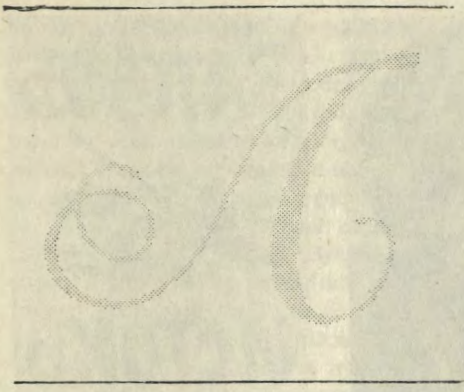

ЛАВРЕ́НТИЕВ СБО́РНИК. Ръкопис от 1348, среднобълг. извод, писан на хартия от монаха Лаврентий „за благоверния и христолюбивия, превисокия и самодържавния цар" Иван Александър. В Л. с. са поместени статии с разнообразно съдържание, между които един ранен текст на Житието на Йоан Милостиви, Отговорите на Атанасий Александрийски до княз Антиох, Сказание за 7-те събора и др. В Л. с. се намират най-старите преписи от две ценни бълг. произведения — „Написание за правата вяра" от Константин-Кирил Философ и „Сказание за буквите" от *Черноризец Храбър*. До средата на XVII в. сборникът се пази в Света гора, след това е пренесен от Арсений Суханов в Патриаршеската библ. в Москва. Съхранява се в Ленинград в Държ. публична библ. „М. Е. Салтиков-Шчедрин".

Текстовете на „Сказание за буквите" и „Написание за правата вяра" многократно са издавани от бълг. и чужди учени.

Лит.: К. Калайдович. Йоан Экзарх Болгарский. М., 1824. с. 8, 189—192; И. И. Срезневский. Сведения и заметки о малоизвестных и неизвестных памятниках. СПб., 1867. с. 43—52, № XXXVI; П. А. Лавров. Обзор звуковых и формальных особенностей болгарского языка. М., 1893. с. 8, 10—13; К. Ф. Радченко. Отчет. . . о занятиях рукописями в библиотеках и других ученых учреждениях Москвы и Петербурга. — Университетские известия, Киев, 1898, № 5, с. 69—79; П. А. Сырку. К истории исправления книг в Болгарии в XIV в. Т. I, вып. I. Время и жизнь патриарха Евтимия Терновского. СПб., 1898. с. 430—432; Божан Ангелов и М. Генов. Стара българска литература в примери, преводи и библиография. Т. II, 1922. с. 371—375, 445; Ив. Дуйчев. Из старата българска книжнина. Т. II. 1944. с. 134—135; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 1961. с. 271; П. Динеков. Старобългарски страници. Антология. 1966. с. 354; К. Куев. Черноризец Храбър. 1968. с. 187—191.

ки

ЛА̀ЛОВСКИ, Петър Цветков (26. II. 1922). Роден в с. Дойренци, Ловешки окр. Завършва земеделско у-ще (1937) и постъпва в Държ. каменоделно у-ще, но е изключен за активна ремсова дейност. Участвува дейно в обществено-политическите борби — през 1937 е чл. на ръководството на РМС в родния си край; включва се в работата на истор. и есперантското д-во в Ловешката гимназия. Взема участие в ръководството на лит. кръжоци „Младо село" и „Младежки пламък" (1942—43) в Ловеч. През периода на антифашистката борба е партизанин в отряда „Хр. Кърпачев". Завършва семестриално право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1947). От 1948 е офицер в Бълг. народна армия. Постъпва на работа в Главното й полит. управление като ред. на „Папагал" (по-късно „Войнишки поглед") и „Наръчник на агитатора". Основател и зам.-гл. ред. на сп. „Български воин" (1951—56). Работи в Държ. военно издателство (1956—58 и 1961—64). От 1971 до 1975 е художествен ръководител в Кинематографията на народната армия. От 1935 сътрудничи на „Школско звънче", „Младо село", „Заря", „Светлоструй". Чл. на Съюза на провинциалните писатели от 1935. Чл. на БКП.

През 1938 участвува със стихове в лит. сб. „Чернозем". Един от издателите и редакторите на библ. „Есперо" (от 1938). Автор е на героичната поема „Вярност", посветена на борбата на бълг. народ против фашизма, на сценариите за художествено-документалните филми „Отново вървят септемврийци" и „Три песни за революцията".

Съч.: Чернозем. Лит. сб. (в съавт. с Г. Свежин, Г. Бодрин, Т. Беглийски); Вярност. Героична поема. 1959; Златният зъб. Роман (в съавт. с К. Спасов). 1962; Моят татко беше партизанин. Детска поема. 1966; Страници от Червения век. Рецитал-спектакъл. 1967.

Лит.: Р. Огнебойска. Поезията на младите. — Кавалче, бр. 1, 1938; Н. Ди-

Петър Лаловски

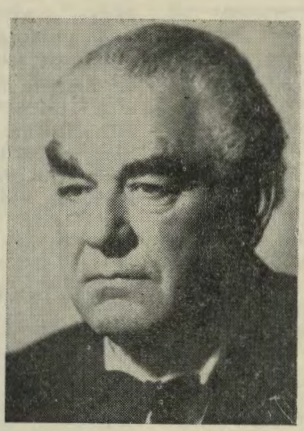

Ламар

Ламар. „Запад—изток“

митров. „Чернозем“ — младежки литературен сборник. — Звън, бр. 6—7, 1938; Ем. Петров, Незабравима среща. — Лит. фронт, бр. 21, 1954; Г. Григоров. „Вярност“ от П. Лаловски. — Нар. армия, бр. 3608, 1960.

рд

ЛАМÀР (псевд. на Лалю Маринов Пончев) (1. I. 1898—21. II. 1974). Роден в с. Калейца, Ловешки окр. Завършва Търговската гимназия в Свищов (1916) и Школата за запасни офицери (1918), участвува в края на I световна война като подпоручик-артилерист. След войната е чиновник в Земеделската банка в Троян, но е уволнен за леви (анархистични) убеждения (1923). Установява се в София и се сближава с Гео Милев и Хр. Ясенов. От 1925 до 1947 е собственик на печ. „Ново изкуство“, използувана и от комунистическата партия за печатане на нелегални позиви и др. материали. Редактор-издател на сп. „*Новис*“ (1929—32), в което излизат много статии за пролетарската литература, за театъра и киното, преводи на творби от съв. писатели. Участвува в Отечествената война като командир на културна бригада. Зам.-гл. ред. на сп. „Български воин“ (1962—74), чл. на ред. колегии на сп. „Турист“ (1956—74), на в. „Ехо“ (1958—74). Секретар на СБП (1956—58); председател на Печатарския съюз (1946). От 1926 чл. на туристическото д-во „Алеко“. Умира в София. Чл. на БКП, на СБП.

Първите печатани стихотворения на Л. са „Родина“ и „Пролет“ (сп. „Всеобщ преглед“, 1917, кн. 6). По-късно сътрудничи на сп. „Везни“, „Пламък“, „Начало“, „Простори“, „Новис“, „Турист“, „Български воин“, „Наша родина“, на в. „Дума“, „Вестник на жената“, „Мисъл и воля“, „Вик“, „Щит“, „Литературен преглед“, „Кормило“, „Заря“, „Работническо дело“, „Отечествен фронт“, „Народна младеж“, „Литературен фронт“, „Народна култура“, „Стършел“, „Ехо“ и др. В нач. на 20-те год. изпитва влиянието на модернизма, изразено в първата му стихосбирка „Арена“ (1922). След Септемврийското въстание 1923, макар за дълго време да остава анархист, Л. се ориентира към прогресивните среди. Важен етап по пътя му към соц. изкуство е сътрудничеството в сп. „Пламък“ на Гео Милев, където печата циклите „Към Европа“ и „Разпятие“ (1924, кн. 5), стихотворението „Война“ (кн. 9—10) и др. През следващите год. творческото своеобразие на Л. се определя от живата му връзка с народната песен и от някои модернистични влияния — футуризма на В. В. Маяковски, поезията на С. А. Есенин (поемата „Мирни размирни години“, 1928). През 30-те год. освен стихотворения Л. обнародва статии и спомени — „Христо Ясенов“ (в. „Дума“, бр. 36, 1930), „Спомени за Гео Милев“ (в. „Щит“, бр. 35, 1934), „[Без] Гео Милев 11 години“ (в. „Кормило“, бр. 34, 1935), „Александър Блок“ (в. „Нова камбана“,бр. 80, 1936), „Маяковски“ (в. „Заря“, бр. 5594, 1940) и др. Постепенно Л. се вглъбява в социалните и обществените явления, укрепва реализмът в поезията му. Въодушевлението си от народната победа и освободителния характер

на Отечествената война той изразява в стихотворения, печатани във в. „Литературен фронт“ и „Фронтовак“ и особено в поемата „Запад—Изток“. На соц. строителство посвещава стихосбирките си „Утро над родината“, „Строителни години“ и поемата „Град се гради“. С оригиналност и филос. размисли за новия живот са наситени стихосбирките „Мъдростта на годините“, „Зуници над България“, „Брегове на мисълта“, „Намерени писма“, романите му „Светло и среднощ“ и „От изгрев до залез“, разказите в сб. „По планини и равнини“, „Моите птици“, импресиите „Дъбово усое“. Превежда от рус. език (с Д. Гимиджийски) „Кавказки пленник“ и „Бахчисарайски фонтан“ от А. С. Пушкин (1920), „Инония“, поема от Есенин (1929). Негови произведения са превеждани на рус., укр., нем. и др. езици. Герой на соц. труд (1968). Нар. деятел на културата (1970). Димитровска награда (1950, 1952).

Съч.: Арена. Стихотворения. 1922; Железни икони. Стихотворения. 1927; Мирни размирни години. Поема. 1928; Запад—Изток. Слав. поема. 1944; Горан Горинов. Войнишка поема. 1946 (1953); Бойни песни. 1949; Със ски по планините. Пътепис. 1950; Утро над родината. Стихотворения. 1951; Строителни години. Стихотворения. 1952; Гора вековна. Стихотворения. 1954; Град се гради. Поема. 1954; Избрани произведения. 1920—1954. Предг. от П. Данчев. 1955; Зора зазорила. Поеми и сонети. 1956; Скиорчето Раю. 1956; Избрани произведения. 1957; По планини и равнини. 1958; Преславни походи. Избр. военни стихове. 1958; Мъдростта на годините. 1959; Васил Левски. Лирична животопис. 1960; Големият майстор. Разкази и приказки. 1960; Единак. Приказки и разкази. 1961; Зуници над България. Лирика. 1962; Светло и Сред нощ. Роман. 1962; Дъб под небето. Стихотворения. 1963; Дъбово усое. Импресии. 1965 (1973); От изгрев до залез. Роман. 1966; Стихотворения, поеми. С предг. от П. Данчев. 1966 (1967, 1968, 1969, 1970); Избрани стихотворения. В 2 т. 1967—1968; Моите птици. Разкази и описания. 1967; Избрано. 1968; Претворения. Стихове. 1968; Размразената лавина. Есета, мисли и спомени. 1970; Сказания. Стихове. 1970; Щъркели. Разказ за деца. 1970; Брегове на мисълта. Стихове. 1971; Избрани творби. С предг. от М. Николов. 1971 (1972, 1973); Шумка, зелена букова. Избр. стихотворения. 1971; Намерени писма. Стихове и поеми. 1973; Козлето в планината. Стихотворения и разкази. 1974; Земни видения. Стихове и поеми. 1975.

Лит.: Т. Генов. Българската поезия. — Пряпорец, бр. 250, 1925; В. Иванов. „Мирни размирни години“. — Пряпорец, бр. 71, 1928; Г. Кръзов. „Мирни размирни години“. — Бразди, 1929, кн. 1; Цв. Минков. Литературни писма. — Глобус, бр. 29, 1929; Ив. Знахар. Ламар. — В: От 20-та насам. Антология. 1920—1930. 1931; Л. Стоянов. Лит. преглед. — Земя, бр. 1, 1931; Меруда Хорели (Т. Генов). Поезията на Ламар. — Фронт, бр. 13, 1933; Г. Караславов. Социалната поезия у нас. — Лит. преглед, бр. 32, 17 апр. 1935; Гео Милев. Писма до Ламар. — Във: Възпоменателен сборник Гео Милев. 1936; Сл. В. (Сл. Васев). Новите членове на Българския писателски съюз. — Заря, бр. 4725, 1937; Б. Д. (Б. Делчев). Разговор с Ламар. — Лит. фронт, бр. 8, 1944; Мл. Исаев. Писателите и „Фронтовак“. — Фронтовак, бр. 100, 1945; Л. Стоянов. „Запад—Изток“. — Славяни, 1945, кн. 4; Г. Цанев. Ламар и неговата книга „Запад—Изток“. — Изкуство, 1945, кн. 4; П. Зарев. „Горан Горинов“. — Отеч. фронт, бр. 530, 1946; Ст. Каролев. „Горан Горинов“. — Език и литература, 1946, кн. 3—4; Ал. Ничев. „Горан Горинов“. — Лит. фронт, бр. 19, 1946; П. Пенев. Бойното другарство между българи, руси и югославци. Според поемата „Горан Горинов“ на Ламар. — Славяни, 1946, кн. 2 и 3; Н. Янков. Към отразяване на нашата героична действителност. „Горан Горинов“. — Народ, бр. 490, 1946; С. Русакиев. Маяковский и развитие болгарской литературы. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, XLV, 4, 1949; Ст. Каролев. Идейно-творческото развитие на Ламар. — Лит. фронт, бр. 14, 1950; Р. Ликова. Ламар — „Бойни песни“. — Септември, 1950, кн. 5; П. Русев. Отечествената война в художествената ни литература. — Септември, 1950, кн. 6; П. Данчев. Ламар. — В: Съвременни български поети. 1951; М. Наимович. Новият творчески път на Ламар. — Септември, 1951, кн. 9; Цв. Минков. Поемата на Ламар за Димитровград. — Септември, 1952, кн. 7; Б. Божилов. „Гора вековна“. — Бълг. воин, 1954, кн. 9; Ив. Знахар. Поема за героите на труда. — Септември, 1956, кн. 5; Ефр. Каранфилов. Войникът от Отечествената война в нашата литература. — Във: Войникът в строя и в литературата. 1956. с. 199—200; Вл. Голев. „Скиорчето Раю“. — Лит. фронт, бр. 9, 28 февр. 1957; Ц. Цветанов. За децата — с най-голямо майсторство! — Септември, 1957, кн. 6; 60 години от рождението на Ламар. Разговор с поета. — Лит. фронт, бр. 3, 16 ян. 1958; Г. Веселинов. Изпял съм много песни. — Вечер. новини, бр. 1998, 17 ян. 1958; Хр. Дудевски. Ламар. — Лит. мисъл, 1958, кн. 1; С. Северняк. Поетични капки. — Лит. фронт, бр. 34, 21 авг. 1958; Здр. Сребров. Ламар на шестдесет години. — Септември, 1958, кн. 1; Б. Банов. Ламар за деца и юноши. — Лит. фронт, бр. 16, 5 май 1960; Ст. Великов. Българската художествена литература през иглените уши на фашистката полиция и цензура. — Изв. Ин-та

Никола Ланков

за бълг. литература, 1960, кн. 9; Г. М. Григоров. Мъдростта на годините. — Вечер. новини, бр. 2841, 14 окт. 1960; Б. Делчев. От маниерност към реализъм. — В: Творци и книги. 1960; Ем. Петров. Неизпълнен дълг. — Лит. новини, бр. 4, 5 юли 1961; В. Йосифов. Прозата на поета. — Лит. фронт, бр. 31, 2 авг. 1962; Ив. Попиванов. Постиженията са неравни. — Лит. новини, бр. 41, 1962; Хр. К. Радев. Белетристиката на поета. — Отеч. фронт, бр. 5644, 23 окт. 1962; Хр. Дудевски. За някои черти на съвременника в поезията ни. — В: Проблеми на съвременната българска литература. 1964. с. 408—410; Ат. Лазовски. „Дъбово усое". — Пламък, 1966, кн. 1; Н. Никифоров. Български изгреви. — Лит. фронт, бр. 51, 15 дек. 1966; М. Николов. Ламар. — Септември, 1966, кн. 9; Г. Константинов. Ламар на 70 години. — Нар. култура, бр. 52, 1967; К. Георгиев. Юбилейни мисли за Ламар. — Лит. фронт, бр. 3, 14 ян. 1968; П. Зарев. Ведър и жизнен поет. — Раб. дело, бр. 13, 13 ян. 1968; Мл. Исаев. Ламар. — Септември, 1968, кн. 2; С. Северняк. Наздравица. — Отеч. фронт, бр. 7256, 1968; М. Шишкова. Вéрността на поета. — Лит. мисъл, 1968, кн. 1; Ламар на 70 години. Интервю. — Пламък, 1968, кн. 2; С. Правчанов. Самобитна лирична мисловност. — Пламък, 1969, кн. 19; А. Тодоров. Мъдростта на годините. — Лит. фронт, бр. 52, 28 дек. 1972; Св. Цонев. Към портрета на Ламар. — Бълг. воин, 1972, кн. 4; Ив. Попиванов. Ламар на 75 години. — Пламък, 1973, кн. 1; Г. Цанев. Ламар. — В: По нови пътища 1973. с. 259—264; С. Хаджикосев. Ламар или надпреварване с годините. — Септември, 1973, кн. 1; Мл. Исаев. Раздяла с Ламар. — Лит. фронт, бр. 9, 28 февр. 1974; Г. Тахов. Ламар рисува Гео. Спомени. — Пламък, 1974, кн. 22.

хд

ЛÀНКОВ, Никола Лалев (29. II. 1902—27. V. 1965). Роден в с. Голямо Дряново, Старозагорски окр., в будно селско семейство. Баща му участвува в боевете при Шипка през Руско-турската осв. война. Основно образование Л. получава в родното си село, прогимназиално — в с. Шипка и Казанлък, гимназия завършва в Пловдив (1923). През 1918 става член на Комсомола, през 1923 — на БКП. Участвува в Септемврийското въстание 1923 като командир на бойна чета. Преследван от фашистките власти, лежи в затвора, интерниран е в концлагер. Завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1934). Започва да печата стихотворения през 1927. Сътрудничи на партийните издания „Наковалня", „Новини", „РЛФ", „Ехо", „Кормило". Участвува дейно в групата на „РЛФ". Редактира в. „Амнистия", „Дъмпинг". Седем год. е секретар на групата на писателите-комунисти. След 9 септ. 1944 изпълнява отговорни партийни и обществени задачи — народен обвинител в централния състав на Народния съд, ред. на сп. „Южни славяни" (1945) и „Наша родина" (1954—65), гл. ред. на в. „Народна култура" (1959—65). Умира в София. Чл. на БКП, на СБП.

В периода до I световна война идейно-тематично поезията на Л. се движи в кръга на класовите борби на пролетариата и на комунистическата партия. Пише на антивоенни теми. Централно място в творчеството му заема лирическият герой-комунист, всеотдайно предан на партията. Съзнанието за масовото революционизиране на работническата класа и на трудовия народ, непоклатимата вяра в силите на партията като ръководител и вдъхновител на борбата против фашизма и капитализма, упованието, идещо от примера на соц. строителство в СССР, са основни черти на поезията му, проникната от партийност. Все по-определено се разширява интересът му към трудовото селячество и народното поетично творчество. След 9 септ. 1944 творчеството на Л. придобива по-голямо идейно-тематично и жанрово разнообразие. Пише на теми, свързани с близкото героично минало на партията и на работническата класа, за победата на соц. революция в Б-я, връща се към величавия спомен на Октомврийската соц. революция, към подвига на Ленин, на Г. Димитров, дава израз на възторга си от соц. строителство, от тържест-

Цилия Лачева

вото на българо-съветската дружба. Засилва се интересът му към лиричната поема, сатиричната поезия, пътеписа, публицистиката и детско-юношеската литература. Псевд.: Н. Доронски, Ал. Ширинеев, Н. Чавдаров, Н. Стом, Дядо Иван, Н. Стоманалски, Поточин, Шлус. Нар. деятел на културата (1965). Димитровска награда (1951).

Съч.: Подем. 1931 (Библ. Релеф. № 1); Под леда. Стихове. 1939; Детска песен. Стихове за деца. 1945; Партизанчето Бойко. Поема за пионери. 1948 (1953, 1959, 1961); Републиканчета. Стихове за деца и юноши. 1950 (1954); На лов за вълци. Поема за пионери. 1952; Стихотворения. 1952; Любчо Баръмов. Биогр. очерк. 1956; При близки хора. Пътни бел. 1956; Вятър от юг. Стихове. 1958; Росна китка. Стихове за деца и юноши. 1959; Избрани стихотворения. Предг. от А. Тодоров. 1962; На пост. Стихове. 1962; Пролетен звън. Избр. стихотворения. 1963; Споменът. Поема. 1963 (1966); На Странджа баир гората. Ловни разкази и очерци. 1964; Хвърлени стрели. Сатирични стихове. 1964; Стихотворения и поеми. 1973.

Лит.: Кр. Генов. Никола Ланков. Лит.-крит. очерк. 1962; Хр. Радевски. „Подем". — РЛФ, бр. 42, 23 март 1931; Г. Бакалов. „Подем". — Звезда, 1932, кн. 4; В. Акьов. „Партизанчето Бойко". — Септември, 1949, кн. 10; А. Тодоров. Комунистическа образност, идваща от черноземa. Предг. към Ланков, Н. Избрани стихотворения. 1962; Кр. Генов. 1. За поета Н. Ланков и за неговата книга. — В: Пролетен звън. Избр. стихотворения за деца. 1963. 2. Поет на партийния дълг. — Език и литература, 1963, кн. 1; Кр. Генов. Поетът-комунист Никола Ланков. По случай 70 г. от рождението му. — Пламък, 1972, кн. 7; Ч. Добрев. Поезия на пролетарския подем. — Лит. фронт, бр. 12, 23 март 1972.

крг

ЛА̀ЧЕВА, Цилия Владимирова (10. XI. 1922). Родена в София. Завършва гимназия в родния си град (1940). Следва 2 год. Музикалната академия в София (1941—43). Ред. в сп. „Лада" (1962—70), зам.-гл. ред. на сп. „Картинна галерия" (от 1971). Чл. на СБП.

С лит. дейност се занимава от 1949. Печата стихотворения във в. „Литературен фронт", „Ведрина", сп. „Септември". Пише журналистически очерци и разкази. Първата ѝ кн. е „Добруджанско лято". Отразява промените, настъпили в бита и душевността на съвременното бълг. село, характерните конфликти, породени в борбата за изграждане на соц. селски труженик. Творбите ѝ са пропити с разбиране и любов към добруджанското село.

Съч.: Добруджанско лято. 1954; Ването. Малки разкази. 1959; Селският ангел. 1959; По Лениновите мостове. 1960; По нов път. 1960; Селото носи твоето име. Биогр. очерк за Адалберт Антонов. 1961; Домът край реката. Повест. 1962; Жажда. Повест. 1962; Литка с дългата плитка. 1962; Синият кос и неговите верни приятели. Повест. 1965; Изгрев през облаци. Разкази. 1966; Приказка за смешното село. 1969; По Лениновите места. Пътепис. 1970; Роман на седем етажа. 1970 (1972); Докато дишаме. Разкази. 1971; Чудният пазач. Новели за деца. 1972; Дългосвиреща плоча. Новели и разкази. 1973; Любов в понеделник. Новели и разкази. 1974; Майка на бунтовници. 1975. Интервю. Роман. 1976.

Лит.: С. Белчева. Една нова книга с антирелигиозни разкази. — Вечер. новини, бр. 2619, 1960; Лада Галина. Обещание за творческо развитие. — Нар. младеж, бр. 32, 1960; Ем. Прохаскова. Млади разказвачи. — Пламък, 1960, кн. 6; Д. Угрин. Против вековната лъжа. — Нар. култура, бр. 43, 1960; Й. Василев. Между повестта и очерка. — Лит. новини, бр. 39, 1962; Сп. Кралевски. Под сигурно крило. — Лит. фронт. бр. 51, 1962; Г. Григоров. Повест за младежката дързост. — Вечер. новини, бр. 3584, 1963; Л. Григорова. „Жажда". — Пламък, 1963, кн. 2; М. Димитров. Разкази за наши съвременници. — Отеч. фронт, бр. 6912, 1966; Ив. Попиванов. Неизживени наслоения. . . — Пламък, 1967, кн. 5; М. Бояджиева. Селски жени. — Лит. фронт, бр. 16, 1967; В. Йосифов. „Изгрев през облаци". — Вечер. новини, бр. 4875, 1967; Н. Андонова. 1. Две съвременни книги. — Лит. фронт, бр. 27, 1972. 2. Цилия Лачева на 50 години. — Пламък, 1972, кн. 24, К. Топалов. Чудният пазач на детството. — Деца, изкуство, книги, 1973, кн. 3—4.

ди

ЛЁВЕНСОН, Хенри Улрих (5. IV. 1892—8. VIII. 1963). Роден в Ню Йорк. Като дете заедно с родителите си идва в Б-я. Гимназия завършва в София (1908). Следва естествени науки, после химия, завършва право. Участвува в I световна война. В края на 20-те год. постъпва на работа във Външното м-во, където работи до пенсионирането си. Умира в София.

Л. започва да пише стихотворения още като ученик, които печата във в. „Българан". Автор е на хумористични стихотворения, разкази и фейлетони, обнародвани в периодичния печат. Сътрудничи на сп. „Шантеклер", „Смях", „Българан", на в. „Сговор", „Народ", „Свободна реч" и др.; участвува в сб. „Българан" (1921). Основната му лит. дейност е преводаческото изкуство — превежда предимно художествена литература, текстове на опери и оперети от рус. език, по-малко от фр. и нем. език. Превел е А. С. Пушкин — „Евгений Онегин" (1942), А. П. Гайдар — Съчинения, т. I, III, IV (1955); О. Гончар — „Знаменосци" (1954); Н. Калма — „Децата на синапения рай" (1955); К. Горбунов — „Ледовете се чупят" (1955); С. М. Киров — „За младежта" (1950); Н. А. Машкин — „История на древния свят" (1949); В. С. Сергеев — „История на древна Гърция" (1950); А. А. Фадеев — „Млада гвардия" (съвм. с М. Грубешлиева, 1949); Ж. Верн — „Около луната" (1957); С. Моам — „Кръгът на любовта" (1946) и мн. др.; пиеси — „Дванадесетте месеца" от С. Я. Маршак, „Професията на госпожа Уорън" от Б. Шоу, „Трета патетична" и „Живите цветя" от Н. Ф. Погодин, „Болничната стая" от А. Альошин, „Невски проспект" от И. Щок, „На Днепър" от А. Е. Корнейчук и др. Псевд.: Бедния Хайнрих.

Лит.: Г. Цанев. А. С. Пушкин. Евгений Онегин, роман в стихове. — Изкуство и критика, 1942, кн. 7; Г. Цанев. За един превод на „Евгений Онегин". — Изкуство и критика, 1943, кн. 1

сиб

ЛЁВЧЕВ, Любомир Спиридонов (29. IV. 1935). Роден в Троян. Произхожда от прогресивно семейство на лекар. След смъртта на баща си (1946) е осиновен от вуйчо си Др. Димитров, професионален революционер, железничар. Л. завършва гимназия в София (1953) и библиография и библиотекознание в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1957). През 1957 е лит. консултант във в. „Народна младеж", ред. в лит. редакция на Радио София (1957—58), работи в ЦК на Комсомола в отдел „Пропаганда и агитация" (1958—59). Ред. във в. „Литературен фронт" (1962—72) и гл. ред. (1970—72). Първи зам.-председател на Националния съвет на ОФ от 1972. Първи зам.-председател на Комитета за култура и изкуство от 1975. Кандидат-чл. на ЦК на БКП от 1972, чл. на ЦК на БКП от 1976. Чл. на СБП.

За пръв път печата през 1950 стихотворението „На пост" във в. „Народна младеж". След 1951 обнародва стихове във в. „Народна младеж", „Литературен фронт", „Стършел", сп. „Септември", „Младеж", в поредицата сб. „Смяна" и др.

Творческото израстване на Л. като ярък и самобитен поет с определена интелектуална нагласа е свързано с обществено-политическата обстановка в Б-я след Априлския пленум 1956. За поезията му е характерен гражданският патос. В нея се чувствува творческото влияние на В. В. Маяковски, Н. Вапцаров, П. Пенев. Още в първата стихосбирка „Звездите са мои" проличават психологическата острота, особеният ритъм, дързостта и гражданската развълнуваност на поета. Л. има свой принос в т. нар. „строителна поезия", в която наред с репортажната достоверност внася интонации на тревожна равносметка и ясна перспектива, на вътрешна вглъбеност и будна полит. ангажираност. Важна стъпка в развитието на поета е стихосбирката „Позиция", в която той води драматичен диалог със съвременността. Стихосбирката „Рецитал" е своеобразен връх в поезията на Л. Неговият стремеж като творец е да общува непрекъснато и непосредствено със съвременниците си, да се ръководи от реакциите на читателите. В стиховете му се забелязва съзвучие с най-хубавото от поезията на Е. Евтушенко, А. Вознесенски, Г. Аполинер. Интимната изповед се съчетава с особено изострено и ярко гражданско мислене. Лирическият герой в стихосбирката „Стрелбище" и поемата „Звездопът" живее със съзнанието, че е неделим от времето, в което се преплитат всекидневните потребности на човека с революционните преобразования на планетата. В „Стрелбище" и особено в „Дневник за изгаряне" Л. освобож-

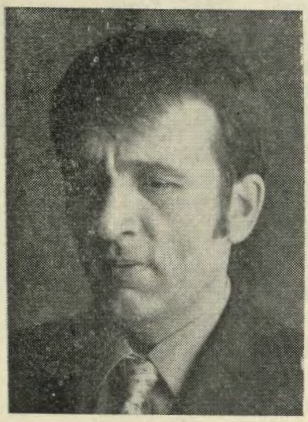

Любомир Левчев

Л. Левчев. „Стрелбище“

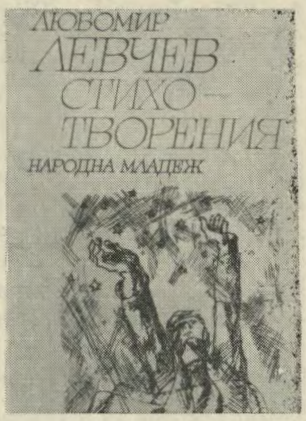

Л. Левчев. „Стихотворения“

дава стиха от високопарната дидактичност. Той разкрива в творбите си неугасваща страст и жажда да изживее всичко, което вълнува съвременника — и тъгата, и радостта. Поетичният заряд у Л. стига до най-висок градус в „Дневник за изгаряне“. Комунистическата непримиримост и хуманност съпътствуват усъвършенстването на поетическото му майсторство. „Рана“, „Приключение“, „Истина“, „Бой на петли“, „Камбаните на Исла Негра“ и др. са вълнуващи поетически реакции, предизвикани от съдбата на Чили; те съдържат драматизма на личността и епохата, внушават непримиримост и съчувствие. В поезията на Л. се усеща дълбокото страдание и мъжеството на съвременника, неговата вяра и устрем, комунистическата му проникновеност, дълбоките му прозрения. Модерната стихотворна форма е в пълно единство с напрегнатата емоционална и мисловна поетична изповед.

Лириката на Л. е преведена на много езици — нем., рус., укр., яп., ит., грц., фр., араб. и др. Засл. деятел на културата (1974), нар. деятел на изкуството и културата (1977). Димитровска награда (1972).

Съч.: Звездите са мои. Стихотворения. 1957; Завинаги. Стихотворения. 1960; Позиция. Стихотворения. 1962; Но преди да остарея. Стихотворения. 1964; Пристрастия. Стихотворения. 1966; Обсерватория. Стихотворения. 1967; Рецитал. Стихотворения. 1968; Стихотворения. 1970 (1972); Стрелбище. Стихотворения. 1971 (1974); Поеми. 1972; Дневник за изгаряне. Стихотворения. 1973 (1975); Звездопът. Поеми. 1973; Самосъд. Стихотворения из десет книги. 1975; Свобода. Стихове. 1975; Изход. Стихове. 1976.

Лит.: Н. Янков. В началото на пътя. — Нар. младеж, бр. 61, 11 март 1956 (вж. и Книги, автори, време. 1961. с. 205—210); О. Орлинов. Звездите са близо и. . . далеч.— Нар. младеж, бр. 300, 28 дек. 1957; Б. Делчев. Неколцина от последния набор. — Септември, 1958, кн. 9; Ст. Илиев. Един млад поет търси своя път. — Пламък, 1958, кн. 3; Ефр. Каранфилов. Мисли по повод поезията през 1957. — Пламък, 1958, кн. 8, 9; Кр. Куюмджиев. Двама млади дирят път. — Септември, 1958, кн. 3; Л. Григорова. „Завинаги“. — Родна реч, 1960, кн. 9; К. Калчев. Патосът в нашата съвременна литература. — Раб. дело, бр. 17, 17 ян. 1960; Б. Божилов. Поезия — оръжие. — Лит. фронт, бр. 42, 19 окт. 1961; П. Данчев. Поет, за когото се говори. — Лит. мисъл, 1961, кн. 6; В. Колевски. По някои въпроси на съвременната поезия. — Пламък, 1961, кн. 11; П. Матев. По някои въпроси на художествената литература за младежта. — Пламък, 1961, кн. 5; М. Николов. Жестовете на дързостта. — Септември, 1961, кн. 4; Здр. Петров. Поети от едно поколение. — Лит. мисъл, 1961, кн. 1; Ив. Попиванов. Жизненост и яркост. — Пламък, 1961, кн. 4; Цв. Стоянов. От резултатите до пожеланията. — Септември, 1961, кн. 5; В. Колевски. Проблеми на съвременната българска поезия. — В: Патосът на живота — патос на литературата. 1962. с. 169; Р. Ликова. Съвременност в най-младата поезия. — Пламък, 1962, кн. 5; В. Бояджиева. Позицията на поета. — Наша родина, 1963, кн. 4; Ст. Каролев. Бележки по поетическата оригиналност. — Пламък, 1963, кн. 4; В. Колевски. Разведряване на атмосферата. — Пламък, 1963, кн. 7; Д. Ф. Марков. Въпроси на новаторството в съвременната българска литература. — Лит. мисъл, 1963, кн. 5; М. Наимович. По синусоидите на безпътицата. — Пламък, 1963, кн. 7; Н. Никифоров. Съвременността задължава. — Лит. новини, бр. 45, 1963; Ч. Добрев. Поезия и рево-

Дочо Леков

люция. — Септември, 1964, кн. 12; Д. Боляров. Петима поети. — Младеж, 1965, кн. 1; Л. Григорова. Тревогите на един млад поет. — Родна реч, 1965, кн. 4; Ст. Илиев. Дързост и мъдрост. — Септември, 1965, кн. 4; М. Василев. Пристрастията на поета. — Отеч. фронт, бр. 804, 26 юли 1966; Л. Георгиев. Л. Левчев. — Пламък, 1966, кн. 7; Т. Жечев. 1. Национални особености в литературното развитие. — В: Национално своеобразие на литературата. 1966. с. 65. 2. За националната самобитност на литературното развитие. — Лит. мисъл, 1966, кн. 3; Вл. Свинтила. Пристрастията на Л. Левчев. — Пулс, бр. 22, 1 ноем. 1966; Г. М. Григоров. За младия герой в нашата поезия. — Родна реч, 1967, кн. 5; Р. Ликова. Някои насоки в съвременната поезия. — Пламък, 1967, кн. 10; М. Василев. Сигналите на поетичната обсерватория. — Нар. култура, бр. 22, 16 март 1968; Ст. Коларов. Остротата на съвременното светоусещане.— Пламък, 1968, кн. 15; Ал. Тихов. „Гибелта на Александър Велики". — Нар. култура, бр. 36, 7 септ. 1968; В. Бояджиева. Любомир Левчев. — Септември, 1969, кн. 4; П. Данчев. Срещи след десет години. — Септември, 1969, кн. 11; Здр. Петров. Поезия гражданска, съвременна. — Отеч. фронт, бр. 8148, 15 дек. 1970; П. Зарев. Любомир Левчев и неговите избрани произведения. — Пламък, 1971, кн. 12; Е. Мутафов. В света на големите конфликти. — Труд, бр. 174, 28 юли 1971; З. Недков. Поезия на младежката дързост. — Нар. младеж, бр. 73, 27 март 1971; Е. Константинова. По звездния път към бъдещето. — Нар. култура, бр. 24, 10 юли 1972; Кр. Куюмджиев. 1. Корените на самочувствието. — Отеч. фронт, бр. 8586, 18 май 1972. 2. С новото самочувствие на класата. — В: Критически делници. 1972; Ем. Прохаскова. Най-ценното качество на поета. — Септември, 1972, кн. 9; Г. Савов. Новаторска поезия. — Нар. младеж, бр. 123, 24 май 1972; Д. Танев. Устремен и търсещ. — Пулс, бр. 11, 23 май 1972; М. Бенчев. С неръждаема вяра, с песенен кораб. — Септември, 1973, кн. 7; Ив. Балабанов. Стихове — клетва. — Поглед, бр. 9, 4 март 1974; Е. Мутафов. Поезията на Любомир Левчев. — Септември, 1974, кн. 3; Ем. Петров. Присъствие. — Лит. фронт, бр. 12, 21 март 1974; А. Спиридонов. Страстна политическа лирика. — Нар. култура, бр. 11, 9 март 1974; Д. Танев. Като вик, като клетва. . . — Септември, 1974, кн. 6; С. Хаджикосев. Рецензия за превода на стихосбирката на Любомир Левчев „Гръмоотводи" на руски език. — Лит. фронт, бр. 28, 11 юли 1974; В. Христов. Железните пръсти на историята. — Пулс, бр. 6, 12 март 1974; Ив. Балабанов. Поезия за звездопътя на свободата. Творчески профил на Любомир Левчев. — Отеч. фронт, бр. 9570, 9 ноем. 1975; М. Василев. Стихосбирката „Свобода" в творческия път на Любомир Левчев. — Пламък, 1975, кн. 8; П. Зарев. Поет на младостта и свободата. („Свобода"). — Раб. дело, бр. 35, 4 февр. 1975; Ефр. Каранфилов. Диалектика на свободата. — Нар. младеж, бр. 48, 9 март 1975; Здр. Петров. Зачислен завинаги. . . Идейно-художествен анализ на поезията на Любомир Левчев. — Нар. култура, бр. 1, 4 ян. 1975; П. Зарев. Поезията на Любомир Левчев. — Нар. култура, бр. 7, 14 февр. 1976; Ив. Цветков. От „Звездите са мои" до „Хълма свещен". — Лит. фронт, бр. 9, 26 февр. 1976. *вб*

ЛЕ́КОВ, Дочо Николов (11. X. 1928). Роден в Ямбол. Основно и гимназиално образование получава в родния си град. Завършва българ. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1953). Две год. е учител в Грудово и Сливница, след това — аспирант по възрожд. литература в Ин-та за литература при БАН. Н. с. от 1961, ст. н. с. от 1974 в Ин-та за литература. През 1966 защищава дисертация на тема „Проблеми на реализма в българската белетристика през Възраждането" и става кандидат на филол. науки. Работи върху проблемите на възрожд. белетристика, лит. и архивно наследство на Л. Каравелов, В. Друмев, Р. Жинзифов, Т. Пеев и др. Проучва връзките на литературата с народното творчество, както и въпросите на фолклористиката.

По-важни публикации: „Вестник „Български глас" (1876—1877) — приемник на журналистическите традиции на Каравелов и Ботев" („Известия на Ин-та за литература", 1961, кн. 11), „Сътрудничеството на Л. Каравелов в българския периодичен печат до Освобождението" (сб. „Л. Каравелов. Статии

и изследвания“, 1963), „Интересът на Каравелов към фолклора и етнографията на славянските народи“ („Славянска филология“, т. V, 1963), „Фолклорът и формирането на българската белетристика през Възраждането“ (сб. „Фолклор и литература“, 1968), „Забравен възрожденски книжовник“ (сп. „Литературна мисъл“, 1970, кн. 1) и др.

Съст. и ред. на „Из архива на Любен Каравелов“ (1964, съвм. с Цв. Унджиева и Л. Минкова), „Райко Жинзифов. Публицистика“ (т. I, II, 1964, съвм. с Цв. Унджиева и Ил. Конев), „Любен Каравелов. Събрани съчинения“ (т. I—IX, 1965—1968, съвм. с Цв. Унджиева и П. Тотев), „Васил Друмев. Съчинения“ (т. I, II, 1968, съвм. с Ив. Сестримски), „Райко Жинзифов. Съчинения“ (1969), „Сборник Тодор Пеев“ (1972), „Литературен архив. Т. V. Из архива на Васил Друмев (Климент Търновски“) (1973), „Българска възрожденска драма (1973), „Тодор Пеев. Съчинения“ (1976, съвм. с Ив. Сестримски), „Ил. Р. Блъсков. Спомени“ (1976) „Литературен архив. Т. VI. Неофит Рилски. Приписки в библиотеката му (1976, съвм. с А. Алексиева). „Васил Друмев. Художествено творчество. Критика“ (1976) и др.

Съч.: Проблеми на българската белетристика през Възраждането. 1970; Васил Друмев — живот и дело. 1976.

Лит.: К. Топалов. Проблеми на възрожденската белетристика. — Лит. мисъл, 1970, кн. 4; Л. Парпулова. Необходимо и ценно изследване. — Септември, 1970, кн. 9; Г. Димитров. Проблеми на българската белетристика през Възраждането. — Читалище, 1971, кн. 6; П. Димитров. Проблеми на възрожденската белетристика. — Пламък, 1971, кн. 1; П. Тотев. Възрожденската белетристика в нова светлина. — Нар. култура, бр. 35, 28 авг. 1971; Г. Гетов. Сборник с литературно-историческа и общоисторическа стойност. — Изв. държ. архиви, 1975, кн. 29.

крк

ЛЀТОВ, Михаил (псевд. на Михаил Георгиев Парасков) (10. IX. 1882—5. X. 1915). Роден в Пещера. Учител е по литература във Враца (1907), в Педагогическото у-ще в Казанлък (1908). Участвува в I световна война. Умира на фронта.

Най-ранните публикации на Л. са във в. „Работнишко дело“ — 1904, 1905, сп. „Ново време“ — 1909, „Демократически преглед“ — 1904, 1906. Негови стихове излизат и в сп. „Ново общество“ — 1906, „Начало“ — 1908, в „Литературен алманах“ (1909) и др. През 1908 издава стихосбирката „В дрезгавините на нощта“. Тематично стиховете се доближават до идеалите и мислите на работническата класа. Наситени са с чувство на безсилие и отчаяние, породено от тежкия живот на пролетариата. Някои от творбите на Л. имат призивен тон, в тях прозвучава протест срещу социалната несправедливост. Лиричните песни от цикъла „Силуети“ са пропити с чувство на тъга и неудовлетвореност от живота. Поезията на Л. с малки изключения е книжна, декларативна.

Съч.: В дрезгавините на нощта. Стихове. 1908.

Лит.: Божан Ангелов. Лириката ни през 1907. — Мисъл, 1907, кн. 9—10; „В дрезгавините на нощта“. — Демокр. преглед, 1908, кн. 6; Б. х. Бонев. Един забравен пролетарски поет. — Лит. фронт, бр. 35, 1949; Ив. Богданов. Извор на вдъхновение и сила. — Нар. култура, бр. 18, 1 май 1959.

рд

„ЛЕТОПИСИ“. Двуседмичен преглед за политика, литература и наука. Излиза в С., 15 ноем. 1899—15 ян. 1905. От II год. — месечно списание. Директор К. Величков, ред. В. Т. Велчев. В кн. 1 се съобщава, че „Л.“, като дава предимство на материалите за бълг. обществен и културен живот, ще запознава читателите с всички по-важни събития в чужбина „и особено в славянските земи, за които, за жалост, толкова малко се знае у нас“. На „Л.“ сътрудничат Ив. Вазов, К. Величков, К. Христов, А. Страшимиров, М. Георгиев, Д. К. Попов и др. Насърчителен прием в списанието намират Елин Пелин, Н. Начов, Ц. Церковски, Ст. М. Попов и др. В „Л.“ за пръв път излизат разказите на Вазов „Утро в Банкя“, пътеписите „Един старопланински манастир“ и „Велико Търново“ и някои стихотворения; спомените „В тъмница“ и драмата „Опълченец“ от Величков; и др. Най-активно е участието на Величков. Велчев печата статии по актуални полит. въпроси. Научните проблеми са застъпени сравнително по-малко. Лит. въпроси вземат превес от II год., когато на „Л.“ започва да сътрудничи поетът Д. Бояджиев. В списанието се поместват и рецензии за новоизлезли книги, отзиви за театрални представления и за др. културни начинания. „Л.“

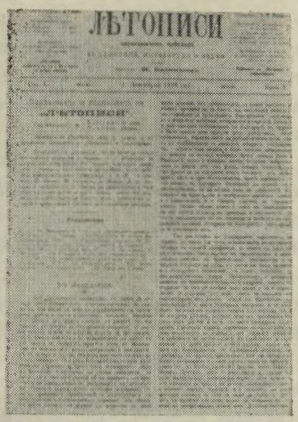

„Летописи“

„Летоструй или домашен календар“

„ЛИК“

дава сведения за обществения и културния живот в чужбина. Обнародват се художествени преводи от слав. и западноевроп. автори. Списанието стои, общо взето, на демократични и реалистични лит. позиции. Неведнъж, особено в първите год., в него се срещат антрефилета, които разкриват мрачни картини от бълг. действителност, бичуват произволите на властта. *вв*

„ЛЕТОСТРУЙ или домашен календар“. Календарен сборник, издаван от Хр. Г. *Данов*. Излизат 8 т., първият за 1869, последният за 1876, в обем над 200 с. всеки един. Ред. Хр. Г. Данов (1869), Й. Груев (1870—74), Я. С. Ковачев, съдружник на Данов (1875—76). Печатан е във Виена в печатницата на Л. Сомер, а последните 2 т. — в печ. на Я. С. Ковачев. През първите 2 год. към заглавието има добавка „или домашен календар“, през III до VI год. — „или къщний календар“, а през последните 2 год. — подзагл. „Български народен календар“. Поради богатото си и разнообразно съдържание, добра редакционна и графична уредба „Л.“ добива известност и играе роля на годишно семейно списание. Задачата на сборника е да просвещава и да разпространява „полезни знания за всички рядове на обществото“, да насажда родолюбие. „Л.“ има енциклопедичен характер. Освен календарна част и полезни статистически сведения помества материали из природните науки, икономиката, съвети по земеделие, домакинство, хигиена, статии за учебното дело, книжнината, по история, география, биографски очерци, годишен преглед на събитията. Особено богат е лит. му отдел. Той съдържа повести, разкази, стихотворения, критични бележки, библиография. „Л.“ е илюстриран с хубави гравюри, които правят силно впечатление на съвременниците. Дават се и нотирани песни. Сътрудници на „Л.“ са П. Р. Славейков, Гр. Начович, А. С. Цанов, Ив. Е. Гешов, Д. Фингов и др.

Лит.: Ю. Иванов. Български периодически печат. 1893. с. 96—100; М. Стоянов. Българска възрожденска книжнина. Т. I. 1957. с. 448; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 307. *гб*

„ЛИК“ („Литература — изкуство — критика“). Седмичник за литература, изкуство, театър, кино, наука, обществени въпроси и преглед на културния живот от цял свят. Издаван в С., 3 окт. 1934—17 юни 1936. До год. I, бр. 7 излиза под загл. „Прожектор“. Ред. Ем. Коралов, от бр. 7 — и Г. Цанев, Св. Минков. „Л.“ запознава читателите с живота и делото на изтъкнати бълг. и чужди творци в областта на литературата, музиката, живописта, театъра, киното. В него се поставят актуални въпроси на културната политика, дават се информации за културни прояви в Б-я и в чужбина, отстояват се принципите на „изкуството на новото време, на изкуството на художествения реализъм“. „Л.“ воюва за прогресивно, обществено значимо творчество, за висока гражданска отговорност

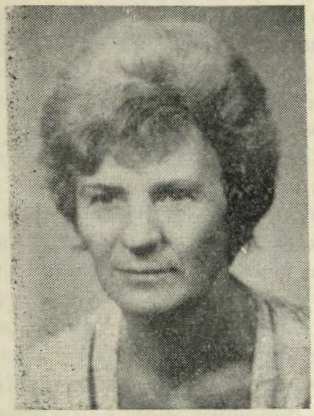

Розалия Ликова

на творците, срещу зрелищното, сензационно, безидейно изкуство. Художествената литература е представена с бълг. и преводна белетристика и поезия — стихове от Ел. Багряна, Ат. Далчев, Ем. Попдимитров, Д. Пантелеев, Л. Стоянов и др.; стихове от съв. поети в превод на Хр. Радевски: В. В. Маяковски, С. А. Есенин, Н. Н. Асеев, Н. С. Тихонов и др.; творби от слав. и западноевроп. автори: А. Мицкевич, К. Вежински, Д. Максимович, И. Волкер, О. Бржезина и др. в превод на Д. Габе и Бленика. Поместени са откъси от романи и разкази на Св. Минков, К. Петканов, К. Константинов, Г. П. Стаматов, Г. Караславов, Й. Йовков и др. Печатат се творби на съв. писатели: И. Илф и Е. Петров, М. М. Зошченко, М. С. Шагинян, В. П. Катаев, И. Бабел, В. В. Иванов и др. Почти всеки брой съдържа интервю с известен бълг. писател, артист, музикант или художник — Ел. Багряна, Н. Фурнаджиев, Св. Минков, Ив. Лазаров, Л. Тенев, К. Цонев, А. Стоянов, Ив. Димов и др. Критици като М. Арнаудов, Г. Цанев, Р. Русев, Ив. Мешеков и др. разглеждат проблеми на бълг. литература, свързани с творчеството на Хр. Ботев, Ив. Вазов, П. К. Яворов, Хр. Смирненски, и на рус. и западноевроп. литература — А. Н. Толстой, М. Горки, Р. Ролан, Т. Ман, Х. Хайне и др. Специални статии са посветени на Маяковски, Есенин, В. В. Иванов, В. Катаев, А. Ахматова, на лит. критика, на езикови въпроси и др. Редовно се поместват рецензии от Г. Цанев, П. Драгоев, Г. Караславов и др. за творби на Св. Минков, Й. Йовков, Елин Пелин, Чудомир, О. Василев, Ст. Загорчинов, както и за съв. художествени произведения, като „Разораната целина“ от М. А. Шолохов, „Енергия“ от Ф. В. Гладков и др. Вестникът дава богата информация чрез статии, отзиви и рецензии за изложби, театрални, оперни и оперетни постановки, за филми, прожектирани в Б-я, за крупни културни събития, като гостуването на Ф. Шаляпин в София, конгреса на съв. писатели, присъждане на Нобелова награда на Л. Пиранделo и др. „Л.“ предлага любопитни материали и кореспонденции от чужбина, забавно четиво, карикатури, анекдоти и т. н. Всеки брой съдържа репродукции от Ал. Жендов, В. Лукова, Ив. Лазаров, Пр. Кършовски, Ц. Лавренов, Б. Ангелушев и др. *кб*

ЛЙКОВА, Розалия Николова (14. X. 1922). Родена в Луковит. Завършва гимназия в Бургас (1941), право (1945) и слав. филология (1949) в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. Защищава дисертация на тема „Сатирата в българската литература през 30-те год.“ и става кандидат на филол. науки (1960). Редовен асистент от 1949, доц. от 1963, проф. по нова бълг. литература от 1967 в Соф. ун-т. Чл. на БКП.

За пръв път печата литературно-критически статии през 1949 в сп. „Септември“. Участвува активно в оперативната лит. критика. Разработва проблемите на историята на бълг. литература между двете световни войни и след деветосептемврийската победа. Изяснява принципите на соц. реализъм в лит. творчество на Г. Караславов, О. Василев, Мл. Исаев и др. Най-значителни са изследванията ѝ „За някои особености на българската поезия. 1923—1944“, „Българската белетристика между двете войни. 1918—1944“. В първата книга Л. проследява историята на поезията в десетилетията между Септемврийското въстание 1923 и деветосептемврийската победа. Тя разкрива дълбоката връзка на бълг. поети с народната поезия, реализма на творчеството им, очертава в конкретни исторически рамки насоката на поетическата инвенция на Л. Стоянов, Ас. Разцветников, Н. Фурнаджиев, Мл. Исаев, Хр. Радевски, Н. Вапцаров и др. В изследването си за бълг. белетристика между двете войни Л. се спира на най-ярките белетристични произведения,

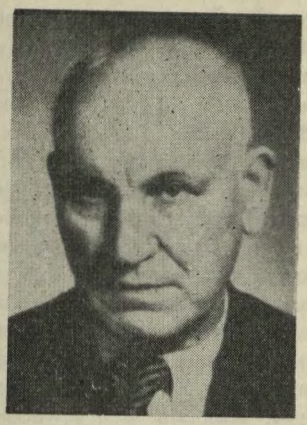

Николай Лилиев

като ги обяснява в зависимост от социално-естетическата определеност на авторите им. В „Писатели и време“ се поставя проблемата за времето в творчеството на бълг. писатели. В „Съвременни автори и проблеми“ са изследвани някои тенденции и насоки в съвременната бълг. белетристика и поезия. Л. се интересува и от въпроси като повествовател и повествователна техника, автор и авторска позиция и т. н.

Съч.: Георги Караславов. Лит.-крит. очерк. 1958; Младен Исаев. Лит.-крит. очерк. 1960; За някои особености на българската поезия. 1923—1944. 1961; Българската белетристика между двете войни. 1918—1944. 1965; Писатели и време. 1968; Съвременни автори и проблеми. 1968.

Лит.: Хр. Дудевски. Пътят на писателя.— Раб. дело, бр. 293, 20 окт. 1957; Ефр. Каранфилов. Проблеми на съвременната литература. — Раб. дело, бр. 31, 31 ян. 1960; Л. Кирова. 1. Принос към историята на българската поезия. — Лит. мисъл, 1963, кн. 2. 2. Очерци за българската белетристика между двете войни. — Лит. мисъл, 1965, кн. 6; Св. Цонев. „Писатели и време“. — Нар. култура, бр. 42, 19 окт. 1968; М. Наимович. За партиен, класов подход („Съвременни автори и проблеми“). — Лит. фронт, бр. 30, 24 юли 1969; Критиката — отговорност и перспектива! — Лит. фронт, бр. 11, 12 март 1970. *елк*

ЛИЛИЕВ, Николай (псевд. на Николай Михайлов Попиванов) (26. V. 1885—6. X. 1960). Роден в Стара Загора. От малък остава кръгъл сирак. Първоначално образование получава в родния си град. Завършва Свищовската търговска гимназия (1903). Известно време е чиновник в старозагорската зем. банка. Следва литература в Лозана (1905—06). Чиновник е в Долна баня (1907—08), учител в търговския отдел на III соф. мъжка гимназия (1908—09). През 1909 получава стипендия с конкурс от М-вото на търговията и заминава да следва търговия в Париж (1909—12). Учител е в Пловдивската търговска гимназия (1912—13), в търговската гимназия в Свищов (1913—15). През I световна война Л. е редник в 56-и полк и кореспондент на II тракийска дивизия. След войната работи в Дирекцията за стопански грижи и обществена предвидливост, в изд. на Ал. Паскалев, в Дирекцията на печата при Външното м-во, в различни редакции. През 1921 заминава заедно с Н. Михов за Виена и Мюнхен, където двамата събират сведения за бълг. стопански живот из чуждите лит. издания и съставят богата и ценна библиография. Драматург е на Нар. театър в София (1924—28), преподавател по фр. език във Висшето търговско у-ще във Варна (1932—34). От 1934 до края на живота си е драматург на Нар. театър. Участвува в редакцията на „Известия на Ин-та за литература“. Акад. от 1945. Умира в София. Чл. на СБП. п. 6. X. 1960

Първите си стихотворения Л. печата в „Българан“ през 1905. Сътрудничи на „Ново общество“ (1906), „Демократически преглед“, „Оса“ (с хумористични стихове, които подписва с псевд. Одуванчик), „Смях“, „Съвременник“, „Наш живот“, „Борба“, „Звено“ (1914), „Везни“, „Златорог“ (където е сред.), на централните лит. издания след 9 септ. 1944. До 1908 е известен с бащиното си име Николай Михайлов. За пръв път се подписва с псевд. Л. в редактираното от Г. Бакалов сп. „Съвременник“. Л. е една от най-културните и духовно развити личности в бълг. културна история. Преди да стане поет, той завършва цял университет по поезия. От ученически години чете извънредно много. На 22 год. вече има богата библиотека с бълг. рус., фр. и нем. книги. Редовно следи най-известните лит. списания в Европа — „Веси“, „Золотое руно“, „Меркур де Франс“, „Нойе дойче рундшау“; купува си изданията на Р. Демел, Р. М. Рилке, Ст. Георге, Хофманстал, Ш. Бодлер, А. Жид, К. Д. Балмонт, В. Я. Брюсов, А. Белий, В. В. Иванов, Ив. Бунин и др.; запознат е с развитието на световната поезия, драматургия, белетристика,

Н. Лилиев. „Птици в нощта“

лит. критика. В лит. живот влиза в нач. на века заедно с Д. Дебелянов, Н. Райнов, Л. Стоянов, Г. Райчев и др. млади творци, които изцяло се посвещават на изкуството и се стремят да издигнат бълг. литература на световно равнище. С Дебелянов, Д. Подвързачов, Н. Райнов и Г. Райчев го свързват дълбоко и трайно приятелство, общи културни интереси и обща омраза към буржоазно-еснафската действителност. Л. и неговото поетическо поколение съзнателно странят от обществено-политическия живот, затварят се в себе си, живеят за изкуството и чрез изкуството. Той е един от най-видните представители на символизма в бълг. поезия. Стиховете му са кристално чисти интимни изповеди на един стремящ се към съвършенство творчески дух; отличават се с ефирност и музикалност, с виртуозна поетическа техника, с дълбочина на чувството. Най-често творбите му са тъжни откровения на самотника и безродника, отвратен от суетата на живота, от жестокостта на своето време „на хищно изтребление“. В някои от стихотворенията му до I световна война се срещат и слънчеви пейзажи, бодри призиви, химни на пролетта, радостта, младостта и светлината. Л. разказва за своя чист и нежен блян, за „бездомните си мечти“ и „неродени копнежи“, за неизживяната си младост с трагична искреност, в изискан стих. Стихотворенията му, обнародвани в сп. „Съвременник“, са бодри, оптимистични, младежки възторжени. Социалните чувства на поета го водят до отчаяние и песимизъм, до аскетично усамотение, което в същност е своеобразен бунт срещу обществените порядки. Конфликтът му с действителността се изостря през войната и след нея. В поезията на Л. живее обичта към родната земя и народа, култът към родината, патриотичното вдъхновение, чуждо на шовинизма и афектацията. Бягството му от живота се проявява в търсенето на „отвъдна“ блянувана действителност. Характерни черти на лирическия му герой са стремежът към неземно светъл идеал, скръбта по неговата непостижимост, висшият личен морал и съзнанието за неизпълнен дълг пред родните братя, пред Б-я. За разлика от други символисти Л. не търси щастието в миналото, не се увлича в екзотични светове и неясни миражи, не робува на самоцелното новаторство. Всичко у него е искрено, дълбоко преживяно. В някои стихотворения, като поемата „Родина“ напр., изразните му средства са съвсем опростени, конкретни, почти реалистични. Стихът на Л. е мелодичен, почти безплътен, изобилствува с алитерации и асонанси; езикът му е чист и лирично обагрен. Освен оригиналните си символистични стихотворения Л. печата в лит. издания и много преводни стихотворения, лит. статии и бележки за видни европ. писатели, като Дж. Китс, В. Юго, Н. В. Гогол, Л. Н. Толстой, Х. Ибсен, Р. М. Рилке, Хуго фон Хофманстал и др. Особено ценни са статиите му за стиха на Хр. Смирненски и за поезията на Н. Вапцаров, портретите и спомените за много бълг. писатели, изследванията му върху съвременната бълг. драматургия, върху актьорското майсторство, върху сценичното слово и т. н.

Превел е „Хернани“ от В. Юго, „Електра“ от Х. фон Хофманстал, „Огънят“ от А. Барбюс (заедно с Й. Мечкаров), „Цар Феодор“ от А. К. Толстой, „Тебеширеният кръг“ от Клабунд, стихове от фр., нем., рус. поети — Х. Хайне, Х. Хесе, Г. Келер, Н. Ленау, Р. Демел, Ем. Верхарн, М. Визьор, Л. дьо Лил, Рилке, Й. В. Гьоте, А. С. Пушкин, Ст. Георге и др., „Малкият Ейолф“ от Х. Ибсен, „Сън в лятна нощ“, „Ромео и Жулиета“, „Крал Лир“ от У. Шекспир, „Непознатият“ от Тр. Бернар, „Сид“ от П. Корней, „Чудото на Св. Антоний“ от М. Метерлинк, „Голям за себе си“ от Ж. Сарман и др. Други псевд.: Одуванчик, Анонимус, Лилипут. Засл. театрален деятел (1952).

Съч.: Птици в нощта. 1918 (1920); Лунни петна. 1922; Стихотворения. 1932; Избрани стихотворения. С предг. от Г. Константинов. 1960; Събрани съчинения в три тома. 1964; Стихотворения. Подбор и предг. Г. Константинов. 1968; Стихотворения. 1974.

Лит.: Ив. Мешеков. Николай Лилиев. Романтик-символист. 1937; П. Тихолов. Николай Лилиев. Срещи и разговори. 1962; Г. Константинов. Николай Лилиев. Човекът. Поетът. 1963; Димчо Дебелянов, Николай Лилиев и Георги Райчев в спомените на съвременниците си. 1967; Г. Константинов. 1. Едно необикновено приятелство. 1967. 2. Николай Лилиев всред своите приятели. 1971; В. Добринов. 1. Един несъмнен талант. — Съвр. илюстрация, 1915, кн. 8. 2. Николай Лилиев. — Слънце, 1919, кн. 9—10; Ас. Златаров. „Птици в нощта". — Огнище, 1919, кн. 2; Малчо Николов. Песните на Николай Лилиев. — Слънце, 1919, кн. 7; Н. Райнов. Николай Лилиев — творец на нова поезия. — Земя, 1919, кн. 2; В. Пундев. Николай Лилиев. — Демокр. преглед, 1920, кн. 2; М. Арнаудов. Лириката на Николай Лилиев. — Съвременник, 1921, кн. 3; К. Константинов. Николай Лилиев. — Демокр. преглед, 1921, кн. 8; Малчо Николов. Последните песни на Дора Габе и Николай Лилиев. — Демокр. преглед, 1921, кн. 3; Божан Ангелов. Нашето литературно движение през 1921. — Общ годишник на Б-я, 1922; Вл. Василев. Николай Лилиев. — Златорог, 1922, кн. 5; Л. Стоянов. 1. Две основни течения в българската литература. — Везни, 1922, кн. 1. 2. Николай Лилиев — епилог на един спор.— Хиперион, 1923, кн. 6—7; Г. Бакалов. Новото в нашата поезия. — Нов път, 1924, кн. 14; Гео Милев. 1. Поезията на младите.— Пламък, 1924, кн. 2. 2. Кратка история на българската поезия. Предг. към Антология на българската поезия. 1925; Малчо Николов. Вечният скитник Ахасфер. — Обществена мисъл, 1924, кн. 4; Ив. Радославов. Николай Лилиев. — Хиперион, 1925, кн. 4; Ст. п. Василев. Музикална изразителност на Лилиевите песни. — Демокр. преглед, 1926, кн. 6—7; В. Пундев. Николай Лилиев.— В: Днешната българска лирика. 1929; Ив. Радославов. Николай Лилиев. — В: Портрети. 1929; Г. Константинов. 1. За българските символисти. — Лит. новини, бр. 32, 1929. 2. Съвършен поет.— Съвременник, бр. 15, 1931; Н. Фурнаджиев. Николай Лилиев. — Бълг. реч, 1931, кн. 7; Г. Бакалов. Безкръвна поезия. — Звезда, 1932, кн. 5; Н. Фурнаджиев. Стихотворения от Николай Лилиев. — Учил. преглед, 1932, кн. 1; Г. Цанев. Николай Лилиев. — Златорог, 1932, кн. 2—3; Г. Константинов. След Лилиев.— Златорог, 1933, кн. 6; Вл. Василев. Николай Лилиев. — Златорог, 1936, кн. 9; Малчо Николов. Николай Лилиев. — Просвета, 1941, кн. 8—10; Ст. Стойков. Към фонетиката на българския книжовен език. — Год. ББИ, 1947; Г. Цанев. 1. От символизъм към реализъм и социална поезия. — В: Страници от историята на българската литература. 1948. 2. Николай Лилиев на 70 години. — Лит. фронт, бр. 23, 1955; П. Русев. Майстор на художествената реч. — Отеч. фронт, бр. 3351, 1955; А. Тодоров. Още едно уточняване. — Септември, 1956, кн. 11; Дж. Василев. Първа среща. — Отеч. фронт, бр. 4865, 20 апр.1960; В. Йосифов и Б.Банов. Николай Лилиев. — Лит. фронт, бр. 23, 9 юни 1960; Д. Канушев. Николай Лилиев и театърът.— Театър, 1960, кн. 11; О. Кирчева. Спомени за Лилиев. — Нар. култура, бр. 42, 15 окт. 1960; Г. Константинов. Неизвестният Лилиев. — Септември, 1960, кн. 6; Кр. Куюмджиев. Николай Лилиев. — Лит. мисъл, 1960, кн. 4; Р. Ликова. Творческият път на НиколайЛилиев.—Език и литература,1960,кн.6; Л.Стоянов. Николай Лилиев на 75 години.— Пламък, 1960, кн. 6; С. Султанов. Писма на Йордан Йовков до Николай Лилиев.—Лит. мисъл, 1960, кн. 6; Н. Фурнаджиев. 75 години Николай Лилиев.—Нар. култура, бр. 24, 11 юни 1960; В. Ханчев. Прощаване с Лилиев. — Пламък, 1960, кн. 11; Г. Цанев. Мисли за поезията на Николай Лилиев. — В: Критика. 1961; Ст. Стаев. В творческия свят на Николай Лилиев.—Септември,СтараЗагора, бр. 96, 14 авг. 1962; Е. Константинова. Гео Милев и Николай Лилиев.— Лит. мисъл, 1963,кн.4;Н. Стайков.Николай Лилиев.—Лит. фронт, бр. 47, 21 ноем. 1963; Б. Делчев. Срещи с Николай Лилиев.—Лит.мисъл, 1964, кн. 2 (вж. и Познавах тези хора. 1968. с. 200—228); Б. Божилов. Бунтът на Николай Лилиев. — Пламък, 1965, кн. 9; Е. Димитрова. Моите спомени за Николай Лилиев.—Лит.мисъл,1965,кн.5;П. Зарев.Литературна панорама от началото на века до края на Първата световна война. — Пламък, 1965, кн. 9; А. Каралийчев. Незаменим приятел и голям човек. Спомен. — Септември, 1965, кн. 3; Ефр. Каранфилов. Николай Лилиев. — Септември, 1965, кн. 5 (вж. и Български поети. 1965. с. 60—80); О. Кирчева. Една врата се затвори. — Театър, 1965, кн. 8; Г. Константинов. Младият Лилиев в светлината на нови документи. — Лит. мисъл, 1965, кн. 3; Ив. Мирчев. Спомен за Николай Лилиев.— Пламък, 1965, кн. 9; Е. Димитрова. Стилът на Лилиев. — Лит. мисъл, 1966,кн.6; Е.Константинова.1.Георги Райчев до Николай Лилиев.—Лит.мисъл, 1966, кн. 1. 2. Неизвестни писма на Димчо Дебелянов до Лилиев. — Пак там, 1966, кн. 3; С. Хаджикосев. Българският символизъм и влиянието на френските символисти върху нас. — Пак там, 1967, кн. 1; Кр. Куюмджиев. Николай Лилиев.—В:Критически делници.1972. с. 173—177; Ефр. Каранфилов. Нравственият подвиг на поета. — Септември, 1973, кн. 10; К. Стоянов. Спомени за Николай Лилиев от периода 1932—1934 г. — Простори, 1974, кн. 4; Ефр. Каранфилов. 90 години

Александър Лилов

от рождението на Николай Лилиев. — Нар. култура, бр. 24, 14 юни 1975; Е. Константинова. 1. Личността на Николай Лилиев. 90 г. от рождението на поета. — Пламък, 1975, кн. 5. 2. Присъствие в нашата литература. 90 г. от рождението на Николай Лилиев. — Раб. дело, бр. 158, 7 юни 1975; Р. Ликова. Поет на красотата и хармонията. 90 г. от рождението на Николай Лилиев. — Лит. фронт, бр. 24, 12 юни 1975; М. Наимович. Поезия удивително чиста и благородна. — Отеч. фронт, бр. 9451, 26 май 1975; С. Хаджикосев. Първомайстор на българския стих. — Кооп. село, бр. 104, 27 май 1975; С. Янев. Родината в поезията на Николай Лилиев. — Хоризонт, 1975, кн. 1. *елк*

ЛИЛОВ, Александър Василев (31. VIII. 1933). Роден в с. Граничак, Видински окр. Произхожда от бедно селско семейство. Гимназия завършва в Белоградчик (1951). Като ученик работи активно в младежките организации. Секретар е на ученическия к-т, сътрудник на Окръжния к-т на ДСНМ, първи секретар на Околийския к-т на ДКМС в Белоградчик и на Окръжния к-т на ДКМС във Видин (1959). На отговорна работа е в ЦК на Комсомола — зам.-завеждащ организационния отдел, завеждащ отдел „Учаща се младеж“. От 1962 е чл. на бюрото на ЦК на ДКМС. Секретар на ЦК на Комсомола (1963—66). От 1966 до 1969 е аспирант в Академията за обществени науки при ЦК на КПСС. Защищава дисертация в Катедрата по литературознание и изкуствознание и става кандидат на филол. науки. От 1969 работи в ЦК на БКП като зам.-завеждащ отдел „Пропаганда и агитация“. От 1970 завежда отдел „Изкуство и култура“ на ЦК на БКП. На X конгрес на БКП (апр. 1971) е избран за кандидат-чл. на ЦК на БКП. От юли 1972 е чл. на ЦК на БКП. С. г. е избран за секретар на ЦК на БКП, от юли 1974 е чл. на Политбюро и секретар на ЦК на БКП. Нар. представител в IV (1962—66) и в VI Нар. събрание (1971).

Л. печата в периодичния печат статии за ролята на БКП като организатор и ръководител на Септемврийското въстание 1923, на соц. революция, за идейната борба между двете световни системи, за буржоазната естетика и опитите за ревизия на марксическата естетическа наука, за ролята на партията в изграждането на соц. култура в Б-я и др. В „Критика на съвременните буржоазноестетически концепции за природата на изкуството“ той разглежда проблемата за природата и функционалните основи на художественото творчество. По-специално внимание отделя на отношението между интелектуалното и емоционалното начало, което е ключова проблема при изясняване същността на изкуството. В отделни глави авторът разглежда неотомистката концепция за природата на художественото творчество, „естетическия научен реализъм“, интуитивизма, психоаналитичната концепция на З. Фройд, метапсихологическата концепция на К. Юнг, съвременния екзистенциализъм. На изследването е чуждо голото отрицание на буржоазната естетика. В него преобладава критическото осмисляне на различните буржоазни концепции за художественото творчество; то е проникнато от дълбока правдивост и партийна убеденост. Съст. и ред. съвм. с Ал. Обретенов на сб. „Изкуство, партия, народ“ (1971).

Съч.: За решително и всестранно подобряване работата на Комсомола сред учащата се младеж. Доклад. 1965; Критика на съвременните буржоазно-естетически концепции за природата на изкуството. 1971; Да издигнем идеологическата работа на висотата на задачите, поставени от Десетия конгрес и новата програма на партията за изграждане на развито социалистическо общество. Доклад, изнесен пред Февр. пленум на ЦК на БКП, състоял се на 7—8 февр. 1974. 1974.

Лит.: В. Ангелов. „Критика на съвременните буржоазно-естетически концепции за природата на изкуството“ от Ал. Лилов. — Вечер. новини, бр. 6331, 10 февр. 1972; Ал.

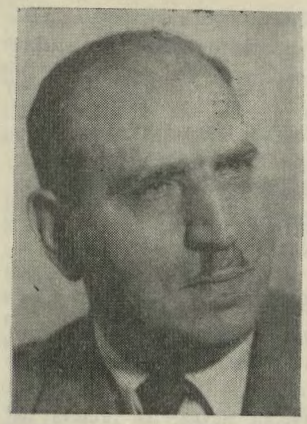

Станимир Лилянов

Атанасов. С уверено перо. — Нар. култура, бр. 2, 8 ян. 1972; Кр. Горанов. 1. „Критика на съвременните буржоазно-естетически концепции за природата на изкуството“ от Ал. Лилов. — Лит. мисъл, 1972, кн. 2. 2. Талантлива критика на съвременната буржоазна естетика. — Младеж, 1972, кн. 5; П. Данчев. „Критика на съвременните буржоазно-естетически концепции за природата на изкуството“ от Ал. Лилов. — Раб. дело, бр. 18, 16 ян. 1972; И. Знеполски. Принципиален спор за природата на изкуството. — Септември, 1972, кн. 4; Св. Игов. „Критика на съвременните буржоазно-естетически концепции за природата на изкуството“ от Ал. Лилов. — Проблеми на изкуството, 1972, кн. 3; Ат. Натев. Естетическата мисъл в настъпление. — Пулс, бр. 2, 18 ян. 1972; Н. Попов. Изкуство, партийност, наука. — Пламък, 1972, кн. 7; Ив. Славов. Съвременност и естетика. — Изкуство, 1972, кн. 4; Ив. Спасов. Ценен теоретичен принос. — Учит. дело, бр. 18, 25 апр. 1972; Б. Ценков. Три книги по естетика. — Филос. мисъл, 1972, кн. 8; В. Христов. Ценен труд за съвременните буржоазно-естетически концепции за природата на изкуството. — Ново време, 1973, кн. 2; Т. Стоянов. Народ, партия, култура. — Лит. фронт, бр. 1, 2 ян. 1975.

ват

ЛИЛЯНОВ, Станимир (псевд. на Стефан Христов Рашенов) (6. IX. 1896—18. II. 1973). Роден в Дряново. Средно образование получава в Априловската гимназия в Габрово и в Русе. Учителствува в с. Обретеник, Плевенски окр. (1914—15). Участвува в I световна война. Завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1920). Адвокат е в Русе (1921—25) и София (след 1925). Защитник на Гео *Милев* по делото за поемата „Септември“. Защищава комунисти и в др. процеси. Активно участвува в антифашистката борба. През Отечествената война е доброволец на фронта. Юрисконсулт в ЦК на БКП (1946—52). Директор на изд. „Български писател“ (1954—57), директор на изд. „Техника“ (1958). Умира в София. Чл. на БКП, на СБП.

Започва да пише през I световна война, но печата едва през 1924 алегоричния разказ „Възход“ в сп. „Наши дни“. Сътрудничи на „Наши дни“, „Единство“, „РЛФ“, „Нов път“, „Наковалня“. Издава повестта „Ламя“, ч. I от по-голямо произведение — „В низините“, — чиято II ч. е спряна от цензурата. През 1931 Г. Бакалов включва в издавания в Москва сб. „Четници“ разкази на Л., определяйки го като „един от спътниците на комунистическото движение“. Л. е автор на повести, разкази, очерци, посветени на антифашистката борба, Отечествената война и строителството на социализма.

Съч.: Ламя. Повест. 1925; Към победа. Разкази и очерци за Отечествената война. 1948; Преходно време. Разкази. 1954; Побратимци. Избр. разкази. 1971.

Лит.: Г. Бакалов. Предг. към сб. „Четници“. М., 1931; Д. Хаджилиев. „Към победа“. — Нар. борба, бр. 118, 23 дек. 1948; Г. Бакалов. Литературата върху събитията. Избр. произведения. 1953. с. 487—491; Г. Димов. Септемврийското въстание, отразено в българската литература. — Език и литература, 1953, кн. 5; Н. Дончев. Септемврийското въстание в нашата художествена литература. — Бълг.-съв. дружба, 1953, кн. 9; Ж. Авджиев. Отражение на Септемврийското въстание в литературния печат. — Изв. Ин-та за литература, 1954, кн. 2, с. 133—149; Цв. Минков. Антифашистката борба, отразена в нашата литература. — Език и литература, 1955, кн. 1—2.

сг

ЛЙПОВСКИ, Бойчо (псевд. на Никола Василев) (15. VIII. 1878—18. VI. 1913). Роден в Кюстендил. Основно и средно образование завършва в родния си град. Следва философия в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. Учител е във Видин и Пловдив, директор на Девическата гимназия в Кюстендил. Живее с идеалите на бълг. учителство и народната интелигенция. През 1911 участвува в конгреса на писателите и журналистите в Бялград, на който говори за слав. солидарност и братство. Загива през Междусъюзническата война при с. Злетовска река, Кочанско. Автор е на стихове, разкази, драми, литературно-критически статии. Негови произведения са по-

местени в лит. сб. „Към свобода“, „Лъчи“ и др. Сътрудничи на сп. „Ново време“, „Мисъл“, „Общо дело“, „Изгрев“, „Българска звезда“, „Илюстрация светлина“, „Обзор“. Превежда „Слово о полку Игореве“, стихове от С. Я. Надсон, А. А. Плещеев и др. Събира фолклорни творби. Други псевд.: Никола Василев Границки, Бежански.

Съч.: Стаю Малинов. Разказ. 1898; Първи въздишки. Стихове. 1899; Потайни жалби. Стихотворения. 1902; Сашка Поликраев. Комедия. 1902 (1907); Избрани народни умотворения, обредни и битови песни. 1906; Пеперуди. Стихове. 1907; Младини. Повест. 1909; Сълзи. Стихове. 1911.

Лит.: Н. Г. Данчов. „Първи въздишки“. — Ново време, 1899, кн. 8; Божан Ангелов. „Сашка Поликраев“. — Мисъл, 1903, кн. 1; П. Тотев (П. К. Яворов). „Избрани народни умотворения“. — Мисъл, 1906, кн. 3; Хр. Цанков. 1. „Пеперуди“. — Балк. трибуна, бр. 290, 1907. 2. „Сашка Поликраев“. — Балк. трибуна, бр. 342, 1907. 3. „Младини“. — Бълг. сбирка, 1909, кн. 7; Вл. Попов. Бойчо Липовски. — Листопад, 1913, кн. 12; Спомени за падналите класни учители във войната. 1912—1913. 1914; В. Александров. С народа на война. — Лит. фронт, бр. 12, 1963.

ва

ЛИ́РИКА (от грц. lyrikà — стихотворение, декламирано при съпровод на лира). Началните стъпки на бълг. поезия са свързани — по време и тематично — със създаването и утвърждаването на слав. азбука, с бързия възход на слав. и бълг. култура през IX—X в. От този период са известни три „същински“ стихотворения: „Азбучна молитва“ (автор *Константин Преславски*), „Проглас към евангелието“ (Константин Преславски или Константин-Кирил Философ) и „Похвала на цар Симеон“ (неизвестен автор). От съобщение на римския черковен писател Атанасий Библиотекар се знае, че Кирил е написал химн в чест на един от първите християнски дейци в Европа — римския папа Климент, — но този химн не е намерен. Чрез Пространното житие на Кирил са известни няколко негови стихотворни молитви: молитва към Григорий Богослов, молитва преди отпътуването за Цариград и предсмъртна молитва. От времето на втория разцвет на старобълг. литература (XIV—XV) са запазени анонимният Хрельов надгробен надпис в Рилския манастир, няколко лирични откъса, посветени на св. Петка, от *Евтимий Търновски*, стихотворната „Молитва към Богородица“ от *Димитър Кантакузин* и др. Поименното изброяване на стихотворните творби е затруднено от факта, че наред с ясно оформените стихотворения към старобълг. поетичен жанр принадлежат с някои свои основни качества и много произведения на химничната литература — служби, похвални слова, канони, молитви и др. текстове с преобладаващо лирическо настроение. В идейно-емоционалния патос на най-хубавите старобълг. стихотворни творби намират отглас актуални обществено-политически въпроси — покръстването на славяните, огромната роля на писаното слово за културния напредък на народа и държавата, необходимостта от запазване на националната и верската независимост. Макар и облечена в неизбежната за епохата религиозна символика, тази поезия е говорела на съвременниците ясно. Непреходна и до днес остава свежестта на художествените образи и сравнения, чрез които авторът на „Проглас към евангелието“ изгражда блестящата си защита на писмената култура. Във вълнуващата тъга по родния край, въплътена поетически от Методий в канона на Димитър Солунски, в мъчителното душевно самобичуване на Димитър Кантакузин, в преклонението на неизвестния автор пред делото на солунските първоучители се отразяват отблясъци и от вълненията на съвременната душевност. Това е сигурен показател както за социалната, така и за несъмнената естетическа значимост на старобълг. Л.

Новата бълг. поезия, поезията на Възраждането, не излиза пряко от традициите на старобълг. литература, дори в началните си стъпки не е свързана генетически и с устната народна поезия, в която през вековете на робството се изявява поетическият гений на българина. В процеса на създаването на новобълг. поезия извънредно важна роля изиграва влиянието на съседните литератури, особено на гръц. и срб. Но първите стихотворци — Димитър *Попски*, Михаил Попович, *Неофит Рилски*, Георги *Пешаков*, Христодул Костович, Константин *Огняновић* и др. — не следват сляпо чуждите образци, а се стремят да създават творби, в които да намерят отглас важни обществено-политически проблеми, свързани с културното и полит. възраждане на бълг. народ. Между

тях няма ярки поетически индивидуалности. Макар и граждански ангажирана, поезията им страда от художествена безпомощност, силабичният им стих не е съобразен с интонационните и ритмичните особености на бълг. език. Това се отнася в общи линии и за възникналата по-късно т. нар. *даскалска поезия*, чиито представители са предимно учители. Средата на XIX в. бележи нов етап в развитието на възрожд. поезия. В резултат на общото духовно издигане се пробужда и се засилва интересът към народното творчество — бълг. Л. открива неизразимата красота и художественото богатство на народната песен. През 1845 Н. *Геров* издава поемата „Стоян и Рада“, написана в духа на народнопесенната традиция. Новост за бълг. поезия е и силаботоническият ритъм на посвещението на поемата. В атмосферата на приближаващата се Кримска война (1853—56) започва лит. път на Д. *Чинтулов* и П. Р. *Славейков* — поети, на които е съдено да поставят истинското начало на новата бълг. поезия. С творчеството на Чинтулов започва и извънредно важният процес на идейно-художественото влияние на рус. класическа литература върху българската, което се чувствува и в посвещението на „Стоян и Рада“. Получил образование в Русия, Чинтулов се учи от творчеството на А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, А. С. Хомяков и др.; чрез неговата поезия се налага и се затвърждава силаботоническият стих. В духовния кипеж на 50-те год. се раждат знаменитите революционни песни „Стани, стани, юнак балкански“, „Къде си, вярна ти, любов народна?“, „Вятър ечи“ и др., които се преписват от ръка на ръка и се превръщат във всенародни марсилези. Изпитал отначало влиянието на грц. сантиментална поезия, П. Р. Славейков също се учи от творчеството на рус. класици и превръща извънредно плодовитото си лит. дело в неделима част от неуморната си обществена дейност. Забележителни лирически произведения са стихотворенията „Не пей ми се“ и „Жестокостта ми се сломи“, израз на преживяванията му като поет и обществен деец. Негов домашен учител е бълг. народна песен. Поетичен документ за това е лироепическата му поема „Изворът на Белоногата“, която се нарежда между най-вълнуващите произведения на бълг. литература. В нея са изразени и проникновеното познаване на националната психология, и плодотворността на влиянието на народнопоетичното художествено творчество върху личното. Своя идейно-художествен връх бълг. възрожд. поезия достига в творчеството на Хр. *Ботев*. Закърмен отрано с богатия образен свят на народната поезия и с бунтовния дух на поезията на Чинтулов и Г. С. *Раковски*, изпитал непосредното идейно и естетическо влияние на рус. революционно-демократична литература, Ботев издига бълг. Л. до онзи връх, който остава неин образец и до днес. „Хаджи Димитър“, „На прощаване“, „Борба“, „Хайдути“, „До моето първо либе“ и др. са родени от гениална дарба, побрала в себе си величието и трагизма на епохата, осъществила единството на лична и творческа съдба. Свой дял в революционния, в общия демократично-хуманистичен патос на възрожд. поезия имат и Л. *Каравелов*, Ст. *Стамболов*, К. Миладинов (вж. Д. и К. *Миладинови*), Р. *Жинзифов* и др. Революционната поезия на Каравелов и Стамболов играе важна роля за борческото пробуждане на народа. В поезията на К. Миладинов и Р. Жинзифов пулсира носталгията по топлия Юг и неизмеримата любов по родната земя.

Революционният патос на епохата и съзнателно търсената близост с художествения свят на фолклора обуславят безспорната романтична обагреност на много произведения на бълг. поезия — стихотворенията на Раковски, някои творби на Ботев и Жинзифов и др. Но романтичните елементи, които се откриват в тези произведения, само обогатяват, без да изменят, същността на реалистичния характер на възрожд. художествен метод. Революционният демократизъм и хуманизмът на възрожд. поезия оставят трайна традиция в целия по-нататъшен път на бълг. Л., но най-непосредствено продължение и по време, и по дух намират в творчеството на Ив. *Вазов*. Народният поет твори обществена, любовна и пейзажна Л., създава висококудожествени образци. Венец на поетическото му дело е величествената „Епопея на забравените“, чрез която в картини и образи поетът завещава на поколенията героиката на славното минало. Вдъхновено и майсторски чрез образите на Паисий, Раковски, Левски, Бенковски, Кочо, опълченците и др. той създава едни от най-ярките образи на

бълг. национален дух, разкрива някои от най-ценните качества на бълг. национална характерология. Наред с всеобемащото присъствие на Вазовата лира на границата между XIX и XX в. в бълг. поезия назряват важни и интересни процеси — на първо място ориентацията ѝ към западноевроп. лит. традиция. Тази ориентация започва още от Вазов, между чиито учители наред с рус. класици са и Парни, В. Юго и други фр. поети. Затвърждава я обаче новото поетическо поколение — Ст. *Михайловски*, П. П. *Славейков*, П. К. *Яворов*, К. *Христов* и др. Повечето от тях получават образованието си на Запад и наред с европ. си култура донасят и влиянието на модерните филос. и естетически теории. В някои случаи това влияние се оказва неплодотворно, непригодимо към бълг. национална културна традиция; но ползотворността на връзката на бълг. поезия със западноевроп. е несъмнена. Настъпва период на нови етико-естетически търсения, разширява се художествено-хуманистичният кръгозор на бълг. Л. П. П. Славейков изживява ницшеанските си увлечения и успява да намери най-точната съзвучност на изтънчения си художествен усет с националната душевност в „Сън за щастие“ и „На острова на блажените“. К. Христов внася в литературата жизнеността на освободената чувственост. Яворов създава изумителните си социални платна „На нивата“, „Градушка“, „Арменци“, „Заточеници“ и вълнуващата си любовна Л. Плод на усилените художествени търсения в първите десетилетия на XX в. е и създаването на символистичната естетическа школа с най-важни представители *Яворов*, Т. *Траянов*, Л. *Стоянов*, Хр. *Ясенов*, Ем. *Попдимитров* и др. Увлечение по символизма има и у Д. *Дебелянов*. Символистичната школа в Б-я, създадена под влияние на фр., рус. и нем. символизъм, идва с претенцията на носител на истински модерна естетика и се противопоставя категорично на реалистичната вазовска традиция. Основни художествено-структурни елементи на поетиката на символизма са неясният, тайнствено-загадъчен символ, едва доловимият нюанс, приглушеността на емоцията и отвлечеността на образа. Но бълг. символизъм, въпреки своята по принцип платоновска филос. определеност, в общи линии не стига до реакционния песимизъм на някои от западноевроп. символисти. Основоположникът на бълг. символизъм Яворов е обикновено далеч от мъглявата нереалност на чувството, стиховете му почти винаги запазват резонансната си чувствителност спрямо живата действителност. Н. *Лилиев* възприема света като музика и в стиховете си успява да нотира богатото му многозвучие. Подобна е творческата нагласа на Ясенов, но за разлика от нежния, миньорния Лилиев той предпочита звънтящото кресчендо на бойните звуци, ликуващия екот на победните фанфари. В поезията на Л. Стоянов заживява примамната екзотика на тайнствения Изток, а Дебелянов превръща скритите си вопли в едни от най-нежните и най-сърдечните стихове в бълг. поезия. Мистиката на типичния символистичен ирационализъм не е основна характеризираща черта на бълг. символизъм с изключение на поезията на Траянов, в която благородният стремеж да се реализират естетически драматизмът и трагичността на богоборческия дух се сблъсква с декларативността и мистично-рефлективната душевна нагласа. Въпреки своята, общо взето, социална аполитичност бълг. поети-символисти допринасят извънредно много за естетическото съзряване на бълг. Л. — обогатяват нейния поетичен език, образност, музикалност, ритмика.

На границата между двете столетия, близо десетилетие преди появата на символизма, се заражда и бълг. пролетарска поезия, която по-късно се превръща в революционна соц. поезия. Неин пионер е Д. *Полянов*, а първа лястовица — стихотворението му „Срутените кумири“. Вдъхновен от вярата си в идеала на новото соц. учение, поетът въстава срещу кумирите на стария свят в името на едно светло бъдеще. С „Дървото на смъртта“, „Стрелочникът“ и др. стихотворения, писани в първите десетилетия на XX в., Полянов продължава да воюва за правото на пролетарската тема в поезията, за превръщането на пролетарската литература в господствуващ елемент на прогресивното изкуство. Макар и художествено несъвършени, с недостатъчно обработен поетичен език или с прозирна тезисност, тези стихотворения оказват силно идейно-възпитателно въздействие и най-важното — подготвят появата на мощната революционна поезия на следващите десетилетия.

Истинската соц. революционна Л. се ражда в навечерието на Септемврийското въстание 1923 и освен бълг. бунтовен импулс в огнения ѝ патос се отразяват героичните отблясъци на току-що победилата Велика октомврийска соц. революция. Неин изключително талантлив творец е Хр. *Смирненски* — поетът, който по ботевски проникновено и силно успява да открие както тъжната орис на подтиснатия работник и вълчия облик на стария свят („Вълкът", „Жълтата гостенка", „Цветарка", „Зимни вечери"), така и огромната революционна мощ на работническата класа. В „Тълпите", „Работникът", „Въглекопач", „Да бъде ден", „През бурята" и др. пулсира непоколебимата вяра в мисията на пролетариата да бъде вестител и законодател на нов, справедлив свят. В огъня на тази вяра са родени и великолепните стихотворения, посветени на Октомврийската революция и на борбата на германския пролетариат („Червените ескадрони", „Москва", „Йохан" и др.). Стихосбирката „Да бъде ден!" възвестява началото на нова епоха в историята на бълг. Л. — създаването на високохудожествена поезия на големите социални и революционни обобщения. Идейно-художественото новаторство на тази поезия е обусловено както от мисията ѝ на основоположник на соц. реализъм, така и от факта, че е създадена от ярка, неповторима творческа индивидуалност. Смирненски е първият бълг. поет, който успява да превърне гигантската борба на пролетариата в лична и дълбоко изстрадана истина и със силата на изключителния си талант да я осмисли художествено. Характерни за изобразителната му система са грандиозността на образите, мащабността на чувството, шеметният бяг на виденията, романтичността на представите. Предпочитан от него е едрият ракурс, всеобхватният поглед. Той живее във време, когато соц. революция е съвсем предстояща, и затова на мястото на отвлечената революционна символика на ранната пролетарска Л. сега се налагат конкретните предчувствия и видения на утрешната революция. С поезията си Смирненски не само разширява идейно-художествения хоризонт на соц. литература, но още в ранния ѝ период поставя пред следващите поколения революционни поети извънредно висока естетическа мярка. Всичко това се оказва в голяма степен решаващо и за възходящия ѝ път през Гео Милев и Н. Вапцаров до поезията на победилата революция.

Важен етап в развитието на революционната поезия е т. нар. септемврийска поезия, която възниква в годините непосредствено след Септемврийското въстание 1923. Нейна трибуна са сп. „*Нов път*" на Г. Бакалов и сп. „*Пламък*" на Гео Милев. В трагичната атмосфера след въстанието се изявяват няколко ярки поетически дарования — Гео *Милев*, Н. *Фурнаджиев*, Ас. *Разцветников* и поетът в прозата А. *Каралийчев*. След тях септемврийска поезия създават Н. *Хрелков*, Кр. *Кюлявков* и др. Драматизмът на току-що отминалите събития в творбите им е израз не само на ужаса и покрусата, но и на вярата, че борбата не е завършила, че победеният ѝ край е неминуем, че „септември ще бъде май" (Гео Милев). В поезията на Фурнаджиев има възторг и отчаяние, светлина и тъмнина, стихийни чувства и вихрени видения. В „Сватба" — най-яркото стихотворение в стихосбирката „Пролетен вятър" (1925) — той въплъщава по неповторим начин баладичната символика, ужаса на зловещия погром и опиянението от борбата, от революцията. В стихосбирката си „Жертвени клади" (1924) Разцветников търси по-спокойната, по-приглушената гама на поетическото изживяване, за да внуши идеята за безсмъртието на борците, за величието на тяхната жертва. Героиката на въстанието, титаничната мощ на народния подем намират най-ярка поетична изява във величествената поема на Гео Милев „Септември" — истински народна поема, в която въстаналият народ придобива чертите на митичен герой, едновременно велик и трагичен. Огромната идейно-художествена мощ на „Септември" е заложена както в грандиозността на темата, така и в изумителната способност на поета да въплъти в динамично-експресивна художествена форма нейните дълбоки социални и психологични измерения. Закономерната идейно-естетическа мисия на септемврийската поезия да затвърди и да разшири революционната традиция на Смирненски, преодолявайки окончателно граждански безплодния модернизъм, дава богати плодове и през 30-те и 40-те год. Борбата на комунистическата партия има своите ентусиазирани поети — Хр. *Радевски*, Н. *Ланков*, Мл. *Исаев*, А. *То-*

доров, К. *Зидаров* и др. В стихосбирката си „Към партията“ (1932) Радевски изразява готовността за борба до смърт под знамето на комунистическата партия, беззаветната преданост и възторжената любов към нея. По нов начин, с нови средства и с неотразимо художествено внушение той възпява вълненията на бореца-антифашист и вярата в неотменното идване на комунистическия свят („Въздух не достигаше“, 1945). Идейно-художественият връх на поезията на соц. реализъм през този период е творчеството на Н. *Вапцаров*, най-ценното от което е събрано в стихосбирката „Моторни песни“ (1940). С мощния замах на голям творец Вапцаров успява да обобщи идейните и художествените търсения на своите съвременници и да превърне поезията си в художествен манифест на епохата. Антифашисткият патос, новата, „оварварена“ поетика, сполучливо характеризирана и препоръчана порано от Гео Милев, непосредната, „вътрешна“ духовна близост със света на новия, машинния работник са някои от основните новаторски черти на Вапцаровата поезия, които определят националното и интернационалното ѝ значение. В нея стига до високо равнище процесът на революционно отрезвяване на бълг. поезия, на насищането ѝ с реални, земни жизнени сокове, почерпени от непосредния живот на народа. Поезията се превръща в най-активно революционно оръжие, вмествайки в словесния си арсенал живата, непосредната говорима реч и откривайки в „сивата“, обикновената дума неподозирани естетически достойнства. Велико постижение на тази поезия са и откриването на психологическата многостранност и дълбочина на работническата душевност, разрушаването на несправедливата догма за нейната елементарност и нравствена непълноценност и революционното утвърждаване на огромната ѝ съзидателна сила, въздигането ѝ до степен на висше духовно явление, законодател на съдбата на планетата. Все в посока на приближаване поезията до живота, макар в по-общ хуманистичен план, са и усилията по това време на Ат. *Далчев*, Ел. *Багряна*, Н. *Марангозов*, Л. Стоянов, Д. *Пантелеев* и др. Основното в стремежите на тия поети са предметният стил и противопоставянето на символизма. В привидно затворения свят на лириката си Далчев търси отговор на изконни филос. въпроси, които човекът трябва да решава в съприкосновението си със заобикалящия го свят. Ново явление в бълг. поезия са стихосбирките на Багряна „Вечната и святата“ (1927), „Звезда на моряка“ (1932) и „Сърце човешко“ (1936). В езическата слънчева стихия на нейната дарба се изпепеляват вековната плахост и традиционната патриархална ограниченост на българката и се възвръща самочувствието ѝ на ревностоен и пълноценен творец на живота. Интимният свят на жената е обект на поезията и на други поетеси — трагичната съдба на жената у М. *Петканова*, любовта, майчината обич и антифашистките настроения у *Бленика*, положението на жената в съвременното общество и социалните мотиви у М. *Грубешлиева*. С най-добрите си представители бълг. Л. през последните десетилетия преди 9 септ. 1944 следва неотклонно пътя на прогресивното реалистично изкуство, дълбоко хуманно и народностно.

Бълг. поезия получава най-плодотворни условия за цялостно разгръщане след народната победа през 1944. В годините непосредствено след 9 септ. 1944 господствуващият тон в Л. е възторгът, опиянението от извоюваната свобода, а преобладаващ изобразителен принцип в най-общ план — възторжената възхвала на новия живот, безрезервно утвърждаващият патос. В редиците на бълг. поезия се включват по-активно и поети като Ал. *Геров*, *Ламар*, Ал. *Муратов*, Б. *Божилов*, Ив. *Давидков*, В. *Петров*, В. *Ханчев*, Л. *Станчев*, Кр. *Пенев*, Н. *Стайков*, Р. *Ралин*, Б. *Райнов* и др., много от които започват творческия си път непосредствено преди народната победа. В кипежа на борбата за създаване на новия живот се явяват нови имена на борчески, ярко партийни поети, като Г. *Джагаров*, Д. *Методиев*, П. *Матев*, В. *Андреев*, Д. *Жотев*, Д. *Овадия*, Бл. *Димитрова* и др. Най-важни теми са антифашистката въоръжена борба, Отечествената война, бригадирското движение, борбата за изграждане на нова, соц. Б-я. „Партизански песни“ на В. Андреев, „Стихове в паласките“ на В. Ханчев, както и бригадирските стихотворения на Бл. Димитрова бележат най-високите постижения на бълг. Л. в нач. на второто десетилетие след 9 септ. 1944. През това време се появяват и признаците на догматичното художествено мис-

лене, което специално в поезията намира израз в схематизма и декларативността.

Новият, освежителен полъх в бълг. поезия е свързан с истор. решения на Априлския пленум на партията през 1956. Наред с развенчаването на култа към личността пред Л. се откриват нови идейно-художествени хоризонти, възвръща се традиционната ѝ способност за живо, реално изживяване и художествено пресъздаване на действителността. Настъпва период, през който разгръщат истинските си поетически възможности Бл. Димитрова, В. Ханчев, Ив. Давидков, П. Матев, Д. *Габе*, Б. Божилов, В. Петров, О. *Орлинов*, Ст. *Пенчева*, В. *Раковски*, Н. *Вълчев* и др. След Априлския пленум в бълг. литература се утвърждава поетическо поколение от млади творци — П. *Пенев*, Вл. *Башев*, Л. *Левчев*, Вл. *Голев*, Сл. Хр. *Караславов*, Е. *Евтимов*, Д. *Дамянов*, П. *Карангов*, П. *Стефанов*, Ст. *Цанев*, К. *Павлов*, М. *Недялков*, Н. *Инджов*, Н. *Стефанова*, А. *Германов*, Ив. *Радоев* и др., — което внася в Л. комсомолската дързост и сложната душевност на новия, младия строител на соц. общество. Със законното самочувствие на „глас и съвест“ на епохата поетите претворяват в модерна поезия строителния патос на времето, интелектуалното и етичното неспокойствие и любовта на съвременника, както и верността му към националните традиции, към родината. С първите си стихосбирки, със свой глас и свои търсения се утвърждават и В. *Петкова*, Г. *Константинов*, К. Борисов, П. Братанов, Л. Еленков и др.

Ползотворната връзка на съвременната бълг. Л. с прогресивната световна поезия води до формално-структурни и художествени промени в типологичната ѝ специфика, като налагането наред с класическия и на свободния стих, прехода от синтетизъм към аналитизъм, все по-засилващия се в творчеството на някои поети стремеж към рефлективно-асоциативно възприемане на света и т. н. Спрямо идейното си съдържание обаче поезията остава вярна на ботевско-вапцаровската традиция — да бъде близо до бълг. земя, да бъде вдъхновител на народа в борбата му за изграждане на по-светло бъдеще.

Съч.: Лъчите на поезията. 1921; Антология на българската поезия. 1925; Първи стихотворци. 1925; Начало на българската поезия. 1937; Българска лирика. 1941; Български революционни поети. 1947; Стихове за братството. 1948; Десет години поезия. 1954; Петнадесет години българска поезия. 1959; Сборник стихове от млади поети от столицата. 1967; Антология на българската поезия. В 2 т. 1969; Поезия за деца и юноши. 1969; Поезия и дружба. 1969; Поетична младост. Русе, 1969; Поезия на дружбата. Шумен, 1970; Поезия. 1960. 1960; Поезия. 1961. 1961; Поезия. 1962. 1962; Поезия. 1963. 1963; Поезия. 1964. 1964; Поезия. 1965. 1965; Поезия. 1966. 1966; Поезия. 1967. 1967; Поезия '68. 1968; Поезия '69. 1969; Поезия '70. 1970; Поезия '71. 1971; Поезия '72. 1972; Поезия '73, 1973; Поезия '74. 1974; Поезия '75.1975; Поезия '76. 1976.

Лит.: Г. Цанев. От символизъм към реализъм и социална поезия. 1948; П. Данчев. Съвременни български поети. 1951; Ем. Петров. Поезия и псевдопоезия. 1956; Б. Делчев. С любов и ненавист. 1958; Д. Ф. Марков. Българската поезия през първата четвърт на XX век. 1961; Ем. Петров. Поезията в настъпление. 1961. 2. Силата на поезията. 1961; П. Данчев. Писатели и време. 1962; П. Динеков. Възрожденски писатели. 1962; Р. Ликова. За някои особености на българската поезия. 1923—1944. 1962; Б. Делчев. Родени между две войни. 1963; Ефр. Каранфилов. Български поети. Пловдив, 1965; Здр. Петров. Литературни силуети. 1966; П. Зарев. Панорама на българската литература. Т. I—1966, т. II—1967, т. III—1969, т. IV—1973, т. V—1976; Ст. Илиев. Незавършени портрети. 1967; Р. Ликова. Съвременни автори и проблеми. 1968; Ив. Спасов. На път с връстниците. 1968; Ел. Шпилевая. О становлении послевоенной болгарской поэзии. Киев, 1968; Ст. Илиев. Спор за поезията и критиката. 1969; Ив. Попиванов. Творчески пътища. 1969; П. Данчев. Критика и естетика. 1970 (1972); Т. Жечев. Критически погледи. 1971 (1975); В. Захаржевська. Болгарська революційна поезія 30-х — початку 40-х рок в XX ст. Київ, 1971; Ст. Каролев. Идеи, изображение, стил. 1971; М. Наимович. Срещи с поезията. 1971; С. Хаджикосев. Поезия, проза, критика. 1971; В. Бояджиева. Профили. 1972; Ст. Коларов. Съвременни силуети. 1972; Кр. Куюмджиев. Критически делници. 1972; Ив. Спасов. Биография на съвременника. 1972; П. Данчев. Съвременни проблеми и автори. 1973; Мл. Исаев. В прекрасния свят на поезията. 1973; Здр. Петров. Профили на съвременници. 1973; М. Цанева. Петима поети. 1974; Здр. Чолаков. Поети и време. 1974; К. Топалов. Споделено за поезията. 1975; Здр. Чолаков. Теоретични проблеми на българската антифашистка поезия. 1975; М. Бенчев. Общуване с поезията. 1976; Б. Божилов. Поети отблизо. 1976; Ат. Илиев. Литературно-критически и теоретически ста-

„Листопад“

тии. 1976; Кр. Куюмджиев. Силуети. 1976; Ив. Спасов. Безкраен свят. 1976. Б. Пенев. Първи стихотворци. — В: История на новата българска литература. Т. III. 1933; В. Пундев. Увод към „Първи стихотворци“. 1925; В. Колевски. Проблеми на съвременната българска поезия. — В: Патосът на живота — патос на литературата. 1962; П. Динеков. Основни моменти в развитието на българската поезия през XIX в. — В: Литературни въпроси. 1963; Т. Жечев. Поезията на Септември 1923 година. — В: Септемврийска поезия. 1964; Г. Цанев. Традиция и новаторство в българската литература. — В: Традиция и новаторство. 1965; Ефр. Каранфилов. Някои въпроси на съвременната българска поезия.— Пламък, 1966, кн. 12; Ем. Георгиев. Възникване на старобългарската стихотворна форма. — Лит. фронт, бр. 41, 1968; Е. Константинова. Развитие на антифашистката ни поезия. — Септември, 1968, кн. 6; Л. Георгиев. Съвременност и новаторство в лириката. — Лит. мисъл, 1969, кн. 3; П. Динеков. 1. При изворите на българската поезия. — В: Между свои и чужди. 1969. 2. Хайдушките народни песни в развитието на българската литература. — В: Из историята на българската литература. 1969; Здр. Петров. 1. На границата на две епохи. — Септември. 1970, кн. 1 и 2. 2.

кт

„ЛИСТОПА̀Д“. Седмично литературно-художествено списание. Излиза в С., 1913—1914, 1919—1935, 10 кн. год. От III год. с подзагл. „Месечно литературно списание“. Ред. Д. *Бабев*. Помества поетични, белетристични и драматични творби от бълг. и чужди автори. Бълг. поезия наред с някои случайни имена е представена със стихотворения и поеми от П. Р. Славейков, К. Христов, Н. Райнов, Д. Дебелянов, Ем. Попдимитров, Н. Ракитин и др. известни поети. Преводната поезия обхваща сравнително голям брой автори от рус., от другите слав. и от западноевроп. литератури (А. А. Блок, А. Ахматова, В. Я. Брюсов, И. Северянин, Ян Каспрович, Бр. Радичевич, М. Ракич, Й. В. Гьоте, Х. Хайне, Дж. Байрон, О. Уайлд, П. Валери, Ш. Бодлер, Д'Анунцио, Дж. Леопарди и др.). Като преводачи се изявяват М. Ралчев, Д. Бабев, М. Белчева, В. Карагьозов, Д. Николов и др. Белетристиката също предлага много творби от автори, различни по известност и лит. качества, между които изпъкват Г. П. Стаматов, Т. Г. Влайков, Д. Подвързачов, Н. Райнов, Ив. Кирилов, К. Петканов, К. Константинов и др., както и някои западноевроп. писатели — Г. Хауптман, П. Лоти и др. „Л.“ предлага разнообразен литературоведски материал — юбилейни статии за бълг. и чужди писатели (Блок, Ф. М. Достоевски, Молиер, Ян Кохановски, Ив. Вазов, К. Величков, П. П. Славейков), обзорни статии за съвременната рус., нем., португ., амер. и др. литератури, текущи критико-библиографски обзори на бълг. литература, проблемни статии върху съвременни лит. явления (акмеизъм, Серапионови братя, свободен стих, възпитателно значение на поезията, художествена литература и психоанализ, ирония, сатира и поезия и др.). В списанието се пише по проблемите на лит. връзки и влияния (М. Ю. Лермонтов у нас, Едгар По на бълг., Леопарди на бълг., С. Я. Надсон у нас, Н. Лилиев на чеш. език, П. П. Славейков и Гьоте и др.). С лит. статии сътрудничат Ст. Младенов, Д. Бабев, Ив. Г. Данчов, К. Стефанов, Цв. Минков, Л. Русев, Ив. Хаджов и др., както и българисти от чужбина — Е. Дамяни, Л. Салвини. В „Л.“ е изявен подчертан интерес към театрални въпроси. Обнародват се статии по теория и история на драмата от А. Будевска, Т. Атанасов, Г. Киров, Г. Спиров и др. („Драма и драматично изкуство“, „Турската власт и театъра преди Освобождението“, „Съвременната немска драма“, „Театърът на Тагоре“, „Идеята за съдбата в античната трагедия и съвременната драма“, „Жената в гръцката трагедия“, „МХАТ у нас“), анализи на отделни драматични творби („Волпоне“, „Потъналата камбана“, драмите на Фр. Шилер, Гьоте, Ибсен), статии по въпроси на сце-

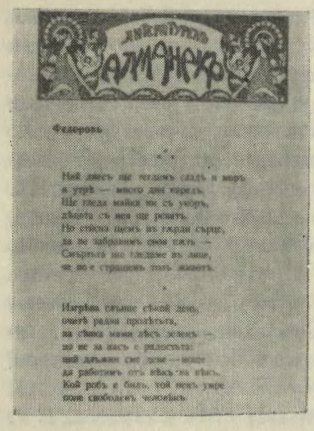
ДНЕВНУТОВ
АЛМАНАХЪ
Федоровъ
Най днесъ ще седнемъ сядемъ и мълчимъ
и утре — много дни напредъ.
Ще гледа майка ни съ умора,
дъвчата съ нея ще решатъ.
Но стисна цвекъ из гладни сърца,
да не забравимъ свои лица —
Смъртьта що гледаме въ лица,
че по-е страшенъ този животъ.
Нагрѣва слънце сѣкой день,
оживѣ радни простъта,
на сѣнка мами дѣвъ зеленъ —
но не за насъ е радостта:
щи дъждове сме дене — нощи
да работимъ отъ вѣкъ на вѣкъ.
Кой робъ е билъ, той нѣкъ умре
нѣкъ свободенъ човѣкъ!

„Литературен алманах“

ничната реализация („За условната постановка на „Хамлет“, „Реализъм и условност на сцената“, „Драма и театър“) и театрални спомени. В „Л.“ се поместени материали за музиката, танца и живописта и полемични статии по филос. въпроси. На списанието сътрудничат философи, музиковеди, изкуствоведи — Ат. Илиев, Л. Казанджиев, И. Камбуров, А. Протич и др. Всеки брой съдържа хроника за лит. събития в Б-я и в чужбина, отзиви за книги, представления и изложби, бележки за писатели и книгопис. *кб*

„ЛИТЕРАТУ̀РЕН АЛМАНА̀Х“. Излиза в С., 3 кн. — I, 1907; II, 1908; III, 1910. Ред. Ив. Г. *Клинчаров*. Помества стихотворения и разкази от Д. Полянов, Ив. Ст. Андрейчин, преводи на творби от М. Горки, А. Федоров, С. Юшкевич, В. М. Гаршин и др. Всяка книжка включва статии по социални, полит. и лит. въпроси от бълг. и чужди автори. Съдържанието на отпечатаните материали свидетелствува за соц. насоченост на алманаха. В „Л. а.“ излизат статиите на В. Фриче — „Социалнопсихологически основи на натуралистическия импресионизъм“, К. Кауцки — за драмите на Фр. Шилер, Н. Рах-ов — „Красотата в изкуството от гледището на материалистическата философия“, В. Кран — „Социалистическият идеал като ново вдъхновение за изкуството“. Направен е преглед на бълг. литература през 1907—08. Като принос в съкровищницата ѝ са отбелязани произведенията на Ив. Вазов, П. Ю. Тодоров, А. Карима, П. К. Яворов, Полянов. В раздела Литературна хроника са отпечатани статии по лит въпроси, театрална критика, лит. рецензии. Разделът Литературна информация съобщава за организирани международни лит. конгреси, честувания на годишнини, анкети, проведени сред известни бълг. и чужди писатели.

ю

„ЛИТЕРАТУ̀РЕН ГЛА̀С“. Седмичник за литература, изкуство и обществени въпроси. Излиза в С., 16 септ. 1928—29 март 1944. Ред. Д. Б. *Митов*. Той привлича за сътрудници многоброен колектив от представители на лит., културния и научния живот в Б-я, без да се ангажира с определена полит. и естетическа платформа. В статиите за литературата, изкуството и културата личи еклектизмът на идеите, защищавани на страниците на „Л. г.“. Наред с културните въпроси често се разглеждат обществени, стопански и научни проблеми. „Л. г.“ е вестник за широка информация, ръководи се повече от конюнктурата на деня. В основни линии е прогресивно издание, обявява се против национализма, против ЗЗД, за амнистия на полит. затворници в Б-я. Популяризира западноевроп. литература и култура (Ж. Расин, У. Шекспир, Дж. Байрон, А. Доде, Г. дьо Мопасан, Ем. Зола, К. Чапек). Дава обширни сведения за фр. литература и култура, запознава подробно читателите си с отделни нейни представители. През 30-те год. „Л. г.“ е едно от малкото издания в Б-я, което популяризира и постиженията на младото съв. изкуство. Помества статии за съв. поети и писатели (В. В. Маяковски, А. Н. Толстой и др.), за развитието на съв. драма (М. Горки, А. Е. Корнейчук), рецензия от А. Страшимиров за книгата на Ас. Златаров „В страната на съветите“ и т. н. Вестникът посвещава отделни броеве на видни представители на бълг. литература във връзка с техни годишнини (Хр. Ботев, Ив. Вазов, Ал. Константинов, П. П. Славейков, П. К. Яворов, П. Ю. Тодоров, Елин Пелин, Страшимиров, Д. Дебелянов и др.). Поддържа редовно интересни рубрики — Един час при... (интервюта с писатели, поети, политици), От сряда до сряда (културен живот), Между книгите и списанията (текущ лит. живот), Творчество и път на най-младите и др. Статии по въпроси на културата пе-

„Литературен глас“

чатат Ал. Балабанов, Ас. Златаров, Л. Стоянов, М. Арнаудов и др. Проблемите на театъра, на изобразителните изкуства и на музиката разглеждат Н. Фол, Н. Мавродинов, Д. Б. Митов, А. Стоянов. В областта на художествената литература „Л. г.“ разчита на сътрудници от почти всички направления, критерият в някои случаи не е особено висок. С поетични творби редовно сътрудничат Д. Габе, Ел. Багряна, М. Белчева, Н. Ракитин, Д. Пантелеев, Н. Хрелков, Л. Станчев, К. Христов, К. Зидаров, А. Тодоров, Кр. Пенев. Печатат стихове и Р. Ралин, Ал. Геров, Н. Стефанова. В белетристиката обхватът на сътрудниците е също много голям — Г. П. Стаматов, Страшимиров, К. Петканов, Н. Райнов, Вл. Полянов, О. Василев, М. Грубешлиева, Д. Калфов, Св. Минков, Ил. Волен, Ст. Ц. Даскалов. За пръв път тук печата и Ем. Станев (1933). Широко е застъпен и пътеписът с „Писма от Южна Америка“ на Б. Шивачев и творби на К. Константинов, Д. Сяров, Хр. Д. Бръзицов и др. В областта на лит. критика сътрудничат Г. Цанев, Г. Константинов, Ал. Балабанов, В. Пундев, П. Динеков и др. Статии за чуждите литератури печатат Т. Боров, В. Христу, Ив. Леков и др. За съв. литература пише Д. Янакиев. Вестникът е богато илюстриран с репродукции от големи европ. и бълг. художници (К. Мьоние, Фр. Халс, О. Домие, С. Ботичели, Е. Делакроа, Фр. Гойа, Ил. Бешков, Б. Денев, В. Стоилов, Д. Узунов, Ив. Христов, Н. Балкански и др.). „Л. г.“ не всякога е на идейна и професионална висота. Най-голямата му заслуга са многобройните материали, свързани с живота и творчеството на големи европ. и бълг. писатели, поети, художници, композитори, учени.

Лит.: Хр. Бръзицов. Един час при редактора на „Литературен глас“. — Лит. глас, бр. 80, 1930; Т. Генов. Разговори с литературните седмичници. — Вик, бр. 25, 1 окт. 1933; Н. Савов. Културен регулатор. — Воля, Пловдив, бр. 446, 15 окт. 1936; П. Пенев. Д. Б. Митов на 60 г. — Септември, 1958, кн. 3.

лс

„ЛИТЕРАТУ̀РЕН ГЛА̀С“. Сборник с разнообразно съдържание. Недатиран, но започва с астрономическа справка за 1931. Няма определен център или задача. Съставен е от произведения на сътрудници на в. *„Литературен глас“* в духа на вестника, но отсъствува злободневният му характер, няма полемики или рецензии.

Стихотворения и поеми поместват Ем. Попдимитров, Н. Ракитин, Т. Харманджиев, Ал. Балабанов и др. Белетристичните творби (кратки разкази и импресии) са от Елин Пелин, Г. П. Стаматов, Л. Стоянов, Калина Малина, О. Василев, Вл. Полянов, Ем. Коралов. Останалите материали са разнообразни по съдържание и форма. Преобладават лит. статии, засягащи творчеството на бълг. писатели от миналото или по-общи проблеми (напр. Б. Шивачев пише за космополитизма в литературата). Автори на статиите са К. Константинов, П. Динеков, Д. Б. Митов, Т. Боров. Поместени са също статии по общи въпроси на изкуството и културата, за театъра, музиката и живописта от Ас. Златаров, Ст. Чилингиров, М. Арнаудов, Н. Фол и др. Спомен за Д. Дебелянов отпечатва К. Гълъбов, а Хр. Д. Бръзицов дава разяснения около своята поредица от интервюта „Един час при. . .“.

лв

„ЛИТЕРАТУ̀РЕН ЖИВО̀Т“. Вестник за литература, изкуство и критика. Излиза в С., 2 окт. 1940—15 март 1943; I год. 16 бр., II год. 6 бр., III год. 9 бр. Седмичник, от II год. излиза двуседмично. Ред. С. *Йовчева* и Л. *Стоянов*. Според уводната статия задачите на „Л. ж.“ са „да разкрива силата и красотата на българското художествено творчество и да задълбочава любовта към българската

„Литературен живот“

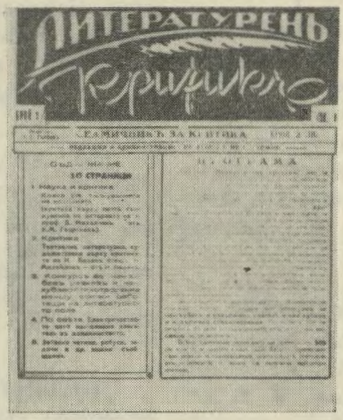

„Литературен критик“

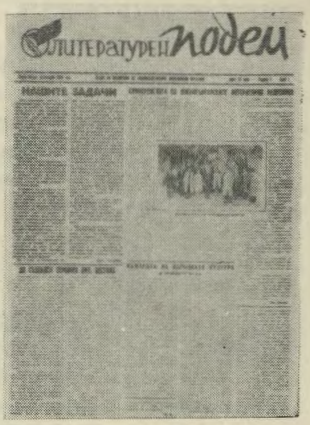

„Литературен подем“

книга“. Автори на уводните статии, в които се разглеждат проблеми на литературата, изкуството и съвременния културен живот, са Л. Стоянов, Б. Нонев, С. Йовчева, Ст. Станчев, Б. Райнов и др. В статиите се ратува за реалистично и народностно художествено творчество, за продължаване хуманистичните традиции на рус. и западноевроп. класика; утвърждава се гражданската роля на писателя, макар че се допускат увлечения в абстрактно и обективистично тълкуване на идейно-естетическите ценности. Вестникът отразява актуални културни събития в СССР, дава информации за оперни и театрални постановки, за нови книги, отбелязва юбилейни дати и годишнини на видни съв. артисти, на майстори на художественото слово (С. А. Есенин, А. А. Блок и др.). Бр. 8, год. I, изцяло е посветен на 30 год. от смъртта на Л. Н. Толстой.

В „Л. ж.“ са обнародвани откъси от книги, разкази, очерци и есета от Й. Йовков, Л. Стоянов, Н. Райнов, К. Петканов, Ст. Ц. Даскалов, Ем. Станев, Д. Немиров, Кр. Белев, В. Геновска, Ем. Манов, П. Стъпов и др. Появяват се отделни творби от Мл. Исаев, М. Грубешлиева, Бл. Димитрова, Н. Стефанова, Б. Райнов и др. В прегледите на текущия културен живот се рецензират книги на прогресивни автори, като Кр. Григоров, Г. Белев, П. Вежинов, А. Гуляшки, В. Марковски, Ем. Станев, Ст. Ц. Даскалов, Л. Стоянов и др. През последната година, напуснат от някои свои прогресивни и авторитетни сътрудници, вестникът постепенно добива облик на аполитичен, откъснат от обществения и полит. живот столичен седмичник. Въпреки това е спрян от властта.

мш

„ЛИТЕРАТУРЕН КРИТИК“. Седмичник за критика. Излиза в С., 1 ян. — 22 юли 1941, 19 бр. Ред. З. П. Търнин. Първите броеве излизат като лично издание с неопределена идейна насоченост; съдържат предимно лит. опити на ученици и студенти. От бр. 6 вестникът се издава от ред. к-т: Ем. Шекерджийски, Н. Вапцаров, В. Воденичарски, К. Цапев. „Л. к.“ става легална трибуна на ЦК на РМС с главна задача да обедини начинаещите таланти при тежките условия на фашистката цензура, да им даде възможност за изява, да ги запознава системно с постиженията на художествения (соц.) реализъм, да възпитава в демократичен и антифашистки дух младото поколение, да пропагандира единството на прогресивната младеж. За сътрудници са привлечени и по-стари писатели — комунисти и художници. Идейно-естетическата позиция на вестника е изразена в уводната статия на бр. 8 — „За творчеството на най-младите“. В. „Л. к.“ се обнародват разнообразни материали: статии по литературно-теоретични въпроси, за обществено-културни събития, репортажи и интервюта, рецензии за книги на млади писатели. В рубриката Наша поща се прави кратък творчески анализ на стихове, разкази, статии. В „Л. к.“ печатат стихове Н. Вапцаров, Кр. Вълков, Мл. Исаев, Н. Марангозов, П. Матев, Б. Райнов, Н.

„Литературен преглед“

Стайков, Ив. Бурин, А. Калоянов, В. Петров (с псевд. А. Раковски), А. Ведров, К. Георгиева, А. Жаров (М. Сматракалев), Д. Бозаков и др. С белетристика и критика участвуват П. Вежинов, Кр. Кюлявков (с псевд. Каран), К. Калчев, А. Гуляшки, В. Воденичарски, Кр. Григоров, Ив. Аржентински, Д. Угрин, Ал. Големанов, Б. Бентов, А. Струмски (Антон Попов), Г. Абаджиев, Л. Младенчева, Ив. Хаджийски, К. Веселинов, А. Тодоров (с псевд. Калинов), Б. Делчев, Гр. Филипов, В. Александров, П. Стъпов (с псевд. Митин), Д. Митрев, Ф. Филипов и др. Художници: Б. Ангелушев, П. Георгиев, Ил. Петров, Н. Шмиргела и др.

След излизане на бр. 18 Дирекцията на полицията изпраща донесение до временния надзор, в което подчертава, че „Л. к.“ е комунистически вестник и трябва да бъде спрян. *бв*

„ЛИТЕРАТŬРЕН ПОДЀМ“. Лит. вестник. Излиза в Стара Загора веднъж месечно, 1945—48. Орган на колектива на лит. кръжоци от Южна Б-я; от II год. — орган на Съюза на лит. кръжоци в Б-я. Ред. к-т: Ив. Христов, Б. Каменов, Ив. Дечев, К. Коняров. Задачата на вестника е да обедини усилията на провинциалните лит. кръжоци, да стане идеен и организационен център на младите лит. сили. По този начин се отговаря на възприетата от Националната конференция на бълг. писатели линия за „обхващане и направляване творческото развитие на подрастващите литературни кадри“. В „Л. п.“ поместват стихотворения Б. Овесянин, Ал. Андреев-Пламенов, Кр. Пенев, Ст. Сивриев, Г. Джагаров, Кл. Цачев, К. Зидаров. Печатат се разкази, мемоари, лит. статии, главно във връзка с годишнини, и рецензии. Разглежда се творчеството на Хр. Ботев, Елин Пелин, Г. Райчев, Н. Вапцаров, М. Грубешлиева, Ив. Бурин. Автори на лит. материали са Ив. Сестримски, Вл. Лесов, Ст. Великов. „Л. п.“ откликва на обществено-политическия живот в Б-я, дава новини от чужбина, отразява организационната работа на лит. кръжоци. През III год. се откриват рубрики за театър и опера. *кя*

„ЛИТЕРАТŬРЕН ПРѢГЛЕД“. Седмичник за изкуство, литература и критика. Излиза в С., 12 септ. 1934—24 апр. 1935, 33 бр. Ред. Л. *Стоянов*. Изразява напрегнатата борба, която бълг. прогресивна интелигенция води срещу силите на реакцията и войната. Има ярко очертана антифашистка програма. На вестника сътрудничат активно, подписани с имената си или с псевдоними, едни от най-изтъкнатите бълг. писатели, поети, публицисти от 30-те год. — Л. Стоянов, Г. Караславов, Хр. Радевски, А. Тодоров, Н. Ланков, М. Марчевски, Кр. Вълков, О. Василев, Б. Делчев, Кр. Пенев, Мл. Исаев, Ламар, С. Гановски, Н. Хрелков, П. Вежинов, М. Андонов и др. Най-често застъпваните рубрики са: Културен преглед, Литературен бележник, Театрален живот, Народен театър, Книги, Наука и открития, Хроника и др. По страниците на вестника се появяват за пръв път „Холера“ от Л. Стоянов, „Дневник“ от Н. Хрелков, статията на Г. Караславов „Трагедията на Яворов“, стихотворения от Хр. Радевски, Ламар, А. Тодоров и др. „Л. п.“ ратува за прогресивна, народностна литература и разобличава всякакви опити за задушаване честното слово на прогресивните писатели-антифашисти. Информира постоянно читателите си за напредничавите прояви на световната култура. Писатели, драматурзи, художници и др. културни дейци са представени с кратки лит. портрети, придружени с техни произведения, с изказвания по актуални въпроси или с художествени репродукции. „Л. п.“ запознава читателите си с творчеството на А. Барбюс, Т. Ман, Ж. Р. Блок, А. Хидаш, Б. Шоу, Ем. Верхарн, Фр. Шилер, Х. Хайне, П. Беранже, Ш. Бодлер

ЛИТЕРАТУРЕНЪ СВѢТЪ

Двадесеть години отъ смъртьта на Пенчо Славейковъ

„Литературен свят“

и др. Съв. литература и култура са обект на особено внимание. По различни поводи се поместват материали за рус. класици А. П. Чехов, Ф. М. Достоевски и др., лит. творби или откъси от произведения на съвременни съв. писатели и поети — М. Горки, А. Н. Толстой, М. А. Шолохов, А. Безименски, П. Г. Антоколски, В. В. Иванов, Н. С. Тихонов, Д. Бедни, В. Я. Брюсов и др. Обнародват се лит. материали и за др. видни писатели (А. К. Фердоуси, Шота Руставели), откъси от карело-финския национален епос „Калевала“ и др. *вв*

„ЛИТЕРАТУ̀РЕН СБО̀РНИК НА БЪЛГАРА̀НОВЦИТЕ“. Съставен от А. Протич, Елин Пелин и Ал. Божинов (С., 1906). Включени са художествени произведения от писатели, близки сътрудници на хумористичното сп. *„Българан“* — Ал. Божинов, Др. Герганов (с псевд. Герган), Ал. Балабанов (с псевд. Гретхен), Елин Пелин, Тр. Кунев, Вл. Попанастасов (с псевд. Пепо, Falco Sacer), А. Протич (с псевд. Светозар Попов), Хр. Силянов, Вл. Ковачев (с псевд. Torpedo), К. Савов (с псевд. Faustulus), Ц. Церковски, Ив. Карановски (с псевд. Безбожник, Птица Кукувица), Д. Подвързачов (с псевд. Забравен талант) и др. Поместени са „Добре дошел, светлий княже“, „Размишления“, „Прах“, „Епопея на незабравимите“, „Моята муза“ и др. от Божинов; „Пижо и Пендо“, „Братя“, „Недопити чаши“, „Нещастие“ и др. от Елин Пелин; „Писма от Българана до дядо Ивана“ от Силянов; „Мирно!“, „Бекярски песни“ от Церковски; „Дългът“ от Подвързачов; „Гражданско възпитание“ от Протич и др. Обнародвани са хумористични стихотворения, разкази с весел и безобиден хумор и сатири, насочени срещу политиката на Фердинанд полит. порядки, безправието, обществената и моралната поквара. За повечето автори са дадени кратки хумористични биографии или автобиографии, придружени с карикатурни портрети, нарисувани от Божинов. *ви*

„ЛИТЕРАТУ̀РЕН СВЯ̀Т“. Седмичник за литература, театър, изкуство и обществен живот. Излиза в С., 5 окт. 1930 — 11 ян.1931, 15 бр. Ред. Ст. Гендов и К. Йорданов, от бр. 4 само Йорданов. Вестникът е с антивоенни и антифашистки тенденции. Съдържа лит. статии, художествена литература, рецензии, статии по културни и обществени въпроси. В „Л. с.“ се обсъждат проблеми на театъра, музиката, живописта. Най-много са театралните рецензии. Редовно се печатат очерци за европ. писатели (Л. Арагон, Ж. Ренар и др.), както и очерци за художници, поместват се и техни репродукции (Ед. Мане, Х. Крейн и др.). Специален брой е посветен на Гео Милев; поместена е статия за него от Б. Шаренков — „Един голям поет и гражданин на България“. Обнародвани са разкази и стихотворения от Н. Хрелков, О. Василев, Н. Месечков, Б. Шивачев, Ат. Душков и др. Със статии по лит. и културни въпроси сътрудничат Л. Стоянов, Л. Цветарев, Д. Хаджилиев, Гендов, Шаренков, Г. Хрусанов и др. *ви*

„ЛИТЕРАТУ̀РЕН ФРО̀НТ“. Лит. седмичник. Излиза в С. от 27 септ. 1944. В първите броеве не се обявява чий орган е; на 13 май 1945 на първа страница е отбелязано „Орган на Съюза на българските писатели“. Ред. на бр. 1 е О. Василев, бр. 2 излиза на 5 окт. 1944 с ред. А. Гуляшки и А. Тодоров. От 1 ян. 1945 не се съобщават редактори. От бр. 19, 23 февр. 1945, до бр. 41, 25 авг. 1945, ред. А. Каменова, Тр. Кунев, Хр. Радевски, Цв. Иванов. В бр. 42, 1 септ. 1945, е обявен ред. к-т в състав: А. Каменова, Б. Делчев, В. Геновска, Н. Фурнаджиев, Ст. Загорчинов; гл. ред. Н. Фурнаджиев. От септ. 1945 издаването на „Л. ф.“ поема СБП. По този случай в уводната статия на вестника се изтъква, че инициатори и създа-

„Литературен фронт“

тели на първия лит. вестник след 9 септ. 1944 стават ония българ. писатели, които най-тежко са понесли фашисткия гнет и са се борили срещу него. По страниците на „Л. ф.“ за пръв път от много години прозвучава свободното слово на българ. писател. Още с първите си броеве вестникът става орган на демократичните и прогресивните писатели. Към сътрудничество са привлечени всички творци, обединени от демократичните принципи за задачите на литературата, от омразата и борбата им срещу фашизма и шовинизма, от волята им да създадат истински художествени и високоидейни произведения.

Гл. ред. на вестника последователно са: Н. Фурнаджиев (1945—48), В. Андреев (1949—55), Сл. Васев (1955—64), Г. Димитров-Гошкин (1965—66), Б. Райнов (1966—69), Л. Левчев (1970—72), Б. Божилов (1972—73), Ефр. Каранфилов (от 1973).

В „Л. ф.“ се обнародват предимно литературно-художествени материали: разкази, очерци, стихотворения, поеми, басни, лит. пародии и епиграми, фейлетони, пътни бележки, мемоари, откъси от романи и повести. Голямо място се отделя на статии из областта на лит. критика, марксистко-ленинската естетика, теория на литературата, на въпроси на поетиката, художественото майсторство, социология на изкуството, соц. реализъм. Във вестника се поместват обширни материали под рубриката За боева марксистко-ленинска критика (1953); по повод на стихотворния цикъл на Ив. Радоев „Пролетно разсъмване“ се подема разговор за любовната лирика (1952); помества се разговор за художественото майсторство (1954). „Л.ф.“ дава широка информация за обсъждането, посветено на периодизацията на българ.литература (1956); провежда дискусия по въпросите на соц. реализъм (1957); отпечатва материали от теоретичната конференция на тема „Партията и литературата“ (1960). През 1961 в няколко броя се поместват обширни материали на тема „Майсторство и съвременност“; през 1963 се провежда разговор за поезията. Широко се отразява 20-год. на 9 септ. 1944 (1964). По страниците на вестника се води разговор за традицията и новаторството (1965); отразена е дискусията за критиката (1967) и разговорът на тема „Критиката — отговорност и перспективи“ (1970).

В „Л. ф.“ се печатат в превод художествени творби от чужди автори (поети и прозаици); най-голям дял заемат рус. писатели. Вестникът осведомява за новоизлезли художествени произведения в Б-я и в чужбина, за творби на българ. писатели, издадени в други страни; поддържа рубрика по въпросите на езика; отразява конгресите на СБП, на Съюза на съв. писатели, на писателските организации в соц. страни; дава интервюта и разговори с българ. и световноизвестни писатели, осведомява за дейността на ПЕН-клубовете. През последните год. особено е засилена рецензентската дейност на вестника — почти във всеки брой има рецензии и отзиви за стихосбирки, за литературоведски книги, за художествени творби в проза. В „Л. ф.“ редовно се поместват поздравителни писма, придружени с юбилейни статии до писатели по случай навършване на кръгли годишнини. Вестникът пише за ежегодните празници на поезията, уреждани от СБП в София и провинцията, дава подробни год. прегледи за състоянието на поезията, прозата, драмата, критиката, широко отразява конгресите на БКП, на КПСС. В него се поместват изказвания на българ. писатели във връзка с решения на партията в областта на литературата и изкуството, материали по въпроса за партийността, народността и хуманизма в литературата. Отделено е място на идеологическата диверсия в литературата и борбата срещу нея. Печатат се материали по въпросите на литературата и съвременността, за отражението на съвременния герой в художественото творчество, за литературата,

съвременността и научно-техническата революция, по проблемите на отчуждението. В „Л. ф.“ се поместват външнополитически материали, отразяват се международни полит. събития, дават се полит. коментарии, сведения за дейността на Световната организация за защита на мира и др. *мб*

„ЛИТЕРАТУ́РЕН ЧАС“. Седмичник за литература, изкуство, наука и обществени въпроси. Излиза в С., 10 апр. 1935—4 ноем. 1940. Ред. П. К. Чинков. Появяването му е свързано с разцепление в редакцията на в. „*Литературен глас*“. Обявява се за „свободна трибуна на напредничавата българска общественост“, която ще обедини обществени и културни дейци в името на мира, свободата и напредъка. В предвоенната обстановка призовава бълг. интелигенция към „обща воля за безкористна обществена служба и за творчество на големи духовни ценности“. В този дух е „Позивът към българската общественост“, който вестникът обнародва от името на главните си сътрудници (1936). Първите год. са издържани в демократичен дух, който най-пряко се проявява в статиите по обществено-политически въпроси („За диктатурата“, „Водачът на демокрацията“ от Ас. Златаров, „Войната не е неизбежна“ от Г. Бакалов), в разглеждането на международните събития. Явен е и интересът към СССР — в статии, информации (от Л. Стоянов, Г. Бакалов, В. Павурджиев) се оценява напредъкът на първата пролетарска държава, сочи се богатството на културния ѝ живот.

„Л. ч.“ отразява разнородните прояви на изкуството в Б-я. Помества отзиви за театрални и оперни представления, запознава читателите с представители на артистичния свят. Има рубрика за киновести. Отделено е място за културни новини от провинцията. Особено широко е застъпена художествената литература. Белетристиката е представена от изтъкнати и млади, обещаващи творци — К. Петканов, М. Грубешлиева, Ив. Вельов, Б. Светлинов, Ст. Ц. Даскалов, Кр. Григоров, Д. Чавдаров—Челкаш, П. Вежинов. Репортажи печатат М. Вълев — Босяка, В. Геновска, Кр. Белев. Поетични творби обнародват Бленика, М. Петканова, М. Грубешлиева, Мл. Исаев, К. Зидаров, П. Матеев, Ал. Геров, В. Ханчев, който печата ранните си стихове за Испания. В „Л. ч.“ се разискват актуални лит. въпроси и проблеми от лит. наследство — автори са А. Тодоров, Н. Ланков, Л. Цветаров, Б. Делчев, Ив. Клинчаров, Т. Павлов, Л. Стоянов, Сл. Васев, Ст. Станчев и др. Посвещават се статии на видни бълг. писатели — Хр. Ботев, П. К. Яворов, Г. П. Стаматов, Ал. Константинов, Й. Йовков—и на рус. класици — А. С. Пушкин, Н. А. Некрасов, Л. Н. Толстой. Често се поместват информации за състоянието на съв., унг., пол. литература. Редовно се рецензират лит. и др. книги — „В страната на съветите“ от Ас. Златаров, „Мадрид гори“ от Св. Минков, „Златният телец“ от И. Илф и Е. Петров и мн. др.

Последната год. вестникът изменя облика си. Превръща се в информационно издание, което се занимава предимно с обществено-политически въпроси. Лит. материал почти изчезва. В идейните му позиции се забелязва преориентация към правителствената прогерманска политика. „Л. ч.“ е илюстриран. *кя*

„ЛИТЕРАТУ́РНА МИ́СЪЛ“. Двумесечно списание за естетика, лит. история и критика. Излиза в С. от 1957. Орган на Ин-та за литература при БАН. Гл. ред. П. Зарев, ред. к-т: Ат. Натев, Г. Димов, Г. Цанев, Ем. Георгиев, Л. Стоянов, П. Динеков, Ст. Каролев, Т. Павлов. Хр. Йорданов. От 1976, кн. 1, ред. к-т: Г. Димов, Г. Цанев, Ем. Георгиев, Ефр. Каранфилов, Здр. Петров, М. Цанева, П. Динеков, Т. Жечев. „Л. м.“ се налага като лит. списание, което отразява творческото оживление и атмосферата след Априлския пленум на БКП (1956). Списанието отговаря на насъщните нужди на съвременното литературознание, като се намесва активно в решаването на основните въпроси на съвременната бълг. литература, приела соц. реализъм като единствен творчески метод.

Още в програмната статия се изтъква, че като основна задача на списанието се поставя назрялата необходимост да се разработят всички проблеми, „които в миналото са били занемарявани, но от чието осветляване се е чувствувало нужда“. По страниците на „Л. м.“ се обсъждат цялостно най-актуалните въпроси на съвременната естетика, основните закономерности на художественото творчество, различните аспекти на

„Литературна седмица“

художественото мислене, мястото на личността в изкуството, качествата на естетичното, проблемите на партийността, народността и хуманизма в изкуството и литературата, спецификата на народопсихологията, на националното и интернационалното, както и проблемите на психологията на творческия процес и пр.Отбелязват се най-значителните събития в бълг. и чуждестранния лит. живот.

„Л. м.“ играе важна роля при осветляване на основните проблеми и на бълг. литература от миналото — периодизацията, многообразието на хилядолетното лит. развитие, спецификата и европ. значение на старобълг. литература, особеностите на класическия и критическия реализъм, стиловото богатство на соц. реализъм и т. н. Проведените дискусии по страниците на списанието допринасят за активизиране на съвременното марксическо литературознание. На „Л. м.“ сътрудничат литературоведи, много поети и писатели, като Л. Стоянов, Г. Караславов, Хр. Радевски, Д. Димов, Д. Талев, Св. Минков, Ел. Багряна, Мл. Исаев, Ламар, Ат. Далчев, А. Гуляшки, Бл. Димитрова и мр.др.,както и чуждестранни учени и критици — Д. С. Лихачов, М. Б. Храпченко, Д. Ф. Марков, В. М. Озеров, В. И. Злиднев, С. И. Машински, Ю. Борев, Л. С. Ерихонов, Г. Д. Гачев, М. Наг, Ю. Жюен, В. Бехиньова, В. Глигорич и др. Печатат се и творчески анкети с видни писатели, неизвестни творби, писма и документи на изтъкнати творци, проблемни статии за конгреси, конференции, дискусии и срещи, станали в Б-я и в чужбина.

хй

„ЛИТЕРАТУ̀РНА СЀДМИЦА“. Седмичник за литература, изкуство и културен живот. Излиза в С., 7 февр. — 18 юли 1939. Ред. Ст. Илчев. Стреми се да обхване културния живот в Б-я, помества материали из различни области на изкуството. Обявява се за пълна търпимост между творците. Има подчертано информационен характер. Лит. статии са свързани обикновено с юбилеи на писатели — Софроний Врачански, Д. Войников, Хр. Ботев, К. Христов, Елин Пелин. Редовно се печатат отзиви за новоизлезли творби — рецензират се книги на К. Христов, К. Зидаров, Б. Болгар, Иво Андрич, Цв. Минков и др. Автор на рецензиите често е П. Пенев. Интересни са очерците или интервютата, посветени на видни бълг. артисти — Вл. Трендафилов, З. Йорданова, Ив. Димов, Ст. Савов, П. Райчев, Ас. Найденов. Материалите са писани предимно от Ст. Стефанов. Вестникът отразява успехите на бълг. живопис с отзиви от Г. Константинов. По езикови въпроси пише Ст. Илчев. Отпечатаните художествени творби са на средно равнище с изключение на няколко разказа от Ем. Станев, на стихове от К. Зидаров и Р. Ралин. Хумористичната рубрика води Змей Горянин. Поместени са кратки статии по общественополитически въпроси, в които се долавя тревогата от приближаващата се II световна война.

кя

ЛИТЕРАТУ̀РНИ МУЗЀИ. Създадени са предимно след 9 септ. 1944. Преди соц. революция са 4, през 1975—22. Л. м. са мемориални къщи-музеи, посветени на една личност. Уредени са музеи на най-изтъкнатите класици на бълг. литература — Хр. Ботев, Ив. Вазов, Петко и Пенчо Славейкови, П. К. Яворов; на поетите-комунисти — Хр. Смирненски, Н. Вапцаров, Н. Хрелков; на писатели-съвременници — Д. Димов, Д. Чорбаджийски-Чудомир и др. Предстои изграждането на национален лит. музей, в който на фона на общото развитие на бълг. литература от нейното създаване до днес всеки по-значителен писател ще намери своето място.

Всички Л. м. в Б-я провеждат широка проучвателна и събирателска дейност, в резултат на която в тях се съхраняват няколко

хиляди веществени и документални материали. С част от събраните материали музеите уреждат експозиции. Експозициите на повечето от Л. м. имат битова част, пресъздаваща обстановката и атмосферата, сред която е расъл или работил творецът, и документална изложба (в повечето случаи разположена в самостоятелно построена сграда), където чрез веществени и документални материали се разкрива жизненият и творческият път на писателя.

Л. м. играят ролята на научно-просветни ин-ти — в специфична форма разкриват творческото дело на големите бълг. писатели. Музейните специалисти, които работят в лит. къщи-музеи, разгръщат разностранна възпитателна дейност сред трудещите се и особено сред учащата се младеж. Провеждат масови инициативи в музея и извън него. Изнасят екскурзоводски беседи пред посетителите, организират пионерски сборове, масови събрания във връзка с честване годишнини на патрона на музея, рецитали и др. Подготвят научна и пропагандна литература — научни статии, албуми, пътеводители, диплянки и др., — чрез които запознават посетителите с живота и творчеството на писателя.

Интересът към Л. м. в Б-я ежегодно расте. Те се посещават от голям брой бълг. и чуждестранни гости, чийто брой през 1975 достига ок. 1 млн.

Къща-музей „Христо Ботев“ — Калофер, ул. „Хр. Ботев“ № 15. Къщата, в която е расъл Ботев, е възстановена през 1942; през 1945 е превърната в музей. Пресъздадена е обстановката, характерна за скромния градски възрожд. дом. През 1973 непосредствено до къщата, в сграда с две просторни изложбени зали,е открита документална експозиция, която проследява героичния живот на Ботев. Поставени са някои от неговите запазени лични вещи — часовник, писалищни прибори, печатарска машина, на която са печатани в. „Знаме“, „Нова България“ и др.

Къща-музей „Любен Каравелов“ — Копривщица, пл. „20 април 1876 г.“ № 6. Музеят е уреден през 1957 в родната къща на писателя. В него се съхраняват интересни експонати, свързани с дейността на Каравелов в Русия, Бялград, Букурещ и др. Запазена е печатарската машина, с която е печатана програмата на БРЦК.

Къща-музей „Иван Вазов“ — Сопот, пл. „Ив. Вазов“. Родната къща на писателя е открита като музей през 1935; възстановена е през 1942. Възрожд. архитектура и битовата уредба пресъздават обстановката, в която е расъл Вазов. През 1970 близо до къщата е построена самостоятелна едноетажна изложбена зала, в която е открита документална експозиция, посветена на живота и творческата дейност на писателя.

Къща-музей „Иван Вазов“ — Берковица, ул. „Поручик Гозданов“ № 2. Открита за посещение през 1957. Тук Вазов живее през 1879—80. Домът е във възрожд. стил с резбени тавани и битова обстановка. В няколко от стаите е оформена документална изложба, посветена на писателя. Централно място в нея заемат произведенията на Вазов, написани по времето, когато е живял в града.

Къща-музей „Иван Вазов“ — София, ул.„Ив. Вазов“ № 10. Обявена за музей през 1921. Къщата е запазена във вида, който е имала през живота на Вазов. В двата етажа са кабинетът, приемната, спалнята, трапезарията и др. В салона са подредени някои от поздравителните адреси и подаръците, свързани с честувания на писателя по случай 25- и 50-год. му лит. дейност.

Къща-музей „Петко и Пенчо Славейкови“ — София, ул. „Раковски“ № 138. Открита през 1951 в апартамент, в който е живяла внучката на П. Р. Славейков. Подредената битова експозиция е от домашни предмети, лично ползувани от двамата писатели — баща и син. Специално място заема масата на П. Р. Славейков, на която е подписана първата бълг. конституция. Документалната изложба и лекционната зала са разположени в съседен апартамент. Експозицията не е в състояние да обхване изцяло богатия и разностранен жизнен и творчески път на двамата писатели, затова в лекционната зала чрез прожекции и беседи се дават допълнителни данни за живота и творчеството им. Музеят притежава ценна архивна сбирка, свързана с делото на Петко и Пенчо Славейкови.

Къща-музей „АлекоКонстантинов“ — Свищов, ул. „Клокотница“ № 6. Създадена през 1926. Възстановена е обстановката в дома, където се е родил и расъл писателят. Подредена е и документална експозиция.

Интересни експонати са оригиналните ръкописи, личните вещи, костюмът и сърцето на писателя, запазено след трагичната му смърт.

Къща-музей „П. К. Яворов“ — Чирпан, ул. „Крачолови“ № 22. Открита през 1954 в къщата, в която е живял и расъл Яворов. Възстановена е домашната обстановка с материали от семейството на писателя. Подготвя се откриване на съвременно оформена документална експозиция в новопостроена самостоятелна сграда близо до къщата.

Къща-музей „П. К. Яворов“ — София, ул. „Раковски“ № 136. Създадена през 1958 в къщата, в която е живял поетът. В първия етаж е пресъздадена обстановката, характерна за времето на Яворов; в една от стаите са подредени вещи от последната му квартира. Във втория етаж е уредена документална експозиция, в която се открояват експонатите, свързани с неговото творчество и революционна дейност — книги, ръкописи на стихове, пушката, с която е участвувал в борбата за освобождението на Македония, и др.

Къща-музей „Димчо Дебелянов“ — Копривщица. Родната къща на поета е реставрирана и е открита като музей през 1958. Строена е във възрожд. стил с умело съчетание на камък и дърво, с уютен двор, потънал в зеленина, ограден с високи каменни зидове. Двете части на експозицията — документална и битова — разказват за живота и творчеството на Дебелянов.

Къща-музей „Цанко Церковски“ — с. Бяла черква, ул. „Ц. Церковски“ № 6. Открита за посещение през 1956. Експозицията се състои от битов интериор и документална част, разположени в къщата на писателя, строена през 1911. Запазен е работният кабинет на Церковски.

Къща-музей „Димитър Полянов“ — Карнобат, ул. „Ил. Макариополски“ № 2. Създадена през 1968 в родната къща на поета. През 1973 музеят е открит с експозиция от 2 части: битова и документална.

Къща-музей „Йордан Йовков“ — с. Жеравна, Сливенски окр. Родният дом на писателя е превърнат в музей през 1957. Възстановена е уредбата, сред която е расъл Йовков; в една от стаите е подредена изложба от снимки, документи и веществени материали, които разкриват неговия жизнен и творчески път.

Къща-музей „Христо Смирненски“ — София, ул. „Ем. Шекерджийски“ № 116. В партера на къщата, открита за посещение през 1959, в две от стаите е възстановена битовата обстановка, сред която е живял поетът с родителите си. Първият етаж е преустроен в голяма изложбена зала, в която е подредена документална експозиция. Показани са оригиналните ръкописи от стихосбирката „Да бъде ден.“. Стенописна художествена композиция отразява Октомврийската революция, възпята от Смирненски.

Къща-музей „Гео Милев“ — Стара Загора, ул. „Гео Милев“ № 37. Открита за посещение през 1953. В къщата, в която е расъл писателят, е обзаведена битова експозиция. В новопостроена отделна зала непосредствено до къщата има художествено оформена документална изложба за живота и дейността на Гео Милев. Специално място е отделено за поемата му „Септември“.

Къща-музей „Николай Хрелков“ — София, кв. Горна баня, ул. „Отдих“ № 21. Вилата, в която поетът-комунист прекарва последните си дни, е превърната в музей през 1950. Запазена е мебелировката на кабинета му и приемната. В другите две помещения е подредена изложба от снимки, документи, ръкописи, която представя живота и творчеството на поета.

Къща-музей „Н. Й. Вапцаров“ — Банско, пл. „Вапцаров“ № 9. Открита за посещение през 1953. В родната къща на Вапцаров е запазена битовата обстановка, в която е расъл поетът-революционер. В преустроени помещения в партера е разположена изложба — в снимки и документи са показани животът на Вапцаров като работник, комунистически деец, поет и героичната му смърт.

Къща-музей „Н. Й. Вапцаров“ — София, ул. „А. Кънчев“ № 37. Създадена през 1952. В апартамент на IV етаж е запазена обстановката, при която е живял поетът-комунист. В съседния апартамент е художествено оформена документална експозиция. Във витрини са поставени масата и машината, с която са преписвани някои от най-значителните стихотворения от стихосбирката „Моторни песни“. В специална витрина са международната награда за мир и златният медал, дадени на поета посмъртно.

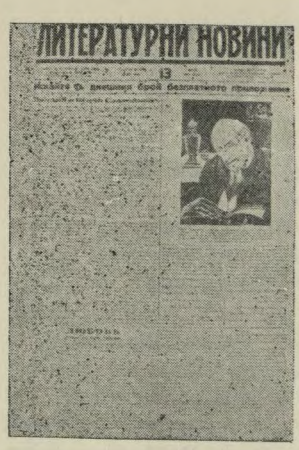

„Литературни новини“ (1927—29)

Уредена е и малка изложба от графики на ит. художници по стихове на Вапцаров.

Къща-музей „Димитър Чорбаджийски—Чудомир“ — Казанлък, ул. „Трапезица“ № 9. Създаден през 1968, музеят е в процес на организация. Непосредствено до къщата е построена сграда, в която ще бъде уредена документална експозиция.

Къща-музей „Димитър Димов“ — София, ул. „Кр. Сарафов“ № 26. Музеят е в процес на организация и подготовка за откриване.

Къща-музей „Георги Бакалов“ — София, ул. „Д. Войников“. Музеят е в процес на организация.

Национален музей на българската литература — София, ул. „Раковски“ № 136. С разпореждане на Министерския съвет от 1 ян. 1976 в София към Комитета за изкуство и култура е създаден Национален музей на бълг. литература със задача да издирва, събира, съхранява, проучва и показва вещественитe и документалните паметници, свързани с цялостната история на бълг. литература от основаването на бълг. държава. Към музея се организира лит. архив и научноизследователска група. Лит. къщи-музеи на територията на София (8 на брой) се превръщат във филиали на Националния музей на бълг. литература, а в провинцията остават под негово методическо ръководство. Националният музей на бълг. литература е в процес на организация.

ск

„ЛИТЕРАТУРНИ НОВИНИ“. Седмичен вестник за литература, изкуство и наука. Излиза в С., 25 септ. 1927—23 юни 1929. Ред. Д. Б. *Митов*; от II год. — В. *Пундев*. Лит. издание на книгоизд. „Ив. Г. Игнатов и синове“. Съдържа художествена литература — оригинална и преводна; статии за някои лит. направления и по проблеми на съвременното киноизкуство и театър; статии по езиковедски въпроси и по въпроси на археологията; творчески портрети; писма, спомени и интервюта; отзиви и рецензии за творчеството на бълг. писатели и живописци; за музикални изпълнения, театрални постановки, художествени изложби; илюстрации, културни вести от цял свят; информации за новоизлезли книги; реклами на Игнатовите издания. Ратува за национална култура и за издигане на художествения вкус, като отделя специално внимание на чистотата на езика. Във вестника се поставя въпросът за нравствената повеля на твореца и за обществената роля на изкуството. „Л. н.“ апелира за повече грижи за националното самоопазване и за сближение между народ и интелигенция. Обединява сътрудничеството на поети, писатели, критици и учени с различни естетически и идеологически възгледи. Между сътрудниците на „Л. н.“ са: Н. Райнов, Л. Стоянов, М.Арнаудов, Г. Цанев, Г. Константинов, Цв. Минков, В. Каратеодоров, Ст. п. Василев, К. Гълъбов, Н. Фурнаджиев, Ф. Попова-Мутафова и др.

бк

„ЛИТЕРАТУРНИ НОВИНИ“. Двуседмичник за литература, изкуство, наука и обществен живот. Излиза във Варна, дек. 1941 — авг. 1944. Ред. Б. Чернев. Започва като прогресивен орган, който обединява предимно демократично настроени писатели от провинцията (Й. Ковачев, Д. Добрев, П. Стъпов, П. Гаджев, Ат. Смирнов, Л. Дойчев, Д. Митрев и др.). На вестника сътрудничат и писатели като Ст. Чилингиров, К. Петканов, Ст. Руневски и др. Обнародват се стихове, разкази, литературно-критически и театрални статии, лит. информации и др. Вестникът е „предназначен за широк кръг читатели“ и се стреми към „всестранно и точно осведомяване“ за състоянието на лит. творчество, като включва „четиво, репродукции сведения, преценки от общ художествен и

ЛИТЕРАТУРНИ НОВИНИ

„Литературни новини“ (1941—44)

културен интерес“. „Л. н.“ се стреми да играе роля на „скромен приносител на българското културно-обществено и национално възхождане“, бори се за „широта на погледа, подробна осведоменост, обективна и отговорна критика“. Редакцията се насочва към „една по-висша духовна култура“, чрез която да се отзове на „върховната повеля“ на деня, като се следват стъпките на „един нов вътрешен и международен културен градеж“.

Въпреки немного ясно формулираната си програма „Л. н.“ обединява значителна част от демократично настроената творческа интелигенция. Когато столичната цензура прави сътрудничеството на писателите-комунисти в соф. периодични издания невъзможно, те се обръщат към „Л. н.“ На вестника сътрудничат Н. Вапцаров („Антени“), А. Тодоров, П. Вежинов, Б. Божилов, Ал. Геров, Кр. Вълков, Кр. Григоров, Ж. Битев, Цв. Спасов, Ив. Нивянин и др. Първите броеве отразяват позициите на антифашистката творческа интелигенция. Но от бр. 7 (11 ноем. 1942) до бр. 17 (15 ноем. 1943) „Л. н.“ се ориентира определено надясно — печатат се патриотарски материали. По указание на ЦК на партията още през юни 1942 Б. Божилов сигнализира чрез в. „Заря“ и „Литературен глас“ за променения курс на „Л. н.“ и всички по-раншни сътрудници го напускат. Привлечени са други автори — М. Арнаудов, Д. Сяров, Г. Константинов, Ив. Богданов, Л. Паспалеев, П. Михайлов, Сл. Ангелов, Н. Фол, Д. Цветков, Ст. Бакалов, Т. Берабатев, Мариус и др. Поместват се статии с реакционен и фашистки характер.

хй

„ЛИТЕРАТУРНИ НОВИНИ“. Информационен седмичник. Излиза в С., 1961—64. Издание на М-вото на просветата и културата — Управление на издателствата, полиграфията и книгоразпространението. Гл. ред. В. Акьов. Вестникът запознава читателите с бълг. книга, с нейните създатели, критици, преводачи, художници и технически оформители. Отделя място и за читателски оценки и препоръки. Има широк кръг сътрудници, отговаря на интересите на разнородни читатели, като помага за тяхното общокултурно и професионално издигане. Информира за новоизлезли книги и за книги под печат, като обнародва нови стихотворения на изтъкнати бълг.и чужди писатели (Н. Фурнаджиев, Хр. Радевски, П. Матев, Д. Дамянов, Л. Левчев, Б. Брехт, П. Неруда, Н. Хикмет и др.) и белетристични откъси — „Кафявите хоризонти“ от Др. Асенов, „Мъртво вълнение“ от Ив. Петров, „Ивайло“ от Ст. Загорчинов, „Иван Кондарев“ от Ем. Станев, „Травнишка хроника“ от И. Андрич и др. Чрез интервюта и изказвания запознава читателите с творческите планове на Хр. Радевски, Ефр. Каранфилов, Г. Караславов, Ил. Волен и др. писатели, а също и на изд. „Български писател“, „Наука и изкуство“, „Земиздат“ и др. В „Л. н.“ са поместени рецензии за трудове по марксизъм-ленинизъм, естетика, техника, селско стопанство, литературознание, за художествена литература, както и профили на творци и научни работници от различни области. Във вестника участвуват лит. критици В. Йосифов, Т. Абазов, Б. Нонев, Н. Давидов, С. Правчанов, М. Николов, Р. Ликова и др. Някои от статиите засягат проблеми на издателската практика в София и провинцията, специфични въпроси на превода, редактирането, художественото и техническото оформяне, книгоразпространението и т. н. Поместват се материали за издателския опит в чужбина, за историята на бълг. прогресивни издателства и на соц. печат в миналото. „Л. н.“ съдържа забавни материали, читателски интервюта, фейлетони и др.; фотоетюди, които отразяват интереса

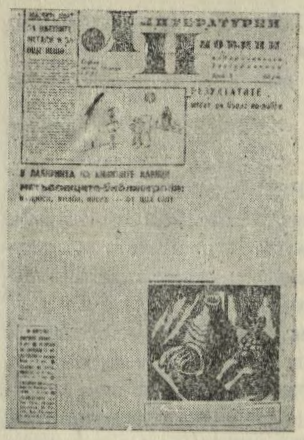

„Литературни новини“
(1961—64)

към книгата, заглавни корици на книги, илюстрации на разкази и т. н.

кб

ЛИТЕРАТУ́РНИ РЕ́ЧНИЦИ И ЕНЦИКЛОПЕ́ДИИ. Справочни лит. издания, които излагат в сбита форма най-съществено от целокупното знание за литературата. В Б-я са издадени следните Л. р. и е.:

„Малък литературен речник“ (Пловдив, 1927), джобен формат. Автор Ал. Д. Пиронков.В предговора е отбелязано, че „са посочени имената и съчиненията на всички велики писатели и поети от всемирната и от родната литература“, „най-бележитите творения“, известни под името „класични“ („Илиада“, „Одисея“, „Война и мир“, „Пан Тадеуш“ и др.). Но този принцип не се прилага последователно — има напр. бележка за драмата „Ивайло“ от Ив. Е. Гешов. В речника са поместени статийки и за видни философи, политици, икономисти, фолклористи, езиковеди, хора на изкуството и др. (К. Маркс, Фр. Енгелс, М. А. Бакунин, К. Иречек, Б. Дизраели, М. Дринов, Дж. Мил, О. Роден, Г. Вайганд, Ст. Веркович, А. Рубиншайн, Дж. Росини и др.). Термините са подредени азбучно. За лицата е отбелязана годината на раждането и на смъртта, но непоследователно. Няма единство и при посочване заглавията на най-значителните творби на авторите. В някои биогр. бележки е дадена само най-обща характеристика на творчеството, без да се споменават отделни произведения. „Малък литературен речник“ представлява интерес като пръв опит за създаване на справочно лит. издание.

„Малка литературна енциклопедия“ (С., 1940). Автор М. *Марчевски.* Енциклопедията има за цел да запознае читателите с всички по-важни въпроси в областта на поезията, белетристиката, критиката, литературознанието и лит. история. Термините са подредени азбучно. Със статии са представени всички лит. школи и течения. Съдържа и кратки обзорни очерци за различни национални литератури, в които са посочени по-важните етапи в истор. им развитие и най-значителните им представители. Поместени са 1000 биографии на най-видни чужди и на всички бълг. писатели, лит. критици и историци с изключение на най-младите. На бълг. писатели са посочени заглавията на всичките им произведения с годината на издаването, а на чуждите — на най-значителните. Характеристиките за класиците са по-обстойни, за другите автори — по-кратки.

През 1946 излиза второ попр. и доп. изд. на „Малка литературна енциклопедия“ — „Чужда литература“ (т. I). Марчевски има намерение да издаде 2 т., като отдели бълг. литература от чуждата. Но не успява да подготви т. II.

В предговора авторът отбелязва, че фашистката цензура е съкратила една трета от ръкописа на първото изд. и е осакатила оценката за повечето писатели. Той е бил принуден да си служи с „езоповски език“. Във второто изд. оценките са по-обширни и точни.

„Творци на българската литература“ (С., 1941). Автор Г. *Константинов.* Съдържа статии за 142 писатели — от Паисий насам. Имената са подредени хронологично според годината на раждането. Статиите са написани живо, увлекателно. Посочени са най-важните събития от живота на писателите, любопитни факти от биографиите им, цитират се спомени на техни съвременници или близки. След биогр. справка са подредени произведенията на авторите с годината на издаването и литература за тях. Оценка на лит. творчество няма.

„Малка енциклопедия за изучаване на българските писатели“ (С., 1942). Съст. Ал. Григоров. Издадена като безплатно приложение на сп. „Картинна галерия“. Включени са имената на 140 бълг.

писатели, подредени азбучно по фамилното име, но без инверсия. В предговора Григоров пише, че причина да издаде енциклопедията е „желанието ни да улесним учащата се младеж в подготовката ѝ при изучаване на българската литература и да обогатим познанията ѝ. Отбелязани са творбите на нашите писатели, които авторът смята, че са необходими за обучението на учащите се." Статиите съдържат кратки биогр. данни; изброени са заглавията на произведенията, понякога без годината на издаването.

„Български писатели. Биографски и библиографски данни" (С., 1947). Автор Г. Константинов. Справочникът е разширено издание на „Творци на българската литература". Съдържа статии за 196 ълг. писатели. Изданието има чисто информативни задачи. Авторът е включил предимно писателите, които се изучават в училище. Имената са подредени хронологично по годината на раждането. Константинов се е постарал да даде интересно четиво, съпроводено с повече данни за живота и творчеството на утвърдените писатели и с библиография. За онези, които тепърва израстват като творци, са посочени само най-важните факти от живота им с дати и книгите, които са отпечатали. За младите и активни участници в тогавашния лит. живот почти няма библиография.

„Българска възрожденска книжнина. Аналитичен репертоар на българските книги и периодични издания. 1806—1878" (С., т. I, II, 1957, 1959). Съст. М. *Стоянов*. Задачата на изданието е „пълното и цялостно описание на българската печатна възрожденска книжнина с оглед на нейното проучване и използуване". Дадени са книги и периодични издания, писани наълг. език, на чужди езици, но редактирани от българи, както и книги, издадени едновременно наълг. и друг език. Периодичните и сборните издания са отразени аналитично. Публикациите в отделните вестници и списания са подредени хронологично към името на съответния книжовник, за който са посочени най-съществените биогр. данни и по-значителните изследвания за него. Материалите с неустановено авторство — статии, дописки, известия, обяви и др. — са поместени в т. II.

В т. I след раздела „Български книжовници. 1806—1878" са посочени служебни издания, анонимни книги, географски карти. В специален дял са обособени чуждите книжовници (рус., фр., гр., нем. и др.), които или са работили в Б-я, или пък трудовете им са превеждани и преработвани наълг. език. За тези книжовници не се посочват данни и библиография — дава се само годината на раждането и на смъртта им. В „Българска възрожденска книжнина" са описани подробно всички периодични издания — от първотоълг. списание „Любословие" (1844) до сп. „Славянско братство" (1878). Има пълни библиогр данни за вестниците и списанията, за характера, програмата, сътрудниците и съдържанието на периодичните издания. Посочено е в кои селища в Б-я и в чужбина са получавани, отбелязани са имената на настоятелите им. Справочникът е снабден с различни показалци — хронология на книгите и периодичните издания; азбучник на периодичните издания; списък на печатниците, в които са печатани книги наълг. език; списък на издатели, иждивители и покровители, на спомоществователи и абонати; показалец на личните имена, на селищата. В края на изданието има предметен показалец.

Анонимните материали в т. II са обединени в три дяла — статии, подредени систематично по предмети; дописки, наредени азбучно по селища; „летопис", който включва полит. прегледи, новини, служебни съобщения, различни вести и обяви.

„Българска възрожденска книжнина" е основно помагало за проучване наълг. литература и култура, на полит. и икономическия живот през Възраждането.

„Български писатели, творци на литература за деца и юноши" (С., 1958). Автор Г. Константинов. Съдържа 128 очерка за всичкиълг. писатели от Паисий до родените през 1930, които са издали поне една книга за деца и юноши. Очерците са подредени по рождените дати на писателите. Константинов си поставя задача да отрази най-необходимите данни за живота на писателите, да посочи по възможност всичките им книги и списанията, на които са сътрудничили. Накрая той отбелязва най-значителните статии и рецензии за творчеството им. В очерците за по-известнитеълг. писатели са включени интересни данни, особено за детските и младежките им години. Авторът

се стреми чрез отделни факти и дори чрез сухото изреждане на жизнените обстоятелства да въведе читателя в интимната същност на живота и творчеството на писателите, да посочи смисъла и значението на тяхното дело.

„Българската литература в дати и характеристики“ (1960). Автор Ив. *Богданов*. Той има амбицията да представи фактическото съдържание на бълг. литература през единадесетвековното ѝ развитие и приноса на отделните творци. Справочникът съдържа очерци за основните периоди от истор. развитие на бълг. литература. След всеки очерк хронологично са дадени справки за авторите и произведенията от това време с творческа характеристика и с критическа оценка, в която надделява субективното виждане на Богданов.

„Речник на българските псевдоними“ (1961). Автор Ив. Богданов. Задачата на справочника е „да създаде основа за разкриването на българските псевдоними“, „да подпомогне културния историк да обхване книжовната продукция, за да я изучи по-добре“. Уточнени са псевдонимите на ок. 3000 бълг. писатели, публицисти, карикатуристи и научни работници.

„Български писатели. Биографии и библиография“ (1961). Автори: Г. Константинов, Цв. *Минков*, Ст. *Великов*. Съдържа кратки биогр. справки без оценки, с основни факти от биографиите на 492 писатели и библиогр. указания за творчеството им. Имената са подредени хронологично според годината на раждането. След биографията е посочена библиография в два дяла — произведения на писателя, подредени хронологично, и литература за него — подборно.

„Речник на литературните термини“ (1963, 2 прераб. и доп. изд. 1969, 3 прераб. и доп. изд. 1973). Автори: Л. Георгиев, Хр. Джамбазки, Л. Ницолов, С. Спасов. Третото изд. включва над 1400 литературоведски термина и понятия, чието тълкуване е изградено върху постиженията на съвременното марксистко литературознание. Обясненията на лит. термини и понятия са илюстрирани с много примери от бълг. и световната литература. Накрая на изданието е посочена библиография, която насочва читателите към по-задълбочено запознаване с интересуващите ги проблеми. Приложен е именен указател.

„Българска литературна периодика. Приносът на периодичния печат в развитието на българската литература. 1878—1944“ (1972). Автор Ив. Богданов. Целта на изданието е да покаже ролята и приноса на периодичния печат за развитието на бълг. литература. Справочникът съдържа 216 статии за познателните бълг. лит. периодични издания и два обзорни очерка, в които е охарактеризиран бълг. лит. печат през периода 1878—1918 и 1919—44. Справочникът има няколко показалеца — регистър на периодичните издания, синхронен показалец, местоиздаване на лит. издания, упоменати художествени произведения, показалец на редакторите, директорите и уредниците, именен показалец.

сиб

„ЛИТЕРАТУ̀РНО-НАУ̀ЧНО СПИСА̀НИЕ НА КАЗАНЛЪ̀ШКОТО УЧЍТЕЛСКО ДРУ̀ЖЕСТВО“. Излиза в Пловдив, 1890, 6 кн. Ред. д-р К. *Кръстев*. В съдържанието му преобладава лит. критика. Обликът му се определя от идейните и естетическите възгледи на д-р Кръстев, който е главният и почти единственият сътрудник и преводач. В литературно-критическия отдел на списанието той рецензира много произведения и прави критически преглед на списания, на „Миналото“ от Ст. Заимов, „Под игото“ от Ив. Вазов, „Сборник за народни умотворения, наука и книжнина“, „Български народен календар за 1890 г.“ и др. По това време д-р Кръстев отстоява реалистичната линия в изкуството и има положително отношение към творчеството на Вазов; следи и издаваното от него сп. „Денница“, за което пише, че е „една надежда всред безизходното състояние на литературата ни“. Той рецензира преводи на художествени и научни книги; критиката му е сурова и безпощадна. Пише рецензии и за книги с научен и учебно-педагогически характер, статии за състоянието на учебната литература и за положението на учителите, разглежда въпроси из областта на педагогиката и психологията. В списанието оригиналната художествена литература е застъпена само с две стихотворения от Вазов. От чуждите литератури са преведени „Емилия Галоти“ от Г. Лесинг, творби от А. С. Пушкин, И. С. Тургенев, Н. М. Карамзин. В превод на д-р Кръстев е поместена и беседата на Тургенев „Хамлет и Дон Кихот“. *ск*

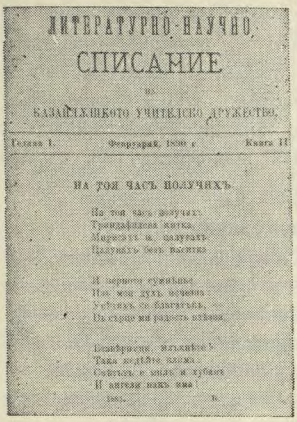
ЛИТЕРАТУРНО-НАУЧНО
СПИСАНИЕ
КАЗАНЛЪШКОТО УЧИТЕЛСКО ДРУЖЕСТВО.
Година I. Февруарий, 1896 г. Книга II
НА ТОЯ ЧАСЪ ПОЛУЧИХЪ

„Литературно-научно списание на Казанлъшкото учителско дружество“

ЛÒВЧАНСКИ СБÒРНИК. Среднобълг. ръкопис от XIV в. Писан е от монах Пахомий в Ловеч преди 1331, по времето, когато тук е деспот Иван Александър. През 1392 Л. с. е пренесен в Румъния, където остава до края на XIX в., съхраняван в известния манастир „Нямцу“. През 1896 ръкописът е притежание на един рибар-старообрядец от селището Вилков (при устието на Дунава). С. г. той е купен от рус. учен А. И. Яцимирски. Сборникът се пази в Библ. на АН на СССР в Ленинград (№ 13. 3. 17). По съдържание Л. с. е интересен литературно-исторически паметник. В него са включени разнообразни съчинения, предназначени за домашно четиво, а не за задоволяване на богослужебни нужди — много патерични разкази и поучения, апокрифни творби („Детство Исусово“, Откровение на Методий Патарски, Гръмник, Коледник), няколко жития, откъс от Шестоднева на Севериан Газалски, откъс от Номоканона. Една част от Л. с. напълно се покрива по състав с поп Филиповия сборник, писан специално за цар Иван Александър през 1345. В Л. с са представени някои нови преводи от грц. език, както и нови редакции на стари преводи, които имат значение за българ. лит. и езикова история.

Изд. и лит.: К. Ф. Радченко. Отчет магистранта К. Ф. Радченко о занятиях рукописями в библиотеках и других ученых учреждениях Москвы и С.-Петербурга в течение сентября и октября 1896 года. — Университетские известия, 1898, № 4, с. 20—27; А. И. Яцимирский. Из славянских рукописей. Тексты и заметки. М., 1898. с. 93—151; Й. Иванов. Богомилски книги и легенди. 1925 (2 фототипно изд. 1970, с. 227, 230—238); E. Turdeanu. La littérature bulgare du XIV siècle et sa diffusion dans les pays roumains. Paris, 1947. p. 62—65. К. М. Куев. Съдбата на Ловчанския сборник, писан преди 1331 година. — В: Търновска книжовна школа. 1371—1971. 1974. с. 79—88.

сн

ЛÒВЧАНСКИ СБÒРНИК. Ръкопис от XVI в., българ. извод, важен по съдържание литературно-исторически паметник. В Л. с. са представени апокрифни съчинения (Разумник,Слово за премъдростите на Соломон, Слово за Самсон, Слово за благовещение, Въпроси на Кирил Философ, единственият препис от втората редакция на Слово за Адам и Ева), интересни белетристични творби (обширната българ. редакция на повестта „Акир Премъдри“, кратката редакция на разказа „Св. Георги и ламята“, „Сказание за дванадесетте съня на цар Шахаиши“), слова от виз. писатели (Андрей Критски, Герман Константинополски, Теофилакт Охридски), откъси от Хрониката на Георги Амартол (дн. унищожени). Съдържа особено ценни сведения за творчеството на *Константин Костенечки.* В Л. с. са преписани няколко негови съчинения: кратката редакция на граматическия трактат „Разяснено изложение за буквите“, превода на пътеписа „Пътуване до Палестина“, „Описанието на светите места в Ерусалим“, вероятно също превод от неизвестен грц. оригинал. От Л. с. се извличат данни, които свидетелствуват за възможността Константин Костенечки да е автор или преводач-компилатор на творби, непознати до днес — на летописен труд и астрономо-космографско съчинение. В сборника са поместени сведения за последните год. от живота на *Евтимий Търновски* и за образованието на Константин Костенечки, които имат важно значение за осветляване на някои неясни моменти от биографиите на двамата писатели.

Изд. и лит.: Г. Иванов. Исторически известия и предания из Ловешко. — Изв. Истор. д-во в София, 1915, с. 214—217; Божан Ангелов и М. Генов. Стара българска литература в примери, преводи и библиография. Т. II. 1922. с. 197—199, 360—364, 542; Й. Иванов. Богомилски книги и

легенди. 1925 (фототипно изд. 1970). с. 209, 259—264. 2. Старобългарски разкази. 1935. с. 180—183, 237—245; М. х. Неделчев. 1. Иконата на св. Евтимий — търновски патриарх. — В: Ловеч и Ловчанско. Кн. II. 1930. с. 88—89. 2. Загадка в една приписка. — Пак там. Кн. VII. 1938. с. 187—194; Ю. Трифонов. Живот и дейност на Константин Костенецки. — СпБАН, 1943, кн. 66, с. 229—235, 288—292; K. M. Kujew. Konstantyn Kostenecki w literaturze bułgarskiej i serbskiej. — Biblioteka Studium słowiańskiego uniwersytetu jagielońskiego. Seria A, Nr. 5, Kraków, 1950, p. 83, 114—117; Ив. Дуйчев. За книжовното творчество на Константин Костенечки. — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1954, кн. 2, с. 223—231; Цв. Кристанов и Ив. Дуйчев. Естествознанието в средновековна България. 1954. с. 254—257, 380—389; Б. Ст. Ангелов. Из старата българска, руска и сръбска литература. Кн. II. 1967. с. 165, 166, 169, 191, 193—197, 199; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 2 изд. 1967. с. 177—182, 253—255.

сп

ЛО́НДОНСКО ЕВА̀НГЕЛИЕ (Иван Александрово евангелие). Създадено през 1356, предназначено за цар Иван Александър и неговото семейство. Забележително е с богатата си художествена украса. Наред с Ватиканския препис на Манасиевата хроника и Томичовия псалтир Л. е. е известно като един от най-високите върхове в развитието на старобълг. миниатюрна живопис. От 1876 се съхранява в Британския музей в Лондон под сигн. Add 39 627. Там е постъпило от частната сбирка на англ. пътешественик и колекционер Роберт Кързън, познат и като лорд Зауч, който го получава като подарък от игумена на манастира „Св. Павел" на Атон през 1837 при обиколка на светогорските манастири.

Ръкописът представлява четириевангелие, писано с едро и красиво уставно писмо. Съдържа 286 пергаментни л., свързани в 38 тетрадки, повечето по 8 л. В края по-късно са прибавени менологий и синаксар, писани от друга ръка. Съдържанието на главите е поставено пред съответните евангелия. В средата липсва един лист — след 74-ия по сегашната пагинация — с част от текста на евангелието от Матей и предполагаема миниатюра върху цяла страница, изобразяваща Страшния съд. Поредните номера на отделните глави са отбелязани със златно или червено мастило в полетата, много от заглавните букви в текста са писани също със златно и по-рядко — с червено мастило. Литургическите указания по полетата, писани с бледочервено мастило, по всяка вероятност са по-късни. Със златна буква започва и текстът след всяка миниатюра. На л. 273 е поместена диаграма, която от центъра навън във всички направления гласи: Іѡ Алєѯандра царѣ Тєтраєѵггєл (Четириевангелие на цар Иван Александър). Евангелският текст завършва с обширно послесловие на преписвача монах Симон, от което личи, че ръкописът е приготвен по поръка на „христолюбивия" цар Иван Александър. Съобщава се още, че по негово нареждане евангелието било обковано с позлатени дъски и скъпоценни камъни, а вътре било „художествено украсено от живописци със светли шарки и злато". Според приписка на л. 5 евангелието било откупено от молдавския воевода Александър, син на Стефан воевода. Касае се за молдавския владетел Александър Добрия, управлявал от 1402 до 1432, в чиито ръце ръкописът попада, след като е бил изнесен от Търново около окончателното му завладяване от турците. Предполага се, че по-късно евангелието е било изпратено на Атон като подарък — молдавските и влашките владетели правели подаръци на светогорските манастири след падането на Константинопол.

Л. е. е илюстрирано с 366 много добре запазени миниатюри, работени с водни бои направо върху пергамента. Винетките в началото на четирите евангелия са рисувани върху златен фон. В тях е включен образът на съответния евангелист. Изображения на евангелистите заедно с изображение на цар Иван Александър има и в края на всяко евангелие. Миниатюрите са разположени във вид на дълги и тесни фризове по цялата ширина на страницата, почти винаги след текста, към който се отнасят. Много от тях съдържат по няколко сцени от един и същ сюжет, които не са разграничени рязко една от друга. Преобладават тъмните бои, но се срещат и по-светли нюанси. Значително е застъпена златната боя. Височината на човешките фигури достига 4—5 см. Постигнато е известно разнообразие в изписването на лицата. Големият брой на миниатюрите подсказва участието на повече от един живописец в художествената украса на паметника. Отсъствието на съществени различия в техни-

ката и стила на работата, сигурността и изяществото на изпълнението говорят за добре школувани майстори, за високо равнище на търновската школа за миниатюрна живопис през XIV в. Особен интерес представляват двете начални миниатюри. На първата са изобразени в цял ръст деспот Константин, зет на цар Иван Александър, и трите царски дъщери — Кера Тамара, съпругата на деспот Константин, Кераца и Десислава. На другата миниатюра са представени също в цял ръст цар Иван Александър, втората му жена Теодора и синовете им Иван Шишман и Иван Асен.

Илюстраторите на Л. е. са използували виз. първообраз, недостигнал до нас. В науката е установена близост между Л. е. и няколко други илюстровани евангелия със същия иконографски цикъл, на първо място евангелие № 74 от Парижката национална библ., създадено към средата на IX в. в Студийския манастир (край Цариград), Елисаветградското евангелие от XIV в., което е от българ. произход, Влашкото евангелие от края на XVI в. в манастира „Сучевица“ (Румъния) и Молдавското евангелие от нач. на XVII в. също в манастира „Сучевица“. Установено е също, че миниатюрите на Л. е. свидетелстват за някои местни влияния, които дават основание да се говори за търновска редакция на евангелския иконографски цикъл.

Лит.: Ф. Успенский. О некоторых славянских и по славянски писанных рукописях, хранящихся в Лондоне и Оксфорде. — ЖМНП, ч. CXCIX, 1878, Отдел наук, с. 9—21; C. Jireček. Altslavische Handschriften in England. — Arch. slav. Phil., III, 1879; R. Scholvin. Einleitung in das Johann-Alexander Evangelium. — Arch. slav. Phil., VII, 1884; К. Грот. Лондонские заметки. Славянские рукописи Британского музея. Славистика в Англии. — Русский филол. вестник, XVII, 1887; П. Т. Гудев. Български ръкописи в библиотеката на лорд Zouch. — СбНУ, 1892, кн. 7, 8; П. А. Сырку. К истории исправления книг в Болгарии в XIV веке. Т. I, вып. 1. Время и жизнь патриарха Евфимия Терновского. СПб., 1898. с. 432—437; П. А. Сырку. Славянские и русские рукописи Британского музея в Лондоне. СПб., 1908. с. V—XV, 1—22; Б. Цонев. История на българский език. Т. I. 1919. с. 235—237 (1940. с. 196—197); S. Der Nersessian. Two Slavonic Parallels of the Greck Tetraevangelia. Paris 74. — The Art Bulletin, vol. IX, 1926—27; B. Filow 1. Die Miniaturen des Evangeliums Iwan Alexander's in London. — Byzantion, IV, 1927—28. 2. Лондонското евангелие на Иван Александра и неговите миниатюри. — СпБАН, 1929, кн. 38. 3. Старобългарската живопис през XIII и XIV в. — Бълг. истор. библиотека, 1930, кн. 1, с. 93—95. 4. Миниатюрите на Лондонското евангелие на цар Иван Александра. 1934; L. Shivkova, Das Tetraevangeliar des Zaren Ivan Alexandar. Recklinghausen, 1977.

лгр

„ЛОСТ“. Седмичник за литература, изкуство и обществен живот. Излиза в С., 1946, 17 бр. Ред.: Б. Болгар, Д. Пантелеев, Д. Добрев, М. Марчевски, П. Михайлов, П. Стъпов. Художник Б. Китанов. Форум на писателите от София и провинцията. Предоставя трибуна на начинаещи млади автори, на членове на лит. кръжоци от Б-я. Със стихотворения и разкази участвуват Н. Ланков, П. Матеев, Б. Райнов, М. Грубешлиева. Ал. Геров, Ст. Ц. Даскалов, Кр. Григоров, Елин Пелин, А. Каралийчев и др. В превод на Д. Пантелеев са отпечатани стихотворения от И. Груден и Вл. Назор, Г. Жечев превежда П. Сегерс. Цв. Минков, А. Тодоров, Н. Дончев, Г. Константинов и др. поместват статии за бълг., рус., съв. и западноевроп. литература и по езикови въпроси. Специални броеве са посветени на културата и литературата на Испания, Полша и Франция. С рецензии за нови художествени творби участвуват Ив. Руж, Г. Константинов, Цв. Минков, Н. Дончев и др. Всеки брой на „Л.“ съдържа информация за културния живот в Б-я и в чужбина, отзиви за театрални представления, за лит. четения, за изложби, за концерти в София и провинцията, книгопис. *кб*

ЛЪКА̀ТНИК, Михаил (псевд. на Михаил Георгиев Арнаудов) (20. XI. 1920—3. X. 1974). Роден в Ямбол. Израства и учи в Бургас, където през 1934 е изключен от Търговската гимназия като ремсист. През 1937 продължава образованието си в Соф. търговска гимназия. Първите си стихотворения помества във в. „Възход“ (Бургас) през 1940. Сътрудничи с хумористични стихове и фейлетони под различни псевд. на сп. „Стършел“, „Сфинкс“, на в. „Щука“, „Нашенец“. Под псевд. Л. печата за пръв път през 1943 в сп. „Златорог“. Участвува в Отечествената война като военен кореспондент. Ред. във в. „Народна войска“ (1944—45), „Литературен фронт“ (1945—46), „Септемврийче“ (1947—49, 1957—60, 1963—68), гл. ред. на

Детска редакция в Радио София (1950—53), ред. в изд. „Български художник“ (1961—62), гл. ред. на сп. „Славейче“ (1969—74). Умира в София. Чл. на СБП.

Добър познавач на детската психика, Л. умее да приближи до нея важните обществени проблеми на времето. С верния си усет за хумористичното той печели трайно симпатиите на малките си читатели. Други псевд.: Емил Земенски, Емил Бородин, Михаил Блед,Ефрейтор Блед, Михаил Бронин, Млък, Остен, Роза Люксембург, Спартак.

Съч.: Малкият партизанин. Поема за деца. 1946; Стихотворения. 1949; Зимна приказка. Поема за деца. 1953; Родна земя. Стихове и фейлетони. 1953; Малкият художник. 1954; Мишкина работа. Фейлетони. 1955; Белият кораб. Приключенски роман. 1958 (1964); В къщи и в гората. 1958; Весели портретчета. Стихове. 1959; Тропически животни. 1959; Невероятните приключения на Билянка Разпилянка и Живко Ленивко. Хумористична повест в 2 ч. с въведение и заключение. Варна, 1960 (1968, 1976); Бързанка и завода. Поема. 1961; Мишкината грешка. Приказка. 1961; Радостни картинки. Стихове. 1961; Сънливка. Стихове. 1962; Връзки сини, вейте се. Стихове. 1963; Сапуненият мехур. Фейлетони за пионери. 1963; Великият ден. Разказ за Девети септември. 1964; Добър юнак и ясно слънце. Приказка в стихове. 1964; Как Савата се оплете здравата. Хумористична поема за деца. 1964; Породръжка самописка. Стихове за деца. 1964; Бисерни зрънца. Стихове за най-малките. 1968; Далечни брегове. Стихове. 1968; Пионери и чавдарчета. Стихове за деца. 1968; Смешни странички. Весели стихове. 1969; Весели слънца. Стихове за деца. 1970; Деца на слънчева земя. Избр. стихове за деца. 1970; Забраванко. Стихове за деца. 1971; Мамини очички. Стихове за деца. 1971; Янко Патиланко. Весели случки в стихове. 1972; И аз там бях, и аз се смях. Приказка за деца. 1973; Щастливо плаване, юнга! Роман. 1973; Алената чайка. Стихове за деца. 1974; Весел зоопарк. Стихове за деца. 1974; Героите са между нас. Стихове, разкази, фейлетони. 1975; Янковите патила. Весели случки. 1975.

Лит.: Ив. Сестримски. М. Лъкатник. „Стихотворения“. — Септември, 1950, кн. 8; Ст. Пенчева. „Зимна приказка“. — Лит. фронт, бр. 3, 21 ян. 1953; Цв. Пентиева. За „Родна земя“. — Нар. младеж, бр. 2, 4 ян. 1954; Ц. Цветанов. Хумор и сатира за децата. — Септември, 1954, кн. 5; П. Добрев. Учащата се младеж в един роман. — Лит. фронт, бр. 50, 11 дек. 1958; Д. Угрин. Поет на сините връзки. — Вечер. новини, бр. 3617, 19 апр. 1963; М. Бенчев. Увлекателно пътуване към детската душа. — Деца, изкуство, книги, 1968, кн. 5; Ат. Благоев. По страниците на детските книги („Пионери и чавдарчета“). — Нар. култура, бр. 46, 16 ноем. 1968; П. Димитров-Рудар. Михаил Лъкатник. — В: Детска литература. 1968; Ем. Каменова. Певец на сините и на алените връзки. — Учит. дело, бр. 81, 17 ноем. 1970; Бл. Касабова. Мих. Лъкатник на 50 години. — Деца, изкуство, книги, 1970, кн. 4; Н. Янков. Михаил Лъкатник. — В: Детство и детска литература. 1971; (вж. и Детска литература. История и критика. 1975); М. Иванова. Веселите приключения на Янко Патиланко. — Пламък, 1973, кн. 8; К. Топалов. С попътен вятър. — Деца, изкуство, книги, 1974, кн. 4—5; П. Христова. С патос и възторг към младата смяна. — Деца, изкуство, книги, 1974, кн. 6; Г. Мицков. Алената чайка, птица на свободата. — Пламъче, 1975, кн. 3.

кт

„ЛЪЧА“. Научно, лит. и обществено списание. Излиза в Пазарджик, 2 пъти месечно, 1 ноем. 1891 — 15 окт. 1892, 24 кн. Отг. ред. Б. Величков. Ред. В. Т. Велчев и Г. Стефанов. Списанието е в опозиция на режима на Ст. Стамболов, стои на дребнобуржоазни демократични позиции. Има няколко отдела: Наука, Обществени въпроси (в Б-я и в чужбина), Литература, Критика и библиография, Из книгите и списанията, Разни статии, Научно движение, Вътрешен и Външен преглед. В статиите по научни, социални и културни въпроси се поддържа идеята за просвещение и културно издигане на народа, за увеличаване вечерните у-ща и библиотеките, за изхвърляне на остарелите педагогически методи от учебните заведения, за подобряване на програмите им. Критикува се културната политика на правителството, изразяват се симпатии към работническото движение в чужбина, апелира се за борба против войната. В кн. 1 е отпечатана положителна рецензия за брошурата на Д. Благоев „Що е социализъм и има ли той почва у нас?“, която поражда полемика между рус. емигрант Вл. К. Дебагорий-Мокриевич (псевд. К. Прокопиев) и Д. Благоев (псевд. Д. Братанов) по въпроса за развитието на социализма в Б-я. Освен Благоев в списанието сътрудничат и др. социалисти — Н. Габровски, П. Чолаков-Зарин. В лит. отдел се поместват преводни художествени творби от западноевроп. и рус. класици и оригинални произведения — стихотворения, разкази, спомени — най-често от К. Величков, Б. Величков (негов

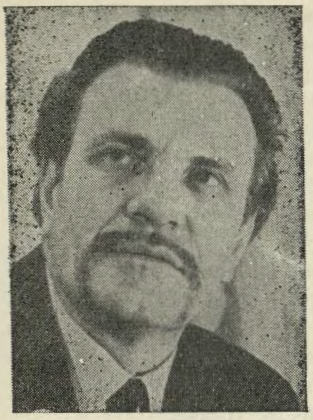

Михаил Лъкатник

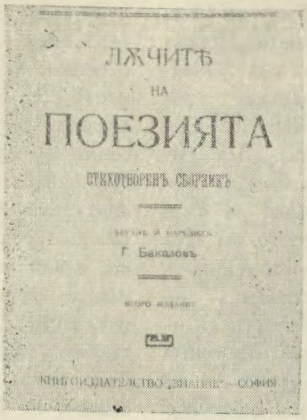

„Лъчите на поезията“

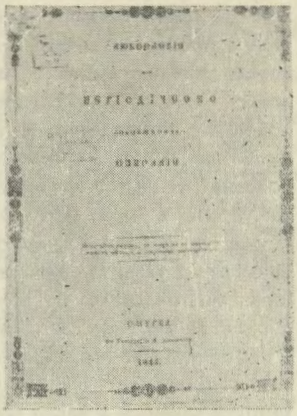

„Любословие“

брат, подписван с инициали В. Л.), Ст. Михайловски. Критическите отзиви за новоизлезли съчинения на бълг. писатели не са много. По-често се рецензират тогавашни периодични издания („Нова светлина“, „Мисъл“, „Ден“, „Българска социалдемократическа библиотека“ и др.). Списанието групира интелигенцията, настроена срещу режима на Стамболов. Лит. му линия е реалистична и демократична.

Лит.: Д. Благоев. 1892 [Преглед]. — Работник, бр. 10, 2 ян. 1893.

пк

„ЛЪЧИ́ТЕ НА ПОЕ́ЗИЯТА“. Стихотворен сборник. Събрал и наредил Г. *Бакалов* (Варна, 1901, 288 с.; 2 изд. С., 1911, 400 с.; 3 изд. Ч. I. Универсална библиотека. С., 1921. 192 с.). Бакалов включва стихотворения от бълг. революционно-реалистична лирика след Освобождението; подбира онова, което задоволява неговите идейно-художествени изисквания. Поетическият материал е организиран в пет дяла: Поезията, Пролетно възраждане, На кървавия бог, Политика и стихове, Хумор и сатира. Във всичките раздели преобладава революционно-призивната и гражданско-изобличителната лирика. Подбрани са най-съдържателните стихотворения с критико-изобличителен или революционно-призивен характер от Ив. Вазов, К. Величков, К. Христов, Ив. Кирилов, П. К. Яворов, Ив. Ст. Андрейчин, Ц. Церковски, П. Р. Славейков, Ст. Михайловски, М. Георгиев, П. П. Славейков, Ал. Константинов, Д. Полянов, Д. Подвързачов и др. Включени са и някои от върховете на световната революционна поезия — стихове от С. Я. Надсон, Х. Хайне, Я. Връхлицки, Ш. Петьофи и др. в преводи на Вазов, К. Христов, П. П. Славейков. Най-много стихотворения и поеми съдържа разделът Политика и стихове — стихотворенията „Далеко е народний съд“ от К. Христов, „Стражари“ от Ст. Михайловски, много стихотворения от Вазов, П. Р. Славейков, П. П. Славейков (с псевд. П. Айдонидис, Ферхад Медахи) и др. Богато са застъпени полит. сатира и изобличителният хумор с творби предимно от бълг. автори — Вазов, Михайловски, Ал. Константинов, Церковски, Полянов и др. С тази антология Бакалов пръв оценява критико-реалистичните тенденции в творчеството на бълг. поети от края на XIX в. Тя има безспорни заслуги за популяризирането и утвърждаването на бълг. поети, за превръщането на поезията в средство за възпитание на работническата класа и на демократичните слоеве в Б-я.

елк

„ЛЮБОСЛО́ВИЕ или периодическо повсемесячно списание“. Първото бълг. периодично издание. Излиза в Смирна,апр.1844—март 1845, ян. 1846 — дек. 1846, всичко 24 кн. Основано и редактирано от К. *Фотинов.* През 1842 той отпечатва пробна книжка със загл. „Любословие или периодическо списание разних ведении“ на малък формат, 32 с. Две год. по-късно Фотинов издава „Л.“ като месечно списание с променено заглавие,

вече на голям формат, всеки брой от 16 с. Още в пробната книжка, в статията „Предисловие любочитателем“, както и в „Обявление“ (1844, кн. 1), Фотинов очертава с приповдигнат тон задачите на списанието. Макар името на „Л.“ да е превод на грц. дума „филология“, то си поставя по-обхватни задачи — да укрепи националното съзнание на българите, да повдигне самочувствието им чрез примери от тяхната собствена история: „Българи благочестиви и православни... — обръща се Фотинов към сънародниците си — стига що спавате той тежкий и многовременни сон и взирающе гледайте вашите братя на землята какви са и какво правят и избирайте и последувайте делото и живота на добрите и бегайте от работата на лошите човеци...“ По съдържание „Л.“ е енциклопедично списание, от каквото тогава българите имат нужда. То включва статии по история, народна просвета, бълг. език, география, естествени науки, земеделие, търговия, занаяти, медицина, хигиена, религия и морал, полит. информация, лит. произведения. В него се помещават и хубави илюстрации. Съдържанието на списанието отговаря на задачите, които му поставя неговият редактор — да повдигне духа, националното самочувствие, културата, поминъка и бита на бълг. народ. „Л.“ дава тласък на народното образование, особено на образованието на жените, за което горещо се застъпва. То поставя и разглежда въпроса за лит. език, макар да застава на позициите на славянобълг. школа. Подпомага развитието на икономиката и културата. Фотинов притежава качества на отличен редактор. Той заимствува от опита на някои чужди списания, помества множество преводни материали от грц., фр., рус. език. Пише и много от оригиналните статии в списанието. За сътрудници привлича бълг. книжовници, като В. Априлов, Г. Кръстевич, Г. Пешаков, Н. Касапски, Ст. Изворски, Н. Тъпчилещов. „Л.“ излиза при тежки условия. То минава през две цензури — на грц. патриаршия и на тур. правителство. Въпреки самоотвержената материална помощ на Рали х. Мавриди, родом от Шумен, търговец в Цариград, списанието не може да покрие разходите си и след кн. 24 е спряно. С „Л.“ Фотинов поставя „камен уголний“ на бълг. периодика.

Лит.: Ив. Д. Шишманов. Константин Г. Фотинов. — СбНУ, 1894, кн. 11, с. 591—763; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 27—41. *гб*

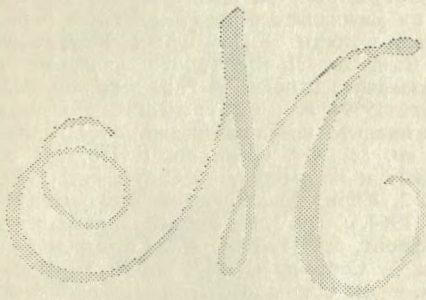

МАГНАЎРСКА ШКÒЛА. Институт за висше образование в Цариград, който процъфтява през IX—XI в. Помещава се в една от най-големите сгради на царските дворци, наричани Магнаура (от лат. Magna aula, т. е. „Големият дворец"), откъдето е получил наименованието си. Отначало, още при царуването на император Теофил (ок. 30-те год. на IX в.), е организиран като частна школа от известния виз. учен Лъв Математик, наричан още Философ, а малко по-късно (навярно през 843) е утвърден и постепенно е реорганизиран от регентите на Михаил III Варда и Теоктист като държ. ин-т във вид на истински ун-т. В М. ш. са преподавани само светски науки — философия, граматика, диалектика, реторика, аритметика, геометрия, астрономия, музика. Преподаватели са Лъв Математик, Фотий, Теодор Математик, Теодигий, Комета Схоластик, Игнатий Граматик и др. В М. ш. учи и Константин-Кирил Философ (843—846), който след това става преподавател по философия в същата школа — на мястото на Фотий. В нея получава образованието си и бълг. цар Симеон.

Лит.: L. Brechier. L'enseignement supérieure à Constantinople. — Byzantion, III, 1926; F. Fuchs. Die Höheren Schulen von Konstantinopel im Mittelalter. Leipzig—Berlin. 1926; В. Н. Златарски. История на българската държава. Т. I, ч. 1. 1927. с. 279; *Ἰ. Ἐ. Ἀναστασίου. Ἡ κατάστασις τῆς παιδείας εἰς τὸ Βυζάντιον κατὰ τὴν δλαρκείαν τοῦ θ'αἰῶνος.* — В: *Κυρίλλω καὶ Μεθοδιω τόμας ἑόρτιος ἐπι τῇ χιλιοστῇ καὶ ἑκατοστῇ ἐτηρίδι. Τ. I. Θεσσαλονίκη*, 1966. с. 31—77.

ХК

МАДЖÀРОВ, Кирил Николов (1. III. 1914—14. VIII. 1944). Роден в с. Устово (дн. квартал на Смолян) в бедно занаятчийско семейство. Учи в Смолян. Членува в марксистко-ленински кръжоци и участвува в ръководството на РМС. В VII кл. полицията го принуждава да напусне у-щето като „противодържавен елемент"; завършва като частен ученик (1934). На 19 май с. г. е арестуван и малтретиран. Служител е в банката на Устово (1935—36), секретар на нелегалния Смолянски партиен районен к-т. Проявява качества на талантлив партиен ръководител. През 1936 записва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Следващата год. е линотипер в печ. „Стопанско развитие", по-късно — в печ. „Братя Миладинови". Дисциплиниран и изключително добросъвестен, М. е активен бонсист, партиен трибун, журналист и поет. Сътрудничи на в. „Жупел", „Красногор", „Горчив смях", „РЛФ", „Арденска дума", „Академик", „Час", „Вестник на жената". „Дъга", „Хоро", участвува в лит. сб. „Жажда" (1939). Заедно с Тасо Примо и Н. Перич урежда в. „Родопска мисъл" и редактира хумористичната страница към него „Родопска гайда". Лично набира 10 т. на Ал. С. Пушкин, отпечатва и много нелегални позиви, бюлетини, лозунги и директиви; укрива нелегални, участвува в акциите на БОНСС. Неколкократно е арестуван и бит в Дирекцията на полицията. Живее в Казичене. Завършва ун-та (1941) и стажува. През 1942—43 е мобилизиран в интендантска част в Ксанти, където се свързва с дейци на Грц. комунистическа партия. През 1943 е в с. Килифарево (дн. град); отново е мобилизиран в Крумовград, после е преместен в Сърбия (Чачак), където подпомага югослав. партизани с боеприпаси и продукти. На 14 авг. 1944 успява да избяга при партизаните. При сражение с фашистите е убит от мина при Гара Куршумлий (Югославия).

Първите лит. творби на М. са писани под влияние на Хр. Смирненски, П. К. Яворов, Д. Дебелянов. Участието му в лит. и периодичния печат започва от 1933. Неговите песни, хумористични злободневки и фейлетони разкриват душевността на поет-комунист, на студент-работник, на рево-

Кирил Маджаров

люционер с обаяние и духовна красота. М. носи в сърцето си атмосферата на родните Родопи, възпява неповторимата им красота, воюва за бедното им население. Той е идеен и целенасочен поет, който вярва в победата. Още през 1934 пише стихотворение за подвига на Г. Димитров. Стихове като „При линотипната машина“ или „Песен на машиниста“ разкриват творческите възможности на М. Формалните несъвършенства на поезията му се изкупват от борческата й целеустременост и оптимизъм. М. пише творби със злъчна ирония против предизборните машинации и империалистическите домогвания на Чърчил и Хитлер. Изказва се по полит., икономически и театрални въпроси в статии, които носят отпечатъка на времето и на комунистическата му идеология. Псевд.: Бодил Осин, К. Николин.

Съч.: Избрани произведения. Ред. и предг. В. Андреев. 1951; Избрани произведения. Подбор и предг. В. Андреев. 1959.

Лит.: Възпоменателен лист „Кирил Маджаров“. 1945; Кирил Маджаров. Сб. спомени. 1949; Ст. К. Едно добро начало. „Жажда“. — Академик, бр. 12, 1939; К. Калчев. Младата българска литература. — Завой, бр. 37, 1941; Тасо Примо. Поетът Кирил Маджаров загина. — Лит. фронт, бр. 2, 1944; К. Василев. Кирил Маджаров. — Раб. дело, бр. 181, 1946; Ст. Каракостов. Образът на Георги Димитров в българската художествена литература. — Септември, 1951, кн. 6; В. Андреев. Спомени за прекрасния другар. — Бълг. воин, 1954, кн. 8; Ст. Продев. Писатели борци, писатели герои. — Отеч. фронт, бр. 4052, 5 септ. 1957; Ал. Сегренски. За литературното наследство на загиналите в антифашистката борба писатели и поети. — Ново време, 1957, кн. 9; Ив. Вандов. Литературното движение в партизанските отряди. — Раб. дело, бр. 242, 30 авг. 1959; Ив. Сестримски. Поезията на загиналите поети-партизани. — Пламък, 1959, кн. 8; Ст. Сивриев. 1. Поетите се тревожат и не умират. — Септември, 1959, кн. 8. 2. Кирил Маджаров. — В: Писатели-герои. 1964. с. 229. 3. По средата на пòлета. — Лит. фронт, бр. 11, 1964; Ал. Геров. Щастливец. — Септември, 1964, кн. 9; К. Маджаров. — В: С кръвта си нощите тревожим. Т. 2. 1969. с. 73—107; Ст. Сивриев. Време за поезия. — Пулс, бр. 5, 4 март 1969; Г. Караславов. Кирил Маджаров — интернационалист. Спомени. — Раб. дело, бр. 262, 19 септ. 1970. *хй*

МАДЖÀРОВ, Михаил Иванов (31. I 1854—23. I. 1944). Роден в Копривщица в занаятчийско семейство. Завършва Пловдивското бълг. у-ще и Роберт колеж в Цариград (1876). Посещава Александрия, Кайро, Яфа, Ерусалим, Австрия, Румъния, Русия. Депутат в Учредителното нар. събрание (1879), един от водачите на Съединистката партия, член на Постоянния к-т (1880) и директор на финансите в Източна Румелия (1882—85). Един от ред. (1882—85) на първия бълг. вестник след Освобождението „Марица“. След превратa на 9 авг. 1886 емигрира в Цариград, после в Русия. Когато се завръща в Б-я, редактира в Пловдив (1889) заедно със С. С. Бобчев сп. „Българска сбирка“. Гл. ред. на сп. „Юридически преглед“. Нар. представител (1880—1911, 1919—31) и подпредседател на V Велико нар. събрание (1911), м-р на обществените сгради и благоустройството (1894—98), пълномощен м-р в Лондон (1912—13) и Петербург (1913—15), м-р на войната (1919), м-р на външните работи и вероизповеданията (1919—20). Активен чл. на Народняшката партия, русофил, един от ред. на в. „Мир“. По негов почин през 1902 е създадено Д-вото на бълг. публицисти, което съществува до 1912. Големи са заслугите му за развитието на бълг. публицистика, народопсихология, на цялостния културен живот в Б-я. Редовен чл. на БКД (дн. БАН) от 1884. Дописен чл. на Слав. ин-т в Прага. Умира в София.

Блестящ публицист, М. е автор на ценни спомени, в които възкресява съдбоносни събития от историята на Б-я (20 год. преди

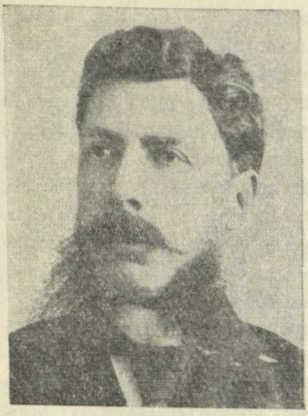

Михаил Маджаров

Освобождението и 10 год. след Освобождението). Най-крупните му очерци и студии са печатани в сп. „Българска мисъл“ и „Духовна пробуда“. В неговите спомени оживява епохата на Бълг. възраждане — битът, нравите и обичаите в Копривщица. М. рисува живо и поетично живота в някогашното семейство, особеностите на копривщенския характер, ролята на черквата, състоянието на образованието в класните у-ща, народната медицина, копривщенските гозби, модите, говора. Възкресява пъстра и многолика Б-я и нейните големи личности, устремени към свободата. Пише обективно за управлението на княз Ал. Батенберг, за Съединението и за Сръбско-българската война. Разказва оригинално и сладкодумно, с белетристично умение. Езикът му е художествен, изпъстрен с копривщенски обрати на речта и старинни нюанси. М. превежда „Война и мир“ от Л. Н. Толстой.

Съч.: Източна Румелия. Истор. преглед. 1925; На божи гроб преди 60 години. 1928 (2 разширено изд. 1929); Последните години на Константин Стоилов. 1930; Дипломатическа подготовка на нашите войни. 1932; От самовластие към свобода и законност. 1936; Спомени около епохата. 1854—1878. Т. I. 1942; Спомени (1854—1889). Предг. и ред. В. Андреев. 1968.

Лит.: Михаил Ив. Маджаров (31. I· 1854—13. II. 1924). 1924; Апостол, П. (Л· Стоянов). Иван Вазов за Михаил Маджаров. — Щит, бр. 2, 1933; П. Глушков. Михаил Маджаров. — Бълг. независимост, бр. 281, 20 септ. 1933; Л. И. Л. Михаил Маджаров и Иван Вазов. Две приятни срещи. — Мир, бр. 12 190, 1941; Цв. Иванов. Спомените на Мих. Маджаров. — Дъга, бр. 505, 1942; А. Каралийчев. Спомени около епохата 1854—1878. — Златорог, 1942, кн. 7; Д. Стоянов-Угрин. Спомени на Михаил Маджаров. — Лит. ек, бр. 8, 1942; П. Динеков. Образи от миналото. — Дъга, бр. 513, 1943; Ат. Свиленов. Спомените на Михаил Маджаров. — Поглед, бр. 45 (350), 4 ноем. 1968; Сл. Васев. Свидетел на епохата. — Лит. фронт, бр. 3, 16 ян. 1969.

елк

МАКА̀РИЙ, инок (II пол. на XIV в.). Живее и твори най-вероятно в Търново. За живота му няма сведения. Името му е известно от единственото му оцеляло произведение, запазено в среднобълг. препис в молдавски ръкопис от XVI в., съхраняван в Нар. библ. „Кирил и Методий“ под № 996. М. е автор на особен вид химнографска композиция — молебен канон (вж. *Служби*), посветен на популярната в бълг. Средновековие св. Петка Търновска, почитана като закрилница на Търновград, където били пренесени мощите ѝ при цар Иван Асен II. За нейна прослава в Търново възникнал цикъл от преводни и оригинални агиографски и химнографски творби. Към този цикъл принадлежи и произведението на М. Основание да се твърди, че канонът е писан в последните год. преди разорението на бълг. столица от турците, дават някои съображения от историко-литературен характер, а така също и местата в текста, където авторът моли светицата да избави призоваващите я „от люти беди и горчива смърт“, да ги освободи „от агаряните“. М. е школуван химнописец, който с лекота преодолява техническите трудности на жанра. Канонът е изграден в акростих от 25 букви така, че всеки тропар започва с поредната буква на обобщаваща идеята на канона фраза: „Приеми, майко, молението на твоите раби.“ Затрогващ със своя лиризъм и изповедни интонации, канонът на М. бележи едно от върховите завоевания на химнографския жанр в *Търновската книжовна школа.*

Лит.: Ст. Кожухаров. 1. Неизвестно произведение на старобългарската поезия.— В: Старобългарска литература. Изследвания и материали. Кн. I. 1971. с. 295—296. 2. Търновската книжовна школа и развитието на химничната поезия в старата българска литература. — В: Търновска книжовна школа. 1371—1971. 1974.

ск

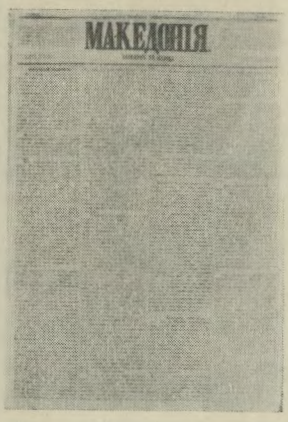

„Македония“

„МАКЕДÒНИЯ, вестник политический и филологический“. Най-значителният и влиятелен бълг. вестник, издаван в Турция през Възраждането. Излиза седмично, а за известно време и 2 пъти в седмицата в Цариград, 3 дек. 1866 — 23 юли 1872. Основан от П. Р. *Славейков* и неговия съдружник Йоаким Карьягдъ. Редактиран от Славейков. Редакторът нарича вестника „М.“ във връзка със задачата, която му поставя — „да приведе в съзнание заблудените в тази страна гъркомани, да развие народностно чувство у македонците и да ги приучи на българско четене и на български език, още и да служи като проводник на българските идеи пред нашите едноверци, гърците“. За тази цел Славейков печата в „М.“ текстове както на грц. език, така и на македонско наречие с грц. букви. Вестникът според Славейков ще се грижи и за „нашите народни работи“. „Ще се стремим — пише той в него — да всейвами в народнийт дух начала нравствено-политически, да ся грижим да го предупазями от злонамерени внушения и гибелни за него чужди влияния и да гледами да образувами в него обществено мнение.“ Редакторът на „М.“, за когото вестникът „е най-главното училище за народа“, успява да осъществи напълно благородните си намерения. „М.“ добива голяма известност и със своя тираж от 3600 бр. е най-разпространеният бълг. вестник на времето. Изразител е на интересите и стремежите на широките слоеве на бълг. народ — селяни, занаятчии, народна интелигенция. По черковния въпрос застава на най-радикални позиции — бори се за самостоятелна бълг. черква; воюва не само срещу фенерската патриаршия, но и срещу колебливостта на бълг. народни представители и на „умерените“ черковни дейци. Когато през 1870 се създава бълг. екзархия, „М.“ се застъпва за нейното демократично устройство, обявява се против виз. традиции в черквата. Помества материали и по други животрептящи въпроси — за положението на раята под османско владичество, за съглашателските и противонародни действия на чорбаджийството, за поведението на туркофилите. Вестникът се застъпва и за развитието на бълг. икономика чрез сдружаване на производители и търговци, за народната просвета и култура. В „М.“ има и материали по външната политика, от чийто подтекст прозират симпатиите на редактора към Русия. Отделя се много място и за народната просвета и у-щата, поощрява се откриването на читалища, ратува се за образованието на жената. „М.“ взема отношение и към проблемите на бълг. култура. Поместват се статии за лит. език и по въпроси предимно из бълг. история. Вестникът е списван в борчески дух и на практика подпомага националното революционно движение. Редакторът дори дръзва да поддържа връзки с в. „*Свобода*“ и да препечатва статии от него. За тези си позиции „М.“ е постоянно атакуван и от фанариотския печат, и от туркофили и бълг. консервативни среди. Официалната тур. цензура го спира 4 пъти. Въпреки това Славейков, който добре разбира, че на преден план излиза въпросът за националното освобождение, не е склонен към умереност. На 25 юли 1872 той обнародва в „М.“ дръзката статия „Двете касти и власти“, написана, по негова поръка и с негова помощ, от Св. *Миларов*. Статията раздвижва духовете с острата си насоченост срещу висшето бълг. духовенство и чорбаджийството, с твърдението си, че черковният въпрос има „политически... и социален характер“, че „с изпъждането на гръцките калугери не се е свършила българската революция“. „М.“ е спрян завинаги, печатницата на Славейков е разгромена, а той — арестуван. Разяреният „като тигър“ велик везир Мидхат паша, който като бивш русенски валия познава дейността на Славейков, иска редакторът да му даде лично обяснения. Животът на

Димитър В. Македонски

смелия бълг. публицист виси на косъм. След мъчително следствие, разорен материално, Славейков е освободен, но му е забранена по-нататъшна журналистическа дейност.

Лит.: Д. Косев. П. Р. Славейков, обществена и политическа дейност. — Год. Соф.ун-т,Истор.-филол. ф-т, XLIII, 1947; Д.Леков. Сътрудничеството на Любен Каравелов в българския периодичен печат до Освобождението. — В: Изследвания и статии за Любен Каравелов. 1963. с. 248—260; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 200—223, 227—236.

гб

„МАКЕДÒНИЯ“. Печатница на П. Р. *Славейков*, който в края на дек. 1866, след като започва да издава в. „Македония“, заедно със съдружника си Йоаким Каръягдъ я купува от Ст. Даскалов. Преди това тя е печатница на „Цариградски вестник“ — най-напред на Ив. Богоров, след това на Ал. Екзарх. „М.“има две ръчни преси и 1500 кг наборни материали. Работниците ѝ са ок. 10 души — между тях Хр. Паничков, К. и В. Тинтерови, Т. Енев, П. Децимиров, Л. Джейков и др. Между 25-те печатници в Цариград, 11 от които са бълг., печатницата на в. „Македония“ е с най-голям капацитет и стои на първо място по броя на отпечатваните коли. В нея са печатани в. „Македония“, Славейковите сп. „Ружица“ и „Пчелица“, сп. „Читалище“, оригинални и преводни произведения на Славейков, книги на др. автори и издатели — учебници, педагогически, общообразователни, домакински, художествени и забавни съчинения на брой ок. 110. „М.“ помага на Славейков да закрепи в. „Македония“, а делото му на книжовник и общественик да добие широка известност и авторитет. През юли 1872 в. „Македония“ е спрян, а Славейков — арестуван. Когато излиза от затвора, той намира печатницата и нейния склад с книги в ръцете на своите кредитори. „М.“е разпродадена на части. Най-голямата част от нея преминава в ръцете на Хр. Г. Бъчваров и З. Градинаров. Те продължават работата ѝ под име печ. „Джамлъ хан“ на мястото, където е настанена преди това от Славейков. Бившият ѝ собственик преживява удара стоически. В писмо до един от синовете си той пише: „Печатницата купи себе си, остана само онова, което можа да се извлече в полза за мене и за народа.“

Лит.: Ст. Кутинчев. Печатарството в България. 1920. с. 58—62; Н. Начов. Цариград като културен център за българите. — СбБАН, 1925, кн. 19, с. 172 и сл.; М. Стоянов. Българска възрожденска книжнина. Т. I. 1957. с. 510.

гб

МАКЕДÒНСКИ, Димитър Василев (1847—10. II. 1898). Роден в с. Емборе, Кайларско. Учи в бълг. у-ще в Цариград. При учителя Ив. Найденов научава фр., тур., а по-късно и нем. език. През 1871—72 става учител в същото у-ще. Учителствува в Битоля (1869, 1873—75), където е и книжар (1875—76). Сътрудничи с преводи, дописки и статии по бълг. черковен въпрос и по просветно-образователни въпроси на цариградските в. „Македония“ — 1871, „Право“ — 1871, 1873, на сп. „Читалище“ — 1874. След Освобождението е учител в София, Плевен, Лом, прокурор, адвокат; сътрудничи на периодичния печат, издава в. „Съгласие“, участвува в редактирането на в. „Светлина“ и „Македония“. През 1897 заминава за Цариград като ред. на екзархийския в. „Новини“. Там е нападнат и убит — става жертва на полит. борби и интриги след Освобождението.

М. записва народни песни, които печата в „Български народен сборник“ на В. Чолаков. Обнародва истор. и етнографски статии в „Периодическо списание на Българското книжовно дружество“ (1891, кн. 37—38; 1892, кн. 39). Превежда от грц. език „Съкратен православен катихизис“ (Цариград, 1868) и „История на деветнадесетия век“ (I и II т., 1894) от Ив. Каролиди.

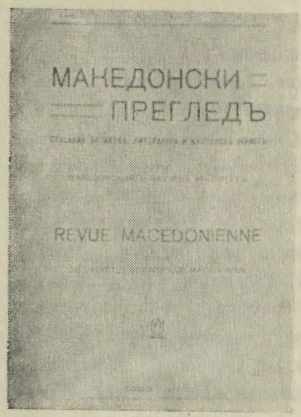

„*Македонски преглед*“

Съч.: Буквар за употребение в македонските училища. Цариград, 1867; Кратка священна история за училищата по Македония. Цариград, 1867.

Лит.: Некролог. — Бълг. сбирка, 1898, кн. 3; Некролог. — Глас македонски, бр. 9, 1 март 1898; А. П. Стоилов. Димитър В. Македонски. — Развитие, 1919, кн. 8 и 9; Ас. Василиев. Трем на Българското възраждане. 1936. с. 89.

цу

МАКЕДÒНСКИ ЛИТЕРАТÝРЕН КРЪЖÒК. Създаден по нареждане на партията във връзка с решенията на VII конгрес на Коминтерна. Обединява млади лит. работници (поети и белетристи), произхождащи из средите на изселниците българи от Македония. Задачата му е да подпомага творческите усилия на писателите, да ги насочва към метода на художествения реализъм, за да отразяват живота на изселниците, героичните борби за свобода, да пресъздават образите на революционните борци. В кръжока са привлечени не само творцитѐ-комунисти, но и всички прогресивни и демократично настроени млади писатели. Учредяването на М. л. к. става в края на септ. 1938 в квартирата на младия поет Ас. Ведров на ул. „Люлин“ № 20. Присъствуват Н. Вапцаров, А. Попов, В. Александров, Ведров, Г. Абаджиев, художникът Ив. Керезиев, Г. Деспотов, А. Великов, М. Сматракалев, К. Николов. В кръжока влизат и поетите В. Марковски и К. Неделковски.

На учредителното заседание се формулират задачите на кръжока, уточняват се формите на работа; доклад изнася Вапцаров.Една от основните форми на работа е четене и обсъждане на собствени произведения. Заседанията стават един път седмично в частни квартири и най-често в адвокатска кантора в безистена на ул. „Мария Луиза“ (дн. „Г. Димитров“) № 2. В другарска среда израстват и укрепват младите таланти, получават марксистко-ленинска и лит. подготовка, запознават се с борбите на македонските революционери.

Имената на някои кръжочници се срещат в печата, други участвуват в младежки лит. сборници. Марковски е един от най-продуктивните; Неделковски издава стихосбирките „Мъскавици“ (1940) и „Пеш по светот“ (1941); Вапцаров — „Моторни песни“ (1940); Абаджиев, Великов-Беломорски и Ведров участвуват със свои произведения в младежки лит. сборници. М. л. к. взема участие и в някои от масовите екскурзии на РМС. Участвува и в екскурзиите на говорещия хор „Гоце Делчев“ през 1939. М. л. к., макар и малоброен, дава съществен принос за развитието на бълг. революционна литература.

ва

„МАКЕДÒНСКИ ПРѐГЛЕД“. Списание за наука, литература и културен живот. Излиза в С., 1924—1943, 4 кн. год.; I год. — 6 кн. Издава се от Македонския научен ин-т. Ред.-основател Г. Баждаров, от I год., кн. 3, до X год. ред. Л. Милетич; XI год. — Ст. Романски; XII—XIII год. — Ив. Снегаров. Списанието е с разнообразна тематика, има научен, предимно истор. характер. Основната му задача според чл. 1 на устава на ин-та е „да спомага за проучването на езика, историята, етнографията и стопанския живот на Македония. . .“ Във връзка с тази задача са поместени статии и за съседните на Македония страни. Обнародвани са проучвания и върху археологията и географията на Македония, изследвания в областта на нумизматиката, фолклорни материали, спомени, писма и документи, жития, битови разкази, очерци и пътни бележки, статии, посветени на годишнини и юбилеи, отзиви и рецензии, научни вести и пр. Отпечатани са статии на рус. и фр. език. Публикациите са с резюме на фр. език. Редакцията се стреми да отразява обективно научната истина.

Поредица от статии са посветени на историята и съвременното състояние на книжовния бълг. език и по-специално на диалектологията, представена главно от изтъкнати бълг. езиковеди — Л. Милетич, Ст. Романски, К. Мирчев. Особено интересни са цялостните проучвания — за фонетичните, морфологичните и лексикалните особености — на някои македонски говори. Важно място е отредено на топонимията — Романски обнародва изследвания върху произхода и значението на имената на някои македонски градове; на лексикологията — Мирчев представя лексикална характеристика на неврокопското наречие, изтъквайки несъмнената връзка на старобълг. език със съвременните бълг. наречия в тяхната съвкупност; на етимологията.

Фолклорни материали — народни песни, приказки, предания, пословици — обнародват М. Арнаудов („Към легендата за Крали Марко"), Романски („Две приказки от Солунско из неиздадената сбирка на Ст. Верковић"). А. П. Стоилов („Пословици от гр. Охрид"), Н. Рачев („Народни песни от Гевгелийско") и др. Етнографски изследвания на Македония посвещават Милетич — описва женската носия в Галичник и сватбените обичаи в Енидже, Вардарско; Хр. Шалдев разглежда народните обичаи в Боймие. Проучвания върху географията на Македония обнародват главно А. Иширков и Д. Яранов; върху археологията — Г. Кацаров; върху историята — Л. Ламуш, А. Даскалов, В. Н. Златарски, П. Мутафчиев. Поместени са спомените на Ап. Кочев за черковно-училищните борби в Драмско. Ив. Снегаров публикува истор. очерк за Охрид; Т. А. Робев — стопански очерк за Битоля. Интересни изследвания в областта на нумизматиката обнародва Н. А. Мушмов. П. Орешков запознава читателя с журналистическата дейност на Р. Жинзифов, К. Пърличев — с личността и делото на Гр. Пърличев. Рубриката Рецензии и книжовни вести съдържа отзиви за излезли бълг. и чужди съчинения, пряко или косвено засягащи Б-я и Македония. На списанието сътрудничат и Ст. Младенов, Ал. Балабанов, Б. Цонев, Й. Иванов, Ив. Д. Шишманов, П. Динеков, В. Бешевлиев, Ив. Хаджов, Ив. Дуйчев, Ст. Стойков, Й. Трифонов, Хр. Вакарелски, К. Миятев, А. М. Селишчев и др.

Лит.: Десетгодишнина на „Македонски преглед". 1936.

бк

МАКСИМОВ, Христо Димитров (псевд. Мирчо) (1. II. 1867—13. IV. 1902). Роден в Самоков в бедно семейство. Учи в родния си град, Кюстендил и Лом. Поради липса на средства не успява да завърши гимназия. На 18 год. започва да учителствува в Самоков и Станимака (дн. Асеновград). Уволнен е заради прогресивните си полит. убеждения. Отдава се на редакторска и журналистическа дейност. Издава сп. „Целина" (1892—96). През 1893 основава в. „Учител", през 1901 — сп. „Просвета". В изданията си както и в други вестници и списания помества статии, очерци и разкази за живота на учителите. Известен е с народническите си възгледи като авторитетен деец на учителското движение. Съставя и редактира „Училищен алманах" (год. I, 1900), който съдържа материали с разнообразно съдържание за развитието и съвременното състояние на учебното дело в Б-я. Умира в София.

Автор е на сб. разкази „Тъмен свят", подписан с псевд. Мирчо. Творбите му са с тематика из селския живот, с открито прокарани народнически идеи. През погледа на учителя-народник се разкриват тъмните страни на селския бит, жестоката експлоатация на народа. М. изобразява социалните злини реалистично, с изобличителен патос, но ги тълкува като резултат на невежеството и духовната неразвитост. Вижда изход само в просвещението и постепенното културно издигане на народа. Отзивчив до болезненост към страданията и болките на бълг. село, М. рисува покъртителни картини из народния живот със сърдечно, топло отношение и с дълбоко състрадание. Автор е на известния „Учителски марш" и на някои несполучливи стихотворения.

Съч.: На бъдни вечер. Коледен разказ. 1893; Не било магия и Огнище без огън. 2 разказа. 1894; Тъмен свят. Очерци и разкази из народния живот. 2 ч. 1895; Стихотворения. 1897; Дейци и дела. Избр. разкази. Под ред. на Д. Негенцов. 1941.

Лит.: Д. Благоев. Положението на селската маса. — Дело, 1894, кн. 1; Ал. Константинов. „Тъмен свят". — Знаме, бр. 78, 1895; Л. Милетич. „Тъмен свят." — Бълг. преглед, 1895, кн. 3; Т. Г. Влайков. Мирчо. „Бежанци". Разказ из учителския

Манасиева хроника

живот. — Мисъл, 1900, кн. 1; Т. Г. Влайков. Хр. Максимов. — Учител, 1902, кн. 4; Ст. Чилингиров. Хр. Максимов като педагог. — Учител, 1909, кн. 5—6; Г. Големанов. Хр. Д. Максимов като национален педагог. — Учител,1912, кн. 4—5; Е. Милошев. Хр. Д. Максимов — кратък поглед върху неговия живот и дейност. — Пак там; Г. Савчев. Христо Д. Максимов-Мирчо като поет. — Пак там; Ат. Трифонов. Спомени за Хр. Д. Максимов. — Пак там; Т. Близнаков. Хр. Д. Максимов. — Просв. единство, бр. 37—38, 1939; Б. Нонев. „Дейци и дела". — Просвета, 1940, кн. 9; П. Спасов. „Дейци и дела" — Златорог, 1941, кн. 7; Цв. Минков. Хр. Максимов. „Дейци и дела". — Читалище, 1942, кн. 5—6; Ж. Атанасов. Христо Д. Максимов — живот, просветна дейност и педагогическо творчество.— Нар. просвета, 1956, кн. 2; Ж. Авджиев. Двама забравени реалисти. — Език и литература, 1957, кн. 1; Ив. Богданов и Ж. Авджиев. Хр. Максимов-Мирчо. — В: Забравени реалисти. 1960. с. 447—450; Ж. Авджиев. Народнически илюзии и художествена правда. — Лит. мисъл, 1961, кн. 3.

елк

МАНÀСИЕВА ХРÒНИКА. Най-значителното произведение на виз. писател от XII в. Константин Манаси, починал през 1187 като митрополит на гр. Навпакт на Коринтския залив, автор на стихотворни и прозаични творби, между които е и романът „Девет книги за любовта на Аристандър и Калитея". М. х. е едно от най-обширните стихотворни истор. повествования във виз. литература. Състои се от 6733 стиха в петнадесетосричен ямб с цезура след осмата сричка — т. нар. полит. стих. Както личи от началното посвещение, написана е за севастократорица Ирина, снаха на император Мануил I Комнин (жена на брат му — севастократор Андроник), известна като покровителка на книжнината. М. х. е възникнала въз основа на по-стари грц. хроники, в това число и на някои поредки извори. Като истор. съчинение не се отличава с особена оригиналност. Цената ѝ е в лит. форма. Събитията „от сътворението на света" до смъртта на император Никифор Вотаниат (1081), включващи библейска, източна, древногръцка, римска и виз. история, а също и отделни епизоди от византийско-българските и византийско-руските отношения, са изложени в тържествен витиеват стил, изобилно наситен с пищна образност. Разгънати сравнения и описания, реминисценции, нравоучителни разсъждения, натрупване на сложни думи, прилагателни и метафори създават до голяма степен впечатление за изкуственост на израза. За времето си обаче, както и дълго след създаването си, М. х. е била търсено произведение, за което свидетелствува както свързаната с нея значителна ръкописна традиция (до днес са запазени ок. 60 нейни преписа), така и използуването ѝ за по-късни преработки и компилации.

М. х. е преведена в Б-я през XIV в., при царуването на Иван Александър (1331—71), най-вероятно между 1335 и 1340. Първообразният бълг. текст не е стигнал до нас. Запазените 5 преписа дават основание да се твърди, че появата му сред преводните паметници на средновековната бълг. литература е между най-интересните явления на византийско-българското културно общуване от времето на II бълг. царство. Макар и в немерена реч, среднобълг. превод на хрониката е предавал достатъчно пълно и точно лит. ѝ достойнства. Служейки си с твърде архаичен език, неизвестният преводач се е справил успешно с богатата образност и многочислените сложни думи на оригинала. Обръщението към севастократорица Ирина и възхвалата на Цариград и на император Мануил I Комнин са заменени с обръщение към Иван Александър и с възхвала на Търново. Извънредно важни от истор. и лит. гледище са 19-те добавки (глоси)на преводача, които изясняват събития от бълг. история до времето на Асеновци. Най-вероятният им източник е виз. хронист Зонара, отчасти

и Симеон Логотет (според други предположения Георги Амартол). Не е изключено и използуването на домашни извори. От Б-я преводът на М. х. прониква в Русия, Сърбия, Румъния и оказва въздействие върху рус. хронографи и летописи и върху молдавската истор. литература от този вид.

Най-старият стигнал до наше време препис на М. х. е Московският в сборника на поп Филип от 1345, бълг. редакция, съхраняван сега в Държавния истор. музей в Москва (Синодална сбирка, № 20/38). Пренесен е от Хилендарския манастир от рус. монах Арсений Суханов, който го предава на патриарх Никон. Преписът е правен по заръка на цар Иван Александър. Почти едновременно с него е правен и Ватиканският препис, който се нарежда между най-ценните ръкописни паметници на бълг. Средновековие. Трети по време на поява е Тулчанският препис от XVI—XVII в., бълг. редакция, поместен в сборник с преводни съчинения на патристични автори.На Тулчанското бълг.читалище сборникът е предаден от свещеника Манчо Джиджев от Панагюрище. Към 1895—96 е бил предоставен на рум. славист Й. Богдан, а сега се пази в ръкописната сбирка на Рум. АН под № 649. Хилендарският препис от 1510 (в Хилендарския манастир, № 333), срб. редакция, е поместен в сборник с поучения. Новгородският препис, срб. редакция, от XVII в. е бил в библ. на новгородския Софийски събор, след това е пренесен в Ленинград — в Държ. публична библ. „М. Е. Салтиков-Шчедрин“, където се пази и досега под № 1497.

Ватиканският ръкопис (съхраняван във Ватиканската библиотека под сигн. Cod. Vaticanus slav. II) е единственият илюстриран текст между всички преписи на хрониката, в това число гръцкият. Наред с Лондонското евангелие и Томичовия псалтир той е рядък документ за постиженията на старобълг. миниатюрна живопис. Състои се от 206 пергаментни л. с много добро качество, разпределен е в 26 тетрадки, повечето по 8 л. Тетрадките VI—VIII съдържат разказа за Троянската война — т. нар. „Троянска притча“, поместена веднага след сведенията за същите събития у Манасий. Ватиканският ръкопис е писан от една ръка с красиво уставно писмо. Пояснителните надписи към миниатюрите и добавките за бълг. история са с червено мастило. Липсват 63 стиха от изгубените първи два листа, където са били поместени може би изображение на Иван Александър, името на преписвача и годината. По преписа са нанесени извънтекстови бележки на лат. език, които в повечето случаи превеждат бълг. пояснителни надписи и заглавията. Писани са от две ръце. Палеографският анализ ги отнася към края на XIV в. (I коментатор) и нач. на XV в. (II коментатор). Невинаги в тях са дадени верни обяснения на фигурите, допуснати са и граматически грешки. Лат. приписки са били изписани по страниците на ръкописа най-вероятно тогава, когато той след изнасянето му от Търново около времето на окончателното му завладяване от турците е преседял в среда на образовани хървати. На л. 151 об и 152 се е подписал пол. книжовник Ян Ряболински, който през 1608 бил в Рим. Данните около историята на ръкописа оформят убеждението, че той е постъпил във Ватиканската библиотека между 1475 и 1481. Първото му научно описание е направено от префекта на библиотеката Й. С. Асемани, а първият българин, който имал достъп до него, е М. *Дринов*.

Художествената украса на Ватиканския препис се състои от 69 миниатюри, някои от които съдържат 2 или 3 сцени. 11 от миниатюрите са на цяла страница. Началната миниатюра изобразява Иван Александър между Исус Христос и хрониста Манаси. Този факт, другите три изображения на царя, възхвалата му на л. 91, както и изящното оформяне на ръкописа дават основание да се твърди, че той е приготвен лично за него.

Миниатюрите са рисувани с водни бои направо върху пергамента, без фон. Преобладават червено, синьо, жълто-кафяво. Личат слаби следи от златна боя, която е била поставяна върху тъмнокафяв фон. Ландшафтните елементи и архитектурните детайли са слабо застъпени. Композициите са еднообразни. Сполучливо са рисувани конете, особено в често изобразяваните сражения. Изпълнението говори за участието на трима, може би и на четирима миниатюристи от една и съща школа. Макар и да отстъпват по изящество на миниатюрите в *Лондонското евангелие*, миниатюрите във Ватиканския ръкопис свидетелствуват за техническо умение, за усет към колорит и движение. Твърде важни са илюстрациите към моментите от бълг.

Атанас Мандаджиев

история, при които е засвидетелствувано поголямо придържане към действителността. Освен като забележителен паметник на старобълг. миниатюрна живопис изображенията във Ватиканския препис имат значение на историко-археологически източник.

Изд.: J. Bogdan. Cronica lui Constantin Manasses. Traducere mediobulgara făcultă pe la 1350. Bucureşti, 1922; Б. Филов. Миниатюрите на Манасиевата хроника във Ватиканската библиотека. 1927; Ив. Дуйчев. Миниатюрите на Манасиевата летопис. 1962; Ив. Дуйчев. Летописта на Константин Манаси. 1963; Ив. Дуйчев. Из старата българска книжнина. Кн. II. 1944. с. 77—102, 363—370 (части в новобълг. превод); П. Динеков, К.Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 1961. с. 283—294 (1967. с. 335—345); П. Динеков. Старобългарски страници. Антология. 1966. с. 361—369 (1968. с. 463—472).

Лит.: Д. А. Чертков. О переводе Манассииной летописи на словенский язык. М., 1842; П. Билярский. О среднеболгарском вокализме по патриаршему списку летописи Манасия. СПб., 1847 (1858); М. Дринов. Нови паметници за историята на българете и на техните съседи. — ПСп., 1870, кн. 2, с. 46—54; Н. Дучић. Старине Хиландарске. — Гласник Српског ученог друштва, LVI, 1884, с. 106—110; П. Т. Гудев. Българският ръкопис във Ватикан. — СбНУ, 1891, кн. 6; K. Krumbacher. Geschichte der bysantinischen Litteratur. Leipzig, 1897. p. 376—380; Л. Милетич. Ватиканският български ръкопис на Манасиевата летопис. — Бълг. преглед, 1897, кн. 8; П. А. Сырку. Время и жизнь патриарха Евфимия Терновского. К истории исправления книг в Болгарии в XIV веке. Т. I, вып. I. СПб., 1898. с. 418—430; В. В. Стасов. Миниатюры некоторых рукописей византийских, болгарских, русских, джагатайских и персидских. СПб., 1902. с. 23—88; А. И. Яцимирский. Славянские и русские рукописи румынских библиотек. СПб., 1905. с. 839—842; Й. Иванов. Бележки по българската история в славянския превод на Манасий. — Бълг. старини из Македония. 1908. с. 144—148 (1931. с. 618—623); Б. Цонев. История на български език. 1919. с. 230—232 (1940. с. 191—193); M.Weingart. Byzantské kroniky v literatuře cirkevněslovanskě. Č. I. Bratislava, 1922. p. 160—236; Ю. Трифонов. Бележки върху средновековния превод на Манасиевата хроника. — Изв. Бълг. археологически ин-т, 1924, кн. 2; Ив. Дуйчев. Латинските надписи по ватиканския препис на Манасиевата хроника. — Изв. Бълг. археологически ин-т, 1935, кн. 8; H. Boissin. Le Manassès moyen-bulgare. Etude linguistique. Paris, 1946; Ив. Дуйчев. Одна цитата из Манассиевой хроники в среднеболгарском переводе. — Труды ОДРЛ, XVI, 1960; Ат. Божков. Българската историческа живопис. Ч. I. 1972. с. 80—108; И. С. Дуйчев. К изучению миниатюр Манассиевой летописи. — Във: Византия, южные славяне и Древная Русь, Западная Европа. Искусство и культура. Сб. статей в честь В. Н. Лазарева. М., 1973.

Агр

МАНДАДЖИЕВ, Атанас Петров (19. VII. 1926). Роден в София. Завършва гимназия в родния си град (1945). Следва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1947—49). Активист във физкултурното движение, бивш национален състезател по баскетбол. Ред. в сп. „Физкултура и спорт" (до 1958), в Държ. военно издателство (1961—63), във в. „Народен спорт" (1964—68), „Литературен фронт" (1969—72). От 1974 е на работа в Министерския съвет. Чл. на СБП.

Започнал като спортен журналист, М. се ориентира към художествената литература и се налага като белетрист. Характерни за творчеството му са спортната и младежката тематика. Проявява предпочитание към теми от съвременния градски живот. Жанровата картина на творчеството на М. е разнообразна — романи, повести, разкази. Оиитва перото си и в художествения очерк, документалния разказ, пътеписа. Негови разкази са преведени на рус., нем., унг., словаш., рум. тур. и др. езици. Засл. деятел на физкултурата (1972).

Съч.: Решаващият удар. Сб. разкази. 1957 (2 доп. изд. 1970); Старт към живота. Роман. 1958; Отровният шип. Разкази. 1959; Рекорд сред пламъци. Разкази. 1962; Когато

Емил Манов

денят е къс. Роман. 1963; Сектор Б. Роман. 1964; На всяка цена. Разкази. 1966; Белият цвят на рибите. Роман. 1968 (1976); Пътешествие без гуми. 1968; Вълчи капан. Роман. 1969 (1975); Отмъщението. Разкази. 1971; Нападателят. Роман. 1972; Творец на бъдещето. Очерк 1972; Виза за някъде. Пътеписи и документални разкази. 1974; Ново разписание. Разкази. 1975; Белият цвят на рибите. Модерна приказка. Решаващият удар. Избр. произведения. 1976.

Лит.: Б. Банов. Първата книга. — Лит. фронт, бр. 17, 24 апр. 1958; В.Йосифов. Съвременността — душа на литературата. — Нар. младеж, бр. 295, 16 дек. 1959; Р. Шемелеков. „Старт към живота". — Лит. фронт, бр. 14, 9 апр. 1959; Н. Боздуганов. „Рекорд сред пламъци". — Пламък, 1962, кн. 8; Л. Минкова. Книга за волевите хора. — Бълг. воин, 1962, кн. 10; М. Берберов. Верен на истината и на себе си. — Нар. младеж, бр. 152, 1 юли 1963; М. Радев. Неуспехи и успехи. — Лит. фронт, бр. 19, 7 май 1964; Е. Константинова. Концепция и художествена убедителност. — Лит. фронт, бр. 36, 29 авг. 1966; Н. Андонова. Художествената идея преди всичко. — Нар. култура, бр. 51, 21 дек. 1968; Л. Велева. В жанра и извън него. — Септември, 1970, кн. 5; Д. Танев. Сериозно отношение към „лекия" жанр. — Лит. фронт, бр. 9, 26 февр. 1970; Е. Мутафов. Ново нравствено разписание. — Труд, бр. 265, 13 ноем. 1971; Ем. Прохаскова. Сюжетност и проблеми. — Септември, 1972, кн. 2.

лп

МАНОВ, Емил Радославов (29. VII. 1919). Роден в София. Завършва гимназия в родния си град (1937) и право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1941). Като гимназист е активен чл. на РМС, изключван е от гимназията, а като студент — чл. на БОНСС. За пръв път печата свои стихове („Идеал", 1935) и белетристика (1936) в сп. „Ученически подем". Сътрудничи с разкази, импресии, очерци, репортажи и статии на в. „Жар", „Светлоструй", „Вестник на жената", „Свят", сп. „Трезвеност", участвува в лит. сб. „Прag" (1938), „Жажда" (1939), „Антена" (1940), „Зимна тетрадка" (1940). Осъден е на доживотен затвор на 1 септ. 1941 като един от организаторите на столичните бойни групи на партията (с ръководител Н. Ботушев). След 9 септ. 1944 е полковник в народната армия, подпредседател на КНИК (1952—54), зам.-гл. ред. на изд. „Български писател" (1955—58), гл. ред. на сп. „Родна реч" (1958—66), подпредседател на СБП (1967—68). Сътрудничи на в. „Работническо дело", „Младежка искра", „Народна младеж", „Младеж", „Народна войска", „Отечествен фронт", „Ведрина", „Литературен фронт", на сп. „Септември", „Пламък", „Литературна мисъл" и др. Чл. на БКП, на СБП.

М. принадлежи към поколението писатели-антифашисти. В произведенията си утвърждава нелегалната и въоръжената борба на партията и народа за социална справедливост, за комунизъм; разработва теми от соц. преустройство на живота. Художествената проза на М. се характеризира с остра конфликтност. У него строителството на социализма не е безконфликтна идилия, а напрегнат двубой, нравствен и политически. Най-въздействуващи са онези негови герои, които респектират с поведението си на съзидатели и с духовната си младост на комунисти. М. безкомпромисно воюва против консерватизма и ограничеността на деградирали личности и среди, като утвърждава комунистическите добродетели на положителните си герои. Под непрекъснат огън са всички превъплъщения на еснафщината, кариеризма и бюрокрацията. Комунистическата съвест и жизнените преобразования на партията са неотменим критерий на писателя при отразяването на действителността. Има заслуги за развитието на детската литература. Засл. деятел на културата (1965).

Съч.: Млади герои на Отечествената война. Разкази. 1945; Пленено ято. Затворническа хроника. 1947 (1948, 1955); Генерал-полковник П. Панчевски. Биогр. очерк. 1951; Краят на делиите. Роман. 1954 (1955); Не-

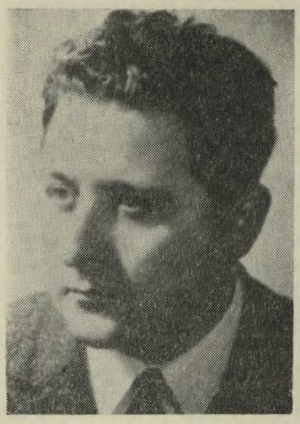

Димитър Мантов

достоверен случай. Повест. 1957; Огънчето. Разкази и новели. 1957; Бадемовото клонче. Разкази. 1958; Ден се ражда. Роман. 1959 (1966); Кольо комунарчето. Разказ. 1962; Бягството на Галатея. Роман. 1963; Грешката на Авел. Драма. 1963 (циклопечат); Букова вода. Разказ за деца. 1964; Разузнавач. Разказ за деца. 1965; Стръмнини. Роман. 1965; Моето първо лято. Роман. 1967; Ваня и статуетката. Разкази и новели. 1967; Съвест. Пиеса в 5 карт., 1968; Писма от София. 1970; Подир синята птица. Трилогия („Краят на Делиите", „Ден се ражда" и „Стръмнини"). 1970; Галактическа балада. Роман. 1971; Кучето на разузнавача. Повест за юноши. 1972; Младоженецът. Комедия. 1973; Синът на директора. Роман. 1973; Бягството на Галатея. Моето първо лято. 1975; Пътуване в Уибробия. Роман. 1975.

Лит.: Ст. К. Едно добро начало. „Жажда". — Академик, 1939, бр. 12; К. Калчев. Младата българска литература. — Завой, бр. 37, 1941; Б. Делчев. Герои, които търсят превъплъщение. — Изкуство, 1947, кн. 9; Я. Молхов. „Пленено ято". — Раб. дело, бр. 166, 1947; Ем. Петров. Затворническа хроника. — Лит. фронт, бр. 1, 1947; Я. Молхов. „Краят на Делиите". — Раб. дело, бр. 345, 1954; Ст. Каролев. За жизнени белетристични образи. — Във: Въпроси на българската съвременна литература. 1955; Др. Асенов. Въпроси на образа и композицията в един роман. — Септември, 1956, кн. 2; Я. Молхов. Житейска достоверност и литературна недостоверност. — Лит. фронт, бр. 27, 1957; Ив. Руж. От идейна неизясненост към художествена безпомощност. — Лит. фронт, бр. 48, 1957; Х. Русев. Уви, случаят е достоверен! — Труд, бр. 3, 1957; В. Андреев. Емил Манов. — Родна реч, 1958; кн. 8; Т. Абазов. Две линии в един сборник. — Септември, 1959, кн. 4; Л. Велева. Дни, в които е въплътена историята. — Раб. дело, бр. 8, 1961; Л. Тенев. „Съвест". — Пламък, 1960, кн. 5; Х. Шиков. Ходене по мъките. — Пламък, 1963, кн. 12; Д. Канушев. „Грешката на Авел". — Нар. култура, бр. 25, 1964; Ст. Сивриев. Възхождане по стръмнината. — Септември, 1965, кн. 9; Ч. Добрев. За самобитност на съвременната българска драматургия. — Лит. мисъл, 1965, кн. 6; Л. Георгиев. Съвременни герои при съвременни обстоятелства. — Пламък, 1966, кн. 10; Т. Жечев. Критическо превъоръжаване и една кратка история. — Септември, 1966, кн. 1; Г. Мицков. Момчето и неговото куче. — Пламък, 1966, кн. 2; Ив. Попиванов. Преднамерена теза. — Пламък, 1966, кн. 2; М. Василев. Новото в разказите на Емил Манов. — Септември, 1967, кн. 11; И. Знеполски. В края на лятото. — Пламък, 1967, кн. 4; Ст. Каролев. В света на прозата. — Септември, 1967, кн. 12; К. Иванова. Споменът и съвремието. — Нар. култура, бр. 3, 1968; Я. Молхов. През призмата на Емил Манов. — Пламък, 1968, кн. 1; Л. Тенев. Най-нови съвременни пиеси. — Лит. мисъл, 1969, кн. 4; М. Брадистилова. „Младоженецът". — Нар. култура, бр. 2, 10 ян. 1970; Вл. Каракашев. „Младоженецът". — Лит. фронт, бр. 3, 15 ян. 1970; Я. Молхов. Емил Манов. Творчески портрет. — Читалище, 1970, кн. 3; Д. Монова. По някои въпроси на българската комедия. — Лит. фронт, бр. 9, 26 февр. 1970; Т. Жечев. Писател-гражданин. — Отеч. фронт, бр. 8715, 19 окт. 1972; Е. Константинова. С умен и разбиращ поглед. — Септември, 1973, кн. 7; Н. Боздуганов. Сложният път към истината. — Вечер. новини, бр. 7124, 22 окт. 1974; К. Йорданова. Проблеми общочовешки, проблеми на съвременността. — Септември, 1974, кн. 8; Е. Константинова. Емил Манов. — Родна реч, 1974, кн. 7; Ив. Радев. И така би могъл да започне животът. — Пламък, 1974, кн. 12; Ив. Серафимов. Пътуване в нравите. — Лит. фронт, бр. 9, 26 февр. 1976; Н. Давидов. Двама българи и Гъливер в Уибробия. — Пламък, 1976, кн. 8. *хй*

МАНТОВ, Димитър Стефанов (13. X. 1930). Роден в с. Босилковци, Русенски окр., в семейството на учители, по-късно бащата става адвокат. Основно образование получава в родното си село, завършва гимназия в Полски Тръмбеш (1948) и право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1952). Работи като юрист, журналист и ред. — зав. редакция в изд. „Народна младеж" (1964—69), гл. ред. на Изд. на Отечествения фронт (1970—72). Зам.-генерален директор на ДО „Книгоиздаване" (1973—75); гл. ред. на Центъра за литературна информация при СБП (от 1976). Като ученик редактира младежките лит. списания

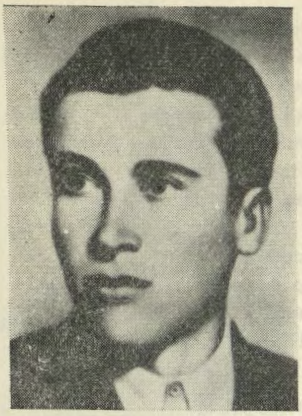

Атанас Манчев

„Млад творец“ (1945—46), „Пролет“ (1947) и младежката страница на в. „Литературен подем“ (Стара Загора, 1945—47). В тях помества първите си разкази, стихотворения и статии. Сътрудничи на периодичния печат с разкази, пътни бележки и очерци. Чл. на БКП, на СБП.

М. проявява интерес към историята. В по-новите си творби преодолява илюстративното описание на истор. лица и събития, стреми се към художествено осмисляне на истор. съдба на бълг. народ. Автор е на истор. романи, романизирани биографии, разкази и очерци, на сценариите на научно-документалните филми „Старите ръкописи“, „Балканската война“, „Алеко Константинов“ и др. Съавт. на сценария на игралния филм „Калоян“. Обнародва пътни бележки за страни от Европа, Азия и Африка.

Съч.: Пробуждане. Роман (в съавт. с А. Дончев). 1956; Калоян, цар на българите. Истор. роман. 1958 (1969); Иван Асен II, цар и самодържец. Истор. роман. 1960 (1970); Кон до коня, юнак до юнака. Истор. очерк. 1962; Свищов. Истор. очерк. 1962; Цената на мълчанието. Разкази за знаменити личности. 1962; Вятър ечи, Балкан стене. Биогр. очерк за Д. Чинтулов. 1963; Щастливецът. Роман за Ал. Константинов. 1963; Елена. Истор. очерк. 1964; Хан Крум. Истор. очерк. 1964; Лясковец. Истор. очерк. 1965; Цар Калоян. Истор. очерк. 1965 (1969); Големият ден. Роман. 1966; Каменно гнездо. Роман. 1966; Пенчо Славейков. Последните дни на поета. Документална повест. 1967; Родолюбецът. Романизована биогр. на Хр. Г. Данов. 1969; Стъпалата на надеждата. Разкази. 1969; Хайдушка кръв. Роман. 1969; Зла земя. Роман. 1970; Дяволската вертележка. Приключенски роман. 1971 (1974); Поглед на юг. Пътни бел. 1971; Лудите глави. Роман. 1972; Старопрестолни градове. Очерци. 1973; Хан Крум. Роман. 1973; Ювиги хан Омуртаг. Роман. 1974; Зъбато слънце. Роман. 1975; Хан Крум. Истор. разказ за деца. 1976; Червен календар. Роман. 1976.

Лит.: Др. Асенов. Пробуждане на робите. — Раб. дело, бр. 240, 1956; Ат. Наковски. Пробуждането на народа. — Лит. фронт, бр. 46, 1956; Й. Митев. Историческата правда в един роман. — Септември, 1957, кн. 4; Хр. Йорданов. Историческото минало в един роман. — Читалище, 1958, кн. 12; Ат. Дишев. По лек път. — Лит. фронт, бр. 42, 1959; Р. Трифонов. Образът на Калоян в един исторически роман. — Септември, 1959, кн. 4; Е. Константинова. „Щастливецът“. — Лит. новини, бр. 55, 1963; Б. Ничев. Малко произшествие с Щастливеца. — Септември, 1963, кн. 7; П. Русев. Щастливецът през погледа на един белетрист. — Отеч. фронт, бр. 5748, 1963; М. Василев. Търсене на националния характер. — Септември, 1966, кн. 10; С. Правчанов. „Пенчо Славейков“. — Отеч. фронт, бр. 7123, 1967; Ив. Сарандев. „Последните дни на поета“. — Пламък, 1967, кн. 17; Ат. Свиленов. Без отстъпки пред забавното. — Лит. фронт, бр. 51, 1967; Кр. Куюмджиев. „Хайдушка кръв“. — Нар. култура, бр. 37, 1969; Я. Молхов. В стила на старите летописи. — Лит. фронт, бр. 41, 1969; Е. Мутафов. Систематичност и проблемност в изследване на историчното. — Пламък, 1971, кн. 8; Н. Никифоров. „Дяволската вертележка“ или възможностите на жанра. — Нар. младеж, бр. 161, 11 юли 1971; Ал. Спиридонов. Патриотична поредица. — Нар. култура, бр. 35, 25 авг. 1973. *хй*

МАНЧЕВ, Атанас Иванов (28. I. 1921—21. V. 1944). Роден в с. Каблешково, Бургаски окр. Основно образование получава в родното си село. Още в прогимназията проявява интерес към поезията, пише стихове и сътрудничи на в. „Въздържателче“ и „Здравец“. Завършва гимназия в Бургас, където от 1935 участвува в марксистко-ленински кръжоци, а от 1937 е чл. на РМС. Като гимназист обнародва стихове в ученическия в. „Лъчи“ (Бургас) и е чл. на ред. колегия; сътрудничи на в. „Подем“—1940, „Вечерна бургаска поща“. През 1940 е студент по право в Соф. ун-т „Кл.Охридски“,но скоро напуща Юридическия ф-т и продължава следването си във Филол. ф-т. Като чл. на БОНСС подкрепя Соболевата акция. През лятото на 1941 по нареждане на ЦК на РМС напуска София и става секретар на Окръжния к-т на РМС в Бургас. Застрашен от арестуване, в края на с. г.

МАН

преминава в нелегалност. Разгръща масова полит. и просветна работа сред населението, като проявява изключителна самоотверженост в ръководството на Айтоския партиен район и в организирането на партизанския отряд „Народен юмрук“. Полит. комисар на партизанския отряд „В. Левски“ (1944). Самоубива се в Айтос след продължително сражение с жандармеристите.

Първите стъпки на М. в поезията са свързани с търсене на някаква абстрактна красота. Но РМС и антифашистката борба го свързват органично с истинската красота на живота. М. съзрява като творец с изумителна жизнерадост, точна мисъл, революционна безкомпромисност и прямота. Революционната му поезия звучи тревожно и с боеви патос. М. се прекланя пред подвига на В. Левски, разкрива гражданските си чувства и пориви. Неговите песни, макар и малко, отразяват борбата за социализъм и го свързват със съвременността. Псевд.: Моц.

Съч.: Младост. Стихотворения. Предг. от Л. Стоянов. 1946; Стихотворения. 1953 (1957); Избрани произведения. Предг. от В. Ханчев. 1961 (1966).

Лит.: Ив. Динков. Атанас Манчев. Биогр. очерк. 1967; А. Карадимов. Каблешковският сокол. Документална повест за Ат. Манчев. 1970; Н. Папазов. За Атанас. — Вечерна бургаска поща, бр. 4717, 1944; Л. Стоянов. Атанас Манчев. — Нар. борба, бр. 13, 1946; Ж. Авджиев. Вдъхновяващ пример. — Език и литература, 1954, кн. 4; В. Ханчев. В памет на поета и антифашиста Ат. Манчев. — Раб. дело, бр. 142, 22 май 1954; Ив. Динков. Поет на червената фамилия. — Младеж, 1959, кн. 6; Л. Стоянов. Атанас Манчев. — Лит. фронт, бр. 20, 21 май 1959; Вл. Башев. Посвещение. — Септември, 1964, кн. 9; М. Наимович. Атанас Манчев. — Пламък, 1964, кн. 4 (вж. и Писатели-герои. 1964. с. 315—330); С кръвта си нощите тревожим. Т. 2. 1969. с. 265—305; Ив. Динков. Бележка по повод 50-годишнината от рождението на Ат. Манчев. — Нар. култура, бр. 4, 23 ян. 1971; Ц. Косева. „. . . Да бъдем творци на новия ден“ (50 год. от рождението на Ат. Манчев). — Нар. младеж, бр. 23, 28 ян. 1971; Г. Христов. Светли разпятия. — Лит. фронт, бр. 25, 20 юни 1974. *хй*

МАНЧЕВ, Драган (Димитър) Василев (1824—16. V. 1908). Роден в Батак. Учи в Батак и Пазарджик. Учителствува в с. Радилово, Пазарджик, Батак, Перущица и Пловдив. Първата си книга издава през 1854. През 1862 започва оживената му книжовна работа; открива книжарница в Пловдив, по-късно с клонове в Свищов, Солун, Битоля. След Старозагорското въстание 1875 е принуден да емигрира в Румъния. В Букурещ под името Д. Веселинов основава печ. „Стара планина“, която наследява материалната част на Ботевите печ. „Знаме“ и „Кръг“. Започва да издава редактирания от Бежан (С. С. Бобчев) в. „Стара планина“, както и много книги. Той е издател на първата стихосбирка на Ив. Вазов „Пряпорец и гусла“. Преди Освобождението издава над 80 кн., главно учебници-буквари, читанки и др., печатани в Цариград, Браила и Виена. След Освобождението се завръща в Пловдив и основава добре уредена печатница. Подобно на Хр. Г. Данов, който издава в. „Марица“, М. основава свой в. „Народний глас“. Издателството на М. печата предимно учебници, като „Бащин език“ в 36 изд. Той издава някои произведения на Вазов — „Стихотворения за малки деца“ (1883), „Поля и гори“ (1884), книги на К. Величков, „Учебен исторически атлас“ (1894), „Енциклопедически речник“ на Л. Касъров (I—III, 1889—1905) и мн. др. Умира в Пловдив.

Съч.: Цръковно песнопение. . . Цариград, 1854 (1873); Краткий катихизис за първоначални училища. . . Цариград, 1859; Кратка священа история на ветхий и новий завет. Земун, 1861 (1863, 1865); Първи знания [1861]; Гръцко-български разговорник. Земун, 1862; Календар за година 1862. . . Белград [1862]; Кратка география за малки деца. Вена, 1862 (1864); Учебник, който съдържава: граматика, география, всеобща история, аритметика, геометрия и физика. . . Цариград, 1862; Български народний календар за година 1864. . . Цариград [1863]; Краткий катихизис за малки деца. Цариград, 1863; Нови примери за чистописание. 1863; Първа наука за малки деца. Цариград, 1863; Свитък или молитва. . . Пловдив, 1863; Български буквар. Браила, 1864 (1866, 1867, 1868); Буквар за малки деца. Виена, 1866 (2 изд. 1866); Малък географически атлас в осъм карти. Виена, 1866; Календар с болгарскити празници. Виена, 1867; Кратка аритметика. Виена, 1867 (3 изд. 1867, 4 изд. 1867); Китка за малки деца. . . Вена, 1868; Бащин язик за малки деца. Кн. I. Вена, 1869 (1871, 1872, 1873, 1875); Бащин язик. . . Кн. II. 1869 (1872, 1874, 1875); Бащин язик. . . Кн. III. 1869 (1872, 1875, 1877); Бащин язик (Книга за родители и наставници). . . Пловдив, 1869; Землеописание. . . Вена, 1869; Общий погляд въз всеобща история за първоначални ученици. Вена, 1869; Съсена всеобща

Николай Марангозов

история. Виена, 1869 (1870); Кратка свещена история на ветхий и новий завет... Вена, 1870 (1872); Бащин език (Книга за учители)... Вена, 1871; Български календар за 1873 година. Пловдив, 1872; Из часослова. Вена, 1872 (1874, 1876); Кратък извод от българска история. Вена, 1872; Бащин язик... Третя година (Кн. III). 1873; Блъгарска история за народни училища. Вена, 1874; Блъгарский календар за 1875 година. Вена, 1874; Найупотребителни молитви... Вена, 1874; Начално наставление... Вена, 1874 (1875); Български буквар за малки деца. Виена, 1875; Български календар за 1876 високосна година. Виена, 1875; Детинский свят. Вена, 1875; За спомен на батачкити и на другити мъченици в България. Букурещ, 1877.

Лит.: Л. Касъров. Енциклопедически речник. Т. II. 1905. с. 1240; Ст. Кутинчев. Печатарството в България. 1920. с. 125—127, 131, 135; М. Стоянов. Българска възрожденска книжнина. Т. I. 1957. с. 513.

гб

МАРАНГÒЗОВ, Николай (псевд. на Николай Нейков Цанев) (2. I. 1900—3. XI. 1967). Роден в с. Късовци (дн. част от Плачковци) в семейството на известния майстор-марангозин (резбар) Цаню Нейков. Дядо му бил прочут „цигулар-песнопоец". Първоначално образование получава в с. Нейковци, прогимназиално — в Трявна. Завършва Априловската гимназия в Габрово (1920). Учителствува в Садово (1921—22). Работи и следва архитектура в Дрезден и Берлин (1923—32). След завръщането си в Б-я известно време е на частна практика, архитект във Въздушните войски (1942—43), „Балкантурист" (1946—47), гл. ред. на сп. „Картинна галерия" (1958—65). По проект на М. са изградени столичната аерогара, първите хотели на курорта „Дружба" (Варна) и др. За пръв път печата на 8-год. възраст във в. „Славейче" (Казанлък, 1908). С псевдоним Николаус сътрудничи на в. „К'во да е" — 1917. Редактира месечното списание за художествена литература и критика „Луна" (Габрово, 1919). Печата в сп. „Луна", „Стара планина", „Летец", „Златорог", „Сердика", във в. „Литературен критик", „Студентска борба", „К'во да е" Умира в София. Чл. на СБП.

Поезията на М. преминава през модернизма. За „Хулигански елегии" е насърчен от Гео Милев, който чел предварително ръкописа на стихосбирката и измислил заглавието ѝ и псевдонима на автора. Но М. скоро се отърсва от книжните образци и се насочва към реализма. По-късно сътворява свой самобитен образен свят. Неговият зрял стих носи своеобразието на летописния стил и екзотиката на легендите, „апокрифната" и битовата романтика. Лирическият му герой се среща със света на предци, бащи и съвременници, за да открие актуалните проблеми на живота. Поезията на М. е съхранила мъдростта на народа, героичния патос на отминали времена, непосредната топлота на прякото преживяване. Стиховете му за соц. строителство, за дружба с Русия и СССР, както и творбите му, посветени на деца и юноши, се отличават с оптимизъм и чистосърдечност. М. превежда „Страна Муравия" от А. Т. Твардовски, „Нарспи" от К. Иванов, стихове от З. Гипиус, Н. С. Тихонов, И. Селвински, М. Голодни, Ст. П. Шчипачов, М. Исаковски, В. Луговски, Твардовски, А. Яшин, А. Исаакян, К. М. Симонов, Е. Долматовски, Р. Гамзатов, А. П. Прокофиев, Х. Грабнер, М. Цимеринг, Й. Бехер, В. Незвал и др. Други псевд.: Валерий Есен, Любокрас, Николаус, Н. Янтар, Nicolaus.

Съч.: Под разцъфналите липи. Стихове (с псевд. Любокрас, в съавт. с Ванимил, псевд. на Димо Димитров).1917; Нула. Хулигански елегии. 1923 (с псевд. Н. Янтар); На повратки в село. Поема. 1940 (1942, 1946, 1960, 1966). Легенда. б. г. (2 изд. 1947); Ковачница на мира. Стихотворения. 1944—1947. 1947; Повест за бялата кооперация. Поема. 1947; Годишни кръгове. Стихове и поеми. 1919—1943. С предг. от П. Динеков. 1948; Жива легенда. Стихове. 1950; Приказен град. Стихове за деца. 1950; От Ялово до Воронеж. Пътеписна поема. 1951 (1955); Писмо

от Артек. Стихове за деца. 1952; Чехословашка рапсодия. Стихотворения и поеми. 1952; 2 юли. Лиричен репортаж. 1953; Пионерски пост. Стихове за юноши. 1954; Тринадесет есени. Лирична хроника. 1954; Цвятко с татко с камион. Стихове за деца. 1954; На отечествен пост. Стихотворения. 1955; Заветен път. Стихове. 1957; Рилското море. Поема за юноши. 1957; Избрани стихотворения и поеми. 1958; Паметен ден. Приказка в стихове. 1958; Щастлива година. Стихотворения. 1959; Крилато звено. Избр. творби за пионери. 1960; Избрани произведения. Предг. от П. Динеков. 1961; Къщата с червеното мушкато. Разказ за Г. Димитров. 1962; Заник и поник в Балкана. Поема. 1963 (1966); Запролетена родина. Стихотворения. 1965; Кремиковска приказка. Поема за пионери. 1965; Русия възделена. Лирична хроника в 9 цикъла. 1965; Сурвакари при Дядо (Д. Благоев). Поема за деца. 1966; Сама китка. Стихотворения за деца. 1967; Родословие. Поема. 1969.

Лит.: Ат. Мочуров. Николай Марангозов. Лит.-крит. очерк. 1964; Гео Милев. Поезията на младите. — Пламък, 1924, кн. 2; М. Арнаудов. „На повратки в село". — Бълг. мисъл, 1941, кн. 10; Ст. Божков. „На повратки в село". — В-к на жената, бр. 854, 1941; Н. Вапцаров. „На повратки в село". — Лит. критик, бр. 13, 1941; Вл. Василев. Повратки на село на един поет. — Златорог, 1941, кн. 6; Б. Нонев. „На повратки в село". — София, бр. 624, 1941; Б. Райнов. Писателски Никулден. — Лит. фронт, бр. 16, 1945; Ем. Петров. Архаизация на нашата съвременност. — Ново време, 1964, кн. 11 (вж. и Поезия и псевдопоезия. 1956); С. Султанов. Борба между форма и съдържание в една стихосбирка. — Младеж, 1948, кн. 4; Ем. Петров. През погледа на обикновената селянка. — Лит. фронт, бр. 7, 1952; Б. Делчев. Мъките на реалиста. 1954. с. 91—95, 288—289; Ив. Попиванов. Творчество и дидактика. — Септември, 1955, кн. 9; К. Куюмджиев. Под таланта на автора. — Лит. фронт, бр. 20, 1956; Д. Василев. Н. Марангозов на 60 г. — Септември, 1960, кн. 1; В. Йосифов. Н. Марангозов на 60 г. — Лит. фронт, бр. 2, 1960; В. Свинтила. При Николай Марангозов. — Нар. култура, бр. 2, 1960; Р. Ликова. За някои особености на българската поезия. 1923—1944. 1962. с. 107—148; Л. Георгиев. Борба за стил. — Пламък, 1965, кн. 7; Г. Цанев. Традиция и новаторство. — Лит. мисъл, 1965, кн. 1; Б. Божилов. Н. Марангозов. — Лит. фронт, бр. 46, 1967; А. Тодоров. Н. Марангозов. — Септември, 1967, кн. 12; П. Василева-Марангозова. 1. Спомени за Н. Марангозов. — Пламък, 1970, кн. 1. 2. 70 години от рождението на Н. Марангозов. — Картинна галерия, 1970, кн. 1; С. Северняк. За Н. Марангозов. — Лит. фронт, бр. 1, 1970; Г. Караславов. Николай Марангозов — стихорезбарят. — В: Близки и познати. 1971. с. 315—333; С. Северняк. С редовия работник и гражданин (75 год. от рождението на Н. Марангозов). — Отеч. фронт, бр. 9353, 7 ян. 1975.

хй

МАРДА̀РИЙ РИ́ЛСКИ (II пол. на XV — нач. на XVI в.). Най-ранното сигурно известие за него датира от 1480, а най-късното — от 1509. М. Р. е тясно свързан с Рилския манастир, където работи през известен период от живота си. Някои от ръкописите си преписва специално за нуждите на манастира. М. Р. е книжовник с будно обществено чувство и с широки лит. интереси. В приписките му се долавя интерес към съвременните полит. събития в Османската империя, а съставът на неговите сборници свидетелствува, че познава добре бълг. средновековна литература — преводна и оригинална — в различни етапи от нейното развитие. Ръкописите на М. Р. съдържат жития, поучителни и похвални слова, патерични разкази и поучения, естественонаучни съчинения, богослужебни творби. В сборниците му са включени важни оригинални произведения на старата бълг. литература: Похвално слово за Михаил и Гавриил от Климент Охридски; Кратко житие на Кирил (Успение Кирилово), жития на Иван Рилски, Петка Търновска, Иларион Мъгленски от Евтимий Търновски; Разказ за пренасяне мощите на Петка от Търново във Видин и Сърбия от Григорий Цамблак; Разказ за пренасяне мощите на Иван Рилски в Рила от Владислав Граматик. Единствено по Мардариев препис е известна бълг. редакция на Житието на Ромил Видински от монаха Григорий. М. Р. преписва и преводни произведения от изтъкнати виз. писатели, творили в различни епохи — Григорий Неокесарийски (III в.), Йоан Златоуст, Василий Велики, Григорий Ниски, Григорий Богослов, Ефрем Сирин, Епифаний Кипърски (IV в.), Кирил Александрийски (V в.), Андрей Критски, Йоан Дамаскин (VII—VIII в.), Герман Константинополски (VIII в.), Теодор Студит (VIII—IX в.), Никита Пефлагонийски (IX в.), Теофилакт Охридски (XI в.) и др. Той е запознат и с творби на старата срб. литература — Слово за княз Лазар и Житие на княз Лазар, написани от неизвестен книжовник в края на XIV в., Похвала за княз Лазар от Андоние Рафаил Епактит, създадена ок. 1420. Интерес представлява право-

писът на Мардариевите ръкописи. Макар да се придържа обикновено към ресавската правописна школа, М. Р. познава нормите на търновския, Евтимиевия правопис и ги съблюдава в много случаи.

Съч.: Шестоднев от 1480 г. (приписката към него се пази в Държ. библ. „В. И. Ленин“ в Москва, ф. 87, № 1734); Рилски панегирик от 1483 г. (Рилски манастир, № 3/4); Панегирик от 1509 г. (Държ. публична библ. „М. Е. Салтиков-Шчедрин“ в Ленинград, сб. на А. Ф. Гилфердинг, № 56); Сборник от края на XV — нач. на XVI в. (Държ. публична библ. „М. Е. Салтиков-Шчедрин“, сб. на А. Ф. Гилфердинг, № 58); Беседи на Йоан Златоуст (Рилски манастир, № 4/2); Сборник от XV—XVI в. (Държ. публична библ. „М. Е. Салтиков-Шчедрин“, № F. I. 488); Миней за месец септември от XV в. (Нар. библ. „Кирил и Методий“, № 133).

Лит.: А. Ф. Гильфердинг. Письмо к редактору. — Изв. императорской Академии наук по отделению русского языка и словесности, 1858, вып. V, с. 381—386; Љуб. Стојановић. Стари српски хрисовуљи, акти, биографије, летописи, типици, поменици, записи и др. — Споменик, 1890, кн. 3, с. 81—90; В. В. Качановский. История Сербии с половины XIV до конца XV в. Т. I. Критическое исследование источников. Киев, 1899. с. 349—359; П. А. Сырку. Монаха Григория житие преподобного Ромила. — Памятники древней письменности и искусства, т. CXXXVI, СПб., 1900, с. I—XV, 1—34; Љуб. Стојановић. Стари српски записи и натписи. Кн. I. Београд, 1902. с. 110—111. Кн. IV. Ср. Карловци, 1923. с. 34—35; П. А. Лавров. Материалы по истории возникновения древнейшей славянской письменности. Л., 1930. с. 154—157; Й. Иванов. Български старини из Македония. 1931. с. 136—137, 433—436; В. Сл. Киселков. Рилският книжовник Мардарий. — Учил. преглед, 1939, кн. 9, с. 1009—1026; Б. Ст. Ангелов. Из старата българска, руска и сръбска литература. Кн. II. 1967. с. 254—256; Г. Данчев. Владислав Граматик. Книжовник и писател. 1969. с. 75—77, 81; Б. Ст. Ангелов. Неизвестни ръкописи на Мардарий Рилски. — Изв. Ин-та за литература, 1972, кн. 21, с. 43—65.

сн

МАРИ́ИНСКО ЕВА̀НГЕЛИЕ. Ценен паметник на старобълг. писменост вероятно от края на X или нач. на XI в. Намерен през 1845 от В. И. Григорович в светогорския скит „Св. Богородица“ или „Св. дева Мария“ (отдето произлиза и името му) и отнесен от него в Русия. След смъртта на Григорович попада в бившия Румянцевски музей, откъдето е пренесен в Държ. библ. „В. И. Ленин“ в Москва. Два листа от ръкописа (наричани обикновено Михановичеви листове) се намират във Виенската национална библиотека, попаднали тук от частната библиотека на Фр. Миклошич. Въпросът за произхода на паметника не е напълно изяснен. Първоначалното предположение на В. Ягич, че произхожда от зап. сръбско-хърватски земи, вече не се поддържа от никого. Най-правдоподобно е да се приеме, че е писан някъде в Северна Македония, на границата със срб. земи.

Ръкописът съдържа 171 пергаментни л. 4°, писани с хубава обла глаголица, с каквато са писани и Зографското и Асеманиевото евангелие. Писмото е над линия. Пред евангелията от Марко, Лука и Йоан има миниатюрни изображения на съответните евангелисти; тези изображения са изработени примитивно и грубовато, но са твърде показателни за историята на бълг. изкуство. В езиково отношение М. е. показва определена архаичност не толкова във фонетиката и морфологията, колкото в лексиката.

Изд.: И. И. Срезневский. 1. Глаголь-ское четвероевангелие В. И. Григоровича. — Изв. Императорской академии наук, II, 1853, с. 241—274. 2. Древние глаголические памятники сравнительно с памятниками кириллицы. СПб., 1866. с. 91—115 и 157—162; Евангелия от Луки. Из глаголический рукописи XI в. Ч. LIX и LXXIX. СПб., 1880—1881; И. В. Ягич. Памятник глаголической письменности. Мариинское четвероевангелие. С примечаниями и приложениями. СПб., 1883.

Лит.: Л. Милетич. Особеностите на езика в Мариинския паметник. Езикословна критична студия. — ПСп., 1886, кн. 19—20, с. 219—252; В. В. Стасов. Славянский и восточный орнамент по рукописям древнего и нового времени. СПб., 1887. табл. CVII; A. Leskien. Die Vocale Ъ, Ь in der Codices Zographensis und Marianus.—Arch. Slav. Phil., XXVII, 1905, p. 321—332; В. Ягич. Глаголическое письмо. — В: Энциклопедия славянской филологии. Вып. 3, III. СПб., 1911. с. 127—128; П. А. Бузук. 1. К вопросу о месте написания Марианского евангелия. — Изв. ОРЯС, XXIII, 1921, с. 109—149. 2. Замечания о Мариинском евангелии. — Изв. ОРЯС, XXIX, 1925, с. 307— 368; N. van Wijk. Geschichte der altkirchenslavischen Sprache. Berlin, 1931. p. 30—31 и 143; J. Vajs. Rukověť hlaholské paleografie. Praha, 1932. p. 129—131; F. Repp. Zur Kritik des Codex Marianus. — Zeitschr. slav. Phil., XXIV, 1956, 2, p. 271—276; Н. Б. Тихомиров. Каталог русских и славянских пергамен-

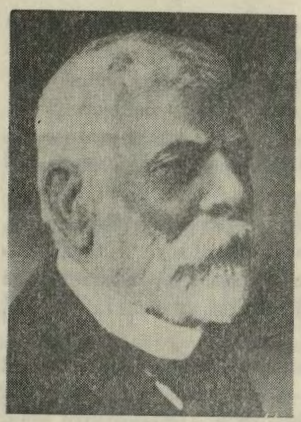

Димитър Маринов

ных рукописей XI—XII веков, хранящихся в Отделе рукописей Государственной библиотеки СССР им. В. И. Ленина. — Записки Отдела рукописей, 1962, вып. 25, с. 144—148 и 154—159.

хк

МАРИНОВ, Димитър (Димитър Маринов Бонев) (14. X. 1846—10. I. 1940). Роден в с. Вълчедръм, Михайловградски окр. Учи в Лом при Кр. *Пишурка*, в Рилския манастир при *Неофит Рилски* (1863), във Военното медицинско у-ще в Цариград (1867—71). В Бялград завършва класическа гимназия (1873) и Филос. ф-т (1875). Надъхан с радикални и революционни идеи, той се завръща в Лом през 1875 и става учител. Заради укриване на Ботеви четници е затворен. След Освобождението е депутат в Учредителното нар. събрание, съдия в Лом, Силистра, Русе и Видин (1879—82), учител в Лом (1883—87), Русе (1888—93) и София (1897—1909). Директор на Нар. библ. в София (1894), основател и пръв директор на Етнографския музей (1904—08). През последните десетилетия на живота си се оттегля от обществения живот, приема духовен сан (1921), като не прекъсва любимите си етнографски занимания. Умира в София.

М. започва книжовна дейност преди Освобождението — обнародва няколко статии в цариградския печат, в срб. в. „Ослобођење" и превежда от рус. език „Всеобщая придворная граматика" от Д. Ф. Фонвизин (под загл. „Дворска граматика", сп. „Читалище", 1872, кн. 10). През тези години се заражда интересът му към народното творчество и народния бит и започва събирателската му дейност. По-късно неговите трудове, които съдържат богат фактически материал, допринасят за изграждането на бълг. етнография. М. е автор на първата история на бълг. литература, написана от българин. След краткия очерк на А. Н. Пипин той дава по-пълна представа за развитието на родната книжнина, като използува откритията на славистиката в областта на българознанието и историко-филологическите изследвания на М. Дринов и К. Иречек наред с идеи на Г. С. Раковски, Ст. Веркович и др. М. разширява понятието литература до словесност изобщо (включва устното народно творчество и научната книжнина) и свързва лит. процес с общото истор. и културно развитие на народа. Ценни са литературно-историческите му студии („Йеромонах Йосиф Брадати", „Димитри Кантакузин", „Сборник за народни умотворения", 1901, кн. 18; „Вук Караджич и новобългарската книжнина", сп. „Религиозни разкази", 1897, кн. 9—10, 11—12), биогр. очерци за Кр. Пишурка (сп. „Светлина", 1894, кн. 8), за Н. Първанов (сп. „Българска сбирка", 1894, кн. 16), спомените му за Неофит Рилски (сп. „Училищен преглед". 1896, кн. 9) и за културния живот на българите в Цариград (сп. „Българска сбирка", 1896, кн. 3). Върху богати лични впечатления, е изграден очеркът за Ст. Стамболов и неговото време. Принос към изучаването на общественото и културното минало на бълг. народ са изследванията „Политически движения и въстания в Западна България" („Сборник за нар. умотворения", 1890, кн. 2), „Димитраки хаджи Тошев" (сп. „Българска сбирка", 1894, кн. 6) и селищните проучвания „Чипровци или Кипровец" („Сборник за нар. умотворения", 1894, кн. 11), „Из историята на град Лом" („Сборник за нар. умотворения", 1894, кн. 11) и др. Ценни са и неговите „Материали за български речник от Западна България („Сборник за нар. умотворения", 1893, 1894, 1896, кн. 10, 11, 13). Най-значителният труд на М. е „Жива старина" (7 кн., 1891—1914) — широко етнографско проучване на северозап. бълг. земи, — който заедно с практическата му дейност по организиране на националния етнографски музей поставя основите на широко изучаване на духовната, социалната и материалната култура на народа.

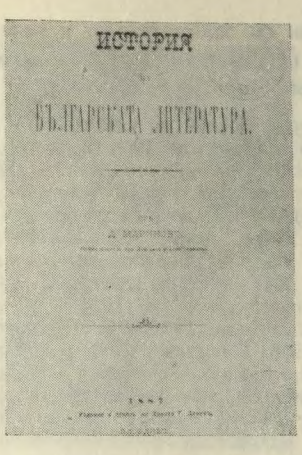

Д. Маринов. „История на българската литература“

М. е автор на няколко интересни публицистични работи, в които се проявява виждането на етнографа („Нашите неразбории“, сп. „Българска сбирка“, 1895, кн. 1, и др.). Редактира сп. „Религиозни разкази“, „Вести“ (1900—03) и др., сътрудничи на сп. „Училищен преглед“, „Български преглед“, „Българска сбирка“, „Юридически преглед“, на „Църковен вестник“ и др. Превежда от рус. език книгата на М. *Дринов* „Няколко думи върху езика, народните песни и обичаите на дебърски словене“ (Русе, 1889). Псевд.: Правдолюбов.

Съч.: История на българската литература. Пловдив, 1887; Трите разделения на Полша. 1887 (2 изд. под загл. Разделването на Полша между Русия, Австрия и Германия. Кратък истор. очерк. Кюстендил, 1903); Жива старина. Етнографическо (фолклорно) изучаване на Варненско, Кулско, Белоградчишко, Ломско, Берковско, Оряховско и Врачанско. Кн. I. 1891. Кн. II, III. 1892. Кн. IV. 1894. Кн. V. 1901. Кн. VI. 1907. Кн. VII. 1914; Баснеик или сборник от народни басни. 1894; Тържествено пренасяне костите на Вука Караджича. 1897; Как е създадена българската екзархия. 1898; Истината по катастрофата при Добро поле. б. г.; Евтимий патриарх Търновски. Русе, 1900; Служба преподобнаго отца нашего Йоакима Осоговскаго. 1900; Служба на свети цар Борис. 1902; Обекти в Народния музей. 1905; Стефан Стамболов и новейшата ни история. Летописни спомени и очерки. 1909.

Лит.: Д. Матов. „Жива старина“. Книга първа. — ПСп., 1893, кн. 41—42; С. С. Бобчев. „Жива старина“. Книга четвърта. — Бълг. сбирка, 1895, кн. 3; Хр. Вакарелски. Наши събирачи на фолклор. Димитър Маринов. — Родна реч, 1938, кн. 1; М. Арнаудов. Димитър Маринов и българската народоука. — Год. Соф. ун-т, Истор.-филол. ф-т, XXXVIII, 1942; Г. Боршуков. „Балкан“ — неизвестен ръкописен вестник от Възраждането. — Год. ББИ, I, 1948; Е. Метева. Фонвизин у нас. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, LII, 2, 1956; П. Динеков. Периодизация на българската литература през Възраждането. — Във: Възрожденски писатели. 1962. с. 13—14; Ив. Керемидчиев. За свободата на родината. Малко известен епизод за страданията на двама Ботеви четници и един Ломски даскал. — Раб. дело, бр. 153, 2 апр. 1967; П. Динеков. Български фолклор. Т. I. 1972. с. 138—139.

ст

МАРИНОВ, Михаил Гетов (14. X. 1925). Роден в с. Радьовене (дн. Стояново), Ловешки окр., в учителско семейство. Завършва гимназия в Ловеч, бълг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1952), театрална школа (1953). Артист е в Радио София, в Драматичния театър в Благоевград и в пътуващия Соф. драматичен театър. Драматург на театрите в Плевен (1964—65) и Разград (1966), ред. във в. „Народен спорт“ и „Корабостроене и корабоплаване“ (Варна). От 1966 завежда сектора за чуждестранна поезия в сп. „Пламък“. Чл. на БКП, на СБП.

Първите си творби обнародва през 1948 във в. „Литературен фронт“ и „Ведрина“. Стихотворения печата и във в. „Труд“, „Народна младеж“, сп. „Български воин“, „Пламък“ и др. Автор е и на фейлетони, епиграми, рецензии за лит. творби и драматични постановки. Поезията му е посветена на съвремието; често разработва темата за родината. Интимните си вълнения М. споделя с простота и лаконизъм. Стихотворенията му са превеждани на рус., укр., пол., рум. език. Превежда творби от рус. и фр. език.

Съч.: С ръка на сърцето. Стихотворения. 1956; Баладичен делник. Стихотворения. 1966; 1002-та нощ. Пиеса в стихове за деца. 1966; Внезапни срещи. Стихотворения. 1967.

Лит.: Хр. Дудевски. Лирика без лиризъм. — Септември, 1957, кн. 2; Ив. Попиванов. По-висока творческа взискателност. — Пламък, 1959, кн. 6.

кя

МАРИНОВ, Никола (Никола Маринов Косев) (16. II. 1909). Роден в с. Браниловци, Габровски окр. Първоначално образование получава в родното си село. След Септем-

Никола Маринов

врийското въстание 1923 е изключен от у-щето заради участие в първата ученическа стачка в Габрово. Работи в каменовъгленитe мини край Бургас като машиностроител и като общ работник на рилския водопровод. От 1935 е нелегален. Получава задочна присъда за 12 год. затвор по ЗЗД за комунистическа дейност. Нелегален партиен функционер в Соф., Бургаски и Габровски окр. През лятото на 1937 по решение на ЦК на БКП заминава като интербригадист в Испания, където участвува в съпротивата до 1939. След като се завръща от Испания, завършва средно техническо у-ще в Габрово (1939). След 9 септ. 1944 работи в Радио София в отдел полит. контрол, в Националния съвет на ОФ и в Съюза на бойците против фашизма. Чл. на БКП, на СБП.

За пръв път печата във в. „Бургаски фар" (1936) очерци за живота на миньорите и репортажи за пристанищните работници. Пише книги за възрастни и за деца. В лит. творчество използува богатия си опит на партиен функционер и интербригадист. Характерно за белетристиката му е точното, почти документално изображение на антифашистката борба в Б-я, на живота на работническата класа, трудещите се и младежта. М. отразява и интербригадисткото движение в Испания, героизма на исп. народ и на бълг. комунисти. Произведенията му имат безспорна познавателна стойност като верни и силни документи за героичния път на партията, за всенародното антифашистко движение в Б-я и Испания. Творчеството му за деца се отличава със занимателност и увличаща интрига, пропито е с патриотични и интернационални чувства.

Съч.: Гъдуларче. Повест за юноши. 1946; Хозе Хуан. 1946; Шестимата. 1946 (2 прераб. и доп. изд. 1956); Интербригадисти. 1948 (1956); Каменската махала. Роман за юноши. 1948 (1962, 1965); Белият дом на рудничаря. Повест. 1950; Родна земя. Роман. 1950; Отрядът. 1951; Първият бурлаковец Стоян Райчев Иванов. Очерк. 1951; Завод 17. Роман. 1953; Малкият кабалеро. 1954 (1959); Паметна година. Роман. 1954; Стоманеният възел. Роман. 1955; Копринка. Роман. 1963; Медна планина. Роман за юноши. 1963; Червеното хвърчило. Роман за юноши. 1968; Деветдесет дни под земята. Повести и новели. 1972.

Лит.: А. Барух. Грешките на една сполука. — Лит. фронт, бр. 48, 30 юли 1949; П. Пенев. „Каменската махала". — Отеч. фронт, бр. 1215, 14 авг. 1949; П. Данчев. Бележки за съвременния роман. — Отеч. фронт, бр. 3140, 1954; Ст. Каролев. В плен на схемата и шаблона. — Септември, 1954, кн. 10; Г. Константинов. „Малкият кабалеро". — Пионер. самодейност, бр. 11, 9 ноем. 1954; Цв. Минков. Творческото дело на Никола Маринов. — Език и литература, 1956, кн. 1; Н. Боздуганов. Роман или очерк. — Лит. новини, бр. 58, 17 юли 1963; Г. Константинов. Никола Маринов. Портрет. — Въпроси на детската литература. Т. VII. 1970.

елк

МАРИ́НОВ, Симеон (Симеон Маринов Симеонов) (11. XII. 1908—3. V. 1948). Роден в Търново в учителско семейство. Завършва гимназия в Лом (1929) и Учителския ин-т в Шумен (1931). Дълги години е учител в с. Мадан, Михайловградско. След 9 септ. 1944 е лит. ред. на в. „Земеделска защита" (1945—48). В Шумен основава и редактира лит. сп. „Угари", в което участвуват прогресивни писатели от провинцията. Умира в София. Чл. на БКП, на СБП.

М. сътрудничи на провинциални и столични вестници и списания със стихове, разкази и статии. Главна тема на неговото творчество е животът и трудът на селяните. Героичната борба на септемврийските въстаници намира широк отзвук в творбите му. След 9 септ. 1944 пише за Отечествената война, новия живот в соц. Б-я, трудовия подем, бригадирското движение, обновлението на селото. Голяма част от произведенията му са посветени на децата. Превежда творби от рус. автори.

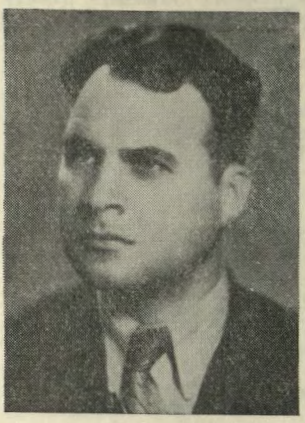

Симеон Маринов

Съч.: Земя. Първа книга стихотворения. 1933; Утро в равнината. Втора книга стихотворения. 1935; Спекула. Съвременна кооп. драма в 4 д. 1941; Приключенията на Бимбо и Зимбо. Весели случки из живота на две негърчета. 1944; Песни за родината. 1946; Чудният занаят. Илюстрована приказка за деца. 1946; Радостни дни. Стихове. 1948; Житни зрънца. Стихове за деца. 1962 (1968).

Лит.: Д. Грозев. Литературен сборник на младите. — Земя, бр. 4 и 5, февр. и март 1928; Литературен сборник за най-младите. — Фар, бр. 4 и 5, дек. и ян. 1928—29; Ив. Василев. „Земя". — Хоризонт, бр. 7, 20 март 1934; П. Стъпов. „Земя". — Гребец, 1935, кн. 6; Симеон Маринов. — Светлоструй, бр. 2, окт. 1935; В. Александров. Поети на провинцията. — Младо село, бр. 16 и 17, 1 дек. 1936; Ст. Божков. „Утро в равнината". — В-к на жената, бр. 647, 1 апр. 1936; Ив. Василев. Светът на книгите. — Стожер, бр. 6, 25 дек. 1946; Симеон Маринов. — Нар. войска, бр. 5, 3 юли 1948; Я. Бобов. Възторжен син на равнината. — Септември. слово, бр. 1265, 11 дек. 1968.

ви

МАРИНОПОЛСКИ, Йордан Ставрев (7. V. 1874—10. IX. 1924). Роден в Търново. Учи гимназия в родния си град, завършва в Русе (1893). Следва история и философия в Лайпциг (1895—97) заедно с П. П. *Славейков*, с когото поддържа преки връзки и изпитва силното му влияние. През 1897 се връща в София, завършва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1910). Дълго време е гимназиален учител. Към края на живота си е служител в МНП. Сътрудничи на сп. „Мисъл", в. „Ден", „Учителски вестник", „Прапорец", сред. на сп. „Звезда" (1900). Умира в София.

М. се влияе главно от рус. литература и пренася на бълг. почва народническите идеи; воюва за идейност и социалност в литературата. Страстен противник е на естетизма, формализма и индивидуализма. Това го противопоставя не само на предишния му другар от Лайпцигския ун-т П. П. Славейков, но и на цялото лит. направление, оглавявано от кръга „Мисъл". Различията във възгледите го водят до пълното отричане на д-р К. *Кръстев*, П. *Славейков*, П. К. *Яворов* и П. Ю. *Тодоров*. Смята, че и Ив. *Вазов* за разлика от Т. Г. Влайков не задоволява съвременните изисквания за социалност. В своите публицистични творби и есета се изявява като хуманист и демократично настроен общественик. Причината за обществените злини търси в несъвършенството на народния характер. Главните си усилия в тази насока М. съсредоточава в моралното и културното превъзпитаване на обществото и преди всичко на младежта. Тези идеи намират най-силно отражение в „Прояснени небосклони". Популяризира чуждата литература чрез преводите си. Превежда „Възпоминания" от Ив. С. Тургенев, очерците по древногръцка литература от П. Коган и много книги от нем. и рус. автори. Псевд.: И. С. Тихин, Х. Марков, Васил Шумаков, Черноризец Храбър.

Съч.: Българската литература подир Освобождението. Враца, 1898; Огледайте се! Хумористични (псевд. В. Шумаков). Враца, 1898; Критици. Отзиви на един читател за д-р К. Кръстев и П. Славейков. Велико Търново, 1910; Прояснени небосклони. Кн. I. Спомени и признания. Кн. II. Към младите. 1922—1924.

Лит.: Л. Милетич. „Българската литература подир Освобождението". — Бълг. преглед,1898,кн. 2; Sylwek (Д.Димитров).„Българската литература подир Освобождението". — Народ, бр. 35, 1898; Д. Д. Литературен преглед. — Ново време, 1899, кн. 1; М. Генов. „Критици". — Слав. глас, 1910, кн. 6; Исаченко (И. Наимович). „Критици". — Съвременник, 1910, кн. 7—8; В. Йорданов. „Критици. Отзиви на един читател за д-р К. Кръстев и П. Славейков". — Учит. вестник, бр. 20, 1910; М. Генов. Й. Маринополски. „Прояснени небосклони". — Демокр. преглед, 1923, кн. 3; Цв. Минков. Една книга („Прояснени небосклони"). — Епоха, бр. 173, 22 ян. 1923; В. Пундев.

Марко Поло

Георги Марков

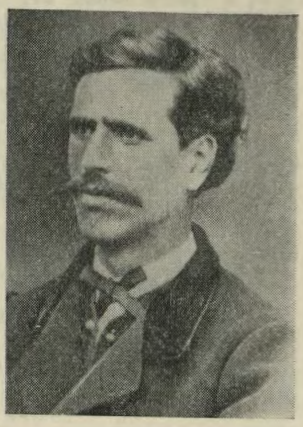

Нестор Марков

Йордан Маринополски. „Прояснени небосклони“. — Слово, бр. 232, 22 ян. 1923; Н. Атанасов. Един пресен гроб. — Епоха, бр. 642, 21 септ. 1924; Ил. Бобчев. Йордан Маринополски. — Полет, бр. 43, 1924; Хр. Вакарелски. Йордан Маринополски и Георги Миндов. — Слово, бр. 699, 24 септ. 1924; В. Йорданов. Й. Маринополски. Некролог. — Учил. преглед, 1924, кн. 7 и 8; П. Динеков. Забравена книга за младите („Прояснени небосклони“ от Й. Маринополски). — Светлоструй, 1930, бр. 6; В. Йорданов. Една десетгодишнина... — Учил. преглед, 1934, кн. 7—8; П. Данчев. Социално-икономическите и идейни корени на българския литературен индивидуализъм. — В: Развитие на българската литература. Т. II. 1952. с. 111—119; П. П. Славейков. „Праг“. Месечен научно-популярен журнал за самообразование. — В: Събрани съчинения. Т. IV. Критика. 1958. с. 75; Ив. Богданов. Полемист и идейник. Йордан Маринополски. — В: Спътници на първенците. 1960. с. 68—127; Л. Георгиев. Фактология и методология. — Септември, 1961, кн. 10.

лг

МÀРКО ПÒЛО (псевд. на Ячо Кабаивански) (15. I. 1907—1. IX. 1955). Роден в Пловдив. Завършва гимназия в родния си град и ветеринарна медицина в София. Ветеринарен лекар е в Созопол, по-късно работи в Бургас, Свиленград, Русе. Активен общественик. Съдействува за изграждане на кооперации на рибарите. След 9 септ. 1944 е гл. комисар по прехраната в София. Въпреки лит. си интереси не изоставя своята специалност. В областта на ветеринарната медицина обнародва популярни и научни трудове, като „Птицевъдство и болести по птиците“ (1939), „Наръчник по заразни и паразитни болести по домашните животни“ (1941) „Делфинът, черноморската акула и мидата като източници на хранителни продукти, промишлени стоки и фураж“ (1954), „Рибознание с технология на нестерилното рибно производство“ (1954) и др. Разкази печата от 1937 предимно във в. „Бургаска поща“; те отразяват впечатленията му от трудовия живот по Черноморското крайбрежие. Сътрудничи на в. „Земляк“, „Работническо дело“, „Земеделско знаме“, „Отечествен фронт“ и др. Умира в София. Чл. на БКП, на СБП.

Първата лит. книга на М. П. „Това е положението“ е повест за живота на черноморските рибари. Авторът търси човешката красота на онеправданите в буржоазното общество и я намира в личната им самоувереност, устойчивост, в нравственото им превъзходство над експлоататорите. Откликвайки на социалните проблеми, повестта документира оптимистичния поглед на писателя към живота. Деветосептемврийската победа дава нови теми на М. П. — сб. разкази „Под бомбите“, отразяващ военната обстановка в столицата, „Идат!“. Характерна черта на разказвача е влечението към факта, склонността към документалистиката. В много случаи разказите му са близки до очерка, родеят се с репортажа. Пряка изява на публицистичната дарба на М. П. са репортажите в „Да, ние мечтаем“ и двата пътеписа „По родната земя“ и „До Букурещ и назад“.

Съч.: Това е положението. Повест из живота на черноморските рибари. 1943

(1945); Двамата. Повести и разкази. 1945; Идат! Разкази. 1945; Капитан Драго. Повести и разкази. 1945; Под бомбите. Повести и разкази. 1945; До Букурещ и назад. Пътепис. 1947; По родната земя. Пътепис. 1947; Да бий барабанът. Разкази. 1948; Да, ние мечтаем. Илюстративни репортажи. 1948; Темелко Ненков. Роман. 1952; Избрани разкази. 1961.

Лит.: Ив. Руж. „Това е положението". — Лит. фронт, бр. 17, 1944; Р. Симантов. Марко Поло и неговият мир. — Радикал, бр. 43, 1946; Д. Угрин. Разказите на Марко Поло. — Ведрина, бр. 8, 1946; Ц. Живков. Задачата не е довършена. — Лит. фронт, бр. 13, 1953; Здр. Сребров. „Темелко Ненков" от Ячо Кабаивански — книга за пернишките миньори. — Септември, 1953, кн. 10.

кя

МÀРКОВ, Георги Митрев (9. II. 1927). Роден в Тополовград. Основно образование получава в родния си град. Завършва гимназия в София (1947) и българ. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1951). За пръв път печата във в. „Стожер" (1947). Сътрудничи на в. „Литературен фронт", сп. „Литературна мисъл", „Септември", „Пламък" и др. Асистент от 1951, доцент от 1967, проф. от 1975 в Катедрата по теория на литературата в Соф. ун-т. През 1966 защищава дисертация на тема „Поезията на Д. Дебелянов" и става кандидат на филол. науки. Ред. в отдел „Критика" на сп. „Септември" (1963—1970), лектор по българ. език и литература в ун-та в Гьотинген, ГФР (1970—72). От 1974 е директор на Центъра за литературни проучвания при СБП. Чл. на БКП, на СБП.

Разработва предимно въпроси на българ. литература между двете световни войни, на съвременната българ. литература и на лит. теория и критика. Има отделни проучвания за Гео Милев, Д. Дебелянов, студии за същността на художествената литература, за спецификата на нейната идейност и за принципите на литературно-естетическия анализ. Издава архивни материали на Гео Милев („Литературен архив", т. II, 1964) и редактира съчиненията му (Избрани произведения в два тома, 1965). Редактира „Скрити вопли" (1970) от Д. Дебелянов и „Литературно-критически статии" (1974) от Д. Благоев.

Съч.: Въпроси на литературния анализ. 1962; Димчо Дебелянов. Лит. очерк. 1962 (2 прераб. изд. 1966 — Поезията на Димчо Дебелянов); Гео Милев. Творчески портрет. 1964 (1975); Жизнена правда и художествена правда. 1967; Литературни етюди. 1969; Методологически въпроси на литературната история. 1971; Димчо Дебелянов. 1974; Неспокойна критика. 1975.

Лит.: Кр. Генов. Нова книга за Димчо Дебелянов. — Лит. фронт, бр. 29, 1963; Хр. Йорданов. В поетическия свят на Димчо Дебелянов. — Раб. дело, бр. 20, 1963; Ив. Попиванов. Въпроси на литературния анализ. — Учит. дело, бр. 11, 1963; Г. Димов. Към все по-всестранно проучване на литературното наследство. — Септември, 1965, кн. 7; Ат. Благоев. Значителен български литературоведчески подход. — Бълг. книга, 1968, кн. 3; С. Колев. Със стабилен подход. — Пламък, 1968, кн. 10; Ив. Попиванов. Към задълбочен литературоведчески подход. — Лит. мисъл, 1968, кн. 3; Св. Игов. Методологически въпроси на литературната история. — Септември, 1973, кн. 4; Ив. Попиванов. Три книги и трима критици. — Пламък, 1974, кн. 6.

хй

МÀРКОВ, Нестор (Нестор Марков Коларов) (1836—1916). Роден в с. Иробас (дн. Криво поле), Хасковски окр. Учи и учителствува в родното си село (1856—59). Жаждата за знания го отвежда в Хасковското класно у-ще, където учи до 1862. След това учителствува в Харманли (до 1865). Недоволен от подготовката си, М. продължава образованието си в Пловдив при Й. *Груев* (1865—67). През 1867 е учител в Хасково, но поради участие в борбата с фанариотското духовенство е арестуван и му се забранява да учителствува в Одринския вилает. В края на 1867 по препоръка на Й. Груев става учител в Плевен. М. реформира училищното дело в града, основава общинско девическо у-ще, полага основите на читалище „Съгласие" (1869). По-късно създава у-ща и читалища във всички по-големи села на окръга. Под негово ръководство учениците представят „Многострадална Геновева" (1869). През 1870 напуска за 1 год. Плевен и учителствува в Русе; на следната година се завръща в Плевен, през 1872 се установява в Габрово — учител е в Априловската гимназия (1873—76). По време на въстанието през 1876 е арестуван и затворен в Търново. През Руско-турската осв. война е зачислен в щаба на ген. И. В. Гурко като преводач. След Освобождението учителствува. Като пенсионер работи върху големи френско-български и българо-френски речници. Умира в София.

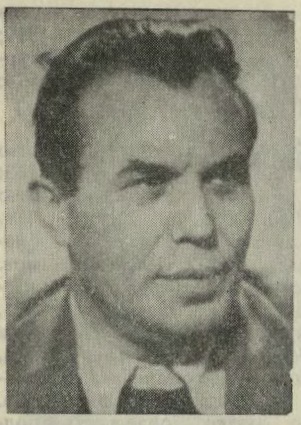

Стефан Марков

М. е автор на различни учебни помагала — аритметики, геометрия, граматики на тур. и фр. език, буквар за изучаване на фр. език. Сътрудничи на в. „Македония“, „Право“, „Турция“, „Век“, „Отечество“, на сп. „Училище“ с дописки и статии за черковната борба; пише по различни естественонаучни въпроси. Интерес представляват неговите „Бележки по народообразователното дело в града Плевен и околията му през 1867—1873 година“ (в. „Съгласие“, Плевен, бр. 2, 31 март 1927).

Съч.: Собрание аритметически задатъци. . . Русчюк, 1869; Малка аритметика за първоначалните ученици. Русе, 1869 (1872); Граматика за турски език. Ч. I. Русчук, 1871 (1874); Геометрия праволинейна, тригонометрия и статика (прев.). Русе, 1871; Буквар за французкий язик. Виена. 1874; Лексикологическа граматика за изучаване на французкий язик и стил. . . Виена, 1875; Буквар за французкий язик. Пловдив, 1881 (1885); Пълен френско-български речник. 1894 (1906); Българо-френски речник. Пловдив, 1898.

Лит.: Ст. Михайловски. Една книга „Ad usum scholarum“. — Бълг. сбирка, 1898, кн. 4; Ю. Трифонов. История на град Плевен. 1933. с. 253—257.

цу

МА̀РКОВ, Стефан Йорданов (19. I. 1908). Роден в с. Горица, Търговищки окр. Завършва финанси в Свободния ун-т в София (1936). Дълго време работи като кооп. деятел. След 9 септ. 1944 е преподавател в Школата за ръководни кадри на ТКЗС, счетоводител в ТКЗС — Костинброд. Чл. на БКП, на СБП. За пръв път печата през 1928 в сп. „Простори“. Със стихосбирката си „Земна мъка“ (1935) взема отношение към някои социални проблеми. Сътрудничи на лит. издания. Автор е на обемист роман, посветен на живота на бълг. село през 50-те год. Освен стихове и проза М. издава и книги за организацията на ТКЗС в Б-я.

Съч.: Разбити скрижали. Стихове. 1929; Земна мъка. Стихове. 1935; Песни за родината. Стихове. 1947; Дълбоки бразди. Роман. 1959.

Лит.: Б. Наков. „Земна мъка“. — Лит. глас, бр. 287, 1935; Ж. Битев. „Песни за родината“. — Славяни, 1947, кн. 8; Ефр. Каранфилов. — Българската литература през 1959. — Кооп. село, бр. 9, 1960. Ст. Елевтеров. Богата почва — малък лемеж.— Пламък, 1960, кн. 7;

лс

п. 7. 1. 1988

МАРКО̀ВСКИ, Венко (псевд. на Вениамин Миланов Тошев) (5. III. 1915). Роден в Скопие. Произхожда от пролетарско семейство. Първоначално и средно образование получава в родния си град. Следва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“, влиза в средата на прогресивната интелигенция. В нач. на 1941 е арестуван заради поемата „Бие дванайсет“, издадена нелегално под псевд. Илинденски, изпратен е в концлагерите „Гонда вода“ и „Кръсто поле“. Известно време е на лечение в санаториума в с. Искрец. Поради неявяване пред военна комисия М. е преместен в Соф. централен затвор, откъдето успява да избяга и става партизанин. Чл. на БКП, на СБП.

Още в първите си публикации — сонетите „Данте Алигиери“ и „Народни бигори“ (1938) — М. се изявява като надарен и оригинален поет. Поезията му е органически свързана с народното творчество. Той следва традициите на Хр. Ботев, Хр. Смирненски, П. К. Яворов. По гражданска тематика и публицистично-граждански патос продължава основната линия на бълг. национална поезия. Творчеството на М. е оптимистично, революционно. Поетът възпява в мащабни стихове света и човека в истор. им развитие, световния пролетариат и Кремъл — символ на борбата за свобода и социализъм („Кормилото на историята“, „Истината е жестока“ и др.). Изявява се и като драматург — автор е на пиесата в стихове „Легенда за Гоце“

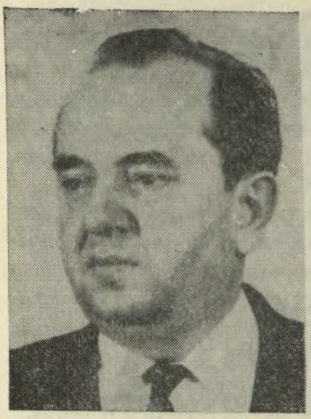

Венко Марковски

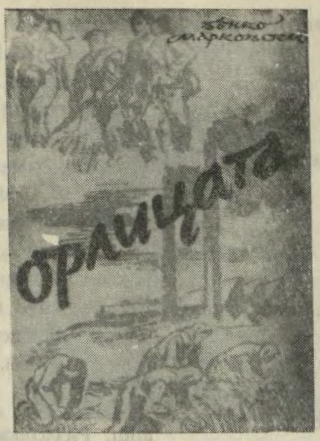

В. Марковски. „Орлицата“

Миле Марковски

и др. Нар. деятел на културата (1967). Димитровска награда (1969).

Съч.: Майчин език. Народни бигори. Стихотворения (С предг. от Ст. Младенов). 1938; Сонет „Данте Алигиери“. 1938; Лулкина песна. Стихосбирка. 1939; Гоце. Поема. 1940; Илинден. Поема. 1940; Македонска лирика. 1940; Чудна е Македония. Поема. 1940; Бие дванайсет. 1941; Епос. 1944; На исток. Сонетен венец. 1944; Орлицата. Поема. (С предг. от Т. Павлов). 1944 (1950, 1966); Партизани. Спев во 3 дела. 1944; Гламји. Скопје, 1945; Климе. Скопје, 1945; За родния кат. Пиеса в стихове. 1946; Климе. Роман в стихове. 1946; На прагот. Роман в стихове. 1946; Порои. Стихосбирки. 1946; Гоце. Трагедия в стихове. 1951; Сборник стихове. 1953; Над пламнати бездни. 1954; Сказна за разбарот. 1954; Диалог. Стихове (С предг. от С. Русакиев). 1967; Епопея на незабравимите. Стихотворения (С предг. от Г. Караславов). 1967; Истината е жестока. Стихотворения (С предг. от С. Русакиев). Пловдив, 1968; Мойот монолог. Поема. 1968; По твоя път. Сб. поеми и стихотворения (С предг. от Т. Павлов). 1969; Легенда за Гоце. Нар. трагедия в стихове. 1970; Партийо, тебе славим. Поема. 1971; Помни. Стихотворения. 1973; Сплотените ръце са несломими. Стихове. 1975; Избрани произведения. В 2 т. (С предг. от П. Зарев). 1975 (1976).

Лит.: Т. Павлов. Поезията на Венко Марковски. Крит. очерк. 1939; И. Воденичаров. Венко Марковски. — Южна литература, бр. единствен, 1938; Г. Бакалов. За поезията на Венко Марковски. — Заря, бр. 5263, 1939; П. Михайлов. За поезията на Венко Марковски. — Заря, бр. 5263, 6 авг. 1939; Т. Траянов. За поезията на Венко Марковски. — Заря, бр. 5263, 1939; Т. Павлов. Еволюцията на един поет. — Заря, бр. 5749, 1940; К. Калчев. Младата българска литература. — Завой, бр. 37, 1941; А. Струмски. Пътят на развитието на един поет. — Лит. критик, бр. 9, 1941; Ив. Аржентински. Среща с поета В. Марковски. — Лит. фронт, бр. 3, 1944; Хр. Радевски. Първата лястовица на балканската пролет. Лит. бел. — Раб. дело, бр. 32, 24 окт. 1944; Вл. Поптомов. Вдъхновеният певец В. Марковски. — Раб. дело, бр. 37, 1945; П. Зарев. „Орлицата“. — Отеч. фронт, бр. 6935, 29 дек. 1966; Г. Караславов. „Епопея на незабравимите“. — Славяни, 1967, кн. 8; С. Русакиев. 1. Победен химн на революцията. — Отеч. фронт, бр. 7073, 1967. 2. Песен за великото шествие на народния дух. — Славяни, 1967, кн. 8; Н. Тодоров. Историческата правда в поезията на Венко Марковски. — Нар. култура, бр. 18, 1967; Ив. Бурин. Тревожният монолог на поета. — Отеч. фронт, бр. 7550, 1968; Т. Абазов. Легенда за безсмъртието.— Нар. култура, бр. 9, 1 март 1969; Високо отличие. — Лит. фронт, бр. 22, 29 май 1969; Вл. Каракашев. „Легенда за Гоце“. — Лит. фронт, бр. 11, 13 март 1969; Б. Паули. Аз, чужденецът, успях да почувствувам националния български дух. — Вечер. новини, бр. 5432, 11 март 1969; А. Тодоров. Поет с висок граждански патос. — Лит. фронт, бр. 27, 3 юли 1969; Г. Веселинов. По пътя на жизнената правда и синовната вярност. — Кооп. село, бр. 33, 1970; А. Тодоров. Поезия на политическия патос, на комунистическата партийна целеустременост. — Вечер. новини, бр. 5694, 1970; К. Ламбрев. Поема за победния марш на партията. — Раб. дело, бр. 107, 17 апр. 1971; Ив. Аржентински. Възторжен певец на партията. 60 г. от рождението на Венко Марковски. — Раб. дело, бр. 64, 5 март 1975; Ас. Босев. Силата на поета. Венко Марковски на 60 г. — Нар. култура, бр. 9, 1 март 1975; Е. Евтимов.

Безсмъртната орлица на поета. 60 г. от рождението на В. Марковски. — Пламък, 1975, кн. 3; Г. Караславов. Писател с бурна и драматична съдба. — Пулс, бр. 5, 25 февр. 1975; Ив. Мартинов. Венко Марковски — смел и непримирим воин в живота и литературата. — Септември, 1975, кн. 3.

вм

МАРКОВСКИ, Миле Венков (14. IV. 1940—13. IV. 1975). Роден в София, син на поета *В. Марковски*. Завършва философия в Скопие (1961). Зам.-гл. ред. на в. „Септемврийче". Умира в София. Чл. на БКП, на СБП.

Автор на разкази, приказки, фейлетони. С най-големи художествени достойнства са творбите му за деца. Повествованието на М. се отличава с лаконичност и оригинални белетристични решения.

Съч.: В неделя след обед. Разкази за деца и юноши. 1964; По детските пътеки. 1965; Малко за Рамче. 1966; Тиха дълга нощ. 1968; Въздух с пенсия. 1969; Град-приказка. 1970; Гъба под чадър. 1972; Непресъхнали кандила. Легенди. С послеслов от Ат. Далчев. 1974; Пясъчко. Приказен роман за деца. 1974; Приказки от осмия ден. 1975; Рамче и слънцето. Приказки. 1975.

Лит.: Г. Веселинов. Сърдечно и естествено сближаване с децата. — Вечер. новини, бр. 5796, 18 май 1970; Г. Караславов. „Град-приказка". — Лит. фронт, бр. 42, 15 окт. 1970; Б. Цветанов. В селенията на мечтите. — Деца, изкуство, книги, 1970, кн. 6; Ас. Босев. На добър час, Миле! — Деца, изкуство, книги, 1971, кн. 1; М. Лъкатник. Едни такива приказки. . . — Деца, изкуство, книги, 1973, кн. 2; Е. Евтимов. По страниците на две книги. — Лит. фронт, бр. 43, 24 окт. 1974; С. Янев. По свои пътища. — Пламък, 1974, кн. 21; Н. Зидаров. Реквием за твореца-мечтател. — Лит. фронт, бр. 16, 17 апр. 1975; Б. Константинова. Една истинска приказка. — Септември, 1975, кн. 8; Б. Цветанов. Завръщане към легендите. — Родна реч, 1975, кн. 1.

бк

МАРС, Евгения (псевд. на Евгения Павлова Бончева-Елмазова) (24. VIII. 1877—29. IX. 1945). Родена в Самоков. Основно и гимназиално образование получава в София. Писателската си дейност започва през 1903. Сътрудничи с разкази на сп. „Българска сбирка", „Художник", „Духовна пробуда", „Слънце", „Сила", „Полет" и др. Дълготодишна дружба я свързва с народния поет Ив. *Вазов*, който оказва силно влияние върху нейното развитие като писателка. Проявява се като дейна общественичка — една от основателките на Клуба на бълг. писателки, подпредседателка на д-во „Българска драма", подпредседателка на Клуба на българките за култура и просвета. Участвува активно и в други женски обществени организации. Умира в София.

В разказите, повестите и драмите си най-често изобразява интимни човешки преживявания, предимно на жената. В немалко от разказите ѝ се преплитат социални проблеми. Редактира сб. „Полувековна България" (1929).

Съч.: Из живота. Разкази. 1906; Лунна нощ. Разходка из Цариград. Разкази. 1909; Буря. Повест. 1910; Божана. Драма. 1914; Магда. Драма. 1919; Белите нарциси. Разкази. 1924; Грешница. Драма. 1928; Човекът в дрипи. Разкази. 1935.

Лит.: Ив. Вазов. „Из живота". — Бълг. сбирка, 1906, кн. 8; А. Младенов. „Из живота". Разкази от Е. Марс. — Нар. единство, бр. 165—172,1906; Опровержение за кн. „Из живота". — Бълг. сбирка, 1906, кн. 3; „Лунна нощ". Разкази от Е. М.—Бълг. сбирка, 1909, кн. 1; Н-в (Ив. Вазов). „Буря" от Е. Марс. — Бълг. сбирка, 1910, кн. 4; Ф. Гундрум. Отзиви за литературните творби на Е. Марс. — Театър, 1911, кн. 27; Елегик (Ив. Карановски). Евгения Марс. „Лунна нощ". Разкази. — Съвр. мисъл, 1911, кн. 2; М. Ничков. „Божана". — Нар. права, бр. 75, 3 апр. 1911; С. Гендов. „Магда". Драма. — Нова комедия, бр. 21, 25 февр. 1921; Г. Крънзов. „Човекът в дрипи". — В-к на жената, бр. 624, 24 окт. 1935; С. Вичева. Евгения Марс. — В: Нашите писателки. Лит. портрети. 1939; Л. Касърова. Трийсет и пет годишната литературна дейност на Е. Марс. — Лит. глас, бр.453, 13 дек. 1939; П. Тихолов. Приятелството на Иван Вазов и Евгения Марс. — В: Дневник, бр. 11 867, 15 юли 1939; В. Страшимирова. Иван Вазов и Евгения Марс. — Лит. глас, бр. 467, 13 март 1940; Е. Чанкова. Нещо за поетичното дело на Евгения Марс. — Женски глас, бр. 5—6, 1 ян. 1940; Е. Златоустова. Евгения Марс и сборникът „Полувековна България". — Изгрев, бр. 339, 1945; С. Йончева. Евгения Марс. — Жената днес, 1945, кн. 2; Ем. Стефанов. Биографични бележки за Е. Марс. — В: Писма на Иван Вазов до Евгения Марс. 1946; Т. Павлов. Към въпроса за последния етап в творческото развитие на Иван Вазов. — В: Български поети и писатели. 1950.

еф

МАРТИНОВ, Иван (псевд. на Иван Цеков Георгиев) (11. I. 1912). Роден в Ловеч в работническо семейство. Особено благотворно влия-

Евгения Марс

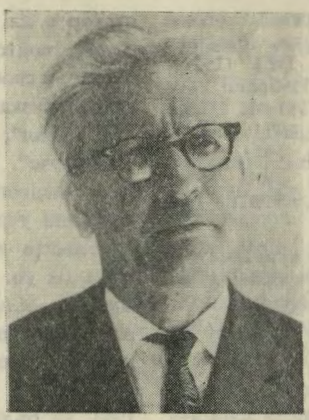

Иван Мартинов

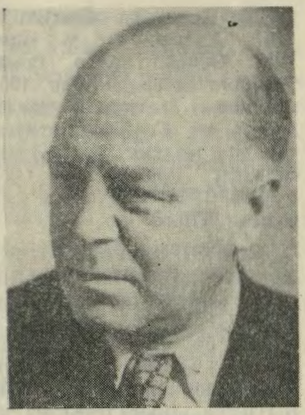

Денчо Марчевски

ние върху него има майка му — тютюноработничка-комунистка. Тя го приобщава към борческите среди. М. учи в родния си град. През 1928 се включва в марксически лит. кръжок. От 1929 е чл. на Комсомола. Завършва гимназия в София (1932). Работи като книговезец, машинописец, словослагател, журналист и др. По партийно поръчение е отг. ред. на в. „РЛФ“ (1932—34). Един от основателите и първи секретар на партийния лит. кръжок „Хр. Смирненски“, който съществува от 1933 до 1941. М. свързва живота и лит. си дейност с комунистическото движение, активно се включва в пролетарския лит. фронт — обнародва разкази, очерци, репортажи във в. „РЛФ“, „Ехо“, „Жупел“, „Светлоструй“. През Отечествената война е на фронта — гл. ред. на армейския в. „Фронтовак“. След 9 септ. 1944 работи в ред. на в. „Отечествен фронт“ (1944—46), „Работническо дело“ (1946—49), сп. „Славяни“ (1949—63). Чл. на БКП, на СБП.

Първото печатно произведение на М. е стихотворение в ученическия в. „Струя“ през 1929. Първият му разказ е отпечатан през 1930 във в. „РЛФ“. През 1933 излиза първата му книга „Фронт“ — разкази и репортажи, — заради която е осъден по ЗЗД на 3 год. лишаване от свобода. „Стока без купувачи“, „Богородинският панаир“, „Мансардата“ го представят като автор с подчертани интереси към обществените проблеми, с остро критично отношение към капиталистическата действителност. Впечатленията си от участието на бълг. армия в разгрома на фашизма отразява в „Драва тече през славянски земи“ — първия роман в бълг. литература за Отечествената война. Разработва проблеми и от соц. съвременност. Прави опит да пресъздаде образа на положителния герой („Разкази за Антон Белин“). Към миналото се връща като белетрист и мемоарист („Момчето от малкия град“). Пише и произведения за деца. Заедно с П. Вежинов съставя антологията „Дни на героите“, с Р. Ралин — сб. стихове и разкази „Отечествена война“. Други псевд.: Ваню Ц., Иван Заводски, Ванка Шойлев. Засл. деятел на културата (1965), нар. деятел на изкуството и културата (1976).

Съч.: Фронт. Разкази и репортажи. 1933; Стока без купувачи. Разкази. 1937; Богородинският панаир. Повест. 1939; Мансардата. Роман. 1942; Майчини ръце. Разкази. 1945; Герой. Разкази. 1946; Драва тече през славянски земи. Роман. 1946 (1952). Пленникът. Новела. 1947; Малкият ятак. Повест. 1948 (1949); Миньори. Разкази. 1950; Неописан подвиг. Очерци. 1951; Младост. Роман. 1952; Под земята. Разкази и повести. 1952; До последния дъх. Разкази. 1953; Разкази и повести. 1954; Локомотив 0027. Разкази за деца. 1955; Шипковият храст. Разкази. 1956; Новият град. Роман. 1957; Разкази за Антон Белин. 1957; С чисто сърце. Повест за деца. 1958; Пролет мила Разкази за деца. 1960; Вечният огън. Роман. 1961; Избрани произведения. 1961; При свои и чужди. Разкази и повести. 1962; Дневна светлина. Роман. 1963; Братя. Повест. 1965 (1970); Крилете на Икар. Драма. 1965; Дъждовно лято. Роман. 1966 (1969); Зима. Разказ. 1966; Със стрелката на часовника. Спомени. 1966; Нощта е дълга. Роман. 1967

(1972); Преди да обраснат с трева. Разкази. 1967; Художникът и момичето. Разкази. 1967; Огнено кълбо. Роман. 1968 (1971); Утринно сияние. Роман. 1968; Избрани произведения. Повести и разкази. Т. I—II. С послеслов от Г. Константинов. 1971; Момчето от малкия град. Повести. 1971; Мансардата. Роман. 1973 (1976); Синя кръв. Роман. 1974; Цветовете на надеждата. Повести. 1975.

Лит.: Л. Бучков. „Стока без купувачи". — Лит. глас, бр. 429, 1939; К. Калчев. Младата българска литература. — Завой, бр. 37, 1941; П. Зарев. „Майчини ръце". — Отеч. фронт, бр. 12, 1945; Я. Молхов. Дни на героите. — Лит. фронт, бр. 13, 1946; Ив. Руж. „Майчини ръце". — Лост, бр. 5, 1946; Б. Нонев. „Драва тече през славянски земи". — Лит. фронт, бр. 25, 1947; В. Йосифов. 1. Отечествената война в една повест. — Лит. фронт, бр. 32, 1948. 2. Към по-големи творчески успехи. Лит. фронт, бр. 22, 1951. 3. На такива разкази вярват. — Лит. фронт, бр. 42, 1957; Б. Банов. „Вечният огън". — Лит. фронт, бр. 11, 1961; Г. Константинов. Иван Мартинов. „Избрани произведения". — Пламък, 1962, кн. 1; А. Тодоров. Близо до живота. — Лит. фронт, бр. 4, 1962; Л. Георгиев. Голямото изпитание. — Лит. фронт, бр. 34, 1966; М. Наимович. Началото на една трилогия. — Пламък, 1966, кн. 6; С. Правчанов. „Със стрелката на часовника". — Отеч. фронт, бр. 69 250, 1966; М. Бояджиева. Обикновените истини на твореца. — Пламък, 1970, кн. 15; М. Василев. Партийната правда — същност на творческия опит. — Нар. култура, бр. 34, 1971; Ив. Вандов. Писателят и неговото време. — Раб. дело, бр. 9, 1972; Ив. Руж. Раздиплено ежедневие. — Лит. фронт, бр. 29, 19 юли 1973; Г. М. Григоров. Новият живот на един роман. — Септември, 1974, кн. 6; Ив. Спасов. Творчество и класова позиция на Иван Мартинов. — Съвременник, 1974, кн. 1; Хр. Стефанов. Завръщане към началото. — Пламък, 1974, кн. 21; Б. Ценков. Все по-дълбоко в обществения живот. — Труд, бр. 210, 12 окт. 1974; Ив. Радев. Траен интерес към съвременността. — Лит. фронт, бр. 2, 9 ян. 1975.

кя

МАРЧЕ́ВСКИ, Денчо Стефанов (3. IX. 1893—14. V. 1973). Роден в Дряново в семейството на кожухар. Завършва Априловската гимназия в Габрово. След завръщането си от фронта (1918) следва Учителския ин-т в Русе. Прогимназиален учител в с. Борован, Врачански окр., учител във Варненския и Соф. учителски ин-т. Умира в София. Чл. на СБП.

Занимава се с въпросите на педагогиката. Издава малки книжки с по един разказ. Автор е на повести и романи. А. *Страшимиров,* който поощрява М. към лит. творчество, в своето сп. „Наши дни" печата някои негови разкази. Сътрудничи на сп. „Учителска мисъл", „Изгрев", „Юноша", „Венец", „Другарче". „Картинна галерия" и др. Издава педагогически ръководства за прогимназиални учители. След 9 септ. 1944 работи в областта на детската литература. Сътрудничи на сп. „Кладенче", „Пламъче", „Дружинка", „Славейче", „Родни простори", на в. „Септемврийче", „Учителско дело" и др. М. пише за тежкия живот на децата в миналото и за живота в Б-я след 9 септ. 1944, за бълг. учители. Разработва теми из героичното минало — пресъздава живота на Паисий Хилендарски, Д. Чинтулов, на героите от Априлското въстание 1876 и др Псевд.: Д. Люляков.

Съч.: Самички. Разкази за деца и юноши. 1923; Сляпото момче Срещу Коледа. Самички. Пиески за деца и юноши. 1924; Писма до моите малки приятели. Разкази за деца и юноши. 1926; Кракра. Разказ. 1928; На село. Повест. 1928; Първоучителят. Разказ. 1928; Овчарят предател. Разказ. 1929; Овчарят цар. Разказ. 1929; През вековете. Разказ. 1929; Светъл път. Роман. 1929; Освобождение. Разказ. 1931; В ранни зори. Роман. 1932; Славяни. Разказ. 1932; Зибила. Разказ. 1933; Патриарх Евтимий. Роман. 1933; Лястовичо гнездо. Пиеска за деца и юноши. 1934; Светата обител. Разказ. 1934; Светите братя. Разказ. 1934; Новият княз. Разказ. 1935; По белия свят. Роман за деца и юноши. 1935; Последният хан. Истор. роман. 1935; Цар Петър и Георги Сурсувул. 1936; Цар Алкохол. Пиеса за деца и юноши. 1937; Изкупление. Роман. 1938; Морското момче. Повест за деца и юноши. 1938; Орлите от север. Истор. повест. 1938; Братска сълза. Разказ. 1941; С меч в ръка. Разказ. 1941; Битката при Клокотница. Разказ. 1942; Най-великият. Разказ. 1942; Светецът от Рила. Роман. 1942; Тревожни дни. Разказ. 1942; Храм на победата. Разказ. 1942; Цар миротворец. Разказ. 1942; За родината. Разкази. 1943; Майчини сълзи. Роман за юноши. 1943; Между три морета. Разкази. 1943; Цесар Тервел. Разказ. 1943; Момчето с акордеона. Повест за юноши. 1953; В бой за свобода. Истор. роман за юноши. 1956 (1962); Дошло е време. Истор. роман за юноши. 1959; Паисий Хилендарски. Истор. роман за юноши. 1963 (1973); Нашата учителка. Повест за юноши. 1965; Малкият ловец. Разказ. 1966; Край старата ракла. Разкази за юноши. 1968; Перото — твоя остра сабя. Повест за Д. Чинтулов. 1971.

Марко Марчевски

Лит.: Н. Никитов. „Самички“ — Учит. мисъл, 1923, кн. 3; П. Петров. „Сляпото момиче. Срещу Коледа. Самички“. — Учил. преглед, 1924, кн. 10; Ст. п. Василев. „Светъл път“. — Родна реч, 1930, кн. 3; К. Гълъбов. „Последният хан“. — Лит. глас, бр. 296, 1935; Хр. Миндов. „По белия свят“. — Обзори, бр. 40, 1935; Д. Аджарски. „По белия свят“. — Светлоструй, бр. 6—7, 1936; Ат. Смирнов. Денчо Марчевски. — В: Писатели-дряновци. 1943. с. 81; П. Спасов. „Момчето с акордеона“. — Лит. фронт, бр. 34, 1953; Д. Е. Спространов. „Момчето с акордеона“. — Септември, 1953, кн. 2; Н. Янков. Белетристиката за деца и юноши. — Лит. фронт, бр. 20, 1954; Ст. Продев. Величието на Перущица („В бой за свобода“). — Септември, 1956, кн. 11; П. Чолов. Начело са учителите („В бой за свобода“). — Учит. дело, бр. 75, 1956; Кр. Генов. Образът на родолюбеца („Паисий Хилендарски“). — Учит. дело, бр. 82, 1964; Ат. Благоев. С оръжието на обичта („Край старата ракла“). — Нар. култура, бр. 18, 30 апр. 1969; Н. Димков. Повест за Добри Чинтулов. — Учит. дело, бр. 54, 13 юли 1971; Хр. Недялков. 80 години от рождението на Денчо Марчевски. — Деца, изкуство, книги, 1973, кн. 3—4; А. Първанова. Сърцат писател и педагог. — Лит. фронт, бр. 35, 30 авг. 1973; Бл. Касабова. Денчо Марчевски. — Въпроси на детската литература, 1974, кн. 11.

ва

МАРЧЕ́ВСКИ Марко (псевд. на Марко Маринов Марков) (1. X. 1898—10.IV.1962). Роден в с. Марча (дн. присъединено към Дряново) в бедно семейство. Учи в Дряново при големи материални затруднения. Лит. си дейност започва с хумористични стихове в сп. „Българан“, „К'во да е“, „Възход“. През 1924 сътрудничи на сп. „Пламък“. След Априлските събития 1925 е арестуван и по пътя за Хасково успява да избяга в Гърция, а оттам — в СССР. В Ленинград работи в редакцията на в. „Вечерная красная газета“, в Харков е ред. в бълг. сектор на Държ. издателство за националните малцинства. Завършва Лит. ин-т „Т. Шевченко“ в Харков и аспирантура по история на бълг. литература. Чете лекции по бълг. литература в Харковския журналистически ин-т. В Харков издава на бълг. език първите си книги, някои от които се превеждат на рус. и укр. език. През 1934 се завръща в Б-я. Сътрудничи с разкази, репортажи и статии на в. „РЛФ“, „Поглед“, „Щит“, „Вик“, „Кормило“ и др. Издава две книги с очерци за СССР, филос. и лит. енциклопедия. Няколко пъти е арестуван, интерниран е в Смолян. През 1941 е изпратен в концлагера „Кръсто поле“, а по-късно — в „Св. Кирил“. Освободен през 1943, минава в нелегалност. След 9 септ. 1944 участвува активно в обществения и културния живот. Заедно с К. Калчев редактира сп. „Весело другарче“ през 1944, с Д. Пантелеев — в. „Лост“ през 1946. Ред. в изд. „Народна младеж“ (1947—48), сп. „Септември“ (1952—54). Сътрудничи на сп. „Българо-съветска дружба,“ „Пламък“, „Септември“, „Дружинка“, „Славейче“, в. „Септемврийче“, на всекидневния печат. Преподавател по история на рус. и съв. литература във ВИТИЗ „Кр. Сарафов“ (1951—61). Умира в София. Чл. на БКП, на СБП.

В първите си книги, написани в СССР, М. разработва сюжети от Септемврийското въстание 1923, от живота на българите-емигранти в Южна Русия и от борбата им за утвърждаване на съв. власт. В тях очерково-публицистичното начало често взема превес над пълноценното художествено изображение. С творбите си „Село“, „Калофер войвода“ и др. през 30-те год. воюва за утвърждаване метода на соц. реализъм в Б-я. Доказателство за идейната му убеденост и гражданската му смелост са кн. „Осем години в Съветския съюз“ (1934) и „Утро над полята“ (1935).

М. разгръща творческите си сили и се оформя като белетрист след 9 септ. 1944. Създава творби за антифашистката съпротива на младежта („Сините скали“, „Партийна тайна“, „Героите на Белица“, „Митко Палаузов“), в които историко-документалната

„Маскарад“

основа се съчетава с висока идейност и художествено майсторство. В популярната юношеска биогр. повест „Митко Палаузов“ той създава първия в бълг. литература ярък, вълнуващ и обаятелен образ на дете-герой. По достъпен и занимателен начин запознава децата с важни обществено-политически събития. С приключенския си роман „Остров Тамбукту“, замислен още в концлагера „Кръсто поле“, М. се утвърждава като любим автор на децата и юношите. Чрез приключенския сюжет поставя актуални въпроси на съвременния свят — колонизаторската политика на империализма, расовата дискриминация, моралното превъзходство на „диваците“ над „цивилизованите“ бели и др. Романът увлича с напрегнатата си, занимателна фабула и с жизнените, пълнокръвни образи. М. превежда творби от М. А. Шолохов, В. В. Иванов, М. Горки, И. Илф и Е. Петров, А. П. Гайдар и др. съв. автори, „Чичо Томовата колиба“ от Х. Бичер-Стоу, „Капитан Дик Сенд“ от Жул Верн и др. Други псевд.: Марчо Марчовски, Марчо Марча, Панкрас, Щастлив нещастник. Димитровска награда (1950).

Съч.: Бунт. Разкази. 1930; Окървавената Огоста. Разкази. 1931; В страната на розите. Разкази. 1932; На гурбет. Разкази. 1932; Червеното знаме. Разкази. 1932; Врагове. Роман. 1934; Осем години в Съветския съюз. Кн. I—II. 1934—1935; Утро над полята. 1935; Село. Повест. 1936; Страх. Повест. 1936 (1945); Заблудени овчици. Разкази. 1938; Калофер войвода. Повест. 1938 (1948); Руско-български речник. 1938; Малка философско-научна енциклопедия. 1939; Малка литературна енциклопедия. I—II. 1940 (2 изд. Т. I. Чужда литература. 1946); Практическо ръководство за лесно изучаване на руски език. 1940; Критика на критиците. 1941; Руско-български разговорник. 1945; Септемврийски дни и ноши. Разкази. 1945; Съветски хора. 1945; Хайдути. Пиеса. 1945; Народни приказки. 1946; Съветската култура. 1947; Български народни басни и приказки. 1948; Кой е най-силен. Бълг. нар. приказки. 1948 (1955); Сините скали. 1948 (1949, 1955); Дядо за риба. Приказка за деца. 1949 (1955); Героите на Белица. Роман. 1950 (1952, 1954, 1964, 1970); Кирил Христов Киров. Очерк. 1951; Митко Палаузов. Биогр. повест. 1951 (1952, 1953, 1956, 1957, 1962, 1963, 1966, 1969, 1973; драматизация 1956); Партийна тайна. Повест. 1948 (1949, 1952, 1953, 1954, 1955, 1965, 1967, 1970); Остров Тамбукту. Ч. I—III. 1955—1957 (1959, 1970); Тихо пристанище. Повест. 1956; Повести (Калофер войвода. Страх. Тихо пристанище). 1959; Тайнствените светлини. Повест. 1958; Диарбекирски заточеници. Роман. 1960; Партизански повести. Сините скали. Партийна тайна. Митко Палаузов. 1960; Джакомо ще стане капитан. Разкази. 1961; Добрата чучулига. Приказка. 1961; В една тъмна нощ. Приключенски повести и разкази. 1962; Златната пещера. Разкази за юноши. 1962; Лоша дума. Приказка. 1964; Партизански повести: Героите на Белица и Партийна тайна. 1974 (1975).

Лит.: Кр. Генов. Марко Марчевски. Лит.-крит. очерк. 1961; Ив. Руж. „Бунт“. — РЛФ, бр. 116, 1933; Д. Калинов. „Осем години в Съветския съюз“. — Лит. преглед, бр. 9, 1934; Н. Ланков. „Утро над полята“. — Лит. преглед, бр. 31, 1935; Л. Стоянов. Един писател расте. — Кормило, бр. 32, 1935; Г. Павлова. „Страх“. — Заря, бр. 4384, 1936; Д. Калинов. „Страх“. — Час, бр. 7, 1937; Т. Павлов. Философски речник. — Заря, 6 юли 1939; Б. Божилов. Литературна енциклопедия. — Завой, бр. 34, 1940; П. Димитров. „Митко Палаузов“. Септември, 1952, кн. 5; Ст. Продев. Младостта ще благодари на писателя. — Лит. фронт, бр. 15, 12 апр. 1956; Теню Казака. Повест за железничарите. — Труд, бр. 32, 8 февр. 1957; Здр. Сребров. За приключенския роман на Марко Марчевски. — Септември, 1957, кн. 6; В. Александров. Марко Марчевски. — Новини, бр. 3301, 1962; Кр. Генов. Партизанските повести и разкази на Марко Марчевски. — Изв. Ин-та за литература, 1962, кн. 12; Н. Ланков. Марко Марчевски. — Нар. култура, бр. 15, 14 апр. 1962; Н. Никифоров. „В една тъмна нощ“. — Лит. новини, бр. 48, 1963; Ал. Кетков. Спомен за един приятел. — Лит. фронт, бр. 20, 17 май 1973. *кб*

„МАСКАРА̀Д“. Седмично художествено-хумористично списание. Излиза в С., 18 ноем.

Павел Матев

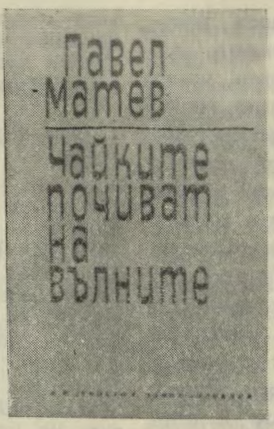

П. Матев. „Чайките почиват на вълните“

П. Матев. „Натрупани мълчания“

1922—20 май 1923, 25 бр. Редактира се от комитет, начело на който са Хр. *Смирненски* и Т. *Измирлиев*. Основна задача на редакторите е да привлекат млади талантливи писатели и художници, да ги обединят около списанието, което, без да е открито партийно, следва последователно и твърдо антифашистката линия на комунистическата партия. В „М.“ се поместват хумористични стихотворения и разкази, фейлетони, злободневки, хумористични прегледи на печата и др. Някои от тях са забавно-шеговити с весел и безгрижен хумор; наред с тях се печатат и творби със силно изобличителен характер, с дълбока идейност и целенасоченост. В списанието се осмиват бюрократизмът и кариеризмът, поквареата в буржоазното семейство. Разобличават се международният империализъм и надигащата се бълг. буржоазия в навечерието на деветоюнския преврат 1923, заклеймява се всичко обществено отрицателно и реакционно. Сатиричните удари на „М.“ са отправени срещу цанковисти, либерали, демократи, широки социалисти и всички др. буржоазни партии и групировки. На списанието сътрудничат Кр. Кюлявков, Т. Измирлиев, Н. Фол, В. Павурджиев, М. Вълев, Д. Калфов, Р. Габровски и др. Поместени са много хумористични и сатирични творби от Смирненски, подписани с различни псевд. — Християн Снежни, Ведбал, Нагел Смуглий, Юда Добродушни, Иван Иванич, Йохан, Валериян Бромов и др.

Списанието е художествено оформено. Редовно се поместват полит. карикатури, рисунки и илюстрации от Ал. Жендов, Е. Ракаров, А. Донев, Ил. Бешков, Ст. Венев, Ив. Милев и др.

Лит.: Кр. Кюлявков. Спомени за Христо Смирненски. 1954. с. 159; Е. Димитрова. Христо Смирненски. 1963. с. 81; Г. Караславов. Христо Смирненски. 1967. с. 120; М. Николов. Избрани произведения. Т. I. 1968. с. 323.

ви

МАТЕВ, Павел Христов (6. XII. 1924). Роден в с. Оризово, Старозагорски окр., в бедно селско семейство. Основно образование получава в родното си село, гимназиално — в Чирпан (1938). Участвува в антифашистката борба като чл. на РМС (от 1940). Завършва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1949). Работи в КНИК (1949—51). Ред. е в Сценарната комисия при Комитета за кинематография (1951—56), зам.-гл. ред. на сп. „Пламък“ (1956—58 и 1964—65), гл. ред. на сп. „Септември“ (1964—66). Председател на Комитета за изкуство и култура (1966—75), завеждащ отдел „Изкуство и култура“ при ЦК на БКП (1975—77). Кандидат-чл. на ЦК на БКП от 1971. Секретар на СБП (1958—62).

За пръв път печата стихове през 1946 в старозагорския в. „Литературен подем“. С бодрите, мъжествени и сурови песни на първите си книги М. се налага като поет на дълга, на изстраданата отговорност пред

времето. Оптимистични интонации зазвучават най-напред в стихотворенията, посветени на загиналите борци, в които, макар понякога декларативно, е изразено неспокойствието на една драматична епоха. Стихосбирките „Родословие“, „Чайките почиват на вълните“, „Неоскърбени светове“ и „Натрупани мълчания“ се отличават с подчертана рефлективност; те са твърде различни от предишната поезия на М. В тях се откроява много важна особеност, която се превръща в определящ идейно-естетически център на творчеството на М. — способност за вглъбен интелектуален анализ, за дълбоко художническо преосмисляне на вечните и най-актуални човешки въпроси. Стихосбирките „Неоскърбени светове“ и „Натрупани мълчания“ са най-високото постижение в стремежа на поета да обнови естетическата си система, да намери още по-верен път към сложната човешка душевност. В голяма част от стихотворенията е постигнато умело единство на интимни и граждански чувства и настроения. Те узаконяват трайно и плодоносно начало в поезията на М. — нейния монологичен, изповеден характер, нейната умъдреност и търсещ дух, верността ѝ на най-съкровеното в чистите, „неоскърбени“ светове на поета.

Стихотворенията на М. са преведени на много езици, на рус., нем., молдав. и пол. език са издадени отделни книги: „Сигналы сердца“ (М., 1966); „Лирика“ (Л., 1968); „Чайки отдыхают на волнах“ (М., 1968); „Суб черул балканик“(Кишинев, 1971); Wie die Möwen ausruhen auf den Wellen (Берлин, 1972) и др. Нар. деятел на културата (1971). Димитровска награда (1966).

Съч.: В строя. Стихове. 1951; Ясни дни. Стихове. 1953; В съветската страна. Пътни бел. 1954; Дълг. Стихотворения. 1955; С вярата на хората. Стихотворения. 1959; Човешка тревога. Стихотворения. 1960; Време, родина, любов. Стихотворения. 1962; Родословие. 1963; Прозрения. Избр. лирика. 1965; Чайките почиват на вълните. Стихотворения. Пловдив, 1965 (1967); Стихотворения. С предг. от Г. Марков. 1966 (7 изд. — Библ. за ученика); За постиженията и перспективите на социалистическата култура в НРБ. 1967; Неоскърбени светове. Стихотворения. Пловдив, 1969; За нов подем на културния фронт. 1970; 100 стихотворения. Подбрани. 1970; Избрани стихотворения. 1972; Стихотворения. 1972; Българската художествена култура в изграждането на развито социалистическо общество. 1973; Натрупани мълчания. Лирика. 1973 (1974); Строго лято. Избр. поезия. 1974; Внезапни паузи. Стихове. Пловдив. 1976.

Лит.: Ив. Сарандев. Павел Матев Лит.-крит. очерк. 1974; Р. Ликова. „В строя“. — Нар. младеж, бр. 1035, 15 ноем. 1951; В. Акьов. Поезия, която утвърждава новото. — Нар. младеж, бр. 117, 16 май 1953; Хр. Йорданов. „В строя“. — Читалище, 1953, кн. 2; Ем. Петров. Стихове за мъжествената младост. — Лит. фронт, бр. 16, 16 апр. 1953; В. Попов. По верен път. — Раб. дело, бр. 84, 25 март 1953; Н. Давидов. П. Матев. — Родна реч, 1957, кн. 5; Ефр. Каранфилов. Песни за дълга. — Младеж, 1957, кн. 1; Ив. Попиванов. Вярата на поета. — Отеч. фронт, бр. 4703, 11 окт. 1959; Д. Угрин. Поезия за съвестта и дълга. — Вечер. новини, бр. 2776, 28 юли 1960; П. Зарев. Поет на гражданския патос.— Пламък, бр. 5088, 7 ян. 1961; Ив. Сестримски. Човешката тревога на поета. — Лит. фронт, бр. 47, 23 ноем. 1961; Б. Нонев. За лириката на П. Матев. — Септември, 1962, кн. 5; Д. Угрин. Десет години в поезията. — Младеж, 1962, кн. 2; Г. Григоров. В съзвучие с времето. — Септември, 1963, кн. 6; Ат. Дишев. Неспокойствието на поета. — Пламък, 1963, кн. 12; М. Наимович. Към нови търсения. — Лит. фронт, бр. 51, 19 дек. 1963; Д. Дамянов. Здравите корени на родословието. — Пламък, 1964, кн. 8; Г. Марков. П. Матев. — Лит. мисъл, 1964, кн. 4; Ив. Спасов. Родословие на поетическата истина. — Нар. младеж, бр. 33, 8 февр. 1964; Г. М. Григоров. В поетическа зрелост. — Нар. култура, бр. 50, 11 дек. 1965; Ефр. Каранфилов. П. Матев. Диалектика на верността. — В: Български поети. 1965; Ив. Сарандев. Лирика, мащабност, революционен патос. — Отеч. фронт, бр. 6485, 14 юли 1965; Й. Василев. „Прозрения“. — Лит. фронт, бр. 40, 29 септ. 1966; М. Грубешлиева. Поезия, която пленява. — Лит. фронт, бр. 20, 12 май 1966; П. Зарев. Поетически прозрения. — Раб. дело, бр. 149, 29 май 1966; Ст. Илиев. П. Матев. — Пламък, 1966, кн. 4; Г. Константинов. Прозренията на П. Матев. — Септември, 1966, кн. 7; Ив. Спасов. Родината в поезията на П. Матев. —Ълг. език и литература, 1966, кн. 6; Т. Абазов. Диалог с времето. — Нар. култура, бр. 44, 1 ноем. 1969; Ст. Коларов. П. Матев. — Септември, 1969, кн. 4; Здр. Недков. Зряла поезия. — Пулс, бр. 22, 28 окт. 1969; П. Зарев. Неоскърбените светове на поета. — Септември, 1970, кн. 1; Ив. Сарандев. В света на неоскърбените. — Лит. фронт, бр. 3, 15 ян. 1970; Ат. Свиленов. В неоскърбените поетични светове. — Пламък, 1970, кн. 6; С. Хаджикосев. П. Матев. — Родна реч, 1971, кн. 3; Т. Абазов. Постоянен в търсенията. — Отеч. фронт, бр. 8716, 20 окт. 1972; П. Данчев. Единен

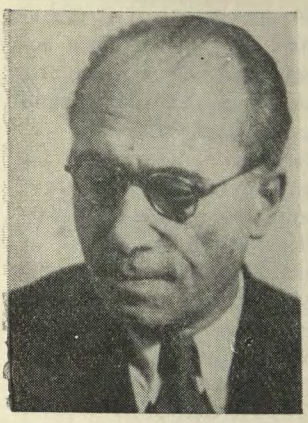

Пантелей Матеев

в преображенията. — Септември, 1972, кн. 11; Здр. Петров. П. Матев. — В: Образът на комуниста в съвременната българска литература. 1972; К. Топалов. Неоскърбените светове на една поезия. — Лит. мисъл, 1973, кн. 5; Р. Божилов. Поезия — пролетна и млада. — Вечер. новини, бр. 9329, 5 дек. 1974; М. Василев. Плодовете на голямата еволюция. — Пламък, 1974, кн. 23; Вл. Голев. Певец на революцията и свободата. — Вечер. новини, бр. 7155, 5 дек. 1974; Ат. Дишев. Майстор на вълнуващото поетично слово. — Раб. дело, бр. 340, 6 дек. 1974; П. Караангов. Поезия — магическа реалност. — Септември, 1974, кн. 12; Ефр. Каранфилов. Павел Матев на 50 години. — Хоризонт, 1974, кн. 4; Л. Левчев. Поздрав към младостта на поета. — Лит. фронт, бр. 49, 5 дек. 1974; Ем. Петров. Поезия на немеханическия гражданин. — Лит. фронт, бр. 49, 5 дек. 1974; Здр. Петров. Поетът Павел Матев. — Нар. култура, бр. 50, 7 дек. 1974; Ив. Сарандев. Отключените мълчания на поета. — Септември, 1974, кн. 2; Ив. Спасов. В нас нещо плаче, нещо моли. — Нар. армия, бр. 8039, 7 дек. 1974; Л. Стефанова. Поетът и музиката на бъдещето. — Пулс, бр. 25, 3 дек. 1974; Ч. Добрев. Проверка на строгото лято. — Пулс, бр. 5, 1975; Д. Константинов. Стиховете на Павел Матев у нас и по света. — Библиотекар, 1975, кн. 1.

кт

МАТЕЕВ, Пантелей (Пантелей Матеев Карасимеонов) (22. XI. 1898—21.VI.1957). Роден в Горна Оряховица. Първоначално образование получава в с. Беброво, Великотърновски окр., гимназиално — във Варна (1916). Завършва Военното у-ще (1918), след това е офицер. Следва търговско-стопанския отдел на Свободния ун-т (1923—27).За пръв път печата през 1923 във „Вестник на жената". Сътрудничи на прогресивни вестници и списания. Редактира пролетарския лит. в. „Кормило" (1936) и сп. „Нашето кино" (1924—35). След 9 септ. 1944 работи в Бълг. кинематография, Радио София и в. „Вечерни новини". Умира в София. Чл. на БКП, на СБП.

В стиховете на М. е отразена борбата на пролетариата за социална справедливост, изобразен е новият герой-комунист, чувствува се борческият патос на парливите събития в навечерието на II световна война. Произведенията на М. са пропити с ярка идейност. Димитровска награда (1951).

Съч.: Хималаите и аз. Стихове. 1933; Меридиани. Стихове. 1936; Шлепове. Стихове. 1939; Победна година. Стихове. 1945; Песни за републиката. 1947; Киното в борбата между демокрацията и империализма. Студия. 1948; Поеми за мира. 1950; Избрани стихотворения. 1952 (1957, 1965); Знаме на дружбата. Стихове. 1954; Песни за мира. Стихове. 1955; Стихотворения. 1959.

Лит.: П. Динеков. „Хималаите и аз". — Лит. глас, бр. 208, 1933; Н. Ланков. „Хималаите и аз". — Лит. преглед, бр. 13, 1934; Г. Караславов. Социалната поезия у нас. — Лит. преглед, бр. 32, 1935; Й. Георгиев. „Меридиани". — Нова камбана, бр. 206,1937; Т. Павлов. „Меридиани". — Заря, бр.4643—4648,1937; Ст. Божков. „Шлепове".—В-к на жената, бр. 790, 1939; Ст. Каролев. Повисоко знамето на идейно-гражданската поезия. — Лит. фронт, бр. 16, 3 ян. 1948; Р. Ликова. Пантелей Матеев. „Поеми за мира". — Септември, 1950, кн. 2; В. Йосифов. Наградата на поета. — Лит. фронт, бр. 48, 23 ноем. 1957; Л. Стоянов. Пантелей Матеев — „Шлепове". — В: Людмил Стоянов за литературата, изкуството и културата. 1959; А. Тодоров. Поет-комунист. — Нар. култура, бр. 25, 23 юни 1962; Ал. Табаков. „Избрани стихотворения". — Лит. фронт, бр. 6, 3 февр. 1966; Н. Андонова. Поет на революционния устрем. — Лит. фронт, бр. 52, 21 дек. 1967; А. Тодоров. Поет на 30-те години. — Септември, 1968, кн. 1.

стк

МАТЕЙ ГРАМАТИК (средата на XVI в.) Биографичните данни за него са много оскъдни. Вероятно е роден в София и в соф. у-ща получава образованието си. Свързан е с книжовните традиции, затвърдени през XVI в. в София от писатели като поп *Пейо*, чиито произведения добре е познавал. В два паметника от XVI в. (Житието на Никола Нови и преписаното от кратовския книжовник

поп Йоан евангелие през 1562) М. Г. е наречен велик ламбадарий на черквата „Св. София Сардикийска"; вероятно той е бил важно длъжностно лице при Соф. митрополия. Заемал е видно положение сред соф. население; това проличава от подкрепата, която дава на мъченика Никола, и от усилията му за прославяне на неговата памет. За образоваността и начетеността на М. Г. се съди по съчиненията му — чел е много черковни и някои светски произведения, запознат е с историята на София и т. н. Автор е на обширно житие на Никола Нови — най-дългото в бълг. литература, възникнало скоро след 1555, когато мъченикът е убит в София. Житието е известно в оригинал — ръкопис от XVI в., в който са поместени и служба на Никола Нови, и обща похвала на соф. мъченици. При написването на творбата М. Г. се ръководи от патриотични подбуди — да даде оръжие в борбата на соф. население срещу чуждите насилия, да посочи твърдостта и смелостта на един българин, който запазва своята вяра и народност, да изтъкне моралното превъзходство на християнската религия над мохамеданството. В житието е дадено широко място на истор. обстановка, обрисувано е миналото на София и тогавашното състояние на града (географско положение, климат, обществени учреждения, площади и улици, население, бит и духовен живот, околности и т. н.). Похвалите за града са отзвук на патриотичните настроения на бълг. соф. население.

М. Г. насочва вниманието си към един от мъчениците в София през XVI в., които са пострадали за вярата си — занаятчията Никола (обущар). Опитът за помохамеданчването на Никола възмущава бълг. население. М. Г. проследява подробно както страданията на мъченика, така и силното вълнение на бълг. население. Събитията са възпроизведени в правдива истор. и битова обстановка. Писателят е потърсил положителния герой на своето време в средата на борците за запазване на бълг. народност, макар и на верска почва. Той се старае да нарисува правдиви, а не легендарни образи, непосредствено наблюдавани в действителността. Стремежът да се „документира" верността на разказа чрез привеждане на многобройни истор., географски и битови подробности свидетелствува за нова тенденция в развитието на житийния жанр — по-пълно и по-правдиво изображение на човека и живота, по-тясно свързване с актуалните проблеми на действителността. Тази тенденция характеризира *Софийската книжовна школа* през XVI в. и развитието на бълг. литература през първите векове на робството. Връзката между поп Пейо, автор на Житие за Георги Нови, също пострадал в София през XVI в., и М. Г. е очевидна — ясно е, че се касае за обща литературно-художествена система в рамките на една школа.

Лит.: П. А. Сырку. Очерки из истории литературных сношений болгар и сербов в XIV—XVII веках. СПб., 1901; Ив. Снегаров. Поглед към изворите за св. Никола Софийски. — Год. Богосл. ф-т, IX, 1932; П. Динеков. 1. Книжовният живот в София през XVI в. — Родина, 1941, кн. 4. 2. Стара българска литература. Ч. II. 1953; История на българската литература. Т. I. 1963.

пд

„МЕСЕЦОСЛОВ". Годишен сборник, издаван от Общината на бълг. книжнина. В края на 1856 като свое първо издание Общината отпечатва „М." за 1857. Той е типичен календарен сборник, редактиран от Д. Мутев и Др. Цанков. На малък формат, в обем 134 с., освен календарната си част съдържа статия, написана от А. Убичини за „Народите от турското царство", статия от Цанков — „Един поглед върху българската история", „Известие" за задачите на Общината на бълг. книжнина, списък „Вестниците в Турското царство" и др. „М." за 1858 не излиза. За 1859 е почти в същия обем и формат, както първият; има две части (II и III год.). И в него освен чисто календарната част има статия „За леточислението или хронологията" от Мутев, „Пътуване на г. Валша от Цариград в Англия. Пратил П. Р. Славейков", „Описание на Лясковец" от И. К., стихотворения от С. Филаретов за Н. Катранов и от В. Попович за изгарянето на Търновската библиотека, домакински и др. съвети от Д. Константинов, документи за отношенията между цар Калоян и папа Инокентий и „Летопис на Турското царство от 1 ян. 1858 — 1 ян. 1859". Поради разнообразното съдържание на сборника някои автори го смятат за списание.

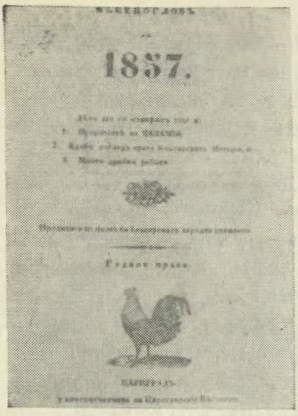

Месецослов за 1857

Недялко Месечков

Евдокия Метева

Лит.: Д. Мишев. Възраждане чрез печата. — В: 1000 години България. 1930. с. 629—630; М. Стоянов. Българска възрожденска книжнина. Т. I. 1957. с. 436; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 102—103.

МЕСЕЧКОВ, Недялко Спиров (17. VII 1906). Роден в Ямбол. На 12 год. остава кръгъл сирак. Завършва гимназия в родния си град (1925). Учител е в с. Паницово, Бургаски окр. (1925—30). От 1928 до 1934 е журналист в бургаските всекидневници „Бургаска поща", „Вечерна бургаска поща", „Морска заря". През 30-те год. е актьор в провинциални и столични театри. Участвува и в представленията на Кукления театър в София (1942—51). От 1937 до 1962 е библиотекар в Земеделската, а после в Народната банка в София. Чл. на СБП.

Започва да пише още като ученик. За пръв път негово стихотворение е отпечатано в сп. „Светли зари" (Русе, 1922). Сътрудничи на в. „Мисъл", „Мисъл и воля", „Вестник на жената", „Щит", „Народен театър", „Театър и публика", „Заря", „Камбана", „Пладне", „Дъга", „Литературен глас" и на др. столични и провинциални вестници и списания. След 9 септ. 1944 сътрудничи на много периодични издания. Автор е на театрални рецензии, едноактни и многоактни пиеси, играни главно от самодейни театри. Пиесата му „Очи на светица" още от 1938 влиза в репертоара и на някои професионални театри. Разказите и повестите на М. не са лишени от духовитост и свежест; в тях личи съчувствието му към бедните и онеправданите. В творбите му има сантиментализъм, липсват художествено обобщение на действителността, ярко индивидуализирани характери. Популярен е детско-юношеският му роман „Банго" — из живота на цигани в Б-я (кн. I от трилогията „Черните станаха бели"). Произведения на М. са преведени на нем., пол. и тур. език. Псевд.: Богдан Будинов, Д-р Г. Горанов, Д-р Лунге, Ел. Хоб, Квазимодо, Немес, Урания М.

Съч.: Алфа. Стихотворения. 1929; Първа жътва. Разкази. 1930; Селски хайлайф. Весели разкази. 1931; Звезден прах. Малки разкази. 1932; Жерави прелитат на юг. Разкази. 1934; Йовика. Истор. разказ. 1934; Грехът. Разкази. 1935; Хористката от операта. Повест. 1936; Изповед. Повест. 1938; Между двама. Повест. 1938; Вечната игра. Разкази. 1939; 26 март. Поема. 1940; Нощ без звезди. Повест. 1942; Модерни жени. Малки разкази. 1943; Очи на светица. Драма. 1943; Мене ме, мамо, змей либи. Драма. 1946; Йондо от оня свят. Едноактна комедия. 1948; Богдане, бог да те убие. Разкази. 1953; Дни и нощи край Нишава. Разкази. 1956; Банго. Роман. 1957 (1967); Шуми Огоста. Разкази. 1959; С Банго на война. Роман. 1965; Ураган. Роман. 1965; ЕК 2. Драма. 1966; През една септемврийска нощ. Драма. 1968; Цирк „Юпитер" започва представления. Разкази. 1968; Кървави дири. Разкази. 1969; Таборът и Банго. Роман. 1969; Фелек стана мъж. Повест. 1970; Янко в мъртвия град. Повест. 1970; Васил Карагьозов. Биогр. очерк. 1974; Банго. С Банго на война. Романи за юноши. 1976.

Лит.: Д. Аджарски. „Първа жътва". — Мост, бр. 14—15, 1931; А. С. „Звезден прах". —

РЛФ, бр. 109, 1932; К. Овчаров. „Йовика“.— Ново време, бр. 877, 1934; В. Каратеодоров. Н. Месечков. — Лит. глас, бр. 5, 1935; В. Марков. „Очи на светица“. — Лит. глас, бр. 416, 1939; Д. Добрев. „Мене ме, мамо, змей либи“. — Стожер, бр. 5, 1946; Цв. Минков. „Богдане, бог да те убие“. — Читалище, 1953, кн. 16; Д. Б. Митов. „Дни и нощи край Нишава“. — Лит. фронт, бр. 43, 1957; В. Христу. „Дни и нощи край Нишава“. — Нар. другар, Ямбол, бр. 21, 1957; Сл. Колев. За по-задълбочено обобщение. — Септември, 1958, кн. 1; Г. Константинов. Недялко Месечков. — В: Български писатели, творци на литература за деца. 1958; П. Матев. „С Банго на война“. — Нар. армия, бр. 5089, 21 февр. 1965; М. Бояджиева. „С Банго на война“. — Пионер. ръководител, 1966, кн. 4—5; Л. Брутов. Три книги на Недялко Месечков. „Шуми Огоста“, „С Банго на война“ и „Ураган“. — Нар. другар, Ямбол, бр. 20, 15 февр. 1966; В. Мавродиев. Недялко Месечков. — Театър, 1966, кн. 12; Ат. Благоев. „Цирк Юпитер започва представления“. — Нар. култура, бр. 46, 1968; В. Иванов. Недялко Месечков и неговата белетристика. Предг. към Месечков, Н. Таборът и Банго. 1969; Ив. Попиванов. „Кървави дири“. — Пламък, 1970, кн. 8; Г. Веселинов. През лесове и барикади („Фелек стана мъж“). — Деца, изкуство, книги, 1971, кн. 3; П. Горянски. По дирите на безсмъртието. — Нар. армия, бр. 2908, 1974.

крк

МЀТЕВА, Евдокия Георгиева (6. V. 1920). Родена в София. Завършва гимназия в родния си град и фр. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1943). Учителка е в Пазарджик и София. От 1950 е лектор по рус. език във Филол. ф-т на Соф. ун-т. Завършва задочно рус. филология (1952) и става асистент към Катедрата по рус. литература. Ст. асистент от 1955, доцент от 1968 в Соф. ун-т. През 1964 защищава дисертация на тема „Некрасов в България“ и става кандидат на филол. науки.

Научните ѝ интереси са в областта на рус. литература и руско-българските лит. взаимоотношения. Работи също върху проблемите на художествения превод. Авторка е на научни изследвания, научно-популярни статии, предговори към издания на рус. писатели, рецензии. По-важни публикации: „Фонвизин у нас“ („Годишник на Соф. ун-т, Филол. ф-т“, LII, 2, 1956—1957, 1958, с. 379—426), „Некрасов в българската прогресивна критика“ (сп. „Език и литература“, 1957, кн. 2), „Некрасов в български превод“ („Годишник на Соф. ун-т, Филол. ф-т“, LV, 2, 1960—1961, с. 196—200), „Ив. Вазов и някои граждански традиции на руската литература“ („Известия на Ин-та за литература“, 1962, кн. 13), „Некрасов и нашата доосвобожденска литература“ (сб. „Славистични студии“, 1963), „Поэзия Лермонтова в творческом восприятии Ивана Вазова“ („Научные доклады высшей школы, Филол. науки“, 1964, кн. 3), „Некрасов и българската литература“ („Годишник на Соф. ун-т, Ф-т по слав. филологии“, LXI, 1, 1967, с. 1—15), „Творчество Карамзина и патриотические тенденции болгарской литературы“ (сб. „Славистични изследвания“, 1968), „Зараждане на българската социалистическа литература и руската гражданска поезия“ (сб. „Славянска филология“, 1968), „Пушкинская тема поэта в литературной борьбе Болгарии“ (сб. „А. С. Пушкин. Статьи и материалы“, Горький, 1971), „Руската революционна песен в България“ („Годишник на Соф. ун-т, Ф-т по слав. филологии“, LXVI, 2, 1973), „Съветската масова песен в България през 30-те години“ („Годишник на Соф. ун-т, Ф-т по слав. филологии“, LXVI, 2, 1973) и др.

мш

МЕТО̀ДИЕВ, Димитър (Димитър Методиев Христов) (11. IX. 1922). Роден в Гара Белово (дн. част от Белово). Завършва Средното земеделско у-ще в Садово (1941), следва агрономство в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1941—44). Чл. на РМС от 1937. През 1944 е партизанин в отряда „Ангел Кънчев“, III оперативна зона. Участвува в Отечествената война (1944—45) като пом.-командир. Кмет е на Белово (1946—47) и директор на местната фабрика „Родопи“ (1947—48). Учи журналистика в Уралския държ. ун-т „М. Горки“ в Свердловск (1948—50), премества се в Москва и завършва ин-т „М. Горки“ (1953). Ред. в сп. „Наша родина“ (1953—58), зам.-гл. ред. на сп. „Септември“ (1958—60), зам.-гл. ред. на в. „Работническо дело“ (1961—66), гл. ред. на сп. „Наша родина“ от 1966. От с. г. е на работа в ЦК на БКП. Кандидат-чл. на ЦК на БКП от 1971, чл. на ЦК на БКП от 1976. Чл. на СБП.

Първите му публикации са от 1939—40 в сп. „Ученически устрем“ (Пловдив, кн. 1). След 9 септ. 1944 в стихотворенията и поемите му намират поетичен израз актуалните

Димитър Методиев

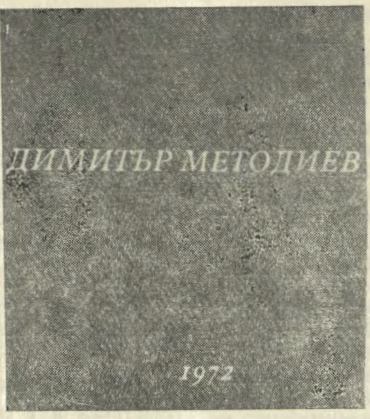

Д. Методиев. „Избрано“

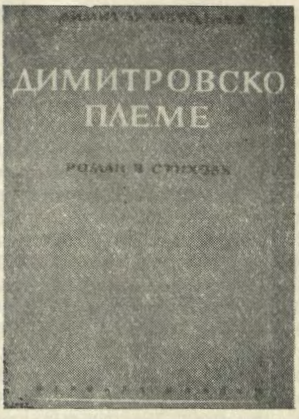

Д. Методиев. „Димитровско племе“

проблеми на съвременността. М. рисува образа на ремсиста („Димитровско племе“), който в годините на монархизма се бори срещу бълг. фашисти; той го показва същевременно и като пролетарски интернационалист. Разглежда победата на соц. революция в Б-я като продължение на Октомврийската революция („Песен за Русия“). За големия обществен дълг на писателя М. разказва в поемата „За времето и за себе си“. Превежда творби от А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, Н. А. Некрасов, Т. Г. Шевченко („Избрани произведения“, 1956; „Избрани произведения в 2 т.“, 1960; „Кобзар“, 1964), В. В. Маяковски, А. Т. Твардовски („Шир след шир“, 1961), Дм. Билоус, Пл. Воронко, П. Бровка и др. Негови произведения са преведени на рус. („Молодое поколение“, 1954), укр. („Червоний мак“, 1969), белорус. и др. езици. Засл. деятел на културата (1969), нар. деятел на изкуството и културата (1974). Димитровска награда (1952, 1964).

Съч.: На щурм. Стихове. 1945; Димитровско племе. Роман в стихове. Кн. 1. 1951 (2 прераб. изд. 1955, 3 изд. 1964, 4 изд. 1970); Страна на мечтите. Лирична поема. 1956; Шумят тополите. Стихотворения. 1958; Така ще си умра. Стихотворения. 1961; За времето и за себе си. Поема. 1963 (1964); Стихотворения. 1966 (Библ. за ученика — 7 изд.); Затварянето на кръга. Стихотворения. Пловдив, 1967; Песен за Русия. Поема. 1967; Стихотворения и малки поеми. 1968; Великото преселение. Стихотворения и поеми. 1970; Избрано. Стихотворения и малки поеми. 1972; И всичко пак ще се повтаря. Стихотворения. 1975.

Лит.: Ст. Каролев. Съвременен роман в стихове. — Септември, 1952, кн. 2; Цв. Минков. Димитровските награди за литература през 1951. — Септември, 1952, кн. 7; М. Николов. Произведение за героичния РМС. — Лит. фронт, бр. 11, 1952; Хр. Радевски. Нашата поезия през изтеклата година. — Вечер. новини, бр. 153, 1952; Ив. Цветков. Роман за героичната борба на РМС. — Младеж, 1952, кн. 6; Ив. Попиванов. Неосъществен замисъл. — Септември, 1956, кн. 11; Н. Глен. Три сборника — три поэта. — Иностранная литература, 1959, кн. 12; Л. Минкова. Украинската литература в България. — Нар. младеж, бр. 271, 1959; Г. Димитров-Гошкин. За поета и за времето. — Лит. фронт, бр. 10, 1964; Хр. Дудевски. За някои черти на съвременника в поезията ни. — В: Проблеми на съвременната българска литература. 1964; Вл. Каракашев. Изповедта на комуниста. — Пламък, 1964, кн. 4; В. Колевски. Поезия на партийната правда. — Нар. култура, бр. 8, 1964; С. Русакиев. Нов крупен труд в областта на българо-украинската дружба. — Език и литература, 1964, кн. 6; П. Иванов. Поезия на комунистическата вяра. — Септември, 1965, кн. 4; Ефр. Каранфилов. Съвременност в интимната лирика. — В: Литературно-критически статии, 1965; Г. М. Григоров. Бодра, жизнеутвърждаваща лирика. — Раб. дело, бр. 23, 1966; Ив. Вандов. „Песен за Русия“. — Раб. дело, бр. 258, 1967; Н. Манолова. Далеч от родината и винаги с нея. — Лит. фронт, бр. 13, 1968; Г. М. Димитров. Димитър Методиев. — Септември, 1969, кн. 9; Ат. Свиленов. Поет на революционната вяра. — Лит. фронт, бр. 34, 1969; Хр. Дудевски. Димитър Методиев. — Бълг.-съв. дружба, 1970, кн. 3; В. Колевски. Жадувана поезия. — Раб. дело, бр. 106, 1970; Ив. Спасов. От теб дойдох — при теб ще се върна. — Нар.

култура, бр. 28, 1970; Ат. Дишев. Мъжествена, партийна, вдъхновена. — Нар. култура, бр. 6, 1971; Ив. Спасов. Вдъхновено изкуство, родено от дълбоките недра на времето ни. — Вечер. новини, бр. 6060, 1971; Ст. Каролев. С партиен патос и вяра. Д. Методиев на 50 г. — Пламък, 1972, кн. 18; Ив. Руж. Поет на атакуващата партийност. По случай 50-годишнината на Д. Методиев. — Лит. фронт, бр. 36, 7 септ. 1972; Н. Манолова. 1. Вдъхновено дело. — Лит. фронт, бр. 36, 7 септ. 1972. 2. Биография на времето. — Раб. дело, бр. 22, 22 ян. 1973. 3. Димитър Методиев. Творчески портрет. — Родна реч, 1973, кн. 6—7. 4. За времето и за себе си. . . — Нар. култура, бр. 44, 27 окт. 1973; Ив. Руж. Многопосочните вълнения на поета. — Пулс, бр. 26, 18 дек. 1973; Л. Георгиев. Поетическата полемичност на Димитър Методиев. — Лит. мисъл, 1974, кн. 6; П. Зарев. Поезията на Димитър Методиев. — Лит. фронт, бр. 26, 27 юни 1974; В. Захаржевска. Апотеоз на братското единство. — Лит. фронт, бр. 10, 7 март 1974; Г. М. Григоров. С радостите и тревогите на времето. — Пулс, бр. 8, 8 апр. 1975; Ив. Спасов. Да се сражавам честно и достойно. Идейно-тематично и худож. богатство в поезията на Димитър Методиев. — Пламък, 1975, кн. 11; Т. Янчев. Партийна лирика. Творчески портрет. — Учит. дело, бр. 39, 28 окт. 1975. *хд*

МЕТО̀ДИЙ СВЕТОГО̀РЕЦ (II пол. на XIV в.). Ученик и сътр. на стареца *Йоан.* М. С. работи в светогорската лавра, където преписва и разпространява новопреведени и редактирани от неговия учител книги. В синайския манастир „Св. Екатерина“ се пазят два ръкописа от М. С. с приписки, в които той отбелязва, че е преписал „от сладките изводи на стареца“ (Йоан) 7 псалтира, 5 часослова,4 служебника, 3 лествици и много др. книги. Приписките на М. С. са единственият засега съвременен истор. източник за дейността на стареца Йоан. Според Й. Иванов М. С. е преписал и един сборник с поучения на Ефрем Сирин вероятно в сливенския Епикерниев манастир. Сборникът се съхранява в светогорския манастир „Св. Павел“.

Лит.: Порфирий Успенский. Первое путешествие в Синайский монастырь архимандрита Порфирия Успенского. СПб., 1856. с. 215—217; В. Н. Розов. Болгарские рукописи Йерусалима и Синая. — Минало, 1914, кн. 9, с. 17—19; М. Н. Сперанский. Славянская письменность на Синае и в Палестине. — Изв. ОРЯС, XXXII, 1927; Й. Иванов. Български старини в Македония. 2 изд. 1931. с. 274—275, 277; Н. Н. Розов. Южнославянские рукописи Синайского монастыря.— Научные доклады высшей школы. Филол. науки, 1961, кн. 2, с. 134—135.

ки

МЀШЕКОВ, Иван Хараламбев (9. VIII. 1891—7. I. 1970). Роден в с. Златарица, Великотърновски окр. Основно и прогимназиално образование получава в родното си село. Завършва гимназия в Търново (1909). За антирелигиозни прояви е изключван от гимназията. Работи като шивашки работник, счетоводител в печ. „Напредък“ в София, волнонаемен учител в с. Полски Сеновец и Стражица. Служи в Школата за запасни офицери в Княжево, участвува в I световна война като офицер в III балканска дивизия, където попада сред организирани комунисти и редовно чете „Работнически вестник“. След завършването на войната участвува в основаването на партийната организация в родното си село. От 1911 до 1919 с прекъсвания през войните следва философия и педагогика в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. Като студент се сближава с д-р К. *Кръстев*, членува в партийната организация „Вл. Улянов — Ленин“ и активно участвува в работата на партийния клуб „Г. Кирков“. Дружи с Я. Доросиев, Ст. Аврамов, братя Ламбреви и др. Оскъдицата, гладът и безработицата дълго го преследват. Надничар е в редакцията на „Селски вестник“, келнер във вегетарианската гостилница. През 1943 е назначен за библиотекар в „Храноизнос“. От 1 ян. 1945 до 1947 е служител в М-вото на информацията. Първата си статия „Нравственото въздействие на Пенчо Славейков върху младите“ М. печата в „Пряпорец“ (1916). Сътрудничи на сп. „Ново време“ (привлечен от Д. Благоев), „Нов път“; покъсно преминава в сп. „Златорог“, но скоро го напуска по идейни съображения. Сътрудничи и на в. „Дума“, „Сеяч“, „Нова камбана“, на сп. „Мисъл и воля“, „Новис“, „Час“, „Пладне“ и др. Умира в София. Чл. на БКП, на СБП.

М. е критик-марксист. Идейно-естетическите му възгледи се оформят между двете световни войни. Трайно свързва името си с реалистичната литература и критика. Понякога подценява научния метод за сметка на естетико-биологичния, временно се увлича от идеите на пролеткултовците. Пише студии за творчеството на Хр. Ботев П. К. Яворов, Ал. Константинов, Н. Лилиев,

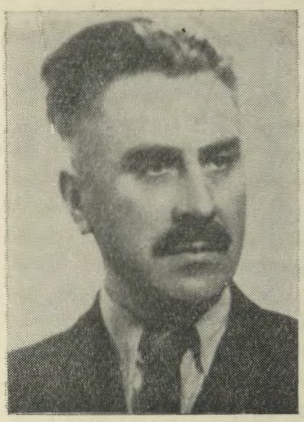

Иван Мешеков

Й. Йовков, Н. Фурнаджиев, А. Каралийчев, Ел. Багряна. Въпреки известни увлечения в естетски анализи М. има приноси като критик-марксист, особено в оценките си за бълг. литература между двете войни. Състав. на антологията „9 септември“ (1945). Псевд.: Доброжелател, Одумников, Стрелочник, Д. Ив., Д. Н., Иво Дъбов и др.

Съч.: Греховната и свята песен на Багряна. 1928; Трудово-спътническата литература. Есета и статии върху съвременните литературни насоки. 1933; Ляво поколение. От гимназията до окопите — 1907—1917. Кризис и развитие на съвременната интелигенция под въздействието на средата, училището, литературата и събитията. 1934; П. К. Яворов — поет-богоборец. С писмо от Асен Златаров и есе върху критиката. 1934; Г. П. Стаматов, от езичник до сатирик. 1936; Към реалистична критика. Крит. есета и статии. 1936; Христо Ботев — поет и гений. Лит.-крит. студия върху поезията и психологията му. 1936; Алеко Константинов. Велик реалист и гражданин. 1937 (1947); Николай Лилиев, романтик-символист. 1937; Йордан Йовков. Романтик-реалист. 1947; Очерци, статии, рецензии. С послеслов от Б. Делчев. 1965; Из един живот. Мемоари, дневници и писма. 1968.

Лит.: Ил. Волен. Иван Мешеков. — Пладне, бр. 1111, 1930; Т. Павлов. Един незаслужен отговор. — РЛФ, бр. 35, 1930; Ил. Тодоров (Вл. Топенчаров). Дребната буржоазия и трудово-спътническото изкуство. — РЛФ, бр. 127, 1933; Г. Караславов. Как една характеристика роди друга характеристика. — Щит, бр. 33, 1934; Апостол П. (Л. Стоянов). Задачи на критиката. По повод на една „характеристика“. — Щит, бр. 34, 1934 (вж. и Людмил Стоянов за литературата, изкуството и културата. 1959); Б. Делчев. „П. К. Яворов — поет-богоборец“. — Лит. преглед, бр. 19, 1935; Т. Павлов. Нашата критика. — Нова камбана, бр. 251, 1937; М. Димитров. Към реалистична критика. — Изкуство и критика, 1938, кн. 2; Т. Павлов. Иван Мешеков за П. К. Яворов. — Изкуство и критика, 1940, кн. 8; Ст. Каролев. 1. Литературната критика и литературната история. — Лит. фронт, бр. 26, 1948. 2. Една книга за Йордан Йовков. — Лит. фронт, бр. 35, 1948; П. Зарев. Развоят на литературната ни история и някои спорни въпроси на наследството. — Лит. мисъл, 1959, кн. 3; Св. Игов. Критиката на Иван Мешеков. — Лит. мисъл, 1966, кн. 3; Г. Константинов. Критиката на Иван Мешеков. — Септември, 1966, кн. 9; Н. Георгиев. От великото до тъжното. — Пламък, 1968, кн. 23; К. Бъклова. Отговорността на мемоариста. — Нар. култура, бр. 18, 1969; Св. Игов. Призванието на критика. — Лит. фронт, бр. 3, 1970; Почина литературният критик Иван Мешеков. — Лит. фронт, бр. 2, 1970.

хй

„МЍЛА РО̀ДИНО“ („Горда Стара планина“). Песен, широко известна в Б-я откъм края на XIX в.; пее се в у-щата, сред различни слоеве от населението предимно в градовете. Притежава силен емоционален заряд и винаги е изпълнявана при тържествени моменти. Създава повишено, патриотично настроение. Автор на текста и мелодията е Цветан Цветков Радославов, роден в Свищов (1863—1931). Завършва философия в чужбина, получава докторска титла. Проявява голяма любов към музиката. Песента „М. р.“ създава през 1885, пътувайки за Б-я, за да вземе участие в Сръбско-българската война. Радославов не е бил композитор, нито поет, но обхванат от силно патриотично чувство, създава една от най-вълнуващите бълг. песни.

„М. р.“ е отпечатана за пръв път в учебник по музика през 1895. По-късно е хармонизирана от Добри Христов, а след това е използувана от Борис Тричков за създаване на хоровата му композиция „Родино мила“. Така песента получава още по-широка известност и има по-силно въздействие.

През 1964 мелодията на „М. р.“ става основа на сегашния химн на НРБ.

нк

МИЛАДЍНОВИ, братя: Димитър Христов (1810—11. I. 1862) и Константин Христов (1830—7. I. 1862). Родени в Струга в грън-

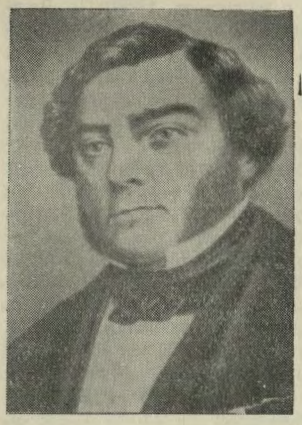

Димитър Миладинов

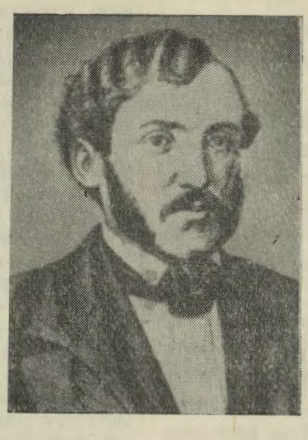

Константин Миладинов

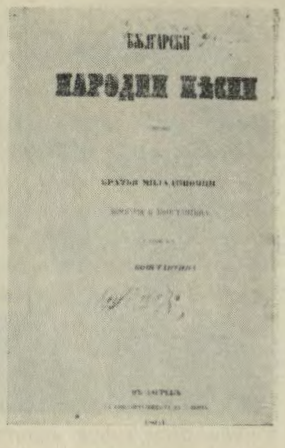

Братя Миладинови. „Български народни песни“

чарско семейство. Поради материални затруднения бащата изпраща Димитър М. за послушник в манастира „Св. Наум“. Но монашеската атмосфера не удовлетворява неговия син и той се прехвърля в грц. у-ще в Охрид (1829). С ученолюбието и упоритостта си привлича вниманието на охридчани. През 1830 охридските първенци го назначават за учител в града. Учителствува 2 год. (до 1832), след това работи като секретар в търговска кантора в Дурацо (Драч). Със спестените средства продължава образованието си в Янинската гимназия (1833—36). Мечтата да бъде народен учител и просветител не го напуща нито за миг и отново става учител в Охрид. Той прилага нови методи в обучението, разнообразява училищната програма — в Охридското у-ще се изучават философия, аритметика, землеописание, старогрц., новогрц., лат., фр. език и др. предмети. Голямата известност и авторитет, с които Димитър М. се ползува сред охридчани, плашат фанариотския владика. През 1839 той го принуждава да напусне Охрид. Установява се в родния си град, където учителствува 1 учебна год. От 1840 до 1842 е учител в Кукуш — организира първоначалното и класното у-ще, взема дейно участие в обществения живот. Ненавиждан и тук от фанариотите, Димитър М. трябва да търси убежище другаде. Установява се отново в Охрид. Мисълта за националното обособяване на бълг. народ не е чужда на Димитър М. още преди Кримската война. (1853—56). Ок. 1848 той дава идеята за откриване на бълг. у-ще в Охрид. Заслуга в това отношение има по всяка вероятност и рус. проф. В. И. Григорович, с когото Димитър М. се среща през 1845. Григорович е учуден от неговата начетеност и култура, но остава в недоумение, когато разбира, че както Димитър М., така и всички образовани българи от този край не могат да четат и пишат слав. писмо. За да убеди Димитър М., че трябва да обърне особено внимание на родната си писменост и култура, Григорович записва от неговата майка бълг. народни песни, а него моли да състави бълг. граматика. От 1847 Димитър М. е учител в с. Магарево, след известно време — гл. учител в грц. централно у-ще в Битоля (1855). Значителна роля за укрепване на националното му съзнание изиграва пътешествието, което предприема из слав. земи по време на Кримската война. Той обикаля Босна и Херцеговина, изучава езика, нравите и фолклора на срб. народ. В Карловци, Нови Сад и Бялград се интересува от програмата и организацията на учебното дело, запознава се с учени и педагози. Когато в края на 1856 се завръща в родния край, впечатленията от едногодишната му обиколка дават своите богати плодове. Със съдействието на родолюбивите си сънародници Димитър М. започва енергична борба за признаването на бълг. националност в пределите на Османската империя. Първи схващат дълбокия обществен смисъл на неговото дело прилепчани — през ноем. 1856 Димитър М. е

учител в техния град. Той убеждава прилепските първенци, че трябва да бъде въведен бълг. език в грц. у-ше. Подпомогнат от помощника си Р. *Жинзифов*, Димитър М. демократизира учебното дело, увеличава учителския персонал. Но фанариотите продължават да го преследват. И той обикаля като учител Кукуш (1857—59), Струга (1859), Охрид (1860—61). Навсякъде воюва срещу асимилаторската политика на фанариотите и защищава идеята за равноправието на слав. култура. В Охрид Димитър М. оглавява борбата за самостоятелна бълг. черква. Дописките, които обнародва през 1860 в „Цариградски вестник", показват както решимостта му да отстоява докрай подетото дело, така и растящото национално съзнание на българите. По молба на Бълг. народна община в Цариград Димитър М. обикаля селищата на Македония, за да събира помощи за достроряването на цариградския бълг. храм „Св. Стефан". Но той е под постоянното наблюдение на фанариотите и техните поддръжници. Владиката Мелетий убеждава османската власт, че е „размирник на империята", и тя издава заповед за арестуването му. Започват митарствата от затвор в затвор (в Охрид, Битоля, Солун) и борбата на бълг. общественост за освобождаването му.

Началното си образование Константин М. получава при своя брат, който се грижи за него след смъртта на баща им. То започва в Охрид, където по това време учителствува Димитър М., и продължава в Янинската гимназия (1844—47). Когато Димитър М. е учител в с. Магарево, в близкото до него с. Търново учителствува и брат му Константин (1847—49). През окт. 1849 Константин М. е студент във Филол. ф-т на Атинския ун-т — специалност грц. филология; завършва през 1852. Известно време учителствува в с. Магарево. През есента на 1856 с помощта на брат си Константин М. заминава за Русия. Прекарва няколко месеца в Одеса, Киев, Смоленск, в с. Минино (в имението на Ал. Рачински). През авг. 1857 се установява в Москва. Тук се записва в Историко-филологическия ф-т, който посещава в продължение на 3 год. В Москва Константин М. е в непосредствена връзка с Л. *Каравелов*, Н. *Бончев*, Р. *Жинзифов*, В. *Попович* и др. Заедно с тях участвува в основаването на Бълг. дружина „*Братски труд*". Творческата дружба, която обединява будните млади българи, помага на Константин М. да се ориентира в лит. и културния живот на Русия, укрепва фолклорните му интереси, пробужда първите му поетически трепети. Когато през 1860 по инициатива на Бълг. дружина започва да излиза сп. „*Братски труд*", още в първата му книжка се появяват неговите стихотворения „Сираче" и „На санцето". Той печата свои стихотворения и в сп. „*Български книжици*" („Голапче", „Желание", „Клетва" и др.), във в. „*Дунавски лебед*" („Тъга за юг", „На чужина"). В Македония под непосредственото ръководство на брат си Константин М. събира дълго време бълг. народни песни и др. словесни умотворения, които носи със себе си в Русия. Тук постоянно получава нови материали от Димитър М., записва песни от свои сънародници-студенти, обработва и систематизира събраното. Но усилията му да издаде това неоценимо богатство остават неосъществени. Когато до него стигат призивните думи на брат му да се завърне час по-скоро, Константин М. се прощава с другарите си и потегля към родния край. Във Виена обаче Константин М. се среща с хърв. епископ Й. Щросмайер. Той го поощрява за издаването на сборник с народни умотворения, обещава му материална подкрепа и му предлага гостоприемство в епископското си седалище Дяково. Константин М. обработва и преписва отново, но вече със славянски, а не с грц. букви подготвяните за печат материали, изпраща до Г. С. *Раковски* обявление за записване на абонати, предава ръкописа в печатницата и остава да чака издаването му. През юни 1861 излиза сб. „Български народни песни". Но радостта на Константин М. е помрачена от късно достигналата до него вест за арестуването на брат му. Вместо за Струга той потегля за Цариград. Разбрали самоличността му, тур. власти го арестуват и го хвърлят в затвора. Цариградските българи правят безуспешни опити за освобождаването на Димитър и Константин М. Безрезултатни остават и усилията на Й. Щросмайер чрез австрийския м-р на външните работи. Двамата братя умират в цариградските затвори — според едни от отрова, според официални документи — от вирлуващия по това време тиф.

С родолюбието на Димитър и Константин М. като обществеици и просветни дейци е свързан издаденият от тях сб. „Български народни песни“. Чрез събирането и обнародването на фолклорни творби двамата братя се стремят да покажат обикновения човек от народа като творец на духовната и материалната култура, като основна сила във всяко истор. събитие. М. са завладени както от съдържанието, така и от поетическата сила на фолклора; от онези „богати изрази, които така силно ни поразяват с необикновената си прелест и изразителност“. Значителна част от сборника заемат народните песни, обособени в 12 раздела: самовилски, църковни, юначни, овчарски, хайдутски, жалбовни, смешни, любовни, сватбени, жетварски, лазарски и т. нар. „други стари“. След тях следват: детски игри, сватбени обичаи, верования, предания, собствени народни имена, пословици, гатанки. Доста от материалите в сборника свидетелстват за полит. и духовен гнет в Б-я, за героичния дух на българина. В едни от тях (преданието „Како турците презедоха Прилеп“, народните песни „Откак се е, мила моя майно ле, зора зазорила“, „Будинска Рада“ и др.) се описват последните дни на II бълг. царство, своеволията на еничари, татари и тур. управници над беззащитната рая, други разобличават постъпките и морала на фанариотското духовенство („Стоян и патрик“). Голям обществен отзвук имат и песните от сборника, в които се възпява героизмът на българката в отстояване на род, език и вяра, хайдушките песни за Велико, Стойко, Индже и др. А споменът за Крали Марко, за когото народът създава едни от най-хубавите си епични творби, вълнува със своята легендарност и патетичност („Марко и Мурад бег“, „Марко и Димна гора“ и др.). Чрез сборника си М. насочват към робската действителност, напомнят за ненакърнения бит и укрепващото национално съзнание на бълг. народ. Сб. „Български народни песни“ прониква бързо в Б-я. Някои негови читатели, като учителя Никола Габровец от с. Айдемир, даже го преписват по няколко пъти. За „Български народни песни“ и неговите съставители се появяват възторжени отзиви — от Л. Каравелов, Хр. Ботев, Р. Жинзифов, И. И. Срезневски, М. Фиалка и др. бълг. и чуждестранни писатели и културни дейци. Сборникът е настолна книга за Ив. Вазов, Ст. Михайловски, П. П. Славейков, П. К. Яворов и др.

Константин М. е автор на малко стихотворни творби. Те са пропити от тъга по родината и искрен патриотизъм. В тях се чувствуват силното въздействие на народната песен, вълненията на една болезнено чувствителна душа. Понякога техният сантиментализъм принизява въздействието им. Но не трябва да се забравя, че Константин М. твори, когато бълг. поезия прави своите първи стъпки.

Съч.: Православни църковни братства во Югозападната Русия. От рускийт язик преведе К. Миладинов. М., 1858; Български народни песни, събрани од братя Миладиновци Димитрия и Константина и издани од Константина. Загреб, 1861 (1891, 1942, 1961, избор — 1968); Избрани съчинения. Под ред. на В. Каратеодоров. 1941; Съчинения. Писма, дописки и стихотворения. Под ред. на Н. Табаков. 1943 (1965); Преписка. Издирил, коментирал и редактирал Н. Трайков. 1964.

Лит.: К. А. Шапкарев. Материали за животоописанието на братя Х. Миладинови, Димитрия и Константина. 1884; Г. Баласчев. Братя Миладинови. 1912; Ив. А. Миладинов. Братя Миладинови. Биогр. 1932; Т. Анастасов. Стружките братя (Димитър и Константин Миладинови). 1935 (1939, 1942); М. Арнаудов. Братя Миладинови. Живот и дейност (1810, 1830—1862). 1943 (1969); Ив. Хаджов. Братя Димитър и Константин Миладинови. 1944; П. Динеков. Делото на Димитър и Константин Миладинови. 1961; Г. Константинов. Братя Миладинови. Очерк. 1962; Д. Талев. Братята от Струга. Повест за Димитър Миладинов и за неговия брат Константин. 1962; Н. Табаков. 1. Братя Миладинови. Биогр. очерк. 1963. 2. Братя Миладинови. Биогр. 1966; П. И. Данчов. Братя Миладинови и техните литературни работи. — Читалище, 1874, кн. 22; А. Теодоров. Миладиновските песни и Щросмайер. — ПСп., 1885, кн. 15; Е. Спространов. Материали за биографията на братя Миладинови. — Учил. преглед, 1912, кн. 1; Ив. Д. Шишманов. Значение и заслуги на братя Миладинови. — СпБАН, 1912, кн. 2; А. П. Стоилов. Стихотворенията на К. Миладинов. — Учил. преглед, 1924, кн. 1; Г. Цанев. Стихотворенията на К. Миладинов. — Развигор, бр. 138, 15 апр. 1924; Н. Табаков. Димитър и Константин Миладиновци. — В: Български писатели. Живот — творчество — идеи. Т. II. 1929; Ив. Хаджов. Александър Викторович Рачински за братя Миладинови. — Учил. преглед, 1932, кн. 1; Цв. Романска-Вранска. Константин Миладинов в полската литература. — Македон.

Илия Миларов

преглед, 1938, кн. 1, 2; Ив. Хаджов. Сборникът на братя Миладинови и българските писатели. — Учил. преглед, 1939, кн. 1; Ив. Д. Шишманов. Значение и заслуги на братя Миладинови. — В: От Паисий до Раковски. Статии по Българското възраждане. 1943; Й. Пата. Ческите преводи на българските народни песни из сборника на братя Миладинови от Ян Гебауер. — СпБАН, 1945, кн. 70; Кр. Генов. Фолклорното дело на братя Миладинови. — Лит. мисъл, 1961, кн. 6; Ем. Георгиев. Приносът на братя Миладинови в нашето историческо, културно и литературно развитие. — Ново време, 1961, кн. 12; П. Динеков. Братя Миладинови в историята на българската фолклористика. — СпБАН, 1961, кн. 4 (вж. и Литературни въпроси. 1963. с. 151—180); Ил. Конев. Константин Миладинов и хърватският епископ Щросмайер. — Лит. мисъл, 1961, кн. 5; Д. Леков. Сборникът на Миладинови и неговата оценка в българския възрожденски периодичен печат. — Лит. мисъл, 1961, кн. 5; П. Динеков. Братя Миладинови. — Във: Възрожденски писатели. 1962. с. 150—178.

дл

МИЛÀРОВ, Илия (псевд. на Илия Николов Сапунов) (10. II. 1859—23. VIII. 1948). Роден в Габрово. Баща му Н. Сапунов, борец за черковна независимост, умира в затвора в Цариград. М. заедно с брат си Св. *Миларов* още през детските си години живее във Влашко, Сърбия, Босна, Хърватско, Русия, Виена, Париж. От 1875 до 1878 учи в пансиона на Т. Н. Минков в гр. Николаев (Русия). Изучава много старателно прогресивната рус. литература, най-вече нейните представители от 60-те год. на XIX в. От Русия заминава за Загреб, където завършва право (1883). През 1884 М. се завръща в Б-я и постъпва в съдийското ведомство. Най-напред е прокурор в Ломския окръжен съд, след това става чл. на Русенската апелация (1885), председател на Соф. апелация (1890). През 1895 е принуден да си подаде оставката. Оттогава започва и активната му лит. дейност. Сътрудничи на сп. „Мисъл", „Периодическо списание", на в. „Век" и др. Умира в Загреб.

М. е автор на нашумялата на времето пиеса „Апостол", която е без особени художествени достойнства, на литературнокритически студии върху творчеството на Ив. Вазов, В. Друмев. По-голяма стойност имат неговите театрални статии, рецензии, бележки и голямото му изследване „Руското обществено развитие и критиката на Белински". Други псевд.: Кандид, Д-р Ц. Цветков.

Съч.: Апостол. Трагедия в 5 д. Из бълг. революционна епоха преди Освобождението. 1899; Ив. Вазов като драматически писател. Крит. студия. 1896; Ив. Вазов като романист. Крит. студия. 1896; Руското обществено развитие и критиката на Белински. Истор.-лит. студия. 1900; Женени ли сме ний? Комедия в 3 д. 1901.

Лит.: Ив. Клинчаров. „Апостолът". Трагедия в 5 д. — Ново време, 1900, кн. 11—12; Б. Цонев. Илия Миларов. „Апостол". — Бълг. преглед, 1900, кн. 10; Ал. Гечев. Вазов пред съда на българската литературна критика. — В: Сборник в чест на проф. Любомир Милетич по случай 25-год. му книжовна дейност (1886—1911). 1912. с. 414; Цв. Минков. История на българската драма. 1936. с. 65; Л. С. Ерихонов. Естетика В. Г. Белинского и зарубежные славянские литературы. — В: Славянска филология. Т. V. 1963.

лс

МИЛÀРОВ, Светослав (псевд. на Светослав Николов Сапунов) (24. IV. 1850—15. VII. 1892). Роден в Габрово. Учи в Цариград в католическото фр. у-ще в Бебек. През 1862 заминава за Загреб и продължава образованието си като стипендиант на Й. Щросмайер — завършва гимназия и следва право. Ок. 1867 учителствува в Белина (Босна), след това се установява в Цариград. Помага на П. Р. Славейков в редактирането и издаването на в. „*Македония*" (1868—69). Като секретар на образувания в Цариград полит. к-т обикаля Румъния, Сърбия и Босна, за да се свърже с бълг. революционна емиграция.

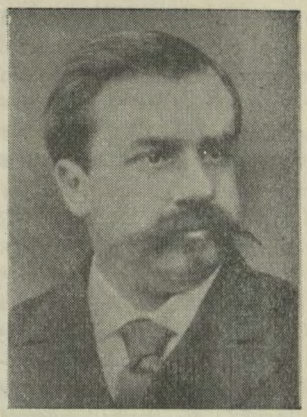

Светослав Миларов

По това време е заподозрян от Л. Каравелов и от др. революционери, че има връзки с тур. власт. Много по-късно, след Освобождението, М. пише своя „Отговор“ на всички нападки и обвинения, отправяни към него (в. „Клепало“, бр. 3, 13 дек. 1884). След като се завръща в Цариград, той е арестуван и хвърлен в тъмница. В затвора работи над драмата в стихове „Падането на Цариград“. По поръка и със съдействието на Славейков пише статията „Двете касти и власти“, заради която в. „Македония“ е спрян. М. успява да избяга от затвора (1872) и по море отива в Одеса (1872—73). Живее във Виена и Бялград (1873—74). Сътрудничи активно на бълг. и чуждестранни периодични издания — в. „Право“, „Напредък“, „Голос“ (Петербург), „Освета“ (Прага). През пролетта на 1875 се премества в Загреб, където развива активна писателска и публицистична дейност. Сътрудничи на в. „Обзор“ с полит. прегледи, статии и информации; в сп. „Хърватски дом“ обнародва повестта си „Дейхад Чауш“. В подлистника на в. „Обзор“ публикува и мемоарите си „Спомени от цариградските тъмници“ и в отделна кн. „Из успомена једнога политичкога патника“. По време на Априлското въстание 1876 М. заминава за Браила, където заедно с Т. *Пеев* и Ив. Драсов редактира в. „Възраждане“. През Руско-турската осв. война помага на рус. армия и участвува в боевете при Плевен. След Освобождението работи като журналист в Пловдив и София — редактира в. „Марица“ (Пловдив), „Български лев“ (Търново, 1879), „Независимост“ (1880—81); сътрудничи на Славейковия в. „Целокупна България“ (1879—80), на в. „Светлина“, „Народний глас“ (Пловдив), „Братство“ (Русе), „Съединение“, на сп. „Наука“ (Пловдив). Участвува най-активно в полит. борби. Работи в М-вото на външните работи, учителствува. Интернирван е, арестуван и подвеждан под отговорност за клевета по закона за печата. Основава сатиричния в. „Клепало“ (1884—85), пише сатири, фейлетони, есета. След Съединението (1885) М. е интерниран в Ловеч, а след идването на власт на Ст. Стамболов — арестуван. Успява да избяга и 3 год. живее в емиграция — в Сърбия, Румъния и Русия. В нач. на 1887 в Букурещ се включва в борбата, която българите в Румъния водят срещу режима на Стамболов. Отначало сътрудничи на браилския в. „Деветий август“ (1887—88), издава в Турну Северин в. „19-и февруари“ (1887), чийто девиз е: „С Русия против тираните!“ Този вестник получава висока оценка от Ив. Вазов. В Одеса (1887) М. се включва в замислен заговор срещу Фердинанд и Стамболов. След полит. амнистия през 1889 се завръща в Б-я, но наскоро е интерниран за 2 год. в Карнобат. Обвинен в съучастие при убийството на министъра Хр. *Белчев*, М. е осъден на смърт чрез обесване. Намереният у него дневник става главен обвинителен документ на процеса. Присъдата е изпълнена в София. Чл. на Бълг. книжовно д-во (дн. БАН) от 1884.

М. оставя значително книжовно дело. В Одеса пише очерк за живота и дейността на В. *Априлов*. По-късно печата подробен очерк за черковната борба, който е включен в „История на българский народ (679—1877)“. В Карнобат през годините на интернирането си работи върху филос. поема „Небесният превратъ“, останала недовършена. Тя е придружена с интересен творчески дневник, озаглавен „Материята и кроежът“ (сп. „Бълг. преглед“, 1895, кн. 7). Запазен е и ценният полит. дневник на М., който правдиво отразява неговата богата и интересна душевност. Книжовното дело на М. е интересно предимно като документ на епохата.

Съч.: Какво сме, догде сме стигнали и какво трябва занапред да правим ние, българите. Търново, 1879; Спомени от цари-

Александър Милев

градските тъмници. 1881; Паданието на Цариград. Драма в 5 д. — ПСп., 1883, кн. 5, притурка; История на българский народ (679—1877). Пловдив, 1885; Князът пред Русия и пред България. 1886; Василий Евстатиевич Априлов. Одеса, 1888; Делото по заговора за убиването на Негово царско височество княза и министра-председателя Стамболова и убийството на м-ра Белчева. Приложение — Дневника на Св. Миларов. 1929.

Лит.: Ив. Вазов. Спомени за цариградската тъмница. — Нар. глас, бр. 261, 30 ян. 1882; Ю. Иванов. Български периодически печат. 1893. с. 260—261; д-р К. Кръстев. Светослав Миларов и неговият политически дневник. Психологически ескиз. — Мисъл, 1897, кн. 2; А. Тодоров. Заговорът на Миларов. — Отеч. фронт, бр. 606, 27 авг. 1946; Ив. Б. Две неизвестни писма на Ив. Вазов. — Септември, 1960, кн. 9; Ив. Богданов. Литературни студии. 1966; Ил. Конев. 1. Към характеристиката на българо-хърватските литературни и културни взаимоотношения. — Лит. мисъл, 1966, кн. 2. 2. Непознатият Светослав Миларов (из живота и дейността му в Хърватско и Румъния). — Лит. мисъл, 1968, кн. 1.

цу

МИ́ЛЕВ, Александър (Александър Милев Иванов) (16. IX. 1904). Роден в Годеч. Прогимназиално образование получава в родния си град, завършва Духовната семинария в София (1926). Кратко време учителствува в с. Радуил, Соф. окр. Следва богословие, завършва класическа филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1931). Учител е по старогрц. и лат. език във Варна (1931—32) и София (1932—45). През 1945 работи в Ин-та за бълг. история при БАН. Преподавател по старогрц. и лат. език в Соф. ун-т от 1946, проф. в Духовната академия от 1970.

Главните научни интереси на М. са в областта на езикознанието и са пряко свързани с въпроси из историята на бълг. език. Участвува в написването на граматики и учебници по класическите езици (грц. и лат.). По-важни езикови проучвания: „Гръцките съществителни имена в български език" (сп. „Български език", 1955, кн.2), „Латинските имена в български език" (сп. „Български език", 1957, кн. 1), „Членуваният гръцки инфинитив в евангелския текст и неговото предаване в старобългарския превод" („Известия на Ин-та за бълг. език", 1962, кн. 8), „Език и стил на трагедията „Антигона" („Годишник на Соф. ун-т, Филол. ф-т", I, 1956); „Гръцките и латинските думи в историята на Паисий Хилендарски" („Паисий Хилендарски и неговата епоха", 1962, с. 401—411), „Българските преводи на „Илиада". („Известия на Ин-та за литература", 1969, кн. 20) и др.

М. работи и върху старобълг. литература през IX—X в. Превежда най-важните грц. и лат. съчинения, свързани с живота и делото на *Кирил* и *Методий* и на техния ученик *Климент Охридски.* В тази област М. има и ценни изследвания: „За авторството на Пространното Климентово житие" („Известия на Ин-та за бълг. литература", 1957, кн. 5), „Двете гръцки жития на Климент Охридски" (сб. „Климент Охридски", 1966, с. 143—160), „Два латински извора за живота и делото на Кирил Философ" („Константин-Кирил Философ", 1969, с. 181—201) и др. Превежда класически произведения на художествената литература и на философ. мисъл. Превежда от старогрц.: Пространното житие на Климент Охридски (1955) от Теофилакт Охридски, Краткото житие на Климент Охридски (1961) от Димитър Хоматиан, „Облаци" (1962) от Аристофан, „Илиада" (съвм. с Бл. Димитрова, 1969) от Омир, „Скендербей" (1970) от Григор Пърличев, „Държавата" (1973) от Платон; от лат.: „Италианска легенда" (1961) от Епископ Гаудерик, „Писмо до епископ Гаудерик" (1961) от Анастасий Библиотекар, „Възхвала на глупостта" (1969) от Еразъм Ротердамски, „Утопия" (1970) от Томас Мор и др. Съставител е на речници: „Латинско-български речник" (съвм. с М. Войнов, 1937, 1945, 1972), „Старогръцко-български речник" (колектив, 1939, 1943),

„Речник на чуждите думи в българския език“ (колектив, 1958, 1964, 1970). Автор е на граматики: „Старогръцка граматика“ (съвм. с Г. Михайлов, 3 изд. 1966), „Латинска граматика“ (с колектив, 4 изд. 1971).

Съч.: Пространното житие на Климент Охридски. 1955; Жития на Климент Охридски. 1961; Гръцките жития на Климент Охридски. 1966.

Лит.: Д. Дечев. „Латинско-български речник“. — Учил. преглед, 1937, кн. 9; П. Петров. Теофилакт Охридски. Житие на Климент Охридски. — Истор. преглед, 1955, кн. 5; Ив. Снегаров. Теофилакт Охридски. Житие на Климент Охридски. Превод и обяснителни бел. от Ал. Милев. — Изв. Ин-та за бълг. история, 1957, кн. 7 (в същото издание, кн. 8, с. 385—399, е напечатан отговор на тая рецензия); Ал. Фол. Вода от първоизвора (за превода на „Облаци“). — Нар. младеж, бр. 1, 3 ян. 1963; Б. Богданов. Значително културно събитие (за превода на „Илиада“). — Лит. фронт, бр. 31, 31 юли 1969; К. Топалов. Пърличев в нова светлина. — Лит. фронт, бр. 5, 1971; М. Порталски. Третото издание на „Речника за чуждите думи в българския език“. — Език и литература, 1972, кн. 1.

ба

МИ́ЛЕВ, Гео (Георги Милев Касабов) (15. I. 1895 — след 15. V. 1925). Роден в с. Раднево (дн. град) в учителско семейство. Баща му М. Касабов е буден и ученолюбив; след като изоставя учителството, урежда книжарница и издателство в Стара Загора. Лит. интереси на М. се пробуждат още от детска възраст. От малък много чете и рисува. Като ученик в Старозагорската гимназия (1907—11) редактира ръкописни вестници, съставя сборници, рисува карикатури, пише хумористични, патриотични и интимни стихове; подписва се Гео Милев, Гео Касабов, Георги Милич, Гео Милич. Ученическите му стихове са изцяло под влиянието на П. П. *Славейков*, който е първият му учител в поезията и естетиката. През ученическите си години превежда от рус. стихове от А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, Н. А. Некрасов, А. В. Колцов, А. А. Фет и др. Следва романска филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1911—12), продължава в Лайпциг (1912—14). Тук пише дисертация за Рихард Демел, слуша лекции по философия и по театрално изкуство. През дек. 1913 излиза първата му публикация „Литературно-художествени писма от Германия“ в сп. „Листопад“, редактирано от Д. Бабев. По това време М. е горещ привърженик на самоцелното изкуство, на индивидуализма и естетизма; бързо се ориентира в нем. литература, увлича се от „модерната“ нем. поезия. През юли 1914, когато започва I световна война, заминава за Лондон, за да се запознае отблизо с англ. литература и да изучи англ. език. Тук се среща с белгийския поет Ем. Верхарн, емигрирал през войната. Двамата се сближават и по-късно, когато М. се връща в Б-я, му пише писмо. Дошъл отново в Германия, за да продължи следването си, М. е арестуван в Хамбург от нем. полиция, която подозирала, че е англ. шпионин.След 6 дни е освободен поради липса на доказателства. Връща се в Лайпциг, но събитията му налагат скоро да се прибере в Б-я (1915). Отпечатва в ограничен брой хвърчащи листове за Ст. Маларме, Р. Демел, П. Верлен, Ем. Верхарн и Фр. Ницше, които съдържат преведени от него стихове. Всеки лист е посветен на някого от младите поетисимволисти — Н. Лилиев, Д. Дебелянов, Т. Траянов, Л. Стоянов и Н. Райнов. М. поема грижите около книжарницата на баща си, който е мобилизиран. През зимата на 1915—16 заедно с Н. Икономов организира в Стара Загора театрална група, която изнася няколко представления — „Едип цар“ от Софокъл и др. През март 1916 М. е призован да отслужи военната си повинност в Школата за запасни офицери в Княжево. Оттам като старши подофицер е изпратен в 34-и троянски полк, който е на позиция при Дойран, срещу англичани и италианци. Като човек, който знае чужди езици, той е назначен командир на разузнавателния апарат в града. На 29 апр. 1917 неговият пост е открит от англичаните и е подложен на жестоко артилерийско обстрелване. По време на канонадата М. е тежко ранен в черепа и загубва дясното си око. През февр. 1918 заминава заедно със съпругата си за Берлин, за да го оперират. Тук престоява до март 1919. Няколко пъти е опериран, но намира време за посещение на библиотеки, музеи, изложби и театри. Обхванат е от революционния кипеж в Германия; наблюдава героичните борби на спартакистите, които борби по-късно отразява в някои откъси от „Грозни прози“. Пребиваването му в Берлин е изпълнено с трескава дейност — запознава се с новите явления в нем. литература, свързва

Гео Милев

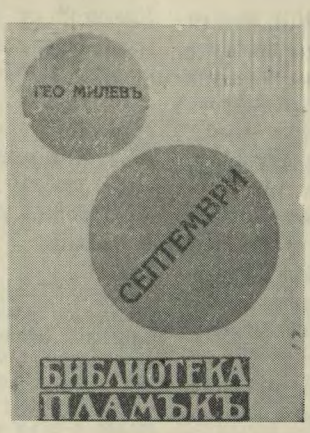

Гео Милев. „Септември“ (библ. Пламък)

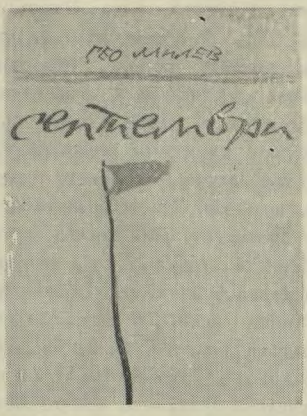

Ил. Бешков. Корицата на поемата „Септември“

се с нем. писатели и художници, превежда и печата в лявото списание на експресионистите „Акцион“, на което сътрудничат К. Либкнехт и Р. Люксембург. След като се връща в София, М. започва да издава сп. „*Везни*“ (1919—21); привърженик и защитник е на символизма и експресионизма в Б-я. Под въздействие на обществено-политическите събития в Б-я през 1922—23 еволюира към революционните тежнения на масите и към възгледа, че изкуството трябва да служи на народа. Подава заявление да бъде приет в партията (1923). Новите му революционни идеи са отразени в сп. „*Пламък*“, което започва да излиза от 15 ян. 1924. Още в първата книжка на списанието М. се обявява против индивидуализма в литературата и заявява, че писателят е длъжен да остане „там, дето е Народът: при Народа, сред Народа“. Сп. „Пламък“ отразява патоса на Септемврийското въстание 1923, ужаса от погрома, протеста срещу фашистката диктатура. В него М. обнародва своята революционна поезия — „Грозни прози“ (кн. 3), поемата „Септември“ (кн. 7—8), началото на поемата „Ад“ (II год., кн. 1). Заради „Септември“ книжката на списанието е конфискувана и авторът е даден под съд. През ян. 1925 сп. „Пламък“ е спряно от властта. На 14 май 1925 М. е осъден по ЗЗД на 1 год. тъмничен затвор, глоба от 20 000 лв. и лишаване от граждански и полит. права за 2 год. Той иска да обжалва делото пред Апелативния съд, но още на другия ден — 15 май 1925 — е арестуван от полицията и безследно изчезва — зверски убит от фашистите.

През първия период на творчеството си (до Септемврийското въстание 1923, когато е привърженик на „чистото изкуство“, последовател на П. П. Славейков и символистите) М. превежда индивидуалистичната поезия на Ницше, Ш. Бодлер, П. Верлен, Ж. де Нервал, Ж. Мореас, А. Самен, М. Метерлинк, Х. фон Хофманстал и др., утвърждава упадъчни модерни течения (статията „Модерната поезия“, сп. „Звено“ кн. 4—5, 1914). Оригиналната му поезия от периода на сп. „Везни“ е хаотична, неразбираема, символистична по съдържание, експресионистична по строеж и стил. В „Железният пръстен“ (1920) стиховете са фрагментарни, с несвързани мисли и образи. Стихотворенията от „Иконите спят“ (1922) са проникнати от религиозна мистика, авторът използува мотиви от народните песни за създаване на песимистична атмосфера със символистични художествени похвати. Под напора на революционните събития в Б-я и в света постепенно в поезията му проникват социалнореволюционни настроения. Под влияние на Октомврийската революция превежда „Дванадесетте“ от А. А. Блок (сп. „Везни“, кн. 2, 1920), „Наш марш“ от В. В. Маяковски и др. Еволюцията на поета се чувствува в „Експресионистично календарче за 1921 г.“, което отразява впечатленията му от борбите на спартакистите. Социалнореволюционните елементи в поезията на М. се засилват

след спирането на сп. „Везни“ (1922), когато той бързо се приближава до идеите на комунистическата партия. Революционната му поема „Ад“ (1922) и антологията „Кръщение с огън и дух“ (1923), която съдържа негови преводи на чужди революционни поети, са доказателство за новата насока на творчеството му. По страниците на сп. „Пламък“ се проявяват най-ценните черти на поета и човека. С особена сила е изобличена фашистката власт в неговото „Отворено писмо до г. Борис Вазов“, в статията му „Полицейска критика“, в некролозите за Ленин и Д. Благоев и др. Поезията на М. от този период се отличава с открита тенденциозност, с революционен патос, с филос. осмисляне на революцията. В лиричните прозаични откъси „Грозни прози“ се величае борбата на спартакистите в Берлин; в експресионистичен стил е изобразена картината на Европа, раздирана от социални противоречия. В поемата „Ад“ изцяло е отречен светът на капитализма. Със силни и оригинални образи — реалистични, сурови — се разкриват тъмните страни на един обречен свят. В поемата се долавя влиянието на Маяковски, както и в поемата „Ден на гнева“, в която „стихийното сърце“ на поета е обзето от стремеж да мобилизира народа за въстание. Най-значителната творба на М. е поемата „Септември“. Тя отразява цялостно и драматично стихийния бунт на масите; изобразява ярки картини от обявяването, протичането и кървавото потушаване на Септемврийското въстание 1923; филос. обобщава вековния опит на човешката революционна история и гениално прозира в комунистическото бъдеще на народите. Изградена с експресионистично-романтични и с реалистични поетически средства, поемата е връх не само в развитието на М., но и в бълг. антифашистка поезия. С нея поетът-революционер участвува в народната революция и след своята смърт.

Големи са заслугите на М. като преводач и популяризатор на образци от световната поезия. Съставя няколко поетически антологии, които са неоценимо богатство за бълг. култура: „Антология на жълтата роза“ (1919), „Кръщение с огън и дух“ (1923), „Антология на червената роза“ (1924), „Антология на българската поезия“ (1925) — с истор. важен предговор. По-значителни преводи на М. са: „Хамлет“ от У. Шекспир, „Егмонт и Клавиго“ от Й. В. Гьоте, „Манфред“ от Дж. Байрон, „Повест за любовта и смъртта на корнета Кристоф Рилке“ от Р. М. Рилке, „Мъртвешки танц“ от А. Стриндберг, „Стихотворения“ от Х. Хайне, Верлен, Метерлинк; „Дванадесетте“ от Блок, „Пер Гинт“ от Х. Ибсен, „150 000 000“ от Маяковски и др. Псевд.: Д-р Григор Касиев, Ратибор, Р. Слантов.

Съч.: Театрално изкуство. 1918; Антология на жълтата роза. 1919; Жестокият пръстен. Стихове. 1920; Експресионистично календарче. 1921; Иконите спят. Стихове. 1922; Панихида на поета П. К. Яворов. Стихове. 1922; Алманах „Везни“. 1923; Кръщение с огън и дух. Антология. 1923; Антология на червената роза. 1924; Антология на българската поезия (с предг. за развитието на бълг. лирика). 1925; Септември. Поема. 1927; Гео Милев за деца. 1945; Избрани произведения. Ред. и предг. Г. Цанев. 1950; В гората. 1954; Избрани произведения. Под ред. на Г. Цанев, Л. Милева, Ламар. 1955; Избрани произведения. Под ред. на Веселин Андреев. 1960; Септември. Поема. 1961 (Библ. за ученика — 13 изд.); Литературен архив. Т. II. Гео Милев. Под ред. на Г. Марков. 1964; Избрани произведения. В 2 т. Под ред. на Г. Марков и Л. Милева. 1965 (1971); Съчинения. В 3 т. Т. I. Поеми. Стихотворения. Преводи. 1975. Т. II. Ранни статии. Театрално изкуство. Списание „Везни“. 1976.

Лит.: Възпоменателен сборник „Гео Милев“. 1936; Б. Шаренков. Гео Милев. Лит. очерк. 1944; П. Пенев. Гео Милев. Живот и творчество. 1945; Лист „22 години от смъртта на Гео Милев, Сергей Румянцев, Христо Ясенов, Йосиф Хербст, Васил Карагьозов, Димо Петранов и Георги Шейтанов“. 1947; Ив. Мирчев. Срещи с Гео. 1956; Лист „Гео Милев“ по случай 33 г. от смъртта му. 1958; Г. Марков. Гео Милев. Лит.-крит. очерк. 1965; Гео Милев, Христо Ясенов и Сергей Румянцев в спомените на съвременниците си. 1965; Българската критика за Гео Милев. 1971; К. Васевски. Списание „Пламък“ и неговият редактор Гео Милев. 1973; Н. Андонова. Гео Милев. Личност и творчество. 1974; Й. Конфорти. Гео Милев — театър и време. 1975; Г. Марков. Гео Милев. Изследване. 1975; К. Гълъбов. „Жестокият пръстен“. — Златорог, 1920, кн. 7; Г. Бакалов. 1. Една героична поема. — Нов път, 1925, кн. 6. 2. „Антология на българската поезия“. — Нов път, 1925, кн. 10; Л. Стоянов. „Септември“. — Хиперион, 1925, кн. 4; Г. Бакалов. Гео Милев. — В: Днешната българска литература. 1938; Г. Цанев. Маяковски у нас. — Изкуство и критика. 1940, кн. 4; Л. Стоянов. Гео Милев. — Славяни, 1945, кн. 4; Г. Цанев. Гео

Йордан Милев

Милев и неговата поема „Септември“. — Изкуство, 1945, кн. 8—9; П. Зарев. Гео Милев. — Лит. фронт, бр. 36, 1946; Кр. Генов. Гео Милев и Вл. Маяковски. — Учил. преглед, 1947, кн. 3; С. Русакиев. Маяковски и развитие болгарской литературы. — Год. Соф. ун-т, XLV, 4, 1949; Ст. Лилянов. Гео Милев пред фашисткия съд. — Лит. фронт, бр. 22, 1952; Д. Ф. Марков. Неизвестни писма на Гео Милев. — Пламък, 1952, кн. 3; Г. Марков. Гео Милев след Септември 1923. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, XLIX, 1, 1954; Г. Марков. Революционната поезия на Гео Милев. — Септември, 1955, кн. 5; Здр. Петров. Гео Милев за децата. — Нар. младеж, бр. 89, 30 март 1955; Ив. Мирчев. Гео Милев. Спомени и впечатления. — Пламък, 1958, кн. 11—12; Ст. Великов. Първото печатано стихотворение на Гео Милев. — Лит. фронт, бр. 3, 1960; Н. Тихова. Материали около театралната дейност на Гео Милев в Народния театър. — Лит. мисъл, 1964, кн. 5; В. Андреев. Дръзновен и силен. — Септември, 1965, кн. 6; Вл. Башев. Необходимият Гео Милев. — Лит. фронт, бр. 3, 1965; Ламар. Гео Милев. Спомени. — Нар. култура, бр. 4, 23 ян. 1965; Н. Фурнаджиев. Защото беше Гео Милев. — Лит. фронт, бр. 3, 1965; С. Гьорова. Образът на Гео Милев на сцената („Жестокият пръстен“). — Нар. култура, бр. 11, 15 март 1969; П. Зарев. Преображенията на Гео Милев. — Септември, 1970, кн. 5—6; Г. Марков. Критиката на Гео Милев. — Септември, 1970, кн. 1; Здр. Петров. Епично смелият тръбач на Септември 1923. — Нар. култура, бр. 3, 17 ян. 1970; Г. Цанев. Идейно-творческият път на Гео Милев. — В: По нови пътища. 1973; Н. Андонова. Май, двадесет и пета. — Пламък, 1974, кн. 1; Р. Божков. Писмата на Гео Милев до Емил Верхарн. — Пламък, 1974, кн. 3; Ж. Авджиев. Първите преводи и оценки на Гео Милев в прогресивния румънски печат. — Лит. фронт, бр. 20, 15 май 1975; В. Андреев. Към нов художествен идеал. — Пламък, 1975, кн. 1; Д. К. Бошнаков. Поемата „Септември“ по света. — Раб. дело, бр. 27, 27 ян. 1975; Л. Бумбалов. Героическата поема „Септември“ на Гео Милев. По повод 80 г. от рождението на Гео Милев. — Бълг. език и литература, 1975, кн. 2; К. Васевски. 1. Гео Милев и съветската култура. — Нар. култура, бр. 3, 18 ян. 1975. 2. Ранни журналистически прояви на Гео Милев. — Родна реч, 1975, кн. 6. 3. Съдбоносната връзка. Гео Милев и англ. лейбъристи. — Пламък, 1975, кн. 1; К. Еленков. Гео Милев, Блок и Маяковски. — Лит. фронт, бр. 4, 23 ян. 1975; П. Зарев. Подвигът на Гео Милев. — Лит. фронт, бр. 10, 6 март 1975; Г. Кирилов. Една неиздадена стихосбирка на Гео Милев, съхранявана в къщата-музей в Стара Загора. — Отеч. фронт, бр. 9368, 28 ян. 1975; Г. Марков. Дръзновен борец за революционно изкуство. — Раб. дело, бр. 26, 26 ян. 1975; Здр. Петров. Поетът с ботевска тръпка. — Пулс, бр. 2, 14 ян. 1975; С. Стаев. Ранният Гео. — Пламък, 1975, кн. 1; Ив. Цветков. Поет на гнева и възмездието. — Лит. фронт, бр. 4, 23 ян. 1975.

елк

МИ́ЛЕВ, Йордан Тошев (15. I. 1938). Роден в с. Алтимир, Врачански окр. Завършва Строителния техникум „Г. С. Раковски“ във Враца (1953) и журналистика в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1965). Ред. във в. „Народна армия“ (1960—61), в Радио София (1964—65), отг. секретар на сп. „Пламък“ (1965—68), отг. ред. на алманах „Дружба“ (1971—73), зам.-гл. ред. на изд. „Народна младеж“ от 1968 и гл. ред. от 1974. Председател на постоянната комисия към СБП за сътрудничество с Асоциацията на африкано-азиатските писатели. Чл. на БКП, на СБП.

За поезията на М. са характерни вглъбеният, но не камерен размисъл, склонността към рационални обобщения. Той има специални заслуги за запознаването на бълг. читател с източната поезия. Превел е на бълг. език „Избрани стихотворения“ (1966) от Гафур Гулям, „Избрани стихотворения“ (1967) от Зулфия, „Лирика“ (1969) от Хафез, „Рубайят“ (1970) от Омар Хайям, „Средновековни източни поети“ (1973) — антология. Стихосбирката му „Седмият континент“ е издадена на узбекски език.

Съч.: Любовта на цветовете. Стихове. 1964; Нестинарски танц. 1965; Далечни погледи. Стихове. 1967; Участ. Стихове. 1967; Източна поема. 1968; Като пръстена на Сатурн. Стихове. 1968; Прелиствам времето.

Леда Милева

Л. Милева. „Шишарко и самолетчето“

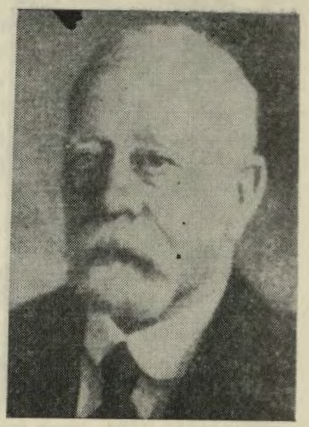

Любомир Милетич

Поема. 1970; Жена на хълма. Стихове. 1971; Тук преди малко. Стихове. 1972; Хора и пустини. Пътепис. 1973.

Лит.: В. Раковски. Мисли над една папка стихове. — Нар. младеж, бр. 208, 1962; Б. Божилов. За участието и любовта на цветовете. — Лит. фронт, бр. 39, 24 септ. 1964; Д. Василев. За добрите цветове. — Лит. фронт, бр. 25, 18 юни 1964; Ат. Дишев. Дарованието задължава. — Нар. младеж, бр. 200, 24 авг. 1964; Св. Игов. „Любовта на цветовете“. — Септември, 1964, кн. 11; Ив. Атанасов. „Нестинарски танц“. — Пулс, извънреден бр. 2, 14 дек. 1965; Лада Галина. Книжните цветя на вдъхновението. — Пламък, 1966, кн. 2; Хр. Йорданов. Летопис на Великата октомврийска епопея. — Ново време, 1967, кн. 10; Е. Керанов. Пътуване в настоящето и миналото. — Лит. фронт, бр. 21, 18 май 1967; Ив. Николов. „Източна поема“. — Раб. дело, бр. 89, 30 март 1967; Ат. Благоев. Пътуване през епохите. — Нар. култура, бр. 25, 22 юни 1968; Д. Габе. Радостни вълнения. — Нар. култура, бр. 19, 1969; Д. Танев. Поезията на Йордан Милев. — Септември, 1969, кн. 2; Ив. Попиванов. С експресивни лирически слова. — Пламък, 1970, кн. 7; Св. Цонев. Трудна художествена задача. — Пулс, бр. 8, 14 апр. 1970; Г. Гетов. Да не забравяме миналото. — Пулс, бр. 20, 1972; Ив. Попиванов. С обич към родните кръгозори. — Лит. фронт, бр. 48, 1972; Ат. Благоев. Път преминава през сърцето. — Пулс, бр. 6, 1973; С. Хаджикосев. Лирик с изявена индивидуалност. — Пламък, 1973, кн. 1.

кт

МИ́ЛЕВА, Леда Гео (5. II. 1920). Родена в София. Дъщеря на Гео *Милев*. Средно образование получава в Американския колеж в с. Симеоново (дн. квартал на София, 1938). Завършва Ин-та за детски учителки в София (1940). След 9 септ. 1944 до 1951 ръководи детските предавания на Радио София; ред. в изд. „Народна младеж“ (1951—56), в сп. „Пионерска самодейност“, гл. ред. на сп. „Дружинка“ (1956—60), директор на Бълг. телевизия (1966—70). През 1970—72 работи в Културния отдел на М-вото на външните работи. Постоянен представител на НРБ при ЮНЕСКО (Париж) от 1972. Подпредседател и председател на бълг. ПЕН-център. Чл. на БКП, на СБП.

Още на 9 год. прави първите си стихотворни опити. През 1940 дебютира в сп. „Първи стъпки“, редактирано от П. Касабова, а след 9 септ. 1944 става сред. на списанието. През 1946 излиза първата ѝ стихосбирка „Заю на разходка“ и сборничето с пиески „Без кого не може“. Педагогическото образование ѝ позволява бързо и смело да навлезе в своеобразния свят на детето и да се утвърди като един от значителните автори в съвременната бълг. литература за деца. Основни теми в поезията ѝ са темите за мира и дружбата между децата от различни страни („Пионерска дружба“), за партията и нейните ръководители („По стръмната пътека“), за СССР. Някои от стихотворенията на М., като „Зайченцето бяло“, се превръщат в „детски фолклор“ и са любими детски песни. В увлекателните си приказки за животни поетесата проявява способност да завладее детското любопитство, интимно да се при-

ближи до детската душа. Предмет на публицистичната дейност на М. са предимно въпросите на детската литература и изкуство в Б-я. Участвува в редактирането на съчиненията на Гео Милев (Избрани произведения, 1955, съвм. с Ламар и Г. Цанев; „Избрани произведения в 2 тома“, 1965, 1971, съвм. с Г. Марков). Превежда от рус. и англ. език — „Горска къщичка. Разкази и приказки“ (1964) от В. Бианки, „Английски народни приказки“ (1960) от Д. Кийфс и др. Някои от книгите й са преведени на нем., унг., рус., англ. език. Засл. деятел на културата (1971).

Съч.: Без кого не може. Пиески за деца. 1946; Заю на разходка. Стихове за най-малките. 1946; Весело чавдарче. Сб. за утра и забави. 1949; Няма време. Стихове за деца и юноши. 1949; Пионерска дружба. 1952; Сред житата. Стихове за деца и юноши. 1952; Среща в детската градина. 1952; Работна Мецана. Приказка в стихове. 1954 (1955, 1957, 1968); По стръмната пътека. Поема за младостта на Д. Благоев. 1955 (1965); Разходка в гората. Стихове за деца от предучилищна възраст. 1955; Чайката Белушка. Поема за деца. 1956; Мустакатият Иванчо. Весели стихотворения. 1957 (1959); Шарена книжка. Стихове за деца. 1959; Влакче през града. Стихотворения за деца. 1960; Двете изворчета. Поема за деца. 1960; Ирина в детската градина. Поемка. 1960; И ние сме ученици. Стихотворения. 1961; Бели лястовички. Весели стихотворения за пионери. 1962; Шишарко и самолетчето. Приказка в стихове. 1962; Весели балони. Избр. произведения за деца и юноши. 1963; По пътечките на дъгата. Стихотворения. 1964; В една зоологическа градина. 1965; Малкият фокусник. 1965; Магнетофонна серенада. Стихотворения. 1966; Влак-юнак. Стихове за деца. 1967; Златоперко. Пиеса в 6 карт. 1967; Синьото балонче и куклата с розовата рокля. Приказка. 1968 (1974); Юначе с калпаче. Стихотворения. 1968; Цветни приказки. Поеми. 1969; Листата на брезата. Избр. приказки в стихове. 1970; Момчето и звездичката. Избр. стихотворения. 1970; Когато куклите не спят. Пиеси за деца. 1973; Детска градина 105. Стихотворения. 1974.

Лит.: Ем. Коралов. Три поемки за най-малките. — Лит. фронт, бр. 50, 2 дек. 1952; Л. Станчев. Две поеми за деца. — Септември, 1954, кн. 10; Ив. Вандов. По стръмната пътека към комунизма. — Нар. младеж, бр. 163, 8 юли 1956; Д. Габе. „Влакче през града“. — Лит. фронт, бр. 1, 1961; Ив. Давидков. За малките — голяма поезия. — Отеч. фронт, бр. 5749, 16 апр. 1963; А. Каралийчев. Няколко думи за писателката Леда Милева. Предг. към Милева, Л. Весели балони. 1963; Ив. Сестримски. „Веселите балони“. — Лит. фронт, бр. 5, 30 ян. 1964; Г. Веселинов. Леда Милева. — Във: Въпроси на детската литература. Т. II. 1965. с. 106—117; М. Брадистилова. Сполучлива пиеса за най-малките. — Театър, 1966, кн. 2; Ат. Душков. „Магнетофонна серенада“. — Лит. фронт, бр. 49, 1 дек. 1966; З. Великова. „Когато куклите не спят“ в Народния театър за младежта. — Лит. фронт, бр. 3, 16 ян. 1969; Лада Галина. „Юначе с калпаче“. — Лит. фронт, бр. 17, 24 апр. 1969; Е. Станишева. Скъпоценната способност. — Септември, 1970, кн. 8; К. Русев. И пак ще се повтори приказката. — Деца, изкуство, книги, 1972, кн. 3—4; Д. Манева. „Детска градина 105“ при малките слушатели. — Деца, изкуство, книги, 1975, кн. 3—4.

си

МИ́ЛЕТИЧ, Любомир Георгиев (1. I. 1863—1. VI. 1937). Роден в Щип. Гимназиално образование получава в Загреб. Следва слав. филология в Загреб и Прага (1882—85). Доктор по филология на Загребския ун-т (1888). Един от основателите на Соф. ун-т и на слав. езикова наука в Б-я. Преподавател във Висшето у-ще в София (дн. Соф. ун-т „Кл. Охридски“, 1888—92); проф. и титуляр на Катедрата по слав. филология (1892—1934). Действителен чл. на БАН от 1898 и дългогодишен неин председател (1926—37). Дописен чл. на редица чуждестранни академии. Умира в София.

М. изгражда научните си възгледи под влияние на младограматическото направление в езикознанието. Научното му дело се отличава с разнообразие на засегнатите теми. Автор е на поредица от етнографски, истор. и фолклорни изследвания. Главните му занимания са в областта на историята на бълг. език и бълг. диалектология. Интересуват го преди всичко въпросите около възникването на бълг. членна форма и нейния истор. развой („Членът в българския и руския език“, „Сборник за нар. умотворения“, 1901, кн. 17), както и проблемите, свързани с прехода от синтетизъм към аналитизъм в бълг. език („Старото склонение в днешните български наречия“, „Сборник за нар. умотворения“, 1890, кн. 2). Проявява интерес към съвременното състояние на бълг. диалекти. Важен принос в бълг. езикова наука са диалектоложките му изследвания върху бълг. източни говори. Проучва и езика, бита, книжнината и историята на бълг. преселници в Седмоградско (Трансил-

вания), Банат, Влашко, Молдова — „Седмоградските българи и техният език“ (1926), „Книжнината и езикът на банатските българи“ (1900). Издава езиково-исторически паметници от по-ново време (Копривщенския и Свищовския дамаскин, двата бълг. ръкописа с грц. писмо — Неделни поучения и Търлиско евангелие — и др.), придружени с езикови анализи, които са приноси към историята на бълг. език. Възприемайки слав. филология като наука, включваща изследването не само на слав. езици, но и на слав. етнография, фолклор и история, М. прави интересни проучвания и върху павликяните — българокатолиците, потомци на някогашните богомили; върху католическата пропаганда в Б-я през XVII в.; върху старото население в Североизточна Б-я. Той издирва и съобщава известия на чужди пътешественици, минали през Б-я през епохата на османското иго, описва живота и характера на древните славяни, проследява българо-румънските културно-исторически отношения, за да разкрие нови страни от бълг. културна история. М. проявява специални интереси и в областта на бълг. лит. история, за което свидетелстват многобройните му студии и литературно-исторически бележки за ръкописи с интересни произведения на старата бълг. книжнина („Бележки от едно научно пътуване в Румъния“, съвм. с Д. Агура, „Сборник за нар. умотворения“, 1893, кн. 9), както и за апокрифни разкази, повести и пр. Има заслуги и за укрепването на Семинара по слав. филология при Соф. ун-т, както и за основаването на Македонския научен ин-т в София. Псевд.: Любен.

Съч.: Старобългарска граматика с упражнения, текстове из старобългарските паметници и речник. 1888 (9 изд.); O članu u bugarskom jeziku. Загреб. 1889; Старото българско население в Североизточна България. 1902; Das Ostbulgarische. Виена, 1903; Die Rhodopemundarten der bulgarischen Sprache. Виена, 1911.

Лит.: Сборник в чест на проф. Л. Милетич по случай 25-годишната му книжовна дейност (1886—1911). 1912; Сборник в чест на проф. Л. Милетич за седемдесетгодишнината от рождението му (1863—1933). 1933; Н. С. Державин. Профессор д-р Любомир Милетич. К 70-летию со дня рождения. — Труды Ин-та славяноведения АН СССР, II, 1934.

вк

МЍЛКО КО̀ТЛЕНСКИ (I пол. на XVIII в.). Свещеник и учител. Представител е на Котленската книжовна школа. Негов най-изтъкнат ученик е *Софроний Врачански*, който усвоява калиграфията на учителя си и следва неговите образци. Скромна по обем, книжовната дейност на М. К. е от значение за развоя на бълг. литература през XVIII в. Той съзнава стойността на книгите — преписва ги, за да просвещава народа, да поддържа будно народностното му самочувствие. Ръкописите му са оформени с художествен вкус; пише грижливо и украсява книгите си.

Съч.: Псалтир от 1747 г.; Часослов от 1748 г.; Часослов от 1752 г.; Часослов (б. т.), подобен на часослова от 1752 г.

Лит.: П. Ников. Архивата на Варненската митрополия от преди Освобождението. — Год. Соф. ун-т, Истор.-филол. ф-т, XVIII, 1922, с. 17—18; В. Сл. Киселков. Първият котленски книжовник. — 90 год. читалище „Съгласие—напредък“, Котел, бр. единствен, 29 май 1962; Б. Ст. Ангелов. Съвременници на Паисий. Т. II. 1964. с. 60—69.

км

МЍЛТЕНОВ, Йордан Георгиев (15. X. 1919—1. XII. 1967). Роден в Кюстендил в средно имотно семейство. Първоначално образование получава в родния си град, завършва гимназия в София (1939). От с. г. е чл. на РМС; включва се в активна масова дейност сред работническата и учащата се младеж — разпространява текстове от радиостанция „Хр. Ботев“, нелегална литература, комунистически печат, обучава младежта в РМС да борави с оръжие, издава младежки „Бюлетин“ и пише позиви, един от ред. на нелегалния в. „Младежка дума“ (Кюстендил, 1942). През септ. 1941 е войник в Брониранта бригада, където работи като секретар на ремсова група в батареята и осъществява връзката с Районния к-т на РМС. В навечерието на 9 септ. 1944 чрез връзка, която осигурява с ЦК на БКП, батареята му е включена в състава на бойните единици, които участвуват в превземането на София. След 9 септ. 1944 работи като зам.-комендант и военен комендант на София. Участвува в Отечествената война като командир на противовъздушен взвод. След войната работи в Областния к-т на РМС, в апарата на ЦК на РМС, в щаба на

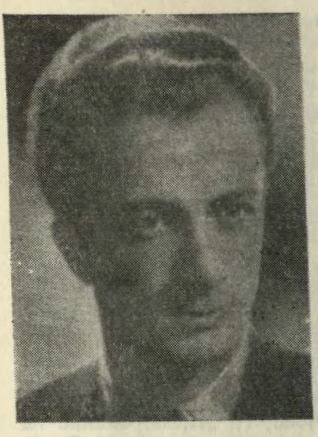

Йордан Милтенов

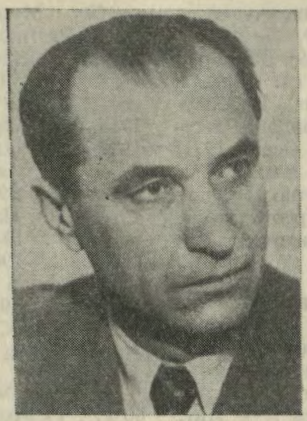

Иван Милчев

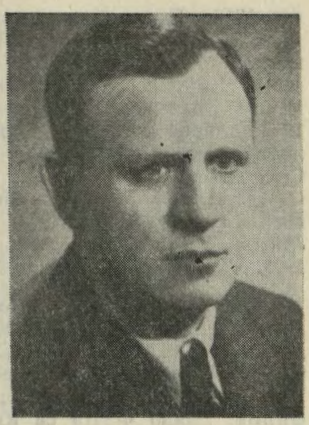

Христо Миндов

младежката бригада на Перник—Волуяк, като завеждащ сектор „Художествена самодейност“ при ЦК на ДСНМ (1948—49). От 1950 е ред. на в. „Пламъче“, от 1952 — завеждащ младежката редакция при Радио София, 12 год. е ред. във в. „Литературен фронт“. От 1964 до края на живота си е гл. ред. на сп. „Български художник“. Умира в София. Чл. на БКП, на СБП.

М. пише и обнародва стихове в периодичния печат от ученически години. Печата очерци за „Марица-Изток“ и много статии по обществено-политически и културни въпроси. Автор е на басни, на гражданско-политически стихове и на книжки за най-малките. Съставя „Детски календар с приказки и картинки“ (1966). Заедно с Н. Тихолов превежда стихове от амер. негърски поет Лангстън Хюз (библ. „Световни автори“).

Съч.: Последната бомба. Стихове. 1945; Басни. 1956; Сърцето, което свети. Приказка. 1964 (1972); Чипоноско и мъничкият свят. Приказка. 1966 (1972); Чипоноско в подводния свят. Приказка. 1967 (1972); Чипоноско на луната. Приказка. 1968 (1972); Приключенията на Чипоноско. Приказки. 1972.

Лит.: „Последната бомба“. — Младеж, 1945, кн. 4 и 5; Цв. Минков. Съвременната българска литература. — Език и литература, 1952, кн. 4; Д. Попиванов. Съвременност и майсторство (за „Басни“). — Септември, 1957, кн. 3; Некролог. — Лит. фронт, бр. 50, 7 дек. 1967; С. Стоянов. Спомен. — Лит. фронт, бр. 48, 27 ноем. 1969.

елк

МЍЛЧЕВ, Иван Силвестриев (31. I. 1910), Роден в с. Расово, Михайловградски окр. в бедно селско семейство. Завършва Педагогическото у-ще в Лом (1928). Учител е в родното си село (1929—31). Записва романска филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1932), но поради липса на средства след 2 год. напуска. Заради леви убеждения често остава без работа. Завършва Школата за запасни офицери (1941), офицер е в Берковица (1943—46). Участвува в Отечествената война като командир на батарея. След 9 септ. 1944 активно сътрудничи със стихотворения на периодичния печат. Ред. във в. „Народна армия“ (1949—52), в Държ. военно издателство (1966—71), зав. ред. „Поезия“ в изд. „Български писател“ (1971—73). Чл. на БКП, на СБП.

Стиховете на М. са главно с военно-патриотична тематика, пропити са с бодрост и висока гражданска съвест. Автор е на стихотворения и поеми за деца. Превел е „Стихотворения и поеми“ (1962) от Д. Кедрин и „Избрана лирика“ (1975) от Б. Пастернак. Димитровска награда (1952).

Съч.: Поле. Стихосбирка. Лом, 1931; Пост на мира. 1950; Жътвен поход. Стихове. 1951; Бойци. Поема. 1952; Дядо Фрати си изпати. Поема за деца. 1953; Пътища и хора. Пътепис. 1955; Три поколения. Стихотворения. 1955; Пленникът от Коджедо. Поема. 1956; Небето в капчица роса. Стихове. 1957; Поеми за войника. 1958; Весели строители. Стихове и поемки. 1967; Да се откриеш. Стихотворения. 1968; Осъществяване. Лири-

ка. 1968; Едноименници славни, чудни и забавни. Стихове за деца. 1969; Летни изненади. 1969; Майстор Сам. 1969; Лакомото зайче. 1970; Насаме със себе си. Лирика. 1970; Стихотворения и поеми. Избрано. 1970 (с предг. от Ефр. Каранфилов); Веселият парад. Стихотворения за деца. 1971; Смешни момчета. Поеми за деца. 1972; От десетия етаж. 1973; Лирично ежедневие. Стихотворения. 1974; Преоткриване. Лирика. 1974; Неуловимото. Стихотворения. 1976.

Лит.: Ал. Муратов. „Пост на мира". — Лит. фронт, бр. 29, 1951; Хр. Йорданов. Две вълнуващи поеми. — Септември, 1952, кн. 9; Цв. Минков. Една вълнуваща поема. — Нар. армия, бр. 1185, 1952; Ефр. Каранфилов. „Дядо Фрати си испати". — Лит. фронт, бр. 3, 1954; Д. Арабаджиев. „Пленникът от Коджедо". — Септември, 1956, кн. 8; Ив. Попиванов. Съдържателни поеми за войника. — Нар. армия, бр. 3184, 1958; Д. Василев. Небето не се е побрало в капката. — Септември, 1959, кн. 2; Е. Бурнаски. Мъдро и развълнувано осъществяване. — Бълг. книга, 1967, кн. 12; Ив. Вълов. Войник на партийната правда. — Нар. армия, бр. 6488, 17 септ. 1969; Ст. Коларов. 1. Стихотворения и поеми. — Нар. култура, бр. 37, 1970. 2. С тревожните бдения на боец. — В: Между дълга и вдъхновението. 1971; Св. Цонев. С простите истини на поезията. — Нар. армия, бр. 6871, 1971; М. Илчева. Забавно и познавателно. — Деца, изкуство, книги, 1973, кн. 3—4; Г. М. Григоров. Лириката на Иван Милчев. — Пламък, 1974, кн. 19.

ват

МИ́НДОВ, Христо Димов (29. V. 1888—5. I. 1973). Роден в Разград в занаятчийско семейство. Учи в родния си град. През 1908 е писар в Разградския съд. От 1921 до 1941 е секретар на Окръжния съд в София. Умира в София. Чл. на СБП.

Изявява се като поет, белетрист и есеист. Печата разкази, очерци, пътеписи в сп. „Съвременна мисъл", „Листопад", „Огнище", „Бисери", „Завети", във „Вестник на жената", „Светлоструй", „Литературен час" и др. След 9 септ. 1944 сътрудничи на в. „Литературен фронт", „Отечествен фронт", „Изгрев", на сп. „Септември" и др. В поезията си пресъздава с голяма любов образа на родната природа. Пътеписите му са пропити с възторжено отношение към живота. М. разработва сюжета с естественост в изложението и с тънък психологичен анализ. Оставя диря и в мемоарната белетристика. Псевд.: Иван Маринов.

Съч.: Метежи. Ваши песни на ваша младост. Разград, 1909; Преображение на лъжата. Притчи и легенди. Разград, 1921; Фрагменти. Разград, 1921; Опиянение. Повест. 1926; Товарът на хората. Разкази. 1936; Двамата и кучето. 1937; Хан Пресиян. 1937 (1942); Царе Асен и Петър. 1937; Спътници. Разкази. 1938; Топлият вятър задуха. Пътеписи. 1941; Климентова земя. Пътеписи. 1943; Над страната няма противникови самолети. 1946; Към далечните простори. Пътеписи. 1948; Синята далечина. Повест. 1948; Творци на словото. Спомени и характеристики. 1953; Гост от равнината. Пътеписи. 1959; Срещи по пътищата. Пътеписи. Майстори на словото. 1968.

Лит.: Юбилеен лист „Христо Миндов — 80 г.". Разград, 1968; Н. „Преображение на лъжата". — Парнас, 1921, кн. 4—5; Д. С. Зографов. „Опиянение". — Демокр. преглед, 1926, кн. 6—7; А. Тодоров. „Опиянение". — Ведрина, бр. 4, 1926; Д. Ив. Шишманов. „Опиянение". — Слово, бр. 1277, 11 септ. 1926; Ив. Знахар. „Товарът на хората". — Светлоструй, бр. 2, 1936; Цв. Минков. „Товарът на хората". — Родна реч, 1936, кн. 5; Ст. Божков. 1. „Двамата и кучето". — В-к на жената, бр. 715, 1938. 2. „Климентова земя". — В-к на жената, бр. 932, 1943; Ст. п. Василев. „Климентова земя". — Родна реч, 1943, кн. 3—4; С. Добрев. Планината в пътеписите на Хр. Миндов. — Лит. новини, бр. 9, 1943; Ив. Руж. „Над страната няма противникови самолети". — Лит. фронт, бр. 3, 1947; Ив. Знахар. „Над страната няма противникови самолети". — Балк. преглед, 1948, кн. 4; Н. Дончев. „Творци на словото". — Вечер. новини, бр. 292, 14 февр. 1953; Ст. п. Василев. „Творци на словото". — Септември, 1954, кн. 3; Д. Зографов. „Творци на словото". — Лит. фронт, бр. 12, 25 март 1954; А. Тодоров. „Гост от равнината". Христо Миндов на 80 г. — Лит. фронт, бр. 24, 24 юни 1968.

ди

МИ́НЕВ, Димо Стефанов (19. X. 1905). Роден в Лясковец. Завършва гимназия в Търново (1924) и романска филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1929). Специализира в Дижон и Париж (1930). Учител по фр. език във Варна (1931—34), редовен преподавател във Висшето търговско у-ще във Варна (дн. Висш ин-т за нар. стопанство „Д. Благоев", 1934—61), ст. преподавател във Великотърновския ун-т „Кирил и Методий" (1963—67). Основните му публикации са из областта на Възраждането и бълг. литература след Освобождението. Издирва потеклото на сюжети и герои на Ив. Вазов, Й. Йовков и др. Събира и издава ценни

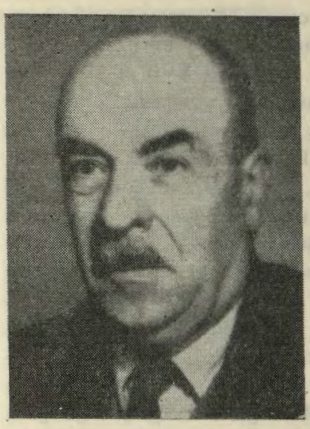

Димо Минев

Мирослав Минев

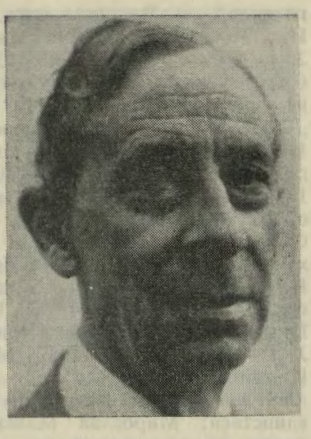

Марко Минков

документи и спомени за П. К. Яворов, Йовков, Н. Вапцаров. Проучва историята и културата на своя роден край.

Съч.: Цани Гинчев. Никола Козлев. Живот и творчество. Варна, 1932; Олимпий Панов. 1938; Град Лясковец. Минало, сегашно състояние и дейци. Варна, 1944; Показалец — животописен и книжен — за преподавателите на Варненския държавен университет. Варна, 1947; Цани Гинчев. Лит.-крит. очерк. 1963; Никола Козлев. Лит.-крит. очерк. 1966; Иван Вазов. Проучвания и извори на творчеството му. 1967; Йордан Йовков. Спомени и документи. Варна, 1969.

Лит.: Ив. Бошков. „Никола Козлев". — Виделина, бр. 13, 1932; К. Мутафов. Д. С. Минев. „Цани Гинчев. Никола Козлев". — Лит. глас, бр. 155, 1932; Т. Бербатев. „Франция като сюжет в нашата литература". — Варненски новини, бр. 6749, 1939; Г. Константинов. Нов труд за Йордан Йовков. — Радикал, бр. 92, 1946; Н. Дончев. Йордан Йовков.— Балк. преглед, 1947, кн. 7; Л. Цветанов. Анкета върху живота и творчеството на Йордан Йовков. — Изгрев, бр. 1004, 1948; Н. Дончев. Полезен труд за Иван Вазов. — Пламък, 1968, кн. 15. *хд*

МИ́НЕВ, Мирослав Петров (20. V. 1898). Роден в Казанлък. Основно образование получава в родния си град. Завършва гимназия в София и право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1937). Адвокат, книгоиздател, публицист. Редактира в. „Погледи" (1924), „Перун" (1926), сп. „Завети" (1935—40). Автор е на статии, рецензии и отзиви за книги, театрални постановки и изложби, печатани в сп. „Хиперион", „Завети", „Училищен преглед", във в. „Лъч", „Литературен свят", „Литературен час" и др. Чл. на СБП.

Основните интереси на М. са в областта на разказа. Черпи теми, образи и сюжети от бита, празничния ритуал и художественото творчество на народа. Привлича го поезията и романтиката на патриархално-битовите взаимоотношения в старото бълг. село и провинциалния град. Използува изобразително-изразни средства от поетиката на фолклора. Предпочита странните човешки характери и жизнени обстоятелства, необикновените съдби и преживявания. През последните год. проявява интерес към героично-патриотичната тема, свързана с далечното и близкото истор. минало. Автор е на истор. очерци, разкази и лит. обработки на документални материали.

Съч.: Седем погачи за господа. Разкази. 1927; Люде без години. Две повести. 1933; Когато палеха лулите с прахан. Разкази. 1936; Кръстът на Чудра. Разказ. 1938; Суша. Разказ. 1938; Наша родина. Очерци. 1939 (в съавт. с К. П. Домусчиев); От Балкана до Диарбекир. 1961; Богомили. Лит. обработка. 1961 (в съавт. с Д. Ангелов); Спомени на заточеника. Лит. обработка. 1965 (в съавт. с Д. Груев); Георги Мамарчев. Биогр. очерк. 1966; Битката при Одрин. Истор. повест. 1969; Преображенското въстание. Лит. обработка. 1970 (в съавт. с Д. Попниколов).

Лит.: А. Каменова. „Суша". — Свободна реч, бр. 1032, 1927; Ив. Знахар. „Седем погачи за господа". — Листопад, 1928, кн. 8, 9, 10; В. Каратеодоров. Жената в творчеството на младите. — В-к на жената, бр. 333, 1928; П. Спасов. „Седем погачи за

господа“. — В-к на жената, бр. 320, 1928; Ив. Знахар. Мирослав Минев. — В: От 20-та насам. Антология. 1931. с. 133; Кл. Симеонов. „Люде без години“. — Бълг. независимост, бр. 313; 1933; Д. Димов. „Люде без години“. Две повести. — Завети, 1934, кн. 7; В. Каратеодоров. „Люде без години“. Две повести. — Лит. час, бр. 5, 1935; В. Геновска. „Когато палеха лулите с прахан“. — Земя и труд, 1936, кн. 1; Д. Стоевски. „Когато палеха лулите с прахан“. — Семейна беседа, бр. 32, 1936; В. Каратеодоров. „Когато палеха лулите с прахан“. — Светлоструй, 1937, бр. 5—6; П. Пенев. „Когато палеха лулите с прахан“. — Лит. глас, бр. 337, 1937; М. Марчевски. История и литература. — Новогодишен лист на българската литература, 1938, бр. единствен; Мирослав Минев. Бележка по повод 70-годишнината му. — Лит. фронт, бр. 13, 1969.

мш

МИ́НКОВ, Марко Константинов (15. VII. 1909). Роден в Самоков. Първоначално и прогимназиално образование получава в Холандия и Англия. Завършва гимназия в София (1928). Следва класическа филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1928—29). Завършва англ. филология в Берлинския ун-т (1933), където защищава докторска дисертация. От 1935 до 1938 е учител в София. Доцент в Катедрата по германистика в Соф. ун-т от 1939, чете лекции по англ. литература и истор. граматика на англ. език. Проф. от 1945, завежда Катедрата по англ. филология в ун-та от 1946. Почетен доктор на Шекспировия ин-т при Ун-та на Бирмингам (1966), почетен чл. на Shakespeare Association of Amerika (1967), чл. на бюрото на най-авторитетното шекспироведско списание „Shakespeare's Survey“ (от 1948).

М. е автор на много научни публикации, голяма част от които са печатани в Англия, САЩ, СССР, Франция, Италия, Холандия, Югославия, ГДР, ГФР и др. Той е един от най-видните шекспироведи в света. Сътрудничи на редица влиятелни списания: „Shakespeare Quarterly“, „English Studies“, „Renaissance Studies“, „Shakespeare Jahrbuch“, „Renaissance Drama“ и др. В първия си труд върху Шекспир — „Повторението на думите в елисаветската трагедия“ (на англ. език, „Годишник на Соф. ун-т“, XLI, 1945) — М. проучва едно стилистично средство в творчеството на писателя, което хвърля светлина върху схващането на драматурга за героите, разкрива насоките в развитието на Шекспировия стил и стига до някои по-общи въпроси за периодизацията на англ. литература от края на XVI и нач. на XVII в. Много негови студии проучват специфични страни от творчеството на Шекспир („Plot Construction Shakespeare“, „Годишник на Соф. ун-т“, XXVII, 1941; „Shakespeare's Comedies and the Five-Act Structure“, „Bulletin de la Faculté des Lettres de Strassbourg“, 1965; „Проблема трагического в творчестве Шекспира“, „Вильям Шекспир“, АН СССР, 1964) и др. Няколко публикации на М. са посветени на проблемите за авторството и на въпроса за хронологията в англ. драма от Ренесанса („The Authorship of Revenger's Tragedy“, „English Studies“, 1952; „Henry VIII and Fletcher“, „Shakespeare Quarterly“, 1961; „The Chronology of Shakespeare's Early Works“, „Shakespeare's Jahrbuch“, 1965, и др.). М. проследява връзките на Шекспир с неговите предшественици и съвременници („What Shakespeare Did to Rosalind“, „Shakespeare Jahrbuch“, 1960; „Ранните комедии на Шекспир“, „Театър“, 1964; „The Source of Titus Andronicus“, „Shakespeare Survey“, 1970, и др.).

Съч.: Шекспир. Епоха и творчество. 1946; An English Grammar. 1958; English Phonetics. 1963; The Study of Style. 1966; A Hystory of English Literature. Part I—II. 1970.

Лит.: Вл. Филипов. 1. Виден български шекспировед. — Лит. мисъл, 1967, кн. 2. 2. „A Hystory of English Literature“. — Лит. мисъл, 1972, кн. 1; Т. Киров. „A Hystory of English Literature“. — Лит. мисъл, 1972, кн. 1.

вф

МИ́НКОВ, Светослав Константинов (12. II. 1902—22. XI. 1966). Роден в Радомир. Отраства в офицерско семейство с родолюбиви традиции. Сестра му Теодора, съпруга на Ст. Л. *Костов*, го свързва с изтъкнати писателски среди. Основно и прогимназиално образование получава в родния си град, гимназия завършва в София (1921) с кратко прекъсване, когато е изпратен да учи във Военното у-ще във Вайскирхен (Австрия). Още като ученик пише стихове, разкази и фейлетони. Първата си белетристична творба „Биномът на Нютон“ печата през 1920 в сп. „Българан“. Лит. си познания допълва с четене на произведения от Й. В. Гьоте, Х. Хайне, Х. Ибсен, Ст. Пшибишевски, Е. По,

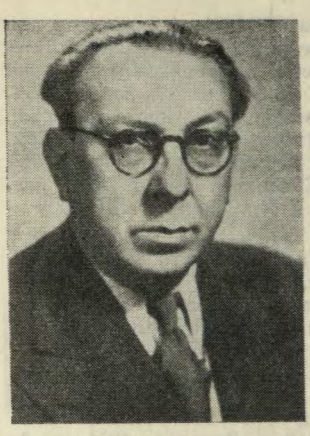

Светослав Минков

Св. Минков. „Алхимия на любовта“

Св. Минков. „Разкази в таралежова кожа“

Фр. Ницше, нем. романтици, рус. реалисти и „прокълнатите поети“. Следи сп. „Везни“ на Г. *Милев*, с когото се свързва лично. Заедно с Хр. *Смирненски* издават „Календар Българан“ за 1922. Следва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“, заминава за Мюнхен, където учи в Търговско-стопанската академия (авг. 1922 — септ. 1923). Запознава се с най-новите явления в нем. и световната литература и живопис. Изучава естетиката на диаболистичната литература (Г. Майринк, Х. Хайнц и др.). След завръщането си в Б-я продължава образованието си в Свободния ун-т, но не го завършва. Издава първите си кнѝги, свързани с естетиката на диаболизма. Въведен от брат си Ив. Минков в антифашисткото движение, М. изпълнява куриерски задачи и др. партийни поръчения. През апр. 1925 е арестуван заедно с др. писатели и е задържан 2 месеца в Дирекцията на полицията. Библиотекар е в Нар. библ. в София (1 авг. 1924—25). Работи като книговодител, началник бюро, библиотекар и др. в Бълг. централна кооп. банка, Бълг. зем. кооп. банка и др.(1926—1942). Посещава Бразилия и Аржентина като делегат на Международния конгрес на ПЕН-клубовете (от авг. до окт. 1936). През 1941 е свидетел по първото дело на Н. *Вапцаров* — изказва се за художествените достойнства на неговата поезия. Служител е в бълг. легация в Токио (май 1942 — ноем. 1943). От М-вото на външните работи е освободен на 21 март 1944. След 9 септ. 1944 е коректор във в. „Работническо дело“ (септ. 1944—дек. 1945), ред. във в. „Отечествен фронт“ (1946), в Бълг. кинематография (1947—51), в сп. „Български воин“ (1952—54), гл. ред. (1954—56) и ред. в изд. „Български писател“ (1956—62). М. посещава много страни на Европа, Азия, Африка и Южна Америка. Сътрудничи с разкази, стихове, фейлетони, приказки, пътеписи, статии, реплики и епиграми на в. „Българан“, „Литературен глас“, „Литературни новини“, „Мисъл“, „Развигор“, „Съвременник“, „Кормило“, „ЛИК“, „Стрелец“, „Вестник на жената“, на сп. „Хиперион“, „Българска мисъл“, „Златорог“ и др., а след 9 септ. 1944 на в. „Работническо дело“, „Литературен фронт“, „Стършел“, на сп. „Септември“, „Пламък“ и др. Умира в София. Чл. на БКП, на СБП.

След упорити търсения и увлечения М. открива свой художествен стил и се налага като талантлив сатирик и хуманист. В ранните му стихотворения и белетристичните творби личи бунтът против традиционализма и баналното копиране на действителността. В тях той предпочита причудливата образност и метафоричност. Постепенно се „приземява“, открива свой зрителен ъгъл за творческо обобщаване с жанровите особености на гротеската. През 30-те год. се откроява като зрял художник. Основните насоки на сатиричното изобличение на М. са разобличаване на капиталистическата действителност и на еснафската пошлост във всичките ѝ разновидности. Дълбоко човечна

МИН е болката на художника, съзнал античовешката същност на едно прогнило общество, в което работникът се превръща в безличен придатък на машината. Отрицанието на сатирика се постига със завоалираните форми на намека, с язвителната сила на иронията, с прозорливата иносказателност на тънката двусмислица.

След 9 септ. 1944 М. заклеймява преклонението пред чуждото, безотговорността, демаскира съвременния свят на империализма, неговата аморалност и цинична наглост. Приказките на М. са живо дихание на минало, легенда и съвременност. Негови образци са творбите на Андерсен, бълг. народно творчество, фолклорът на арабския свят. М. има големи заслуги като преводач и редактор. Превежда Андерсеновите приказки, преиздавани многократно, „Хиляда и една нощ“ (1957), „Приказки на Шехеразада“ (1959, 1961, 1963 1972, 1976), арабските приказки „Вълшебният кон“ (1959) и „Волът и магарето“ (1964), съчинения на А. П. Чехов, Е. По, Г. Майринк. Книги, разкази, новели и фейлетони на М. са издавани на рус., фр., яп., нем., англ. и др. езици. Засл. деятел на културата (1963).

Съч.: Синята хризантема. Разкази. 1922; Часовник. Гротески. 1924; Огнената птица. Четири разказа. 1927; Игра на сенките. 1928; Къщата при последния фенер. 1931; Автомати. Невероятни разкази. 1932 (1935, 1947); Сърцето в картонената кутия. Роман-гротеска в седем невероятни приключения. 1933 (1939, в съавт. с К. Константинов); Дамата с рентгеновите очи. Разкази. 1934 (1945, 1946); Чудната касичка (по Андерсен). 1934 (1940); Захарното момиче. Приказки. 1935; Мадрид гори. История в телеграми за съпротивата на един град. 1936 (1945); Маскираната лисица. Приказка. 1936 (1957, 1962, 1968); Разкази в таралежова кожа. 1936 (1947); Гост. Разкази. 1938; Другата Америка. Едно пътуване отвъд екватора. 1938 (1943, 1946); Желязната къщичка. 1941; Японската литература. Начало, развитие, представители. 1941; Маймунска младост. Разкази. 1942; Лъв и жаба. 1943; Лунатик. Хумористични разкази. 1945; Колет от Америка. Разкази и фейлетони. 1950; Империя на глада. 1952 (1956); Месечко. 1954; Отвъд океана. Разкази и очерци. 1954; Цар Безсънко. 1956 (1972, 1973); Призракът от Кандари. Разкази. 1959; Бракоразводно сражение. Разкази. 1960; Патент САС. Четири разказа. 1963; Как гарджето стана певец. 1965; Снежният човек и дръвчето. 1965; Паноптикум „Лайхенвалд“. Разкази. 1966; Избрани разкази. 1967; Джуджето Тинтирин. 1968; Приказки. 1971; Алхимия на любовта. Избр. разкази. 1972; Разкази, пътеписи. Съст. Симеон Султанов. 1976; Избрани произведения. С предг. от П. Зарев. 1947; Избрани произведения. С предг. от Ем. Петров. 1955; Избрани произведения в 2 т. Под ред. на С. Султанов, с предг. от Ем. Петров. 1962; Съчинения в 2 т. Под ред. на С. Султанов и Хр. Йорданов. 1972.

Лит.: М. Цанева. Светослав Минков. Лит.-крит. очерк. 1961; С. Султанов. Насаме със Светослав Минков. 1972; Димитър Талев, Светослав Минков и Димитър Димов в спомените на съвременниците си. 1973; К. Гълъбов. 1. „Часовник“. — Развигор, бр. 170, 7 февр. 1925. 2. Писателски хрумвания. — Стрелец, бр. 11, 1927; П. Динеков. „Другата Америка“. — Златорог, 1931, кн. 2; А. Каралийчев. Нови разкази от Светослав Минков. — Съвременник, бр. 10, 1931; Г. Константинов. „Къщата при последния фенер“. — Златорог, 1931, кн. 8—9; К. Гълъбов. „Автомати“. — Бълг. мисъл, 1933, кн. 5—6; Г. Караславов. „Автомати“. РЛФ, бр. 113, 1933; А. Тодоров. 1. „Автомати“. — Звезда, 1933, кн. 12. 2. „Къщата при последния фенер“. — Звезда, 1933, кн. 10; Г. Цанев. 1. „Автомати“. — Учил. преглед, 1933, кн. 2. 2. „Дамата с рентгеновите очи“. — ЛИК, бр. 10, 1934 (вж. и Критика. 1961); Г. Константинов. „Дамата с рентгеновите очи“. — Златорог, 1934, кн. 9; П. Динеков. „Разкази в таралежова кожа“. — Златорог, 1936, кн. 6; Г. Караславов. 1. „Захарното момиче“. Приказки. — Кормило, бр. 22, 1936. 2. Верен път. — Кормило, бр. 37, 1936; Ст. Божков. „Мадрид гори“. — В-к на жената, бр. 683, 1937; Б. Делчев. „Мадрид гори“. — Час, бр. 23, 1937; П. Динеков. Още за разказите на Св. Минков. — Лит. глас, бр. 359, 1937; Т. Павлов. „Мадрид гори“. — Час, бр. 26, 1937; Ст. Божков. „Другата Америка“. — В-к на жената, бр. 768—769, 1939; Г. Цанев. „Другата Америка“. — Изкуство и критика, 1939, кн. 4 (вж. и Критика. 1961); П. Динеков. Разказите на Светослав Минков.— Предг. към Минков, Св. Разкази в таралежова кожа. 1947; П. Зарев. Реалист-изобличител. — Изкуство, 1947, кн. 9; Г. Константинов. 1. „Колет от Америка“. — Лит. фронт, бр. 37, 1951. 2. Н. В. Гогол в България. — Септември, 1952, кн. 2; Ем. Петров. С оръжието на художествената публицистика. — Лит. фронт, бр. 49, 1952; Хр. Радевски. Страстен борец за мира и социализма. — Лит. фронт, бр. 1, 1952; Др. Асенов. Ярка и своеобразна сатира. — Лит. фронт, бр. 51, 1954; Ем. Петров. 1. Фантастика на обикновеното. — Лит. фронт, бр. 45, 1954. 2. Майстор на сатирата. — В: Поезия и псевдопоезия. 1956; Ст. Каролев. 1. Типизация и идейност. — Лит. мисъл, 1958, кн. 4. 2. Замисъл и образ. — Пламък, 1958, кн. 4; Б. Нонев. Двата свята на писателя. — Лит. фронт, бр. 7, 1962;

Цветан Минков

Хр. Йорданов. 1. Творческа младост в зрелостта. — Нар. култура, бр. 42, 1964. 2. При майстора на сатирата. — Нар. култура, бр. 42, 1964; С. Султанов. Светослав Минков и неговата ирония. — В: Сатирици. Лит. очерци. 1964; Г. Цанев. Писатели и проблеми. 1965. с. 567—575; Т. Абазов. Магьосник на словото. — Нар. култура, бр. 48, 26 ноем. 1966; Хр. Йорданов. Болка и благородство в смеха на Светослав Минков. — Лит. фронт, бр. 48, 1966; Ив. Сарандев. Майстор на сатирата. — Лит. фронт, бр. 48, 1966; Н. Фурнаджиев. Прощални думи. — Лит. фронт, бр. 48, 1966; М. Цанева. Светослав Минков и неговата нова книга „Паноптикум Лайхенвалд". — Нар. култура, бр. 41, 8 окт. 1966; Б. Делчев. Светослав Минков. — Септември, 1967, кн. 1; Ламар. Светослав Минков. — Читалище, 1967, кн. 1; М. Цанева. Светослав Минков. — В: Профили и етюди. 1968. с. 112—157; Б. Делчев. Срещи и разговори със Светослав Минков. — Лит. мисъл, 1970, кн. 3, 4; П. Зарев. Светослав Минков. — Пламък, 1970, кн. 23 (вж. и Панорама на българската литература. Т. III. 1973); П. Пондев. Човекът, който остана без двойник. — Пламък, 1971, кн. 10; В. Андреев. Етичен, извисен (Спомени). — Септември, 1972, кн. 5; Ив. Аржентински. Светослав Минков в моите спомени. — Бълг. воин, 1972, кн. 4; Хр. Йорданов. 1. Иронията и смехът на писателя. — Раб. дело, бр. 48, 1972. 2. Когато ние — мървите — възкръснем. Спомени. — Лит. мисъл, 1973, кн. 3; Г. Караиванов. От ученически години до побелели коси. — Септември, 1973, кн. 2; П. Тонков. Насаме със Светослав Минков. — Септември, 1973, кн. 4; Hr. Balabanova. Parallèle Svétoslav Minkov — Karel Čapek. — Obzor, č. 4, 1974; Цв. Атанасова. 1. Светослав Минков. — Родна реч, 1975, кн. 1. 2. Светослав Минков и диаболизмът. — Лит. мисъл, 1975, кн. 3.

хй

МИ́НКОВ, Цветан Николов (8. V. 1891—13. III. 1967). Роден в Лом. Баща му бил книжовник и гимназиален учител. Основно и гимназиално образование получава в Лом. Една год. учителствува в с. Горна Гнойница, Михайловградски окр. Завършва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1914). Гимназиален учител е в Лом, Бургас и София. Една год. е преподавател в Педагогическия ин-т в Ихтиман. Участвува в I световна война. Пенсионира се през 1948 като учител в III мъжка образцова гимназия в София. За пръв път печата през 1909 хумористични стихотворения в сп. „Барабан". Литературнокритически статии и изследвания обнародва след I световна война. Сътрудничи на сп. „Гражданка" (Бургас), „Литературна беседа" (Пловдив), „Демократически преглед", „Читалище", „Българска мисъл", „Училищен преглед", „Листопад", „Съдба", на в. „Мисъл и воля", „Литературен глас" и др. През 1927—28 редактира лит. седмичник „Глобус", а в течение на 10 год. заедно с Е. Николов — библ. „Литературни разбори" и „Родна книга". След 9 септ. 1944 участвува активно в лит. живот. Сътрудничи на повечето периодични издания, участвува в ред. к-т на сп. „Език и литература", член-основател е на Д-вото на филолозите-слависти в Б-я. Участвува в авторския колектив на „История на българската литература" (т. II, 1966), в съставянето на справочника „Български писатели" (1961) заедно с Г. Константинов и Ст. Великов. Умира в София. Чл. на СБП.

М. е писател и лит. историк и критик. Автор е на 12 истор. романа и на голям брой по-малки очерци и разкази, печатани като отделни книжки на библ. „Древна България". Истор. му белетристика има предимно познавателно значение и наред с учебните лит. помагала, съставени от него, е полезно четиво за учащата се младеж. В областта на лит. история М. обнародва очерци за П. Р. Славейков, Л. Каравелов, Хр. Ботев, Ив. Вазов, Ст. Михайловски, П. П. Славейков, Й. Йовков, Д. Дебелянов и др., както и кн. „Очерки по българска литература", която е опит за по-системно изучаване историята на бълг. литература. Литературно-историческите му трудове допринасят за натрупване на фактически материал и опит в областта на бълг. лит. историография. М. популяризира бълг. фолклор,

като събира и издава образци от народното творчество („Народни балади“, 1937; „Мене ме, мамо, змей люби. Митически народни песни“, 1956, и др.). Редактира съчинения на Паисий Хилендарски, П. Р. Славейков, Вазов, М. Георгиев, П. Ю. Тодоров, Йовков, М. Горски и др. Автор е на учебници по литература, на христоматии и читанки; заедно с Б. Ст. Ангелов и Ст. Божков написва учебник по бълг. литература за учителските ин-ти (1962). Псевд.: А. Казимирски, Владимир Ленски, Фъркс, Freimann и др.

Съч.: Конспект по старобългарска литература. 1925; Поезията на Христо Ботев. 1925; Пълен конспект по теория и история на поезията. 1925 (в съавт. с Е. Николов); Димчо Дебелянов. Лом, 1926; Живи слънца. 1926 (1927); Н. В. Гогол. Живот и творчество. Лом, 1926; Превратът. Истор. повест. 1929 (библ. „Древна България“); Ужасите на бъдещата война. Предг. от Ив. Грозев. 1929 (с псевд. Владимир Ленски); Цар Симеон. 1929 (1941, 1942); Боян Магесникът. Романизиран очерк. 1930; Гибелта на Преслав. 1930 (библ. „Древна България“); Песен на сърцето. Разказ. 1930 (библ. „Древна България“); Снопът на Кубрата. 1930 (библ. „Древна България“); Тъмни зори. Разказ. 1930 (библ. „Древна България“); Кървава песен (от Пенчо Славейков). 1931 (1938); Кървави години. 1931 (библ. „Древна България“); Раковски. Биогр. роман. Кн. I—II. 1931; В новата родина. 1932 (библ. „Древна България“); Васил Левски. 1932 (библ. „Древна България“); Към Плиска. 1932 (библ. „Древна България“); Кърджалии. 1933 (библ. „Бълг. истор. романи“); Найчо Цанов. Живот и обществена дейност. 1933 (1947); Насоки за литературен разбор. 1933 (2 доп. изд. 1940); Нечувана дружба. 1933 (библ. „Древна България“); Класическа литература. Насоки и теми. 1934; Българска народна поезия. 1935 (2 доп. изд. 1943); Отмъщението на Симеона. 1935 (библ. „Древна България“); Последната среща. 1935 (библ. „Древна България“); Преслав. 1935 (библ. „Древна България“); Св. Наум. 1935 (библ. „Древна България“); Теория и история на поезията. 1935 (в съавт. с Е. Николов); Три синджира роби. 1935; Васил Друмев. 1936; История на българската драма. 1936; Княз Иван. 1936 (библ. „Древна България“); Краят на Преслав. 1936 (библ. „Древна България“); Любен Каравелов. Живот и творчество. 1936; Поезията на Пенчо П. Славейков. Песни, балади, поеми и животопис. 1936; Презвитер Козма. 1936 (библ. „Древна България“); Първият поход на Светослава. 1936 (библ. „Древна България“); Софроний Врачански. 1936 (библ. „Древна България“); Битката при река Сперхей. 1937 (библ. „Древна България“); Владимир и Косара. Сказание. 1937 (библ. „Древна България“); Начало на българската поезия. Избр. произведения с уводни и животописни бележки. 1937; Обсадата на Сер. Разказ. 1937 (библ. „Древна България“); Разказ за преноса мощите на св. Ахил. 1937 (библ. „Древна България“); Чипровското въстание. 1937 (библ. „Древна България“); Бай Ганю. Очерк. 1938; Кирил Христов. Живот и творчество. 1938; Победителят Ивац. 1938 (библ. „Древна България“); Пред гибел. 1938 (библ. „Древна България“); Страхът на българоубиеца. 1938 (библ. „Древна България“); Христо Ботйов. Поезия, творчество, живот. 1938 (2 доп. изд. 1940); Цар убиец. 1938 (библ. „Древна България“); Бунтът в Тръновград. 1939 (библ. „Древна България“); В навечерието. 1939 (библ. „Древна България“); Иван Вазов. Поезия, творчество, живот. 1939; Из българската поезия. Разбори и теми. 1939 (1941, 1942); Йордан Йовков. Живот и творчество. 1939; Кръстоносци. Хроника. 1939 (библ. „Древна България“); Разкази. 1939; Цар Петър. Романизиран очерк. 1939 (1942); Горски пътник. Очерк. 1940; Димчо Дебелянов. Творчество и живот. 1940; Добромир Хриз. 1940 (библ. „Древна България“); Иванко, убиецът на Асена. 1940 (библ. „Древна България“); Нещастна фамилия и Иванко. 1940; Стоян Михайловски. Живот и творчество. 1940; П. К. Яворов. Живот, дейност и творчество. 1940; Гибелта на цареубиеца. 1941 (библ. „Древна България“); Добри Войников. Живот и дело. 1941; Жената в поезията. 1941; Три пори. Ч. I. Паланка. Ч. II. Човекът, който иде. Роман. 1941—1943 (библ. „Древна България“); Безплодният съюз. 1943 (библ. „Древна България“); Българското възраждане. 1943; Бягство на узите. 1943 (библ. „Древна България“); Конят на царя. 1943 (библ. „Древна България“); Македонският цар. 1943 (библ. „Древна България“); Обсадата на Цурул. 1943 (библ. „Древна България“); Кървави дни. Роман. 1944; Българо-румънски отношения, отразени в народната песен. 1945 (1946); Очерки по българска литература. 1946 (прераб. и доп. изд. 1948); Възраждането и епохата на Отечествения фронт. 1947; Епископ Константин. Черноризец Храбър. 1948; Кирил и Методий. 1949; Момчето от Загоричане. Повест за Д. Благоев. 1959 (1971, с послеслов от Я. Молхов); Срещата в Котел. Разказ. 1963.

Лит.: Н. Атанасов. „Цар Симеон“ от Цв. Минков. — Листопад, 1929, кн. 5 и 6; Ст. п. Василев. „Българска драма“. — Родна реч, 1936, кн. 4; П. Пенев. „Народни балади“. Избрал и наредил Цв. Минков. — Лит. глас, бр. 349, 7 апр. 1937; Г. Димов. Първи стъпки към написване история на българската литература. — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1957, кн. 5; К. Божилов. „Момчето от Загоричане“. — Родна реч, 1959, кн. 10; Н. Чалъкова. Една интересна книга за Д. Благоев. — Вечер. новини, бр. 2628,

Стефан Минчев

4 февр. 1960; Неуморен литературен труженик. — Септември, 1961, кн. 5; М. Вълленов. Цветан Минков. — Учит. дело, бр. 36, 10 май 1966; Съобщение за смъртта му. — Лит. фронт, бр. 12, 16 март 1967; Ив. Бурин. Благодарствена дума. — Лит. фронт, бр. 13, 23 март 1967.

ец

МИ́НЧЕВ, Стефан Макавеев (28. III. 1874—7. II. 1912). Роден в Клисура в бедно еснафско семейство. Основно образование получава в родния си град и в Карлово. Завършва гимназия в Пловдив (1893) и слав. филология във Висшето у-ще (дн. Соф. ун-т „Кл.Охридски", 1896). От 1899 е гимназиален учител в Казанлък и Пловдив, от 1904 е преместен в София. Негов ученик е Д. *Дебелянов*. От 1910 до смъртта си е гл. инспектор по бълг. език и литература при МНП. За пръв път печата критически статии през 1901 в сп. „Общо дело". Сътрудничи и на сп. „Мисъл" през 1903—04, „Демократически преглед" през 1902—05, „Училищен преглед", на „Учителски вестник" и др. Изнася сказки по въпроси на съвременната бълг. литература и театъра. Умира в София.

М. работи в областта на лит. критика и лит. история. Преценява произведенията на съвременните писатели от прогресивни и реалистични позиции, като придава особено значение на връзките на твореца с общественополитическия живот и със съвременността. Той обаче невинаги дооценява художествената страна на лит. творби и в желанието си да търси пряка зависимост на литературата от обществената действителност изпада понякога в социологизъм. На това се дължи прекалената взискателност в оценките му за Ив. Вазов, К. Христов, П. П. Славейков. Независимо от това неговите критически статии имат значение за укрепване на реалистичната традиция в бълг. литература. Той утвърждава таланта на Елин Пелин и Г. П. Стаматов, посреща с радост първата стихосбирка на П. К. Яворов, като същевременно отхвърля посредствени произведения на Д. Т. Страшимиров, Н. Г. Данчов и др. Като лит. историк проучва бълг. възрожд. литература. В няколко работи, обединени под общо заглавие „Из история на българския роман", изследва живота и творчеството на В. Друмев, въпросите, свързани със зараждането на оригиналната бълг. белетристика и във връзка с това — проблемата за побългаряването на чужди произведения. М. се занимава и с педагогически и езикови въпроси („Писмените изпити на основните учители през 1907 г. — откъм език и стил", сп. „Училищен преглед", 1908, кн. 2), а също и с проблеми на живописта и театъра („Театър за народа", сп. „Общо дело", 1901, кн. 16).

Съч.: Из историята на българския роман. Материали за живота на Василя Друмева (Митрополит Климента). 1908; Из историята на българския роман. Опит за лит.-истор. наблюдения върху развитието на романа през XIX в. до Освободителната война — 1877 г. 1908; Из историята на българския роман. Побългаряване на чужди произведения. 1910; Чужди влияния в Друмевата драма „Иванку". 1912.

Лит.: В. Миролюбов. По повод на една критика. — Мисъл, 1901, кн. 10; К. Христов. Един нов наставник на българските поети. — Общо дело, 1902, кн. 15; А. Страшимиров. По повод една критика. — Демокр. преглед, бр. 17, 17 май 1903; П. Росен. Г. Стаматов и неговият критик. — Демокр. преглед, бр. 15, 15 юни 1904; Г. Б. (Г. Бакалов); „Из историята на българския роман". — Съвременник, 1909, кн. 6; В. Йорданов. „Из историята на българския роман". — Бълг. сбирка, 1911, кн. 5; Ал. Гечев. Ст. Минчев като литературен критик. — Учил. преглед, 1912, кн. 3; Р. Русев. 1. Един забравен литературен критик. — Лит. час, бр. 5, 1935. 2. Стефан Минчев като критик на Вазов. — Просв. единство, бр. 15, 1941. 3. Един виден български критик. — Лит. глас, бр. 573, 1942; Ст. Чилингиров. Стефан Минчев. — В: Моите съвременници. 1955; Ив. Богданов. Дарът на скромния. Стефан Минчев. — В: Спътници на първенците. 1960.

ец

Иван Мирчев

МИ́РЧЕВ, Иван Мирчев (11. X. 1897). Роден в Стара Загора. Завършва гимназия в родния си град (1921). Чиновник е в Бълг. нар. банка в Стара Загора (1921—48). За пръв път печата стихове през 1914 в сп. „Бисери", редактирано от Ив. Ст. Андрейчин. От 1916 до 1918 е ред. на сп. „Хризантеми" (Стара Загора). Сътрудничи със стихове на сп. „Везни", „Начало", „Съдба", „Златорог", „Читалище", „Пламък", „Септември", на в. „Млада България", „Светлоструй", „Литературен час", „Литературен подем", „Лост", „Литературен фронт" и др. Чл. на СБП.

Ранните стихотворения на М. са свързани с традициите на символизма. Но още тогава той се стреми да обогати бълг. стих, като внася някои елементи на „предметната" поезия, характерна за годините след I световна война. В творческия път на М. се забелязва постепенно отдръпване от „чистата" поезия на символистите. В неговите романтични видения постепенно се разкрива прозорец към действителността и нейните социални проблеми. М. не е чужд на хуманистичните и демократичните идеали. Трагичното настроение от ранните му стихосбирки „Реките викат", „Есенна флейта", „Елегии" се заменя постепенно с духовна хармония, жизнелюбие и социална заостреност в „Отстранена земя", „Златно и синьо", „Кажете, небеса". Душевният прелом на поета не е бурен, светкавичен, външно драматичен. Той е „тих", но последователен, затрогващ с искреността, дълбочината и правдивостта си, с истинската си връзка с действителността.

Стихосбирката „Прозорецът се отваря" е важен етап от творческото развитие на М. Тя е доказателство за пълното духовно приобщаване на поета от по-старото поколение към новия живот и съвременните проблеми. В лириката му има свежи мисли, богати чувства, хуманистични настроения, реализъм и жизнеутвърждаващ патос. Псевд.: Биби, Йоан, Хризис, Черни Маргарит, Adelina Mortua, Иван Грустнички. Засл. деятел на културата (1970).

Съч.: Реките викат. Стихотворения. 1920; Тринадесет мистерии. 1921 (в съавт. с Ив. Хаджихристов); Есенна флейта. Стихотворения. 1924; Елегии. Стихотворения. 1926; Видения. Стихотворения. 1928; Отстранена земя. Стихотворения. 1929; Златно и синьо. Стихотворения. 1935; Сонети. Стихотворения. 1935; Кажете, небеса. Стихотворения. 1942; Сонети за житото. Стихотворения. 1942; Самарското знаме. Поема. 1950; Среща с Гео. Стихотворения. 1956; Прозорецът се отваря. Стихотворения. 1957; Звезди над Нева. Стихотворения. 1961; Чудесното преображение. Стихотворения. 1963; Парламент на чувствата. Стихотворения. 1965; Часовникът на стареца. Стихотворения. 1967; Избрани стихове. 1968; Есенни наздравици. Стихотворения. 1971; Гнездо от сълчи. Стихотворения. 1976.

Лит.: Л. Стоянов. „Реките викат". — Везни, 1922, кн. 4; И. Войслав. „Есенна флейта". — Поглед, бр. 2, 30 окт. 1924; К. Йорданов (Н. Фурнаджиев). Хиперион, год. II. — Нов път, 1924, кн. 9; К. Гълъбов. 1. „Есенна флейта". — Развигор, бр. 182, 2 май 1925. 2. Нови стихотворни сбирки. — Изток, бр. 36, 1926; Ат. Далчев. Иван Мирчев. „Елегии". — Изток, бр. 9, 1926; Н. Фурнаджиев. „Елегии". — Златорог, 1926, кн. 2; А. Каралийчев. 1. Нови стихове. — Слово, бр. 1151, 6 апр. 1926. 2. „Видения". — Слово, бр. 1888, 25 септ. 1928; А. Каменова. Отливът на поезията. — Свободна реч, бр. 1389, 1928; Д. Пантелеев. „Видения". — В-к жената, бр. 338, 1928; В. Пундев. „Видения". — Лит. новини, бр. 3, 1928; М. Ралчев. „Видения". — Хиперион, 1928, кн. 8; Г. Цанев. „Видения". — Златорог, 1928, кн. 7; В. Каратеодоров. „Отстранена земя". — Мисъл, бр. 114, 1929; В. Пундев. Иван Мирчев. — В: Днешната българска лирика. 1929; Л. Цветаров. „Отстранена земя". — Път, 1929, кн. 4; Л. Стоянов. Литературен преглед. — Земя, бр. 1, 1931; Б. Делчев. Една година лирика. — В: Мъките на реалиста. 1954; Л. Матева. Литературна Стара Загора. — Читалище, 1956, кн. 2; Ив. Попиванов. Искрено и правдиво. — Септември, Стара Загора, бр. 860, 1957; Ч. Стефанов. Стихове за Гео Милев. — Септември, 1957, кн. 4; Ст.

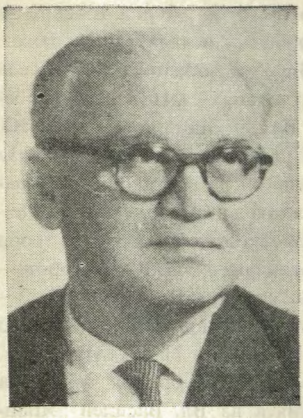

Кирил Мирчев

Сивриев. Лирическа младост. — Отеч. фронт, бр. 5238, 4 юли 1961; В. Колевски. Поетите — пропагандисти на комунизма. — Лит. фронт, бр. 12, 22 март 1962; В. Йосифов. Чудесното преображение на поета. — Лит. фронт, бр. 43, 24 окт. 1963; Св. Игов. Иван Мирчев на 70 години. — Пламък, 1967, кн. 16; Здр. Чолаков. Творчески амбиции и резултати. — Лит.фронт,бр.42, 12 окт. 1967; М. Неделчев. Преображенията на поета. — Пламък, 1970, кн. 10; П. Тонков. Поезията на Иван Мирчев. — Септември, 1971, кн. 10; Ст. Станев. С несекващ поетически плам. — Пламък, 1972, кн. 21; П. Тонков. Нови поетически търсения. — Септември, 1972, кн. 8.

вб

МИРЧЕВ, Кирил Спиридонов (3. XII. 1902—21. XII. 1975). Роден в Битоля в учителско семейство. Завършва гимназия в София (1922) и слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1927). Негови преподаватели са изтъкнатите езиковеди Л. Милетич, Б. Цонев, Ст. Романски, Ст. Младенов. Специализира в Краковския ун-т (1925—26). Асистент по бълг. езикознание и старобълг. език от 1936, редовен доцент и титуляр на Катедрата по история на бълг. език от 1937, извънреден проф. от 1941, редовен проф. от 1946. Чл.-кор. на БАН от 1945. Ръководител е на Катедрата по бълг. език във Ф-та по слав. филология при Соф. ун-т и на Секцията по история на бълг. език в Ин-та по бълг. език при БАН. Умира в София.

М. е специалист по старобълг. език, история на бълг. език и бълг. диалектология. Най-обширният му труд — „Историческа граматика на българския език“ — е резултат на дългогодишни проучвания върху изключително богат изворов материал и представлява системен курс върху развитието на бълг. език от заселването на славяните на Балканския п-в до наши дни. В него най-пълно са застъпени частите за истор. фонетика и истор. морфология. Публикациите на М., с които се въвеждат в научно обръщение ценни паметници, са: „Един неврокопски български сборник с гръцко писмо от края на миналия век“ (сп. „Македонски преглед“, 1932, кн. 2 и 3), „Гръцко-български речник и разговорник от 1876 г. из Южна Македония“ („Годишник на Соф. ун-т, Истор.-филол. ф-т“, XXXVIII, 1942), „Новооткрити кирилски пергаментни листове от XII—XIII в.“ („Slavia“, 1956, sešit 3) и др.

Пряка връзка с историята на бълг. литература имат изследванията му: „Още една новобългарска Александрия от началото на XIX век“ („Годишник на Соф. ун-т, Истор.-филол. ф-т“, XLIII, 1947), „За някои лексикални особености на българския Физиолог от XVI в.“ („Сборник в чест на акад. Ал. Т.-Балан по случай деветдесет и петата му годишнина“, 1955), „Албанизъм ли е парън в българския Физиолог от XVI в.“ (сп. „Български език“, 1958, кн. 4—5), „Из историята на Кирило-Методиевия евангелски превод в българските земи“ („Хиляда и сто години славянска писменост. 863—1963. Сб. в чест на Кирил и Методий“, 1963), „Неизвестен препис на Климентовото слово за архангелите Михаил и Гаврил от 1359 г.“ (сп. „Български език“, 1966, кн. 5), „Климент Охридски и старобългарският книжовен език“ (сп. „Български език“, 1966, кн. 5), „Към езиковата характеристика на Охридския апостол от XII в.“. („Климент Охридски. Сб. от статии по случай 1050 год. от смъртта му, “1966), „За синтетизма в Троянската повест“ (сп. „Български език“, 1968, кн. 4—5), „Климент Охридски и развоят на българския език“ („Климент Охридски. Материали за неговото честуване по случай 1050 год. от смъртта му“, 1968), „Константин-Кирил, създател на старобългарския книжовен език“ („Списание на БАН“, 1969, кн. 2), „За аналитизма в Троянската повест“ („Известия на Ин-та за бълг. език“, 1970, кн. 19). Димитровска награда (1959).

Съч.: История на българския език. 1949 (литопечат); Старобългарски език. За учи-

телските ин-ти. 1954 (1956); Историческа граматика на българския език. 1958 (1963); Българският език през вековете. 1964; Енински апостол. Старобълг. паметник от XI в. (в съавт. с Хр. Кодов). 1965.

Лит.: Л. Милетич. Кирил Мирчев. „Неврокопският говор". — Македон. преглед, 1936, кн. 3—4; Ст. Стойков. Нов труд по български език. — Език и литература, 1947, кн. 1; K. Horálek. Nové bulharské mluvnice.— Slavia, 1955, sešit 2—3; R. Večerka. Kiril Mirčev. „Историческа граматика на българския език". — Sbornik prací Filosofické Brněnské University. Řada jazykovědna, VII, 1958, č. 6; S. Schütz. Mirčev, Kiril. „Istoričeska gramatika na bŭlgarskija ezik".— Südost-Forschungen, Bd. XVIII, 1959, 1. Halbband, p. 234—236; M. Samilov. Kiril Mirčev. „Istoričeska gramatika na bălgarskija ezik". — International Journal of Slavic Linguistics and Poetics, III, 1960, p. 167—168; A. Vaillant. Kiril Mirčev. „Istoričeska gramatika na bălgarskija ezik". — Bulletin de la Société de linguistique de Paris, LV, 1960, fasc. 2, p. 222—223; Л. Андрейчин. Основен труд по историята на българския език.—Ълг. език, 1961, кн. 2; М. Младенов. Научни трудове на Кирил Мирчев (1929—1961). — Изв. Ин-та заълг. език, 1962, кн. 8; Ст. Стойков. Кирил Мирчев. — Изв. Ин-та заълг. език, 1962, кн. 8; Е. И. Демина. Българският език през вековете. — Сов. славяноведение, 1965, кн. 1; С. Б. Бернштейн. К. Мирчев, Хр. Кодов. Енински апостол. — Сов. славяноведение, 1966, кн. 1; E. Bláhova. K. Мирчев, Хр. Кодов. Енински апостол. — Slavia, 1966, sešit 3; М. М. Копыленко. К. Мирчев, Хр. Кодов. Енински апостол. — Вопр. языкознания, 1966, кн. 4; O. Nedeljković. K. K. Mirčev, Hr. Kodov. Енински апостол. Slovo, 1967, c. 191—195; Л. Андрейчин. Виден историк на българския език (Чл.-кор. проф. Кирил Мирчев седемдесетгодишен). —Ълг. език, 1972, кн. 6; М. Младенов. Научни трудове на чл.-кор. проф. Кирил Мирчев (1962—1972). —Ълг. език, 1972, кн. 6.

лгр

„МЙСЪЛ". Лит. сборник, кн. I, II, 1910. Издаден като продължение на сп. „*Мисъл*". В двете кн. са включени художествени произведения и проблемни статии и студии от изтъкнати писатели, учени и лит. критици. От направения подбор на поместените материали личат позициите на сп. „Мисъл" и естетическите критерии на неговите редактори. I кн. съдържа: статии от В. Миролюбов (д-р К. Кръстев) — „Художествените мотиви у Ботйова" и „П. К. Яворов"; IV песен от „Кървава песен" на П. П. Славейков и статията му „Национален театър" — за миналото и настоящето наълг. театър, за основните му проблеми и задачи; 21 стихотворения от М. Белчева, обединени в цикъла „Без шум листата капят", „Песента на обесените" от Фр. Вийон; идилията на П. Ю. Тодоров „В сянката на Назарянина" и драмата му „Боряна"; студията на К. Раковски „Страници из Българското възраждане". II кн. съдържа: П. П. Славейков — V песен — „Втори ден" — от „Кървава песен"; П. Ю. Тодоров — драмата „Змейова сватба"; В. Миролюбов — „Ботйовски мотиви в поезията на Пенчо Славейков"; М. Белчева — 21 стихотворения, обединени в цикъла „На синора на вчера и на днес"; статията на Вл. Василев „Японски силуети" — за високите поетически качества на Вазовите „Японски силуети"; историко-социологическата студия на В. Богучарски „Руският народ, общество и върховна власт в делото на освобождението на България"; статията на Б. Тричков „Нашите писатели и нашата публика". *елк*

„МЙСЪЛ". Месечно списание. Излиза в Силистра, авг. 1886—юли 1887, 12 кн. Ред. Ив. Добрев, изд.-отговорник П. Л. Арнаудов.

В списанието, уреждано от група млади учители, преобладават преводните материали — литературно-исторически статии („Литературата и театъра в Англия до Шекспир" от В. Боткин, „Театърът като нравствено учреждение" от Фр. Шилер и др.), стихотворения от Й. В. Гьоте, А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, Дж. Байрон, сонети от У. Шекспир, поемите „Братя разбойници" и „Цигани" от Пушкин, „Слово о полку Игореве", научно-популярни статии.

Ълг. литература е представена с драмата на Ив. Добрев „Шишман Мокрий". Поместват се редовно народни песни от Търновско и Пирдопско. Основният литературно-критически материал е незавършената статия „Вазов и неговите стихотворения" — многословна, противоречива, скептична по отношение на Вазовия талант. В обширната рубрика Критика и библиография се рецензиратълг. и преводни художествени произведения и периодични издания. Поддържа се и отдел Открития и новини с факти и съобщения за научни и културни новости. Редовни сътрудници на изданието са Ив. Добрев, П. Даскалов, Цв. Анчев, Г. Н. Фичев, Сп. Иванов *пк*

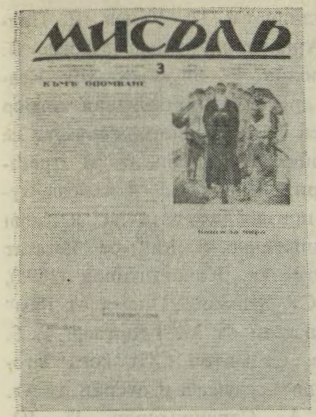

В. „*Мисъл*“ (1929—33)

„МЙСЪЛ“. Седмичен литературно-обществен вестник. Излиза в С., 22 септ. 1929—16 юли 1933. Урежда ред. к-т. Ред. Г. Игнатов. Обнародва статии по лит. и обществени въпроси, като дава място и на статии, заети от чужди литературно-обществени списания и вестници. Публикува и статии върху театъра и киноизкуството. Помества художествени произведения — оригинални и преводни стихове, разкази и пътеписи; рецензии за творчеството на бълг. и чужди писатели, както и критични отзиви за различни прояви в обществения и културния живот в Б-я и в чужбина; биографии и творчески портрети на учени и хора на изкуството — поети, белетристи, художници, актьори, композитори и музикални дейци; писма и интервюта; информация за лит. печат извън границата; материали от най-разнообразен характер върху въпроси на деня; културни вести от цял свят; репродукции от бълг. и чужди художници. „М.“ рекламира изданията на изд. „Ив. Г. Игнатов“. Особено място във вестника заемат статиите с обществен характер. В „М.“ се бичува равнодушието към обществените недъзи; критикуват се писателите от бълг. ПЕН-клуб, които не проповядват идеите на международната организация за справедливост, човечност и борба срещу социалните неправди; заклеймява се деветоюнският преврат. Надига се глас на протест срещу кървавите вакханалии в Б-я, срещу смъртните присъди и полицейския терор, срещу безцеремонното цензуриране на книги, вестници и списания, на театрални постановки и филми. „М.“ се обявява и против войната. Апелира за борба срещу данъчното бреме в Б-я, срещу престъпленията на черквата и срещу невежеството; поставя въпроса за дълга на интелигенцията и преди всичко на писателя, чиято роля е да бъде народен водач.

В известна степен „М.“ съчетава разнородни, несъвместими и противоположни възгледи, теории и идейни насоки. От една страна, заклеймява черковните догми, а, от друга, религията се определя като „необходима предпоставка на познанието“. В „М.“ сътрудничат Цв. Минков, Ст. Чилингиров, В. Каратеодоров, Вл. Русалиев, Л. Стоянов, Ас. Златаров, М. Арнаудов, П. Динеков, Г. Белев, Св. Минков, Д. Калфов и др.

вк

„МЙСЪЛ“. Списание за наука, литература и критика. Излиза в С., 1892—1907, 10 кн. год. Гл. ред. д-р К. *Кръстев*. Ред. през различните год.: П. П. *Славейков*, П. К. *Яворов*, П. Ю. *Тодоров*, Ив. Ст. *Андрейчин*, Т. Г. *Влайков* и др. Трибуна на лит. кръг д-р Кръстев, П. П. Славейков, Яворов, П. Ю. Тодоров. Отразява цялостния културен живот в Б-я; помества статии за образованието и научно-популярни материали, които засягат главно историята, икономиката, политиката, философията. Следи развитието на световния лит. процес и на световната художествена и филос. мисъл. Информира читателя за важни културни събития в Б-я и в чужбина. Лит. критика, широко застъпена по страниците на „М.“, се води почти изцяло от д-р Кръстев, който пише обобщителни проблемни студии по философско-естетически и културно-обществени въпроси („За естетическия вкус“, „Естетиката като наука“, „За тенденцията и тенденциозната литература“, „Нашата интелигенция“, „Има ли у нас обществено мнение“, „Един поглед върху нашата литература“, „Спиноза. Неговият живот и учение“, „Джонатан Свифт и неговата сатира на човечеството“, „Две думи за Висшето училище“ и др.), литературно-критически статии върху творчеството на значителни бълг. писатели (Ив. Вазов, П. П. Славейков, Ст. Михайловски, Т. Г. Влайков, К. Христов, Г. П. Стаматов и др.), голям брой рецензии за новоизлезли книги в Б-я и в чужбина, прегледи и отзиви за лит.

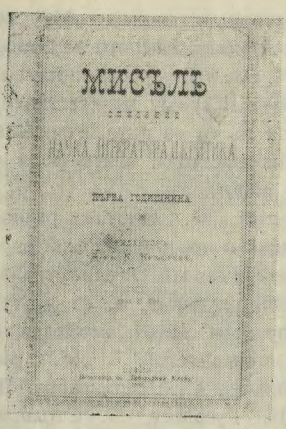

Сп. „*Мисъл*“ (1892—1907)

издания, полемики със соц. издания, реплики и др. Освен д-р Кръстев литературно-критически статии пишат и П. П. Славейков, Ив. Пеев-Плачков, П. Даскалов, Божан Ангелов, Б. Пенев, Вл. Василев (последните 3 год.) и др. Широко е застъпено и рецензирането на научни книги и педагогически помагала. Особен интерес представляват статиите по обществено-политически въпроси, в които се излагат демократичните и антимонархическите убеждения на редакторите (тук е отпечатана една от най-силните изобличителни статии срещу Фердинанд от д-р Кръстев — „Княз Фердинанд и българската литература и духовен живот“, 1907, кн. 4—5). Върху актуални обществено-политически проблеми пишат и Д. Т. Страшимиров, д-р А. Оден, д-р Дм. Пасманик, Г. Баламезов, Ив. Калина, Ст. Гидиков и др. Поместват се преводи на произведения от големи писатели и теоретици (Фр. Шилер, Г. Лесинг, Е. Ренан и др.). Печатат се преводи на П. П. Славейков (Й. В. Гьоте, Х. Хайне, Р. Демел, Ф. Лилиенкрон), К. Христов (Дж. Леопарди, У. Фосколо, Л. Стекети), Д. К. Попов и др.

Централно място списанието отделя наълг. художествена литература. По страниците на „М.“ израстват поетите П. П. Славейков, Яворов, К. Христов и Ст. Михайловски (постоянен сътрудник почти до 1905). През първите години активно сътрудничат Ив. Вазов и К. Величков. Преобладават лиричните и епичните произведения на П. П. Славейков, стиховете на Яворов, К. Христов, Ив. Ст. Андрейчин, Михайловски. Със стихотворения сътрудничат и Тр. Кунев, Д. Подвързачов, Ив. Арнаудов, Гр. Чешмеджиев, П. Генов, М. Неволин, Н. Висковски, Ек. Ненчева, Д. Габе и др. Въпреки прецизния подбор на д-р Кръстев в списанието понякога се поместват лирически творби и от третостепенни автори. Широко е застъпена художествената проза, реалистична и дори критическо-реалистична. В „М.“ се печатат „Бай Ганьо“ от Ал. Константинов (1895), мемоарите на Ст. Заимов, „Писма от Рим“ на Величков, разкази от М. Георгиев, Т. Г. Влайков, Вазов, Стаматов („От кога Загорови са щастливи“), разкази и очерци от Ал. Константинов, А. Страшимиров, П. Ю. Тодоров и др.; драмите на П. Ю. Тодоров („Зидари“, „Самодива“, „Първите“) и Ив. Кирилов („Слепец“); пътеписи от Вазов, В. Кънчов, Н. Начов, Кр. Кръстев и др. От страниците на списанието д-р Кръстев често критикува авторите, чиито творби обнародва, и им дава възможност да отговорят на критиките му, като се стреми да поддържа дух на търпимост и свобода на мненията. Налага се открито тенденция за възпитаване и облагородяване чувствата и естетическия вкус наълг. читател, за въвличането му в една по-висша сфера на размисли и преживявания. Вниманието на редакторите е насочено към издигане и усъвършенстваване на духовния живот в Б-я и към привнасяне вълг. литература на модерните зап. течения. Идейно-естетическите позиции на „М.“ са противоречиви — от една страна, се утвърждава насочването на изкуството към проблемите на човешкото битие и по-специално към човешкия духовен и емоционален свят, издигат се високи художествени критерии, от друга страна, се пропагандират абстрактни индивидуалистични идеи, чужди наълг. дух. До 1900 списанието се придържа към реалистичните и демократичните позиции на първите следосвобожденски периодични лит. издания в Б-я. От IX год. в него се засилват естетско-индивидуалистичните крайности в оценките наълг. традиционна реалистична литература, насажда се естетическа непримиримост към творчеството на Вазов, стеснява се кръгът на сътрудниците, ограничават се темите на публикуваните художествени материали. Все по-апологични стават статиите на д-р Кръстев за П. Ю. Тодоров и за представителите на индивидуализма в

Кръгът „Мисъл“

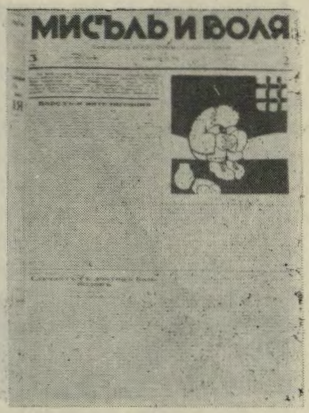

„Мисъл и воля“

Б-я и в чужбина. През последните 4 год. от излизането си „М.“ се превръща в ограничен идеен орган на лит. кръг, на формалистичните естетско-индивидуалистични позиции на д-р Кръстев, на критическия му догматизъм. Това налага и спирането на списанието. Като негово продължение излизат 2 тома лит. сб. „*Мисъл*“ (1910).

Идеалистическите позиции на „М.“ се проявяват в борбата със социализма и марксизма, в отричането на Вазовото критическореалистично творчество, в пропагандирането на зап. филос. течения (Фр. Ницше, А. Шопенхауер, Д. С. Мережковски и др.). Въпреки идейно-естетическите си грешки „М.“ остава в българ. лит. история като списание, което воюва за издигане на българ. литература и култура и тласка напред развитието на естетическата и художествената мисъл.

Лит.: Д. Минев. Предисторията на сп. „Мисъл“ на д-р Кръстев. — Българ. мисъл, 1934, кн. 10; Б. Ничев. Петко Тодоров и другите. — В: Национална съдба и литература. 1968. с. 137—198; Л. Стаматов. Списание „Мисъл“ и белетристиката през 90-те години. — Лит. мисъл, 1970, кн. 2; Кр. Куюмджиев. Кирил Христов и кръгът „Мисъл“. — В: Критически делници. 1972. с. 221—240.

елк

„МИСЪЛ“. Първата в Б-я лит. група, създадена около сп. „Мисъл“ на д-р К. *Кръстев*, формирана на професионален принцип, със своя естетическа платформа и лит. политика. В нея влизат П. П. Славейков, д-р Кръстев, П. Ю. Тодоров; по-късно е привлечен и П. К. Яворов. Около групата и списанието гравитират редица тогавашни литератори; особено близки на кръга са Боян *Пенев* и Вл. *Василев*. Идейните позиции на „М.“ са противоречиви, както делото на създателите ѝ. Съмишлениците ѝ воюват за високи критерии в литературата, срещу принизения битов реализъм, но не приемат творчеството на Ив. *Вазов*, на младия Елин Пелин.

Лит.: Б. Ничев. Естетически проблеми около кръга „Мисъл“. — В: Литературни портрети и проблеми. 1972. с. 65; Пенчо Славейков, П. К. Яворов, П. Ю. Тодоров в спомените на съвременниците си. 1963.

бн

„МИСЪЛ И ВОЛЯ“. Седмичник за култура, свобода и благосъстояние. Излиза в С., 1930—35. Последната год. е двуседмичник. Първите 4 год. излизат по 35 бр., а последните — 12 бр. Ред. Г. *Жечев*. „М. и в.“ е литературно-обществен вестник с определени анархо-индивидуалистически позиции. В него се отпечатват статии срещу антисъв. война и в защита на социалната революция. Остро се напада капиталистическата агресия. Водят се полемики с буржоазния печат и с комунистическите издания. В рубриката Бележник се напада сп. „*Златорог*“, спори се с Г. *Бакалов* и Хр. *Радевски*. Редовно се поместват обществено-политически и лит. статии („Трагизмът на Дебелянов“ от Л. Цветаров, „На литературния сектор“ от Й. Георгиев), разкази, стихове, спомени на анархистически водачи, материали върху историята на анархизма, биографии, рецензии, бележки, хро-

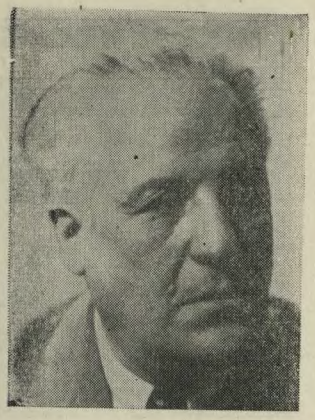

Димитър Б. Митов

Антон Михайлов

Георги Михайлов

ника, книгопис и др. Специални броеве са посветени на П. А. Кропоткин (I год., 21 бр.), Ф. М. Достоевски (I год., 22 бр.), Хр. Ботев (I год., 34 бр.), Ас. Златаров (II год., 35 бр.), Гео Милев (III год., 33 бр.). На „М. и в." сътрудничат Г. Жечев, Висарион, Д. Панов, А. Калоянов, Аристарх, П. Матеев и др.

елк

МИ́ТОВ, Димитър Борисов (8. III. 1898—30. VI. 1962). Роден в Казанлък в учителско семейство. Баща му е автор на учебници и ръководства по естествена история и биология. Завършва прогимназия в Стара Загора, гимназия в София (1918), литература в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1923). Работи като сътр. в Дирекцията по печата към М-вото на външните работи (1920—21). От 1921 става редовен сътр. на в. „Развигор", по-късно — уредник и негов самостоятелен ред. Библиотекар е във Фр. ин-т в София 1922—29). През 1925 е на специализация в Париж по история на фр. и западноевроп. литература. Преподавател е по фр. и западноевроп. литература при Фр. ин-т в София (1926—41). От края на 1926 е ред. в изд. „Ив. Г. Игнатов", където ръководи библ. „Бисери" — знаменити романи от класическата и съвременната литература. Ред. на в. „Литературни новини" (1927—28), на библ. „Избрани съчинения" на класически писатели, издание на книгоизд. „Хемус" (1928—29). Редактира лит. седмичник „Литературен глас" (1928—44), който обединява прогресивни и демократично настроени писатели, пише сам дискусионни и полемични статии срещу естетизма и индивидуализма. При основаването на българо-съветските д-ва (1934) М. е избран за председател на секцията за изкуство. Заедно с А. Страшимиров и Ас. Златаров е чл. на Комитета за защита на евреите против хитлеризма. Сътрудничи на демократичния печат. Гл. ред. на сп. „Българо-съветска дружба" от 1945, чл. на Постоянното присъствие на българо-съветските д-ва от 1946. Преподавател по история на театъра в Държ. театрална школа (дн. ВИТИЗ „Кр. Сарафов")от 1944, проф. по история на западноевроп. литература и ректор на ВИТИЗ от 1948. Умира в София. Чл. на БКП, на СБП.

Творческото дело на М. е многопосочно. Той има самостоятелни приноси в изучаването на фр., западноевроп. и българ. литература между двете световни войни. М. е един от малцината литературоведи и театроведи, които от прогресивни позиции още от 30-те год. водят активна и последователна борба за господството на реализма в литературата и театъра. Многобройните му студии, портрети и очерци са написани с ерудиция и вещина. Редактира сб. „Изкуство и живот" (1929), алманах „Литературен глас" (1931), „Духът на новия свят" (1932), „В памет на Александър Дзивгов", „100 години български театър" (1956), избрани съч. на А. Страшимиров, Л. Стоянов и др. Превежда книги от Дюма-баща, Дюма-син, М. Метерлинк, Ем. Зола, Ал. дьо Мюсе, Ш. Рапопорт, П. Бенуа, Кл. Фарер, П. Армон, Г. Шльомберже, Ш. Дил, А. Рембо, И. Немировска, А. Мороа

и др. Псевд.: Деметриус, Любен Захариев, В. Стефанов, Д. Чергарски. Нар. деятел на културата (1971, посм.).

Съч.: Знамена. 1933; Писатели и книги. Т. I—III. 1934—1937; Световни лица. Т. I. 1938; Белетристи. А. Страшимиров, Елин Пелин, Йордан Йовков. 1939; Очерки и критики. 1946; История на западноевропейската литература. Ч. I—V. 1950—1953; Анри Барбюс — смел борец за мир. 1953; Ромен Ролан. Живот и творчество. 1954; От Виктор Юго до Андре Стил. Лит. очерци. 1956; Борци за мир и демокрация. Очерци за писатели. 1957; Антон Страшимиров. Лит.-крит. очерк. 1959; Литература, театър, публицистика. 1960; Западноевропейската литература. От Великата френска буржоазна революция до Парижката комуна. 1963 (1968, 1975, в съавт. с Ал. Пешев); Западноевропейската литература след Парижката комуна. 1973 (1976); Театрални вечери. Избр. статии за театъра. Съст. Калина Малина и Георги Саев. 1974.

Лит. Й. Хербст. Отговори. — Вик, 1924, бр. 10 и 14; Ив. Радославов. За свободата на мисълта и спекулата с нея. — Хиперион, 1928, кн. 8; Т. Боров. Знамена. — Мир, бр. 9960, 1933; Вл. Ведов. Литературна безпътица. — РЛФ, бр. 144, 1933; А. Тодоров. В служба на империализма. — РЛФ, бр. 116, 1933; М. Арнаудов. „Писатели и книги“.— Бълг. мисъл, 1934, кн. 1; П. Динеков. „Писатели и книги“. — Лит. глас, бр. 241, 1934; В. Йосифов. Принос към българската литературна критика. — Раб. дело, бр. 257, 1946; Н. Янков. Четвърт век в служба на народа. — Народ, бр. 579, 1946; М. Г. Д. Б. Митов на 60 години. — Театър, 1958, кн. 4; П. Пенев. Д. Б. Митов на шестдесет години.— Септември, 1958, кн. 3; П. Русев. С патоса на борбата за реализъм в литературата и театъра. — Театър, 1968, кн. 4; Д. Б. Митов.— Год. ВИТИЗ, 1969, кн. 4; Г. Саев. Дъбът. — Театър, 1971, кн. 1; В. Иванов. Писма на Веселин Ханчев до Д. Б. Митов. — Пламък, 1974, кн. 19.

хй

МИХАЙЛОВ, Антон (Антон Михайлов Георгиев) (30. IX. 1916). Роден в Хасково. Учи в Техническото у-ще в Казанлък до VII кл., гимназия завършва като частен ученик в Стара Загора (1947), където живее от 1942. Работи като леяр в Държ. военна фабрика (дн. обединени заводи „Фр. Енгелс“) в Казанлък, моряк във Варна, писар, архивар, ковчежник в различни военни поделения. От 1948 заема различни длъжности на културния фронт: ред. в Радио Стара Загора, завежда младежките предавания, референт и инспектор в Окръжния нар. съвет в отдел „Изкуство и култура“, завеждащ културния отдел в ред. на окръжния в. „Септември“, инспектор в отдел „Изкуство и култура“ към Градския нар. съвет, секретар на Клуба на културните дейци в Стара Загора. От 1973 е зам.-гл. ред. на алманах „Хоризонт“. Чл. на БКП, на СБП.

Първите си разкази печата на 16-год. възраст във в. „Заря“. Името му отново се появява през 1939 във варненските всекидневници. Прекъснал продължително време писателската си дейност, М. е привлечен към лит. кръжок „Г. Бакалов“ в Стара Загора и от 1951 печата разкази, повести и новели. В тях рисува реалистично живота на съвременните млади хора. Привличат го героите на труда, безшумният подвиг, нравственоетичните проблеми на всекидневието. Псевд.: А. М. Бриз, Цветелин, Антонио Бела.

Съч.: Новите пещи димят. Повест. 1953; Калинка. Повест за деца. 1954; На другия ден. Новели. 1956; Зад фасадата. Новели. 1959; Децата на шивачката. Разкази за деца. 1960; Разсъмване. Новели. 1961; Рождение. Роман. 1962; Седма стая. Разкази за деца. 1963; Големият и момчето. Разкази. 1966; Пролог. Роман. 1967; Бялото облаче. Разкази и приказки за деца. 1968; Гореща година. Роман. 1968. 100 години женско движение в Стара Загора. 1866—1966. 1972; Вчера рано сутринта. Избр. новели. 1976.

Лит.: Ч. Гешев. „Новите пещи димят“.— Читалище, 1953, кн. 5; П. Живков. Първата книга не вълнува. — Лит. фронт, бр. 10, 1953; Л. Георгиев. „Новите пещи димят“.— Нар. младеж, бр. 112, 1954; А. Тодоров. Против сухата дидактика. — Лит. фронт, бр. 10, 1954; Ст. Тошкин. Повестта „Калинка“. — Учит. дело, бр. 28, 1956; Д. Данаилов. Четвъртата книга. — Септември, Стара Загора, бр. 72, 1959; Ем. Прохаскова. Кратки отзиви за новоизлезли книги. — Пламък, 1961, кн. 7; Е. Константинова. Една скромна и непретенциозна книга. — Нар. култура, бр. 47, 1966; Г. Черняков. Гражданска значимост и. . . художествена стойност. — Труд, бр. 195, 1968; Здр. Чолаков. 1. По-голяма грижа за творческите резултати. — Септември, Стара Загора, бр. 104, 1968. 2. Пролог към сбъдване на надеждата. — Нар. култура, бр. 38, 1968; П. Тонков. Поглед към вечните истини. — Деца, изкуство, книги, 1969, кн. 3; Т. Янчев, Близо до живота. — Лит. фронт, бр. 46, 11 ноем. 1976.

елк

МИХАЙЛОВ, Георги Иванов (23. XI. 1893—26. III. 1950). Роден в София в лекарско

семейство. Завършва Юридическия ф-т на Соф. ун-т (1915). Работи като финансов инспектор, юрисконсулт и др. От 1947 е пенсионер. Редактира авиационното сп. „Летец“, което награждава стихотворение на Н. Вапцаров, сред. на сп. „Везни“ (1919—20), ред. на сп. „Страници за всички“ (1934) и др. Умира в София. Чл. на СБП.

М. е автор на стихове и импресии в проза, на приказки, фейлетони и статии. За пръв път печата през 1911 в хумористичния в. „Смях“. Преводи и оригинални творби обнародва във в. „Смях“, „Людокос“, „Българан“, „Червен смях“, „Щурец“, „Развигор“, сп. „Илюстрация Светлина“, „Маскарад“, „Наш живот“, „Родно изкуство“, „Везни“, „Хиперион“ и в сб. „Българан“ (1922), „Вечеринки и утра“ (1930) и др. М. заема видно място в историята на бълг. култура със своите поетични преводи. Той е един от най-известните бълг. преводачи, особено на фр. символисти. Публикува в отделни книги Едгар По („Поеми“, 1919, 1926, 1945), „Прокълнати поети“ (1921, 1936, 1941), А. Рембо („Избрани произведения“, 1922), О. Уайлд („Флорентинска трагедия“, 1923). Превежда стихове и поеми от Ш. Бодлер, Ф. Вийон, Ж. дьо Нервал, М. Роллина, И. Жилкен, П. Верлен и др. Неговите преводи допринасят за разширяване кръгозора на бълг. поезия, за приобщаването ѝ към големите лит. явления на рус. и западноевроп. култура. Псевд.: Джо, Валериан, Дориан Грей, Дориан, Евгений Север, Онегин, Псевдоним, Ужким-Пушкин, Феликс, Dorian, Felix, Simplicittimus.

Съч.: Акварели. Драски за съвременността. Лирически стихотворения и импресии в проза. 1924 (с подпис Псевдоним); Въдица на любовта. Хумористични стихотворения. 1938 (с псевд. Ужким-Пушкин); Избрани преводи. Подбор, ред., предг. и бел. Б. Божилов. 1976.

Лит.: Ив. Трифонов. Един ценен превод. — Развитие, 1918, кн. 10; „Везни“ — художествено-литературно списание. — Факел, 1919, кн. 4—5; Д. Б. Митов. „Прокълнати поети“. — Развигор, бр. 30, 1921; Л. Стоянов. Преводите на „Поеми“ от Едгар По. — Развигор, бр. 1, 1921; Д. Б. Митов. А. Рембо на български. — Развигор, бр. 73, 1922; „Флорентинска трагедия“ от О. Уайлд. — Пролом, 1923, кн. 13—14; Д. Б. Митов. 1. „Прокълнати поети“. — Лит. глас, бр. 239, 1934. 2. Бодлер на български. — В: Писатели и книги. Т. II.1936; Й. Сливополски. „Въдицата на любовта“. — Огнище, бр. 12, 1938; Цв. Чачановски. „Въдицата на любовта“. — Нова камбана, бр. 693, 1938; Некролог. — Лит. фронт, бр. 30, 1950; Ламар. Георги Михайлов. — Лит. фронт, бр. 14, 1959; Ат. Свиленов. Изкуството на преводача. — Нар. младеж, бр. 142, 14 юни 1976; Вл. Свинтила. Преводачът Георги Михайлов. — Лит. фронт, бр. 25, 17 юни 1976.

мб

МИХАЙЛОВ, Панчо Атанасов (20. VI. 1896—17. II. 1965). Роден в Щип в занаятчийско семейство. Баща му бил участник в македонското революционно-освободително движение. Остава от малък сирак. Основно, прогимназиално и гимназиално образование получава в София. Става бръснарски чирак, общ работник и помощник в склад за дърва. Няколко семестра учи в Юридическия ф-т на Соф. ун-т, посещава и лекции в Свободния ун-т. Работи като миньор в Перник и участвува в местния театър (1919). По-късно е суфльор в пътуваща драматична трупа. Чиновник е в Дирекцията на държ. дългове (1921). Сътрудничи на сп. „Ново време“, „Пламък“, „Наковалня“, „Хиперион“, на в. „Маска“, „Вестник на жената“, „Изгрев“ и др. Умира в София. Чл. на СБП.

Първата печатна книга на М., разказите „Празникът на параклиса“, издава склонността му към сензационното. Стреми се да пресъздаде бълг. бит реалистично, но изпада в натурализъм. Привлича го еротичното и сантименталното. Пише къси разкази, построени върху интрига. Не умее да изгражда характери и да пресъздава обществената действителност. Повечето от произведенията му са идейно неиздържани, житейски незрели; проблемите на героите са разрешени в буржоазно-еснафски дух.

Съч.: Празникът на параклиса. 1922 (1926); В страната на сълзите. 1924; Под земята. Повест. 1924 (1927); Български новели. 1925; Изповед. 1926; Малки разкази. 1927; Момчил войвода. 1931; Нейният път. Повест. 1933; Панайот Хитов. 1936; Цар Светослав Тертер. 1937 (1942); Ежо-Кежо-Таралежо. Разкази и приказки за деца. 1938; Колко струва животът. Разкази. 1938; Отец Матей Преображенски. 1938 (1943); Пролетта на човека. 1938; Прелом. Повест. 1939; По линията. Повест. 1939; Старият дом. 1940; Хайдути. Първият подвиг на Панайот Хитов. 1941; Упоритото магаре. Малки разкази. 1942; Въстание. 1943; Дойно забраванко. 1943; Свобода или... и други раз-

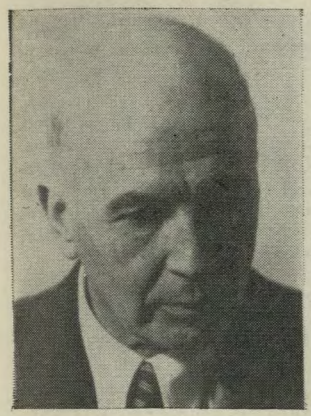

Панчо Михайлов

Радослав Михайлов

Лиляна Михайлова

кази. 1943; Бедно сърце. Четири повести. 1945; Червеният карамфил. Избр. разкази. 1945; За хляб. Разкази и приказки за деца. 1947; Орел в клетка. 1947; Тайнствената къщичка. 1949; Нова младеж. Три едноактни пиеси. 1950; Амазонката. Повест за най-малката партизанка. 1951 (2 прераб. изд. Малката партизанка. 1957); Задружен живот. Разкази за деца и юноши. 1952; Два свята. Избр. разкази и повести. 1953; Под земята. Разкази. 1957; Птици в кафез. Разкази. 1962; Повести и разкази. 1963.

Лит.: Г. Цанев. За „Български новели". — Златорог, 1925, кн. 10; Д. Добрев. „Бедно сърце". — Ведрина, бр. 20, 1945; Ив. Знахар. Повести от П. Михайлов. — Лост, бр. 11, 1946; Ем. Петров. Един булеварден роман. — Лит. фронт, бр. 14, 1947; Ив. Знахар. „Орел в клетка". — Отеч. фронт, бр. 1028, 1948; Г. Константинов. Панчо Михайлов. — В: Български писатели. Творци на литературата за деца и юноши. 1958. с. 267—269.

ди

МИХАЙЛОВ, Радослав Вангелов (10. III. 1928). Роден в с. Калиманица, Михайловградски окр. Работи като сондьор-златотърсач в Северозападна България (1946—48), в Околийския к-т на БКП, Берковица (1950—52), завежда културно-масовата работа в курорта във Вършец (1955). Следва балг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1958—60). Журналист в окръжния в. „Септемврийско село" в Михайловград (1956—66), отг. секретар на в. „Литературен фронт" (1967—71). Зам.-гл. ред. на Профиздат (от 1972). Чл. на БКП, на СБП.

За пръв път обнародва през 1955 фейлетони във в. „Стършел". Започва да печата разкази (с името Вангелов) през 1960 в сп. „Септември", „Пламък"; в. „Литературен фронт". Активно сътрудничи на централния лит. печат. Издава сборници разкази, повести и романи. Пише за съвременния живот и за Септемврийското въстание 1923 като пример и източник на обществени и нравствени идеали. Автор е и на книги за деца. Отделни негови разкази и романът му „Взрив" са преведени на чужди езици.

Съч.: Утро. Разкази. 1963; Топлите хълмове. Разкази. 1965; Часът на истината. Роман. 1965; Съд. Повест. 1967; Бариери. Разкази. 1968; Зима без сняг. Роман. 1968; Христо Михайлов. Биогр. очерк. 1969; В зеления океан на Коми. Пътепис (в съавт. с Б. Глогински и Й. Гешев). 1970; Взрив. Роман. 1971; На видело. Разкази. 1971; Голямата фамилия. Разкази. 1972; Татко, чакам те. Повест за деца. 1972; Първите залпове. Роман. 1973; Пъстро небе. Роман. 1973; Септемврийски камбани. Разкази. 1973; Чудното пътуване. Повест за деца. 1973; Нервни времена. Разкази. 1974; Признание. Роман. 1975.

Лит.: Н. Боздуганов. Утрото обещава хубав ден. — Нар. младеж, бр. 17, 1964; Л. Дилов. Първи разкази („Утро"). — Лит. фронт, бр. 11, 1964; Ат. Дишев. Утрото на един млад разказвач. — Раб. дело, бр. 215, 1964; Р. Ликова. Тенденции в разказите на младите. — Пламък, 1965, кн. 10; Др. Ничев. „Топлите хълмове". — Лит. фронт, бр. 39, 1965; Ем. Прохаскова. „Топлите хълмове". — Пламък, 1965, кн. 7; Л. Стаматов. „Топлите хълмове". — Нар. култура, бр. 48, 1965; Д. Попиванов. Търсене на истината („Часът на истината"). — Пулс, бр. 8, 1966; М. Василев. Утрото и делниците на разказвача. — Пламък, 1968,

кн. 14; А. Кафезчиев. Към чисти хоризонти („Бариери“). — Лит. фронт, бр. 45, 1968; Здр. Чолаков. Със съвременни изисквания („Съд“). — Нар. култура, бр. 6, 1968; Н. Андонова. Бариерите на нравствеността. — Септември, 1969, кн. 8; К. Бъклова. С утвърден личен почерк („Бариери“). — Пламък, 1969, кн. 5; Здр. Чолаков. Размисъл за съвременника („Зима без сняг“). — Лит. фронт, бр. 47, 1969; Н. Бождуганов. С вълнението на художник („Христо Михайлов“).— Лит. фронт, бр. 33, 1970; Н. Андонова. Нравственият образ на трудовия човек („На видело“). — Нар. младеж, бр. 256, 1971; Д. Кирков. В служба на човека („На видело“). — Пламък, 1971, кн. 16; Н. Манолова. Поглед към съвременността: търсения и открития („Взрив“). — Лит. фронт, бр. 43, 1971; Н. Пантелеева. С психологическа убедителност („Взрив“). — Пулс, бр. 17, 1971; Д. Танев. Постепенно постигната повествователна сила („На видело“). Септември, 1971, кн. 9; Кр. Близнакова. С усет за съвременните проблеми („Голямата фамилия“). — Септември, 1972, кн. 7; Л. Кирова. Камбаните на бунта („Септемврийски камбани“). — Лит. фронт, бр. 23, 1973; Ст. Коларов. Поривите на революционната вяра („Септемврийски камбани“).— Раб. дело, бр. 104, 1973; С. Хаджикосев. По огнените следи на въстанието („Септемврийски камбани“). — Пулс, бр. 12, 1973; Г. Гетов. С интерес към работническата тема. — Пламък, 1974, кн. 13; Ст. Коларов. С вълненията на човешките делници. — Труд, бр. 40, 16 февр. 1974; П. Тонков. Септемврийска проза — 1973 година. — Септември, 1974, кн. 2; Ив. Попиванов. С патос и вяра. — Лит. фронт, бр. 31, 31 юли 1975. *еп*

МИХАЙЛОВА, Лиляна Георгиева (11. V. 1939). Родена в Пловдив. Гимназиално образование получава в родния си град (1957). Завършва българ. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1962). Преподавателка в минен вечерен техникум в Перник (1962—68), ред. във в. „Работническо дело“ (1968—73). От 1973 чл. на писателската група в Профиздат. Чл. на БКП, на СБП.

За пръв път печата стихове през 1954 в пловдивския в. „Отечествен глас“, през 1955—56 — в сп. „Родна реч“. По-късно започва да пише разкази и повести. Стиховете и разказите ѝ са плод на наблюдения върху съвременното социално битие. В повестта „Отвори, аз съм. . .“, резултат на преките ѝ впечатления от работниците-ученици, създава жив портрет на работническия колектив. С „Корабът“, повест за Априлското въстание 1876, се обръща и към истор. тема. Сътрудничи на лит. печат със стихове и разкази. Отделни нейни произведения са превеждани на чужди езици.

Съч.: Часовете нямат имена. Стихове. 1963; Жени. Разкази. 1966; Къща при завоя. Разкази. 1969; Корабът. Повест. 1972; Отвори, аз съм. . . Повест. 1972; Нещо радостно за неделя. Разкази. 1973; Грижи. Разкази. 1975; Отложеният старт. Повест. 1975; Чужденката. Повест. 1975.

Лит.: А. Димитров. Нови гласове. — Студент. трибуна, бр. 29, 1960; П. Караангов. Живо участие в кипящия живот на нашата съвременност. — Студент. трибуна, бр. 20, 1961; Ат. Свиленов. В полет към брега на истинската поезия. — Студент. трибуна, бр. 24, 1961; М. Наимович. За тия, които творят далеч от София. — Септември, 1962, кн. 7; Ив. Сестримски. Утро над Тракия. — Читалище, 1962, кн. 4; Д. Каролева. „Часовете нямат имена“. — Жената днес, бр. 12, 1963; Е. Манолов. „Часовете нямат имена“. — Пламък, 1963, кн. 12; В. Йосифов. „Часовете нямат имена“. — Лит. фронт, бр. 3, 1964; М. Наимович. По-близо до талвега на живота. — Пламък,1964,кн.2; Л. Стаматов. Искреност и посредственост („Часовете нямат имена“). — Студент. трибуна, бр. 23, 1964; М. Бояджиева. Сърцата на жените („Жени“). — Септември, 1966, кн. 8; Ст. Коларов. Поетични вълнения в прозата („Жени“). — Пулс, бр. 6, 1966; М. Крумова. Просто и човечно („Жени“). — Отеч. фронт, бр. 6695, 18 юни 1966; Д. Попиванов. Нежност, вглъбеност, любов („Жени“). — Учит. дело, бр. 55, 1966; С. Правчанов. „Жени“. — Лит. фронт, бр. 11, 10 март 1966; Д. Танев. Лиризъм и зрелост в белетристичния дебют („Жени“). — Пламък, 1966, кн. 6; Л. Попова. Проблемите на нашето съвремие. — Пламък, 1969, кн. 19; Др. Ничев. Между инерцията и новите търсения („Къща при завоя“). — Лит. фронт, бр. 8, 19 февр. 1970; В. Бояджиева. 1. С изострено внимание към света на ежедневието („Къща при завоя“). — Септември, 1970, кн. 3. 2. В търсене на съвременника („Отвори, аз съм. . .“). — Лит. фронт, бр. 4, 1972; Л. Захариев. Към овладяване на съвременната тема („Отвори, аз съм . . .“). — Пламък, 1972, кн. 15; О. Сапарев. Пред живота — с любов и смирение („Отвори, аз съм. . .“). — Септември, 1972, кн. 12; К. Еленков. С художнически усет за историята („Корабът“).— Лит. фронт, бр. 10, 1973; Н. Пантелеева. Задълбочен психологически рисунък. — Пламък, 1973, кн. 21; Ем. Прохаскова. „Корабът“, или символът. — Септември, 1973, кн. 11; Хр. Стефанов. Живите истини на историята („Корабът“). — Пулс, бр. 11, 1973; Г. Гетов. С обич към хората. — Пламък, 1975, кн. 3.

еп

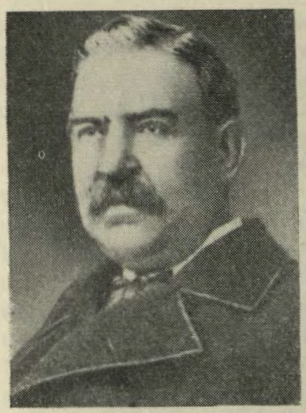

Никола Михайловски

МИХАЙЛÒВСКИ, Никола Стоянов (1818—15. XII. 1892). Роден в гр. Елена. Брат на Иларион Макариополски и баща на Ст. *Михайловски.* Учи в родния си град, завършва гимназия в Атина и Историко-филологическия ф-т в Москва с докторат по философия (1848). Учителствува в Елена, Търново, Сливен (1854—70) с известни прекъсвания. Развива активна обществена, просветна и книжовна дейност. Участвува в борбите срещу фанариотското духовенство, прави нововъведения в учебната програма, изказва се по въпросите на правописа. През 1863 основава в Цариград в. „Съветник", орган на дейците по черковния въпрос. Цензор е на бълг. книги към тур. М-во на просветата (1868). Консерватор и туркофил по убеждения, той е нападан често от революционния печат (в. „Независимост", бр. 19, 1874; в. „Знаме", бр. 12, 1875). След Освобождението е нар. представител, член на Върховния касационен съд, подпредседател на Държ. съвет, извънреден преподавател по грц. език и грц. литература във Висшето у-ще (дн. Соф. ун-т „Кл. Охридски", 1888—89). Дописен чл. на БКД (дн. БАН) от 1875, почетен чл. от 1884. Умира в София.

М. е свързан с развитието на бълг. литература през третата четвърт на XIX в. Освен като учител и съставител на учебници той е известен и като много добър преводач. Превежда от рус. и грц. език черковни и светски книги, научни съчинения и художествени творби. Популяризира истор. знания, полит. икономия. Превежда няколко романа с истор. сюжети и две новели из живота в Америка, които отговарят на интереса към приключенско-сензационното четиво в Б-я и допринасят за развитието на оригиналната бълг. белетристика.

М. е теоретик на Търновската правописна школа, която поддържа етимологическия правопис. Възгледите му са изложени в статията „За новобългарския език" („Цариградски вестник", бр. 320, 331, 1857).

Съч.: Очерки из историята на народните сказания (Древня история). Превод. Виена, 1865; Малка българска читанка. Виена, 1866 (1868); Генадие. Священа история на ветхия и новий завет. Виена, 1867 (4 изд.); Катихизически поучения от протоирея Родиона Путятина. Превод. Русчук, 1868; Малък български писмовник или образци за различни писма. Русчук, 1868; Начала на политическата економия от Отона Хюбнера. . . Цариград, 1868; Черти от американски живот. Превод. Цариград, 1868; Белийт папагал или сцени от американския живот. Превод. Цариград, 1869; Исторически изследования за Охридската и Ипекска архиепископии. Превод. Цариград, 1869; Кратка священа история. Превод. Цариград, 1869; Кратко землеописание. Цариград, 1869; Кратък катихизис. . . за употребление в пръвоначялнити училища. Цариград, 1869; Последните дни на Помпея от Е. Л. Булвер. Цариград, 1870; Приключенията на Телемаха от Фенелона. Превод. Цариград, 1873; Ръководство към всеобщата история. Съст. Д. Иловайски. Виена, 1873; Пикильо Алияга или маврите в царуването на Филипа III от Евг. Скриба. Превод. Цариград, 1875; Тайните на инквизицията. От В. Д. Фереаля. Със забележки от М. де Куендиса. Превод. Цариград, 1875.

Лит.: Никола Михайловски. — В: Юбилейна книга на Великотърновската народна мъжка гимназия „Св. Кирил" по случай 50 години от основаването ѝ. Велико Търново, 1933; Г. Константинов. Начало на нова белетристика. — В: Нова българска литература. 1947. с. 286—294; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 168—173.

ст

МИХАЙЛÒВСКИ, Стоян Николов (7. I. 1856—3. VIII. 1927). Роден в гр. Елена, потомък на родолюбив, високо просветен род; син на Н. Ст. *Михайловски.* Завършва Френския султански лицей в Цариград (1872). В у-щето се проявява като надарен юноша. Изпитва влиянието на фр. енциклопедисти Фр. Волтер, Ж. Ж. Русо, Д. Дидро. Учителствува в Дойран (1872—74). Заради актив-

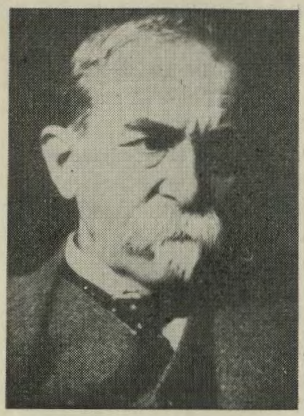

Стоян Михайловски

Ст. Михайловски. „Философически и сатирически сонети“

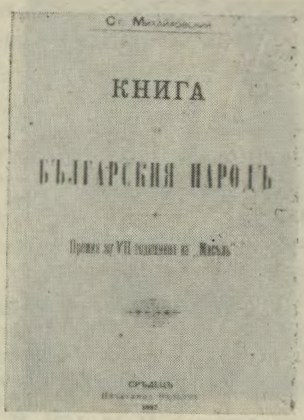

Ст. Михайловски. „Книга за българския народ“

ното му участие в народното революционно движение след арест и тежък побой е изгонен от града. През 1875 заминава за Екс ан Прованс (Франция) и постъпва в Юридическия ф-т. В навечерието на Руско-турската осв. война напуска ун-та и се връща в Б-я. След Освобождението работи като адвокат, на два пъти е уволняван от съдийска служба. Гл. ред. на пловдивския в. „Народен глас“ (1880). Продължава образованието си във Франция, завършва го през 1883. Работи като учител, съдия, адвокат, висш чиновник. Извънреден преподавател е по фр. език в Юридическия ф-т (1892—94) и в Историко-филологическия ф-т (1897—99), доцент по всеобща лит. история във Висшето у-ще (дн. Соф. ун-т „Кл. Охридски“, 1895—99). Активно участвува в обществения и полит. живот като публицист, ред., председател на Върховния македоно-одрински к-т (1901—03), нар. представител (1886—87, 1894—96, 1903—08). Поради острото си сатирично перо, насочено против управляващата буржоазна върхушка, М. трудно намира издатели. Гордият му характер е причина за честото му уволняване от работа. М. печата в „Периодическо списание“, „Мисъл“ и др. периодични издания. Когато сп. „Мисъл“ става платформа на модернистичното изкуство и започва борба против Ив. Вазов, М. открито се обявява за реализма и в защита на Вазов. Особена гражданска смелост проявява в последователната си борба против Батенберг и Фердинанд. От трибуната на Нар. събрание противопоставя на немско-австрийската външна политика на Б-я нейната естествена принадлежност към слав. народи и преди всичко към Русия. Заради статията му „Потайностите на българския дворец“ (1904) във в. „Ден“ той е подведен под съдебна отговорност. На процеса се държи като народен трибун-обвинител, с което печели симпатиите на широката демократична общественост. Осъден условно, уволнен от преподавателска работа във Висшето у-ще, изтощен и болен, през 1905 М. се оттегля от активна обществена и творческа дейност. Със съзнание за заслугите си към бълг. народ той прави искане до Нар. събрание за отпускане на народна пенсия. Общественото мнение приема тази постъпка на М. отрицателно. Изоставен, той страни от актуалните обществени проблеми. По това време сътрудничи на „Църковен вестник“ с реакционни философско-морализаторски поучения и трактати за уредбата на обществото и се обявява против социалистите. Дописен чл. на БКД (дн. БАН) от 1882, редовен чл. на БКД от 1898. Умира в София.

Името на М. започва да се появява редовно в печата през 80-те год. на XIX в. Но той проявява амбиции на писател още като 16-год. младеж. От 1872 до 1875 печата в сп. „Читалище“ и „Ден“ и дори съобщава, че е готова за печат стихосбирката му „Трънье“. По времето, когато назрява Руско-турската осв. война, като студент във Франция, изпраща във в. „Стара планина“

стихотворенията „Към България“ (бр. 34, 1876), „Към моите братя българи“ (бр. 40—43, 1877), „Вярата ми в бъдещето на България“ (бр. 51, 1877) и др. Още в първите му лит. опити се очертават две противоположни линии, които мъчително го раздвояват до края на живота му. Едната — жизнеутвърждаваща, другата — на безверие и песимизъм. Въпреки философско-морализаторските и песимистичните настроения („Прослава на смъртта“, 1884) у него ясно се откроява темпераментът на поет-изобличител. По-късно М. се свързва със съвременността до такава степен, че справедливо е наречен най-публицистичният между писателите критически реалисти. Неговото сатирично творчество има определена социална насоченост. Особено актуално е по време на всенародната съпротива против Стамболовия режим. М. разобличава княза и управляващите среди. Произведенията му са властен повик за борба срещу тях. Творчеството на М. обхваща различни лит. жанрове — басни, епиграми, сатири, пародии, поеми, драми и др. В бълг. литература той е един от най-големите майстори на баснята и епиграмата. Басни като „Бухал и светулка“, „Орел и охлюв“, „Секира и търнокоп“ навлизат в бълг. национално съзнание още от детските читанки. М. претворява творби от класиците на баснята — Езоп, И. А. Крилов, Лафонтен, пише басни на теми от бълг. действителност. Много от тях са насочени против царя и самовластието, на които противопоставя народа „гигант“ („Гигантът иде“). М. е безпощаден към продажните журналисти, „витязи на вестникарската псувня“, към писателя-пустоцвет, от когото „никой полза не вижда“. В басните и епиграмите му прословутата бълг. търпеливост е изтълкувана като мълчание, което крие отмъщение. Сатиричният талант на М. най-ярко е изявен в „Книга за българския народ“. В поемата е обрисувана бълг. действителност по времето на Стамболовия режим. Творбата е сурово обвинение против деспотичните, насилнически и демагогски начини на управление. Тя е разделена на прелюдия и 15 глави — 15 дни на откровени уроци по самовластие, преподавани на младия наследник Галиб бей от отиващия си от живота Абдулрахман паша. Наблюдавайки буржоазната действителност в Б-я и на Запад, М. изобразява идеологията на капитализма като дълбоко човеконенавистническа. В поемата като положителен герой присъствуват бълг. народ, революционерите-„хъшове“, вярната на народа интелигенция. Според М. самовластието въпреки жестокия терор и моралното разложение не стои непоклатимо. В мълчанието на „покорната рая“ се крие скрит социален бунт. В други свои творби М. утвърждава народовластието като „свещено“, а в „Пролог към книга за робите“ подтиква към бунтовни действия — „вземете силом туй, което е било за вас създадено, за вас предназначено. . .“. М. черпи сюжети и теми от обществено-политически събития — селските бунтове през 1900, железничарската стачка през 1906, убийството на Ст. Стамболов през 1895. В драматичната поема „Точиларят“, отпечатана за пръв път в соц. сп. „Общо дело“ през 1902, той стига, макар и стихийно, до идеята за революционно разрешение на социалните проблеми, зове въстаналите селяни към борба, величае загиналите герои, издига колективизма („сговорност“, „задружност“) като обществена сила. Пиесата „Милост закон изменява“, написана след оттеглянето на М. от активна обществена и писателска дейност, в известна степен има автобиографичен характер. Разглежданите обществени събития, железничарската стачка от 1906 се оценяват от позициите на интелигента утопически социалист. М. проницателно вижда и художествено пресъздава колективистичното чувство на социално подтиснатия човек на XX в. Той изобличава народните клеветници, реакционната журналистика (във фейлетона „Народна обич“, драмата „От развала към провала“). М. вярва в труда, ума и човешката дързост. Затова стихотворенията му „Напред“ („Напред, животът е сражение“) и „Кирил и Методий“ („Върви, народе възродени“) стават популярни маршови песни. През 1905 издава стихосбирката „Днес чук, утре наковалня“. Основното настроение в нея е дълбоко песимистично. През последните год. от живота си прави твърде реакционни обществено-политически изявления. Изчерпан морално и творчески, с трагично чувство за самота, поетът отвръща поглед от хората. Последните си думи отправя към бога: „тежи ми, боже, кръста на живота. . . гина веч. . .“. Така заглъхва един от най-ярките бълг. пи-

сатели критически реалисти. Въпреки резкия идейно-художествен поврат в творчеството му показателно е отношението към неговата смърт. Буржоазните издания я отбелязват мимоходом. Друга е оценката на комунистическия печат за делото на М.: „Из огромното творчество... на противоречивия, неспокойния, гръмовержия, немирния, понякога бунтовния Михайловски може да се събере един голям том социална и бунтовна поезия... Михайловски ще остане да живее в сърцата именно на тия „леви течения", които един ден ще издигнат паметник на автора на „Книга за българския народ" (в. „Наковалня", 11 авг. 1927). Псевд.: Драгостин Истров, Драгостин Истров Муслак, Де Профундис (De Profundis), Викентий Розенберг, Евгений Рязков, Ст. Стрелков.

Съч.: Сцени от парламентарния живот в България. 1884; Бог. Библейски стихотворения. Русе, 1889; Поема на злото. 1889 (1939, 1943); Novissima verba. Стихотворения. Т. I. Русе, 1889; Железни струни. Стихотворения. 1890; Currente calamo. Краевековни стихотворения. Русе, 1890; Книга без заглавие. Стихотворения. Ч. I. 1892; Сатири. Нашите писачи и газетари. 1893; Философически и сатирически сонети. 1895; Книга за българския народ. 1897 (1931, 1938, 1946); По прякия друм. Бел. и размишления. 1901; Пробуда и възход. 1902; Книга за оскърбените и онеправданите. 1903; Източни легенди. 1904; Днес чук, утре наковалня. 1905; От развала към провала. Диалогизирани очерки. 1905; Словоборците станаха богоборци. Поема. 1908; Позив към българския народ и българската интелигенция. Ч. I. 1911. Избрани творения. 1931 (1938); Събрани басни. Ред. Ив. Богданов. 1939; Божествен размирник. Под ред. на Ив. Богданов. 1943; Избрани стихотворения. Антология. Увод, бел. и уредба от Ив. Богданов. 1948; Басни. Епиграми. Сатири. Лирика. Под ред. на А. Тодоров. 1967; Стихотворения. Под ред. на А. Тодоров. 1967; Епиграми. 1969; Съчинения. Т. I. 1918; Съчинения. Т. I—III. Избр. творения. Книга за българския народ. Поема на злото. 1938—1939; Неиздадени съчинения. Т. I—II. Увод, бел. и уредба от Ив. Богданов. 1940—1941; Избрани съчинения. Увод, бел. и уредба от Ив. Богданов. Т. I. 1947. Т. V. 1943; Избрани съчинения в 2 тома. Под ред. на А. Тодоров. 1960; Избрани творби. 1974.

Лит.: Н. С. Державин. Очерки по истории болгарской литературы эпохи капиталистического накопления и промышленного капитализма. I. Стоян Михайловски как сатирик. 1932; Цв. Минков. Стоян Михайловски. Живот и творчество. 1940; Ив. Богданов. 1. Стоян Михайловски. Кратка биогр. 1947. 2. Стоян Михайловски. 1856—1927. Поет, трибун и мислител. Културно-истор. анализ с прил. на системна библиогр. 1947; А. Тодоров. Стоян Михайловски баснописец и сатирик. 1956; Стоян Михайловски, Алеко Константинов, Георги П. Стаматов в спомените на съвременниците си. 1963; д-р К. Кръстев. Стоян Михайловски. — В: Литературни и философски студии. 1898; Божан Ангелов. Стоян Михайловски. Лит. портрет. — Мисъл, 1903, кн. 1; д-р К. Кръстев. Стоян Михайловски и неговото значение. — В: Млади и стари. 1907; Г. Бакалов. Преглед на творчеството на Стоян Михайловски. — В: Българската литература и социализмът. 1911; Н. Атанасов. Железните струни. — Знание, 1912, кн. 10 (вж. и Силуети на български писатели. 1916); В. Пундев. Стоян Михайловски. — Библ. Бълг. писатели, IV, 1929; Н. Бобчев. Еленчани — поети и писатели. Стоян Н. Михайловски. — В: Еленски сборник. Кн. I. 1931; Ст. п. Василев. Характерни особености в езика и стила на Стоян Михайловски. — В: Българският писател и родната реч. 1933; Н. Райнов. Вечното в нашата литература. Т. IV. 1941; П. Динеков. Стоян Михайловски — от човека към моралиста. — В: Литературни легенди. 1942; Г. Константинов. Стоян Михайловски. — В: Нова българска литература. От Паисий Хилендарски до наши дни. Ч. II. 1943; Ст. Каролев. Краят на идейния път на Стоян Михайловски. — Филос. мисъл, 1946, кн. 2; П. Зарев. Стоян Михайловски. — В: Панорама на българската литература. Т. II. 1969.

вм

МИ́ШЕВ, Георги (Георги Мишев Иванов) (3. XI. 1935). Роден в с. Йоглав, Ловешки окр. Завършва Ветеринарния техникум в Ловеч (1953) и журналистика в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1958). Окръжен кореспондент на в. „Септемврийче" (1958—67), ред. в изд. „Народна младеж" (1967—70), ред. (1971—73) и сценарист (от 1973) в Бълг. кинематография. Чл. на БКП, на СБП.

Първите му творби са за деца. Разкази за възрастни печата за пръв път в сп. „Септември" през 1961. В разказите и повестите си М. използува впечатления от родния си край. Художествено изследва психологическите изменения в душевността на бълг. селянин в резултат на миграционните процеси. М. е един от първите, които нарушават жанровата чистота в името на по-силно, комплексно идейно-художествено внушение. Автор е и на пиесата „Хипотезите около подпалването на Ловчанския мост на 3 август 1925 година". По негови сценарии са кино-

Георги Мишев

новелата „Ако не иде влак“, художествените филми „Момчето си отива“, „Прекрояване на дивите зайци“, „Селянинът с колелото“, „Щурец в ухото“. М. пише приказки, пиески, разкази и повести за деца. С очерци, репортажи и фейлетони участвува активно в периодичния печат.

Съч.: Синеокият рибар. Разкази за В. Левски. 1958; Две момчета и Олимпи. Малка повест. 1961; Осъмски разкази. 1963; Хлапето. Разкази. 1964; Адамити. Разкази. 1966; Добре облечени мъже. Прости провинциални разкази. 1967; Матриархат. Новела. 1967; Носачи на жалони. Повест. 1968; Приказки по домофона. 1969; Есенен панаир. Разкази. 1970; Гумена глава. 1971; Отдалечаване. Повест. 1973; Гнездото на кълвачите. Приказка. 1974; Вилна зона. Повест. 1976.

Лит.: Г. Арабаджиев. „Синеокият рибар“ — разкази от Г. Мишев. — Нар. младеж, бр. 115, 1958; Сл. Колев. Разкази за Левски („Синеокият рибар“). — Септември, 1958, кн. 8; Ем. Прохаскова. 1. Новата вълна. — Пламък, 1962, кн. 7. 2. В началото на пътя („Осъмски разкази“). — Пламък, 1963, кн. 6; Хр. К. Радев. Първата среща („Осъмски разкази“). — Лит. новини, бр. 56, 1963; Цв. Стоянов. Осмисляне на рисунъка („Осъмски разкази“). — Септември, 1963, кн. 8; К. Божилов. Хлапето. — Септемврийче, бр. 30, 1964; Я. Молхов. Между Дунава и Стара планина. — Септември, 1964, кн. 10; Ив. Сарандев. Време, етика, новаторство. — Пламък, 1964, кн. 2; С. Северняк. За малки и големи („Хлапето“). — Лит. фронт, бр. 52, 1964; Д. Танев. Децата живеят край Осъма („Хлапето“). — Септември, 1964, кн. 8; Р. Ликова. Тенденции в разказите на младите. — Пламък, 1965, кн. 10; Д. Танев. Оръжието на обичта („Хлапето“). — Учит. дело, бр. 80, 1965; К. Друмев. Обещание за бъдещи сполуки. — Пулс, бр. 4, 1966; Ст. Коларов. Откровение в делници („Адамити“). — Пламък, 1966, кн. 6; М. Младенова. Адамити край Панега. — Учит. дело, бр. 27, 1966; Ат. Свиленов. Сходство и различия („Адамити“). — Пулс, бр. 9, 1966; Л. Цветков. По-близка цел с далечен прицел. — Септември, 1966, кн. 11; Н. Боров. Свеж полъх от съвременното село („Матриархат“). — Септември, 1967, кн. 4; Й. Василев. „Матриархат“. — Нар. младеж, бр. 12, 1967; М. Василев. Там, където тече Осъм („Матриархат“). — Отеч. фронт, бр. 7000, 1967; Л. Георгиев. Разказите на Георги Мишев. — Пламък, 1967, кн. 5; Я. Молхов. 1. Иде ли нова смяна? (за филма „Ако не иде влак“). — Лит. фронт, бр. 27, 1967. 2. За тихия героизъм или „Матриархат“. — Лит. фронт, бр. 29, 1967; Ем. Прохаскова. Наистина ли — пукнатини? — Пламък, 1967, кн. 7; М. Василев. Открития и литературна техника в съвременната повест. — Лит. мисъл, 1968, кн. 4; Ч. Добрев. Приземяване на белетристиката. — В: Овладяване на човешкия свят. 1968; Ив. Знеполски. Оригиналността на Георги Мишев. — Септември, 1968, кн. 3; Е. Мутафов. През погледа на юношите („Носачи на жалони“). — Нар. култура, бр. 29, 1968; С. Хаджикосев. Традиции и новаторство. — Пламък, 1968, кн. 19; Н. Хайтов. Въпроси на съвременната белетристика. — Лит. фронт, бр. 22, 1968; Г. Черняков. За тия, които вървят напред („Носачи на жалони“). — Пламък, 1968, кн. 17; Л. Георгиев. Георги Мишев. Портрет. — В: Млади писатели. 1969; Г. Янчев. Литература за младото поколение („Носачи на жалони“). — Нар. култура, бр. 16, 1969; С. Хаджикосев. Постижения и перспективи („Есенен панаир“). — Пламък, 1971, кн. 9; Ив. Радев. Отдалечаване от проблемната проза („Отдалечаване“). — Лит. фронт, бр. 34, 1973; Ем. Прохаскова. Гостът в живота — приумица или тревога? — Септември, 1974, кн. 3.

еп

„МЛÀДА БЪЛГÀРИЯ“. Антология на съвременната бълг. поезия (С., 1922, 208 с.). Под ред. на Ив. *Радославов* и с предг. от него. Съдържа стихотворения, писани в периода 1905—22. Включени са само поетите-символисти, които според редактора представляват новата, младата бълг. поезия. В предговора се застъпват позициите на символизма, изтъкват се предимствата му пред всички др. лит. школи и пред революционно-реалистичните традиции и постижения на бълг. поезия. Радославов се стреми да възкреси каноните на символизма, който през 1922 е вече в явен упадък. В антологията се защищават позициите на сп. „*Хиперион*“ — орган на залязващия символизъм. „М. Б.“

съдържа стихотворения от Т. Траянов, Тр. Кунев, Л. Стоянов, Н. Лилиев, Ем. Попдимитров, Д. Дебелянов, Ив. Грозев, Хр. Ясенов, Н. Райнов, Ив. Хаджихристов, К. Тодоров, Ив. Мирчев, Й. Стратиев, Й. Бакалов-Стубел. В края е дадена кратка библиография.

елк

„МЛАДЀЖ“. Орган на Съюза на комунистическата младеж (секция на Младежкия комунистически интернационал). Излиза седмично в С., 1 юни 1921—1 авг. 1923. Ред. Д. Ламбрев, Т. Павлов, В. Червенков. Разглежда положението и революционната класова борба на трудовата и учащата се младеж, пропагандира марксистко-ленинските идеи. Идейните и полит. позиции на вестника са очертани в уводната статия „Младежта напред“ (бр. 1, 1 юни 1921). „М.“ откликва на всяко значително събитие в Б-я и в чужбина; помества документи и материали за предстоящия III конгрес на Съюза на комунистическата младеж, информации за международното младежко комунистическо движение, призовава за събиране на храна за населението в Поволжието („Да победим глада в Русия“); за включване в определените международни младежки дни. Реагира спонтанно и на фашисткия преврат на 9 юни 1923 — на първа страница излиза позив на ЦК на БКП към работниците и селяните в Б-я. На по-значителните събития и годишнини са посветени цели броеве: по случай тригодишнината от убийството на Карл Либкнехт и Роза Люксембург (бр. 33, 1922); на Хр. Ботев (бр. 52, 1922). Съдържа статии от Г. Цанев — „Ботев — поет-революционер“, от С. Гановски — „Ботев и учащата младеж“, откъси от публицистиката на Ботев, стихотворения и др.

„М.“ е трибуна на мнения по идеологически и полит. въпроси. Интересни статии обнародва Г. *Бакалов* — за Г. Плеханов, „Лични спомени за Роза Люксембург“, „Карл Маркс като революционер“, „Децата на Парижката комуна“ и др. Значителна практическа стойност имат статиите-диалози, т. нар. „разговор между неорганизиран работник и комунист“, от Т. *Павлов*, чрез които се разясняват идеологическите позиции на враговете на марксизма-ленинизма („Отечеството на пролетария“, бр. 13, 1922; „Опортюнизмът“, бр. 21, 1922; „Мъченици ли или чисти контрареволюционери и престъпници“, бр. 21, 1922; „НЕПА“, бр. 23, 1922; и др.).

В „М.“ се печатат и художествени произведения — стихотворения от Д. Полянов („Клетвата на младежа“, „Към младежта“); творби от Кр. Кюлявков („Червената младеж“, „Младост“), А. Каралийчев („Христо Смирненски“ и др.), Д. Осинин („Син на града“) и др. В бр. 35, I год. излиза и стихотворението на Хр. Смирненски „В Поволжието“, а по повод на предстоящия V конгрес на Съюза на комунистическата младеж — „Към висините“. В рецензията си „Да бъде ден!“ (бр. 42, 1922) Г. Цанев дава марксистко-ленинска оценка на стихосбирката на Смирненски и утвърждава раждането на големия поет. На паметта на Смирненски е посветен бр. 3, 1923, в който са поместени статии от Бакалов („Нашият млад покойник“), Цанев („Христо Смирненски“) и стихотворения-посвещения от Ц. Чачановски, В. Ч. и др.

„М.“ помества и статии по методологически въпроси на литературата и културата от Т. Павлов, Цанев, Бакалов, Ал. Ликов (с псевд. Хернани) и др. Вестникът е спрян от властта.

рд

„МЛАДЀЖ“. Месечно обществено-политическо списание. Излиза в С. от 1945. Издание на ЦК на ДКМС. Ред. колектив: Г. Арабаджиев (гл. ред.), Р. Велев, Ал. Воденичаров, Лада Галина, Кр. Горанов, Ил. Димитров, Г. Константинов, Ив. Кодев, А. Михайлова, К. Нешев, М. Семов, Ю. Симеонов, Т. Тончев. Гл. ред. са били Е. Гаврилова, И. Панова, Ат. Стойков, Н. Давидов, Ал. Коен, А. Солаков, Л. Петров, В. Арабаджиев, Т. Стоянов, Хр. Цачев, В. Панайотов, Ф. Панайотов, Г. Арабаджиев, Б. Балев. Първоначално е теоретичен орган на ЦК на РМС. Пряко се свързва с изграждането на младежкия съюз след 9 септ. 1944. Развива се съобразно с основната си задача — да възпитава младото поколение в идеите на марксизма-ленинизма. Обликът му е подчертано актуален. Представя на читателите материали, които отговарят на младежките проблеми и интереси, информира ги за общонародните задачи.

„М.“ е здраво свързано с читателската маса. Това се изразява не само в съдържанието на материалите, но и в откритата

кореспонденция с младежки д-ва, в подчертаната бързина и отзивчивост на преки запитвания, в намирането на най-верния тон на разговор с читателя.

Поместените статии в „М.“ са посветени предимно на обществено-политически въпроси. Те популяризират постиженията на науката, дават представа за нови явления в областта на изкуството. Чрез списанието видни бълг. обществени дейци, партийни функционери, младежки ръководители беседват с младежта на различни теми. Дават се теоретически постановки на основни проблеми на съвременното младежко комунистическо движение, както и насоки в практическата работа. За проблемите и постиженията в своите специалности пишат изтъкнати учени, като Жак Натан, Ст. Сукманджиев, С. Русакиев и др. Постига се богата информация за състоянието на различни клонове от науката и изкуството. Страниците на списанието са открити и за автори от младото поколение. С подчертано младежка тематика са и обнародваните лит. материали. Печатат се разкази, стихове, лит. статии, рецензии, преводни творби. На „М.“ сътрудничат Б. Божилов, Д. Дамянов, Л. Левчев, П. Стефанов, Св. Бабаков, В. Попов, К. Странджев, Г. Стоев и мн. др.

кя

МЛАДЀН МА̀ЛИ (края на XVII и нач. на XVIII в.). Свещеник в соф. черква „Св. Архангел Михаил“. Запазен е негов ръкопис от 1704, който съдържа пълна празнична служба с кратко житие, параклис и обширно житие на Кирик и Юлита. Накрая е пришит канон на св. Богородица, писан от друга ръка. Ръкописът е принадлежал първоначално на манастира „Св. Кирик и Юлита“, Царибродско, след това е попаднал в Долнолозенския манастир „Св. Спас“, Софийско, а сега се пази в Църковния музей в София под № 46/81. Писмото е полууставно и бързопис. В края на обширното житие М. М. е оставил приписка, в която съобщава, че е преписвал от извод на Пимен Зографски, поради което не си е позволил никакви промени. Самият извод М. М. е намерил у поп Добрен от с. Биримирци (дн. квартал на София). Приписката завършва с думите: „Сие писах аз многогрешний поп Младен Малий. Тогда недостоинством моим свещенствующу ми в граде София, в храме светаго архангела Михаила. В лето от Рождество Христово 1704, месеца юлиа 5, дописа се.“ Друго известие за книжовника има в богослужебен сборник от XV в. в библиотеката на Рилския манастир — № 1/18 (57). На вътрешната страна на дъсчената подвързия е залепен лист с приписка: „Сия книга купих аз Йован Граматик от попа Младена Малога за 20 пари в лето 7210 от създание мира“ (т. е. в 1702).

Лит.: Е. Спространов. 1. Опис на ръкописите в библиотеката при Св. Синод на българската църква в София. 1900. с. 75—76. 2. Опис на ръкописите в библиотеката при Рилския манастир. 1902. с. 18; Љ. Стојановић. Стари српски записи и натписи. Кн. III. Београд, 1905. с. 183, № 5732; Ив. Гошев. Стари записки и надписи. Свезка пета. Истор., литургически и библиогр. записки и текстове. — Год. Соф. ун-т, Богосл. ф-т, XIV, 1937; П. Динеков. Житието на Пимен Зографски. — Изв. Ин-та за литература, 1954, кн. 2, с. 234; В. Сл. Киселков. Проуки и очерти по старобългарска литература. 1956. с. 381—382; История на българската литература Т. I. Старобългарска литература. 1962. с. 386.

лгр

МЛАДЀНОВ, Стефан (Стефан Младенов Стоянов) (15. XII. 1880—1. V. 1963). Роден във Видин. Завършва класическия отдел на Видинската гимназия (1897). Следва слав. филология във Висшето у-ще в София (дн. Соф. ун-т „Кл. Охридски“, 1898—1902). Специализира във важни средища на слав. и европ. лингвистична наука — Виена (1903—04), Петербург и Прага (1904—05), Париж и Мюнхен (1911—12). Доктор по филология на Пражкия ун-т (1905). Редовен проф. и титуляр на Катедрата по общо, сравнително и индоевроп. езикознание в Соф. ун-т (1921—48). Основател и ред. (заедно със Ст. п. Василев) на сп. „Родна реч“ (1927—43), изиграло важна роля в развоя на бълг. езикова култура. Автор е на повече от 1100 труда по езикови и литературно-исторически въпроси. Чл. на БАН от 1920. Чл. на Бълг. археологически ин-т (1922), дописен чл. на АН на СССР (1929), чл. на Пол. АН в Краков, на Слав. семинар при Кралския колеж на Лондонския ун-т, на Слав. ин-т в Прага (1929), на Герм. АН в Берлин (1942). Умира в София.

Езиковедската си дейност М. започва с изследвания в областта на бълг. диалекто-

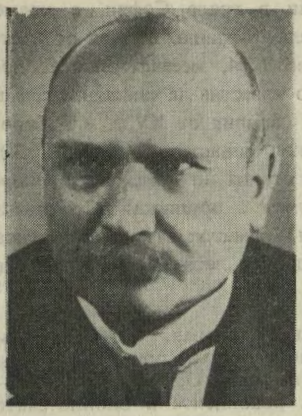

Стефан Младенов

логия, на историята и етимологията на бълг. език и др. слав. езици, като разширява постепенно кръга на своите търсения, засягайки въпроси от сравнителното езикознание и от разни индоевроп. и тюркски езици. От многобройните студии на М. особено ценен принос в езикознанието представляват „Старите германски елементи в славянските езици“ („Сборник за нар. умотворения“, 1909, кн. 25) — отхвърля твърдението за нем. произход на голям брой слав. думи; „Студии по славянско и сравнително езикознание“ („Годишник на Соф. ун-т, Истор.-филол. ф-т“, XIII—XIV, 1920) — изяснени са редица бълг. и слав. думи, спорни в етимологическо отношение; „Зайковски светогорски требник“ („Периодическо списание“, 1910, кн. 71) — анализират се особеностите на бълг. паметник от XIII в.; „Два въпроса из старобългарската граматика“(„Списание на БАН“, 1926, кн.35) — доказва съществуващата близост между езика на старобълг. паметници и съвременния бълг. език. От голямо значение са и неговите речници, учебници и практически наръчници, както и многобройните рецензии върху съчинения, засягащи бълг. език. Особено внимание М. отделя на езика на бълг. художествена литература, изтъквайки, че е немислима лит. наука без езикова оценка. В специални изследвания той посочва богатството на изразните средства и здравите връзки с народната реч в творчеството на Хр. Ботев, Ив. Вазов, П. П. Славейков. Обявява се против упадъчната символистична поезия, в защита на реализма и вазовската яснота: „Домогвания и постижения“, „Декаденти и семковщина“ (сп. „Листопад“, 1923—24). Димитровска награда (1950).

Съч.: Увод в общото езикознание. 1927 (1943); Geschichte der bulgarischen Sprache. Берлин—Лайпциг, 1929; Сравнително индоевропейско езикознание. 1936; Граматика на българския език (с морфология от Ст. п. Василев). 1939; Български тълковен речник. Т. I. А—К. 1927—1951; Речник на чуждите думи в българския език. 1932 (5 изд.); Етимологически и правописен речник на българския книжовен език. 1941; Съвременният български книжовен език и народните говори. 1943.

Лит.: Ек. Д. Михайлова. Стефан Младенов. Библиогр. принос. 1956; Езиковедски изследвания в чест на акад. Стефан Младенов. 1957.

вк

МЛАДЀНЧЕВА, Людмила Станкова (29.I. 1920—10. IV. 1976). Родена в Гюмюрджина. Произхожда от учителско семейство. Завършва гимназия в София (1938). Започва да пише още като ученичка — сътрудничи на ученически вестници и списания. Следва фр. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1939—41). Преди 9 септ. 1944 сътрудничи на прогресивните периодични издания „Изкуство и критика“, „Литературен критик“, „Светлоструй“, „Гребец“, „Вестник на жената“. След 9 септ. 1944 активно се включва в обществена дейност. Умира в София. Чл. на СБП.

Белетристичните произведения на М. са посветени главно на новото време — на неговите големи проблеми, на живота на соц. човек. Особено силно я вълнува съдбата на съвременната жена, която отърсва от себе си спомена за миналото и става творец на новия живот. На децата М. разказва за живота на бедните момичета и момчета от миналото, за участието им в съпротивата, за героичните дни на Ленинградската обсада.

Съч.: Пролетни дъждове. Разкази. 1946; Оранжерии. Повест. 1953; Утринни часове. Разкази за деца. 1954; Бягството на Антон. Разкази за пионери. 1957; Песента на Маринка. Разкази. 1960; Трохи от трапезата. Разкази. 1962; Кариера. Пиеса. 1964; Нейното утро. Повест. 1964; С очи на влюбена. Разкази. 1966; Три бучки захар. Разкази за деца. 1971.

Лит.: С. Султанов. Двама разказвачи. — Народ, бр. 782, 1947; П. Димитров—Рудар. Детската литература през 1951 г. — Сеп-

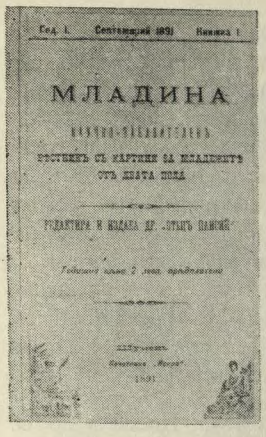

„Младина“

тември, 1952, кн. 10; Л. Кацкова. „Утрини часове“. — Пламъче, 1954, кн. 7; Е. П. (Ем. Прохаскова). Л. Младенчева. „Нейното утро“. — Пламък, 1964, кн. 12; Св. Кънев. Когато липсва най-важното („Нейното утро“). — Лит. фронт, бр. 2, 1965; С. Правчанов. Позиция на героя и позиция на автора. — Лит. фронт, бр. 26, 1965; Бележки за творчеството на писателката. — Лит. фронт, бр. 5, 29 ян. 1970.

бк

„МЛАДИНА“. Детско научно-художествено илюстровано списание. Излиза месечно в Шумен, септ. 1891 — септ. 1915. От II год. се издава в Русе; от II год., кн. 7 — в Търново; от IV год., кн. 6 — в Габрово; от V год. — в Казанлък; от X год., кн. 7 — в Пловдив. Редактирано и издавано от д-во „Отец Паисий“. Едно от най-старите и популярни детски списания в Б-я. Има за цел „да подбуди желанието на младежите към четене на добри и полезни книги и да ги подкани на работа“. Сътрудничат предимно първоначални учители от града и селото. Между сътрудниците са и Ив. Вазов, Ц. Гинчев, Ц. Церковски, Ц. Калчев, К. Величков, Д. Габе, В. Ив. Стоянов, Ек. Манчева, Л. Бобевски, Ал. Божинов, М. Москов и др. бълг. писатели. Наред с народни приказки, песни, басни, малки разказчета за случки от живота на деца и животни с поучителен характер дава популярни научни знания по география, астрономия, зоология, ботаника, история. Отделено е място и за физически опити, гатанки, задачи, игри с обяснителни текстове и рисунки. В раздела Разни обнародва научни факти, интересни сведения, здравни и полезни съвети. Клишетата на разнообразните цветни илюстрации са изработени в Германия. Поместените стихотворения и кратки разказчета за деца, животни и птици заедно със социалната си насоченост имат понякога поучителен характер, но невинаги достатъчна художествена стойност. За патриотичното възпитание на подрастващото поколение допринасят материалите, посветени на бълг. история и география, както и написаните във възрожд. дух кратки разказчета за В. Левски, Хаджи Димитър, А. Кънчев, Д. Чинтулов, Г. Бенковски и др. В първите годишнини на „М.“ преобладават преводните побългарени материали, по-късно материалите от бълг. автори, с бълг. тематика се увеличават. В „Картини и спомени от войната“ са описани от демократични позиции жестокостите на I световна война и страданията на народните маси. „М.“ има значение като едно от първите бълг. детски периодични издания, допринесли за нравственото и естетическото възпитание на няколко поколения деца.

вм

„МОЗАЙКА ОТ ЗНАМЕНИТИ СЪВРЕМЕННИ РОМАНИ“. Библиотека. Основана от С. Д. Юрукова. Издава се в Пловдив и С. (от кн. 4 на год. V), 1909—48. Излизат по 10 редовни кн. и 1 премия годишно. През войните (1915—18) излиза нередовно. Ред. Д. Юруков и Г. Юруков. Популяризира произведенията на световната художествена литература в продължение на 40 год. Поставя си задача „да следи развитието на съвременната литература и да дава на страниците си най-добрите произведения на най-бележитите европ. и всесветски писатели. Може да служи на учащата младеж като помагало при изучаване на чуждите литератури.“ Издава творби от класическата и модерната западноевроп. литература: О. дьо Балзак („Евгения Гранде“, „Една Евина дъщеря“), Стендал („Червено и черно“, „Пармският манастир“), А. Франс („Червеният крем“, „Престъплението на Силвестър Бонар“), А. Доде („Жак“, „Историята на едно дете“), Р. Ролан („Жан Кристоф“), Ги дьо Мопасан („Силна като смъртта“), А. Кронин („Дамата с каранфилите“), О. Уайлд („Портретът на Дориан Грей“), Т. Ман („Тристан“, „Тонио Крьогер“), Б. Келерман („Глупец“),

Ст. Цвайг („Новели“, „Разруха на едно сърце“), К. Хамсун („Нов свят“, „Редактор“), Х. Зудерман („Г-жа Грижа“, „Сватбата на Йоланта“), Г. Хауптман („Призрак“), П. Лоти („Разочаровани“), А. Бордо („Страхът от живота“, „Вълнената рокля“), Я. Васерман („Лаудин и неговото семейство“), П. Бурже („Луксът“), Бл. Ибанец („Мъртвите заповядват“) и др. Сравнително по-слабо са представени слав. литератури: А. П. Чехов („Хумористични и сатири“, „Драма на лов“, „Степ“), Ф. М. Достоевски („Бедни хора“, „Бесове“, „От подземника“), И. А. Бунин („Господинът от Сан-Франциско“), В. Г. Короленко („Слепият музикант“), Л. Н. Толстой („Детство и юношество“, „Семейно щастие“), Х. Сенкевич („Без догма“), Вл. Раймонт („Лили“ и „Справедливост“). Застъпена е и амер. литература с творби от Дж. Лондон („Мартин Идън“, „Малката стопанка на големия дом“, „Белият зъб“), П. Бък („Източен вятър, западен вятър“, „Голямата разпродажба“). Бълг. литература е представена съвсем инцидентно с К. Величков („Писма от Рим“), М. Георгиев („Разкази и хумористични“) и др. Световната литература се превежда от С. Юрукова, М. Юрукова, В. Юруков, Г. Юруков, К. Константинов, Ел. Консулова-Вазова, Н. Райнов, Б. Дановски, Д. Подвързачов, Ас. Разцветников и др.

кб

МОКРЕВ, Стефан Николов (5. X. 1900). Роден в Търново. Гимназия завършва в родния си град (1919) и право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1924). Започва да печата през 1920. Сътрудничи на много лит. вестници и списания: в. „Пегас“, „Светлоструй“, „Вестник на жената“, „Фар“, „Литературен фронт“, „Отечествен фронт“, „Септемврийче“, на сп. „Мисъл“, „Светулка“, „Дружинка“ и др. Редактира сп. „Литературни звуци“ (Търново, 1920—21); през 1923 е един от ред. на в. „Възход“. Ред. на „Театрална библиотека“ (1927—28), библ. „Знаменити романи“ (1945—46). Работи в тютюнев склад, в изд. „Книга на книгите“ (1929—31). От 1932 до 1967 е в М-вото на външните работи — културен съветник, легационен съветник, началник отдел. Чл. на БКП, на СБП.

Проявява интерес към проблемите на семейството и любовта. Пресъздава картини от всекидневния живот. В романа „Зората иде“ разкрива дълбоките конфликти и противоречия в полит. живот през драматичното десетилетие 1913—23, показва безкористната и всеотдайна борба на тесните социалисти, възмъжаването и укрепването на партията, нейното все по-голямо сближаване с революционните народни маси. Книгите му, предназначени за деца, разкриват един свят, богат с приключения и преживявания. Псевд.: Безпетаков, Венко Николаев, В. Нещастин, Емилиян Янтров, Любелин, Cornelius.

Съч.: Извора на тъгата. Поема в проза. 1921; Есенни хора. Драма. 1925; Тайната. Едноактна драма. 1927; Дивото. Разкази. 1929; Царският лъв. Приказка. 1931; Кантон 16. 1933; Приказна книжка. 1933; Тъжните мравки. 1933; Гроздобер. 1935; Желю жълтицата. Приказка. 1935; Любовта на ковача. Разкази. 1936; Смъртта на Лиза. Разкази. 1936; Филип Тотю. 1936; Щастие. Разкази. 1936; Двамата и кучето. 1937 (в съавт. с Хр. Миндов); Цар Ивайло. 1937; Медена питка. 1938; Приятелят ми ескимосът. 1939; Човешко око. Разкази. 1939; Дечко Палечко и петлето Клечко. 1941 (1943, 1970, 1976); Изневяра. 1943; Три и триста. Приказки и разкази. 1944; Аз не съм аз. Роман. 1945; Злополуките на Лисан. 1956; Мъглата се вдига. Повест. 1957; Везувий бучи. Разкази. 1962; Защо магаретата реват. 1965; Разкази и повести. 1970; Зората иде. Роман. 1971.

Лит.: Н. Загоров. „Дивото“. — Мисъл, бр. 39, 15 юни 1930; В. Каратеодоров. „Дивото“. — В-к на жената, бр. 399, 8 февр. 1930; П. Горянски. „Кантон 16“. — Мисъл, бр. 22, 22 февр. 1933; Г. Кръзнов. „Кантон 16“. — В-к на жената, бр. 532, 13 май 1933; Вл. Манасиев. „Кантон 16“. — Мисъл, бр. 19, 5 февр. 1933; М. Ралчев. „Кантон 16“. — Бълг. независимост, бр. 167, 11 май 1933; К. Ч. Приказна книжка. — Победа, бр. 182, 10 дек. 1933; Н. Анастасов. „Гроздобер“. — Лит. свят, бр. 8, апр. 1936; Д. Добрев. „Двамата и кучето“. — Светлоструй, бр. 4—5, дек.—ян., 1937—1938; Ст. Божков. „Двамата и кучето“. — В-к на жената, бр. 715, 12 ян. 1938; В. Каратеодоров. „Дечко Палечко и петлето Клечко“). — Прослава, 1942, кн. 2; С. Радев. По повод една хубава книга за деца. — Зора, бр. 6779, 1942; Д. Добрев. „Аз не съм аз“. — Лост, бр. 8, 24 апр. 1946; Стар Библиофил (Г. Константинов). „Аз не съм аз“. — Радикал, бр. 18, 4 февр. 1948; Ив. Богданов. С вяра в комунистическата правда. — Отеч. фронт, бр. 4320, 18 юли 1958; Г. Веселинов. Стефан Мокрев. Предг. към Мокрев, Ст. Дечко Палечко и петлето Клечко. 1970:

Стефан Мокрев

Яко Молхов

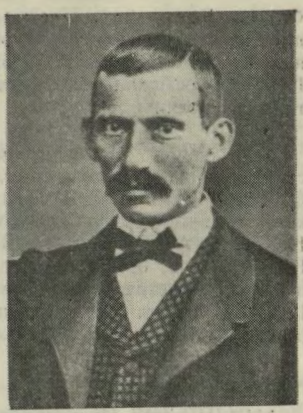

Иван Момчилов

Л. Захариев. „Разкази и повести“. — Нар. култура, бр. 43, 24 окт. 1970; Г. Георгиев. Роман за социалните борби във Велико Търново. — Борба, бр. 144, 2 дек. 1971; Вл. Кутиков. С научна точност и художествена достоверност. — Вечер. новини, бр. 6367, 23 март 1972; Хр. Недялков. За героизма на обикновените хора. — Нар. армия, бр. 7351, 22 юли 1972; П. Тотев. „Зората иде“. — Читалище, 1972, кн. 5; Н. Василев. Всенародно дело. — Велико Търново. 1973; М. Минева. Източници на духовни ценности със съвременно значение. — Велико Търново. 1973; П. Стъпов. Дълголетен творчески път. Стефан Мокрев на 75 г. — Лит. фронт, бр. 42, 16 окт. 1975.

ви

МОЛХÒВ, Яко Аврамов (29. XII. 1915). Роден в с. Каменица (дн. квартал на Велинград) в семейството на дребен търговец. Баща му загива в I световна война и многодетното семейство живее в оскъдица. М. учи в родното си село, от 1926 — в София, където семейството му се преселва. След завършване на гимназия записва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ и същевременно работи като търговски служещ. Принуден е да прекъсне следването си поради фашистките противоеврейски закони в Б-я. Като чл. на РМС (от 1930) развива организационна и пропагандистка дейност сред учениците в София и сред младежите в родния си край, а по-късно — във въздържателното д-во „Васил Левски“ и в еврейското читалище. Партиен секретар е и чл. на секторно ръководство в кв. Ючбунар. Работи в системата на Бълг. кинематография (1948—1952), ред. е в сценарната редакция в Студията за игрални филми; гл. ред. на сп. „Киноизкуство“ (1952—63); ред. в Студията за научно-популярни филми (1967—70). От 1973 завежда отдел „Белетристика“ в сп. „Пламък“. Чл. на БКП, на СБП.

М. развива активна литературно-критическа дейност. С проблемни статии и рецензии участвува във всекидневния печат и в лит. списания и вестници. Следи развитието на бълг. роман и отразява постиженията и слабостите му в обзорни статии. Занимава се с актуални проблеми на съвременната литература и на лит. критика — идейност и художествено майсторство, работническа тема, положителен герой, художествено наследство, мемоарна литература, детска литература и др. В статии и рецензии разглежда творчеството на Д. Димов, Г. Караславов, Ем. Коралов, Ст. Ц. Даскалов, Ив. Мартинов, Ем. Станев, А. Гуляшки, Цв. Ангелов и др. и на съв. и западноевроп. писатели — А. Т. Твардовски, И. Г. Еренбург, Б. Н. Полевой, М. Горки, А. П. Гайдар, Ст. Цвайг, Р. Ролан и др. Сътрудничи на сп. „Киноизкуство“ и др. вестници и списания с оперативни рецензии за бълг. и чужди филми. В статиите си поставя проблемите на бълг. кинодраматургия, кинорежисура, сценарен жанр и др. Занимава се и с историята на бълг. кино, с връзките му с ит. неореализъм и с др. въпроси. Превежда творби от А. С. Пушкин, В. П. Катаев, Еренбург и др.

Съч.: Литературни кръжоци. Задачи и организация. 1947; Млада гвардия от Ал.

Фадеев. Беседа за младежта. 1947; По следите на съвременността. Проблеми на днешния български роман. 1956; Кинокритика. 1962; Съвременни белетристи. 1964; Критически хроники. 1975.

Лит.: Ив. Попиванов. Бележки за стила и езика на един критик. — Лит. фронт, бр. 30, 26 юли 1956; В. Найденова. Първа книга по въпросите на киното. — Септември, 1963, кн. 2; Ат. Свиленов. „Кинокритика". — Нар. култура, бр. 9, 2 март 1963; Ат. Дишев. Белетристика и критика. — Септември, 1965, кн. 2; Др. Ничев. С поглед към съвременността. — Лит. мисъл, 1965, кн. 3.

кб

МОМЧИЛОВ, Иван Николов (19.X. 1819—8. XII. 1869). Роден в гр. Елена. Първоначално образование получава в родния си град при даскал Андрей Робовски. Изпратен е в Търново, за да учи грц. език. Скоро е изгонен оттам, защото чел апостола на бълг. език в една от търновските черкви. М. се завръща в гр. Елена и става помощник-учител. От 1837 учи в грц. у-ще на о. Андрос заедно с Н. Михайловски, Ст. Чомаков, Ив. Добровски и др., където е чл. на Славянобългарското д-во. Антибълг. отношение в у-щето го принуждава да се прехвърли в Атина, където учи 3 год. в гимназия и усвоява освен грц. и лат. и нем. език. През 1842 се записва в Херсонската духовна семинария, но на следващата година я напуска по здравословни причини и става учител в гр. Елена (1843—59). М. въвежда взаимоучителната система в Еленското у-ще, преустройва учебното дело, урежда библиотека за учениците. От 1859 до 1864 учителствува в Горна Оряховица и развива огромна педагогическа и обществена дейност — основава взаимно и класно у-ще, съдействува да се замени в богослужението грц. език с бълг., застава начело на борбата срещу фанариотите. Дейността и високата култура създават на М. голям авторитет сред жителите на Горна Оряховица. След като напуща учителството (1864), М. се отдава изцяло на книжовно-педагогическа дейност. Обикаля много места в Б-я във връзка с издаваните от него учебници, оказва пряка помощ на учителите с познанията и съветите си. През 1868 основава „Книгопродавница Момчилов и с-ие" в Търново. Умира в Горна Оряховица.

М. е популярен през Възраждането като учител и книжовник-педагог. Той въвежда съвременни методи в обучението, подготвя и изпраща способни учители в различни краища на Б-я. Негови ученици са видните възрожд. писатели и общественици — П. Р. Славейков, Д. Войников, Н. Козлев, Др. Цанков, Ив. Касабов и др. Запознат с потребностите на у-щното обучение, М. съставя и издава учебници по старобълг. и новобълг. език, аритметика, география, свещена история и др. Той има солидни познания като филолог — автор е на първата граматика по старобълг. език, изказва се компетентно по проблемите, свързани с делото на Кирил и Методий. М. е събирач на народни умотворения, някои от които са поместени в неговите издания.

Съч.: Писменица на славянскийа язик. Белград, 1847; Граматика на старобългарския йезик по сичкото му развитие. Виена, 1865; Описание на светия град Йерусалим и изобщо на светите места на Изток. Прев. Виена, 1865; Сборник от образци за изучаването на старобългарския йезик по сичкото му развитие, преведен и събран... Виена, 1865; Буквар с картинки. Виена, 1868 (2 изд. 1871, 3 изд. 1875, 4 изд. [?], 5 изд. 1875, 6 изд. 1878); Граматика за новобългарския език. Русчук, 1868 (1873); Кратка свещена история. Русчук, 1868 (1871, 1873, 1874); Свещен православен катихизис за народните ни училища. Прев. от гръцки. Вена, 1869 (2 прераб. и доп. изд. 1872); Малък свещен православен катихизис, скратен от . . . Вена, 1869 (1871); Буквар за черковно четенье за децата. 3 изд., попр. и доп. Виена, 1869; Църковен цветник. . . 1869; Начален прочет. Вена, 1870 (1871, 1873); Начален прочет. Виена, 1869 (1872); Малка аритметика. Виена, 1869; Малко политическо земеописание. Вена. 1869 (2 прераб. изд. 1872).

Лит.: М. Радивоев. Биография на Ивана Николов Момчилов с кратък очерк за просветителната му дейност (1819—1869). 1912; Ив. Р. Зринов. Ив. Н. Момчилов (По случай 25-годишнината от смъртта му). — Учител, 1895, кн. 3; Ц. Калчев. Забравен учител и книжовник (По случай 100 г. от раждането на Иван Н. Момчилов и 50 г. от неговата смърт). — Илюстрация светлина, 1920, кн. 3; Ас. Василиев.Трем на Българското възраждане. 1936. с. 43.

дл

МО̀НОВ, Тодор (Тодор Монов Тодоров) (6. VI. 1928). Роден в с. Дерманци, Ловешки окр., в семейството на учители. Гимназиално образование получава в родното си село (1946). Завършва бълг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1950). Специализира

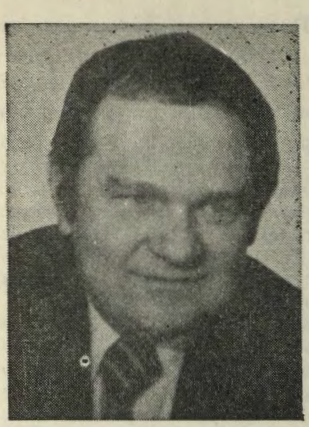

Тодор Монов

кинодраматургия в Москва (1962—63). Работи като журналист в Радио София (1949—59). От дек. 1959 ред. в Бълг кинематография. Драматург на Варненския нар. театър „Ст. Бъчваров“ (1964). От 1972 сценарист към Студията за игрални филми. Чл на СБП, на БКП.

Първата му публикация е от 1947 — разказ във в. „Народна младеж“. Пише очерци и разкази за печата и радиото. През 1955 е специален кореспондент на Радио София на Баташкия водносилов път — впечатленията му от големия строителен обект дават основа на част от творбите му. Първата книга на М. — сб. разкази „Вълнения“ — има документална основа. Съзнателно е търсена максимална близост на разказа до суровата реалност на работническия живот. Амбицията на автора е да разкрие човешката красота зад грубостта на външното поведение и зад физическата непривлекателност. В романа „Смърт няма“ (награден от ЦК на Комсомола) М. показва новите човешки отношения в трудовия колектив, набляга върху проблемата за героичното, опитва се да създаде положителния герой на съвремието. В повестта „Вярност“ е поставена проблемата за съответствието на човека с високите изисквания на епохата. По сценарии на М. са създадени филмите „Хроника на чувствата“, „Смърт няма“, „Осмият“, „Десет дни неплатени“.

Съч.: Вълнения. Разкази. 1958; Смърт няма. Роман. 1960; Вярност. Повест. 1968; Снежен човек. Роман. 1976.

Лит.: П. Тотев. При строителите. — Лит. фронт, бр. 24, 18 юни 1959; П. Данчев. Когато писателят познава героите си. — Лит. фронт, бр. 38, 22 септ. 1960; Я. Молхов. Правдива повест за строителите. — Раб. дело, бр. 349, 14 дек. 1960; Св. Бъчварова. По препоръките на живота. — Пламък, 1961, кн. 2; В. Колевски. Патосът на живота — патос на литературата. — Септември, 1961, кн. 2; Б. Нонев. Съвременност и художествена правда. — Лит. фронт, бр. 4, 26 ян. 1961; С. Правчанов. Да се обвини и оправдае. — Пламък, 1967, кн. 10; Ч. Добрев. Съвременност, съвременни позиции. — Лит. фронт, бр. 36, 29 авг. 1968; К. Топалов. Измеренията на верността. — Септември, 1969, кн. 2.

КЯ

МОРÀВСКА ЛЕГÉНДА. По съдържание наподобява *Италианската легенда* — предава основните моменти от живота и делото на *Кирил* и *Методий* съобразно с фактите и композицията на техните Пространни жития. За разлика от Италианската легенда в М. л. е засилен елементът на чудотворното. Съгласно с рус средновековна истор. хроника „Повесть временных лет“ и хърватския полулегендарен летопис от XII в., познат под името „Дуклянска хроника“, авторът на М. л. пише за проповед на Кирил и Методий в Б-я след завръщането им от Хазария и преди заминаването им за Моравия. Въпреки някои неточности около живота и делото на Кирил и Методий М. л. е важен истор. извор и лит. паметник, който по документален начин свидетелствува за вековната почит към слав. първоучители в Моравия. Огромното значение на Кирило-Методиевото дело за бълг. народ е посочено ясно в М. л. — началото на просветителската дейност на Кирил и Методий на слав. език се свързва пряко с Б-я. Най-старият препис на легендата — на лат. език, — по който тя единствено е позната, е от 1480. Авторът на съчинението не е установен. Приема се, че той е някой моравски духовник.

Лит.: I. Dobrowsky. Mährische Legende von Cyrill und Méthod. Prag, 1826; В. А. Бильбасов. Кирилл и Мефодий. II. СПб., 1871. с. 228—237, 320—326; А. Теодоров-Балан. Кирил и Методий. II. 1934. с. 202—207 (с библиогр.); P. Devos et P. Meyvaert. La Légende Morave et ses sources. — In: Analecta Bollandiana. T. 74. 1956. p. 441—469.

КМ

Моско Москов

МОСКОВ, Моско (Моско Москов Груев) (12. IX. 1862—12. II. 1947). Роден в Лясковец в семейството на градинари. Основно образование получава в родния си град. През 1882 завършва семинария в Петропавловския манастир до Лясковец. С. г. заминава за Одеса, където учи в семинария до 1885. Учител е в родния си град (1885—86). Следва литература в Женева (1886—90), където изпитва влиянието на рус. прогресивни мислители. През 1890 учителствува в Русе, а през 1892 окончателно се установява в Търново като учител по литература. Директор е на Девическата гимназия, на прогимназията, а през 1921—33 на Нар. библ. в Търново. Възобновява Археологическото д-во и музея в града, основава Туристическо д-во. Сътрудничи на сп. „Труд" (Велико Търново), „Българска сбирка", „Светлина", „Църковен вестник" (Велико Търново), „Велико-Търновски общински вестник" и др. Умира във Велико Търново.

М. оставя голямо по количество лит. наследство от различни жанрове — разкази, повести, истор. записки, драми, поеми, стихове (предимно за деца) и др., всички с родолюбива тематика и с тенденция да се осветли героичното минало на бълг. народ. Автор е на история на бълг. литература, пръв опит да се проследи развитието на книжовността от създаването на бълг. писменост до нач. на XX в., и на история на новата рус. литература, с която популяризира рус. класици в Б-я. Освен лит. и истор. съчинения пише и по стопански въпроси, свързани с миналото на Б-я. Прев. от рус. език „Епоха на Възраждането" (1905) от П. Кохан, съчинения от М. Рид (1926—29), „Приказки от хиляда и една нощ" и др. Псевд.: М. Велинов

Съч.: За старите времена. Разказ на една баба. Приказка I. За чумата. Търново, 1886; Мома Слава. Поема из нашия нар. живот. Русе, 1888;Пролетна китка. Стихотворения. Русе, 1888; Беззащитни жертви. Повест из нашия живот. Русе. 1889; Съвременни напеви. Стихотворения. Русе, 1889; Лятна китка. Стихотворения. Варна, 1891; Стояна. Поема из нар. живот. Русе, 1891; Повести и разкази. Търново, 1894; Цветовце. Стихове за деца. Търново, 1894; Четата на Христо Ботев. Търново, 1894 (1905, 1910); История на българската литература. Търново, 1895; История на новата руска литература. Търново, 1895; Към изложението. Пътни бел. Търново, 1895; Борба за отечеството. Драма в 4 д. Търново, 1896 (1910); Дядо Желъо Хаджията. Повест. Търново, 1900; Джебен речник на чуждите думи в езика ни. Търново, 1907; Миналото и бъдещето на Велико Търново в икономическо отношение. Търново, 1910; Емиграцията ни в свръзка със стопанския ни живот. Търново, 1911; История на Археологическото д-во в Търново. Търново, 1912; Разкопките в черковите Св. Димитрий и Св. 40 мъченици в Търново. Търново, 1912; Делимолдавски войвода. Навлизането на румъните в България. Песен. Търново, 1913; Към бойното поле. Разкази из последната война. Търново, 1913; По какъв повод са издигнати черквите Св. Димитрий и Св. 40 мъченици в Търново. Търново, 1913; Епископ Климент Охридски (27 юли 916—27 юли 1916). Търново, 1915; Моите драски. 1915; Търново в черковната борба. Търново, 1915; Черквата Св. Петка в Търново. Търново, 1915; Преживелици (Драски). Шумен, 1918; Лясковец, миналото и бъдещето му. Сказка. Търново, 1920; Силуети около Търново. Търново, 1922; Що е щастие и как се постига то (Реч). Търново, 1922; Упътване за уредба на училищна или читалищна библиотека. Търново, 1923; Хайдути. Разказ. Търново, 1923; Към светлина. Разкази. Търново, 1924; Политика и любов. Повест из нашия провинциален живот. Търново, 1924; Дядо Трак и змеят. Приказка в стихове. Търново, 1925; Началото на индустрията в Търново. Търново, 1925; Нашите революционери поети. Търново, 1925; Нещастна фамилия. Драма в 5 д. според повестта „Нещастна фамилия" от В. Друмев. Търново. 1925; Българката според нашите народни песни. Търново, 1926; Борбата на Дядо Трак със змеят. Приказка в стихове. Силата на съвестта. Разказ. Пловдив, 1927; Светата Петропавловска обител при гр. Лясковец. Търново, 1927; В царството на смъртта. Странички от живота на македонците в Сърбия. Търново, 1928; Значението на Кириакодромиона — Софронието (Печатано в

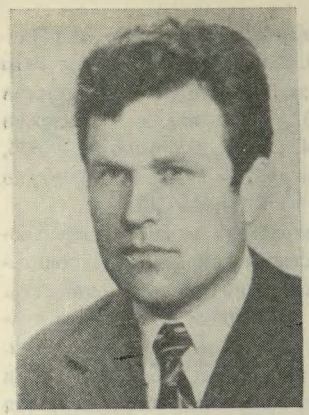

Атанас Мочуров

1806 г.). Търново, 1928; Хубавицата мома Петкана. Любопитен разказ из селския живот. Пловдив, 1928; Естетическото възпитание в нашите училища. Търново, 1929; Инджето (Другар на Христо Ботев по оръжие). Търново, 1929; От обич към бога. Разказ. Търново, 1929; Нашата младеж. Търново, 1930; Нашите народни любовни песни. Сказка. Търново, 1930; Скъпотията. Търново, 1930; Борбата ни за църковна независимост. 1833—1933. Търново, 1933; Борбата на дядо Трак със страшния змей. Циганският цар Макир Манго и Педя човек — 40 педи брада. 3 много интересни приказки. Пловдив, 1940; Разкази. Търново, 1940; Речник на чуждите думи в езика ни. Търново, б. г.

Лит.: П. Н. Даскалов. „Съвременни напеви". Стихотворения. — Критика, 1891, кн. 7—8; А. Теодоров-Балан. Моско Московъ. „История на българската литература". Търново, 1895. — Бълг. преглед, 1895, кн. 4—5; Н. Бобчев. „История на българската литература". — Учил. преглед, 1900, кн. 4; Лит. бележка за Моско Московъ. — Светлина, 1917, кн. 1; Н. Дончев. Лермонтов в България. — Вчера и днес, 1939, бр. 10; Д. Минев. Стихотворни сборници преди Освобождението. — Език и литература, 1953, кн. 3.

ди

„МОСТ". Сборник, съставен от стихове на Д. Пантелеев, Г. Караиванов и Ат. Далчев (С., 1923). Целта на „М." е да манифестира нова насока в тогавашната бълг. поезия в противовес на символизма и неговите закъснели епигони в Б-я. Пантелеев отпечатва в „М." 10 стихотворения, обединени в цикъла „Белият пастир". Стихотворенията от този цикъл — „Пастир", „Изкушение", „Смърт" — подсказват някои моменти от бъдещото развитие на поета: от една страна, влечение към идиличните настроения и към примитива, а, от друга — стремеж към психологизъм, изобразяване на мистични състояния и намеци за тревожната съвременна действителност. Караиванов се представя с цикъла „Сенки" — 5 стихотворения, които са под равнището на поместеното от другите двама автори — образите са неестествени, темите — незначителни. От Далчев са отпечатани 10 стихотворения, обединени в цикъла „Жената в черно". Повечето от тях по-късно влизат в първата му кн. „Прозорец" (1926). Цикълът показва, че е направен интересен и успешен дебют. Стихотворения като „Старите моми", „Болница", „Хижи", „Дъжд", включени в „М.", са едни от най-сполучливите както в сборника, така и в първата книга на поета. До известна степен те са показателни за ранното му творчество, в което посилен е интересът към материално-вещественията свят, а така също и към пресъздаването на сложни психологически състояния. „М." е начало в творческото развитие на Пантелеев и Далчев.

Лит.: К. Гълъбов. Сборник Мост. — Ек, бр. 2, 1924. *лс*

МОЧУ́РОВ, Атанас Савов (12. V. 1931). Роден в с. Сломер, Великотърновски окр., в семейството на учители. Завършва гимназия във Враца (1950) и бълг. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1962). До 1967 е учител по бълг. език и литература в с. Овча могила, Великотърновски окр., и в Павликени. Завежда лит. ред. в Държ. изд. — Варна (1967—69), ред. в Радио Варна (1970—73), зам.-гл. ред. на лит. алманах „Простори" (от 1973). Чл. на БЗНС, на СБП.

За пръв път печата през 1953 в сп. „Български воин" и в. „Народна армия". Обнародва стихове и литературно-критически статии в централните лит. издания. Носталгичният спомен за детството и копнежът по родния край в творчеството на М. са подчинени на стремежа да се осмисли преходното и трайното в облика на бълг. село. Този стремеж е изявен и в повестта „Мамо, ти си плакала", която пресъздава живота на народното учителство в миналото. М. е автор и на куклени пиеси — „Веселите петлета" (1970), „Хитър Петьо" (1972), „Какво е най-добре" (1975). Негови

стихотворения са превеждани на сърбохърв., унг., пол., укр. език.

Съч.: Доверие. Стихотворения. 1960; Стихотворения. 1963; Николай Марангозов. Лит.-крит. очерк. 1964; Мамо, ти си плакала. Малка семейна хроника. 1967 (1975); Вървя към теб. Стихотворения. 1968; Приключения с петлета. Поемки за деца. 1968; Александър Геров. Лит.-крит. очерк. 1970; Но животът е прекрасен. Стихотворения. 1972; Веселите петлета. Поемки за деца. 1976; Кой ще спре дъжда. Стихотворения. 1976; Хитър Петьо. Поема за деца. 1976.

Лит.: Ив. Руж. Четири имена — четири надежди. — Лит. фронт, бр. 43, 27 окт. 1960; Б. Делчев. Разговор за първите стихосбирки. — Пламък, 1961, кн. 1; П. Данчев. Бележки за поезията на младите. — В: Писатели и време, 1962; Ат. Свиленов. Сред първите стихосбирки. — Септември, 1962, кн. 10; Д. Табакова. „Мамо, ти си плакала". — Пламък, 1967, кн. 9; К. Севов. „Вървя към теб". — Полет, Варна, 13 май 1968; Л. Стаматов. Неспокойното сърце на поета. — Септември, 1968, кн. 8; С. Хаджикосев. Поетическа равносметка. — Пламък, 1968, кн. 16; Ив. Цанев. Като съвест и като мярка. — Лит. фронт, бр. 4, 18 ян. 1968; Й. Тодоров. За честта на българското куклено изкуство. — Нар. дело, Варна, 11 юни 1970; М. Неделчев. Защита на живата поезия. — Септември, 1971, кн. 7; С. Манолова. За да искрят детските очи. — Нар. дело, Варна, 17 авг. 1972; Ст. Елевтеров. Когато думите се появяват преди чувството („Но животът е прекрасен"). — Септември, 1973, кн. 6; Л. Станкова. Доверие, което задължава. — Нар. дело, Варна, бр. 276, 1973; С. Хаджикосев. Към по-проблемно поетическо мислене. — Пламък, 1974, кн. 4; Ив. Радев. Поетът Атанас Мочуров. — Хоризонти, 1975, кн. 2. *сбел*

МУРÀТОВ, Александър (псевд. на Христо Мотов Мишев) (15. VI. 1914). Роден в с Ясен, Плевенски окр., в селско семейство. Прогимназия завършва в родното си село. Учи в Плевенската гимназия (1927—30) и в Педагогическото у-ще в Ловеч (1930—32). Поради прогресивните си идеи не получава учителско място. Завършва романска филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1940). Като студент членува в нелегалния лит. кръжок „Хр. Смирненски" и сътрудничи на легалните издания на РМС. Активно участвува във всички студентски акции и стачки. Учител в Асеновград (1941) и в с. Славяново, Плевенски окр. (1941—44). От 1945 е на работа в София — в Централния кооп. съюз — ред. на сп. „Кооперативно другарче"; гл. ред. на сп. „Пламъче" (от 1950). Започва да пише още като ученик. Печата за пръв път в сп. „Българска реч" — 1931—32, после във в. „Младежки преглед" — 1934, „Лик", „Кормило" — 1936, сп. „Българска мисъл" — 1939—40, „Изкуство и критика". Чл. на БКП, на СБП.

М. пише за възрастни и за деца. В стихотворенията за възрастни той проявява предпочитание към темите, свързани със съвременността. В тях се усеща будното му гражданско чувство, гордостта от промените в соц. Б-я. На героичната борба на кубинския народ за свобода посвещава стихосбирката „Под чужди небеса". Най-голяма част от поезията му са стиховете за деца и юноши. В тях разкрива света на детството си, живота на съвременното дете. Най-често срещаните теми са любовта към родината, жаждата за знания, детските мечти за бъдещето. Поезията на М. е оптимистична, с подчертано гражданско и социално звучене. Превежда стихотворения от исп., често в съавт. с Ат. Далчев („Испански поети. Романси за гражданската война", 1948, и др.), от рус. и фр. език. Заедно с Ф. Верезен съставя антологията „Съвременна белгийска поезия" (1969) и др. Засл. деятел на културата (1972).

Съч.: Близо и далече. Стихотворения. 1940; Дунавска пролет. 1950; Отличник. Стихотворения за юноши. 1952; Сегашно време. Стихотворения. 1955; Спасена светлина. Стихотворения. 1960; Школска стряха. Стихотворения за деца и юноши. 1961; На разни адреси. Епиграми, стихотворения, басни. 1962; Предвестник. Избр. стихотворения. 1964; Моряк на лодка. Стихотворения за деца. 1967; Малък квартал. Стихотворения. 1968; Под други небеса. Стихотворения. 1970; Водно конче. Стихотворения за деца и юноши. 1971; Дървените кончета. Избр. стихотворения. 1971; Капитанка на кораб. Поемка за деца. 1971; На тоя свят. Стихотворения. 1973; Хлябът на дните. Избр. стихотворения. 1974; Жива природа. Стихотворения. 1975.

Лит.: П. Димитров-Рудар. На малките граждани — голяма литература. — Отеч. фронт, бр. 4561, 26 апр. 1959; Ив. Бояджиева. „Спасена светлина". — Пламък, 1961, кн. 9; Ат. Свиленов. Празник за децата. — Лит. новини, бр. 1, 24 май 1961; Св. Цонев. Поеми за светлината на живота. — Септември, 1962, кн. 1; Ат. Благоев. Поезия, родена в огъня. — Родна реч, 1965, кн. 4; Св. Цонев. Когато дойде хубавият ден. — Лит. фронт, бр. 45, 31 окт. 1968; Ат. Свиленов. Антология на поезията за деца и юноши. — Лит. фронт, бр. 40, 2 окт.

Александър Муратов

Владимир Ил. Мусаков

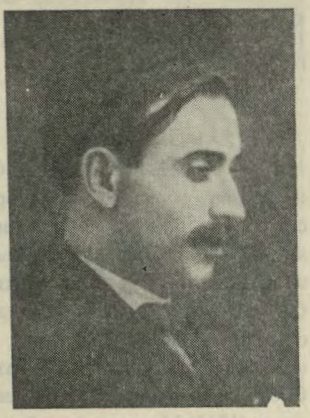

Владимир П. Мусаков

1969; С. Беляева. „Под други небеса“. — Лит. фронт, бр. 51, 16 дек. 1971; К. Топалов. Александър Муратов. — Родна реч, 1973, кн. 2; Ив. Руж. Изтъкнат преводач, даровит поет. — Нар. култура, бр. 27, 29 юни 1974; С. Янев. Цената на гражданската и поетическата отговорност. — Пламък, 1974, кн. 12; Т. Цонева и Н. Николова. Александър Муратов. Био-библиогр. очерк. 1974; Н. Стайков. Присъствието на поета-комунист. — Лит. фронт, бр. 9, 27 февр. 1975; Т. Цонева. Поезия на дълга и оптимизма. Александър Муратов на 60 г. — Въпр. на детската литература, 1975, кн. 12. *бк*

МУСАКОВ, Владимир Илиев (7. V. 1928—8. I. 1968). Роден в Свищов. Прогимназия и гимназия завършва в София. Следва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“, след това финанси във Висшия икономически ин-т „К. Маркс“. Ред. в БТА (1958), контролен ред. в Българска енциклопедия към БАН (1961—62), ред. в лит. отдел на телевизията (1962—64), в информационния център към изд. „Народна култура“ (1964—66), хоноруван преводач и сътр. на изд. „Народна култура“ (от 1966). Умира в София.

М. проявява отрано склонност към изучаване на чужди езици, владее нем., англ. и рус. език. Още като ученик в гимназията сътрудничи с преводи на в. „Весела дружинка“ и сп. „Илюстровано четиво“. Активната му преводаческа работа започва от 1943 с романа „Заветът на Винету“ от К. Май. За 4 год. той превежда още 10 романа за юноши от същия автор. През 1969 излиза във 2 изд. неговият авторизиран превод на „Рио де ла Плата“. Изключителното трудолюбие на М., неговата отлична подготовка, дисциплина и систематичност му позволяват да преведе на бълг. език над 100 художествени творби. Той притежава усет за стил, точност и чувство за обществена отговорност при подбора на произведенията и претворяването им на бълг. език. Като един от най-добрите бълг. преводачи М. успява да предаде на бълг. език ироничния и жизнерадостен стил на Е. Кестнер и от 1946 до 1965 издава 10 негови книги. Превежда романи от Х. Бьол, Л. Фойхтвангер, Х. Кирст, К. Емис, Х. Хартунг, В. Бредел, А. Малц; стихове от Кестнер, Х. Лонгфелоу, У. Уитман, Р. М. Рилке; пиеси от Б. Брехт, Д. Голзуърди.

М. е автор на радиопиеси по мотиви от произведения на Кестнер, Л. Франк, Ал. Беляев и др. Написал е предговори към „Гойа“ от Фойхтвангер, „Трима мъже в снега“ и „Фабиан“ от Кестнер, „Последният вагон“ от Л. Франк и др. Обнародва рецензии, статии, очерци в лит. издания. Особено внимание заслужават публикациите му върху преводаческото изкуство, интервютата му с големи писатели от чужбина: „Две срещи с Кестнер“ (в. „Литературни новини“, бр. 21, 1962), „Трябва да се възрази“ (в. „Литературен фронт“, бр. 44, 1963), „Грам истина — тонове заблуждения“ (в. „Литературни новини“, бр. 69, 1963), „Автор и преводач“ (в. „Литературни новини“, бр. 45, 1963), „Да поговорим за превода. Третото начало“ (в. „Литературни новини“, бр. 61, 1963) и др. М. е един от основателите и активните дейци на обединението на преводачите към СБП.

Лит.: Н. Николов. Владимир Мусаков. — Лит. фронт, бр. 3, 11 ян. 1968; Др. Петров. Владимир Мусаков. Бел. — Пулс, бр. 2, 23 ян. 1968.

йв

МУСАКОВ, Владимир Петров (25. X. 1887—28. IX. 1916). Роден в София. Основно и средно образование завършва в родния си град (1905). През 1907 заминава за Москва, за да следва право и финанси. Запознава се с културата и лит. живот на Русия. Още като студент започва да сътрудничи на сп. „Листопад", „Светлина", „Факел" с разкази, стихове в проза, приказки и импресии. След завършването на висшето си образование (1912) М. се връща в Б-я и става адвокат. През 1915 постъпва в Школата за запасни офицери. След завършването ѝ е изпратен на фронта. Участвува в боевете в Добруджа по време на I световна война. Ранен в едно сражение край с. Кубадин Кукараджа на 19 септ. 1916, М. е пренесен във военната болница в Алфатар, където умира след няколко дни.

М. се оформя като драматург и белетрист непосредствено преди I световна война. Автор е на драмата „Далила", на драматичната поема „Сатанаил". Известно време е под влияние на символизма, който преодолява на фронта. Тук създава своята най-значителна реалистична творба „Кървави петна" под формата на писма от личен дневник. Тя се отличава с импресивния си стил, с хуманизма и съчувствието към страданията на обикновения човек от народа през войната.

Съч.: Далила. Драма в 3 д. 1921; Кървави петна. 1921; Избрани страници. 1943.

Лит.: Д. Б. Митов. Късни отзвуци от войната. — Развигор, бр. 3, 1921; В. Пундев. Вл. Мусаков. — Златорог, 1922, кн. 1; В. Иванов. Четири имена. Христо Ботев, П. К. Яворов, Димчо Дебелянов, Владимир Мусаков. 1926; П. Динеков. Вл. Мусаков. — Мисъл, бр. 10, 1929; Ефр. Каранфилов. Един честен вик срещу империалистическата война. — Във: Войникът в строя и в литературата. 1956. с. 84—96; Ж. Авджиев и Ив. Богданов. Владимир Мусаков. — В: Забравени реалисти. 1956. с. 473—477; Ст. Попвасилев. Забравени реалисти. — Родна реч, 1960, кн. 9.

лс

МУТАФОВ, Константин Димитров (23. III. 1879—19. III. 1946). Роден в Русе в учителско семейство. Основно и гимназиално образование получава в родния си град. Следва драматическа школа във Флоренция (1897—1900). Две год. е артист в театралната трупа „Сълза и смях". Разколебан в актьорските си възможности, по-късно окончателно напуска сцената и става чиновник. Няколко години е библиотекар в Нар. театър, след това — артистичен секретар. От 1924 е уредник на Архивния отдел при Нар. библ. в София. Умира в София. Чл. на СБП.

М. се проявява като белетрист, драматург, театрален критик и преводач. Трагедията му „Пленникът от Трикери" се играе с голям успех из Б-я поради нейната антивоенна тематика. М. изобразява необикновени, разтърсващи събития и в драмите, и в трагедиите си „Иуда", „Омуртаг хан" и др. Влияе се от модерните течения в драматургията, използува сензационни похвати за поддържане на драматичното напрежение. В белетристиката си изобразява трудовото всекидневие на съвременниците си.

Съч.: Над живота. Драма в 4 д. 1906; Иуда. Драма. 1914; Дядо Климе. Драматичен епизод. 1917; Пленникът от Трикери. Драма в 3 д. 1918 (2 прераб. изд. 1928); Омуртаг хан. Трагедия в 4 д. и 1 карт. 1924; Детски театър (две пиески). 1929; Бисерка. Фантазия в 2 карт. 1930; Убитата лисица. Пиеса в 3 д. 1933; Невяста неневестная. Роман. 1936; Алтън баба. Разказ. 1938; На гости на един поет. 1938; Прости души. Разкази. 1938; Юбилеят на Бербер Халил. 1938.

Лит.: Л. Илиев. „Иуда". — Демокр. преглед, 1914, кн. 8 и 9; М. Стоянов. „Омуртаг хан". — Северянин, бр. 1, 1926; П. Динеков. „Убитата лисица". — Лит. глас, бр. 195, 1933; Цв. Минков. „Очерк за К. Мутафов". — В: История на бълг. драма. 1936, с. 99 —101; Ст. Божков. „Невяста неневестная". — В-к на жената, бр. 675, 1937; Д. Добрев. „Невяста неневестная". — Светлоструй, бр. 5 и 6, 1937; Д. Б. Митов. „Прости души". — Лит. глас, бр. 435, 1939; П. Тихолов. Писателят Константин Мутафов почина. — Отеч. фронт, бр. 475, 1946; Константин Мутафов почина. — Лост, бр. 4, 1946.

елк

МУТАФОВ, Чавдар Петров (19. IX. 1889—10. III. 1954). Роден в Севлиево. Основно образование получава в родния си град. Завършва гимназия в София (1907), следва машинно инженерство и архитектура в Мюнхен. Работи като архитект и художествен критик. Първите си лит. произведения и статии печата в сп. „Везни" и „Златорог". Сътрудничи и на сп. „Слънце". Редактира

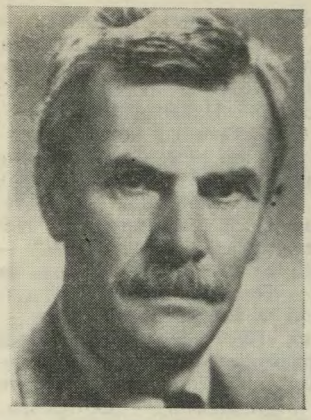

Константин Мутафов

Чавдар Мутафов

Вера Мутафчиева

лит. седмичници „Изток“ и „Стрелец“. През 30-те год. до 9 септ. 1944 се свързва тясно с фашистката културна политика. След 9 септ. 1944 е изключен от СБП. Умира в София.

М. е писател-есеист и белетрист-експресионист, представител на формализма и експресионизма в прозата. Развива се под влияние на нем. експресионизъм. Автор е на художествени есета, на много разкази, критически статии и на един модернистичен роман „Дилетант“. В произведенията си рисува картини от живота в причудливи форми; отразява жизнените си впечатления винаги през призмата на гротескната фантазия. Търси чудати образи — нереални и маниерни, — създава въображаеми преображения на веществения свят; стреми се да улови специфичните аромати, звукове и багри на фактите и явленията. Има известни заслуги за развитието на бълг. култура като ерудиран художествен критик.

Съч.: Марионетки. Импресии. 1920; Дилетант. Декоративен роман. 1926; Покерът на темпераментите. Гротески. 1926; Технически разкази. 1940; Първото сражение. 1941.

Лит.: В. Пундев. Чавдар Мутафов. — Демокр. преглед, 1920, кн. 10; Т. Тодоров. „Марионетки“. — Развигор, бр. 3, 23 ян. 1921; Гео Милев. „Марионетки“. — Везни, 1922, кн. 4; Ив. Радославов. „Покерът на темпераментите“. — Хроники, 1926, кн. 1; Ив. Знахар. „Дилетант“. — В-к на жената, бр. 278, 1927; Ат. Илиев. „Дилетант“.—Стрелец, бр. 1, 1927; В. Пундев. „Дилетант“.— Златорог, 1927, кн. 1; Ив. Знахар. Чавдар Мутафов. Лит. характеристика и био-библиогр. бел. — В: От 20-та насам. Антология. 1920—1930. 1931. с. 185—186; П. Апостол (Л. Стоянов). Литературни покойници. — Щит, бр. 12, 1933 (вж. и Л. Стоянов за литературата, изкуството и културата. 1959. с. 252—253); Г. Константинов. Чавдар Мутафов. — В: Българската литература след войните. 1933. с. 39—40; Б. Делчев. Фашизмът в нашата литература. — Раб. дело, бр. 15, 4 окт. 1944; Д. Ст. Литературни гестаповци. — Раб. дело, бр. 79, 18 дек. 1944; Г. Цанев. Чавдар Мутафов. — В: По нови пътища. 1973. с. 253—258.

елк

МУТАФЧИЕВА, Вера Петрова (28. III. 1929). Родена в София в семейството на проф. П. Мутафчиев, известен историк. Основно и гимназиално образование получава в София. Завършва история в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1951). Работи като асистент в Ориенталския отдел на Нар. библ. „Кирил и Методий“ (1950—55). Аспирантка е по османска история в Ин-та по история към БАН (1955—1958). През 1958 защищава кандидатска дисертация на тема „Феодалната рента в Османската империя XV—XVI в.“. Н. с. в Ин-та за история от 1958, ст. н. с. в Ин-та за балканистика от 1966. Чл. на СБП.

Творческият път на М. започва от 1952 със студии и монографии из историята на Б-я под османско иго. Има над 50 публикации в Б-я и в чужбина. Научно-популярната ѝ продукция започва от 1960, а художествената — от 1961 с поредицата „Героична летопис“.

В най-значителните си творби — „Лето-

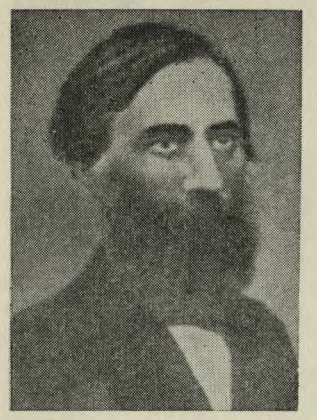

Димитър Мутев

ис на смутното време“, „Случаят Джем“, „Последните Шишмановци“ — М. отразява важни истор. събития на фона на богат документален материал, като ги осъвременява в идейно и художествено отношение. В центъра на вниманието й винаги е психологията на героите и днешната преценка на историята. Разработва и съвременна работническа тема.

Съч.: Голямата борба. 1961; Кърджалийско време. 1962; Повест за доброто и злото. 1963; Да се знае. 1964; Летопис на смутното време. Роман в 2 ч. 1964—1965 (2 преработ. изд. в 1 т. 1972); Случаят Джем. Роман. 1966 (2 изд. 1967); Есета. 1969; И Клио е муза. 1969; Последните Шишмановци. Роман. 1969 (2 изд. 1975); Рицарят. Роман. 1970 (1973); Героика. Очерци за Козлодуй. 1972; Процесът. Повест. 1972; Белот на две ръце. Роман. 1973; Богомили. Истор. разказ за деца. Нарис. А. Панайотова. 1974 (1976); Железни стъпки. Истор. разказ за деца. 1974; Повест с двойно дъно. 1974; Алкивиад малки. Роман. 1975; Алкивиад Велики. Роман. 1976.

Лит.: Зл. Попзлатев. „Летопис на смутното време“. — Сливенско дело, бр. 106—107, 4 септ. 1965; Ем. Прохаскова. „Летопис на смутното време“. — Пламък, 1965, кн. 7; Ст. Каролев. Реализъм и романтизъм в историческия роман. — Лит. фронт, бр. 45, 3 ноем. 1966; Р. Ликова. 1. Нови моменти в съвременната белетристика. — Лит. мисъл, 1966, кн. 1. 2. Човекът и времето в един исторически роман. — Нар. култура, бр. 33, 13 авг. 1966; Ем. Прохаскова. История и действителност. — Пламък, 1966, кн. 8; Б. Доспевски. „Случаят Джем“. — Студент. трибуна, бр. 12, 12 дек. 1967; Е. Константинова. История и съвременност. — Нар. култура, бр. 51, 23 дек. 1967; Здр. Петров. Коя литературна творба ви развълнува най-силно през годината. — Поглед, бр. 52, 25 дек. 1967; С. Правчанов. Нашият литературен обзор. — Отеч. фронт, бр. 7236, 20 дек. 1967; Св. Бъчварова. С ерудиция и дарба. — Пламък, 1968, кн. 7; Н. Давидов. Осмисляне на историята. — Лит. фронт, бр. 2, 4 ян. 1968; Ст. Коларов. „Случаят Джем“. — Нар. армия, бр. 5990, 30 ян. 1968; Е. Константинова. Вера Мутафчиева. — Родна реч, 1968, кн. 9; М. Неделчев. Измеренията на „Случаят Джем“. — Септември, 1968, кн. 5; М. Неделчев. За илюстрацията. — Пламък, 1969, кн. 2; Ст. Коларов. Мисли за историческия роман. — Пламък, 1970, кн. 12; Е. Константинова. 1. Съвременни размисли върху историята. — Септември, 1970, кн. 5. 2. Странствуващият рицар на Вера Мутафчиева. — Септември, 1972, кн. 5; С. Беляева. Историческите романи на Вера Мутафчиева. — Пламък, 1972, кн. 2; Ив. Попиванов. Концепции и творческо превъплъщяване. — Лит. фронт, бр. 25, 22 юни 1972; Т. Абазов. Антология на възторга. — Лит. фронт, бр. 29, 19 юли 1973; Здр. Недков. Обща цел, различни пътища. — Тракия, 1973, кн. 3; Ем. Прохаскова. За Апостола, революцията, аналогиите и други някои неща. — Септември, 1973, кн. 3; О. Сапарев. Какво има отвъд думите. — Септември, 1973, кн. 8; Хр. Стефанов. Разминаване с проблемите. — Пулс, бр. 4, 11 февр. 1975.

елк

МУ̀ТЕВ, Димитър Стефанов (4. IX. 1818—13. I. 1864). Роден в Калофер. През 1831 напуска Б-я, учи в Румъния, после в Одеса където завършва гимназия и Физико-математическия отдел на Ришельовския лицей Висше образование получава в Бон и Берлин. Завършва Берлинския ун-т с отличие и пише дисертация на лат. език, за която получава титла „доктор по философия“. Известно време живее и работи в Петербург. М. е основател и първият ред. на сп. „*Български книжици*“ в Цариград. Редактира първите му 16 кн. През 1859 е поканен от бълг. училищно настоятелство в Болград (Бесарабия за директор на гимназията. М. допринася много за превръщането на Болград в културно и просветно средище; урежда пансион и печатница в града. Умира от туберкулоза в Болград.

М. сътрудничи в „Месяцослов на блъгарската книжнина“ (1859). В сп. „Български книжици“ (1858) печата преводния биогр. очерк за Г. Стефенсон. Записва народни песни и пословици, обнародвани от И. И. Срезневски („Памятники и образцы народного языка и словесности русских славян“.

СПб., 1856). Превежда от англ. „Чичева Томова колиба“ (Цариград, 1858) от Х. Бичер-Стоу.

Съч.: Естествена история за първо запознаване с естеството. От ръкописи на Д. Мутева. Пловдив, 1869.

Лит.: Ю. Иванов. Български периодически печат. 1893. с. 24—25; Ц. Калчев. Един учен българин (1864—1924). — Илюстрация Светлина, 1924, кн. 10; Н. Начов. Калофер в миналото. 1927. с. 413; Ас. Василиев. Трем на Българското възраждане. 1936. с. 41.

цу

МЎТЕВА, Елена Стефанова (ок. 1825—25. IV. 1854). Родена в Калофер. В нач. на 30-те год. на XIX в. семейството ѝ емигрира в Одеса, прогонено от кърджалийските нашествия. М. се запознава с рус. литература, общува с талантиви и образовани българи. Н. *Геров* ѝ посвещава своята поема „Стоян и Рада“. През 1844, преди да замине за Турция, В. Ив. Григорович се запознава с М. „20 юлий . . . — пише той в дневника си. — Среща с първата българка. . . Миловидна, проста, доста разговорлива. . . Това бе девицата Елена Мутева, родена в Калофер. Привързана към отечеството си. Тази среща трябва да бъде паметна.“ Разговорите на Григорович с младата бълг. патриотка изменят неговите планове за езикова уния между сърби и българи. М. умира от туберкулоза в Одеса.

М. е първата бълг. поетеса и фолклористка, културна и образована жена за своето време, с живи книжовни интереси. Тя превежда „Райна княгиня“ от А. Ф. Велтман (1852), сб. с източни приказки, „Турски приказки“ („Бълг. книжици“, 1858, кн. 11, 14, изд. посм.). Преводът на „Райна блъгарска царкиня“ се отличава със своя жив, звучен, естествен език; той претърпява 2 изд. преди Освобождението и 4 след Освобождението. В „Турски приказки“ най-интересни са встъпителните думи на преводачката. От М. са запазени само 2 стихотворения: „Бог“, в което се чувствува влияние на одите на Г. Р. Державин, и „Басня“ („Бълг. книжици“, 1858, кн. 9, посм.). Според преписката на Н. Геров с братята на М. Христо и Димитър младата писателка е записвала народни песни, усилено е превеждала, възнамерявала е да пише роман.

Лит.: Ив. Д. Шишманов. Студии из областта на Българското възраждане. В. И. Григорович (Елена Мутева). — СбБАН, 1916, кн. 6; Д. Симидов. Една светла стогодишнина. — В-к на жената, бр. 97, 24 март 1923; Д. Бабев. Първи наши писатели. — В-к на жената, бр. 297, 29 окт. 1927; Н. Начов. Калофер в миналото. 1927. с. 419; А. Каменова. 1. Първата между нас. — В-к на жената, бр. 570, 28 апр. 1934. 2. Едно име, останало в сянка. — Бълг.-съв. дружба, 1959, кн. 6; Ив. Атанасов (Ив. Сарандев). Елена Мутева. — Лит. фронт, бр. 41, 15 окт. 1959; М. Младенова. Елена Мутева. — Септември, 1974, кн. 4.

цу

МЪНЗОВ, Иван Иванов (1842—1918). Роден в Браила, където родителите му се преселват от Лясковец. Завършва гимназия в Букурещ, след това учителствува в Свищов. Заради връзки с революционните среди е хвърлен в русенската тъмница. Взема участие във II бълг. легия в Бялград (1867—68). През 1869 се установява в Букурещ и започва издаването на хумористичния в. „Тъпан“, който става изразител на бунтовно настроената бълг. емиграция. Съществуват спорове за степента на неговото участие при списването на в. „Тъпан“. Независимо от това трябва да се признае приносът му за развитието на бълг. сатирична журналистика. През 1875 М. подновява издаването на „Тъпан“, но вестникът няма предишния успех и скоро спира. М. помага на Л. Каравелов при издаването на в. „Свобода“, но скоро се скарват и той взема страната на „старите“. Печата статии във в. „Право“ и „Народност“, насочени срещу Каравелов. Сътрудничи и на др. вестници, често пъти анонимно. Затова публикациите му трудно могат да бъдат установени. След Освобождението М. напуска писателското поприще. Работи като финансов служител във Варна и Русе. Умира в Русе.

М. е автор на няколко превода: „Сватбата на хайдут Янчя“, повест от И. Лапраде (Браила, 1863), „Халима или баснословни арабски повестности. . .“ (Браила, 1864—67). Поемата му „Една вечер у преславските развалини“ е отпечатана във в. „Дунавска зора“ (бр. 36,37,39,40, 1868). М. е лишен от поетическа дарба. По-голямо значение има като публицист.

Съч.: Методически разговори български и румънски. Браила, 1864.

Лит.: Ю. Иванов. Български периодический печат. 1893. с. 111; М. Димитров. Христо Ботев. Събрани съчинения. Т. I. 1971. с. 610—611.

ст

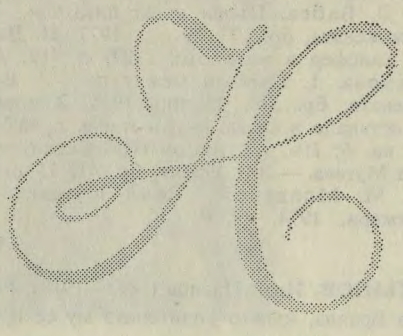

НАБЛЮДА̀ТЕЛ. Месечно обществено-ли тературно списание. Излиза в С., 1910—1911 — вж. *Наш живот.*

НА̀ДПИСИ старобългарски. Записи върху твърда материя (камък, стена, керамика, метал, дърво и др.). Интересен материал са за палеографски, езикови, лит. и истор. изследвания. Бълг. средновековни Н. и графити досега не са проучвани специално, не са събрани и не са анализирани в тяхната цялост. По съдържание се делят на възпоменателни, надгробни, Н. върху пръстени-печати, графити и др. Едни от най-древните бълг. Н. са открити във II бълг. столица Преслав; по-голяма част от тях са графити, в които са употребени понякога глаголически писмени знаци. Те свидетелстват за ранното разпространение (II пол. на IX и I пол. на X в.) на глаголическата азбука в Б-я. От нач. на X в. произхождат няколко двуезични Н. — на старобълг. и грц. език с кирилско и грц. писмо, — някои от които са използувани за учебни цели. Особено интересен е кирилският Н., свързан с името на жупан Димитрий (неизвестна от друг извор истор. личност), намерен в Добруджа — датиран към 943. Ценен езиков, истор. и палеографски извор е намереният в Преслав надгробен паметник на чъргубиля (болярина) Мостич — важна истор. личност от времето на царете Симеон (893—927) и Петър (927—969), за която няма никакви други сведения; може с положителност да се датира към II пол. от царуването на Петър. Точно обозначен е кирилският Н. от 993, поставен от цар Самуил в памет на баща му „комит“ (княз) Никола, майка му Рипсимия и брат му Давид. По-голям брой Н. има от епохата на II бълг. царство. Някои от тях са изключително интересни. В търновската черква „Св. четиридесет мъченици“ е поставен възпоменателен Н. вероятно през 1230, който (въпреки някои изказани съмнения) е бил издълбан от каменоделеца-калиграф Драган. Н. е един от най-красивите образци на среднобълг. писмо и дава много важни сведения за Клокотнишката битка (9 март 1230) и нейните последици, както и за историята на самата черква. Приблизително от същото време са два Н. с упоменавания за цар Иван Асен II (1218—41) — Станимашкият (Асеновградският) и Кричимският. Във връзка с историята и с украсяването на Боянската черква със стенописи по заповед и със средства на севастократор Калоян е направен ктиторският надпис от 1259; изписан е върху северната стена на втората черковна сграда. Запазен е отчасти само надгробният Н. на протосеваст Хреля от 1342, поставен по повеля на жена му и съставен от непознат бълг. книжовник. Намира се в Рилския манастир. Ценен паметник е Н., изписан в черквата на Земенския манастир; поставен е по заповед на Велбъждския местен владетел деспот Деян и жена му Доя (Евдокия) към средата на XIV в. Преди около половин век при с. Боженица, Соф. окр., е открит надпис с упоменаване на севаст Огнян — един от последните бълг. боляри от времето на цар Иван Шишман (1371—93). Познати са около десетина пръстени-печати с надписи на кирилица. Между тях особено интересен е надписът върху пръстена-печат на цар Калоян (1197—1207), открит във Велико Търново.

Лит.: Й. Иванов. Български старини из Македония. 1931 (съдържа издание на значителен брой надписи); Ив. Дуйчев. Из старата българска книжнина. I. Книжовни и исторически паметници от Първото българско царство. 1943. II. Книжовни и исторически паметници от Второто българско царство. 1944 (с голям брой надписи в първообраз, новобълг. превод и с обяснителни бел.); Ив. Гошев. Търновският царски надгробен печат от 1388 г. 1945; Ст. Станчев и др. Надписът на чъргубиля Мостич. 1955; Ив. Гошев. Старобългарски глаголически и кирилски надписи. 1963; Ив. Гълъбов. Надписите към боянските стенописи. 1963;

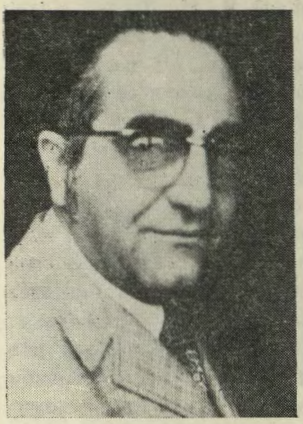

Максим Наймович

В. Гюзелев. 1. Коя е Ана от новооткрития двуезичен преславски надпис — Истор. преглед, 1967, кн. 6. 2. Добруджанският надпис и събитията в България през 943. — Истор. преглед, 1968, кн. 6; Т. Герасимов. Моливдовул на цар Борил, намерен в Преслав.— Векове, 1973, кн. 1. *ид*

НАЙМОВИЧ, Максим Исаков (13. IV. 1921). Роден в София в интелигентско семейство. Основно и гимназиално образование получава в София (1940). Като ученик членува в маркс-ленински кръжоци, в РМС и в БОНСС. Участвува в младежкото антифашистко движение. Завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1945). Един от основателите на в. „Народна младеж“. Участвува в Отечествената война като военен кореспондент. Сътрудничи на периодичния печат със статии и очерци от 1940. Работи като ред. в лит. печат — зав. отдел в сп. „Септември“ (1949—52), гл. ред. на в. „Патриот“ (1952—54), ред. в сп. „Пламък“ (1961—66) и в. „Литературен фронт“ (1966—69). Зам.-гл. ред. в изд. „Български писател“ от 1969, зам.-гл. ред. на сп. „Съвременник“ от 1974. Чл. на БКП, на СБП.

С лит. критика Н. се занимава от 1945; той е един от най-активните съвременни лит. критици и публицисти. Книгата му „Едно поколение“ възкресява цялостно атмосферата в последното десетилетие преди 9 септ. 1944. В нея Н. разглежда творческия път на писателите от своето поколение в тясна връзка с обществено-политическия живот. Автор е и на значителен брой очерци и на кратки хумористични разкази из рибарския живот.

Съч.: С въдица и коничé. Разкази и очерци. 1957; Девойката от фургона. Повест. 1960; По пътищата на съвременността. Лит.-крит. статии. 1966; Едно поколение. Лит.-крит. очерци. 1966; Срéщи с поезията. Избр. студии и статии. 1971.

Лит.: П. Данчев. Критиката и публицистиката в сп. „Септември“. — Септември, 1950, кн. 5; Кр. Куюмджиев. За сериозната критика. — Септември, 1962, кн. 2; Ив. Вандов. След диалога. Отзив. — Младеж, 1964, кн. 2; С. Правчанов. „Едно поколение“. — Отеч. фронт, бр. 6925, 17 дек. 1966; Ат. Свиленов. Срещите на критика. — Вечер. новини, бр. 6288, 21 дек. 1971; Е. Константинова. Среща с едно поколение. — Септември, 1972, кн. 7.

елк

НАЙДЕНОВ, Димитър Николов (15. XI. 1896—22. III. 1946). Роден в Търново. Гимназия завършва в родния си град (1915). През 1919 става чл. на БКП. Завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1927). От юли 1920 под псевд. Димитрий Цензор сътрудничи на в. „Червен смях“ с фейлетони, а от 26 окт. с. г. по препоръка на Н. Габровски е назначен в редакцията на „Работнически вестник“. Яркият му публицистичен талант и отличното владеене на рус., фр., нем., англ. и ит. език го правят незаменим външнополит. редактор. На 12 септ. 1923 е арестуван и в затвора е в една килия с Т. Павлов, Вл. Благоев и Тр. Георгиев. След освобождаването му (31 окт. 1923) той постъпва в редакцията на в. „Лъч“, но когато гл. ред. го превръща в трибуна на ликвидаторите, преминава в редакцията на в. „Звезда“ (1923—24), където под псевд. Вархайт печата забележителната си поредица от 14 статии „Писма от Германия“. По това време Н. сътрудничи и на нелегалния комунистически печат. На 17 апр. 1924 полицията го арестува, тъй като в нелегалната печатница на Вл. Зографов намира негови ръкописи. След като излиза на свобода, отново работи в партийния печат, като сътрудничи и на сп. „Звънар“ (1924—25), където под псевд. Аркадий помества духовити и злъчни полит. фейлетони. По-късно те стават основа на сатирична повест, която не успява да завърши. След Априлските събития през 1925 чрез външнополит. редактор на лондонския в. „Дейли хералд“ Н. влиза във връзка с англ. общественик Уеджвуд, който начело на делегация идва в София да анкетира фашистките звер-

Димитър Найденов

ства. Заедно с Ив. Мешеков замисля издаването на лит. списание, което да обедини младите лит. пролетарски сили. Тъй като идеята не се осъществява, става ред., а покъсно и гл. ред. на в. „Новини“ (1926—28). Сътрудничи и на в. „Единство“ и сп. „Наковалня“, а за прикритие е преводач във в. „Утро“. Като представител на партийния печат участвува във Втората нелегална партийна конференция в Берлин (дек. 1927 — ян. 1928). На 4 септ. 1928 полицията разкрива ЦК на БКП, а на 18 септ. задържа и Н. Освободен през ян. 1929, той става гл. ред. на в. „Работническо дело“, но през авг. с. г., макар и за кратко, отново е арестуван. През 1930 започва да излиза в. „Ехо“; Н. завежда международната информация, а за известно време е и негов гл. ред. Той е основател и гл. ред. на в. „Поглед“ — илюстрован седмичник за популяризиране успехите на СССР в соц. строителство. В библ. „Ехо“ излизат книгите му „Петгодишният план на социалистическото строителство в СССР“ (1931) и „Войната в Китай“ (1932). Сътрудничи на в. „Жупел“. Противопоставя се на погрешния левосектантски курс, който нанася непоправими вреди и на комунистическия печат. В „Езикът на нашия печат“ (в. „РЛФ“, бр. 138) открито осмива кухата революционна фразеология. След като левосектантското партийно ръководство го отстранява от активна журналистическа дейност, Н. работи във в. „Вик“ (1933—34), пише статии за езика в сп. „Звезда“, „Нова литература“ и в. „Литературен преглед“ (1934—35). През 1934 превежда книгата на В. И. Ленин „Какво да се прави?“, която излиза като № 1 на библ. „Нов живот“. На 1 май 1935 постъпва на работа в съветската легация и се сближава с първия съв. посланик в Б-я Ф. Ф. Разколников. В края на авг. с. г. заболява тежко от туберкулоза. През 1936 обнародва във в. „Мив сăл“ две статии срещу проф. Г. П. Генов, които разобличава фашистките му възгледо. Поради липса на средства напуска санаториума (1938) и се връща в приземната стаичиа в Своге, в която остава до края на живота си. Въпреки това намира сили да работи над най-важната си полит. студия „Три години политическа агитация (1931—1934)“, в която анализира пораженията, нанесени върху печата от лявото сектантство и блестящо защищава и развива ленинските принципи на партийната публицистика. Годините на II световна война прекарва прикован на легло, посещаван само от най-близките си приятели Хр. Радевски, Ал. Жендов, К. Зидаров, О. Василев. След 9 септ. 1944 сътрудничи на в. „Свобода“ и „Работническо дело“, където излизат няколко негови статии и фейлетони. Изпраща кореспонденции и на в. „Дейли уъркър“ — орган на англ. компартия. Умира в Своге.

Публикациите на Н. са стегнати, кратки, наситени са с изобилен фактически материал, с позовавания на известни западни вестници и автори. В тях липсва външен блясък, но всички явления и факти са подложени на тънък анализ, който разкрива не само видимата, но и задкулисната страна на събитията. Н. дава прогноза за бъдещето, за понататъшния ход на събитията. Той рисува пестеливо, но ярко положението в Б-я. Публицистичното му наследство е образец на зряло журналистическо майсторство. Оставя незавършена автобиогр. повест, в която разкрива сложните си взаимоотношения с близкия си приятел Ас. Разцветников, и интересен дневник, започнат през 1911, който Н. води до 1946. Част от дневника — 13 тетрадки — е унищожена през Априлските събития 1925.

Съч.: Недовършена повест, 1968; Избрани произведения. 1975.

Лит.: Ф. Панайотов. Димитър Найденов — познатият и неизвестният. 1973; Хр. Радевски. Димитър Найденов. — Септември, 1950, кн. 7; П. Георгиев. „Работ-

Ганка Найденова

нически вестник“ след Първата световна война. Димитър Найденов като журналист. — Септември, 1952, кн. 2; Н. Ланков. Творчеството — идеалът на един живот. — Нар. младеж, бр. 69, 1961; Хр. Радевски. Димитър Найденов. Спомен. — Септември, 1966, кн. 9; Св. Игов. По повод една недовършена повест. — Лит. фронт, бр. 45, 31 окт. 1968; Г. Караславов. Димитър Найденов. Спомени. — Раб. дело, бр. 191 и 192, 10 и 11 юли 1968; Г. Боршуков. Изваждане на Димитър Найденов от сянката. — Бълг. журналист, 1973, кн. 7; Ст. Мирчев. Публицистика от огневата линия. — Раб. дело, бр. 345, 11 дек. 1975; Ст. Стоименов. Страстна партийна публицистика. — Вечер. новини, бр. 7413, 8 дек. 1975.

фп

НАЙДЕНОВА-СТОЙЛОВА, Ганка Николова (6. V. 1914). Родена в Чирпан в семейството на учители. Майка ѝ Екатерина Найденова е сестра на П. К. *Яворов*. Н. завършва гимназия в София (1932) и нем. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1936). Специализира в Германия с Хумболтова стипендия. През 1941 защищава в Берлинския ун-т докторска дисертация на тема „Райнер Мария Рилке и славянският свят“. Ст. н. с. от 1956 към БАН — музей „П. К. Яворов“. Директор на музея „П. К. Яворов“ до 1968.

В центъра на научните интереси на Н. стоят личността и творчеството на Яворов. Изследователските ѝ усилия са насочени към най-пълно събиране на сведения и документи, към разкриване на „творческата лаборатория“ и вътрешния свят на поета. Психобиографическият метод на изследване е в основата и на статиите ѝ за Ем. Станев, Л. Стоянов, Д. Талев и др., отпечатани в сп. „Език и литература“. С интереса на Н. към делото и съдбата на Яворов е свързан и интересът ѝ към проблемата за романтическия образ на творческата личност. Под нейна редакция излизат събраните съчинения на Яворов в 5 т. (1942—46), писмата на Л. Каравелова до Яворов (1935).

Съч.: П. К. Яворов. Истор.-лит. изследване. Ч. I. 1957. Ч. II. Пътят към драмата. 1962; П. К. Яворов. Летопис за живота и творчеството му. 1959; Романтическият образ на творческата личност. 1969.

Лит.: Г. Димов. Първи стъпки към написване на история на българската литература. — Изв. Ин-та за литература, 1957, кн. 5; Ив. Руж. Към въпроса за марксическото осветление на Яворовото творчество. — Лит. мисъл, 1958, кн. 4; А. Тодоров. Силата и слабостта на Яворов. — Лит. фронт, бр. 11, 13 март 1958; Г. Хаджиева. Един изследователски труд за П. К. Яворов. — Ново време, 1958, кн. 3; Ив. Богданов. За литературния баласт. — Нар. култура, бр. 38, 19 септ. 1959; Т. Боров и Цв. Боров. Един живот открит. — Пламък, 1960, кн. 9; Л. Георгиев. Фактология и методология. — Септември, 1961, кн. 9—10; Кр. Генов. Яворов по пътя към драмата. — Нар. култура, бр. 26, 29 юни 1963; Св. Цонев. Творчески образ и поетическа личност. — Лит. мисъл, 1970, кн. 2.

лп

„НАКОВАЛНЯ“. Седмично литературно-научно списание. Излиза в С., 10 дек. 1925—25 февр. 1933. Ред. Д. И. *Полянов*. Започва съществуването си в тежките цензурни условия след Априлските събития през 1925. Първото легално лит. комунистическо издание след минаването на БКП (т. с.) в нелегалност. Има задача да стане трибуна на пролетарската литературна мисъл, „ковачница“ на млади лит. кадри. Полянов, вече известен пролетарски поет, има амбицията да бъде учител на ново попълнение в редиците на пролетарските поети, белетристи, публицисти. На списанието сътрудничат Г. Бакалов, Т. Павлов, С. Гановски, Д. Найденов. „Н.“ дава път на много млади пролетарски писатели — Хр. Радевски, А. Тодоров, Н. Ланков, Н. Хрелков, Кр. Пенев, К. Зидаров, Т. Харманджиев и др. Мнозина от тях в следващото десетилетие оформят ядрото на пролетарския лит. фронт, оглавяват партийния лит. печат и в процеса на сложно кръстосване на становища, в осмисляне на опита

НАКОВАЛНЯ

СЕЗИЧНО ЛИТЕРАТУРНО-НАУЧНО СПИСАНИЕ

„Наковалня“

преодоляват сектантските разбирания по лит. въпроси, изясняват основните принципи на социалистическо-реалистичната литература. Една от основните заслуги на „Н.“ е, че дава възможност за изява на прогресивната творческа интелигенция.

Лит. позиции на „Н.“ са ясни и последователни. Списанието ратува за класово-партийна литература, безкомпромисно свързана с борбите на работническата класа. Обнародва поезия и проза с предпочитание към работническата проблематика, с преобладаващ интерес към живота и борбите на експлоатираните. Духът на творбите е борчески, призивен. Оптимизмът се налага от съзнанието за силата на организирания пролетариат, от познаването на истор. закони, които предричат края на експлоататорското общество. С художествените творби, отпечатани в списанието, както и с остро полемични статии „Н.“ застава категорично срещу буржоазната теория за надкласовото изкуство, разобличава лит. издания, които са в услуга на буржоазното общество („*Златорог*“). „Н.“ допуска грешките, характерни за партийната лит. политика от периода на левосектантството — подценява лит. наследство, не признава литературата на критическия реализъм, откъсва пролетарските писатели от демократичната и хуманистичната линия в бълг. литература, не разбира смисъла на обединените писателски усилия срещу старото общество, подценява художествената специфика на творчеството. Има заслуга за утвърждаване високите изисквания на класово-партийно, актуално и действено изкуство.

„Н.“ е активен фактор в развитието на работническото движение. Безспорно е въздействието му върху читателя, неговата организираща и вдъхновяваща роля. Списанието запознава читателите си с вълненията на прогресивните творци от цял свят. В „Н.“ се поместват преводни творби от световната прогресивна литература, особено рус. и фр., които Полянов познава много добре. Печатат се творби от А. А. Блок, В. В. Маяковски, М. Горки, А. В. Луначарски, А. С. Серафимович, А. Барбюс, Р. Ролан, А. Франс, М. А. Нексьо, И. Волкер, Ем. Зола, Дж. Лондон и мн. др. Преводите обикновено са придружени със статии за представяния автор. Списанието публикува статии във връзка с актуални обществени въпроси, работническото движение, въпросите на истор. и диалектическия материализъм. Неведнъж броевете му са конфискувани, а през 1933 е спряно.

Лит.: Хр. Радевски. Живи като живите. 1970. с. 9—37; П. Зарев. Панорама на българската литература. Т. III. 1971. с. 121—129. *кя*

НАКОВСКИ, Атанас (Атанас Фотинов Наков) (31. VIII. 1925). Роден в София. Основно образование получава в родния си град, средно — в Силистра. Завършва Стопанския ф-т през 1949. За пръв път печата през 1946 във в. „Литературен фронт“. Работи във в. „Студентска трибуна“ (1947—48), Радио София (1949—58), ред., зав. отдел „Белетристика“ и гл. ред. в изд. „Български писател“ (1958—75). От 1975 зам.-гл. ред. на сп. „Септември“. Чл. на СБП.

Н. е автор на разкази, повести, романи, произведения за деца. Започва творческия си път с разкази, но постепенно се насочва към повестта и краткия роман. Най-значителните му постижения са в областта на романа. В центъра на повествованието му са съвременната градска действителност, социалните и обществените отношения, активното участие на съвременния човек в труда, в строителството, в стопанския и полит. живот, еволюцията на социалните норми и етичните принципи. Писателят представя героя не само като създател на морални и материални ценности. Той се интересува и от

Атанас Наковски

нравствените и психологическите последици на неговото участие в съвременния живот и съвременната култура. Нов зрителен ъгъл към тези и подобни проблеми Н. намира в творбите си на научно-фантастична тема. В тази област той е един от известните и активни автори. Проблемите на съвременника в света на научно-техническата революция, рисковете и новите въпроси, които тя носи, нравствената съпротива на човека срещу покоряващата стихия на вещите — това са въпроси, които се поставят с различна сила и острота в романите му „Мария срещу Пиралков“ и „Светът вечер, светът сутрин“. Засл. деятел на културата (1975).

Съч.: Другари. Очерк. 1949; Разкази. 1949; За три дни. Повест. 1955 (1961, 1971, 1975); През пролетта. Повест. 1955; Просено зърно. Повест. 1957; Мария против Пиралков. Роман. 1962 (1965); Грапавини. Новели. 1963; Улица зад реката. Роман. 1964 (1969, 1975); С униформа и без униформа. Разкази. 1966; Безкрайната улица. Роман. 1968; Без сенки. Фантастични новели. 1970 (1972); Брегове на реката. Роман. 1971; Светът вечер, светът сутрин. Роман. 1973; Избрани произведения. Светът вечер, светът сутрин. Мария против Пиралков. Под ред. на Б. Ничев. 1975.

Лит.: Др. Асенов. В атмосфера на творчески дирения. — Лит. фронт, бр. 19, 19 май 1957; Др. Асенов. Повест за една тъмна епоха. — Лит. фронт, бр. 8, 20 февр. 1958; С. Султанов. Към по-задълбочено отразяване на живота. — Лит. фронт, бр. 35, 4 май 1960; Г. Константинов. Против пиралковци. — Лит. фронт, бр. 38, 10 окт. 1962; М. Наимович. Война на примиренчеството. — Лит. фронт, бр. 37, 13 септ. 1962; С. Султанов. Против пиралковщината или против „Малката подлост“. — Септември, 1962, кн. 9; В. Йосифов. Най-страшното е спокойствието. — Лит. фронт, бр. 26, 27 ноем. 1963; Ив. Попиванов. Грапавините по пътя към новото. — Септември, 1963, кн. 9; С. Северняк. Без рутина и претенциозно подражателство. — Наша родина, 1963, кн. 1; Х. Шиков. Против грапавините в живота. — Пламък, 1963, кн. 7; Е. Константинова. Детето от улицата зад реката. — Септември, 1965, кн. 5; С. Правчанов. Герой, зависим и направляващ. — Нар. култура, бр. 51, 17 дек. 1966; Е. Мутафов. Човекът с униформа и без униформа. — Септември, 1967, кн. 5; С. Северняк. Завръщането на разказвача. — Пламък, 1967, кн. 4; Г. Гетов. Правдивост и фантастика. — Пламък, 1969, кн. 20; М. Наимович. Нравственият облик на съвременника. — Лит. фронт, бр. 33, 14 авг. 1969; Ив. Попиванов. Атанас Наковски. — Септември, 1969, кн. 8; Е. Константинова. Измеренията на съвременността. — Септември, 1970, кн. 10; Н. Манолова. За свят без сенки. — Лит. фронт, бр. 24, 11 юни 1970; М. Наимович. В защита на комунистическата нравственост. — Вечер. новини, бр. 5981, 22 дек. 1970; С. Северняк. Улицата на нашата младост. — Лит. фронт, бр. 52, 1970; Л. Велева. Човешката психика в експериментални условия. — Пламък, 1971, кн. 11; В. Христов. Класовите корени на отчуждението. — Лит. фронт, бр. 48, 25 ноем. 1971; Н. Манолова. Неизменно в съвременността. — Вечер. новини, бр. 6515, 15 септ. 1972; М. Неделчев. Светът около два бряга. — Антени, бр. 13, 31 март 1972; Др. Ничев. Една творческа линия на развитие. — Пулс, бр. 7, 28 март 1972; В. Колевски. Творческа сполука. — Раб. дело, бр. 340, 6 дек. 1973; Б. Ничев. В белетристичния свят на Атанас Наковски. — Септември, 1974, кн. 5; С. Правчанов. 1. Необходимата равносметка. — Лит. фронт, бр. 2, 10 ян. 1972. 2. Съвременникът пред изпитанието на равносметката. — Пулс, бр. 11, 20 май 1975; С. Хаджикосев. Проза на нравствените колизии и урбанизма.—Септември, 1975, кн. 8.

сг

„НАРÒД И АРМИЯ“. Двуседмично обществено-военно списание, от II год. — месечно. Излиза в С., ноем. 1913 — авг. 1914, 20 кн.; апр.—юли, 1922, 6 кн. Гл. ред. К. Николов, секретар Т. Кожухаров и организатор Гр. Василев. Издава се от граждански и военни писатели. Поставя си задача да повдига духа на армията и народа, „да стане архив на войната, като обективно се излагат всички светли и тъмни страни от воен-

„Народен театър“

зата балг. история, т. е. истината за войната, а да стане орган на здрава гражданска и военна мисъл, като ратува за силна, добре организирана, снабдена и командувана армия“. Втората год. на списанието продължава буржоазната националистическа линия от преди 10 год., като помества главно спомени за бойни успехи през Балканската и I световна война, без да сочи истинските причини за двете национални катастрофи. В списанието се обнародват и статии по военни въпроси и отделни художествени произведения. Негови сътрудници са Й. Йовков („Отвъд“, „Кайпа“), Т. Траянов („Смърт в равнините“, „Тайната за Струма“), М. Кремен („На левия бряг на река Брегалница“), Хр. Ясенов („Елегии“), Л. Стоянов, Н. Лилиев, К. Христов, К. Кнауер, К. Константинов, Хр. Силянов, Н. Илиев, Ив. П. Йончев и др.

лс

„НАРÒДЕН ТЕÀТЪР“. Седмичник за драматично и филмово изкуство. Ред. Ст. Гендов. Излиза в С., 16 март 1929—4 дек. 1943, 130 бр. Театрален вестник, продължение на в. *„Комедия“*. Отразява развитието на театралния и музикалния живот в Б-я, проявите на балг. и чуждо киноизкуство, помества стихове, проза и лит. критика от балг. и чужди автори. Значително място е отделено на оперетните постановки на театър „Одеон“. По театрални въпроси освен постоянните сътрудници на в. „Комедия“ — Ст. Гендов (псевд. Божидар), С. Димов, В. Стефков, Кр. Йорданов и Хр. Г. Казанджиев — пишат и Д. Симидов, К. Сагаев, Хр. Борина, Б. Денизов, Ст. Киров, П. Горянски, П. Кепов, Хр. Зелков и др. По проблеми на театъра се изказват и М. Арнаудов, Л. Стоянов, Н. Атанасов, Ив. Радославов, Ал. Гиргинов, д-р М. Ралчев. Поместени са информации и статии за съв. театрален живот. Рецензирана е постановката на „Платон Кречет“ от А. Е. Корнейчук в Нар. театър в София. За създаването на първите балг. филми пишат Н. Странски и Ст. Гендов. „Н. т.“ помества стихове от Д. Подвързачов, Н. Хрелков, Ат. Душков, Ат. Смирнов, Г. Урумов, М. Ягодов, Г. Хрусанов, Ас. Калоянов, Ас. Ненов и др. Превеждат се творби от О. Уайлд, С. А. Есенин, З. Гипиус, К. Д. Балмонт, В. Я. Брюсов, А. А. Блок, И. А. Бунин, А. Бели, Ф. Г. Сологуб, Г. д'Анунцио и др. Рецензират се постановки на балг. пиеси — „Престолът“ от Ив. Вазов, „Две се млади залибили“ от Т. Г. Влайков, „Призори“ от Сл. Красински, — а също и операта на Л. Пипков „Янините девет братя“. Литературно-критически статии се поместват по-рядко, рецензират се произведения на М. Грубешлиева, М. Андонов, Ив. Карановски и др. Вестникът е богато илюстриран.

ец

„НАРÒДНА ÀРМИЯ“. Седмичен военно-обществен преглед. Излиза в С., 25 дек. 1920—1 септ. 1923. Ред. К. Янков, сред. Ив. Минков и Т. Атанасов. Военен антифашистки вестник, орган на БКП. Пропагандира и разпространява комунистическите идеи сред действуващите и запасните военни, съдействува за правилното им идейно и полит. възпитание. Стои на класово-партийни позиции, воюва срещу реакцията и настъплението на фашизма, срещу милитаризма и шовинизма, отстоява принципите на пролетарския интернационализъм, „служи на революцията против контрареволюцията, на бъдещето против миналото“. В „Н. а.“ се поместват статии по военно-политически и военно-технически въпроси, прегледи на полит. събития в Б-я и в чужбина, широко са отразени борбите на пролетариата в страната и на международното комунистическо движение; обнародват се много материали из живота на армията. Вестникът информира за събития в СССР, популяризира и защищава великите завоевания на Октомврийската революция. Печатат се статии от съв. и балг.

автори за Червената армия, из историята на Октомврийската революция, спомени на участници в нея. „Н. а.“ публикува и статии по лит. и културни въпроси, рецензии за художествени произведения. Те утвърждават пролетарската поезия, защищават жизнено правдивата литература, която подпомага класовата борба на пролетариата. Печатат се и художествени произведения — разкази, стихотворения, фейлетони и др. Един от най-активните сътрудници на вестника е Хр. *Смирненски*. Поместени са голям брой негови полит. фейлетони и разкази. Превеждат се и творби от съв. автори. В лит. отдел сътрудничат Г. Бакалов, Ив. Клинчаров, Цв. Чачановски и др.

ви

„НАРÒДНА КУЛТŬРА“. Издателство, основано през 1944. Създадено като книгоиздателска кооперация „Отечествен фронт“, после реорганизирано в Наркоопиздат. Сегашното си име носи от 1946, а държ. изд. става от ян. 1951. Първоначално издава художествена, научна и научно-популярна литература. От 1951 се специализира само за художествена литература, като голяма част от продукцията заема преводната литература. От 1970 „Н. к.“ издава само преводна литература и става най-крупното предприятие от този род в Б-я. Директори последователно са Ан. Манолов, Пелин Велков, Д. Бърняков, Ст. Дичев, Б. Божилов. Гл. ред.: Д. Добрев (1951—1970), Н. Антонов (от 1970). През 1951 издателството има продукция 88 загл. в 4,6 млн. тиражно-издателски коли; през 1960—92 загл. в 21,6 млн. тиражно-издателски коли. Особено се разраства дейността на „Н. к.“ след Априлския пленум на ЦК на БКП от 1956. Голяма част от продукцията на „Н. к.“ излиза в библиотечни поредици: „Избрани романи“ (10 кн. год., от 1959), „Световни образи“ (от 1957), „Книги за всички“ (от 1960), „Съветски поети“ (под. ред. на Хр. Радевски, от 1949), „Световни поети“ (от 1961), „Съвременни поети“ (от 1964), „Разкази от цял свят“ (от 1964), „Театър“ (от 1966), „Поетичен глобус“ (от 1966), „Библиотека за ученика“ (от 1946), „Юношеско четиво“ (от 1960) и др. „Н. к.“ започва осъществяването на широка програма за издаване на поредица „Класика“ от ок. 200 т. Издават се в луксозно оформление и творби от културната съкровищница на човечеството: „Трагедии“ от Есхил, „Илиада“ от Омир, „Ад“ от Данте, „Валенщайн“ от Фр. Шилер, „Трагедията на човека“ от И. Мадач, „Максими и размисли“ от Фр. дьо Ларошфуко, „В навечерието“ от Ив. С. Тургенев и др. Тези книги бележат най-високото равнище на художествено и полиграфическо изпълнение и печелят награди на изложби в Б-я и в чужбина. Издателството наследява най-добрите традиции на бълг. издателства от миналото и за кратко време представя в нови преводи творчеството на мнозина от най-големите световни автори: Х. Хайне в 3 т., Ги дьо Мопасан в 8 т., Ф. М. Достоевски в 10 т., Тургенев в 12 т., Л. Н. Толстой в 14 т., М. Горки в 6 т., В. Юго в 5 т., М. А. Шолохов в 8 т., М. Ю. Лермонтов в 4 т., Дж. Лондон в 10 т. и др., а с отделни книги и У. Фокнър, Т. Ман, А. Екзюпери, Дж. Стайнбек, А. Камю, Ж.-П. Сартър, И. Т. Еренбург, Л. М. Леонов, Я. Ивашкевич, И. Андрич и др. В поредица от антологии на поезията и разказа „Н. к.“ запознава бълг. читател с почти всички големи литератури в света. Заслуга на издателството към бълг. култура е обнародването на едни от най-значителните произведения в бълг. литература след II световна война: „Тютюн“ от Д. Димов (1951), „Обикновени хора“ от Г. Караславов (4 т. 1952—1956), „Избрани стихотворения“ от Ел. Багряна (1955), драмата „Царска милост“ от К. Зидаров (1949) и др.

Сътрудници на „Н. к.“са едни от най-добрите бълг. преводачи — К. Константинов, Ат. Далчев, С. Флорин, Г. Жечев, Д. Пантелеев, Д. Стоевски, Вл. Мусаков, Цв. Стоянов, Ив. Васева, Г. Стратиева, Т. Нейков, Бл. Димитрова, Н. Станева, Н. Сотирова, Ал. Муратов, Н. Розева, Гр. Ленков, Л. Минкова, Сп. Кануркова и др.

Библиотечните поредици и книгите на „Н. к.“ са оформени стилно и изящно. Особена заслуга за това има Б. Ангелушев, който дълги години дава облика в художествената работа на издателството. Книгите се оформят и илюстрират от най-добрите бълг. художници — Ив. Кирков, Ал. Денков, Вл. Паскалев, Ив. Кьосев, Ал. Поплилов, В. Йончев и др.

йв

„НАРÒДНА КУЛТŬРА“. Седмичник за изкуство, култура и публицистика. Орган

„Народна култура“

на Комитета за култура. Излиза в С. от 26 ян. 1957 като орган на М-вото на културата. От средата на 1959 става орган на М-вото на просветата и културата, а от 1965 — на Комитета по културата и изкуството (впоследствие преименуван Комитет за изкуство и култура, Комитет за култура). Гл. ред. последователно са Ал. Обретенов, Н. Ланков, Кр. Василев, Вл. Найденов, Хр. Сантов, Ив. Руж, Вл. Каракашев, Г. Найденов. Разработва обществено-политически и културни въпроси, проблеми на литературата, киното, телевизията, музикалното изкуство (оперна, симфонична, естрадна музика), живописта, скулптурата, графиката, балетното изкуство, драматургията, театралното изкуство и архитектурата, дава подробни информации за художествената самодейност, широко отразява международните певчески и балетни конкурси, организирани в Б-я; осведомява за най-разнообразни културни събития в чужбина. Помества рисунки и репродукции от творби на бълг. и чуждестранни майстори на живописта, скулптурата, портрета, карикатурата: Ил. Петров, Д. Узунов, Вл. Димитров — Майстора, Ст. Венев, Ив. Фунев, Н. Петков, Св. Русев, Т. Пиндарев, В. Андреев, Б. Димовски; Тициан, Рубенс, Реноар, Е. Мане, Е. Дега и др. Обнародва стихове, разкази, очерци, откъси от романи, пиеси от бълг. поети и писатели. На „Н. к.“ сътрудничат много бълг. поети: Ел. Багряна, Хр. Радевски, Д. Габе, Н. Марангозов, М. Грубешлиева, Н. Ланков, Ат. Далчев, В. Ханчев, Ив. Мирчев, Б. Божилов, Ал. Муратов, Ал. Геров, Бл. Димитрова, А. Тодоров, Р. Ралин, Вл. Башев, Ст. Пенчева, В. Петкова и др. Проза поместват Д. Талев, Ем. Станев, А. Каралийчев, Ст. Ц. Даскалов, Й. Радичков, Ем. Манов, Н. Хайтов, Св. Минков, К. Георгиев, Кр. Григоров, Ив. Мартинов, Сп. Кралевски, В. Попов и др.

Като преводачи на поезия и проза участвуват Ат. Далчев, Ал. Муратов, Ел. Багряна, В. Петров, Н. Николов, В. Ханчев, П. Алипиев, Д. Пантелеев, В. Раковски и др. *мб*

„НАРÒДНА МЛАДÈЖ“. Издателство на ЦК на ДКМС. Основано на 24 ян. 1945. Основна задача — да пропагандира борческите и революционните традиции на народа, да възпитава младежта и всички свои читатели в комунистически дух, да популяризира постиженията на прогресивната световна литература и изкуство. „Н. м.“ издава книги с разнородна тематика — художествени, мемоарно-документални, публицистични, философско-етични, социологически, детско-юношески, приключенско-разузнавачески, обществено-политически, научно-популярни и др. Дейността на издателството е профилирана в редица библиотеки и поредици. „България в образи“ е библиотека за най-изтъкнатите дейци на бълг. полит. и духовна история — от Аспарух до Г. Димитров. Библ. „Чавдар“ съдържа мемоари за въоръжената борба на бълг. народ срещу капитализма и фашизма. Автори на мемоарите са изтъкнати революционери, участници в съпротивителното движение. Библ. „Меридиани“ популяризира найценното от бълг. и световната белетристика. Библ. „Имена върху гранит“ включва документално-художествени повести за младежи, загинали в борбата срещу капитализма и фашизма. „Мавър“ е популярна идеологическа поредица, която разглежда проблемите на марксистко-ленинското, класово-партийното и нравствено-етичното възпитание на младежта. Нейни сътрудници са изтъкнати естети, учени, общественици. „Лъч“ е поредица, посветена на приключенско-разузнавческия жанр. „Полюси“ е сродна с поредица „Лъч“. Изданията ѝ са публицистични и са написани въз основа на богат фактически материал.

На научно-техническата революция са посветени поредиците „Радар“, „Парабола“

и др. Особено популярен е ежегодникът „Спектър“ с тематика из областта на техниката, политиката, изкуството, фантастиката, спорта, модата и т. н. На актуалните въпроси от българо-съветската дружба е посветен алманах „Дружба“, издание на изд. на ЦК на ДКМС и ЦК на ВЛКСМ. Алманахът дава разностранна картина на сътрудничеството между бълг. и съв. народи във всички области на живота със средствата на литературата и изкуството. Особено внимание издателството отделя на младите автори. На тях са отредени библ. „Смяна“, алманах „Зорница“ (Габрово). Поетичната поредица „Поколение“ има антологичен облик. Нейни сътрудници са поети, които преди това са дебютирали в библ. „Смяна“ и са получили признанието на читателя. На поетите от повъзрастното поколение, възпели младостта, е посветена специалната поредица „Стръкче младост“. Издания на „Н. м.“ са алманах „Антени“, в който се разглеждат въпросите на революционната бдителност и на идеологическата диверсия на империализма, поредицата „Висини“ и др.

Половината от продукцията на издателството е свързана с детско-юношеската литература. Библиотеките и поредиците са разнообразни — „Любими книги и герои“, „Дъга“, „Фантастика и приключения“, „Златна библиотека“, „Приказки от цял свят“, „Ян Бибиян“ и др. Тематичният диапазон на детско-юношеските книги е твърде широк, широк е и авторският състав — писатели от различни страни,посветили вдъхновението си на децата. „Н. м.“ издава книги за световното младежко движение, за освободителната борба в капиталистическите и колониалните страни.

мн

„НАРÒДНА ПРОСВÈТА“. Държ. издателство, основано на 20 февр. 1945. Отначало пред него се поставя широка програма, осъществявана от три отдела: „Учебници и учебни помагала“, „Наука и изкуство“ и „Периодичен печат“. Издателството подготвя учебници за всички видове и степени средни у-ща (общообразователни, професионални, техникуми, специални — за слепи, бавноразвиващи се и глухи деца) и за учителските ин-ти.С това активно участвува в подготовката на нови кадри за народното стопанство и образованието. Още в първите години издава преводи на съв. учебници по история, география, химия, биология, логика, психология и др., педагогически трудове и методически ръководства — педагогиките на Б. П. Есипов, Н. К. Гончаров, А. И. Капров, И. Т. Огородников и П. Н. Шимбирьов и др.; „Предучилищна педагогика“ от А. И. Сорокина, „Организация на учебно-възпитателната работа в училище“ от И. К. Новиков, „Урокът в съветското училище“ от И. В. Казанцев и мн. др. методики и ръководства по отделни учебни предмети. „Н. п.“ издава „Книга за родителите“, „Избрани педагогически произведения“ от А. С. Макаренко, „За възпитанието на младежта“ и др.

Издателството предлага на бълг. читатели „Теория на отражението“ от Т. Павлов, „Илиада“ и „Одисея“ от Омир, „Антигона“ от Софокъл, „Коварство и любов“ от Фр. Шилер, „Тартюф“ от Молиер, „Макбет“ от У. Шекспир и мн. др. творби на световната класика — „Мъртви души“ и „Ревизор“ от Н. В. Гогол, „Капитанска дъщеря“ и „Евгений Онегин“ от А. С. Пушкин, „Детство, юношество и младост“ от Л. Н. Толстой, „Герой на нашето време“ от М. Ю. Лермонтов, „Басни“ от И. А. Крилов и др. Продължава издаването на произведения на най-крупните бълг. писатели — Ив. Вазов, Елин Пелин, Ас. Разцветников и др. От 1959 „Н. п.“ започва да издава оригинални учебници. Активно му сътрудничат Г. Караславов, К. Калчев, Мл. Исаев и др. Издават се първите релефни и обикновени географски карти, тетрадки и блокове за учениците, глобуси и др. учебни помагала. Издателството открива и свои книжарници в София и страната, разполага със собствена печатница.

След 1957 „Н. п.“ се профилира като издателство главно за учебници и учебнопомощна литература за ученици, учители и родители. То единствено подготвя учебна, обществено-политическа, научна, научно-популярна, селскостопанска и медицинска литература на тур. език за бълг. граждани от тур. произход. На тур. език са издадени някои основни произведения на К. Маркс и Фр. Енгелс, В. И. Ленин, Г. Димитров, конгресни материали на КПСС и БКП и др.

Издателството играе важна роля за комунистическото възпитание на учениците с утвърдените си библиотеки и поредици —

„Природонаучна библиотека“, „Историческа библиотека“, „Географска библиотека“, „Творчески портрети“, „Родна реч, омайна“ и др.

От 1973 „Н. п.“ се включва активно в провежданата реформа в образованието — подготвя нови учебници в изпълнение на решенията на БКП и предметни ръководства за учителите. Издателството поддържа творчески връзки с всички педагогически издателства в соц. страни и особено с изд. „Просвещение“ в Москва. *ав*

„НАРÒДНА ПРОСВÈТА“. Педагогическо списание, орган на учителската профопозиция. Излиза в С., 1928—1934, 8 кн. год.; I и III год. — 6 кн. Ред. Т. Самодумов и С. Гановски. Списанието отстоява позициите на диалектическия материализъм във философията и педагогиката. Главно място в него заемат въпросите на марксистко-ленинското учение за комунистическото възпитание и образование. Основната му линия е борбата за коренно преустройство на у-щето и цялата образователна система в Б-я, както и за правилното идейно ориентиране на българ. учители. „Н. п.“ откликва на всекидневните полит. събития. Г. Бакалов обнародва статията „Лайпцигският процес и българската интелигенция“, в която изразява гневния си протест срещу апатията на българ. интелигенция към фашисткия терор в Германия и настъплението на фашизма в Б-я. В списанието има статии и по лит. въпроси, художествени произведения в оригинал и превод, критика, библиография, съобщения.

Сътрудници на „Н. п.“ са българ. и чужди прогресивни педагози, учители и просветни дейци — Т. Павлов, Г. Караславов, К. Драмалиев и др.

вк

„НАРÒДНА ПРОСВÈТА“. Месечно списание за педагогика, наука и култура. Излиза в С., ян. 1939 — ноем. 1943, 8 кн. год.; VI год. — 2 кн. Ред. С. Чукалов. Прогресивно педагогическо обществено списание. Започва да излиза със съгласието на БКП и Централното ръководство на учителската профопозиция, за да продължи традициите на сп. „Народна просвета“, спряно след превратата на 19 май 1934. Съдържа оригинални и преводни статии по теорията и практиката на обучението с оглед да се дадат указания на учителите в преподавателската им дейност. Поместват се статии за интелектуалното възпитание на учениците, за свързване на знанията с практиката, както и материали, които третират обществени и социални проблеми. Разглеждат се и научни въпроси — за влиянието на глада върху психо-физическата работоспособност на децата, за развоя на мисленето у тях, за организацията на умствения труд, за продължението на живота. „Н. п.“ обнародва статии във връзка с годишнини и юбилеи, творчески портрети на българ. писатели — Хр. Ботев, Д. Дебелянов, Ал. Константинов, А. Страшимиров, — стихове, разкази и очерци, кратки отзиви за новоизлезли книги, културни, здравни и др. вести. Сътрудници на списанието са Т. Г. Влайков, Н. Райнов, Ас. Босев, Ат. Смирнов, Кр. Григоров, П. Стъпов, Ал. Геров, Р. Ралин, Ж. Атанасов, Б. Овесянин, Н. Месечков, М. Герасков, Д. Кацаров, Б. Божилов, Ст. Ц. Даскалов и др.

Лит.: Й. Николов. Борбата на народното учителство против реакцията и фашизма през периода 1923—1944 г. — Нар. просвета, 1959, кн. 9.

вк

НÀСТЕВ, Сашо (Александър) Николов (29. XII. 1900—21. XII. 1971). Роден в Асеновград. Гимназиално образование получава в Пазарджик и Хасково (1918). Следва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ и Държ. музикална академия. Писателската и журналистическата си дейност започва като ученик. Редактира сп. „Южни зари“, сътрудничи на много провинциални вестници. Дълги години е режисьор и драматург в различни театри и театрални трупи в София и Пловдив. Някои от тези театри поставят и негови пиеси. Сътрудничи на много столични и провинциални вестници с разкази, стихотворения, статии, рецензии, очерци, репортажи, фейлетони и др. Ред. е по културните въпроси във в. „Заря“. След 9 септ. 1944 работи като журналист във в. „Труд“, „Отечествен фронт“, „Дружба“ и др. Чл. на БКП, на СБП. Умира в София.

Творчеството на Н. е пропито с любов и съчувствие към бедните и онеправданите, с протест към социалните неправди. Рисува тежката съдба на бедните и безработните

Сашо (Александър) Настев

неволята и мизерията на експлоатираните народни маси, изобличава и осъжда капиталистическото общество, жестокостта и алчността на подтисниците. В творбите си отразява и моменти от борбите на народа срещу фашизма. Негови произведения са преведени на англ., рус., срб., тур. език. Псевд.: Ал. Степов, Саша Степ, Хелий.

Съч.: Животът не е песен. Разкази. 1931; Сърцето на момичето. Разкази. Т. I. 1931; Коравият залък. Роман. 1937; Любов с двама. Роман. 1937; Човешка хроника. 1945; Нужно ли беше това. Роман. 1947; Турбинистът Стоян Ангелов. Очерк. 1954; Хора, които познаваме. 1963; Златната табакера. Пиеси. 1967; Египетският шъркел. Разкази. 1972.

Лит.: В. Иванов. Един нов белетрист. — Време, бр. 308, 23 окт. 1932; Г. Крънзов. „Сърцето на момичето". — В-к на жената, бр. 478, 5 февр. 1932; Паладини. „Сърцето на момичето". — Листопад, 1932, кн. 7 и 8; Б. Пити. „Сърцето на момичето". — Мисъл, бр. 20, 31 ян. 1932; М. Михайлова. „Коравият залък". — Заря, бр. 5702, 24 авг. 1940; А. Бдинец. „Човешка хроника". — Зем. знаме, 25 септ. 1946; Ив. Хаджимарчев. „Човешка хроника". — Народ, бр. 753, 25 март 1947; Грижи за нови български пиеси. — Нар. култура, бр. 30, 28 юли 1962; Сашо Настев. — Лит. фронт, бр. 1, 7 ян. 1971; Сашо Настев. — Читалище, 1971, кн. 9; Т. Белчев. До последния си дъх. — Отеч. фронт, бр. 8774, 28 дек. 1972. *ви*

НАТАНАЙЛ ЗОГРА̀ФСКИ (светско име Нешо Стоянов Бойкикев) (26. X. 1820—18. IX. 1906). Роден в с. Кучевиша, Скопско. Първоначално учи в родното си село и в близкия манастир „Св. Архангел", а след това в Скопие, Самоков и Прилеп. През 1837 става монах в Зографския манастир и приема име Натанаил. Следва в Духовната семинария в Кишинев и Одеса. Сближава се с В. *Априлов*, З. *Княжески* и др. българи и започва активна патриотична дейност. През 1847 постъпва в Киевската духовна академия, която завършва през 1851 със степен кандидат на богословието. Предприема дълго пътешествие из Русия, Полша, Чехия, Унгария, Австрия, Сърбия, Румъния, Турция, като се свързва с видни учени от тези страни. Заедно с К. Петкович замисля създаването на лит. общество „Българска матица". Връща се в Зографския манастир (1853). През Кримската война (1853—56) участвува в подготвянето на въстание в Б-я. Става управител на имотите на молдавския манастир „Добровец" (1857). Поддържа връзки с Г. С. *Раковски* и с борците за черковна свобода в Цариград. Сътрудничи на в. „Цариградски вестник", „Съветник", „Българска пчела" и др. бълг. издания, публикува в рус. периодичен печат. Със статии разобличава предателската роля на чорбаджиите. Съдействува за образуването на *Българско книжовно дружество* в Браила, като поддържа крилото на „младите". През 1872 Н. З. става охридски митрополит и развива широка народополезна дейност. След Освобождението активно участвува в борбата за освобождаването на Македония от османско робство и особено в подготовката и провеждането на Кресненското въстание. Заема висши черковни длъжности. През 1881 се обявява против суспендирането на Конституцията от Ал. Батенберг. Почетен чл. на БКД (дн. БАН) от 1884. От 1891 до края на живота си е пловдивски митрополит. Умира в Пловдив.

Лит. си дейност Н. З. започва рано. Още като ученик в Прилеп прави малки преводи от грц. на бълг. език, а по-късно превежда „Служение еврейско... ." (1839, съвм. с Г. М. Самуркашев), „Зерцало или огледало християнское. . ." (1847, съвм. със З. Княжески), „Святителское поучение к новопоставленаго свещеника. . ." (1847), „Детински подарок" (1852), „Кратко християнско наставленийе" (1853, 1868), „Указанйе пъти, кой води в царство небесно" (1853), „Краткое сказание за преподобного отца нашего Димитрия Басарбовскаго. . ." (1858), „Кратко изъяснение на божествена литургия" (1864).

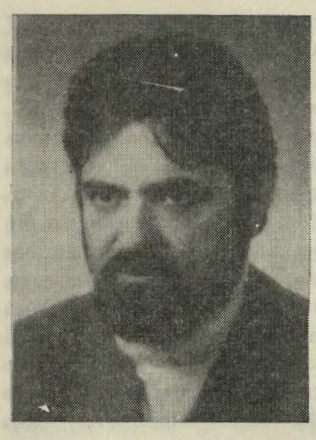

Атанас Натев

Оригиналните книги и статиите на Н. З. са посветени предимно на черковната борба. Псевд.: А. Богдан, А. Б., Богомолец Богдан, Богомолец българин. Един задунаец.

Съч.: Приятелскойе писмо от блъгарина к гръку. Прага, 1852; Отговор от българското общество. Прага, 1861; Ответ писавшему в 18 брой на „Българската пчела" за монастири Хилиндар, Зограф и Рила. Браила, 1864; Буквар славенобългарски заради училище на Скопско Черногорско село Кучевиста. Букурещ, 1865; Произшествие в Скопска епархия от 1860 до 1865 година. Браила, 1865; Реч архимандрита Натанаила Зографскаго, произнесена от него на 24 септ. 1872 в Бълг. народна църква на Фенер при провъзглашението му за архиерей. Цариград, 1872; За Юстинянови права на Охридска архиепископия или за църковна независимост и самостоятелност на Охридско-Българско свещеноначалие. Цариград, 1873.

Лит.: Кирил Пловдивски. Натанаил, митрополит охридски и пловдивски. 1952; Е. Спространов. Два исторически момента за живота на дяда Натанаила. — Духовна пробуда, 1906, бр. 14; Жизнеописание митрополита Охридо-Пловдивскаго Натанаила. — СбНУ, 1909, кн. 25.

кт

НА̀ТЕВ, Атанас Василев (25. IV. 1929). Роден в с. Белозем, Пловдивски окр. Произхожда от учителско семейство. Завършва гимназия в Чирпан (1946) и философия в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1951). През 1955 защищава дисертация на тема „За марксистко-ленинска преоценка на художественото наследство" и става кандидат на филос. науки. През 1968 защищава докторска дисертация „Изкуство и общество" в Московския ун-т „М. В. Ломоносов". Специализира в Лайпциг и Берлин (1957, 1962), в Москва (1962). През 1967—69 е стипендиант на фондация „Ал. фон Хумболт" в ГФР (Кьолн и Ханновер). Асистент в Соф. ун-т (1954—55), н. с. от 1955, ст. н.с. от 1963 и проф. по теория на литературата от 1969 в Ин-та за литература при БАН. От 1970 е и ръководител на секция „Естетика и изкуство" в Ин-та за съвременни социални теории при Президиума на БАН; преподавател по естетика във ВИИИ „Н. Павлович", по теория на литературата във Великотърновския ун-т „Кирил и Методий". Чете лекции по теория на драмата и по театрална естетика като гостуващ проф. в Свободния ун-т в Западен Берлин (1969—72). Изнася лекции и в ун-тите в Лайпциг, Амстердам, Мюнхен, Кьолн, Ханновер и др. Чл. на БКП.

Н. работи в областта на естетиката — занимава се с въпросите за своеобразието и обществената функция на изкуството, диалектиката на развитието му, естетическите категории, съвременните зап. естетически теории (неокантианство, феноменологизъм, екзистенциализъм, „франкфуртска школа" и др.). Изследва проблеми на общото литературознание — на поетиката и методологията на съвременната лит. наука, на теорията на драмата и театъра — художествената им специфика, злободневни процеси в съвременната зап. драматургия, спорни моменти на днешния бълг. театър. Проучва въпроси и на духовната култура — влиянието на техническата революция върху изкуството, въздействени възможности на модерните средства за общуване (кино, телевизия и радио), мода и изкуство, словесна и визуална култура, методика на естетическото възпитание и др.

Съч.: Цел или самоцелност на изкуството. Крит. наблюдения върху неокантианската естетика и нейното влияние в България. 1960 (съв. изд. 1964); Записки по естетика. 1960; Между спорното и безспорното. 1961; Изкуство и общество. 1965 (съв. изд. 1966); Съвременна западна драматургия. Насоки и тенденции. 1965; Драматично и драматургично. 1967; Литературознание и изкуствознание. Методологически въпроси. 1969; За театъра като изкуство. 1971; Подстъпи към теория на драмата. 1972 (изд. на нем. език в ГФР, 1971); Изкуство и културна конфекция. 1974.

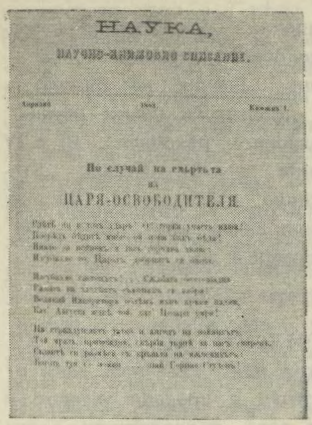
НАУКА,
НАУЧНО-КНИЖОВНО СПИСАНИЕ.
По случай на смъртьта
на
ЦАРЯ-ОСВОБОДИТЕЛЯ

„Наука“

Лит.: Ст. Василев. По въпроса за предмета на изкуството. — Филос. мисъл, 1958, кн. 3; Б. Ценков. За предмета на изкуството. — Филос. мисъл, 1958, кн. 3; Кр. Горанов. „Между спорното и безспорното“. — Лит. новини, бр. 5, 19 юли 1961; Ив. Стефанов. Авторът защищава своя концепция.— Лит. новини, бр. 22, 28 февр. 1962; Ив. Ковачев. За изкуството и красотата. — Лит. мисъл, 1963, кн. 6; Вл. Каракашев. Интересно изследване. — Пламък, 1966, кн. 6; Ч. Добрев. Предимствата на съвременния конкретно-исторически анализ. — Лит. мисъл, 1966, кн. 6; М. Рачева. Поглед към западния театър. — Лит. фронт, бр. 7, 9 февр. 1967; А. Дунчев. Експериментално изследване. — Театър, 1968, кн. 4; Е. Мутафов. „Литературознание и изкуствознание“. — Лит. фронт, бр. 15, 9 апр. 1970; В. Стефанов. „Подстъпи към теория на драмата“. — Септември, 1972, кн. 10; И. Знеполски. За теоретичните проблеми на съвременния театър. — Лит. фронт, бр. 19, 9 май 1974.

дл

„НАУ̀КА“. Научно-книжовно списание. Излиза месечно, 1881—1884. Орган на Научно-книжовното д-во в Пловдив. Гл. ред. председателят на д-вото Ив. *Вазов*. В ред. колегия влизат К. Величков, С. С. Бобчев, И. Салабашев, Д. Минков, П. Набодков и др. По характер напомня издаваното преди Освобождението в Браила „Периодическо списание“. Съдържа отделите Поезия, разкази и повести, По науката и социологията, Биографии и описания, Критика и библиография, Педагогия, Смес, подреждани в различен ред за отделните годишнини. Членовете на редколегията предоставят на Вазов не само редактирането, но дори и коригирането и администрирането на „Н.“. Неведнъж, за да запълни празниците на различните отдели, той е принуден да пише поетични, белетристични, литературно-критични и др. материали. В „Н.“ излизат първото му произведение в проза — спомените „Неотдавна“, — повестта му „Митрофан и Дормидолски“, белетристичните Вазови шедьоври „Немили-недраги“, „Хаджи Ахил“ и „Един кът от Стара планина“, както и редица отзиви на писателя за книги, театрални представления и пр. Сътрудници на списанието са изтъкнати бълг. книжовници и обществени дейци — М. Дринов, З. Стоянов, П. Р. Славейков, Й. Груев, Ат. Илиев, П. Каравелов, Ив. Ев. Гешов, С. С. Бобчев, Г. А. Кърджиев, Св. Миларов. То се стреми да популяризира видните представители на световната литература и особено на рус. и фр. Помества прев. на творби от Н. В. Гогол, Н. Е. Салтиков-Шчедрин, Ф. М. Достоевски, Ив. С. Тургенев, М. Ю. Лермонтов, В. Юго, Е. Зола, Андерсен и др. В „Н.“ излизат за пръв път откъси от книгата на З. Стоянов „Записки по българските въстания“, интересната статия на П. Каравелов „Българската конституция“, трагедията на П. Р. Славейков „Старозагорчанка“, драмата на К. Величков „Вичензо и Анжелина“ и др. Отпечатани са и статии по педагогически, социологически и др. въпроси. Поместват се редовно записи на бълг. народни песни, обичаи и др. фолклорни материали. В първоначалния план на списанието стои задачата да се дават като приложения произведения на знаменити световни автори. Издаден е обаче само романът на В. Юго „Деветдесет и трета година“ в прев. на Ив. Ев. Гешов (към I год.). Ролята на „Н.“, разпространявано и в свободното Княжество Б-я, е голяма, тъй като по онова време „Периодическо списание“ води доста анемичен живот.

Лит.: М. Цанева. Иван Вазов в Пловдив. 1966. с. 122—128,1953—159; В. Вълчев. Иван Вазов. Жизнен и творчески път. 1968. с. 229—235.

вв

НА̀УКА И ИЗКУ̀СТВО. Издателство. Създадено на 26 апр. 1948. Пръв директор е Л. Ханджиев, гл. ред. — К. Панчев. Следващите му директори са Ив. Керешки, Н. Горанов, Ц. Ботев, Цв. Пенев, Ф. Гинев, Г. Славчева. Из-

дава учебници за ВУЗ, научноизследователска и научно-популярна литература, оригинална и преводна. От него се отделят и се обособяват в отделни държ. изд. „Медицина и физкултура“ и „Техника“. Сега „Н. и и.“ е едно от най-големите изд. в Б-я. Негови сътр. са академици, професори, доценти, научни и културни дейци от всички клонове на науката като автори, рецензенти, консултанти, участници в ред. колегии и научни съвети.

Издателството осъществява своята тематична програма чрез 13 редакции: философия, история, икономика, юридическа, изкуствознание, литературознание, езикознание и речници, природо-географска, физико-математическа, наукознание, борба с идеологическата диверсия, полит. плакат, албуми. Музикалният отдел на издателството има 3 редакции: музикално-художествена, музикално-теоретична и музикално-педагогическа. За издаването на музикалната литература „Н. и и.“ има своя нотна печатница.

Културният му план годишно включва 450—500 загл. при 6800—7000 тираж и 30—31 млн. тиражно-издателски коли. С допълнителните извънпланови заглавия и графичните издания годишният план достига 700—750 загл. при 44—45 млн. тиражно-издателски коли. „Н. и и.“ се стреми да задоволи нуждите на своите читатели — главно студенти, учители, специалисти от различните клонове на науката, културни и обществени дейци.

Крупни трудове на „Н. и и.“ в областта на литературознанието, изкуствознанието и културата са: „Панорама на българската литература“ в 5 т. — П. Зарев; „Страници от историята на българската литература“ в 4 т. — Г. Цанев; „Съвременност и литературни жанрове“ — Ефр. Каранфилов; „Възрожденски писатели“ — П. Динеков; „Творци на Българското възраждане“ в 2 т. — М. Арнаудов; „Български народни гатанки“ — Ст. Стойкова; „Народопсихология и литература“ — П. Зарев; „Психология на литературното творчество“ — М. Арнаудов; „Генезис на социалистическия реализъм“ — Д. Ф. Марков; „Култура и изкуство в социалистическа България“; „Кирил и Методий — истината за създателите на българската и славянската писменост“ — Ем. Георгиев; „Подстъпи към теория на драмата“ — Ат. Натев; „Българският театър. Средновековие. Ренесанс. Просвещение“, „Българският възрожденски театър на освободителната борба“ — Ст. Каракостов; „Речник на литературните термини“; „Български римен речник“; „Опис на славянските ръкописи“, III и IV т. — М. Стоянов и Хр. Кодов; „Възрожденска книжнина“ в 2 т. — М. Стоянов; „Българският периодичен печат. 1844—1944“ в 3 т. — Д. Иванчев и др.

гд

НАЎМ ОХРИДСКИ (ок. 830—23. XII. 910). По произход бълг. славянин, един от петимата най-близки и предани ученици и сподвижници на слав. първоучители *Кирил и Методий*, включен в групата на седмочислениците. Най-старото от житията му, създадено не по-късно от 940 от неизвестен Климентов и Наумов ученик по поръка на деволския епископ Марко и открито от Й. Иванов през 1906 в Зографския манастир в препис от XV в., го нарича „брат, другар и състрадалец“ на Климент Охридски. Утвърдено е мнението, че думата „брат“ в този случай е употребена не за означаване на кръвна, роднинска връзка, а в смисъл на „духовен брат“. Посветените му жития и служби (най-старо слав. житие от X в., второ слав. житие, известно по препис от XVI в., съставено въз основа на грц. и нестигнали до нас старобълг. източници, късно грц. житие, грц. служба, грц. служба на седмочислениците), както и др. надеждни паметници, като Пространното житие на Методий, Пространното житие на Климент Охридски, свидетелстват за участието на Н. О. в моравската мисия на Кирил и Методий. Той е един от тримата техни ученици, които в края на 867 или нач. на 868 са ръкоположени за свещеници в Рим. След смъртта на Кирил през 869 Н. О. се връща в Панония и Великоморавия и прекарва тук редом с Методий и другите негови съратници трудните години на нескончаеми сблъсъци с нем. духовенство до окончателния разгром на слав. просветно дело сред зап. славяни през 885. След като преседяват „оковани в железни вериги“ в затвор и претърпяват жестоки мъчения, Климент, Наум и Ангеларий се добират през Дунава до Б-я, където към тях се присъединяват част от продадените в робство по-млади Кирило-Методиеви ученици, откупени от виз. сановник. Радушният прием от княз Борис и всестранната подкрепа на бълг.

владетелски двор в Плиска им осигуряват благоприятни условия за работа. Първоначално Н. О. гостува в дома на болярина Есхач. Княз Борис изпраща Климент като учител в най-застрашените от виз. експанзия предели на страната — в областта Кутмичевица с главен град Девол, — а Н. О. остава като организатор на черковния и просветния живот в столицата и нейните околности. До нас не са стигнали конкретни сведения за личните му книжовни трудове, но подготовката му в тази насока е извън всяко съмнение, ако се вземат пред вид дългогодишното му близко сътрудничество с Кирил и Методий и ролята, която му определя бълг. княз. Ценно свидетелство за организаторската му дейност оставя епископ *Константин Преславски*, който съобщава в предг. към „Учително евангелие“, че е приготвил този проповеднически сборник по изрично настояване на Н. О.

В манастира „Св. Пантелеймон“ в местн. Патлейна край Преслав Н. О. остава до 893, когато княз Симеон издига Климент в епископски сан. Н. О. заема неговото учителско място в Югозападна Б-я. В напреднала възраст се оттегля в манастир (ок. 900) — вероятно в съградения от Климент край Охрид манастир „Св. Пантелеймон“, — където продължава просветителската си работа, а няколко години по-късно, през 905, издига свой манастир „на изхода на Бялото езеро“ (т. е. Охридското), известен днес под името „Св. Наум“. На смъртния си одър приема монашеска схима. Скоро след това е канонизиран за светец. До нач. на XVIII в. паметта му се чествува на 23 дек., а след 1720 — на 20 юни.

Изключителните истор. заслуги на Н. О. за спасяване на Кирило-Методиевото дело, за оформяне и процъфтяване на *Преславската книжовна школа* и *Охридската книжовна школа*, за висок престиж на бълг. държава в края на X — нач. на XI в. и утвърждаване на бълг. народностно самосъзнание оставят трайни следи в народната памет. И до днес името Наум е разпространено кръстно име. Освен създадените за прославата му лит. творби съществуват местни предания в Охрид и Охридско, възникнали във връзка с населени места, с манастири, с Охридското езеро, които свързват бележития бълг. просветител с популярни фолклорни мотиви и сплитат в едно легендарни вести с отгласи на истор. събития.

Изд.: Ἀκολουθία τοῦ ὁσιού καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Ναουμ, τοῦ θαυματουργοῦ. — Ἐν Μοσχοπόλει, 1740; Н. Ф. Гильфердинг. Греческая служба св. первоучителям славянским и Житие св. Наума болгарского. — Русская беседа, 1859, II, с. 127—144; Л. Ковачевић. Неколико прилога за црквену и политичку историју јужних словена. — Гласник Српског ученог друштва, 1885, кн. 63, с. 1—4; П. А. Лавров. Жития св. Наума Охридского и служба ему. — Изв. ОРЯС, XII, 1907, кн. 4; Й. Иванов. Български старини из Македония. 1908. с. 51—58 (1931, с. 305—313); Fr. Snopek. Konstantinos-Cyrillus und Methodius, die Slavenapostel. Kremsier, 1911. p. 429—431; Божан Ангелов и М. Генов. Стара българска литература. 1922. с. 157—160; П. А. Лавров. Материалы по истории возникновения древнейшей славянской письменности. Л., 1930. с. 181—192; Ал. Теодоров-Балан. Кирил и Методий. Св. II. 1934. с. 135—137; В. Сл. Киселков. Св. Климент Охридски. Живот, дейност и жития. 1941. с. 142—147; Ив. Дуйчев. Из старата българска книжнина. I. 1943. с. 60—65, 201—203; M. Weingart. Texty ke studiu jazyka a písemnictví staroslovenského. — Praha, 1949. p. 187—188; П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Христоматия по старобългарска литература. 1961. с. 81—82, 96—98 (1967. с. 106, 124—128); П. Динеков. Старобългарски страници. Антология. 1966. с. 175—176, 184—185 (1968. с. 232—234, 620).

Лит.: В. Н. Златарски. 1. Де се намирал гр. Девол. — Изв. Истор. д-во в София, 1922, кн. 5. 2. Словенското житие на св. Наум от XVI век. — СпБАН, 1925, кн. 30; J. Dujčev. Un manuscrit grec inconnu avec l'acolouthie et la Vie de St. Naum d'Ohrid. — In: Studia historico-philologica serdicensia. I. 1938; В. Сл. Киселков. Проуки и очерти по старобългарска литература. 1956. с. 51—59; Ем. Георгиев. Разцветът на българската литература в IX—X в., 1962. с. 156—201, 334—339. История на българската литература. Т. I. Старобългарска литература. 1962. с. 77—95; Цв. Романска. Климент и Наум в народните предания. — В: Хиляда и сто години славянска писменост. 863—1963. Сб. в чест на Кирил и Методий. 1963.

лгр

„НАЧÀЛО“. Месечен полит. социален и лит. преглед. Излиза в Солун — С., 25 окт. 1908—юли 1912. Под ред. на Н. Харлаков, П. Делирадев и А. Томов. Издание на групата на анархолибералите в соц. движение. Предназначено е за работническа публика. Материалите са подбрани в зависимост от работ-

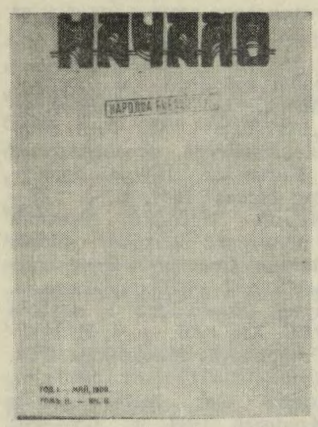

„Начало“

ническите интереси. „Н.“ съдържа отделите полит. и обществено-социален, литературен, социален преглед, книжнина. В статии и информации се разглеждат въпроси на работническото движение в Б-я и в чужбина. Рецензират се книги, интересуващи читателите. Списанието помества първата в Б-я рецензия за труда на В. И. Ленин „Материализъм и емпириокритицизъм“ от Ив. Манев. Лит. отдел. е редовно поддържан. Включва стихотворения, разкази, лит. статии. Тематиката е из живота на трудовите хора. Изображението е в реалистичен дух. Показва се тежкото положение на експлоатираните, както и ролята на човека от трудовите слоеве. Внушава се оптимистично отношение към живота. На „Н.“ сътрудничат Д. Полянов, Елин Пелин, Н. Ракитин, Ив. Ст. Андрейчин, Л. Стоянов и др. Печатат се и преводни произведения от Ада Негри, О. Мирбо, О. Уайлд, А. Франс. Обнародват се преводни и оригинални статии за И. С. Тургенев, Л. Н. Толстой, Ж. Санд, А. Франс, Ем. Верхарн, Л. Андреев. Статии-отзиви за театралния живот в Б-я пише Ив. Ст. Андрейчин. В неговите работи са разгледани постановки на пиеси от Ив. Вазов, П. Ю. Тодоров, Н. В. Гогол. През 1911 лит. отдел на списанието се обособява в лит. сб. „Начало“ под ред. на Полянов, от който сборник излиза само една книжка.

кя

„НАЧÀЛО“. Месечно лит. и обществено-научно списание. Излиза в С., юни 1926 — май 1928. Ред. Д. Андонов. Появата му е свързана с обстановката след Септемврийското въстание 1923. Поставя си за цел да съживи, обнадежди и обедини борческите сили в Б-я. Застава на анархокомунистически позиции. Поема остро отрицателна линия спрямо съществуващия буржоазен ред, изобличава съвременността с актуални статии. Прокламира идеята за бъдещо безвластно общество. Посвещава много страници на М. А. Бакунин, П. А. Кропоткин. Теоретическите статии от бълг. и чужди автори, както и коментарът на текущите обществено-политически проблеми в Б-я и чужбина са в духа на анархокомунизма. В I год. на „Н.“ има доста лит. материал. Редовно сътрудничи Ламар, поместват се стихове от М. Бунин, Сл. Красински. Прозата е представена по-слабо. А. Страшимиров дава откъс от романа си „Хоро“ и престава да сътрудничи. Печатат се творби от Хр. Ботев, П. К. Яворов. В лит. статии открито се заявява, че „всяко заключване в метафизичен и „чист“ естетизъм днес води към гибел“. Приветствува се творчеството на А. Каралийчев, Н. Фурнаджиев, М. Бунин. Отрича се изкуството на „стария свят“ и пряко се иронизира направлението на сп. „Хиперион“, „Златорог“, в. „Стрелец“, в делото, на които „догаря отразено безсилието на една залязваща култура с умъртвен дух“. Лит. статии, както и др. материали са подписани с инициали или псевдоними. Автори на много от материалите са Д. Андонов, Здр. Сребров, Сл. Васев, Тр. Доброславски, В. Михайлов, К. Кантарев, Д. Димитров. Списанието е илюстрирано с репродукции от Фр. Мазарел, К. Колвиц, Г. Грос, Ст. Венев. Спряно е от властта.

кя

НÀЧОВ, Никола Енев (20. IX. 1859—29. IX. 1940). Роден в Калофер. Произхожда от буден род на абаджии. Останал отрано кръгъл сирак, Н. е отгледан от свои близки. През 1869—70 завършва взаимното, а през 1874—75 класното у-ще в родния си град, после, до обявяване на Габровското въстание, учи в Априловската гимназия. През 1884 завършва Пловдивската гимназия. На следната година е назначен учител в Перущица. Учителствува в Земеделското у-ще в Садово, в София (1891—1914). През войната (1915—18) е държ.

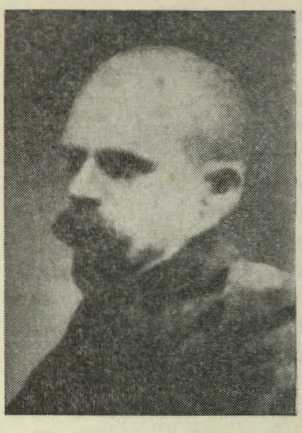

Никола Начов

чиновник. Пазител е в Университетската библ. в София (1922—28). Дописен чл. на ЕКД (дн. БАН) от 1884, действителен чл. на БКД от 1906. Умира в София.

Закърмен от идеите на своето време, Н. работи до края на живота си с възрожд. преданост в бълг. културен живот. Неговите заслуги са главно в областта на културно-просветните и лит. проблеми. Лит. му интереси са разностранни. Автор е на разкази и повести. Повестите му са със сюжети от истор. минало, описано някъде увлекателно, но с излишни етнографски подробности. Оставя и пътеписи. Н. отделя значително внимание на литературоведски, езиковедски и библиогр. въпроси. На тях са посветени студиите „Тиквешки ръкопис“ („Сборник за нар. умотворения“, 1892, кн. 8), „Екскурзия из нашата народна поезия“ („Периодическо списание“, 1895, кн. 48—51; 1896, кн. 52—53), „Кратки бележки върху книжовния ни език“ („Периодическо списание“, 1898, кн. 55—56), „Аджарският ръкопис“ („Сборник за нар. умотворения“, 1900, кн. 16—17), „Бележки за българската замяна на ѫ с *у*“ („Zbornik u slavu Vatroslava Jagiča“, Berlin, 1908), „Добавки и справки към Български книгопис за сто години“ („Сборник за нар. умотворения“, 1911, кн. 26), „Други добавки и справки към „Български книгопис за сто години“ („Сборник на БАН“, 1914, кн. 3), „Трети добавки и справки към „Български книгопис за сто години“ („Сборник на БАН“, 1925, кн. 17), „Преведените от Хр. Ботев книги“ („Училищен преглед“, 1929, кн. 10). В други свои проучвания Н. се насочва към истор. и културно минало. Автор е на портрети и очерци за бълг. културни дейци, обнародвани в периодичния и всекидневния печат, на спомени, богати с най-разнообразни данни от стопански и културно-исторически характер. Писал е биография на Хр. Ботев и на баща му Ботьо Петков. Псевд.: Нанчо Донкин.

Съч. Библиографический преглед на нашата математическа литература от самото ѝ начало до края на 1886 година. Шумен, 1889; Ръководство за стихосложението. По рус. изд. на М. Бордовски. Пловдив, 1894; Калоферската мъжка св. обител, 1895; За побратимството. 1896; Бунтовници. Повест. 1898; Един брат. Разказ. Стара Загора, 1898; Какво може да направи една змийска кост. Разказ. Стара Загора, 1898; Сирачето. Разказ. Стара Загора, 1900; Дядо Генко Севдата в София. 1902; Градиво за историята на калоферските училища. 1903; Към историята на новобългарската библиография. СПб., 1905; Нашите хаджии и божи гроб (хаджилък). 1906; Последните години на българското царство. Сказка, четена в „Слав. беседа“ на 22 окт. 1906; На Царевец. Истор. повест. 1907; Свети княз Борис Български. 1907; Бачо Киро Петров. Бяла черква. 1910; Христо Ботйов (Биогр. скица). 1918 (1931); Иларион Макариополски, митрополит Търновски. По случай 50 г. от смъртта му. 1924; Цариград като културен център на българите до 1877 г. 1925; Калофер в миналото. 1707—1877. 1927; Княз Стефан Богориди (Биогр. бележки). 1929; Из ръкописите на Еня Хр. Кърпачев. 1932; До Бруса и назад. Пътни бел. 1934 (с псевд. Нанчо Данкин); Христо П. Тъпчилещов. Живот и неговата обществена дейност. 1935; Де е роден Христо Ботйов? 1938.

Лит.: Ив. Т. Бракалов. Биография на Никола Начов. С кратък очерк на просветната и книжовната му дейност (1859—1929). б. г. 64 с.; Б. Ц. (Б. Цонев). „Ръководство за стихосложението“. По рус. изд. на М. Бордовски, съст. Н. Начов. — Бълг. преглед, 1894, кн. 1; Ив. Д. Шишманов. Забележка за Паисиевата история от Н. Начов. — Бълг. преглед, 1894, кн. 1; Няколко дена в Бруса и околностите ѝ. — Цвят, бр. 3, 1897; д-р К. Кръстев. Никола Начов като белетрист. — В: Литературни и философски студии. 1898; Л. Милетич. „Бунтовници“. — Бълг. преглед, 1898, кн. 12; Х. Г. Чилингиров. „Бунтовници“. Повест от Н. Начов. — Бълг. сбирка, 1898, кн. 7; „Бунтовници“. Повест от Н. Начов. — ПСп., 1898, кн. 55—56; Б. А. (Божан Ангелов). „Дядо Генко Севдата в София“. — Мисъл, 1902, кн. 4; В. Д. Стоянов. „Дядо Генко Севдата в София“. — ПСп., 1903, кн. 63; К. Н. Начов. „Свети княз Борис“. — Гражданин, бр. 1, 11 май 1907; М. Москов.

„Мара, бяла българка“ в нашия народен епос. — Развитие, 1918, кн. 17; Ив. Хаджов. „Христо Ботев. Биогр. скица“. — Развитие, 1918, кн. 7; Г. Бакалов. Христо Ботев. По повод биографията му от Н. Начов. — Съвр. мисъл, 1919, кн. 3; „Калофер в миналото“. — Учил. преглед, 1927, кн. 8; Р. М. Каролев. Никола Начов. — Летописи на БАН, 1929, кн. 11; Ек. Златоустова. Честуване на Н. Начов. — Учит. дело, бр. 9, 1930; М. Фетваджиев. Никола Начов. — Заря, бр. 2607, 1930; Я. Янев. „Калофер в миналото“. — Учил. преглед, 1930, кн. 5; П. Динеков. „Из ръкописите на Еня Хр. Кърпачов“ от Н. Начов. — Лит. глас, бр. 161, 1932; Ю. М. (Ю. Михайлов). „До Бруса и назад“. — Илюстрация Светлина, 1934, кн. 8—10; П. Росен. Н. Начов (Помен). Слово, бр. 5501, 11 ноем. 1940; В. Трайков. Никола Начов като библиограф и книжовник. — Год. ББИ, V, 1955. *вв*

„НАШ ЖИВОТ“. Месечно списание за литература и критика. Излиза в С., ноем. 1901 — окт. 1902, септ. 1906 — юни 1907, ноем. 1911—окт. 1912. Ред. А. *Страшимиров*. Като редактори работят Ст. Михайловски, К. Христов, Г. П. Стаматов, Ст. Руневски, Д. Т. Страшимиров. През 1910 се появява под ново загл. „Наблюдател“, с което излизат 10 кн., и от ноем. 1911, V год., продължава пак под старото си наименование. Само I год. излизат 12 кн., другите год. — по 10. Обнародва поезия, белетристика, драми, поддържа постоянно отдел Критика и Театър. Помества полемични статии по лит. и обществени въпроси. Обликът му е подчертано литературен, естетическите му позиции търпят развитие. В I год. на „Н. ж.“ са отпечатани творби,появили се от интереса към съвремието, написани с критически патос: остро изобличителните сатири на Ст. Михайловски — „Горнило“, на К. Христов — „Прах за ветровете“ и др., темпераментните коментари на А. Страшимиров за обществения и лит. живот, драматичната трилогия „Ехо“, битовите му сценки „На извора“ и „Пристануша“, стихотворения на Ц. Церковски и П. К. Яворов, повест от К. Христов, „очерците „Венский“ и „Дядо Йоцо гледа“ от Стаматов, прозата на Д. Страшимиров. „Н. ж.“ е списвано в духа на реалистичната литература, граждански е заинтересувано, активно. Неведнъж А. Страшимиров говори за високото призвание на писателя, за голямата му отговорност пред обществото, изказва се остро срещу котерийните борби в лит. свят, за сплотяване на писателските сили. Общият извод от обнародваните лит. статии е, че се оценява делото на Хр. Ботев и Л. Каравелов, ролята на Ив. Вазов и К. Величков, но се подчертава, че постигнатото не е достатъчно, че пред съвременните творци стоят сериозни задачи по пътя на самобитното творчество. Втората год. на „Н. ж.“ се открива с цикъл стихотворения „Via dolorosa“ от Т. Траянов, с драматичната легенда на А. Страшимиров „Над безкръстни гробове“ и със стихове от Тр. Кунев. Естетическата платформа на списанието е променена. Страшимиров, увлечен от модернистичните търсения на времето, иска да направи „Н. ж.“ средище на бълг. символизъм, привлича нови сътрудници. Поезията на Траянов, опитите на А. Страшимиров за драматургия в духа на символизма, стихотворенията на младия Хр. Ясенов и произведения на Тр. Кунев, Сирак Скитник, Хр. Силянов и др. очертават обновения профил на списанието. Появяват се и теоретически обосновки на художествените публикации — статиите на Д. Кьорчев. Въпреки шумното прокламиране на символистичната естетика списанието помества и реалистични творби — „Свекърва“ от А. Страшимиров, „Страници из дневника на моя живот“ от Г. Райчев , разкази от Й. Йовков и др. „Н. ж.“ почти не отпечатва преводи, но взема отношение към преводи на художествени произведения в критическия си отдел — отзиви за преводите на „Фауст“ от Й. В. Гьоте, „Без път“ от Вересаев, „Животът на човека“ от Л. Андреев и др. Рецензентската дейност на списанието е твърде широкообхватна, макар и недостатъчно задълбочена и невинаги обективна. Многобройни са кратките рецензии за бълг. творби — за „Стихотворения“ от П. К. Яворов, „Видено и чуто“ и „Пъстър свят“ от Ив. Вазов, „Избрани съчинения“ от П. Р. Славейков, „На острова на блажените“ от П. П. Славейков, „Лигурийци“ от Г. П Стаматов, „Българската литература и социализмът“ от Г. Бакалов и др. Интересни са рецензиите за някои списания — правят се характеристики на „Демократически преглед“, „Художник“, „Картинна галерия“, „Женски глас“, „Учителски вестник“. Обръща се внимание и върху нелит. издания — превода на Дарвиновия труд „Произход на видовете“ и мн. др. *кя*

„Наш живот“

„НÀША РОДÍНА“. Месечно обществено-политическо и литературно-художествено списание. Излиза в С. от ян. 1954. Гл. ред. Б. Нонев, от 1966 — Д. Методиев. Учредителна ред. колегия: Н. Ланков, Ст. Сотиров, Ал. Коен, А. Тодоров, Д. Методиев, В. Йончев. В ред. колегия участвуват още В. Йосифов, Ив. Йовков, К. Войнов, Л. Грубешлиев, Л. Шекерджиев, М. Митева, Н. Драганов. „Н. р.“ съдържа обществено-политически, научно-популярни и лит. статии, очерци, репортажи, пътеписи, интервюта, разкази, стихотворения, фейлетони и др. В списанието се печатат много статии и репортажи за соц. строителство в Б-я, за постиженията и успехите на бълг. народ в областта на икономиката, техниката, селското стопанство, науката и културата. Отделя се много място и на материали за героичното минало на бълг. народ, за неговия бит и изкуство. Поместват се и очерци и пътеписи, както и репортажи на чуждестранни кореспонденти за различни държави и събития в света. В „Н. р.“ се обнародват и статии по проблемите на литературата, театъра, киното, изобразителното изкуство, много художествени произведения от бълг. и чужди автори. На списанието сътрудничат Мл. Исаев, Г. Караславов, Хр. Радевски, Л. Стоянов, Ламар, Ем. Станев, В. Ханчев, Ил. Волен, Ем. Манов, Б. Божилов, Д. Дамянов, П. Незнакомов, В. Цонев и др.

„Н. р.“ има богати хумористични и забавни страници, илюстрирано е с много цветни и черно-бели приложения, поддържа рубриките Разговори и срещи, Читателите ни пишат, Наука и живот, За фотолюбителите, Филателия, Шахмат и др.

ви

„НÀША СТРŬЯ“. Месечник за слав. литература, изкуство и културни въпроси. Излиза в Русе, ян. 1934 — дек. 1936. Урежда Ив. Цанев. Поставя си задача да изучава и разпространява слав. художествено творчество в миналото и настоящето, да разработва въпроси от слав. словесност, изкуство и музика, да изследва всички прояви на слав. културна самобитност. Специално внимание обръща на чистотата и правилността на бълг. език. Съдържа статии, художествени произведения — оригинални и преводни стихове и разкази от слав. автори, — рецензии, вести из слав. страни и книгопис. Особен интерес представляват характеристиките на епохи, течения и на отделни творци от всички слав. литератури. В много случаи се отстояват здравите реалистични позиции в художественото творчество. В „Н. с.“ редовно сътрудничат Н. А. Венетов, Ив. Г. Гунев, Т. Дашков, Б. Иванова, Й. Ковачев, Н. Кънев, Ат. Г. Русев, Й. Русалец, П. Станчев, Ст. Станчев, Ив. Цанев и др.

вк

„НÀШИ ДНИ“. Месечен културен преглед. Излиза в С., ян. — дек. 1921, 10 кн. Ред. А. *Страшимиров*. Има широка идейно-естетическа платформа. Помества статии по въпроси на литературата, изкуството и културата, литературно-критически статии, рецензии за художествени произведения и преводи, обзорни прегледи за отделни книжки на излизащи списания, спомени и очерци за писатели, културен преглед и др. „Н. д.“ се занимава и с езиковедски и филос. въпроси, следи културния и обществения живот, отбелязва по-важни лит. събития. Автор на много от статиите по лит. и обществено-културни въпроси е Страшимиров. Той пише литературно-критически бележки, театрална критика, статии по езикови въпроси, отзиви за нови книги и списания, запознава читателите с различни лит. течения и с отделни представители на модерната европ. литература („Модернизъм“, „Модернизъм и декадентство“, „Камо грядеши“). На съвременното изкуство и лит. направления посвещава

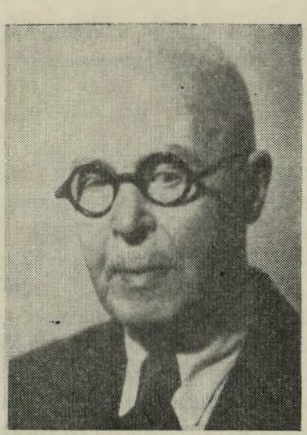

Минко Неволин

статия и Ем. Попдимитров. Списанието взема отношение и по въпросите на театъра, музиката и живописта, печата отзиви за театрални постановки, за изложби и концерти. За гостуването на Московския художествен театър пише възторжена статия Л. Владикин. Поместват се и художествени произведения предимно от бълг. автори. В няколко поредни книжки излиза повестта на Страшимиров „Под облак", обнародват се стихове от „Рицарски замък" на Хр. Ясенов, откъс от романа на Ем. Попдимитров „Пред буря" и др. На „Н. д." сътрудничат и Д. Калфов, К. Константинов, Цв. Минков, Ст. Младенов, С. Янев, Ив. Бонев, Тр. Симеонов, Д. Зографов и др.

ви

„НАШИ ДНИ". Неделно лит. издание на легалния вестник на БКП „Наши дни". Излиза в С., 16 ноем. 1924—15 февр. 1925, 14 бр. Отначало се издава от ред. к-т: Ас. Разцветников, А. Каралийчев, Г. Цанев и Н. Фурнаджиев; до бр. 3 ред. е Т. Павлов. След като ред. к-т напуща вестника, ред. става Д. Полянов. В „Н. д." сътрудничат Г. Бакалов, Ст. Гендов, Ем. Коралов, Ал. Жендов, Т. Павлов, Ив. Мешеков и др. Вестникът отразява настроенията и атмосферата в Б-я след потушаването на Септемврийското въстание 1923. В него се печатат ярки творби с революционна и антифашистка насоченост, като „Сватба" от Фурнаджиев, „Затвор" от Разцветников, рецензии и статии за книги на поетите-септемврийци от Цанев, Мешеков и др. По страниците на „Н. д." се води и спорът за честването на П. К. Яворов през дек. 1924. Във връзка с този спор Разцветников, Каралийчев, Фурнаджиев и Цанев напущат редакцията. Няколко броя след това вестникът престава да излиза.

Лит.: Ж. Авджиев. Първите отражения на Септемврийското въстание в литературния периодичен печат. — Изв. Ин-та за бълг. литература, 1954, кн. 2, с. 133—150.

лс

НЕВОЛИН, Минко (псевд. на Минко Савов Попов) (2. I. 1881—13. IX. 1972). Роден в Карнобат. Завършва прогимназия в родния си град. Известно време учи в Сливен, но прекъсва и в нач. на века идва в София. Запознава се с Гоце Делчев и се включва в освободителното движение в Македония. Взема дейно участие в Преображенското въстание 1903 в четата на М. Герджиков. След това заминава за Русе, където през 1905 завършва гимназия. Две год. учителствува в Бургаско. През 1908 е отново в София, следва в Историко-филолологическия ф-т, после се прехвърля в Юридическия ф-т, но не успява да завърши. Чиновник е в Генералната банка (1909—30). Уволнен е заради прогресивните си убеждения. Работи в Дирекция „Храноизнос" (1930—43). Умира в София. Чл. на БКП, на СБП.

За пръв път печата през 1902 в сп. „Общо дело". Сътрудничи на сп. „Мисъл", „Демократически преглед", „Българска сбирка", „Съвременна мисъл" и др. Отначало в поезията му има мотиви, навеяни от интереса на автора към екзотиката на Изтока и към неговата пъстра и декоративна красота. Стиховете му са изпълнени с мечти за далечни страни. Постепенно Н. обръща поглед към борбите за национално освобождение в Македония и Одринска Тракия, с които е свързана неговата младост. Сам участник в тези борби, той им посвещава стихотворения, поеми, драми и повести, свързани най-вече със Странджанския край. След 1944 издава стихосбирката „Жадуван свят", която се отличава с бодро поетично чувство, с възторг от новите хора, от подвига на партизаните и на съв. воини. В паметта му отново възкръсват хайдушки копнежи и видения от далечното минало. Една от най-сполучливите му творби е трилогията „Из героичното минало

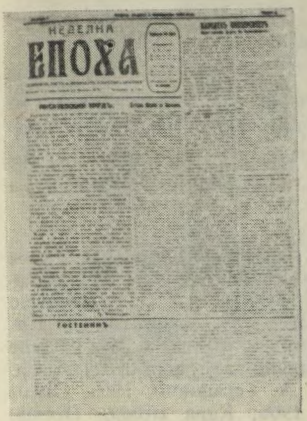
НЕДЕЛНА
ЕПОХА

„Неделна епоха“

на странджанци“, която съдържа доста автобиогр. моменти и е написана въз основа на спомени на войводи, четници и дейци на Македоно-одринската революционна организация. Др. псевд.: Снежин.

Съч.: Вълните на живота. Стихотворения. 1902; Стихотворения. 1903; Акорди на меланхолията. Стихотворения. 1919; Палми в пустинята. Стихотворения. 1923; Старинни вази. Стихотворения. 1924; Братче и сестрица. Приказка в стихове. 1926; Слънцето на Багдат. Поеми. 1931; Хайдути. Драма. 1932; Да спи зло под камък. Драма. 1933; Сребърни зрънца. Стихотворения. 1933; Бели шатри. Стихотворения. 1934; Момина кула. Поема. 1936; Заплакала е гората. Стихотворения. 1937; Пушка пукна из гора зелена. Поема. 1938; Белият елен. Приказна поема. 1939; Тракийски песни. Стихотворения. 1941; Жадуван свят. Стихове. 1947; Гласът на времето. Стихове. 1950; На Странджа баир гората. Разкази. 1953 (1971); Изминат път. Избр. стихотворения и поеми. 1955; Българи глава дигнали. Повест. (1960) Избрани стихотворения и поеми. 1962; Нашите майки са ясните звездици. Повест. 1965; Нашите булки са тънките ни пушки. Повест. 1968; По хълмовете на Странджа. Избр. произведения. Повести. 1971.

Лит.: Г. Аркатов. „Акорди на меланхолията“. — Съвр. мисъл, 1919, кн. 14; Д. Б. Митов. „Акорди на меланхолията“. — Борба, бр. 16, 1920; Ив. Карановски. „Палми в пустинята“. — Епоха, бр. 307, 4 авг. 1923; Б. Делчев. „Жадуван свят“. — Раб. дело, бр. 15, 1947; Л. Стоянов. Спомен за М. Неволин. — Септември, 1951, кн. 1; Хр. Миндов. Творци на словото. 1953. с. 58—67; Ал. Геров. „На Странджа баир гората“. — Наша родина, 1954, кн. 3; Ив. Знахар. Изминат път. — Вечер. новини, бр. 1793, 20 май 1957; В. Йосифов. „Българи глава вдигнали“. — Лит. фронт, бр. 22, 2 юни 1960; Минко Неволин на 80 г. — Септември, 1961, кн. 1; П. Росен. Спомени и размисли. 1963. с. 20—23; Г. Петров. Минко Неволин на 90 г. — Нар. култура, бр. 4, 23 ян. 1971.

лс

„НЕДЀЛНА ЕПО̀ХА“. Седмичен лист за литература, изкуство и критика. Излиза в С., 27 ян.—8 юни 1924, 20 бр. Неделно приложение на в. „Епоха“, орган на широките социалисти (Кр. Пастухов). Ред. Гр. Чешмеджиев. Вестникът в общата си полит. платформа е еклектичен, по отношение на Съветска Русия застава на реакционни позиции, но, общо взето, е ляв, демократичен. С отделни статии се опълчва срещу деветоюнските палачи. Статията „Антикултурни закони“ е написана в отговор на драконовския ЗЗД. Основните статии са от Н. Атанасов — „Писателят, който не иска да умре“ (бр. 1), „Антикултурни закони“ (бр. 2), „Московският художествен театър“ (бр. 10); утвърдителната рецензия на „Беседи върху изкуството“ (1924) от Г. Бакалов (бр. 20). В няколко броя Цв. Минков разглежда сп. „Златорог“, „Хиперион“ и др. издания, излизали през 1923, и открито защищава реализма, социалната поезия на Д. Полянов и Хр. Смирненски. За лявата ориентация на „Н. е.“ свидетелствуват и кратките съобщения, като „М. Горки за другите и за себе си“ (главно за пиесата „Старик“), „Горки за Ленин“. Поместени са интервюта със Ст. Младенов, М. Арнаудов, В. Златарски и Ас. Златаров. С отделни художествени произведения са представени Г. П. Стаматов („На гости у Едисона“, бр. 5), Д. Калфов („Първият пациент“, бр. 9), Н. Ракитин („Бунтът на мъртвите“, поема, бр. 11). Сътрудничат и Н. Дончев, Г. Константинов, М. Минев, М. Минева (Петканова) и др., в превод на Н. Дончев е напечатано стихотворението „Тройка“ от А. Бели.

хд

„НЕДЀЛЯ“. Седмичник. Излиза в С., 26 ноем. 1927—29 апр. 1928. Гл. ред. Ем. Николов, отг. ред. С. Дановски. Списание за литература и изкуство. Няма ясно определена идеологическа позиция. Към рубриката Литературна неделя сътрудничат с раз-

Марко Недялков

кази и стихотворения Ем. Попдимитров, Д. Пантелеев, Дановски, П. Карапетров, С. Гатев, М. Манолов, Ст. Олчев, А. Калоянов и др. Превеждат се творби от М. Декобра, А. Барбюс, А. Франс, М. Либман, М. М. Зошченко, Ф. Фиртер, Н. Тефи. В рубриката Литературни новини се поместват лит. вести от страната и чужбина, информации за новоизлезли книги, съобщения за състояли се лит. конференции и др. Печатат се рецензии за книги, за музикални и театрални представления, за изложби. „Н."обнародва и материали от най-разнороден характер — киновести, любопитни факти, карикатури, спортни куриози, мода, туризъм. На списанието сътрудничат и Хр. Миндов, Тих. Павлов, В. Иванов, Д. Бабев и др.

ЮО

НЕДЯЛКОВ, Марко (Марко Недялков Христов) (15. IX. 1931). Роден в с. Овчи кладенец, Ямболски окр. Семейството му взема дейно участие в борбата срещу фашизма. Учи в родното си село, в с. Полски градец, Ямбол и Първомай. Учител е в с. Овчи кладенец (1951). Следва българ. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1951—57). Като студент е член на лит. кръжок „В. Воденичарски" и е един от учредителите на Кабинета на младия писател при СБП. Първите си стихове публикува през 1951 във в. „Народна младеж". Сътрудничи на лит. периодичен печат, на радиото и телевизията. Ред. във в. „Народна младеж" (1962—65), отг. ред. в Радио София (1966—68), гл. ред. (1968—71) и директор (1971—74) на изд. „Народна младеж". Чл. на БКП, на СБП.

Поезията на Н. е подчертано гражданска и партийна. Основна тема в творчеството му е възторгът от героичното минало и великото настояще на родината. Разработва народни предания и легенди. Автор е и на истор. роман.

Съч.: Родно и скъпо. Стихотворения. 1956; Дъх на колендро. Лирика. 1962; Пролетни капчуци. Стихове. 1963; Тракийско съзвездие. Поеми. 1963; Кървава калеска. Поеми. 1964; Лирични спътници. 1965; Късче мрамор от Акропола (в съавт. със Сл. Хр. Караславов, А. Германов), 1966; Стрък чемшир. Есета. 1966; Кара Кольо. Поема. 1968; Ритми на деня. Стихотворения. 1968; Ще си останем същите момчета. Лирика. 1968; Наздравица за времето. Лирика. 1969; Сълза на ветровете. Стихотворения. 1969; Утринно облаче. Стихотворения. 1969; Юнашка челяд. Стихотворения за деца. 1970; Дорде е Стара планина. Есета. 1971; Очите на разстреляните. Разкази и новели. 1971; Послания. Стихове. 1971; Лирика. 1972; Рачо Ковача. Роман. 1973; Самодивско цвете. Стихове за юноши. 1973; Голямата обич. Стихотворения. 1974; С гласа на Балкана. Есета. 1974; След хиляда години раздяла. Любовна лирика. 1974; Разузнавачи. Разкази. 1975; Усмивката на моя ден. Стихотворения. 1975.

Лит.: С. Владимиров. Преждевременна жътва. — Лит. фронт, бр. 40, 4 окт. 1956; Сл. Хр. Караславов. „Дъх на колендро". — Пламък, 1962, кн. 9; Ив. Спасов. 1. Вярна посока. — Нар. младеж, бр. 201, 1962. 2. Здраво творческо начало. — Септември, 1964, кн. 5; Ив. Вандов. Лирика и съвременност. — Нар. култура, бр. 31, 31 юли 1965; Ив. Попиванов. Лиричните спътници на поета. — Нар. младеж, бр. 261, 6 ноем. 1965; С. Правчанов. И не ще забравя цял живот. — Лит. фронт, бр. 36, 2 септ. 1965; Д. Мантов. „Стрък чемшир". — Нар. младеж, бр. 49, 27 февр. 1967; М. Николов. Кара Кольо в една поема. — Лит. фронт, бр. 35, 22 авг. 1968; Ив. Спасов. Твърдо вярую. — В: На път с връстниците. 1968; К. Топалов. В търсене на истинския образ.— Пламък, 1969, кн. 19; Н. Андонова. Жизнерадостна поезия. — Пулс, бр. 5, 3 март 1970; П. Велчев. В търсене на собствен стил. — Пламък, 1970, кн. 10; Г. Гетов. Поетическо приобщаване. — Деца, изкуство, книги, 1970, кн. 4; Г. Григоров. С патриотично чувство и граждански патос. — Септември, 1970, кн. 6; С. Хаджикосев. Една позиция. — В: Поезия, проза, критика. 1971; Л. Захариев. Поет на възторга и преклонението. — Пулс, бр. 23, 7 ноем. 1972; Т. Янчев. Земна, мъжествена лирика. — Учит. дело, бр. 39, 24 окт. 1972; Н. Андонова.

Христо Недялков

1. Поет на неукротените пориви. — Лит. фронт, бр. 31, 2 авг. 1973. 2. Поетически решения в прозата. — Пулс, бр. 18, 28 авг. 1973; Е. Боголюбова. „Самодивско цвете“. — Деца, изкуство, книги, 1974, кн. 2—3; Н. Дишева. С патриотично вълнение. — Лит. фронт, бр. 16, 18 апр. 1974.

бк

НЕДЯЛКОВ, Христо (Христо Недялков Христов) (11. III. 1912). Роден в София в работническо семейство. Завършва гимназия в родния си град (1930) и слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1935). Гимназиален учител е в Ямбол (1935—38), Чирпан (1938—40) и Пловдив (1940—44). Редактира вестници и списания: в. „Подем“ (Ямбол), „Развитие“ и сп. „Багри“ (Чирпан), сп. „Гребец“ (Пловдив) и в. „Ученически устрем“ (Пловдив). Сътрудничи на сп. „Българска мисъл“, „Философски преглед“, „Родна реч“, „Училищен преглед“, „Читалище“, на в. „Литературен глас“, „Светлоструй“, „Утро“, „Заря“ и др. След 9 септ. 1944 печата в централни лит. изд. и всекидневници. Ред. е в изд. „Народна култура“ (1945—51), преподавател в Держ. библиотечен ин-т (1951—66).

Н. е автор на книга с разкази, на сборници със статии и изследвания, посветени на старата и новата бълг. литература, на европ. и слав. литератури. Превел е и няколко художествени произведения — главно от рус. език.

Съч.: Разкази. 1937; Творческият път на българския учител. 1938; П. К. Яворов — нови приноси към живота и творчеството на поета. 1939; Европейска и славянска литература. 1940; Български пътеписи. 1941; Пътеписите на П. П. Славейков. 1942; П. К. Яворов. Произход — живот — творчество. 1943; Поезия—религия. 1943; Стара българска литература. 1946; Българска литература. 1958 (1960, 1963).

Лит.: П. Динеков. „П. К. Яворов“. — Родина, 1939, кн. 1; Д. Б. Митов. Разкази от Хр. Недялков. — Лит. глас, бр. 429, 5 апр. 1939; Н. Станев. Една книга за българския учител. — Просв. единство, бр. 4, 1939; В. Сл. Киселков. „Стара българска литература“. — Радикал, бр. 39, 1946; Ил. Конев. Христо Ботев през революционната 1876. — Лит. мисъл, 1964, кн. 6.

ас

НЕЗНАКÒМОВ, Петър (псевд. на Петър Димитров Димитров) (12. X. 1920). Роден в Сливен. Завършва гимназия в Бургас (1939) и Военното у-ще в София (1942). Ред. (1946—56) и зам.-гл. ред. (1956—70) на в. „Стършел“, зам.-гл. ред. на в. „Литературен фронт“ (1970—73), гл. ред. в Студията за анимационни филми „София“ (1974), зам.-гл. ред. на сп. „Отечество“ (от 1975). Чл. на БКП, на СБП.

За пръв път печата през 1946 във в. „Стършел“. Автор е на хумористични разкази, повести, фейлетони, пародии, киносценарии, произведения за деца. Конкретен и злободневен, хуморът му има за обект постъпки и духовни аномалии, видени и тълкувани не като трайни състояния на човешкия дух. Поднесени в сферата на всекидневните връзки и сблъсъци, човешките недостатъци, смешните страни в поведението се възприемат като своего рода неизбежни елементи, отчасти свързани със старото време, отчасти плод на нередности и грешки в развитието на всяко общество. Оттук жизнерадостният тон на произведенията му, ведростта, лекотата на хумора му. Съставя и редактира хумористични антологии и сборници — сб. „Стършел“ (1957), „Смехът на България“ (1969), „101 усмивки“ (1970) — сб. разкази, фейлетони, стихове и епиграми от страниците на в. „Стършел“. Автор е на сценариите на игралните филми „Хитър Петър“, „Маргаритка, мама и аз“, на филмовата новела „Случаят Пенлеве“, на комедията за деца „Хитър Петър“. Произведенията на Н. са превеждани на рус., белорус., укр., нем., пол., чеш., рум., фр., англ., исп., яп. и др. езици. Засл. деятел на културата (1976).

Петър Незнакомов

Съч.: Пак петък. Хумористични разкази и фейлетони. 1947; Хумористични разкази. 1950; Бяло и черно. Сатирични и хумористични разкази. 1954; Безобидни разкази. 1957; Как станах герой. Хумористични разкази. 1959; Маргаритка и аз. Разкази за деца. 1959; След нас потоп. Фейлетони. 1959; В ония дни. Повести и разкази. 1960; Атила — бич божий. Хумористични разкази и фейлетони. Варна, 1961; Стара мечта. Хумористични разкази. 1961; Безсънна нощ. Хумористични разкази. 1963; Семейство Петрови. Повест. 1963; Ключ за всички врати. Хумористични разкази. 1966; Чудото във Въображаево. Хумористична повест. 1966; Тайнственият кораб. Хумористични повести, разкази и фейлетони. 1967; Ако бях млад. Хумористични разкази. 1968; 20 разказа. 1968; Бой се от данайците. Хумористични разкази. 1970; Случаят Пенлеве. Избр. разкази. 1970; Ах, тия хлапета. Разкази за деца. 1971; Новогодишен фазан. Хумористични разкази и пародии. 1972; Барабанчикът на полка. 1973; Век на техниката. 1974; Ода за нахалството. 1975; Тунелът Суламанш. Сатирична повест. 1975; Разкази за петте океана. 1976.

Лит.: Ст. Каролев. 1. За хумора на П. Незнакомов. — Септември, 1951, кн. 6. 2. При изворите на реалистичния хумор. — Лит. фронт, бр. 41, 13 окт. 1955; Др. Асенов. Хуморът в една книга разкази. — Септември, 1955, кн. 10; М. Грубешлиева. Правдиви произведения за нашето героично време. — Раб. дело, бр. 31, 31 ян. 1960; В. Стаматов. „След нас потоп". — Родна реч, 1960, кн. 2; Ив. Бояджиева. Утвърденията на сатирика. — Лит. фронт, бр. 28, 13 авг. 1961; Д. Попиванов. Съединяване истината на живота с простотата на измислицата. — Септември, 1962, кн. 1; Цв. Радич. Полезно оръжие. — Родна реч, 1962, кн. 3; Я. Манолов. П. Незнакомов. „Семейство Петрови". — Пламък, 1963, кн. 4; П. Вежинов. Състоянието на съвременния хумор и сатира. — Лит. фронт, бр. 45, 31 ноем. 1966; Н. Боздуганов. Обективността на сатирика. — Нар. култура, бр. 33, 19 авг. 1967; Г. Григоров. Жанрът има повече изисквания. — Пламък, 1967, кн. 9; М. Василев. Хуморът в няколко книги за деца. — Лит. фронт, бр. 51, 12 дек. 1968; Е. Константинова. Петър Незнакомов. — Септември, 1969, кн. 11; Здр. Чолаков. „Случаят Пенлеве". — Нар. култура, бр. 20, 16 май 1970; В. Сотиров. Хумористични разкази. — Нар. култура, бр. 4, 23 ян. 1971; Хр. Недялков. С отговорност към творчеството за деца. — Пламък, 1972, кн. 9; Ел. Сматракалева. Ах, това детство! — Деца, изкуство, книги, 1972, кн. 1; Л. Кирилова. Детето в революционна борба. — Деца, изкуство, книги, 1974, кн. 2—3.

сг

НЕМИ́РОВ, Добри (псевд. на Добри Харалампиев Зарафов) (3. II. 1882—30. IX. 1945). Роден в Русе в бедно занаятчийско семейство. Поради липса на средства не успява да завърши гимназия и работи като дребен чиновник. Чете книги с научно-образователен характер, учи се от произведенията на Л. Каравелов, З. Стоянов, Ив. Вазов, Ст. Михайловски. За пример му служи трудният, героичен живот на М. Горки. Първите си разкази Н. печата през 1902 в периодичния печат; обнародва в сп. „Учителска мисъл" — 1903, „Народен живот" — 1904. По-късно, след преместването си в София (1905), сътрудничи на сп. „Демократически преглед", „Из нов път", „Българска сбирка", „Съвременна илюстрация", „Листопад", „Везни", „Хиперион" и др. Работи и като библиотекар в БКД (дн. БАН) до 1918 и в М-вото на благоустройството. От 1929 е чл. на управителния съвет на СБП. Умира в София.

Първият му сборник разкази, излязъл през 1912, е посветен на онеправданите и бедни хора — романтично-психологически разкази за странни мечтатели. Военните години са отразени в сб. „Нови дни", „Разкази за редника", в романа „Другият". Н. разкрива изживяванията на участниците в боевете на фронта, разглежда морални проблеми, но не изобличава истинския виновник за безсмислените войни — капиталистическия строй и завоевателната политика на буржоазията. Писател-реалист, той търси разрешаването на противоречията и конфликтите в душата на героите си, а не в революционното изменение на обществената действителност (повестите

Добри Немиров

„Кошмар“, „Роб“, „Дялба“, „Дело № 9“). Ценното в повестта „Бедният Лука“ е откриването на здравите нравствени сили и духовната красота на хората от народа. Положителното в романите на Н. „Братя“, „Първи бразди“, „През огъня“, обединени сюжетно и тематично, е опитът му да разкрие промените, настъпващи в живота на чорбаджийските семейства в големите градове под влияние на изменящите се истор. условия. Писателят отразява от неутрални обществено-политически позиции новите сили, хората и идеалите от средата на XIX в. до I световна война.

През 30-те и 40-те год. Н. продължава да участвува активно в лит. живот. Пише пътеписи, пиеси и комедии, рецензии и отзиви за художествени изложби, за филми, за бълг. и чужди писатели, изнася сказки на различни теми. Н. е автор и на творби за деца. През последните год. от живота си създава романа „Напред“ (1945), в който изобразява зараждането на социализма в Б-я в края на XIX и нач. на XX в.

Съч.: Разкази. 1912; Певец. Спомени за Тасо. 1915; Нови дни. Разкази. 1916; Разкази на редника. 1917; Другият. Роман. 1918 (1920); Кошмар. Повест. 1919; Найдобрият лекар. Двамата Петьовци. Загубени. Царят на младостта. Пиеси за деца. 1919; Дялба. Повест. 1922; Бедният Лука. Повест. 1923 (1928); Дело № 9. 1925; Братя. Роман. 1927; Първи бразди. Роман. 1929; Тъмни души. Драма. 1930; През огъня. Роман. 1931; Човекът, който беше нищо. Повест. 1932; Когато бях малък. Разкази. Кн. I. 1934 (1942, 1945). Кн. II. 1937 (1947). Кн. III. 1939 (1943, 1955); Майко. Разкази. 1935 (1943); Възелът. Драма. 1937; Ангелогласният. Истор. роман. 1938; Отвсякъде. Разкази. 1939; И вечна да е! Из Македония. Пътеписи. 1941; Честна дума. 1941; Из Добруджа. Пътеписи. 1942; Дунавът. Разкази. 1943; Урок по български език. 1943; Избрани произведения. 1960; Когато бях малък. Избр. разкази за деца. 1973.

Лит.: Д. С. Зографов. Певецът на изоставените и самотните. — Демокр. преглед, 1913, кн. 9—10; В. Йорданов. „Дялба“. — Листопад, 1922, кн. 8—10; Л. Стоянов. „Бедният Лука“. — Хиперион, 1923, кн. 8; Г. Цанев. „Бедният Лука“. — Развигор, бр. 125, 1924; Ас. Златаров. „Братя“. — Стрелец, бр. 4, 1927; Л. Стоянов. „Първи бразди“. — Нива, 1929, кн. 48; Вл. Топенчаров (Илия Тодоров). „През огъня“. — РЛФ, бр. 98, 1932; Г. Цанев. Романи и романисти. — В: Писатели и творчество. 1932. с. 177; К. Ц. Ангелов. Добри Немиров. — Зем. знаме, бр. 15, 1945; П. Пенев. Добри Немиров. — Лит. фронт, бр. 5, 1945; Цв. Минков. Изображения на бита в нашата белетристика. — В: Николов, Е. и Цв. Минков. Българска литература. Насоки и теми. Т. I. 1947; Малчо Николов. Добри Немиров. „Братя“. — В: От Т. Траянов до Н. Вапцаров. 1947. с. 194; М. Минков. Книга за детството. — Нар. младеж, бр. 221, 1955; Г. Константинов. Предг. към Немиров, Д. Когато бях малък. 1955 и Избрани произведения. 1960 (вж. и Писатели-реалисти. Кн. II. 1960. с. 236).

еб

НЀНОВ, Йордан Йорданов (14. X. 1825—1903). Роден в с. Райновци, Великотърновски. окр. Учи в гр. Елена при А. Робовски и Ив. *Момчилов*, в Карлово при Р. *Попович* и в Свищов при Ем. *Васкидович*. До Освобождението учителствува в гр. Елена (от 1841), Пазарджик (1845—51, 1863—69, 1871—74), Панагюрище (1851—55), Сопот (1855—61), Чирпан (1861—63) и Хасково (1869—76 — с кратко прекъсване); навред преустройва и подобрява училищното обучение. Н. взема дейно участие в черковната борба и в Априлското въстание 1876, заради което е арестуван и жестоко измъчван. През Руско-туската осв. война е изпратен на заточение в Мала Азия. След Освобождението работи като съдебен чиновник в София и Пазарджик.

Н. побългарява нравоучителните повести „Черноносящая госпожя“ от Хр. Шмидт и „Село Златарица“ от Х. Чоке. В сп. „Български книжици“, „Духовни книжки“, в. „Цариградски вестник“ „Турция“, „Македония“, „Право“ печата училищни слова, стихотворения („Двиг-

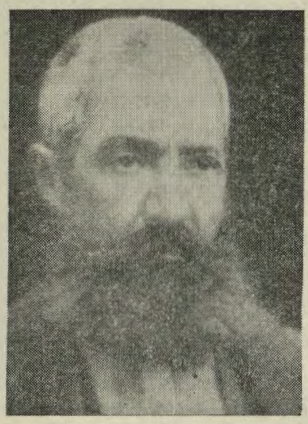

Йордан Ненов

Екатерина Ненчева

Ек. Ненчева. „Снежинки“

на ся думан мъглив“, „На надсочена рътлина“), дописки. Събира истор. материали за Еленския край, Пазарджик и за др. места, където е работил, част от които обнародва.

Съч.: Черноносящая госпожя или повест. . . Цариград, 1857; Скратен катихизис. За наставление на младежити в православнаго християнскаго закона. . . Цариград, 1859; Село Златарица. Полезна и истинска приказка за добрити селски училища и разумнити селяни. . . Виена, 1871 (1898); За възраждането на българщината в Т. Пазарджик. 1890; Автобиография. — СбНУ, 1896, кн. 13.

Лит.: Ив. Батаклиев. Пазарджик и Пазарджишко. Пазарджик, 1969.

мс

НЀНЧЕВА, Екатерина Димитрова (1. V. 1885—9. II. 1920). Родена в Троян в семейството на медицински фелдшер. Баща ѝ Д. Ненчев Ханчев от Севлиево, участник в Априлското въстание 1876 и Руско-турската осв. война, след Освобождението дейно се включва в македонското движение и през 1902 умира при загадъчни обстоятелства в полицейския участък в Никопол. Жена му Аника Ганчева от Русе и трите му деца остават без всякакви средства. На годишнината от смъртта на бащата се самоубива и единственият му 15-год. син. Тези трагични събития и особено самоубийството на любимия по-малък брат слагат тежък отпечатък върху душевността на младата поетеса. Приживе бащата е постоянно местен от град на град и заедно с него семейството му обикаля Севлиево, Тутракан, Балчик, Плевен, Ловеч, Луковит, с. Батошево, Русе, Никопол. Н. завършва основно у-ще в Севлиево, прогимназий в Никопол, четвърти клас в Амер. колеж в Ловеч и гимназия в София, след което се записва студентка по слав. филология. Омъжва се за бъдещия виден публицист и общественик Ив. Харизанов и заедно с двете си деца следва мъжа си в градовете, където е местен като съдия и прокурор — Бяла, Търговище, Кюстендил, Нова Загора, Хасково, Пловдив, Враца. Учителствува в Кюстендил, Нова Загора, Пазарджик, Търговище, Хасково, с. Рила. Във Враца се разболява и по съвета на лекарите семейството се връща в Пловдив, където след една изпълнена със страдания година Н. умира от туберкулоза.

Н. пише стихове от 14-год. възраст, увлича се от поезията на М. Ю. Лермонтов, Х. Хайне и особено на Дж. Байрон. Като студентка печата в сп. „Летописи“, „Демократически преглед“, „Общо дело“ и най-вече в „Мисъл“ с псевд. Велерина. През 1909 издава първата си и единствена стихосбирка „Снежинки“. По време на тежкото си заболяване печата в сп. Съвременна мисъл“ и „Листопад“. Някои от писаните тогава стихове са издадени посмъртно. Н. е първата бълг. следосвобожденска поетеса. Творчеството ѝ е първата в бълг. лит. история поетична манифестация на интимния вътрешен свят на жената. Основни мотиви в поезията на Н. са любовта и смъртта. Повечето ѝ стихотворения са пропити с тъжни настроения, плод на трагичната съдба и изострената чув-

Неофит Хилендарски-Бозвели

ствителност на авторката. Псевд.: Велерина, Велерина Харизанова.

Съч.: Снежинки. Лирически песни. 1909; Избрани стихотворения. Ред. и предг. от В. Ханчев. 1941.

Лит.: Вл. Русалиев. Мадона в черно. 1944; П. Р. (П. Росен). Мисъл, кн. II (Ек. Ненчева-Велерина). — Демокр. преглед, 1905, кн. 7; А. Г. (Ал. Гечев). Ек. Ненчева. „Снежинки". Лирически песни. — Демокр. преглед, 1909, кн. 8; Н. Р. „Снежинки". — Теменуга, 1909, кн. 7; Г. К. „Снежинки". Лирически песни. — Дело, 1910, кн. 2; Н. Павлова. Ек. Ненчева. — В-к на жената, бр. 66, 1922; Р. К. М. Един помен. — В-к на жената, бр. 399, 1930; Д. Габе. Екатерина Ненчева. — В-к на жената, бр. 642, 1936; С. Йовчева. Поетесата Ек. Ненчева. — Заря, бр. 4340, 1936; Н. Манолова. Един спомен за Велерина. — В-к на жената, бр. 642, 1936; Ст. Янева. Творчеството на Ек. Ненчева. — В-к на жената, бр. 642, 1936; В. Ханчев. Поетесата, която написа епитафията си. — Лит. глас, бр. 426, 1939; Н. Доспевска. Любовта в поезията на Ек. Ненчева. — Лит. глас, бр. 470, 1940; П. Станчева. Ек. Ненчева. — Дряновски глас, бр. 6, 1940; Д. Бабев. Седмичен книжовен преглед. Лириката на Ек. Ненчева. — Мир, бр. 12, 326, 1941; В. Ханчев. 1. Един гроб ще бъде изравнен. — Лит. глас, бр. 509, 1941. 2. Ек. Ненчева — първата наша лиричка. — Млада българка, 1941, кн. 3; Вл. Русалиев. Спомени за Ек. Ненчева. — Мир, бр. 13 033, 1944.

мц

НЕОФИТ ХИЛЕНДАРСКИ-БОЗВЕЛИ (ок. 1785—4. VI. 1848). Роден в Котел. Неофит е духовното му име, а Бозвели — прозвище, което означава „буен, непокорен поп". Сам той често се подписва Неофит Петров Котленец. Вероятно е бил ученик на *Софроний Врачански* в котленската килия. На 18—20 год. тръгва за Атон да търси жизнено поприще и по-висока наука. Приет е за послушник в Хилендарския манастир. Предполага се, че е учил в монашеското у-ще в Карея и в грц. у-ще извън Света гора. Ок. 1810 става дякон, а 2 год. по-късно приема свещенически сан. През 1813 или 1814 тръгва като хилендарски таксидиот за Свищов. В този град остава ок. 20 год. като свещеник и учител. Тук започва и книжовната си дейност. Заедно с Ем. *Васкидович* съставя учебника „Славеноболгарское детоводство за малките деца" — малка енциклопедия в 6 ч., преведена от грц. и пригодена за нуждите на бълг. начално („взаимно") у-ще. „Детоводството" е едно от първите и най-популярни учебни помагала през Възраждането. В предговора към III ч. (граматика) Н.Х.-Б. изразява своя патриотизъм и новите педагогически идеи, зове към просвета, пропагандира светското образование, обществените у-ща и живия народен език в тях. Особено значение има „Землеописанието", в което Н.Х.-Б. пръв в бълг. книжнина помества кратък географски очерк за бълг. земи, като използува събран от самия него материал. Във връзка с отпечатването на учебника той живее в Сърбия (1834—35), пътува, запознава се с идеите на срб. просветители Д. Обрадович и З. Орфелин. След като се завръща от Сърбия, Н. Х.-Б. поема нов път — борба срещу грц. духовенство за самостоятелна бълг. черква. През 1839 се установява в Цариград, свързва се с бълг. колония — занаятчии и търговци — и поставя нач. на черковната борба. Дейността му среща решителната съпротива на грц. патриаршия. Наклеветен като бунтовник, той е изпратен на Атон. Прекарва в заточение от апр. 1841 до авг. 1844 в Хилендарския и Зографския манастир и в манастира „Дионисиат". Успява да избяга и отново се връща в Цариград, за да продължи борбата. Н. Х.-Б. пише писма, подканва към активност, действува пред правителството, съставя от името на българите 2 прошения, които съдържат програмата на борбата за самостоятелна бълг. черква. Поради интригите на грц. патриарх той отново изпада в немилост. През юли 1845 е хванат и отведен на Атон — най-напред в Лаврата, след това

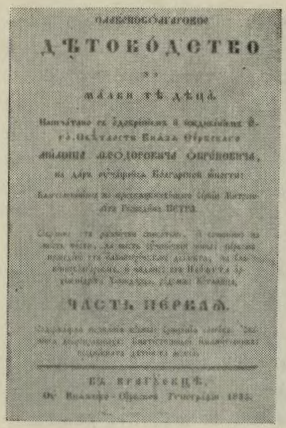
славенобългарское
ДѢТОВОДСТВО
ЗА
МАЛКИ ТѢ ДѢЦА
ЧАСТЬ ПЕРВАЯ.

Неофит Хилендарски-Бозвели. „Славяноболгарское детоводство“

в Хилендарския манастир. Тук при тежки условия, сред физически и душевни терзания прекарва последните 3 год. от живота си. Несломеният му дух намира утеха и подкрепа в лит. работа. Люшкан между надеждата и отчаянието, между физическата немощ и волята за живот и борба, Н.Х.-Б. завършва ръкопис след ръкопис, преработва стари творби, създава нови.Умира в Хилендарския манастир.

Лит. дело на Н. Х.-Б. с изключение на „Детоводството“ е създадено по време на двете му заточения. То е доста голямо по обем, но повечето от ръкописите са изгубени. Най-значителната му творба — „Мати Болгария“ — е отпечатана едва през 1874. След Освобождението в различни архиви са издирени негови произведения и част от огромната му кореспонденция. Книжовното дело на Н. Х.-Б. е богато, разнообразно, с голяма истор. стойност. То е ценно свидетелство за епохата, за личността на своя създател и за развитието на бълг. литература през I пол. на XIX в. Главен дял в творчеството на Н. Х.-Б. заемат диалозите му. Те представляват разговори между олицетворената родина и представители на различни слоеве от народа. Лит. форма е подсказана от срб. и грц. образци, а съдържанието им отразява цялостната дейност на писателя — борбата за национално самоопределяне на българите. Основното чувство, което насища творбите, е пламенният, ярко и шумно изразен патриотизъм. Един от първите диалози на Н. Х.-Б. „Просвещенний европеиц, полумершия Мати Болгария и Син болгарин“ (създаден вероятно през 1842) е разговор между трите лица, поменати в заглавието. В този разговор, воден на брега на Янтра, край развалините на старата бълг. столица, е разкрита тежката съдба на бълг. народ. Посочени са неговите врагове — грц. духовенство и чорбаджиите, — начертан е пътят за спасение — просвета на роден език. Диалозите, създадени по-късно („Любопитно-простий разговор. . .“, „Разговор на любородните“, монологът „Вопрос любороднага. . . сина“), засягат същия кръг от въпроси. Темата за тежката участ на народа и за дълга на неговите синове звучи с най-голяма сила в „Мати Болгария“ (1846). Тази тема е разгърната чрез символните образи на Майката — родината — и Сина — нейния верен и просветен потомък. Творбата завладява с патоса на гневното разобличение. Забележителен е яркият емоционален език на Н. Х.-Б., оказал въздействие върху някои писатели от по-късно време — главно Г. С. *Раковски*. Освен диалози Н. Х.-Б. пише и стихове, като следва примера на рус. и срб. писатели — Д. Ростовски, З. Орфелин и др. Автор е и на две мемоарни произведения — кратка недовършена автобиография и интересна, живо написана биография на духовния му син Николай. Богато съдържание и лит. стойност имат и писмата му.

Съч.: Славеноболгарское детеводство за малките деца. . . Собрано от различни списатели и сочинено на шест части. . . Част первая.Крагуевац, 1835; Славеноболгарское детоводство. . . Част вторая. Крагуевац,1835; Славеноболгарское детоводство. . . Част третая. Крагуевац, 1835; Аритметическое руководство за наставление на болгарските юноши. . . Чяст четвертая. Крагуевац, 1835; Краткое политическое землеописание за обучение на болгарското младенчество. . . Чяст пятая. Крагуевац, 1835; Славеноболгарский предручний послателник за наставление на болгарските юноши. . . Чяст шестая. . . Крагуевац, 1835; Краткая священая история и священий катихисис. . . Белград. 18 5; Мати Болгария и други съчинения. Под ред. на М. Арнаудов. 1939 (1942); М. Арнаудов. Непознатият Бозвели. 1942; Съчинения. Подбор и ред. Ст. Таринска. 1968.

Лит.: [В. Друмев]. Мати Болгария. — ПСп., 1874, кн. 9—10, 1876, кн. 11—12; П. Р. Славейков. Отец Неофит Хилендарец или Бозвели. — СбНУ, 1895, кн. 12; Н. Ив. Ванков. Неофит Хилендарски като книжовник-педагог. — Учил. преглед, 1900, кн. 7—8;

Неофит Рилски

Неофит Рилски. „Болгарска граматика“

Неофит Рилски. „Таблици взаимноучителни“

Ив. Д. Шишманов. Един непознат труд на Неофита Бозвели, неговата цена за историята на нашето Възраждане и неговите отношения към „Мати Болгария“. — СбНУ, 1901, кн. 18; Ал. Теодоров-Балан. „Мати Сербиа“ посестрима. — ПСп., 1905, кн. 66; А. П. Стоилов. 1. Из дейността на о. Неофита Бозвели и смъртта му. — Преглед, 1907, кн. 1—2. 2. Две неизвестни стихотворения на Неофита Бозвели. — Учил. преглед, 1921, кн. 4; Й. П. Георгиев. Материали по църковната борба. Архива на Н. Бозвели. — СбБАН, 1921, кн. 14; А. П. Стоилов. Разговор на един бесарабски българин. — Духовна култура, 1922, кн. 12; Ив. Д. Шишманов. Нови студии из областта на Българското възраждане. В. Е. Априлов. Неофит Рилски. Неофит Бозвели. — СбБАН, 1926, кн. 21; В. Пундев. Неофит Хилендарски Бозвели. — Библ. Бълг. писатели, I, 1928; М. Арнаудов. Неофит Хилендарски Бозвели. 1785—1848. Живот—дело—епоха. 1930; Б. Пенев. Неофит Бозвели. — В: История на новата българска литература. Т. III. 1933; Г. Константинов. Нова българска литература. Епоха на Възраждането. 1947. с. 154—161; М. Арнаудов. Документи по Българското възраждане. I. Първото заточение на Неофит Бозвели. — Изв. Ин-та за литература, 1957, кн. 5; В. Смоховска-Петрова. Неофит Бозвели и българският църковен въпрос (Нови данни из архивата на А. Чарторински). 1964; История на българската литература. Т. II. 1966. Г. Димов. Неофит Бозвели. — В: Бележити българи. Т. III. 1969. с. 187—196; Ж. Атанасов. Неофит Бозвели. 1974.

ст

НЕОФИТ РИЛСКИ (Никола Поппетров Бенин) (ок. 1793—4. I. 1881). Роден в Банско. Първоначално учи при баща си. През 1806 е ученик при живописеца Димитър Зограф. С него отива в *Рилския манастир* и участвува според сведения на монаси при рисуването на „Страшния съд“. Тук ок. 1818 се покалугерява и приема монашеското име Неофит. Учи в грц. у-ще в Мелник при учителя Адам от Мецово, от когото усвоява добре грц. език. Известно време посещава и у-щето във Велес, след което е учител в Рилската обител. От 1828 е секретар на самоковския митрополит Игнатий Рилски. След това се връща в Рилския манастир и го напуща през 1833, когато манастирът е изгорен. Отива като таксидиот в Казанлък. През 1834 е изпратен от габровските първенци в Букурещ, за да се запознае с Бел-Ланкастерския метод на училищното обучение. Там подготвя „Взаимноучителни таблици“ и на 2 ян. 1835 открива в Габрово първото взаимно у-ще, което привлича много ученици и служи като образец за създаването на подобни у-ща и на др. места в Б-я. От 1837 до 1839 Н. Р. учителствува в Копривщица, след което се завръща в Рилския манастир. Тук през 1842 изгражда специална училищна сграда с параклис — постницата „Св. Лука“, сега възстановена като музей. Учителствува в Стара Загора. От 1848 до 1852 е преподавател по черковнослав. език в патриаршеското богословско у-ще на о. Халки. Завърнал се в Рилския манастир, той не го напуща до края на живота си. Тук е учител, а известно време и игумен на манастира (1860—64). Умира в Рилския манастир.

С книжовна дейност Н. Р. се занимава от ранни години. Ок. 1819 започва да работи върху пълен гръцко-български речник. От 1838 го преработва, за да го издаде като българо-гръцки словар. През 1875 започва печатането на речника. Но скоро е прекратено и от речника излизат само първите две букви. Н. Р. познава отлично черковнослав. и грц. език и ги счита необходими за бълг. образование, затова издава помагала за изучаването им. Неговата „Христоматия славянскаго язика“ (1852), нагодена според нуждите на обучението по черковнослав. език в у-щето на о. Халки, съдържа освен библейски текстове и слова на черковните отци и откъси от най-добрите стихотворни творби на черковнослав., също и одите на Лукиан Мушицки, химн на Зевс от Клеанд (прев. на черковнослав. от Н. Р.) и др. Към христоматията е приложен и пълен черковнославянско-гръцки речник. Като помагало за изучаване и преподаване на грц.език е използуван от учениците на Н. Р. и неговият превод на Езоповите басни, макар че не е бил печатан. За интереса на Н. Р. към историята свидетелстват неговите издания на службите и житията на Иван Рилски, Кирил и Методий и патриарх Фотий. В края на живота си обнародва и първото обстойно и богато с данни описание на Рилския манастир. Н. Р. е познавач и на черковната музика. Той съставя псалтикийни сборници от чужди и свои музикални композиции, които остават неиздадени. Напоследък те се проучват и се популяризират. Многоуважаван от своите ученици, помага на мнозина от тях, като преглежда и поправя техни преводи и книги, насърчава ги в педагогическата и книжовната им дейност. В Рилския манастир е запазена обширната му кореспонденция, която е ценен извор за историята на възрожд. епоха и свидетелствува за огромния авторитет, с който се е ползувал между съвременниците си този „учител на сичката Болгария“. Н. Р. е и голям библиофил. Притежава най-голямата частна библиотека в Б-я през Възраждането. По нея може да се съди за широките му интереси и познания. Той има огромни заслуги за училищното образование в Б-я. Въвежда взаимоучителната метода, обявява се против килийната педагогика. Голям е неговият принос и в борбата за утвърждаване на бълг. книжовен език. Родоначалник е на една нова школа, която не пренебрегва нито езиковото богатство на различните бълг. наречия, нито някои от особеностите на старобълг. език. Оценката, която К. Иречек дава за Н. Р. — „патриарх на българските писатели и педагози“, — определя вярно и точно мястото му в историята на бълг. културa.

Съч.: Болгарска граматика. Крагуевац, 1835; Таблици взаимноучителни. Крагуевац, 1835 (1848, 1859, издадени и като буквар през 1835); Краткое и ясное изложение за разделението, начертанието, именованието и произношението на писмената и правила за сричанието, просодиата и слогат и на правото чтение на греческиа язик. Белград, 1835; Слѫжбы съ жнтїемъ... ’Іѡа́нна Рылскꙋгѡ чⷣдотворца, прилѣжнѡ оубо нсправленнаѧ ѡ древныхъ рⷭкопи́сей Неофи́том їеромонахомъ. Белград, 1836 (преизд. през 1870 с прибавка на службите и житията на Кирил и Методий); Краснописание. Букурещ, 1837; Новий завет господа нашего Исуса Христа. Сега ново преведений от словенскаго на болгарский язик... Смирна, 1840 (1850, 1853, 1857, 1859, Слѫжба сі҃а с҃тагѡ... Харалампіа Магнисійскагѡ... преведена Евѳи́міемъ Хіленда́рцемъ и Ра̀йномъ Поповичемъ, послѣди же прилѣжнѡ разсмотрѣна и поправлена тⷣдомъ Неофи́та їеромона́ха, П. П. Рылца ѡ негѡже и молебный канонъ... присовокⷭписа. Цариград, 1843; Слѫжба... Фо́тіа патріарха Цараграда... Преведена... Цариград. 1849; *Γραμματικῆ τῆς σλαβωνικῆς γλλώσσης* (заедно с И. Димитриев). Цариград, 1850; Аритметика. Белград, 1851; Христома́ѳіа славянскагѡ ꙗзыка. *Χρηστομαθεία τῆς σλαβωνικῆς γλώσσης.* Цариград, 1852; Тѵпїкъ церковный... преведенъ... Цариград, 1853 (1860); Словар на българския език, изтълкуван на църковнославянски и гръцки език. Цариград, 1875; Описание болгарскаго священаго монастиря Рилскаго. 1879; Избрани съчинения. 1926; Избрани съчинения. Стъкмил М. Григоров. 1937; До кога сън дълбок? Избр. съчинения и писма. Под ред. на М. Арнаудов. 1942; Неофит Рилски. Приписки в библиотеката му. Подбрали и подготвили за печат Д. Леков и А. Алексиева. 1976.

Лит.: Л. Доросиев. Неофит Рилски. 1932; Ив. Снегаров. Принос към биографията на Неофит Рилски (Гръцки писма до него). 1952; К. Иречек. Словарът на отца Неофита Рилскаго.—ПСп., 1882, кн. 2; Й. Груев. Взаимното училище в Копривщица през 1837—8 и 1839 учебна година. — ПСп., 1896, кн. 52—53; Ив. П.

Славейков. Една интересна ръкописна книга от отца Неофита Рилски в библиотеката на П. Р. Славейков. — СбНУ, 1898, кн. 15; Ив. Ванков. Неофит Рилски като книжовник и педагог. — Учил. преглед, 1900, кн. 7—8; С. Велев. Педагогическата дейност на Неофит Рилски. — Учил. преглед, 1906, кн. 1; Д. Маринов. Спомен от послушничеството ми при Неофита Рилски. — Учил. преглед, 1906, кн. 1; Л. Милетич. Отец Неофит Рилски като филолог. — Учил. преглед, 1906, кн. 1; д-р В. Николчов. Значение на Неофит Рилски за развоя на нашето учебно дело. — Учил. преглед, 1906, кн. 1; Ив. Д. Шишманов. Неофит Рилски, неговата автобиография, неговият дневник, неговата преписка. Нови студии из областта на Българското възраждане. — СбБАН, 1920, кн. 21; Ст. Чилингиров. Неофит Рилски. — В: Български писатели. Живот — творчество—идеи. Т. I. 1929; Б. Пенев. Неофит Рилски. — В: История на новата българска литература. Т. III. 1933; Г. Константинов. Книжовници — народни будители. Неофит Рилски. — В: Нова българска литература. Епоха на Възраждането. 1947; М. Арнаудов. Неофит Рилски. — В: Строители на българското духовно възраждане. 1954; М. Гечев. Неофит Рилски — първи новобългарски учител. — Нар. просвета, 1956, кн. 1; Н. М. Дилевски. „Писмовникът" на Н. Г. Курганов и библиотеката на Неофит Рилски. — Год. ББИ, VI, 1956—1957, 1959; Д. Леков. Неофит Рилски. — В: Бележити българи. Т. III. 1969; Р. Радкова. Неофит Рилски и новобългарската култура. 1975.

мс

НЀСКОВИЧ, Атанасий (70-те год. на XVIII в. — неизв.). По данни на П. Й. Шафарик роден в селището Язак, Сремска област (Югославия). Понеже тук били заселени доста бълг. семейства, има основание да се смята, че произходът му е български. Образование получава в Пеща, Рааб (Дьор), Пресбург (Братислава) и Йоденбург (Шопрон). Преподавател е по нем. език и литература в Пеща (1810—12). Бил е авторитетна личност сред бълг. интелигенция. Достоверните сведения за него стигат до 1825. Автор е на „История славенно-болгарског народа из г. Раича историе и неких исторических книг, составленна и простим язиком списанна за синове Отечества" — първото печатано истор. съчинение в Б-я, посветено на бълг. история. В предговора на историята си Н. се очертава като горещ патриот и ревнител на бълг. минало и изтъква значението на историята за пробуждане на народностното съзнание. Съчинението му е много популярно в Б-я през първата пол. на XIX в. За това свидетелстват трите му издания. През 1844 Петър Сапунов подготвя ново издание на новобълг. език, което излиза в 2040 екз. През 1858 в бр. 337 на „Цариградски вестник" е поместена покана от Г. Икономов и Й. Нешкович за ново, пето издание на историята, но то не се осъществява. Съчинението на Н. съдействува за формиране на националното съзнание у българите чрез родното минало; то е една от формите, в които се проявява историцизмът през първата пол. XIX в.

Съч.: История славенно-болгарског народа из г. Раича историе и неких исторических книг, составленна и простим язиком списанна за синове отечества. Будим, 1801 (2 изд. б. г.; 3 изд. 1811); История на славенобългарския народ, списана за синовете на отечеството от Атанасия Нескович, а от славено-сербския на славено-болгарския език переведена от канцелариста Петра Сапунова. Букурещ. 1844.

Лит.: Geschichte der südslawischen Literatur. Т. III. 1865. с. 331—332; О кнезу Лазару. Расправља Иларјон Руварац архимандрит. Нови Сад, 1888. с. 170—173; М. Дринов. Една забравена българска история. — ПСп., 1890, кн. 34; Скерлић. Српска књижевност у XVIII веку. Београд, 1909. с. 325—326; Б. Пенев. История на новата българска литература. Т. I. 1930. с. 359—364; Б. Ст. Ангелов. Из ръкописната сбирка на НБКМ. — Изв. НБКМ, V (XI), 1965, с. 17—30; Б. Ст. Ангелов. Рилска преправка на История славянобългарска. 1966. с. 8—10; М. Бур. Писма на книгоиздателя В. Н. Ненович в будапещенските архиви (1824—1826). — Изв. Ин-та за литература, 1972, кн. 21; Д. Цанев. Основни направления в българската историография през първата половина на XIX в. — Изв. Бълг. истор. д-во, 1974, кн. 29, с. 89—98; А. Милтенова. Някои наблюдения върху „История славенно-болгарског народа" от Атанасий Нескович. — Лит. мисъл, 1976, кн. 4.

анм

НЀСТОРОВ, Бончо Илиев (2. VIII. 1906). Роден в с. Връбник, Костурско. Произхожда от бедно работническо-селско семейство, което емигрира в Б-я през 1914. Завършва Търговската гимназия в Пловдив (1925). Работи предимно като чиновник. Заради антифашистката си дейност често е уволняван, преследван и затварян. За пръв път печата през 1928 в сп. „Трезва младеж", на което известно време е редактор. През 1929 започва да издава и да редактира сп. „Хоризонти",

Бончо Несторов

от което излизат само 2 кн. Сътрудничи на почти всички прогресивни вестници и списания от онези години. Печата разкази, бележки и статии на общокултурни теми. Активната си лит. дейност започва след 9 септ. 1944. Ред. във в. „Народна армия“ (1944—62). Чл. на БКП, на СБП.

В произведенията на Н. преобладават две основни теми — всепобеждаващият нов живот в родопските села и новият морален образ на войника от народната армия.

Съч.: Младен слезе в Снежево. Разкази. 1945; Югославски деца. Разкази. 1948; Млади защитници. Разкази. 1950; Под крилото на партията. Повест. 1952 (1963, 1966, 1969); Директорката. Повест. 1953; Служа на Народната република. Разкази и очерци. 1953; Светлина над Родопите. Роман. 1954 (1955, 1961); Величав подвиг. Разкази и очерци. 1955; Задача ОРИОН. Роман. 1956; Ариф и Рамзина. Роман. 1957 (1960, 1976); През снежното поле. Разкази. 1957; Последната година. Роман. 1961 (1966); В онази есен. Повест. 1962; Гаврошът не загива. Роман. 1962 (1967); Измамни пътеки. Роман. 1962; Светлини и сенки. Разкази. 1963; Повест за моето детство. 1967. (1975).

Лит.: Цв. Минков. „Младен слезе в Снежево“. — Лит. фронт, бр. 31, 1946; Ц. Цветанов. „Под крилото на партията“. — Нар. армия, бр. 1453, 1952; Ефр. Каранфилов. Под пагона да търсим човека. — Лит. фронт, бр. 15, 1954; Д. Е. Спространов. Разкази за новия военен бит. — Септември, 1954, кн. 3; Ц. Цветанов. Светлина над Родопите. — Нар. армия, бр. 1901, 1954; Н. Янков. Белетристиката за деца и юноши. — Лит. фронт, бр. 20, 1954; Ив. Попиванов. Композиция и художественост в новата книга на Б. Несторов („Светлина над Родопите“). — Септември, 1955, кн. 3; П. Чолов. По отъпкания път. — Септември, 1956, кн. 11; Л. Робертов. За една приключенска книга. — Бълг. воин, 1957, кн. 5; Здр. Сребров. Въпроси на детско-юношеската белетристика. — Септември, 1958, кн. 12.

ват

НЕШКОВ, Величко (Величко Нешков Тодоров) (1. XI. 1914). Роден в с. Пордим, Плевенски окр., в селско семейство. Основно и прогимназиално образование получава в родното си село, гимназия завършва в Плевен (1934), където започва и първите си лит. опити. Работи в частни земеделски предприятия. Участвува в Отечествената война като командир на тежкокартечен взвод. През войната излизат първите му лит. творби във в. „Народна войска“, „Отечествен фронт“. Ред. във в. „Народна армия“ (1954—56, 1961—66). Работи в Комитета за изкуство и култура (1969—73). Чл. на групата писатели и композитори към М-вото на нар. отбрана (от 1966). Чл. на БКП, на СБП.

Творчеството на Н. е тясно свързано с армейския живот. Много от произведенията му са посветени на Отечествената война; те отразяват моменти на героизъм и себеотрицание. В по-късните си творби разглежда съвременни проблеми на армията. Същевременно с утвърждаване на новите военни добродетели писателят остро бичува слабостите, разкрива отрицателни черти в дейността на съвременния човек. Проявява интерес и към театъра, създава няколко пиеси.

Съч.: Верни на клетвата. Пиеса. 1949; Изпитание. Повест. 1949; Засада. Разкази. 1956; Настъпление. Роман. Ч. I. 1956 (1964); Честта на ескадрилата. Пиеса. 1956; Настъпление. Роман. Ч. II. 1958 (1967); Разсъмване. Повест. 1960; Бели пътища. Роман. 1961 (1975); Командири. Роман. 1963; Изневяра. Тайната на обречените. Пиеси. 1964; Извънредно произшествие. Пиеса. 1965; Кражба. Пиеса. 1965; Момчето чудо. Гротеска. 1967; Горещи следи. Роман. 1969; Господари на положението. Комедия. 1969; Под чуждо име. Пиеса. 1970; Жажда. Пиеса. Заминаване за Неапол. Комедия. 1971; Пиеси. Под чуждо име. Жажда. Господари на положението. С предг. от Ил. Друмева. 1975; Плевенската клада. 1976.

Лит.: Я. Молхов. За книгата на един млад автор. — Лит. фронт, бр. 20, 14 ян. 1950; Д. Арабаджиев. За романа „Настъпление“. — Бълг. воин, 1956, кн. 11; Хр. Йорданов. Стоманеният възел на самоотвер-

Величко Нешков

жените. — Раб. дело, бр. 86, 1956; Ив. Вандов. Роман за Отечествената война. — Читалище, 1957, кн. 7; Ив. Знахар. Бележки за романа „Настъпление". — Септември, 1957, кн. 6; Г. Марков. Скици от войнишкия живот. — Септември, 1957, кн. 4; Цв. Минков. Един хубав роман за Съпротивата. — Черноморски фронт, Бургас, бр. 2252, 7 авг. 1957; Д. Б. Митов. Един нов роман. — Лит. фронт, бр. 13, 28 март 1957; Я.Молхов. Роман за Отечествената война. — Пламък, 1957, кн. 8; М. Георгиев. 1. Крачки на творчески растеж. — Нар. армия, бр. 3711, 28 авг. 1960. 2. Изкушението да бъдеш епичен. — Септември, 1962, кн. 4; Ефр. Каранфилов. „Бели пътища". — Нар. армия, бр. 4154, 4 февр. 1962; Гр. Марков. „Бели пътища". — Пламък, 1962, кн. 5; Н. Месечков. В. Нешков на 50 години. — Театър, 1964, кн. 12; А. Тодоров. „Командири". — Нар. култура, бр. 31, 1 авг. 1964; М. Бояджиева. За Величко Нешков и романа „Командири". — Бълг. воин, 1965, кн. 1; Ефр. Каранфилов. Величко Нешков. — В: Под пагона — човекът. 1966; Хр. Дудевски. С любов към бойците и командирите. — Нар. армия, бр. 5756, 23 апр. 1967; Г. Григоров. Романите на Величко Нешков. — В: Човекът и родината. 1968; Л. Попов. „Господари на положението". — Лит. фронт, бр. 50, 11 дек. 1969; Ил. Друмева. Обществения дълг на писателя Величко Нешков. По случай 60 г. от рождението му. — Театър, 1974, кн. 12; Ефр. Каранфилов. Воюващ писател. — Нар. армия, бр. 7992, 2 окт. 1974; Г. Кръзов. Неуморим войн. — Лит. фронт, бр. 40, 3 окт. 1974.

ск

„НЍВА". Седмично илюстровано списание за култура, художество, литература и наука. Излиза в С., 2 ноем. 1928—5 март 1933. Ред. Й. Сливополски — Пилигрим. Има подчертано информационен и забавен характер. Осведомява за новости и любопитни факти в науката, представя далечни земи и селища, неповторими произведения на архитектурата, изкуствата. В „Н." бегло са отразени полит. събития от официални позиции. Поместени са отзиви предимно от Пилигрим за театрални постановки, изложби, концерти. Характерни рубрики са Пътешествия, Из науката и живота, Куриози, Любопитни факти. Материалите са написани популярно, информативно, придружени са с много илюстрации. Лит. произведения се печатат във всеки брой — преводни разкази от съвременната зап. литература, подбрани с оглед на забавния характер на изданието, творби на бълг. белетристи — Г. П. Стаматов, Д. Немиров, Б. Дановски, Л. Стоянов, Д. Калфов, Б. Светлинов, Ф. Попова-Мутафова и др. Обнародвани са лит. статии във връзка с годишнини на писатели (бълг. и чужди) от М. Арнаудов, Л. Стоянов, В. Иванов и мн. др. Юбилейните материали често не са подписани, имат информативна стойност, обикновено наблягат върху любопитното, необичайното. В този порядък са отбелязани имената на Ив. Вазов, П. К. Яворов, М. Ю. Лермонтов, Ив. А. Гончаров, Й. В. Гьоте, У. Скот, Е. По, Ч. Дикенз и мн. др. „Н." отразява и годишнини на видни учени. За известните личности в науката и изкуството редовно се печатат анекдоти.

кя

„НЍВА". Седмичник за литература, стопанство и обществен живот. Излиза в С., 10 апр. 1935—30 апр. 1937. Издава се от група привърженици на разтурения след превратa на 19 май 1934 БЗНС (дясно крило). Гл. ред. С. Чукалов. Стои на общодемократични позиции. Според програмната статия вестникът има задача да „служи на народа според силите и способностите си". Съдържа статии по полит., лит. и стопански въпроси. Повече лит. материали са отпечатани в I год. На „Н." сътрудничат Ил. Волен, В. Павурджиев, Ст. Чилингиров, А. Каралийчев, Ив. Кирилов, Бленика, С. Кралевски, Ел. Багряна, С. Селски (Йосиф Петров), Х. Хараланов, Г. Угаров, Хр. Ц. Дерижан и др. Разказите и стихотворенията са предимно със селска тематика. В следващите годишнини се отдава по-голямо значение на стопанските

Иван Нивянин

и полит. въпроси. Рубрики: Политически преглед, Преглед на печата, Хроника, Нашата дума, Наши бележки, Книгопис. Печатат се отзиви за книги, статии на здравни теми. В края на I год. се въвежда рубриката Младежка страница, предназначена за селската младеж. Под рубриката Селото в картини са поместени снимки от селския живот.

ю о

НИВЯНИН, Иван (псевд. на Иван Недков Върбанчов) (26. XII. 1919—29. V. 1944). Роден в с. Джурилово (дн. с. Нивянин), Врачански окр., в бедно семейство. Прогимназиално образование получава в родното си село, гимназиално във Враца, откъдето е изключен в VII кл.; завършва в Бяла Слатина (1938). Чл. на РМС от 1937. Сътрудничи на сп. „Българска реч" и „Ученически подем" със стихове. Още като ученик се проявява като агитатор и масовик — работи в читалището, кооп. група, въздържателното и спортното д-во, в самодейния театър и в др. просветни организации. От 1939 е студент в Търговската академия във Варна, където е председател на прогресивното д-во „Стопанска мисъл" и ред. на неговия вестник. Участвува в ръководството на читалище „Хр. Ботев" и поддържа връзки с Окръжния к-т на партията. Пише и разпространява партийни позиви, събира помощи за полит. затворници, организира нелегални събрания, разпространява марки и забранения от фашистката цензура в. „Работническо дело." От 1940 е ред. и чл. на ред. колегия на в. „Завой", а от 1941 — на в. „Литературни новини". Революционната активност на Н. е забелязана от полицията и скоро той напуска Варна и се записва в Свободния ун-т в София, където продължава организационната си дейност. По това време е уредник на читалищната страница на в. „Заря". Преминал в нелегалност, Н. е ятак и организатор, куриер на ЦК за връзка с Окръжния к-т на партията във Враца. Участвува в редактирането на нелегалния в. „Отечествен зов". През дек. 1943 става партизанин, помощник-комисар на III чета и чл. на агитпропа на щаба на отряда „Г. Генов". На 28 май 1944 в сражение с фашистите за превземане на с. Соколаре, Врачански окр., Н. е тежко ранен. На другия ден умира в партизанската землянка.

Поезията на Н. отразява съкровения свят на нежния и романтично настроен поет, на партизанина-комунист, превърнал живота си в красива поема за победата на комунистическия идеал. Запленен от бъдещето и борбата на отрудените, „синове на черноземa", той величае поривите и мечтите им. Песните му са лирични изповеди и възторжени химни на високите полети на революционния дух, на любовта към човека-борец и комунист. Други псевд.: Сергей Нивянин, Сергей Жаров.

Съч.: Първа пролет. Стихотворения. 1955; Биографичен очерк и избрани стихотворения. 1958; Избрани произведения. Подбор и предг. Б. Божилов. 1960.

Лит.: А. Митев. Иван Нивянин. Биогр. очерк. 1955; К. Георгиева. Човекът и поетът Иван Нивянин. — Ведрина, бр. 12, 1946; А. Митев. С перо и меч. — Лит. фронт, бр. 22, 1954; Д. Угрин. Неизживяната пролет на поета. — Вечер. новини, бр. 223, 20 септ. 1955; За живота. Лит. сб. 1957. с. 375—376; Ст. Продев. Писатели борци — писатели герои. — Отеч. фронт, бр. 4052, 5 септ. 1957; Б. Божилов. Иван Нивянин. — Лит. фронт, бр. 21, 28 май 1959; Ив. Вандов. 1. Литературното движение в партизанските отряди. — Раб. дело, бр. 242, 1959. 2. Песните на загиналите поети. — Септември, 1964, кн. 8; Н. Зидаров. Елегия за певеца, който изгоря като светкавица. — Септември, 1964, кн. 9; В. Колевски. Иван Нивянин. — Пламък, 1964, кн. 6 (вж. и Писатели — герои. 1964. с. 298—314); Б. Божилов. Красотата на саможертвата. — Лит. фронт, бр. 22, 29 май 1969; Г. Григоров. Поезия и жизнен подвиг (50 г. от рождението на Ив.Нивянин). — Раб. дело, бр. 359, 25 ян. 1969; Ив. Динков. Иван Нивянин. — Лит. фронт, бр. 51, 18 дек. 1969; М. Шопкин. „Ще минат дни. . .". — Нар. младеж, бр. 302, 25 дек.

Никола Никитов

1969; К. Еленков. Романтиците умираха рано. . . — Лит. фронт, бр. 23, 6 юни 1974.

хй

НИКЍТОВ, Никола Савов (4. II. 1898—6. XI. 1958). Роден в Севлиево. Завършва Педагогическото у-ще в родния си град и учителствува известно време в севлиевското с. Търхово. След I световна война следва литература в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Работи в Учителския съюз, в застрахователното д-во „Феникс", а след 9 септ. 1944 в Държ. застрахователен ин-т; ред. е в изд. „Медицина и физкултура". Сътрудничи на лит., хумористични и детски изд.: сп. „Съвременна мисъл", „Учителска мисъл", „Хора", „Първи цветя", „Синчец", „Нов свят", „Светулка", в. „Народ", „Епоха", „Социалистическа младеж", „Сладкодумче", „Трудовак". Н. е един от основателите и дейните членове на Д-вото на детските писатели. Умира в София. Чл. на СБП.

Печата за пръв път през 1919 в сп. „Съвременна мисъл". Пише стихове, разкази и драматични произведения, както и истор. повести, предимно за деца. Редактира съвм. с Тр. Симеонов и Ц. Цветанов вестничето за деца „Поточе" (1927—34). Сред. е и на сп. „Живо слово" (1936—38). Съставя заедно с Ив. Знахар антологията *„От 20-та насам.* 1920—1930" (1931).

Съч.: Другари. Разкази за деца. 1927; Сърце. Лирична проза. 1927; Българската писменост. Начало и развой. 1929;Апостоли на Българското възраждане. От Паисий до Освобождението. 1933; Баща на учителите. Неофит Рилски. 1935 (1940); Възкръсналият българин. В. Е. Априлов. 1935 (1939); За късче хляб. Разкази за деца. 1935; Калугер-бунтовник. Неофит Хилендарски-Бозвели. 1935 (1940); Късмет. Пиеса за детски театър. 1935; Мъченик за род и вяра. Епископ Софроний. 1935 (1939, 1942); Първият буквар. П. Берон. 1935 (1939); Светите братя. 1935 (1937); Свети Климент Охридски. 1935 (1940, 1942); Хвъркатият конник. Г. Бенковски. 1935 (1938, 1942); Баба Тонка. Разказ. 1936; Григор С. Пърличев. 1936; Добри Чинтулов. 1936; Иван Вазов. 1936 (1941); Козетка. Пиеска за деца. 1936; Райна Княгиня. 1936 (1942); Захари Стоянов. 1937 (1943); Княз Борис-Михаил. 1937 (1941); Тодор Каблешков. 1937 (1942); Хан Исперих. 1937 (1941); Хан Крум. 1937; Хан Кубрат. 1937 (1941); Хан Омортаг. 1937 (1942); Хан Тервел. 1937 (1942); Райко Жинзифов. 1938; Апостоли на българската свобода. 1939 (2 прераб. и доп. изд. 1943); Александър Македонски. 1940; Арийци. Перси. 1940; Гърци. 1940; Немирници. Весели разкази и приказки. 1940 (1941); Страната на фараоните. 1940; Умници. Весели разкази и приказки. 1940; Финикиецът Дандол. 1940; В мълчанието на часовете. Стихотворения. 1941; Гоце Делчев. 1941; Любимото цигуларче. 1941; Наградени сърца. Приказки и разкази. 1941; Трайко Китанчев. 1941; Трима рибари — трима славни другари. 1941; Освободените светци. 1942; Петко Р. Славейков. 1942; Умникът и глупакът. 1942; Аз съм българче. Пиеса за деца. 1943; Бегълци. Пиеса. 1943; Мъдрият спасител. Пиеса. 1943; Победители. Истор. разказ. 1944; Меденатa питка.Разкази и приказки за деца. 1945; Чук-почук. Разкази и приказки за деца. 1945; Спящата хубавица. Приказка по В. А. Жуковски. 1947; Баба Марта внучка жени. Сценка за деца. 1948; Баба Тонка Обретенова. Биогр. повест. 1957; Кирил и Методий. Животописна повест. 1957; За кравай у баба. Приказка в стихове. 1958; Стани, стани, юнак балкански. Популярен истор. очерк за деца и юноши. 1960.

Лит.: Г. Бакалов. Безпомощност — до плагиране. — Нов път, 1924, кн. 11; К. Божилов. „Сърце". — Бургаска поща, бр. 298, 1927; Ив. Знахар. „Сърце". — Изток, бр. 62, 1927; М. Герасков. „Другари". — Учител. мисъл, 1928, кн. 6; Цв. Минков. „От 20-та насам". — Учит. мисъл, 1930, кн. 7; Ив. Знахар. Една хубава пиеса. „Късмет". — Лит. глас, бр. 275, 1935; Т. Атанасов. „Бегълци". — Бълг. народен театър, бр. 183, 1939; Ем. Коралов. „Бегълци". — Слово, бр. 5186, 1939; Сл. Динев. „В мълчанието на часовете". — България, бр. 10, 1942; Н. Дончев. „В мълчанието на часовете". — България, бр. 10, 1942; Ем. Попдимитров. „В мълчанието на часовете". — Заря, бр. 6115, 1942; Т. Атанасов. „Аз съм българче". — Вечер, бр. 881, 1943.

ва

НИКИФО̀Р РИ́ЛСКИ (ок. 1730 — нач. на XIX в.). Роден в с. Арбанаси, Велико-

търновски окр. Монах в *Рилския манастир*. Сам се нарича „Никифор Терновалия“ или „Никифор от Арбанаси“. По всяка вероятност в родното си село научава добре грц. език, поради което неговите съвременници му притурят прозвище Никифор Грък, понякога употребявано и от самия него.

Н. Р. е един от ревностните бълг. книжовници през II пол. на XVIII в. Ученик е на *Йосиф Брадати*, от когото преписва много съчинения. Автографите му го представят като добре школуван книжовник, който полага старание за външното оформление на книгите си; те са грижливо и чисто написани, почеркът на преписвача е четлив, обработен и индивидуализиран. Н. Р. търпи развитие — отначало преписва главно от Йосиф Брадати, после сам превежда, компилира или създава свои кратки съчинения.

Съч.: Златоустов Маргарит от 1753; Сборник от 1756; Златая чеп от 1757; Тълковно евангелие от 1757; Сборник (Дамаскин) от 1757; Дамаскин от 1758; Ръкопис, подвързан заедно с други ръкописи, от 1764; Златоустов Маргарит от 1767; Дамаскин от 1768; Требниче от 1768; Тълковно евангелие от 1770; Препис на „История славянобългарска“ от 1772; Съкратена служба на Ив. Рилски от 1775; Недатирани ръкописи: Дамаскин, Сборник слова, Писмовник, Тълковно евангелие.

Лит.: Паисий Хилендарски. История славеноболгарская. Никифоров препис от 1772. Подготви за печат Б. Ст. Ангелов. 1961; Б. Ст. Ангелов. Съвременници на Паисий. Т. I. 1963. с. 88—109. *км*

НИКО̀ЛИЦА-СпасоЕленина,Станка(1835—7. XII. 1920). Родена в с. Арнаут (дн. Пороище, квартал на Разград). Учи в родния си град при Н. *Икономов*, който я насочва към срб. и рус. литература, помага ѝ да се оформи като книжовничка. През 1852 той става неин съпруг. Учителствува в девическите у-ща в Разград (до 1866) и в Русе (1866—71). Завръща се отново като учителка в Разград, където остава до края на живота си. Проявява се като общественичка — членка е на разградското женско д-во, подпомага морално и материално женското благотворително д-во „Ступанка“ в Русе. Умира в Разград.

Н. е първата бълг. преводачка на Д. Обрадович — превежда части от негови съчинения, които издава през 1853 в Бялград под загл. „Две приказки за славните жени и за Аза человекомразеца“. Чрез този труд се утвърждава като първата българка, поставила открито въпроса за еманципацията на жената, за ролята ѝ в семейството и обществото. Тези свои възгледи пропагандира и чрез своеобразното си презиме, в което вплита имената на съпруга си (Никола), баща си (Спас) и майка си (Елена). Преводът на Н. е точен и я характеризира като писателка с развито филол. чувство. „Две приказки за славните жени и за Аза человекомразеца“ се въвежда като учебно помагало в някои у-ща през Възраждането. Н. е една от първите бълг. поетеси — в преводния си труд помества четиристишие, с което загатва за неосъществените си поетически заложби. Подготвя за печат преводите „Многострадална Геновева“ и „Касиа царица“, „роман добър и предобър“, които не успява да издаде.

Лит.: Ил. Р. Блъсков. Материали по историята на нашето възраждане. Шумен, 1907. с. 228; Д. Бабев. Първите наши писателки. — В-к на жената, бр. 293, 1927; П. Динеков. Станка Николица, една забравена българка. — В-к на жената, бр. 512, 1932; Ал. Войникова-Пундева. Българката през епохата на Възраждането. 1940. с. 45—48; П. Иванова-Попова. Една стогодишнина. Първото българско стихотворение, написано от жена. — Читалище, 1952, кн. 10; Т. Вълнаров. Станка Николица Спасо Еленина — първата възрожденска писателка. — Разградски нар. глас, бр. 13, 1957; Д. Йоцов. Една славна българска жена. Първата възрожденска писателка Станка Николица Спасо Еленина. — Лит. фронт, бр. 10, 1957; В. Паскалева. Българката през Възраждането. 1964. с. 47—48; А. Попов. Станка Николица Спасо Еленина. — Лудогорска правда, бр. 102, 1968; Д. Йоцова. Коя е Станка Николица Спасо Еленина. — Лудогорска правда, бр. 67, 1970; В. Стефанов. Първата българска поетеса — едно непознато име. — Отеч. глас, Пловдив, бр. 8103, 1970; А. Попов и Хр. Стойков. Станка Николица Спасо Еленина. — Ново Лудогорие, бр. 141 (2593), 1975; Г. Стоилов. Портретът на Станка Николица. — Ново Лудогорие, бр. 141 (2593), 1975. *дл*

НИКО̀ЛОВ, Иван (Иван Николов Иванов) (28. II. 1937). Роден в с. Горски извор, Хасковски окр., в бедно селско семейство. Основно образование получава в родното си село, гимназиално — в Хасково и Димитровград (1955). Завършва Хасковския педагогически ин-т (1958) и бълг. филология в Соф. ун-т

Станка Николица-Спасо Еленина

Иван Николов

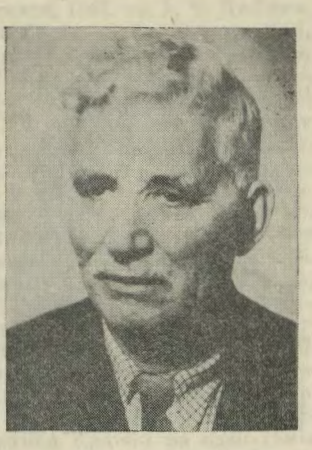

Малчо Николов

„Кл. Охридски“ (1965). Работи като журналист във в. „Хасковска трибуна“ (1960—69). От 1969 е гл. ред. на изд. „Хр. Г. Данов“ в Пловдив. Чл. на БКП, на СБП.

Започва да пише стихове още като ученик. За пръв път печата във в. „Родопска борба“ (Хасково), „Септемврийче“. От 1955 публикува стихотворения във в. „Литературен фронт“, „Народна култура“, „Литературни новини“, „Народна младеж“, в сп. „Пламък“, „Септември“, във всекидневния печат. Тематичният диапазон на стиховете му е твърде широк — разработва идейно-политически, граждански, общочовешки и дълбоко интимни мотиви. За него са характерни приглушеният лиризъм, драматизмът на преживяванията, гражданският патос и ярката живописна багра. Превежда стихове от М. Цветаева — „Избрана лирика“ (1972).

Съч.: Селянинът с хляба. Стихове. 1960; Безсънна звезда. Стихове. 1963; Бъдете празнични. Стихове. 1965; Мравешки работи. Сатири. 1965; Момчето с лунички. Стихове за пионери. 1966; Юг. Стихове. 1967; Голямото лято. Стихове. 1968; Люлки над света. Стихове. 1968; Дъх на пелин. Поема. 1969; Етажерка. Стихове. 1970; Руска тетрадка. Стихове. 1971; Дай си дясната ръка. Стихове за деца. 1972; В средата на живота. Лирика. 1973; Мъжка сянка. Стихове. 1973; Седмоцветна дъга. Стихове за пионери. 1974; Подземна вода. Лирика. 1976.

Лит.: В. Михайлов. Стихове за човешката красота. — Септември, 1965, кн. 8; Ив. Спасов. Сега започва всичко. — Нар. младеж, бр. 139, 14 юни 1965; Н. Вълчев. Тихите песни на един млад поет. — Септември, 1966, кн. 5; Ив. Давидков. „Момчето с лунички“. — Пламъче, 1966, кн. 5; Ст. Стойчев. Южни багри. — Лит. фронт, бр. 44, 26 окт. 1967; М. Василев. Свежа струя в детската поезия. — Пламък, 1968, кн. 3; Ив. Спасов. С лаконизъм и вътрешна обемност. — Пулс, бр. 24, 25 ноем. 1969; П. Данчев. Пълноценна поезия и версификаторски тенденции. — Септември, 1972, кн. 5; Ст. Елевтеров. Да спасим света от самота. — Пулс, бр. 2, 1 ян. 1974; Св. Игов. Поезия за трудовите делници. — Хоризонти, 1974, кн. 3; П. Тонков. Нравствено-естетическите измерения на трудовата тема. — Пламък, 1974, кн. 8; Р. Узунова. Здравей, начало! — Септември, 1974, кн. 7.

елк

НИКÒЛОВ, Малчо (Малчо Николов Малчев) (26. X. 1883—2. III. 1965). Роден в с. Зараево, Търговищки окр. Завършва гимназия в Разград (1903). Учи в Школата за запасни подпоручици в София (1903—05), учителствува в с. Попово. От 1908 следва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“. Участвува в Балканската и Междусъюзническата война. Дълги год. е гимназиален учител и инспектор в МНП. Редактира сп. „Българска реч“. Сътрудничи на сп. „Огнище“, „Слънце“, „Демократически преглед“, „Просвета“, „Балкански преглед“, „Изкуство“, на в. „Литературен фронт“ и др. Умира в София. Чл. на СБП.

Литературно-критическата дейност на Н. протича главно в периода между двете световни войни. Възпитаник на рус. литература и неин горещ почитател, увлякъл се временно в народническо-социалистическите идеи,

Минко Николов

ученик на Ив. Д. Шишманов, М. Арнаудов, д-р К. Кръстев и Б. Пенев, той се оформя като лит. критик под влияние на нем. идеалистическа и формалистична школа и нейните последователи в Русия и Б-я. Книгите му съдържат преценки за почти всички значителни българ. писатели от Хр. Ботев до Н. Вапцаров. Н. отчита обществената същност на художественото творчество. Липсата на материалистически поглед върху истор. развитие се отразява особено неблагоприятно в неговата история на новата българска литература (незадоволително е решен въпросът за периодизацията, за лит. направления и т. н.). Допринася за популяризирането на рус. литература. Автор е на учебници по литература.

Съч.: Лириката на Яворов. 1921 (отпечатък); Кървава песен (от Пенчо Славейков). 1923; Литературни характеристики на българските писатели от Ботева до Дебелянова. 1927 (2 изд. под загл. Литературни характеристики на българските писатели от П. Р. Славейков до Д. Дебелянов. 1930 (3 изд. 1934); Литературни характеристики и паралели. 1928; Из съкровищата на нашата поезия. Изтълкувани песни и разкази. 1937; Творческият път на Йордан Йовков. 1938; Иван Вазов. Животопис и оценка на цялото му творческо дело. 1939; Нашата средношколска младеж. 1939; Пенчо Славейков. Живот, личност, дело. 1940; П. К. Яворов. Човекът и творецът. 1940; Христо Ботев. Човекът, поетът и публицистът. 1940; История на българската литература от Петка Славейков до наши дни. 1941 (2 доп. изд. 1943, 3 прераб. изд. 1947); От Теодор Траянов до Никола Вапцаров. Лит. характеристики. 1957; По върховете на руската литература. 1961; Житейски и литературни спомени. 1962.

Лит.: Ст. п. Василев. „Литературни характеристики от Ботева до Дебелянова". – Родна реч, 1930, кн. 3; Вл. Василев. „Вазов" и „Пенчо Славейков", монографии от Малчо Николов. — Златорог, 1940, кн. 2; Б. Делчев. Една история на българската литература. — Филос. преглед, 1943, кн. 2; П. Зарев. В плен на формализма („От Теодор Траянов до Никола Вапцаров", лит. характеристики от Малчо Николов). — Ново време, 1948, кн. 4—5; Ем. Стефанов. За някои черти в методологията на буржоазните литературни историци у нас. — Септември, 1948, кн. 2; С. Султанов. Формалистична критика. — Ведрина, бр. 132, 1948; Ал. Теодоров. Прояви на буржоазната идеология в литературната история и критика. — В: Животворната правда на художествената литература. 1954; Г. Цанев. Опит за периодизация на българската литература след Освобождението. — Септември, 1955, кн. 9; Ат. Далчев. Малчо Николов. — Лит. фронт, бр. 29, 1966.

ст

НИКОЛОВ, Минко Николов (2. IV. 1929—31. XII. 1966). Роден в Троян в семейството на учители по литература. Завършва гимназия в родния си град (1948) и българ. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1951). Участвува в бригадирското движение. През 1954 защищава дисертация върху творчеството на Хр. Смирненски. С този пръв свой труд Н. внася някои нови насоки при разглеждането на Смирненски. На следната година постъпва в редакцията на в. „Литературен фронт". През 1956—57 чете лекции по българ. литература в Хумболтовия ун-т в Берлин. В Германия обогатява познанията си върху чуждите литератури. Особено го увлича творчеството на Б. Брехт. Завръща се в Б-я и през 1958—59 е ред. в изд. „Български писател"; н. с. от 1959, ст. н. с. от 1962 в Ин-та за литература при БАН. Участвува в ред. колегии на в. „Литературен фронт", сп. „Литературна мисъл", „Септември". Умира в София. Чл. на БКП, на СБП.

Н. е един от най-значителните българ. съвременни критици. Още като гимназист овладява системно и в детайли историята на новата българ. литература и неговото творчество започва твърде рано — първите си рецензии и статии отпечатва през 1948 във в. „Студентска трибуна", „Народна младеж", „Литературен фронт" и др. Върху тях оставят следи характерните за времето доктринерска огра-

ниченост и схематизъм. Творец с голяма култура, с огромни познания, Н. с успех работи и в областта на критиката, и в областта на лит. история. Трудовете му, посветени на Смирненски, А. Страшимиров, Хр. Ясенов, Г. Райчев, се отличават с точните си характеристики, със стилна яснота и лаконичност. Н. посвещава 3 кн. и много статии на проблеми от чуждите литератури. Особен интерес представляват наблюденията му върху творчеството на Б. Брехт, Т. Ман, У. Фокнър, Х. Брох и др. Н. сътрудничи дейно на в. „Литературен фронт", „Народна култура", „Литературни новини", „Пулс", на сп. „Септември" „Пламък", „Литературна мисъл", „Родна реч" и др., в които обнародва статии, портрети и рецензии за книги на съвременни бълг. автори (Ем. Станев, Г. Цанев, Ламар, К. Калчев, Й. Радичков, Бл. Димитрова, Ив. Петров, П. Вежинов, Р. Ралин и др.) и статии за състоянието на съвременната критика. Публикациите му се отличават с внимателен и точен анализ на най-съществените белези на разглежданите творби. Н. поставя пред писателите високи изисквания и отстоява принципите на литература с високи идейни качества. Неговото творчество показва авторитета му на критик с научна ориентация, убеден привърженик на марксизма и партийността в изкуството, освободен от догматична ограниченост. С участието си в различни дискусии той внася в тях тон на умереност и търпимост. Редактира съчиненията на Страшимиров, Ясенов и др. Превежда филос. и литературоведски книги от рус. и нем. език.

Съч.: Христо Смирненски. Лит.-крит. очерк. 1958. (2 прераб. изд. 1965); Павел Вежинов. Лит.-крит. очерк. 1959; Кризата в модерния западен роман. 1961; Брехт. Лит. портрет. 1963; Антон Страшимиров. Монографичен портрет. 1965; Между мъртвата точка и хуманизма. За някои явления в съвременната западна литература. 1967; Избрани произведения. С предг. от Г. Цанев. Т. I—II. 1968.

Лит.: Л. Георгиев. Популярен очерк за Смирненски. — Пламък, 1958, кн. 10; Г. Димитров-Гошкин. Една нова книга за Смирненски. — Лит. фронт, бр. 25, 1958; Ив. Цветков. Култура на научното изследване. — Септември, 1958, кн. 9; П. Тотев. Далече от брегове на съчинителството. — Пламък, 1960, кн. 2; Ефр. Каранфилов. „Кризата в модерния западен роман". — Нар. култура, бр. 4, 27 ян. 1962; Ат. Свиленов. Студия върху съвременния западен роман. — Септември, 1962, кн. 3; Ч. Добрев. Един портрет на Брехт. — Лит. мисъл, 1963, кн. 6; И. Паси. „Брехт". — Лит. новини, бр. 67, 1963; Л. Велева. Увлекателен и сериозен труд. — Септември, 1965, кн. 5; Й. Василев. 1. В спор със съвременниците и със себе си. — Учит. дело, бр. 31, 15 апр. 1965. 2. Минко Николов. Ученически години. — Родна реч, 1967, кн. 10; Бл. Димитрова. Светлина. — Лит. фронт, бр. 2, 5 ян. 1967; Ат. Свиленов. Двутомник с творби на Минко Николов. — Поглед, бр. 47, 18 ноем. 1967; П. Стефанов. Съсед. — Нар. младеж, бр. 6, 8 ян. 1967; Г. Цанев. Минко Николов. — Лит. фронт, бр. 2, 5 ян. 1967; Ив. Цветков. Минко Николов. — Септември, 1967, кн. 2; Й. Василев. Критикът в своето творчество. — Септември, 1968, кн. 1; Л. Георгиев. Сърцето на критика. — Пламък, 1968, кн. 8; Ел. Златева. Ключът на един тънък художествен усет. — Нар. култура, бр. 16, 20 апр. 1968; Ст. Каролев. Минко Николов. — Лит. мисъл, 1968, кн. 1; Ефр. Каранфилов. С чувство за съвременния живот. — Лит. фронт, бр. 3, 16 ян. 1969; Здр. Петров. Мисловната и житейска драма на критика. — Лит. мисъл, 1969, кн. 2; Здр. Чолаков. Непреходно име в българската литературна критика. — Родна реч, 1969, кн. 4; Г. Цанев. Благороден, искрен и честен глас. — Троянски глас, бр. 4, 26 ян. 1972; Ив. Цветков. С талант и призвание. — Лит. фронт, бр. 15, 11 апр. 1974. *йв*

НИКÒЛОВ, Нино Якимов (29. IV. 1933). Роден в Троян. Завършва гимназия в София (1950) и журналистика и унгарска филология в Будапещенския ун-т (1955). Специализира естетика в Будапеща (1956—59) и международни отношения в Москва (1960—62). Работи като референт в Комитета за приятелство и културни връзки с чужбина, основател и пръв ръководител на Информационния център за преводна литература (1963—66), зав. външния отдел на в. „Литературен фронт" (1966—69), директор на Бълг. културен център в Будапеща (1970—72), зам.-председател на Комитета за приятелство и културни връзки с чужбина (1972—74). От 1974 е гл. секретар на Съюза на преводачите в Б-я. Чл. на БКП, на СБП.

В ранната лирика на Н. преобладават темите за любовта, за носталгията по бащин дом и родина, за антифашистката борба, за строителството на соц. общество. Покъсните му стихове и поеми са свързани с преживяванията и впечатленията му от различни страни (стихотворенията „Пазачът на Тауер", „Кромвел си отива", „Площад Пикадили", „Странфорд на Ейвън"). Показа-

Стоян Нинов

телна като явление е стихосбирката на Н. „Безсъние“ — той напуска кръга на спомените, на видяното и преживяното и показва стремеж към самовглъбяване в идейно-естетическите си дирения. Лириката на Н. е превеждана на рус., унг., нем., чеш., пол. и др. езици.

Н. е автор на остри публицистични статии, есета и художествени преводи от унг., рус. и англ. език, повечето от които са издадени в отделни книги и сборници: „Лоша жена“ (1957) от Ц. Вереш (съвм. с Г. Крумов), „Избрани стихотворения“ (1960) от С. Сталски (съвм. с Д. Дублев и др.), „Никога не те е имало, циганска земя“ (1964) от Т. Бартош, „Мой беден Марат“ (1963) от А. Арбузов, „Без люлка и без гроб“ (1966) от А. Йозеф, „Зимен ден“ (1966) от И. Сабо, „Двадесет часа“ (1966) от Ф. Шанта (съвм. с К. Каменова), „Лирика“ (1966) от М. Ю. Лермонтов (съвм. с Л. Стоянов и др.), „Смъртта на лекаря“ (1967) от Д. Факете, „Лирика“ (1970) от Ш. Петьофи (съвм. с Ат. Далчев), „Обожаване на горещия вятър“ (1974) от Л. Наги (съвм. с Ат. Далчев) и др. Превежда творби от съвременни англ. поети — Кр. Росети, Р. Джеферс, Т. Дилан; от съв. писатели — К. Я. Ваншенкин, Е. М. Винокуров, А. А. Вознесенски, Е. А. Евтушенко, В. Бершадски, В. Н. Соколов, В. Коротич, Ю. П. Мориц, Р. Солнцев; от унг. писатели — М. Вьорьошмарти, Я. Вайда, Е. Ади, М. Радноти, Г. Илеш, Т. Девечери, И. Такач, И. Шимон, Ф. Юхас, Л. Коня, К. Йобаги, Я. Чанади, М. Ваци и др.

Съч.: Споделени минути. Стихотворения. 1959; Светлини край релсите. Стихове. 1966; Годините не си приличат. Стихотворения. 1967; Всяко завръщане е мълчаливо. Стихотворения.1972; Безсъние. 1974; Присъствието на морето. Варна, 1975; И отраженията на далечен бряг. Стихотворения. 1976.

Лит.: Б. Делчев. Допир със съвременността. — Пламък, 1959, кн. 11; А. Тодоров. Мисли за младата поезия. — Младеж, 1959, кн. 6; В. Велчев. Двете посоки на релсите. — Нар. култура, бр. 47, 25 ноем. 1967; К. Русков. „Светлини край релсите“. — Лит. фронт, бр. 41, 5 окт. 1967; С. Хаджикосев. С гражданско вълнение. — Пламък, 1967, кн. 18; Ч. Добрев. Участта на един поет. — Септември, 1968, кн. 1; Е. Мутафов. „Годините не си приличат“. — Лит. фронт, бр. 41, 3 окт. 1968; О. Аврамов. Пред прага на зрелостта.— Пламък, 1969, кн. 10; Ч. Добрев. В прослава на човека. — Лит. фронт, бр. 12, 22 март 1973; Ст. Коларов. Размисли за съвременния свят. — Пулс, бр. 17, 24 апр. 1973; М. Неделчев. Времето и човекът в него. — Септември, 1973, кн. 6; Здр. Петров. Нино Николов и неговите стихове. — Нар. култура, бр. 12, 24 март 1973; Ат. Свиленов. „Всяко завръщане е мълчаливо“. — Зем. знаме, 15 авг. 1973; С. Хаджикосев. След дългата пауза — оптимистична изява. — Пламък, 1973, кн. 24; Р. Узунова. Тишината, която избрах доброволно. — Септември, 1974, кн. 8; Св. Игов. В светлината на зрялото пладне. — Лит. фронт, бр. 33, 14 авг. 1975.

хд

НЍНОВ, Стоян (Стоян Нинов Христов) (23. XI. 1919). Роден в с. Соколаре, Врачански окр. Произхожда от селско семейство. Основно образование получава в родното си село. Завършва гимназия във Враца (1938) и право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1944). Работи като прокурор в София. Ред. във в. „Земеделско знаме“ (от 1954). Чл. на БЗНС.

Първите си стихове печата във в. „Национален подем“, орган на нелегалната ремсова организация във Враца, и в сп. „Българска реч“. Работи в областта на белетристиката. Произведенията му са наситени с жизнерадост, съчетани са със своеобразна романтика. Съставя с Б. Ботев „Из опита на политкръжочниците в ДСНМ“, 1952.

Съч.: Винаги със Сталин. Роман. 1951 (в съавт. с Б. Ботев); Върховете са близо. Роман. 1953 (1956).

Лит.: К. Калчев. Постиженията на българската литература след 9 септември 1944. — Вечер. новини, бр. 336, 1952; Я. Молхов. Най-важната тема. — Септември, 1952, кн. 12; М. Филипов. Нова книга за горския

Александър Ничев

труд. — Труд, бр. 304, 1953; П. Данчев. Бележки за съвременния ни роман. — Отеч. фронт, бр. 3140, 1954; Ст. Каролев. За романа „Върховете са близо". — Вечер. новини, бр. 157, 1954; Св. Бъчварова. Бюрократически оптимизъм. — Септември, 1955, кн. 8; Ив. Сестримски. Работническата класа на преден план в нашата литература. — Отеч. фронт, бр. 4272, 1958; Г. Димов. Подем на художествената литература. — Библиотекар, 1959, кн. 7—8.

ди

НИЧЕВ, Александър Димитров (11. V. 1922). Роден в с. Медковец, Михайловградски окр. Завършва гимназия във Варна (1941) и класическа филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1945). Специализира новогръцка филология в Атина (1965). Асистент от 1949, доц. от 1958, проф. от 1963 по класическа филология в Соф. ун-т. Доктор на Соф. ун-т (1948) и Московския ун-т (1971). Декан на Ф-та по западни филологии (1970—72), зав. Катедра по класическа филология (от 1970).

Още като ученик сътрудничи на сп. „Българска реч" и „Прометей". Научните му изследвания са главно в областта на старата грц. литература, на античната естетика, на българо-гръцките лит. и езикови отношения през Възраждането. Печата трудове по проблемите на атическата трагедия главно в „Годишник на Соф. ун-т": „Атическата трагедия в нормите на Аристотел", „Трагическата вина в „Едип цар" от Софокъл" (на фр. език). Н. свързва спецификата на трагедията като лит. жанр с лит. теория на древността, в резултат на което се явяват изследователските му трудове върху трагическия катарзис („Връзката между Държавата на Платон и Поетиката на Аристотел" и др.). Дава ново тълкуване на катарзиса въз основа на неизползувани досега паметници на грц. и рим. филос. и лит. мисъл. Създава първия пълен стихотворен превод на Софокъл („Трагедии", 1956) и Есхил („Трагедии", 1967), и на части из Аристофан, Плавт и Лукиан. Има научни изследвания за Софрониевия превод на Езоповите басни („Годишник на Соф. ун-т, Филол. ф-т", LVII, 1963), грц. заемки в говора на с. Бесвина, Леринско („Известия на Ин-та за българ. език", 1963), за „Четириезичния речник" на Даниил („Годишник на Соф. ун-т, Ф-т по западни филологии" LXV. 1, 1972) и др. Автор е на монография за А. Константинов.

Съч.: История на класическата литература. 1949 (в съавт. с Б. Геров); Алеко Константинов. Монографично изследване. 1964; L'énigme de la catharsis tragique dans Aristote. 1970.

Лит.: Т. Дончев. „Едип цар". — Студент. трибуна, бр. 24, 1947; М. Мирчев. „Едип цар". — Радикал, бр. 90, 21 апр. 1947; Н. Лилиев. За художествения превод. — Лит. фронт, бр. 27, 7 юли 1960; Ст. Великов. „Алеко Константинов". — Раб. дело, бр. 187, 5 юли 1964; Хр. Недялков. „Алеко Константинов". — Нар. култура, бр. 32, 8 авг. 1964; Л. Кирова. „Алеко Константинов". — Лит. мисъл, 1965, кн. 3; Т. Сарафов. Едно културно събитие: Есхил на български. — Пламък, 1968, кн. 2; Г. Батаклиев. Есхил в новия превод на А. Ничев. — Език и литература, 1969, кн. 4; Р. Гандева. Едно успешно проучване на античната естетическа мисъл. — СпБАН, 1970, кн. 5; А. А. Тахо-Годи. A. Ničev. „L'énigme de la catharsis tragique dans Aristote". 1970. — Изв. АН СССР, отд. литературы и языка, 1971, вып. 6; А. Ф. Лосев. Катарсис. Историко-семасиологический этюд. — Ученые записки МГПИ, 1972, 2; M. Bataits. A. Ničev. „L'énigme de la catharsis tragique dans Aristote". — Antiquité classique, 1972, 1; P. Louis. A. Ničev. „L'énigme de la catharsis tragique dans Aristote". — Revue de philologie, de littérature et d'histoire anciennes, 1972, 1; А. И. Доватур. A. Ničev. „L'énigme de la catharsis tragique dans Aristote". — В-к древней истории, 1974, 1; P. Someville. A. Ničev. „L'énigme de la catharsis tragique dans Aristote". — Revue philosophique de la France et de l'Etranger, 1974, 2; V. D'Agostino. A. Ničev. „L'énigme de la catharsis tragique dans Aristote". — Rivista di studi classici (Torino), XXIII, 1975.

елк

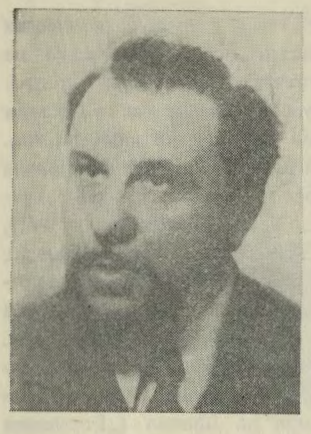

Боян Ничев

НИ́ЧЕВ, Боян Димитров (6. I. 1930). Роден в Берковица. Основно и гимназиално образование получава в родния си град. Завършва бълг. език и литература в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1952). Аспирант е по слав. литератури, защищава кандидатска дисертация на тема „Реализмът на Бранислав Нушич“ (1952). Н. с. от 1957, ст. н. с. от 1972 в Ин-та за литература при БАН. От 1967 завежда отдел „Теория, критика и изкуство“ в сп. „Септември“. Чл. на БКП, на СБП.

Н. изследва общи и частни проблеми в областта на бълг. и слав. литературознание — прехода от фолклор към литература в южнослав. литератури, самобитните пътища на формирането на новите южнослав. литератури, южнослав. реализъм, проблемите на сатирата и хумора („Проблеми и типове на балканската сатира“, „Известия на Ин-та за литература“, 1956, кн. 18—19, и др.). Н. е лит. критик, проучва историята на бълг. литература и съвременната бълг. литература. Автор е на лит. портрети за бълг. писатели (Д. Талев, Ем. Станев, Ст. Загорчинов, Н. Вапцаров, Й. Радичков и др.), на монографични историко-теоретични изследвания („Пътят на българската проза към крупни епични форми“, „Съвременник“, 1974, кн. 3). Под негова редакция излизат „Събрани съчинения“ (т. II, IV, 1966, 1967) на К. Христов, „Съчинения“ (т. I, II, 1969) на Бр. Нушич и др.

Съч.: Димитър Талев. Лит.-крит. очерк. 1961; Бранислав Нушич. 1962; Национална съдба и литература. 1968; Увод в южнославянския реализъм. От фолклор към литература в естетическия развой на южните славяни през XVIII и XIX в.1971 (1976); Литературни портрети и проблеми. 1972.

Лит.: Ем. Георгиев. Над проблемите на славянските литератури в НРБ. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, LIV, 2, 1960; Гр. Марков. Монография за Нушич. — Нар. култура, бр. 32, 11 авг. 1962; Ч. Добрев. Критикът и неговите проблеми. — Лит. мисъл, 1968, кн. 5; Д. Танев. С интерес към повратностите в националната съдба. — Лит. фронт, бр. 28, 4 юли 1968; Г. Черняков. За естетическото кредо на критика. — Пулс, бр. 25, 10 окт. 1968; Здр. Чолаков. Осмисляне на литературния материал. — Нар. култура, бр. 18, 4 май 1968; Ст. Коларов. С критическа задълбоченост. — Нар. култура, бр. 34, 12 авг. 1972; Ат. Натев. Сериозен принос в литературознанието. — Пламък, 1972, кн. 14; Л. Парпулова. „Увод в южнославянския реализъм“. — Лит. мисъл, 1972, кн. 2; Ст. Елевтеров. „Литературни портрети и проблеми“. — Лит. мисъл, 1973, кн. 3; М. Неделчев. Спор за живите литературни стойности. — Пламък, 1973, кн. 7.

дл

„НОВ ПЪТ“. Библиотека. С., 1924—25, 25 кн. Издава и редактира Г. *Бакалов*. Отговаря на духа и задачите на комунистическото сп. „*Нов път*“. Включени са художествени произведения, литературно-критически статии, очерци за писатели и революционери, обществено-политически книги. Голяма част от книгите на библиотеката са от Бакалов и съдържат литературно-критически статии и очерци — „Беседи по изкуството“, „Сергей Нечаев и Хр. Ботев“, „Ораторско изкуство за работници“, „Нашите революционери: Раковски, Левски, Ботев“, „Великани на мисълта и делото“, „Чужди писатели и книги“, „Български писатели и книги“, ч. I и II. Поважни издания на „Н. п.“ са „Стихотворения“ от Хр. Ботев с предг. от Бакалов и „Биография на Хр. Ботев“ от М. Димитров. От рус. и съв. литература са включени „Еснафщината и литературата“ и „Майка“ от М. Горки, „Един миг“ от В. Г. Короленко, „Руската поезия вчера, днес и утре“ от В. Я. Брюсов и др. Издадени са „Монистическият възглед върху историята“, „Карл Маркс и Лев Толстой“, „Ролята на личността в историята“ от Г. В. Плеханов, „Не мога да мълча“ от Л. Н. Толстой, „Карл Маркс. Кратък биографичен очерк“ от В. И. Ленин и др. Бакалов е преводач на повечето от книгите, застъпени в библиотеката. В превод на Д. Дебелянов е

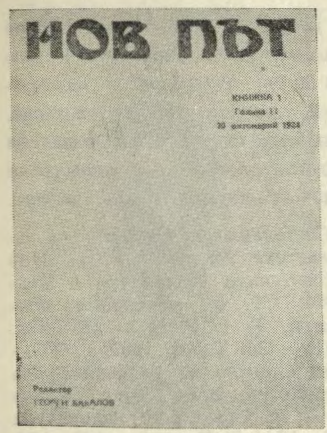

„Нов път“

отпечатана кн. „Притчи за властта“ от Мултатули. Издания на Бакалов, без да са означени като отделни номера на библиотеката, са кн. „Ръж“ от А. Каралийчев, „Жертвени клади“ от Ас. Разцветников и „Пролетен вятър“ от Н. Фурнаджиев.

ви

„НОВ ПЪТ“. Литературно-обществено списание. Излиза в С. 2 пъти месечно, 1 дек. 1923—15 апр. 1925. Ред. Г. *Бакалов*. Първото легално издание на БКП след разгрома на Септемврийското въстание 1923. Във възможната за оня момент форма списанието протестира срещу терора, който упражнява тогавашният полит. режим в Б-я, срещу зверското потушаване на въстанието. По страниците на „Н. п.“ намира израз народната скръб по жертвите, дадени в борбата; но общият тон на изданието е оптимистичен, революционен. Проявен е подчертан интерес и към идейния и културния живот в СССР. Кн. 5 от год. I е посветена на В. И. Ленин по случай смъртта му. Статии за Ленин са поместени и в кн. 7—8, год. II.

„Н. п.“ полемизира с много от буржоазните вестници и списания в Б-я („Зора“, „Златорог“, „Развигор“, „Ново звено“ и др.) по идеологически и лит. въпроси. Особено важно място в тези полемики заема проблемата за хуманизма и за отношението на интелектуалците към революционните събития. В отворено писмо до в. „Свобода“ (кн. 16, 1924) Ас. Разцветников изобличава позициите на бълг. толстоисти, които клеветят СССР и неговата културна политика. Бакалов в „За човечното и нечовечното в поезията“ (кн. 18—19, 1924) доказва органичната връзка на поезията с революционните и прогресивни идеи на човечеството. „Н. п.“ дава благосклонен отзив за сп. „Пламък“ на Гео Милев; по-късно Бакалов окачествява поемата „Септември“ като творба, в която „за пръв път се изобразява не падналия,а изправения народ“.

В литературно-критическите си статии и рецензии „Н. п.“ воюва с епигоните на символизма, като им противопоставя идейната наситеност на революционната поезия и принципно нова естетика. По страниците на „Н. п.“ се утвърждават млади, талантливи автори, които оформят началото на т. нар. септемврийска линия в бълг. поезия и белетристика. В статията си „Новото в нашата поезия“ Бакалов, като разглежда поезията на Хр. Смирненски, говори за „група млади поети, които в по-голяма или по-малка степен ще насмогнат да изпълнят празнотата от неговата загуба“. Сред младите сътрудници на списанието се открояват най-ярко и са най-активни Ас. Разцветников, Н. Фурнаджиев, А. Каралийчев, Г. Цанев. Творчеството на Разцветников, Фурнаджиев, Каралийчев в „Н. п.“ е в началото на поезията, която Бакалов нарича септемврийска. Произведенията на тримата „новпътци“ заедно с поемата на Гео Милев са първата революционна антифашистка бълг. поезия.

На списанието сътрудничат още Н. Хрелков, К. Зидаров, Д. Осинин,Т. Павлов. В „Н. п.“ печатат стихове и Т. Харманджиев, Ем. Коралов, Е. Стайков, К. Виолетов и др.; разкази — Д. Талев. Преводните материали са главно статии от съв. автори (А. Луначарски, В. Бистрянски, А. Осоргин, П. Коган и др.). В някои от тях се застъпват позициите на пролеткулта. Отпечатани са няколко химна на труда от Ал. Гастев. Списанието е спряно от фашистката власт.

лв

„НОВ СВЯТ“. Първоначално частна книжарница, по-късно легално изд. на БКП. Със съгласието на агитпропа на ЦК на БКП през 1932 Печатният к-т решава да се открие нова легална книжарница в София. С това се заемат М. Въжаров и Ст. В. Стоименов, активисти на легалната Работническа пар-

тия. Намерено е хубаво и удобно помещение на ул. „Солун“ № 50 (дн. „В. Коларов“) в съседство с печ. „Камбана“. Въжаров и Стоименов събират 5000 лв. и закупуват книжарски материали, за да замаскират пред полицията целите на книжарницата — разпространение и издаване на съв. книга в Б-я. С ново решение на Печатния к-т складът с книги на легалното партийно изд. „Ехо“ е поставен на разположение на „Н. с.“ Още през лятото на 1932 книжарницата се превръща в голямо издателско предприятие под формата на частно издателство. През различни години на „Н. с.“ активно сътрудничат П. Димитров, Ем. Шекерджийски, Д. Каляшки, М. Асса, М. Чакърова, М. Василев, Г. Пейчева и др. Преводачи на издателството са Д. Найденов, Г. Бакалов, М. Марчевски; художник е Ал. Жендов; консултанти по отделните клонове на науката и литературата — Тр. Костов, Т. Павлов, С. Гановски, Ж. Натан. „Н. с.“ развива огромна дейност въпреки честите обиски, инкриминиране и конфискация на издания, арестите и побоищата на разпространителите. До края на 1932 излизат от печат на бълг. език „Империализмът като най-висок стадий на капитализма“ от В. И. Ленин, „Пет години, които променят света“ — разказ от М. Илин, с предг. от Г. Бакалов. През 1933—36 са отпечатани и други книги на Ленин — „Какво да се прави?“, „Върху религията“ (статии и писма), „Върху еврейския въпрос“ (сб. статии), „Маркс и Енгелс“. Издадени са „Мизерия на философията“ от К. Маркс и „Произход на семейството, частната собственост и държавата“ от Фр. Енгелс, „Енергия“ от Ф. В. Гладков, „Хармоника“ от А. А. Жаров, „Разораната целина“ от М. А. Шолохов, „Испания“ и „На един дъх“ от И. Г. Еренбург, „Как бях пленен от англичаните“ от Ф. Ф. Раскольников и мн. др. През 1934 „Н. с.“ основава собствен седмичник за книжнина и библиография „Литературни вести“, от който излизат само няколко броя. При бомбардировките на София (апр. 1944) е напълно разрушена сградата на бул. „Дондуков“ № 37, където по онова време се помещава издателството; само малка част от книжното богатство е евакуирано предварително. Тези книги заедно с имуществото на изд. „Глобус“, „Народно образование“ и „Знание“ след 9 септ. 1944 се включват в книгоизд. „Наричиздат“. През периода 1935—41 Стоименов има големи заслуги за издирването и разпространението на съв. литература — обществено-политическа, научна и художествена. Благодарение на него от „Н. с.“ са издадени десетки научно-популярни и художествени произведения на най-изтъкнати съв. автори.

Лит.: Ст. Стоименов. Спомени за издаването на съветска литература от „Нов свят“. — В: Съветската литература в България. 1918—1944. Сб. от материали, спомени и документи. Т. I. 1961. с. 285—325. Т. II. 1964. с. 310—326. Т. III. 1969. с. 262—272; Ж. Натан. Спомен за издаването на съветската литература през 30-те години (1930—1941 г.) — В: Съветската литература в България. 1918—1944. Т. II. 1964. с. 160—172.

хд

„НОВ СВЯТ“. Литературно-обществен всекидневник. Излиза в С., 6—9 ноем. 1922, 3 бр. Ред. Л. Стоянов и И. М. Даниел. В програмната статия на вестника се казва: „Не служим на никакъв бог. Старите богове умряха, а новите не са се родили.“ По трите броя не може да се съди точно за намеренията на основателите на вестника. Характерът на отпечатаните материали показва известна близост до правителството на БЗНС. В „Н. с.“ преобладава полит. информация. Поместените лит. материали се изчерпват с две критически статии от Л. *Стоянов* и И. М. Даниел. Повече са материалите, посветени на културния живот в Б-я — впечатления от изложби, рецензии за театрални представления и др. културни вести.

юо

„НОВ СВЯТ“. Месечно списание за общественост, наука и изкуство. Излиза в С., ноем. 1935—9 окт. 1936. Ред. П. Лозанов. Орган на анархистите след спирането на сп. „*Мисъл и воля*“. Съдържа публикации по икономически, полит. и идеологически въпроси; засягат се и проблеми на медицината, бита. Претендира за научност на статиите и обективност на информацията. Общественият живот по света се отбелязва с кратки съобщения. По-обширно се разисква положението в СССР, но към него отношението е отрицателно — информациите и тълкуванията са грубо тенденциозни и неверни. Лит. материали са малко на брой и в художествено отношение са незначителни. В „Н. с.“ са отпечатани няколко разказа, стихотворения и лит. преглед на бълг. белетристика и поезия

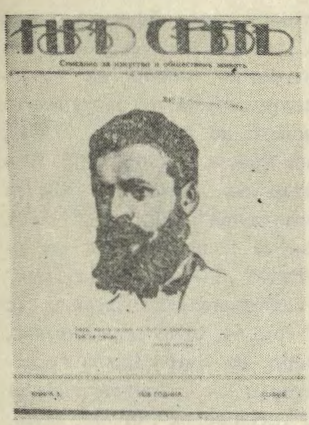

Сп. „Нов свят“ (1926—27)

през годината (от Д. Панов). В кратки отзиви са споменати произведения на М. Горки, М. А. Шолохов, А. Н. Толстой; признава се талантът на писателите, но творбите им се тълкуват превратно. Поместени са и няколко отзива за театрални постановки.

кя

„НОВ СВЯТ“. Списание за изкуство и обществен живот. Излиза в С., март 1926—27, 7 кн. Ред. П. Карапетров. Лит. илюстровано списание с неопределени обществени позиции. Помества художествени произведения от бълг. и чужди автори, статии по лит. въпроси, кратки очерци за артисти и писатели. Специален брой е посветен на Хр. Ботев по случай 50 год. от смъртта му. В „Н. с.“ се печатат рецензии и сведения за театрални постановки, филми, изложби, балет. Поместват се и много реклами, книжовни вести и др. Списанието е богато илюстрирано със скици, карикатури, репродукции на картини от бълг. и чужди художници, снимки на артисти и др. На „Н. с.“ сътрудничат Д. Бабев, Ем. Попдимитров, Вл. Русалиев, Ив. Кирилов, Т. Анастасов, В. Паспалеева, Ал. Божинов, П. Михайлов, Б. Савов, Ц. Попов и др.

ви

„НÒВА БИБЛИОТÈКА“. С., 1909—21. Издадени са 751 кн. Първоначално 12 кн. излизат като издание на „Малка библиотека“, след това корицата и заглавната страница се сменят и започва нова номерация под названието „Н. б.“ (от № 1 до 100), от № 101 поредицата се преименува „Нова универсална библиотека“, от № 161 — „Универсална библиотека“. Прекъсва от 1916 до 1918. От 1919 до 1921 излизат с нова номерация още 111 книги. Ред. Г. Бакалов. Библиотеката има за цел да популяризира световната художествена класика, както и трудовете на изтъкнати философи, историци, политикономисти. От западноевроп. класическа и модерна литература са преведени творби на У. Шекспир („Венера и Адонис“), Молиер „Дон Жуан“, „Скапенови дяволии“, „Насила оженване“), Фр. Шилер („Вилхелм Тел“, „Коварство и любов“), О. дьо Балзак („Полковник Шабер“), Дж. Байрон („Шильонският затворник“), Г. Лесинг („Емилия Галоти“, „Натан мъдрецът“), Ем. Зола („Жерминал“), Ги дьо Мопасан („Един живот“), Ч. Дикенз („Давид Коперфилд“), А. Франс („Приказка за ризата“), А. Доде („Тартарен Тарасконски“), К. Хамсун („Мистерии“, „Глад“, „Царица Савска“), М. Метерлинк („Пелеас и Мелизанда“, „Монна Ванна“), Х. Ибсен („Нора“), К. Тетмайер („Бездна“), А. Стриндберг („Трагикомедия на брака“) и др. Античната литература е застъпена с произведения от Есхил („Прометей“), Плавт („Гърнето“), Еврипид („Медея“), Софокъл („Едип в Колона“), Аристофан („Облаци“) и др. От класическата рус. литература са издадени произведения на А. С. Грибоедов („От много ум“), А. С. Пушкин („Каменният гост“, „Дама пика“), И. С. Тургенев („Ася“, „Муму“, „Първа любов“), А. И. Куприн („Дуел“, „Яма“), А. П. Чехов („Разкази“), Н. В. Гогол („Шинел“, „Нос“), И. А. Крилов („Басни“), К. М. Карамзин („Бедната Лиза“), М. Горки („Еснафи“, „Врагове“, „Последните“), Л. Н. Толстой („Детска мъдрост“), Н. А. Некрасов („Руски жени“) и др. От бълг. литература излизат сб. „Лъчите на поезията“ и „Българска антология. Нашата поезия от Вазова насам“. Преводачи на художествената литература са Г. Бакалов, Ал. Балабанов, Н. Лилиев, Цв. Минков, Гео Милев, Ал. Найденов, Н. Соколов и др. В отделен сборник — „Из големите поети“ — излизат Вазовите преводи на стихове от изтъкнати представители на световната литература. „Н. б.“ издава трудове на класиците на марксизма — Фр. Енгелс („От идеализъм към материализъм“, „Лудвиг Фойербах“, „Първобитното хри-

„Нова библиотека“

стиянство“), К. Маркс („Гражданската война във Франция“), на рус. и зап. философи и икономисти — Г. Плеханов („Декемврийското въстание“, „Материалистическата философия“), К. Каутски („Основите на социалната демокрация“, „Класовите противоречия във Френската революция“), Ф. Ласал („Същността на конституцията“), Х. Спенсер („Умствено, нравствено и физическо възпитание“), И. Тен („Философия и изкуство“) и др.

кб

„НÒВА БЪЛГÀРИЯ, вестник политически и книжевни“. Замислен от Хр. *Ботев*, който издава първия му брой на 5 май 1876 в Букурещ. В него той обнародва уводната статия „Букурещ, 3 май 1876“ („Захваща се вече драмата на Балканския полуостров“), програмната бележка „Нужно обяснение“ и др. На 17 май, след като Ботев е с четата си в Б-я, се появява „Притурка на „Нова България“, а на 26 с. м. — вторият брой на вестника. От бр. 3 излиза два пъти седмично в Гюргево под ред. на Р. И. Белобрадов (Р. И. *Блъсков*), подпомаган от Ф. *Симидов*. От бр. 53 до 75, 22 апр. 1877, последния брой на вестника, той е редактиран от Ст. *Стамболов*, другар и сратник на Ботев.

„Н. Б.“ е революционен вестник. Той изразява схващанията и тежненията на революционната емиграция, дава сведения за Априлското въстание 1876 и за Ботевата чета, мобилизира революционните сили на бълг. народ, пропагандира бълг. кауза в чужбина. „Н. Б.“ фактически е орган на Бълг. централно благотворително общество, което замества БРЦК. Във вестника са поместени мемоарно-литературните творби на Симидов — „Съвременни записки от българското въстание в Търновско на 1876“ (бр. 27—49, 1876) и „Четата на Христа Ботьова“ (бр. 50—55, 1876); статията на Стамболов „Вечен спомен—безсмъртна душа“ (бр. 24, 1876). „Н. Б.“ съобщава за излизането на стихосбирката на Ив. Вазов „Тъгите на България“ (бр. 75, 1876). В информацията „Награда със златен медалион“ (бр. 54, 1876) се уведомява, че леди Странгфорд, на която Вазов посвещава стихотворението си „Приветствие на леди Странгфорд“ („Напредък“, бр. 78, 1876), е изразила благодарност към поета и му е изпратила медалион с гравюри на образите на лорд и леди Странгфорд. По повод на това съобщение Д. Ц. Коцов пише уводна статия в бр. 55, 1876, в която високо оценява поетическото дело на Вазов и жеста на леди Странгфорд. В писмо до редактора на „Н. Б.“ (бр. 58) Вазов благодари за интереса към поетическото му творчество, но не приема „незаслужените и прекалени хвалби“ по свой адрес.

В „Н. Б.“ са препечатани „Дякон Васил Левски“ (бр. 22) и „Към брата си“ (бр. 50) от Ботев, стихотворения от Г. С. Раковски (бр. 17, 20, 34), „извод“ от „Не пей ми се“ от П. Р. Славейков (бр. 47). На вестника сътрудничи Вазов с псевд. Пейчин — „Политика“ (бр. 18), „Песен на юнаците на „Радецки“ (бр. 19), „Абдул Хамид“ (бр. 27), „Потребно размишление“ (бр. 55), „Горко пилци, вам!“ (по Виктор Юго, бр. 58), „На унгарските софти“ (бр. 62). Стихотворения обнародва и Ст. Стамболов — „Христо Донев“ (бр. 24), „Майчина песен“ (бр. 25), „Возвание“ (бр. 26) и др. Стихотворенията в „Н. Б.“ са в хармония с полит. и идеологическа линия на вестника.

Лит.: Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 336—337, 364—366.

гб

„НÒВА КАМБÀНА“. Всекидневен народен независим вестник. Излиза в С., 5 май 1936—15 окт. 1938, 3 окт.—31 дек. 1944. Директор Л. Т. Поповски. Отг. ред. Д. Л. Порязов. Ред.: Тр. Доброславски (1936), П. Карчев (1936—1937) и Г. Ив. Вълков

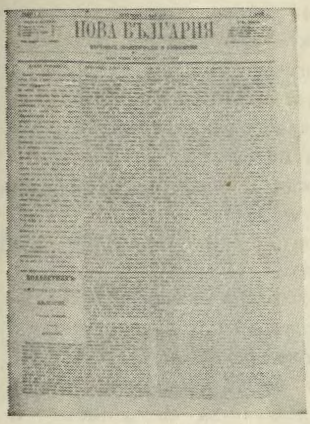
НОВА БЪЛГАРИЯ

„Нова България“

(1937—1938). Програмата е обявена в бр. 1: „Национално достойнство; подкрепа на трудящи и онеправдани; държавност и родолюбие; реформи и преобразования; правда и истина; законност и ред“. Поддържа страница за литература, изкуство, критика, която излиза веднъж седмично. Със статии сътрудничат Н. Вапцаров, Хр. Радевски, Т. Павлов, Г. Цанев, Ламар, Сл. Васев, Б. Дановски, Н. Шмиргела, М. Андонов, Ив. Мешеков. Има интервюта със Св.Минков и Ив. Фунев. Поместени са кратки очерци за Хр. Ботев, Гео Милев, Д. Дебелянов, А. С. Пушкин, А. А. Блок. Съв. литература е представена с журналистически информации, с преводи на Хр. Радевски из творчеството на М. Светлов и В. В. Маяковски. Стихове и разкази печатат Мл. Исаев, Г. Караславов, П. Вежинов.

След прекъсване около половин год. лит. страница подновява излизането си от бр. 385 (28 авг. 1937) с уводна статия от П. Горянски, в която се казва: „Ние сме далече да правим от литературната страница на вестника удобен заслон, под прикритието на който да се кръстостват личните или групови домогвания на отделни писатели.“ Общата физиономия на страницата става по-безлична, неутрална, но в нея продължават да се появяват имената на прогресивни писатели и културни дейци. Със статии сътрудничат Хр. Радевски, К. Зидаров, Л. Пипков, В. Александров, Д. Б. Митов, В. Каратеодоров, Ив. Радославов, К. Кръстев и др. Публикуват разкази Ем. Станев, О. Василев, Матвей Вълев, П. Зарев, Н. Месечков, Кр. Григоров. В „Н. к.“ се явяват и незначителни имена и бездарни произведения. От 1938 лит. страница престава окончателно да излиза. Понякога печатат статии и рецензии Мл. Исаев, Хр. К. Радев, Б. Пити, Ю. Генов, разкази Ив. Хаджимарчев, П. Вежинов. С обширна рецензия от Б. Делчев е отбелязана книгата на Т. Павлов „На литературни и философски теми“. По този начин поради сравнително неутралната си полит. платформа вестникът дава възможност за изява на писатели-комунисти. В четвъртата и петата год. на „Н. к.“ не се поместват лит. материали.

лв

„НОВА ЛИТЕРАТУРА“. Двуседмично списание. Излиза в С., 25 ян.—25 дек. 1935, 37 кн. Год. II загл. „Мисъл“, 5 ян. — 20 окт. 1936, 20 кн. Ред. В. Александров. От I год., 27 кн., ред. Ж. Тръпков (Ошавков). Лит., обществено-политическо списание на марксически позиции. Редактира се фактически от Г. *Бакалов*. Съдържа художествена литература, лит. теория и критика, статии по езикови, филос., икономически и обществено-политически въпроси. Обединява писатели с комунистически убеждения. Сътрудничат с разкази и стихове Л. Стоянов, Г. Караславов, Мл. Исаев, К. Калчев, П. Вежинов, О. Василев, М. Марчевски, Кр. Пенев, Кр. Вълков, А. Тодоров (псевд. Богдан Младенов), Н. Ланков, Н. Хрелков, М. Грубешлиева, Б. Овесянин, П. Зарев, Ив. Вельов, А. Гуляшки (псевд. Андрей Чернев) и др. Превеждат се творби на И. С. Тургенев, А. И. Куприн, А. С. Пушкин, В. Г. Короленко, М. Е. Салтиков-Шчедрин, М. Горки, Д. Бедни, Х. Хайне, Н. Ленау, Е. Поатие и др. Списанието е ревностен популяризатор на съв. култура и литература. Поместват се отзиви за новоизлезли съв. книги („Тихият Дон“ от М. А. Шолохов, „Енергия“ от Ф. В. Гладков, „Цушима“ от А. С. Новиков-Прибой и др.). Пропагандират се нови съв. филми. В литературно-теоретичния отдел се разискват проблемите на новия художествен реализъм (соц. реализъм), застъпен с няколко преводни съв. статии от Е. Добин, П. Ф. Юдин и др. Главен сътрудник на този отдел е Бакалов (псевд. Зарски), който обнародва серия литературно-исторически изследвания по въпросите на Бълг. възраждане, както и статии

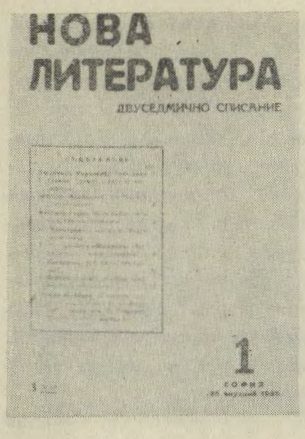

„Нова литература“

за Хр. Смирненски, Ал. Константинов, П. П. Славейков, П. К. Яворов и др. Тук излиза последователно в няколко книжки и голямото изследване на Фр. Шилер „Авторът на „Капитала“ и световната литература“.Печатат се лит. очерци за В. В. Маяковски, С. А. Есенин, Д. Бедни и др. статии, посветени на рус., съв. и прогресивни западноевроп. писатели. „Н. л.“ подпомага развитието на бълг. прогресивна литература от 30-те год. Рецензират се произведения на Ас. Разцветников, Л. Стоянов, Грубешлиева, Св. Минков, Ст. Ц. Даскалов, Л. Станчев, А. Тодоров, Ат. Душков, лит. сб. „Брод“ и др. Критическият отдел се води най-често от Бакалов, Ив. Руж, Александров и др. По въпроси на философията и психологията в „Н. л.“ публикуват статии Трудин (псевд. на С. Гановски), Камен Иванов (псевд. на Ас. Киселинчев), М. Митев и др. По езикови въпроси пише Федер (псевд. на Д. Найденов). Много място е отделено в списанието за разглеждане на социални проблеми и за разясняване на актуални полит. и икономически въпроси. В тази област сътрудничат Ас. Георгиев, К. Каменов, С. Васев, Б. Бобев (псевд. на Тр. Костов), Трифон Динев (псевд. на Д. Тошев), Хр. Гачев и др. „Н. л.“ е важна легална трибуна на БКП в областта на литературата и културата и център на прогресивната интелигенция от 30-те год. *ец*

„НОВА СТРУЯ“. Месечно лит. списание. Излиза в С., 1906—07, 10 кн. Ред.-изд. А. *Карима*. Помества оригинални и преводни стихотворения и разкази, литературно-критически статии, културен преглед, популярни научни и педагогически статии, книжнина и др. Карима печата свои разкази, скици, драмата „Загубен живот“, както и много статии по въпросите на литературата и изкуството критически бележки и рецензии („Женските типове в произведенията на Ив. Вазов“, „Г. П. Стаматов“, „Елин Пелин“ и др.). В обзорната статия „Развитието на художествената ни литература от Освобождението насам“, отпечатана в няколко книжки, тя анализира произведения от бълг. автори, засяга проблеми на литературата и лит. критика. Остро критикува сп. „Мисъл“ и еклектичните позиции на д-р К. Кръстев. В „Н. с.“ е проявен интерес и към въпросите на образованието, възпитанието и учебното дело. Много статии са посветени на женската еманципация, разгледана е дейността на Бълг. женски съюз и др. Поместени са отзиви и рецензии за театрални постановки и драматични произведения. На списанието сътрудничат Хр. Борина, Д. Бабев, Д. Немиров, М. Кремен, Ив. Кирилов, Н. Венетов, М. Тихов, Хр. Карапетков, М. Москов, А. Узунов и др.

ви

„НОВИС“. Месечно списание за изкуство и културен преглед. Излиза в С., окт. 1929—1932. Ред. *Ламар*. В уводната статия на кн. 1 се споменава за традициите на Гео Милевото сп. *„Пламък“*. Обяснява се характерът на „новото изкуство“ (НОВИС) като изкуство на масите, „свързано с изворите на живота чрез една нова етика, чрез едно ново витално чувство“. На „старото изкуство“ с неговата „лъжлива и отровна красота“, която „приспива волята за борба“, се противопоставят белезите на „новото изкуство“ — човечност, социалност и интернационалност, революционност, „реализъм (не фотографически, а синтетичен) — неговия стил“, „конструктивизъм, динамичност и конкретност — неговата техника“. В обществено-политическо отношение списанието е ориентирано към анархизма. В „Против индивидуализма“ от Д. Андонов (год. II, кн. 2) се теоретизира определено върху „анархическия комунизъм“. Общият дух на лит. и полит. материали е стихийно бунтарски, оценките са резки и крайни. Отричат се всяка умереност и урав-

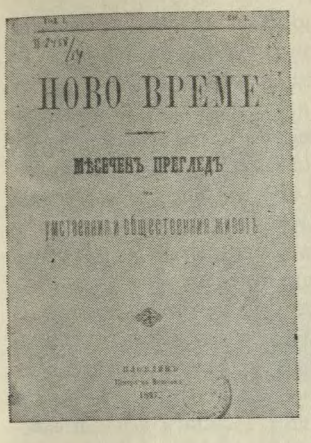
НОВО ВРЕМЕ
МѢСЕЧЕНЪ ПРЕГЛЕДЪ

„Ново време“

новесеност, традиционните форми в изкуството. „Н.“ често протестира срещу реакцията и полицейщината в обществения и културния живот, срещу официалните спънки за културни връзки между Б-я и Съв. Русия. Води остра полемика и с в. *„РЛФ“*, като поддържа твърдението, че твори изкуство от класовите позиции на пролетариата. На неговите страници се разглеждат проблеми, свързани с отражението на Септемврийското въстание 1923 в литературата. Особено внимание се отделя на личността и делото на Гео *Милев* и Г. *Шейтанов* (Г. Василев).

Освен Ламар, който печата свои произведения във всяка книжка, на „Н.“ сътрудничат със стихове, белетристика и статии Ст. Севлиянов, Сл. Васев, Сл. Красински, Яс. Вълковски, А. Каменградов и др. Поместват се и преводни материали главно от съв. автори, сведения за „леви списания в чужбина“ и за културни събития.

лв

„НÒВО ВРÈМЕ“. Месечен преглед на умствения и обществения живот. Излиза в Пловдив, от 1903 — в С., ян. 1897 — септ. 1923. Основател и постоянен гл. ред. *Д. Благоев*. Обществено-политическо и литературно-критическо списание, научно-теоретичен орган на БРСДП, от 1903 — на БРСДП (т. с.), а от 1919 — на БКП. Играе огромна роля за разпространяването и внедряването на научните идеи на социализма сред работническата класа и прогресивната интелигенция. Чрез теоретическите трудове на бълг. марксисти начело с Благоев твърдо отстоява принципите на революционния марксизъм, теоретически осветлява всички по-крупни обществени явления, подпомага соц. идеологическа борба. Води непримирима борба и с буржоазните теоретици, и с „критиците“ и враговете на марксизма. Допринася много за идейното разгромяване на буржоазните и дребнобуржоазните течения и макар да отразява някои тесняшки недостатъци, има големи заслуги за изграждане на партията върху здрави научни основи. През войните се бори против милитаризма, отстоява принципите на пролетарския интернационализъм. По-късно разпространява освободителните идеи на Великата октомврийска революция, разобличава враговете на пролетарската революция. В „Н. в.“ се поместват статии по филос., полит., истор., икономически, финансови и зем. въпроси; разглеждат се проблеми на международното соц. движение, теоретическите борби на партията през различните периоди от нейното развитие, въпроси на синдикалното движение и мн. др. В списанието е отделено много място и внимание и на проблемите на културата и изкуството, особено на художествената литература. Обнародват се теоретически и литературно-критически оригинални и преводни статии, критически оценки за автори и творби, много художествени произведения предимно със социална тематика от бълг. и чужди автори. „Н. в.“ воюва системно и непримиримо срещу декадентската естетика, срещу представителите на „чистото изкуство“, срещу субективизма и естетизма в лит. теория и в художественото творчество. Списанието има голямо значение за развитие на марксическата критическа мисъл в Б-я, за поставяне и обосноваване на ръководните принципи на реалистичната естетика. Благоев и неговите най-добри сътрудници разработват марксическите естетически концепции, осветляват естетически проблеми и художествени творби от позициите на последователни борци за реалистична и прогресивна художествена литература. На „Н. в.“ сътрудничат Г. Кирков, В. Коларов, Хр. Кабакчиев, В. Благоева, Л. Кандев, Г. Георгиев, Д. Димитров, Т. Петров, Г. Бакалов, Д. Полянов, Ив. Мешеков, Ив. Клинчаров, А. Страшимиров, Ц. Церковски, П. Ю. Тодоров, Л. Дюгмеджиев, Ив. Ст. Андрейчин и мн. др.

„Ново общество“

През ян. 1947 БКП възобновява издаването на „Н. в.“ като свой теоретичен орган. Учредителна ред. колегия: Г. Димитров, В. Коларов, Тр. Костов, В. Червенков, Т. Павлов, Р. Леви, П. Георгиев, П. Зарев, Ж. Ошавков, А. Тодоров. От 1959 гл. ред. Н. Ирибаджаков. „Н. в.“ продължава революционните традиции на Благоев, марксически разработва всички основни въпроси, свързани с най-важните задачи на соц. строителство. Играе активна роля за развитието на теоретическата мисъл в Б-я, за марксическото осветляване и разработване на проблемите на полит., икономическо и културно развитие на страната. В списанието се поместват статии и по въпросите на литературата, изкуството и културата, отзиви и рецензии за лит. произведения. Със статии по лит. и културни въпроси сътрудничат Т. Павлов, П. Зарев, Г. Цанев, Ст. Каролев, Хр. Радевски, Мл. Исаев, А. Тодоров, Ефр. Каранфилов, В. Колевски, Ат. Натев, Кр. Горанов, Ив. Вандов и мн. др.

ви

„НÒВО ОБЩЕСТВÒ“. Обществено-политическо списание, близко до партията на широките социалисти. Излиза в С. след спирането на „Общо дело“ — ян. 1906 — авг. 1909. Ред. Кр. Станчев. Сътрудничат изтъкнати общественици, политици, учени — Н. Габровски, Гр. Чешмеджиев, д-р П. Джидров, Д. Михалчев, Ас. Златаров и др. Съдържа много преводни материали от Фр. Енгелс. К. Кауцки, Ж. Жорес, Е. Бернщайн и др. Списанието си поставя за цел: „да спомогне за по-основното проучване и развитие на социалистическата теория у нас“. Застъпени са отделите художествен, литературно-критически, философски, естественонаучен, обществено-икономически, дружествено-политически, преглед и библиография. Поместените художествени материали — поезия и проза — с незначителни изключения са от малко известни бълг. писатели. Стихотворенията имат предимно декадентски характер. Прави впечатление, че в „Н. о.“ липсват произведения на писателите критически реалисти. Изключение прави само Елин Пелин с откъс от „Гераците“ под загл. „Бащи и деца“ и едноактната символистична сцена „Кръст“. От поместените оригинални и преводни разкази немалко са със социална тематика — Г. П. Домусчиев, Скиталец, М. Горки, Л. Н. Андреев, Шарлеман и др. Между литературно-критическите статии се отделят обзорите, правени от Гр. Чешмеджиев — „Българският писател“, „Идейност и поезия“, „Подстригани писатели“, „Кога ще имаме българска драма“, в които от соц. позиции се разглежда съвременната бълг. литература в лицето на Ив. Вазов, Ал. Константинов, А. Страшимиров, Ст. Михайловски, Т. Г. Влайков, Г. П. Стаматов, Елин Пелин, П. К. Яворов. Филос. и естественонаучният отдел на списанието са застъпени с бълг. и преводни статии с идеалистическо-ревизионистични тенденции. В пряка връзка с тези ревизионистични позиции спрямо марксизма са и всички полит. статии за обществено-политическия живот в Б-я и в чужбина. Поддържа се становището за блок на широките социалисти с буржоазните партии. Критикуват се тесните социалисти. Но независимо от основните принципиални различия между широките и тесните социалисти, засягащи същността на марксизма, по страниците на „Н. о.“ се води последователна борба против управлението на монарха и на министрите. Подробно се разглежда работата на Нар. събрание като законодателен орган и поведението на нар. представители. Критикуват се социалната, общинската и училищната политика на правителството и трудовото законодателство. През последната година списанието напълно изменя своя характер; в седмични книжки се обнародва романът на Ем. Зола „Разгром“.

вм

Богомил Нонев

НОНЕВ, Богомил Николов (17. II. 1920). Роден в София. Завършва слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски". Като студент е член на РМС и на Районния к-т в квартал Лозенец. Участвува в Отечествената война. След войната е кореспондент на в. „Отечествен фронт" в Бялград, по-късно — първи секретар по културата и печата към бълг. посолство в СФРЮ. През 1950 се завръща в Б-я. Работи последователно в балканския отдел на М-вото на външните работи, председател е на сценарната комисия при Комитета за кинематография, гл. ред. на сп. „Наша родина", директор на Радио София, генерален директор на Бълг. радио и телевизия, пълномощен министър, посланик при М-вото на външните работи. Чл. на БКП, на СБП.

Лит. си дейност Н. започва в прогресивните ученически издания „Ученически подем" и „Звън". С литературно-критически очерци и рецензии сътрудничи на сп. „Просвета", „Изкуство и критика", „Златорог", в. „Дъга", „София", „Светлоструй" и др. Редактира сп. „Литературен живот". След 9 септ. 1944 участвува с публицистични и литературно-критически материали в лит. и обществено-политическите вестници и списания. Проявява се в различни жанрове — пише публицистични статии, репортажи, есета, пътеписи, литературно-критически очерци и др. Впечатленията му от СССР, Виетнам, Китай, Полша, Франция, Средиземноморието, срещите с различни хора, международните му връзки са в основата на „Брод през времето", „Градове и хора", „Ветрове на надеждата". В литературно-критическата си дейност Н. се насочва към писатели-реалисти от миналото (Ив. Вазов, Г. Райчев, Елин Пелин, Ст. Загорчинов, Чудомир) и към съвременни поети и белетристи (Л. Стоянов, Ем. Станев, П. Вежинов, Бл. Димитрова, В. Ханчев, П. Матев и др.). Редактира сборници поезия, публицистика и лит. критика. Съставя фотоалбум „България. 20 години социалистическо строителство". Засл. деятел на културата (1971).

Съч.: Дунавската конференция в Белград 1948 (в съавт. със Ст. Кръстев). 1949; Градове и хора (Репортажи). 1955; Жанрове и художествено майсторство. Лит.-крит. очерци. 1955; Добрите пътища. Виетнамски дневник. 1957; Брод през времето (Пътеписи и лит. статии). 1960; Ветрове на надеждата. Размисли, паралели, пътеписи. 1965; Защо се борим за мир.1965; Критичеки летопис. 1960—1965 (Сб. лит.-крит. статии). 1965; За преводаческото изкуство. 1966; Критически страници. 1940—1970. 1970; Одобрения и несъгласия. Лит. публицистика. 1971; Биография на времето. Сб. публицистични статии и есета за България. С предг. от В. Йосифов. 1972.

Лит.: Ив. Сарандев. Поглед към далечни страни. — Нар. младеж, бр. 302, 22 дек. 1960; Ст. Продев. „Брод през времето". — Студент. трибуна, бр. 33, 1 май 1961; И. Кюльовски. Изворът на надеждата. — Отеч. фронт, бр. 6579, 2 ноем. 1965; Я. Молхов. Актуални проблеми на литературата. — Ново време, 1965, кн. 12; М. Наимович. „Ветрове на надеждата". — Пламък, 1965, кн. 12; Ив. Попиванов. Патосът на критиката. — Септември, 1966, кн. 1; Г. Гетов. С тематична обхватност и научна задълбоченост. — Лит. мисъл, 1970, кн. 3; К. Кеворкян. Естетическите мечтания на критика. — Нар. култура, бр. 30, 25 юли 1970; Ат. Митрев. Богомил Нонев на 50 години. — Нар. култура, бр. 8, 21 февр. 1970; Ат. Свиленов. Когато е дошла зрелостта. — Лит. фронт, бр. 8, 19 февр. 1970; С. Хаджикосев. Темпераментното перо на критика-журналист. — Септември, 1970, кн. 9.

кб

„ОБЗÒР“. Седмичен лист за литература, изкуство и критика. Излиза в С., ноем. 1928—май 1930, бр. 1—32. От бр. 4 с подзагл. „Двуседмичник за литература, изкуство и критика“. Ред. К. Йорданов. Орган на писателите, обединени в Съюза на независимите.

По изявление на издателите „О.“ воюва за изкуство, което да отразява идеите на своето време, и за критика, която да разкрива духовния облик на бълг. писател и вълнуващите го проблеми. Съдържа статии за културата, театъра, киноизкуството; за литературнотеоретически, обществено-социални и нравствено-етични проблеми; статии, посветени на годишнини и юбилеи; творчески портрети на европ. писатели, на световноизвестни художници, музиканти и актьори; художествени произведения — оригинални и преводни стихове, разкази и новели; лит. дискусии за бълг. писатели и поети; отзиви за новоизлезли книги, за концерти и представления; статии по злободневни въпроси; културни вести от цял свят. Бр. 8 изцяло е посветен на музиката, бр. 9 — на театралното изкуство.

С поезия и белетристика сътрудничат Ат. Смирнов, Н. Хрелков, Ат. Душков, Ив. Мирчев, Ас. Ненов, Г. Жечев, Н. Младенов, С. Маринов, Л. Цветаров, Н. Месечков, Л. Стоянов, Сп. Кралевски, Д. Хаджилиев, Ал. Бурмов и др. Поместват се стихове, разкази, новели и от чужди автори: К. Д. Балмонт, А. Мороа, А. Дюкло, М. Прево, Ж. Дюамел, Х. Франсез и др. Най-често преводачи са Н. Ненков, К. Йорданов, В. Каратеодоров. Лит. критика е представена главно от Йорданов, Душков, Ненов, които ратуват за актуална и идейна художествена литература, воюваща срещу нравствените недъзи на обществото.

вк

„ОБЗÒР“. Списание за литература и изкуство. Излиза в С. от 1968, 4 кн. год. Печата се само на англ. и фр. език в тираж ок. 4000 бр. на всеки от двата езика. Гл. ред. Л. *Стефанова*. Разпространява се изключително в чужбина — през 1974 има абонати в 94 страни от петте континента. Най-много са читателите му във Франция, Белгия, Англия, САЩ, Индия — предимно научни работници, слависти, писатели и журналисти, много студенти по славистика. „О“. има задача да пропагандира класическата и съвременната бълг. литература и култура. Обнародва поезия, белетристика, пътеписи, драматични творби, художествена публицистика, портрети и проблемни статии за бълг. писатели, художници, артисти, режисьори, музиканти и др. дейци на изкуството. Списанието дава извънредно богата информация за културния живот в Б-я, за проявите на бълг. литература и култура в чужбина, поддържа обширен рецензентски отдел за най-новите постижения на бълг. литература и изкуство. Негови сътрудници са едни от най-авторитетните бълг. писатели, критици и публицисти. „О.“ воюва за утвърждаване идеите на бълг. соц. литература и изкуство в страни, където за Б-я се знае твърде малко или пък с години са насаждани неверни представи за бълг. истор. минало, за бълг. съвременен обществен и културен живот.

Списанието е богато оформено с черно-бели и цветни репродукции и илюстрации; печата се на луксозна хартия на високо полиграфическо равнище в Братислава. Изисканият превод се осигурява от компетентни сътрудници, сред които личат имената на известни англ. и фр. писатели и литератори — П. Гамара, Ж. Гошрон, А. Монко, А. Делюи, К. Айърланд, Б. Лисън, М. Макдърмът, Х. Пархан, П. Темпест и др.

Редица авторитетни издания на Запад посвещават на „О.“ обширни материали, в които изразяват своето учудване от високите постижения на бълг. литература и култура. Много вестници и списания, печатни агенции

ОБЗОРЪ

Обзор (1928—30)

и радиостанции в чужбина използуват системно за свои публикации и предавания материали от „О.“. Международният авторитет на изданието нараства особено много след организираната от него широка дискусия за европ. културно сътрудничество, в която то ангажира със статии и изказвания широко известни писатели и културни дейци, като Ч. Сноу, Памела Джонсън, М. Ларни, Ив Гандон, П. Параф, Г. М. Марков, А. И. Хачатурян, А. Бек, А. В. Баталов, Р. Буми-Папа, И. Андрич, К. Корвало, Ж. Албертини, П. Абрахам и др.

сте

ОБРЕ́ТЕНОВ, Александър Обретенов (22. VIII. 1903). Роден в Провадия в семейството на учители. Прогресивните възгледи на бащата — един от основателите на соц. партия в града — определят класовата му насоченост — още в гимназията О. е убеден съмишленик на комунистическото движение. Гимназиално образование завършва във Варна (1922). Заминава за Полша (1924) — отначало следва музика, след това архитектура; завършва във Виена (1929). След завръщането си в Б-я (1929) се свързва тясно с Н. Хрелков, със сътрудници на лит. партиен печат, с прогресивни писатели и дейци на изкуството. От това време са и първите му публикации, в които отстоява възгледа за ново прогресивно изкуство. Сътрудничи на сп. „Архитектура“, „Хиперион“, „Научна мисъл“, на в. „РЛФ“, „Заря“ и др. Воюва срещу буржоазния модернизъм и формализъм, като прави опити да излезе с програмни постановки за значението и развитието на изкуствознанието, архитектурата и изобразителното изкуство. От 1932 се занимава активно и с отговорна партийна дейност — пълномощник и чл. е на Окръжния к-т в София (1932, 1936), пълномощник на ЦК в Русе (1941), секретар на Окръжния к-т в Бургас (1942), където ръководи нелегалната дейност до 9 септ. 1944. За активната си комунистическа дейност два пъти е интерниран — в Несебър (1938) и в Момчилград (1939). През 1941 е принуден да премине в нелегалност; издава някои брошури за политиката на БКП. От края на 1944 работи в София — заема различни длъжности в апарата на ЦК. През май 1945 заминава за Москва, където е във връзка с Г. Димитров. С. г. е избран за председател на Камарата на народната култура,която има за цел да обедини бълг. творческа интелигенция. О. е подпредседател на КНИК (1948), завеждащ сектор „Пропаганда на марксизма-ленинизма“ в ЦК (1948—50), доцент по марксистко-ленинска естетика във ВИТИЗ (1950), проф. и декан на Архитектурния ф-т при Висшия инженерно-строителен ин-т (1952), основател и гл. ред. на в. „Народна култура“ (1957). От 1959 е директор на Ин-та за изкуствознание при БАН. Чл.-кор. на БАН от 1961. Секретар на Съюза на бълг. художници (1959—63). Чл. на ЦК на БКП (1962—71).

О. разработва проблеми на изобразителното изкуство, архитектурата, музиката, театъра, естетиката и културата. Характерна особеност на неговия научноизследователски подход е стремежът му да свързва общите идейно-естетически проблеми с актуалните тенденции в съвременното изкуство, да търси обединителното звено на всички художествени дейности — отношението към социалната действителност („Изкуство и народ“, 1967, „Архитектура социалистической Болгарии“, 1970, „Изкуство, партия, народ“, 1971, и др.). В трудовете на О. теоретичното осмисляне на художествените явления се свързва пряко с най-актуалните проблеми, възникнали в хода на художествената практика („Борба за социалистическо изкуство“, 1950, „Изкуство и съвременност“, 1960). Големият опит при организирането и ръководството на различни сектори в областта на културата и богатата филос. и естетическа ерудиция помагат на О. за написването на

Александър Обретенов

„Културната революция в България“ (1968). Възгледите му за богатството и многообразието на соц. изкуство и култура, за теоретическото наследство, за взаимоотношението между изкуството и действителността са обосновани в „За социалистическо изкуство и социалистическа култура“ (1970). Герой на соц. труд (1973). Засл. деятел на културата (1963), нар. деятел на културата (1975).

Съч.: Основи на съветското изкуство. 1945; Диалектическият материализъм като мироглед на съветското изкуство. 1947; Културно развитие на България след 9 септември. 1947; Буржоазна и социалистическа култура. 1949; Борба за социалистическо изкуство. 1950; Буржоазният патриотизъм и космополитизъм. 1950; Пролетарски патриотизъм и интернационализъм. 1950; Изкуство и съвременност. 1960; La révolution culturelle en Bulgarie. 1966; Културната революция в България. 1968; За социалистическо изкуство и социалистическа култура. 1973.

Лит.: Г. Димитров-Гошкин. По някои основни въпроси на борбата за социалистическото изкуство. — Септември, 1950, кн. 5; М. Цончева. „Изкуство и съвременност“. — Изкуство, 1961, кн. 7; П. Зарев. Съвременното изкуство — лична съдба. — Изв. И-нта за изобразителни изкуства, 1964, кн. 7; Н. Недев. Културната революция у нас — предмет на научно изследване. — Раб. дело, бр. 243, 30 авг. 1968; М. Белдев. „Културната революция в България“. — Филос. мисъл, 1969, кн. 2; Кр. Горанов. Революционер, организатор, учен. Александър Обретенов на 70 г. — Раб. дело, бр. 234, 22 авг. 1973; М. Киров. В борба за социалистическа култура и социалистическо изкуство. — Изкуство, 1973, кн. 8; М. Белдев. Талантливо и вдъхновено. — Раб. дело, бр. 26, 26 ян. 1974; П. Зарев. Изкуството и културата — лична съдба. — Нар. култура, бр. 11, 9 март 1974; М. Киров. Изтъкнат деятел на нашата изкуствоведческа наука. — Отеч. фронт, бр. 9138, 9 март 1974.

ЮО

„ОБЩ ПОДЕМ“. Двуседмично политико-обществено списание. Излиза в С., 15 ян. 1917—юни 1919. Ред.: д-р Хр. Георгиев, Ал. Златанов, Ст. Дренски. От II год., кн. 15 ред. д-р М. Тихов. Застъпва националистически и прогермански позиции. Осветлява полит. и обществените събития в Б-я във връзка с партньорите и противниците ѝ във войната. След националната катастрофа (1919) декларира стремежа си да приеме новата ориентация във вътрешната и външната политика. Съдържа полит. и политико-икономически статии и периодични прегледи под рубриката Какво става у нас и в чужбина. На националистически цели и на военна пропаганда са подчинени повечето художествени и литературоведски материали: А. Страшимиров — „Кавалското крайбрежие“ (пътни бел.), Хр. Цанков — „Поезията и войната“, Ст. Чилингиров — „Равна Добруджа“ (пътни бел.), Хр. Цанков-Борина — „Военен дневник“, стихове за войната от Д. Бабев, М. Неволин, Н. Ракитин, Вл. Хр. Пеев, Хр. Цанков-Дерижан, Ив. Арнаудов и др. В списанието са поместени и преводни художествени творби — стихове от Я. Врълицки (прев. К. Христов), А. дьо Ламартин (прев. Хр. Борина), Й. В. Гьоте — „Торквато Тасо“ (прев. Л. Попов), Х. Хайне — из „Книга на песните“ (прев.Д. Бабев), разкази от М. Прево, Д'Анунцио и др. Рецензират се „Събрани съчинения“ от Ив. Вазов, „Книга за българите“ от А. Страшимиров, разкази на Й. Йовков, А. Карима и др. Обнародвани са отзиви за музикалната композиция „Тутраканска епопея“ от Д. Христов, за изложби, за театрални представления и др.

КБ

„ОБЩ ТРУД, повремено книжевно списание“. Излиза в Болград, 1868, 3 кн. Уреждано и издавано при Болградското централно у-ще от Теодосий *Икономов*. Просветно, педагогическо и научно-популярно списание. В програмната му статия е отбелязано, че целта му е науката и възпитанието: „Главното, върху което то ще обръща вни-

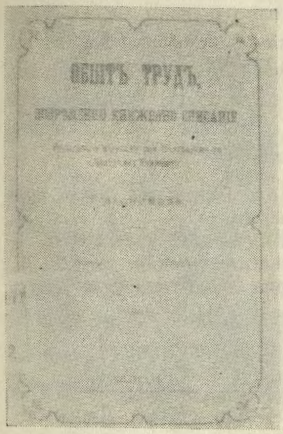

„*Общ труд*“

мание, то е: а. Историята, а особито народната; б. Езикознанието, а особито издирванията връх нашийт роден език; в. Народната ни устна книжевност. . .; г. Описвания народните обичаи. . . д. Педагогията; е. Животописи, особито на знаменити славенски деятели; ж. Оригинални повести.“ В „О. т.“ са обнародвани популярни истор. статии („Епохата на Симеона“, кн. 1), „Програма за събиране образци на народната устна словесност и местни наречия“ (кн. 2), стихотворения от Д. Великсин, Т. Икономов, Д. Войников, преводи („За въпитанието“ от В. Г. Белински, кн. 1), народни умотворения, статии, посветени на фолклора и етнографията („За змеевите и смоците“ от Ц. Гинчев, кн. 3). Отпечатани са поемите „Черен арап и хайдут Сидер“ и „Бивол Голе и мечка стръвница“ от Н. Козлев (кн. 3), „Послание П. К. Шафарику (Из Шевченко)“ от Р. Жинзифов и др.

Лит.: Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 239.

гб

„ОБЩЀСТВЕНА ОБНО̀ВА“. Литературно-обществено списание. Излиза в С., септ. 1919—септ. 1920. Гл. ред. К. Сагаев. Въпреки програмната си статия, в която се декларира, че списанието ще има за цел да даде път на всяка трезва мисъл, ще ратува за обнова във всички области на живота, като цяло то няма своя физиономия, липсва му целенасоченост и определена концепция.„О. о.“ съдържа разнородни материали на обществени и лит. теми, из областта на изкуството и полит. живот. В лит. отдел сътрудничат писатели от различни лит. и обществени течения. С разкази и стихотворения участвуват Ив. Вазов, Ст. Чилингиров, Хр. Цанков-Дерижан, А. Карима, П. К. Яворов, К. Христов, Хр. Борина и др. Поместени са хумористични сценки от Ст. Л. Костов. Печатат се статии по теория на литературата, отзиви и критика за лит. произведения. Интересни са статиите на М. Арнаудов „От преживяване към творчество“, на д-р М. Тихов „Живот и изкуство“ и др. В двете големи рубрики Свободни страници и Преглед се поместват статии на полит. и обществени теми, рецензии и сведения за новоизлезли книги, статии и вести из областта на изкуството, рецензии за театрални представления, общи статии за театралния живот, съобщения за различни събития. На „О. о.“ сътрудничат още Ив. Ст. Андрейчин, Божан Ангелов, Н. Атанасов, Ал. Балабанов, Хр. Борина, д-р Ив. Георгов, Г. Т. Данаилов, Ив. и Н. Г. Данчови, Д. Т. Калфов, Св. Камбуров, Ал. Кипров, д-р С. Киров, Д. Крапчев, М. Кремен, Ст. Михайловски, М. Неволин, Д. Немиров, А. Страшимиров, Ц. Бакалов-Церковски и др.

ю

ОБЩЕСТВО̀ НА БЪЛГАРСКИТЕ ПИСА̀ТЕЛИ-ЕСЕЙСТИ. Основано в София на 1 ноем. 1935. Секретар К. Гълъбов. Членове: д-р Н. Шейтанов, Ч. Мутафов, А. Стоянов, Сирак Скитник, К. Кръстев, Г. Томалевски, Р. Русев, Ж. Николова, Ст. Русчева. Организацията обединява едни от най-изтъкнатите по това време бълг. есеисти. Целта ѝ е формулирана в устава: „Да създаде и поддържа сред интелигенцията любов към културна дълбочина и естетични, научно-философски и обществени въпроси. Да поощри развитието на съвременния художествен вид есеизъм, който синтезира художествено виждане с научно-философска и гражданско-обществена идейност.“ Обществото съществува до 1941. Неговата дейност съвпада с периода на най-голям интерес към жанра на есето в бълг. литература.

пв

ОБЩЍНА НА БЪЛГАРСКАТА КНЍЖНИНА. Д-во за развитие на бълг. книжнина, основано през 1856 от Др. *Цанков*, подпо-

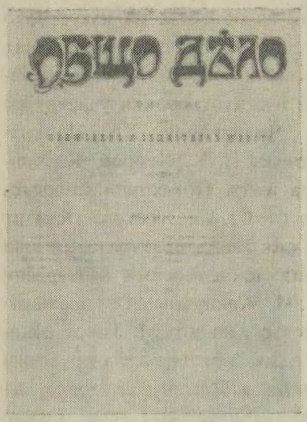

„Общо дело“

могнат от бълг. търговци в Цариград К. Маринов и К. Славчев. О. б. к. си поставя задача: „1. Българските училища и църкви да могат да придобият потребните си книги, и то с една малка цена. 2. Да се събере народният български език и мислите на учените за как да се пише българският език, за да могат тези две неща да станат водачи на онези, дето пишат български.“ За да изпълни поставените си цели, д-вото решава да започне издаването на годишен сб. „Месецослов“ и свое „сечиво“ (орган) — сп. „Български книжици“. О. б. к. има интересна организация — състои се от членове-основатели, всеки от които трябвало да внася годишно по 1000 гроша, и членове-помагачи с годишна вноска най-малко 50 гроша. Идеята за създаване на О. б. к. е посрещната добре от бълг. търговци в Цариград и от жителите в др. градове — Пловдив, Казанлък, Стара Загора. Още в годината на основаването си Общината има 294 чл. — 53 основатели и 241 помагачи. Седем души от основателите внасят по повече от 1000 гроша, а 20 души помагачи — по 500 гроша. По този начин О. б. к. започва своята дейност със значителен за онова време капитал от 75 000 гроша. Както се казва в издаденото „Известие“, „потребата за такава община още по-голяма стана, когато се помисли, че помощта за народната книжнина за всеки един народ у турското царство излезува от духовната му власт; за наша злочестина гръцката духовна власт не само не дава тая помощ, а още я възспира, ако ся покаже от някои частни лица“. Най-значителното дело на О. б. к. е сп. *„Български книжици“*. За неговото издаване са изразходвани събраните суми. О. б. к. не може да покрива дефицитите и затова списанието спира през 1862, а тя престава да съществува.

Лит.: Н. Начов. Цариград като културен център на българите. — СбБАН, 1925, кн. 4; Д. Мишев. Възраждане чрез печата. — В: 1000 години България. 1930. с. 628; Г. Боршуков. История на българската журналистика. 1965. с. 102, 114. *гб*

„ОБЩО ДѢЛО“. Двуседмично списание за книжовен и обществен живот. Излиза в С., 18 септ. 1900—юли 1905. Директор-стопанин Я. Сакъзов, отг. ред. д-р Н. Петков. Трибуна на ревизионизма в Б-я. По неговото име бълг. ревизионисти са наречени „общоделци“. Проповядва идеята за „общо дело“ на всички „производящи слоеве“ — „земеделци, занаятчии, еснафи, търговци-индустриалци, работници-производители“, „за да се сформира една широка, с държавни идеи проникната класа, която за първа грижа ще има да тури край на персоналния режим и да вмъкне държавата в една производително-капиталистическа. . . политика. . .“. По страниците на партийните органи на БРСДП (т. с.) — „Работнически вестник“ и сп. „Ново време“ — революционната марксическа журналистика води непримирима борба с общоделството за чистота на марксическата теория. Наскоро след неуспешния опит да стане теоретически орган на БРСДП (ш. с.) „О. д.“ спира. Списанието отпечатва статии по икономически и полит. въпроси. Поддържа рубриките Хроника, В чужбина, Нашият печат и др. Има и постоянен лит. отдел, на който сътрудничат опозиционно настроени писатели (Ст. Михайловски, Ст. Гидиков, Ст. Минчев). В „О. д.“ Михайловски печата „Пролог към Книга на робите“, „Точиларят“, фантастични сценки и сатирата „Царедворци и царепоклонници“. Поместват свои произведения и Д. Бояджиев, П. Ю. Тодоров, А. Страшимиров, П. К. Яворов, Гр. Лютаков и др. Д. Полянов участвува с няколко превода на творби от В. Юго и Сюли-Прюдом. Публикувани са в превод „Песента на сокола“ от М. Горки, част от писмото на В. Г. Белински до Н. В. Гогол, произведения на Л. Н. Толстой, С. Я. Надсон, Ада Негри и др. *юо*

Давид Овадия

ОВА̀ДИЯ, Давид Хаим (1. XII. 1923). Роден в Кърджали в семейството на тютюноработник. Основно, прогимназиално и гимназиално образование получава в Пловдив (1943). Още като ученик влиза в РМС (1940). Излъчван е за ремсов отговорник на класа и на бойните групи в квартала. Изпратен е в трудово-поправителен лагер (1943). През апр. 1944 избягва и става партизанин във II средногорска бригада „В. Левски", отряд „Добри войвода". Участвува във всички акции на отряда. На 9 септ. 1944 се завръща в Пловдив, където работи в Окръжния к-т на РМС и като ред. във в. „Отечествен глас" (до 1946). Завършва рус. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1950). Работи като ред. в Радио София (1949—50), в Партиздат (1952—53), в изд. „Народна младеж" (от 1953). Първите си стихове печата в сп. „Ученически подем" (1939) и „Полет" (1943) в Пловдив. След народната победа сътрудничи със стихове, преводи, разкази, мемоари, публицистични статии и рецензии на периодичния печат. Чл. на БКП, на СБП.

Поетическият свят на О. се откроява с остра гражданска тревога, етична строгост и художествена уравновесеност. Лирическият му герой е обладан всецяло от поривите на съвременника-комунист, който познава суровия партизански дълг, „ласките" на „вражите куршуми" и отговорността пред партията и народа. Героичното съдържание на нелегалната и партизанска борба дава органична плът в поетическите изживявания на О. Участието му в съпротивата се превръща в „най-човешката и най-красива черта" от неговия творчески образ. Чрез нея установява зрели „контакти със света", които определят характера и на по-сетнешните му търсения. Всички възторзи и „духовни сътресения", мечти и сурови изживявания произтичат от дейността му в партизанското движение. Дори по-късните изяви — интимни и даже сатирични творби — са пречупени през призмата на върховното изпитание и висшия партизански морал. Затова партизанската тема е основната и в лириката, и в документалната проза на О. Епиграмите му са насочени срещу назадничавото, срещу остатъците от култовските порядки, срещу всичко користолюбиво и банално. В очерците и спомените си той се стреми към плътен рисунък и одухотворена тоналност. Негови стихове са превеждани на рус., англ., нем., фр. и др. езици. Превел е творби от А. Н. Сурков, А. Барто, М. Дудин, С. П. Шчипачов, Н. Грибачов, А. Яшин, М. Мутасовски, Я. Смеляков, Л. Ошанин, В. Орлов, Р. Гамзатов, Е. А. Евтушенко, М. Вершинин, М. Саркисян, статии от Д. Д. Благой, Б. Мейлах, В. Ермилов, Б. Рюриков, А. Мясников, В. В. Виноградов и др. Засл. деятел на културата (1974).

Съч.: Партизански дневник. Стихове. 1948 (1963, 1969); До последния миг. Стихове. 1950; Отрядът живее. Стихове. 1951; Родният бряг. Стихове. 1952; Петър Ченгелов. Очерк. 1954; Стихове за партизанския отряд. 1955; Дом. Стихове. 1956; Омразата не бива да угасва. Стихове. 1958; Несбъдната среща. Стихове. 1960; Епиграми. 1961; Късна среща. Стихове. 1964; Август, август. . . Спомени. 1965 (1969, 1973); Стихотворения. 1967; Менахо или терористът. Документална повест за Менахем Менахемов. 1970; Трябва да се живее. Стихотворения. 1972; Избрани стихотворения. 1973; Белият снежен килим. Стихотворения. 1975.

Лит.: Ст. Каролев. „Партизански дневник". — Септември, 1948, кн. 2; Я. Молхов. Нови имена в поезията. — Лит. фронт, бр. 22, 1949; Н. Янков.1.Давид Овадия. — Нар. младеж, бр. 343, 1949. 2. Новите стихове на Д. Овадия. — Септември, 1950, кн. 1; П. Данчев. 1. „До последния миг". — Лит. фронт, бр. 41, 1950. 2. Съвременни български поети. 1951. с. 331—333; 345—348; П. Зарев. Към по-голямо майсторство в поетическото творчество. — Септември, 1951, кн. 11; Ем. Петров. Минало и сегашно в новата стихосбирка на Д. Овадия. — Лит. фронт, бр. 52, 1951; Ив. Сестримски. „Отрядът живее". — Септември, 1951, кн. 10; С. Султанов. Новите

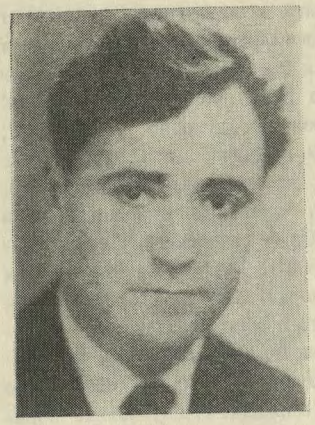

Богдан Овесянин

стихове на Д. Овадия. — Лит. фронт, бр. 6, 1951; Хр. Йорданов. „Родният бряг“. — Нар. младеж, бр. 165, 1953; Ем. Петров. Поезия и псевдопоезия. 1956. с. 136—144; Здр. Петров. Хубав пример. Стихове за партизанския отряд. — Лит. фронт, бр. 16, 1956; Л. Георгиев. „Дом“. — Септември, 1957, кн. 3; Ем. Петров. Поезията в настъпление. — Лит. мисъл, 1961, кн. 4; В. Колевски. Поетите — пропагандисти на комунизма. — Лит. фронт, бр. 12, 1962; Ефр. Каранфилов. „Август, август. . .“. — Пламък, 1965, кн. 7; М. Берберов. Червените жребци на чувствата. — Лит. фронт, бр. 23, 1967; Н. Боздуганов. Благородната власт на идеала. — Пламък, 1968, кн. 1; Хр. Александров. Интервю с Д. Овадия: Писателят трябва да бъде преди всичко личност. — В: Утро над Тракия. Лит. алманах. 1969. Кн. 6; М. Василев. Документалната проза на Овадия. — Лит. фронт, бр. 24, 1969; Ив. Цветков. Най-тежкият жребий. — Родна реч, 1970, кн. 10; М. Василев. Непомръкналата първа любов. — Нар. младеж, бр. 290, 6 дек. 1973; К. Витанова. Взаимообогатяване между творец и тема. — Тракия, 1973, кн. 4; Л. Владимиров. Поет на борбата. — Пулс, бр. 25, 4 дек. 1973; Н. Пантелеева. Прослава на подвига. — Пламък, 1973, кн. 22; К. Топалов. Да се живее по законите на революцията. — Септември, 1973, кн. 5.

хй

ОВЕСЯ́НИН, Богдан (псевд. на Тодор Кръстев Натов) (11. X. 1908—11. X. 1948). Роден в Панагюрище в прогресивно учителско семейство. Завършва гимназия в Самоков и слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1933). Отрано се запознава с творчеството на Ив. Вазов, Ал. Константинов, П. К. Яворов, П. П. Славейков. В гимназията редактира в. „Знание“. За пръв път печата през 1926 в сп. „Наковалня“ и става негов редовен сътрудник. В ун-та е чл. на БОНСС. Активен сътр. на в. „Студентска трибуна“, „РЛФ“, на сп. „Звезда“, „Народна просвета“, „Светлоструй“ и на прогресивни провинциални издания. Учител е в София (1933—38), Разлог, Свиленград и Копривщица. По време на учителстването си печата в сп. „Гребец“, във в. „Вестник на жената“, „Литературен час“, „Литературни новини“. Сътрудничи и на детските издания „Барабанче“, „Славейче“, „Светулка“, „Детски свят“, където помества приказки и стихове. През 1943 е мобилизиран и е изпратен в окупационния корпус в Югославия. След 9 септ. 1944 се завръща в Б-я и става учител, а после директор на гимназията в с. Стрелча, Пазарджишки окр. (дн. град). Умира в с. Стрелча.

Първите творчески прояви на О. са свързани с разгрома на Септемврийското въстание 1923 и са близки до поезията на Н. Фурнаджиев, на когото отначало подражава. През 30-те год. разработва мотиви от революционната борба, теми от живота на бедните и отрудени хора. О. посвещава много творби на борбата на прогресивната студентска младеж, на бригадирското движение, на трудовия подем в Б-я след соц. революция. Автор е на много приказки и стихове за деца, чийто свят той добре познава. Поезията му се отличава с конкретност и партийност, с бодрост и оптимизъм. Стиховете му са наситени с революционна идейност и лиризъм. Др. псевд.: Федя Кръстев, Овесянко, Адажио Чубрак, Виктория Планинска, Елга Никитова, Богдан Средногорски, И. Шубин, Богдан.

Съч.: Бойко козарчето. 1939; Весели месеци. 1939; Здравей. 1939; Снежна приказка. 1940; Премазано цвете. Разкази. 1941; Сърцето говори 1941; Бунтовници в опасност. 1942; Дяволът се къпе. 1943; Един учител разказва. Лирични репортажи. 1944; Янка войвода. 1944; Избрани стихотворения. 1954 (ред. и предг. С. Русакиев); Пролетно пробуждане. Избр. стихотворения за деца и юноши. 1956 (ред. и предг. Г. Веселинов); Стихотворения. 1969 (ред. Г. Янев и Сп. Кралевски).

Лит.: Г. Караславов. Социалната поезия у нас. — Лит. преглед, бр. 32, 1935; П. Генов. Селото в нашата млада литература. — Млад кооператор, 1941, кн. 3—4; Г. Караславов. Богдан Овесянин. — Раб. дело, бр. 247, 1948; Хр. Дудевски. Поезията на Богдан Овесянин. — Език и литература,

ОГНИЩЕ

СЪДЪРЖАНИЕ

„Огнище“

1954, кн. 5; Ив. Сестримски. Поезията на Богдан Овесянин. — Лит. фронт, бр. 42, 1955; Хр. Бояджиев. Спомени за Богдан Овесянин. — Учит. дело, бр. 82, 1956; Т. Белчов. Богдан Овесянин. — поет, учител и гражданин. — Отеч. глас, бр. 4345, 1958; Г. Веселинов. С обич към хората. — В: Литературни очерци и портрети. 1959. с. 278—286; Кр. Генов. Поезия, обвеяна от социалистическа романтика. — Раб. дело, бр. 278, 5 окт. 1969; Я. Бойчев. Творческият път на Богдан Овесянин. — Език и литература, 1974, кн. 1.

лс

„ОГНЍЩЕ“. Месечно литературно-обществено списание. Излиза в С., ян. 1919 — май 1933. Ред. Г. Парушев. Появява се след I световна война и проявява трезвост в оценката на обществено-политическата обстановка в Б-я. В списанието се посочват злините от войнолюбивите стремежи, говори се за извличане на поуки от близките истор. събития, изразява се желание за мирно разбирателство между балканските народи. Изказана е увереност в жизнеспособността на бълг. народ, комуто „тепърва предстои да разчиства трънливи пътища“. Задачите на „О.“ са в развиване духовните интереси на народа, особено на селската маса („незиблемата основа на нацията“). Във връзка с демократичната постановка на социалните въпроси са и изискванията към творческата интелигенция, която се смята за активен фактор в „закрепване истинска демократична управа в страната“ и в „културното преуспяване на нацията“. В същата връзка е и положителното отношение към изкуството, обвързано с проблемите на съвременността. Пряко се изразява тенденцията за преодоляване разстоянието между изкуството и живота. В кн. 2 на I год. е обнародван „Позив към българските писатели“ от Ем. Попдимитров, в който категорично се отстоява реалистичното, обществено ангажираното изкуство. В „О.“ преобладава поезията. Активно и редовно сътрудничат Ем. Попдимитров, М. Неволин, Д. Хр. Максимов. П. В. Генов, Ив. Карановски, П. Росен, Л. Стоянов. Печатат се стихотворения от Ив. Вазов, П. П. Славейков, П. К. Яворов. От II год. се появяват преводни творби от К. Д. Балмонт, В. Я. Брюсов, С. Прюдом, Ал. Шантич, Д. Маркович, Х. Хайне, Й. В. Гьоте. Преводачи са Л. Стоянов, Попдимитров и др. С белетристични творби сътрудничат Г. П. Стаматов, В. Парушев, П. Керемидчиев, Хр. Казанджиев, Д. Христодоров. По-късните годишнини на списанието обедняват откъм художествен материал. Продължават да се поместват лит. статии и рецензии от Парушев, В. Филипов, Ас. Златаров, Малчо Николов, П. Росен, Ал. Балабанов, Цв. Минков, К. Гълъбов. Разглеждат се главно проблемите на бълг. литература, оценява се творчеството на бълг. автори. В отделни случаи (статиите на В. Стефков, Гълъбов, Н. Дончев) се обсъждат въпроси на чуждестранната литература. Рецензиите в списанието не са много, една част от тях са съвършено кратки, осведомителни, обикновено анонимни. По-значителни са оценъчните статии за Н. Райнов от М. Николов, Г. Райчев от П. Росен, Н. Лилиев от Златаров, д-р Кръстев от Христодоров, Елин Пелин от Парушев. Списанието отбелязва годишнини, лит. събития — посвещават се материали на Хр. Ботев, Вазов, П. Р. Славейков, П. Ю. Тодоров и др. Отразен е театралният живот в Б-я, рецензират се изложби (Парушев, Сирак Скитник, Казанджиев, Гълъбов). В I год. го-рядко, а по-нататък все по-често се разглеждат обществено-политически въпроси — в тази област се проявяват автори като Г. Тодоров, Д. Константинов, Ст. Калинков, Тр. Трифонов. Научно-популярни статии печатат Д. Илчев, П. Делирадев, Ив. Йотов, Вл. Алексиев, П. Савов, Т. Янков, П. Стоянов.

кя

ОГНЯ̀НОВИЧ, Константин (1798—1858). Роден в Панчево. По произход сърбин, О.

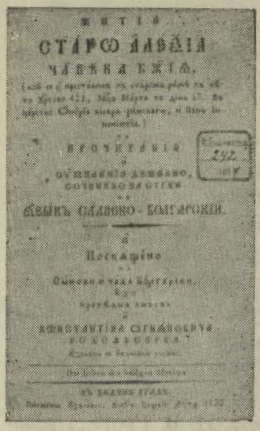

К. Огнянович. „Житие светаго Алексия. . .“

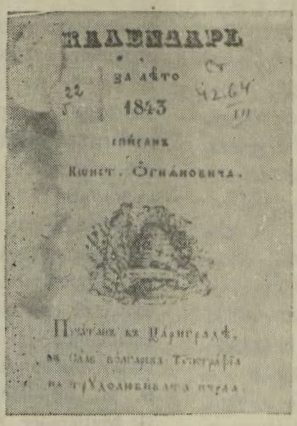

К. Огнянович. „Календар за лето 1843“

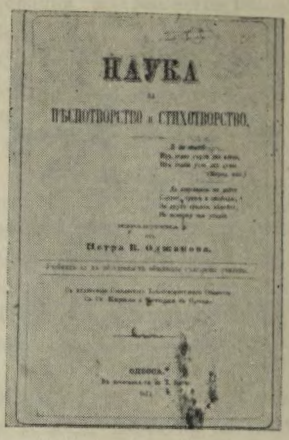

П. Оджаков. „Наука за песнотворство и стихотворство“

работи в полето на бълг. просвета и книжнина. Учи в Бялград. След срб. въстание през 1815 се преселва в бълг. земи. До 1827 живее главно във Враца. Предполага се, че е бил посредник между М. Обренович и видния врачански българин Димитраки х. Тошев във връзка с тайни планове за освобождение на сърби и българи. През 1822 основава първото бълг. у-ще в града. Учителствува и в др. бълг. селища, също в Богословското у-ще на о. Халки. Известно време живее в Цариград, където участвува в черковната борба и в основаването на първата бълг. печатница в Цариград „Трудолюбива пчела“ (1842). Умира във Виена.

О. е свързан с развитието на новата бълг. литература през 30-те и 40-те год. на XIX в. Първият му книжовен труд е „Житие светаго Алексия человека божия. . .“. Популярната средновековна легенда за св. Алексий е преразказана в стихове и е изтълкувана в духа на възрожд. просветителски възгледи, особено ярко изразени в предговора на творбата. Тук О. изказва любовта си към бълг. народ и горещото си желание да го види образован и издигнат; с паисиевски патос го укорява и го зове към пробуда. Житието е написано в силабически стихове, с рими. Езикът е близък до говоримия. Творбата добива голяма известност, съвременниците я четат с увлечение. Тя оказва въздействие върху младия П. Р. *Славейков.* Широко разпространени са „Календарят“ и двата „Забавника“ на О., които са сборници с разнообразно съдържание. В тях той печата няколко стихотворения — преводи и подражания на срб. и грц. автори. Светски по мотиви, те допринасят за разширяване тематиката на първите стихотворни опити и за проправяне пътя на новобълг. поезия. О. превежда от грц. език „Свиток Богоматере или молитва пресветия Богородици“ (Цариград, 1844, 1850).

Съч.: Житие светаго Алексия человека божия. . . Будин, 1833; Календар за лето 1843. Цариград [1842]; Летний крин или страдание святия великомученици Марини. Цариград, 1843; Буквар или началное учение за децата, които начинават да се учат на божественое писание. Цариград, 1844; Забавник за лето 1845. Париз [1845?]; Забавник за лето 1846. Приумножен на конец с анекдоти, песни и загатки. Париз, б. г. Благодетелното продължение Танзимата. Цариград, 1846.

Лит.: А. Теодоров-Балан. Сенки. Книжевно-исторически чертици. III. Първи стихотворци. — Бълг. преглед, 1894, кн. 11—12; И. Р. Блъсков. Константин Огнянович. — Учил. преглед, 1906, кн. 6; В. Пундев. 1.Гръцко-български литературни сравнения. — СпБАН, 1929, кн. 38. 2. Константин Огнянович. — СбБАН, 1942, кн. 36; Б. Пенев. История на новата българска литература. Т. III. 1934; В. Смоховска-Петрова. Неофит Бозвели и българският църковен въпрос. 1964. с. 49—55; История на българската литература. Т. II. 1966. с. 99—100.

ст

ОДЖА̀КОВ, Петър Василев (15. X. 1834—31. VII. 1906). Роден в Лясковец. Учи в Горна Оряховица, Търново, Габрово, Галац, Бял-

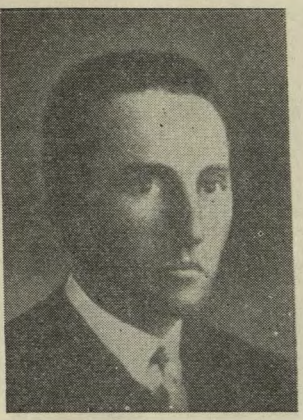

Стоян Олчев

град, Карловци, Нови Сад, Виена, Одеса. Завършва право в Новорусийския ун-т в Одеса (1867—70). След това учителствува в Б-я (Лясковец, Плевен, Трявна), в Галац и Комрат (Бесарабия). В Кишинев е съдия в Окръжния съд (1873—74). В Нови Сад помага на Г. С. Раковски в издаването на в. „*Българска дневница*". Сътрудничи на в.„ България", „Българска пчела", сп. „Читалище" и др. Участвува в подготовката на въстанието на капитан Дядо Никола. По време на Руско-турската осв. война е преводач в рус. армия. След Освобождението е гл. прокурор в Върховния касационен съд, прокурор и съдия във Видинския и Врачанския окръжен съд и адвокат в Русе.

Книжовната дейност на О. започва със статии в бълг. и рус. периодичен печат. Най-важният му лит. труд е „Наука за песнотворство и стихотворство". В него са изложени основни понятия на лит. теория. Записва народни песни, публикувани в изданието на В. Чолаков „Български народен сборник" (1872). Издава и няколко свои преводни юридически съчинения, които са едни от първите изследвания на бълг. обичайно право. Опитва се да напише и история на бълг. право. В Русе издава сп. „Древна и нова България" (1879). Превежда „Цуй или философ" (1865) от кн „Чувствителнаго человека" на Д. Обрадович.

Съч.: Практическо наставление във френский язик. Книга първа. Първия френец при българин. Браила, 1863; Начялни познания от география по немска метода. Вена, 1866; Разни и полезни наставления за младите. Русчук, 1867; Наука за песнотворство и стихотворство. Учебник за в по-главните общински български училища. Одеса, 1871; Обичайно наследствено право. Русе, 1885; История на българското право. Т. I—II. 1893—1894.

Лит.: Автобиографични данни. — В: Наука за песнотворство и стихотворство. 1871; С. С. Бобчев. П. В. Оджаков. 1907; Д. Минев. Град Лясковец. 1944. с. 286—291; Д. Леков.Въпроси на фолклора в ръководствата по словесност през Възраждането. — Лит. мисъл, 1972, кн. 5.

кт

ОЛЧЕВ, Стоян Наумов (31. I. 1896—8. VII. 1934). Роден в София. Гимназиално образование получава в родния си град. Завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски" (1918). Дълги години е юрист в БДЖ. За пръв път печата през 1919. Сътрудничи на сп. „Художествена седмица", „Отечество", „Съвременна илюстрация", „Сила", „Всеобщ преглед", „Голгота", „Хора", „Български воин", „Завети", „Листопад", „Обществена мисъл", на в. „Глобус", „Вестник на жената", „Литературен глас", „Изток" и др., в сб. „Юбилеен сборник Иван Вазов", „От 20-та насам", „Венец от български поети" и др.

Лит. си дейност започва със стихове, след това се насочва определено към белетристиката. О. умее да изгражда интрига и да използува наблюденията си върху дребните житейски факти. Разказите му са посветени предимно на живота на градския интелигент и не блестят с художествени достойнства.

Съч.: Разкази. 1926 (в съавт. с Бончо х. Бонев); Освободителят. Роман. 1927.

Лит.: Ив. Знахар. Двама разказвача. — Обществена мисъл, 1926, кн. 6; Ст. Младенов. Бончо х. Бонев и Стоян Олчев. — Листопад, 1927, кн. 1; Ив. Знахар. Стоян Олчев. — В: От 20-та насам. 1931. с. 209—210.

ва

ОЛЧЕВ, Христо Иванов (19. XII. 1867—15. XII. 1926). Роден в с. Дерменли, Охридско. Тринадесетгодишен заминава за Цариград, откъдето идва в София. Завършва прогимназия (1883), без да може да продължи ученето си поради липса на средства. На 17 год. участвува като доброволец в Сръбско-българската война (1885). Известно време е съдебен заседател. През 1882 издава и сам разпространява книга за В. Левски. Създава

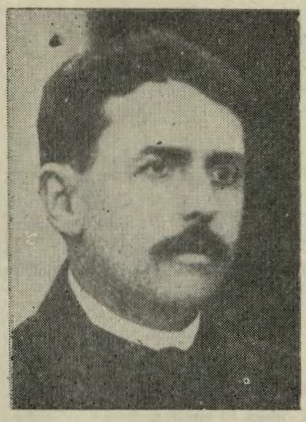

Христо Олчев

Павел Орешков

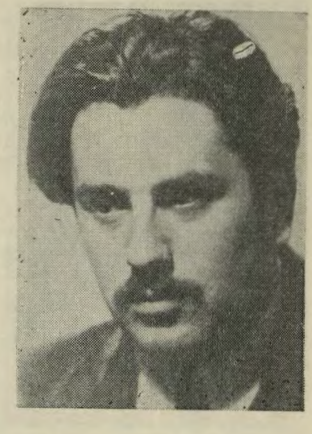

Орлин Орлинов

малка книжарничка, която скоро се развива като една от първите и добре уредени книжарници в София. Предприемчив, О. става и книгоиздател, а книжарницата му — средище на културни дейци и писатели (Н. Беловеждов, Чичо Стоян, А. Николов и др.). Приятел е с Д. Благоев; с Ал. Константинов участвува в първото изкачване на Черни връх. Подпомага морално и материално македонското революционно движение. Умира в София.

Между изданията на О. са произведения на Хр. Ботев („Съчинения“, 1907), Ив. Вазов („Видено и чуто“, 1901; „Пъстър свят“, 1902; „Казаларската царица“ и „Службогонци“, 1903; „В недрата на Родопите“, „Великата Рилска пустиня“ и „Поеми. 1879—1884“, 1904), П. К. Яворов („Стихотворения“ и „Гоце Делчев“, 1904), Елин Пелин „(Разкази“, 1912), Ал. Константинов, Ст. Заимов, Л. Каравелов, К. Христов, преводи от М. Горки, В. Юго, Х. Андерсен, Е. де Амичис и мн. др. Издава 3 год. (1895—97) сп. „*Мисъл*“, ред. д-р К. Кръстев, а през 1907 — IV год. на сп. „Учителска мисъл“, на което сътрудничат Д. Полянов, Елин Пелин, П. Ралев, д-р Ст. Максимов, Л. Дюкмеджиев; през 1909—10 — детския в. „Славейче“ на Ст. Русев (Дядо Благо) и Ст. М. Попов (Чичо Стоян) и др.

ва

ОРЀШКОВ, Павел Неделчев (30. X. 1884—21. IX. 1953). Роден в Русе. Баща му Н. Орешков преди Освобождението е учител на българите в Мала Азия. Прогимназиално образование О. получава в Елена, а гимназиално — в София, Варна и Велико Търново (1900). Две год. учителствува в с. Куцина, Великотърновски окр. Завършва Историко-филологическия ф-т на Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1909). Специализира във Виена и Петербург при В. Ягич, В. Вондрак, Ф. Ф. Фортунатов, А. А. Шахматов и др. Участвува в Балканската война (1912). По време на примирието организира научна група за събиране на истор. материали, които използува в студиите си за виз. старини и бита на българите в околностите на Цариград. Участвува в I световна война. След войната работи в М-вото на земеделието и централното управление на Бълг. зем. банка. От 1929 е в Нар. библиотека; известно време е гл. библиотекар. Организира издаването на официалните библиогр. бюлетини на библиотеката за периода 1909—18. От 1934 до пенсионирането си (1947) е библиотекар в М-вото на войната. Умира в София.

Още като студент О. написва студията „Отношението на старобългарските паметници към епентетичното Л“ („Известия на Семинара по слав. филология при ун-та в София,“ 1906, кн. 2). В. Вондрак използува голяма част от нея във 2 изд. на „Старобългарска граматика“. О. е автор на студии и статии, посветени на бълг. старини, на биогр. очерк за В. Ягич, на очерци за живота и дейността на бълг. възрожд. книжовници (Софроний Врачански, В. Априлов, Р. Жинзифов и др.), на библиогр. и библиоложки изследвания. Проявява интерес и към народностопански проблеми.

Съч.: Отношението на староблъгарските паметници към епентетичното Л. 1906; Автобиография на Софроний Врачански. 1914; Земеделският кредит в България преди, през и след войните. Систематично сведение. 1923; Българска земеделска кооперация. Систематично изложение за съвременното ѝ състояние и действителните нейни насоки на развитие. 1925; Автобиография на Григор С. Пърличев. 1929; Идеята да се напечата каталог на Народната библиотека (отговор на г. Б. Ангелов). 1931.

Лит.: Г. Иванов. 1. Няколко документа за Пазвантоглу и Софроний Врачански. — Учит. вестник, бр. 9, 1 ян. 1915. 2. Д-р П. Н. Орешков. „Автобиография на Софроний Врачански". — Учит. вестник, бр. 13, 1 март 1915; П. Д. Крусев. Д-р Павел Н. Орешков (По случай една 25-годишнина). — Знаме, бр. 34, февр. 1930.

лс

ОРЛИ́НОВ, Орлин (Орлин Орлинов Василев) (7. XI. 1931). Роден в София. Син на писателя *О. Василев*. Завършва гимназия в София (1949) и школата за запасни офицери към Военното у-ще във Велико Търново (1951). Печата за първи път през 1950 в сп. „Септември". Ред. в сп. „Български воин" (1952), във в. „Отечествен зов", Враца (1959—62). През 1957—59 живее в Добруджа и сътрудничи на в. „Добруджанска трибуна". Драматург на Врачанския нар. театър (1961—62), Държ. сатиричен театър (1962—64) и Нар. театър „Иван Вазов" (1971—73). От 1964 работи в Главното полит. управление на М-вото на нар. отбрана, отдел „Писатели и композитори". Чл. на БКП, на СБП.

Поезията на О. е проникната от силно патриотично чувство, от ярка идейност и интернационален патос. Публицистичният ѝ тон е подсилен от комунистическа призивност, вяра в бъдещето, от остро съвременно чувство за отговорност и преданост пред делото на партията. Сатирични нотки има в много от произведенията му, в които бичува остатъците на миналото, моралната и нравствената пошлост на някои съвременници. Посвещава творби на войника и неговото всекидневие. Засл. деятел на културата (1974). Димитровска награда (1969).

Съч.: Първи стихотворения. 1953; Войнишко сърце. Стихове. 1954; По неписан закон. Лирика. 1958; Проверка. Стихове. 1959; Парнас. Стихове. 1963; Небеса. Поеми. 1965; Откоси. Стихове. 1966; Магьосникът. Поемка. 1967; Целувка с клюн. Сатири. 1969; Черешова земя. Стихове. 1969; Герои на моето време. Стихове. 1970; Дочакана среща. Стихове. 1970; Ода за СССР. Стихове. 1970; Стихотворения. 1950—1970. 1971; Фаталната депеша. Комедия. 1971; Защо сме в шинели. Стихове. 1972; Кукли в гората. Приказна сценка. 1972; Попътен вятър. Стихотворения. 1973; Първа атомна. Стихотворения и поеми. 1973; Чилийска фиеста. Поема. 1974; Антрацитни дяволи. Стихотворения. 1975; Ода за СССР. 1975; Четири поеми. 1976.

Лит.: Ив. Вандов. Стиховете на двама млади поети. — Младеж, 1954, кн. 6; Л. Георгиев. Първи стихотворения. — Нар. младеж, бр. 59, 11 март 1954; М. Наимович. В защита на мира. — Пламък, 1954, кн. 5; Д. Овадия. Обещаващо начало. — Септември, 1954, кн. 2; П. Зарев. Разговор за интимната лирика. — Във: Въпроси на съвременната българска литература. 1955; Ст. Илиев. По неписан закон. — Септември, 1958, кн. 11; Ем. Петров. На кръстопът. — Лит. фронт, бр. 44, 30 окт. 1958; Ем. Прохаскова. Етика и поезия. — Пламък, 1959, кн. 12; М. Василев. Не се допуска до проверка. — Студент. трибуна, бр. 3, 15 отк. 1963; М. Бояджиева. Откоси от съвременността. — Пламък, 1966, кн. 8; П. Белчев. Тревогите на хуманиста. — Лит. фронт, бр. 33, 15 авг. 1969; Л. Георгиев. Овладяване на съвременния стих. — Лит. фронт, бр. 22, 29 май 1969; Г. М. Григоров. Граждански, съвременен. — Отеч. фронт, бр. 84, 20 дек. 1969; Н. Бозуганов. Образът на трудовите хора. — Труд, бр. 183, 4 авг. 1970; Г. Гетов. Двуостриият клюн на сатирика. — Пламък, 1970, кн. 4; Ат. Дишев. Вдъхновена прослава и изповед. — Раб. дело, бр. 150, 30 май 1970; Л. Кирова. Орлин Орлинов. — Учит. дело, бр. 79, 10 ноем. 1970; Ст. Коларов. Войникът, който възпя старшината. — В: Между дълга и вдъхновението. 1971; Ив. Серафимов. Жизнена и правдива поетическа същина. — Септември, 1971, кн. 1; Г. Гетов. 1. Поривите на попътния вятър. — Пламък, 1973, кн. 24. 2. С живеца на времето. — Вечер. новини, бр. 6958, 25 февр. 1974.

ск

„ОСА". Хумористично списание. Излиза всяка седмица в С., 6 дек. 1909—24 ян. 1910, 8 бр.; слива се с „Българан". Ред. Д. *Подвързачов*. С хумористични стихове и разкази сътрудничат Амер и Тафт (Д. Дебелянов), Забравен талант (Д. Подвързачов), Одуванчик (Н. Лилиев), Гриша Печорин и Граф Алмавива (Г. Райчев), Ц. Церковски, Д. Немиров, Ал. Кипров и др. Душечка (К. Константинов) превежда хумористични стихотворения от А. С. Пушкин и М. Ю. Лермонтов. С карикатури участвуват Ал. Божинов, Чарни (Г. Машев), П. Павлов и др. Мате-

„Оса“

риалите са със злободневен битов или полит. характер. Някои са насочени срещу управляващите среди или срещу двореца, други имат общодемократичен характер. *кб*

„ОСВОБОЖДЕНИЕ“. Общо работническо кооперативно д-во; кооперация потребителна, спестовна, за строителство и книгоиздаване. Основана през апр. 1919 от членове на БКП, между които Г. Димитров, В. Коларов, Хр. Кабакчиев и др. Работи под ръководството на БКП. Най-голямата кооперация на Балканския п-в. От 1919 до 1923 развива оживена дейност. Разтурена от фашистката власт през апр. 1924, когато е забранена и БКП. Издава 287 кн. в тираж 2,56 млн. — научни марксически (главно теоретични) и художествени. Нейни издания са всички комунистически списания и вестници, между които сп. „Ново време“, „Червен смях“, „Работнически вестник“, както и Художествена библ. „Освобождение“. В Художествена библ. „Освобождение“ (1921—22) влизат оригинални и преводни произведения, подредени в 19 номера: „Врагове“, „Войници“, „Вездесъщото“, „Как съм се учил от Максим Горки“; двете изд. на „Да бъде ден!“ от Хр. Смирненски; „Железни стихове“ от Д. Полянов; „Към борба!“ — стихове от Л. Дюкмеджиев; „Под знамето на пролеткулта“ — статии от А. В. Луначарски, Вл. Полянски и др.; „Стършел“ — роман от Е. Войнич; „Борба“ от Дж. Голзуърди; „Пред буря“ от Гандурин; „Желязната пета“ от Дж. Лондон; „Паяци и мухи“ от В. Либкнехт и др. Издание на „О.“ е и революционната антология от подбрани и преведени от Гео Милев стихотворения на европ. и съв. поети „Кръщение с огън и дух“ (1923).

гц

ОСЙНИН, Димитър (псевд. на Димитър Николов Попов) (10. II. 1891). Роден в с. Долна бела речка, Михайловградски окр., в бедно земеделско семейство. Завършва Духовната семинария (1911) и слав. филология в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1926). След разгрома на Септемврийското въстание 1923, в което взема участие, емигрира в Югославия и Австрия. Дълги години (1911—44) с малки прекъсвания учителствува в Михайловградско, Варна и София. След 9 септ. 1944 е директор на културата и висшето образование при МНП. Пенсионира се през 1945. Чл. на БКП, на СБП.

Лит. дейност започва още като семинарист. Със стихове, статии и дописки сътрудничи на в. „Социалистически преглед“, „Червен смях“, „Развигор“, „Ведрина“ на А. Страшимиров, „Литературен глас“, „Отечествен фронт“, „Литературен фронт“, „Лъч“, на сп. „Листопад“, „Нов път“ на Г. Бакалов, „Септември“. Първата му отделна книга е „Книга на песните“, преводи от Х. Хайне, печатана през 1923 в Бяла Слатина като № 1 от библ. „Скът“. Основни теми в стихотворенията и пътеписите на О. са хубостта на родината, борческият дух на бълг. народ и стремежът му към свобода, истор. минало. Събира, обработва и издава много народни песни. Превежда книги от нем. и рус. език, между които от Х. Хайне, Й. В. Гьоте, М. Горки, А. А. Блок, П. Кохан, Дж. Байрон. Други псевд.: Антропка, Димитри Лотос, Върбан Глогов, Езикар, Януда Димчева. Засл. деятел на културата (1966), нар. деятел на културата (1971).

Съч.: Морски ветрила. Стихове. 1933; Тихи пристанища. Стихове. 1933; Любовни народни песни. 1936; Празнични песни. 1937; Заплакала е гората. Хайдушки песни. 1939; Битейски песни. Стихове 1943; Душата на българина. 1945; Заплакала е гората. 1947; Срещу Огоста. Пътни скици. 1952; Горо ле, майко хайдушка. 1953; Примамни простори. 1955; Там, дето шуми Бързия. Пътепис. 1955; По хайдушки сборища. Очерци. 1957; През тиха Бяла Дунава. Очерк за Ботевата чета. 1959; От лехичка до стръкче. 1961; Хайдушки песни. 1961; По пътя на

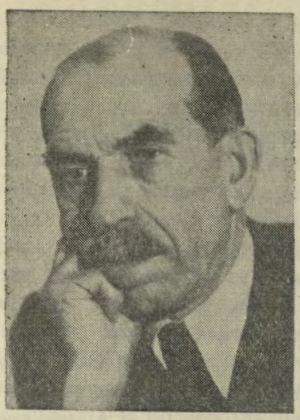

Димитър Осинин

вождовете на въстанието 1923. 1963; Каменна приказка. Пътеписи. 1965; През родна земя. Избр. пътеписи. 1967; Земя ненагледна. Избр. пътеписи. 1971; В огледалото на народните песни. Очерци. 1973; Литературни въпроси. Избр. статии. 1976; Там буря кърши клонове. Пътят на Ботевата чета. Документална повест. 2 основно прераб. изд. 1976.

Лит.: Д. Василев. Морски ветрила. — Морски сговор, бр. 5, 1934; Г. Керемидчиев. „Битейски песни". — Просв. единство, бр. 320, 1945; Хр. Вакарелски. „Душата на българина". — Език и литература, 1946, кн. 3—4; Ж. Калчев. „Срещу Огоста". — Септември, 1953, кн. 6; Ив. Сестримски. 1. „Срещу Огоста". Пътни скици. — Отеч. фронт, бр. 2904, 1954. 2. Пряко тиха бяла Дунава. — Турист, 1960, кн. 2; Ив. Павлов. Димитър Осинин. — Лит. фронт, бр. 7, 1961; Ив. Бурин.Димитър Осинин. — Лит. фронт, бр. 9, 24 февр. 1965; Д. Каролева. „Каменна приказка". — Пламък, 1965, кн. 11; Л. Кирова. Под обаянието на природата. — Септември, 1965, кн. 10; П. Доксанлиев. Активен писател, публицист и общественик. — Раб. дело, бр. 40, 9 февр. 1971; А. Тодоров. Димитър Осинин на 80 години. — Лит. фронт, бр. 7, 11 февр. 1971; П. Тотев. Земя ненагледна, земя българска! — Антени, бр. 7, 18 февр. 1972; Ат. Дишев. От извора на народното вдъхновение. — Раб. дело, бр. 84, 25 март 1974.

ват

ОСОГÒВЕЦ, Петър (псевд. на Петър Лазаров Петков) (11. IX. 1890—20. VI. 1972). Роден в Русе. Завършва гимназия в София (1909). Следва естествени науки в София и Загреб, завършва в София (1914). Като студент е помощник на завеждащия царската ентомологическа станция при Зоологическата градина в София. Учителствува в Бургас (1913—14), Самоков (1914—15); учител и директор е на гимназията в Ихтиман (1917—18). От 1918 до 1925 е асистент по зоология във Физико-математическия ф-т на Соф. ун-т. Редовен доцент от 1925, проф. от 1930 в Агрономическия ф-т. Чл. на Бълг. природоизпитателно д-во, на Бълг. ентомологическо д-во и на Хърватското природоизпитателно д-во. Сътрудничи на в. „Литературен глас", „Съвременник", сп. Завети" и др. Ред. на списанието за средношколци „Простори" (ян. 1946—дек. 1947). Автор на повече от 50 научни труда, печатани в бълг. и чужди списания и вестници; на много студии, на статии по лит. въпроси. Чл. на СБП.

О. се изявява като писател с „Безмълвният Париж", книга за парижките гробища — импресии и размишления. В нея той разказва за вдъхновеното творчество на великите фр. поети, писатели, художници, учени, музиканти и политици. Написана с топлота, книгата разкрива автора като поет, утвърждаващ света на човечността, мисълта и дълга.

Съч.: Тъги за светлината. 1922; Предание. 1937; Безмълвният Париж. 1941 (С предг. от Н. Райнов); Следи из планините. 1961.

Лит.: Н. Райнов. Петър Осоговец. — Лит. глас, бр. 485, 1940; Н. Доспевска. „Безмълвният Париж". — Лит. глас, бр. 524, 1941; П. Пенев. „Безмълвният Париж". — Просвета, 1941, кн. 3.

пг

„ОСТÈН", вестник юмористический и сатирический". Излиза в Търново всяка седмица, 5 март—6 юни 1879. Редактиран и издаван от П. Р. *Славейков*. Първият бълг. хумористичен вестник след Освобождението. Печата се в пренесената от К. Тулешков в Търново печатница на Хр. Ботев (тогава на Тулешков и Джорджо Момчев). Съдържанието на вестника е предопределено от времето, в което излиза — дните на Учредителното събрание и непосредствено след това. По направление е либерално. В списването на вестника се изявява хумористичният талант на Славейков, умението му да пише в духа на народния хумор. „О." взема отношение към поставените в Учредителното събрание въпроси и се бори за демократична конституция, за граждански права и свободи на народа. Вестникът иска „да съблечем от вчера още чуждата и на време[то] навлече-

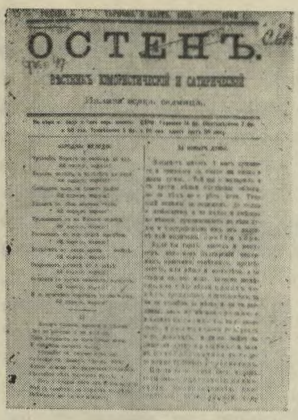
ОСТЕНЪ.

„Остен“

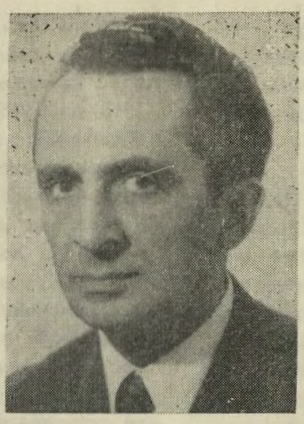

Иван Остриков

ната нам нотабилска руба и да се облечем в народното си облекло на равенството. . .“, воюва против искането на консерваторите за двукамарна система, за избирателен ценз, за свобода на печата, против всичко консервативно, пошло и отживяло. Отличава се с тематично и жанрово разнообразие — отпечатва статии, наситени с острота и духовитост, стихотворения, сценки, фейлетони, басни, епиграми, вицове. Много от поместеното в него е излязло изпод плодовитото и остро Славейково перо. Сътрудничат Ст. Стамболов (с псевд. Незлобив поет), Хр. Белчев (с псевд. Яворин), които пишат също стихове, фейлетони и епиграми. „О“. спира, след като Славейков решава да издава големия си полит. в. „Целокупна България“. *гб*

ОСТРИКОВ, Иван Димитров (4. VIII. 1929). Роден във Враца. Завършва право в Соф. ун-т „Кл. Охридски“ (1952) и икономика във Висшия икономически ин-т „К. Маркс“ (1953). Работи като икономист и адвокат, ред. в сп. „Септември“ (1963—71). От 1971 е ред. в Бълг. кинематография — творчески колектив „Средец“. Чл. на СБП.

Пише белетристични и драматични произведения за деца и възрастни. Започва като автор на пиеси и малки лирични разкази. С течение на времето лиричният авторов монолог се насочва към по-широко и по-всеобхватно повествование. О. се опитва да участвува активно в разрешаването на проблемите, да оценява конкретно и точно събитията и характерите, като формулира нравствения и психологическия им смисъл. Негови произведения са преведени на рус., укр., чеш., нем., унг., рум. език.

Съч.: На разсъмване. Пиеса. 1958; Откраднатият пръстен. Повест-приказка. 1959 (1961); Грижата на ангелите. Пиеса. 1962; Денят започва от среднощ. Разкази. 1962; Чудният ден. Повест-приказка. 1962; Барикада от чували. Разкази. 1964; Обущарят и другите. Пиеса. 1964; Космонавти. Повест. 1965; Приятелите на Методи. Пиеса. 1965; Цветовете на пламъка. Разкази. 1965; Любовта на Катерина. Повест. 1967; Радинка и големият лъжец. Повест-приказка. 1967; Така изгарят диамантите. Разкази. 1968; Изумителните измислени пътешествия на едно момиче. Повест-приказка. 1969; Път през ада. Пиеса. 1969; Честност под наем. Новели. 1970; Ширината на океана. Пиеса. 1971; Обща кръв. Разкази. 1974; Съвсем необикновен подарък. Весела повест. 1976.

Лит.: В. Стаматов. „Откраднатият пръстен“. — Лит. фронт, бр. 34, 24 авг. 1961; Б. Крумов. Сърдечни разкази за трудовите хора. — Лит. новини, бр. 28, 23 май 1962; Д. Попиванов. Развълнуваността на съвременника и любовта му към хората. — Септември, 1962, кн. 10; Др. Ничев. „Барикада от чували“ и три въпросителни. — Септември, 1964, кн. 7; Д. Попиванов. „Барикада от чували“. — Лит. фронт, бр. 43, 22 окт. 1964; Б. Стоилов „Обущарят и другите“. — Театър, 1964, кн. 8; Ем. Прохаскова. 1. „Цветовете на пламъка“. — Пламък, 1965, кн. 11. 2. „Космонавти“. — Пламък, 1965, кн. 5; М. Тошков. Твърдостта на диаманта. — Септември, 1969, кн. 5; Св. Гюрова. Нравствени проблеми и художествени търсения — Септември, 1970, кн. 8; Хр. Стефанов. Преображенията на безконфликтността. — Пулс, бр. 6, 11 март 1975. *сг*

„ОСТРОВ“. Списание за живопис и литература. Излиза в С., 1929, 1 кн. Ред. Иво Недев. Издава редакционен кръг при сътрудничеството на видни художници и писатели. Редакцията съобщава, че до края на годината ще излязат 5 кн. В програмна бележка се казва: „Ще се мъчим да направим с времето от „Остров“ едно истинско списание за изкуство и частно за живопис... Сегашното наше живописание ще се обяснява по-добре, ако се знае художественото наследство на миналото, ако се разглежда във връзка с него... Ще изнесем класиците, старата българска иконопис, старото наше изкуство... Проблемата за родното, чини ни се, най-харно ще се уясни, като се види как е разрешена у старите. „Остров“ ще гледа да засили интереса на читателя и към нашата литература, като стане връзка между него и българския писател... „Остров“ ще следи също всички по-значителни прояви на литературния и художествен живот у нас и другаде. Имаме и страници на младите, на най-младите.“ „О.“ отделя повече внимание на живописта. Първата книжка е посветена на художника Ив. Милев (починал през 1927). Поместени са репродукции на негови творби — в текста и като приложения: „Овчари“, „Идилия“, „Нашите майки все черно носят“, „Любов“, „Годеж“. Има и др. илюстрации — портрет на Милев от Ив. Пенков, рисунка на жена от В. Стоилов, скици на А. Каралийчев от Д. Узунов и на Н. Фурнаджиев от Г. Попов. Корицата — двуцветна — е от Ил. Петров. Кн. 1 съдържа още статия от Сирак Скитник за Милев, стихотворение „В кафенето“ от Н. Фурнаджиев, разказ „Гайдарева невеста“ от Каралийчев и стихове на млади сътрудници, неоставили име на поети; поместена е рецензия за „Дъга“ от Н. Фурнаджиев.

гц

„ОТ 20-ТА НАСАМ“. Антология. (С., 1931, 384 с.). Съст. Ив. Знахар и Н. Никитов. Включени са 32 бълг. писатели. В предговора съставителите правят общ преглед на художествените материали в антологията и обясняват целите на издаването ѝ. Антологията има задача да представи в образци развитието на бълг. литература за едно десетилетие — поместени са по-значителните творби, отпечатани от 1920 до 1930. При подбора не е проявен последователно висок художествен критерий и е дадено място както на първостепенни, така и на третостепенни автори и произведения. Антологията съдържа поетически и белетристични творби от Т. Анастасов, Ел. Багряна, О. Василев, Ил. Волен, Ат. Далчев, Н. Дончев, Г. Караиванов, А. Каралийчев, П. Карапетров, Л. Маринов-Ламар, Клетника Мадлен, М. Минев, Св. Минков, Ив. Мирчев, П. Михайлов, Ч. Мутафов, Н. Нешков, Ст. Олчев, Н. Орлов, Д. Пантелеев, К. Петканов, Вл. Полянов, Ф. Попова-Мутафова, Ас. Разцветников, Вл. Русалиев, Д. Симидов, Хр. Смирненски, Й. Стратиев, Й. Стубел, Н. Фол, Н. Фурнаджиев, Д. Хаджилиев, Ив. Хаджихристов и Д. Чаков. Авторите са подредени по азбучен ред и към всеки има кратка био-библиогр. бележка, лаконична лит. характеристика и портрет. Антологията е ценна с богатия фактически материал, който се съдържа в био-библиогр. бележки и с пълнотата, с която представя лит. панорама на 20-те години.

елк

„ОТЕЧЕСТВО“. Литературно-художествено списание. Излиза в С., 15 юли 1914—13 окт. 1918. Издание на военното м-во, предназначено за широк кръг читатели. Има за цел да поддържа духа на войската през I световна война и да пропагандира политиката на правителството. Отпечатаните в „О.“ материали са главно с военнопатриотична тематика, в духа на великобългарския шовинизъм. Поместват се и много разкази, стихове, репродукции на картини, рисунки и др. На списанието сътрудничат повечето от видните тогава бълг. поети, писатели и художници. Тук поместват стихове Ив. Вазов, Ст. Михайловски, Ст. Чилингиров, Л. Стоянов, К. Христов, Ст. Дринов, Д. Дебелянов, Ц. Церковски, В. Карагьозов, В. Павурджиев и др., белетристика — Г. Райчев, А. Страшимиров, Ст. Л. Костов, Д. Немиров, Д. Калфов, Елин Пелин, К. Константинов, Н. Райнов, Й. Йовков и др. В „О.“ се печатат и статии по културно-обществени въпроси и научни проблеми. Списанието е богато илюстрирано от Г. Машев, Б. Денев, Вл. Димитров—Майстора, Ц. Тодоров, Н. Танев, Д. Гюдженов, К. Щъркелов и др. Карикатурни профили рисува Ал. Божинов.

„О.“ излиза в период, когато лит. живот в Б-я е почти замрял. Списанието събира

около себе си повечето бълг. поети и писатели, без обаче да може да стане център на духовен и лит. живот. Породено от нуждите на войната, то спира с нейното завършване.

Лит.: Ив. Богданов. Българската литературна периодика. 1972. с. 109—110.

лс

ОТЕ́ЧЕСТВО. Публицистично-художествено списание, орган на Националния съвет на ОФ. Излиза 2 пъти седмично от септ. 1975. Гл. ред. Серафим Северняк, зам.-гл. ред. Н. Инджов и В. Ганчева. Ред. колегия: А. Ризов, В. Попов, В. Стефанов, В. Добриянов, Д. Иванова, Д. Делян, Ив. Йотова, К. Серафимов, Л. Левчев, Н. Балкански, П. Вежинов, П. Незнакомов, С. Пиронков, Ст. Пенчева. От кн. 3, 1975, в ред. колегия влизат П. Герасимов и К. Янев (отг. секретар), от кн. 1, 1976 — Н. Антонова. Адресирано към широка читателска публика, списанието засяга разнообразни полит., икономически, социално-етични, научни и културни въпроси — дружбата и взаимопомощта между страните от соц. общност, добросъседските и приятелските отношения на Балканите, актуалните събития по света и в Б-я. Поставят се проблемите на творчеството в различни сфери на човешката дейност, популяризират се най-новите постижения на науката в Б-я, поместват се здравни и битови съвети, познавателни спортни вести. В списанието широко са отразени въпросите на бълг. национална история и култура в очерци и есета за значителни събития и личности от истор. минало, за художествената култура по бълг. земи, в рецензии за нови книги, в съобщения за художествени изложби и театрални представления. На „О." сътрудничат със стихове, разкази и публицистично-есеистични материали белетристите В. Попов, Д. Цончев, П. Незнакомов, Ем. Марков, Л. Михайлова, Н. Хайтов, И. Петров, Ив. Остриков, Б. Томов, Р. Босев, Д. Делян, Ил. Волен, С. Стратиев, поетите Мл. Исаев, Сл. Хр. Караславов, М. Ганчев, Ив. Николов, Д. Пантелеев, Н. Христозов, Г. Константинов, Ан. Стоянов, Н. Николов, Д. Дамянов, Н. Зидаров, В. Петкова, М. Шопкин, Хр. Фотев, Ив. Мирчев, Л. Даскалова, Кр. Пенев, Ив. Давидков, Д. Василев, Р. Александрова, хумористите В. Станилов, М. Иванов, Г. Узунов. Рецензии за новоизлезли книги печатат лит. критици Св. Игов, Б. Ничев, В. Колевски, Р. Узунова, Ив. Вандов, Ст. Смирнов, Ем. Петров. Списанието е богато илюстрирано с репродукции, цветни фотографии и карикатури от Г. Симеонов, Ив. Стойчев, Б. Димовски, Г. Анастасов, В. Андреев, Ив. Бабуков и др.

сбел

ÒХРИДСКА КНИЖÒВНА ШКÒЛА. Забележително средище за организиране просветна дейност, литература и култура в югозападните предели на средновековната бълг. държава. Обособява се в края на IX и нач. на X в. едновременно с *Преславската книжовна школа* в Източна Б-я. То е в пълно идейно и езиково единство с нея и дава съдържание на високия подем, известен в науката като „златен век" на бълг. литература, полагайки същевременно начало на вековни традиции. Създател и най-значителен представител на О. к. ш. е *Климент Охридски*, който в продължение на 30 год. с всестранното съдействие на бълг. владетелски двор развива в Охридската област вдъхновена книжовна и просветна дейност с решаващо значение за популяризирането на християнството в Б-я, за укрепването на слав. просветно дело и бълг. народностно самосъзнание. Първоначално Климент работи като учител в областта Кутмичевица (с главни градове Охрид, Девол и Главиница), след това е назначен за епископ на Дрембица (Велика), Охридско. Учителското му място е предоставено на верния му съратник *Наум Охридски*. Климент и Наум подготвят за книжовна работа голям брой добре школувани ученици, както личи от обема и качеството на книжовната продукция от онова време. Между излезлите от О. к. ш. техни възпитаници са деволският епископ Марко и неизвестният по име Климентов и Наумов житиеписец.

Широко застъпена в О. к. ш. и с огромно значение за официалната просветна политика в Б-я през X—XI в. е каноничната литература, необходима за черковния обред. Тя е представена от няколко изключително ценни за историята на бълг. език класически старобълг. паметници, като *Зографското евангелие, Мариинското евангелие, Асеманиевото евангелие, Синайския псалтир, Синайския требник* и др. Тези паметници, а също и блестящите по художественото си майсторство поучи-

телни и похвални слова на Климент Охридски (макар и запазени в късни преписи) създават представа както за високия стадий на монолитност и организираност, до който достига старобълг. лит. език още в най-ранния период на своя развой, така и за забележителното калиграфско изкуство на дейците от О. к. ш. (особено характерно в това отношение е Асеманиевото евангелие, X—XI в.).

Първоначално Охридското и Преславското книжовно огнище са глаголически. В края на IX в. в О. к. ш., както и в Преславската, са разпространени и двете старобълг. азбуки — глаголицата и кирилицата (вж. *Старобългарски азбуки*). Постепенното заменяне на глаголицата от кирилицата е било спонтанен и естествен процес, съпътствуван от влияние между двете графически системи. В източнобългарските области кирилицата измества по-бързо глаголицата, докато в териториите под влияние на охридската книжовна традиция глаголицата — азбуката на слав. първоучител Константин-Кирил Философ — се задържа по-дълго време. През XII в. кирилицата е вече в повсеместна употреба.

Най-новите проучвания отхвърлят определението на О. к. ш. като консервативна и архаична в езиково отношение. Постепенното откъсване от старината, от класическия Кирило-Методиев език засяга и западнобълг. паметници и се проявява особено подчертано във фонетиката. Но обновяването на граматиката и лексиката на старобълг. лит. език, общо взето, се извършва по-бързо в източните говорни области. Особено важен е фактът, че Охридската и Преславската книжовна школа са представлявали два центъра на просвета и култура, възникнали и развили се в пълна зависимост един от друг.

Лит.: Н. Л. Туницкий. Св. Климент, епископ словенский. Его жизнь и просветительная деятельность. Сергиев Посад, 1913. с. 145—260; В. Н. Златарски. История на българската държава през средните векове. Т. I, ч. II. 1927. с. 202—277 (1971. с. 210—279); Ив. Снегаров. Българският първоучител св. Климент Охридски. — Год. Соф. ун-т, Богосл. ф-т, IV, 1927; М. Н. Сперанский. Откуда идут старейшие памятники русской письменности и литературы. — Slavia, 1928, sešit 3; П. Динеков. 1. Книжовни средища в средновековна България. — Истор. преглед, 1947, кн. 4—5. 2. Стара българска литература. Ч. I. 1950. с. 49—73; Ем. Георгиев. 1. Създаването на Преславската и Охридската книжовна школа в средновековна България. — Год. Соф. ун-т, Филол. ф-т, L, 1, 1955. 2. Създаването на Охридската книжовна школа. — В: Разцветът на българската литература в IX—X в. 1962. 3. История на българската литература. Т. I. Старобългарска литература. 1962. с. 77—95. 4. Охридската книжовна школа. — В: Климент Охридски. Сб. от статии по случай 1050 г. от смъртта му. 1966; Б. Велчева. Глаголицата и школата на Климент Охридски. — В: Климент Охридски. Сб. от статии по случай 1050 г. от смъртта му. 1966; Ив. Гълъбов. Климент Охридски и ранните школи на стария български книжовен език. — Бълг. език, 1966, кн. 5; К. Мирчев. 1. Климент Охридски и старобългарският книжовен език. — Бълг. език, 1966, кн. 5. 2. Климент Охридски. Материали за неговото честуване по случай 1050 г. от смъртта му. 1968; Д. Иванова-Мирчева. Старобългарски, старославянски и среднобългарска редакция на старославянски. — В: Константин-Кирил Философ. Юбилеен сб. по случай 1100-годишнината от смъртта му. 1969.

Ат

АВТОРСКИ КОЛЕКТИВ

ав — Ангел Вергулев
ам — Александър Милев
ба — Боню Ангелов
бв — Бойка Вапцарова
бк — Божанка Константинова
бн — Боян Ничев
бр — Божидар Райков
ва — Васил Александров
ват — Вера Атанасова
вб — Ваня Бояджиева
вв — Величко Вълчев
век — Веса Кювлиева
ви — Веска Иванова
вик — Виолета Консулова
вк — Виолета Константинова
вм — Весела Малеева
вф — Владимир Филипов
гб — Георги Боршуков
гд — Георги Досев
гц — Георги Цанев
дд — Димитър Димитров
ди — Донка Илинова
дл — Дочо Леков
дп — Донка Петканова
еб — Елена Бъчварова
ед — Елена Димитрова
ек — Ефрем Каранфилов
елк — Елка Константинова
еп — Емилия Прохаскова
еф — Елефтерия Факлиева
ец — Елена Цветанова
иб — Иван Божилов
ид — Иван Дуйчев
ип — Иван Попиванов
ис — Иван Сарандев
йв — Йордан Василев
кб — Катя Бъклова
кг — Кръстьо Генов
ки — Климентина Иванова
ким — Кирил Манов
кк — Куйо Куев
км — Константин Мечев
крб — Красимира Близнакова
крк — Кръстьо Куюмджиев
кт — Кирил Топалов
кя — Катя Янева
лв — Лидия Велева
лг — Лазар Георгиев
лгр — Лиляна Грашева
лп — Любомира Парпулова
лс — Любомир Стаматов
лт — Леса Табакова
лц — Лазар Цветков
мб — Мария Блажева
мк — Максимилиян Киров
мн — Марко Недялков
мс — Маньо Стоянов
мц — Милена Цанева
мш — Магдалена Шишкова
нк — Николай Кауфман
пв — Петър Велчев
пг — Пенка Големанова
пд — Петър Динеков
пк — Петранка Колева
пт — Петко Тотев
рд — Румяна Дамянова
сак — Сава Костова
сбел — Сабина Беляева
сг — Светла Гюрова
се — Стефан Елевтеров
си — Светлозар Игов
сиб — Силвия Бакърджиева
ск — Стефан Коларов
сн — Светлина Николова
сс — Стефана Стойкова
ст — Стефка Таринска
сти — Стоян Илиев
стк — Стефан Кожухаров
тж — Тончо Жечев
фп — Филип Панайотов
хд — Христо Дудевски
хй — Христо Йорданов
хк — Христо Кодов
цу — Цвета Унджиева
юо — Юлия Обретенова

СЪКРАЩЕНИЯ

авг.	— август
азърб.	— азърбайджански
акад.	— академик
алб.	— албански
амер.	— американски
АН	— Академия на науките
англ.	— английски
апр.	— април
араб.	— арабски
армен.	— арменски
б. г.	— без година
балк.	— балкански
БАН	— Българска академия на науките
ББИ	— Български библиографски институт
бел.	— бележка
белорус.	— белоруски
БЗНС	— Български земеделски народен съюз
библ.	— библиотека
библиогр.	— библиография
биогр.	— биография, биографичен
БКД	— Българско книжовно дружество
БКП	— Българска комунистическа партия
БОНСС	— Български общ народен студентски съюз
бр.	— брой
браз.	— бразилски
БРП	— Българска работническа партия
БРСДП(т.с.)	— Българска работническа социалдемократическа партия (тесни социалисти)
БРЦК	— Български революционен централен комитет
БТА	— Българска телеграфна агенция
БТЦК	— Български таен централен комитет
Б-я	— България
бълг.	— български
в.	— век
в., в-к	— вестник
вж.	— виж
виетнам.	— виетнамски
виз.	— византийски
ВИТИЗ	— Висш институт за театрално изкуство
вкл.	— включително
ВКП(б)	— Всесъюзна комунистическа партия (болшевики)
вм.	— вместо
ВМОРО	— Вътрешна македоно-одринска революционна организация
възрожд.	— възрожденски
герм.	— германски
гл.	— главен
год., г.	— година, годишнина, годишно, годишник
груз.	— грузински
грц.	— гръцки
д.	— действие
дат.	— датски
д-во	— дружество
дек.	— декември
ДЗС	— Държавно земеделско стопанство
ДКМС	— Димитровски комунистически младежки съюз
дн.	— днес, днешен
доп.	— допълнен
държ.	— държавен
европ.	— европейски
екз.	— екземпляр
еспер.	— есперанто
естон.	— естонски

ЖМНП — Журнал Министерства народного просвещения

загл. — заглавие, заглавка
зам. — заместник
зап. — западен
засл. — заслужил
зем. — земеделски
ЗЗД — Закон за защита на държавата
ЗМС — Земеделски младежки съюз

избр. — избран
Изв. — Известия
изд. — издание, издател, издателство
ил. — илюстратор, илюстрация
инд. — индийски
ин-т — институт
ирланд. — ирландски
исп. — испански
истор. — исторически
ит. — италиански

казах. — казахски
карт. — картина
кит. — китайски
кл. — клас
кн. — книга, книжка
КНИК — Комитет за наука, изкуство и култура
к-т — комитет
кооп. — кооперативен
КПСС — Комунистическа партия на Съветския съюз
крит. — критически

Л. — Ленинград
л. — лист
лат. — латински
латв. — латвийски
лит. — литературен
литов. — литовски
лужиш. — лужишки

М. — Москва
м. в. — миналия век
м. н. с. — младши научен сътрудник
македон. — македонски
М-во — министерство
м-р — министър
МНП — Министерство на народната просвета
молдав. — молдавски

н. с. — научен сътрудник
н. ст. — нов стил
напр. — например
нар. — народен
нач. — начало
неизв. — неизвестен
нем. — немски
новобълг. — новобългарски
ноем. — ноември
норвеж. — норвежки

о. — остров
ОДРЛ — Отдел древнорусской литературы
ок. — около
окр. — окръг
окт. — октомври
ОРЯС — Отделение русского языка и словесности
осв. — освободителна
отг. — отговорен
отеч. — отечествен
отпеч. — отпечатък
ОФ — Отечествен фронт

пер. — периодичен
перс. — персийски
печ. — печатница
пол. — половина, полски
полит. — политически
п-в — полуостров
пом. — помощник
попр. — поправен
португ. — португалски
посм. — посмъртно
пр. — прочие
прев. — превел, превод
предг. — предговор
прераб. — преработен
прил. — приложение
проф. — професор
псевд. — псевдоним
ПСп. — Периодическо списание

ред. — редактор, редакция, редакционен
респ. — респективно
РМС — Работнически младежки съюз
рум. — румънски
рус. — руски

с. — село, страница
С. — София
с. г. — същата година
сб. — сборник
СбНУ — Сборник за народни умотворения
СБП — Съюз на българските писатели
СГНС — Софийски градски народен съвет
септ. — септември
сканд. — скандинавски
слав. — славянски
словаш. — словашки
словен. — словенски
соф. — софийски
соц. — социалистически
сп. — списание
СПб. — Санкт-Петербург
срб. — сръбски
ст. н.с. — старши научен сътрудник
старобълг. — старобългарски
съавт. — съавтор
събр. — събран
съв. — съветски
съвм. — съвместно

сърбохърв.	— сърбохърватски
съст.	— съставител
сътр.	— сътрудник, сътрудничество
съч.	— съчинения
т.	— том
ТКЗС	— Трудово-кооперативно земеделско стопанство
тур.	— турски
укр.	— украински
унг.	— унгарски
ун-т	— университет
у-ще	— училище
учил., у-щен	— училищен
учит.	— учителски
ф-т	— факултет
февр.	— февруари
филол.	— филологически
филос.	— философски
фр.	— френски
хърв.	— хърватски
ЦК	— Централен комитет
ч.	— част
чеш.	— чешки
чл.	— член
чл.-кор.	— член-кореспондент
чув.	— чувашки
швед.	— шведски
ян.	— януари
яп.	— японски

РЕЧНИК НА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА
2 том Е—О

* * *

Редактор *Милка Иванова*
Художник *Владислав Паскалев*
Худ. редактор *Данаил Донков*
Снимки *Константин Семерджиев*
Техн. редактор *Тодора Нинова*
Коректор *Елена Котева*

* * *

Изд. индекс 6232
Дадена за набор на 30. III. 1977 г.
Подписана за печат на 22. XI. 1977 г.
Формат 70×100/16 Тираж 50 000
Печатни коли 30,50 Изд. коли 39,53
Цена 4,88 лв.

Код 19 $\frac{9535178711}{5018\text{-}5\text{-}77}$

* * *

Печатница на Издателството
на Българската академия на науките
1113 София, ул. „Акад. Георги Бончев“
Поръчка № 243